MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMVS XIII
CHRONICORVM MINORVM SAEC. IV. V. VI. VII
VOL. III

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXXVIII

CHRONICA MINORA

SAEC. IV. V. VI. VII

EDIDIT

THEODORVS MOMMSEN

VOLVMEN III

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXXVIII
1898

Aulae Vimariensis officina typographica.

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI.

SANCTVS AMOR PATRIAE DAT ANIMVM.

FRANCOFVRTI A. M. XIII. KAL. FEBR. MDCCCXIX.

PRAEFATIO.

Colligere fragmenta, ne quid pereat, quoniam iubemur, parui praecepto et composui scripta minora ad rerum gestarum memoriam pertinentia quae supersunt a temporibus inde principatus antiquioris finientis in Diocletiano usque ad medii aevi quod dicunt initia, scilicet quae sunt saeculorum quarti, quinti sexti septimi, sed neque ad annos neque ad res terminos hos anxie secutus et sollicitus magis, ne quid in res gestas inquirentibus utile deesset quam ne mihi obiceretur invasio provinciarum alienarum. quod speraram cum eum laborem aggressus sum, ut per bibliothecarum inquisitionem deprehenderentur utilia et abscondita adhuc, id mihi frustra fuit; sed etsi haec sylloge in repetendis antea editis tota fere continetur, commentarios late dispersos et maxima ex parte publicatos magis quam recensitos non sine aliquo fructu existimo iam haberi coniunctos et ad libros scriptos cum fide exactos.

Volumina haec chronicorum minorum quod in Latinis colligendis se continent, postularit magnae syllogae eius, cuius particulam efficiunt, ratio operis. saeculorum, in quibus versatur, res gestae cum pendeant ab imperio Romano tam Latinorum Occidentem complexo quam Orientem Graecorum, pariter requirunt quae aetatem tulerunt scripta sive Latina sive Graeca; sed prudenti consilio colliguntur ita, ut item separentur. Byzantiorum auctorum corpus ut nomine tenus Academia regia Berolinensis edidit, ita ut aliquando re perficiatur speramus, non pars monumentorum nostrorum, sed comes eorum et consors. Graecis ita praetermissis non ignoro effectum esse, ut quibusdam tractatibus in hanc syllogen receptis

iustum fundamentum desit, maxime libro generationis (vol. 1 p. 89—140) et alteri genealogo (vol. 1 p. 160—196); sed id ferendum fuit, ne corporis nostri leges subverterentur. nihilominus commentariorum duorum, scilicet consularium Constantinopolitanorum (vol. 1 p. 205—245) et chronicorum Marcellini (vol. 2 p. 64—70) cum extent tamquam alterae recensiones Graece scriptae, eas non recensui, sed Latinis apposui. denique in fastis consularibus, qui laterculi magis tabulariorum sunt quam scripta auctorum, linguarum diversitatem insuper habui.

Ad singulos tractatus quae monenda visa sunt cum ipsis praeposuerim, hoc loco vix habeo de operis ratione universa quod addam. quod attinet ad auctoritates exigendas, priorum expilatio cum per hoc litterarum genus latissime pateat, sedulo curavi, ut quae reperiuntur sumpta ex libris qui adhuc supersunt, ad ea auctor adscriberetur et ita caveretur, ne quis, ut adhuc saepissime factum est, ex Prospero adlegaret quae essent Hieronymiana, ex Isidoro quae Eutropii et sic deinceps. at quae referuntur apud auctores nostros aliunde sumpta, ea unde veniant, quatenus proficiscantur ex scriptis deperditis, quatenus ex auctoris ipsius memoria et notitia, id quamquam in praemonitis hic illic tetigi, plene non persecutus sum, neque opinor quaestiones eae vere infinitae ad editorem pertinent. accedit, quod vel maxime redeunt ad Eusebium Hieronymum annalium posteriorum tamquam antesignanum in hanc syllogen non receptum et quod ad eas pertractandas tam Latini quam Graeci auctores aequaliter adhibendi sunt.

Indices ut patet requiri in huius generis corpore, ita non minus quanta difficultate perficiantur maxime in partibus propter causam supra adlatam imperfectis, scilicet libris generationis et genealogo, qui referti sunt vocabulis corruptis luxatis monstrosis. itaque a grammaticis et lexicis in minutis hisce tractatibus auctorum plurimorum et tempore indole cultura diversissimorum abstinui; contra hominum locorumque nomina, ut fieri potuit, iussu meo composuit Iohannes Lucas iuvenis strenuus et sollers. multa si in iis deprehendentur aut medela indigentia aut nulla medicina sananda, ea aequi iudices intellegent propter incepti condicionem non potuisse evitari. ipse ex indicibus mihi reservavi quintum consulum, in quo quid secutus sim, in praemissis exposui. extremo loco codicum per universum syllogen adhibitorum laterculum adicere utile visum est.

Haec quoque volumina ut alia a me edita non tam mea opera facta sunt quam mea amicorumque, quorum multi me adiuverunt tam in patria quam in Italia Gallia Anglia degentes. eos ut suo quemque loco nominari, ita hoc omnes componi ambitiosum foret. sciunt ipsi grato animo uniuscuiusque adiutorium me recordari.

Berolini
m. Martio a. 1898.

Th. Mommsen.

HOC VOLVMINE CONTINENTVR

GILDAE SAPIENTIS

DE EXCIDIO ET CONQVESTV BRITANNIAE

AC FLEBILI CASTIGATIONE

IN REGES PRINCIPES ET SACERDOTES.

ACCEDVNT

I. EPISTVLARVM GILDAE DEPERDITARVM FRAGMENTA.

II. GILDAE LIBER DE PAENITENTIA.

III. VITA GILDAE AVCTORE MONACHO RVIENSI.

IV. VITA GILDAE AVCTORE CARADOCO LANCARBANENSI.

LIBRI ADHIBITI:

C = Londiniensis Cottonianus Vitell. A. VI saec. XI hodie maiore ex parte aut deperditus aut evanidus factus: de quo ubi non nominatur non liquet.

D = Cantabrigiensis Dd. I. 17 saec. XIV.

P = editio princeps Polydori Virgilii a. 1525.

Q = editio altera Iohannis Iosselini a. 1568.

H = adnotationes adscriptae ad editionem Iosselinianam in exemplari bibliothecae publicae Heidelbergensis.

A = codex Abrincensis saec. XII.

X = codex Cantabrigiensis Ff. I. 27 saec. XIII.

Gildas in libris nostris antiquioribus omnibus itemque a Columbano qui appellatur, Gildus Bedae et Alcuino, vocabulo utitur singulari et originis parum exploratae: nomen enim neque redit alibi[1]) et tam a Latina lingua abhorret quam a Britannica[2]). qui cum adlegant auctores, ut infra videbimus, cognomen ei tribuunt Sapientis. plures eius nominis antiquae aetatis viros qui distinguunt, sine dubio errant: de Gilda quae traduntur non propterea parum conveniunt, quod Gildae plures extiterunt, sed quod fabulis implicata sunt et ex parte ficticia.

Vitam Gildae, quam in auctario I posuimus, primus edidit 'ex vetustissimis Floria'censibus membranis' Iohannes a Bosco in Floriacensi vetusta bibliotheca Benedictina (Lugduni 1605. 8) p. 429—463 (repetita est inde in actis sanctorum Ian. vol. 2 p. 958 seq.) una cum vita sancti Pauli episcopi Leonensis (acta sanct. Mart. vol. 2 p. 111—120) aperte ab eodem auctore profecta et cum hac nostra coniuncta. eandem deinde d'Achery et Mabillon inseruerunt actis sanctorum ordinis S. Benedicti (saec. I Paris. 1668 p. 138—152) 'ex ms. cod. Ruyensi integriorem', scilicet additis c. 13—15, ubi ex codice Floriacensi folium excidisse apparet, et praeterea c. 33 sine dubio insiticio. quae deficiunt in fine non expleverunt. ego codicem scriptum huius vitae vidi nullum. auctor scripsit saec. XI ineunte (anni dominicae incarnationis 1008 ipse meminit c. 34) in Gallia Britanniciana. 'Veri elementa (sic Zimmerus) quaedam insunt in hac narratione, scilicet 'nomina regum Ainmerici (c. 11. 12), Conomeri (c. 20), Weroci (c. 20. 21); ipsa tota per'versa est, Gildam narrans annos natum triginta redeuntem Roma in Britannia Gallica 'remansisse ibique monasterio fundato decessisse, cum Gildas sexagenarius fere in con'tinentem se transtulerit et quae de eo narrantur seni soli conveniant. scilicet qui haec 'scripsit vitae Gildae extra Galliam exactae plane ignarus tantummodo novit Ruyensis 'monasterii fundatorem. rex Francorum Childericus Merovei filius, cuius auctor meminit 'c. 15, nullus fuit: recte nominari potuit aut Childebertus Chlodovechi filius (511—558) 'aut Chilpericus Chlotacharii filius (562—584)'.

Vita altera scripta est saec. XII a Caradoco Lancarvanensi teste subscriptione infra relata codicum Durhamensis et Cantabrigiensis (ediderunt eam Usher eccl. Brit. ant. p. 442 ed. 1639, p. 237 ed. 1687 et ex codice Cantabrigiensi Hardy *descriptive catalogue of materials relating to the history of Great Britain and Ireland* vol. 1 n. 437 seq.). eam vitam subiungunt historiae Britannicae hodie notae sub Nennii nomine, sed in libris deterioribus multis perperam adscriptae Gildae, eius generis codices aliquot, de quibus

1) Gildus quem in onomastico de Vit reperire sibi visus est in titulo Concordiensi C. I. L. V, 8760 magis est Alagildus. Gildo origine Maurus vix recte comparabitur. 2) 'Apud Britannos neque sub'stantivum neque verbum reperitur, ad quod vocabulum applices; nam recentioris linguae locutiones *gild* = 'quod producitur et *gildiaw* = producere adscitae ex sermone Anglosaxonico pendent a verbo *gildan*, Ger'manice *gelten, vergelten*, Anglice *to yield*. non magis recte comparabitur vocabulum posteriore aetate usur'patum apud Hibernos *gilla* = iuvenis origine Danicum (cf. *Göttingische gelehrte Anzeigen* 1891 p. 706). 'accedit quod in tanta copia nominum propriorum Britannicorum alterum huiusce exemplum nullum suppetit'. Henricus Zimmer.

ad illam dicetur. sunt autem duo potissimum, Cantabrigiensis collegii corporis Christi n. 139 saec. XII, quem librum (notatum *C*) nobis contulit Franciscus Jenkinson bibliothecarius Cantabrigiensis, et Durhamensis B. II. 35 scriptus a. 1166. accedit descriptus ex Durhamensi a. 1381 musei Britannici Burneyanorum n. 310, quem ego excussi (nobis *B*). descripti sunt rursus ex Burneyano codices duo item musei Britannici regius 13. B. VII saec. XVI et Sloanianorum n. 4785. epitomen factam a Iohanne Tynmouthiensi saec. XIV medio habet codex eiusdem musei Cotton. Tiber. E 1 f. 31'. 32. in Burneyano praescribitur: 'incipiunt capitula in vita sanctissimi atque doctissimi viri 'Gilde'. quae sunt numero XXVIIII; sequitur: 'expliciunt capitula. incipit vita sancti 'Gilde', subscriptum in fine: 'explicat vita viri sanctissimi atque doctissimi Gilde Sapientis'. edidit epitomen Iohannes Capgrave in nova legenda Angliae (Londinii 1516) f. 156, ipsam vitam primus Ios. Stevenson in editione epistulae Gildanae a. 1838. adieci eam ego editioni meae pro auctario II, quamquam altera Gallica haec Anglica inferior est. 'apparet (sic Zimmer) scriptorem de rebus continentis parum instructum quae de obitu 'Gildae narrat temere commentum esse.'

De tertia vita Gildae duabus his non bonis etiam deteriore dictum est in actis sanctorum Ian. vol. 2 p. 956. incipit 'dominici institutione praecepti summa devotione 'feliciter eruditi' cet. 'beatus extitit Gildasius et prosapia Britannicae regionis clara 'oriundus' cet. eam vitam, quam sprevi, scriptam vidi in codice Parisino Lat. n. 5318 saec. XIII olim Bigotiano.

De vita auctoris quae tradunt biographi duo Aremoricanus et Anglicus etsi parum fida omnia, hoc declarant sacerdotis Britanni nomen clarum fuisse tam in Anglia Hiberniaque quam apud continentis Britannos, servatque antiquitus nomen eius monasterium apud Venetos ad laevam Blaveti fluvii conditum appellatum *Gildas-de-Ruis;* quod vetusta traditione ab ipso se fert esse conditum, abbatum seriem ab eo ducens. inter sanctos Gildas quando et cur relatus sit, ignoratur; monuit quem de ea re consului Duchesnius iam in laterculo Anglosaxonico adiuncto ad codicem martyrologii Hieronymiani Epternacensem (hodie Paris. 10837) saec. VIII ineuntis (cf. Duchesne lib. pontif. 1 p. 382) ad diem Ian. 28 vel potius 29 legi *et Gildae Sapientis* scriptum non manu prima, sed paene aequali. similiter in missali Stowiensi aetatis supparis inter memorias sacerdotum reperitur nomen *Gildae* (Warren *liturgy and ritual of the Celtic church* Oxon. 1881 p. 240; Duchesne *origines du culte chrétien* p. 201). e contrario observavit idem Duchesnius abesse Gildam a martyrologio formae Autissiodorensis stabilitae c. a. 590. — Mature admodum Gildae Sapientis nomen fabulis implicatum est et ficticia gloria veritas de eo obscurata. testatur id inter alios Giraldus Cambrensis in descriptione Cambriae (scr. a. 1194) sic scribens (l. 2 c. 2 vol. 6 p. 209 ed. Dimock): 'de Gilda . . . dicunt Britones, quod propter fratrem suum Albaniae prin'cipem, quem rex Arthurus occiderat, offensus haec scripsit. unde libros egregios, quos 'de gestis Arthuri et gentis suae laudibus multos scripserat, audita fratris sui nece 'omnes, ut asserunt, in mare proiecit. cuius rei causa nihil de tanto principe in scriptis 'authenticis reperitur'.

Fabellis missis ubi vera requirimus[1]), Gildam natione Britannum fuisse, scilicet Romanum eius provinciae et epistula declarat et quae praeterea de eo traduntur. origo quamquam accuratius non traditur, cum in epistula diris persequatur quinque reges Constantinum Damnoniae (c. 28) sive Dumnoniae (cf. Müller ad Ptolemaeum 2, 5, 2),

---

1) Quae sequitur expositio non tam mea est quam Henrici Zimmer, qui qua est et eruditione et comitate eorum, quae de Gilda tradita habemus, veram auctoritatem me docuit et aetatis auctoris indicia certa sagaciter inventa mecum communicavit. in iis quae sequuntur quae ' ' distinxi, ipsi accepta referenda sunt. idem de Gildae tempore vitaque egit nuper in Nennio vindicato p. 100. 286.

quae regio est Cornwall et Devon; Aurelium Caninum (c. 30) sedis incertae; Vortiporium (c. 31: cf. Zimmer p. 88) Demetarum, id est regionis Pembroke; Cuneglasum (c. 32: cf. Zimmer p. 307) sedis incertae: Maglocunum (c. 33; cf. Zimmer l. c.) insulae sine dubio Monae, id est Anglesey, apparet habitavisse eum in partibus Angliae occidentalibus eo tempore, ut ex parte hodie quoque, Brittonum. natum eum esse saeculo quinto exeunte vel incipiente sexto, certe ante a. 504 infra declarabitur. iuvenem Gildam iter fecisse in Hiberniam vita altera (c. 5) refert adsentiturque prior c. 10 eo quod Gildam ait invisisse ibi sanctam Brigitam defunctam a. 521; quae testimonia auctoritate magis carent quam probabilitate, nam saeculo sexto septimoque Zimmerus observat clericis Anglicis Hibernisque in usu fuisse, ut ex altera insula in alteram se transferrent. praeterea quid priore vitae parte egerit ignoratur. — Epistulam quam edimus scripsit degens in Britannia ante a. 547; nam Maglocunus rex modo nominatus, in quem tamquam vivum etiamtum invehit c. 33, eo anno obiit testibus cum annalibus Cambriae ad a. CIII = p. Chr. 547: *mortalitas magna, in qua pausat Mailcun rex Guenedotae* tum vita sancti Teliavi Landavensis archiepiscopi (p. 101 libri Landavensis, de quo infra dixi p. 23), secundum quam *pestis flava . . . traxit Maileonum regem Guenedociae.* eam epistulam cum Gildas scripserit habens annos XLIV mensem I (p. 40, 19) natus sit necesse est, ut supra diximus, ante a. 504. quod alio loco (p. 25, 7) ait post duorum lustrorum silentium tandem aliquando in querelas se prorumpere, intellegendum erit de auctoris ipsius aetate, scilicet propter aetatem potuisse se iam ante decem annos eiusmodi libellum edere, sed per decennium integrum querelas se suppressisse. — De itinere Gildae ex Britannia Romam num vita prior (c. 13) vera tradiderit, dubium est[1]). secundum eandem redux Roma remansit in regione Aremoricana condens ibi, ut supra diximus, monasterium ab ipso nominatum. hoc recte referri et exegisse Gildam vitae annos extremos in regione ea plura sunt quae fidem faciant. 'Conomerus 'tyrannus, de cuius cum Gilda commercio vita agit c. 20, Chonomor (sic Gregorius Turo-'nensis hist. Francorum 4, 4) sive Chonoober (sic idem hist. 4, 20)[2]) est comes Britan-'norum, qui Macliavum quendam contra fratrem eius comitem alterum Britannorum 'Channonem tutatus est, deinde adiuvit Chramnum filium contra patrem Chlotacharium 'et a. 560 ab hoc una cum Chramno victus est et occisus teste Gregorio hist. 4, 20. 'item Werocus Venetensium comes, cuius simul meminit vita eadem (c. 20. 21), Warocus 'est Macliavi supra dicti filius, et ipse comes Britannorum nominatus per haec tempora 'ab eodem Gregorio aliquoties (hist. 4, 16. 5, 26. 9, 18. 10, 9; glor. mart. 60). ut Gildae 'biographus comites hos duos memorat ad saeculi sexti partem posteriorem pertinentes, 'ita qui vitas scripserunt clericorum aequalium, item Gildae meminerunt. scilicet cum Oudo-'ceo Landavensi archiepiscopo post Dubricium et Teilonem in vita eius (lib. Landavens. 'p. 131) dicitur convenisse *vir bonus et iustus et totius Britanniae historiographus Gildas 'Sapiens, ut in historiis nominatur, qui eo tempore conversabatur in insula Echni ducens 'anchoritalem vitam.* item in vita sancti Iltuti (Rees *lives of the Cambro-British saints* 'p. 167) dicuntur ad Iltutum contulisse se scholares plurimi, *quorum de numero quattuor, 'iste Samson videlicet, Paulinus, Gildas et Devi* (= David) *studebant.* similiter in vita 'Paulini eius vel potius Pauli Aureliani (vide infra p. 23), quae scripta est a. 884, 'una cum eo Iltuti scholam frequentasse dicuntur sanctus Devius et sanctus Samson 'et sanctus Gyldas. testimonia haec ex vitis clericorum desumpta ut per se parum

1) Errore Wasserschleben (*irische Kanonensammlung* ed. 1874 p. VI) ait in vita sancti Frediani (apud Colganum acta sanct. Hiberniae I. p. 638) narrari papam Pelagium (556—561) corpus canonum donum dedisse Gildae; agitur ibi de canonibus sancti Fridiani. 2) 'Litterae duae *b* et *m* mediae inter vocales 'duas in dialectis Celticis recentioribus ita confunduntur, ut utrique substituatur *w*. ita ut *Arboric-* et *Ar-'moric-* pariter pronuntiantur *Arworic-,* hic videmus iam exeunte saeculo sexto *Chonober* et *Chonomor* apud 'Britannos idem sonuisse'.

'certa sunt, ita consentientia reliquis aliquod momentum habent ad aetatem Gildae 'stabiliendam.

'Meliore auctoritate utimur de itinere a Gilda paullo ante obitum suscepto in 'Hiberniam et de obitu ipso. scilicet annales Cambriae (mon. hist. Brit. I p. 830) in 'recensione adaucta adscribunt ad a. CXXI = p. Chr. 565 (aeram enim ducunt ab a. p. 'Chr. 444): *navigatio Gildae in Hibernia,* item in textu primitivo ad a. CXXVI = 'p. Chr. 570: *Gildas obiit*[1]). annales eos quamquam infra videbimus non carere indica'tionibus ficticiis, hi loci eorum ut ipsa simplicitate commendantur, ita alter confirmatur 'testimonio annalium Ulsterensium (ed. Hennessy Dublini 1887 vol. 1 p. 62), quos con'stat non solum non pendere a Cambricis, sed a ficticiis quae in his 'reperiuntur narra'tionibus immunes esse et rerum gestarum per Hiberniam mediam et septentrionalem 'vicinamque Britanniam memoriam recte servavisse[2]): *anno domini CCCCCLXIX* .... '*Gillas obiit.* annorum numeratio in his annalibus cum ad saec. X extremum a vera 'uno anno detracto differre soleat, annus hic 569 recte aequiparatur anno in Cambricis 'annalibus tradito quingentesimo septuagesimo. — Haec ut per se firma sunt, ita accedit 'vitae prioris locus his admissis optime illustratus. scilicet quae c. 11. 12 narrantur de 'itinere a Gilda suscepto ad Ainmericum regem *per totam Hiberniam,* cum parum con'veniant sacerdoti iuveni, optime quadrant in iter illud testibus annalibus Cambricis a 'Gilda quinquennio ante obitum factum in Hiberniam, quoniam secundum annales de 'quibus modo diximus Ulsterenses annis 565—568 (secundum annales qui dicuntur 'quattuor magistrorum 564—567) per universam insulam regnavit rex *Ainmire* (gen. '*Ainmerech*), quo nomine admodum raro neque inter reges Hiberniae praeterea re'deunte hunc ipsum a biographo significari iam nemo dubitabit'.

Gildae videmus notum fuisse Vergilium, cuius versus citat p. 30, 11. 34, 15. 40, 10 non accurate et sine dubio memoriter, item ni fallor Iuvenalem (nam *epimenia* p. 39, 7 videntur sumpta ex eius sat. 7, 120) et Persium vel Martialem (ex altere utro venit opinor *catasta* p. 39, 2. 84, 29) et Claudianum; inde enim, quod apud Claudianum Tethys passim pro oceano usurpatur (cf. in ed. Birtii indicem p. 458), vallem Tethycam vel, ubi libros sequimur, Tithicam p. 35, 9 Gildas formavit (Zimmer Nenn. p. 316 seq.). comparari poterunt milites dicti *stigmata* p. 32, 2. 34, 20 fortasse propter notam consuetudinem punctorum (C. Th. 10, 22, 4). item novit Gildas Hieronymi de scriptoribus ecclesiasticis libellum et epistularum syllogen, quae tacite compilat p. 29, 12. mire sane laudat Philonem, cuius quod affert p. 36, 10 dictum Wendlandius Philonis editor futurus a me interrogatus negat reperiri in scriptis eius quae habemus Latine versa; subesse posse locum vitae Moysis 1, 31 p. 108 Mangey, sed eius tractatus Latinam versionem nullam hodie certe superesse. ex glossariis auctorem rariora quaedam adsumpsisse, quasi non sine eo adiumento satis obscure loqui posset, suadet vocabulum *ambrones* p. 34, 1 (cf. Festus ep. p. 17), cum interpolatoris esse videantur *tautones* p. 34, 15 (cf. Ducange s. v.). — Longe maxima pars epistulae ad verbum descripta est ex scripturis sacris, neque ea contemnenda. nam ut dudum viderunt viri docti, Gildas in parte librorum adhibuit versionem Hieronymianam, in parte alia diversam ab ea, servans inde

---

1) 'Idem redit in annalibus fide dignis Tigernachi Clonmaenoisensis († 1088): *Gillas quievit* (Skene '*chronicles of the Picts and Scots* p. 67) et in Innisfallensibus compilatis a. 1205: *quies Gilldais episcopus* [sic] '(Skene l. c. p. 167): annus in neutris enuntiatur'. 2) 'Textus nobis servatus compilatus est ex recen'sionibus duabus easdem fere res tradentibus adscriptis ad singulas epochis quae senis septenisve annis differ'rent, saepe praeterea praemissis verbis: *secundum alium librum* similibusve (vide quae de ea re exposita 'sunt in commentario inserto actis minoribus academiae Berolinensis a. 1891 p. 281). id hic quoque evenit; 'nam post adnotationem supra relatam ad a. 569 eadem fere redeunt ad a. 576, in his: '7 *Gillas*'.

non pauca, quae alibi frustra quaeras. Robertus Bensley in commentario (*the missing fragment of the latin translation of the fourth book of Ezra*. Cambridge 1875. 4) p. 36 observavit in Esdrae Latine facti libro quarto, quem servaverunt duo tantummodo libri saeculi noni, Sangermanensis hodie Parisinus n. 11504. 11505 et Corbeiensis hodie Ambianensis n. 10, textum a Gilda adhibitum propius ad Corbeiensem accedere. in antiquis scriptis ecclesiae Britannicae et maxime apud Gildam quae adsunt sumpta ex scripturis sacris composita et cum vulgata versione comparata reperiuntur apud Haddan et Stubbs *councils* vol. I p. 170—180 agiturque ibidem p. 181 de exemplari bibliorum adhibito a Gilda.

Res per Britanniam gestas quod ait auctor c. 4 narrare se deficientibus scripturis patriis *ex transmarina relatione*[1]), eiusmodi librum quem evolverit huius epistulae causa ego repperi nullum. sane in ipso libri principio Britanniae insulae longitudinem et latitudinem ita refert, ut referuntur apud Orosium. item Hieronymi chronica adhibuit ad c. 8 indidemque videtur sumpsisse quod significat persecutionem Diocletianam fuisse novennem (c. 9; cf. c. 12: *bilustro non expleto*), nam annos eius Hieronymus ita numerat, ut id inde Gildas efficere potuerit, cum Rufinus (8, 18) eam faciat decennem. Rufini historiam ecclesiasticam quamquam nominatim non adlegat, sumpsit inde quae adfert c. 74 ex Ignatii ad Romanos epistula et c. 75 quae sequuntur de Polycarpo et Basilio: etiam Nicolai et Novati nomina c. 67 ad eundem auctorem redeunt. at in rebus narrandis neque Orosium neque Hieronymum nec Rufinum secutus est neque omnino, ni fallor, certum auctorem ullum, sed memoriter quae retineret in litteras rettulit. certe quae habet de persecutione Christianorum Diocletiana c. 9—12 et de Maximo adversario Gratiani et Valentiniani II c. 13, imbuta tota spiritu Britannico nullo modo sic ut traduntur ab auctore transmarino referri potuerunt, quamquam verisimile est priore loco eum imitatum esse Rufinum sic scribentem 8, 1: *ecclesiae dei . . . subversae sunt fundamentis, divinae vero scripturae in medio platearum igni crematae sunt*, deinde exponentem de martyribus secundum provincias. sed Britanniae Rufinus non meminit nec credibile est quae de martyribus Britannis Gildas scribit sub Constantii imperio evenisse. Maximum illum aliunde constat a Britannia profectum per Gallias et Hispanias et per Italiam quoque agnitum esse, dominatus sedem posuisse Treveris, Gratianum interfecisse, Valentinianum Roma expulisse, interfectum esse ad Aquileiam, ut quae de eo Gildas narrat vera sint omnia; sed ita coniuncta haec nusquam praeterea reperiuntur. pergit Gildas copiis ita a Maximo abductis insulam a defensoribus vacuam remansisse et inhabilem, quae Scottis Pictisque ingruentibus resisteret; Romanos imperatores insulanis aliquoties opem tulisse misso exercitu et manu militari muro facto a mari ad mare primum ex cespitibus, deinde ex saxis, turribus quoque contra piratarum incursiones in litore constitutis, sed exercitum stabilem ibi eos relinquere noluisse, ipsum Agitium ter consulem Britannis expetita auxilia denegasse, itaque hostes per universam insulam vagatos incolas stragibus continuis affecisse. haec ut in universum rerum statum in Britannia qui tum fuit recte repraesentare videntur, sic ut narrantur magis famam incertam reddunt quam sinceram rerum gestarum narrationem. valla ad septentrionem notum est facta esse imperantibus Hadriano et Pio, neque licebit Gildae verba accipere de eorum murorum non aedificatione, sed restitutione. ad Honorium usque Romanorum exercitum mansisse in Britannia, tum primum incolas insulae a Romanis contra Germanorum incursiones parum defensos ab imperio recessisse auctor est Zosimus (6, 5, 3). Agitius ille ter consul sine dubio Aetius est, a quo inter a. 446. quo tertium fasces gessit, et 454, quo obiit, Britannos auxilia petivisse ut aliunde non est testatum, ita per se probabile, poteritque recte coniungi tam cum narratione chronicorum Gallicorum c. 126

1) Hoc enim sine dubio significat sequi se auctores non Britannicos, nec recte verba interpretati sunt qui inde effecerunt Gildam scripsisse in regione Aremoricana.

(vol. I p. 650) ad a. c. 441/2: *Brittanniae usque ad hoc tempus variis cladibus eventibusque laceratae in dicionem Saxonum rediguntur* quam cum migratione Britannorum in Galliam anno 461 anteriorem (Zeuss *die Deutschen* p. 576), ad quam ipse Gildas adludit (c. 4: *monimenta . . civium exilii classe longius deportata;* c. 25: *alii transmarinas petebant regiones*). ipse quo anno Saxones in Britanniam advenerint non enuntiat, nam oraculum quod refert c. 23 futurum esse, ut per annos trecentos Saxones Britanniam insiderent, centum vero quinquaginta annis eam saepius vastarent, hoc solum declarat Brittones de liberanda patria desperavisse neque ad calculos vocari debet. sed videndum est de loco conclamato numerationem certe aliquam annorum continente, quo concludit fere narrationem de proeliis inter Britannos et Saxones factis c. 26: '*nunc cives nunc hostes vincebant usque ad annum 'obsessionis Badonici montis novissimaeque ferme de 'furciferis non minimae stragis quique quadragesimus quartus ut novi orditur annus 'mense iam uno emenso qui et meae nativitatis est.*' quae verba sic scripta in libris nostris Beda h. eccl. I, 16 ita reddidit: '*ex eo tempore nunc cives nunc hostes vincebant 'usque ad annum obsessionis Badonici montis, quando non minimas eisdem hostibus strages 'dabant, quadragesimo circiter et quarto anno adventus eorum in Britanniam*', unde Arthur de la Borderie (Gaidoz *revue celtique* vol. 6 a. 1883/5 p. 1 seq.) verba Gildae corrupta iudicans ante *ut noui* inseri iussit *adventus eorum in Britanniam.* mihi quoque quae libri habent parum sana videntur, cum commodam interpretationem nullam admittant neque tanta sit scriptoris infantia, ut plane balbutiat. emendatio ut ratione procedat, duo tenenda sunt, primum verba *ut noui* sensu carere, deinde annum qui *orditur mense iam uno emenso* esse non posse nisi praesentem. haec ubi tenemus, fortasse sic licebit tradita refingere: *quique quadragesimus quartus [est ab eo qui] orditur annus mense iam uno emenso, qui et meae nativitatis est.* ita Gildas ait scribere se anno ab obsessione montis Badonici itemque a nativitate sua quadragesimo quarto, et convenit, quod in lemmate posuit cogitans de obsessione illa: *de postrema patriae victoria, quae temporibus nostris dei nutu donata est.* Bedam autem statuemus locum Gildae ita legisse, ut eum legimus nos, et cum intellegi non posset, eum libere ad aeram eam aptasse, quam alibi quoque sequitur.

Quod si haec recte explanavimus et item recte cum Zimmero Gildam posuimus natum esse paucis annis ante a. 504, epistulam dictasse annis non multis ante 547, preces ad Aetium directae, de quibus agitur c. 20, et Saxonum occupatio Britannica, quae refertur c. 23, secundum auctores veros in idem fere tempus, id est in a. c. 450 incidunt. perturbata igitur est Gildana narratio preces illas factas esse propter solas incursiones Hibernorum Pictorumque (c. 21), secuta esse iis domum reversis tempora luxuriae (c. 21), deinde cum *aquilonales gentes* reditum minarentur, contra eos advocatos esse Saxones (c. 23). perturbatio aut excusatur aut certe explicatur eo, quod insulae occupatio Saxonica relata videtur esse ibi, ubi narrandus fuit primus Saxonum in insulam adventus, quos constat dudum litora Britanniae infestavisse antequam eam occuparent. ipsum oraculum supra relatum videtur invasiones per annos centum et quinquaginta annos continuatas distinxisse ab occupatione trium saeculorum et postea demum cum utrumque confunderetur, ad perturbationem eam celandam membra duo perperam inversa esse. regis eius, qui contra gentes aquilonales Saxones primum advocavit, Gildas nomen non videtur posuisse, posuit Gildam expilans historiae Britannicae scriptor, ut infra ubi eam edemus demonstrabitur, unde Vortigerni nomen in Bedanam historiam transiit et ex Bedanis in Gildae libros interpolatos. Saxones ita Britannis opitulati eorumque tamquam mercennarii facti postquam *multo tempore* annonas acceperunt (c. 23 fin.), coeperunt Britannos opprimere statusque insulae ita conturbari. nam quamquam ait auctor praedones domum recessisse (c. 26), aperte id non pertinet ad gentem universam, sed ad catervas pro re in patriam reversas aliis subeuntibus. hunc rerum statum probabile est obtinuisse secunda parte saeculi quinti.

memoratur deinde Ambrosii Aureliani ducis Romanorum Britanniae provinciae civium victoria de barbaris magna, quam reportatam esse aliquantum ante quam Gilda scripsit inde efficitur, quod is verba facit de Aureliani subole degenerata. post certamina plura eventu facta *(nunc cives nunc hostes vincebant)* victoria altera cum obsessione montis vario Badonici (qui ubi fuerit, ignoratur) coniuncta incerto rerum statui finem imposuit, nam auctor scribere se ait temporibus tranquillis. proelium Badonicum, si vera sunt supra exposita, factum est ante annos XLIV quam scripsit Gildas, id est anno circiter 500. tam victoriam paratam quam pacem secutam patet accipiendam esse cum aliquo temperamento; Saxones neque expulsi tum sunt de insula neque hoc significare voluit Gildas, sed ab insulae regione ea, de qua Gildas potissimum cogitavit, Brittones Romani barbaros per aliquod tempus arcuerunt. de ipsa victoria Badonica quae posteriores narrant, sumpserunt a Gilda. Bedam cum modo viderimus eam adscribere ad annum XLIIII post adventum Saxonum ab ipso collocatum a. c. 450 (dicimus de eo anno in praefatione ad chronica Bedana), verba auctoris temere interpolavit, sed annus, ad quem ita pervenit, incidit fere in ipsum illum vere Gildanum. annales Cambriae quod adscribunt ad annum suum LXXII sive p. Chr. 516: *bellum Badonis, in quo Arthur portavit crucem domini nostri Iesu Christi tribus diebus et tribus noctibus in humeros suos et Brittones victores fuerunt*[1]), ut ipsum excerptum est ex historiae Brittonum fabulosae c. 56. ita epochae quoque iure diffidemus, quamquam ne ea quidem multum distat a vera ab Gilda indicata. — Sui temporis statum insulae Gildas talem fere adumbrat, qualem significat Procopius bell. Vand. 1, 2 relata Britanniae defectione a Romana dominatione sub Honorio: *Βρεττανίαν μέντοι Ῥωμαῖοι ἀνανεώσασθαι οὐκέτι ἔσχον, ἀλλ' οὖσα ὑπὸ τυράννοις ἀπ' αὐτοῦ ἔμενε*, quocum recte componetur quod ait Gregorius hist. 4, 4 de condicione regionis Aremoricanae: *semper Brittani sub Francorum potestatem post obitum regis Chlodovechi* († 511) *fuerunt et comites, non reges appellati sunt.* ita apud Gildam in insulae partibus, quas obtinent Brittones, imperant 'reges' plures, quorum, ut supra vidimus, quinque nominatim excitat: Saxonum sui temporis regem nullum nominat, quoniam per ea tempora bella inter eos Romanosque quieverunt. partes eae quod regibus oboediunt, non impedit, quominus auctori visae sint comprehendi imperio Romano. immo id ipsum ex Gildae epistula certa ratione efficietur et ea quamquam rerum gestarum memoriam non magnopere auget, nihilominus statum insulae post deductum inde Romanum exercitum vivide depingit, unicus liber omnino qui eius saeculi condicionem insulae publicam aliqua luce illustret. scribere se Romanum civem civibus Romanis Gildas enuntiat locis duobus. primum p. 38, 20, ubi barbarum nationem ait in Britanniam appulisse *tribus, ut lingua eius exprimitur, cyulis, nostra longis navibus*; nam quamquam monuerunt periti linguae Cambricae in ea quoque praeter *curuc* vocabulum alterum *long* de nave usurpari, quod adiectum est *navibus* eam *nostrae* linguae interpretationem excludit et id ipsum declarat auctorem hoc loco sibi proposuisse, quod facit altero p. 44, 5 vocabulum Cuneglasum explicans addita interpretatione *Romana lingua.* eadem ratione quem vindicem Britanniae a transmarinis gentibus praedicat Ambrosium Aurelianum appellat *Romanae gentis virum* p. 56, 12, respiciens omnino originem eius ipso nomine indicatam, sed nequaquam ita eum distinguens a civibus quos ait insulanis. confirmat quod posuimus libelli tenor et indoles universa. scriptori quamquam Britannia *patria*

1) Cf. Zimmer Nenn. vind. p. 100. hinc pendent recentiores, ut Willelmus Malmesburiensis († c. a. 1142) in antiquitatibus Glastoniensis ecclesiae (p. 300 ed. Gale): *Gildas neque insulsus neque infacetus historicus, cui Britanni debent, si quid notitiae inter ceteras gentes habent, multum annorum ibi (Glastoniae) exegit loci sanctitate captus, ibique anno domini DXII de medio factus in vetusta ecclesia ante altare est sepultus,* confundens annum victoriae Badonicae et obitus Gildae. diverse Radulfus de Doceto († a. 1202) in 'catalogo virorum illustrium' (MG. SS. 27, 257): *Gilda Britonum gesta flebili sermone descripsit anno incarnationis DLXXXI.*

est (*patriae victoria* p. 28, 6 et alibi passim), eo vocabulo secundum eius saeculi consuetudinem Romani imperii civis provinciam suam significat. dominationem violentam Romanorum (p. 30, 16) cum iisdem coloribus pingat atque Brittonum ignaviam (p. 30, 8. 35, 15) reprehensor acerbus et ut ipse ait querulus, nihilominus proponit sibi insulae vices narrare *temporibus imperatorum Romanorum* p. 29, 18 et Britanniam agnoscit factam esse *Romaniam* p. 30, 19 eamque queritur ingratam fuisse non raro *transmarinis regibus* p. 29, 4 et tyrannis opponit *imperatores legitimos* p. 33, 6, desciscentes *perfidos* appellat p. 30, 14. universa narratio eo vertitur, quod *nomen Romanum* eo tempore, quo legiones insulam tutabantur, ut verbis agnitum (p. 32, 27. 34, 6), ita ad *morem legesque* non satis propagatum (p. 32, 27), post exercitum Romanum, ut auctor narrat, tempore Maximi adversarii Gratiani et Theodosii (p. 33, 2) ex insula deductum, iusta tutela caruit; nam quamquam Romani invitati ab insulanis spondentibus in fide se mansuros (p. 33, 16) bis ad repellendos hostes redierunt, secunda vice *patriae denuntiant* amplius se non esse reversuros (p. 34, 19), id quod deinde ipse summus dux Aetius confirmat (p. 36, 4). hortantur Romani insulanos, ut ipsi *libertatem*[1]) *totis viribus vindicent* (p. 34, 21), efficitque id post longa ignaviae tempora felici fortuna Ambrosius Aurelianus (p. 40, 12). itaque quo tempore Gildas scripsit, desierat quidem insula esse sub imperatoribus Romanis praesidibusque ab ipsis missis (*rectores* p. 30, 6. 33, 10; *praepositi* p. 30, 16) et parebat regulis multis, qui auctori dicuntur modo *reges* vel *tyranni* (p. 41, 15: *reges habet Britannia, sed tyrannos.* 37, 4 cet.), modo *rectores* (27, 7) et *duces* (p. 45, 2), sed cives nihilominus manserunt Romani et eo nomine belligerant cum Scotis Pictisque Saxonibusque gentibus barbaris. ceterum haec ut ad condicionem civilem pertinent, ita ad linguae Romanae usum nequaquam transferenda sunt. ipse Gildas illa sua narratione luculenter indicat ne eo quidem tempore, quo legiones Britanniae praesidebant, morem legesque Romanas per insulam satis viguisse, multo minus igitur per saecula posteriora. attamen cum in civitatibus, quae Gildae aetate licet ruinosae tamen superfuerunt (p. 28, 13. 39, 17), tum maxime in monasteriis vel ea aetate aliquatenus Latinae linguae etiam quotidianum usum duravisse crediderim, et omnino linguae cultae usurpatio tum demum tota tollitur, cum etiam in litteris altera ei substituitur, id quod in Britannia post saecula demum evenisse nemo ambiget.

Titulus operis qui fuerit, parum constat. codex primarius Cottonianus cum hodie et principio careat et fine, apographo eius (nobis *D*) a principio item mutilo subscriptum sit sic: *explicit liber s. Gildae abbatis et historiographi Anglorum et cetera,* editio princeps ad Cottonianum librum potissimum adornata (*P*) praescribit: *incipit prologus Gildae Sapientis de excidio Britanniae et conquestu eiusdem ac flebili castigatione in reges principes et sacerdotes,* subscribit: *explicit epistola Gildae Sapientis,* editio altera ad eundem librum diligentius exacta (*Q*) ipsum libellum repraesentat neque praescriptione addita neque subscriptione, titulum autem in voluminis indice ita formavit: *Gildae, cui cognomen est Sapientis, de excidio et conquestu Britanniae ac flebili castigatione in reges, principes et sacerdotes epistola.* accedit quod qui Cottonianum codicem integrum vidit auctor catalogi Cottoniani a. 1696 ait in eo legi *Gildam de excidio Britanniae.* in codice Abrincensi (nobis *A*) interpolato auctor dicitur *querulus Gilda* in operis inscriptione, praeterea tam in prologi praescriptione quam in operis subscriptione *beatus Gilda,* opus in prologi praescriptione *liber de gestis Britonum,* in operis et praescriptione et subscriptione *liber de miseriis et praevaricationibus et excidio Britanniae.* longe deterioris

1) Sequitur usum labentis aetatis Romanum imperium sub libertatis vocabulo celebrantem. Iustinianus cod. 1, 27: *ut Africa per nos . . . reciperet libertatem.* obsequium imperatori qui denegant in provinciis quae fuerunt imperii Romani, omnes sunt tyranni.

notae codex *X* affectus interpolatione eadem praescribit praefationi: *incipit prefatio libri queruli sancti Gilde Sapientis de excidio Britannie, de calamitatibus et prevaricationibus eius civium ac Britonum exulatione et conquestus ipsius contra reges, principes et sacerdotes,* deinde post capitum indicem ipsi operi: *incipit liber querulus sancti Gylde Sapientis de excidio Britanniae, de calamitatibus et prevaricationibus eius civium, de exulatione Britonum et duris oppressionibus eorum et quam dolose Romani eos sibi subegerint et quam bellicose ipsi diutius restiterint et quomodo Romani postremo eis praepositos vectigales praefecerint, ita ut non Britannia, sed Romana insula vocaretur, et omnis moneta auri argenti et aeris imagine Caesaris notaretur, quo tempore Christus in mundum venerit et quanta persecutio tempore Diocletiani emerserit, quantum martyrum gloria tunc Britannia efloruerit, qualiter gens Britonum imperatores Romanos attriverit.* in margine adnotatur: *locus, in quo factus est hic liber, est Guales insula marina tempore Arthuri regis, persona Gildae Sapientis.* subscriptum in eodem libro: *explicit liber Gilde Sapientis de excidio Britanniae et Britonum exulacione. Historiam Gylde Cormac sic perlege scriptam | doctoris digitis sensu cultuque redactam | hec tenues superat multos carpitque superbos* adiecta in margine hodie mutilo adnotatione hac: *[fe]cit nanque ipse Gilda [lib]rum magnum de regibus [Bri]tonum et de preliis eorum, [sed q]uia vituperavit eos mul[tum] in illo libro, incende[ru]nt ipsi librum illum.* equidem titulum formavi ad editiones Cottonianum librum repraesentantes, potuitque a titulo eo et interpolata recensio Abrincensis proficisci et Cormac ille nescio qui[1]) ampullarum suarum stamina sumere. consentit item aliquatenus in historia Anglorum 1, 22 Beda Britannorum memorans *scelerum facta, quae historicus eorum Gildus* (sic libri) *flebili sermone describit,* item qui infra adlegabuntur auctores Anglici saec. XII, in his Giraldus Cambrensis citans Gildae librum 'de excidio Britanniae'. — Quod Gildae libellus hodie circumfertur bipertitus ita, ut priori parti c. 1—26 inscribatur *historia Gildae,* alteri c. 27—110 *epistola Gildae,* accidit culpa Galii, quem Stevenson caece secutus est, Petrie (v. praef. eius p. 62) et Bradshaw (v. p. 21) agnoverunt erravisse, sed ille errorem tollere non est ausus, hic libellum plenum edere noluit. deceptus est Galius eo, quod in codice notae infimae *X* sola reperitur pars illa prior ibidemque praefationis prima verba *in hac epistula* interpolator ita mutavit, ut fierent *in hoc libro.* evidenter qui codicem eum exaravit ut prologi extrema ita abiecit partem libri posteriorem ex solis fere excerptis sacrae scripturae compilatam eaque tantum retinuit, quae rerum gestarum curioso aliquam utilitatem praebere viderentur. corruunt igitur quae viri docti ficticiae huic operis divisioni superstruxerunt temptamina ipsa parum probabilia[2]).

Praeter epistulam, quam edimus, Gildas alia quoque scripsit. commentarium Gildae 'de paenitentia' servavit codex unus olim adservatus Fecampi in Normannia, hodie Parisinus n. 3182 saec. X/XI, quo codice quae contineantur enarrat Maassen *Quellen des canon. Rechts* I p. 784; ediderunt inde libellum Martène et Durand thes. nov. anecd. 4 (1717) p. 7, Wasserschleben *Bussordnungen* (Halle 1851) p. 105 ad codicem collatum a Knustio, Haddan et Stubbs (vel potius Henr. Bradshaw) *councils and ecclesiastical documents relating to Great Britain and Ireland* vol. 1 (1869) p. 113. commentariolus

1) '*Cormac* nomen cum a sexto saeculo ad undecimum in Hibernia frequentissimum fuerit, a Britannica autem lingua abhorreat, adnotatio quoque de loco tempore persona consuetudini Hibernorum respondeat (ut vita Patricii edita in analectis Bollandianis vol. 1 p. 548 ita incipit: *tempus locus et persona requiruntur* et sic deinceps narratio formatur, sequunturque schema idem exordia fere hymnorum Hibernicorum), recensio haec proficisci videtur ab homine nationis Hibernicae, degente tamen secundum glossam ad p. 33, 12 (vide p. 19) in Britannia septentrionali, scilicet in Scotia quae tum dicebatur formata ex foederatione Hibernorum Pictorumque'. H. Zimmer. 2) Zimmero (Nenn. p. 101 seq.) visa est Gildani libri bipertitio adscendere ad saeculum VIII et historia Britannica eo tempore ita coepta esse scribi, ut partem priorem Gildanam historicam continuaret. at bipertitionem libri omnes ignorant, nam ne pessimus quidem ille *X* librum divisit, sed breviavit, neque temerarium commentum editoris septimi decimi saeculi referri poterit ad saeculum octavum.

cum vere a Gilda nostro proficisci videatur, nos eum infra p. 89 repetivimus secundum editionem Wasserschlebenianam. at in eodem codice qui reperiuntur canones synodorum Britannicarum recte opinor contra Bradshawium Wasserschleben (*irische Kanonensammlung* ed. a. 1885 p. LXXIII) Gildae ibi adscribi negavit.

Praeterea extiterunt collectanea ampla argumenti ecclesiastici sub nomine Gildae, quo item verisimile est significari scriptorem epistulae quam habemus. codex Cantabrigiensis collegii corporis Christi saec. IX/X, de quo egit plene Wasserschleben (*irische Kanonensammlung* ed. a. 1885 p. XXII seq.), p. 48—59 excerpta continet titulo nullo, sed ut singulis locis praemittatur *dicit Gildas* vel *Gildas ait*. praeterea unum locum (infra p. 88 fr. VIII) eadem collectanea (p. 34) inter alia excerpta sub eiusdem auctoris nomine posuerunt. iisdem collectaneis usus est is qui saec. VII exeunte vel incipiente VIII (certe inter scripta quae adhibuit recentissimum est paenitentiale Theodori archiepiscopi Cantuariensis defuncti a. 690) canonum syllogen composuit hodie notam sub nomine Hibernicae editam a Wasserschlebeno a. 1874 et denuo a. 1885. Gildae quae ibi attribuuntur cum pleraque redeant pleniora in collectaneis Cantabrigiensibus, de reliquis (p. 89 fr. IX—XI) dubitari potest, utrum qui composuit Gildana adhibuerit pleniora an in inscriptionibus erratum sit vel interpolatio admissa, id quod passim in sylloge ea praeterea usu venit certe fragmentum quod extremo loco (XI) posuimus sic ut ibi legitur non magis est Gildae quam id quod sequitur Patricii (cf. Wasserschleben in praef. p. L). ceterum sylloge non solum locis non paucis emendatius scripta est quam sunt excerpta illa Gildana, sed quod fr. nostri III praescriptio *Gildas in epistolis suis* significat ordinatorem usum esse epistulis Gildae deperditis, eo confirmatur quod teste Columba abbate (infra p. 21) iuris ecclesiastici quaestionibus a Finniano abbate propositis Gildas 'elegantissime rescripsit'. de codicibus, qui syllogen Hibernicam servarunt, conferenda est editoris praefatio; eminent inter eos Parisinus n. 12021 olim Sangermanensis saec. VIII; Sangallensis n. 243 saec. IX; Bodleianus Hattonianus n. 42 saec. X syllogen habens ita auctiorem, ut etiam Gildana quaedam hic primum compareant; Romanus Vallicellianus A 18 saec. X auctus similiter et eo quoque nomine notabilis, quod auctores Hibernici duo in reliquis libris nominati Patricius et Gilda hic facti sunt Paterius et Gelasius. pseudogelasiana excerpta haec in corpora canonum posteriora multa transierunt. Gildanorum horum examinatio etsi iuris canonici peritis relinquenda est, editioni nostrae epistulae Gildanae subiecimus collectanea codicis Cantabrigiensis quaeque praeterea sub Gildae nomine in corporibus iuris canonici inventa composuit diligenter Henricus Bradshaw (apud Hatton et Stubbs *councils* I p. 108—113), maxime ut Gildana tractantes comparare possint sermonis proprietatem et sacrae scripturae formam. differunt certe in loco 2. Timoth. 3, 1—5 adlato tam in epistula c. 104 quam in fragmento III sic ut subscripsi.

EP. in novissimis diebus instabunt tempora periculosa
FR. de novissimis diebus. instabunt tempora pessima

EP. erunt enim homines semet ipsos amantes
FR. et erunt homines sui amatores

EP. cupidi elati superbi blasphemi parentibus inoboedientes
FR. avari adrogantes superbi blasphemi parentibus inoboedientes

EP. ingrati scelesti sine adfectione
FR. ingrati inpuri sine adfectione sine pace accussatores

EP. incontinentes inmites sine benignitate proditores protervi
FR. intemperantes crudeles odio habentes bonum proditores temerari

EP. tumidi voluptatum amatores magis quam dei
FR. inflati voluntatum amatores magis quam dei

EP. habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes
FR. habentes formam pietatis et virtutem eius abnegantes

Inde num colligendum sit auctorem utriusque operis non esse eundem diiudicabunt rerum periti.

Precationem *lorica* pro morbis a corporis partibus singulis arcendis propositam in codice Coloniensi n. 106 cum subscriptione *explicit hymnus quem Lathacan Scotigenes fecit*, in codice Hibernico *Leabhar Breac* sub praescriptione hac: *Gillus hanc loricam fecit .... Lai[d]cend mac Buith Bannaig venit ab eo, in insulam Hiberniam transtulit* Zimmer (in Nennio vindicato p. 299. 337) nuper edidit denuo recognitam, iudicans eam scriptam esse a Gilda nostro, deinde a Lathacane illo erudito Hibernico defuncto a. 661 in Hiberniam allatam, emendans scilicet in praescriptis illis *inventam* pro *venit*. mihi neque emendatio probatur neque inde, quod precatio illa mortalitatis mentionem facit, annales autem Britanniae per tempora Lathacanis obitu anteriora solius mortalitatis quae Gildae tempore evenit memoriam servarunt, de tempore quicquam videtur effici, neque hymnus recte convenire Gildae nostro propter sermonis insignem diversitatem, quam Zimmer ut non ignoravit (v. p. 323), ita non recte aestimavit. nam hymnus venit ex schola ea, quae intrusis in Latinam linguam verbis Graecis et Hebraicis incondita et supra omnem barbariem barbara doctrina, ad quam quod accedat, Gilda noster non habet. hoc solum concedere possis eius scholae eruditos Gildae epistulam lectitasse et *Tethycam vallem* (supra p. 6) inde suo thesauro intulisse, locutionem licet suis deliciis inferiorem, ita et ipsam obscuram et perversam.[1])

Historia Brittonum fabulosa ut aliis, ita praesertim Gildae passim in libris tribuitur temere omnino, qua de re infra ad eam exponemus. praeteriri potuerunt, quae Galfredus Monumetensis sub Gildae vocabulo adlegat tam ex historia illa deprompta quam alia ab ipso conficta (vide infra p. 23), item carmen de victoriis regum Britanniae servatum in cod. Cottoniano Iul. D. XI Gildae adscriptum aliaeque fraudes recentiores.

Gildam iure ait auctor saeculi XII infra p. 23 citatus Willelmus raro transcriptum esse; codices libelli non solum extant admodum pauci, sed praeter Bedae excerpta et codicem Abrincensem interpolatum scripta editaque exemplaria omnia redeunt fere ad unum codicem Londiniensem Cottonianum, de quo iam dicendum est.

Codex musei Britannici Cottonianus Vitell. A. VI scriptus saec. XI, aliquando (nam C codicum duorum a Iosselino adhibitorum hunc esse antiquiorem in eo quae continebantur confirmant) Augustinorum Cantuarensium, deinde ex dono Guilelmi Camdeni factus Cottoni, secundum Smithii catalogum manuscriptorum librorum bibliothecae Cottoniae (Oxonii 1696 p. 81) haec continuit: '1. hymnus ad b. Mariam virginem etc. 2. Gildas de 'excidio Britanniae; liber charactere affini Saxonico exaratus. 3. hymnus ad Theodorum 'archipraesulem et abbatem Adrianum ad finem paginarum praefationis. 4. hymnus ad 'S. Augustinum Cantuariensem in fine libri. hymni omnes notis musicalibus insigniti'. foliorum codex tum fuit 72 (secundum schedas musei Britannici); iam damnum gravissimum passo eo in incendio a. 1731 eorum hodie non supersunt nisi 37 ad Gildam pertinentia omnia, sicut margo editionis nostrae declarat. quorum etsi f. 26 totum evanuit, reliqua multis locis mutilata sunt aut obscurata et ita comparata, ut ea tantum quae diserte ex codice afferuntur praestari possint neque ex silentio apparatus nostri de lectione iudicari, nihilominus de libri indole in universum constat post longum et laboriosum foliorum eorum examen a me institutum adiutore perito et strenuo Eduardo Thompson musei Britannici praefecto. — Compendia in codice offenduntur inter alia haec:

1) Quod narrant Hibernici saeculo VII regem Senchan Torpeist ad Aremoricos misisse, qui carmina antiqua ad volumen Cuilmenn conficiendum ab 'illo sapiente' eo deportata inde in Hiberniam referrent, Zimmer p. 255 de Gilda Sapiente accipit.

an̄ = ante	nc̄ = nunc	s̄ = sed	ū = ut
cs̄ = cuius	qd *et* ꝗ = quod	sr̄ = super	
dc̄ = dicit *vel* dicunt	quō *et* qm̄ = quoniam	srbq (48, 26) = superbisque	
Ī = inter		ūs = usque	

Codex, qui et dittographias habuit modo recte emendatas, modo perperam et hic illic adnotationes (ita ad 45, 5 *palata* adscriptum est: *palata adempto pro aperta probata*. unde proficiscitur additum in ed. *Q*: *palata admissa id est aperta delicta*), cum et archetypum fuerit eius qui sequitur *D* et primis duobus editoribus *P* et *Q* pro textus fundamento, ubi eo adhuc utimur, plerumque res decisa est; hoc notandum quibusdam locis veram lectionem in hoc libro traditam corruptam esse ab emendatore, quae corruptela deinde translata est in exempla ex *C* derivata. ita 34, 2 *uento sinuatis* C^1 recte, licet verbis male divulsis *(uentos inuatis)* una cum *AX*, ubi *uento iuratis* habent C^2DQ, *uentorum plenis P*; item 50, 29 *asae* C^1 cum *AP* recte, corrupte *ad se* C^2DQ.

D Cantabrigiensis bibliothecae publicae codex Dd. 1. 17 scriptus c. a. 1400, aliquando, ut infra videbimus, coenobii Glastoniensis, Iosselini autem aetate adservatus apud iuris peritum quendam Cantianum, inter opera argumenti historici complura, quae enumerat catalogus editus vol. 1 p. 15, Gildae libellum continet scriptum litteris parum distinctis (certe *n* et *u*, *c* et *t* saepenumero discerni nequeunt) et compendiis ex parte minus solitis, quorum adnotavi haec:

a' = autem	it' *et* itm̄ it' it'm = item	qn̄ = quando
aln̄ = aliquando	phōis = pharaonis	.q. *et* qͥ = quasi
dini̅ = diuini	p̄hisei = pharisei	qɩ = que
dūmo = dummodo	p̄t = potest	q' *et* qd' = quod
.n. = enim		quō *et* quomō = quomodo
f̄la = falsa		qm̄ = quoniam

Passim codex emendatus est manu secunda, quam Iosselini esse adseverant periti Britanni (Haddan and Stubbs *councils* 1 p. 45). et descriptum eum esse et deinde emendatum ad codicem modo dictum Cottonianum verisimile est; certe ubicumque de Cottoniani libri lectione constat, Cantabrigiensis aut cum eo consentit aut errat quique eum correxit, Cottonianam fere lectionem revocavit. itaque utemur hoc libro ad Cottonianum non emendandum, sed supplendum, caute tamen: nam scriptor quamquam a breviando abstinuit neque graviter Gildana interpolavit, locos sacrae scripturae aliquoties ad vulgatam emendavit, ut 75, 31 pro *poa lavantium* ibi est *herba fullonum*, 85, 9 *funiculis* pro *criniculis*. in universum quamquam Cottonianum librum editio *Q* accuratius reddit quam codex *D*, non desunt loci ubi contrarium evenit, ut 79, 34 *exstantes immunes* servant *CD*, mutat in *extante immuni Q*.

E Parisinus Lat. 6235 saec. XV, olim domini Burleigh, f. 7 habet 'excerpta ex Gilda' spectantia ad capita 3—12. subicitur: 'reliqua in historia Galfredi Monomotensis et 'aliorum satis apte inseruntur. videtur autem alicubi partibus studuisse, cum esset 'Albanus. ex eodem Gilda in historia de Sueyno et Knuctone, quam gratiam scripsit 'ad reginam Emmam'. excerpta, quae in apparatum rettuli, etsi propria non habent, proxime accedunt ad codicem nostrum *D* nondum emendatum.

A Abrincensis (Avranches) bibliothecae civicae n. 162 (antea notatus n. 154 et n. 2890), aliquando (teste Bethmanno, qui ipsum examinavit) monasterii proximi sancti Michaelis de periculo maris. scriptus saec. XII exeunte, continet praeter Ciceronis de oratore commentariorum fragmentum exiguum Victorem Vitensem et Iordanis Getica et Guillelmi Apulensis gesta Roberti Wiscardi (ad quae eum adhibuit Bethmann MG. SS. 9, 239). quod Camdeno (v. Britannia eius ed. 1806 vol. 1 praef. p. CXXXV)

narravit Barnabas Brissonius *in some mss. in France* Gildam appellari querulum, fortasse ad hunc librum trahendum est. post Bethmannum in relatione de itinere Gallico a. 1839—1841 (*Archiv* 8 p. 69. 384) et Felicem Ravaisson (*rapports sur les bibliothèques des dép. de l'Ouest* Parisiis 1841 p. 139) liber descriptus est in catalogis bibliothecarum Gallicarum publicarum editis a. 1872 vol. 4 p. 513 et a. 1889 vol. 10 p. 79, ubi errore additur Arthuris de la Borderie cura Gildae libellum ad hunc codicem editum esse; id enim intra inceptum stetit. — Codex, quem mihi contulit describendumve curavit optimus mei operis adiutor Paulus Fridericus Girard Parisinus, Gildana continet in tres libros divisa. praefationi (25, 1 *in hac epistola* ... 28, 5 *donata est*) praescribitur: *incipit prefacio beati Gilde in librum de gestis Britonum;* subscribitur: *explicit prologus.* primo libro (p. 28, 6 *Britannia* .... p. 41, 1 *servarunt*) praescribitur: *incipit liber queruli Gilde de miseriis et prevaricationibus et excidio* (corr. ex *excedio*) *Britannie,* subscribitur: *explicit liber primus;* secundo (p. 41, 1 *decedentibus autem* .... 62, 2 *conviciorum cautes*) praescribitur: *incipit secundus, in quo reges sui temporis seculares redarguit Gildas de suis male actibus,* subscribitur: *explicit liber secundus;* tertio (61, 3 *sacerdotes* .... 81, 22 *facti estis*) praescribitur: *incipit tertius,* subscribitur: *explicit liber beati Gilde de miseriis et prevaricationibus et excidio Britannie.* rubricas in parte priore librarius passim inseruit. primam ad c. 5: *de subiectione Britannie et imperio et legibus Romanis,* postremam ad c. 32: *item apostrofa ad Conoglasum regem, qui relicta legitima coniuge eius germanam deo sacratam in coniugem duxit* et ad c. 33: *de Maglocone rege parricida et apostata.* folio uno lacero facto pagina altera imperfecta, altera sublata c. 14—21 passim hiant. extrema libelli pars inde a p. 81, 22 deest non ipso codice lacero, sed archetypo.

Ruyensis monachus is qui scripsit vitam Gildae supra p. 3 laudatam saec. ut videtur XI mihi non visam nisi in editionibus, affert locos duos ex Gildae epistula *de miseriis et praevaricationibus et excidio Britanniae,* scilicet p. 28, 13 *bis denis* . . . 28, 20 *fessis* (cf. ad 28, 11) et p. 41, 13 *enimuero* . . . 41, 27 *despicientes* usus libro tali, qualis est Abrincensis. *R*

Textus codicis Abrincensis Gildanus non plane spernendus est; nam hic illic Cottonianum aut confirmat aut emendat aut explet. duobus locis 34, 2. 50, 29 supra vidimus cum Cottoniani lectione priore male emendata a manu secunda convenire Abrincensem. idem contra Cottonianum sequendus fuit inter alia in his.

59, 17 comminabitur] *A cum vers. vulg.,* cuncta minabitur *DQ (deficiunt CP).*
61, 31 ad menia ueritatis *A,* aduersitatis moenia *DQ (deficiunt CP).*
62, 1 uolitent conuiciorum] *A,* uel alitent conuiuiorum *DQ (deficiunt CP).*

Item ex Abrincensi explevimus quae deficiunt in codice *C* indeque pendentibus libris haec:

46, 20 expetuntur non cuius libet relictae *(uide adn.).*
53, 5 altitudo populi terrae et terra interfecta est.
59, 23 populis multis et civitas impleta est.
79, 17 sicut ipse hortatur imitatores mei estote inquiens.

Nam quamquam textui interpolato merito in talibus diffidimus, haec quae posuimus exempla suspicionem videntur effugere. quam ob rem ibi, ubi deficiente archetypo *C* inde ducta exempla *D* et *PQ* differunt, id sequendum est quod consentit cum *A*, ut 68, 3 scripsimus non *suffusi* cum *PQ*, sed *confusi* cum *DA*. — At bona haec rara et exilia sordibus libri Abrincensis ita obteguntur, ut vix appareant. in universum enim textus hic non solum multis locis mutilatus est, sed etiam totus interpolatus. scilicet qui libellum recensuit iure offensus sermone auctoris obscuro et perplexo

hoc egit, ut eum aliquatenus elucidaret verbis modo transpositis, modo mutatis. item quibusdam locis, paucis tamen textum auxit adhibita scriptura sacra, ut 73, 10 archetypi verbis intellecta difficilibus Oseae quae sequebantur substituit, denique in ipso mutili archetypi fine 81, 22 Pauli verbis continuatis hiatum celavit (cf. item 34, 7). ipse interpolationis status cum demonstratione non egeat, hoc loco explanandum est, interpolationes codicis Cantabrigiensis *X* et editionis Polydorianae *P* quatenus cum Abrincensi libro conveniant vel non conveniant. id ut intellegatur, subiecimus locos aliquot ad eam quaestionem pertinentes.

33, 14 *ins.* gens igitur Britonum Scottorum Pictorumque impetum non ferens *X solus.*
35, 23 perexigui] *D*, nec perexigui *Q*, nec pro exigui *XP*, non . . . perexigui *A*.
36, 3 repellunt] *ACDQ cum Beda,* repellunt nos *PX*.
36, 3 haec] *CDQ*, haec oriuntur *APX cum Beda.*
36, 19 uastitate] *ACDPQ*, uastatione *Beda et inde opinor* uastatio est (*ortum ex* uastatiōe) *X*.
36, 22 *interpolant locum ex versione vulgata AX.*
37, 22 ueterum] *CD*, ueterum inimicorum *X*, ueteres inimici *(forma loci mutata) A*, ueterum hostium *PQ*.
38, 12 tyranno] *CDPQ*, tyranno uortigerno *A*, tyranno gurthigerno britannorum duce *X adhibito Beda:* cum suo rege Vortigerno.
38, 20 omine] *CDPQ*, secundo omene *X*, secundo ut oppinabantur omine *A*.
39, 21 ac si gelantibus] ac sigilantibus *C*, ac sigillantibus *DQ*, ac semigelantibus *X*, ac simigelantibus *A*.
39, 23 domorum ruinas] *CDPQ*, horribiles domorum ruinas *AX*.
40, 11 usque] *CDPQ,* usquequaque *A cum Beda,* ita usquequaque *X*.
40, 12 qui solus forte Romanae gentis tantae tempestatis collisione (-ni *P*) occisis in eadem parentibus purpura nimirum indutis (indutus *P*) superfuerat] *CDPQ*, qui solus fuit comes fidelis fortis ueraxque forte Romanae gentis qui tantae . . . superfuerat *X*, qui solus fortis superfuerat de Romana gente occisis parentibus purpura indutus in eadem collisione tantae tempestatis *A*.
40, 15 cessit] *CDQ*, ex uoto cessit *APX*.
40, 18 Badonici montis] *ACDPQ*, Badonici montis qui prope Sabrinum hostium habetur *X*.
42, 19 stupes] *CDQ*, siue stupes *A*, saeue stupes *P*.
45, 5 palata] *CDQ*, propalata *AP*.
46, 11 neumaque] C^2, pneumaque *DQ*, neuque C^1, neque *A (forma loci mutata) P*.
49, 5 compleuerat] compleuerit *AP*.
49, 8 ergo] rogo *AP*.
49, 11 itemque] itaque *AP*.
57, 33 clamoris] clangoris *AP*.
62, 11 *verba* saepius detrahentes et raro uera dicentes *post* decidentes *ins. AP*.
69, 13 domini misericordiam] dei (et domini *add. A*) nostri (*om.* misericordiam) *AP*.
79, 7 poenali] *DQ*, ferali *AP*.
80, 20 id] *DQ*, id quod positum est *AP*.
80, 21 super] *Q*, supra *D*, supra fundamentum *AP*.

Similiter in minoribus nec tamen facile casui tribuendis passim facit codex Abrincensis cum editione Polydoriana, ut 50, 14 *suscitabo* — 50, 15 *filii nabaath* — 57, 1 *conuertam* — 57, 5 *calciabant* — 60, 14 *regibus* — 68, 14 *bestiae* — 68, 16 *compleantur* — 71, 14 *nouissimo* cet.

Haec qui expendit, intelleget tribus libris interpolatis subesse archetypum interpolatum et ipsum, sed modeste, deinde in singulis interpolationem ex margine fortasse in textum latius se propagasse. scilicet Cantabrigiensis *X* qui non pervenit nisi ad p. 41, 14, in brevi hac operis parte non raro ad *A* prope accedit, ut *querulum* pro *flebili* libellum uterque appellat et 40, 12 uterque ex *forte* adverbio *fortem* effecit; interpolatio autem ei libro propria quatenus processerit, et hic locus et 40, 18 determinatio montis Badonici aliaque complura ostendunt. diversam viam ingressus Polydorus Cottonianum librum ducem sumens textum proposuit in universum sincerum; at ubi ab eo deflectit, plerumque ad Abrincensem tam prope accedit, ut cum duobus libris se usum esse ipse scribat, alterum habuisse videatur hodie deperditum interpolationis eius, quam Abrincensis subiit, prima rudimenta habentem. nam gemello Abrincensis si usus esset, sine dubio graviora vitia inde traxisset. — Probabile est interpolatorem eum, ad quem redeunt insiticia tribus his libris communia, adhibuisse Bedam. historiam eius notam fuisse ei qui scripsit codicem *X* inde intellegitur, quod eam expilavit in indice capitum texendo; sed cum capitum inscriptiones libri *A* totae differant, id ad interpolationem primariam non pervenit. at quos supra attulimus locos 36, 3. 38, 12. 40, 11 magis crediderim interpolatos esse Bedae historia adhibita quam imperfecte traditos esse in recensione meliore.

Cantabrigiensis bibliothecae publicae codex Ff. I 27 saec. XIII compactus est moderante archiepiscopo Parker ex codicibus diversis, pars autem eius, qua continentur Gildas noster et historia Britanniae sub nomine Nennii, origine non Durhamensis est, ut iudicat Stevenson (praef. ad Nennium p. XVI), sed inscripta *liber sancte Marie de Salleia* venit (ut ex schedis Bradshawianis monuit Jenkinson) ex abbatia Sawley (prope Gisburne, Yorkshire) Cisterciensium condita a. 1138. codicem tempore Balii fuisse Cantabrigiae ad S. Edmundum, nunc esse ibidem apud Benedictinos Galius (1691) testatur. continet Gildae libellum, ut supra dixi, non integrum descriptum: prologus auctoris exhibetur breviatus et abest pars posterior inde a c. 27 tota utpote a rerum gestarum memoria aliena. e contrario qui archetypum scripsit (nam ab huius ipsius codicis librario haec non videntur addita esse) Cormac quidam, ut supra p. 11 vidimus, et titulum operis subscriptionemque ita amplificavit, ut ibi rettulimus, adiecta etiam de auctoris aetate scriptisque aliis fabulosa notitia, et inseruit post praefationem capitum indicem hunc: X

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI SEQVENTIS.

Capitulum I. Descriptio Britanniae insulae et quod illa divina statera terrae totius ponderatrice sit librata, de eius situ, habitu et qualitate, de amoenitate et pulcritudine, de fertilitate et ubertate, de longitudine et latitudine, de civitatibus antiquis et fluminibus praecipuis, de rivis pernitidis et leni murmure serpentibus, de lucidis fontibus et congruis animalium pastibus, de frigidis lacubus et torrentibus exundantibus.

II. De nimia tyrannide indigenarum et crudelitate saevissima ydolatrarum.

III. Quam dolose Romani Britones sibi subegerint et quam bellicose ipsis diutius reluctaverint.

IIII. Quomodo Romani postremo Britonibus praepositos vectigales praefecerint, ita ut non Britannia, sed Romania insula censeretur, et quicquid habere potuisset aeris et argenti vel auri, imagine Caesaris notaretur.

V. Quo tempore Christus in mundum venerit et quanta persecutio tempore Diocliciani emerserit.

VI. Quanta martyrum gloria tam in Britannia quam in universa tunc effloruerit ecclesia.

VII. Quomodo ecclesia redivivo flore respiraverit, sed tamen Arriani contagio infecta defecerit.

VIII. Qualiter gens Britonum imperatores Romanos attriverit.

IX. Qualiter Britones arctati a Scottis et Pictis pro Romano miserint auxilio et obtinuerint; et quale consilium Romani eis dederint, videlicet ut inter duo maria murum per milia passuum plurima trans insulam instruerent (-rint *X*) a mari Scotiae usque ad mare Hiberniae, id est a Kair Eden civitas antiquissima, duorum ferme milium spatio a monasterio Abercurnig, quod nunc vocatur Abercorn, ad occidentem tendens, contra occidentem iuxta urbem Alcluth. at insulani murum non tam lapidibus quam cespitibus construentes ad nihilum utilem statuunt, quia statim Romanis repatriantibus iterum ab ipsis impugnati sunt (*Beda h. eccl.* 1, 12).

X. Quam misere legati Britonum Romam iterum mittuntur, scissis vestibus, nudis pedibus, opertis sablone capitibus, lubricis gressibus, lacrimosis postulationibus, querulis vocibus, cunctis membris contrementibus, a Romanis auxilia petentes et impetrantes.

XI. Quomodo Britones rursum Romanum solatium repetierunt, et qualiter Romani sese excusaverunt, sed tamen laudare et monere coeperunt, ut murum a mari ad mare facerent, quod et fecerunt a mari Norwagiae usque ad mare Galwadiae per octo pedes latum et duodecim altum et turres per intervalla construxerunt, eo in loco ubi Severus imperator maximam fossam firmissimumque vallum, crebris insuper turribus communitum, per CXXXII milia passuum longe ante fecerat, id est a villa, quae Anglice Wallesende dicitur, Latine vero Caput Muri interpretatur, quae est iuxta Tinemuthe: qui murus multum distat a praefato vallo apud meridiem, quem antea apud Kair Eden supra mare Scotiae constituerunt.

XII. Qualiter gens scabra Scottorum comperta excusatione Romanorum in Britones insurrexerint et eos persequendo lacesserint.

XIII. Quod Britones adhuc more solito ad Romanos mittentes nichil profecerint, sed rursum suis viribus innitentes Pictos propulerint.

XIIII. Quomodo omnis iustitia a Britonibus perierit et omnis nequitia pro veritate, etiam inter religiosos, succreverit (-uent *X*).

XV. Quod Britones pro Saxonibus miserunt et eos deo iudicante pro peccati flagello susceperunt.

XVI. Qualiter gens Saxonica cum tribus kyulis (*superscr.* .i. longis navibus) Britanniam appulerit et postea Britones impugnaverit.

XVII. Quomodo Saxones sumtus maiores solito expetunt et hoc genere impugnandi materias quaesierunt et sancta dei diripuerunt.

XVIII. Qualiter Ambrosius Aurelianus solus eis restiterit et quis Gildae Sapientis nativitatis annus sit.

XIX. Quomodo gens Britannica postea tota ydolatriae erroribus sit subdita.

XX. Recapitulatio singulorum, quae superius descripta sunt, epigramatum, in qua recapitulatione auctor operis promittit se maiorem librum de regibus Britonum et de proeliis eorum describendum, quem et postea facit (*cf. quae supra p. 11 ex eodem codice attulimus*).

Expliciunt capita.

Glossae quoque passim in codice reperiuntur supra versum adscriptae, ut sunt p. 28, 13 *meliorata*] *ornata* — 28, 19 *eisdem*] *montibus* — *imprimebant*] *ostendebant* — 28, 20 *lucidis*] *signabant* — 28, 21 *accubantibus*] *occupantibus* — 29, 1 *pignus*] *piscis* et sic deinceps; paucas alias rettuli in apparatum. denique in margine libri adsunt adnotationes hae scriptae manu antiqua:

p. 29, 16 Porphyrius] Porphirius iste quidam hereticus fuit ideoque nominat eum canem, quia dixit, quod prophetia Danielis non fuit prophetia, sed historia. adversus istum Ier. exposuit Danielem.

p. 32, 21 Arriana] Agricola quidam homo discipulus Arriani qui perturbavit fidem Brittonum.

p. 33, 9 capita] Occidit namque G[ra]tianum, Valentin[ia]num vero cum m[atre] Roma expulit.

p. 33, 12 gentibus] Quia Scotti tu[nc] temporis in Hybern[ia] habitabant et Pic[ti] in Scotia, id est ab aqu[ilo]ne.

p. 34, 9 cursus] [ad si]militudinem [sun]t haec omnia.

p. 34, 25 peltis ensibus] peltis scilicet scutis, ensibus gladiis.

p. 36, 17 in extrema parte] [u]bi Picti habitabant [ant]iquitus.

De interpolationibus tam huic libro cum aliis communibus quam propriis supra (p. 16) diximus.

Polydorus Vergilius Urbinas qui primus Gildae librum edidit (inscriptum est indici: *P* 'opus novum. Gildas Britannus monachus, cui Sapientis cognomentum est inditum, de 'calamitate excidio et conquestu Britanniae, quam Angliam nunc vocant, author vetustus 'a multis diu desyderatus et nuper in gratiam d. Cutheberti Tonstalli Londinen episcopi formulis excusus') in praefatione ad Cuthebertum cum data a. d. VIII id. April. 1525 Londini postquam narravit Gildae nomen reperisse se apud Bedam et Gulielmum Neuburgum, ita pergit: 'longo post tempore tandem mihi quaerenti in manus incidit . . . 'at tu, optime episcope, . . haud multo post alterum codicem omnibus vestigiis indagatum 'reperisti. ita fama veteris autoris inventi brevi ad omnium bonarum artium studiosissimorum aures facile pervenit tantumque eius desyderium fecit, ut placuerit tandem 'aliquando vulgari vel ea de causa, ut diluceret fraus nebulonis pessimi, qui paucis ante 'annis ex cuiusdam Gaufredi scriptis breviarium composuerat illudque Gildae Sapientis 'falso compendium inscripserat. quare tu non modo codicem, sed etiam laboris socium 'dedisti familiarem tuum Robertum Ridleium sacerdotem cum honestum tum in theologia probatum. nobis igitur ad rem aggressis codices simul conferentibus ac errata 'tollere conantibus ecce subito longe gravissimus obrepsit labor: deprehendimus enim 'bonam partem sacrorum testimoniorum, quibus auctor ita utitur, ut scribendo saepe 'desinat esse suus, non consentire cum suis autoribus . . . . legem iam pridem librorum 'veterum castigatoribus datam secuti nonnulla resecuimus, addidimus autem nihil. ipse 'vero postea, ut oratio per hyperbaton passim obscurata planior fieret, uno vel altero 'loco verbum longius positum magis per apposite (sic) locandum curavi'. duorum codicum, quos habuisse se ait Polydorus, alterum fuisse Cottonianum eumque praecipue ab editore expressum esse et ob alias causas probabile est et testatum a Galio[1]); certe ubicumque ab eo editio recedit, discedit in peius. alterum quem adhibuit librum supra ostendimus prope accessisse ad Abrincensem, sed longe afuisse ab interpolationis statu eo, quem hic prae se fert. contra Cottonianum pauca communia habet Polydorus cum libro *D* casu fere effecta, ut sunt haec: 48, 23 *molimen*] *CQ*, *uolumen DP* (deficit *A*) — 49, 12 *adnectentem*] ACD^2Q, *adnectantem* D^1P — 85, 9 *criniculis*] *CQ*, *funiculis DP* (cum vulgata; deficit *A*). qualisqualis fuit codex alter Polydorianus hodie deperditus, boni nihil suppeditavit, neque propter eum editio princeps adhibenda est, sed ea carere non possumus ad lectiones codicis Cottoniani ubi iam ipse deficit deter-

1) Reprehendens in praefatione eos qui Nenniana quae dicuntur Gildae adiudicavissent ita ait: 'inter 'quos Polydorus eundem errorem erravit, ut patet inspicienti annotatiunculam, quam propria manu suo ms. 'Gildae praefixit: habetur ille codex in bibliotheca Cottoniana'. Galius scilicet codicem usurpavit nondum igne imminutum.

minandas. ceterum quod ait Polydorus resecuisse se quaedam (quae nostrae editionis margo indicat), transposuisse pauca, ut sermo clarior evaderet, praeterea tradita repetivisse, nisi nimium premas (nam non solum in minoribus passim a traditis recessit, sed etiam vituperia in sacerdotes collata (c. 66) mitigavit interpolando) vera esse invenies. — Ex editione principe descriptus est codex Parisinus Lat. 15174, antea S. Victoris 686, saec. XVI omissa praefatione et parte extrema (finit p. 61, 31 in *clipeis*); absunt ab eo libro omnia a Polydoro praetermissa.

Q Iohannes Iosselinus denuo sub indice hoc: 'Gildae, cui cognomentum est Sapientis, 'de excidio et conquestu Britanniae ac flebili castigatione in reges, principes et sacer'dotes epistola vetustissimorum exemplariorum auxilio non solum a mendis plurimis 'vindicata, sed etiam accessione eorum, quae in prima editione a Polydoro Vergilio 'resecta erant multipliciter aucta' a. 1568 (Londini excudebat Iohannes Deius, foll. 99), Gildae libellum edidit iussu Matthaei Parker archiepiscopi Cantuariensis veteris historiae Britannicae sospitatoris egregii, quem in praefatione adloquens ita de libris a se adhibitis exponit: 'incidi nuper, humanissime domine, tua quidem auctoritate usus, in 'duos veteres codices Gildae Britonis, quorum alter literarum notis valde peregrinis et 'ab usu nostro iamdiu alienis (quippe amplius sexcentis hinc annis scriptus) ad biblio'thecam Augustinensem Cantuariae olim pertinuit, alter quidem multo recentior et 'scriptura non aeque diligenti (qui tamen minimum ab illo altero discrepat) fuit olim 'Glastoniensis coenobii, at iam est cuiusdam generosi iurisperiti Cantiani solus et proprius'. reprehendit deinde Polydorum quod non solum multa omiserit, sed etiam tradita passim mutarit et alia et sacra scripturarum testimonia: 'scripturarum (lectionem), quam vulgo, 'sed falso veterem dicimus, temporibus Gildae in ecclesia non extitisse publico usu 'receptam per omnes scripturarum libros, certum erit lectori quingentis locis in hoc 'tam exiguo libello in medium prolatis, quae paucis quidem verbis cum vulgata lectione 'conveniunt'. codicum illorum duorum antiquiorem supra (p. 13) dixi videri esse eum, qui postea factus est Cottonianus; certe recensio Iosseliniana ad eum librum ita sese applicat, ut nullo loco eum superet propriis et bonis lectionibus plane destituta. alterum librum esse adservatum hodie Cantabrigiae nostrum *D* extra dubium est; nam in margine libri scripti a typotheta editionis paginae adnotatae sunt et adscriptae item adnotationes quaedam Iosselinianae, ut ad p. 48, 16 *hactenus auctor . . . plene citat* (quam ex Polydoro repetiit) et ad p. 48, 20: *verba hic inclusa praetermissa sunt a Polydoro.* denique quamquam raro, ut ipse in praefatione significat, alicubi tamen Iosselinus lectionem codicis deterioris praetulit:

44, 28 uite] *CP*, uita D^2Q, *om.* D^1.

78, 19 deum adhaeretis] *C*, deo adhaeretis *P*, deum creditis *D*, deo creditis *Q*.

In universum ea fide eaque industria Iosselinus propositum perfecit, ut codicem primarium longe accuratius repraesentarit quam aut librarius codicis *D* aut editio *P* et vel talia, ut 46, 11 *fuciferorum* pro *furciferorum,* ex codice adsumpserit. ut intellegatur quid ex Polydorianis retinuerit, principis editionis variam lectionem adiecimus, aciditque aliquando, ut aut errorem Polydori non plene emendarit (ut 35, 23 *nec pro exigui* est in *P*, *perexigui* recte in *D*, *nec perexigui* in *Q*) aut errorem in textum intulerit (ut 78, 17 *uestimentis CDP*, *uestitu Q*); sed ubicumque deficit *C*, primarium locum in eo supplendo tenet *Q*.

H Heidelbergensis bibliothecae publicae exemplari editionis Iosselinianae quas manus aequalis adscripsit, maxime in parte priore nec multis locis, varias lectiones, earum partem certe proficisci ex libro scripto dubitari non potest; adsunt orthographica, ut 26, 10 *illucescente*] *inluccesscente* — 52, 15 *cithara*] *cythara* — 66, 7 *simulacrorum*] *simulachrorum* et aperte corrupta, ut 51, 27 *ab omni natione*] *abhominationi.* ipse codex is, quem adnotator adhibuit, videtur periisse; sed adnotata tam prope accedunt ad

codicem *D*, ut conicere possis eum non ipsum descriptum esse ex Cottoniano, sed archetypum eius et ex eo archetypo pendere adnotatorem Heidelbergensem. supplent ita aliquatenus notae hae quod in codice *D* deficit principium et aliquoties eo praestant. subieci unde id cognoscitur locos potiores:

30, 17 seruitutis] AD^2PQX, nirtutis D^1, alii virtutis *H*.
32, 9 discerptione] AD^2PQ, decerptione *X*, distencione D^1, alii distentione *H*.
32, 15 nece suorum] *AD (text.) Q*, nece sui *HX*, al sui *D (marg.)*, necis *P*.
32, 27 romanum] *CD (marg.) PQ*, romanorum *D (text.)*, al. romanorum *H*.
34, 7 opprobrio obrosum] *CPQ*, opprobriosum D^2, alii opprobriosum *H*, opprobria *X*, opprobrio *** D^1, improbitate obrutum *Beda*.
36, 16 hyberni] *CPQ cum Beda*, hyberni ** *D*, yberniis *H*, ad hibernas *X*.
37, 10 ueterno] *CDH*, ueteri *PQ*, ueterano *X*.

Editiones praeter duas antiquissimas, quarum modo meminimus, et meras repetitiones priorum, ut quae habentur inter collectiones patrum Latinorum, prodierunt hae: Thomae Gale (historiae Britannicae Saxonicae Anglo-Danicae scriptores XV vol. 1 Oxoniae a. 1691 p. 1—39), qui in parte priore expressit fere codicem *X* adiecta varia lectione editionis Iosselinianae, in parte posteriore hanc repetivit codice Cottoniano, ad quem ait hanc se exegisse, vix adhibito; Iosephi Stevenson (Londini 1838. 8.), quae repetita ex parte a Sanmartio et extra Britanniam potissimum adhibita ipsa pessima est; Henrici Petrie inserta monumentis historiae Britannicae vol. 1 (1848) p. 1—46. denique in sylloge ecclesiasticorum documentorum edita ab Arth. Haddan et Guil. Stubbs vol. 1 (Oxford 1869) p. 44 seq. omissa parte historica quae exhibentur Gildana diligentissime tractavit optimus quondam amicus et huius operis fautor insignis Henricus Bradshaw bibliothecae Cantabrigiensis praefectus.

Laudant Gildam scriptores hi.

Columba abbas ad papam Gregorium c. a. 600 (MG. epp. III p. 156 seq.): 'Ceterum 'de episcopis illis quid iudicas interrogo, qui contra canones ordinantur, id est quaestu? 'Simoniacos et Gildas (*v. l.* giltas) auctor pestes scripsit (*v. l.* scripsistis); numquid 'cum illis communicandum est? . . . tertio interrogationis loco responde adhuc quaeso, 'si non molestum est: quid faciendum est de monachis illis, qui pro dei intuitu et 'vitae perfectioris desiderio accensi contra vota venientes primae conversionis loca 'relinquunt et invitis abbatibus fervore monachorum cogente aut laxantur aut ad deserta 'fugiunt? Vennianus [1]) auctor Gildam (*v. l.* giltam) de his interrogavit et elegantissime 'ille rescripsit: sed tamen discendi studio semper maior metus adcrescit'. — Prior locus fortasse respicit ad epistulae quam habemus c. 65. 66; posteriorem supra p. 12 diximus spectare ad epistulas de iure canonico deperditas.

Historiae Brittonum auctor, qui Gildam non citavit, sed compilavit, quid inde sumpserit, ad eam adnotabitur.

Bedae de eo testimonium supra p. 11 adlatum est. quae ex eo excerpsit invenientur in apparatum relata.

Alcuinus in epistula n. 28 (p. 206 Jaffé) ad Aethelhardum archiepiscopum Cantuariensem data a. 793: 'Legitur in libro Gildi Brettonum sapientissimi, quod idem ipsi 'Brettones propter rapinas et avaritiam principum, propter iniquitatem et iniustitiam 'iudicum, propter desidiam et pigritiam praedicationis episcoporum, propter luxuriam, 'et malos mores populi patriam perdiderunt', item in altera n. 86 (p. 371 Jaffé) data ad Cantuarienses: 'Discite Gyldum Brittonem sapientissimum et videte, ex quibus causis 'parentes Brittonum perdiderunt regnum et patriam, et considerate vosmet ipsos et in 'vobis paene similia invenietis'.

1) Vide supra p. 12. paenitentiale eius a Columbano passim adhibitum edidit Wasserschleben *Bussordnungen der abendländischen Kirche* p. 108 seq.

Wurdistenus abbas monasterii Landenevec ante a. 884 vitam scripsit fundatoris eius sancti Winwaloei, cuius Usserius (Britann. eccl. antiquitates ed. 1687 p. 225) adhibuit codicem bibliothecae Cottonianae, integram edidit ad libros scriptos duos, chartularium scilicet quod dicunt Landeveneccense saec. XI *(A)* et Parisinum n. 5610 *a* saec. XII *(B)* A. de la Borderie (*cartulaire de l'abbaye de Landévenec* Rennes 1888). eius vitae principium cum excerptum sit ex Gildanis pendeatque auctor omnino a libro Gildae recensionis Gallicae nostris longe antiquiore, eum locum Zimmero commendante hic repetivimus. 'Britannia insula, de qua stirpis nostrae origo olim, ut vulgo refertur, 'processit, locorum amoenitate inclita, muris, turribus magnisque quondam aedificiis 'decorata, haec magnam habuisse rerum copiam narratur, exuberasse pre cunctis quae 'huic adiacent terris, frumenti, mellis, lactisque simul fertilissima, sed non omnino vini 'ferax (Bacchus enim non amat frigus), quia vi aquilonis nimia constringitur. haec 'igitur, tantis enutrita bonis, ut herba tempore florum primo crevit: sed mox, ut seges 'quae nunquam gelu premitur (cito enim caumate exorto omnia nociva quae fruges 'ruminent, emittit) zesaniam semenque tyrannorum genuit pestiferum. cui soli fecun-'ditas suberat, et Sabrina et Tamen (tamenta *A*) fluvii per plana diffusi ac per oppor-'tuna divisi, augmentis (augmen *B*) ubertatis impendebantur. huic universae regioni, 'bonis male utenti, abundantia rerum causa fuit malorum. ex abundantia enim luxuria, 'foedae libidines, idolatria, sacrilegia, furta, adulteria, periuria, homicidia et ceterae 'vitiorum soboles, quibus omne humanum genus obligari solet, adolevere. et ne eius 'antiqua profundius repetam facinora, qui haec plenius scire voluerit legat sanctum 'Gyldam, qui de eius situ et habitatione scribens, et eius mira in Christo conversione 'statimque ritu paene paganico apostatione et divina lugubriter insecuta ultione et eius 'iterum, ne penitus in favillam et cineres redigeretur, miseratione, multa eius actibus 'congrua bene et irreprehensibiliter disputat. haec autem quondam *(om. A)* patria 'Cyclopum, nunc vero nutrix, ut fertur, tyrannorum [*de Sicilia haec Isidorus* 14, 6, 33] 'divinis non inulta raro diu quievit, propter sua peccata, flagellis: aut enim crebris 'hostium irruptionibus aut civium inter se invicem concussionibus aut fame peste gladio 'morbisque insectata acerrimis. sed longe ab huius quoque moribus parvam distasse 'sobolem suam non opinor, quae quondam ratibus ad istam devecta est, citra mare Bri-'tannicum, terram, tempore non alio quo gens barbara dudum, aspera iam (in *Usher*) 'armis, moribus indiscreta Saxonum maternam (maternum *B et Usher*) possedit cespitem. 'hinc (tunc *Usher*) se cara soboles in istum conclusit sinum quo se tuta (se t. *om. Usher*) 'loco, magnis laboribus fessa, ad oram concessit (consedit *Usher*) sine bello quieta. 'interea miserorum, qui materna (paterna *Usher*) incolebant rura, peste foeda repente 'exorta, catervatim et absque numero et absque sepultura miseranda sternuntur corpora. 'et (ex *Usher*) hac lue magna ex parte antiqua desolatur patria. tandemque pauci et 'multo pauci, qui vix ancipitem effugissent gladium, aut Scoticam quamvis inimicam, 'aut Belgicam (bellicam *A*), natalem autem propriam linquentes, coacti acriter alienam 'petivere terram.'

Wermonocus Landeveneccensis discipulus abbatis Wurdisteni in vita sancti Pauli Leonensis scripta a. 884 (analecta Bollandiana vol. 1 a. 1882 p. 208 seq.; *Revue celtique* vol. 5 a. 1881/3 p. 413 seq.) an. p. 215, *R. celt.* p. 421 enumerat discipulos quattuor profectos ex schola sancti Iltuti (vide supra p. 5), scilicet praeter Paulum Devium sive Davidem et Samsonem 'nec non et sanctum Gyldam, cuius sagacitate(m) ingenii in-'dustria(m)que legendi atque in sacris canonum libris peritia(m) liber ille artificiosa 'compositus instructione quem Ormestam [1]) Britanniae vocant, declarat, in quo de ipsius

1) Vocabulum significationis nondum exploratae de Orosio passim usurpatur tam in codicibus historiarum eius, in his Ambros. D 23 sup. scripto c. a. 700, quam ubi commemoratur (Moerner Orosius p. 178 seq.). H. Gaidoz *revue celtique* l. c. p. derivat id a vocabulo Celtico *gormes* (= oppressio).

'insulae situ atque miseriis scribens plurima eiusdem moribus more pardi discoloribus '[cf. p. 43, 18] valde convenientia oracula ad illius actus, ubi ei visum est congruere, ex-'probrandos vel potius commonendos sua inter verba attestando prophetica cum magna 'attestatione bene ac subtiliter disputat.'

Liber Landavensis (prodiit impensis societatis Wallisicae curante W. T. Rees sub titulo *the liber Landavensis, Llyfn Teilo.* Llandovery 1840), id est historia archiepiscopatus Llandaff scripta post ossa sancti Dubricii eo translata a. 1120, ante a. ut videtur 1132 adhibitis instrumentis plerisque vetustatis indicia certa habentibus, p. 91. 95 haec narrat de sancto Teliavo Dubricii successore primo: 'In illorum autem sanctorum 'diebus quidam populi de Scythia, qui, sive a pictis vestibus sive propter oculorum 'stigmata, Picti dicebantur, innumera classe ad Britanniam devenerunt; et capti amore 'terrae potiundae, propter bonarum rerum copiam, qua super omnes insulas tunc tem-'poris pollebat, magis fraude quam viribus Britannos invaserunt, et in eos miram tiran-'nidem ad tempus exercuerunt. nec mirum istam superari ab illa: nam Picta gens 'erat subdola et multis conflictionibus terra et mari exercitata; ista autem quamvis 'viribus corporis esset praedita, tamen simplex et pacifica; et quia nondum esset a 'quoquam tentata, quasi bellandi nescia, levius subiugari potuit. siquis autem plenius 'scire desiderat, in historia Gildae Britannorum historiographi reperiet.'

Galfredus Monumetensis, qui c. a. 1130—1140 scripsit historiam regum Britanniae, indigenarum fabulas suo ingenio exornans, ut in ipso principio ait id opus suscepisse se propterea quod 'intra mentionem, quam de eis Gildas et Beda luculento tractatu fecerant', nihil invenisset de regibus ante Christum natum in Britannia regnantibus, ita passim in opere Gildam adlegat, aliquoties ipsum hunc libellum intellegens, ut 4, 20 laudat librum 'quem Gildas de victoria Aurelii Ambrosii inscripsit' (cf. c. 25); item 12, 6 eorum quae de statu Britanniae Cadwallonem regem facit disserentem, partem sumpsit ex Gildae c. 21 adscripto nomine ipsius ('ut Gildas historicus testatur'); praeterea Gildanis aliquoties usus est nomine non enuntiato, ut ostendit margo editionis nostrae. sed praeterea non solum Nenniana quae dicuntur sub Gildae vocabulo adlegat (ita 6, 13), cui ea codices quoque plerique tribuunt (v. p. 13), sed etiam fabulosis narrationibus apud neutrum auctorem inventis non raro vetustum nomen adscripsit. ita illo loco, ubi Gildam ait scripsisse librum de Aurelii Ambrosii victoria, relata fabula de rege Britanniae Lucio sub papa Eleutherio facto Christiano ait in libro illo contineri nomina et actus eorum qui Britannos ad Christum converterint, eademque falsa auctoritate utitur aliis locis, ut 1, 17 relatis litigiis inter fratres Cassivellauni nescio quos addit: 'quam con-'tentionem quia Gildas historiographus satis prolixe tractavit, eam praeterire praeelegi, 'ne id quod tantus scriba tanto stilo paravit, viliori dictamine maculare videar'. similia reperiuntur 2, 15. 3, 5.

Willelmus Neuburgensis (saec. XII) in prooemio historiae Anglicanae (MG. SS. 27, 224): 'Habuit gens Britonum ante nostrum Bedam proprium historiographum Gil-'dam. quod et Beda testatur, quaedam eius verba suis litteris inserens, sicut ipse pro-'bavi, cum ante annos aliquot in eiusdem Gilde librum legendum incidissem. cum 'enim sermone sit admodum impolitus atque insipidus, paucis eum vel transcribere 'vel habere curantibus, raro invenitur. integritatis tamen eius non leve documentum est, 'quia in veritate promenda propriae genti non parcit et, cum admodum parce bona 'de suis loquatur, multa in eis mala deplorat nec veretur, ut verum non taceat, Brito 'de Britonibus scribere [p. 30, 13], quod nec in bello fortes fuerint nec in pace fideles'.

Radulfus de Diceto (saec. XII) de viris illustribus (supra p. 9): 'Gilda Britonum 'gesta flebili sermone descripsit anno incarnationis DLXXXI.'

Giraldus Cambrensis in descriptione Kambriae (scr. a. 1194) l. 2 c. 2 (opp. ed. Dimock vol. 6 p. 207): 'Quod et Gildas olim in libro de excidio Britonum more historico

'suae gentis vitia veritatis amore non supprimens his verbis declaravit: nec in bello fortes 'nec in pace fideles'. pendet opinor ex Willelmo, sed titulum libri enuntiat ab eo non positum. idem in praefatione operis citati (l. c. p. 158): 'prae aliis', inquit, 'Britanniae 'scriptoribus solus mihi Gildas, quoties eundem materiae cursus obtulerit, imitabilis esse 'videtur, qui ea quae vidit et ipse cognovit scripto commendans excidiumque gentis suae 'deplorans potius quam describens veram magis historiam texuit quam ornatam. Gildam 'itaque Giraldus sequitur . . . factus eiusdem plus sapientia quam eloquentia . . . imitator'. alio loco (l. 2 c. 2 p. 209) Aurelii Ambrosii mentionem iniciens ait eum laudibus efferri ab Eutropio, de quo vocabulo dicetur ad historiam Nennianam. fabellas eius Gildanas supra p. 4 attulimus.

Orthographia libri primarii *C* antiqua est, id est non raro vera medio aevo oblitterata, ibi autem ubi a vera aberrat, ipsa vitia plerumque sunt ex genere vetusto. notavi haec.

ae, e, oe:
aciae (abl.) — *aeditus.*
merens (= maerens). recte *caelestis.*
paena (= poena). recte *oboedientia.*
poenitentia (et sic et recte *paenitentia*).

e, i:
intelligere. recte *genetrix* (certe *DQ* 39, 1. 42, 2).

i, y:
tyro.

o, u:
adolescentia.

b, p:
puplicus.

c, q:
quoruus (= coruus) 45, 23. fere *cotidie.*

c, t:
induciae. recte *condicio.*

d, t:
inquid — *velud.* contra *set* plerumque *D.*

f, ph:
fantasia.

h:
exibere — *habunde* fere.

m, n:
aliquandiu — recte *tamquam.*

t, ct:
recte *artus.*

x, xs:
exultatio.

geminatio consonantium saepe neglecta:
diferre — *lasus* — *ofendicula.* recte *conubium* — *immo* — *milia.*

adsimilatio:
adsimilare corr. in *assimilare.*
conlatus — *conpulsus.*
inmensus — *inminere* corr. in *imminere.*
offirmare.

In hac epistola quicquid deflendo potius quam declamando, vili licet stilo, tamen 1
benigno, fuero prosecutus, ne quis me, affectu cunctos spernentis omnibusve melioris,
quippe qui commune bonorum dispendium malorumque cumulum lacrimosis querelis
defleam, sed condolentis patriae incommoditatibus miseriisque eius ac remediis conde-
lectantis edicturum putet. quia non tam fortissimorum militum enuntiare trucis belli
pericula mihi statutum est quam desidiosorum. silui, fateor, cum inmenso cordis dolore,
ut mihi renum scrutator testis est dominus, spatio bilustri temporis vel eo amplius praeter-
euntis imperitia sic ut et nunc, una cum vilibus me meritis inhibentibus, ne qualem-
cumque admonitiunculam scriberem. legebam nihilominus admirandum legislatorem ob
unius verbi dubitationem terram desiderabilem non introiisse: filios sacerdotis alienum *Num. 20, 12. Levit. 10, 1. 2.*
admovendo altari ignem cito exitu periisse: populum verborum dei praevaricatorem *Num. 26, 51. 65.*
sexcentorum milium duobus exceptis veracibus et quidem deo carissimum, quippe cui *Exod. 14, 22.*
iter levissime stratum profundi glarea maris rubri, cibus caelestis panis, potus novus ex *16, 15. 17, 6. 11.*
rupe viator, acies invicta manuum sola intensa erectio fuerit, bestiis ferro igni per *Num. 21, 6. 14, 43. 11, 1.*
Arabiae deserta sparsim cecidisse: post ingressum ignotae ac si Iordanis portae urbisque *Ios. 3, 16. 6, 1. 20.*
adversa moenia solis tubarum clangoribus iussu dei subruta: palliolum aurique parum *Ios. 7, 23. 24.*
de anathemate praesumptum multos stravisse: Gabaonitarum irritum foedus, calliditate *Ios. 9. 2. Sam. 21, 1.*
licet extortum, nonnullis intulisse exitium, ob peccata hominum querulas sanctorum
prophetarum voces et maxime Hieremiae ruinam civitatis suae quadruplici plangentis
alphabeto. videbamque etiam nostro tempore, ut ille defleverat: 'solam sedisse urbem *Thren. 1, 1.*

A(H)PQX (*deficit* 9 *in* scriberem)

de titulo operis vide p. 10 1 in hac epistola] *APQ*, in hoc libro *X* 2 fuero pros. (persecutus *P*)] pros. f. *A* spernatis *Q* (spernentis *em. H*) 3/4 disp. bon. cum. que mal. lacr. defl. quer. *A* 4 sed] sed pocius affectu *A* inc. patr. et miseriis atque eius cond. rem. *A* 5 ed. putet *post* 2 me *A* quia] quia uero *PX* 5/6 trucis b. p. mihi (uelut *X*) st. est quam des.] statui uirtutem et tr. b. p. quam des. ignauiam *A* 6 cordis dolore] *APQ*, mentis dolore et animi compunctione cordisque contritione et adtonito sensu saepius haec omnia in animo reuoluere et *X* 7 renium *AX* temporis *om. P* 8 imperitia ..... inhibentibus] imperitia sic ut et nunc una cum karissimis me *(sic)* amicis imperantibus *X*, inhibentibus me uilibus meritis una cum inperitia *A* ne qualemcumque admonitiunculam (admouicionem *A*[1]) scriberem] ut qualemcumque gentis britanniae historiam siue admonitiunculam scriberem *X* 9 nihilominus] interea *A* 10 sacerdotis] eciam aaron sac. *A* 10/11 adm. al. ign. alt. *A* 11 cito] celeri *A* perisse *P* populum] populum nichilominus *A* 12 sexcentorum milium] *Q*, sexcentorum trium milium *A*, omnem ad unum *P*, 303 millium *H* duobus exceptis ueracibus] exceptis iosue et caleph *A* et quidem .... 14 fuerit *om. hoc loco post* 15 cecidisse *inserens* populum equidem deo karissimum quippe cui stratum fuerit iter leuissime glaree profundum maris rubri et cui cibus celestis panis potus eciam nouus ex rupe uiatorque acies inuicta sola inconcussa erectio manuum fuerit *A* cui] cum *P* 13 leuissima *P* 14 uiator] *Q*, uiatorius *P*, uiatorque *A* intensa] mensa *H* erectione *P* 15 arabica *A* sparsim *ante* 14 bestiis *A* post] preterea post *A* ingressum ignotae (terrae *ins. P*) ac si (ac fluminis *P*) iordanis portae (portas *P*)] transitum iordanis *A* 15/16 urbisque aduersa (urbis aduersaque *P*) m. s. t. cl. iussu dei subruta] iussuque dei urbis aduerse menia s. t. cl. subruta *A* 16 palliolum] ob p. *A* parum *A* 17 strauisse] perisse *A* irritum] eciam i. *A* 17/18 callid. lic.] licet callide *A* 18 intulisset *P* ob peccata] peccatis *H*, nec minus super peccatis *A* 19 uoces] u. legebam *A* 19/20 alpb. pl. *A* 20 uidebamque] uidebam *P*, uideres *A* etiam] nempe *A* ut ille] quod idem propheta *A* sedere *A*

'viduam, antea populis plenam, gentium dominam, principem provinciarum, sub tributo
Thren. 4, 1. fuisse factam', id est ecclesiam, 'obscuratum aurum coloremque optimum mutatum', quod
Thren. 4, 2. 5. est verbi dei splendorem. 'filios Sion', id est sanctae matris ecclesiae, 'inclitos et
'amictos auro primo, amplexatos fuisse stercora.' et quod illi intolerabiliter utpote
praecipuo mihi quoque licet abiecto, utcumque ad cumulum doloris crescebat, dum ita
Thren. 4, 7. eosdem statu prospero viventes egregios luxerat, ut diceret: 'candidiores Nazaraei eius
'nive, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores'. ista ego et multa alia veluti
speculum quoddam vitae nostrae in scripturis veteribus intuens convertebar etiam ad
novas et ibi legebam clarius, quae mihi forsitan antea obscura fuerant, cessante umbra
Matth. 15, 24. ac veritate firmius inlucescente. legebam, inquam, dominum dixisse: 'non veni nisi
Matth. 8, 12. 'ad oves perditas domus Israel'. et e contrario: 'filii autem regni huius eicientur in
Matth. 15, 26 = Marc. 7, 27. 'tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium'. et iterum: 'non est bonum tollere
Matth. 23, 13. 'panem filiorum et mittere canibus'. itemque: 'vae vobis, scribae et Pharisaei hypo-
Matth. 8, 11. 'critae'. audiebam: 'multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum Abraham,
Matth. 7, 23 = Luc. 13, 27. 'Isaac et Iacob in regno caelorum'; et e diverso: 'et tunc dicam eis: discedite a me,
Luc. 23, 29. operarii iniquitatis'. legebam: 'beatae steriles et ubera quae non lactaverunt'; et e
Matth. 25, 10—12. contrario: 'quae paratae erant, intraverunt cum eo ad nuptias, postea venerunt et
'reliquae virgines dicentes: domine, domine, aperi nobis; quibus responsum fuerat: non
Marc. 16, 16. 'novi vos'. audiebam sane: 'qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui autem
Rom. 11, 17. 20. 22. 'non crediderit, condemnabitur'. legebam apostoli voce oleastri ramum bonae olivae
insertum fuisse, sed a societate radicis pinguedinis eiusdem, si non timuisset, sed alta
Rom. 2, 6. saperet, excidendum. sciebam misericordiam domini, sed et iudicium timebam; lauda-
bam gratiam, sed redditionem unicuique secundum opera sua verebar: oves unius ovilis
dissimiles cernens merito beatissimum dicebam Petrum ob Christi integram confessionem,
at Iudam infelicissimum propter cupiditatis amorem, Stephanum gloriosum ob martyrii
apoc. 2, 6. palmam, sed Nicolaum miserum propter immundae haereseos notam. legebam certe:
act. 4, 32. 5, 9. 'erant illis omnia communia'; sed et quod dictum est: 'quare convenit vobis temptare
'spiritum dei?' videbam e regione, quantum securitatis hominibus nostri temporis, ac
si non esset quod timeretur, increverat. haec igitur et multo plura, quae brevitatis
causa omittenda decrevimus, cum qualicumque cordis compunctione attonita mente
Deut. 7, 6 = 14, 2. 1. Petr. 2, 9. saepius volvens, si, inquam, peculiari ex omnibus nationibus populo, semini regali
Exod. 4, 22. gentique sanctae, ad quam dixerat: 'primogenitus meus Israel', eiusque sacerdotibus,
prophetis, regibus, per tot saecula apostolo ministro membrisque illius primitivae
ecclesiae dominus non pepercit, cum a recto tramite deviarint, quid tali huius atramento

---

A(H)PQ

1 *post* uiduam *ins.* olim inclitam et *A* pop. ant. *A* 2 obscuratum] o. quoque *A* 3 spleudor *A* sion] uero s. *A* 4 intolerabiliter . . . . 7 pulchriores] intollerabiliter crescebat ad cumulum doloris dum uideret quosdam suorum perire qui in statu prospero uixerant egregie ut de his diceret candidiores . . . pulcriores huius modi simili modo licet abiecto crescit ad cumulum doloris qui cum uideam meam geutem perire dupplici contritione *A* 6 eosdem] eodem *H* candiores *Q* 7 ista ego] i. enim *P*, hec *A* 8 speculum quoddam] in quodam speculo *A* 9 cl. leg. *A* ant. fors. *A* 10 ueritate] claritate *A*[1] firmius] clarius *A* 11/12 in tenebras] foras et ponentur in t. *A* 12 ibi] illic *A* tollere] sumere *A* 13 *post* canibus *ins.* ad manducandum *A* itemque] item *P* 14 audiebamque *A* 15 isaac] et isaac *AP* et tunc] tunc *A* *post* eis *ins.* quia non noui uos *A* discedite] *HP*, discite *AQ* 16 beatae . . . . 19 audiebam *om.* *A* 19 *post* saluus erit *ins.* sed et quod sequitur *A* autem] uero *A* 20 legebam] audiebam *A* 21 fuisse ins. *A* eiusdem ping. rad. *A* sed] *AQ*, et *P* 22 exc.] esse exc. *A* 22/23 *post* laudabam *ins.* in omni homine dei *A* 23 sed . . . uerebar] sed eius retributouem *[sic]* secundum uniuscuiusque opus uerebar *A* 24 dic. beat. *A* confessionem] dilectionem *A* 25 propter cup. am.] fuisse ob studium auaritie *A* 26 palmam] p. extitisse *A* sed] sed et *A* imm. haer. (haeresios *Q*) notam] n. inm. her. fuisse *A* 26 certe . . . 28 spiritum (sanctum *ins.* *HP*) dei *om.* *A* 29 increuerit *A* multo plura] multa alia *A* 30 omitti *AH* 31 sepe reuoluens *A* semini] et s. *A* 33 prophetis regibus] ac pr. regibus quoque *A* apostolo min.] apostoloque atque min. *A* membrisque] *Q*, membris etiam *AP* illius] eius illius *P* 34 deuiarent *A* tali huius atram.] atram. huius gentis et *A*

aetatis facturus est? cui praeter illa nefanda immaniaque peccata, quae communiter cum omnibus mundi sceleratis agit, accedit etiam illud veluti ingenitum quid et indelebile insipientiae pondus et levitatis ineluctabile. quid? mihimet aio tibine, miser, veluti conspicuo ac summo doctori talis cura committitur, ut obstes ictibus tam violenti torrentis, et contra hunc inolitorum scelerum funem per tot annorum spatia interrupte lateque protractum serves depositum tibi creditum et taceas? alioquin hoc est dixisse *1. Tim. 6, 20.* pedi: speculare et manui: fare. habet Britannia rectores, habet speculatores. quid tu nugando mutire disponis? habet, inquam, habet, si non ultra, non citra numerum. sed quia inclinati tanto pondere sunt pressi, idcirco spatium respirandi non habent. praeoccupabant igitur se mutuo talibus obiectionibus vel multo his mordacioribus, veluti condebitores sensus mei. hi non parvo, ut dixi, tempore, cum legerim 'tempus esse *Ecclesiastes 3, 7.* 'loquendi et tacendi', et in quadam ac si angusta timoris porticu luctabantur. obtinuit vicitque tandem aliquando creditor, si non es, inquiens, talis audaciae, ut inter veridicas rationalis secundae a nuntiis derivationis creaturas non pertimescas libertatis aureae decenti nota inuri, affectum saltem intellegibilis asinae eatenus elinguis non *Num. 22.* refugito spiritu dei afflatae, nolentis se vehiculum fore tiarati magi devoturi populum dei, quae in angusto maceriae vinearum resolutum eius attrivit pedem, ob id licet verbera hostiliter senserit, cuique angelum caelestem ensem vacuum vagina habentem atque contrarium, quem ille cruda stoliditate caecatus non viderat, digito quodammodo, quamquam ingrato ac furibundo, et innoxia eius latera contra ius fasque caedenti demonstravit. in zelo igitur domus domini sacrae legis seu cogitatuum rationibus vel fratrum religiosis precibus coactus nunc persolvo debitum multo tempore antea exactum, vile quidem, sed fidele, ut puto, et amicale quibusque egregiis Christi tironibus, grave vero et importabile apostatis insipientibus. quorum priores, ni fallor, cum lacrimis forte, quae ex dei caritate profluunt, alii enim atque cum tristitia, sed quae de indignatione et pusillanimitate deprehensae conscientiae extorquetur, illud excipient.

Sed ante promissum deo volente pauca de situ, de contumacia, de subiectione, 2
de rebellione, item de subiectione ac diro famulatu, de religione, de persecutione, de

---

A(H)PQX (redit 21 *inde ab* in zelo; *locus* 27 sed ante ... 28, 5 curabo *et hic adest et repetitur, ubi liber finit post c.* 26, *quae repetita notantur [X].)*

1 immaniaque peccata] crimina *A* 2 agit] perpetrat *A* accidit *APQ* indelebile] ineuitabile *A* 3 pond. ins. et leu. *A* ineluctabile *om. A* 3, 4 quid mihimet aio tibine miser (*sic P*, aione miser tibi *Q*, aio tibine *H*) ..... committitur] quid uero dicam de me ipso qui ceteros redarguo me autem ipsum corrigere non sufficio tibi me miser talis cura committitur ueluti conspicuo ac summo doctori *A* 4 obstes] obsistas *A* 5 et contra hunc (hos *H*) inolitorum (*sic H*, inolidorum *PQ*) scel. funem] uel disrumpas funes inolitorum scelerum *A* interrupte] indirupte *H* 6 lateque] iuscideque *A*, *om. H* pertractum *A* serues d. t. cr. et taceas] an seruas tacens d. t. cr. *A*, seruans *(rel. deletis) H* hoc est dixisse] est hoc tibi ac si dicatur *A* 7 et manui (manu *Q*)] uel m. *A* fare] *H.* fatere *APQ* 7, 8 habet ... disponis] quid tu n. m. disponis habet b. sine te rectores hab. sp. *A* 8, 9 sed quia ... pressi] sed quia pressius *[sic]* inclinati tanto pondere sunt *A* 9, 12 praeoccupabant (praeoccubabant *Q*) .... tacendi] cum igitur legerem esse tempus tacendi et tempus loquendi preoccupabant me talibus obiectionibus veluti condebitores sensus mei non paruo ut dixi tempore *A* 12 et *om. P* angusta] in a. *A* 13 aliquando *om. A* talis] tante *A* inter .... 14 creaturas *om. P* 14 rationalis ... pertimescas] rationabiles creaturas secunde diriuationis a nunciis pertimescas *A* 15 aure *A* 15, 16 affectum .... afflatae] saltim non refugito hactenus elinguis affectum intelligibilis asine spiritu dei afflate *A* non refugito *ante* intell. *P* 16 deuoturi] deuotaturi *A* 17 eius resol. *A* licet ob id *A* 18 cuique] illa ei *A* 18, 19 ensem ... contrarium] euaginatum contra eum tenentem gladium *A* 19 uidebat *A* 20 quamquam] quamuis *A* eius *om. A* caedenti] c. redarguendo *A* 21 ig. in zelo *A* et sacr. *A* seu cog. rat. *om. A* 22 fratrum] fratrumque *A* coactus] conatus *Q* ant. temp. *A* 23 quidem] *APQ*, q. stilo *X* amicale] *AQX*, amicum *P* egregiis *om. A* 24 et importabile *om. A* 25 forte, quae] q. f. *A* kar. dei *A* enim atque] *HX*, enim *P*, uero *A*, *om. Q* 26 illud excipient *ante* 25 alii *A* 27 sed ante promissum] igitur *X* pauca] p. quidem *A* situ] *PQ[X]*, situ britanniae *AX* 28 de reb.] et reb. *A* de subiectione de reb. item de (de secunda *pro* item de *X*) subiectione] *APQX*, *om. [X]* duro *[X]* de persec.] atque persec. et *A*

sanctis martyribus, de diversis haeresibus, de tyrannis, de duabus gentibus vastatricibus, de defensione itemque vastatione, de secunda ultione tertiaque vastatione, de fame, de epistolis ad Agitium, de victoria, de sceleribus, de nuntiatis subito hostibus, de famosa peste, de consilio, de saeviore multo primis hoste, de urbium subversione, de reliquis, de postrema patriae victoria, quae temporibus nostris dei nutu donata est, dicere conamur.

3 [De situ.] Brittannia insula in extremo ferme orbis limite circium occidentemque versus divina, ut dicitur, statera terrae totius ponderatrice librata ab Africo boriali propensius tensa axi[1]), octingentorum in longo milium, ducentorum in lato spatium, exceptis diversorum prolixioribus promontoriorum tractibus, quae arcuatis oceani sinibus ambiuntur, tenens, cuius diffusiore et, ut ita dicam, intransmeabili undique circulo absque meridianae freto plagae, quo ad Galliam Belgicam navigatur, vallata duorum ostiis nobilium fluminum Tamesis ac Sabrinae veluti brachiis, per quae eidem olim transmarinae deliciae ratibus vehebantur, aliorumque minorum meliorata, bis denis bisque quaternis civitatibus ac nonnullis castellis, murorum turrium serratarum portarum domorum, quarum culmina minaci proceritate porrecta in edito forti compage pangebantur, molitionibus non improbabiliter instructis decorata: campis late pansis collibusque amoeno situ locatis, praepollenti culturae aptis, montibus alternandis animalium pastibus maxime convenientibus, quorum diversorum colorum flores humanis gressibus pulsati non indecentem ceu picturam eisdem imprimebant, electa veluti sponsa monilibus diversis ornata, fontibus lucidis crebris undis niveas veluti glareas pellentibus pernitidisque rivis leni murmure serpentibus ipsorumque in ripis accubantibus suavis soporis

---

AE (6—14 britannia est octingentorum . . . latum exceptis . . . tenens intransmeabili . . . . inuehuntur bisque quaternis ciuitatibus *quibusdam omissis*) *(H)PQR* (*incipit* 13 bis denis) *X* (*item* [*X*] *ad* 5 conamur). — *c. 3 adhibuit Galfredus 1, 2.*

1 de tyr.] et de t. *A* uastatricibus] victricibus [*X*] *post* uastatricibus *ins.* et *A*, *ins.* de prima uastatione *X* 2 itemque] item de *A*, de secunda *X* de] et de *A* tertiaque] de tercia *X*, de tertia quoque *A* de fame] et de f. *A* ad agitium] *AQ*[*X*], *om. PX* 3 de uict.] et de uict. *A* de nunt.] et de n. *A* host. sub. [*X*] 3/4 de consilio] de imprudenti et prauo consilio *A* 4 de saeuiore] de seuitione [*X*], et de seniore *A* subu. urb. *A* de] et de *A* reliquis] *P*, reliquiis *AQX*[*X*] de] et de *A* 5 patriae uictoria] *Q*, uictoria patriae [*X*], uictoria *A*, pace *PX* quae] quae postrema uictoria [*X*] nostr. temp. *A* nutu] nutu ei *X* est *om.* [*X*] dicere conamur (d. curabo [*X*])] d. conabimur *post* 27, 27 uolente *A* *post* conamur *quae habent libri relata sunt supra p. 15* 6 insula *om. A* fere *A* 7 toc. terr. *A* boreali *AP* 7/8 axi prop. tensa *A* 8 octingentorum] occentorum *X* longitudinem *P*, longitudine *A*, longum *E* latitudinem *P*, latitudine *A*, latum *E* 9 prol. promontoriorum (*P*, promontorium *Q*, montoriorum *X*)] promunct. prol. *A* tractibus uel ductibus *X* ambiuntur] ambuitur *X* 10 tenens *post* latitudine *A*, *om. X* diffusione *AX* undique] undarum *E* 11 plage freto *A* belg. gall. *A* uallatur *[sic] post* circulo *A* duorum ostiis] duum hostis *X*, duum (duorum *R*) eciam ostiis *AR*, ostiis d *(seq. sp. uac.) E* duorum . . . . irrigatur *post* fessis *(vide ad v. 20) collocat R (non A)* 11/12 nob. fluminum tamesis (tamensis *E*) et sabr.] nob. tamensis et sabr. fluminum *X*, nob. fl. tamensis scilicet (uidelicet *R*) ac sabrine *AR* 12 per quae eidem] quibus *E*, p. q. eidem britanniae *R* 13 ueh. ratibus *X*, inuehuntur (*om.* rat.) *E* aliorumque minorum] aliorumque minorum fluminum (fl. min. *R*) infusione irrigatur *AR* meliorata] *post* brachiis *AR*, munita *P* quaternis] q. fulget *AR* 14 castellis] c. decorata (decoratus *R*) *AR* murorum] m. quoque ac *R*, murorum atque *A* serratarum] *QX*, seratarum *AH*, *om. P* 14/15 domorum quarum] *PQ*, domorumque quorum *X*, domorum etiam quarum *AR* 15 proceleritate X^b, proueleritate X^a editum *R* forte *X* pangebantur] cernuntur *R*, *om. A* 16 molitionibus (*HX*, munitionibus *PQ*) non impr. instructis decorata] non impr. est decorata (adornata *R*) instructis munitionibus *AR* campis] c. quoquo fulget *AR* 17 praepotenti *P* montibus] *PQ*, montibusque *X*, montibus eciam *AR* partibus *A* 18 maxime *PQ*, magne *X*, 'magne forte pro magnopere' *H*, optime *AR* 18/19 quorum *(om. X)* diu. col. flores humanis gressibus pulsati non indecentem (indicentem quandam *X*) ceu (seu *Q*) picturam eis imprimebant (*HPX*, imprimebat *Q*)] qui diu. colorum floribus (florum coloribus *A*) grati (grata *R*) redduntur humanis visibus *AR* 19 uel. el. sp. diu. orn. mon. *AR* 20 crebris . . . . 29, 2 irrigua] crebrisque gaudet ex quibus riuuli leni murmure serpentes suaue pignus soporis *(om. A)* tribuunt viatoribus fessis *AR* 20 pellentibus] *PQ*, pallantibus *X*, 'palantibus forte perluentibus' *H* 21 ipsorumque] *PQ*, quorumque *X* accusantibus *X* soporis] *PR*, saporis *QX*

[1]) *Orosius 1, 2, 77:* Britannia . . insula habet in longo milia passuum DCCC, in lato milia CC.

pignus praetendentibus, et lacubus frigidum aquae torrentem vivae exundantibus irrigua.

Haec erecta cervice et mente, ex quo inhabitata est, nunc deo, interdum civibus, nonnumquam etiam transmarinis regibus et subiectis ingrata consurgit. quid enim deformius quidque iniquius potest humanis ausibus vel esse vel intromitti negotium, quam deo timorem, bonis civibus caritatem, in altiore dignitate positis absque fidei detrimento debitum denegare honorem et frangere divino sensui humanoque fidem, et abiecto caeli terraeque metu propriis adinventionibus aliquem et libidinibus regi? igitur omittens priscos illos communesque cum omnibus gentibus errores, quibus ante adventum Christi in carne omne humanum genus obligabatur astrictum, nec enumerans patriae portenta ipsa diabolica paene numero Aegyptiaca vincentia, quorum nonnulla liniamentis adhuc deformibus intra vel extra deserta moenia solito more rigentia torvis vultibus intuemur, neque nominatim inclamitans montes ipsos aut colles vel fluvios olim exitiabiles, nunc vero humanis usibus utiles, quibus divinus honor a caeco tunc populo cumulabatur, et tacens vetustos immanium tyrannorum annos, qui in aliis longe positis regionibus vulgati sunt, ita ut Porphyrius rabidus orientalis adversus ecclesiam canis dementiae suae ac vanitatis stilo hoc etiam adnecteret: 'Britannia', inquiens, 'fertilis provincia tyrannorum', illa tantum proferre conabor in medium, quae temporibus imperatorum Romanorum et passa est et aliis intulit civibus et longe positis mala; quantum tamen potuero, non tam ex scriptis patriae scriptorumve monimentis, quippe quae, vel si qua fuerint, aut ignibus hostium exusta aut civium exilii classe longius deportata non compareant, quam transmarina relatione, quae crebris inrupta intercapedinibus non satis claret. 4

[De contumacia.]

Hier. scr. eccl. praef.; ep. 133, 9.

Etenim reges Romanorum cum orbis imperium obtinuissent subiugatisque finitimis quibusque regionibus vel insulis orientem versus primam Parthorum pacem Indorum confinium, qua peracta in omni paene terra tum cessavere bella, potioris famae viribus firmassent, non acies flammae quodammodo rigidi tenoris ad occidentem caeruleo oceani 5

[De subiectione.]

AD (*incipit* 1 aquae) *E* (3 britannia erecta . . . regi in britannia praeter priscos . . . . errores erant patriae . . . intuemur *et 15—23 breviati, vide infra*) *(H)PQX*

1 figidum *X* 3 baec] h. igitur quam praedicamus insula *A* ceru. et m. er. *A* est inh. *A* 4 etiam] et *E* et subiectis *om. A* cons. ingr. *A* quod *EX* 5 quodque *EX* iniquus *D* hum. aus. *post* negotium *A* 6 altiori *A* positis] AD^2PQ, compositis D^1EX absque] cum *E* 7 denegare *ante* deo, *hic* non reddere *A* sensui (*om. in sp. vac. E*) humanoque] h. q. s. *A* 8 terraeque] et terrae *X* aliquem et lib.] *DEQ*, et lib. aliq. *AP*, al. ex lib. *X* 9 ill. prisc. *AX* 10 obligatur *X* 10/11 illa diabol. patr. port. *A* 11 egyptia uincentia *AX* lineamentis *PQ* 12 ringentia *proposuit C. W. King apud Bathurst Roman antiquities at Lydney Park* (Londini 1879) p. 126. luminibus *A* 13 colles] fontes uel colles *X* vel] aut D^1X 13/14 exitiabiles] *HPX*, exticiabiles *D*, exitiales *Q*, animabus hominum exiciabiles *A* 14 quibus . . . comulabatur *om. A* a *om.* D^1 14/15 cumilabatur D^1 15 annos] animos A^1 15—23 *sic breviavit E:* et erant vetusti immanium tyrannorum animi ut diceret etiam Porphirius de ea: Britannia fertilis terra tyrannorum. illa tamen proferre conabar in m. quae temporibus passa est et al. intulit. Britannia quantum potero notare ex scriptis . . . . claret 16 porfirius *AD* rapidus D^1X, rabidus ille *A* ecclesiam] eccl. latrans *A* canis *post* rabidus *AX* 17 britannia] b. est *X* 18 provincia] terra D^1E tantum] tamen *AEX* conabar *E* 18/19 imp. rom. (rom. imp. *P*) et *om. E* 19 passa] perpessa *A* et] et que *A* int. al. *A* et longe] longe *AX* mala *post* et que *A* 20 scriptis (scriptūris *X*) patriae scriptorumue (uel scriptorum *E*) monumentis] monimentis ueterum patrie scriptorum *A* quippe *om. A* uel *om. E* 21 si qua] signa D^1 aut ciu.] ac ciu. D^1E exilii] *DEHX*, exili A^2, exulum *PQ*, hostili A^1 22 comparent *AX* interrupta intercapidinibus *A* 23 satis] gatis D^1 24 rom. reg. *X* obt. imp. *A* 24/25 quib. fin. *A* 25/26 prima parthorum pace (pacem *Q*) indorum (indorumque *X*) confinium *DQX*, et prima parthorum indorumque confinium pace *A*, primam parthorum indorum confinium pacem *H*, prima parthorum indorum confinium parta pace *P* 26 qua *om. A* paene *om. X* tum] non D^1, *om. A* cessassent *A* potioris] et potioris *HP*, potiorisque *A* 27 firmassent] f. imperium *A* acies flammae] tum ardescens flamma *A* ad occ.] ad occ. urgens *A*

torrente potuit vel cohiberi vel extingui, sed transfretans insulae parendi leges nullo obsistente advexit imbellemque populum, sed infidelem non tam ferro igne machinis, ut alias gentes, quam solis minis vel iudiciorum concussionibus, in superficie tantum vultus presso in altum cordis dolore sui oboedientiam proferentem edictis subiugavit.

6 [De rebellione.] Quibus statim Romam ob inopiam, ut aiebant, cespitis repedantibus et nihil de rebellione suspicantibus rectores sibi relictos ad enuntianda plenius vel confirmanda Romani regni molimina leaena trucidavit dolosa. quibus ita gestis cum talia senatui nuntiarentur et propero exercitu vulpeculas ut fingebat subdolas ulcisci festinaret, non militaris in mari classis parata fortiter dimicare pro patria nec quadratum agmen neque dextrum cornu aliive belli apparatus in litore conseruntur, sed terga pro scuto fugantibus dantur et colla gladiis, gelido per ossa tremore currente, manusque vinciendae [*Vergilius Aen. 2, 120.*] muliebriter protenduntur. ita ut in proverbium et derisum longe lateque efferretur, quod Britanni nec in bello fortes sint nec in pace fideles.

7 [item de subiectione ac diro famulatu.] Itaque multis Romani perfidorum caesis, nonnullis ad servitutem, ne terra penitus in solitudinem redigeretur, mancipalibus reservatis, patria vini oleique experte relicta Italiam petunt, suorum quosdam relinquentes praepositos indigenarum dorsis mastigias, cervicibus iugum, solo nomen Romanae servitutis haerere facturos ac non tam militari manu quam flagris callidam gentem maceraturos et, si res sic postulavisset, ensem, ut dicitur, vagina vacuum lateri eius accommodaturos, ita ut non Britannia, sed Romania censeretur et quicquid habere potuisset aeris argenti vel auri imagine Caesaris notaretur.

8 [De religione.] Interea glaciali frigore rigenti insulae et velut longiore terrarum secessu soli visibili non proximae verus ille non de firmamento solum temporali, sed de summa [*Rufinus h. eccl. 2, 3.*] etiam caelorum arce tempora cuncta excedente universo orbi praefulgidum sui coruscum

---

ADE (1 Romanus transfretans ... 20 notaretur) *(H)PQX*

1 uel coh. pot. *AX* 1/2 nullo obsistente *om. A* 2 sed infidelem] non tamen fidelem D^1E igne (igni *APQ*) machinis] *ADEPQ,* et igni machinisque *X* 3 *post* alias *ins.* solebat subigere *A* solis *om. A* 4 presso] *ADEPQ,* impresso *X* alta *E* perferentem *A* 5 romani *P* ut aiebant (agebant *DQ*) cespitis] *ADQ,* cespitis ut aiebant *E,* ut aiebant stipendii *P,* cespites ut aiunt *X* repetentibus *AX* nil *X* 6 denuncianda *X,* annuncianda *A* uel confirmanda] confirmandaque *A* 7 molimina leaena trucidauit dolosa] iura brittannorum trucidauit dolose audacia *A* · 8 propere (*seq. sp. vac.*) *E* exercitum *X* uulpeculas ut fingebat subdolas ulcissi] *Q,* uulpeculas subdolas ulcisci *P,* uulpeculis ut fingebat subdolis ulcisci *DEX,* in rebellium ulcisci audaciam *A* 9 militaris in m. classis] militari manu instructis classibus *A* parau *[sic] post* patria *A* nec] neque qu. *Q* 9/10 neque dextr.] atque dextr. *E* 10 aliive] *Q,* aliique *A,* alisue *P,* aliusue *X,* *om. DE* belli] bellique *A* apparitus *E,* apparatus ab his *A* conseruntur] *DEQ,* consternuntur *A,* conspiciuutur *P,* conseritur uel inititur *X* scuto] *ADEPQ,* scutis *X* 10/11 fungantibus *E* 11 dautur] *ADEPQ,* dabant *X* timore D^1 currende *X* uincendae *X* 12 mulieriter *P* derisum] in derisum *AEX* longe lateque *ante* derisum *DE* efferretur] *EQ,* efferetur *D,* afferatur *X,* effertur *P,* referretur *A* quod *om. P* 13 britanni (britones D^1) nec in b. sint (sunt *E*)] *DE,* br. non sunt in b. *P,* non br. sunt (sint *X*) in bello *QX,* non br. in bello sint *A* neque *A* fidelis *E* 14 multis romani] *QX,* milites romani *D,* romani multis *AP* 15 manc. reseruatis] manc. seruatis *A,* mancipatis *P* patria uini oleique (que *om. A*) experte (experta *X*)] *APQX,* patriaque (patriique D^1) olei uinique experte *D,* patrii olei uinique expartes (*collocans haec inter* romani *et* multis) *E* relicta] *APX, om. DEQ* 16 *post* petunt *ins.* magna potiti uictoria *A* suorum] suorumque *X,* suorum uero *A* praep. rel. *X,* relinquunt praep. *A* dors. ind. *A* 17 solo nomen (nomine *PX*) *om. A* seruitutis] uirtutis D^1EH haerere] honorem *P* 18 flagellis *X* postulasset *X* ut dic. uag. uac.] euaginatum *A* 19 eius] eius populi *X* non] non iam *A* britanna *H* romania] *AQ,* romana *DHP,* r. insula *X,* insula *E* 20 haberi *P* aeris] auri (*sic*) *E* argenti] et a. *X,* argentei *E* 21 rigent *P* et] *AQX,* ut *D,* quae *P* successu *X,* recessu *A* soli] s. huic *A* 22 proximae] est proxima *P* ille] *DPQ,* ille sol *AX* non sol. de firm. *A* 22/23 de summa etiam] eciam e summa *A* 23 arce] a. descendens *A* cunct. temp. *X* excidente *X,* excedens *A* orb. un. *X* 23/31, 1 sui coruscum ostendens] *DQ,* sui coruscum ostentans *X,* sui lumen ostendens *P,* iubar suum reuelauit *A*

ostendens, tempore, ut scimus, summo Tiberii Caesaris, quo absque ullo impedimento *Hieronymus chr. Abr. 2051.* eius propagabatur religio, comminata senatu nolente a principe morte delatoribus militum eiusdem, radios suos primum indulget, id est sua praecepta, Christus.

Quae, licet ab incolis tepide suscepta sunt, apud quosdam tamen integre et alios 9
minus usque ad persecutionem Diocletiani tyranni novennem. *[De persecutione.]* in qua subversae per totum mundum sunt ecclesiae et cunctae sacrae scripturae, quae inveniri potuerunt, in *Rufinus h. eccl. 8, 1.* plateis exustae et electi sacerdotes gregis domini cum innocentibus ovibus trucidati, ita ut ne vestigium quidem, si fieri potuisset, in nonnullis provinciis Christianae religionis appareret. permansere. tunc quantae fugae, quantae strages, quantae diversarum mortium poenae, quantae apostatarum ruinae, quantae gloriosorum martyrum coronae, quanti persecutorum rabidi furores, quantae e contrario sanctorum patientiae fuere, ecclesiastica historia narrat, ita ut agmine denso certatim relictis post tergum mundialibus tenebris ad amoena caelorum regna quasi ad propriam sedem tota festinaret ecclesia.

Magnificavit igitur misericordiam suam nobiscum deus volens omnes homines salvos 10
fieri et vocans non minus peccatores quam eos, qui se putant iustos. *[De sanctis martyribus.]* qui gratuito munere, supra dicto ut conicimus persecutionis tempore, ne penitus crassa atrae noctis caligine Britannia obfuscaretur, clarissimos lampades sanctorum martyrum nobis accendit, quorum nunc corporum sepulturae et passionum loca, si non lugubri divortio barbarorum quam plurima ob scelera nostra civibus adimerentur, non minimum intuentium mentibus ardorem divinae caritatis incuterent: sanctum Albanum Verolamiensem, Aaron et Iulium Legionum urbis cives ceterosque utriusque sexus diversis in locis summa magnanimitate in acie Christi perstantes dico.

Quorum prior postquam caritatis gratia confessorem persecutoribus insectatum et 11
iam iamque comprehendendum, imitans et in hoc Christum animam pro ovibus ponentem, domo primum ac mutatis dein mutuo vestibus occuluit et se discrimini in fratris

AC (*f. 1 inde a v.* 18/19 quam plurima) *DE* (1 tempori summo .... trucidati, *deinde 20 seq. breviati, ut infra*) *ΠPQX.* — *c. 9 et 11 adhibuit Galfredus 5, 5.*

1 scimus] credimus *A* summo *om. A* quo] quo tempore *A* absque] sine *A* 2 propagatur D^1 comminata] indicta *P* sen. nolente (uolente D^1)] nol. sen. *A* a *om.* D^1 dilatoribus *libri praeter A:* accusatoribus *Hieronymus* 2/3 militum ... christus] christianorum *A* 3 *ins.* christus suos radios id est sua pro indulget *post* 1 ostendens *P* 4 quae] q. religio *A* incolis] i. britannie *A* t. s. sunt (sint *P*)] sit t. s. *A* et alios (*P*, alio *DQ*, apud alios *X*, *om. E*) minus *om. A* 5 dioclitiani *DX*, d. et maximiani *A* tyr. nou. *om. A* qua] quo *E* 5/6 subu. suut p. t. m. eccl. *DE* 6 cunctae sacrae (sacro *E*) scr. quae] cuncti s. scr. libri qui *A* potuerant *P* 7 exustae et] exusti atque *A* dom. gr. *A* 8 quidem] quid *X* posset *A* prouinciis] *AX*, prouincie *D*, prouinciae locis *PQ* 9 permansere] *DQX* permansit *ante* 4 integre *A*, *om. P* str. quant. fug. *D* 9/10 quantae d. m. poenae *om.* D^1 10 apostatarum] religionis a. *X* gloriosorum] *AQX*, gloriosissimorum *D*, gloriosae *P* 11 rapidi *X* quantae] quanto *A* 12 narr. hist. *AD* reiectis *A* 13 ameuia *D* 14 magn. ig.] nunc ig. magn. *A* nobiscum deus (deus nobiscum X^a) *ante* mis. suam *D* 15 non min. uoc. *A* se putant] p. se esso *X* 16 coniicimus *PQ*, conuicimus *D*, cognoscimus *X* penitus *om. X* crasse D^1 atra *X* 17 obfuscaretur] *ADQ cum Galfredo*, obscuraretur *PX* clarissimas *AX* 18 diuortio (diuortione *X*) barb.] barb. diu. *D*, diuersorum barbarorum incursione *A* 19 ob sc. u. quam pl. *A* 20 sanctum *et quae sequuntur ad* p. 32, 20 *breviavit sic E:* in britannia sanctus albanus uellouuensis aron et iulius legionum urbis ciues ceterique utriusque sexus diuersis in locis summa magnanimitate in acie christi perstiterunt. albanus cum mille uiris per alueum tamensis flu. sicco pede transiuit. fuit ea persecutio bilustris. alii in syluis latuerunt, postquam reedificate sunt ecclesie cum exultatione. sanctum] s. dico *A* uerolamiensem] *Q*, uerolamensem *X*, uerulamiensem *P*, urelamensem *A*, uellamiensem *C*, uellomiensem *D*, uellouuensis *E:* verolamius *Galfredus* aaron] et aaron *X* iulianum *P*, iuliam *A* 21 ceterosque] et ceteros *X*, ceteros quoque *A* sexus] s. qui *A* summa] s. et *X*, s. cum *A* 22 perstantes dico] perstiterunt *A* 23 confessorem] c. alium *X*, quendam confessorem a *(sic) A: cf. Galfredus* 5, 5: Albanus caritatis gratia feruens confessorem suum Amphibalum .... in domo sua occuluit, *id quod venit ex male corruptis verbis c. 28* sub sancti abbatis amphibalo 24 et in] in *A* pro ouibus] prouibus D^1 25 primum] primum recepisset *A* dein] *ACQX*, deinde *P*, demuno *P* occuluit et] CD^2PQX, occuluisset *A*, occubuit et D^1 discr. se fr. in *X*, se discr. indutus fr. *A*

supra dicti vestimentis libenter persequendum dedit, ita deo inter sacram confessionem cruoremque coram impiis Romana tum stigmata cum horribili fantasia praeferentibus *Ios. 3, 17.* placens signorum miraculis mirabiliter adornatus est, ut oratione ferventi illi Israeliticae arenti viae minusque tritae, stante diu arca prope glareas testamenti in medio Iordanis canali, simile iter ignotum. trans Tamesis nobilis fluvii alveum, cum mille viris sicco ingrediens pede suspensis utrimque modo praeruptorum fluvialibus montium gurgitibus aperiret et priorem carnificem tanta prodigia videntem in agnum ex lupo mutaret et una secum triumphalem martyrii palmam sitire vehementius et excipere fortius faceret. ceteri vero sic diversis cruciatibus torti sunt et inaudita membrorum discerptione lacerati, ut absque cunctamine gloriosi in egregiis Ierusalem veluti portis martyrii sui trophaea defigerent. nam qui superfuerant silvis ac desertis abditisque speluncis se occultavere, expectantes a iusto rectore omnium deo carnificibus severa quandoque iudicia, sibi vero animarum tutamina.

12 Igitur bilustro supra dicti turbinis necdum ad integrum expleto emarcescentibusque *Rufinus 9, 1.* nece suorum auctorum nefariis edictis, laetis luminibus omnes Christi tirones quasi post hiemalem ac prolixam noctem temperiem lucemque serenam aurae caelestis excipiunt. renovant ecclesias ad solum usque destructas; basilicas sanctorum martyrum fundant construunt perficiunt ac velut victricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde oreque conficiunt, omnes exultant filii gremio ac si matris [De diversis haeresibus.] ecclesiae confoti. mansit namque haec Christi capitis membrorumque consonantia suavis, donec Arriana perfidia, atrox ceu anguis, transmarina nobis evomens venena fratres in unum habitantes exitiabiliter faceret seiungi. ac sic quasi via facta trans oceanum omnes omnino bestiae ferae mortiferum cuiuslibet haereseos virus horrido ore vibrantes letalia dentium vulnera patriae novi semper aliquid audire volenti et nihil certe stabiliter optinenti infigebant.

13 Itemque tandem tyrannorum virgultis crescentibus et in immanem silvam iam [De tyrannis.] iamque erumpentibus insula, nomen Romanum nec tamen morem legemque tenens, quin potius abiciens germen suae plantationis amarissimae, ad Gallias magna comitante

---

AC (f. 2 inde a v. 17 [unt renovant ec]clesias) *DE (vide p. 31) (H)PQX.* — 11—22 *adhibuit Beda h. eccl. 1, 8, c. 11 Galfredus 5, 5.*

1 ita deo placens ..... 7 aperiret] enimuero in sacra coufessione coram impiis persecutoribus romana .... horr. fastu praeferentibus perstitit imperterritus ita deo placens signorum miraculis fuit mirabiliter adornatus ut oratione facta iter ignotum per tamensis n. fl. a. et cum mille uiris sicco transiens pede suspensis .... mont. fl. gurgitibus israeliticum imitatus per iordanis alueum iter *A* 2 fantasia] *CDPQ*, fastu *A*, fantasmate *X* 3 placens] *CDQ*, *post* deo *PX* signorumque *X* illi] instar *P* 4 arenti uiae] *CQX*, uiae arenti *D*, arentis uiae *P* diu] dm̃ *H* 5 simile] *DQX*, *om. P* tamesis] *CD*^{1}*Q*, *om. X* fluii *CP* 6 utriusque *X* modo] more *P* mont. fl *A* 8 triumphale *X* sitire] et sitire *A*, sistere *X* excipere] *APQX*, accipere *D* fortius *om. A* 9 sic] *ACPQX*, si *D* cruciatibus] *ACPQX*, cruciantibus *D* torsi *AX* decerptione *X*, distencione *D*^{1}, alii distentione *H* 10 lacerati] l. sunt *AX* absque ... defigerent] absque ulla cunctatione gloriosa martiri sui trophea in portis ierusalem celestis defigerent *A* 11 ac desertis *om. A* que *om. X* 12 rectore] indice *A* deo *om. A* seuera] quidem s. *A* 13 anim. tut.] inexpugnabilia animarum refugia *A* 14 ad integrum expleto emarcescentibusque (que *bis D*^{1}, *om. A*)] *ACDPQ*, adimpleto ad integrum marcescentibusque *X* 15 nece suorum auctorum] *DQ*, nece sui auctorum *HX et* al sui *D (marg.)*, necis autorum *P*, cum suis auctoribus *A* nepharie *P* edictis] *ADHPX*, decretis *Q* christi tirones] christicole *A* 16 hiemalem ac] hiemalis tempestuose *A* temperiem ... caelestis] celestis aure serenam lucem *A* 16/17 excipiunt *post* christicole *A* 17 renouant] ergo r. *A* 19 sacra] *Beda et rel.*, sacramenta *X* oreque] et ore *A* conficiunt] *Beda et rel.*, perficiunt *X* ac si] sancte *A* 20 namque] itaque *A* membrorumque] membrorum *APQ et* al membrorum *D (marg.)* atr. arr. perf. *A* 21 ceu] *APX*, seu *DQ* 22 exitiabile *X* quasi] q. iam *A* 23 omnes best. omnino *A* ferae *om. A* haeresios *Q* 25 nil certi *X*, nihil (*om.* certe) *A* 26 itemque t.] t. itaque *A* in immanem] *CD (marg.) PQ*, immanem *AX*, in magnam *D in litura* 27 nom. romanum] *CD (marg.) PQ*, romanum n. habens *A*, nom. romanorum *DH* tamen] tantum *D*^{1} morem legesque *A*, mores legesque *X* 28 *post* am. pl. *(sic) ins.* initiatum uidelicet maximum *A* ad gallias mittit *post* caterua *A* comitacione *D*^{1}

satellitum caterva, insuper etiam imperatoris insignibus, quae nec decenter usquam gessit, non legitime, sed ritu tyrannico et tumultuante initiatum milite, Maximum mittit, qui callida primum arte potius quam virtute finitimos quosque pagos vel provincias contra Romanum statum per retia periurii mendaciique sui facinoroso regno adnectens, et unam alarum ad Hispaniam, alteram ad Italiam extendens et thronum iniquissimi imperii apud Treveros statuens tanta insania in dominos debacchatus est, ut duos imperatores legitimos, unum Roma, alium religiosissima vita pelleret[1]). nec mora tam feralibus vallatus audaciis apud Aquileiam urbem capite nefando caeditur, qui decorata totius orbis capita regni quodammodo deiecerat.

Exin Britannia omni armato milite, militaribus copiis, rectoribus licet immanibus, 14
[De duabus gentibus vastatricibus.]
ingenti iuventute spoliata, quae comitata vestigiis supra dicti tyranni domum nusquam ultra rediit, et omnis belli usus ignara penitus, duabus primum gentibus transmarinis vehementer saevis, Scotorum a circione, Pictorum ab aquilone calcabilis, multos stupet gemitque annos. ob quarum infestationem ac dirissimam depressionem legatos Romam 15
cum epistolis mittit, militarem manum ad se vindicandam lacrimosis po tulationibus poscens et subiectionem sui Romano imperio continue tota animi virtute, si hostis longius arceretur, vovens. cui mox destinatur legio praeteriti mali immemor, sufficienter
[De defensione.]
armis instructa, quae ratibus trans oceanum in patriam advecta et cominus cum gravibus hostibus congressa magnamque ex eis multitudinem sternens et omnes e finibus depulit et subiectos cives tam atroci dilacerationi ex imminenti captivitate liberavit. quos iussit construere inter duo maria trans insulam murum, ut esset arcendis hostibus turba instructus terrori civibusque tutamini; qui vulgo irrationabili absque rectore factus non tam lapidibus, quam cespitibus non profuit.

Illa domum cum triumpho magno et gaudio repedante illi priores inimici ac si 16
[Item quo uastatione.]

A (deficiunt quaedam a v. 11 ra dicti *ad* 22 turba) *C (f. 3 inde a v.*11 dicti tyranni) *D(II)PQX.* — 5 thronum . . . 7 pelleret *adhibuit Galfredus 5, 14: c.* 14 *idem 5, 16;* c. 15 *idem 6, 1;* 10—35, 26 *Beda hist. eccl. 1, 12.*

1 insuper etiam] *DQX*, maximum *P*, *om. A* imperatoriis *APQ* insignibus] ins. decoratum *A* nec decenter usquam gessit non (nec *X*) legitime] numquam ille decenter uel legitime gess *A* 2 et tumultuante *om. P* milite maximum] *QX*, militem maximum *CD*, milite (maximum *habens supra*) *A*, *om. P* mittit *post* ad gallias *A* 3 qui] *ADQX*, ille *P* calida *D* finitiuos D^1 4 *post* statum *ins* deceptos insurgere fecit *A* per *(habet X solus coniectura)* retia periurii (imperii D^1) mendaciique sui (sui atque mendacii *D*)] *CDPQX*, retibus etiam p. m. q. c. implicitos *A* regno] suo r. *A* 5 et *om. A* extendit *A* 6 imperii] i. sui *A* triueros *D* statuens] CD^2PQX, statuit *A*, *om.* D^1 tanta] t. denique *A* domos *P* imp. leg.] leg. imp. *A* 7 alium] alterum *P* uita pelleret] pell. uit. *A*, uita repelleret *X* tam] a tam *A* 8 fer. destitutus auxiliis *A*, fertilibus aud. uall. *X* aquilegiam *DQ* nephande *P* decora *A* 9 regni] regno *P*, *om. A* deiecerat] ceruicibus deiecerat *X* 10 exin] *ACPQX*, exinde *D* milite] m. destituta *A* militaribusque copiis ac rect. *X (contra Bedam)* licet] eciam licet *A*, linquitur *X* 11 ingenti] et i. *A* quae *om. X* comitatem *D*, comitata herens *A* uestigia *P* nusquam ultra] *PQ Beda*, ultra nusquam *D*, nunquam ultra *X* 12 redit *X* omni D^1 usus] *X Beda*, usu *DPQ* ign. pen.] pen. ign. *D*, prorsus ignara *Beda* duobus *X* 13 scottorum] *CQX*, scotorum *DP* a] ab *X* circione] *CDX*, circio *PQ cum Beda* 14 gemitque] *AH Beda*, gemetque *libri reliqui* annos] per annos *AX cum Beda* *ante* ob *ins.* gens igitur britonum scottorum pictorumque impetum non ferens *X (contra Bedam)* quarum] *CDPQ*, quorum *X*, harum *Beda* dirissimam] *CDPQ cum Beda*, durissimam *X cum Galfredo* oppressionem *A* 15 uindic **** *(corr. in* uindicandam) *D* 16 continue] *CPQX*, continuo *D* 18 in patr. adu.] *CPQX*, adu. in patr. *D* grauibus *om. vel transposuit A* 19 magnamque] CD^2PQX, magnam D^1 sternens] cernens *P* omnes] *CD (marg.) PQX*, omnibus *DII* e] *CDPQ*, a *X* 20 et subi.] subiectosque *A* tam] tam de *A* dilaceratione] *DQX*, delaceratione *CP* ex] *CDPQ*, et *X*, quam ab *A* 21 quos] ad hec *A* constituere *Stevenson errore* inter duo maria *post* iussit *X* ut instructus esset arcendis [turba?] hostibus *A* 22 turba] *X*, a turba *CDPQ* ciuibusque] et timidis ciuibus *A* qui] quia *P* 24 illa] *CDQ*, legione autem *P*, illa legione *X* domum *post* gaudio *X* repedante] *ACDPQ*, repetente *X* illi *om. A* si] *ACDPQ*, quasi *X*

[1]) *Cf. Sulpic. Severus vita Martini c. 20:* (Martinus) dicens se mensae eius (Maximi) adesse non posse, qui imperatores unum regno, alterum vita expulisset. *Orosius 7, 34, 10:* Gratianum Augustum . . . . interfecit fratremque eius Valentinianum Augustum Italia expulit.

ambrones, lupi profunda fame rabidi, siccis faucibus ovile transilientes non comparente pastore. alis remorum remigumque brachiis ac velis vento sinuatis vecti, terminos rumpunt caeduntque omnia et quaeque obvia maturam ceu segetem metunt calcant transeunt.

17 [De secunda ultione.] Itemque mittuntur queruli legati, scissis, ut dicitur, vestibus, opertisque sablone capitibus, inpetrantes a Romanis auxilia ac veluti timidi pulli patrum fidissimis alis succumbentes, ne penitus misera patria deleretur nomenque Romanorum, quod verbis tantum apud eos auribus resultabat, vel exterarum gentium opprobrio obrosum vilesceret. at illi, quantum humanae naturae possibile est, commoti tantae historia tragoediae, volatus ceu aquilarum equitum in terra, nautarum in mari cursus accelerantes inopinatos primum, tandem terribiles inimicorum cervicibus infigunt mucronum ungues casibusque foliorum tempore certo adsimilandam hisdem peragunt stragem, ac si montanus torrens crebris tempestatum rivulis auctus sonoroque meatu alveos exundans ac sulcato dorso fronteque acra, erectis, ut aiunt, ad nebulas undis (luminum quibus pupilli, persaepe licet palpebrarum convolatibus innovati, adiunctis rimarum rotarum lineis fuscantur) mirabiliter spumans, ast uno obiectas sibi evincit gurgite moles.[1] ita aemulorum agmina auxiliares egregii, si qua tamen evadere potuerant, praepropere trans maria fugaverunt, quia anniversarias avide praedas nullo obsistente trans maria exaggerabant.

18 Igitur Romani, patriae denuntiantes nequaquam se tam laboriosis expeditionibus posse frequentius vexari et ob imbelles erraticosque latrunculos Romana stigmata, tantum talemque exercitum, terra ac mari fatigari; sed ut potius sola consuescendo armis ac viriliter dimicando terram substantiolam coniuges liberos et, quod his maius est, libertatem vitamque totis viribus vindicaret et gentibus nequaquam sibi fortioribus, nisi segnitia et torpore dissolveretur, inermes vinculis vinciendas nullo modo, sed instructas peltis ensibus hastis et ad caedem promptas protenderet manus, suadentes, quia et

---

A (*def.* 8 tantae . . . 24 segnitia; *item* solueretur . . . . 25 peltis) *C* (*f. 4 inde a v.* 9 [rum] in mari) *D(H)PQX.* — *Adhibuerunt Beda (v. ante) et* c. 16. 17 *Galfredus 5, 16 et* c. 18 *idem 6, 2. 3.*

1 ambrones] *ita etiam Galfredus 5, 16;* 'id est sevi' *add. X* rapidi siccis *A*, rapidis siccisque *X* ouile] *ACDPQ*, in ouile *X* transilientes] *ACDQX*, circunsilientes *P* comparante *X* 2 alis remigumque (-giumque *D*) bracbiis] remis *A* uento sinuatis] *AC*ᵃ*X*, uento iuuatis *C*ᵇ *DQ*, uentorum plenis *P* inrumpunt terminos *Beda*, terminos inuadunt *A* 3 caeduntque (caedunt *X*) . . . ceu (*CPX*, seu *DQ*) s. m. c. transeunt] murum transsiliunt queque sibi obuia sternunt *A* 4 itemque] *CDQX*, iterumque *P*, igitur rursum *A* ut dicitur (discitur *D*) *om. A* *pertisque *D*[1] sablone] *ACPQX*, sabulone *DH* 5 inpetrantes] implorantes *Beda* uelut *X*, uelu *A* patrum (matrum *HP*) fidissimis (*sic ACDPQ*, fidelissimis *X*) alis succ.] fid. patr. succ. al. postulant iuuamina *A* 6 delerctur patria *A* romanorum] *DQC*, romanum *APX* quod . . . resultabat uel] quod clare apud eos resonabat *A* 7 extranearum *X*, externarum *A* obprobrio obrosum] *CPQ*, opprobrio abrasum *A*, opprobriosum *D*[2]*H*, opprobria *X*, opprobrio*** *D*[1], improbitate obrutum *Beda* 8 commoti] commoti accelerant *A* 9 uolatus] *D (marg.) PQX*, uelatus *D* ceu] *CPQX*, seu *D* 10 inopinatas *X* ungues *post* inimicorum *X* 11 adsimilandam] *CHP*, assilandam *D*, adsimulandam *X*, assimulanda *Q* hisdem] *CDP*, iisdem *Q*, istam *X* ac si] ac ut *P*, at fit si *X* 12 sonoroque] *CD*[2]*PQ*, sonorosoque *X*, sudoreque *D*[1] ac . . . . 16 ast *om. P* 13 fronteque] *X*, fonteque *CDQ* 14 conuolatibus] *CDQX*, conuolutibus *Gale* adiunctis rimarum (simarum *D [marg.] Q*, suuarum *D*) rotarum lineis] *CDQ*, adiunctis sibi minutissimarum rotarum tautonibus neluti *X*: tautones *in glossis dicuntur esse* pili palpebrarum 15 ast] *CD (marg.) QX*, ac *DH* abiectas *X* surgite *D* ita] ītrū *D* ('alias ita' *marg.*), item *H* 16 auxiliatores *PX* potuerunt propere *X* 17 quia] *CPQ*, qui *D* (*margo* alias qui *errore pro* quia) *HX* 19 patriae] p. reuersi *X contra Bedam:* Romani denuntiauere Brittonibus *et Galfredum:* Romani patriae denuntiaut 20 stigmata] *libri et Galfredus*, signa *P*: 'stigmata sunt signa uictricia' *adnotat X* 21 ut] *CPQX*, *om. D* potius sola] *CDPQ*, potius soli *Galfredus*, insula potius *X* 22 hiis *D* est *om. X* 23 sibi] *CD*, se *D (marg.) PQX* 24 inermes] ut inermes *X* uinclis *PQ* uinciendas (i *supra* a) *C* (*corr. dubia*), uinciendis (a *supra* i) *D*, uinciendis *H*, uincendas *X* 25 et ad caedem promptas] ad pugnam prompti *A* protenderet] *CD*[2]*PQ*, protenderent *D*[1], protendere *X*, exittet (?) *A* suadentes quia et (quia ex *D*[1]*H*, et quia *P*) hoc] et qui *A*

[1]) *Cf. Vergilius Aen. 2, 497:* oppositasque evicit gurgite moles.

hoc putabant aliquid derelinquendo populo commodi adcrescere, murum non ut alterum, sumptu publico privatoque adiunctis secum miserabilibus indigenis, solito structurae more, tramite a mari usque ad mare inter urbes, quae ibidem forte ob metum hostium collocatae fuerant, directo librant: fortia formidoloso populo monita tradunt, exemplaria instituendorum armorum relinquunt. in litore quoque oceani ad meridianam plagam, quo naves eorum habebantur, quia et inde barbaricae ferae bestiae timebantur, turres per intervalla ad prospectum maris collocant, et valedicunt tamquam ultra non reversuri.

19 [tertiaque vastatione.]

Itaque illis ad sua remeantibus emergunt certatim de curucis, quibus sunt trans Tithicam vallem evecti, quasi in alto Titane incalescenteque caumate de artissimis foraminum caverniculis fusci vermiculorum cunei, tetri Scottorum Pictorumque greges, moribus ex parte dissidentes, sed una eademque sanguinis fundendi aviditate concordes furciferosque magis vultus pilis quam corporum pudenda pudendisque proxima vestibus tegentes cognitaque condebitorum reversione et reditus denegatione solito confidentiores omnem aquilonalem extremamque terrae partem pro indigenis muro tenus capessunt. statuitur ad haec in edito arcis acies, segnis ad pugnam, inhabilis ad fugam, trementibus [De fame.] praecordiis inepta, quae diebus ac noctibus stupido sedili marcebat. interea non cessant uncinata nudorum tela, quibus miserrimi cives de muris tracti solo allidebantur. hoc scilicet eis proficiebat immaturae mortis supplicium, qui tali funere rapiebantur, quo fratrum pignorumque suorum miserandas imminentes poenas cito exitu devitabant. quid plura? relictis civitatibus muroque celso iterum civibus fugae, iterum dispersiones solito desperabiliores, iterum ab hoste insectationes, iterum strages accelerantur crudeliores; et sicut agni a lanionibus, ita deflendi cives ab inimicis discerpuntur, ut commoratio eorum ferarum assimilaretur agrestium. nam et ipsos mutuo, perexigui victus brevi sustentaculo miserrimorum civium, latrocinando temperabant: et augebantur externae clades domesticis motibus, quod huiuscemodi tam crebris direptionibus vacuaretur omnis regio totius cibi baculo, excepto venatoriae artis solacio.

A (*def.* 35, 8 itaque . . . 22 discer) *C* (*finit v.* 6 ferae) *D(H)PQX*. — *Adhibuerunt Beda* (*v. ante*) *et c.* 19 *Galfredus 6, 3. 4. 12, 15.*

1 aliquid] *CPQX*, aliquis *D* non ut alterum *hic om.*, aedificant non ut alterum sed *ins. post* indigenis *A* 3 more str. *A* tramite] recto tramite *Beda* 4 directo *ante* tramite *A* librant] aedificant *P* forcia quoque mon. form. pop. *A* et exemplaria instruendorum *A* 5 quoque] eciam *A* 6 quo] *ACDPQ cum Beda*, qua *X* eorum] romanorum *A* quia *om. X* barbaricae (*CDPQ*, barbariae *X*) f. b. timebantur] barbarorum infestacio timebatur *A* 7 interuallia *D* coll. ad prosp. mar. *A* et] *rel. et Beda*, *om. APX* tamquam] quasi *D* 8 remeantibus] *rel. cum Beda*, reuertentibus *X* curucis] *DQ*, curicis *X*, carruchis *P*: e navibus *Galfredus*: '*forma* curuca (*Irice* curach, *Kymrice* cwrwg, *id est* kurug) *vera est usurpata etiam ab Adamnano* († 694) *in vita Columbae 2, 4' Zimmer.* 9 tithicam] *X*, titicam *D* (*marg.*), aticam *D*, styticam *PQ*, sciticam *H*: *similiter infra Nenniana: vide supra p. 6.* euecti] *DPQ*, uecti *X* 10 cauerniculis] *PQ*, ac uerniculis *D*, cauernulis *X* cunei] *PQ*, cunes *D*, ceuei *X* scotorum *DP* 11 sed] et *traditur* pud. corp. *D* 13 cognitaque] cognita D^1 condebitorum] *fortasse* quondam victorum 14 aquilonem *X* 15 haec] hoc D^1 inhabilis ad fugam] *X cum Galfredo*, inhabilis ad pugnam *Q*, inhabilis ad pugnandum *H*, inhabilis ac *P*, *om. D* 16 *post* interea *ins.* sedili X^a 17 nodorum *X*: hostium *Beda* muro D^1 18 proficiebat] proderat *P*, *om. X* qui] quod qui *P* funere] sumere D^1 quo fratrum] fratrum (*om.* quo) *P*, fr. quo *X* 19 pignorumque] pignorum *X* 20 plura] *rel. et Beda et Galfredus*, pl. loquar *X* relictis] relictisque *D* ciuibus] *Galfredus*, quibus *DX*, illis *PQ* 21 disperabiliores *D* iterum] *Galfredus*, item *libri* iterum *Galfredus*, item *libri* [discer]puntur ab ini[micis] *A* 22 ut] ita ut *D* commoratio] *PQ*, commemoratio *DX*, commorationi *A* 23 fer. ass. agr.] agr. fer ass. *A* nam et ipsos] *DQX*, nam et ipsis *P*, nam et se ipsos *A*, laniant et se ipsos *X* perexigui] *D*, nec per exigui *Q*, nec pro perexigui *H*, nec pro exigui *PX*: non temperabant latrocinando per exigui (*om. infra* latr. temp.) *A*, unde a mansionibus ac possessiunculis suis ciecti imminens sibi famis periculum latrocinio ac rapacitate mutua temperabant *Beda* breue sustentaculum *A* 24 miserrimorum ciuium] *ADQ*, miserorum ciuium *X*, miserrimi ciues *P* latrocinio *malim* temperabant *om.* X^a externae] *rel. cum Beda*, extraneae *X* 25 motibus] cladibus *A* quod] quo et *X*, quo ab *A* huiuscemodi] huiusmodi *X* tam *om. X* 26 regio] insula *A*

20 [De epistolis ad Agitium.] Igitur rursum miserae mittentes epistolas reliquiae ad Agitium Romanae potestatis virum, hoc modo loquentes: 'Agitio ter consuli gemitus Britannorum:' et post pauca querentes: 'repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros: inter haec duo genera funerum aut iugulamur aut mergimur;' nec pro eis quicquam adiutorii habent. interea famis dira ac famosissima vagis ac nutabundis haeret, quae multos eorum cruentis compulit praedonibus sine dilatione victas dare manus, ut pauxillum ad refocillandam animam cibi caperent, alios vero nusquam: quin potius de ipsis montibus, speluncis ac [De victoria.] saltibus, dumis consertis continue rebellabant. et tum primum inimicis per multos annos praedas in terra agentibus strages dabant, non fidentes in homine, sed in deo, secundum illud Philonis: 'necesse est adesse divinum, ubi humanum cessat auxilium'.[1]) quievit parumper inimicorum audacia nec tamen nostrorum malitia; recesserunt hostes a civibus nec cives a suis sceleribus.

21 Moris namque continui erat genti, sicut et nunc est, ut infirma esset ad retundenda hostium tela et fortis esset ad civilia bella et peccatorum onera sustinenda, infirma, inquam, ad exequenda pacis ac veritatis insignia et fortis ad scelera et mendacia. revertuntur ergo impudentes grassatores Hiberni domos, post non longum temporis reversuri. Picti in extrema parte insulae tunc primum et deinceps requieverunt, praedas [De sceleribus.] et contritiones nonnumquam facientes. in talibus itaque indutiis desolato populo saeva cicatrix obducitur. fame alia virulentiore tacitus pullulante, quiescente autem vastitate tantis abundantiarum copiis insula affluebat, ut nulla habere tales retro aetas meminisset, cum quibus omnimodis et luxuria crescit. crevit etenim germine praepollenti, *1. Cor. 5, 1.* ita ut competenter eodem tempore diceretur: 'omnino talis auditur fornicatio, qualis nec inter gentes'. non solum vero hoc vitium, sed et omnia, quae humanae naturae

A (deficiunt plerâque a 6 dilatione *ad* 18 et con) *C (f. 5 inde a v.* 2 britannorum) *D(H)PQX. — Adhibuerunt Beda v.* 1—4 *h. eccl. 1, 13 (inde Giraldus Cambrensis descr. Cambriae l. 2 c. 2 p. 208), v.* 4—38, 11 *h. eccl. 1, 14: c.* 20 *Galfredus 6, 3; c.* 21 *idem 12, 6.*

1 igitur rursum mis. mitt. ep. rel.] *PQ*, ig. mis. mitt. rurs. ep. rel. *D*, ig. rurs. mis. (miserie *X*[a]) rel. mitt. ep. *X*, rursum ig. mis. rel. mittunt ep. *A* agitium] *X*, aetium *P cum Beda*, agicium *AD* 2 h. m. loquentes] h. m. l. inquiunt *X*, huiusmodi uerba continentes *A* agitio] *ADQX cum Galfredo*, aetio *P cum Beda* 3 querentes] *CDQ*, quaerentes inquiunt *P*, querentes prosequuntur *A*, loquentes *X* repellunt] *ACDQ cum Beda*, r. nos *PX* repellit] *ACDPQ cum Beda*, r. nos *X* haec] *CDQ*, haec oriuntur *APX cum Beda et Galfredo* 4 funerunt *D* aut iug.] aut enim iug. *A* nec pro eis q. a. habent (habentes *P*)] hec quidem mandauerunt sed nichil adiutorii inde refertur *A* 5 fames *AP* ac famos.] atque intolerabilis *A* 6 compulit praed.] *CPQ*, pred. compulit *A*, compulit latronibus *D*, compellit pred. *X*, coegit *Beda* paxillum *X* 7 nusquam] *CDHP*, nunquam *Q cum Beda* 8 dumis (dininis *X*) consertis] dum conferti *P*, consertis dumisque *A* continuo *P* tum] cum *D* 9 praedas] *CDPQ cum Beda, om. X* in terra] *CDPQ cum Beda, om. P* fidentes] *CDPQ*, confidentes *X cum Beda* hominem *X* 10 illud] *CDPQ*, illud exemplum *X* cessat] denegatur *A* 11 recesserunt] *CDHX*, recesserant *PQ* 12 a suis] ab ingentibus suis *A* 13 gentis erat *P* ..... eiusdem continui moris gens *A* 13/14 retundenda] *CDPQ*, repellenda *X* 14 fortis esset] *CDPQ*, fortis et (atque *A*) inuicta *AX* et] *CDPQ*, et ad *X* pecc. on.] *CDPQ*, on. pecc. *X* sustinenda] *ACPQ*, sustinencia *D*, sustentanda *X* 14/15 infirma] *CDPQ*, infirma est ut *X* 15 exequenda] *ACDPQ*, sequenda *X* ac] *CDPQ*, et *X* et] *ACDPQ*, *om. X* mend. et sc. *A* 16 hiberni] hyberni *CPQ cum Beda*, hyberni** *D*, hyberniis *H*, ad hibernas *X*, hib̄ *A* domos] *CD*, domus *X*, domum *PQ*, dom̄ *post* ergo *A* post non longum temporis (tempus *A*)] *ACDQ*, post non multum tempus *X*, non longo post tempore *P* 17 tunc] *DPQ cum Beda*, tum *X* 18 contentiones *P* indutiis] induciis *CPQX*, indiciis *D* desolato] *ACDPQ*, desoluto *X* 18/19 obd. saeua cic. *A* 19 fame] *CD*, famis *APQ*, *om. X* alta *PQ* tacitus] *AC*, tactus *DX*, tacite *PQ* pullulante] populante *A* autem] namque *A* uastitate] *ACDPQ*, uastatio est (*ex* uastatioe) *X*, uastatione *Beda* 20 cop. habund. *A* effluebat *X* habere (*DPQ*, haberi *X*) tales (talis *X*) r. aet. mem.] etas retro ante mem. tales habuisse *A* 21 crescit] creuit *A* creuit et. g. praepollenti] etenim in g. pr. creuit *A* 22 tal. auditur forn.] *CDPQ*, talis aud. inter nos forn. *AX cum vers. vulg.* 23 nec inter gentes] *ACPQ*, non auditur inter gentes *D*, nec inter gentes erat *X*, nec inter gentes audita est *Galfredus* uero] *ACPQ cum Galfredo*, uero fuit *X*, *om. D* sed et] *CDPQ*, sed *A*, sed fuerunt *X*, sed ... perpetrarunt *Galfredus* naturae] fragilitati *A*

[1]) *Cf. Philo vita Mosis 1, 31 p. 108 Mangey (supra p. 6): οὐχ ὁμοίως ἄνθρωπος ἀμύνεται καὶ θεός .... παρασκευῆς οὐδεμιᾶς ἐστι χρεῖος ὁ θεὸς βοηθός· ἐν ἀπόροις πόρον εὑρεῖν ἴδιον θεοῦ.*

accidere solent, et praecipue, quod et nunc quoque in ea totius boni evertit statum. odium veritatis cum assertoribus amorque mendacii cum suis fabricatoribus, susceptio mali pro bono, veneratio nequitiae pro benignitate, cupido tenebrarum pro sole, exceptio Satanae pro angelo lucis. ungebantur reges non per deum, sed qui ceteris crudeliores exstarent, et paulo post ab unctoribus non pro veri examinatione trucidabantur aliis electis trucioribus. si quis vero eorum mitior et veritati aliquatenus propior videretur, in hunc quasi Britanniae subversorem omnium odia telaque sine respectu contorquebantur, et omnia quae displicuerunt deo et quae placuerunt, aequali saltem lance pendebantur, si non gratiora fuissent displicentia: ita ut merito patriae illud propheticum, quod veterno illi populo denuntiatum est, potuerit aptari. filii, inquiens, sine lege dereliquistis deum, et ad iracundiam provocastis sanctum Israel. 'quid adhuc *Esai. 1, 5. 6 cf. 20.* 'percutiemini apponentes iniquitatem? omne caput languidum et omne cor maerens: 'a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.' sicque agebant cuncta, quae saluti contraria fuerint, ac si nihil mundo medicinae a vero omnium medico largiretur. et non solum haec saeculares viri, sed et ipse grex domini eiusque pastores, qui exemplo esse omni plebi debuerint, ebrietate quam plurimi quasi vino madidi torpebant resoluti et animositatum tumore, iurgiorum contentione, invidiae rapacibus ungulis, indiscreto boni malique iudicio carpebantur, ita ut perspicue, sicut et nunc est, effundi *Psalm. 106, 40.* videretur contemptio super principes seduci vanis eorum et errore, in invio et non in via.

Interea volente deo purgare familiam suam et tanta malorum labe infectam auditu 22 [De nuntiatis subito hostibus.] tantum tribulationis emendare, non ignoti rumoris penniger ceu volatus arrectas omnium penetrat aures iamiamque adventus veterum volentium penitus delere et inhabitare solito more a fine usque ad terminum regionem. nequaquam tamen ob hoc proficiunt, sed comparati iumentis insipientibus strictis, ut dicitur, morsibus rationis frenum offir-

---

AC (*f.* 6 *inde a v.* 2 cum assertoribus, *f.* 7 *inde a v.* 23 terminum) *D(H)PQX.* — *Adhibuerunt Beda* (*v. ante*) *et c.* 22 *Galfredus 12, 15.*

1 accedere *X* et *om. X* 2 odium] o. scilicet *A* ueritatis] *ACDPQ*, u. fuit *X* assertoribus] *CDPQ*, a. suis *AX cum Galfredo* amorque] *ACDPQ cum Beda et Galfredo*, amor *X* 4 reges] *CDPQ*, r. et *X*, in ea reges *A* non] et n. *A* deum] dominum *P* 5 crudeliores] *CPQX*, crudeliqribus *D* existerent *AP* 5/6 trucidebantur *P* 6 truculentioribus *X* eor. mit.] *ACDPQ cum Beda et Galfredo*, mit. eor. *X* ueritate *Q* propior (proprior *P*, *om. D*) uid.] u. pr. *A* 7 quasi br. subu.] *CDPQ cum Beda et Galfredo*, qu. tocius br. subu. *A*, br. quasi in subusorem (*sic*) *X* respectu] r. iusticie *A* 8 contorquebantur] *CDPQ cum Beda*, torquebantur *AX* et] ergo *A* displicueruut deo] C^1D, displicuerint deo C^2PQ, displicuerant deo *X*, deo displicent *A* et quae placuerunt] *CD*, que placuerint *PQ*, placuerantque *X*, et que placent *A* saltim] *D*, saltem *PQ*, *om. AX* 9 lanice *D* pendebantur] *PQX*, pandebantur *CD* si non gr. f. displicentia] sed displicentia aliquo modo tanquam gratiora ab eis eligebantur *A* ita *om. A* merito] m. possit aptari hiuc (*om. infra* potuerit aptari) *A* patriae illud] *ACDQ*, illud patriae *P*, p. i. exemplum *X* 10 ueterno] *ACDH*, ueteri *PQ*, ueterano *X* pronuntiatnm est *A* poterit *X* 11 deum] *CDPQ*, dominum *AX* iracundiam] *ACDPQ*, iram *X* 12 percutiemini] *ACDPQ*, percunctemini *X* 13 pedis] AC^2DH, *om.* C^1PQ non est] et non est *A* san. in eo *X* sicque] sic *P* agebant cuncta] *CDPQ*, c. agebant *A* agebantur cuncta *X cum Galfredo* 13/14 quae s. c. fuerint (*CDPQ*, fuerant *X*)] desperatique erant contraria saluti *A* 14 ac si nihil (nil *X*) mundo medicinae (medicina *Q*) a uero omn. m. largiretur (largiretur *post* nil *X*)] ac si existimareut nihil med. mundo largiri a u. o. m. *A* 15 haec] *CDPQ cum Beda*, hac *X*, hoc *Galfredus*, ita se agebant *A* et ipsi greges d. pastoresque eius *X*, etiam ipsi gregis domini pastores *A* 16 omni plebi esse *D* debuerint] *CPQ*, debuerant *ADX* quam pl. quasi uiuo madidi *om. A* 17 tumore] *ACPQX*. timore *D* rapacibus] *H*, capacibus *CDPQ*, capatibus *X*, quoque capacibus *A* 18 sicut et nunc est effundi uideretur (uidetur *X*)] uideretur tunc et quod nunc uidetur effundi *A* 19 contemptio] *CQ*, contemtio *DX*, contentio *AP* seduci (et seduci *AX*) uanis (uerbis *ins. A*) eorum et errore (errare *A*)] *ACDQX*, qui eos facerent errare *P* 21 ignoti rum. penn. ceu (*CPQX*, seu *D*) uolatus] ignotus rumor *A* 22 iam iamque] scilicet i. i. q. *A* aduentus ueterum (*CD*, ueterum inimicorum *X*, ueterum hostium *PQ*) uolentium] aduenire ueteres inimicos uolentes *A* penitus] *ACDPQ*, penitus totam *X* et inhabitare s. m.] uniuersam s. m. et inhabitare *A* 23 a fine u. ad terminum *om. A* regionem] *ACPQ*, regionemque *D*, regionum *X* *post* regionem *ins.* qui licet hec audirent et timerent *A* ob (*CDQX*, ad *P*) hoc *om. A* proficiunt] perficiunt *D*, a prauis recedunt operibus *A* 24 comparandi *A* iuuentis *D* ut dicitur *om. X*. ut dic. morsibus *om. in spatio vacuo A* fr. rat. *A*

mantes, per latam diversorum vitiorum morti proclive ducentem, relicto salutari licet *prov. 29, 19.* [De famosa poste.] arto itinere, discurrebant viam. dum ergo, ut Salomon ait, 'servus durus non emendatur verbis', flagellatur stultus et non sentit, pestifera namque lues feraliter insipienti populo incumbit, quae in brevi tantam eius multitudinem remoto mucrone sternit, quantam ne possint vivi humare. sed ne hac quidem emendantur, ut illud Esaiae prophetae *Esai. 22, 12, 13.* in eo quoque impleretur dicentis: 'et vocavit deus ad planctum et ad calvitium et ad 'cingulum sacci: ecce vitulos occidere et iugulare arietes, ecce manducare et bibere et 'dicere: manducemus et bibamus, cras enim moriamur'. appropinquabat siquidem [De consilio.] tempus, quo eius iniquitates, ut olim Amorrhaeorum, complerentur. initur namque consilium, quid optimum quidve saluberrimum ad repellendas tam ferales et tam crebras supra dictarum gentium irruptiones praedasque decerni deberet.

23 Tum omnes consiliarii una cum superbo tyranno caecantur, adinvenientes tale praesidium, immo excidium patriae, ut ferocissimi illi nefandi nominis Saxones deo hominibusque invisi, quasi in caulas lupi, in insulam ad retundendas aquilonales gentes intromitterentur. quo utique nihil ei usquam perniciosius nihilque amarius factum est. o altissimam sensus caliginem! o desperabilem crudamque mentis hebetudinem! quos propensius morte, cum abessent, tremebant, sponte, ut ita dicam, sub unius tecti cul- *Esai. 19, 11. 13.* mine invitabant. 'stulti principes', ut dictum est, 'Taneos dantes Pharaoni consilium [De saeviore multo primis hoste.] insipiens'. tum erumpens grex catulorum de cubili leaenae barbarae, tribus, ut lingua eius exprimitur, cyulis, nostra longis navibus, secundis velis, omine auguriisque, quibus vaticinabatur, certo apud eum praesagio, quod ter centum annis patriam, cui proras librabat, insideret, centum vero quinquaginta, hoc est dimidio temporis, saepius vastaret, evectus, primum in orientali parte insulae iubente infausto tyranno terribiles infixit ungues quasi pro patria pugnaturus, sed eam certius impugnaturus. cui supradicta

---

ABC (*finit v.* 21 praesagio) *DPQX*. — *Adhibuit Beda h. eccl. 1, 14 (v. ante) et c. 23 h. eccl. 1, 15.*

1 per latam] planam *A* morti] *C*, mortique *ABX*, ad mortem *PQ* 2 itenere C^a discurrebant uiam *ante* relicto *A* dum] aū *D*, cum *A* salomon] *ACDX*, solomon *PQ* 3 stultus] st. uerberibus *A* namque *delent edd.* feraliter] crudeliter *A* 4 populo] p. subito *A* incumbit] *CDPQ*, incubuit *AX* breui] *ACDPQ cum Beda et Galfredo*, breui tempore *X* eius] eis *A* remoto] admoto *A* strauit *A* 4/5 quantum *X* 5 ne] nec *A* possint (*CPX*, possent *DQ*) uiui] uiui possent *A* ne] nec *A* emendantur] *CDX*, emendatur *PQ*, emendantur correctione *A* ysaie *CDX*, isaie *A* 6 in eo] in hoc *X*, in eis *post* illud *A* quoque] *CDPQ*, q. populo *X*, *om. A* impleretur] compleretur uaticinium *A* et *om. A* deus] *ACDPQ*, deus populum *X* 7 singulum *D* ecce ..... 8 dicere] et paulo post subinfert *A* manducemus] comedamus *A* uit. occ.] *CDPQ*, coeperunt occ. uit. *X* 8 moriamur] *CDX*, moriemur *APQ* 9 iniquitas *A* amorreorum *CDP*, amoreorum *X*, amorraeorum *Q*, amorreorum iniquitates *A* initur] ineunt *A* 10 consilium *post* namque *DPQX*, *post* quidue *C* repellendas] *DPX cum Beda*, repellaudas *A*, refellendas *Q* 10/11 fer. et tam crebras] *CDPQ cum Beda*, cr. et tam f. *X*, fer. et crebras *A* 11 interruptiones *A*, ruptiones *X* praedasque *om. A* decerni deberet *post* salub. *A* deberet] *ACDPQ*, potius d. *X* 12 uno *Q* tyranno] *CDPQ*, tyranno uortigerno *A*, tyranno gurtbigerno *(sic)* britannorum duce *X*: cum suo rege Vurtigerno *Beda*. — *Ad marginem X haec leguntur ex parte resecta:* stulti sunt pri[ncipes] Tafn^s, dantes, id est su[aden]tibus Faraoni ut r///retur populus Israel et [ut] persequeretur eos iter/// ita Germaniae ciu// Gurtingerno insip//// caecantur] *CDPQ*, c. et *X*, cecati *A* adinueniunt *A* 13 exc. patr.] p. e. *A* illi] illi et *A* 14 retundendas] *CDPQ*, retrudendas *X*, recondendas *A* aquilonares *P* 15 intromitterentur *post* insulam *A* utique] n. consilio *A* nil *X* ei] eis *X*, *om. A* usquam] tam *A* nilque *X* 16 sensuum *A*, sensum *X* hebetudinem] *PQ*, hebitudinem *ACDX* 17 cremebaut *X*, timebant *post* morte *A* 17/18 culmine] *ACDQX*, culmen *P* 18 inuitant *A* stulti] *ACDPQ*, stulti sunt *X* taneos] *CPQ*, thaneos *ante* ut *A*, taueos *D*, thafneos *X* ph. cons. insipiens] *CPQ*, ph. cons. insipienti *X*, cons. ph. insipiens *D*, ph. insipiens cons. *A* 19 l. barbare *CD*, l. barbariae *PQX*, seue leene *A* ling. ei. expr.] ei. expr. l. *A* 20 cyulis] *ADPQ*, ciulis *X*: *Galfredus 6, 10:* tres celoces, quas longas naues dicimus nostra] *DPQ*, n. lingua *X*, latina *A* secundis uelis *om. A* omine] *CDPQ*, secundo omene *X*, secundo ut oppinabautur omine *A* 21 uaticinabatur] per uates canebatur *P* eum] predictum tirannum *A* praesagio *post* certo *A* tres centis *A* annos *P* patriam] *DPQ*, terram *AX* cui] *APQX*, cum *D* proras] pras *X* 22 librabat] uibrat *A* incideret *A* demedio *AX* saepius] *ADPQ*, s. quoque *X* 23 euectus] e. igitur *A* 24 sed eam certius] immo etiam patriam *A*

genetrix, comperiens primo agmini fuisse prosperatum, item mittit satellitum canumque prolixiorem catastam, quae ratibus advecta adunatur cum manipularibus spuriis. inde germen iniquitatis, radix amaritudinis, virulenta plantatio nostris condigna meritis, in nostro cespite, ferocibus palmitibus pampinisque pullulat. igitur intromissi in insulam barbari, veluti militibus et magna, ut mentiebantur, discrimina pro bonis hospitibus subituris, impetrant sibi annonas dari: quae multo tempore impertitae clauserunt, ut dicitur, canis faucem. item queruntur non affluenter sibi epimenia contribui, occasiones de industria colorantes, et ni profusior eis munificentia cumularetur, testantur se cuncta insulae rupto foedere depopulaturos. nec mora minas effectibus prosequuntur.

24 [De urbium subversione.]

Confovebatur namque ultionis iustae praecedentium scelerum causa de mari usque ad mare ignis orientali sacrilegorum manu exaggeratus et finitimas quasque civitates agrosque populans non quievit accensus, donec cunctam paene exurens insulae superficiem rubra occidentalem trucique oceanum lingua delamberet. in hoc ergo impetu Assyrio olim in Iudaeam comparando completur quoque in nobis secundum historiam, quod propheta deplorans ait: 'incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt *Psalm. 73, 7.* 'tabernaculum nominis tui'. et iterum: 'deus, venerunt gentes in hereditatem tuam; *Psalm. 78, 1.* 'coinquinarunt templum sanctum tuum', et cetera. ita ut cunctae coloniae crebris arietibus omnesque coloni cum praepositis ecclesiae, cum sacerdotibus ac populo, mucronibus undique micantibus ac flammis crepitantibus, simul solo sternerentur et miserabili visu in medio platearum ima turrium edito cardine evulsarum murorumque celsorum saxa, sacra altaria, cadaverum frusta, crustis ac si gelantibus purpurei cruoris tecta, velut in quodam horrendo torculari mixta viderentur, et nulla esset omnimodis praeter domorum ruinas, bestiarum volucrumque ventres in medio sepultura, salva sanctarum animarum reverentia, si tamen multae inventae sint, quae arduis caeli id temporis a sanctis angelis veherentur. ita enim degeneraverat tunc vinea illa olim bona in amaritudinem, uti raro, secundum prophetam, videretur quasi post tergum *Esai. 24, 13.* vindemiatorum aut messorum racemus vel spica.

AC (f. 8 inde a v. 18 ac populo) *DPQX. — Adhibuit Beda (v. ante).*

1 genetrix] *Q*, genitrix *ADPX* pr. comp. *X* mitt. it. *A* canumque *om. A* 2 prolixorem *DQ* catastam] cateruam *P* cum manupalaribus *P*, commanipularibus *X* 3 germen] gerenie *D* 4 pullulabat *AX* iutromissis in i. barbaris *X* 5 milites *P* et] ex *D* discr. pro bonis (nobis *A*)] pro b. discr. *X* 6 subituri *P* impetrabant *A* impartite *A* tempere *A* 'epimenia vox Graeca, pro qua Polydorus ponit 'annonam' *[immo Polydorus:* 'epimenia vox Graeca pro stipendio ponitur'*]*, sed in Saxo. lib. de vocabulis iuterpretantur nerт i. nidos sive babitationes' *adnotat Q* 8 ni] *DPQ*, nisi *AX* eis prof. *A* magnificentia *P* cuncta insulae] cūnctas i. partes *A* 9 prosecuntur *AD*, prosequantur *X* 10 fouebatur *A* namque] n. a deo *A* iustae ult. *AX* 11 ignis uid. exager. sacr. manu de mari orientale usque ad mare occidentale *A* orientali] orientalis *X* et *om. AP* ciuitates *om. D*[1] 12 depopulans *A* non] qui non *AX* exurans *X* 13 rubra] supra *A* trucique oceanum] oc. truci *A* delamberet] dilamberet *X*, d. que et residua *AX* 14 ass. olim in iudaeam (iudam *Q*) comparando] simili ass. olim in iudam facto *P* completur quoque] *ADPQ*, quoque impletur *X* 14 15 sec. hist. quod pr. depl. ait] sec. hist. depl. ut dicitur *X*, quod sec. hist. pr. depl. ait *A* 15 igne *P* 16 iterum] i. dicit *X* 17 coinquinauerunt *D*, polluerunt *AX* hec itaque uastatio adeo fuit intolerabilis *ins. ante* ita *A* coloniae] columnae *X* 18 omnisque *D*[1] 19 mitantibus *D* 20 mirabilis *A* platearum] platearum i. pariter *A* ima] *D* (*fortasse factum ex* una), una *APQX* edito *om. P* euulsarum] *CX*, auulsarum *ADQ*, auulso *P* 21 cadauerum] et c. *X* frusta] *P*, frustra *CDQX* ac si gelantibus] *scripsi*, ac sigilantibus *C*, ac sigillantibus *DQ*, ac semigelantibus *X*, ac simigilautibus *A*, *om. P* 22 mista *P* omnimodo *A* 23 praeter] *CDPQ*, p. horribiles *AX* 23 in med. sep. *post* omnimodo *A* salua] s. erat *X* 24 multae] alique *A* inu. sint quae arduis (ad ardua *P*) caeli (per *ins. X*) id t. a sanctis angelis neherentur (*CDPQ*, uebebantur *X*)] per id tempus inuente siut que a. s. a. recepte celi ardua trauscenderent *A* 25 tunc deg. *D* 26 amaritudinem] *PQ*, amaritudine *D*, amaritudinem uersa *X*, amaritudine conuersa *A* uti] ut *A* postergum *C* 27 rac. mess. *D* uel] *ACDPQ*, aut *X*

25 [De reliquis.] Itaque nonnulli miserarum reliquiarum in montibus deprehensi acervatim iugulabantur: alii fame confecti accedentes manus hostibus dabant in aevum servituri, si tamen non continuo trucidarentur, quod altissimae gratiae stabat loco: alii transmarinas petebant regiones cum ululatu magno ceu celeumatis vice hoc modo sub velorum sinibus cantantes: 'dedisti nos tamquam oves escarum et in gentibus dispersisti nos': *Psalm. 43, 12.* alii montanis collibus minacibus praeruptis vallatis et densissimis saltibus marinisque rupibus vitam suspecta semper mente credentes, in patria licet trepidi perstabant. tempore igitur interveniente aliquanto, cum recessissent domum crudelissimi praedones, roborante deo reliquiae, quibus confugiunt undique de diversis locis miserrimi cives, tam avide quam apes alvearii procella imminente, simul deprecantes eum toto corde et, ut dicitur: 'innumeris onerantes aethera votis', *Verg. Aen. 9, 24.* ne ad internicionem usque delerentur, duce Ambrosio Aureliano viro modesto, qui solus forte Romanae gentis tantae tempestatis collisione occisis in eadem parentibus purpura nimirum indutis superfuerat, cuius nunc temporibus nostris suboles magnopere avita bonitate degeneravit. vires capessunt, victores provocantes ad proelium: quis victoria domino annuente cessit.

26 [De postrema patriae victoria quae temporibus nostris dei nutu donata est.] Ex eo tempore nunc cives, nunc hostes, vincebant, ut in ista gente experiretur dominus solito more praesentem Israelem, utrum diligat eum an non: usque ad annum obsessionis Badonici montis, novissimaeque ferme de furciferis non minimae stragis, quique quadragesimus quartus ut novi orditur annus mense iam uno emenso, qui et meae nativitatis est. sed ne nunc quidem, ut antea, civitates patriae inhabitantur: sed desertae dirutaeque hactenus squalent, cessantibus licet externis bellis, sed non civilibus. haesit etenim tam desperati insulae excidii insperatique mentio auxilii memoriae eorum, qui utriusque miraculi testes extitere: et ob hoc reges, publici, privati, sacer-

---

AC (*f. 9 inde a v.* 14 poribus nostris) *DPQX* —. *Adhibuerunt c. 25. 26 Beda h. eccl. 1, 16 et c. 25 Galfredus 12, 15.*

2 dab. host. *A* seruaturi *Q* 3 si tamen . . . stabat (in *ins. X*) loco] quibus alt. gr. stabat loco quod n. c. trucidabantur *A* 4 magno ul. *A* ceu] *CPX*, seu *DQ*, uelut *A* celeumatis] *ACX* ceulaeumatis *D*, celeusmatis *PQ* 5 nos] *CDPQ*, nos deus *AX* 6 montanis] *CDPQ*, montibus *A*, a montanis *X* minacibus] minacibusque *A* uallatis] *ACDPQ*, uallati *X* marisque *X* 7 suspectam *AX* semper mente] sepe manere *A* credentes] uitam . . . suspecta semper mente agebant *Beda* persistebant *A* 7/8 temp. ig. int. aliquanto (-quando *X*)] al. ig. temp. int. *A* 8 domum] *AC(?)PQ*, domi *DX* 9 roborante deo] C^b*D*, roborati a deo celi *A*, roborata deo C^a, roboratae a deo *P*, roboratae deo *Q*, roboratae a domino *X* reliquiae . . . . 10 imminente] ad quem cum fiducia confugerant tandem miserrimi ciues undique concurrunt diuersis locis tam auidi quam apes ad aluearia recurrunt imminente procella *A* confugiunt] se coniungunt *P* de diuersis] *CDPQ*, diuersis in *X* 10 aluearii] *CDQ*, aluearis *P*, aluearie *X* simul *om. A* eum] cum *P*, unanimiter deum *A* 11 internicionem] *CDQ*, internitionem *P*, internititionem *A*, internecionem *X* usque] *CDPQ*, ita usque quaque *X*, usque quaque *A fere cum Beda:* ne usque ad internicionem usquequaque delerentur duce] d. itaque *A* 12 ambrosio aureliano] *ACPQX cum Beda*, aurelio ambrosio *D cum Galfredo 6, 9 et Giraldo Cambrensi descr. Cambriae l. 2 c. 2* solus] *ACDPQ*, solus fuit comes fidelis fortis ueraxque *X* forte romanae gentis (qui *ins. X*) t. t. collisione (-ni *P*) occisis . . . indutis (-tus *P*) superfuerat] fortis superfuerat de romana gente occisis parentibus purpura indutus in eadem collisione tante tempestatis *A* 13 cuius] *APQX*, eius *D* nunc] etiam nunc *A* 14 nostr. temp. *A* sobolis *X* magno opere *D* auita] ab auita *A* capescunt *AQ* 15 quis] *CDX*, queis *Q*, quibus *AP* domino] *ACDPQ*, deo *X* cessit] *CDQ*, ex uoto cessit *APX* 16 ex] et ex *APX* 17 praesentem] superstitem *A* israelem] *AC* (is/////) *DPQ*, ierlm *X* eum] eum dominus *X* ad *om. PQ* 18 badonici] *AC* (//donici) *PQX*, badonuci *D* montis] *ACDPQ*, montis qui prope sabrinum hostium habetur *X* forme *X* strages *X* 19 quique . . . . emenso *om P* quique] quo *A* quartus *om. A* ut noui] *ACQX*, ut n̄o ūnc *D*: *fortasse scr.* est ab eo qui (*supra p.* 8) orditur] *CDQ et r. l. X*, oritur *X*, or *A* iam uno] *DQ*, uno iam *A*, primo (*om.* iam) *X* emerso *D* qui] qui iam *X* 20 est] est annus *A* inh. patr. *X*, insule inhabitabantur *A* 21 scaleut *X*, squalescunt *A* externis] *ACDPQ*, extremis *X* sed non] non tamen *A*, sed non tamen *X* 22 tam d. i. e. insp. m. auxilii (ausilii *C*)] mentio tam tam desperati excidii insule insperatique auxilii *A* 23 existere *X* ob] ab *X* reges . . . 41, 1 seruarunt] reges et sacerdotes publice et priuatim suum quisque ordinem ecclesiastice utcunque seruarunt *A* priuati] *DPQ*, priuatique *X*

dotes, ecclesiastici, suum quique ordinem servarunt. at illis decedentibus cum successisset aetas tempestatis illius nescia et praesentis tantum serenitatis experta ita cuncta veritatis ac iustitiae moderamina concussa ac subversa sunt, ut earum non dicam vestigium, sed ne monimentum quidem in supra dictis propemodum ordinibus appareat, exceptis paucis et valde paucis, qui ob amissionem tantae multitudinis, quae cotidie prona ruit ad tartara, tam brevis numerus habentur, ut eos quodammodo venerabilis mater ecclesia in suo sinu recumbentes non videat, quos solos veros filios habet. quorum ne quis me egregiam vitam omnibus admirabilem deoque amabilem carpere putet, quibus nostra infirmitas in sacris orationibus ut non penitus conlabatur, quasi columnis quibusdam ac fulcris saluberrimis sustentatur, si qua liberius de his, immo lugubrius, cumulo malorum conpulsus, qui serviunt non solum ventri, sed diabolo potius quam Christo, qui est benedictus in saecula deus, non tam disceptavero, quam deflevero. quippe quid celabunt cives, quae non solum norunt, sed exprobrant iam in circuitu nationes?

Reges habet Britannia, sed tyrannos; iudices habet, sed impios; saepe praedantes 27
et concutientes, sed innocentes; vindicantes et patrocinantes, sed reos et latrones: quam plurimas coniuges habentes, sed scortas et adulterantes; crebro iurantes, sed periurantes; voventes, sed continuo propemodum mentientes; belligerantes, sed civilia et iniusta bella agentes: per patriam quidem fures magnopere insectantes et eos, qui secum ad mensam sedent, non solum amantes, sed et munerantes, eleemosynas largiter dantes, sed e regione inmensum montem scelerum exaggerantes; in sede arbitraturi sedentes, sed raro recti iudicii regulam quaerentes; innoxios humilesque despicientes, sanguinarios superbos parricidas commanipulares et adulteros dei inimicos, si sors, ut dicitur, tulerit, qui cum ipso nomine certatim delendi erant, ad sidera, prout possunt, efferentes: vinctos plures in carceribus habentes, quos dolo sui potius quam merito proterunt catenis onerantes, inter altaria iurando demorantes et haec eadem ac si lutulenta paulo post saxa despicientes.

Cuius tam nefandi piaculi non ignarus est inmundae leaenae Damnoniae tyranni- 28
cus catulus Constantinus. hoc anno, post horribile sacramentum iuramenti, quo se

AC (finit v. 12 quam) DPQR (incipit v. 13 quippe, finit v. 27 despicientes) X (finit v. 14 nationes, addens quae supra leguntur p. 27, 27 sed ante promissum … p. 28, 5 dicere curabo *paucis mutatis quae supra adnotata sunt). — c. 26 adhibuit Beda (v. ante).*

1 quique] *CDPQ, om. X* seruarunt] *CDPQ*, seruauerunt *X* at illis decedentibus] *CDPQ*, at illis discedentibus *X*, decedentibus autem illis qui supra dicta persecutionis procellam aut uicerunt aut euaserunt *A hinc incipiens librum secundum* 1/2 successisset] *CPQX*, successit D^1, successet *(sic)* D^2, surrexisset *A* 2 serenitatis] *ACDPQ cum Beda*, s. ac iustitiae *X* experta] non expers *P* 3 sunt ac subu. *A* earum] *ACDPQ cum Beda*, eorum *X* non dicam] dico non *A* 4 ne] nec *A* 6 ruit] fuit *X* numerus] *CDQ*, numeri *AXP* 7 in] *AC(?)DPQ*, ut in *X* suo sinu] *CPQX*, sinu suo *AD* non] uix *A* quos solos ueros filios (*CDPQ, om. X*) habet] pro paucitate quos uere suos filios esse agnoscat *A* 8 omnibus] *CDPQ*, hominibus *X*, hominibus quidem *A* deoque] deo uero *A* amabilem] adinamabilem *X* carpere *om. D* 9 quibus] quorum *A* nostra inf. *post* collabatur *A* in] *CDPQ, om. AX* 10 ac] a *D* sustentabatur *X* si] *ACDPQ*, dixi si *X* de his *post* compulsus *A* 11 sed] sed et *AP* 12 in saecula deus] *ACDPQ* super omnia deus in secula *X* disputauero *A* 13 quippe] enimuero *AR* quid] qui *A*, *om. R* celebrant *X*. quae] quod *PQR* norunt] nostrorum *R* 15 reges habet (habent *D*) britannia] habet etenim br. reges *AR* sed inn.] inn. *P* 16 patrocinantes] protegentes *P* 17 scortas (scorta D^2) et adulterantes] *DQ*, scorta et adulteras *AR*, scortantes *P* sed] et *APR* 18 uouentes sed] *scripsi*, uouentes et *ADPQR* continue *D* 19 patriam] regionem *AR* magno opere *D* et eos] eos autem *AR* 20 sedent] sedent latrones *R*, sunt siue sedent latrones *A* etiam remunerantes *AR* elemosinas *D* 21 sed] se *D* exaggerentes *A* arbitri *P*, arbitrum *AR* 23 commanipulares et *om. AR* fors *AP* 24 qui] hi qui *A*, hos qui *R* certatim *om. AR* 25 dolo sui] dolose *AR* 26 alteraria *D* iurando] intrando *R* luculenta *D* paullo post *ante* ac si *AR* 28 huius *A* piaculi] mali *A* est *om. A* 28/29 damnoniae (*sic* D^2P, damnone D^1, dannoniae *Q*) tyrannicus catulus] catulus domnanie tirannus *A* 29 hoc] qui hoc *AP* iur. sacr. *APQ*

devinxit nequaquam dolos civibus, deo primum iureque iurando, sanctorum demum choris et genetrice comitantibus fretis, facturum, in duarum venerandis matrum sinibus, ecclesiae carnalisque, sub sancti abbatis amphibalo, latera regiorum tenerrima puerorum vel praecordia crudeliter duum totidemque nutritorum — quorum brachia nequaquam armis, quae nullus paene hominum fortius hoc eis tempore tractabat, sed deo altarique protenta in die iudicii ad tuae civitatis portas, Christe, veneranda patientiae ac fidei suae vexilla suspendent — inter ipsa, ut dixi, sacrosancta altaria nefando ense hastaque pro dentibus laceravit, ita ut sacrificii caelestis sedem purpurea ac si coagulati cruoris pallia attingerent. et hoc ne post laudanda quidem merita egit. nam multis ante annis crebris alternatisque faetoribus adulteriorum victus legitima uxore contra Christi magi- *Matth. 19, 6. Marc. 10, 9.* strique gentium interdictum depulsa dicentium: 'quod Deus coniunxit, homo non separet' *Coloss. 3, 19.* et 'viri, diligite uxores vestras', amarissima enim quoddam de vite Sodomorum in cordis sui infructuosa bono semini gleba surculamen incredulitatis et insipientiae plantaverat, quod vulgatis domesticisque impietatibus velut quibusdam venenatis imbribus irrigatum et ad dei offensam avidius se erigens parricidii sacrilegiique crimen produxit in medium. sed nec adhuc priorum retibus malorum expeditus priscis recentia auget malis.

29 Age iam (quasi praesentem arguo, quem adhuc superesse non nescio) quid stupes, animae carnifex propriae? quid tibi flammas inferni voluntarie accendis nequaquam defecturas? quid inimicorum vice propriis te confodis sponte ensibus hastis? an ne ipsa quidem virulenta scelerum ac si pocula pectus tuum satiare quiverunt? *Matth. 11, 28.* respice, quaeso, et veni ad Christum, siquidem laboras et inmenso pondere curvaris, *Ezech. 33, 11.* et ipse te, ut dixit, requiescere faciet: veni ad eum, qui non vult peccatoris mortem, *Esai. 52, 2. Luc. 15, 15.* sed ut convertatur et vivat; dissolve secundum prophetam vincula colli tui, fili Sion; redi, rogo, e longinquis licet peccatorum recessibus ad piissimum patrem, qui despicienti porcorum sordidos cibos ac pertimescenti dirae famis mortem, et revertenti sibi laetus occidere consuevit vitulum filio saginatum et proferre primam erranti stolam et regium *Psalm. 33, 9.* anulum, et tum spei caelestis ac si saporem praegustans senties, quam suavis est do-

---

AC (*f. 10 inde a v.* 8 caelestis (?), *sed paginae prioris ad p.* 42, 21 ipsa *lectio desperata est*) *DPQ*

1 deuinxerat *A* ciu. dol. *A* deo . . . 2 fretis *om. A* 2 fretis *om. P* duabus *A* matrum finibus D^1, matribus *A* 3 ecclesiae carnalisque] *Q*, e. que carnalis *P*, e. carualis *D*, ecclesiis et *A* sancto abbate *P* ampfibalo *post* sub *A* latera . . . 9 egit] inter ipsa sacrosancta altaria nefando ense crudeliter lacerauit tenerrima precordia regiorum puerorum ita ut inficeret coagulatus cruor sedem et pallea celestis sacrificii et licet his nullus pene hominum hoc tempore fortius arma tractarent, maluerunt dei protectione quam armis defendi in die inditii ad portas christiane ciuitatis tue ueneranda uexilla suspensuri patientie ac fidei sue o inportabile scelus pro quo omnis insula nisi christus subuenerit est euertenda et hoc quidem scelus alia processerant scelera *A* regionum D^1 4 duum] dum D^1 quorum . . . . 7 suspendent *post* 8 lacerauit *P* 8 pro dentibus] prudentibus D^1 ita ut] qui ita *P* 9 attigerent D^1, texerunt *P* multis ante annis] ante multos annos *A* 10 uictus *ante* crebris *A* 11 dep. ux. leg. contra int. chr. gentiumque mag. *A* quod] quos *A* 12 *post* uestras *ins.* s. et christus ecclesiam *A* amarissima (*DP*, amarissimum *Q*) . . . . 13/14 plantauerat] quoddam surculamen incr. et ins. de amarissima uite sodomorum in c. s. infr. gleba plantauerat *A* 14 quod] quos *D* uulgaribus *A* quibusdem D^1 15 parr. s. q. cr. produxit] ad supra dictum parr. s. q. cr. se produxit *A* 16 prior D^1 mal. ret. expeditis *A* prisca recentibus auget mala *A* 19 stupes] *CDQ*, saene stupes *P*, siue stupes *A* propr. an. carn. *A* inf. fl. neq. def. uol. acc. *A* accendens D^1 20 ens. sp. te conf. *A* hastis *om. A* 21 ipsa *om.* D^1 ac si *om. A* pecula D^1 satiaret D^1 22 quidem] quid *A* curuaris] grauaris *A* 23 te *post* requiescere *A* peccatoris mortem] CD^2PQ, m. peccatoris *A*, m. peccatorum D^1 25 rogo] queso *A* licet e long. *A* pientissimum *P* qui] qui filios *P* despicienti (disp- *D*) *post* cibos *P* 26 porc. sord. cib.] CD^2PQ, porc. cib. sord. D^1, sord. porc. cib. *A* ac] D^2PQ, a CD^1 reuerenti *P* sibi] ad se *A* laetus] l. occurrens *A* 27 uitulo *D* filio *ante* letus *A*, *om. P* erranti *om. A* 28 anulum et] *ACDQ*, an. ut *P* tunc *ADP* spei c. ac si sap.] sap. spei cel. *A* senties] *ACQ*, sentiens *D*, sentiret *P*

minus. nam si haec contempseris, scias te inextricabilibus tenebrosisque ignium torrentibus iam iamque inferni rotandum urendumque.

30 Quid tu quoque, ut propheta ait, catule leonine, Aureli Canine, agis? nonne eodem, quo supra dictus, si non exitiabiliore parricidiorum fornicationum adulteriorumque (Gen. 49, 9.) caeno velut quibusdam marinis irruentibus tibi voraris feraliter undis? nonne pacem patriae mortiferum ceu serpentem odiens civiliaque bella et crebras iniuste praedas sitiens animae tuae caelestis portas pacis ac refrigerii praecludis? relictus, quaeso, iam solus ac si arbor in medio campo arescens recordare patrum fratrumque tuorum supervacuam fantasiam, iuvenilem inmaturamque mortem. num centennis tu ob religiosa merita vel coaevus Mathusalae exceptus paene omni prole servaberis? nequaquam. sed nisi citius, ut psalmista ait, conversus fueris ad dominum, ensem in te (Psalm. 7, 13.) vibrabit in brevi suum rex ille, qui per prophetam 'ego', inquit, 'occidam et ego vivere (Deut. 32, 39.) 'faciam; percutiam et ego sanabo, et non est, qui de manu mea possit eruere'. quam ob rem 'excutere de faetido pulvere' tuo et convertere ad eum toto corde, qui creavit (Esai. 52, 2.) te, ut cum exarserit in brevi ira 'eius, beatus sis sperans in eum, sin alias, aeternae (Psalm. 2, 13.) 'te manebunt poenae conterendum saeva continue et nequaquam absumendum tartari 'fauce'.

31 Quid tu quoque, pardo similis moribus et nequitiis discolor, canescente iam capite, in throno dolis pleno et ab imis vertice tenus diversis parricidiis et adulteriis constuprato, boni regis nequam fili, ut Ezechiae Manasses, Demetarum tyranne Vortipori, stupide riges? quid te tam violenti peccatorum gurgites, quos ut vinum optimum sorbes, immo tu ab eis voraris, appropinquante sensim vitae limite non satiant? quid quasi culminis malorum omnium stupro, propria tua amota coniuge eiusdemque honesta morte, impudentis filiae quodam ineluctabili pondere miseram animam oneras? ne consumas, quaeso, dierum quod reliquum est in dei offensam, quia nunc tempus accepta- (2. Cor. 6, 2.) bile et dies salutis vultibus paenitentium lucet, in quo bene operari potes, ne fiat fuga (Matth. 24, 20) tua hieme vel sabbato. 'diverte' secundum psalmistam 'a malo et fac bonum, inquire (Psalm. 33, 15. 18.) 'pacem bonam et sequere eam, quia oculi domini super te bona agentem et aures eius 'erunt in preces tuas et non perdet de terra viventium memoriam tuam., clamabis et 'exaudiet te et ex omnibus tribulationibus tuis eruet te.' cor siquidem contritum et (Psalm. 50, 19.)

AC (f. 11 inde a v. 5/6 nonne pacem) *DPQ*

1 inextr. t. q. i. torr. *post* urendumque *A* 2 inferni] *CDP, om. AQ* rotundum *A* 3 leonis *A* canine] *CDQ*, chunine (*in argumento* ad Aurelium Cunanum) *A*, conane *P cum Galfredo 11, 5* 4 supra dictus] s. d. constantinus uolutatur *A* si non] sed *A* exitiabiliore] *CPQ*, exiciabiliore *D*, execrabiliore *A* parcidiorum *Q* 5 caeno *post* eodem, *hic* fetore *A* fer. tibi irr. und. uor. *A* uorarus D^1 6 mortiferum ceu (seu *D*)] tamquam mortif. *A* 7 praed. iui. *A* celestes *A* refrigeriis recludis A^1 8 ac si] quasi *A* ar. in med. campo *A* 9 iuuentutem *A* num] *ACPQ*, unde *D* 9/10 centenus tibi ob regiosa *A* 10 paene] *ACDQ*, ex *P* seruaberis *ante* exceptus *A* 11 ensem suum in br. in te uibr. *A* in te] uite D^1 12 qui *om.* D^1 ego inquit] loquitur dicens ego *A* ego *om.* D^1 13 mea *om.* D^1 14 corde] c. tuo *A* 14/15 te cr. *A* 15 ut] et D^1 exerserit *Q* 17 fauce] *ACDQ*, falce *P* 18 quid tu q.] et quid tu eciam *A* senescente A^1 19/20 et ad. constuprato] atque ad. sordescens *A* 20/21 uortipori] *PQ*, uortipor* *C*, uertepori *D*, uortipore *A* uortipore dem. tyr. *ante* pardo *A* 21 stupidus riges (reges D^1) *ante* dolis *A* te] quod te *A* tam] causa D^2 opt. uin. *A* 22 sens. appr. *A* apropiante D^1 uitae limite] termino uitae *A* non satiant *post* gurgites *A* quid . . . 23 stupro] ut quia *A* 23 pr. tua am. coniuge eiusdemque (*C?DPQ*, eiusdem *cdd.*) honesta morte impudentis (*CD^2PQ*. -tes D^1) filiae quodam (*CPQ*, quedam *D*) inel. pondere (ponderi D^1) m. a. oneras (ponderas *D*)] amota propria coniuge et honesta inpudentem ipsius filiam tuam uidelicet priuignam perdens ineluctabili quodam pondere miseram ipsius animam honerasti *A* ne] non D^1 25 dierum q. r. est] quod residuum est dierum tuorum *A* offensa *P* quia] lucet etenim (lucet *infra om.*) *A* 26 licet D^1 ne] uide ergo ne *A* 27 hyemie *P* deuerte *A* psalmistam] quod ait spalmista *A* a malo] diuerte a malo *A* 28 bonam] *CD^2PQ, om. AD^1* et] ut D^1(?) 29 agente bona *A* erunt *ante* super *A* 30 te exaud. *A*

Marc. 9, 43. humiliatum timore eius nusquam Christus spernit. alioquin vermis tortionis tuae non morietur et ignis ustionis tuae non extinguetur.

32 Ut quid in nequitiae tuae volveris vetusta faece et tu ab adolescentiae annis, Urse multorum sessor aurigaque currus receptaculi Ursi, dei contemptor sortisque eius depressor, Cuneglase, Romana lingua lanio fulve? quare tantum certamen tam hominibus quam deo praestas? hominibus, civibus scilicet, armis specialibus, deo infinitis sceleribus? quid praeter innumerabiles casus propria uxore pulsa furciferam germanam eius, perpetuam deo viduitatis castimoniam promittentem, ut poeta ait, summam ceu teneritudinem caelicolarum, tota animi veneratione, vel potius hebetudine nympharum *Gal. 5, 19.* contra interdictum apostoli denegantis posse adulteros regni caelestis esse municipes, suspicis? quid gemitus atque suspiria sanctorum propter te corporaliter versantium, vice immanis leaenae dentium ossa tua quandoque fracturae, crebris instigas iniuriis? *Psalm. 36, 8.* Desine, quaeso, ut propheta ait, ab ira, et derelinque exitiabilem ac temetipsum maceraturum, quem caelo ac terrae, hoc est deo gregique eius, spiras, furorem. fac eos potius mutatis pro te orare moribus, quibus suppetit supra mundum alligandi, cum in mundo *1. Timoth. 6, 17.* reos alligaverint, et solvendi, cum paenitentes solverint, potestas. noli, ut ait apostolus, superbe sapere vel sperare in incerto divitiarum, sed in deo, qui praestat tibi multa abunde, ut per emendationem morum thesaurizes tibi fundamentum bonum in futurum *Ier. 2, 19.* et habeas veram vitam, perennem profecto, non deciduam; alioquin scies et videbis etiam in hoc saeculo, quam malum et amarum est reliquisse te dominum deum tuum et non esse timorem eius apud te et in futuro taetro ignium globo aeternorum te exuri nec tamen ullo modo mori. siquidem tam sceleratorum sint perpeti immortales igni animae quam sanctorum laetitiae.'

33 Quid tu enim, insularis draco, multorum tyrannorum depulsor tam regno quam etiam vita supra dictorum, novissime stilo, prime in malo, maior multis potentia simulque malitia, largior in dando, profusior in peccato, robuste armis, sed animae fortior ex- *Ierem. 23, 9.* cidiis, Maglocune, in tam vetusto scelerum atramento, veluti madidus vino de Sodomitana vite expresso, stolide volutaris? quare tantas peccaminum regiae cervici sponte,

---

AC (*f. 12 inde a v.* 2 ustionis) *DPQ*

1 numquam *A* spernet *A* 3 ut . . . 5 fulue] ut quid et tu conoglase qui latina lingua diceris l. f. ab annis ad. uolueris in neq. tue uetusta fece urse mult. cesor currus aurigaque *r.* u. d. c. sortisque depressor *A* 4 sortisque] *C*D^2*PQ*, fotisque D^1 5 cuneglase] *C*D^2*PQ*, cunueglase D^1, conoglase *A* 5/6 hom. quam deo] *C*D^2*PQ*, deo q. hom. *A*D^1 6 scil. ciuilibus *A* specialibus] *C (perscriptum) D* (spialibus) *PQ*, exitialibus *edd., om. A*: *malim* feralibus 7 casus] criminum casus *A* eius germanam *A* 8 perpetuam d. u. c. promittentem] que perpetua uiduitatis castimonia promissa christo erat consecrata *A* ut poeta . . . 9 nympharum] *om. A* seu *DQ* 9 hebitudine *DQ* nympharum] *CDQ*, *post* caelicolarum *P* 10 denegantis] dicentis non *A* adulteres *D* mun. esse regni cel. *A* 11 suspicis] tibi incerto matrimonio copulasti *A* quid . . . 12 iniuriis] ut quid instigas cr. ini. gemitus atque susp. sanctorum in terra corporaliter uiuentium quorum uoce quandoque excitatus deus in ore leonis ossa tua confringet *A* uersantium] *CDQ*, moerentium *P* 12 leue D^1 fracturae] *edd.*, fractura *CDPQ* 13 ab ira *om. A* exitiabilem (*CDP*, exitialem *Q*) . . . 14 furorem] furorem exiciabilem quem inspiras aduersus deum et gregem ipsius *A* 14 pot. mut.] *ACPQ*, mut. pot. *D* 15 pro te orare *om.* D^1 moribus] animis *A* suppetit . . . 16 potestas] collata est potestas et suppetit alligandi uel soluendi in terra criminum uincula *A* supra] *C*D^2*PQ*, ultra D^1 alligandi *libri* 16 alligauerint *libri* potestas *ante* soluerint *CDQ*, *post* quibus *P* ap. ait *A* 17/18 ab. multa *A* 18 thesaurizes (thesauritues D^1) . . . 19 deciduam] adquiras tibi ueram et perheunem uitam *A* uit. uer. D^1 20 est] *CDQ*, sit *P*, erit tibi *A* deum] *ACPQ*, *om. D* 21 taetro . . . 23 laetitiae] ignium eternorum tormento exuri et nec ullo fine deficere siquidem ita sunt perpetui et indeficientes impiorum ignes sicut et sanctorum sunt infinite letitie et perhennes *A* 22 sint perpeti (*sic CDPQ*, perpetim *rec. edd. male*) imm. ign. an.] an. sunt imm. ign. perp. *P* 24 tu enim] *CD*, tu etiam *PQ*, et tu *A* insulare *D*, insulane *A* 25 stilo] *ACDQ*, in nostro stylo *P* simulque] simul et *A* 26 peccando *A* animae fortior] animis fortior et *A* 27 maglocune] C^1*PQ*, maglocone *post* uite, *hic* quid tu inquam *A*, o maglocune C^2*D*: Malgo *apud Galfredum 11, 7* atramento] uolutabro *A* 28 uite] *ACP*, uita D^2*Q*, *om.* D^1 quare . . . 45, 1 moles] quare tantas innectis peccaminum moles sponte regiam ceruicem opprimentes *A* tantis *D*

ut ita dicam, ineluctabiles, celsorum ceu montium, innectis moles? quid te non ei regum omnium regi, qui te cunctis paene Brittanniae ducibus tam regno fecit quam status liniamento editiorem, exhibes ceteris moribus meliorem, sed versa vice deteriorem? quorum indubitatam aequanimiter conviciorum auscultato parumper adstipulationem, omissis domesticis levioribusque, si tamen aliqua sunt levia, palata solum longe lateque per auras admissa testaturam. nonne in primis adolescentiae tuae annis avunculum regem cum fortissimis propemodum militibus, quorum vultus non catulorum leonis in acie magnopere dispares visebantur, acerrime ense hasta igni oppressisti? parum cogitans propheticum dictum: 'viri', inquiens, 'sanguinum et doli non dimidiabunt *Psalm. 54, 24.* 'dies suos.' quid pro hoc solo retributionis a iusto iudice sperares, etsi non talia sequerentur, quae secuta sunt, itidem dicente per prophetam: 'vae tibi, qui praedaris, *Esai. 33, 1.* 'nonne et ipse praedaberis? et qui occidis, nonne et ipse occideris? et cum desiveris 'praedari, tunc cades?'

34 Nonne postquam tibi ex voto violenti regni fantasia cessit, cupiditate inlectus ad viam revertendi rectam, diebus ac noctibus id temporis, conscientia forte peccaminum remordente, de deifico tenore monachorumque decretis sub dente primum multa ruminans, dein popularis aurae cognitioni proferens, monachum sine ullo infidelitatis, ut aiebas, respectu coram omnipotente Deo, angelicis vultibus humanisque, ruptis, ut putabatur, capacissimis illis, quibus praecipitanter involvi solent pingues tauri moduli tui, retibus, omnis regni auri argenti et quod his maius est, propriae voluntatis distentionibus ruptis, perpetuo vovisti et tete, ac si stridulo cavum lapsu aerem valide secantem saevosque rapidi harpagones accipitris sinuosis flexibus vitantem ad sanctorum tibi magnopere fidas speluncas refrigeriaque salubriter rapuisti ex corvo columbam? o quanta ecclesiae matri laetitia, si non te cunctorum mortalium hostis de sinu quodammodo eius lugubriter abstraxisset, foret! o quam profusus spei caelestis fomes desperatorum cordibus, te in bonis permanente, inardesceret! o qualia quantaque animam tuam regni

---

AC (f. 13 inde a r. 1 dicam) *DPQ*

1 seu *DQ* innectis] *ADQ*, innectis *CP* quid te . . . 3/4 deteriorem] quid est quod te non exibes umilem regi regum omnium qui te cunctis . . . editiorem cur non ceteris te exibes moribus meliorem sed uersa uice cunctis te reddis deteriorem *A* 2 qui te] *A*, quem *CDQ*, a quo *P* brittanniac] *C* fecit] factus es *P* 3 editior *P* ui*e D^1 4 quorum . . . 6 testaturam] parumper itaque asculta equanimiter pluriuorum in te conuitiorum astipulationem omissis igitur domesticis leuioribusque, si tamen aliqua sunt leuia peccata propalata solum ea que longe lateque plurimorum habent testaturam proferemus in medium *A* auscultato] *CPQ*, auscultatio *D* 5 palata] *CDQ*, propalata *P cum A*: 'palata, adempto pro aperta probata' *C (marg.)*, 'palata admissa id est aperta delicta' *Q (marg.)* solum] *CDQ*, *om. P* 6 testaturam] *PQ*, testuram *CD* 7 auunclum] *D*, auunculum *PQ* auunclum . . . . 8 oppressisti] acerrime oppressisti ense iaculo igne auunculum tuum regem cum f. p. m. q. uultus in acie non disp. cat. leonis magnopere uisebantur *A* 8 uisebantur] ACD^2PQ, uidebantur D^1 9 parum cog.] quare non intelligis *A* inquiens] *ACDQ*, *om. P* doli] *CDQ*, dolosi *AP* 10 solo] facto *A* sperares] expectas *A* etsi . . . . 11 prophetam] num quid non ut ait propheta *A* 12 praedaberis . . . ipse *om.* D^1 et cum d. (desineri D^1) pr. t. cades *om. A* 14 none *C* cessit (cesit *C*) *ante* uiolenti *A* inlectus] *edd.*, iniectus *CDQ*, innexus (*ante* cup.) *A*, innecta *P* 15 reu. ad uiam rectam *A* 15 diebus] *C*, diebusque *DPQ* diebus . . . . 23 columbam] remordente te forte diebus ac noctibus per id tempus conscientia peccaminum primo abrenuntians regno regnique copiis et quod his est maius proprie uoluntati deinde subdens te in deifico tenore monachorum decretis sine ullo infidelitatis ut aiebas respectu coram omnipotente deo et sanctis eius monachum te perpetuo uouisti numquid non tete ex coruo reddideras columbam uitantem seuos arpagones rapidi accipitris sinuosis flexibus dum te ad sanctorum magnopere fidas speluncas refrigeriaque salubriter contulisti *A* ac] a D^1 conscientia] D^2PQ, conscientiae *C*, consciencie D^1 17 deinde D^1 cognitionem D^1 preferens *D* ut ai. inf. D^1 18 oiopotente *D* ruptis] fractis *P* 19 moduli . . . auri *om.* D^1, moduli tui *post* putabatur *P* 20 omnis] item omnis *P* argenti] *CDP*, argentique *Q* his] *CP*, hiis *D*, *om. Q* 20/21 distentiouibus] *CDQ*, distinctionibus *P* 21 perpetuo uouisti (uenisti D^1) *post* 18 respectu *P* 22 accipitris] *PQ*, accipitricis *CD* 23 salubriter *om.* D^1 quoruo *C* 24 matri eccl. *A* te non *A* hostis] h. diabolus *A* 25 foret *post* 24 letitia *A* fomes spei cel. *A* disperatorum *C* 26 te in b. permanente] si iu b. permansisses *A* animam . . . 46, 1 manerent] regni celestis pr. an. t. manerent *A*

Christi praemia in die iudicii manerent, si non lupus callidus ille agnum ex lupo factum te ab ovili dominico, non vehementer invitum, facturus lupum ex agno sibi similem, rapuisset! o quantam exultationem pio omnium patri deo sanctorum tua salus servanda praestaret, si non te cunctorum perditorum infaustus pater, veluti magnarum aquila alarum unguiumque daemon, infelici filiorum suorum agmini contra ius fasque rapuisset! ne multa, tantum gaudii ac suavitatis tum caelo terraeque tua ad bonam frugem conversio, quantum nunc maeroris ac luctus ministravit ad horribilem, more molossi aegri, *Proverb. 26, 11.* vomitum nefanda reversio. qua peracta exhibentur membra arma iniquitatis peccato *2. Petr. 2, 22. Rom. 6, 13.* ac diabolo, quae oportuerat salvo sensu avide exhiberi arma iustitiae deo. arrecto aurium auscultantur captu non dei laudes canora Christi tironum voce suaviter modulante neumaque ecclesiasticae melodiae, sed propriae, quae nihil sunt, furciferorum referto mendaciis simulque spumanti flegmate proximos quosque roscidaturo, praeconum ore ritu bacchantium concrepante, ita ut vas, dei quondam in ministerio praeparatum vertatur in zabuli organum, quodque honore caelesti putabatur dignum, merito proiciatur in tartari barathrum.

35 Nec tamen tantis malorum offendiculis tuus hebetatus insipientiae cumulo sensus velut quodam obice tardatur, sed fervidus ac si pullus, amoena quaeque inperagrata putans, per extensos scelerum campos inrevocabili furore raptatur, augendo priscis nova piaculis. spernuntur namque primae post monachi votum inritum inlicitae licet, tamen propriae coniugis praesumptivae nuptiae, aliae expetuntur non cuiuslibet relictae, sed viri viventis, non externi, sed fratris filii adamatae. ob quod dura cervix illa, multis iam peccaminum fascibus onerata, bino parricidali ausu, occidendo supra dictum uxoremque tuam aliquamdiu a te habitam velut summo sacrilegii tui culmine de imis ad inferiora curvatur. dehinc illam, cuius dudum colludio ac suggestione tantae sunt peccatorum subitae moles, publico et, ut fallaces parasitorum linguae tuorum conclamant, summis tamen labiis, non ex intimo cordis, legitimo, utpote viduatam,

AC (f. 14 inde a v. 5 infelici*) DPQ*

1 lupus call. ille] call. ille hostis *A* 2 uehementer *om. A* ab *om.* D^1 sibi sim. ex agno *A* 3 rapuisset *post* inuitum *A* patri omn. sanct. deo *A* 3/4 seruata prestitisset *A* 4 ueluti (uel D^1) . . . 5 unguium *om. A* 5 infelici f. s. agmini] *ACDQ*, ad infelix f. s. agmen *P* 6 ne multa tantum] quantum itaque *A* terraque D^1 tua] t. contulit *A* 7 quantum] tantum *A* luctus] tristicie *A* ad horribilem . . . 8 reuersio] tua nef. reu. more egri molosi ad execrabilem uomitum *A* molosi *CD* 8 arma membra iniq. D^1, tua m. a. ui iniq. *A* 9 optuerat D^1 auide *om. A* arrecto . . . 11 melodiae] tum uero captant auditum non dei laudes neque eccl. mel. canora u. chr. t. s. modulate *A* neumaque] C^2, neuque C^1, pneumaque *DQ*, neque *P* que propr. *A* nihil] *CQ*, nichil *D*, nihili *P*, nichili *A* furciferorum] *P*, furtiferorum *D*, et furciferorum *A*, fuciferorum *CQ* 12 referto] *CDQ*, refertae *P*, referta *A* simulque . . . 13 ore *om. A* flegmate] *CPQ*, fleumate *D* roscidaturo] *scripsi*, ruscidaturo *CQ*, ruscidaturum *D*, foedaturo *P* praeconum] *CPQ*, praeconi *D* 13 bacchantum *A* concrepate *ACQ* ita ut] ergo *A* quond. dei *A* in ministerio] *CQ*, ministerio *ADP* 14 uertatur] uertitur *A* quoque *D* 16 nec tamen] non autem *A* 16/17 tuus hebetatus *(sic PQ,* habitatus *CD)* i. cumulo (comolo C^1) sensus *(om. P)* u. q. o. tardatur] uelud quodam obice tardatus sed hebetatus insipientie cumulo *A* 17 sed feruidus ac si] tamquam feruidus *A* quaeque inperagrata] que peragrata *A* 18 priscis noua piaculis] plerumque suis noua crimina priscis *A* 19 primae *om. A* irr. uot. licet illicite *A* tamen] *ACDQ*, tam *P* 20 propriae] prime et proprie *A* aliae expetuntur non cuiuslibet relictae sed] *A* (*sed deest hoc loco* sed), alia *rel. om. CDPQ* 21 uiri uiuentis non externi sed fratris filii] *CDPQ*, non externi sed uiri uiuentis et fratris filii *A* adamatae] *A*, adamata *CDPQ* ob quod . . . 24 curuatur] o quam dura illa ceruix tua que tantis criminum fascibus honerata binoque parricidali uisu curuata deprimitur ad inferiora occidendo uidelicet supra dictum uirum uxoremque tuam a te aliquamdiu habitam deserendo *A* quod] quae *P* 22 honorata D^1 bino] biuo D^2, uiuo D^1 parricidali] *CP*, parricidiali *DQ* ausi D^1 23 a] apud D^1 uelut] uelde D^1 sacrigelii *C* 24 suggessione C^1 25 peccatorum subitae] perpetrate scelerum *A* 25 publico . . . 47, 1 conubio] et ut conclamant tuorum parasitorum lingue legitimo adsciuisti uera autem assertione sceleratissimo et incerto conubio *A* publico et ut] *CDQ*, ut etiam publicae *P* parasidorum *D* 26 utpute D^1

nostrae vero sceleratissimo adscivisti conubio. cuius igitur sancti viscera tali stimulata historia non statim in fletus singultusque prorumpant? quis sacerdos, cuius cor rectum deo patet, non statim haec audiens magno cum ululatu illud propheticum dicat: 'quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrimarum? et plorabo *Ierem. 9, 1.* 'in die et nocte interfectos populi mei'. heu! siquidem parum auribus captasti propheticam obiurgationem ita dicentem: 'vae vobis, viri impii, qui dereliquistis legem *Eccles. 41, 11.* 'dei altissimi: et si nati fueritis, in maledictionem nascemini et si mortui fueritis, 'in maledictionem erit pars vestra. omnia quae de terra sunt, in terram ibunt: sic 'impii a maledictione in perditionem'. subauditur, si non revertantur ad deum exaudita saltim tali admonitione: 'fili, peccasti. ne adicias ultra, sed et de pristinis *Eccles. 21, 1.* 'tuis deprecare': et iterum: 'non tardes converti ad dominum neque differas de die in *Eccles. 5, 8.* 'diem. subito enim venit ira eius'. quia, ut scriptura ait, 'rege audiente verbum ini- *Prov. 29, 12.* 'quum omnes, qui sub illo sunt, scelesti sunt'. nimirum 'rex', ut propheta dixit, 'iustus *Prov. 29, 4.* 'suscitat regionem'. Sed monita tibi profecto non desunt, tum habueris praeceptorem 36 paene totius Britanniae magistrum elegantem. caveto igitur, ne tibi, quod a Salomone notatur, accidat: 'quasi qui excitat dormitantem de gravi somno, sic qui enarrat stulto *Eccles. 22, 8. 9.* 'sapientiam: in fine enim narrationis dicet: quid primum dixeras'? 'lava a malitia cor *Ierem. 4, 14.* 'tuum, sicut dictum est, Hierusalem, ut salvus sis'. ne contemnas, quaeso, ineffabilem misericordiam dei, hoc modo per prophetam a peccatis impios provocantis: 'repente *Ierem. 18, 7.* 'loquar ad gentem et ad regnum, ut evellam et dissipem et destruam et disperdam'. peccatorem hoc vehementer ad paenitentiam hortatur: 'et si paenitentiam egerit gens *Ierem. 18, 8.* 'illa a peccato suo, paenitentiam et ego agam super malo, quod locutus sum, ut face- 'rem ei'. et iterum: 'quis dabit eis tale cor, ut audiant me et custodiant praecepta *Ierem. 32, 39.* 'mea et bene sit eis omnibus diebus vitae suae?' itemque in cantico deuteronomii: 'populus', inquit, 'absque consilio et prudentia: utinam saperent et intellegerent ac *Deut. 32, 28—30.* 'novissima providerent, quomodo persequatur unus mille et duo fugent decem milia'. et iterum in euangelio dominus: 'venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, *Matth. 11, 28. 29.* 'et ego vos requiescere faciam. tollite iugum meum super vos et discite a me, quia 'mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris'. nam si haec surdis auribus audias, prophetas contemnas, Christum despicias, nosque, licet vilissimae

---

AC (f. 15 inde a v. 10 ne adicias) *DPQ*

1 nostrae uero] thoro *P (retinuit litt. curs. Q)* cuius . . . 2 prorumpant] quis igitur sanctitatis et iustitiae amator hec audiens non statim in fletus singultusque prorumpat *A* 2 singultosque *D* 3 non st. haec aud.] hec aud. non protinus *A* cum magno *A* 5 in die] die *A* heu . . . captasti] et licet frustra audisti tamen *A* 6 obiurgationem ita] o. propheticam *A* legem] uiam *A* 7 maledictionem (-ne *P*) nascemini et si mortui fueritis in] *AP*, *om. DQ* 8 omnia] o. enim *A* 9 subauditur (ibunt *ins. P*) si non reu. ad deum (dominum *PQ*)] *CDPQ*, *om. A* 9/10 exaudita] sed exaudito *A* 10 saltim tali] *C²DQ*, saltim *AC¹*, saltem *P* admonitionem sapientissimi uiri *A* peccastis *A* 11 tuis *om. A* deprecare] d. deum *A* tardas *A* 12 eius . . . 14 regionem] dei in filios diffidentie *A* 13 dixit] *CDQ*, ait *P* 14 sed profecto non desunt tibi salubria monita cum h. pene tot. br. elegantissimum doctorem *A* 15 solomone *P* 16 accidat *post* tibi *A* quasi] quasi inquit *A* qui *om. D* dormitantem] dormiteutem *C*, dormientem *ADPQ* enerrat *Q* 17 stulto sapientiam (-tia *D¹*)] sap. st. *A* in fine . . . 18 saluus sis *om. A* enarrationis (-nes *D¹*) *D* 18 tuum cor *P* sicut] sic *P* queso itaque ne contempnas *A* 19 prouocantis] *CD²Q*, prouocantus *D¹*, reuocantis *AP* repente] r. inquit *A* 20 et destr. et diss. *D¹* disperdam] d. eam *A* 21 peccatorem hoc u. ad p. (ad pen. uehementur *[sic] D*) hortatur (-tui *D¹*) *om. A* 22 malum *A* 23 iterum] item *D* eis] ei *D¹*, *om. A* et] ut *A* 24 itemque] item *D* deutronomii *C* 25 et] et absque *A* 26 nanissima *D¹* prouiderent] *DPQ*, peruiderent *C* quomodo . . . milia *om. A* persequebatur *D¹* fugent] *PQ*, fugient *CD²*, fugerent *D¹* 28 dicite *D¹* 29 *post* uestris *ins.* iugum enim m. s. est et h. m. l. *(sic notatum) A* 30 surdis . . . 48, 3 enuntiem] non audieris prophetasque contempseris christum quoque despexeris nos etiam simus licet uilissime qualitatis precones tamen uerborum et preceptorum ueritatis nullius momenti duxeris qui sincera animi pietate et pura cordis proximorum dilectione annuntiamus *A* proph.] et proph. *D¹*

qualitatis simus, nullius momenti ducas, propheticum illud sincera animi pietate ser- *Mich. 3, 8.* vantes utcumque: 'si non ego implevero fortitudinem in spiritu et virtute domini', ut *Esai. 58, 1. Esai. 56, 10.* 'enuntiem domui Iacob peccata eorum et domui Israhel scelera eorum', ne simus 'canes *Prov. 24, 24.* 'muti non valentes latrare'. et illud Salomonis ita dicentis: 'qui dicit impium iustum 'esse, maledictus erit populis et odibilis gentibus: nam qui arguunt, meliora sperabunt'. *Eccles. 4, 27.* et iterum: 'non reverearis proximum in casum suum, nec retineas verbum in tem- *Prov. 24, 11.* 'pore salutis'. itemque: 'erue eos, qui ducuntur ad mortem, et redimere eos qui inter- *Prov. 11, 4.* 'ficiuntur ne parcas', quia 'non proderunt', ut idem propheta ait, 'divitiae in die irae: *Prov. 11, 31. 1. Petr. 4, 18.* 'iustitia a morte liberat'. 'si iustus quidem vix salvus sit, impius et peccator ubi pare- 'bit?' ille profecto te tenebrosus tartari torrens ferali rotatu undisque ac si acerrimis involvet semper cruciaturus et numquam consumpturus, cui tunc erit sera inutilisque poenae oculata cognitio ac mali paenitudo, a quo in hoc tempore accepto et die salutis ad rectum vitae iter differtur conversio.

37 Hic sane vel antea concludenda erat, uti ne amplius loqueretur os nostrum opera hominum, tam flebilis haec querulaque malorum aevi huius historia. sed ne formi- *Esai. 5, 20.* dolosos nos aut lassos putent, quominus illud Isaianum infatigabiliter caveamus: 'vae', inquiens, 'qui dicit bonum malum et malum bonum, ponentes tenebras in lucem et *Matth. 13, 13.* 'lucem in tenebras, amarum in dulce et dulce in amarum', 'qui videntes non vident *Matth. 13, 15.* 'et audientes non audiunt', 'quorum cor crassa obtegitur quadam vitiorum nube', libet quid quantumque his supradictis lascivientibus insanisque satellitum Faraonis, quibus *2. Reg. 7, 13.* eius periturus mari provocatur exercitus strenue rubro, eorumque similibus quinque equis minarum prophetica inclamitent strictim edicere oracula, quibus veluti pulchro tegmine opusculi nostri molimen, ita ut ne certatim irruituris invidorum imbribus extet penetrabile, fidissime contegatur. respondeant itaque pro nobis sancti vates nunc ut ante, qui os quodam modo dei organumque spiritus sancti, mortalibus prohibentes mala, bonis faventes extitere, contumacibus superbisque huius aetatis principibus, ne dicant nos propria adinventione et loquaci tantum temeritate tales minas eis tantosque terrores incutere. nulli namque sapientium dubium est, in quantis graviora sunt pec- *Hebr. 10, 28. 29.* cata huius temporis quam primi, apostolo dicente: 'legem quis transgrediens duobus 'mediis vel tribus testibus moritur: quanto putatis deteriora mereri supplicia, qui filium

---

AC (*f. 16 inde a v.* 12 paenae) *DPQ*

1 pietate] *CPQ*, puritate *D* 2 ego *om.* D^1 fortitudinem *om.* *D* 3 domui] C^1D^2, domini *C m. rec.(?)* D^1 iacoui D^1 4 muti] mitti D^1 et illud . . . 9/10 parebit *om. A* solomonis *P* 7 erue] *DPQ*, quiuis *C* ducuntur] D^2PQ, dicuntur CD^1 redime *D* 8 prodiderunt D^1 9 si] s** D^1 10 ille *om. A* te *post* acerrimis *A*, *om. P* ac si *om. A* 11 crutiaturum *A* consumpturum *A* cui tunc erit (era D^1)] erit autem tunc tibi *A* 12 poenae . . . mali *om. A* poenitentia *A* a quo . . . 13 conuersio] a quo in isto acceptabili tempore et in salutis die differtur conuersio ad iter uitae *A* dies *D* 14 uel antea . . . 15 historia] uel paulo ante concludenda fuerat nostra querula oratio uti ne amplius loqueretur os nostrum praua opera hominum finemque daret tam flebilis historia malorum huius eui *A* 16 nos aut lassos] uel lassos nos *A* ysaie D^1, esaianum *P* infatigabiliter *om. A* caueamus] *ACDQ*, canamus *P* 17 inquiens *om. P* dicit] *D*, dicunt *PQ*, dc̄ *C* bono malum et malo bonum *A* 19 et aud. non audiunt *om. A* cor obt. qu. cr. *A* nube uit. AD^1 libet . . . 24 contegatur] libet itaque edicere quid quantumque minarum inclamitent prophetica oracula his supra dictis quinque regibus lasciuientibusque eorum insanis intellectibus quibus oraculis ueluti quodam pulcro tegmine fidissime contegatur opusculi nostri molimen ut ne certatim inruituris inuidorum imbribus existat penetrabile *A* 20 his . . . 22 equis *om. P* 21 eius] est D^1 23 molimen] *ACQ*, uolumen *DP* inructuris D^1 inuindarum D^1 24 fidisse D^1 resp. itaque] nunc igitur resp. *A* nunc ut ante (antea *P*) *om. A* 25 qui] qui olim *A* dei *om. A* sancti sp. *A* prohibente D^1 26 fau. bon. *A* existere *post* mortalibus *A* contumacibus . . . principibus *post* 24 uates *A* 27 dicant] d. emuli nostri *A* tantum *om. A* 28 nulli . . . 49, 1 conculcauerit *om. A* est dub. D^1 in quantis] quanto *P* sunt] D^1Q, siut D^2P 29 quam] *PQ*, *om. CD* 30 moritur] *CDP*, morietur *Q*

'dei conculcaverit?' En primus occurrit nobis Samuel iussu dei legitimi regni stabili- 38
tor, deo antequam nasceretur dedicatus, a Dan usque Bersabee omni populo Israhel
veridicus propheta, signis indubitanter admirandis notus, ex cuius ore spiritus sanctus
cunctis mundi potestatibus intonuit, denuntiando primo regi apud Hebraeos dumtaxat
Sauli pro eo, quod quaedam de mandatis domini non compleverat, dicens: 'stulte egisti *1. Sam. 13, 13. 14.*
'nec custodisti mandata domini dei tui, quae praecepit tibi. quod si non fecisses, iam
'nunc pararet deus regnum tuum super Israhel in sempiternum: sed nequaquam reg-
'num tuum ultra consurget'. quid ergo simile huius temporis sceleribus? adulteriumne
vel parricidium fecit? nullo modo. sed iussionis ex parte mutationem, quia, ut bene
quidam nostrum ait, non agitur de qualitate peccati, sed de transgressione mandati.
itemque illum obiecta, velut putabat, purgantem et apologias, ut generi humano moris
est, sagaciter hoc modo adnectentem: 'immo audivi vocem domini et ambulavi in via, *1. Sam. 15, 20.*
'per quam misit me', tali animadversione multavit. 'numquid vult', inquit, 'dominus *1. Sam. 15, 22. 23.*
'holocausta aut victimas et non potius, ut oboediatur voci domini? melior est enim
'oboedientia quam victimae, et audire magis quam offerre adipem arietum, quoniam
'sicut peccatum ariolandi est repugnare et quasi scelus idolatriae nolle adquiescere.
'pro eo ergo, quod abiecisti sermonem domini, abiecit et te, ne sis rex'. et post pauca:
'scidit', inquit, 'deus regnum Israhel a te hodie et dedit illud proximo tuo meliori te. *1. Sam. 15, 28. 29.*
'porro triumphator in Israhel non parcet et paenitudine non flectetur, neque enim homo
'est, ut agat paenitentiam': subauditur: super duris malorum praecordiis. notandum
ergo est, quod dixit scelus idolatriae esse nolle deo adquiescere. non sibi scelerati
isti, dum non gentium diis perspicue litant, subplaudant, siquidem conculcantes por-
corum more pretiosissimas Christi margaritas, idolatrae. Sed licet hoc unum exem- 39
plum, ac si invictus adstipulator, ad corrigendos iniquos abunde sufficeret, tamen, ut in
ore multorum testium omne comprobetur Brittanniae malum, transeamus ad cetera.
quid David numerando populum evenit? dicente ad eum propheta Gaad: 'haec dicit *2. Sam. 24, 12—17.*
'dominus: trium tibi optio datur: elige unum quod volueris ex his ut faciam tibi. aut
'septem annis veniet tibi fames, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos et illi te

AC (*f. 17 inde a v.* 14 et non potius) *DPQ*

1 conculcauerit] *CPQ*, conculcauerint D^2, conculcauerunt D^1 en primus] pr. igitur *A* iussu . . . 3 propheta] qui a. n. deo dedicatus fuit atque postea ueredicus pr. et dux in israel a dan usque ad bersabee stabilitorque iussu dei legitimi regni extitit *A* 2 usque] *CDQ*, usque ad *P* bersabee] *ACD*, barsabeae *Q*, bethsabeae *P* 3 ueredicus *AD* signis ind. adm. notus (*C*D^2*PQ*, notatus D^1) *om.* (indubitanter *post* ore) *A* huius *A* 4 denuntians *A* primi D^1 dumtaxat *om. A* 5 sauli] s. ipsum redarguendo *A* de mandatis domini] mandat* d*i D^1 compleuerit *AP* 6 custodiuisti mandatum *A* 7 pararet deus] prepararet dominus deus tuus *A* 8 ergo] rogo *AP* huius temp. sc.] sc. h. t. *A* adulteriumne] numquid adulterium *A* 9 fecit *post* temporis *A* sed] sec D^1 ex parte iussionis *A* bene *om. A* 10 nostrorum *AD* 11 itemque] *CDQ*, itaque *AP* illam *D* uelut] ut *A* ut] sicut *A* generi humano] *CDQ*, humano generi *A*, generis humani *P* 12 aduectentem] *AC*D^2*Q*, adnectantem D^1*P* 13 multauit] m. samuel propheta *A* inquit] numquid D^1 14 holocasta *D* domini] dei D^1 15 uictima *P* magis] magna D^1 quoniam] quia *P* 16 et] *CDQ*, ita *P* idolatiae *(sic) C*, ydolatriae *D* 17 pro eo ergo] itaque pro eo *A* et te] te *A* 18 stindit D^1 deus] dominus *A* 19 non fl. penit. *A* 21 non (ergo *ins. P*) sibi . . . 23 idolatrae] numquid non diis gentium scelerati isti perspicue quodammodo litant dum spernentes dei precepta more porc. pr. chr. marg. conculcant et auaritiae student quod est ut apostolus paulus ait idolorum seruitus *A* 23 idolatrae] *scripsi*, idolatriae *CQ*, ydolatriae *D*, idolatriae sunt *P* hoc] horum D^1 24 ac (et D^1) si inu. adst. *om. A* abunde sufficeret ad corr. principes iniquos *A* ut *om.* D^1 25 multorum] duorum uel trium aut certe multorum *A* omne compr.] reprobetur omne *A* brittanuiae *C* cetera] alia *A* 26 quid . . . gaad] quid uero cum dauid uniuersum israelem numerasset et uenisset ad eum gad propheta dicens *A* gaad] *C*D^2, gad *APQ*, *om.* D^1 27 dominus] d. deus *D* elege C^1 quod uol. ex his (hiis *D*)] ex his quod uol. *A* 28 septim *C*, tribus *A* famis *C* te *om. A*

'persequentur. aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. nam artatus tali
'condicione et volens magis incidere in manus misericordis dei quam hominum, LXX
'milium populi sui strage humiliatur et, ni pro contribulibus apostolicae caritatis affectu
'ut illos plaga non tangeret mori optasset dicendo: ego sum qui peccavi, ego pastor
'inique egi: isti qui oves sunt quid peccarunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me
'et contra domum patris mei', inconsideratam cordis elationem propria morte piaret.
1. Reg. 11, 6. nam quid scriptura in consequentibus de filio eius narrat? 'fecit', inquiens, 'Salomon
'quod non placuerat coram domino et non adimplevit. ut sequeretur dominum, sicut
1. Reg. 11, 11. 'pater eius'. 'dixit dominus ad eum: quia habuisti hoc apud te et non custodisti pactum
'meum et praecepta mea quae mandavi tibi, disrumpens scindam regnum tuum et dabo
40 'illud servo tuo'. Quid duobus sacrilegis, aeque ut isti sunt, Israhel regibus Hieroboae
et Baasae accidit, audite: quibus sententia domini dirigitur per prophetam ita dicentis:
1. Reg. 16, 2. 3. 4. 'propter quod magnificavi te principem super Israhel, quia exacerbaverunt me in vanis
'eorum, ecce ego suscito post Baasam et post domum eius et tradam domum eius
'sicut domum Ieroboae Nabath. qui mortuus fuerit de suis in civitate, comedent eum
'canes et mortuum corpus illius in campo comedent volatilia caeli'. quid illi quoque
scelerato regi Israhel istorum conmanipulari, cuius colludio et uxoris dolo Naboth
innocens propter paternam vineam oppressus est, sancto ore illius Heliae atque ignifero
1. Reg. 21, 19. domini alloquio instructo minatur, ita dicente: 'occidisti insuper et possedisti. et post
'haec addes: haec dicit dominus: in loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth,
'lambent quoque tuum sanguinem'. quod ita factum fuisse certissima ratione cognitum
1. Reg. 22, 22. est. sed ne forte secundum supra dictum Achab 'spiritus mendax loquens vana in ore
1. Reg. 22, 23. 'prophetarum vestrorum' seducat vos, ne sermones Michae prophetae audiatis, 'ecce per-
'misit deus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum qui hic sunt et domi-
'nus locutus est contra te malum'. nam et nunc certum est aliquos esse doctores con-
Psalm. 54, 22. 'trario spiritu repletos et magis pravam voluptatem quam veritatem adserentes: quorum
Ier. 6, 14 = 8, 11. 'verba super oleum molliuntur et ipsa sunt iacula', 'qui dicunt: pax, pax, et non erit'
Is. 48, 22 = 57, 21. in peccatis permanentibus 'pax', ut alibi propheta dicit: 'non est gaudere inpiis, dicit
41 'dominus'. Azarias quoque filius Obed Asae revertenti de caede decies centenum
2. Par. 15, 2. milium exercitus Aethiopum locutus est dicens: 'dominus vobiscum est, dum estis

---

AC (f. 18 inde a v. 18 innocens) *D(H)PQ*

1 nam *om. A* 2 lxx milium] de octoginta milibus *A* 3 sui str. humiliatur *om. A* et ni pro] *CD²Q*, et ui *D¹*, et pro *P*, exhin cum pro *A* apostolicae *om. A* car. affecto *C*, affectu kar. *A* 4 ut . .] optasset dicendo] ne illos pl. tang. se mori optaret dicens *A* more *C* optasset] *CDQ*, optauit *P* 5 egi gessi *A* sunt *om. D* peccarunt] *D¹Q*, fecerunt *AD²P* 6 mei] mei ut *P* inconsideratum *C* proprie mortis optione expiauit *A* 7 nam quid] quid etiam *A* in consequentibus] *ACDQ*, amplius *P* narrat] n. audiamus *A* inquireus *D¹* solomon *P* 8 placuit *A* domino] deo *A* adimplauit *D¹* dominum sicut] d. ex toto corde suo sicut et *A* 9 dixit] et dixit *A* 10 praecepta] mandata *A* mea] *ACDQ*, *om. P* 11 quid] q. uero *A* sacrilegis] *AHP*, sacrilegiis *CDQ* isti] i. nostri *A* geroboe *A* 12 baasae] *PQ*, base *AD*, baesae (?) *C* quibus . . . propter] propheta domini ad eos uicissim ex sententia domini loquitur dicens pro eo *A* dicen*** *D¹* 13 irritaui *ins. post* quod *D¹* quia] et *A* uanis eorum] uanis uerbis eorum *A*, uanitatibus suis *P* 14 suscito] *CDQ*, suscitabo *AP* basam *C*, basau *D* et post] *ACDQ*, et *P* 15 geroboe *A* nabath] *CDQ*, filii naabath *A*, filii nabath *P* suis] basa *A* ciuitatem *D¹* 16 caues comedent eum *A* mortuum corpus ill. in campo com. (com. in campo *D¹*)] qui in agro com. *A* illi . . . 17 istorum] achab quoque impio regi istorum israel *A* 17 cuius] quasi *D* 18 pat. uin.] *ACPQ*, uin. paternam (paternaici *D¹*) *D* est oppr. *A* sancto . . . 19 dicente] acciderit audiamus hunc elias ignifero domini eloquio minatur dicens *A* 20 hoc *om. A* fluxerunt *D¹* 21 certissime *D¹*, uerissima *A* 22 no *om. A* loquens uana (uani *D¹*) in *om. A* 23 seduxit *A* ne . . . audiatis] numquid etiam michee prophetae sermones audistis dicentis *A* ne *om. P* michae *C*, michee *AD*, michaee *P*, micheae *Q* 24 modacii *D* 25 est *om. C* 25/26 contraria *C¹* 26 repletos] erectos *A* uoluntatem *A* 27 oliui *D¹* erit] e. impiis *A* 28 permanentibus] *CD¹PQ*, remauentibus *D²*, mauentibus *A* ut alibi . . . impiis (impiis *supra*) *om. A* pr. dicit] pr. dixit *P* 29 obez *D¹* asae] *C¹P*, ad se *C²DQ*, regi asae *A* 30 milium ex.] militum *A*

'cum ipso et si exquisieritis eum, invenietur a vobis et si dereliqueritis eum, derelinquet
'vos'. nam si Iosaphat ferens praesidium iniquo regi ita ab Ieu propheta Annaniae
filio increpatur dicente: 'si peccatorem tu adiuvas aut quem dominus odit tu diligis, *2. Par. 19,2.*
'propterea ira dei est super te', quid illis, qui propriis scelerum suorum criniculis com-
pediuntur, fiet? quorum nos necesse est, si in acie dominica volumus dimicare, peccata
odire, non animas, dicente psalmista, 'qui diligitis dominum, odite malum'. quid ad *Psalm. 96,10.*
supradicti Iosaphat filium currus et auriga Israhel propheta Helias, Ioram scilicet parri-
cidam, qui egregios fratres suos, ut pro ipsis regnaret spurius, trucidavit, effatus est?
'sic dicit', inquit, 'dominus deus patris tui David: eo quod non ambulaveris in via *2. Par. 21, 12–14.*
'Iosaphat patris tui et in viis Asae regis Iuda et ambulasti in viis regum Israel et
'stuprose, ut gessit domus Achab, et fratres tuos filios Iosaphat meliores te interfecisti,
'ecce dominus percutiet plaga magna te et filios tuos'. et post pauca: 'et tu eris in *2. Par. 21,15.*
'magna valitudine in languore ventris tui, donec exeat venter tuus cum ipsa infirmitate
'de die ex die'. et ad Ioam regem Israhel ut vos derelinquentem dominum quid
Zacharias filius Ioiadae vatis minatus sit, adtendite, qui surgens populo dixit: 'haec *2. Par. 24,20.*
'dicit dominus: quare praeteritis praecepta domini et non prosperamini? quia dereli-
'quistis dominum, et derelinquet vos'. Quid de auctore prophetarum Esaia dicam? qui 42
prooemium profetiae suae vel visionem ita exorsus est dicens: 'audite, caeli, et auribus *Is. 1,2. 3.*
'percipite, terra, quoniam dominus locutus est. filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem
'spreverunt me. cognovit bos possessorem suum et asinus praesepe domini sui, Israhel
'autem me non cognovit et populus meus non intellexit'. et post pauca minas meritas
tantae insipientiae aptans: 'derelinquetur', inquit, 'filia Sion ut tabernaculum in vinea *Is. 1,8.*
'et sicut tugurium in cucumerario, sicut civitas quae vastatur'. et principes specialiter
conveniens ait: 'audite verbum domini, principes Sodomorum; percipite legem domini, *Is. 1,10.*
'populus Gomorrhae'. notandum sane, quod iniqui reges principes Sodomorum vocen-
tur. prohibens namque dominus sacrificia et dona sibi a talibus offerri, et nos inhiantes
suscipimus quae deo ab omni natione sunt non placita, eademque egenis et paene nihil
habentibus distribui in perniciem nostram non sinimus, cum latis divitiis oneratis, sordibus
peccatorum intentis ait: 'ne afferatis ultra sacrificium frustra; incensum abominatio est *Is. 1,13.*
'mihi'. itemque denuntiat: 'et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos *Is. 1,15.*
'a vobis, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam'. et hoc quare facit ostendit:
'manus', inquiens, 'vestrae sanguine plenae sunt'. simulque ostendens, quomodo placare-
tur, ait: 'lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. *Is. 1,16. 17.*
'quiescite agere perverse, discite benefacere, quaerite iudicium, subvenite oppresso.

AC (*f. 19 inde a v.* 20 possessorem) *D*(*H*)*P* (*deficit v.* 21 *in* intellexit) *Q*

1 ipso] illo *A* exquesieritis *CP* dereliqueritis] *ACDP*, dereliquistis *Q* 2 si] sic *D* iosaphath *C* *et sic deinceps,* iosaphat *** *D* ieu] *ACD* annaniae] *CD* 3 si] quia *A*, *om. P* tu pecc. *A* aut] et *A* odit dom. *A* 4 est super te] super te ueniet *A* criniculus *D*, funiculis *A* 5 fiet *post* illis *A* nos D^1 6 odire] ACD^1P, odisse D^2Q quid] attende etiam quid *A* 7 curr. et aur. isr. el. proph. *post* quid *A* scilicet *om.* D^1 8 effatus] locutus *A* 9 patris ios. (*om.* tui) D^1 eo] pro eo *A* uia D^1 10 iuda sed *A* 11 stuprose (*P*, stupore se *CDQ*) ut gessit *om. A*: *deletis vocabulis* et stupore *haec substituit H*: et fornicari fecisti Iehoida et habitatores Ierusalem secundum fornicationes domus Achab et strupratus *(sic)* es acab *D* 12 te pl. magna *A* et post . . . 14 die *om. P* 13 ualitudine] *CD*, ualetudine *PQ*, inualitudine *A* 14 ex die] in diem *A* et ad ioam . . . 17 derelinquet uos *om. A* ioram *P* 15 ioiada *D* populo] a populo *P* 16 speramini D^1 16/17 dereliquistis] *PQ*, dereliquisti *D*, direliquisti *C* 17 auctore] precipuo *A* esaiae *Q*, ysaia *AD* qui] quod D^1 18 suae *om. A* uisionem] uisionum suarum *A* 19 percipe *P* quoniam] quomodo *P* 21 mer. min. *A* 23 uocatur D^1 et principes] pr. quoque *A* 24 percipite . . . 25/26 uocentur *om. A* 25 gemorrhe *D* 26 namque] etiam *A* a tal. sibi D^1 et nos . . . 28 oneratis *om. A* 27 ab omni natione] *CDPQ*, abhominationi *H* 28 nostra *D* diuitiis] dictis D^1 29 intentis] inuolutis *A* offeratis *A* 31 et hoc q. f. ostendit] et addidit causam *A* 32 pl. sang. sunt *D*, pl. sunt sang. *A* ostendens] o. ysaias propheta *A* 32/33 placeretur D^1 34 quiescete *Q* peru. ag. *A*

Is. 1, 18–20. 'iudicate pupillo'. quasi placoris vicissitudinem adiungens ait: 'si fuerint peccata vestra
'ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana
'alba erunt. si volueritis et audieritis me, bona terrae manducabitis. quod si nolueritis
43 'et me provocaveritis ad iracundiam, gladius devorabit vos'. Accipite veracem publi-
cumque adstipulatorem. boni malique vestri retributionem absque ullo adulationis fuco,
non ut parasitorum venerata vestrorum venena in aures sibilant ora, testantem. itemque
Is. 1, 23. 24. ad rapaces iudices sententiam dirigens ita effatur: 'principes tui infideles, socii furum,
'omnes diligunt munera, sectantur retributiones, pupillo non iudicant, causa viduae non
'ingreditur ad eos. propter hoc ait dominus exercituum, fortis Israhel: heu consolabor
Is. 1, 28. 'super hostibus meis et vindicabor de inimicis meis': 'et conterentur scelerati et pecca-
Is. 2, 11. 'tores simul et omnes, qui dereliquerunt dominum, consumentur'. et infra: 'oculi su-
Is. 3, 11. 'blimis hominis humiliabuntur et incurvabit altitudo virorum'. et iterum: 'vae impio in
Is. 3, 11–14. 'malum, retributio enim manuum eius fiet ei'. et post pauca: 'vae qui consurgitis mane
'ad ebrietatem sectandam et ad potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis.
'cithara et lyra et tympanum et tibia et vinum in conviviis vestris, et opus domini non
'respicitis et opera manuum eius non consideratis. propterea captivus ductus est populus
'meus, quia non habuit scientiam et nobiles eius interierunt fame et multitudo eius siti
'exaruit. propterea dilatavit infernus animam suam et aperuit os suum absque ullo
'termino et descendent fortes eius et populi eius et sublimes gloriosique eius ad eum'.
Is. 5, 22–25. et infra: vae qui potentes estis ad bibendum vinum et viri fortes ad miscendam ebrie-
'tatem, qui iustificatis impium pro muneribus et iustitiam iusti aufertis ab eo. propter
'hoc sicut devorat stipulam ignis et ligna calor flammae exurit, sic radix eorum quasi
'favilla erit et germen eorum ut pulvis ascendet. abiecerunt enim legem domini exer-
'cituum et eloquium sancti Israhel despexerunt. in omnibus his non est aversus furor
44 'domini, sed adhuc manus eius extenta'. Et post aliquanta de die iudicii et pecca-
Is. 13, 6–11. torum ineffabili metu disceptans ait: 'ululate, quia prope est dies domini' — si tunc
prope erat, quid nunc putabitur? — 'quia vastitas a deo veniet. propter hoc omnes
'manus dissolventur et omne cor hominis tabescet et conteretur, tortiones et dolores
'tenebunt, quasi parturiens dolebunt. unusquisque ad proximum suum stupebit; facies
'combustae vultus illorum. ecce dies domini veniet crudelis et indignationis plenus et
'irae furorisque ad ponendam terram in solitudinem et peccatores eius conterendos de
'ea, quoniam stellae caeli et splendor earum non expandent lumen suum, obtenebrabi-
'tur sol in ortu suo et luna non splendebit in tempore suo. et visitabo super orbis
'mala et contra impios iniquitatem ipsorum et quiescere faciam superbiam infidelium et
Is. 24, 1–6. 'arrogantiam fortium humiliabo'. et iterum: 'ecce dominus dissipabit terram et nudabit

AC (*f. 20 inde a v.* 16 propterea) *D(H)Q*

1 *post* pupillo *ins.* d(efendite) u(iduam) *A* quasi] cuius *A* placoris] prelatoris D^1, placationis *A* fuerunt D^1 3 manducabitis] comedetis *A* nolueritis *D* 4 ad ir. pron. *A* accipite . . . 7 effatur principes] a- queso o contribules nostri iam nunc uer. publ. quo astipulatorem absque u. ad. fumo testantem boni m. que u. retr. non ut sibilant uenenata ora parasitorum uestrorum in auribus uestris sed quam spiritus sanctus sententiam per prophetam in rapaces dirigit indices dicens omnes principes *A* 5 retributione D^1 7 effatur] *CH*, affatur *DQ* furum] furumque D^1 9 hec D^1 10 et *om. A* conuertentur D^1 10/11 peccatores] omnes pecc. *A* 11/12 sublimis] sublimes *A*, *om.* D^1 12 incuruauit *DQ*, incuruabitur *H* 14 estuatis *A* 16 et o. m. e. non] nec o. m. e. *A* ductus *om.* D^1 17 siti *om.* D^1 19 descendent] CD^2Q, descenderunt D^1 populi] ACD^1, populus D^2Q gloriosique] eius et gloriosi *A* 20 uinum *om. A* 21 aufertis] auertitis *A* 22 ignis et ligna] *A*, ligna ignis et *D*, lingua ignis et *Q* calo* D^1 sic] ACD^2Q, si D^1 23 ut] quasi D^1 abi. e. d. l. exerc. *A* 24 hiis *D* auersus] *ACQ*, aduersus *D* 26 disserens *A* 27 prope erat tunc *A* quid nunc put.] quanto magis nunc computatur *A* uastita D^1 uenietur D^1 29 tenebunt] eos t. *A* perturiens *Q* 30 illorum] *CQ*, eorum AD^1 domini *om. A* uenit *A*, uenictur D^1 et ind. pl.] pl. ind. *A* 31 terram *om.* D^1 conterendos] *ACQ*, conuertendos *D* 32 quoniam] quando *A* 33 sol] *ACQ*, *om. D* orbis] urbes *A* 35 arragancium *D* et iterum *om. A*

'eam et affliget faciem eius et disperget habitatores eius et erit sicut populus, sic
'sacerdos, et sicut servus, sic dominus eius, sicut ancilla, sic domina eius, sicut emens,
'sic ille qui vendit, sicut fenerator, sic ille qui mutuum accipit, sicut qui repetit, sic
'qui debet. dissipatione dissipabitur terra et direptione praedabitur. dominus enim
'locutus est verbum hoc: luxit et defluxit terra, defluxit orbis, infirmata est altitudo
'populi terrae et terra interfecta est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges,
'mutaverunt ius, dissipaverunt foedus sempiternum. Propter hoc maledictio vorabit 45
'terram'. et infra: 'ingemiscent omnes qui laetantur corde, cessabit gaudium tympa- *Is. 24, 7–15.*
'norum, quiescet sonitus laetantium, conticescet dulcedo citharae cum cantico, non bibent
'vinum, amara erit potio bibentibus illam. attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis
'domus nullo introeunte. clamor erit super vino in plateis, deserta est omnis laetitia,
'translatum est gaudium terrae, relicta est in urbe solitudo et calamitas opprimet portas,
'quia haec erunt in medio terrae et in medio populorum'. et post pauca: 'praevari- *Is. 24, 16–23.*
'cantes praevaricati sunt et praevaricatione transgressorum praevaricati sunt. formido
'et foveae et laqueus super te, qui habitator es terrae. et erit: qui fugerit a voce formi-
'dinis, cadet in foveam, et qui se explicuerit de fovea, tenebitur laqueo: qui cataractae
'de excelsis apertae erunt et concutientur fundamenta terrae. confractione confringetur
'terra, commotione commovebitur, agitatione agitabitur sicut ebrius et auferetur quasi
'tabernaculum unius noctis et gravabit eam iniquitas sua et corruet et non adiciet, ut
'resurgat. et erit: in die illa visitabit dominus super militiam caeli in excelso et super
'reges terrae qui sunt super terram, et congregabuntur in congregationem unius fascis
'in lacum et claudentur ibi in carcerem et post multos dies visitabuntur. et erubescet
'luna et confundetur sol, cum regnaverit dominus exercituum in monte Sion et in
'Ierusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus'. Et post aliquanta, rati- 46
onem reddens, quam ob rem talia minaretur, ita ait: 'ecce non est abbreviata manus *Is. 59, 1–4.*
'domini, ut salvare nequeat, neque adgravata est auris eius, ut non exaudiat. sed
'iniquitates vestrae diviserunt inter vos et deum vestrum et peccata vestra absconderunt
'faciem eius a vobis, ne exaudiret. manus enim vestrae pollutae sunt sanguine et
'digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium et lingua vestra iniquitatem
'fatur. non est qui vocet iustitiam neque est qui iudicet vere, sed confidunt in nihil,
'et loquuntur vanitates et conceperunt dolorem et pepererunt iniquitatem'. et infra:
'opera eorum inutilia et opus iniquitatis in manibus eorum. pedes eorum in malum *Is. 59, 6–9.*
'currunt et festinant, ut effundant sanguinem innocentem. cogitationes eorum cogi-
'tationes inutiles. vastitas et contritio in viis eorum et viam pacis non cognoverunt et
'non est iudicium in gressibus eorum. semitae eorum incurvatae sunt eis: omnis, qui
'calcat in eis, ignorat pacem. propter hoc elongatum est iudicium a vobis et non
'apprehendit vos iustitia'. et post pauca: 'et conversum est retrorsum iudicium et *Is. 59, 14. 15.*

AC (*f. 21 inde a v.* 15 a voce) *DQ*

1 sicut] $AC^{b}DQ$, s C^{a} 2 sicut] $AC^{b}DQ$, s C^{a} sicut anc.] $C^{b}DQ$, et sicut anc. *A*, s anc. C^{a} sicut *ante* emens *om. C* sicut] $C^{b}DQ$, s C^{a} 3 mut. accipit] *CQ*, mut. accepit *A*, accipit mut. *D* sicut *om. C* 4 dissipatur *A* 5 altitudo populi terre et terra interfecta est *seruarit A solus* 6 transgressi] *ADQ*, transgressae *C* 8 ingemescent C^{a} cessauit *CDQ* 9 quiescet] $AD^{2}Q$, quiescit CD^{1} conticescet] $ACD^{2}Q$, concitis * et D^{1} 10 potatio *A* illam] eam *A* 11 platis C^{1} 12 derelicta *A* 13 quia ... populorum *om. A* populorum] $C^{b}DQ$, populum C^{a} 14 et pr. tr. praeuaricati sunt *om.* D^{1} 15 foueae] pauor *A* es] est *A* 17 de excelsis (excelsiis D^{1})] celi *A* concutientur] $ACD^{2}Q$, confundentur D^{1} 18 commouebitur] c. terra *A* quasi ebrius] sicut ebria *A* 19 sua *om.* D^{1} 20 dominus] d. populum suum *A* 21 congregabuntur in (congr. in *bis* D^{1}) congregationem u. f.] in congregatione u. f. congregabuntur *A* 22 in lacum et clauduntur *om. A* 23 montem *A* 24 in conspectu] $ACD^{2}(?)Q$, conspitum D^{1} senium *A* 25 ita *om. A* miriminaretur D^{1} 26 adgrauata] *ADQ*, adgrauato *C* 28 exaudiret] e. uos *A* 30 fatur *om. A* nichilo *A* 31 peperunt *D* et infra *om.* D^{1} 32 opera eorum] *CQ*, opera eorum opera *AD* pedes] *ACQ*, et pedes *D* 33 eorum] ergo D^{1} 37 et ... iud.] concussum est iud. retr. *A*

'iustitia longe stetit, quia corruit in platea veritas et aequitas non potuit ingredi. et
'facta est veritas in oblivione et qui recessit a malo, praedae patuit. et vidit dominus
47 'et non placuit in oculis eius, quia non est iudicium'. Hucusque Esaiae prophetae
pauca de multis dixisse sufficiat.
Nunc vero illum, qui, priusquam formaretur in utero, praescitus et priusquam
exiret de vulva, sanctificatus et in cunctis gentibus propheta positus est, Ieremiam
scilicet, quid de populo insipiente rigidisque regibus pronuntiaverit, parumper atten-
Ier. 2, 1. 2. dentes audite, hoc modo leniter verba initiantem: 'et factum est verbum domini ad me
Ier. 2, 4–6. 'dicens: vade et clama in auribus Ierusalem et dices': 'audite verbum domini, domus
'Iacob et omnes cognationes domus Israhel. haec dicit dominus: quid invenerunt in
'me patres vestri iniquitatis, qui elongati sunt a me et ambulaverunt post vanitatem et
'vani facti sunt et non dixerunt: ubi est qui ascendere nos fecit de terra Aegypti?' et
Ier. 2, 20. post pauca: 'a saeculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, dixisti: non ser-
Ier. 2, 21. 22. viam'. 'ego plantavi te vineam electam, omne semen verum. quomodo ergo conversa
'es in pravum vinea aliena? si laveris te nitro et multiplicaveris tibi herbam borith,
Ier. 2, 29–32. 'maculata es iniquitate tua coram me, dicit dominus'. et infra: 'quid vultis mecum
'iudicio contendere? omnes me dereliquistis, dicit dominus. frustra percussi filios vestros,
'disciplinam non receperunt. audite verbum domini: num quid solitudo factus sum
'Israhel aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus: recessimus, non veniemus
'ultra ad te? num quid obliviscitur virgo ornamenti sui aut sponsa fasciae pectoralis
Ier. 4, 22. 'suae? populus vero meus oblitus est me diebus innumeris'. 'quia stultus est populus
'meus, me non cognovit: filii insipientes sunt et vecordes: sapientes sunt, ut faciant
48 'mala, bene autem facere nescierunt'. Tum propheta ex sua persona loquitur dicens:
Ier. 5, 3. 'domine, oculi tui respiciunt fidem. percussisti eos et non doluerunt; attrivisti eos et
'renuerunt accipere disciplinam; induraverunt facies suas super petram et noluerunt
Ier. 5, 20–23. 'reverti'. itemque dominus: 'annuntiate hoc domui Iacob et auditum facite in Iuda
'dicentes: audi, popule stulte, qui non habes cor, qui habentes oculos non videtis et
'aures et non auditis. me ergo non timebitis, ait dominus, et a facie mea non dole-
'bitis? qui posui harenam terminum mari praeceptum sempiternum, quod non praeteribit;
'et commovebuntur et non poterunt, intumescent fluctus eius et non transibunt illud.
'populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans, recesserunt et abierunt,
Ier. 5, 26–29. 'et non dixerunt in corde suo: metuamus dominum deum nostrum'. et iterum: 'quia
'inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes et pedicas
'ad capiendos viros. sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenae dolo. ideo
'magnificati sunt et ditati, incrassati sunt et inpinguati, et praeterierunt sermones meos
'pessime, causam pupilli non dixerunt et iudicium pauperum non iudicaverunt. num-
'quid super his non visitabo, dicit dominus, aut super gentem huiusmodi non ulciscetur
49 'anima mea?' Sed absit, ut vobis eveniat quod sequitur: 'loqueris ad eos omnia verba
Ier. 7, 27. 28. 'haec et non audient te et vocabis eos et non respondebunt tibi et dices ad eos:

AC (*finit v.* 11 ambulaverunt) *DP* (*redit v.* 5 nunc, *deficit v.* 12 *in* Aegypti etc.) *Q*

1 in *om.* *A* 3 ysaiae *D*, sancti ysaie *A* 4 suff. dix. *A* 5 formaretur] *ACD*^{2}*PQ*, conciperetur *D*^{1} praescitus] prestitus *D*^{1}, a deo est prescitus *A* priusquam] antequam *A* 6 est pos. *A* 8 hoc . . . initiantem *om.* *A* 9 uerbum] *ACPQ*, *om.* *D* 10 in *om.* *D*^{1} 11 qui] quia *A* et non . . . 12 aegypti *om.* *A* 13 a saeculo . . . 17 contendere *om.* *A* 16 es] *D*, est *Q* mec. uult. *D*^{1} 17 der. me *A* 18 audite . . . 21 suae] et infra *A* 21 uero] *Q*, autem *D*, *om.* *A* me] mei *A* innumeris] *AQ*, numeris *D* 22 me] et me *A* cogn. non *D*^{1} fili *D*^{1} 23 nesciunt *A* tum propheta . . . 30 illud] et infra *A* 28 ergo] *D*^{2}*Q*, autem *D*^{1} 29 arenum *D*^{1} sempiternum *om.* *D*^{1} 30 poterunt] *D*, potuerunt *Q* 31 autem *om.* *A* 33 meo] eorum *A* 35 incrassati] sunt et crassati *D*^{1} et impinguati *ante* et ditati *A* sunt *post* inping. *D*^{1} 37 hiis *D* uisitabo] indicabo *D*^{1} huiuscemodi *A* 38 eueniet *D*^{1} sequitur] scribitur *A* loquere *AD*

'haec est gens, quae non audivit vocem domini dei sui nec recepit disciplinam; periit 'fides et ablata est de ore eorum'. et post aliquanta: 'numquid qui cadit non resurget *Ier. 8, 4–7.* 'et qui aversus est non revertetur? quare ergo aversus est populus iste in Ierusalem 'aversione contentiosa? apprehenderunt mendacium et noluerunt reverti. attendi et 'auscultavi, nemo quod bonum est loquitur. nullus est qui agat paenitentiam super 'peccato suo dicens: quid feci? omnes conversi sunt ad cursum suum quasi equus im- 'petu vadens in proelium. milvus in caelo cognovit tempus suum, turtur et hirundo et 'ciconia custodierunt tempus adventus sui, populus meus non cognovit iudicium dei'. et tam vehementi sacrilegiorum caecitate et ineffabili ebrietate propheta conterritus et deflens eos qui se ipsos non deflebant, ut et nunc infelices tyranni agunt, optat sibi auctionem fletuum a domino concedi, hoc modo dicens: 'super contritione filiae populi *Ier. 8, 21–9, 3.* 'mei contritus sum: stupor obtinuit me. numquid resina non est in Galaad aut medi- 'cus non est ibi? quare ergo non obducta est cicatrix filiae populi mei? quis dabit 'capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrimarum? et plorabo die et nocte inter- 'fectos populi mei. quis dabit mihi in solitudine diversorium viatorum? et derelinquam 'populum meum et recedam ab eis, quando omnes adulteri sunt, coetus praevarica- 'torum. et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii et non veritatis: confor- 'tati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt et me non cognoverunt, dicit 'dominus'. et iterum: 'et dixit dominus: quia dereliquerunt legem meam, quam dedi *Ier. 9, 13–15.* 'eis, et non audierunt vocem meam et non ambulaverunt in ea, et abierunt post pravi- 'tatem cordis sui, idcirco haec dicit dominus exercituum deus Israhel: ecce ego cibabo 'populum istum absinthio et potum dabo eis aquam fellis': et post pauca, quod etiam crebrius stilo propheta adiunxit, dicens ex persona dei: 'tu ergo noli orare pro populo *Ier. 11, 14.* 'hoc, et ne assumas pro eis laudem et orationem, quia non exaudiam in tempore 'clamoris eorum ad me et afflictionis eorum'. Quid ergo nunc infausti duces facient? 50 illi pauci invenientes viam angustam amota spatiosa, prohibiti a deo, ne preces pro vobis fundant perseverantibus in malis et tantopere incitantibus; quis e contrario ex corde ad deum repedantibus, deo nolente animam hominis interire, sed retractante, ne penitus pereat qui abiectus est, vindictam non potuissent inducere, quia nec Ionas, et quidem cum multum concupiverit, Ninivitis propheta. sed omissis interim nostris audiamus potius quid prophetica tuba persultet: 'quod si dixeris', inquiens, 'in corde tuo: *Ier. 13, 22. 23.* 'quare venerunt mala haec? propter multitudinem iniquitatis tuae. si mutare potest 'Aethiops pellem suam aut pardus varietates suas, et vos poteritis bene facere, cum didi-

AC (f. 22 inde a v. 5 taui nemo) *DQ*

1 recepit] *A*, recipit *DQ* perit *A* 2 ablata] oblacio *D* resurget] *A*, resurgit *DQ* 3 qui aduersus D^1 § in ier. *om. A* 5 nullus] ACD^2Q, nemo D^1 paenitentiam] ACD^2Q, paen. suam D^1 super] de *A* 6 feci] ACD^2Q, feci peccaui D^1 8 temp. adu. sui] CD^2Q, temp. sui adu. *A*, adu. sui temp. D^1 iudicium] ACD^2Q, *om.* D^1 9 et tam . . . 10 deflens eos] itaque propheta tam veh. et ineffabili sacrilegorum cecitate conterritus et pio affectu eos deflens *A* tam] $AC(?)D^2Q$, cum D^1 conterritus] ACD^2Q, contritus D^1 10 ut . . . agunt] sicut et nostri nunc agunt infelices tiranni *A* sibi] ACD^2Q, *inc.* D^1 11 actionem *A* contritionem *A* filiae *om. A* 12 conterritus *A* numquid . . . 13 mei *om. A* num] C^bD^2Q, *inc.* C^aD^1 14 capiti . . . 15 quis dabit *om.* D^1 15 mihi] me *A* solitudinem *A* diuersorium] ACD^2Q, diuerso D^1 16 quando] q̄n̄ *CD*, quia *Q*, quoniam *A* 17 linguam suam quasi *om.* D^1 arcum] ACD^2Q, arcum suum D^1 19 et dixit dom. *om. A* 21 dominus] d. deus *A* ecce] ACD^2Q, ego D^1 22 eis] illis *A* quod . . . 23 dei] propheta ex persona domini crebrius sibi loquentis adiungit dicens *A* 23 ergo noli] ACD^2Q, noli ergo D^1 24 exaudiam] e. te *A* 25 afflictionis] in tempore a. *A* ergo] uero *A* duces facient] britannie f. d. *A* 26 illi pauci . . . 28 sed retractante] cum audiant prohiberi a deo ne iusti preces effundant pro perseuerantibus in malis et dei pietatem continuis et inauditis sceleribus offendentibus dei utique clementissimi et misericordissimi qui neminem uult perire sed retractat *A* inuenientes] CD^2Q, uiuente D^1 27 quis] *CD*, queis *Q* 29 uindictam . . . 30 propheta] audiant inquam istam et timeant *A* 30 niniuitis] *Q*, niniuetis *D* nostris] his *A* 31 potius *om. A* persultet] persultans *A* quod si . . . 56, 16 populus meus et *om. A* 33—56, 1 didiceritis] *C*, didisceritis *DQ*

Ier. 14, 10—12. 'ceritis malum'; subauditur, quia non vultis. et infra: 'haec dicit dominus populo huic: 'qui dilexit movere pedes suos et non quievit et domino non placuit, nunc recor'dabitur iniquitatum eorum et visitabit peccata eorum. et dixit dominus ad me: noli 'orare pro populo isto in bonum. cum ieiunaverint, non exaudiam preces eorum et si *Ier. 15, 1.* 'obtulerint holocausta et victimas, non suscipiam ea'. et iterum: 'et dixit dominus ad 'me: si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: *Ier. 15, 5. 6.* 'eice illos a facie mea et egrediantur'. et post pauca: 'quis miserebitur tui, Ierusalem 'aut quis contristabitur pro te aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? tu reliquisti 'me, dicit dominus, et retrorsum abisti. et extendam manum meam super te et inter*Ier. 18, 11—15.* 'ficiam te'. et post aliquanta: 'haec dicit dominus: ecce ego fingo contra vos cogi'tationem: revertatur unusquisque a via sua mala et dirigite vias vestras et studia 'vestra. qui dixerunt: desperamus. post cogitationes nostras ibimus et unusquisque 'pravitatem cordis sui mali faciemus. ideo haec dicit dominus: interrogate gentes: quis 'audivit talia horribilia, quae fecit nimis virgo Israhel? num quid deficiet de petra agri 'nix Libani aut velli possunt aquae erumpentes frigidae defluentes? quia oblitus est *Ier. 22, 3—5.* 'me populus meus'. et post aliquanta optione proposita loquitur dicens: 'haec dicit 'dominus: facite iudicium et iustitiam et liberate vi oppressum de manu calumniatoris 'et advenam et pupillum et viduam nolite contristare neque opprimatis inique et 'sanguinem innocentem ne effundatis. si enim facientes feceritis verbum istud, ingre'dientur per portas domus huius reges sedentes de genere David super thronum eius. 'quod si non audieritis verba haec, in memetipso iuravi, dicit dominus, quia in solitu*Ier. 22, 24. 25.* 'dinem erit domus haec'. et iterum, de rege enim scelesto loquebatur: 'vivo ego, dicit 'dominus, quia si fuerit Iechonias anulus in manu dextra mea, inde evellam eum et 'dabo in manu quaerentium animam eius'.

51 Sanctus quoque Abacuc proclamat dicens: 'vae qui aedificant civitatem in sanguine *Habac. 2, 12. 13.* 'et praeparant civitatem in iniquitatibus. dicentes: nonne haec sunt a domino omni'potente? et defecerunt populi multi in igne, et gentes multae minoratae sunt'. et *Habac. 1, 2—4.* ita prophetiam querulus incipit: 'usque quo clamabo et non exaudies? vociferabor ad 'te, ut quid mihi dedisti, labores et dolores inspicere miseriam et impietatem contra: 'et factum est iudicium et iudex accepit. propter hoc dissipata est lex et non per'ducitur ad finem iudicium, quia impius per potentiam deprimit iustum. propter hoc 'exiit iudicium perversum'.

52 Sed et beatus Osee propheta attendite quid loquatur de principibus dicens: 'pro *Os. 8, 1—4.* 'eo, quod transgressi sunt pactum meum et adversus legem meam tulerunt, et excla'mabant: cognovimus te, quia adversum sis Israhel, bonum ut iniquum persecuti sunt, 'sibi regnaverunt, et non per me: tenuerunt principatum, nec me agnoverunt'.

53 Sed et sanctum Amos prophetam hoc modo minantem audite: 'in tribus impietati-

Amos 2, 4—7.

AC (*f. 23 inde a v.* 4 isto *ad v.* 37 minantem) *DP* (*redit v.* 25 sanctus) *Q*

1 huic] *C*D^2*Q*, hihuic D^1 2 domino] *C*D^2*Q*, d. suo D^1 3 noli . . . 5/6 ad me *om.* D^1 7 eiice] C^b*Q*, eieci D^2, eicee C^a, eiec∗ D^1 miserebitur] *CQ*, miseretur *D* 15 libani] *CQ*, labani *D* 16 prop. opt. *A* 17 liberate] *AC*, liberati *DQ* oppr. de manu] *AC*D^2*Q*, *om.* D^1 calumniatoris] *AC*D^2*Q*, calumpniator∗s D^1 18 contristari *A* 21 uerbum hoc *A* memet] inmemet *(sic) C*, ueniet D^1 22 de rege e. sc. loquebatur] idem de rege scelerato alibi loquitur *A* 23 ieconias *D* mea dextera *A* 25 abakuc *D* sanguinem *A* 26 in (*om.* D^1*P*) iniquitatibus] *C*D^2*PQ*, in iniquitatem *A* 27 pupilli *A* in igne *om. A* 27/28 et ita . . . 32 peruersum *om. A* 28 quo] quo domine *P* uociferabor ad te uim patiens . . . quare ostendisti mihi iniquitatem et laborem uidere praedam et iniustitiam contra me *Versio vulg.* 29 contra . . . 32 peruersum *om. P* 33 quid loq. att. *A* 34 transgressi sunt] *AC*D^2*Q*, transgressunt D^1 aduersum *A* 34/35 et exclamabant . . . 36 sibi *om. A* 36 regnauerunt *bis P* per me] *CQ*, pro me *A*, per (*om.* me) *D* nec me] et non *A*, nec *D* agnouerunt] *C*D^2*Q*, agnouer∗t D^1, cognouerunt *P*, cognoui *A* 37 sed et sanctum] sanctum etiam *A* amos] *AC*D^2*Q*, anuos D^1 audite] attendite D^1

'bus filiorum Iuda et in quattuor non avertam eos propter quod repulerunt legem
'domini et praecepta non custodierunt, sed seduxerunt eos vana eorum. et emittam
'ignem super Iudam et comedet fundamenta Ierusalem. haec dicit dominus: in tribus
'impietatibus Israhel et in quattuor non avertam eos, propter quod tradiderunt pecunia
'iustum et pauperem pro calciamentis, quae calciant super pulverem terrae, et colaphis
'caedebant capita pauperum, et viam humilium declinaverunt'. et post pauca: 'quaerite *Amos 5, 6.*
'dominum et vivetis, ut non reluceat sicut ignis domus Ioseph et comedat eam, nec
'erit qui extinguat'. 'domus Israel odio habuerunt in portis redarguentem et verbum *Amos 5, 10.*
'iustum abominati sunt'. qui Amos prohibitus, ne prophetaret in Israel, absque adulationis tepore respondens: 'non eram', inquit, 'ego propheta nec filius prophetae, sed eram *Amos 7, 14—17.*
'pastor caprarius vellicans sycomoros, et suscepit me dominus ab ovibus et dixit domi-
'nus ad me: vade et prophetiza in plebem meam Israhel. et nunc audi verbum domini':
regem namque alloquebatur. 'tu dicis: noli prophetare in Israel et non congreges
'turbas in domum Iacob. propter quod haec dicit dominus: uxor tua in civitate mere-
'tricabitur et filii tui et filiae tuae gladio cadent et terra tua funiculo metietur et tu
'in terra inmunda morieris: Israhel autem captivus ducetur a terra sua'. et infra:
'audite itaque haec, qui contribulatis inmane pauperem et dominationem exercetis in *Amos 8, 4. 5.*
inopes super terram, qui dicitis: quando transibit mensis ut adquiramus, et sabbata ut
'aperiamus thesauros?' et post pauca: 'iurat dominus contra superbiam Iacob, si obli- *Amos 8, 7. 8.*
'viscetur in contemptione opera vestra et in his non conturbabitur terra et lugebit
'omnis qui commorabitur in ea et ascendet sicut flumen consummatio'. 'et convertam *Amos 8, 10.*
'dies festos vestros in luctum et iniciam in omnem lumbum cilicium et in omne caput
'decalvationem et ponam eum sicut luctum dilecti et eos, qui cum eo sunt, sicut diem *Amos 9, 10.*
'maeroris'. et iterum: 'gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: non
'appropinquabunt neque venient super nos mala'.

Sed et sanctus Micheas vates attendite quid sit effatus: 'audi', inquiens, 'tribus: 54
'et quid exornabit civitatem? numquid ignis? et domus iniquorum thesaurizans in *Mich. 6, 9—12.*
'thesauros iniquos et cum iniuria iniustitiam? si iustificabitur in statera iniquus et in
'saccello pondera dolosa, ex quibus divitias suas in impietate repleverunt'.

Sed et Sophonias propheta clarus quas minas exaggerat, audite: 'prope est', in- 55
quit, 'dies domini magnus, prope et velox valde. vox dei domini amara constituta est *Soph. 1, 14—2, 1.*
'et potens, dies irae dies ille, dies tribulationis et necessitatis, dies nubis et nebulae.
'dies tubae et clamoris, dies miseriae et exterminationis, dies tenebrarum et caliginis
'super civitates firmas et super angulos excelsos. et contribulabo homines, et ibunt
'sicut caeci, quia domino peccaverunt, et effundam sanguinem sicut pulverem et carnes
'eorum sicut fimum boum, et argentum eorum et aurum non poterit eximere eos in
'die irae domini. et in igne zeli eius consumetur omnis terra, quando consummationem
'et solitudinem faciet dominus super omnes commorantes in terram. convenite et

---

AC (*f. 24 fere oblitteratum inde a v.* 34 super angulos) *DP* (*om.* 6 et post .... 25 mala *et* 34 et super .... 58, 2 ira domini) *Q*

1 auertam] conuertam *AP* 2 praecepta] pr. eius *A* eos *om. D*¹ uana] in uanitate *A* 4 auertam] conuertam *P* tradidere *P* eos] eum *A* pecunia] pro pec. *A* 5 iniustum *D*¹ calciabant *AP* 6 declinauerunt *D* et post pauca . . . 13 tu dicis] regem etiam alloquitur qui eum prohibebat ne prophetaret dicens *A* 7 uiuetis] inueniatis *D*¹ 10 tempore *D*¹ 13 nolite *A* 14 turbam *A* 15 cad. gl. *A* 16 a] de *A* et infra . . . 29 repleuerunt *om. A* 19 aperiamus] recipiamus *D*¹ contra] *Q*, super *D* 19/20 obliscetur *D*¹ 20 conceptione *D*¹ hiis *D* 21 flumen] fluie *D*¹ 22 inimicicam *D*¹ 23 eos] in eos *D*¹ 25 nos *D* 26 affatus *D* 27 thesaurisans *DP* in *om. P* 29 sacello *PQ* 30 clarus proph. *A* quas] qua *D*¹ 30/31 inquiens *AP* 31 dei] diei *AQ* constituta est *om. A* 32 ille] illa *A* 33 clangoris *AP* 35 effundet sang. ipsorum *A* 36 bonum *D*, b/// *C* 37 ignem *A* quando] quoniam *A* 38 solitudinem] *AC(?)PQ*, desolationem *D* faciet] dabit *A* in] super *D*, *inc. C* terra *A*

'coniungimini, gens indisciplinata, priusquam efficiamini sicut flos praeteriens, priusquam 'veniat super vos ira domini'.

56 Et quid Aggaeus sanctus propheta dicat, attendite: 'haec dicit dominus: semel *Agg. 2, 22. 23.* 'ego movebo caelum et terram et mare et aridum et avertam regnum et exterminabo 'virtutem regum gentium et avertam quadrigas et ascensores'.

57 Nunc quoque quid Zacharias filius Addo propheta electus dixerit, intuemini, hoc *Zach. 1, 3. 4.* modo prophetiam suam exordiens: 'revertimini ad me et revertar ad vos, dicit dominus, 'et nolite tales esse, sicut patres vestri, quibus imputaverunt prophetae priores dicentes: 'haec dicit dominus omnipotens: avertite vos a viis vestris: et non intenderunt, ut ob- *Zach. 5, 2.* 'audirent me'. et infra: 'et dixit ad me angelus: quid tu vides? et dixi: falcem ego 'video volantem longitudinis cubitorum viginti. maledictio, quae procedit super faciem 'totius terrae, quoniam omnis fur ex ea usque ad mortem punietur, et proiciam eum, 'dicit dominus omnipotens, et intrabit in domum furoris et in domum iurationis in 'nomine meo mendacium'.

58 Sanctus quoque Malachias propheta dicit: 'ecce dies domini veniet succensa quasi *Malach. 4, 1.* 'caminus, et erunt omnes superbi et omnes facientes iniquitatem ut stipula et inflamma-'bit eos dies adveniens, dicit dominus exercituum, quae non relinquet ex eis radicem 'et germen'.

59 Sed et sanctus Iob attendite quid de principio impiorum et fine disceptaverit *Iob 21, 7—13.* dicens: 'propter quid impii vivunt? et senuerunt inhoneste et semen eorum secundum 'desiderium eorum et filii eorum ante conspectum eorum et domus eorum fructuosae 'sunt et timor numquam nec plaga domini est super eos. vacca eorum non abortivit 'et praegnans eorum pertulit partum et non erravit, sed permanet sicut oves aeternae, 'et pueri eorum gaudent et psalterium sumentes et citharam. finierunt in bonis vitam 'suam, in requiem inferorum dormierunt'. num quid deus facta impiorum non respicit? *Iob 21, 17.* non ergo: 'sed lucerna impiorum extinguetur et superveniet eis eversio et dolores tam-'quam parturientis eos ab ira tenebunt. et erunt sicut paleae a vento et sicut pulvis, 'quem abstulit turbo. deficiant filiis eius bona. videant oculi eius occisionem suam, *Iob 24, 2—7.* 'nec a domino resalvetur'. et post aliquanta de iisdem: 'qui gregem', inquit, 'cum 'pastore rapuerunt et iumentum orfanorum abduxerunt et bovem viduae pigneraverunt 'et declinaverunt inpotentes a via necessitatis, agrum ante tempus non suum demessi 'sunt, pauperes potentium vineas sine mercede et sine cibo operati sunt, nudos multos 'dormire fecerunt sine vestimentis, tegmen animae eorum abstulerunt'. et post pauca, *Iob 24, 18.* cum ergo sciret eorum opera, tradidit eos in tenebras: 'maledicatur ergo pars eius a *Iob 24, 20—24.* 'terra, pariant plantationes eius aridae'. 'retribuatur ergo illi sicut egit, contribuletur 'omnis iniquus sicut lignum sine sanitate. in iracundia enim surgens impotentem evertit.

AC (*finit circ. v.* 28 abstulit) *DP* (*om. ad* 2 ira domini *et* 10 et infra . . . 14 mendacium *et* 28 deficiant . . . . 59, 5 consequuntur) *Q*

1 congregamini *A* priusquam] antequam *A* 2 domini] dei *A* 3 sanct. agg. *A* 4 et mare] *ACPQ, om. D* aridam *A* auertam] euertam *A* regnum] sedes regum *P*, sedes regum gentium *A* 5 regum *om. A* euertam *A* 6 filius addo (abdo *A*) *om. P* propheta] *ACPQ*, zacharias *D* 9/10 obaudirent] *ACPQ*, obaudiret D^1 10 et infra . . . 14 mendacium *om. AP* ego *om.* D^1, *inc. C* 13 dicit] ait D^1, *inc. C* fur. et in domum *om.* D^1 furoris] furis *vers. vulg.* 15 uenit *A* 16 ut] *AC(?)PQ*, et D^1 17 dicit] *DP, om. Q* 19 sanctum *A* princ. impiorum] *AC* (*superest* ||ipiorum) *Q*, principiorum *D*, principio *P* disputauerit *A* 20 quod D^1 et sen.] sen. *P* inhoneste] in inhonestate *A* 22 sunt] *ACPQ, om. D* 23 protulit *A* errauit sed (et *A*) permanet] *ACPQ*, errant sed (non *ins.* D^1) permanent *D* ouis *A* 24 et ps. sum.] sum. ps. *A* 25 infernorum *A* impiorum] eorum *A* 27 perturientis *Q* et erunt] erunt *A* palea *A* 28 deficiant] et deficient *A* eius] eorum *A* bona u. oculi eius *om. D* occionem *Q* 29 saluetur *A* isdem D^2, eisdem AD^1Q 30 iuuentum D^1 pignorauerunt *AQ* 31 et d. i. a uia *om.* D^1 impotentes *A* 32 potentum *A* 33 tegmen] et tegmen *A* 34 op. eor. *A* ergo] itaque *A* 35 pareant *D*, pereant *A* illi *om. A* contribuletur . . . 36 sanitate *om. A*

'propterea enim non credet de vita sua. cum infirmari coeperit, non speret sanitatem. 'sed cadet in languorem. multos enim laesit superbia eius et marcidus factus est sicut 'malva in aestu, velut spica, cum de stipula sua decidit'. et infra: 'quod si multi *Iob 27, 14.* 'fuerint filii eius, in occisionem erunt'. 'quod et si collexerit ut terram argentum et *Iob 27, 16.* 'similiter ut lutum raraverit aurum, haec omnia iusti consequuntur'.

60 Quid praeterea beatus Esdras propheta ille bibliotheca legis minatus sit, attendite, hoc modo disceptans: haec dicit dominus meus: 'non parcet dextera mea super *4. Esdr. 15, 22—27.* 'peccantes nec cessabit romphaea super effundentes sanguinem innocuum super terram. 'exibit ignis ab ira mea et devorabit fundamenta terrae et peccatores quasi stramen 'incensum. vae eis, qui peccant et non observant mandata mea, dicit dominus, non 'parcam illis. discedite, filii apostatae, et nolite contaminare sanctificationem meam. 'novit deus qui peccant in eum, propterea tradet eos in mortem et in occisionem. iam 'enim venerunt super orbem terrarum mala multa'. 'inmissus est gladius vobis ignis, et *4. Esdr. 16, 3—12.* quis est qui recutiet ea? num quid recutiet aliquis leonem esurientem in silva? aut num quid extinguet ignem, cum stramen incensum fuerit? dominus deus mittet mala et quis est qui recutiet ea? et exiet ignis ex iracundia eius et quis est qui extinguet eum? coruscabit, et quis non timebit? tonabit, et quis non horrebit? deus comminabitur, et quis non terrebitur a facie eius? tremet terra et fundamenta maris fluctuantur de profundo.

61 Ezechiel quoque propheta egregius quattuorque euangelicorum animalium mirandus inspector quid de sceleratis edixerit, attendite, cui primum dominus miserabiliter plagam Israel deflenti ait: 'iniquitas domus Israel et Iuda invaluit nimis, quia impleta est terra *Ezech. 9, 9.* 'populis multis et civitas impleta est iniquitate et inmunditia'. 'ecce ego sum'. 'non *Ezech. 5, 8. 11.* 'parcet oculus meus neque miserebor'. et infra: 'quoniam terra plena populis et civi- *Ezech. 7, 23—25.* 'tas plena iniquitate est, et avertam impetum virtutis eorum et polluentur sancta eorum. 'exoratio veniet et quaerent pacem et non erit'. et post aliquanta: 'factus est', inquit, *Ezech. 14, 12—16.* 'sermo domini ad me dicens: fili hominis, terra quae peccaverit mihi ut delinquat de- 'lictum, extendam manum meam et conteram eius firmamentum panis et emittam in 'eam famem et tollam de ea hominem et pecora. etsi sint tres viri isti in medio eius 'Noe Daniel et Iob, non liberabunt eam, sed ipsi in sua iustitia salvi erunt, dicit 'dominus. quod si etiam bestias malas inducam super terram et puniam illam et erit 'in exterminium et non erit qui iter faciat a facie bestiarum et tres viri isti in medio 'eius sint, vivo ego, dicit dominus, si filii et filiae eius liberabuntur, sed ipsi soli salvi 'erunt, terra autem erit in interitum'. et iterum: 'filius non accipiet iniustitiam patris *Ezech. 18, 20—24.* 'neque pater accipiet iniustitiam filii. iustitia iusti super ipsum erit. et iniquus si avertat 'se ab omnibus iniquitatibus quas fecit et custodiat omnia mandata mea et faciat 'iustitiam et misericordiam multam, vita vivet et non morietur: omnia delicta eius,

---

AD(H)P (om. ad 5 consequuntur *et* 14 numquid .... 19 de profundo) *Q*

1 enim *om. A* infirma receperit *A* 3 stipula] spicula *D*[1] cecidit *D*[2] 4 fuerunt *D*[1] collexerit] *DQ*, collegerit *AH* 5 rarauerit] *DQ*, parauerit *A*, praeparauerit *edd. cum vulg. vers.* consequentur *A* 6 esdras *D*[1], hesdras *A* 7 meus] deus *P* parcet *D*[1] 8 rumpfea *A* 9 exiet *A* 10 his *A* dicit] ait *A* dominus] deus *P* 11 apostestate *A* 12 deus] dominus *A* peccauit *D* eos] nos *A* in occ. et in mort. *A* et *om. P* 13 multa mala *A* 16 recutiet ea] extinguat eum inmissa sunt nobis mala et quis est qui excutiet ea *A* exiet] *D*, exibit *Q* est qui] *vers. vulg.*, qui *D*, *om. Q* 17 horrebit] terrebit *A* 17/18 comminabitur] *A cum vers. vulg.*, cuncta minabitur *DQ* 18/19 fluctuabuntur *A* 19 profundo] *AQ*, superbo *D* 20 euang. animalium (aialium *D*)] an. euang. *A* 21 inpecto *D* dixerit *AD* dominus *ante* ait *A* 23 populis m. et c. i. est] *A*, *om. DPQ* 24 miserebitur *A* terrae *Q* plena *om. A* 25 et *om. A* eorum exoratio ueniet] sanctorum *A* 26 quaerent] *A*, quaeret *PQ*, quaerit *D* et post aliquanta ... 60, 5 morietur *om. A* 28 meam] *DP*, in eam *Q*: manum meam super eam *vers. vulg.* firmantum *D* 30 noee *D* sed *om. P* 31 etiam bestias] bestia etiam *D*[1] 32 isti] *DQ*, iusti *P* 34 erunt] sunt *D* in interitum] interritum *D* accipiet *om. D* 35 ipsum] ipm̄ ip; *D* 36 omnibus] hominibus *D*

'quaecumque fecit, non erunt: in sua iustitia, quam fecit, vita vivet. num quid voluntate volo mortem iniusti, dicit dominus, quam ut avertat se a via sua mala et vivat? cum se autem converterit iustus a iustitia sua et fecerit iniquitatem secundum omnes iniquitates, quas fecit iniquus, omnes iustitiae, quas fecit, non erunt in memoria: in delicto suo, quo excidit, et in peccatis suis, quibus peccavit, morietur'. et post ali- *Ezech. 39, 23. 24.* quanta: 'et scient omnes gentes, quia propter peccata sua captivi ducti sunt domus Israel, eo quod reliquerunt me. et averti faciem meam ab eis et tradidi eos in manus inimicorum eius et omnes gladio ceciderunt. secundum immunditias suas et secundum iniquitates suas feci illis, et averti faciem meam ab eis'.

62 Haec de sanctorum prophetarum minis dixisse sufficiat: pauca tantum de sapientia Salomonis, quae adhortationem vel denuntiationem exprimant regibus non minus quam minas huic opusculo inserere necessarium duxi, ne dicant me gravia et importabilia in humeros hominum verborum onera velle imponere, digito autem meo ea, id est con- *Sap. 1, 1.* solatorio affatu, nolle movere. audiamus itaque, quid propheta dixit. 'diligite', inquit, 'iustitiam, qui iudicatis terram'. hoc unum testimonium si toto corde servaretur, abunde ad corrigendum patriae duces sufficeret. nam si dilexissent iustitiam, diligerent *Sap. 1, 1.* utique fontem quodammodo et originem totius iustitiae deum. 'servite domino in bonitate et in simplicitate cordis quaerite eum'. heu quis victurus est, ut quidam ante nos ait, quando ista a civibus perficiantur, si tamen usquam perfici possunt, *Sap. 1, 2.* 'quoniam invenitur ab his qui non temptant illum, apparet autem eis, qui fidem habent in eum'. nam isti sine respectu temptant deum, cuius praecepta contumaci despectione contemnunt nec fidem servant illi, cuius oraculis blandis vel aliquantulum severis *Sap. 1, 3.* dorsum versant et non faciem. 'perversae enim cogitationes separant a deo.' et hoc in tyrannis nostri temporis perspicue deprehenditur. sed quid nostra mediocritas huic tam aperto sensui miscetur? loquatur namque pro nobis, ut diximus, qui solus verax *Sap. 1, 5.* est, spiritus scilicet sanctus, de quo nunc dicitur: 'spiritus autem sanctus disciplinae *Sap. 1, 7.* effugiet fictum'. et iterum: 'quoniam spiritus dei replevit orbem terrarum'. et *Sap. 5, 15—17.* infra finem malorum bonorumque oculato iudicio praetendens ait: 'quoniam spes impii tamquam lanugo est, quae a vento tollitur, et tamquam fumus, qui a vento diffusus est, et tamquam spuma gracilis, quae a procella dispergitur, et tamquam memoria hospitis unius diei praetereuntis, iusti autem in perpetuum vivent et apud deum est merces illorum et cogitatio eorum apud altissimum. ideo accipient regnum decoris et diadema speciei de manu domini, quoniam dextera sua proteget eos et brachio sancto suo defendet illos'. dissimiles etenim sunt qualitate, sunt valde iusti *1. Sam. 2, 30.* et impii, nimirum, ut dixit dominus: 'eos qui honorant', inquiens, 'me, honorabo:
63 *Sap. 6, 2—11* 'et qui me spernunt, erunt ignobiles'. Sed transeamus ad cetera: 'audite', inquit,

---

ADP (*om.* 5 et post . . . 9 ab eis *et* 36 sed transeamus . . . . 61, 10 cruciatio) *Q*

2 quam] et non *P* 3 sua *om. D* 4 iustitiae] iniustitiae eius *P* 5 et in] in *P* 5/6 aliquanta] pauca *A* 6 sciant *A* sua *om. A* 7 dereliquerunt *A* tradi *D* 8 eius] suorum *A* 9 illis] illud *A* faciam *Q* 10 haec] hoc *A* minis] oraculis *A* pauca tantum] uerum pauca *A* sapientia] libro sapientie *A* 11 solomonis *P* adhortationem] uel hortationem *A*, cum hortationem *P* exprimit *D* regibus] nostris regibus *A* 13 humeris *A* honer. nerb. *A* autem] hic *P* ea] *ante* nolle *A*, eo *D* est *om. D* 14 affectu *A* propheta] pr. regibus *AP* dicit *A* inquiens *AP* 15 testimonium] preceptum *A* 16 corrigendum] *D*, corrigendos *APQ* duc. patr. *D* dilexissent] diligerent *A* 17 ut∗que *D*[1] 19 ait] ait uel quis uidebit *A* a ciu. perf.] nostri perficient ciues *A* unquam *A* possint *P* 20 quoniam] qui *A* hiis *D* temptant] contempnant *A* eis] illis *D*, his *A* 23 dorsun *D* uertunt *A* 24 n. t. perspicue (prospicue *P*)] persp. n. t. *A* 25 namque] itaque *A* 26 spiritus scilicet sanctus] hos redarguens spiritus sanctus uidelicet *A* 27 quoniam] *AP cum vers. vulg.*, quomodo *DQ* 28 infra finem] in sequentibus *A* occulto *A* praetentendens *Q* 30 spuma *om. D*[1] memora *D* 31 deum] dominum *P* 32 merses *D* illorum] eorum *D*, e. *A* eorum] illorum *P* 33 speciei *om. A* proteget] teget *A* 34 illes] eos *AD* dissimilis enim *A* sunt qu. sunt ualde *D*, qu. sunt ualde *PQ*, qualitatis ualde sunt *A* 35 ut dixit dom.] de ipsis dominus dixit *A* honoran *P* inquiens *om. A* me *post* qui *A* 36 audite] uidete *A*

'omnes reges et intellegite, discite, iudices finium terrae: praebete aures vos, qui con-
'tinetis multitudines et placetis vobis in turbis nationum. quoniam data est a deo
'potestas vobis et virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra et cogitationes
'scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis neque custo-
'distis legem iustitiae neque secundum voluntatem eius ambulastis: horrende et celeriter
'apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his qui praesunt fiet. exiguis enim
'conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. non enim per-
'sonas subtrahet, qui est omnium dominator: nec reverebitur magnitudinem cuiusquam,
'quoniam pusillum et magnum ipse fecit et aequaliter cura est illi pro omnibus. for-
'tioribus autem fortior instat cruciatio. ad vos ergo, reges, hi sunt sermones mei, ut
'discatis sapientiam et non decidatis. qui enim custodierint iusta, iustificabuntur, et
'qui didicerint sancta, sanctificabuntur'. Hactenus cum regibus patriae non minus pro- 64
phetarum oraculis quam nostris sermonibus disceptavimus, volentes eos scire, quae
propheta dixerat: 'quasi', inquiens, 'a facie colubri fuge peccata: si accesseris ad illa, *Eccl. 21, 2. 3.*
'suscipient te dentes leonis, dentes eorum interficientes animas hominum'. et iterum:
'quam magna misericordia domini et propitiatio eius convertentibus ad se'. et si non *Eccl. 17, 28.*
habemus in nobis illud apostolicum, ut dicamus: 'optabam enim anathema esse a Christo *Rom. 9, 3.*
'pro fratribus meis', tamen illud propheticum toto corde possimus dicere: 'heu quia *Ierem. 4, 10*
'anima perit!' et iterum: 'scrutemur vias nostras et quaeramus et revertamur ad domi- *Thren. 3, 40.*
'num: levemus corda nostra cum manibus ad deum in caelo'. sed et illud apostolicum:
'cupimus unumquemque vestrum in visceribus Christi esse'. Quam enim libenter hoc 65
in loco ac si marinis fluctibus iactatus et in optato evectus portu remis, si non tantos *Phil. 1, 8.*
talesque malitiae episcoporum vel ceterorum sacerdotum aut clericorum in nostro
quoque ordine erigi adversus deum vidissem montes, quos me secundum legem, ceu
testes, primum duris verborum cautibus, dein populum, si tamen sanctionibus inhaeret,
non ut corporaliter interficiantur, sed mortui vitiis vivant deo, ne personarum arguar
exceptionis, totis necesse est viribus lapidare, verecundia interveniente quiescerem. sed
mihi quaeso, ut iam in superioribus dixi, ab his veniam impertiri, quorum vitam non
solum laudo, verum etiam cunctis mundi opibus praefero, cuiusque me, si fieri possit,
ante mortis diem esse aliquamdiu participem opto et sitio, nostris iam nunc obvallatis
sanctorum duobus clipeis lateribus invictis dorso ad veritatis moenia stabilito, capite

ADP (*om. ad* 10 cruciatio *et* 31 lateribus . . . 62, 2 cautes) *Q*

1 discite] *A*, dicite *DQ*   2 data est a deo pot. uob.] a domino d. e. uob. pot. *A*   3 interrogabat *D*   5 sceleriter *A*   6 fiet *post* durissimum *A*   7 conceditur] concedetur *A*, *om. D*   autem] enim *D*   8 magnitudine cuiusque *D*   9 illi cura est *A*   10 autem] enim *D*   hii *D*   serm. mei sunt *A*   11 custodierunt insticiam *A*   12 dicerint *D*   patriae] nostre p. *A*   14 fugite *A*   si] si enim *A*   15 leonis *repetit post* dentes *D*[1]   et iterum . . . 17 dicamus] et ut illud apostolicum dicere possimus *A*   17 enim *om. A*   18 tamen . . . 21 apostolicum cupimus] cupimus enim, ut idem apostolus ait *A*   possumus *P*   19 et quaeramus . . . 20 leuemus *repetit post* nostra *D*[1] (*superscr.* uacat)   20 coelum *P*   apostolicum *D*, apostoli *PQ*   21 quam enim] enimuero quam *A*   21/22 hoc in loco] hoc iam in loco iactato anchore *A*   22 ac si marinis] uelud in arenis *A*   optato e. portu remis] *Q*, optato e. remis portu *A*, optatum e. portum r. *P*, optat euectus portu remis *D*   tantas *A*   23 aut] et *A*   24 quoque *om. A*   montes] moles (*post* malicie) *A*   quos me . . . 27 interueniente] quos me necesse est totis niribus duris uerborum cautibus primum lapidare ne personarum arguar exceptione deinde populum qui non legitimis sanctionibus inheret non ut corporaliter interficiantur sed mortui uitiis uiuant domino *A*   aduersum *P*   seu *D*   25 cutibus *D*   27 uer. int. quiescerem *post* 24 montes *P*   quiescerem *post* remis portu (*v. 22*) *A*   28 iam *om. A*   hiis *D*   impartiri *P*   29 me] uite *A*   potest *A*   30 mortis diem] *A*, mortis *DQ*, mortem *P*   esse] me esse *A*   sitio] inhiantissime sitio *A*   nostris iam . . . 62, 2 cautes] nunc itaque iam nostris obuallatis lateribus duobus inuictis sanctorum clipeis stabilito dorso ad menia ueritatis capite pro galea fidissime contecto domini adiutorio crebro uolitent ueracium conuiciorum cautes *A*   uestris *D*   obuallatus *P*   31 ad menia ueritatis *A* (*vide supra*), aduersitatis moenia *DQ*

pro galea adiutorio domini fidissime contecto crebro veracium volatu volitent conviciorum cautes.

66 Sacerdotes habet Britannia, sed insipientes; quam plurimos ministros, sed impudentes; clericos, sed raptores subdolos; pastores, ut dicuntur, sed occisioni animarum lupos paratos, quippe non commoda plebi providentes, sed proprii plenitudinem ventris quaerentes; ecclesiae domus habentes, sed turpis lucri gratia eas adeuntes; populos docentes, sed praebendo pessima exempla, vitia malosque mores; raro sacrificantes et numquam puro corde inter altaria stantes; plebem ob peccata non corripientes, nimirum eadem agentes; praecepta Christi spernentes et suas libidines votis omnibus implere curantes; sedem Petri apostoli inmundis pedibus usurpantes, sed merito cupiditatis in Iudae traditoris pestilentem cathedram decidentes; veritatem pro inimico odientes et mendaciis ac si carissimis fratribus faventes; iustos inopes immanes quasi angues torvis vultibus conspicantes et sceleratos divites absque ullo verecundiae respectu sicut caelestes angelos venerantes; egenis eleemosynam esse dandam summis e labiis praedicantes, sed ipsi vel obolum non dantes; nefanda populi scelera tacentes et suas iniurias quasi Christo irrogatas amplificantes; religiosam forte matrem seu sorores domo pellentes et externas veluti secretiori ministerio familiares indecenter levigantes vel potius, ut vera dicam licet inepta non tam mihi quam talia agentibus, humiliantes; ecclesiasticos post haec gradus propensius quam regna caelorum ambientes et tyrannico ritu acceptos defendentes nec tamen legitimis moribus illustrantes; ad praecepta sanctorum, si aliquando dumtaxat audierint, quae ab illis saepissime audienda erant, oscitantes ac stupidos et ad ludicra et ineptas saecularium hominum fabulas, ac si iter vitae, quaemortis pandunt, strenuos et intentos; pinguedinis gratia taurorum more raucos et ad illicita infeliciter promptos; vultus arroganter in altum habentes et sensus conscientia remordente ad ima vel tartarum demersos; uno sane perdito denario maestos et ad unum inquisitum laetos; in apostolicis sanctionibus ob inscientiam vel peccatorum pondus, ora etiam scientium obturantes, hebetes ac mutos et in flexibus mundialium negotiorum mendacibus doctissimos; quorum de scelerata conversatione multos sacer-

ADP (*inc.* 3 sacerdotes) *Q*

1 uolitent] *A*, uel alitent *DQ* 1/2 conuiciorum] *A*, conuiniorum *DQ* 2 cutes *D* *post* cautes *habet* explicit liber secundus incipit tertius *A* 3 *post interpositum adnotationem* br. habet sac. *P* insipientes] nonnullos ins. *P* 3/4 impudentes] imprudentes et *A*, multos imp. *P* 4 sed raptores] sed quosdam r. *P*, *om.* *A* ut dicuntur ... 5 paratos] quidem dicuntur, sed lupi sunt occisioni animarum parati *A* 5 quippe non] n. q. *A* plebi *om.* *A* uentr. pl. *A* 6 domos *A* populos d. s. pr. p. e. uiciorum malorumque morum eos peruertentes *post* 8 stantes *A* 7 pessima] interdum p. *P* 7/8 et numquam] ac raro *P* 10 inmundis pedibus] immundo corde et corpore *A* usurpantes] aliquos u. *P* 10/11 cupidatis *D* 11 traditoris] proditoris *A* decidentes] decidentes (desidentes *P*) saepius detrahentes et raro vera dicentes *AP* 12 ac si] tanquam *A* immanes quasi] *Q*, quasi inmanes *A*, inanes quasi *DP* ngues *D* 13 conspicientes *A* ullo] uillo *D*[1] 14 elemosinam *D* e *om.* *P* 15 sed ipsi uel] *PQ*, sed ipsi eis uel *A*, nec ipsi nec *D* 16 irrigatas *D* seu sorores] sororesque germanas *A* 17 extranias *D*[2], extranas̄ *D*[1], externas mulieres *A* uelut *P* min. secr. *A* leuigantes] *ADQ*, accipientes *P* 18 potius ... humiliantes] ut pocius dicam neruis licet inepte non tam mihi referenti q. t. ag. inpudenter humiliantes *A* 20 accepto *D* nec] non *A* legitimis] legitibus *A* ad pr. sanct. ... 21 audierint] si aliquando duntaxat pr. sanct. audierint *A* audierunt *D* erant] e[a]t *D* 21/22 oscitantes ... 22 ludicra] oscitant stupidi ad ludicra uero *A* 22 ac si iter ... 23 intentos] intenti persistunt pandunt strenui ac intenti que perditionis ac mortis sunt tanquam uite et salutis *A* iter] inter *D* 23 uitae] *DP*, uiae *Q* quae mortis pandunt] mortisque pandant *P* taur. more raucos] *PQ*, taur. mere paucos *D*, more taurorum raucos reddunt sonos *A* 24 infeliciter pr. uultus arrogantes] inf. et arrogantes pr. uultus *A* sensus *post* dimersos *A* 25 ad ima uel tartararum diuersos *D*, ad tartarum dimersos sensus deprimentes *A* uno ... 26 laetos] sane uno tantum denario perdito mesti et ad unum adquisitum leti redduntur *A* 26 inscientiam] *AD*, inscitiam *PQ* 27 heb. ac muti inueniuntur *post* pondus *A* scientium] sapientium *A* obturantes] o. comprimunt *A* fletibus *A* 28 negotiationum mendaciis doctissimi repperiuntur *A* quorum de] d. q. *A* multos sac. irr. potius] multi ad sacerdotium potius irruentes *A*

dotio irruentes potius vel illud paene omni pecunia redimentes quam tractos et in eodem veteri infaustoque intolerabilium piaculorum caeno post sacerdotalem episcopatus vel presbyterii sedem, qui nec ibidem usquam sederunt, utpote indigne porcorum more volutantes, rapto tantum sacerdotali nomine nec tamen tenore, vel apostolica dignitate accepta, sed qui nondum ad integram fidem sunt vel malorum paenitentia idonei, quomodo ad quemlibet ecclesiasticum, ut non dicam summum, convenientes et adepti gradum, quem non nisi sancti atque perfecti et apostolorum imitatores et, ut magistri *1. Tim. 3, 2.* gentium verbis loquar, irreprehensibiles legitime et absque magno sacrilegii crimine suscipiunt? Quid enim tam impium tamque scelestum est quam ad similitudinem 67 Simonis magi, non intervenientibus licet interea promiscuis criminibus, episcopatus officium vel presbyterii terreno pretio, quod sanctitate rectisque moribus decentius adquiritur, quempiam velle mercari? sed in eo isti propensius vel desperatius errant, quo non ab apostolis vel apostolorum successoribus, sed a tyrannis et a patre eorum diabolo fucata et numquam profutura emunt sacerdotia: quin potius velut culmen tectumque malorum omnium quoddam, quo non facile eis improperentur a quoquam admissa prisca vel nova et cupiditatis gulaeque desideria utpote praepositi multorum facilius rapiant, scelestae vitae structurae superponunt. nam si talis profecto coemptionis condicio ab impudentibus istis non dicam apostolo Petro, sed cuilibet sancto sacerdoti pioque regi ingesta fuisset, eadem responsa accepissent, quae ab apostolo auctor eorundem magus Simon dicente Petro: 'pecunia tua tecum sit in perditionem'. sed *Act. 8, 20.* forte heu, qui ambitores istos ordinant, immo potius humiliant atque pro benedictione maledicunt, dum ex peccatoribus non paenitentes, quod rectius fuerat, sed sacrilegos et desperatos faciunt et Iudam quodammodo in Petri cathedra domini traditorem ac Nicolaum in loco Stephani martyris statuunt immundae haereseos adinventorem, eodem *Rufinus h. e. 3, 29.* modo sacerdotio adsciti sunt: et ideo non magnopere detestantur in filiis, quin immo venerantur, quod similiter ut patribus subinde venisse certissimum est. etenim eos, si in parochiam resistentibus sibi et tam pretiosum quaestum denegantibus severe commessoribus huiuscemodi margaritam invenire non possint, praemissis ante sollicite nuntiis

---

AC (*f. 25 inde a r.* 4 tantum) *DPQ*

1 paene] *APQ, om. D* quam tracti *post* irruentes *A* 2 ueteri] uete *D* int. piac. eaeno] cuneo scelerum intollerabilium *A* 3 sedem *post* saeerd. *A* qui . . . . . indigne] qui in ea nunquam utpute indigni steterunt *A* usquam] *Q*, saepe *P*, umquam *D* indigni *P* more porcorum uolutantur *post* 2 intollerabilium *A* 4 tenore] *ACPQ*, tenere *D* 5 integrum *D, inc. C* sunt uel mal. paen. idonei] peruenerunt uel criminum suorum idoneam penitentiam peregerunt *A* paenitentiam *P* 6 ut non . . . 7 gradum] non dico summum et optimum gradum conuenientes *A* adepti] apti *P* 8 uerbo *A* loquar irrepr.] *ACPQ*, loquor repreheusibiles *D* cr. sacr. *A* 9 suscipiunt] recipiunt *A* tamque] *ACPQ*, tam *D* 10 licet *ante* non *A* interea *om. A* 11 uel presb. off. *A* presbiteri *D* quod] quid *A* 12 quemp. uelle merc. *post* pretio *A* errant] sunt *P* 13 quo] *ACDPQ*, quod *cdd.* ab *om.* C^a uel] uel ab *A* successoribus] s. suscipiunt *A* 14 quin *bis* D^1 15 quoddam *post* culmen *A* quo] *ACPQ, om. D* non] ne *A* eis *bis* D^1 15/16 pr. adm. *A* 16 ut (*pro* utpote) pr. malorum (*pro* multorum) facilius rapiant *post* supponunt *P* 17 scelestae (celestae *D*, coelestae *Q*) uitae structura (-ram *P*) superponunt (supponunt *P*)] sibi uulgi fauorem celse uite supponunt hypocrisim *A* 18 imprudentibus *A* retro *D, inc. C* 19 pioque] uel pio *A* ingeste *D, inc. C* quae . . . 20 petro] quae auctor eorundem symon magus accepit dicente sibi beato petro apostolo *A* 20 magus simon] *C* (*superest* . . . on) *Q*, symon magus *D*, magus simon accepit *P* petro] C^bDQ, *om.* C^aP 21 heu] hi *A* qui] *ACPQ*, quia *D* 22 pectatoribus *D* non . . . sacrilegos et] sacrilegos n. p. q. r. f. et de sacrilegis *A* fuisset *P* 23 petri] apostoli petri *A* traditorem domini *post* quodammodo *A* 24 in loco st. m. statuunt (*sic ACPQ*, faciunt *D*) inm. h. adinuentorem] *DQ*, inm. h. adinuentorem (adiutorem *P*) in l. st. mart. statuunt *AP* 25 modo] m. quo et ipsi *A* et ideo n. m. detestantur] ACD^2PQ, *om.* D^1 26 ut *om. AP* subinde uenisse] sibi euenisse *P*, sibique euenisse *A* certum *A* si] ACD^2PQ, *om.* D^1 27 parrochia *P* resistentibus sibi] s. r. *A*, r. s. nonnullis *P* seu. den. *P* 27/28 coemptoribus *A* 28 non] ACD^2PQ, *om.* D^1 ante se nunc. sell. *A*

transnavigare maria terrasque spatiosas transmeare non tam piget quam delectat, ut omnino talis species inaequiparabilisque pulchritudo et, ut verius dicam, zabolica illusio vel venditis omnibus copiis comparetur. dein cum magno apparatu magnaque fantasia vel potius insania repedantes ad patriam ex erecto erectiorem incessum pingunt et dudum summitates montium conspicantes nunc recte ad aethera vel ad summa nubium vellera luminum semidormitantes acies librant ac sese nova quaedam plasmata, *Rufinus h. e. 6, 33.* immo diabolica organa, ut quondam Novatus Romae, dominicae mulcator margaritae, porcus niger, patriae ingerunt, violenter manus non tam venerabilibus aris quam flammis inferni ultricibus dignas in tali schema positi sacrosanctis Christi sacrificiis extensuri.

68 Quid tu, infelix popule, a talibus, ut dixit apostolus, bestiis ventris praestolaris? hisne *Tit. 1, 12. Ierem. 9, 5.* corrigeris, qui se ipsos non modo ad bona non invitant, sed secundum prophetae exprobrationem laborant, ut inique agant? talibusne oculis illustraberis, qui haec tantum *Matth. 7, 15.* avide speculantur, quae proclive vitiis, id est Tartari portis, ducant? vel certe secun- *Gen. 19, 17.* dum salvatoris dictum, si non istos rapacissimos ut Arabiae lupos, ac si Loth ad mon- *Matth. 15, 14.* tem, igneum Sodomorum imbrem praepropere fugeritis, caeci educti a caecis pariter in inferni foveam cadetis.

69 Sed forsitan aliquis dicat: non ita omnes episcopi vel presbyteri, ut superius comprehensi, quia non scismatis, non superbiae, non inmunditiae infamia maculantur, mali sunt. quod nec vehementer et nos diffitemur. sed licet sciamus eos castos esse *1. Sam. c. 2. 4.* et bonos, breviter tamen respondebimus. quid profuit Heli sacerdoti, quod solus non violaverit praecepta domini, rapiendo in fuscinulis antequam adeps domino offerretur *Gen. 4.* ex ollis carnes, dum eadem mortis ira, qua filii sunt, multatur? quis rogo eorum ob invidiam melioris hostiae caelestique igni in caelis evectae, ut Abel, occisus? qui *Psalm. 25, 5. 9.* etiam mediocris verbi aspernantur convicium. quis perosus est consilium malignantium *Gen. 5, 24.* et cum impiis non sedit, ut de eo veridice quasi de Enoch diceretur: 'ambulavit Enoch 'cum deo et non inveniebatur' in mundi scilicet vanitate omnis post idola proclive id temporis claudicare relicto deo insipientis? quis eorum salutari in arca, hoc est nunc ecclesia, nullum deo adversantem, ut Noe diluvii tempore, non admisit, ut perspicue

---

AC (*finit v.* 6 acies) *DPQ*

1 transmare *D* tam] *ACPQ*, *om. D* 2 uerius] *ACPQ*, uerum *D* zabolica] *DPQ*, diabolica *A* 3 illusio] i. saltem *A* dein] *ACPQ*, deinde *D* 4 pingunt] fingunt *A* 5 recte] erecta *A* 6 semidormitantes] *ACPQ*, semidormientes *D* sese] se *P*, esse *A* quaed. nou. *A* 7 organa . . . 8 ingerunt] o. affirmant et huic ingerunt patrie que quondam ingessit rome nouatus niger porcia dominice emulator margarite *A* mulcator] *scripsi*, mulctator *DQ*, conculcator *P*, emulator *A* 8 parie *D* armis *A* flammis] fluuiis *D* 9 dignas *post* non tam *P* schema] scena *D*, cena *A* extensuri *post* 8 uiolenter *A* 10 ap. dix. *A* uentris] u. pigri *A* hiisne *D* 11 modo] solum modo *A* inuitant] initantur *D* 11/12 exprobationem *A* 12 talibusue *AP* 13 uitiis i. e. t. p.] ad uitia id est ad tartari portas *AP* 14 ac si] uelut *A* loht *P*, loth olim *A* 15 imbr. sod. *A* praepropere] prope *A* 17 uel] *APQ*, seu *D* 18 comprehensi] excepisti *P*, comprehendisti *A* quia non *om. A* 19 mali sunt . . . diffitemur] non omnes et nos profecto non denegamus *A* eos . . . 20 bonos] quosdam eorum et castos esse et religiosos *A* 20 respondebimus] ex diuine scripture testimonio respondemus non minus periculosum esse sacerdotibus prauorum et impiorum uitam tacendo consentire quam ipsos praue uiuere. ait enim scriptura [*Rom.* 1, 32] non enim qui faciunt sed et qui consentiunt pena pectendi sunt namque *A* sacerdoti *om. A* solus] ipse *A* 21 uiolauerat *D* rapiendo . . . 22 carnis (carnies *D*) *om. A* 22 eidem *D*[1] qua f. s. multatur] multatur qua et filii uiolatores preceptorum domini sunt multati *A* rogo] ergo *A* *post* eorum *ins.* de quorum moribus satis multa superius diximus *P* 23 hostiae c. q. i. in c. euectae] uite *A* caelestisque *D* igni] *Q*, igne *P*, regni *D* coelum *P* occisus] o. est *AP* 24 aspernantur] pertimescunt *A* peros. est] eorum est perosus *A* malignacium *D* 25 ut] *AD*, ita ut *PQ* de eo . . . diceretur] merito de eo dicatur *A* 25/26 enoch cum deo] cum deo tanquam enoch *A* 26 et non . . . 27 insipientis (incipientis *P*) *om. A* 27 quis eorum . . . 65, 1 debere] quis eorum noe imitator exstitit qui tempore diluuii in salutarem archam nullum dei aduersarium intromisit per quod perspicue monstratur non nisi innoxios uel digne penitentes in domum domini que est sancta ecclesia intromitti debere *A* 28 ullum *P*

monstraretur non nisi innoxios vel paenitentes egregios in dominica domu esse debere? quis victoribus solum et in tricentenario numero, hoc est trinitatis sacramento, liberato *Gen. 14, 14 seq.* iusto regum quinque victriciumque turmarum exercitus ferales vincentibus et nequaquam aliena cupientibus sacrificium offerens, ut Melchisedech, benedixit? quis sponte proprium in altari capite caedendum, ut Habraham, deo iubente optulit filium, ut simile quoddam huic impleret Christi mandatum dicentis oculum dextrum scandalizantem *Matth. 5, 29.* evelli debere et prophetae praecaveret se maledictum esse gladium et sanguinem *Ierem. 48, 10.* prohibentem? quis memoriam malefacti de corde radicitus, ut Ioseph, evulsit? quis *Gen. 50, 19. Exod. 19, 16.* in monte cum domino locutus et nequaquam concrepantibus tubis exinde perterritus *Exod. 34, 29.* duas tabulas cornutamque faciem aspectu incredulis inhabilem et horrendam tropico sensu, ut Moyses, advexit? quis eorum pro peccatis populi exorans imo de pectore clamavit, ut ipse, domine, inquiens, 'peccavit populus iste peccatum grande: quod si *Exod. 32, 31. 32.* 'dimittis eis, dimitte: alioquin dele me de libro tuo'? Quis zelo dei accensus mirabili 70 ad ultionem fornicationis sine dilatione, sanando paenitentiae medicamine stupri affectum, *Num. 25, 7.* ne ira populo inardesceret, sicut Finees sacerdos, ut per hoc in aevo reputaretur illi *Psalm. 105, 31.* iustitia, strenue consurrexit? quis vero eorum vel in extirpationem usque ad inter- *Ios. 24, 11.* nicionem de terra repromissionis septem gentium morali intellegentia, vel ad constabilitionem spiritalis Israel pro eis Iesum Nave imitatus est? quis eorum populo dei *Ios. 21. 22.* finales terminos trans Iordanem, ut sciretur quid cui tribui conveniat, sicut supradicti, Finees scilicet et Iesus, sagaciter divisere, ostendit? quis ut adversariorum plebi dei *Iud. 11.* innumera prosterneret gentium milia, unicam filiam, quae propria voluptas intellegitur, imitans et in hoc apostolum dicentem: 'non quaerens quod mihi utile est, sed quod *I. Cor. 10, 33.* 'multis, ut salvi fiant', obviantem victoribus cum tympanis et choris, id est carnalibus desideriis, in sacrificium votivae placationis, ut Iepte, mactavit? quis eorum ad con- *Iud. 6. 7.* turbanda fuganda sternendaque superbarum gentium castra, mysterii trinitatis, ut supra diximus, cum lagoenas viris tenentibus egregias in manibus sonantesque tubas, id est propheticos et apostolicos sensus, ut dixit dominus prophetae: 'exalta quasi tuba vocem *Isai. 58, 1.* tuam': et psalmista de apostolis: 'in omnem terram exivit sonus eorum' et lagoenas *Psalm. 18, 5.* splendidissimo ignis lumine noctu coruscantes, quae accipiuntur in sanctorum corporibus

---

ADP (*deficit* 13 tuo) *Q*

1 egregios *om. D* domu] *AD*, domo *PQ* 2 quis uictoribus . . . 4 benedixit *om. A* 3 uictricumque *D* 4 quis sponte . . . 8 prohibentem] quis sponte obtulit proprium filium iubente domino in altari capite cedendum ut abraam quo apice impleret mandatum christi dicentis oculum d. sc. eu. deb. et prophete comminationem qua maledictum esse qui gladium suum a sanguine prohibuerit denuntiat *A* 7 praecaueret se] *Q*, praecaneret *D*, *om. P* et sanguinem] a sanguine *P* 8 quis] q. eorum *A* iosep *A* euellit *P* quis in monte . . . 11 aduexit *om. A* 11 moysen *D* imo] uno *P*, nimio *A* 12 ipse] moyses *A* domine inquiens (nuiquiens *D*)] dicens domine *A* quod si . . . 13 aliquis] aut dimitte eis aut *A* 13 tuo] t. quem scripsisti *A* quis] uel quis *A* mirabili . . . 16 consurrexit] strenue surrexit ad ultionem fornicationis uel sacrilegii in principem sine dilatione pugione penitentie eum transfigens ut finees ne ira in populum exardesceret et pro hoc reputatur ei iustitia in sempiternum *A* 14 medicamine] *Q*, medicum et *D* 16 iustitia] iniustia *(sic) D* uero *om. D* uel in . . . 18 imitatus est] iesu naue imitatus ad extirpandam usque ad internitionem de terra repromissionis radicem gentium morali intelligentia insurexit *A* 17 promissionis *D* 18 spiritualis *Q* quis eorum] uel quis *A* 19 trans iordanem *om. A* cui] *D*, cuique *Q*, unicuique *A* 20 scilicet *om. A* iesus] i. fecerunt *A* sag. diu. ostendit] sagaciter distribuit *post* terminos *A* aduersariorum . . . 24 desideriis] aduersarum gentium millia innumera populum dei debellantia prosterneret unicam filiam obuiantem sibi uictori que intelligitur propria uoluntas cum timpanis et choris id est carnalibus uitiis imitans in hoc christum dicentem non ueni facere u. m. et apostolum non querens q. m. sit utile sed q. m. ut s. f. *A* 21 prosterneret *om. D* 24 desiderii *D* 25 ut] domino ut *A* sternenda *om. D* mysterii (mysterium *D*) . . . 28 tuam] cum trecentis uiris figuram sancte trinitatis gerentibus resonantes tubas in manibus habentes que significant propheticas et apostolicas uoces nam ad prophetam dicitur quasi tuba e. u. t. *A* 29 splendissimo *D* accipiuntur . . . 66, 1 apostolus] intelliguntur sanctorum corda sancti spiritus splendore ardenter refulgentia de quibus apostolus *A*

2. Cor. 4, 7. bonis operibus annexis et sancti spiritus igni ardentibus, ut apostolus, 'habentes', inquit,
'thesaurum istum in vasis fictilibus', post idolatriae luci, quod moraliter interpretatum
condensae et fuscae cupiditatis, succisionem silvae et evidentia signa Iudaici velleris
imbris caelestis expertis et gentilis rore sancti spiritus madefacti fide non dubia, ut
71 Gedeon, processit? Quis eorum mori exoptans mundo et vivere Christo luxuriosos
Phil. 1, 23. Iud. 16, 24. gentium convivas laudantes deos suos, id est, sensus, extollentes divitias, ut apostolus
Col. 3, 5. Iud. 16, 30. 'et avaritia', inquit, 'quae est simulacrorum servitus', concussis duabus virtute brachi-
orum columnis, quae intelleguntur in voluptatibus nequam animae carnisque, quibus
domus humanae omnis nequitiae quodammodo pangitur ac fulcimentatur, tam innumera-
1. Sam. 7, 9. biles, ut Sampson, prostravit? quis orationibus holocaustoque lactantis agni Philistino-
1. Sam. 12, 18. rum metum depellens insperatas tonitruorum voces nubiumque imbres concitans absque
1. Sam. 10. 1. Sam. 15, 28. 16, 13. adulatione regem constituens, eundem deo non placentem abiciens, uncto pro illo meliore
1. Sam. 12, 2—4. in regno, ut Samuel, valedicturus populo astabit hoc modo dicens: 'ecce praesto sum,
'loquimini coram domino et Christo eius, utrum bovem cuiusquam tulerim an asinum,
'si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus
'accepi? cui a populo responsum est dicente: non es calumniatus nos neque oppressisti
2. Reg. 1. 'neque tulisti de manu alicuius quippiam'. quis eorum, igne caelesti centum superbos
exurens, quinquaginta humiles servans et absque adulationis fuco, non deum per pro-
phetas, sed idolum Accaron consulenti, mortem imminentem iniquo regi annuntians,
1. Reg. 18, 40. omnes prophetas simulacri Baal, qui interpretati accipiuntur sensus humani invidiae
avaritiae, ut iam diximus, semper intenti, mucrone corusco, hoc est verbo dei, ut Helias
Iac. 5, 17. egregius vates, prostravit et zelo dei commotus, iniquorum terrae imbres adimens
aetherales, ac si fortissimo penurii clustello tribus annis sexque mensibus obseratos,
1. Reg. 19, 10. fame siti moribundus in deserto conquestus est: domine, inquiens, 'prophetas tuos oc-
'ciderunt et altaria tua suffoderunt et ego relictus sum solus et quaerunt animam meam?'
72 Quis eorum carissimum discipulum terrenis extra solitum ponderibus oneratum, quae
2. Reg. 5. ante ea a se magnopere licet rogato ut acciperet despecta fuissent, etsi non perpetua
2. Reg. 6, 15—17. lepra, ut Helisaeus, saltim expulsione multavit? et quis ex illis puero in vitae
desperatione aestuanti atque inproviso super bellico hostium apparatu civitatem, in qua
erant, obsidentium tremefacto inter nos, ut ille, animae visus, ferventi exoratione ad
deum facta, ita ut intueri poterit auxiliarium caelestis exercitus, armatorum curruum
ceu equitum ignito vultu fulgentium montem plenum, patefecit, et credere quin fortior
2. Reg. 4. fortior esset ad salvandum quam inimici ad pugnandum? et quis eorum corporis tactu
mortui scilicet mundo, viventis autem deo, alii diverso funere occubanti procul dubio

ADQ

2 istis *D* luci] lucis succensionem *A* interpretatur *A* 3 condensae] AD^2Q, densae D^1 succisionem siluae et] exterminato et post *A* uelleri* D^1 4 sp. sanct. *A* 5 cessit *D* luxuriosas *A* 6 laudantes . . . 7 seruitus] uidelicet quinque satrapas pfilistinorum que intelliguntur quinque corporis sensus qui captam animi uirtutem diuitiis et uite uoluptatibus illudunt recepta pristina uirtute *A* 7 sunulacrorum *D* concussis . . . 9 nequitiae] conuessis fortiter duabus columpnis que intelliguntur corporis animeque peruerse uoluntatis quibus omnis humane nequitie domus *A* 9 ac] atque *A* fulmentatur *D*, fulcitur *A* 9/10 tam innumerabiles *om. A* 10 ut samson prostrauit *ante* concussis *A* quis . . . 11 insperatas] quis eorum orationum holoca[u]sto metum inimicorum insperate depulit ut samuel uel quis *A* 12 regem *om.* D^1 constituens] dei precepto constituit *A* non placentem . . . 13 dicens] displicentem deeicit et pro eo meliorem unxit aut quis eorum assistenti sibi populo ut idem samuel dicere potest *A* 13 regno] *Q*, regnum *D* 14 domino] deo *A* an] aut *A* 15 aliq. oppr. *A* 16 a *om. D* resp. est a pop. *A* dicente *om. A* cal. es nos *A* neque] que D^1 17 tulisti] *AQ*, cepisti *D* alicuius quippiam] *AQ*, cuiuspiam *D* 18 absque . . . 19 accaron con *om.* D^1 non . . . 19 consulenti] qui non . . . consuluit *A* 19 mortem i. i. r. annuntians *post* fuco *A* 20 omnes prophetas] quis eorum o. sacerdotes *A* prophetas *om.* D^1 babal *D* inuidiae] immunde *A* 21 corusco *om. A* 22 et zelo . . . 67, 7 prostrata sunt *om. A* 24 tua *om. D* 27 ante ea] antea *D* 29 atque] ac *D* 30 turmefacto *D* 31 poterint *D* 32 seu *D* 34 occumbenti *D*

mortuo deo, vitiis vero viventi quasi supra dictus proficiet, ita ut statim prosiliens
Christo grates pro sanitate agat cunctorum paene mortalium ore desperata?
Cuius eorum, carbone ignito de altari forcipe Cherubin advecto, ut peccata sua *Esai. 6, 6. 7.*
delerentur humilitate confessionis, labia, ut Esaiae, mundata sunt et efficaci oratione *2. Reg. 19 = Esai. 37.*
sibi adiuncta pii regis Ezechiae, supplantatione centum octoginta quinque milia
exercitus Assyriorum nullo apparente vulneris vestigio angeli manu, ut supra dicti,
prostrata sunt? quis eorum ob praecepta dei et minas caelitus datas veritatemque vel
non audientibus proferendam squalores pedoresque carcerum, ut momentaneas mortes, *Ier. 20, 2. 37, 15. 26, 8.*
ut beatus Ieremias excepit? et ne multa: quis eorum, ut magister gentium dixit, errare *Hebr. 11, 37. 38.*
in montibus et in speluncis et in cavernis terrae, lapidari, secari, totius mortis genere
pro nomine domini attemptari, sicut sancti prophetae, perpessus est? Sed quid immora- 73
mur in exemplis veteribus, ac si non essent in novo ulla? audiant itaque nos, qui
absque ullo labore angustum hoc iter Christianae religionis praetento tantum sacer-
dotali nomine intrare se putant, carpentes paucos flores veluti summos de extento
sanctorum novi testamenti tironum amoenoque prato. quis vestrum, qui torpetis potius
quam sedetis legitime in sacerdotali sede, eiectus de consilio impiorum, post diversarum *Act. 16, 23.*
plagas virgarum ut sancti apostoli, quod dignus habitus est pro Christo vero deo con-
tumeliam pati, toto corde trinitati gratias egit? quis ob testimonium verum deo feren- *Rufinus h. e. 2, 23.*
dum fullonis vecte cerebro percussus, ut Iacobus primus in novo dumtaxat episcopus
testamento, corporaliter interiit? quis gladio vestrum ab iniquo principe, ut Iacobus *Act. 12, 2.*
Iohannis frater, capite caesus est? quis, ut protominister martyrque euangelicus, hoc *Act. 7, 58.*
solum criminis habens, quod viderit deum, quem perfidi videre nequiverant, nefandis
manibus lapidatus est? quis inversis pedibus crucis affixus pro reverentia Christi
patibulo, quem non minus morte quam vita honoraturus, ut clavicularius ille caelorum
regni idoneus, extremum halitum fudit? quis ex vobis gladii ictu veridicantis pro con-
fessione Christi post vincula carceris, naufragia marum, virgarum caedem, post flumi-
num latronum gentium Iudaeorum pseudoapostolorum continua pericula, post famis
ieiunii vigiliarum labores, post perpetem sollicitudinem omnium ecclesiarum, post aestum
pro scandalizantibus, post infirmitatem pro infirmis, post admirabilem praedicando
Christi evangelium orbis paene circuitum, ut vas electionis magisterque gentium electus
capite plexus est? Quis vestrum, ut sanctus martyr Ignatius Antiochiae urbis episcopus, 74

ADP (*redit* 15 quis, *om.* 18 toto . . . 25 fudit) *Q*

1 mortuo deo] *Q*, mortui *D* 2 poenae *Q* 4 ysaie *D* 7 prostrati *D* quis] q. uero *A* celitas *A* 7/8 ueritatemque uel n. a. proferendam] *Q*, ueritatem quod n. a. proferendam *D*, proferendamque ueritatem non audientibus *A* 8 pedoresque] fetoresque *A* ut mom.] et mom. *A* 9 multa] m. loquar *A* dixit] de prophetis dixit *A* 11 attemptari] attrectari *A* sicut sancti prophetae *om. A* perpessus est] *ante* errare *A*, perpessi sunt *D* 12 in *om. A* in nouo (noua *D*) ulla] ulla in nouo testamento *A* nos *om. A* 13 hoc ang. *A* praetento] percepto *A* tanto *D* 14 se putant intrare *post* labore *A* 14/15 ext. sanct. noui (n. e. s. *D*) test. tir. am. q. prato] ext. am. q. prato sanct. tir. noui test. *A* 15 quis] q. itaque *A* torpetis] torpens *D*[1] 16 sed. legitime (legittie *D*)] l. s. *A* concilio *A* diuersas *A* 17 ut sancti apostoli] gaudeat cum apostolis *A* quod *om. P* est pro . . . 18 egit] sit contumeliam pro christo pati *A* 18 quis ob . . . 20 interiit] quis ob testimonium ueritatis percussus in cerebro uecte fullonis ut iacobus noui testamenti primus episcopus occubuit *A* 20 uestr. gl. *A* principe] rege *A* 21 fr. ioh. *A* capite caesus] decollatus *A* ut protominister martyrque euang.] ut prothomartir euuangelicusque minister *A* hoc . . . 22 nequiuerant] ob christi testimonium *A* 23 est lap. *A* crucis . . . 25 fudit] patibulo est adfixus pro christo ut ille regni celorum clauiger idoneus *A* 25 regni] *Q*, regem *D* quis] q. inquam *A* gl. ictu ueridicantis (*sic Q*, ueridicantes *D*, *om. P*)] gladio *post* christi *A* 26 carceres *A* marum] *scripsi*, amarum *DQ*, amaram *AH*, maris *P* 27 gent. iud. latr. *A* pseudoap.] post pseudoap. *A* fames *A* 28 uigiliarumque *A* 29 infirmis] infirmantibus *A* praedicando . . . 30 circuitum] pene orbis circuitum in predicatione euuangelii christi *A* 30 orbis] omnis *D* ut uas . . . 31 plexus (plectus *P*) est] c. plexus est ut uas electionis doctorque gentium *ante* post uincula *A* 31 martur *D*[1] antiochene *A*

post admirabiles in Christo actus ob testimonium eius leonum molis Romae confractus est? cuius verba cum ad passionem duceretur audientes, si aliquando vultus vestri rubore confusi sunt, non solum in comparatione eius vos non putabitis sacerdotes, sed ne mediocres quidem Christianos esse. ait enim in epistola, quam ad Romanam ec- *Rufinus hist. eccl. 3, 36.* clesiam misit: 'a Syria usque Romam cum bestiis terra marique depugno die ac nocte *(= Ignatius ad Rom. 5).* 'conexus et colligatus decem leopardis, militibus dico ad custodiam datis, qui ex bene- 'ficiis nostris saeviores fiunt. sed ego eorum nequitiis magis erudior, nec tamen in hoc 'iustificatus sum. o salutares bestias, quae praeparantur mihi, quando venient? quando 'emittentur? quando eis frui licebit carnibus meis? quas ego exopto acriores parari et 'invitabo ad devorationem mei et deprecabor, ne forte, ut in nonnullis fecerunt, timeant 'attingere corpus meum: quin immo, et si cunctabuntur, ego vim faciam, ego me in- 'geram. date, quaeso, veniam, ego novi, quid expediat mihi: nunc incipio esse Christi 'discipulus: facessat invidia vel humani affectus, vel nequitiae spiritalis, ut in Iesum 'Christum adipisci merear ignes, cruces, bestias, dispersiones ossium discerptionesque 'membrorum ac totius corporis poenae et omnia in me unum supplicia diaboli arte 'quaesita complentur, dummodo Iesum Christum merear adipisci'. quid ad haec dormitantibus animae oculis aspicitis? quid talia surdis sensuum auribus auscultatis? discutite, quaeso, tenebrosam atramque cordis vestri caliginem teporis, ut veritatis et humilitatis praefulgidum lumen videre possitis. Christianus non mediocris, sed perfectus, sacerdos *Esai. 14, 12.* non vilis, sed summus, martyr non segnis, sed praecipuus dicit: nunc incipio esse Christi discipulus. et vos, ac si Lucifer ille de caelo proiectus, verbis, non potestate erigimini et quodammodo sub dente ruminatis et gestibus praetenditis, quae antea *Esai. 14, 13. 14.* actor vester depinxerat, 'in caelum', inquiens, 'conscendam et ero similis altissimo'. *Esai. 37, 25.* et iterum: 'ego fodi et bibi aquam et exsiccavi vestigio pedum meorum omnes rivos 'aggerum'. multo rectius oportebat vos imitari illum et audire, qui totius bonitatis et *Psalm. 21, 7.* humilitatis vere invictum exemplar est, dicentem per prophetam: 'ego autem sum ver- 'mis et non homo, opprobrium hominum et abiectio plebis'. o mirabile quoddam dixisse eum opprobrium hominum, cum omnis mundi opprobria deleverit: et iterum in euangelio. *Ioh. 5, 30.* 'non possum ego a me ipso facere quicquam', cum ipse coaevus patri ac spiritui sancto, communis eiusdemque substantiae, caelum et terram cum omni eorum inaestimabili *Eccl. 10, 9.* ornamento fecerit, non alterius sed propria potestate: et vos arroganter verba exaltasse,

75 propheta dicente: 'quid superbit terra et cinis?' Sed ad propositum revertar: quis, *Rufinus h. e. 4, 15.* inquam, ex vobis, ut Smyrnensis ecclesiae pastor egregius Polycarpus Christi testis,

---

AD(II)P (*om.* 28 et iterum . . . 32 cinis) *Q*

1 eius test. *A* 2 cuius] *APQ*, que *D* 3 confusi] *AD*, suffusi *PQ* sunt] essent *P* eius] ei *D* non solum . . . sacerdotes] erubescetis in comparatione eius non dico solummodo uos uocari sacerdotes *A* putabitis] peetabitis *D* 4 esse *om. A* 5 a *om. D* romam usque *A* depugno] *APQ*, pugno *D* 6 colligatus] *APQ*, ligatus *D* leopardus militis *D* datis] elatis *A* 8 bestie que mihi parautur *A* 9 mittentur *A* lic. frui *A* carnibus meis] *PQ*, carnes carnibus meis *D*, nostris carnibus *A* ego *om. D* 11 attingre *Q (em. II)*, tangere *A* et *om. P* 12 quod *D̊* nunc] *APQ*, tunc *D* 12/13 chr. disc. esse *A* 13 fatescat *A* spiritalis] *DP cum Rufino*, spiritualis *Q*, spirituales *A* in *om. AP* 14 mer. ad. *A* bestiae *AP* 16 compleantur *AP*, cumulentur *Rufinus* quid ad haec] quid queso hec o presules *A* 17 aspicitis *om. A* ascultatis *AD* 18 teporis] *PQ*, temporis *D*, *om. A* et hum.] humilitatisque *A* 20/21 chr. esse *A* 21 ac (*om.* D^1) si] tanquam *A* lucifer *post* proiectus *D*, *ins. ante* ille, *sed rursum del.* D^2 23 actor] *DQ*, auctor *AP* depinxerat] d. inaniter *A* 24 uestigio (*Q*, uestigia *DP*) ped. meor.] ped. meor. uestigio *A* 25 aggeris *A* multo] enimuero multos *A* 27 o mir. q. dixisse eum] o q. admirabile se uocasse *A* 28 cum omnis] qui tocius *A* probra diluerat *A* et it. in eu.] in euangelio uero *A* 29 ego] e. inquit *A* ipse *om. A* ac sp.] spirituique *A* 30 communis e. q. s.] e. q. s. existens *A* ineffabili *A* 31/32 exaltasse pr. dicente] extollitis nec prophetam auditis dicentem *A* 32 quid] *AQ*, quo *D* sed] sed ut *P* reuertatur *D*, reuertamur *A* 33 testis . . . 69, 2 dixit] t. eximius christi caritate repletus humane mensam apposuit militibus ad tormenta eum auide trahentibus obiectus uero flammis clauis se conantibus configere dixit sinite *A*

mensam humane hospitibus ad ignem eum avide trahentibus apposuit et obiectus
flammis pro Christi caritate dixit: 'qui dedit mihi ignis ferre supplicium, dabit, ut sine
'clavorum confixione flammas immobiliter perferam'. unum adhuc praeter magnam verbis
volans sanctorum silvam exempli gratia ponam. Basilium scilicet Caesariensem episco- *Rufinus h. e. II, 5.*
pum, qui, cum ab iniquo principe minae huiuscemodi intentarentur, quod, nisi in cras-
tinum Arriano caeno, ut ceteri, macularetur, esset omnino moriturus, dixisse fertur:
'ego sane ero cras, qui hodie sum: tu te utinam non mutares'. et iterum: 'utinam
'haberem aliquid digni muneris, quod offerrem huic, qui maturius Basilium de nodo
'follis huius absolveret'. quis ex vobis apostolici sermonis regulam, quae ab omnibus
semper sanctis sacerdotibus quibusque temporibus extantibus humanam suggestionem
praecipitanter ad nequitiam festinantem, recutientibus servata est, in concussione tyran-
norum indirupte custodivit, hoc modo dicens: 'oboedire oportet magis deo quam hominibus'. *Act. 5, 29.*
Igitur confugientes solito more ad domini misericordiam sanctorumque prophetarum eius 76
voces, ut illi pro nobis oraculorum suorum iacula inperfectis pastoribus, ut antea tyrannis,
quis compuncti sanentur, librent. videamus quid dominus per prophetas ad desides et
inhonestos sacerdotes et non bene populum tam exempla quam verba docentes minarum
loquatur. nam et Heli ille sacerdos in Silo pro eo, quod non digno deo zelo severe
in filios contemnentes deum ultus fuerat, sed molliter et clementer, utpote paterno
affectu, admonuerat, tali animadversione damnatur, dicente ad eum propheta: 'haec *1. Sam. 2, 27. 28.*
'dicit dominus: manifeste ostendi me ad domum patris tui, cum essent in Aegypto
'servientes Pharaonis, et elegi domum patris tui ex omnibus tribubus Israel mihi in
'sacerdotio'. et post pauca: 'quare respexisti in incensum meum et in sacrificium meum *1. Sam. 2, 29.*
'improbo oculo et honorificasti filios tuos plus quam me, ut benediceres eos a primordio
'in omnibus sacrificiis coram me?' 'et nunc sic dicit dominus: quoniam qui honorificant *1. Sam. 2, 30. 31.*
'me, honorabo eos: et qui pro nihilo habent me, ad nihilum redigentur. ecce dies
'venient et disperdam nomen tuum et semen domus patris tui'. 'et hoc tibi signum *1. Sam. 2, 34.*
'sit, quod veniet super duos filios tuos Ofni et Finees: in uno die morientur ambo in
'gladio virorum'. si haec itaque patiuntur, qui verbis tantum subiectos et non condigna
ultione emendant, quid ipsis fiet, qui ad mala hortantur peccando et trahunt? Quid illi 77
quoque perspicuum est vero vati post expletionem signi ab eodem praedicti et resti-

---

AC (f. 27 inde a v. 10 *circiter* humanam, *sed pleraque evanuerunt*) *DP* (*om.* 29 quid . . . 70, 9 eum) *Q*

3/4 uolans uerbis magnam *A* 4/5 episcopum *om. AP* 5 ab *om. D* huiusmodi *P* intenderentur *A* 6 macularentur *A* 7 te] ne *A* non *om. P* mutareris *A* 8 offeram *A* maturius *post* huius *A* 9 absolueret *D*, absoluat *A* ex uobis] uestrum *A* 10 semper *om. A* quibusque temporibus extantibus] omni tempore *P* suggestionem *bis D* 11 nequicia *D* 11/12 in concussione tyrannorum] et incutientibus tirannis *A* 12 indirupte (indisrupte *P*) custodiuit (*sic ADP*, custodiunt *Q*) *ante* apostolici *A* hoc modo dicens] quae eiusmodi est *P*, constanter dixit *A* op. mag.] *CPQ*, mag. op. *AD* 13 igitur] nos i. *A* domini] dei et domini nostri *A*, domini nostri *P* misericordiam *om. AP* 14 eius *om. A* inperfectis] in inperfectis *A* 14 ut ant. tyrannis *om. A* 15 quis] *DP*, queis *Q*, quibus *A* librent] *ante* quibus *A*, liberent *D* per prophetas] *APQ*, *om. D* 16 bone *D* tam exemplis quam uerbis *A* minarum *om. A* 17 et *om. A* ille sacerdos (sacerdotes *D*)] sac. ille *A* in silo *om. A* deo] dei *A* seuere] seruare *D*, *om. A* 18 contemnentes deum] *PQ*, contemptos deum *D*, dei cultus contempnentes *A* ultus fuerat *D*, accensus fuerit *A* et clementer] clementerque *A* utputa *D*, et *A* 19 monuerat *P*, admonuerit *A* animaduersione] aduersione *D* 20 ostendi me] ostendisti *D* ad domum] domui *A* 21 pharaoni *P*, in domo pharaonis *A* eligi *D* tribubus] *A*, tribus *P*, *om. DQ* isr. mihi] m. i. *A* 22 quare] quia *A* 23 improbo] in improbo D^1 24 sacrificiis] s. israel *A* et nunc sic] D^2Q, et nunc D^1, et sic *P*, *om. A* honorificante me *D* 25 honorificabo *A* red. in nichilum *A* 27 sit *om. A* finees *P* 27/28 in gladio uirorum] gladio *A* 28 si] set *D* tantum] *ACPQ*, tum *D* condigna] *C* (*superest* con . .) *PQ*, digna *AD* 29 ipsis fiet (*sic C[?]PQ*, fecit *D*)] fiet de ipsis *A* mala] magna agenda *A* peccando *post* trahunt *A* quid illi . . . 70, 1 prohibitoque] perspicuum quoque est quod illi ueridico uati obtigit qui missus a iudea ut prophetaret in bethel post explicationem . . . impio regi prohibitusque *A*

tutionem aridae manus impio regi misso a Iudaea prophetare in Bethel prohibitoque,
ne quid ibidem cibi gustaret, ac decepto ab alio, ut dicebatur, propheta, ut parum
1. Reg. 13, 21—24. quid panis et aquae sumeret, obtigit, dicente ad eum suo hospite: 'haec dicit dominus
'deus: quia inoboediens fuisti ori domini et non custodisti mandatum, quod praecepit
'dominus deus tuus et reversus es et comedisti panem et bibisti aquam in hoc loco, in
'quo mandaveram tibi, ne manducares panem nec biberes aquam, non ponetur corpus
'tuum in sepulcro patrum tuorum. et factum est', inquit, 'postquam manducavit panem
'et bibit aquam, stravit sibi asinam suam et abiit: et invenit eum leo in via et oc-
78 'cidit eum?' Esaiam quoque sanctum prophetam de sacerdotibus hoc modo loquentem
Esai. 3, 11—15. audite: 'vae impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei. populum meum
'exactores sui spoliaverunt et mulieres dominatae sunt eius. popule meus, qui beatum
'te dicunt, ipsi te decipiunt et viam gressuum tuorum dissipant. stat ad iudicandum
'dominus et stat ad iudicandos populos. dominus ad iudicium veniet cum senibus populi
'sui et principibus eius. vos depasti estis vineam meam, rapina pauperis in domo vestra.
'quare atteritis populum meum et facies pauperum commolitis? dicit dominus exer-
Esai. 10, 1—3. 'cituum'. et item: 'vae qui condunt leges iniquas et scribentes iniustitiam scripserunt,
'ut opprimerent in iudicio pauperes et vim facerent causae humilium populi mei, ut
'essent viduae praeda eorum et pupillos diriperent. quid facietis in die visitationis et
Esai. 28, 7. 8. 'calamitatis de longe venientis?' et infra: 'verum hi quoque prae vino nescierunt et
'prae ebrietate erraverunt, sacerdotes nescierunt prae ebrietate, absorpti sunt a vino,
'erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium. omnes enim
79 'mensae repletae sunt vomitu sordium, ita ut non esset ultra locus.' 'Propterea audite
Is. 28, 14 15. 'verbum domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Hieru-
'salem. dixistis enim: percussimus foedus cum morte et cum inferno fecimus pactum.
'flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos, quia posuimus mendacium
Esai. 28, 17—19. 'spem nostram et mendacio protecti sumus.' et post aliquanta: 'et subvertet grando
'spem mendacii et protectionem aquae inundabunt, et delebitur foedus vestrum cum
'morte et pactum vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cum transierit,
Esai. 29, 13—16. 'eritis ei in conculcationem: quandocumque pertransierit, tollet vos'. et iterum: 'et
'dixit dominus: eo quod appropinquat populus iste ore suo et labiis glorificant me, cor
'autem eorum longe est a me: ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo
'huic miraculo grandi et stupendo. peribit enim sapientia a sapientibus eius et intel-
'lectus prudentium eius abscondetur. vae qui profundi estis corde, ut a domino abs-
'condatis consilium, quorum sunt in tenebris opera et dicunt: quis videt nos? et quis
Esai. 66, 1—8. 'novit nos? perversa enim haec vestra cogitatio'. et post aliquanta: 'haec dicit dominus:
'caelum sedes mea et terra scabellum pedum meorum est. quae ista est domus, quam
'aedificabitis mihi? et quis erit locus quietis meae? omnia haec manus mea fecit

---

AC (*f. 28 inde a v.* 11 pule *(?)* meus) *DP* (*incipit* 9 esaiam, *om.* 33 uae . . . 71, 6 est) *Q*

1 prohibito quia *D* 2 quid] *ACPQ*, quis *D* decepto ab alio ut] deceptus a quodam qui *A* dicebatur] *AC*, dicibatur *Q*, dicitur *D* 3 obtigit *post* uati *(vide ante) A* suo hospite] predicto propheta hospite suo *A* 4 ori domini] *AQ*, deo *D*, *inc. C* 5 dom. deus tuus] tibi dom. deus *A* et reuersus es *om. A* 6 mandauerat *A* 8 sibi *om. A* inuenit] *AQ*, in *D*, *inc. C* 9 isaiam *A*, ysaiam *D* sanctum *om. D*, *inc. C* 10 enim *om. A* manum *D* 11 exactoris *A* spoliarunt *P* eius] eis *vulg. vers.* 12 et (*CPQ*, ut *D*) stat a. i. populos dominus *om. A* 14 pauperum *A* 15 dicet *Q* 16 iterum *AP* condiunt *A* 17 causae] *AC (spatio requiritur) PQ*, *om. D* mei] *ACPQ*, *om. D* 18 prede *A* 19 hii *AD* 20 a uino] animo *A* 23 illusores] *AC* (. . . sores) *PQ*, illusiores *D* 24 dixisti *D* cum inf.] *ACPQ*, non inf. *D* 25 uenie *A* nos] *ACPQ*, uos *D* 28 inferno] *ACPQ*, in inferno *D* non stabit *ante* pactum *A* 29 et in] ei in *AP cum vers. vulg.* pertransierit] transierit *A* 30 appropinquauerit *A* glorificat *A* 31 eorum] eius *A* ideo] idcirco *A* ego addam] *ACD²PQ*, uirgo adam *D¹* 32 huic] *ACPQ*, *om. D* 34 in ten. sunt *A* 35 enim haec] est enim ista *A* haec dicit . . . 71, 1 dicit dominus *om. A* 37 meae] mei *Q*, me *D*, *def. C*

'et facta sunt universa ista, dicit dominus. ad quem autem aspiciam nisi ad pauperculum et contritum spiritu et trementem sermones meos? qui immolat bovem, quasi 'qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat 'idolo. haec omnia elegerunt in viis suis et in abominationibus suis anima eorum delectata est'. Hieremias quoque virgo prophetaque quid insipientibus loquatur pastoribus, 80 attendite: 'haec dicit dominus: quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia *Ier. 2, 5.* 'elongaverunt a me et ambulaverunt post vanitatem et vani facti sunt?' et paulo post: 'et ingressi contaminastis terram meam et hereditatem meam posuistis in abominationem. *Ier. 2, 7–9.* 'sacerdotes non dixerunt: ubi est dominus? et tenentes legem nescierunt me et pastores 'praevaricati sunt in me. propterea adhuc iudicio contendam vobiscum, ait dominus, et 'cum filiis vestris disceptabo'. item post aliquanta: 'stupor et mirabilia facta sunt in *Ier. 5, 30. 31.* 'terra: prophetae praedicabant mendacium et sacerdotes applaudebant manibus suis et 'populus meus dilexit talia. quid igitur fiet in novissimis eius?' 'cui loquar et con- *Ier. 6, 10.* 'testabor, ut audiat? ecce incircumcisae aures eorum et audire non possunt. ecce 'verbum domini factum est illis in opprobrium et non suscipiunt illud': quia extendam *Ier. 6, 12–15.* 'manum meam super habitantes terram, dicit dominus. a minore quippe usque ad 'maiorem omnes avaritiae student et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt 'dolum. et curabant contritionem filiae populi mei cum ignominia dicentes: pax, pax. 'et non erit pax. confusi sunt, qui abominationem fecerunt. quin potius confusione 'non sunt confusi et erubescere nescierunt. quam ob rem cadent inter ruentes, in tempore visitationis eorum corruent, dicit dominus'. et iterum: 'omnes isti principes de- *Ier. 6, 28–30.* 'clinantium ambulantes fraudulenter aes et ferrum universi corrupti sunt. defecit sufflatorium in igne. frustra conflavit conflator, malitiae autem eorum non sunt consumptae. 'argentum reprobum vocate eos, quia dominus proiecit illos'. et post pauca: 'ego sum, *Ier. 7, 11–15.* 'ego sum, ego vidi, dicit dominus. ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum 'a principio, et videte quae fecerim ei propter malitiam populi mei Israel. et nunc quia 'fecistis omnia opera haec, dicit dominus: et locutus sum ad vos mane consurgens et 'loquens et non audistis, et vocavi vos et non respondistis, faciam domui huic, in qua 'invocatum est nomen meum et in qua vos habetis fiduciam, et loco, quem dedi vobis 'et patribus vestris, sicut feci Silo et proiciam vos a facie mea'. Et iterum: 'filii mei 81 'exierunt a me et non subsistunt, et non est qui extendat ultra tentorium meum et *Ier. 10, 20. 21.* 'erigat pelles meas. quia stulte egerunt pastores et dominum non quaesierunt. propterea non intellexerunt et grex eorum dispersus est'. et post aliquanta: 'quid est *Ier. 11, 15. 16.* 'quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? numquid carnes sanctae auferent 'a te malitias tuas, in quibus gloriata es? olivam uberem pulchram fructiferam speciosam vocavit dominus nomen tuum. ad vocem loquelae grandes exarsit ignis in ea et

---

AC (*f. 29 inde a v.* 2 *circ.* bovem, *f. 30 inde a v.* 31 proiciam) *DP* (*incipit* 6 hieremias, *deficit* 19 *in* dolum) *Q*

1 respitiam *A* 2 qui immolat . . . 5/6 delectata est *om. A* 3 exterebat *D* 5 idolo] *CQ*, ydola *D* eligerunt *DQ* 6 est] *CQ*, *om. D* 7 haec dicit] haec inquiens *P*, hoc inquiens dicit *A* 8 elongauerunt] se e. *P* et ambulauerunt *om. A* 9 et ingr.] ingr. *A* posuistis] *APQ*, poluistis *D*, po . . . . *C* in abom. *ante* posuistis *A* 10 dominus] deus *A* 11 propterea . . . dominus *post* 12 disceptabo *A* adhuc *om. A* contendebam *P* ait] dicit *A* 12 item] et *A* 14 nouissimo *AP* 16 in *om. A* quia] et *A* 18 cuncti] omnes *A* 20 et non erit] cum non esset *A* qui] quia *A* 21 inter] in terra *A* 22 omnes . . . 33 egerunt *om. A* 24 conflauit] conflant *D* 25 uocate] *CQ*, uocat *D* 26 ite] *Q*, iste *D* silo] *C* (*spatio requiritur*) *Q*, iosaphat sylo *D* 28 consurgens] *Q*, surgens *D* 29 non aud.] aud. *D* 30 loco] *Q*, in loco *D* 33 et *om. A* 34 intellexerunt] intellexerunt neglexerunt *A* 35 quod] *CQ*, quid *A*, uobis *D* dilectus] *AD*, dilestus *Q* faciat *A* numquid . . . 72, 2 deuorandum] et infra *A* sancto *D* 36 oliuam] *CQ*, obiuam *D* 37 uocabit *traditur*

Ier. 12, 9. 10. 'combusta sunt fruteta eius'. et iterum: 'venite, congregamini, omnes bestiae terrae, 'properate ad devorandum. pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt 'partem meam, dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis'. itemque *Ier. 14, 10.* loquitur: 'haec dicit dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos et non quievit 'et domino non placuit. nunc recordabitur iniquitatum eorum et visitabit peccata illo- *Ier. 14, 13–16.* 'rum'. 'prophetae dicunt eis: non videbitis gladium et fames non erit in vobis, sed 'pacem veram dabit dominus vobis in loco isto. et dixit dominus ad me: falso pro- 'phetae vaticinantur in nomine meo, non misi eos et non praecepi eis, visionem men- 'dacem et divinationem et fraudulentiam et seductionem cordis sui prophetant vobis. 'ideo haec dicit dominus: in gladio et fame consumentur prophetae illi et populi, quibus 'prophetaverunt, proiecti erunt in viis Hierusalem prae fame et gladio, et non erit qui 82 'sepeliat'. Et iterum: 'vae pastoribus, qui disperdunt et dilacerant gregem pascuae *Ier. 23, 1. 2.* 'meae, dicit dominus. ideo haec dicit dominus deus Israel ad pastores qui pascunt 'populum meum: vos dispersistis gregem meum et eiecistis eos et non visitastis illos. *Ier. 23, 11–20.* 'ecce, ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, dicit dominus'. 'propheta 'namque et sacerdos polluti sunt et in domu mea inveni malum eorum, dicit dominus: 'et idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris, impellentur enim et corruent in 'ea, afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, dicit dominus. et in pro- 'phetis Samariae vidi fatuitatem, et prophetabant in Baal et decipiebant populum 'meum Israel. et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterium et iter men- 'dacii: et confortaverunt manus pessimorum, ut non converterentur unusquisque a malitia 'sua: facti sunt mihi omnes Sodoma et habitatores eius quasi Gomorrha. propterea 'haec dicit dominus ad prophetas: ecce ego cibabo eos absinthio et potabo eos felle. 'a prophetis enim Ierusalem est egressa pollutio super omnem terram. haec dicit do- 'minus exercituum: nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis et decipiunt 'vos: visionem enim cordis sui loquuntur, non de ore domini. dicunt enim his, qui me 'blasphemant, locutus est dominus: pax erit vobis: et omni, qui ambulant in pravitate 'cordis sui, dixerunt: non veniet super eos malum. quis enim affuit in consilio domini 'et vidit et audivit sermonem eius? quis consideravit verbum illius et audivit? ecce, 'turbo dominicae indignationis egreditur et tempestas erumpens super caput impiorum 'veniet: non revertetur furor domini, usque dum faciat et usque dum compleat cogi- 83 'tationem cordis sui. in novissimis diebus intellegetis consilium eius'. Parum namque cogitatis vel facitis, quod sanctus quoque Ioel monens inertes sacerdotes ac deflens *Ioel 1, 5–12.* detrimentum populi pro iniquitatibus eorum edixit: 'expergiscimini, qui estis ebrii a 'vino vestro, et plorate et lamentamini omnes, qui bibitis vinum in ebrietatem, quia 'ablata est ab ore vestro iucunditas et gaudium. lugete, sacerdotes, qui deservitis 'altario, quia miseri facti sunt campi. lugeat terra, quia miserum factum est frumentum 'et siccatum est vinum, diminutum est oleum, aruerunt agricolae. lugete, possessiones, 'pro tritico et hordeo, quia periit vindemia ex agro, vitis arefacta est, ficus diminutae

AC (*finit c. v.* 22) *DP* (*redit* 33 sanctus, *om.* 38 lugete . . . 73, 3 arescerent) *Q*

2 properate] *CQ*, preparate *D* uin. meam] *ACQ*, nineam *D* 3 deserto *A* 4 haec dicit . . . 7 isto *om. A* mouere] *CQ*, nouere *D* 5/6 illorum] *CQ*, eorum *D* 6 famis *D* 7 uobis] in uobis *D* 7/8 pr. fals. *A* 8 et non] non *D*, nec *A* eis] eois *D* 8/9 mendacem *om. A* 9 fraudulencia *D* 11 prophetauerunt] predicauerunt *D* 12 dispergunt *A* 13 israel *om. A* 16 domu] *D*, domo *AQ* inueni] inuentum est *A* 18/19 et in prophetis . . . 33 facitis *om. A* 21 conuerterentur] *C(?)D*, conuerteretur *Q* 22 sua *om. D* gormorra *D* 26 locuntur *D* hiis *D* 27 ambulat *vers. vulg.* 28 eos] eo *D*, nos *vers. vulg.* 33 quod s. q. ioel] quid quoque sanctus iohel propheta *A* mouens *D* ac] et *P* 34 dixit *P*, denuntiat attendite *A* expergiscemini *A* 35 uestro *om. A* bibistis uinum *P* 37 altari *AP* 37/38 frumentum et s. (exsiccatum *A*) est *om. D* 38 deminutum *A* aruerunt] *AQ*, et aruerunt *D*, aruere *P* 39 perit *D*

'sunt: granata et palma et malum et omnia ligna agri arefacta sunt, quoniam con-
'fuderunt gaudium filii hominum'. quae omnia spiritaliter intellegenda erunt vobis, ne
tam pestilenti fame verbi dei animae vestrae arescerent. et iterum: 'flete, sacerdotes, *Ioel 2, 17.*
'qui deservitis domino, dicentes: parce, domine, populo tuo et ne des hereditatem
'tuam in opprobrium et ne dominentur eorum gentes, uti ne dicant gentes: ubi est deus
'eorum?' sed haec vos nequaquam auditis, sed omnia, quibus propensius divini furoris
indignatio inardescat, admittitis. Quid etiam sanctus Osee propheta sacerdotibus vestri 84
moduli dixerit, signanter attendite: 'audite haec, sacerdotes, et intendat domus Israel *Os. 5, 1.*
'et domus regis, infigite auribus vestris, quoniam ad vos est iudicium, quia laqueus
'facti estis speculationi et velut retiaculum extensum super Thabor': quod indicatores
venationis confinxerunt. Vobis etiam a domino alienatio huiuscemodi intendatur per 85
prophetam Amos dicentem: 'odio habui et repuli dies festos vestros et non accipiam *Amos 5, 21–23.*
'odorem in sollemnibus conventionibus vestris, quia etsi obtuleritis holocaustomata et
'hostias vestras, non accipiam ea. et salutare declarationis vestrae non aspiciam.
'transfer a me sonum cantionum tuarum, et psalmum organum tuorum non audiam'.
famis etenim evangelici cibi, culina ipsa vestrae animae viscera excomedens grassatur
in vobis, sicut supra dictus propheta praedixit. 'ecce', inquiens, 'dies veniunt, dicit *Amos 8, 11.*
'dominus et inmittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquae, sed
'famem in audiendo verbum dei et movebuntur aquae a mari usque ad mare et ab
'aquilone usque ad orientem, percurrent quaerentes verbum domini, et non invenient'.
Auribus quoque percipite sanctum Micheam ac si caelestem quandam tubam adversus 86
subdolos populi principes concisius personantem: 'audite nunc', inquiens, 'principes *Mich. 3, 1–12.*
'domus Iacob: nonne vobis est, ut cognoscatis iudicium odientibus bona et quaerenti-
'bus maligna, rapientibus pelles eorum ab eis et carnes eorum ab ossibus eorum?
'quemadmodum comederunt carnes plebis meae et pelles eorum ab eis excoriaverunt.
'ossa eorum confregerunt et laniaverunt quasi carnes in olla? succlamabunt ad deum
'et non exaudiet eos et avertet faciem suam ab eis in illo tempore, propter quod
'malitiose gesserunt in adinventionibus suis super ipsos. haec dicit dominus super
'prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis et praedicant in
'eum pacem, et non est data in os eorum: excitavi in eum bellum. propterea nox
'erit vobis ex visione et tenebrae vobis erunt ex divinatione et occidet sol super pro-
'phetas et contenebrescet super eos dies et confundentur videntes somnia et deride-
'buntur divini et obtrectabunt adversus omnes ipsi, quoniam non erit, qui exaudiat eos.
'si non ego implevero fortitudinem in spiritu domini et iudicio et potestate, ut annun-
'tiem domui Iacob impietates suas et Israel peccata sua. audite haec itaque, duces

---

ADP (*om. ad* 3 arescerent *et* 14 et salutare . . . 20 inuenient *et* 28 haec . . . 74, 11 praeparat) *Q*

1 grana *A* ligna] mala *A* quoniam] qm *D* 1/2 confundunt *A* 2 gaudium] gladium *D* spiritaliter] *AD*, spiritualiter *Q* erunt] *Q*, sunt *D*, erant *A* 3 dei] domini *A* 4 domino] deo *D*, *om. A* populo] parce populo *A* 5 et ne dominentur] *Q*, et dominentur *P*, et dominetur *D*, ut dominentur *A* uti u. d. gentes] ne dicatur inter gentes *A* 6 audietis *D* 7 admittetis *D* 9 infugite *D* laqueum *A* 10 retiaculum] *AQ*, reciaculum *D*, ratiunculum *P* super thabor] *vers. vulg.*, super retaberium *DQ*, *om. AP* 10/11 quod i. u. confinxerunt] *DQ*, et uictimas declinastis in profundum *A* (*ex vers. vulg.*), *om. P* 11 etiam] et *D* huiusmodi *A* intenditur *AP* 12 odio] ideo *A* non *om. D* 13 soll. conu.] sollempnitatibus *A* holocausta *D* 14 declinationis *A* aspiciam] A^2*Q*, accipiam A^1, accipiam aspiciam *D* 15 cantationum *A* organorum *A* audiam] *AQ*, accipiam *D* 16 famis . . . animae] ipsa enim dira fames eu. cibi anime uestre *A* etenim] est ibi *D* 17 inquid *D* 19 in audiendo] audiendi *A* et mouebuntur . . . 20 inuenient *om. A* mouentur *D* aquae *om. D* 22 concisuis *P*, cousicius *D*, fidutius *A* audite . . . 35 peccata sua *om. A* 24 ab] ex *D* 28 adinuentionibus] *Q*, aduentionibus *DP* 29 sedecunt *D* 31 sol *om. D* 32/33 deridebunt *D* 33 ipsi] *Q*, isti *D* 34 spiritu domini] *Q*, domini nomine spiritu *D* 35 israel] in isr. *D* itaque *om. A* duces] *AQ*, principes *D*

'domus Iacob, et residui domus Israel, qui abominamini iudicium et omnia recta per-
'vertitis, qui aedificatis Sion in sanguine et Hierusalem in iniquitatibus: duces eius
'cum muneribus iudicant et sacerdotes eius cum mercede respondebant et prophetae
'eius cum pecunia divinabant et in domino requiescebant dicentes: nonne dominus in
'nobis est? non venient super nos mala. ideo propter vos Sion sicut ager arabitur et
'Hierusalem sicut specula pomarii erit et mons domus sicut locus silvae'. et post ali-
Mich. 7, 1–3. quanta: 'heu me, quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe et sicut racemus
'in vindemia, cum non sit botrus ad manducandum: primitiva, heu me, anima quia
'periit terrenis operibus, semper peccatorum reverentia exoritur reverens a terra, et
'qui corrigat inter homines, non est. omnes in sanguinem iudicio contendunt, et unus-
87 'quisque proximum suum tribulatione tribulavit, in malum manus suas praeparat'. Quid
Sophonias etiam propheta egregius de vestris olim comessoribus disceptaverit, atten-
dite, de Hierusalem namque loquebatur, quae spiritaliter ecclesia vel anima intellegi-
Soph. 3, 1. 2. tur: 'o', inquiens, 'quae erat splendida et liberata civitas, confidens columba, non ob-
'audivit vocem nec percepit disciplinam, in domino non confisa est et ad deum suum
Soph. 3, 3–5. 'non accessit'. et id quare, ostendit: 'principes eius sicut leo rugientes, iudices sicut
'lupi Arabiae non relinquebant in mane, prophetae eius spiritum portantes viri con-
'temptoris, sacerdotes eius profanabant sancta et impie agebant in lege. dominus autem
88 'iustus in medio eius et non faciet iniustum: mane mane dabit iudicium suum'. Sed et
Zach. 7, 9–12. beatum Zachariam prophetam monentem vos in verbo dei audite: 'haec enim dicit
'omnipotens dominus: iudicium iustum iudicate et misericordiam et miserationem
'facite unusquisque ad fratrem suum, et viduam et orfanum et advenam et pauperem
'per potentiam nolite nocere et malitiam unusquisque fratris sui non reminiscatur in
'corde suo: et contumaces fuerunt, ne observarent, et dederunt dorsum stultitiae et
'aures suas degravaverunt, ut non audirent, et cor suum statuerunt insuadibile, ne
'audirent legem meam et verba, quae misit dominus omnipotens in spiritu suo in
'manibus prophetarum priorum et facta est ira magna a domino omnipotente'. et
Zach. 10, 2. 3. iterum: 'quoniam qui loquebantur, locuti sunt molestias et divini visa falsa et somnia
'falsa loquebantur et vana consolabantur, propter hoc aridi facti sunt sicut oves, et
'afflicti sunt quoniam non erat sanitas. super pastores exacervata est iracundia mea
Zach. 11, 3–6. 'et super agnos visitabo'. et post pauca: 'vox lamentantium pastorum, quia misera
'facta est magnitudo eorum. vox rugientium leonum, quoniam miser factus est decursus
'Iordanis. haec dicit dominus omnipotens: qui possidebant, interficiebant, et non pae-
'nituit eos. et, qui vendebant eas, dicebant: benedictus dominus, et ditati sumus et
'pastores earum nihil parsi sunt in eis propter quod non parcam iam super inhabi-

AC (*f. 31 inde a v.* 9 reuerentia) *DP* (*om. ad* 11 praeparat *et* 26 in spiritu . . . 30 sanitas *et* 31 et post . . . 75, 1 dominus) *Q*

2 in iniq.] iniq. *D* 3 iudicabant *A* 4 in nobis] uobis *D* 5 sion *post* arabitur *A* 6 spelunca *A* et mons d. s. l. siluae *om. A* 7 mense *D*, messem *A* et *om. A* racemos *A*, ramus *D* 8 cum non sit botrus] non sicut botros *A* primitiua . . . 11 praeparat *om. A* 9 perit *D* 11 tribulauit] *CD*, tribulat *Q* suas praeparat] suaut (*vel* suant) praeparant (*vel* -runt) *D*, süä (*supra scripta evanuerunt*) pparant *C* 12 et. soph. *A* 13 spiritaliter] *AP*, spiritualiter *DQ* 14 era D^1 et liberata] et libera *P*, liberata *A* 14/15 audiuit *A* percepit] recepit *A* est conf. *A* 16 quare] q. dixerit *A* ostendit] *C(?)PQ*, ostenditur *D* eius] eius in ea *P* sicut] *ACPQ*, quasi *D* leones *P*, leones in uia *A* 17 arabiae] uespertini *A* ueri *A* 17/18 contemptoris] *CPQ*, contem(p)tores *AD* 19 iniustum] iniquitatem *P*, iustum *A* 20 dei] domini *A* 21 omn. dom.] *CD*, dom. omn. *APQ* miserationem] rationem *A* 22 fratrem] *ACPQ*, proximum *D* 23 per potentiam *om. P* nocere] calumniari *P* un. fr. sui] *CPQ*, fr. sui un. *D*, un. fr. *A* 24 dorsum] d. suum *A* 25 degrauauerunt] *CQ*, degrauarunt *P*, degrauerunt *D*, adgrauerunt *A* insuadibile] indissuadibile *A* 25/26 ne audirent] nec obaudierunt *A* 26 suo] *CQ*, sancto *D*, sancto et *A* 27 domino] d. deo *A* 29 consulabantur *D*, consulebantur *A* hoc] *ACQ*, quod *D* 30 exaceruata] et exacerbata *A* 31 et post pauca . . . 75, 1 dominus *om. A* 35 parsi] *scripsi*, passi *libri*, parcebant *vers. vulg.*

'tantes terram, dicit dominus'. Quid praeterea sanctus Malachias propheta vobis 89 denuntiaverit, audite. 'vos', inquiens, 'sacerdotes, qui spernitis nomen meum et dixistis: Malach. 1, 6–9. 'in quo sprevimus nomen tuum? offerendo ad altare meum panes pollutos: et dixistis: 'in quo polluimus eos? in eo quod dixistis: mensa domini pro nihilo est, et quae 'superposita sunt, sprevistis: quoniam, si adducatis caecum ad victimam, nonne malum? 'si ammoveatis claudum aut languidum, nonne malum? offer itaque illud praeposito 'tuo, si suscipiet illud, si accipiet personam tuam, dicit dominus omnipotens. et nunc 'exorate faciem dei vestri et deprecamini eum: in manibus vestris facta sunt haec, si 'accipiam ex vobis personas vestras'. et iterum: 'et intulistis de rapina claudum et Malach. 1, 13 2, 3. 'languidum et intulistis munus. numquid suscipiam illud de manu vestra? dicit dominus. 'maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum et votum faciens immolat debile 'domino, quia rex magnus ego sum, dicit dominus exercituum, et nomen meum horri'bile in gentibus. et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes, si nolueritis audire et 'ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait dominus exercituum, mittam in vos 'egestatem et maledicam benedictionibus vestris, quoniam non posuistis super cor. 'ecce ego proiciam vobis brachium et dispergam super vultum vestrum stercus sollemni'tatum vestrarum'. sed interea ut avidius organa nequitiae praeparetis ad bona, quid de sancto sacerdote dicat, si quantulumcunque adhuc interni auditus in vobis remanet, auscultate: 'pactum meum', inquiens, 'fuit cum eo', de Levi namque vel Moyse secun- Malach. 2, 5–7. dum historiam loquebatur, 'vitae et pacis, dedi ei timorem, et timuit me, a facie 'nominis mei pavebat. lex veritatis fuit in ore eius et iniquitas non est inventa in labiis 'eius, in pace et in aequitate ambulavit mecum et multos avertit ab iniquitate. labia 'enim sacerdotis custodient scientiam et legem requirent ex ore eius, quia angelus 'domini exercituum est'. nunc item mutavit sensum et malos increpare non desinit, 'vos', inquiens, 'recessistis de via et descandalizastis plurimos in lege et irritum fecistis Malach. 2, 8–10. 'pactum cum Levi, dicit dominus exercituum. propter quod et ego dedi vos contempti'biles et humiles in omnibus populis, sicut non servastis vias meas et accepistis faciem 'in lege. numquid non pater unus omnium nostrum? numquid non deus unus creavit 'nos? quare ergo despicit unusquisque fratrem suum?' et iterum: 'ecce veniet domi- Malach. 3, 1–3. 'nus exercituum et quis poterit cogitare diem adventus eius? et quis stabit ad viden'dum eum? ipse enim egredietur quasi ignis ardens et quasi poa lavantium, et sedebit 'conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum et 'quasi argentum'. et post pauca: 'invaluerunt super me verba vestra, dicit dominus, Malach. 3, 13–15. 'et dixistis: vanus est qui servit deo, et quod emolumentum, quia custodivimus prae'cepta eius et quia ambulavimus coram domino exercituum tristes? ergo nunc beatos 'dicemus arrogantes, si quidem aedificati sunt facientes iniquitatem, temptaverunt deum 'et salvi facti sunt'. Quid vero Ezechiel propheta dixerit, attendite: 'vae, inquiens, 90 Ezech. 7, 26. 'super vae veniet et nuntius super nuntium erit et quaeretur visio a propheta et lex

AC (*finit v.* 6 si am) *DP* (*om.* 1 *ad* dominus *et* 13 et hunc . . . 37 sunt) *Q*

1 terram] *C* (*spatio requiritur*) *PQ*, *om. D* 2 denuntiauerit] *C* (*superest* . . . auerit) *PQ*, denunciauerunt *D*, annuntiauerit *A* et dixistis in quo spernimus nomen] *ACPQ*, *om. D* 3 tuum *om. D*[2] 4 eos *om. A* 5 quoniam] quia *A* cetum *D*, coctum *A* nonne] non me *D* 6 si ammoueatis . . . malum] *AC* (*superest* si am . . .) *PQ*, *om. D* affer *A* proposito *A* 7 suscipiens *D*, susceperit *P* si] sic *A* acceperit *P* 8 dei] domini *P* 9 ex] a *A* personam uestram *D* 11 maledicus *P* 13 ad uos *om. A* o *om. D* 15 benedicentibus *D* 17 praeparetis] propere *A* bona] b. uertere *A* 19 ascultate *A* pactum] peccatum *D*[1] eo] illo *A* uel] et *A* 20 uitao et pacis *post* 19 cum illo *A* timorem] amorem meum *A* 21 pauebat] timebat *D* 22 in aeq.] aeq. *A* 23 custodiunt *AD* requirunt *A* ore] labiis *D* 24 nunc item mut.] mutauit itaque *A* 25 uos] uos autem *A* descandilastis *D* in] de *D* 26 uos *om. A* 27 populus *D*[1] sicut] si *D* 28 numquid . . . 37 facti sunt *om. A* nostrum] uestrum *D* 29 nos] uos *D* 31 poa lauantium] herba fullonum *D* 33 quasi arg.] arg. *D* 34 emolimentum *D* 37 quid uero *bis A* 38 uae ueniet] ueniet *P* erit *om. D* quaeritur *D*

Ezech. 13, 8–10. 'peribit a sacerdote et consilium de senioribus'. et iterum: 'haec dicit dominus: eo
'quod sermones vestri sunt mendaces et divinationes vestrae vanae, propter hoc ecce
'ego ad vos, dicit dominus, extendam manum meam super prophetas, qui vident men-
'dacia et eos qui loquuntur vana: in disciplina populi mei non erunt et in scriptura
'domus Israel non scribentur et in terram Israel non intrabunt et scietis quia ego
'dominus. propterea populum meum seduxerunt dicentes: pax domini, et non est pax
Ezech. 13, 18. 19. 'domini. hic struit parietem et ipsi ungunt eum et cadet'. et post aliquanta: 'vae
'his, qui concinnant cervicalia subtus omnem cubitum manus et faciunt velamina
'super omne caput universae aetatis ad subvertendas animas. animaeque subversae
'sunt populi mei et animas possidebant et contaminabant me ad populum meum
'propter manum plenam hordei et propter fragmentum panis ad occidendas animas,
quas non oportebat mori, et ad liberandas animas, quas non oportebat vivere,
Ezech. 22, 24–26. 'dum loquimini populo exaudienti vana eloquia'. et infra: 'fili hominis dic, tu es terra
'quae non compluitur neque pluvia facta est super te in die irae, in qua principes in medio
'eius sicut leones rugientes rapientes rapinas, animas devorantes in potentia et pretia
'accipientes et viduae tuae multiplicatae sunt in medio tui et sacerdotes eius despexe-
'runt legem meam et polluebant sancta mea. inter sanctum et pollutum non distingue-
'bant et intermedium inmundi et mundi non dividebant et a sabbatis meis obvelabant
91 'oculos suos et polluebant in medio eorum'. Et iterum: 'et quaerebam ex eis virum
Ezech. 22, 30. 31. 'recte conversantem et stantem ante faciem meam omnino in tempora terrae, ne in
'fine delerem eam, et non inveni. et effudi in eam animum meum in igne irae meae
'ad consumendum eos: vias eorum in caput eorum dedi, dicit dominus'. et post ali-
Ezech. 33, 1–9. quanta: 'et factus est sermo domini ad me dicens: fili hominis, loquere filiis populi mei
'et dices ad eos: terra in quam ego gladium superinducam, et acceperit populus terrae
'hominem unum ex ipsis et dederit eum sibi in speculatorem et viderit gladium venien-
'tem super terram et tuba canuerit et significaverit populo et audierit qui audit vocem
'tubae et non observaverit, et venerit gladius et comprehenderit eum, sanguis eius super caput
'eius erit: quia, cum vocem tubae audisset, non observavit, sanguis eius in ipso erit: et hic,
'quia custodivit animam suam, liberavit. et speculator si viderit gladium venientem et
'non significaverit tuba et populus non observaverit, et veniens gladius acceperit ex
'eis animam et ipsa propter iniquitatem suam capta est et sanguinem de manu specu-
'latoris requiram. et tu, fili hominis, speculatorem te dedi domui Israel et audies ex
'ore meo verbum, cum dicam peccatori: morte morieris, et non loqueris, ut avertat se
'a via sua impius, et ipse iniquus in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de
'manu tua requiram. tu vero si praedixeris impio viam eius, ut avertat se ab ea, et
'non se averterit a via sua, hic sua impietate morietur et tu animam tuam eripuisti'.

92 Sed sufficiant haec pauca de pluribus prophetarum testimonia, quis retunditur superbia vel ignavia sacerdotum contumacium, ne putent nos propria potius adinventione quam legis sanctorumve auctoritate eis talia denuntiare. videamus igitur quid euangelica

AC (*f. 32 inde a v. fere* 37) *DP* (*om.* 9 animaeque . . . 36 eripuisti) *Q*

1 sacerdotibus *A* et iterum . . . 19 et iterum] et in sequentibus *A* 2 diuinatianes *P* 4 locuntur *D* 4/5 et in ser. d. i. non] neque in ser. d. i. non *D*, neque in ser. d. i. *P* 7 struunt *P* 8 hiis *D* 10 me ad *om. D* 13 populo *om. D* filii *D* 17 polluerunt *D* 18 sabitis *D* 19 polluerunt *D* 20 ne] nec *D* 21 finem *A* ea] eam *A* meum in igne] meam igni *A* 22 consumandum *A* uiam *A* 23 fili] filii *D* 24 terra] in terra *A* sup. gl. *A* acciperit *A*, accepit *D* 24/25 hom. un. pop. terr. *A* 26 canuerit] *AD*, cecinerit *Q* 27 caput *om. A* 28 uoc. tub. cum *A* erit] est *D* 29 speculatos *D* 30 acciperit *D*, tulit (*ante* animam) *A* 30/31 ex eis animam] *Q*, ex ea anima *D*, an. ex eis *A* 31 sanguinem] s. eius *A* 31/32 spiculatoris *D* 32 spiculatorem *D* 33 loquaris *AD* 34 impius de uia sua *A* in *om. D* 35 uero] autem *A* 36 a sua uia *A* sua] in sua *A* eripuisti] *ACQ*, eruisti *D* 37 plurimis *A* quis] *P*, queis *Q*, quibus *AD*, *inc. C* rescinditur *A* 38 cont. sac. *A* adinu. pot. *A* 39 sanctorumue] *P*, sanctorum uel *DQ*, uel sanctorum *A* eis] sibi *P* annuntiare *A* euangelica *om. A*

tuba mundo personans inordinatis sacerdotibus eloquatur: non enim de illis, ut iam diximus, qui apostolicam sedem legitime obtinent quique bene norunt largiri spiritalia conservis suis in tempore cibaria, si qui tamen multi in praesentiarum sunt, sed de pastoribus imperitis, qui derelinquunt oves et pascunt vana et non habent verba pastoris periti, nobis sermo est. evidens ergo indicium est non esse eum legitimum pastorem, sed ne mediocrem quidem Christianum, qui haec non tam nostra, qui valde exigui sumus, quam veteris novique testamenti decreta recusarit vel infitiatus fuerit, sicut bene quidam nostrorum ait: 'optabiliter cupimus, ut hostes ecclesiae sint nostri quoque 'absque ullo foedere hostes, et amici ac defensores nostri non solum foederati, sed 'etiam patres ac domini habeantur'. conveniant namque singuli vero examine conscientiam suam, et ita deprehendent, an secundum rectam rationem sacerdotali cathedrae insideant. videamus, inquam, quid salvator mundi factorque dicat. 'vos estis', inquit, *Matth. 5, 13.*
'sal terrae: quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut 'proiciatur foras et conculcetur ab hominibus'. Hoc unum testimonium ad confutandos 93
impudentes quosque abunde sufficere posset. sed ut evidentioribus adhuc astipulationibus, quantis semetipsos intolerabilibus scelerum fascibus falsi hi sacerdotes opprimant, verbis Christi comprobetur, aliqua annectenda sunt. sequitur enim: 'vos estis lux *Matth. 5, 14. 15.*
'mundi. non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam 'et ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo 'sunt'. quis ergo sacerdotum huius temporis ita ignorantiae caecitate possessus, ut lux clarissimae lucernae in aliqua domu cunctis noctu residentibus scientiae simul et bonorum operum lampade luceat? quis ita universis ecclesiae filiis tutum publicum conspicuumque refugium, ut est civibus firmissima forte ut editi montis civitas vertice constituta, habetur? sed et quod sequitur: 'sic luceat lux vestra coram hominibus, ut *Matth. 5, 16.*
'videant opera vestra bona et magnificent patrem vestrum, qui in caelis est': quis eorum uno saltim die potest implere? quin potius densissima quaedam eorum nebula atraque peccaminum omni insulae ita incumbit nox, ut omnes paene a via recta avertat ac per invios impeditosque scelerum calles errare faciat, quorum non modo pater caelestis non laudatur per opera, sed etiam intolerabiliter blasphematur. velim quidem haec scripturae sacrae testimonia huic epistolae inserta vel inserenda, sicut

AC (*f. 33 inde a v.* 23 forte ut) *DPQ*

1 inordinatis] inique ordinatis *A* 2 spiritalia] *AP*, spiritualia *DQ* 3 si qui tamen multi] *CPQ*, set qui tamen multi *D*, sed de his tautum qui *A* sed de *om. A* 4 qui] *AC(?)PQ*, quia *D* et] nam *P* uerba pastoris] uana pastores *P*, uasa pastoris *A* 5 nobis (uobis D^1) sermo est *post* iam diximus *A* ergo] *CPQ*, enim *A*, igitur *D* iuditium *A* eum] *CPQ*, cum *D* 6 ne *om. Q* 7 recusauerit *A* sicut] quia sicut *A* 8 nostrorum] nostrum (nrm) *D*, *def. C* sint *om. AP* quoque] quoque et *A* 9 amici] inimici ecclesie *A* 10 uero examine] ut examinentur *A* 11 an] ad *D* cathedra *A* 12 insedeant *A*, insident *D* mundi factor saluatorque *A* dicat] d. sacerdotibus *A* inquit *om. AP* 13 ultra *om. P* 14 proiciatur] *ACPQ*, mittatur *D* et] *AC(?)D*, ut *PQ* 15 impudentissimos *P* euid. adhuc astip.] euidentius adhuc *P* 15/16 adhuc st. q. s. intolerabilibus *om. A* 16 hii *D* opprimant] o. semetipsos *A* 17 comprobetur] *ACPQ*, comprobatur *D* 18 supra] *CDP*, super *Q*, s. *A* 20 ergo] enim *A* ita *om. A* ign. caecitate (c. i. *A*) possessus] *ACDQ*, ign. caecitatem depellit *P* ut] qui uelut *A* lux] *ACDQ*, ceu lux *P* 21 aliqu . . . domu *C*, aliqua domo *PQ*, aliquam domum *AD* 22 lampade luceat (*CP*, lucet *DQ*)] possit claritatem prebere *A* quis] uel quis *A* ita] *ACPQ*, itaque *D* tutum (totum *D*) . . . 24 habetur] tamquam firmissima ciuitas forte in montis uertice constituta tutum publicum conspicuumque refugium exibere ut opus est ciuibus uidetur *A* 23 ut est] *CDQ*, est ut *P* firma *P* forte ut] *CD*, forte in *P*, forte *Q* edita *D* 24 sed et *om. A* quod . . . 25 caelis est *post* 26 implere *A* 25 uestr. op. *D* magnificent] g. *A* qui] qui et D^1 caelis] c. *A* quis] quis autem *A* 26 saltem uno *A*, istud uno saltem *P* densissima q. e. . . . 27 nox] uelud quedam densissima atraquo nebula omnium peccaminum incumbit huic insule caligo *A* 27 ut] ita ut *AD* omnis paene *D*, pene omnis *A* 28 auertat *ante* 27 a uia *A* inuios impeditosque (-tesque *D*)] impeditos *A* quorum] per quorum manus A^1, per quorum opera (*om. infra* per opera) A^2 29 scelestis *D* non *om. A* per opera *om. P* uelim] *CQ*, uellem *ADP* 30 sacrae] *CPQ*, facere *D*

94 nostra mediocritas posset. omnia utcumque historico vel morali sensu interpretari. Sed,
ne in inmensum modum opusculum hoc his, qui non tam nostra quam dei despiciunt
fastidiunt avertunt, proteletur, simpliciter et absque ullo verborum circuitio congesta
Matth. 5, 19. vel congerenda sunt. et post pauca: 'qui enim solverit unum de mandatis istis mini-
Matth. 7, 1. 2. 'mis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum'. et iterum: 'nolite
'iudicare, ut non iudicemini: in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis'.
Matth. 7, 3. 4. quis, rogo, vestrum respiciet id quod sequitur? 'quid autem vides', inquit, 'festucam
'in oculo fratris tui et trabem in oculo tuo non consideras? aut quomodo dicis fratri
'tuo: sine eiciam festucam de oculo tuo et ecce, trabes in oculo tuo est'. vel quod
Matth. 7, 6. 'sequitur: 'nolite dare sanctum canibus neque miseritis margaritas vestras ante porcos,
'ne forte conculcent eas pedibus suis et conversi disrumpant vos', quod saepissime
vobis evenit. et populum monens, ne a dolosis doctoribus, ut estis vos, seduceretur,
Matth. 7, 15—17. dixit: 'attendite vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, in-
'trinsecus autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos. numquid col-
'ligunt de spinis uvas aut de tribulis ficus? sic omnis arbor bona bonos fructus facit
Matth. 7, 21. 'et mala malos'. et infra: 'non omnis, qui dicit mihi: domine, domine, intrabit in reg-
'num caelorum, sed qui facit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in
95 'regnum caelorum'. Quid sane vobis fiet, qui, ut propheta dixit, labiis tantum et non
Matth. 10, 16. corde deum adhaeretis? qualiter autem impletis quod sequitur: 'ecce', inquiens, 'ego
'mitto vos sicut oves in medio luporum', qui versa vice ut lupi in gregem ovium proce-
Matth. 10, 16. ditis? vel quod ait: 'estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae?'
prudentes quidem estis, ut aliquem ore exitiabili mordeatis, non ut caput vestrum,
quod est Christus, obiectu quodammodo corporis defendatis, quem totis operum malo-
rum conatibus conculcatis. nec enim simplicitatem columbarum habetis, quin potius
corvino assimilati nigrori ac semel de arca, id est ecclesia evolitantes inventis carnalium
voluptatum fetoribus nusquam ad eam puro corde revolastis. sed videamus et cetera:
Matth. 10, 28. 'nolite', ait, 'timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed
'timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam'. quidnam horum
feceritis, recogitate. quem vero vestrum sequens testimonium non in profunda cordis
Matth. 15, 14. arcana vulneret, quod de pravis antistitibus salvator ad apostolos loquitur? 'sinite illos,
'caeci sunt duces caecorum: caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foveam
96 'cadent'. egent sane populi, quibus praeestis vel potius quos decepistis, audire. Atten-
dite verba domini ad apostolos et turbas loquentis, quae et vos, ut audio, in medium

---

AC (*finit v.* 24 simplicitatem) *D(H)PQ*

1 posset omnia utcumque] utc. poss. omn. *A* sensu *om.* C^a interpretare *A* 2 in *om. D* his (hiis *CD*) . . . 3 proteletur] propagaretur saltim ut auertant hi qui non tam nostra quam dei despiciunt uerba *A* 3 protollatur *P* ullo] *CDQ*, ulla *AP* circuitio] *D*, circuitione *ACPQ* 4 et post pauca . . . 12 euenit *om. A* 7 respicit *P* id quod] *CPQ*, illud *D* uid. inq.] *CPQ*, inq. uid. *D* 9 sine] *CDQ*, frater sine *P* eiciam] etiam *D* trabis *D* 11 disrumpant] *CPQ*, dirumpant *D* 12 a *om. P* et] uideamus itaque quomodo dominus *A* 13 dixit] *CPQ*, alloquitur dicens *A*, *om. D* uobis] uos *PQ*, *om. A* uestimentis] *ACDP*, uestitu *Q* 15 ficus sic] sicus set *D* 16 mihi dic. *P* 17 sed qui . . . 18 caelorum *om. D* 18 quid] quod *D* uobis] de uobis *A* qui] quod *D* 19 deum adhaeretis] *C*, deo adhaeretis *P*, deum creditis *D*, deo creditis *Q*, domino adheretis *A* qualiter] quomodo *A* impletis] *CPQ*, implebitis *A*, *om. D* 20 ut *om. A* lup *D* 21 uel] ad hoc autem *A* estote] e. ergo *A* 22 ore exitiabili (extiuabili *D*)] e. o. *A* non] num *P* ut] ut ne *A* 23 quod est christus] conteratur *A* modo] *ACPQ*, *om. D* quod totius *A* 24 conculcans *D* 25 coruinc assimiliti nigridini *A* ecclesia] de e. *A* auolitautes *D*, euolantes *PQ*, uolantes *A* innentes *D* 26 numquam *A* reuolatis *P* et *om. A* 28 et (*om. AP*) an. et corp.] et corp. et an. *D* 29 recogitate] cogitate *A* quem] cuius *AP* seq. test. *post* uulneret *P* in profunda c. arcana] *CD*, profunda (-di *P*) c. arcana *AP*, in profundo cordis arcano (-na *H*) *Q* 30 antistibus *D* 31 sunt duces] d. s. D^1 32 cadunt *D* egeant *A* quibus] qui D^1 decipitis *P* audire] audiant *A* 33 uos] *ADP*, nos *Q* medio *A*

crebro proferre non pudet. 'super cathedram Moysi sederunt scribae et Pharisaei. *Matth. 23, 3.*
'omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate et facite: secundum vero opera eorum
'nolite facere. dicunt enim et ipsi non faciunt'. periculosa certe ac supervacua sacer-
dotibus doctrina est, quae pravis operibus obfuscatur. 'vae vobis, hypocritae, qui *Matth. 23, 13.*
'clauditis regnum caelorum ante homines, vos autem non intratis nec introientes sinitis
'intrare'. non solum enim prae tantis malorum criminibus, quae geritis in futuro, sed
etiam pro his, qui vestro cotidie exemplo pereunt, poenali poena plectemini: quorum
sanguis in die iudicii de vestris manibus requiretur. sed quid mali, quod servi para-
bola praetenderit, inspicite, dicentis in corde suo: moram facit dominus meus venire. *Matth. 24, 48.*
qui pro hoc forsitan inceperat percutere conservos suos manducans et bibens cum ebriis.
'veniet ergo', inquit, 'dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua ignorat, *Matth. 24, 50. 51.*
'et dividet eum', a sanctis scilicet sacerdotibus, 'partemque eius ponet cum hypocritis',
cum eis certe, qui sub sacerdotali tegmine multum obumbrant nequitiae, 'illic', in-
quiens, 'erit fletus et stridor dentium', quibus in hac vita non crebro evenit ob coti-
dianas ecclesiae matris ruinas filiorum vel desideria regni caelorum. Sed videamus, 97
quid Christi verus discipulus magister gentium Paulus, qui omni ecclesiastico doctori
imitandus est, sicut ipse hortatur: 'imitatores mei estote', inquiens, 'sicut et ego Christi', *I. Cor. 11, 1.*
in tali negotio praeloquatur in prima epistola dicens: 'quia cum cognoverunt deum, *Rom. 1, 21. 22.*
'non sicut deum magnificaverunt aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus
'suis et obcaecatum est insipiens cor eorum dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt'.
licet hoc gentibus dici videatur, intuemini tamen, quia competenter istius aevi sacer-
dotibus cum populis coaptabitur. et post pauca. 'qui commutaverunt', inquit, 'veri- *Rom. 1, 25. 26.*
'tatem dei in mendacium et coluerunt et servierunt creaturae potius quam creatori,
'qui est benedictus in saecula, propterea tradidit illos deus in passiones ignominiae'.
et iterum: 'et sicut non probaverunt deum habere in notitiam, tradidit illos deus in *Rom. 1, 28—32.*
'reprobum sensum, ut faciant quae non conveniunt, repletos omni iniquitate malitia im-
'pudicitia fornicatione avaritia nequitia, plenos invidia homicidio', scilicet animarum
populi, 'contentione dolo malignitate, susurrones, detractores, deo odibiles, contumeliosos,
'superbos, elatos, inventores malorum, parentibus inoboedientes, insensatos, incompo-
'sitos, sine misericordia, sine affectione, qui cum iustitiam dei cognovissent, non in-
'tellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte'. Quisnam supra dictorum his 98
omnibus in veritate caruit? si enim esset, forte caperetur subiecto sensu, in quo ait:
'non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus', nullo scilicet hoc *Rom. 1, 32.*
malo eorum exstante immuni. et infra: 'tu autem secundum duritiam tuam et cor *Rom. 2, 5. 6.*

AC (*f. 34 inde a v.* 22 commutauerunt) *DPQ*

3 ipsi *om. A* 4 uae] ait namque dominus ue *A* 5 omnes *P* autem] enim *A* introientes] *D*, introeuntes *APQ* siuitis *D* 6 prae] pro *P* futurum *P*, futuro seculo *A* 7 hiis que *D* poenali] ferali *AP* plectimini *D* 8 quid] que *A* quod] quoque *A* 8/9 parabola] fabella *A* 9 protenderit *D* fecit *A* 10 pro] ob *P* coeperat *P* conseruos] seruos *A* 11 uenit *A* serui ill. dom. *A* qua] in qua *P* 13 sub *om. A* neq. obumbr. *A* 14 non] *AQ*, *om. DP* euenit] e. mestitia *A* 15 matr. eccl. fil. ruin. *A* 16 christi] chr. quoque *A* omnibus ecclesiasticis doctoribus *A* doctori *om. D* 17 im. est] exstitit imitandus *A* sicut ipse h. i. m. e. inquiens *habet solus A* sicut et ego Christi] *AQ*, sicut et ego sum discipulus christi *P*, *om. D* 18 cum] non *D* cognouissent *AP* 19 magnificauere *P* 20 obsecatum *D* insipiens *om. D* 21 licet] et licet *A* intuemini] tamen i. *A* quia] quam *A* 22 cum] et *A* populis] apostolis *D* cooptatur *A* commutauerunt] *ACPQ*, communicauerunt *D* 23 mendacium] *CPQ*, mendacio *AD* 25 habere *post* notitiam *A* notitiam] *ACD*, notitia *PQ* 26 reprobrum *D* 26/27 impudicia *D* 27 fornicatione] f. immunditia *A* 27/28 homicidio scil. an. pop.] homicidia anim. scil. populi perditione *A*, homicidio (*rel. om.*) *P* 28 contensione *D* 29 inoboed.] non obedientes *A* 30 sine aff. sine mis. *A* 31 quoniam] quomodo *P* dictorum] d. sacerdotum *A* 31/32 omn. his *A* 32 si . . . ait] si forte enim essent in subiecta sententia caperetur qua ait *A* 33 nullo . . . 34 exstante immuni (exstantes immunes *CD*)] ut nullus scilicet eorum sit huius mali expers *P* 33/34 hoc malo *post* immuni *A*

'impaenitens thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii dei, qui reddet
Rom. 2, 11—13. 'unicuique secundum opera sua'. et iterum: 'non est enim acceptio personarum apud
'deum. quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege et peribunt: quicumque in
'lege peccaverunt, per legem iudicabuntur. non enim auditores legis iusti sunt apud
'deum, sed factores legis iustificabuntur'. quid ergo severitatis ingruit his, qui non
solum implenda non faciunt et prohibita non declinant, sed etiam ipsam verborum dei
99 lectionem vel tenuiter auribus ingestam pro saevissimo angue refugiunt? Sed transe-
Rom. 6, 1. 2. amus ad sequentia. 'quid ergo', inquit, 'dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia
'abundet? absit. qui enim mortui sumus peccato, quomodo iterum vivemus in illo?'
Rom. 8, 35. et post aliquanta: 'quis nos', ait, 'separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia?
'an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius?' quem vestrum,
quaeso, talis intimo corde occupabit affectus, qui non modo pro pietate non laboratis,
sed etiam ut inique agatis et Christum offendatis, multa patimini? vel quod sequitur:
Rom. 13, 12—14. 'nox praecessit, dies autem appropinquavit. abiciamus ergo opera tenebrarum et in-
'duamus arma lucis sic ut in die honeste ambulemus, non in comessationibus et ebrie-
'tatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et aemulatione, sed induite
100 'dominum Iesum Christum et carnis curam ne feceritis in concupiscentiis'. Et iterum
1. Cor. 3, 10—17. ad Corinthios in prima epistola. 'ut sapiens', inquit, 'architectus fundamentum posui,
'alter superaedificat. unusquisque autem videat, quomodo superaedificet. fundamentum
'enim aliud nemo potest ponere praeter id quod est Iesus Christus. si quis autem
'superaedificet super hoc aurum et argentum, lapides pretiosos, ligna, faenum, stipulam,
'unumquodque opus manifestum erit: dies enim domini declarabit illud, quia in igne
'revelabitur et uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. si cuius opus manserit,
'qui superaedificaverit, mercedem accipiet. si cuius opus arserit, detrimentum patietur.
'nescitis, quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? si quis autem templum
1. Cor. 3, 18. 19. 'dei violaverit, disperdet illum deus'. et iterum: 'si quis videtur apud vos sapiens esse
'in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiens. sapientia enim huius mundi stultitia est
1. Cor. 5, 6. 7. 'apud deum'. et post aliquanta: 'non bona gloriatio vestra. nescitis, quia modicum
'fermentum totam massam corrumpit? expurgate igitur vetus fermentum, ut sitis
'nova conspersio'. quomodo expurgabitur vetus fermentum, id est peccatum, quod a
1. Cor. 5, 9—11. diebus in dies cunctis conatibus cumulatur? et iterum: 'scripsi vobis in epistola, ne
'commisceamini fornicariis, non utique fornicariis huius mundi aut avaris aut rapacibus
'aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exire. nunc autem scripsi
'vobis non commisceri, si quis nominatur frater et est fornicator aut avarus aut idolis
'serviens aut maledicus aut ebriosus aut rapax, cum huiusmodi nec cibum quidem

---

AC (*finit v.* 17 concupiscentiis) *DP* (*finit* 23 manserit o. p. i. indicabuntur) *Q*

1 impaenitens] penitens *A* 3 peccauerunt] *CQ*, peccauerint *P*, peccauerit *D* sine lege et peribunt q. in l. peccauerunt *om. A* et *om. D* peribit *D* 4 peccauerunt] *Q*, peccauerint *P*, peccauerit *D* per legem iudicabuntur] *ACPQ*, sine lege iudicabitur *D* 4/5 apud deum *om. D* 5 factores] *ACPQ*, fortiores *D* ingruit] *ACDQ*, ingessit *P* 6 prohibita] ꝓphita *D* etiam] etiam qui *P* 7 ingestam] *ACDQ*, instillatam *P* angue] agni *D* 8 quid ergo . . . 10 aliquanta *om. A* ergo] *CPQ*, igitur *D* 9 quomodo] *CPQ*, quomodo deo *D* 10 nos] *CPQ*, uos *D* an ang.] in ang. *P* 11 persecutio an *om. D* 12 quaeso] *ACPQ*, quero *D* aff. int. corde occupauit *A* modo] solummodo *A* 13 uel] sed *A* quod] quid *AP* 16 impudiciis *D* 16/17 induite dominum] induiminum *A* 18 corintheos *D* in *om. P* 19 alter superaedificat (-cet *D*)] aliud super illud aedificat *P* 20 id] *DQ*, id quod positum est *AP* iesus] dominus iesus *D* 21 superaedificat *AP* super] *Q*, supra *D*, supra fundamentum *AP* et arg.] arg. *A* lapides] et l. *D* 22 unumquodque] cuiusque *P* enim] etenim *A* illud *om. A* quia] *AQ*, quoniam *D*, qui *P* 23 *post* manserit (*post* probabit *A*) *ins.* omnia (enim *ins. A*) per ignem iudicabuntur *libri* 24 qui sup.] quod superaedificauit *A* 25 nescit *D* 25/26 templum dei] dei t. *A*, t. domini *D* 28 non bona] uero *D* 30 quomodo] q. a uobis *A* 30/31 a (*om. D*) diebus in dies] a die in diem *A* 32 commicemini *D* 33 exisse *A* 34 non] *vers. vulg.*, ne *libri* tommisceri *A* 35 quid. cib. *D*

'sumere'. sed latro nequaquam pro furto vel latrocinio furem alium damnat, quem
potius optat tuetur amat utpote sui sceleris consortem. Item in epistola ad Corinthios 101
secunda: 'ideo', inquit, 'habentes hanc administrationem, iuxta quod misericordiam con- 2. Cor. 4, 1. 2.
'secuti sumus, non deficiamus: sed abiciamus occulta dedecoris non ambulantes in
'astutia neque adulterantes verbum dei', per malum exemplum scilicet et per adula-
tionem. in subsequentibus autem ita de malis doctoribus dicit: 'nam eiusmodi pseudo- 2. Cor. 11, 13—15.
'apostoli sunt operarii subdoli transfigurantes se in apostolos Christi. et non mirum:
'ipse enim Satanas transfigurat se in angelum lucis. non est magnum igitur, si ministri
'eius transfigurentur ut angeli iustitiae, quorum finis erit secundum opera eorum'.
Attendite quoque, quid ad Ephesios dicat. an nescitis vos pro hoc in aliquo reos 102
teneri? 'hoc', inquiens, 'dico et testificor in domino, ut iam non ambuletis sicut gentes Ephes. 4, 17—19.
'ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a
'via dei per ignorantiam, quae est in illis propter caecitatem cordis eorum, qui despe-
'rantes semet ipsos tradiderunt inpudicitiae in operationem omnis immunditiae et ava-
'ritiae'. et quis vestrum sponte expleverit id quod sequitur: 'propterea nolite fieri Ephes. 5, 17. 18.
'imprudentes, sed intellegentes, quae sit voluntas dei, et nolite inebriari vino, in quo
'est luxuria, sed replemini spiritu sancto'. Sed et quod ad Thessalonicenses dicit: 'neque 103
'enim fuimus apud vos aliquando in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione 1. Thess. 2, 5—8.
'avaritiae. nec quaerentes ab hominibus gloriari neque a vobis neque ab aliis. cum
'possumus honori esse ut ceteri apostoli Christi. sed facti sumus sicut parvuli in medio
'vestrum vel tamquam si nutrix foveat parvulos suos, ita desiderantes vos cupide vole-
'bamus vobis tradere non solum euangelium, sed etiam animas nostras'. si hunc vos
apostoli retinetis in omnibus affectum, eius quoque cathedrae legitime insidere noscatis.
vel etiam quod sequitur: 'scitis', inquit, 'quae praecepta dederim vobis. haec est volun- 1. Thess. 4, 2—8.
'tas dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione et sciat unusquisque
'vestrum vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii,
'sicut et gentes quae ignorant deum. et ne quis supergrediatur neque circumveniat
'in negotio fratrem suum, quoniam vindex est dominus de his omnibus. non enim
'vocavit nos deus in inmunditiam, sed in sanctificationem. itaque qui haec spernit, non
'hominem spernit, sed deum'. quis etiam vestrum circumspecte cauteque custodivit id
quod sequitur: 'mortificate ergo membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem Coloss. 3, 5. 6.
'immunditiam libidinem et concupiscentiam malam; propter quae venit ira dei in filios
'diffidentiae'. videtis enim pro quibus peccatis ira dei potissimum consurgat. Audite 104
itaque, quid de vobis prophetico spiritu sanctus idem apostolus vestrisque consimilibus
praedixerit, ad Timotheum aperte scribens: 'hoc enim scitote, quod in novissimis diebus 2. Tim. 3, 1—5.
'instabunt tempora periculosa. erunt enim homines semet ipsos amantes, cupidi, elati,
'superbi, blasphemi, parentibus inoboedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, incon-
'tinentes, inmites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores

A (*finit* 22 *in* nostras q. k. n. f. e.) *C* (*incipit f. 35 evanidum fere v.* 9 eius, *finit c. v.* 36) *D*(*H*)*P* (*om. ad* 2 item, *et* 27 et ne quis . . . 33 consurgat) *Q*

1 quem] quin *A* 2 sceleris] federis *A* corinthios] *P*, corintheos *DQ* 3 habentes] hentes *D* 5 et *om. AD* 6 eiusmodi] huiusmodi *P* seudoapostoli *A* 7 sunt operarii] sic operarii sic *D* 8 magnum igitur] magnum *DP*, ergo m. *A* 9 transfigurarentur *P* iustitiae] mistieie *D* 10 quoque] queso *A* an . . . 11 teneri *om. A* 15 expleuit *A* id] *ACPQ*, illud *D* 16 impudentes *D*[1] et *om. D* 17 thessalonicenses] *A*, thessalonises *D*, *compendio PQ* dicit] ait *A* 18 enim *om. D* scitis] *HP*, sitis *DQ* 18/19 in occ. au. nec] *AC (spatio requiritur) PQ*, *om. D* 19 gloriam *P* neque ab] nec ab *A* 20 possumus] *DP*, possimus *AQ* honori] in honore *P*, oneri *vers. vulg.* 22 euang.] euangelium dei *A* *post* nostras *add.* quoniam karissimi nobis facti estis *(ex vers. vulg.) A hic finiens* si] sed *D* 23 insedere *D* 24/25 uol. dei] *CPQ*, *om. D* 26 suum uas *P* 29 in sanct.] *CPQ*, sanct. *D* 33 quibus] *D*, queis *Q*, *inc. C* 34 itaque] item *P* uestrique *P* 35 scito *P* 37 blasfemii *D* 38 timidi uoluntatum *D*

'magis quam dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.
Ps. 25, 5. 'et hos devita'. sicut et propheta dicit: 'odivi congregationem malignorum et cum
'impiis non sedebo'. et post aliquanta, quod nostro tempore videmus pullulare, ait:
2. Tim. 3, 7—9. 'semper discentes, et numquam ad scientiam veritatis pervenientes: quemadmodum
'enim Iamnes et Mambres restiterunt Moysi, ita et isti resistunt veritati: homines cor-
'rupti mente, reprobi circa fidem. sed ultra non proficient. insipientia enim eorum
105 'manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit'. Etenim evidenter ostendit, qualiter se
Tit. 2, 7. 8. exhibeant suo officio sacerdotes, ita ad Titum scribens: 'te ipsum praebe exemplum
'bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum habens,
'irreprehensibile, ut is qui ex adverso est vereatur, nullum malum habens dicere
2. Tim. 2, 3—5. 'de nobis'. et iterum ad Timotheum: 'labora', inquit, 'sicut bonus miles Christi
'Iesu. nemo militans deo implicat se negotiis saecularibus, ut placeat ei cui se
'probavit. nam et qui contendit in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit'.
haec quidem bonorum adhortatio. quod vero item comprehendit, malorum hominum,
1. Tim. 6, 3—5. ut vos quibusque intellegentibus apparetis, denuntiatio est: 'si quis', inquiens, 'aliter
'docet et non adquiescit sermonibus sanis domini nostri Iesu Christi et ei, quae secun-
'dum pietatem est, doctrinae, superbus est, nihil sciens, sed languescens erga quaestiones
'et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones
'malae, conflictationes hominum mente corruptorum, qui veritate privati sunt, existi-
106 'mantium quaestum esse pietatem'. Sed quid sparsim positis amplius utentes testi-
moniis sensuum ac diversorum undis in despecta ingenii nostri cymbula fluctuabimur?
recurrere tandem aliquando usque ad lectiones illas, quae ad hoc non solum ut reci-
tentur, sed etiam adstipulentur benedictioni, qua initiantur sacerdotum vel ministrorum
manus, eosque perpetuo doceant, uti ne a mandatis, quae fideliter continentur in eis,
sacerdotali dignitate degenerantes recedant, ex omni paene sanctarum scripturarum
textu merito excerptae sunt, necessarium duximus; ut apertius cunctis pateat aeterna
supplicia mansura eos et non esse sacerdotes vel dei ministros, qui earum doctrinas
atque mandata opere secundum vires suas non adimpleverint. audiamus ergo quid
1. Petr. 1, 3—5. princeps apostolorum Petrus de tali negotio signaverit: 'benedictus', inquiens, deus
'et pater domini nostri Iesu Christi, qui per magnam misericordiam suam regene-
'ravit nos in spem vitae aeternae per resurrectionem a mortuis domini nostri Iesu
'Christi in hereditatem incorruptibilem inmarcescibilem incontaminatam conservatam in
'caelis in vos, qui in virtute dei custodimini'. quare enim insipienter a vobis violatur
talis hereditas, quae non sicut terrena decidua, sed inmarcescibilis atque aeterna est?
1. Petr. 1, 13. et post aliquanta: 'propter quod succincti estote lumbos mentis vestrae, sobrii, perfecte
'sperantes in eam, quae offertur vobis, gratiam in revelatione Iesu Christi'. rimamini
namque pectoris vestri profunda, an sobrii sitis et perfecte sacerdotalem gratiam exa-
1. Petr. 1, 14—16. minandam in domini revelatione conservetis. et iterum dicit: 'quasi filii benedictionis

---

C (*incipit f. 36 v.* 26 cunctis) *DP* (*om.* 3 et post . . . 7 fuit *et* 14 quod uero . . . 20 pietatem) *Q*

2 deuicta *D* sicut] idem *P* 3 ait] ait enim *D* 5 et] ut *D* uer. res. *D* 7 etenim] ceterum idem apostolus *P* 9 in int.] et int. *D* 10 his *P*, hiis *D* aduerso] auerso *P* 11 uobis *D* ies. chr. *P* 12 se] haec *D* 16 quae] qui *D* 17 est *om. D* sciens] scios *D* 19 conflictationes] c. male *D* 21 ac *om. P* undis] modis *D* ingenii] et genii *D* cymbula] cibula *D* fluctuamus *P* 22 recurrere (recurre *D*) . . . 26 duximus] igitur necessarium duximus recurrere . . . quae ad hoc ex omni . . . excerptae sunt, ut non solum recitentur . . . fideliter in eis lectionibus continentur sacerdotali . . . recedant *P* 22 23 recitamur *D* 26 aeterna] et aet. *P* 27 mansura eos] eos esse mansura *P* qui] quia *D* 28 adimpleuerint] *CQ*, adimpleuerunt *D*, impleuerint *P* 29 petrus] *CD*, beatus petrus *PQ* 30 et *om. P* christi] *CPQ*, *om. D* 30/31 regenerauit] C^2PQ, regnauerit C^1D 31 uos *P* 33 uos] uobis *P* enim] enim tam *P* 34 decidua s. i. a. aeterna] *CPQ*, *om. D* 35 lumbis *P* 36 iesu] *CPQ*, domini nostri iesu *D*

'non configurantes vos illis prioribus ignorantiae vestrae desideriis, sed secundum eum 'qui vos vocavit sanctos, et vos sancti in omni conversatione estote. propter quod 'scriptum est: sancti estote, quia ego sum sanctus'. quis rogo vestrum ita sanctitatem toto animi ardore sectatus est, ut hoc, quantum in se est, avide festinaret implere? sed videamus, quid in eiusdem secunda lectione contineatur: 'carissimi', inquit, 'animas *1. Petr. 1, 22. 23.* 'vestras castificate ad oboediendum fidei per spiritum in caritate, in fraternitate, ex 'corde vero invicem diligentes perseveranter. quasi renati non ex semine corruptibili, 'sed incorruptibili verbo dei vivi et permanentis in aeternum'. Haec quidem ab apostolo 107 mandata et in die vestrae ordinationis lecta, ut ea indirupte custodiretis, sed nequaquam a vobis in iudicio impleta, sed nec multum cogitata vel intellecta sunt. et infra: 'deponentes igitur omnem malitiam et omnem dolum et simulationem et invidiam et *1. Petr. 2, 1—3.* 'detractiones sic ut modo geniti infantes rationabiles et sine dolo lac concupiscite, ut 'eo crescatis in salutem, quoniam dulcis est dominus'. recogitate, an haec quoque surdis auribus a vobis audita crebrius conculcentur. et iterum: 'vos autem genus *1. Petr. 2, 9.* 'electum: regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptionem, ut virtutes annuntietis 'eius, qui de tenebris vos vocavit in illud tam admirabile lumen suum'. non solum enim per vos virtutes dei non annuntiantur, sed etiam pravissimis vestris apud incredulos quosque despiciuntur exemplis. audistis forte in eodem die, quod in lectione actus apostolorum lectum est, Petro in medio discipulorum surgente qui dixit: 'viri *Act. 1, 15. 16.* 'fratres, oportet scripturam impleri, quam praedixit spiritus sanctus per os David de 'Iuda'. et paulo post: 'hic itaque adquisivit agrum de mercede iniquitatis'. hoc securo *Act. 1, 18.* vel potius hebeti corde, quasi non de vobis lectum fuisset, audistis. quis, quaeso, vestrum non quaerit agrum de mercede iniquitatis? Iudas namque loculos compilabat, vos ecclesiae donaria filiorumque animas eius vastatis. ille adiit Iudaeos, ut deum venderet, vos tyrannos et patrem vestrum diabolum, ut Christum despiciatis. ille triginta argenteis venalem habuit omnium salvatorem, vos vel uno obolo. Quid plura? fertur 108 vobis in medium Matthiae in confusionem vestram exemplum, sanctorum quoque apostolorum, electione vel iudicio Christi non propria voluntate sortiti, ad quod caeci effecti non videtis. quam longe a meritis eius distetis, dum in amorem et effectum Iudae traditoris sponte corruistis. apparet ergo eum, qui vos sacerdotes sciens ex corde dicit non esse eximium Christianum. sane quod sentio, proferam. posset quidem lenior fieri increpatio, sed quid prodest vulnus manu tantum palpare unguentove ungere, quod tumore iam vel fetore sibi horrescens cauterio et publico ignis medicamine eget? si tamen ullo modo sanari possit aegro nequaquam medelam quaerente et ab hoc medico longius recedente. o inimici dei et non sacerdotes, veterani malorum et non pontifices, traditores et non sanctorum apostolorum successores et non Christi ministri, auscultastis quidem secundae lectionis apostoli Pauli verborum sonum, sed in nullo modo monita virtutemque servastis et simulacrorum modo, quae non vident neque

---

C (*finit circiter v.* 16) *DPQ*

3 quia] *C(?)PQ*, quoniam *D* ego sum sanct.] *CQ*, sanct. ego sum *D*, et ego sanctus sum *P* rogo] interrogo *P* 4 toto] *CPQ*, *om. D* hoc] *CPQ*, *om. D* secutus *D* 5 quid] *CPQ*, qui *D* 6 castificate] sanctificate *P* in frat.] *CPQ*, et frat. *D* 7 inu. dil.] *CPQ*, inu. dil. inuicem *D* 8 uerbo] per uerbum *P* 9 uestr. ord.] *CPQ*, ord. uestr. *D* indisrupte *P* custodieritis *D* 10 in *om. P* nec] ne *P* cogitata] *CPQ*, cogitate *D* 11 simulationem] *CPQ*, omnem s. *D* 12 rationabiles] *CPQ*, rationabile *D* 13 eo] in eo *P* an] an et *P* 15 in adoptionem] acquisitionis *P* uirtutis *D* 16 lumen] nomen *D* 17 annuntiantur] *DP*, a. uel meliorantur *Q* 19 actuum *P* est *om. D* 21 securo heb. corde uel potius (quasi *om.*) *D* 22 electum fuisset *P*, fuiss. lect. *D* 23 namque] quoque *P* 24 deum] dominum *D* 26 argenteos *D* 28 ad quod *bis D* 29 quam] quia *P* distatis *P* morem *P* affectum *P* 30 corruitis *P* 31 sensco *D* 32 prodest] *PQ*, ualet *D* quid *D* 33 et] uel *D* 34 ab] ob *P* 35 ueterani] *Q*, uerterani *D*, o licitatores *P* 36 successores] s. inpugnatores *P* ministris *D* 37 ascultastis *D* in *om. P* 38 sim. modo] sim. more *P*

audiunt, eodem die altari astitistis, tunc et cotidie vobis intonantis: fratres, inquit,
1. Tim. 3, 1. ‘fidelis sermo est’ et omni acceptione dignus. ille dixit fidelem et dignum, vos ut
1. Tim. 3, 1. infidelem et indignum sprevistis. ‘si quis episcopatum cupit, bonum opus desiderat’.
vos episcopatum magnopere avaritiae gratia, non spiritalis profectus obtentu cupitis et
1. Tim. 3, 2. bonum opus illi condignum nequaquam habetis. ‘oportet ergo huiusmodi irreprehensi-
‘bilem esse’. in hoc namque sermone lacrimis magis quam verbis opus est, ac si
dixisset apostolus eum esse omnibus irreprehensibiliorem debere. ‘unius uxoris virum’.
quod ita apud nos quoque contemnitur, quasi non audiretur vel idem dicere et virum
uxorum? ‘sobrium, prudentem’. quis etiam ex vobis hoc aliquando inesse sibi saltem
optavit? ‘hospitalem’: id si forte casu evenerit, popularis aurae potius quam praecepti
Matth. 6, 2. gratia factum, non prodest, domino salvatore ita dicente: ‘amen dico vobis, receperunt
1. Tim. 3, 3. mercedem suam’. ornatum, ‘non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigio-
‘sum, non cupidum’. o feralis inmutatio! o horrenda praeceptorum caelestium con-
culcatio! nonne infatigabiliter ad haec expugnanda vel potius obruenda actuum ver-
borumque arma corripitis, pro quis conservandis atque firmandis, si necesse fuisset,
109 et poena ultro subeunda et vita ponenda erat? Sed videamus et sequentia: ‘domum’,
1. Tim. 3, 4. inquit, ‘suam bene regentem, filios habentem subditos cum omni castitate’. ergo imper-
fecta est patrum castitas, si eidem non et filiorum adcumuletur. sed quid erit, ubi
1. Tim. 3, 5. nec pater nec filius mali genitoris exemplo pravatus conspicitur castus? ‘si quis autem
‘domui suae praeesse nescit, quomodo ecclesiae dei diligentiam adhibebit?’ haec sunt
1. Tim. 3, 8–10. verba, quae indubitatis effectibus approbantur. ‘diaconos similiter pudicos, non bilingues,
‘non vino multum deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in
‘conscientia pura. hi autem probentur primum et sic ministrent nullum crimen habentes’.
his nimirum horrescens diu immorari unum veridice possum dicere, quin haec omnia in
contrarios actus mutentur, ita ut clerici, quod non absque dolore cordis fateor, impudici,
bilingues, ebrii, turpis lucri cupidi, habentes fidem et, ut verius dicam, infidelitatem in
conscientia impura, non probati in bono, sed in malo opere praesciti ministrantes
et innumera crimini habentes sacro ministerio adsciscantur. audistis etiam illo die,
quo multo dignius multoque rectius erat, ut ad carcerem vel catastam poenalem quam
ad sacerdotium traheremini, domino sciscitanti, quem se esse putarent discipuli, Petrum
Matth. 16, 16. 17. respondisse: ‘tu es Christus filius dei vivi’ eique dominum pro tali confessione dixisse:
‘beatus es, Simon Bar Iona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus
‘qui in caelis est’. ergo Petrus a deo patre doctus recte Christum confitetur: vos autem
moniti a patre vestro diabolo inique salvatorem malis actibus denegatis. vero sacer-
Matth. 16, 18. doti dicitur: ‘tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam’: vos quidem
Matth. 7, 26. assimilamini ‘viro stulto, qui aedificavit domum suam super arenam’. notandum vero
est, quod insipientibus in aedificanda domo arenarum pendulae mobilitati dominus non
Hos. 8, 4. cooperetur, secundum illud: ‘fecerunt sibi reges et non per me’. itidemque quod sequitur
Matth. 16, 18. eadem sonat dicendo: ‘et portae inferni non praevalebunt’ eiusque peccata intelleguntur.

C (*incipit f. 37 v.* 32 reuelauit) *DPQ*

1 altare *D*, alteri *P* tunc] licet ille tunc *P* intonaret *P* inquit *om. P* 2 fideles *D*¹ est *om. D* 3 si] sed *D*¹ desiderat] cupit *P* 4 spiritalis] *DP*, spiritualis *Q* 5 opus *om. D* habetis *om. D* 8 quod] *D*¹, quid *D*²*PQ* nos] *D*²*PQ*, uos *D*¹ et *om. D*¹ 9 uxoris *P* saltem opt.] aliquandoptauit *D* 10 id si] id *PQ*, id est si *D* 12 ornatum] doctorem *vers. vulg.* uiolentum *D* 14 obseruenda *D* 15 quis] *P*, queis *Q*, quibus *D* 16 subdenda *D* 17 suam inq. *P* cum] in *P* caritate *D* 18 est *om. D* eidem non et] non item et *P*, eadem non esset *D* 19 priuatus *P* 20 sui *D* 21 effectibus] *Q*, affectibus *P*, *om. D* 22 multo *P* ministerium *DP* fidei *om. D* 23 hic *D* 25 mutantur *P* 26 infedilitatem *P* 27 maloperc *D* praestiti *D* 28 et innumera] in uniuersa *D* habeute *D* assicantur *D* 30 scitante *P*, suscitanti *D* putarant *P* 31 uiui *om. P* 33 chr. conf.] *CPQ*, conf. chr. *D* 34 uero] *CPQ*, ergo *D* 38 cooperetur] *CQ*, comparetur *D*, cooperatur *P* 39 inferi *P* peccata] *CPQ*, peccati *D*

de vestra quid exitiabili structura pronuntiatur? 'venerunt flumina et flaverunt venti [*Matth. 7, 27.*] 'et impegerunt in domum illam et cecidit et fuit ruina eius magna'. Petro eiusque successoribus dicit dominus: 'et tibi dabo claves regni caelorum': vobis vero: 'non novi [*Matth. 16, 19. Luc. 13, 27.*] 'vos, discedite a me, operarii iniquitatis, ut separati sinistrae partis cum haedis eatis [*Matth. 25, 32. 33. 41.*] 'in ignem aeternum'. itemque omni sancto sacerdoti promittitur: 'et quaecumque solveris [*Matth. 16, 19.*] 'super terram, erunt soluta et in caelis: et quaecumque ligaveris super terram, erunt 'ligata et in caelis'. sed quomodo vos aliquid solvetis, ut sit solutum et in caelis, a caelo ob scelera adempti et immanium peccatorum funibus compediti. ut Salomon quoque ait: 'crinicculis peccatorum suorum unusquisque constringitur?' quaque ratione [*Prov. 5, 22.*] aliquid in terra ligabitis, quod supra modum etiam ligetur praeter vosmetipsos, qui ita ligati iniquitatibus in hoc mundo tenemini, ut in caelis nequaquam ascendatis, sed infaustis tartari ergastulis, non conversi in hac vita ad dominum, decidatis?

110 Nec sibi quisquam sacerdotum de corporis mundi solum conscientia supplaudat, cum eorum quis praeest, si qui propter eius imperitiam vel desidiam seu adulationem perierint, in die iudicii de eiusdem manibus, veluti interfectoris, animae exquirantur. quia nec dulcior mors quae infertur a bono quoque homine quam malo: alioquin non dixisset apostolus velut paternum legatum suis successoribus derelinquens: 'mundus ego sum ab omnium [*Act. 20, 26. 27.*] 'sanguine. non enim subterfugi, quo minus annuntiarem vobis omne mysterium dei'. multumque nam usu ac frequentia peccatorum inebriati et incessanter irruentibus vobis scelerum cumulatorum ac si undis quassati unam veluti post naufragium, in qua ad vivorum terram evadatis, paenitentiae tabulam toto animi nisu exquirite, ut avertatur furor domini a vobis misericorditer dicentis: 'nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur [*Ezech. 33, 11.*] et vivat'. ipse omnipotens deus totius consolationis et misericordiae paucissimos bonos pastores conservet ab omni malo et municipes faciat subacto communi hoste civitatis Hierusalem caelestis, hoc est, sanctorum omnium congregationis, pater et filius et spiritus sanctus, cui sit honor et gloria in saecula saeculorum. amen.

C (*finit c.* 19 irruentibus) *DPQ*

1 quidem *P* factura pronunciantur *P* et *om. P* 2 impigerunt *D* eiusque] *CPQ*, eiusdemque *D* 4 discedite] *CPQ*, discite *D* cum haedis] hoedi *P* 5 sancto *om. D* solueris . . . 6 quaecumque] *C* (*spatio requiritur*) *PQ*, *om. D* 8 ob scele *bis D* adempti] adepti *CD* funibus] *CPQ*, finibus *D* solomon *P* 9 ait *om. D* criniculis] *CQ*, funiculis *DP* quaque] qua *P* 10 supra modum] *CQ*, supra mundum *P*, ultra modum *D* propter *P* 11/12 infaustis t. ergastulis] *CD*, in inf. t. erg. *PQ* 13 quis] *C*, queis *Q*, quibus *DP* 14 qui *om. P* uel] seu *P* perierint] *CPQ*, perierunt *D* 15 indicii *P* 16 quae] quam quae *P* a bono] ab uno *P* quam] que *P* 17 omnium] *CPQ*, omni *D* 18 ministerium *DP* 19 que nam] *C(?)DQ*, nanque *P* 21 exquiratis *D* 24 subacto c. hoste *om. P*

ADDITAMENTA.

I. EPISTVLARVM GILDAE DEPERDITARVM FRAGMENTA.

[Gen. 7, 13.] I. De excommunicatione dicit Gildas. — Non Noe Cham filium suum magicae artis *[Gen. 14, 24.]* scribam aut arca aut mensae communione voluit arcere. non Abraham Aner et Heschol *[Gen. 19.]* in debellatione quinque regum exhorruit. non Loth Sodomitarum convivia execratus *[Gen. 26, 26. 30.]* est. non Isaac mensae participationem Abimelech et Ocazat et Phicol duci militum *[Gen. 42, 1.]* negat, sed post cibum et potum iuraverunt sibi mutuo. non Iacob extimuit communi- *[Gen. 41.]* care filiis suis, quos novit venerari idola. non Ioseph rennuit Faraoni mensae et *[Exod. 18, 12.]* scypho participari. non Aaron sacerdotis idolorum Madian mensam reppulit. nec non *[Matth. 9, 10. 21, 31.]* Moyses simul cum Iethro hospitium et convivium pacificum init. non dominus noster Iesus Christus publicanorum convivia devitabat, ut omnes peccatores et meretrices salvaret.

Cant. p. 48 (inde Hib. 40, 5, a)

II. Gildas dicit de abstinentia ciborum. — Abstinentia corporalium ciborum absque cari- *[1. Tim. 4, 4.]* tate inutilis est. meliores sunt ergo, qui non magno opere ieiunant nec supra modum *[Psalm. 1, 12.]* a creatura dei se abstinent, cor autem intrinsecus nitidum coram deo sollicite servantes, a quo sciunt exitum vitae, quam illi, qui carnem non edunt nec cibis saecularibus *[Ier. 9, 21.]* delectantur, neque vehiculis equisque vehuntur et pro his quasi superiores ceteris se putantes: quibus mors intravit per fenestras elevationis.

Cant. p. 49 (inde Hib. 12, 5)

[2. Tim. 3, 1–5.] III. ‘Gildas in epistolis suis de novissimis diebus. — Instabunt tempora pessima et erunt ‘homines sui amatores, avari, adrogantes, superbi, blasphemi, parentibus inoboedientes, ‘ingrati, inpuri, sine adfectione, sine pace, accusatores, intemperantes, crudeles, odio haben‘tes bonum, proditores, temerarii, inflati, voluptatum amatores magis quam dei, habentes ‘formam pietatis et virtutem eius abnegantes’. multi peribunt agentes mala, ut ait aposto- *[Rom. 10, 2. 3.]* ‘lus, habentes zelum dei, sed non secundum scientiam, ignorantes dei iustitiam et suam ‘quaerentes statuere, iustitiae dei non sunt subiecti’. omnes fratres culpantes sunt, qui *[Psalm. 98, 8.]* ‘suas secum adinventiones et praesumptiones non fecerunt. hi dum pane ad mensuram utuntur, pro hoc sine mensura gloriantur: dum aqua utuntur, simul odii poculo potantur: dum siccis ferculis, simul et detractationibus fruuntur: dum vigilias extendunt, aliquos somno demersos notant, pedibus et membris dicentes ceteris: si non caput

---

1 de excommunicatione dicit gildas *C(antabrigiensis)*, gildas ait *H(iberna sylloge)* 2 aut arca] ab arca *H* aner et heschol] *H*, neel et excol *C* 3 sodomorum *H* 3/4 execratus est] *H*, execratur *C* 4 part. mens. *H* ocazat] *C*, ochaz *H* phicol] *H*, picus *C* ducis *H* 5/6 communicari *C* 6 suis *om. H* pharaonis *H* 7 scifa *C* nec non] *H*, nec *C* 8 iethro] *H*, ethor *C* hospitium] *H*, hostias *C* iniuit *H* 8/9 d. n. iesus *om. H* 9 publicanorum conuiuia] *C*, c. paganorum *H* 10 saluaret] *C*, s. hactenus gildas *H* 11 gildas a. d. a. c.] *C*, gildas ait *H* absque] sine *H* 12 ergo sunt *H* magnopere *H* 13 autem *om. C* nititum *C* deo] domino *H* 14 cibis] *C*, prandiis *H* 15 et equis *H* et *om. H* 16 intrauit] *H*, intrat *C* fenestras] *H*, fenestram *C* elationis *H* 17 gildas i. ep. s.] *H*, *om. C* 20 uoluntatum *C* 21/22 apostolum *C* 22 habentes *bis C* 24 hi dum] *H*, hii autem *C* 24/25 ad mensuram utuntur] *C*, et mensura uescuntur *H* 25 hoc] hoc ipso *H* poculo *om. C* 26 siccis ferculis simul et detractationibus fruuntur] *C*, sanctis ferculis uescuntur detrectationibus utuntur *H* uigiliis expendunt *H* 27 dimersos notant *C*, pressos uituperant *H*

fueris, ut ego sum, ad nihili te conputabo: quod non tam pro dilectionis causa promittitur quam despectus, dum principalibus decretis meditantur. servos dominis, vulgus regibus, auro plumbum, argento ferrum, ulmum praeferunt. ita ieiunium caritati, vigilias iustitiae, propriam adinventionem concordiae, clausulam ecclesiae, severitatem humilitati, postremo hominem deo anteponunt: non intendentes quod euangelium, sed quod voluntas iubet; quid apostolus, sed quid superbia doceat; non intendentes statum siderum (*1. Cor. 15,41.*) in caelo inaequalem esse et angelorum officia inaequalia. hi ieiunant, quod nisi propter alias virtutes adsectantur, nihil prodest. illi caritatem, quae summa plenitudo (*Rom. 13, 10.*) legis est, intentione perficiunt a deo docti, cum spiritus sancti citharae dicunt 'quasi (*Esai. 64, 6.*) 'pannus menstruatae omnis iustitiae nostrae'. hi autem folles diaboli dicunt forsitan melioribus, quorum vident angeli faciem patris: recedite a nobis, quia immundi estis, (*Matth. 18, 10. Esai. 65, 5.*) quo respondit dominus: 'isti fumus erunt in furore meo et ignis ardens cotidie'. non spernentes fratres: dicit dominus pauperes beatos esse, sed pauperes non animosos, (*Matth. 5, 3.*) sed mites; neque invidiosos, sed lugentes vel propria vel aliorum peccata; qui esuriunt et sitiunt non aquam cum ceterorum despectu, sed iustitiam; nec pro nihilo alios ducentes, sed misericordes; non qui superbo, sed mundo corde: non alis severi, sed pacifici; non qui inferunt bella, sed qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, habituri videlicet regnum caelorum.

Cant. p. 50 (inde sub praescriptione supra relata 86, 24 hi dum pane . . . 86, 27 uituperant *et* 87, 3 ieiunium . . . 5 anteponunt *et* 7 hi ieiunant . . . 10 nostrae *Hib. 66, 9)*

IV. Gildas ait de monachis. — Qui veniunt de loco viliore ad perfectiorem, quorum abbas ita degeneravit ab opere dei ut mereatur ad mensam sanctorum non recipi, sed et fornicationis crimine, non suspectionis, sed mali evidentis, onerari, — suscipite sine ullo scrupulo monachos tales ad vos de flamma inferni confugientes, nequaquam eorum consulto abbate. illos vero, quorum abbatem de mensa sanctorum propter infamiam non arcemus, non debemus illo nolente suscipere. quanto magis venientes a sanctis abbatibus et nullo alio modo suspectis, nisi quod habent pecora et vehicula vel pro consuetudine patriae vel sua infirmitate, quae minus laedunt habentes, si cum humilitate et patientia quam aratra trahentes et suffossoria figentes terrae cum praesumptione et superbia. quicquid autem monacho de rebus saecularibus superabundat, ad luxurias et divitias debet referri, et quod necessitate, non voluntate habere compellitur, ut non penuria cadat, non illi ad malum reputabitur. capitibus namque praecipua corporis ornamenta delata non debent inferiora despicere et manuum cotidiana commoda superbire superioribus fas non est. nonne haec nec ille possunt sibi mutuo dicere: 'operam (*1. Cor. 12, 21.*) 'vestram non necesse habemus', quae ad communem eiusdem corporis pertinent utilitatem? haec diximus, ut sciant summi sacerdotes, quod, sicut non debent inferiores clerici eos despicere, ita et illi nec clericos, sicut nec caput quidem cetera membra.

Cant. p. 54 (inde 19 qui ueniunt . . . 28 superbia *Hib. 39, 7;* 28 quicquid . . . 30 reputabitur *Hib. 39, 5)*

V. Gildas ait. — Abbas districtioris regulae non admittat monachum alterius abbatis paulo remissioris: et qui remissior est, non retineat monachum suum ad districtiora

---

1 *supra* tam *scriptum est* aīn sīn *C* 1,2 promittur *C* 2 dispectus *C* 4 ecclesiae seueritatem] *H*, cellae *C* 5 anteponant *C* 6 apostolum *C* quid] qui *C* 7 bi] *H*, hii *C* 8 per aliquas uirtutes adfectatur *H* illi caritatem . . . 9 perficiunt a deo docti] qui uero caritatem perficiunt *H* cum cithara sp. sancti *H* 10 omnes *CH* hii *C* 11 residite *C* 13 animosus *C* 14 inuidiosus *C* 15 non aquam] non qui aquam *C* 17/18 habitari *C* 19 gildas ait] *H*, *om. C* de monachis *C*, *om. H* de loco uiliore ad perfectiorem] *C*, ad uos de uiliore loco ad perfectionem *H* 20 non rec. sanct. *H* 20/21 sed et] et *H* 21 mali euidentis] *C*, male uidentis *H* onerari] *H*, honorari *C* suscipite] *C*, suscipite etiam *H* 22 scripulo monachus *C* eorum] illorum *H* 24 a] de *H* 27 soffosoria *C*, sofosoria *H* 28 quicquid] gildas dicit quicquid *H* autem *om. H* superabundauerit *H* 29 non] et non *C* 30 peunaria *C* 31 dilata *C* dispicere *C* manum *C* 35 dispicere *C* 36 gildas ait] *H (39, 9)*, gildas dicit *H (39, 6)*, *om. C* amittat *C* 37 non] et non *H*

tendentem. habent quippe sacerdotes et episcopi terribilem iudicem, cui pertinet, non nobis, de illis in utroque saeculo iudicare.

Cant. p. 56 (inde 87, 36 abbas . . . 1 tendentem *39, 9 et brevius 39, 6 [cf. Maassen Gesch. des kan. Rechts 1, 840];* 1 habent . . . 2 iudicare *Hib. 1, 16, b)*

Deut. 27, 17. VI. Gildas. — Maledictus qui transfert terminos vel proximi sui.

1. Cor. 7, 24. Unusquisque permaneat in eo, in quo vocatus est apud deum', ut nec primarius nisi voluntate mutetur subiectorum neque subiectus sine senioris consilio locum prioris obtineat.

1. Cor. 12, 23. Quae sunt honesta nostra, his honorem abundantiorem circumdamus.

Ezech. 33, 6. 8. Iudicare ergo satis salubre est subiectos episcopis abbatibusque, quorum sanguinem, *Matth. 18, 17.* si eos non bene regnant, de manibus requiret dominus: inoboedientes vero patribus sint sicut gentiles et publicani; et omnibus hominibus tam bonis quam malis praeter *?* suos subiectos illud apostoli: existimantes omnes homines, rel.

Matth. 26. Luc. 23. Pervenit illud iudicium pro incerto exitu vitae, legentes in scriptura apostolum perditum cupiditate et latronem confessione in paradisum translatum.

Cant. p. 57 (inde 4 unusquisque . . . 5 obtineat *Hib. 37, 31)*

VII. Item. — Conepiscopos autem et conabbates nec non consubiectos non iudicare melius est. faetentes vero alicuius nequam fama putare nullo modo ad integrum arguant, sed leniter increpent cum patientia: quos pro conscientia ut possint, debent quasi suspectos vitare nec tamen ut reos veros excommunicare et mensa vel pace arcere, cum ratio aliqua necessitatis aut conventus vel locutionis exegerit, sed illis denuntietur, quod non recte agant, quia non possumus eos pro hoc damnare. dum *1. Cor. 11, 29. 10, 20.* communicant illi indigne, forte nos per cogitationes malas daemonibus communicamus. quos vero scimus sine ulla dubitatione esse fornicatores, nisi legitimo ordine paeniteant, *1. Cor. 5, 11.* a pace et mensa, cuiuscumque ordinis legitime fuerunt, arcemus. ut est illud 'si quis frater nominatur et est fornicator, rel. et propter principalium vitiorum causas evidenter probatas, nulla alia ratione debemus fratres a communicatione altaris et mensae cum tempus poposcerit, arcere.

Cant. p. 58 (inde 13 conepiscopos . . . 14 melius est *Hib. 1, 16, c)*

VIII. Gildas. — Veritas sapienti nitet, cuiuscumque ore fuerit prolata.

Cant. p. 34 non inter Gildae reliqua (inde Hib. 22, 1)

FRAGMENTA DVBIA.

Num. 12. IX. Gildas. — Adsentiente Aaron in culpando Moyse propter uxorem Aethiopissam lepra Maria damnatur: quod nobis timendum, qui bonis principibus detrahimus propter mediocres culpas.

Hib. 37, 5, b

X. Item. — Navi fracta, qui potest natare, natet.

Hib. 39, 7 (praecedunt Gildana supra c. IV)

XI. Gildas ait. — Brittones toto mundo contrarii, moribus Romanis inimici non solum in missa, sed etiam in tonsura cum Iudaeis umbrae magis futurorum servientes quam veritati. Romani dicunt: Brittonum tonsura a Simone mago sumpsisse exordium tradunt, cuius tonsura de aure ad aurem tantum contingebat pro excellentia ipsa magorum tonsurae, qua sola frons anterior tegi solebat. priorem autem auctorem huius tonsurae in Hibernia subulcum regis Loigairi filii Neili extitisse Patricii sermo testatur; ex quo Hibernenses paene omnes hanc tonsuram sumpserunt.

Hib. 52, 6

1 habent] gildas ait h. *H* 3 gildas] *H (ante* 4 unusquisque), *om. C* 4 in quo uoc. est in eo perm. *H* apud deum *om. H* nec] ne *C* 5 subiectorum] *H*, subiecto *C* neque] nec *H* sine] *C*, nisi *H* 6 honesta] inhonesta *Paulus* habuntiorem *C* 13 item] *H, om. C* autem *om. H* nec non consubiectos] *H*, et non subiectos *C* 14 fama putare] *fortasse* famae fetore 15 increpant *C* ut possint] *fortasse* possunt 16 susceptos *C* 22 fornicatur *C* 25 *adser.* Petr. *(immo Iohannes ep. 1, 2, 21):* in ueritate mendacium numquam est *in C* prol. fuerit *H*

II. GILDAS DE PAENITENTIA.

incipit prefatio Gildae de penitentia.

Presbiter aut diaconus faciens fornicationem naturalem sive sodomitam prelato 1
ante monachi voto III annis peniteat, veniam omni hora roget, superpositionem faciat in unaquaque ebdomada exceptis L diebus post passionem: pane sine mensura et ferculo aliquatenus butiro inpingato die dominico, ceteris vero diebus paxmati panis mensura et miso parvum inpinguato, horti holeribus, ovis paucis, Britannico formello utatur, himina Romana lactis pro fragilitate corporis istius evi, tenuclae vero vel balthutae lactis sextario Romano sitis gratia et aquae talimpulo, si operarius est. lectum non multo feno instructum habeat; per tres quadragesimas superaddat aliquid, prout virtus eius admiserit. semper ex intimo corde defleat culpam suam, oboedientiam pre omnibus libentissime excipiat, post annum et dimedium eucharistiam sumat et ad pacem veniat. psalmos cum fratribus canat, ne poenitus anima tanto tempore caelistis medicinae intereat.

Si quis inferiore gradu positus monachus, III annis peniteat, sed mensura grave- 2
tur panis. si operarius. sextarium de lacte Romanum et alium de tenucla et aquam quantum sufficiat pro sitis ardore sumat.

Si vero sine monachi voto presbiter aut diaconus peccaverit, sicut monachus sine 3
gradu sic peniteat.

Si autem peccatum voluerit monachus facere, anno et dimedio: habet tamen abas 4
huius rei moderandae facultatem, si oboedientia eius placita fuerit deo et abati suo.

Antiqui patres XII presbitero et VII diacono penitentiae statuerunt. 5

Monachus furatus vestem vel aliquam rem II annis ut supra peniteat. si iunior 6
sit: si senior, anno integro. si vero monachus non fuerit, eque anno et maxime III XLmis.

Si monachus exundante ventre evomerit sacrificium in die, cenam suam non pre- 7
sumat, et si non infirmitatis causa, VII superpositionibus, si infirmitatis et non voracitatis causa, IIII superpositionibus deleat culpam.

Si autem non sacrificium, diei superpositione et multa increpatione plectatur. 8

Si casu negligens quis sacrificium aliquod perdat, per tres XLmas peniteat, 9
relinquens illud feris et alitibus devorandum.

Si quis autem ebrietatis causa psallere non potest stupens elinguis, cena privatur. 10

Peccans cum pecode, anno: si ipse solus. III quadragesimas diluat culpam. 11

Qui communicaverit a suo abate excommunicato, XL. 12

Manducans morticinam inscius, XL. 13

14 Sciendum est tamen, quod quanto quis tempore moratur in peccatis, tanto ei augenda penitentia est.

15 Si cui inponitur opus aliquod et contemptus gratia illud non fecerit, cena careat; si vero oblivione, demedium cotidiani victus.

16 Si autem sumat alterius opus, illud notum faciat abati cum verecundia, excepto eo nullo audiente et sic peragat, si iubetur.

17 Nam qui iram corde multo tempore retinet, in morte est. si autem confitetur peccatum, XL ieiunet, et si ultra in peccato persistat, II XLmas, et si idem fecerit, abscidatur a corpore sicut membrum putredum, quia furor homicidium nutrit.

18 Offensus quis ab aliquo debet hoc indicare abati, non tamen accusantis, sed medentis affectu, et abas decernat.

19 Qui non occurrit ad consummationem, canat VIII in ordine psalmos; si excitatus veniat post misam, quicquid cantaverunt replicet ex ordine fratres. si vero ad secundam venerit, cena careat.

20 Si quis errans commotaverit aliquid de verbis sacris ubi periculum adnotatur, triduanum aut III superpositiones faciat.

21 Si sacrum terra tenus negligendo ceciderit, cena careat.

22 Qui voluntate obsceno liquore maculatus fuerit dormiendo, si cervisa et carne habundat coenubium, III noctis horis stando vigilet, si sane virtutis est. si vero pauperem victum habet, XXVIII aut XXX psalmos canat stando suplex, aut opere extraordinario pendat.

23 Pro bonis regibus sacra debemus offerre, pro malis nequaquam.

24 Presbiteri vero pro suis episcopis non prohibentur offerre.

25 Qui arguitur pro aliquo delicto et quasi inconsultans refrenatur, cena careat.

26 Qui sarculum perfrangit et ante fracturam non habuit, aut illud extraordinario opere restituat aut superponat.

27 Qui viderit aliquem ex fratribus abatis transgredi precepta, debet abatem non celare, sed ante admoneat peccantem, ut solus quod male agit confiteatur abati, non tam delator quam veritatis regulae exsecutor inveniatur.

Huc usque Gildas.

III. VITA GILDAE.

AVCTORE MONACHO RVIENSI.

Beatus Gildas Arecluta fertilissima regione oriundus, patre Cauno nobilissimo et 1
catholico viro genitus, ab ipso puerili aevo toto mentis affectu Christum studuit sequi. Arecluta autem regio cum sit Britanniae pars, vocabulum sumpsit a quodam flumine, quod Clut nuncupatur, a quo plerumque illa irrigatur. inter cetera vero, quae ipse sanctus Gildas scripsit de miseriis et praevaricationibus et excidio Britanniae, hoc etiam de illa praemisit. 'Britannia', inquit, 'bis denis bisque quaternis fulget civitatibus ac *supra p. 28, 13.* 'nonnullis castellis decoratur: murorum quoque ac turrium, seratarum, portarum, domo'rum etiam, quarum culmina minaci proceritate porrecta in editum forti compage cer'nuntur, non improbabiliter est adornata instructis munitionibus. campis quoque fulget 'late pansis collibusque amoeno situ locatis praepollenti culturae aptis, montibus etiam 'alternandis animalium pastibus optime convenientibus, qui diversorum colorum floribus 'grati redduntur humanis visibus veluti electa sponsa diversis ornata monilibus. fontibus 'lucidis crebrisque gaudet, ex quibus rivuli leni murmure serpentes suave pignus so'poris tribuunt viatoribus fessis. duorum etiam ostiis nobilium fluminum, Tamesis vide'licet ac Sabrinae, veluti brachiis meliorata, per quae eidem Britanniae olim trans'marinae deliciae ratibus vehebantur, aliorumque fluminum minorum infusione irrigatur'. ostenso igitur situ et opportunitatibus loci nec non regionis, unde praefatus vir venerabilis et sanctus oriundus fuit, eius denique vita domino adiuvante subscribatur. Caunus 2
itaque eius genitor et alios quattuor fertur habuisse filios, Cuillum videlicet valde strenuum in armis virum, qui post mortem patris ei in regno successit, Mailocum quoque, qui a patre sacris litteris traditus et in eis bene edoctus relicto patre atque rebus paternis abrenuntians venit Lyuhes, in pago Elmail ibique monasterium aedificans, in quo in hymnis et orationibus, ieiuniis et vigiliis instanter serviens deo clarus virtutibus et miraculis in pace quievit. Egreas vero cum Allecco fratre et Peteova sorore deo sacrata virgine similiter et ipsi relictis rebus paternis et saecularibus abrenuntiantes pompis in extrema parte regionis illius secedentes non longe a se invicem distantia singuli sua construxere oratoria, mediam statuentes sororem, cum qua alternatim suo die horas diurnas eorum alter cum missa celebrabat et post vesperas cum ea sumens cibum et gratias agens deo ante solis occasum revertebantur ad oratorium suum: unusquisque enim eorum separatim in suo oratorio vigilias celebrabat. isti igitur quos praediximus beati et sancti viri, Mailocus videlicet, Alleccus atque Egreas cum beata sorore cunctis mundi, ut praemissum est, spretis opibus et deliciis toto nisu mentis ad super-

3 pars] paret *(a) B(osco)* 5 gyldas *B aliquoties* 24 allaeco *B* peteona *B* 27 singula *B*
29 -batur *M(abillon)* 31 allaecus *B*

nam tendentes patriam in ieiuniis et orationibus suam commendantes vitam tandem a deo vocati receperunt mercedem laborum suorum et in suis quae aedificaverant oratoriis conditi servantur, clarificati et celebres assiduis miraculis et in gloria resurrecturi.

3 Beatus autem Gildas, qui et Gildasius, honor et decus gentis suae futurus, et ipse a suis parentibus beato Hilduto traditur imbuendus. qui suscipiens sanctum puerulum sacris litteris coepit instruere illum, et videns eum formae specie fulgentem ac liberalibus studiis instantissime intentum benigno amore dilexit et attento studio docere curavit. beatus igitur Gildas sub disciplina magistrali in schola divinae scripturae et liberalium artium constitutus, conspiciens utriusque doctrinam elocutionis divinis curavit magis erudiri doctrinis, imitari cupiens speciem divinae contemplationis, deserens omnino famam humanae opinionis, sed neque sequi voluit ingenuitatem suae nobilitatis. tunc athleta Christi et strenuissimus miles in coenobio degens obedientiae suscepit arma fortissima puerilesque deserens mores aetatem floridae iuventutis in formam transtulit senectutis. namque cum esset primaevus in tirocinio aeterni regis constitutus, moribus derelictis iuvenilibus plurima documenta praebuit aeternae salutis tam senibus quam iuvenibus, utriusque componens mores aetatis. erat namque sapientia praeclarus, sanctae lectioni assiduus, vigiliis et orationibus semper deditus, ineffabili caritate devotus, in actione iucundus, decora facie et toto corpore venustus, qui mundo erat crucifixus et ei mundus. in schola igitur supra dicti doctoris Hilduti erudiebantur plurimi nobilium filii, inter quos praeclariores erant tam generis nobilitate quam morum probitate Samson videlicet atque Paulus, sed hos quoque mira ingenii sagacitate superabat Gildas beatus: ex quibus Samson sanctissimus postea Britannorum extitit archiepiscopus, Paulus vero Oxismorum ecclesiae praefuit episcopus.

4 Habitabat autem praefatus Hildutus cum discipulis suis in quadam arta et angusta insulula atque arenti solo squalida. ad quem die quadam accedens beatus puer Gildas eum alloquitur dicens: domne doctor, audivi te nuper ex euangelio verba nostri salvatoris praedicantem, in quibus discipulos admonebat, ut cum fide a deo ea quae sibi erant utilia peterent, et quia fideliter petita
Marc. 12, 14. accepturi essent, dicens: 'amen dico vobis, quicquid orantes petieritis, credite quia accipietis, et fiet vobis'. nunc ergo, optime doctor, cur non rogas ipsum dominum nostrum Iesum Christum, qui potens est praestare cuncta quae fideliter ab eo petuntur, ut dilatet terminos atque fructiferam reddat huius insulae glebam? cum haec igitur audisset beatus Hildutus, admiratus fidem ipsius convocatis in unum discipulis oratorium cum eis ingreditur et flexis in terram genibus extensisque manibus in caelum cum lacrimis oravit dicens: domine Iesu Christe, fili dei omnipotentis, qui cum patre et spiritu sancto caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt, cum non essent, condidisti, quique tuis fidelibus praecepisti, ut deum patrem in tuo nomine peterent quicquid sibi opus esset et eorum petitio ad effectum procederet; tuo equidem in nomine omnipotentis domini imploramus clementiam, ut dilatari per te iubeat terminos insulae huius atque fertilitatem inferat glebae eius, ut nobis servis tuis atque successoribus nostris tua largiente gratia abundanter cibaria administret, ut satiati de tuis donis gratias referamus nomini tuo, qui cum patre et spiritu sancto vivis et regnas per infinita saecula saeculorum. cumque respondissent omnes amen, egressi ab oratorio vident dilatatam esse undique insulam atque vernantem in circuitu diversis olerum floribus. tunc iterum revertitur ad oratorium senior et prae gaudio effusus in lacrimis una cum venerando discipulorum grege clara voce hymnos summasque laudes rerum omnium creatori domino decantat, qui prope adest omnibus invocantibus se in veritate.

5 Igitur admirabili virtute dilatatam sibi insulam coepit excolere senior, atque fecundandis iugeribus frumenti semina tradere. cumque coepissent laeta frugum germina pullulare.

24 insula *B* 25 domine *M* 44 ad] ab *M* 46 innocatibus *M* 47 faecunditatis *M*

aggregatae aves marinae ea coeperunt devastare. quod cum videret pater Hildutus, praecepit discipulis suis cum terrore eas effugare atque unumquemque eorum die suo segetem custodire. et cum dies advenisset, in qua segetem servaturus erat beatus Paulus, plus solito advenit hostilis avium multitudo, quae passim messem devastabat tondendo. at contra mirae indolis puer Paulus huc illucque discurrens cum ingenti clamore eas expellere nitebatur nec praevalebat. tandem ergo iam lassus advocat socios, beatae memoriae videlicet Gildam atque Samsonem venerandum, huiusmodi eos adhortans sermonibus: succurrite, fratres, succurrite, carissimi et damna mecum nostri vindicate magistri. ecce etenim hostium multitudo nostri late consumit et depascitur segetes doctoris. sentiat ergo insatiabilis praedo debitas poenas, qui nostri magistri vastavit aristas. ad cuius vocem advolant socii et invocato nomine Christi multitudinem indomitarum avium congregantes ante se dei virtute repleti minant pueri sanctissimi tamquam inertium ovium greges. at ubi ventum est ad senis habitaculum, captivae et indomitae aves cum recluderentur, in caelum dant voces: quarum strepitum atque clangorem audiens senex egressus ab oratorio videt dei virtutem admiratusque non minimum tantam in puerorum cordibus fidem ait illis: sinite, filii, sinite aves abire liberas: iam sufficiat quod sic castigastis illas. abeant liberae et amplius in nomine domini nostras segetes non praesumant laedere. igitur iussionem senis non audentes spernere aves dimissae longe recesserunt et ulterius in eadem insula vastare segetes non praesumpserunt. quae insula usque in hodiernum diem Lanna Hilduti vocitatur.

Sanctus igitur Gildas cum per aliquos annos in doctrina beati Hilduti commoratus 6 fuisset et tam saecularibus, prout res suppetebat, quam divinis scripturis ab eo optime, quicquid sibi a divina bonitate creditum fuerat, edoctus esset, valedicens pio magistro venerandisque condiscipulis Iren perrexit, ut et aliorum doctorum sententias in philosophicis atque in divinis litteris investigator curiosus exquireret. igitur cum plurimorum doctorum scholas peragrasset et tamquam apis prudentissima diversorum florum sucos collegisset, in alveario matris ecclesiae recondidit, ut in tempore opportuno melliflua euangelii verba in populos ad superna gaudia revocandos effunderet et ut servus bonus talentum sibi creditum suo domino cum lucro reportaret. secutus itaque apostolicam sententiam, ne, dum aliis praedicaret, ipse reprobus inveniretur, castigabat corpus suum in ieiuniis et in vigiliis, noctes ducens in orationibus, stans sine aliquo sustentaculi adminiculo. A quinto decimo aetatis suae anno per totum vitae praesentis spatium, quo 7 in hoc vixit mundo, usque ad extremum diem vocationis suae a domino ter, ut veraci relatione didicimus, in hebdomada parcissimum sumpsit corporis cibum. potest vero quilibet discretus de eo indubitanter affirmare, quia, licet ei defuerit gladius persecutoris, martyrii tamen palmam non amisit. nam dum corpus crebris ieiuniis et protensis vigiliis affligeret, dum nocte dieque vitiis resisteret et orationibus insistens, dum contra diaboli temptationes reluctaretur et adversum corporis sui delectationes oppugnans se ipsum excruciaret, quid aliud de eo dici potest, nisi longum illum traxisse martyrium? nam et ipse sibi et persecutor fuit et persecutiones sibi illatas pro Christo patienter sustinuit. Igitur cum ad sacros ordines promotus esset et presbyteratus fungeretur 8 officio, audiens quod gentes, quae aquilonalem plagam Britanniae insulae incolebant, adhuc gentili errore detinerentur et quod hi etiam, qui videbantur inter eas Christiani, non catholici essent, sed diversis haereticorum fraudibus irretirentur, accipiens iuxta apostoli praeceptum armaturam dei, ut posset resistere in die malo et in omnibus per- *Ephes. 6, 13.* fectus stare, de Christi adiutorio confidens coepit illuc pergere. stans autem succinctus lumbos mentis inter paganos atque haereticos, indutus lorica iustitiae et calciatus pedes

4 hostilis *om. B* 9 late *om. B* 10 incessabilis *B* 20 uocatur *B* 24 ire coepit *v. l. apud M* 28 et *om. M* 40 et pers.] pers. *B* 41 presbyteri *B*

in praeparationem euangelii pacis in omnibus periculis sumebat scutum fidei, in quo
posset omnia tela nequissimorum daemoniorum extinguere galeamque salutis et gladium
spiritus, quod est verbum dei. his itaque armis munitus Gildas Christi miles prae-
clarus praedicabat nomen Christi gentilibus, multis ex divina lege approbationibus
ostendens nihil esse quod ab eis excolebatur. haereticos autem verbum salutis oppo-
nens ad viam veritatis adduxit, a cunctis eos quoque revocans erroribus. namque ei
tantam dederat dominus noster Iesus Christus gratiam etiam sanitatum, ut eius ora-
tionibus caeci inluminarentur, surdis auditus redderetur et claudis debilibusque gressus,
daemoniaci curarentur, leprosi mundarentur et infirmi quique sanarentur. pergebat
igitur Gildas beatissimus euangelium Christi praedicando, docens veram fidem per uni-
9 versas provincias gentemque suam ad veram catholicamque fidem convertebat. Haec
et his similia agente beato Gilda omnis gens aquilonalis plagae ad eius praedicationis
doctrinam coepit undique confluere: quatenus derelicto gentili errore et percepta eius
admonitione sanctae trinitatis fide in gremio collocaretur sanctae matris ecclesiae, ut
vocaretur Christi sponsa et probaretur esse. destruebantur itaque idola ab eis qui ea
fabricaverant cum templis suis et ecclesiae aedificabantur per congrua loca. bapti-
sabantur viri nobiles cum uxoribus et filiis atque familiis. cum autem videret beatus
Gildas fecundam prolem Christianitatis et sanctae religionis ubique pullulare, inenarra-
bili gaudio repletus sic ait domino: gratias tibi ago, domine Iesu Christe, qui
populum hunc diutius errantem sancti tui nominis gratia misericorditer illuminare
dignatus es et ad agnitionem tuam pervenire fecisti et qui hactenus infelices et
hebetes erravimus in regione umbrae mortis, tandem lux tuae iustitiae illuxit nobis et
10 pax perpetua iam regnat in nobis. Audiens autem beata Brigidda, quae ipso tempore
insignis erat in Hibernensi manens insula et monasterio virginum praeerat abbatissa,
virgo praeclara, famam beati Gildae misit ad eum nuntium cum verbis deprecatoriis
dicens: gaude, pater sancte ac semper in domino polle. obsecro te, ut aliquod
indicium tuae sanctitatis mihi transmittere digneris, ut semper apud nos tua vigeat
perenniter memoria. tunc sanctus Gildas percepta sanctae virginis legatione propriis
manibus formulam fecit fusili opere et tintinnabulum composuit secundum petitionem
ipsius et per nuntium, quem miserat, ei transmisit: quod illa gaudens suscepit ac
11 velut caeleste munus ab eo sibi transmissum libenter accepit. Eo tempore regnabat
Ainmericus rex per totam Hiberniam, qui et ipse misit ad beatum Gildam rogans, ut
ad se veniret, promittens se ipsius doctrinis in omnibus obediturum, si veniens ecclesiasti-
cum ordinem in suo regno restauraret, quia paene catholicam fidem in ipsa insula omnes
reliquerant. cum haec itaque audisset Gildas Christi miles beatissimus munitus armis
caelestibus petivit Hiberniam Christum praedicaturus. contigit autem quadam die, dum
pergeret ad regis palatium, occurrere sibi quemdam paralyticum, quem parentes sui
circumquaque trahebant quaerentes alimoniam ab incolis terrae. quem videns beatus
Gildas misertus illius genua flexit ac pro eo domino orationem fudit et ad vehiculum
miseri accedens dixit: in nomine domini nostri Iesu Christi sta rectus super pedes tuos
et a domino pristinam recipe sanitatem. qui mox receptis viribus corporis sanus effici-
tur atque exclamans voce magna coepit magnificare nomen domini et sancto viro
magnificas laudes referre, dicens se ire cum illo, ubicumque voluisset. quod sanctus
non ferens ait illi: vide, ne mecum venias, sed revertere domum et non desistas domini
misericordiam collaudare, qui te sanitati restituit. at ille magis magisque in laudem
eius prorumpebat et cunctis, quos obvios habebat, indicabat dicens: venientes, venite
omnes et videte virum sanctum dei, qui mihi sanitatem corporis et animae reddidit.

21 cognitionem *B* 24 hybern- *B hic et deinceps* 28 perenniter *om. M* 29 fusuli *B*
32 ainmericus] *corr. O'Donovan (annals of Ireland I p. 205)*, aunmericus *traditur*

tunc sanctus Gildas nolens tantum favorem et plausum plebis sustinere discessit protinus ab eis et abiit latenter, ne agnosceretur et abscondit se. Post paucos vero dies in- 12
ventus a quibusdam nobilibus viris quondam sibi notis regi Aimmerico est praesentatus. quem cum vidisset, multis precibus eum rogabat plurimaque offerens dona postulabat, ut apud se maneret et, sicut ei prius mandaverat, ecclesiasticum restauraret ordinem in regione eadem, quia penitus catholicam fidem a maximo usque ad minimum omnes amiserant. tunc sanctus Gildas munitus clipeo fortitudinis et galea salutis omnes fines Hibernensium circuivit et ecclesias restauravit, clerum universum in fide catholica, ut sanctam trinitatem colerent, instruxit, populos graviter morsibus haereticorum sauciatos curavit, fraudes haereticas cum auctoribus suis ab eis longe repulit. iamiamque pullulante in gremio sanctae matris ecclesiae segete multitudinis credentium et avulsis haereticorum spinis terra diu sterilis fecundata rore caelestis gratiae gratiores profert fructus ad agnitionem supernae vocationis. fide namque crescente catholica regio gavisa est tantum se promeruisse patronum. multa deinceps vir beatus monasteria construxit in eadem insula, non paucos in eis nobilium filios enutriens et norma regularis disciplinae informans: et ut plures domino offerre posset alumnos, iam factus monachus collegit monachos secum tam ex nobilibus quam ex pauperibus pupillis et orphanis, necnon et captivos tyrannica servitute paganorum irretitos misericorditer liberavit, utque pastor bonus talenta sibi a domino credita fideliter duplicata ipsi ovans reportare curavit. omnem denique regionem Hibernensium et Anglorum necnon et exterarum nationum suo instruxit exemplo et erudivit sermone: quarum gentes et nationes actus et virtutes eius usque in hodiernum diem honorifice venerantur ubique. Dimissa igitur post haec 13
Hibernia atque Britannia et relictis omnibus suis beatus Gildas peregre proficiscens Romam petiit sanctorum apostolorum Petri et Pauli merita deprecaturus, quatenus eorum intercessione a domino posset peccatorum veniam obtinere et in dei servitio firmiter perseverare atque sanctis omnibus in caelesti patria adiungi mereretur. cum autem vigiliarum atque matutinorum laude finita quadam die diluculo de aula beati Petri egressus volens solito more exire et ceterorum oratoria sanctorum Romuleae Urbis circuire et suffragia eorum petere, occurrit ei quidam hydropicus inflatus humore dirae infirmitatis quaerebatque alimoniam ab eo. cui beatus Gildas ait: non est mihi quicquam pecuniae in manibus, quod tibi possim dare: sed in nomine domini nostri Iesu Christi et meritis beatorum apostolorum Petri et Pauli sanus sis ab hac infirmitate. et si quis te interrogaverit, quis te sanum fecit, dicito, quod dominus Iesus Christus per merita apostolorum suorum in me misericordiam suam fecit. sanus itaque statim factus aeger intravit in basilicam sancti Petri, laudans et benedicens deum. sanctus autem Gildas coeptam tenuit viam, cumque per aliquot dies ibi maneret perlustrans oratoria sanctorum, audivit Romanos cives graviter dolere ob pestiferum flatum draconis, qui erat latens in caverna cuiusdam montis, qui multos Romanorum et aliorum circumquaque vicinorum pestilenti flatu interemerat. quod audiens beatus Gildas exivit ab hospitio suo latenter valde diluculo ascenditque in montem portans baculum in manu et oratione facta venit ad os speluncae et videns draconem invocato Christi nomine intrepidus dixit: in nomine domini nostri Iesu Christi praecipio tibi, ut statim intereas, ne populus fidelium a te amplius perimatur. qui mox in terram corruens mortuus est et cessavit eius plaga a populo. Tunc beatus Gildas Ravennam abiit gratia orationis 14
beati Apollinaris. cum autem appropinquaret portae civitatis, occurrit ei quidam caecus et mutus, quem ductor manu trahebat, ipse autem tabulam percutiebat malleolo ob significationem eleemosynae quaerendae. quem videns beatus Gildas misericordia motus

---

3 ammerico *traditur* 12 gratiae] gratis *M* 16 *verba* iam factus monachus *in codice Gildasiano deesse adnotat M* 23 *in* relictus *(sic) deficit B*

coepit flere et postulans deferri sibi aquam benedixit sparsitque super faciem caeci.
deo itaque donante lumen recepit et accipiens sal similiter benedixit misitque in os
eius. statim quoque loquutus est benedicens deum et beatum virum magnificans, qui
15 tantam sospitatem ei contulerat. Factum est autem, cum inde reverteretur, contigit
eum incidere in latrunculos. quem videntes nitentem decore pulcritudinis alii cona-
bantur eum capere, alii interficere. quos ut vidit sibi appropinquare, invocato Christi
nomine continuo nutu dei fecit pedes eorum adhaerere terrae ipsosque velut lapides
obrigescere. recedensque ab eis coeptam tenebat viam. cum autem longe ab eis
recessisset, conversus retrorsum elevavit manum et solvit eos. qui soluti in fugam
16 versi sunt et neminem postea in illis locis laeserunt. Deinde cum disponeret in suam
redire patriam, non permisit deus, qui suam nobiscum volebat magnificare misericordiam.
nam cum dei iussu pervenisset in Armoricam quondam Galliae regionem, tunc autem
a Britannis, a quibus possidebatur, Letavia dicebatur, ab eis honorifice et cum gaudio
magno susceptus est. ipse autem saeculares fugitivosque devitans honores theoricam
magis desiderabat ducere vitam. erat autem tunc temporis parva res regum regnique
Francorum. Childericus enim eo tempore Merovei filius gentilium errori deditus im-
perabat Francis, quod ex gestis veterum prudens lector cognoscere potest. sanctus
igitur Gildas triginta habens annos venit ad quandam insulam, quae in Reuvisii pagi
prospectu sita est, ibique aliquamdiu solitariam duxit vitam. sed non post longum
Matth. 5, 15. tempus, cum iam non posset accensa lucerna sub modio manere, sed super cande-
labrum, ut vicini quique ac noti eius tam prope quam longe claritatis illius lumine
fruerentur, coeperunt hinc et inde venire ad eum et eius magisterio et doctrinae com-
mendare filios suos erudiendos: quos omnes libenter suscipiens spirituali eos eruditione
erudiebat. veniens itaque ad quoddam castrum in monte Reuvisii in prospectu maris
situm ibi potioris fabricae construxit monasterium atque in eo claustra coenobitali ritu
perfecit. ubi tantum eius emicuit vita, ut plurimi infirmi ac debiles et leprosi, qui
circumquaque erant, ad eum venientes sanitati eius actionibus et meritis reddebantur,
quod usque in praesens tempus facere non desinit in eodem loco eius meritis omni-
17 potens deus. Tunc denique construxit parvum oratorium super ripam fluminis Blaveti
sub quadam eminenti rupe ab occidente in orientem ipsam concavans rupem et ad
latus eius dextrum erigens parietem congruum fecit oratorium, sub quo de rupe ema-
nare fecit fontem perlucidum. cum vero fenestram orientalem eiusdem oratorii vitro
claudere vellet beatus Gildas et vitrum ei deesset, prostratus in terra dominum de-
precatur. surgens autem ab oratione abiit ad quandam rupem et ex ipsa domino
largiente optimum tulit vitrum. molam quoque ibi fecit, cui triticum immisit ac manu
vertit, quae usque in praesens tempus in eodem loco servatur et a fidelibus infirmis,
operantibus cum Christo sancti viri meritis, langueres ad eam expelluntur. nec est
silentio praetereundum et illud, quod per eum fecit dominus, miraculum. nam cum in
cella quadam die cum fratribus moraretur, venerunt ad eum hospites: quos libenter
suscipiens duxit ad orationem ac deinde omnem eis adhibuit humanitatem et lavans
pedes eorum ac manus, quod habuit, cum caritate dedit eis. sed cum non haberet
vinum quod eis tribueret, oratione facta iussit implere vasa vinaria aqua dataque super
eam benedictione iussione divina in optimum vinum est conversa. quam virtutem ad-
mirantes cuncti qui aderant omnipotenti domino gratias retulerunt, qui in euangelio
Ioh. 14, 12. suis fidelibus promiserat dicens: 'opera, quae ego facio, et ipsi facient et maiora horum
18 'facient'. Quamvis autem talis ac tantus esset, ut per eum deus tot miracula faceret,
nulli tamen se praeferebat, sed humilior omnibus esse videbatur. licet vero abbatis

5 *inde a* pulcritudinis *redit B* 6 ut] tu *M* 13 letania *B* 18 quemdam *B* reum-uisii *B* 24 reumuysii *B* 27 actionibus] orationibus *B* 29 denique] deinde *B* 34 ipso *M* 44 deo *B*

locum teneret, tamen, ut sibi subditis exemplum humilitatis ostenderet, secundum divinum praeceptum, quod ait: 'qui maior est vestrum, erit minister' et ipse omnibus ser- Matth. 23, 12. vire curabat. et ne domini Iesu surdus esset auditor dicentis: 'discite a me, quia mitis Matth. 11, 29. 'sum et humilis corde', satagebat etiam ipse et in hoc domini salvatoris obedire praeceptis: nam sicut de Moyse scriptum est, 'erat et ille mitissimus omnium illius tem- Num. 12, 3. 'poris' hominum. sapiens quoque tam in doctrina quam in actione erat, verax in collocutione, in orationibus assiduus, pernox in vigiliis, ieiuniis corpus macerans, in iniuriis patiens, in colloquio affabilis, in eleemosynis largus, in omni bonitate conspicuus. docebat quoque haereticos post primam et secundam correptionem devitandos esse, eleemosynis autem peccata redimere praedicabat, esurientes satiare, sitientes potare, nudos vestire, infirmos et in carceribus positos visitare, mortuos sepelire, nulli malum pro malo reddere, ieiunium amare, vigiliis et orationibus semper insistere. sic clericos, sic monachos, sic etiam laicos doctor egregius instruebat nihilque aliis quam quod ipse faceret praecipiebat. itaque omnibus omnia factus cum lugentibus lugens, cum gaudentibus erat gaudens. erat itaque pater pauperum atque orphanorum, lugentium consolator. litigantes ad concordiam revocabat, homicidas autem, adulteros, sacrilegos, fures, raptores, cuiuscumque condicionis essent, arguebat, nullius personam verens. et primitus quidem ex euangelicis dictis atque apostolicis et propheticis eos terrens, deinde ad paenitentiam revocans, dei misericordiam confidenter promittebat eos promereri, si tamen digne paeniterent. Denuo sanctus vir a fratribus rogatus religiosis, qui ad eum 19 e Britanniis venerant, post decem annos, ex quo inde recesserat, scripsit epistolarem libellum, in quo quinque reges ipsius insulae redarguit diversis sceleribus atque criminibus irretitos. quam eleganter itaque et succincte eorum ignaviam commemoraverit et nominatim unumquemque de suis nequitiis reprehenderit, huic paginae addere placuit. 'enimvero', inquit, 'celabunt cives, quod non solum nostrorum, sed exprobrant supra p. 41, 13. 'iam in circuitu nationes? habet etenim Britannia reges, sed tyrannos; iudices habet, 'sed impios: saepe praedantes et concutientes, sed innocentes: vindicantes et patrocinantes, sed reos et latrones: quam plurimas coniuges habentes, sed scorta et adulteras: 'crebro iurantes et periurantes; voventes et continuo propemodum mentientes; belligerantes, sed civilia et iniusta bella agentes; per regionem quidem fures magnopere insectantes, eos autem qui ad mensam sedent latrones non solum amantes, sed etiam 'remunerantes; eleemosynas largiter dantes, sed e regione immensum montem scelerum 'exaggerantes; in sede arbitrum sedentes, sed raro recti iudicii regulam quaerentes: 'innoxios humilesque despicientes, sanguinarios, superbos, parricidas, adulteros, dei 'inimicos, si sors, ut dicitur, tulerit, hos, qui cum ipso nomine delendi erant, ad sidera 'prout possunt efferentes; vinctos plures in carceribus habentes, quos dolose potius 'quam merito proterunt, catenis onerantes: inter altaria intrando demorantes et haec 'eadem paullo post ac si lutulenta saxa despicientes'. et quae sequuntur in dicta epistola. nunc igitur domino adiuvante ad id unde digressi fueramus redeamus.

Erat ergo in illis diebus quidam tyrannus nomine Conomerus in superioribus parti- 20 bus illius regionis, perversa credulitate et diabolica fraude seductus. qui hanc habebat consuetudinem, ut quotiescumque suam cognovisset coniugem concepisse in utero, statim iugulabat eam. et cum iam multas interemisset mulieres nobili prosapia exortas, coeperunt parentes earum multum super hoc contristari et longius se ab eo submovere. nullus itaque alicuius discretionis homo neque colloquendo neque ullius negotii causa in qualicumque re illi adhaerebat neque mandata ei dirigebat, ut non particeps fieret malitiae illius. videns itaque se despici ob omnibus, sancto Gildae mandat, ut verborum ipsius petitionem perciperet. verum sanctus vir calliditatem malitiae eius per-

35 dolendi *M* 37 poterunt *B* 48 petionem *M*

spiciens nullo modo assensum ei praebuit, sed longe promotus ab eo est, ne quolibet modo per interlocutionem eius nobiles et principes regionis illius penitus deciperentur. at ipse praefatus tyrannus non valens pertingere ad hoc quod petebat misit ad quendam principem, ut multi testes sunt fideles, nomine Werocum. mandans, quatenus ei daret in coniugium filiam suam. quod cum Werocus Venetensium comes audisset, statim ad internuntium eius retulit dicens: quomodo possum dare filiam meam mucrone domini vestri nefando interficiendam? num quid non audivi stragem, quam fecit de mulieribus, quae sibi fuerant copulatae? nequaquam id faciam: filia enim mea mortem

21 non incurret, dum ab ea potero eam propellere. Regressi itaque nuntii ad praedictum maleficum retulerunt quae eis Werocus dixerat. ille autem non desistens ab hoc quod inceperat iterum atque iterum Weroco mandat dicens: quoscumque volueris obsides vel fideiussores tibi dabo, tantum fac quod posco. cui Werocus: vana est petitio tua et frustra rogitando laboras. nisi enim beatum virum Gildam mihi fideiussorem dederis, minime quod quaeris impetrabis, quia nisi per manum ipsius eam nulli tradam. at ille mox nuntios misit ad beatum Gildam postulans ab eo, ut quantocius veniret et puellam fide sua de manu patris reciperet et sibi coniugem legitimo traderet matrimonio. sanctus itaque vir eorum verba renuens respondit dicens: nostis, quia dominus vester callidissimus est et tyrannica feritate perversus: si consensero ei et me fideiussorem posuerit et post puellam occiderit, gravi lapsus sum peccato apud dominum et parentes eius vehementi orbatione prolis seduxi atque intolerabili dolore tradidi congemiscendos. sed tamen vobiscum proficiscar et utrorumque voluntates discutiam, parentum scilicet et eius, qui vos ad me direxit. tunc veniens simul cum eis reperit ipsos principes ob huiusmodi causam in unum convenisse. et dum de hac re loquerentur inter se, ait pater puellae beato Gildae: si manu tua susceperis filiam meam, tibi credam, tibi eam tradam. quod si illam suscipere nolueris, hic numquam habebit. cui beatus Gildas dixit: mihi eam trade et ego protectus dei virtute eam sanam restituam. praefatus itaque tyrannus de manu sancti Gildae recepit eam in coniugio sibi copulandam. beatus

22 vero Gildas revertitur ad monasterium suum, pollens claris virtutibus. Peractis igitur nuptiis coepit tyrannus sponsam fovere dilectam et ut cognovit eam concepisse in utero, cogitavit eam occidere solito more. sed pertimescens iusiurandum, quod pactus fuerat beato Gildae, dicit apud se non posse se fallere sanctum virum. timebat enim iram dei incurrere, si mulierem, quam de manu sancti viri Gildae susceperat, nefando ense interimere conaretur. at diabolus e contra occasiones sibi ministrat, asserens non oportere eum in tantum sanctitatem beati Gildae timere, ut quod facere decreverat, velut timidus et nullius audaciae homo propter quendam monachum ad effectum ducere dimitteret. interea mulier pluribus indiciis percipiens animum eius furibundum adversum se eo quod gravida esset, timore perterrita in fugam latenter elapsa est. quod ut cognovit vir eius maleficus, maiore iam ira succensus insecutus est eam: quam cum invenisset iuxta viam latentem sub frondibus, erat enim ex itinere fatigata, exempto

23 mucrone amputavit caput eius et sic demum ad domum suam reversus est. Pater igitur illius audiens, quod accidisset filiae suae, magno concussus dolore sub magna festinatione mox misit ad beatum Gildam dicens: redde mihi filiam meam, quia propter tuam intercessionem perdidi illam. cognosce enim, quia qui in coniugio eam de manu tua accepit, proprio gladio eam iugulavit. super hoc igitur sanctus vir valde commotus concitus venit ad quandam munitiunculam, ubi praefatus tyrannus habitabat, volens ab eo audire, utrum ipse coniugem suam, sicut rumor ferebat, interemisset. verum tyrannus ubi sensit sanctum Gildam appropinquare, praecepit ostiario domus, ne ullo

6 internuncios *M* 13 mihi *om. B* 31 cum b. gilda *B* 33 interemisse *B* e contra *om. B* 35 homo *om. B* 37 lapsa *M*

modo sanctum virum ad se permitteret ingredi: sciebat enim se in deum et in beatum Gildam deliquisse per hoc, quod uxorem suam occiderat. sed quamvis hoc non ignoraret, orare tamen sanctum virum dedignabatur, ut suis precibus obtineret apud deum, quatenus daret ei cor contritum et humiliatum ad agendam paenitentiam de malo quod egerat. cum ergo sanctus Gildas diu pulsasset ad portam tyranni et nullus ei aperiret, sed potius ab his qui erant intus derideretur, oravit deum, si eius vita in melius non esset mutanda, ut dignaretur malitiae eius finem imponere. completa itaque oratione circuiens totam munitionem, in qua pessimus tyrannus manebat, accepit plenum pugillum terrae et proiecit super illam habitationem, quae statim deo volente tota corruit.

24 Deinde abiit usque ad locum, ubi exanime iacebat cadaver mulieris interfectae prolem in utero habentis, et hoc modo oravit: domine deus, qui hominem ex limo terrae formasti et propter illum liberandum de potestate diaboli, in cuius se dominium iniecerat propriae libertatis arbitrio, dum tuum transgressus est praeceptum, filium tuum, quem ante saecula ex aeternitate genueras, mori voluisti, te invoco, ut me exaudias. exaudi, inquam, domine, quia te in nomine unigeniti tui domini nostri Iesu Christi peto. tuus enim filius magister noster Christus Iesus promittere dignatus est in se credentibus, si *Ioh. 16, 23.* quid te peterent in nomine suo, quod aurem tuae clementiae non averteres ab illorum prece. et facta oratione accepit caput et adhaesit corpori trunco dicens: in nomine domini nostri Iesu Christi, Trifina, tibi dico, surge et sta super pedes tuos et indica mihi, quid videris. at illa continuo surrexit sana et illaesa ab omni corruptione et respondens sancto viro dixit: mox ut interfecta sum, angelico sustentabar vehiculo quasi ferenda et iungenda choro martyrum, sed tua vocatione reversa sum ad te. tunc beatus Gildas duxit eam ad patrem suum et accepta manu eius dextera reddidit ei dicens: ecce depositum, quod mihi tradidisti: custodi eam ut filiam et prolem, quem gestat in utero, diligenter fac enutrire, cum natus fuerit, donec ad intelligibilem aetatem perveniat. at illa sub iureiurando aiebat, quia numquam te deseram, pater. cui beatus Gildas respondit: non decet mulierem subsequi monachum quolibet modo, sed mane interim in domo patris tui, donec parias, et cum pepereris, inducemus te in monasterium virginum, ut cum ceteris virginibus vitam castimoniae ducere possis. tunc placuit ei viri dei sermo et remansit in domo patris sui paucis diebus.

25 Non multo post peracto tempore, cum mulier filium peperisset, nuntiatum est ad beatum Gildam: qui iussit puerulum baptizari nomenque suum ei imponere fecit et ablactatum liberalibus litterarum studiis erudiendum tradidit matremque eius in monasterio virginum una cum ceteris ancillis dei permanere fecit. quae postea in castitate deo serviens, in ieiuniis et orationibus vitam ducens tandem a domino vocata beato fine quievit. filius vero eius et ipse clarus virtutibus et miraculis beatam, quam duxerat, vitam beato fine complevit. hunc ergo Britanni ob discretionem alterius beati Gildae, non Gildam eum, sed Trechmorum vocant.

26 Et quia per miracula sanctorum, quae in aure fidelium recitantur, omnium rerum creator laudatur ac veneratur, qui in sanctis suis manens mira per illos operatur, dignum duximus scribere etiam virtutem, quam dominus dignatus est operari per servum suum Gildam in plebe sancti Demetrii. erat enim in praefata plebe stagnum, in cuius portu residebant latrunculi, qui nudos ac verberatos, saepe etiam semivivos permittebant abire illuc advenientes. de quorum igitur nequitia homines circumquaque ibi habitantes vehementer commoti, cum per se illos illinc non valerent expellere, praesidium sancti exposcunt: qui perveniens usque ad os stagni exorat dominum, ut concludat illius stagni aditum. completa itaque oratione ex arena erectus est tumulus magnus, ubi prius malignorum ad insidiandum erat locus. quod miraculum cernentes qui cum sancto viro illuc advenerant, deum glorificaverunt ac

10 examine *M* 17 quid] qui *B* 38 trechinorum *B*; 'al. Tremorum' *adn. M*

27 sanctum Gildam deinceps in magna veneratione habuerunt. In eadem quoque regione
est oratorium, quod incolae vocant mons Coetlann, quod sonat interpretatum monasterium
nemoris. cumque homines, qui se faciebant illius terrae heredes, servis dei ibi con-
templativam vitam ducentibus saepe iniurias inferrent, asserentes illos de terra excolere,
quae circum oratorium sancti Gildae adiacebat, plus quam eis ostenderat, vir vero dei
volens omnes quietam agere vitam, accessit ad litus maris et cum sanctis sibi ad-
haerentibus fixis genibus misericordem dominum, qui facit in caelo et in terra omnia
quae vult, orat devotus. surgensque ab oratione sanctissimus homo baculum, quem
Psalm. 47, 1. manu ferebat, terrae impressit et sic atrium sui oratorii circuivit. 'o quam bonus es,
'deus Israel, his qui tibi recto sunt corde!' lucidissimus enim fons ad nutum dei de loco,
ubi sanctus oraverat, surrexit et ad ostendendam certissimam metam atrii secutus est
vestigia sancti. quod miraculum audientes fideles, etiam quidam usque in hodiernum
diem hoc cernentes omnipotenti domino, qui mira per sanctos suos operatur, non
28 minimas referunt laudes. Cum vero disponeret misericors deus et beatum Gildam a
laboribus huius mundi et aerumnis educere et ad gaudia aeterna, quae diligentibus se
promisit, perducere, per visionem angelicam ei dignatus est denuntiare. quadam enim
nocte cum esset utique, ut antiqui affirmant, in amabili sibi insula Horata, ubi olim
heremiticam duxerat vitam, apparuit ei in somnis angelus domini dicens: audi et in-
tellege, domini Iesu Christi amice, quoniam exaudivit deus orationes tuas et vidit lacri-
mas tuas. et ecce octava ab hodierna die solutus sarcina carnis videbunt spiritales
oculi tui, quod semper ab infantia desiderasti: videbis etenim in maiestate sua deside-
ratam faciem domini dei tui. confirma ergo discipulos tuos in dei timore et amore et
instrue eos solito more, ut eius praeceptis obediant atque operibus studeant ea implere,
29 ut ad gaudia aeterna quae promisit possint pervenire. Facto igitur mane convocatis
in unum discipulis dixit eis: quoniam ego, filii carissimi, viam ingredior universae terrae,
dissolvi mihi expedit, ut deum possim videre. vos igitur estote imitatores Christi sicut
filii carissimi et ambulate in dilectione dei et estote semper memores verborum ipsius.
nolite autem diligere mundum nec ea, quae in mundo sunt: mundus enim transit et
concupiscentia eius. dominum vero Iesum Christum et eius sermones toto corde diligite,
Ioh. 14, 23. quoniam ipse dixit, 'si quis diligit me, sermones meos servabit et ego diligam eum et
'manifestabo ei me ipsum'. videte itaque, carissimi, quam magnum praemium et quam
optandum lucrum promittit nobis ipsa veritas, quae est Christus. ipse enim, ut dixit,
Ioh. 14, 6. 'est via, veritas et vita'. se ipsum itaque nobis daturus est. non ergo negligamus ipsum
1. Ioh. 4, 8. habere, ipsum possidere. habete autem et in vobis continuam caritatem, quia 'deus
'caritas est et qui manet in caritate, in deo manet et deus in eo'. humilitatem etiam
Matth. 11, 19. studete habere et esse mites, quoniam dominus in euangelio dicit: 'discite a me, quia
'mitis sum et humilis corde'. patientiam quoque semper habere mementote, nam in
Luc. 11, 29. euangelio idem ipse loquitur: 'in patientia vestra possidebitis animas vestras'. obedientes
Luc. 6, 36. etiam estote, sicut et Christus obediens fuit usque ad mortem. 'estote vero miseri-
Iac. 4, 6. 2. Petr. 5, 5. 'cordes sicut pater vester misericors est'. superbiam autem execrate, quia 'deus super-
Coloss. 3, 5. 'bis resistit, humilibus autem dat gratiam'. avaritiam vero declinate, quae ab apostolo
idololatria nominatur. luxuriam quoque et ebrietatem fornicationemque fugite, quoniam,
1. Cor. 6, 10. sicut apostolus ait, 'neque ebriosi neque fornicatores regnum dei possidebunt'. omnia
1. Petr. 5, 8. ergo vitia, quae homines a regno dei separant, omnimodis sunt fugienda vobis. 'estote
'quoque sobrii et vigilantes in orationibus semper, quia adversarius vester diabolus tam-
'quam leo rugiens circuit quaerens quem devoret. cui resistite fortes in fide'. odium

2 coetlann] *Zimmer* id est nemus monasterii, coerlahem *BM* 8 deuotius *B* 11 ostendam *BM* 15 huius *om. B* 17 utique *om. B* sibi] sua *B* 28 transibit *B* 36 dicite *B* 46 rugiens *om. B*

etiam et invidiam tristitiamque de cordibus eradicare vestris satagite et pro his longanimitatem, bonitatem, benignitatem habere mementote. quattuor vero virtutes, sine quibus nemo sapiens esse potest, id est prudentiam, iustitiam, fortitudinem atque temperantiam, semper habere curate. His et similibus verbis per septem continuos dies, quamvis in- 30
valescente morbo iam iamque vir sanctus deficere videretur, discipulos tamen confirmare non cessabat suos. octava vero die iussit se in oratorium duci ibique oratione facta viaticum dominici corporis suscepit. deinde discipulos protestatus est dicens: per Christum vos filios meos moneo, ne contendatis pro corporis mei cadavere, sed mox ut spiritum exhalavero, tollite me et in navim deponentes supponite humeris meis lapidem illum, super quem recumbere solitus eram: nemo autem ex vobis in navi mecum remaneat, sed impellentes eam in mare permittite ire, quo deus voluerit. providebit autem dominus sepulturae mihi locum, ubi fuerit ei placitum. confido autem in domino, quod in die resurrectionis resurgere me faciet cum ceteris. deus autem pacis et dilectionis sit semper cum omnibus vobis. et cum respondissent omnes amen, reddidit spiritum quarto kalendas Februarii senex et plenus dierum. discipuli vero illius tollentes corpus eius fecerunt, sicut praeceperat eis. sed hi qui de Cornugallia venerant, qui plures erant, conabantur eum tollere et in patriam suam transferre. dum ergo inter se colloquerentur et facere disponerent, nutu dei navis cum sancto corpore demersa est in profundum maris: illi vero per multos dies illud huc illucque requirentes, cum nullo modo invenire possent, ad propria sunt reversi. Discipuli quoque eius qui ex Reuvisii coenobio erant, 31
per tres menses cum non possent et ipsi invenire eum, tandem consilio accepto triduanum statuerunt ducere ieiunium. quo peracto cuidam ex eis revelatum est, quando et ubi inveniendus esset. igitur cum dies rogationum essent et ipsi orationis gratia ad quoddam oratoriolum, quod ipse in honore sanctae crucis construxerat, venissent, invenerunt navem in aestuario quod vocatur Eroest, id est domus sanctae crucis, cum sancto corpore integro et illaeso, sicut ab ipsis collocatum fuerat in navi. videntes autem gaudio magno gavisi sunt et lapidem quidem super altare eiusdem loci in testimonium posuerunt, corpus vero sancti viri cum hymnis et laudibus ad suum monasterium deferentes maxima multitudine populorum prosequente cum gaudio et laetitia magna, quoniam patronum et advocatum magnum patriae suae et apud dominum intercessorem invenerant. dies autem illa, quae est quinto idus Maii, ab illo tempore usque ad praesens tempus celeberrima colitur et servatur apud provinciales Venetenses. plurimas etiam in illa die solitus est dominus facere virtutes ad eius sepulcrum, sicut et ipsi oculis nostris vidimus. positum est autem corpus sancti viri in ecclesia, quam ipse in antiquo castro Reuvisii construxerat, eadem qua praefati sumus die, ubi per multa annorum curricula servabatur et ab universa Brittonum gente venerabiliter colebatur, quoniam innumerabiles a domino fiebant virtutes. Interfecto crudeliter ab impiis reli- 32
gioso rege Salomone et dissidentibus inter se ipsos Britannis bellaque intestina gerentibus, a foris autem piratis Danorum universam Britanniam longe lateque depopulantibus: nam eo tempore gens ipsa Galliarum quoque partes vastabat maritimas et quasi quadam grandinis intolerabili tempestate conterebat. itaque Britannia, quae olim Letavia dicta fuit, sicut diximus, eo tempore tam a suis quam ab extraneis crudeli modo vastabatur. civitates, castella, ecclesiae, domus, monasteria virorum atque sanctimonialium igni tradebantur, donec in solitudinem et vastam eremum omnino regio tota dei iudicio redigeretur. eo tempore Alanus atque Pasquetenus frater eius Veneticam provinciam regebant, quae a Guereco Bro Gueret dicitur, eo quod occiso Belpoleno duce cum exercitu suo, effugato etiam alio Francorum duce Ebracario regionem ipsam viri-

1 his] hic *B* 12 autem] quoque *B* 15 quanto *B* 20 reuuisii *om. B* 27 eius *B*
35 reuysii *B* 37 a domino] ibi *B* 41/42 letania *B* 45 pasquetanus *B* 46 guereco] *B*, wereco *M*

liter defenderit: sed capto a Nortmannis Pasqueteno atque redempto ac postea a quodam
per insidias occiso solus cum filiis, prout poterat, Alanus ipsam provinciam regebat. ea
tempestate duo monasteria virorum, Lochmenech, id est locus monachorum, et locus
sancti Gildae effugatis habitatoribus deserta sunt atque destructa: quorum habitatores
coniuncti simul compulsi sunt alienas petere regiones atque in Bituricensi regione novas
ponere sedes, secum deferentes sanctorum corpora, sanctarumque patrocinia, quae tunc
33 temporis apud Britannos festa devotione nimioque venerabantur affectu. [Moriacensi
siquidem coenobio, quod est Locmenech, praeerat eo tempore Taneth abbas; mona-
sterium vero sancti Gildae regebat Daiocus venerabilis vitae abbas. hic sub altare huius
sanctae ecclesiae reliquias beati Gildae, octo scilicet de maioribus ossibus in sarco-
phago ipsius recondidit, quae tempore nostro reperta sunt, cetera vero simul cum reli-
quiis sancti Paterni Venetensis episcopi et aliorum sanctorum cum libris et ornamentis
monachi secum transtulerunt. simili modo ex omni Britannia sanctorum corpora per
34 diversas regiones sunt dispersa.] Cum autem omnipotenti domino complacuisset, ut et
ecclesiae sanctorum in Britannia restaurarentur et gens Brittonum, quae in alienis
regionibus misero modo exulabat, ad proprias rediret sedes, resumunt vires iterum
Britanni et qui intra regionem remanserant et qui dispersi fuerant per regiones collecti
in unum sumunt arma, expugnant viriliter hostes suos, terra marique effugant et a
cunctis finibus suis expellunt. eo tempore erat comes in Redonensi civitate Iuchael,
qui et Berengarius dicebatur: hic habuit filium nomine Conanum illustrem et belli-
cosum virum, ex quo ortus est Gaufredus vir et ipse in armis strenuus, qui totius
Britanniae monarchiam tenuit. hic ergo rogavit Gauzlinum Floriacensis tunc monasterii
abbatem, qui etiam postea Bituricensi ecclesiae praefuit archiepiscopus, ut transmitteret
sibi Felicem monachum ad restauranda monasteria, quae erant in sua regione solo
tenus destructa. anno igitur dominicae incarnationis millesimo octavo missus est Felix
a supra dicto abbate ad Gaufredum comitem, qui honorifice ab eo susceptus est atque
praedicta coenobia ei donavit cum omnibus appendiciis suis, rogans et multum depre-
cans, ut omni studio reaedificaret ea, promisitque plurima se ei largiturum dona, cum
de itinere rediisset, quo festinabat ire. properabat enim eo tempore idem dux Romam
ire gratia orationis: ivit itaque, sed non rediit, quia in ipso itinere mortuus fuit. com-
mendaverat autem ipse dux supra dictum Felicem, dum proficisceretur, coniugi nobili-
busque suis, fratri etiam suo Iudicaeli episcopo Venetensi, in cuius dioecesi ipsa
35 monasteria erant. Sed libet nunc retro redire et beati Pauli episcopi in ipso factum
referre miraculum. cum esset idem Felix in supra dicto Floriacensi coenobio tempore
Abbonis abbatis et languore gravi deprimeretur et desperatus a medicis nullo modo
vivere crederetur, apparuit ei vigilanti et oranti beatus Paulus episcopus assistens ante
lectum ipsius cum magno lumine eique dixit: quomodo te habes, frater? vel ubi te
tenet hoc malum? at ille: quis es, domine? ego, inquit, sum Paulus episcopus, quem
quaerebas. domine, ecce, ait, in hoc latere me diu tenet malum, et ostendit ei locum.
at ille appropinquans digito leniter de latere eius putrefactam abstulit costam et ei ad
lumen lampadis ostendit dicens: haec amplius non te nocebit. et hoc dicens proiecit
eam et ab admirantis oculis cum lumine suo disparuit. odor vero suavissimus permansit
tota nocte in eadem domo. sanus itaque cum esset factus, nemo praevenit eum ad
vigilias nocturnas. mirantur omnes quem sperabant iam mortuum vivere, et interrogant,
quomodo sanatus fuerit: ille a beato Paulo se visitatum et quid sibi dixerit, qualiter
etiam de latere suo fractam putrefactamque abstraxerit costam, et en illam, inquit, et
elevans a terra omnibus ostendit eam. mirantur cuncti factum, simulque laudes domino
36 cum sonitu reddiderunt cymbalorum. sed ad narrationis ordinem redeamus. Post

1 defendebant *B* pasquetheno *B* 5 byturicensi *B* 7 *c. 33 om. B* 22 goslinum *B*
23 byturicensi *B* 40 leuiter *B*

mortem autem Gaufredi ducis, cum redire voluisset Felix ad suum monasterium, Hadegogis comitissa non permisit illum ire, sed multis precibus rogavit, ut maneret et perficeret ea, quae vir suus in restaurandis coenobiis inchoaverat facere. retentus igitur a comitissa et consiliariis eius maximeque ab episcopo Venetensi Iudicaele, qui eum unice diligebat, primo quidem parva erexit habitacula in supra dictis locis. erant vero ibidem ecclesiae sine tectis et ex parte dirutae et inter ipsos parietes annosae arbores creverant, sed et ostia ipsa quaedam concluserant. nulla ibi tunc habitationis domus erat, nulla hominis conversatio, sed erant in ipsis etiam ecclesiis cubilia ferarum. videbatur ergo omnibus laboriosum valde et difficile aggredi tam immensum opus. sed ille habens fiduciam in domino non dubitavit invadere illud nec fuit spe sua frustratus. nam infra paucos dies convenerunt ad eum optimi et religiosi viri, quorum adiutorio et ecclesias restauravit et domos aedificavit, vineas plantavit atque pomaria: ab his etiam pueri enutriti in dei servitio fuere. Per idem tempus Britanni iterum in seditio- 37
nem versi bella commoverunt. nam rustici insurgentes contra dominos suos congregantur: at nobiles iuncto secum comite Alano agmina rusticorum invadunt, trucidant, dispergunt, persequuntur, quoniam sine duce et sine consilio venerant in proelium. deinde quidam nobilium insurrexerunt contra comitem, sed non praevaluerunt, quoniam ipse vir ignavus et sine scientia non erat. inter hos tumultus Felix, quoniam non poterat quiete et pacifice vivere, statuit ad monasterium suum redire, nam sedecimum annum agebat, ex quo ab abbate suo ibidem transmissus fuerat. conatum vero ipsius praevenit Hadegogis comitissa. misit namque per quendam virum, qui cum eo pergebat, nomine Filim epistolam ad abbatem illius rogans, ne ullo modo eum retineret, sed abbatis ei benedictionem daret et ad se illum iterum transmitteret, quoniam filii eius Alanus et Eudo iam adulti parati erant perficere omnia, quae pater eorum ei promiserat. Cum 38
igitur legisset Gauzlinus abbas epistolam, vocat Felicem monachum interrogatque, ad quid venerit vel cur dimiserit loca ipsa et congregationem, quam ei commiserat. ille: quoniam, inquit, nec pacifice neque cum quiete possum ibi deo servire. cui abbas: tu autem in tua putas habere patria, quod Christus non habuit in sua? si igitur ad Christum vis pervenire, debes, sicut et ille ambulavit, et tu ambulare. 'per multas *Act. 14, 22.*
'enim tribulationes', sicut dicit apostolus, 'oportet nos intrare in regnum dei'. ergo patienter, carissime, fer molestias, ubicumque fueris, et esto nobis obediens. sicut in tua professione deo vovisti et suscipe curam abbatis atque benedictionem, ut cum ipsis, quibus te praeesse voluimus, pervenire valeas ad aeternam vitam. sed cum ille se excusaret et nullo modo hoc facere se posse diceret, abbas, qui erat, sicut diximus, episcopus, arreptum eum invitum ad altare duxit atque ad abbatis officium promovit quarto nonas Iulii. accepta itaque Felix iam abbas tam abbatis sui quam cunctae congregationis suae benedictione revertitur, commendaticias secum deferens litteras principibus Britanniae et episcopo Venetensi. cum autem dubitaret, quem potiorem locum de duobus statueret sedem abbatiae habere, ducem Alanum episcopumque Venetensem super hac re consuluit. illi convocatis nobilibus viris, aliquibus etiam episcopis statuerunt locum sancti Gildae, qui erat antiquior et terrae fertilitate, frumenti etiam et vini arborumque pomiferarum abundantior, diversorum quoque magnorum piscium generibus suis temporibus affluentior. Erat autem in eodem loco ipso tempore quidam 39
dei servus solitariam vitam ducens nomine Ehoarn, super quem nocte irruentes latrunculi eum ex adhaerenti ecclesiae domo extraxerunt. quidam vero ex ipsis Leopardus cognomine arripiens securim super limen ecclesiae cerebrum illius excussit. qui mox correptus a daemonio in terram corruit atque cum surrexisset, cultellum accipiens se ipsum in pectore vulneravit et nisi cito a sociis suis fuisset defensus, semet ipsum interfecisset.

16 concilio *B*   25 gauzlinus] *sic BM*   37 suae *om. B*

ligatus igitur ab ipsis domum reversus est. sed numquam postea sensum recepit. vidimus namque eum per viginti annos nullo tegi indumento, non tunica, non camisia, non calceamento, sed miro modo aestate et hieme nudum incedere. huic si quis pro misericordia aliquod indumentum porrexisset, ille, si forte sub arbore sedisset vel in quolibet loco, non discedebat, donec ipsum indumentum omnino discidisset. et si quidem laneum vel lineum fuisset, in ipso loco diffilabat eum, si vero pelliceum, et ipsum ad nihilum redigebat. itaque et aestatis immensos calores atque intolerabilia hiemis frigora, sicut diximus, per multos annos nudus incedens domi forisque pertulit. o ineffabilis Christi clementia! o bonitatis et misericordiae ipsius immensitas! o beati Gildae gloriosa merita, quae sic in uno eodemque homine et puniunt crimina et impios castigant, ne similia facere praesumant, ne similiter puniantur! credimus autem virum illum per hoc, quod deus non vindicat bis in id ipsum, salvum pro dei misericordia fuisse.

40 Festivitas beatissimi Gildae, qua de mari translatum est corpus eius, appropinquabat et populus undique confluens ad diem festum occurrere festinabat. tunc quidam, qui diu in lecto iacuerat gravi detentus infirmitate, cum videret vicinos et amicos suos properare ad diem festum, clamabat, ut se ad sanctum locum ducerent. dicebat enim, quod, si sancti viri sepulcrum contingere meruisset, mox sanitati redderetur: hoc se credere, hanc fidem se habere testabatur. adductus itaque ab amicis est et ante sepulcrum beati Gildae positus. cum vero vigiliae sollemniter celebrarentur et ille ante sanctum iaceret sepulcrum, subito se extendens in mortui modum diriguit, plangere cessavit, eius oculi eversi erant, pedes manus pectus frigescebant et toto corpore mortuus esse videbatur. populi multitudo, quae circumdederat, conclamabat: quoniam mortuus est, educite eum foras. igitur vociferantibus illis et circa eum magis magisque sese comprimentibus cum nemo neque manum ponere neque ad eum prae multitudine accedere per tres fere horas posset, tandem ascendens quidam ex monachis Iunior nomine et accipiens baculum sancti in manu sua cum tertio signavit eum baculo signo sanctae crucis. illico mirantibus cunctis erexit se atque dixit: num quid non vidistis beatum Gildam stantem super istum lapidem et sua me manu erigentem? tunc in conspectu omnium sanus atque gaudens surrexit et manu sua deferens candelam super altare posuit et qui aliorum manibus ad sanctum deductus fuerat sepulcrum languens, suis pedibus domum sanus revertitur gaudens. hanc vero virtutem cum postea narrarem nobilibus quibusdam ante ecclesiam Plomorcat, ille affuit et iureiurando affir-
41 mabat ita fuisse, sicut dicebam. Notissima res est et per cunctas partes Britanniae vulgata, ut, si in parrochia vel etiam in aliqua regione mortalitas incubuerit, illius habitatores ad huius sanctissimum confugere locum atque a deo ibidem sine dubio praestolare remedium. veniebat pro eadem causa de Ilfintinc multitudo plebis, sed unus ex ipsis nomine Dongual subita eadem clade percussus cecidit et ante ecclesiam Sarthau remansit. socii vero ipsius cum ad sanctum venissent locum, rogaverunt me, ut caballum, quo eum deferrent, transmitterem, quod et feci. adductus itaque est, sed quia stare non poterat, in domo hospitum collocatus est. erat autem ad videndum horribilis et sanguinem vomens. nemo eum usque in crastinum vivere sperabat, sed iam iamque mori exspectabatur. hunc visitatura cuncta congregatio venit oratque pro eo dominum et oleo sancto perungit. hic itaque ab illa hora paulatim ad se rediit et vires recepit et post aliquos dies ex integro sanitati est redditus. socii eius ad propria redeuntes uxori eius mortuum eum fuisse et apud sanctum Gildam sepultum dixerunt. venit illa eleemosynas pro anima viri sui factura, sed quem sperabat mortuum, invenit non solum viventem, verum etiam sanissimum. sic, sic operaris, deus noster, in sanctis tuis atque mirabilia magna solus facis. revertitur itaque vir ille cum uxore sua gaudens atque

31 uero] ergo *B* 35 loc. s. conf. *M* 36 praestolari *M*

sanus, qui venerat maestus et moribundus. hunc ego nuper vidi sanum et gratias referentem deo et beati Gildae virtutes magnificantem, qui etiam ea de se recordatur. quae enarravimus. Nec praetereundum silentio est, quas eodem tempore priores nostri 42
qualesque humani generis inimici in hoc sacro coenobio pertulerint molestias. videns namque ille antiquus hostis, quod servi dei locum desertum incolere coepissent atque se ab eo, quem diu possederat, loco diu deserto expellere deberent, ad suas antiquas revertitur artes et quos dei virtute videbat munitos, fantasmatibus et nocturnis terroribus eos effugare omnibus modis conabatur. nam nocte quadam dum pueriles monachi ad mensam sederent et psalmos firmarent, adversarius adfuit, alludens lumini candelae apparuit extendensque frequenter manum inter duos puerulos, hanc denuo retrahens et iterum extendens atque iterum retrahens et hoc, donec candelae deficeret lumen, indesinenter faciens. species vero brachii atque manus, quae solummodo videbatur, erat nigra et horrida pilis. pueri timore exterriti ac perturbati erant. alter puerorum Ratfredus, alter vero Mangisus vocabatur: tertius vero adolescentulus, qui eos docebat, Rannulfus dicebatur. senex igitur, qui eos servabat, nomine Iovethen, videns quae fiebant et timore pueros perterritos, dicebat eis: signate vos, pueri, signate vos signo sanctae crucis et psalmos Daviticos decantate. improbus vero daemon consumptam extinxit candelam et se in risum movens per acervum lapideum, qui iuxta erat, proruens terrorem immensum ex sonitu lapidum concussit: deinde scutulas, quae in refectorio erant positae, tota nocte movens atque removens inquietam habitatoribus noctem reddidit. vasculum vero, quod iuxta erat positum vino repletum, dum minister requisisset, vacuum invenit neque ullum vestigium, ubi in terram defluxerit, repertum est. Felix abierat: qui cum venisset et a fratribus quae praeterita nocte pertulissent phantasmata audisset, acceptam aquam cum sale benedixit et in circuitu et intus aspersit, atque ab illo die per dei gratiam quieta habitatio permansit. Fuit tempore illo inter 43
priores huius sacri coenobii monachus quidam nomine Gingurianus, laicus quidem, sed spiritu sancto omnibusque virtutibus plenus. hic cum aliquamdiu innocentem et simplicem vitam agens in monasterio deo deservisset et eius patientiam per molestiam corporis comprobare aliisque in exemplum ostendere dominus decrevisset, per spiritum sanctum ei revelare dignatus est finem vitae suae. venit itaque quadam die ante abbatem Felicem atque omnem congregationem, humiliter satisfaciens et petens ab omnibus sibi veniam dari. dum igitur in circuitu tamquam innocenti et simplici viro respondissent: dimittat tibi dominus ignorantias tuas atque ab omnibus peccatis tuis te absolvat, scitote ergo, inquit ille, carissimi fratres, quia ab hodierna die neque ambulare inter vos neque manere potero. rogo caritatem vestram, ut vestris orationibus me commendetis deo et oleo sancto ungatis. mirantur omnes, quod, quem sanum videbant, ungi se rogaret. ille autem rogabat, instabat, ut quamdiu loqui poterat ungeretur. post capitulum autem detulit omnia utensilia atque ferramenta sua et posuit ante pedes abbatis dicens: domine, ecce obedientiam, quam mihi servare praecepisti: commenda eam alicui ex fratribus. fuerat enim ipse beatus vir custos alvearii ab initio conversionis suae, habens sub cura sua plurima apum vasa. deinde cum missa celebraretur, post pacem ad sanctum accedens altare communionem sanctam de manu sacerdotis accepit ac post, ambas manus ad pectus adducens, iuxta gradum altaris se extendens recubuit atque inter manus eductus est in domum infirmorum, ubi statim, sicut postulaverat a fratribus, oleo sancto unctus est atque ab illo die, sicut praedixerat, per totum annum paralysi solutus in lecto iacens neque in latere altero se vertere neque manum ad os ducere potuit. Per annum vero unum ei manifeste dominus per 44
angelum suum dignatus est obitus sui diem denuntiare: qui mane Riaulum monachum ad se vocavit eique dixit: dic, rogo, frater, omni congregationi nostrae, ut gratias deo semper agant et in domino iugiter gaudeant et noverint pro certo, quoniam ad noc-

turnas vigilias sanctum Michaelem archangelum secum hac nocte habuerint, qui antequam omnino vigiliae sonarentur, in specie pulcherrimi infantis mihi cum maximo lumine apparuit et quis esset, dixit. et adiecit: ne timeas, inquit, sed praepara te, quia cum luce huius diei de corpore tuo exibis ad meliorem vitam. ac deinde per fenestram orientalem cum suo lumine ecclesiam intravit et quamdiu vigiliae celebrabantur, praeclarum illud lumen ab ecclesia non recessit. nunc ergo, carissime frater, nuntia fratribus nostris, quae tibi dixi et quod gratias caritati eorum refero, quia obsequium mihi per totum istum annum exhibuerunt. obsecro autem, ut communionem sanctam mihi deferas atque ab hora vespertina obitum meum observes. igitur post vesperas vocavit servitorem suum eique dixit: voca fratres meos ad me, quia iam de hac vita exeo. omni itaque congregatione ad eum coadunata de hac vita eadem, qua praedixerat,
45 hora migravit ad dominum quarto kalend. Octobris. Vir quoque vitae venerabilis et memoria dignus eisdem temporibus in hoc sacro coenobio refulsit Gulstanus. hic etiam laicus erat, sed psalmos et orationes, quas memoriter didicerat, nocte dieque ante deum decantare non cessabat, pernox in vigiliis, ita ut etiam decrepita aetate vix eum vidisses tribus horis aestate aut hieme in lecto iacere. hic vero in adolescentia sua a piraticis praedonibus est separatus per Felicem, qui eo tempore in Ossa insula heremiticam needum monachus ducebat vitam. ipsam quoque, quam eo tempore ab eo didicerat, semper dilexit usque ad finem vitae suae ducere vitam, parcus in cibis et in potu, in vigiliis et oratione assiduus. huius itaque viri merita dominus declarare dignatus est etiam in vita sua: nam longe lateque laudes et praeconia ipsius in ore omnium navigatorum huius regionis resonabant. plurimas namque per eum dominus dignabatur operari virtutes et miracula, ita ut enarrare vel dinumerare ea vix aliquis posset. defunctus autem est quinto kalend. Decembris apud Bellumvidere castrum, ubi pro utilitate monasterii sui venerat, in domo monachorum sancti Petri Maliacensium. sed ubi voce praeconis fuit auditum, quod beatus Gulstanus de hac vita migrasset (media enim nocte transierat), continuo de lectulis dissilientes viri nobiles simul cum matronis et cunctis qui audiebant certatim festinabant ire cum cereis et lampadibus, ut obsequium ferrent viro dei, ita ut vix posset ipsa domus continere multitudinem. videntes itaque monachi sancti Philiberti multa ornamenta, pecuniam quoque copiosam et cereorum diversam multitudinem circa corpus viri dei aggregari, persuaserunt omnibus qui convenerant, ut ad ecclesiam suam sanctum corpus deferrent. sed resistentibus monachis, in quorum hospitio defunctus fuerat, famulis etiam contradicentibus, ne ab illa domo moveretur, donec illud possent ad suum reducere monasterium, illi e contrario concitata multitudine rapientes illum de domo illa cum omni apparatu suo et luminibus ad ecclesiam suam deportaverunt et immensam quae offerebatur per triduum pecuniam colligentes post tertium diem sepelierunt eum. igitur cum ad monasterium eius haec nuntiata fuissent, Vitalis abbas illuc perrexit et ut corpus monachi sui sibi redderetur, humiliter rogavit. sed illi non sancti viri dilectione, sed potius amore pecuniarum, quae quotidie ad eius undique deferebantur sepulcrum, nullum reddiderunt responsum. ille ad episcopum Pictavensem Isembardum abiit, clamorem ferens de iniuria ablati sibi corporis monachi sui. episcopus quia inobedientes praeceptis suis ipsi monachi fuerant, praecepit eos cum suo abbate ad synodum suam venire, abbatem etiam Vitalem praecepit adesse. cum ergo venissent et in synodo utrique eorum causam dixissent, episcopus praecepit abbatibus atque canonicis nobilibus qui aderant, ut . . . . .

36 suam *om.* M

IV. VITA GILDAE.

AVCTORE CARADOCO LANCARBANENSI.

Nau fuit rex Scotiae nobilissimus regum aquilonalium, qui XXIIII filios habuit 1
victores bellicosos, quorum unus nominabatur Gildas, quem parentes sui commiserunt
studio litterarum. puer bonae indolis et studiosus floruit ingenio, quicquid audiebat a
magistro, commemorabat diligentissime, nec laedebat oblivio. studuit studiosus assidue
inter suates in artibus septem, donec pervenit ad iuventutem, dum iuvenis factus cito
deseruit regionem. Transfretavit mare Gallicum, in civitatibus Galliae remansit studens 2
optime spatio VII annorum et in termino septimi anni cum magna mole diversorum
voluminum remeavit ad maiorem Brittanniam. audita fama famosissimi advenae con-
fluxerunt ad eum scolares plurimi undique, audierunt ab eo VII disciplinarum scientiam
subtilissime, unde ex discipulis magistri effecti sunt sub magistrali honore. Religio 3
sapientissimi doctoris magnificabatur et conlaudabatur in tantum a Britannigenis omni-
bus, quod nec par ei inveniebatur nec poterat inveniri pro suis meritis excellentibus.
ieiunabat ut heremita Antonius: orabat vir religiosissimus cilicio indutus: quicquid da-
batur ei, continuo impendebat pauperibus. abstinebat se a lactea dulcedine et a melle,
caro fuit in odio, fontanae herbae potius in amore, panem ordeiceum comedebat com-
mixtum cinere, fontanam aquam bibebat cotidie. balnea non intrabat, quod diligebatur
a sua gente maxime. macies apparebat in facie, quasi quidam febricitans videbatur
gravissime. fluvialem aquam intrare solebat media nocte, ubi manebat stabilitus, donec
diceretur ab ipso ter oratio dominica. his peractis repetebat suum oratorium, ibi
exorabat genu flectendo divinam maiestatem usque diem clarum. dormiebat modice,
iacebat supra petram vestitus solummodo una veste. manducabat sine saturitate satiatus
tantum metando praemium caeleste, caelestia praemia erant ei in desiderio. Praecipiebat 4
spernere, ammonebat despicere quae transeunt in momento: praedicator erat clarissi-
mus per tria regna Britanniae; reges timebant timendum, cui obediebant audita accep-
tabili sua praedicatione. praedicabat omni dominica apud maritimam ecclesiam, quae
stat in Pepidiauc regione, in tempore Trifini regis, innumerabili multitudine plebis
illum audiente, et dum inciperet praedicare, retenta est vox praedicationis in praedi-
cante, unde plebs ammirata est valde pro admirabili retentione. sanctus Gildas illud
comperiens praecepit omnibus astantibus exire, ut posset scire, utrum per aliquem
illorum fiebat impedimentum praedicationis divinae, nec etiam post recessionem eorum
potuit praedicare. interrogavit postea, si aliquis vel aliqua esset in ecclesia latenter.

B(urneianus) C(antabrigiensis): vide supra p. 4.

2 parente *B* 5 suates] *sic BC*, uates *cod. regius 13. B. VII coniectura* 7 terminio *B* 19 discceretur *B* suum *om. C*[a] 22 tantum] tum *B* 24 obediant *C*[a] 25 dominica] d. die *C* maritimaniam *B* 26 trifani *C* plebis *om. C*[a] 27 illo *BC* 29 operiens *BC* 31 uel] aut *C*

cui respondit Nonnita praegnans Devvi sanctissimi pueri mater futura: ego Nonnita hic maneo inter parietem et ianuam nolens intrare turbam. his auditis praecepit illi exire et postquam exiverat, vocavit plebem, quae vocata venit, ut audiret euangelicam praedicationem. post finitum sermonem interrogavit angelum dei praedictam rem, scilicet qua de causa inceperat praedicare et non poterat ducere ad finem. at ille revelavit ei talia dicens: Nonnita mulier sancta manet in ecclesia, quae nunc praegnans puerum paritura est cum inmensa gratia, pro quo non potuisti praedicare divina potestate sermonem retinente. maioris gratiae erit puer venturus; nullus ei aequiparabit in vestris partibus. ego relinquam illi istam regionem, ipse cito crescet et florebit de aetate in
5 aetatem. angelus enim dei nuncius mihi declaravit istam veram destinationem. Unde contigit, quod sanctissimus praedicator Gildas transivit ad Hiberniam, ubi innumerabiles convertit ad fidem catholicam. contemporaneus Gildas vir sanctissimus fuit Arturi regis totius maioris Brictanniae, quem diligendum diligebat, cui semper cupiebat obedire. confratres tamen XXIII resistebant regi rebelli praedicto, nolentes pati dominum, sed crebro fugabant et expellebant a saltu et bello. Hueil maior natu belliger assiduus et miles famosissimus nulli regi obedivit, nec etiam Arthuro. affligebat eundem, commovebat inter utrumque maximum furorem. a Scotia veniebat saepissime, incendia ponebat, praedas ducebat cum victoria ac laude. unde rex universalis Britanniae audiens magnanimum iuvenem talia fecisse et aequalia facere persecutus est victoriosissimum iuvenem et optimum, ut aiebant et sperabant indigenae, futurum regem. in persecutione autem hostili et in conventu bellico in insula Minau interfecit iuvenem praedatorem. post illam interfectionem Arthurus victor remeavit, gaudens maxime quod superaverat suum fortissimum hostem. Gildas Britonum historiographus tunc remanens in Hibernia studium regens et praedicans in civitate Ardmaca audivit fratrem suum ab Arthuro rege interfectum fuisse. doluit ab auditu, flevit cum gemitu, ut frater carissimus pro carissimo fratre; oravit pro spiritu fraterno cotidie, orabat insuper pro Arthuro fratris sui persecutore et interfectore complens apostolicum preceptum,
Luc. 6, 27. 6 quod dicit: 'orate pro persequentibus vos et bene facite his qui oderunt vos'. Interea sanctissimus Gildas venerabilis historiographus venit ad Britanniam portans unam pulcherrimam et dulcissimam campanam, quam voverat offerre apostolico Romanae ecclesiae in praesentationem. pernoctavit honorifice receptus a Cadoco venerabili abbate in Carbana valle, qui monstravit illi laudabilem campanam, monstratam accepit, acceptam emere voluit magno pretio, quam possessor vendere nolebat. audito adventu Gildae Sapientis ab Arthuro rege et primatibus totius Britanniae episcopis et abbatibus convenerunt innumerabiles ex clero et populo, ut Arthurum pacificarent ex supra dicto homicidio. at ille, sicut primitus fecerat, cognito rumore de obitu fratris indulsit inimico, veniam postulanti osculum dedit et benignissimo animo benedixit osculanti. hoc peracto rex Arthurus dolens et lacrimans accepit ab episcopis adstantibus paeni-
7 tentiam et emendavit in quantum potuit, donec consummavit vitam. Inde egregius Gildas vir pacificus et catholicus adivit Romam et apostolico Romanae ecclesiae tribuit praedictam campanam, quae commota a manibus apostolici nullum sonitum emittebat. unde hoc ille videns talia dicebat: o vir dilecte a deo et ab homine, revela mihi quod tibi contigit in itinere de hac praesentatione. at ille revelavit sanctissimum Cadocum Nancarbanensis ecclesiae abbatem eam voluisse emere, sed quam voverat sancto Petro apostolo offerre, nolebat vendere. apostolicus his auditis dixit: nosco Cadocum venera-

1 deibi *B* 7 potui *C* 8 nostris *C* 12 arturii *C* 16 famosisissimus *B* arturio *C* 21 prosecutione *B* mynau *C* iuuenem] inimicum *C* 24 hibernia] brictannia hibernia *B* ardinaca *B* 25 arthurio *C* 27 arthurio *C* 31 pernocterauit *C* 34 arthurio *C* ab. et ep. *C* 35 arthurium *C* 38 arthurius *C* 40 aduit *B* 42 ille hoc *C* 44 narcarbanensis *B*

bilem abbatem, qui septies adivit civitatem istam et ter Ierosolimam post inmensa pericula et assiduum laborem: remeato et cupienti habere ut des concedo. destinatum est enim illi, ut habeat, ex hoc praesenti miraculo. Gildas itaque benedictam campanam recepit et reversus est et reportatam sancto Cadoco gratis impendit. recepta a manibus abbatis intonuit illico pulsata ammirantibus cunctis. unde remansit omnibus portantibus per totam Gualiam pro refugio et quicumque per illam illicite iuraret, aut privaretur linguae officio aut malefactor fateretur suam iniuriam continuo. Cadocus 8 abbas Nancarbanensis ecclesiae rogavit Gildam doctorem, ut regeret studium scolarum per anni spatium, et rogatus rexit utillimum, nulla mercede recepta a scolaribus praeter orationes cleri et scolarium. ubi ipsemet scripsit opus quatuor euangelistarum, quod adhuc remanet in ecclesia sancti Cadoci auro et argento undique coopertum ad honorem dei et scriptoris sanctissimi et euangeliorum. tenent Walenses indigenae illud volumen pretiosissimum in coniurationibus suis nec audent aperire ad videndum nec confirmant pacem et amicitiam inter inimicos, nisi illud affuerit in primis appositum. Finito anni 9 spatio et scolaribus recedentibus a studio sanctus abbas Cadocus et Gildas doctor optimus communi consilio adierunt duas insulas, scilicet Ronech et Echin. Cadocus intravit proximiorem Walliae, Gildas adiacentem Angliae. nolebant impediri in ecclesiastico officio a confluentia hominum, propterea nesciebant melius consilium quam relinquere Carbanam Vallem et adire insulare secretum. Gildas fundavit in honore sanctae et individuae trinitatis oratorium et iuxta illud suum cubiculum; non in illo tamen habebat suum lectum, sed sub alta rupe positum, ubi iacebat usque mediam noctem vigilans et orans supra petram omnipotentem deum. deinde adibat ecclesiam frigescens nimium, frigus erat ei dulce et tolerabile propter deum. pisciculos trahebat a reti et ova a nidis volucrum, unde vivebat, quod sibi sufficiebat ad alimentum. visitabat unus alterum; remanentia talis duravit spatio VII annorum. Summus creator videns suum Gildam 10 dilectum famulum carere durabili aquae praeter guttas pluviales, quae cadebant super saxa et quae retinebantur cadentia, fecit rivum effluere de rupe alta, qui effluxit et effluit et manebit sine defectione aliqua. dum sic perseveraret sanctus Gildas intentus ieiuniis et orationibus, venerunt piratae de insulis Orcadibus, qui afflixerunt illum raptis ab eo suis famulis servientibus et ductis in exilium cum spoliis et omnibus suae habitationis supellectilibus. unde afflictus nimium non potuit ibi amplius habitare, reliquit insulam, ascendit naviculam et ingressus est Glastoniam cum magno dolore, Melvas rege regnante in aestiva regione. susceptus vir suscipiendus a Glastoniense abbate docuit confratres et diversas plebes seminans semen seminandum caelestis doctrinae. ibi scripsit historias de regibus Britanniae. Glastonia, id est Urbs Vitrea, quae nomen sumsit a vitro, est urbs nomine primitus in Britannico sermone. obsessa est itaque ab Arturo tyranno cum innumerabili multitudine propter Guennuvar uxorem suam violatam et raptam a praedicto iniquo rege et ibi ductam propter refugium inviolati loci propter munitiones arundineti et fluminis ac paludis causa tutelae. quaesiverat rex rebellis reginam per unius anni circulum, audivit tandem illam remanentem. illico commovit exercitus totius Cornubiae et Dibneniae: paratum est bellum inter inimicos. Hoc viso abbas Glastoniae comitante clero et Gilda Sapiente intravit medias acies, 11 consuluit Melvas regi suo pacifice, ut redderet raptam. reddita ergo fuit, quae reddenda fuerat, per pacem et benivolentiam. his peractis duo reges largiti sunt abbati multa territoria, qui venerunt ad templum sanctae Mariae visitandum et orandum con-

1 ist. ciu. *C* 6 galliam *B* quicumque] quid *B* 8 naucarbonensis *C*, naucarbonensis *B* 11 compertum *B* 12 uualensens *B* 13 ni confirmatur *B* 15 et] id est *B* 19 nallam *B* 20 iusta *B* 26 propter *B* 27 saxa] tecta saxa *C*a cadentia] *BC* 31 amplius ibi *C*(?) 33 glestoniense *C* *fortasse* suspiciendus 35 ibi *om.* *C*a 36 est] et *BC* urbis *C* 37 arthurio *C* guennimar *C* 41 exercitum *C* dibueniae *B*

firmante abbate fraternitatem dilectam pro pace habita et pro beneficiis quae fecerant et amplius quae facturi erant. inde redierunt reges pacificati promittentes veneranter obedire reverentissimo abbati Glastoniensi et numquam violare sanctissimum locum nec
12 etiam subiacentia loco principali. Habita licentia abbatis Glastoniensis cleri et populi cupivit religiosissimus Gildas heremitariam iterum vitam colere supra ripam fluminis proximi Glastoniae et voluntatem complevit in opere. ubi aedificavit ecclesiam in nomine sanctae et individuae trinitatis, in qua ieiunabat et orabat assidue et cilicio indutus, exemplum donans omnibus irreprehensibile bene vivendi cum religione. visitabant sancti viri illum visitandum de longinquis partibus Britanniae, ammoniti redibant
13 et audita hortamenta et consilia retinebant cum exultatione. Aegrotavit tandem et dum aggravaretur aegritudine, convocavit abbatem Glastoniae, qui rogavit eum cum magna pietate, ut finito cursu vitae faceret deferri corpus suum ad abbatiam Glastoniae, quam diligebat maxime. abbate promittente dignos rogatus explere et propter auditos dolente et nimium lacrimante exspiravit sanctissimus Gildas aegrotans valde multis videntibus splendorem angelicum circa corpus odoriferum et angelis consociantibus animae. post conmendationem lacrimabilem expletam defertur a confratribus corpus levissimum ad abbatiam et cum planctu maximo et honore dignissimo sepelitur in medio pavimento ecclesiae sanctae Mariae, cuius anima requievit et requiescit ac requiescet in caelesti requie. amen.

14 Ynisgutrin nominata fuit antiquitus Glastonia et adhuc nominatur a Britannis indigenis; ynis in Britannico sermone insula Latine; gutrin vero vitrea. sed post adventum Angligenarum et expulsis Britannis, scilicet Walensibus, revocata est Glastigberi ex ordine primi vocabuli, scilicet glas Anglice vitrum Latine, beria civitas, inde Glastiberia id est Vitrea Civitas.

Nancarbanensis dictamina sunt Caratoci:
qui legat, emendet: placet illi compositori.

---

3 abbati glostoniensi *B*, glast. abb. *C* 8 irreprehensibibile *B* 10 tandem *om. B* 15 uidentibus] audentibus *C*, audientibus *B* angeli *B* 16 conpletam *C* 20 unisgutrin *B* 20/21 indigenis *om. B* 21 gutron *B* 22 glastigbri *C*[a], glastigberie *C*[b] 23/24 glastigberia *C* 26 emendat *C*

HISTORIA BRITTONVM

CVM ADDITAMENTIS NENNII.

LIBRI ADHIBITI:

C = Cantabrigiensis coll. Corp. Chr. 139 saec. XIII.
D = Durhamensis saec. XII.
G = Londiniensis Burneianus n. 310 a. 1381.
H = Londiniensis Harleianus n. 3859 saec. XI.
K = Londiniensis Cottonianus Vespas. D XXI saec. XII.
L = Cantabrigiensis bibl. publ. Ff. I. 27 (exemplar Nennianum).
M = Vaticanus reginae 1964 saec. XI.
N = Parisinus 11108 saec. XII.
P = Londiniensis Cottonianus Calig. A VIII saec. XII.
Q = Londiniensis Cottonianus Nero D VIII saec. XIII.
Z = Chartres n. 98 saec. IX/X.

collati ad c. 7—10:

1 Londiniensis Cottonianus Vitell. A XIII.
2 Londiniensis Cottonianus Vesp. B XXV.
3 Londiniensis Cottonianus Iul. D V.
4 Cantabrigiensis bibl. publ. Mm. V 29 (ad sola capita 7. 8).
5 Cantabrigiensis bibl. publ. Ii. VI. 11 (ad sola capita 7. 8).
6 Londiniensis reg. 13 D V.
7 Cantabrigiensis bibl. publ. Ff. I. 27 (exemplar Gildanum).
8 Parisinus 6274.
9 Parisinus 15009.
10 Londiniensis *Coll. of arms.*
11 Oxoniensis Bodleianus n. 163 (ad sola capita 1—7).

Ex additamentis codicum CL aetatis recentioris, id est Nennio posterioribus, quae recepta sunt, iis locum dedimus extra apparatum inter adnotationes.

In interpretatione Hibernica quae cursivis expressa sunt, addidit aut Nennius aut interpres Gilla.

Historia Brittonum etsi ita certe ut ad nos pervenit huius chronicorum syllogae fines egreditur, nihilominus recepta a nobis est cum quod a Gilda comite consueto non sine incommodo separatur neque monumentis Germanicis alio loco reperitur inserta, tum quod nucleus quidam adscendere videtur ad aetatem Gildana non longe posteriorem et anteriorem, ni fallor, chronicis Bedanis. sed qui sub eo vocabulo circumfertur non tam liber est quam corpus quoddam libellorum argumenti plus minus historici spectantium ad Britanniam, proprie, ut a recognitore eius posteriore appellatur, 'volumen Britanniae'. nos in ea re priores editores secuti hoc capite damus quae comprehenduntur codice longe optimo Londiniensi Harleiano 3859, demptis tamen annalibus Cambriae stemmatibusque Britannicis, quae quamquam in corpore illo eodem iure locum obtinent atque reliquae eius partes, propterea omissa sunt, quod a meis studiis et omnino a chronicis nostris nimium recedunt. recepta a nobis quod proponuntur divisa in partes septem:

I. de sex aetatibus mundi c. 1—6 [1]).
II. historia Brittonum c. 7—49.
III. vita Patricii c. 50—55.
IV. Arthuriana c. 56.
V. regum genealogiae cum computo c. 57—66.
VI. civitates Britanniae c. 66[a].
VII. de mirabilibus Britanniae c. 67—76.

factum est propter commodum libellum tractantium; sylloge omnia continuat, praeterea, ut dixi, inter capita V et VI interponit annales et stemmata.

Praescriptiones et subscriptiones librorum a nobis adhibitorum cum infra relatae sint, ubi codices enarrantur, praecipuas earum (nullas quae quidem ad volumen totum pertineant habent *HKN*) hoc loco composuimus.

Z praescr.: incipiunt Exberta fu (*vel* fii) Urbacen de libro sancti Germani inventa et origine et genelogia Britonum.

M praescr.: incipit istoria Brittonum edita ab anachoreta Marco eiusdem gentis sancto episcopo.

D[1]P praescr.: incipit res *(om. D[1])* gesta Britonum a *(om. P)* Gylda (gilda *D*[1]) Sapiente composita.

Q praescr.: incipiunt exceptiones de libro Gilde Sapientis, quem composuit de primis habitatoribus Britannie, que nunc Anglia dicitur et de excidio eius: *subscr.:* finit liber sancti Gilde Sapientis de primis habitatoribus Britannie et de excidio eius.

CD[2] ante praefationem: incipit eulogium brevissimum Brittanniae insulae, quod Nennius Elvodugi discipulus congregavit; *titulus ipsi libello praepositus.*

[1]) Editiones priores hunc tractatum numerant pro c. 4. 5. 6 admissis praefationibus cum Nennii ipsius (c. 3) tum pseudo-Nenniana (c. 1. 2), quas magis visum est ab ipso corpore separare.

qui est: incipit res gesta a Nennio Sapiente composita *formatus est ad Gildanum (D[1]).*

Interpres praescr.: volumen Britanniae *auctoris nomine, quod est* Nennius Elvodugi discipulus, *enuntiato in praefatione.*

Auctorem vix opus est addere natione fuisse Brittonem, adversarium propterea tam Scotorum Pictorumque quam Saxonum sive Anglorum (p. 186, 3), quorum etiam linguae *nostram* opponit (p. 179, 2. 187, 15 cf. 186, 4. 187, 8). ipse ignotus est. libro omnium antiquissimo, sed mutilo quod praescribitur nomen *Exberta filius* (*fii* vel *fu* codex) *Urbacen* indigenae cuiusdam est, cuius paternum nomen cum redeat p. 206, 11. 37 et alibi, *Exberta* non ex excerptis deformatum esse crediderim, sed esse ipsius scriptoris, praeterea mihi certe ignotum et fortasse corruptum. ex reliquis librorum ordinibus omnium optimus cum nullum nominet, deteriores quae habent tria, Marci anachoretae, Gildae, Nennii, ea omnia constat perperam ad auctorem relata esse. Marcum anachoretam cum Heirici narratio infra relata ostendat commentarium legisse, non scripsisse, codex unicus *M* eum pro auctore nominans eo minorem fidem meretur, quod totidem fere verbis quae in titulo illo leguntur redeunt in narratione Heiriciana et quod in eodem volumine carmina quoque quaedam reperiuntur excerpta ex Heirici vita sancti Germani; omnino scripsit eum librarius Heiricianae narrationis memor et ex ipsa ea nomen illud adscivit. Gildae librum esse non posse non est necesse pluribus explicare. Nennium infra videbimus operis non auctorem esse, sed recognitorem. ceterum de auctore poterunt conferri quae de historia Brittonum scripserunt Iacobus Usserius (Britanniae ecclesiae antiquitates sive primordia. Dublini 1639 et denuo Londini 1687) et Car. Gul. Schoell (de ecclesiasticae Britonum Scotorumque historiae fontibus. Berolini et Londini 1851) et Arthur de la Borderie (*l'historia Britonum attribuée à Nennius et l'historia Britannia avant Geoffroi de Monmouth.* Parisiis et Londini 1883), praesertim autem qui nuper totam de historia Brittonum quaestionem a me rogatus et ex parte huius editionis causa retractavit Henricus Zimmer (*Nennius vindicatus. Über Entstehung, Geschichte und Quellen der historia Brittonum.* Berolini 1893), vir et linguae rerumque Celticarum unice doctus et summo adeoque interdum nimio acumine instructus.

Auctorum a scriptore scriptoribusve adhibitorum sufficiet brevis enumeratio, cum ad singulos locos eos apposuerimus in margine.

1. Vergilius nomine citatur p. 164, 4. ea quoque quae de Lavinia et de rege Turno habet p. 149, 4 seq. Vergiliana sunt cum Hieronymianis et fabulis Hibernicis permixta.

2. Caesaris de bello Gallico commentarii ipsi eorumve aliquis compilator (v. p. 162).

3. Hieronymi quaestiones in Genesim uno loco p. 161, 17 eoque ut videtur postea adiecto.

4. Eiusdem chronica passim. ea potissimum videntur intellegi, ubi citantur (p. 149, 4) *annales Romanorum,* quamquam vere scriptor non tam certum auctorem ibi significat quam comprehendit quae parata habuit testimonia scripta. *veteri traditioni seniorum nostrorum* de septem imperatoribus Romanorum Britannicis p. 167, 7 (vere sex tantum enumerantur, bis enim adest Maximus Gratiani adversarius) cum opponuntur *novem quos Romani dicunt,* ut distinguuntur quae primarius auctor posuit ab additamento continuatoris, ita utrumque adhibuisse probabile est eadem chronica aetatis Romanae; unde factum est, ut duo illi octavus et nonus qui dicuntur item adsint inter septem antea recensitos [1]).

[1]) Victoris quam dicunt epitomen ab auctore adhibitam esse statuit Zimmer p. 196. 267 propter p. 167, 10: *octavus fuit alius Severus, qui aliquando in Brittannia manebat, aliquando ad Romam ibat et ibi defunctus est,* trahens haec ad Severum collegam Galerii defunctum, ut epitome illa recte refert, in suburbano Romano. at cum Severus ille commune nihil habeat cum rebus Britannicis, mihi dubium non est Septimium Severum intellegi male geminatum.

5. Prosperi auctarium ad chronica Hieronymiana. quod scribit auctor p. 166, 12 a tempore Maximi tyranni consules coepisse inde explicandum est, quod in chronicis ab eo adhibitis Hieronymiana consules non habebant, habebant Prosperiana.

6. Victorii Aquitani laterculum scriptor sequitur p. 209 in computo stemmatibus regiis subiuncto; in ipsa historia p. 172, 3 quod numerat annos a passione ratione Victoriana, potest item ex Prospero adsumpsisse Victorii expilatore.

7. Isidori chronica (v. p. 168 not. 1—4).

8. Tabulam Peutingeranae similem ibi (p. 157), ubi secundum Scottorum peritissimos refert de itinere Africano, a scriptore usurpatam esse coniecit Kiepertus probabiliter. in tabula illa leguntur *are Philenorum* — *saline immense que cum luna crescunt et decrescunt* — *Rusicade colonia; Malba* flumen cum sit apud Ravennatem p. 158, fuit sine dubio in tabulae parte deperdita potueruntque ibidem nominari *montes Azariae* alibi non redeuntes.

9. Gildas.

10. Laterculus gentium Germanicarum formatus secundum Muellenhoffium ineunte saec. VI apud Francos (cf. Zimmer p. 230) ab hoc auctore p. 159 adhibitus est forma ea, qua inter miscellanea praesertim chronographica magna ex parte Isidoriana legitur in codice Reichenaviensi, iam Caroloruhensi CCXXIX scripto saec. IX ineunte, ipsa fortasse eo libro non multum antiquiore. inde quae scriptor deprompsit, ait habere se *ex veteribus libris veterum nostrorum* (p. 159, 14) vel *ex traditione veterum* (p. 161, 8).

11. Sancti Germani episcopi Autissiodorensis ab a. 418 ad a. 448 vita, quam auctor p. 191, 19 ait se usurpavisse, non ea est quae fertur sub nomine Constantii subditicia, sed diversa deperdita adhibita item a Beda.

12. Librum pontificalem num auctor habuerit, pendet a narratione de primo rege Britanniae Christiano Lucio, quam non ambigitur ficticiam esse enatamque ex partis Britannorum catholicae studio erga pontifices Romanos, ambigitur, utrum ex urbe Roma in Britanniam venerit, quae communis opinio est, an ex Britannia Romam, id quod nuper Zimmer p. 140 seq. defendit, monens vestigia eius alia apud scriptores Britannos ad saeculum septimum extremum non reperiri et eo demum tempore fictam esse videri. sane res digna est, quae expendatur, comparatis tribus formis antiquissimis, a quibus posteriores pendent.

liber pontif. I p. 136 Duch.: Eleuther . . . sedit ann. XV . . . . fuit autem temporibus Antonini et Commodi *(exciderunt consules a. 171 Severus et Herennianus cum qui praecedit episcopus finiat in a. 170)* usque Paterno et Bradua *(p. Chr. 185).* hic accepit epistulam a Lucio Brittanio rege, ut Christianus efficeretur per eius mandatum. *libri, qui adscendunt ad saec. VII extremum, non variant.*

hist. Brittonum c. 22: post CLXVII annos post adventum Lucius Brittannicus rex cum omnibus regulis totius Brittannicae gentis baptismum suscepit missa legatione ab imperatore Romanorum et a papa Romano Eucaristo. *in nomine papae differunt libri. antiquissima historiae Britannicae forma, quam exhibet codex Carnutinus, hanc narrationem non habet. ex libris qui habent eam optimus papam appellat* Eucaristum, *cuius nominis papa nullus fuit. ex reliquis meliores* Euaristum, *qui sedisse fertur sub Domitiano et Nerva et Traiano a. 96—108, pauci sine dubio correcti ad librum pontificalem* Eleutherium.

Beda hist. eccl. 5, 24 (cf. 1, 15): anno incarnationis dominicae CLXVII Eleuther Romae praesul factus quindecim annos ecclesiam gloriosissime rexit, cui litteras rex Brittaniae Lucius mittens, ut Christianus efficeretur petiit et impetravit.

Narrationum duarum primae et secundae, quarum utra alteram pepererit quaeritur. si testimoniorum aetatem respicimus, urbanam praeferemus: nam Britannicum volumen

quamquam probabile est extitisse saeculo septimo exeunte, hanc partem diximus abesse a forma eius vetustissima. deinde scriptor Romanus si Britannum secutus est, rationem habet, quod papae nomen mutavit, sive Eucharistum traditum accepit, qui nullus fuit, sive Euaristum, quem tempora excludunt; at cur Eleutherium potissimum substituerit, causa nulla apparet, cum annus 167 ad Soterem duceret episcopum Romae secundum receptam chronologiam a. 162—170. e contrario auctor Britannus si Romanum secutus est, hic locus pars est narrationis de septem vel novem imperatoribus in Britanniam profectis, habemusque in ea item Carausium factum Carutium et Maximum Gratiani adversarium Maximianum similiaque plura, ut subsit rerum Romanarum notitia aliqua, sed memoriter retenta et perturbata tota. eiusmodi auctori recte convenit, quod Eleutherium in Eucharistum Euaristumve mutavit et pro annis Eleutherii 171—185 substituit annum 167. quapropter reiecta Zimmeri sententia ut origo narrationis omnino referenda est ad Britannorum sectam catholicam, ita in librum quem tractamus propagata videtur esse ex volumine pontificali memoriter adhibito. — Ad Bedam quod attinet, utramque narrationem novit, secutus est potissimum librum pontificalem, quem passim adhibuit, sed in tabula chronologica retinuit annum relationis Britannicae non animadvertens refragari ei anno Eleutherii mentionem.

Patrios scriptores adhibuisse se auctor neque ait neque negat nusquam diserte provocans ad scripta sive Latina sive Celtica originis Britannicae. quae narrantur c. 13—15 de migrationibus in Hiberniam Partholomi, Nimethi Agnominis filii, filiorum militis Hispani, Damhoctoris, denique de Scottorum origine Scythica, ea docte et acute Zimmerus p. 215 seq. demonstravit proficisci ex vetustis fabulis et redire fere in tractatu, quem habemus, *Lebor Gabala* sive libro occupationis; sed ostendit simul in eo scripto aetate multum posteriore legi immutata et forma recentiore. idem Zimmerus quod contendit p. 225 seq. locum de sex aetatibus et gentium stemmata et reliqua fere quae historiae parte priore continentur redire in tractatu altero Hibernico eiusdem aetatis, de eo non solum id ipsum valet, quod de libro occupationis observavimus, sed magnopere vereor, ne qui eum tractatum confecerunt, ipsa hac historia usi sint eaque nequaquam forma primitiva, sed fortasse ea, quam a Nennio demum recognitore saec. VIII exeuntis accepit, sive Latina sive Hibernice versa. certe suspicionem movet, quod quartus Neguie filius Turingus ut in huiusce commentarii libris p. 160, 6 ita etiam in tractatu illo desideratur, cum adsint qui ab eo descendunt Turingi, item quod Zorastres, quem p. 151, 20 a Nennio ad antiquum stemma adiectum esse constat, adest in eodem tractatu corruptus in *tres* vocabulum.

Rerum Romanarum relationes et patrias narrationes quomodo auctor composuerit miscueritque, iam post inventum codicem Carnutinum, de quo infra dicetur, non ex sola coniectura, sed ex ipsius libelli formis diversis efficietur. auctor primarius Brittonum originem applicat ad laterculum illum Francicum, principem eorum statuens Brittonem filium Hissitionis, fratrem Franci Romani Alamanni. originem alteram de Bruto consule Romano deductam eumque applicantem ad stemma Aeneae iam satis constat, id quod proba coniectura antea adsecutus est Georgius Haeger (*Über die Trojanersage der Britten.* Monachi 1886), a primitiva huiusce libelli recensione afuisse et postea demum a recognitore, sed antiquissimo et ipso, adiectam esse.

Quaestiones chronologicas, quas volumen Britanniae suscitat multas et varias, nos iis relinquemus, ad quos iure pertinent. ut Britannica haec nostrae syllogae, sicut supra dixi, terminos egredientia extra ordinem recepta sunt, ita temporum disquisitio vel maxime a medii aevi peritis tractanda est, scilicet quatenus spectat ad singulos qui hoc volumine continentur libellos vel, ut verius dicam, ad eorum libellorum partes diversas: omnes enim et maxime ipsam Brittonum historiam patet per gradus crevisse. attamen de voluminis integri aetate nobis quoque quaedam exponenda sunt.

Nomina auctorum libris inscripta reliqua cum aut nulla sint aut obscura aut ficticia[1]), unum Nennium viri docti dudum observaverunt vixisse saeculo octavo extremo et incipiente nono; nam ipsius licet alibi memoria non extet (cf. p. 137) Elvodugus sive Elboldus, quem ait se novisse, episcopus Guenedotae (Bangor) in Wallisia septentrionali defunctus est a. 809 (Zimmer p. 51). accedit, sicut Zimmer (*Neues Archiv* vol. 19 p. 607) monuit, quod quem magistrum appellat Nennius Beulan idem sine dubio est, a quo parochia Llan Beulan insulae illius nomen duxit, item, id quod idem (l. c. p. 436 seq.) exposuit, quod antiquarius Hibernicus Cormac mac Cuilennain (831—903) historiam Brittonum sub nomine Nennii adlegavit. at recensio Nenniana ea, cuius reliquias habemus, scripta est anno demum XXX Anaurauht regis insulae Mon sive Anglesey (p. 146), id est anno mundi 6108 sive p. Chr. 910 (Zimmer p. 44); cuius obstaculi reiecta explicatione artificiosa a Zimmero proposita nos statuemus annos illos non a Nennio proficisci, sed a librario saeculo fere posteriore. — Primi tertiique ordinis libri cum a computatione incipiant perducta ad a. 831 (p. 146), id ipsum quod de Nenniana recensione diximus ad eos quoque pervenit, scilicet computum eum praeposuit librarius is ad quem tam anonymi codices redeunt quam Gildani. — Similiter in corpore libri p. 158:

a nativitate domini usque ad adventum Patricii ad Scottos CCCCV anni sunt.
ab incarnatione domini usque ad adventum Patricii in Hiberniam . . .
a. CCCCXXXVIII
ab adventu Patricii . . . . . CCCCXXI . . . in hunc annum, in quo sumus

cum commata duo extrema appareat scripta esse anno p. Chr. 438 + 421 = 859, ea statuemus ex margine archetypi in textum intrusa esse. itaque primae tertiaeque classis archetypo communi forma data est a. 831, additamentum ad id archetypum adiectum a. 859. — Secunda denique classis quamquam habet sex aetates, Carnutinus liber epochas praeter antiquissimas sacrae scripturae nullas enuntiat, sine dubio hoc quoque nomine compilationis formam vetustam servans; deteriores cum annum praesentem 945 numerent[2]), ostendunt recensionem quam expresserunt eo anno non esse antiquiorem. — Hinc cum colligatur corpus de quo agimus compilatum esse ante a. 800, quando compilatum sit, libri non produnt. quod si recte posuimus (p. 115. 132) hoc commentario usum esse Bedam († 735), scriptus est aut saeculo incipiente octavo aut septimo, vix antea, cum neque codices ultra saec. IX adscendant neque apud scriptores anteriores eius indicium ullum reperiatur. sane hinc non sequitur quidquid continetur corpore eo quod tractamus ad eam aetatem adscendere, cum praesertim ipsum Bedam viderimus adhibuisse formam historiae Brittonum a Carnutina diversam. inter alia Fernmail regis genealogia, quam historiae caput extremum (p. 192, 25) continet, post tempus adiecta videtur esse, cum praesertim eum Zimmer p. 66 demonstraverit vixisse saeculo VII exeunte. ita id ipsum quod de regum genealogiis p. 75 seq. egregio acumine exposuit rerum Hibernicarum illustrator eximius eas scriptas esse circa a. 679, deinde per saeculum VIII subinde auctas, ad historiam quoque Brittonum transferetur.

Epochae per compilationem dispersae hac fere sunt, profectae sane ab auctoribus diversis.

---

[1]) Ignotus item est *Libine abas iae* (ser. *in* vel *de*; de Ia sive Iona insula non videtur posse cogitari) *Inripum civitate*, cuius meminit codex Carnutinus p. 172 not. 1 in loco evidenter adiecto, non repertus inter abbates abbatiae Inrhypum sive Ripon hodie notos; at ignorantur qui eum locum tenuerint per a. 709—756 et 787—948 (cf. Fowler *memorials of Ripon = Publications of the Surtees society* vol. 74. 78. 81. Durhami 1882—1886). sed haec relinquenda sunt eruditis Britannis.

[2]) Scilicet is verus est annus quintus regis Eadmundi errore in sex aetatibus (p. 146) aequiparatus anno passionis 946, incarnationis 976. diverso errore alibi (p. 172 not. 1; p. 201 ad v. 2) numerantur a passione ad adventum Saxonum cum reliquis libris anni 347, inde ad quintum Eadmundi anni 647, unde ducimur ad a. p. Chr. 1021. cf. Zimmer p. 167 seq.

diluvium	anno mundi 2242	VI aet. (p. 145)[1]
Abraham	a diluvio a. 942	
Moyses	ab Abraham a. 600 vel 640	
David	a Moyse a. 500	
Salomo	a Moyse a. 488	
Nabuchodonosor	a David a. 569	
reditus Iudaeorum	anno mundi 4879	
	a Salomone 512	
Scottorum adventus in Hiberniam	a Moyse a. 1002 primis consulibus Romanorum	p. 157, 17
Caesar imperio potitur	post consules primos a. 447	p. 158, 4
imperio Britanniae potitur	anno mundi 5215 ante Chr. 47	p. 163, 6
Christus natus	a reditu Iudaeorum a. 566	VI aet. (p. 145)[1]
Christus praedicat	a Dario a. 548	
Christus passus	anno mundi 5228	
Pictorum adventus in Britanniam	post Heli a. 800	p. 154, 2
Britannia facta Romana sub Claudio	post Chr. 48	p. 164, 9
Britannia facta Christiana	post Chr. 167	p. 164, 21
Britannia sub metu Saxonum	per annos 40	p. 171, 2
Britannia a Romanis derelicta	a. 409[2]	p. 167, 17
	post Britanniam factam Romanam a. 348	p. 170, 8
adventus Saxonum in Britanniam	cos. a. 374 post passionem a. 347	p. 172, 1
	cos. a. 428 post Chr. 400	p. 209, 16
Decius et Valerianus	post adventum Saxonum a. 69	p. 209, 23
[Maximus a Theodosio interfectus	anno mundi 5690	p. 169 not. 1 interpol.]
Stilicho consul	a passione a. 373	p. 209, 4
Patricii adventus ad Scottos	post Chr. 405	p. 158, 18
in Hiberniam	post Chr. 438	p. 159, 5
Hiberni Christiani facti	anno mundi 5330 Loygare regis anno quarto	p. 196, 4
Guorthigirnus rex factus	cos. a. 425	p. 209, 15
Valentinianus III imperator factus	post Stilichonem a. 28	p. 209, 9
Constantinus et Rufus cos. (p. Chr. 457)	anno mundi 5658	p. 209, 2
annus Mermini regis quartus [secundum chronica, de quibus videndus est Zimmer p. 164, Merminus rex Moniae, id est Anglesey, successit regi Cinano a. 816]	ab adventu Saxonum a. 429	p. 158, 18

[1]) Sex aetatium numeros fere pariles reperiri in carmine vetusto Irico *Saltus na Rann* post alios observavit Zimmer p. 184. uter auctor tempore praecedat, meum non est diiudicare. [2]) Quod coniecit A. de la Borderie (*hist. Brit. p. 45*) numeratos esse annos CCCCIX a Christo nato et significari cladem Romanorum in Britannia indicatam in chronicis Gallicis ad annum Arcadii et Honorii XVI (supra vol. 1 p. 654 c. 62), eo minus probabile est, quod eorum chronicorum nullum vestigium praeterea in historia hac reperitur.

annus praesens mundi 6108
post Christum natum 831—912—976 } VI aet.
post Christum passum 796—879—916 } (p. 145. 146)
ab adventu Patricii a. 421 p. 159, 8

Codicum qui extant primus ordo est anonymorum.

Londiniensis Harleianus n. 3859, aliquando conventus Montalbensis, saec. XI exeunte (iudice Henrico Bradshaw *collected papers* p. 466) vel XII incipiente (iudice Thompsono) scriptus est in Wallisia ut videtur inferiore, quoniam episcopii S. Davidis ratio in eo praecipua habetur (mon. hist. Britanniae praef. p. 92). praeter auctores Latinos complures Vegetium Macrobium Solinum Ethicum Vitruvium (dixerunt de hoc Rose et Mueller-Strueberg praef. p. X) corpus hoc de quo agimus continet, sicut infra p. 134 explicatur. litterae initiales miniandae non sunt expletae, tituli quoque et rubricae ob eandem causam passim deficiunt. ad formam *dimicentur* 179, 4 sensu activo librarius adnotavit: *antiqua grammatica*. *H*

Londiniensis Vesp. B XXV saec. XII (Hardy n. 782) videtur descriptus esse ex nostro *H* (cf. p. 148, 3 *umbiculo*). variam lectionem potiorem libri (ipsi *Z*) dedit Petrie. Spec. 2.

Londiniensis Cottonianus Vesp. D XXI saec. XII (Hardy n. 780) proxime accedit ad Harleianum neque tamen ex eo descriptus est, ut infra p. 135 videbimus. *K*

Londiniensis Cottonianus Vitell. A XIII saec. XII (Hardy n. 781) cum nostro *K* ad amussim convenit, sed ita, ut appareat hunc ex illo descriptum esse; ita litterae in *K* omissae utpote miniandae in hoc deficiunt sine causa. variam lectionem libri potiorem sub nota *AA* edidit Petrie: nos in specimine substitimus. Spec. 1.

Secundae familiae, quae est Gallica, auctorem nominans modo nescio quem Exberta fu Urbacen, modo Marcum anachoretam, exemplaria extant haec.

Chartres n. 98 [77] foll. 168 saec. IX/X (cf. *cat. des mss. des bibl. des dép.* vol. 11 p. 51). continentur codice commentarii Rabani Mauri in Matthaei evangelium (f. 6—165) et sermo quidam Augustini (f. 165'. 166); historia Brittonum, cui praescribitur: *incipiunt Exberta fu Urbacen* (sic catalogus et Girardus, *fii urbaoen* Duchesne) *de libro sancti Germani inventa et origine et genelogia Britonum*, occupat folia 2' et 3 (hoc finit p. 162, 16: *qui erat proconsul regi Britannico:* sequuntur excerpta quaedam Isidoriana) et his continuanda f. 5' (incipit *qui et ipse Bellinus*, finit p. 172, 12 *primum miraculum de miraculis eius*) et denuo f. 167 (incipit *erat quidem rex iniquus*) et 168 finiens p. 178, 6 in verbis *a me quod postulas* mutilis ita, ut ipse codex integer sit; nam delineationes ecclesiarum quaedam ut adsunt in principio (f. 2) ita etiam librum claudunt pagina extrema non perscripta, descriptus igitur est ex archetypo imperfecto. — Egi de codice a prioribus editoribus non adhibito, quem mea causa diligenter contulit Girard, in ephemeride nostra *neues Archiv* vol. 19 (1894) p. 283–293; edidit deinde quae ex historia Brittonum codex habet in ephemeride *Revue celtique* vol. 15 (1894) p. 174—197 Ludovicus Duchesne meis de eo libro iudiciis fere adsensus. — Quas historiae partes quove ordine codex exhibeat, infra p. 134 declaratur. *Z*

Parisinus 9768 et Vaticanus reginae 1964 (olim coniuncti, iam separati) saec. XI, aliquando Parisinus Magloriensis (legitur f. 93 manu saec. XV: *frère Pierre le Riche, Saint Magloire*), deinde Petavianus, praeter Nithardi chronica, quae perveniunt ad a. 843 (SS. 2, 649), et Flodoardi annales, qui finiunt a. 966 (SS. 3, 363; *neues Archiv* 6, 182) et stemma Caroli magni deductum ab Anchise (*Anzeiger für deutsches Alterthum* vol. 18 a. 1892 p. 298) et vitas pontificum a Stephano II ad Hadrianum sive ab a. 752 ad 795 (Duchesne lib. pontif. I p. CC) et ex Heirici Antissiodorensis vita sancti Germani prae- *M*

fationes duas libri primi, quarum altera incipit *aeternum specimen* (poet. Lat. medii aevi vol. 3 p. 432), altera *si te perliquido* (l. c. p. 436), et tertiam libri sexti *expensas operis* (l. c. p. 499) aliaque minora (cf. *neues Archiv* 4, 530) continet in parte hodie Vaticana f. 47—58 historiam Brittonum (Hardy n. 815) sub indice: *incipit istoria Brittonum edita ab anachoreta Marco eiusdem gentis scto epo.* praecedunt eam computus deductus ad a. 976 sive V Eadmundi cum sex aetatibus, cui adhaerent nomina regum novem excerpta ex c. 20—27 sic: *primus Iulius. secundus Claudius. tertius Severus. quartus Carinus. quintus Constantius. sextus Maximus. septimus Maximianus. octavus alius Severus Aequantius. nonus Constantius.* historiae civitates (c. 66[a]) insertae sunt, adhaeret vita Patricii. librum expressit non optime W. Gunn (*the* historia Brittonum *commonly attributed to Nennius, from a manuscript lately discovered in the library of the Vatican palace of Rome, edited in the tenth century by Mark the Hermit, with an English version, facsimile of the original, notes and illustrations.* Londini 1819. 8. pp. XLVI. 187). alterius apographi varia lectio edita est apud Henricum Petrie in praef. p. 68. mea causa codicem recognovit non sine fructu Chr. Huelsen. quae in codice emendata sunt vel supra versum pro varia lectione adscripta praemissa nota *l*, veniunt a manu prima vel certe aequali exceptis duobus locis p. 150, 17. 152, 3 correctis manu posteriore. — Heiricus Autissiodorensis[1]) natus a. 841 defunctus circa finem saeculi noni cum hoc libro arte coniunctus est. scilicet ei versanti in celebrando tam soluta oratione quam carmine sancto Germano in itinere ad gesta eius exploranda suscepto inter a. 859 et 876 narravit, ut refert in miraculis (acta sanct. Iul. vol. 7 p. 272. 273; cf. Traube poet. Lat. 3, 422), Marcus quidam nomine, natione Britto, sed educatus in Hibernia et tum senex degens in heremo apud Suessionenses miraculum quoddam a sancto eo in Britannia editum, addens id contineri 'apud Britanniam catholicis litteris'. quae narratio cum non multum diversa in nostro libello p. 172, 13—176, 16 inveniatur (ubi eam in adnotatione apposuimus), Marcum illum apparet eam memoriter rettulisse ex libro in patria sibi lecto, cum praesertim versio Heiriciana a nostra ita recedat, ut ipsum librum Heiricus vix videatur vidisse. Marcum hominem praeterea ignotum[2]) cum Heiricus scribat ad Suessionenses venisse imperante Carolo Calvo, id est post annum 840, ei adulescenti credibile est exemplar Carnutini nostri simile in manus incidisse.

N Parisinus Lat. 11108 (suppl. Lat. 165, 16; Hardy n. 787) saec. XII, 'ex bibliotheca C. R. Jardel Bran. Suess'. Claudius Robertus Jardel, natus in vico Braine (Aisne) a. 1722, defunctus a. 1788, cuius bibliothecae catalogi extant publice editi a. 1773 et 1799, codices possedit plures ex vicino monasterio Praemonstratensium Saint-Yves de Braine adquisitos videturque hic ex eo numero esse. praecedit epitome historiae ecclesiasticae Bedae, incipiens: 'Brittannia occeani insula, cui quondam Albion nomen 'fuit', finiens: 'et hanc ystoriam in libris V in qua perorat, ut omnes apud legentes 'fructum pie intercessionis inveniat. amen'. computus cum sex aetatibus abest, item vita Patricii: historiam, quae indice caret, excipiunt mirabilia Hibernica carmine reddita cum exordio de mirabilibus in universum, quae expressimus p. 219—222. codex praecedenti simillimus plerumque in deterius ab eo recedit, sed ex eo non est descriptus, nam vetustam litterae Anglosaxonicae ᚹ in stemmate p. 171, 10 formam servavit (*Anzeiger für deutsches Alterthum* vol. 18 a. 1892 p. 299) et habet hic illic bona sibi propria (p. 170, 6. 19. 171, 4. 176. 17).

[1]) Vitam eius enarravit in editione poetarum aevi Carolingici vol. III p. 421 seq. Ludovicus Traube, quem praeterea de eo per litteras consului. [2]) Benedictini (acta sanct. ordinis sancti Benedicti saec. IV vol. 1 p. 385. vol. 2 p. 461) eundem crediderunt Marcum quendam Scottigenam episcopum aequalem hominem, sed natione Hibernum et degentem defunctumque ad sanctum Gallum; quapropter diversum eum indicat Duemmler (*Mitth. der antiquar. Gesellschaft in Zürich* XII 260) adsentiente Ludovico Traube (in actis acad. Monac. maioribus vol. XIX, 2 p. 345. 353).

Accedunt ad codices huius familiae puros quidam vere pertinentes ad ordinem tertium Gildanum, sed secundae classis exemplari adsumpto aliquatenus contaminati.

Ad codicem Cotton. Calig. A VIII, nostrum *P* (infra hac p.), quae adscripsit manus recens, profecta sunt ex libro ordinis secundi.

Ad codicem Cantabrigiensem bibl. publ. Ff. I. 27 f. 41—72 (infra hac p.) similiter manus secunda adscripsit excerpta eiusdem naturae.

Londiniensis *College of arms* n. 30 saec. XIV (infra hac p.) item Gildanus manu eadem, sed atramento diverso ad marginem proponit variam lectionem praescribens lemma *aliud exemplar* vel *alia littera*, quae varia lectio ad verbum fere convenit cum *MN*. differunt paucissima, ut p. 188, 6 ibi non est *dixit ad familiam suam*, sed *precepit familiae suae*. ad vitam Patricii varia lectio cum non perveniat, codex ad haec adhibitus nostro *N* similis videtur fuisse.

Parisinus Lat. 6274 saec. XIII (Hardy n. 786 cf. n. 397) 'incipit res gesta Brito- Spec. 8.
'num a Gilda sapiente edita'. computus: historia; civitates; miracula. quamquam Gildae nomen praescriptum est, liber non solum habet additamenta librorum *PQ* (ut p. 159 adn. 3), sed item interpolatus est ex recensione altera, ut monstrant et alia et quod p. 172 adn. 1 inserta sunt verba *a tempore quo advenerunt . . . dicti regis est annus* paucis mutatis. variam lectionem libri (ipsi *N*) dedit Petrie.

Iam recensebuntur libri qui libellum et ad auctorem Gildam referunt et eo nomine inter se consentiunt, quod ex serie opusculorum in primam classem receptorum enumeratorum infra p. 133 praetermissis iis quae ibi notantur 5. 6. 7 exhibent computum cum sex aetatibus, historiam Brittonum, vitam Patricii, Arthuriana, civitates XXVIII, mirabilia. sunt autem hi.

Londiniensis Cottonianus Calig. A VIII saec. XII (Hardy n. 779), scriptus ut vide- *P*
tur Durhami sub episcopo Guillelmo de S. Barbaro († 1153). inscriptionem dedimus p. 113. folio absciso deficit p. 216, 25 in verbis *per mensem*. in margine quae adscriptae sunt variae lectiones manu recenti, veniunt ex codice familiae secundae (vide supra).

Londiniensis Cottonianus Nero D VIII saec. XIII (Hardy n. 790). inscriptionem *Q*
et subscriptionem dedimus p. 113.

Durhamensis B II 35, quatenus est a prima manu, ut infra dicetur ad Nennianos. *D*[1]

Cantabrigiensis bibl. publ. Mm. V. 29 saec. XII (Hardy n. 785) 'incipit gesta Spec. 4.
'Britonum a Gilda Sapiente composita'. specimen, quod sumpsi ad sola capita 7. 8, ostendit librum non superare Gildanos meliores, sed habet additamenta duo p. 146 adn. 1 et p. 176, 5, quorum illud alibi non repperi, hoc redit in libris Nennianis. addo pauca enotata a Jenkinsonio. numeri p. 145, 10. 14. 18. 146, 3 iidem sunt atque in *P*, nisi quod tertius est verus VCCXXVIII — 150, 17 *fatus mortis* ut *P* — 177, 4 *inde* ut *P* — 177, 16 *protinus ilieo* ut *P* — 180, 3 *ad quas venerant*, quae est lectio vera, sed in Gildanorum librorum mihi visorum alio nullo reperta praeter *D* — 182, 22 *eleti* (ut est in C^2) superscr. *vel fleti* (ut est in *D*) — 214, 26 *exercitus trahitur unda* ut *P*. aequiparandus igitur libris *PD*.

Londiniensis *College of Arms* n. 30 saec. XIV (Hardy n. 798): 'incipiunt gesta Spec. 10.
'Britonum a Gilda Sapiente collecta'. — Secunda manus variam lectionem addidit codicis familiae secundae (vide supra).

Cantabrigiensis publ. Ff. I. 27 f. 21—36 saec. XIV (voluminis, ut supra p. 17 Spec. 7.
dixi, ex diversis codicibus compacti partem hanc monuit Jenkinson proficisci videri iudice Bradshawio ex Bury S. Edmund's) 'incipiunt gesta Brittonum a Gilda Sapiente 'composita'. manus secunda ad hunc quoque adscripsit variam lectionem familiae secundae. eodem volumine infra dicemus contineri alterum eiusdem libelli exemplum sub nomine Nennii.

Cantabrigiensis collegii corporis Christi n. 363 saec. XIV post Gildae elogium 'Gildas vir grandis auctoritatis' .... 'superius memoratur' historiam Brittonum habet inscriptam 'hic incipit liber Gilde Sapientis de gestis Britannorum'.

Spec. 6. Londiniensis regius 13 D V saec. XIII (Hardy n. 791). 'incipiunt gesta Britonum 'a Gilda Sapiente composita'. 'de nominibus civitatum Britannie'; 'de quibusdam mira- 'bilibus Britannie'.

Londiniensis regius 13 B XV saec. XVI (Hardy n. 802) descriptus est ex regio 13 D V. variam lectionem libri (ipsi *U*) edidit Petrie.

Londiniensis Cottonianus Vitell. E I saec. XIII (Hardy p. 328) ambustus et maiore ex parte deletus similis fuit regio 13 D V. 'incipit gesta Brit ....'

Spec. 3. Londiniensis Cottonianus Iul. D V saec. XIV (Hardy n. 797). 'incipit res gesta 'Brittonum a Gilda Sapiente composita'.

Spec. 5. Cantabrigiensis bibliothecae publicae Ii. VI. 11 (Hardy n. 793) saec. XIII. computus *ab initio mundi .... et seculum per ignem;* historia sub titulo: 'incipit quedam 'historia a Gilda Sapiente composita, qualiter Angli inhabitarent', finiens in vita Patricii verbis p. 196, 7 *exorsus est predicare fidem dei.* subscriptum: 'expliciunt gesta Brito- 'num a Gilda Sapiente composita'. teste Petrie (praef. p. 67) historiae inserti sunt loci quidam sumpti ex Henrico Huntingdonensi.

Spec. 11. Oxoniensis Bodleianus n. 163 (= *NE* B. 4. 10, cat. ant. vol. I p. 105 n. 2016; Hardy n. 783) saec. XII 'incipiunt gesta Brittonum a Gilda Sapiente composita'. prope accedit ad nostros *PQ*.

Parisinus n. 5232 saec. XII (Hardy n. 794 cf. n. 396) videtur descriptus esse ex codice nostro *P*; folio exciso deficiunt computi pars postrema inde a verbis p. 146, 1 *ab incarnatione autem* et principium historiae usque ad verba p. 159, 8 *in iam dictam insulam.* adhaerent civitates et miracula, quae finiunt p. 214, 27 in verbis *integrum finiuit vitam* subiectis his petitis ex p. 218, 24—29: 'primum miraculum est litus sine mare. 'secundum .... anno. tercium est vadum ibi quando inundatur mare et inundat et e 'contra'. sequitur index regum incipiens ita: 'Ine regnavit XXXVII annis. post eum 'regnavit Adelard XIIII annis'.

Spec. 9. Parisinus Lat. 15009 saec. XII (antea S. Victoris n. 567; Hardy n. 788) sub titulo 'de Anglia secundum Sapientem Gildam' epitomam historiae proponit perturbatam et pessimam. ad computum adiecta sunt haec teste Hardyo: 'ab Adam vero usque ad 'passionem domini nostri Iesu Christi VCCXCVII, a Christo usque ad secundum annum 'regis Henrici secundi Anglorum anni peracti sunt MCLVI'.

Sequuntur libri libellum Nennio adscribentes vel certe cum Nennio coniuncti.

D[2] Durhamensis capituli codex B II 35 saec. XII medii (sic Jenkinson, non XIII, ut ait Stevenson), scriptus fortasse Durhami, certe relatus in eius bibliothecae catalogum a. 1395 (editum *Surtees society* vol. 7 a. 1828 p. 56), cuius libri (ipsi *C*) integram lectionem dedit Petrie, non plenam (sub littera *N*) Stevenson, plenam et diligentissime factam ego beneficio Francisci Jenkinson bibliothecarii Cantabrigiensis, quid contineat, referam sic ut de eo ad me rettulit idem optimus meorum studiorum adiutor.

1. historia Angliae perveniens ad a. 1347, incipiens *Britannia insularum optima inter Galliam* saec. XIV a bibliopega adiuncta est.
2. in duobus foliis volumini adiectis antiquo tempore et in folii sequentis (quod est primum quaternionis primi) pagina priore post titulum *hystoria Anglorum* et formam mundi talem fere, qualis expressa est ex volumine alio in catalogo codd. Cantabrigiensium vol. 2 p. 325, legitur Gilleberti Limricensis libellus de statu ecclesiae scriptus a. 1120.

3. quat. I (excepta parte paginae primae) et sequentes ad quat. IX fol. 6, numerati omnes, continent Bedae historiam ecclesiasticam.
4. quat. IX f. 7 — quat. X (qui est foliorum tantummodo quattuor et numero caret) f. 1. 2 vita Bedae.
5. quat. X f. 3 — XI (qui ut sequentes quoque numerum habet manu posteriore adscriptum) f. 5 *Vite abbatum . . . Wyremutha et Gyruum* Bedanae, scriptae a manu alia, sed aequali.
6. quat. XI f. 5 in pagina recta antea vacua relicta scripta est manu non multum posteriore praefatio Nenniana inscripta: *incipit eulogium brevissimum Brittanniae insulae, quod Nennius Elvodugi discipulus congregavit*, incipiens *ego Nennius,* finiens *quam ego,* et subscripta: *explicit eulogium.* in eiusdem folii versa incipit historia Brittonum titulata sic: *incipit gesta Britonum a Gilda Sapiente composita,* sed addita praefatione Nenniana propter eam ad antiquum titulum adiectus est alter: *incipit res gesta a Nennio Sapiente composita.* historia scripta est in quat. XI f. 5′. 6 (finit verbis p. 162, 1 *egressus sum;* f. 7 excisum est textu integro). 8 (incipit p. 162, 3 *Romani autem,* finit p. 170, 15 *magno*). quat. XII f. 1. 2 (quae duo folia postea adiecta sunt textu tamen neque in principio neque in fine interrupto). subscriptio brevis erasa est. — Additamenta in margine scripta sunt Jenkinsonio iudice a manibus pluribus, sed eodem tempore omnia et ut dubium non sit omnia pertinere ad recognitionem eandem, quam ob rem nihil attinuit ad diversitatem eam attendere. ad finem haec leguntur adscripta manu posteriore: ‘Anno MCLXVI gratie fuit annus a mundi initio ‘VCCCXL octavus, ab adventu Normannorum C *[litura]*, ab adventu Brittanno‘rum in Angliam duo milia CCC et triginta unus. igitur tercio millesimo et ‘CC et XIII anno ab initio mundi primum Brittones ad possidendam venerunt ‘Angliam. ex quo Brittones primum fidem Christi tradente papa Euaristo ‘regnante rege Lucio susceperunt, hoc anno gracie MCLXVI mille et duo ‘anni transacti sunt. adventus Augustini DCLXVIIII: intererant igitur inter ‘adventum Augustini et *(addidi)* Christianitatem regis Britannie Lucii *(litura)* ‘CCCC et LXVII anni. inter adventum Brittonum et Anglorum MDC et XXIX ‘anni transierunt. unde liquet Brittones tot annis Angliam tenuisse, set in ‘paganismo per M annos CCCC et septuaginta septem oberrabant. insula in ‘ista tribus annorum milibus et tredecim inhabitata erat, quam primus hominum ‘Britto adierat et cum prole sua per M et DC et viginti novem tenuerat. tunc ‘vero Anglorum gens supervenerat.’ [1])
7. quat. XII f. 3′. 4 r. Index regum Britannorum ab Aenea ad Cadwaladrum similis ei, qui est in codice Cantabrigiensi Ff. 1. 27 loco XVII (v. catalogum editum 2

---

[1]) Schema quod ex his numeris efficitur:

adventus Brittonum in Britanniam	anno mundi 3013 vel 3213 ante annum praesentem a. 2331
Brittones Christiani facti	post adventum eorum a. 477 ante annum praesentem a. 1002
adventus Anglorum in Britanniam	post adventum Brittonum a. 1629
adventus Augustini	post Brittones factos Christianos a. 467 ante annum praesentem a. 669
adventus Normannorum in Britanniam ante annum praesentem a. 100 (?)	
annus praesens	mundi 5348 post Chr. 1166

numeros proponit parum constantes neque quicquam inde colligitur nisi quod confirmatur codicem de quo agitur vere scriptum esse medio saeculo XII.

p. 326), sed diversus. comma *hunc uxor sua Guendolana* Durhamensis Bruto tribuit, Cantabrigiensis Lonino.

8. quat. XII f. 4'. 5r. Vita Gildae (vide supra p. 4).
9. quat. XII f. 5'. 6 *Regnum Israel — Regnum Persarum.*
10. genealogiae: *Adam genuit Seth* cet. ad Woden; sequuntur stemmata regum Merciorum, West-Saxonicorum, aliorum (deficit in fine folium unum).
11. epitome quaedam nostrae historiae Britanniae (eadem invenitur in nostro *P* itemque in codice Cant. Coll. Corp. Chr. n. 66, ubi finit in a. 1181) incipiens *Brittannia a quodam consule Romano Bruto dictum est*, secundum ea quae inde enotata habui (vide ad p. 150, 17), inutilis.
12. genealogia regum Cantuariorum cum chronicis.
13. nomina archiepiscoporum Dorobernensis ecclesiae.
14. chronica Northumbriae finientia in a. 1154.
15. tabula ad Bedam scripta saec. XV.
16. chronica Martini saec. XIV.
17. inventarium quoddam Durhamense a. 1371.

G Londiniensis Burneyanus n. 310 (Hardy n. 796; Stevenson praef. p. XVI), quem collatum habui ab Herberto Londiniensi, recognitum ubi opus fuit a Kenyono, scriptus a. 1381 in prioratu Finchale prope Durham ad usum prioris eius monasterii coenobitae Durhamensis, relatus (ut observavit Jenkinson) in indicem bibliothecae Durhamensis a. 1395 (*Surtees society* vol. 7 a. 1828 p. 65) ex Durhamensi libro descriptus est accurate. praescribitur ut in archetypo *incipit eulogium . . . . congregavit.* ipsi historiae praescribitur: *incipit gesta Brittonum a Gilda Sapiente aut Nennio composita*, id quod respondet duplici auctori libri Durhamensis; subscribitur: *explicit gesta Brittonum a Gilda Sapiente composita* (*a g. s. comp.* inductum est). sequitur ut in archetypo vita Gildae. argumenta originis ita abundant, ut ea explicare supervacaneum sit: redeunt errores etiam minuti, ut 175, 24 *ars* pro *arx;* 186, 18 ex vocabulo *affuit* scripto in *D* parum distincte, ut facile accipi possit pro *abbmit,* factum est *abbermit.* librarius sequitur fere scripturam archetypi posteriorem, sed novit etiam priorem; ita 147, 3 cum sit in Durhamensi:

.i. hiemali sive boreali ortu
ab Affrica brumali

Burneyanus scripsit:

ab Aufrica brumali id est hiemali sive boreali ortu.

Londiniensis regius 13 B VII saec. XVI (Hardy n. 801) simillimus est Burneiano 310 neque tamen inde descriptus, nam in mirabilibus adsunt inscriptiones ante c. 75: 'de mirabilibus Monis insule' et ante c. 76. 74 'de mirabilibus Hibernie', item vitae Gildae hic subscriptum est epigramma Caradocum nominans.

Londiniensis Cottonianus Vit. F IX saec. XVI (Hardy n. 803) maiore ex parte igne consumptus similis fuit Burneiano 310.

Londiniensis Sloane n. 4787 (Hardy n. 804) historiam habet descriptam ex regio 13 B VII sub praescripto 'ex bibliotheca regia ad S. Iacobi', deinde manu diversa exemplar codicis eius qui praecedit Cott. Vit. F IX antequam damnum passus est.

C Cantabrigiensis collegii corporis Christi n. 139 (catal. eius bibl. Nashmythianus; Hardy n. 789), quatenus huc pertinet, scriptus est saec. XIII non tam Durhami (quamquam eo ducere quae in catalogo laudato de huius codicis capitibus 3. 5. 6. 7. 8 adlegentur observat Stevenson p. XVI) quam pariter atque Gildanus supra p. 17 memoratus in abbatia Sawley, collatus propter hanc editionem una cum Durhamensi a Jenkinsonio. pars nostra foliorum est septendecim, quaternionum autem duorum, quorum prior signatus XXI (qui praecedit notatus XX scriptus est a manu diversa saec. XII) foliorum est octo adiuncto postea in principio folio uno solitario, posterior non sig-

natus foliorum item octo. continet historiam Britannicam (f. 2r.—11′) sine inscriptione et subscriptione et ab eadem manu fortasse, certe ab aequali vitam Gildae (f. 11′—14r.) inscriptam: *uita sanctissimi atque doctissimi uiri Gilde incipit* cum subscripto epigrammate (supra p. 4. 107), deinde *explicit.* in folio solitario primo, quod postea adiectum esse diximus, sic praescribitur: *incipit eulogium brevissimum Brittanniae insulae quod Ninnius Elvodugi discipulus congregavit*, item in margine manu alia et posteriore: *incipit apologia Nennii Britonum historiografi. incipit historia ortografica.* sequitur praefatio Nenniana: *ego Ninnius . . . quam ego* cum subscriptione: *explicit eulogium. item eiusdem quod scribi debet in fine libri*, scilicet laterculi *de malis et perversis naturis gentium* et *de bonis naturis gentium* (editi sunt vol. 2 p. 389). hos excipiunt sine inscriptione carmina Nenniana duo *adiutor benignus* cet. et *fornifer* cet. (infra p. 144). deinde in principio quaternionis XXI item a manu posteriore sic est: *sci spc assit nobis gra. incipit res gesta a Nennio Sapiente composita.* post Gildae vitam in quattuor foliis secundi quaternionis extremis sequuntur varia scripta saec. XIV et XV, in his epigramma *fornifer* repetitum, locus de sancto Benedicto incipiens *circa haec tempora cum in castro Cassino*, finiens *die exaltationis eius osculatur et adoratur*, laterculi duo gentium item repetiti. — Additamenta scripta sunt manibus compluribus neque eadem aetate omnia; sed certa ratione distinguuntur non tam per litterarum formam quam adhibito libro *D* huiusce simillimo duo eorum genera, alterum profectorum ex recognitione codicis deperditi ad utrumque librum adhibiti, alterum adiectorum tempore posteriore et omnino inutilium. illis locum dedi in textu inter Nenniana, horum potiora in adnotatione (ut p. 148 adn. 4 et p. 165 adn. 2) collocavi.

Cantabrigiensis collegii corporis Christi n. 101 saec. XVII (Hardy n. 805) est apographum codicis eiusdem collegii n. 139.

Cantabrigiensis bibl. publ. Ff I 27 saec. XIII, collatus mihi et ipse a Jenkinsonio, *L*
praeter exemplum classis tertiae, de quo modo egi (p. 121), post Gildam genuinum, sed breviatum (vide supra p. 17) f. 7—20 alterum habet sub Nennii nomine. incipit a praefatione (p. 126): 'incipit prefatio Nennii Britonum historiographi in historia Britonum. 'Humilis seruorum', finiens 'supplebit. explicit prefacio'. sequitur praefatio altera: 'incipit apologia Nennii Britonum historiographi gentis Britonum. Ego Nennius' finiens: 'quam ego. explicit apologia gentis Britonum'. sub titulo: 'incipiunt capitula', sequitur index eorum LXXXVI numero; deinde laterculi duo inscripti 'de malis et perversis 'naturis hominum' et 'de bonis naturis gentium' editi vol. 2 p. 389: post eos carmina Nennio attributa (p. 144); deinde computus perveniens ad a. 919 editus in mon. hist. Brit. 1 p. 82 et infra p. 131. his praemissis inde a f. 11, a quo incipit quaternio, proponitur liber ipse, incipiens a tractatu de sex aetatibus inscripto 'incipit historica orto-'graphia de sex aetatibus mundi'. post tractatum eum sic est colore rubro: 'incipit 'historia Nennii, qui et a quibus inhabitata sit Britannia, de civitatibus, de castellis 'ex lapidibus et lateribus fabricatis, de gentibus in ea habitantibus, de mirabilibus, de 'bellis, de insulis ad eam pertinentibus et de divisione totius orbis'. sequitur historia, cui adhaerent miracula et civitates. subscriptum: 'explicit hystoria Nennii Britonum 'hystoriographi de prima inhabitatione Britonum Britannice insule'. — Hunc librum (ipsi *A*) Petrie in textu constituendo expressit tenuitque omnino adhuc in historia hac recensenda primas fere partes, vere, ut Zimmer (p. 38) probe intellexit, ad locum redigendus omnium postremum et inutilis totus utpote descriptus ex codice Cantabrigiensi altero nobis *C*. manu adeo eadem tam *C* quam *L* scriptos esse peritus iudex Henricus Bradshaw censuit, et tantum abest, ut ea, quae de utroque ego observavi, ei opinioni obstent, ut e contrario editio nostra sescentis locis ostendat ea quae in *C* mutata additave sunt, in *L* legi perscripta manu prima. etiam mendae pusillae et meri calami errores ex *C* in *L* transierunt, ut p. 194, 15 *quasdas* pro *quasdam;* similiter 192, 11 cum in *C* sit

canegirn (t above n, dotted), correcto *n* in *t*, in *L* puncto neglecto est *cantegirnus*, item p. 196, 1 cum in *C* sit *cum* (*fretaret hoc mare magnum* superscript) *transmarinis mirabilibus*, ubi scriptor dare voluit *cum transfretaret hoc mare magnum cum transmarinis mirabilibus*, sed verba *cum transmarinis* partim addere oblitus est, partim errore induxit, inde *L* effecit *cum transfretaret mare magnum mirabilibus.* a propria interpolatione codicis *L* librarius in universum abstinet, sed propria habet et praefationem priorem et indicem capitulorum et computum illum, quae hoc loco placuit exhibere. — Ad praefationem eam adnotabis ex praefatione altera vere Nenniana (p. 143) verba quae post *sanctorum patrum* sequuntur: *id est Hieronymi Eusebii Isidori Prosperi* in codice *L* omissa esse, scilicet ut iis additamentum illud ornaretur. — Index capitulorum etsi in *C* non reperitur, numeri per librum eum iidem adsunt, nisi quod capita numerat non LXXXVI, sed LXXXV extremo recte omisso; nam laterculi illi etsi et ipsi sunt in *C*, non ad hoc corpus ibi referuntur. *L* in corpore numeros adscribens pervenit ad LXXXVII capitibus duobus bipertitis. — Computum deductum ad a. p. Chr. 919 (5189 + 919 = 6108) auctum esse ab ipso librario eo magis probabile est, quod qui in eo adlegatur Henricus Huntingdonensis obiit a. 1155.

I. PREFATIO NENNII BRITONVM HISTORIOGRAPHI IN HISTORIA BRITONVM.

Humilis servorum Christi minister et servus Nennius dei gratia sancti Elboti discipulus cunctis veritatis obauditoribus salutem.

Vestrae sit notum caritati, quod cum rudis eram ingenio et idiota sermone, haec pro modulo meo, non propriae uitens scientiae, quae vel nulla vel admodum rara et exilis est, Latinorum auribus idiomatizando tradere praesumpsi, sed partim maiorum traditionibus, partim scriptis, partim etiam monimentis veterum Britanniae incolarum, partim et de annalibus Romanorum, insuper et de cronicis sanctorum patrum, Isydori scilicet, Ieronymi, Prosperi, Eusebii nec non et de historiis Scottorum Saxonumque licet inimicorum non ut volui, sed ut potui, meorum obtemperans iussionibus seniorum, unam hanc historiunculam undecumque collectam balbutiendo coacervavi, et remanentes spicas actuum praeteritorum, ne penitus calcatae deperirent, quarum ampla seges quondam extranearum gentium infestis messoribus sparsim praerepta est, posterorum memoriae pudibundus mandare curavi. quippe multis obnoxiis, qui vix aliorum dictamina superficie tenus, prout utile esset, intelligere hucusque quiveram, nedum propria incudere sufficiens, sed velut barbarus aliorum linguam infringens temere commendavi.

Attamen internum vulnus circum praecordia volvens aegre ferebam, si propriae gentis nomen, quondam famosum et insigne, oblivione corosum fumatim evanesceret. sed quoniam utcumque historigraphum Britannorum me malo esse quam neminem, quamvis adeo plures inveniantur, qui hunc laborem mihi iniunctum satius explere poterant, relegentes humili prece posco, quorumcunque aures inconcinnitate verborum offendero, quo veniam maiorum voto parenti facili exauditione ex debito se noverint praebituros. errat namque multotiens impotentis effectus, quem errare, si posset, non sineret fervens affectus. serviat itaque sufficiens caritas, quibus sufficere non potuerit verborum meorum inconcinna simplicitas, nec vilescat in auribus audientium historiae veritas, quam imperito linguae vomere exarare sic ausa est mea rusticitas. siquidem tutius est salubrem documenti haustum quolibet vili vasculo ebibere quam mixtum melle dulcis eloquentiae venenum mendacii aureo poculo praegustare.

Nec ergo te pigeat, diligens lector, excussis verborum paleis istoriae grana horreo memoriae condere, quoniam non quis dicat aut qualiter dicatur, sed quid dictum

sit, veritatis testimonio magis attendendum esse probatur. nam nec (nemo *Gutschmid*) contemptibilem aestimat gemmam, postquam de caeno, in quo iacuerat, extersit, quod suo thesauro dignatus est postmodum adicere (adiecere *cod.*). credo namque maioribus et eloquentioribus, quicunque benigno ardore accensi ex aratura (exaratum *Gutschmid*) barbarizantis lingua materiam Romanae verriculo eloquentiae planare studuerint (studierint *cod.*), si concussam reliquerint historiae columpnellam, quam statui permanere. egimus itaque haec nostris infirmioribus subveniendo, non maioribus invidendo, octingentesimo LVIII anno dominicae incarnationis, XX vero quarto Mervini regis Britonum, cuius laboris pretium maiorum precibus recompensari postulo. sed haec actenus praelibata sufficiant; cetera supplex obedientia pro viribus supplebit.

2. CAPITVLA.

I. De sex aetatibus mundi, et quot annos unaquaeque tenet.

II. Unde dicta sit Britannia, et a quo sit sic nominata, qualiterque sita, et quot in longum et transversum miliaria habet, quotque civitates in se continet, quot genera hominum intra se sustinet, quotque adiacentes insulas possidet, quibus praestantioribus fluminibus interluitur, per quae divitias et delicias exterorum (ex ceterorum *cod. ante corr.*) regnorum deferuntur.

III. Quod Britones impleverunt eam a mari usque ad mare, et a quo tempore secundum annales Romanorum inhabitari cepit, qualiterque Romanorum sugillatio, quod in nos iniuste extorquent, refelli potest, de ortu etiam Bruti et proavorum eius, et quid magus de eo necdum nato praedixerit.

IV. De regno Enee, Ascanii, Silvii, Bruti et Posthumi, et quod Bruto Britanniam venerit tempore sacerdotis Heli.

V. De adventu Pictorum in Britanniam, et quomodo Orcades insulas occupaverint et hactenus obtinuerint.

VI. Quod Scotti de Hispania venerint, et quo tempore Hiberniam inhabitare coeperint, et qualiter Bartholomeum de Hibernia pestilentia cum suis eraserit, et de quodam Nimec, qui postea illo venit, sed et postea cum suis rediit.

VII. De tribus filiis cuiusdam militis Hispaniae, qui Hiberniam applicuerunt, quomodo castellum vitreum in mare viderunt et illud oppugnantes perierunt. sed tamen residui eorum cum supervenientibus Hispanis paulatim totam Hiberniam possiderunt.

VIII. Quod nulla certa historia originis Scottorum continetur.

IX. Quamdiu Hibernia inhabitabilis fuit, et de quodam nobili Scitha genero Pharaonis, quem rege submerso cum suis Aegyptii expulerunt, quomodo peregrinando vagatus sit, et quando Hiberniam appulerit: et quot annos tribuni (tribunos *cod. ante corr.*) dictatores ac consules rem publicam optinuerunt.

X. Qua aetate Britones venerunt ad Britanniam, et qua Scithae, id est Scotti qui nunc dicuntur Hibernenses, ad Hiberniam, et quomodo Britones a Pictis et Scottis impugnati sint, quo etiam tempore Romani monarchiam mundi adepti fuerint secundum Scottorum peritiam.

XI. De supputatione annorum incarnationis domini Patricii, Brigidae, Columkillae et quo anno Saxones Britanniam venerint.

XII. Aliud experimentum de ortu Britonum indigenarum traditionibus seniorum, et ex veteribus libris veterum Britonum inventum, quomodo tres filii Noe diviserunt orbem terrarum in tres partes post diluvium.

XIII. De nobilitate Britonum, et quod illi de genere Iaphet descenderint a quodam Alanio, cuius genealogiam usque ad Adam protoplastum ducit.

XIV. Quomodo Iulius Caesar bis a Britonibus repulsus sit, et quomodo bis victus de Britannia sine pace et censu in fugam rediit.
XV. Qualiter tertio superatis Britonibus insulam occupavit Britonesque sibi subiugavit et illos tributarios fecit censumque reddere coegit.
XVI. Quod in honorem victoriae Iulii mensis Iulius, qui et Quintilis, dedicatus sit.
XVII. Quod Claudius imperator cum magno labore et detrimento secundo Iulium Britones vicit et usque Orcades totam insulam obsedit, et ubi obierit.
XVIII. Quanto tempore ab incarnatione domini Britones fidem Christi susceperunt.
XIX. Qualiter Severus imperator tertius murum trans insulam ob incursione Pictorum Scottorumque facere praecepit et illos a Britonibus divisit, et ubi postea peremptus sit.
XX. Quomodo Carucius imperator vindicavit Severum saciatus sanguine Britonum, et ubi fornicem triumphalem in memoriam suae victoriae construxit.
XXI. De Constantio Constantini Magni filio, ubi obierit et sepultus sit, et quae semina in pavimento urbis seruerit (vel seminaverit *supra v. cod.*).
XXII. De Maximo imperatore, cuius temporibus sanctus Martinus virtutibus claruit, et quando imperatores Caesares nominari desierunt.
XXIII. De Maximiano tyranno, qui fretus milite Britonum Gratianum imperatorem occidit et Britanniam iuvenili flore spoliavit ac Britanniam minorem eis ad incolatum dedit sicque eos transmigrare fecit, et quod nunquam postea revestiri meruit.
XXIV. De secundo etiam Severo, qui solita structura murum alterum ad arcendos Pictos et Scottos fieri a Tinemuthe usque Boggenes praecepit.
XXV. De Constantio, qui Britonibus in Britannia imperator ultimus praefuit, et quamdiu regnum Romanorum in Britones perduravit, et quando illi Romanos ulterius recipere noluerunt.
XXVI. Quo tempore Britones iugum Romanorum abiecerunt, et quando Nicena sinodus, Ambrosius, Martinus, Ieronymus floruerunt, et de Maximiano tyranno et filio eius Victore (uictorie *cod. ante corr.*), qualiter et ubi interfecti fuerunt. et quot anni ab initio mundi et ab incarnatione Christi usque ad illud tempus transierunt.
XXVII. Quot vicibus Britones Romanorum duces occiderunt, et qua calliditate eos tamen semper ad auxilia sibi ferenda provocaverunt, et quot anni Britones sub dominio Romanorum fuerunt.
XXVIII. Quod ab expulsione Romanorum usque ad adventum Saxonum, per annos videlicet XL, tota Britannia sub maximo metu fuit, et quando Gortigernus rex impius regnavit, quot timoribus quantisque anxietatibus oppressus exstitit, quoto anno a passione domini Saxones suscepit et insulam Tanet ad inhabitandum tradidit, et de prosapia etiam Hengisti, et quomodo Britanniam venit, et quod imperium Romanorum super Britones tunc omnino esse desiit.
XXIX. Quando sanctus Germanus fidem praedicaturus Britanniam venerit, et Pelagianam haeresim extirpavit, dampnavit et omnino destruxit.
XXX. De Benli rege infideli et tiranno, qui sanctum Germanum recipere noluit, sed aditum domus suae prohibuerit.
XXXI. De servo, qui eum ad hospicium invitavit, et de vitulo nocte occiso, cocto et commesto, et mane coram matre vivo, sano et integro invento.
XXXII. De quodam viro ab eo baptizato et iuxta eius vaticinium mox defuncto et ab angelo dei suscepto.
XXXIII. Qualiter hospitis sui filios de opido educi praecepit et nocte ipsa arcem cum rege ignis de coelo funditus consumpsit.
XXXIV. Quomodo vir ille, qui sanctum hospicio recepit, credidit et baptizatus fuit, et iuxta verbum eius de servo rex factus est de regno Powisorum, et omnes filios eius post eum.

LIX. Quod tres petitiones in acervo Ely a domino impetraverit et in specie avium animas Hibernensium fidelium ad se convenisse viderit.

LX. Quod quatuor et quibus modis sanctus Patricius Moysi legislatori comparetur et aequiparetur.

LXI. De morte Hengisti et quod post eius obitum Otta filius eius tenuit regnum Cantuariensium.

LXII. De Arturo rege belligero et de duodecim bellis, quae adversus Saxones habuit, et de imagine sanctae Mariae, in qua triumphaverit, et quot adversariorum uno impetu prostraverit *(c. 61. 62 in fine indicis, sed m. 1 supplevit cod.)*.

LXIII. Quod Saxones semper et sine intermissione de Germania contra Britones auxilium petebant et multipliciter augebantur et secum reges, ut regnarent super eos, deducebant, usque ad Ida, qui primus regnavit in Bernica (uel bernicia *supra v. cod.*).

LXIV. De Ida primo Northimbrorum rege et eius genere et de sancti Paulini archiepiscopi baptismate.

LXV. Quae sint nomina XXVIII civitatum praecipuarum Britanniae.

De mirabilibus Britannice insule.

LXVI. De magno lacu Lummonu, qui Anglice vocatur Lochleuen in regione Pictorum et de CCCXL insulis in eo positis, in quibus homines habitant et totidem rupibus, quibus ambitur et de CCCXL nidis aquilarum in eis locatis tantisque fluminibus in lacu currentibus et quod nisi unum flumen fluit ad mare, quod vocatur Leuen.

(De mirabilibus Monae insulae *rubrica ins., sed mox delevit cod.*)

LXVII. De flumine quod instar alti montis excrescit.

LXVIII. De stagno calido, in quo balnea sunt Badonis secundum uniuscuiusque voti desiderium.

LXVIIII. De salsis fontibus, de quibus aqua ebullita in sal convertitur.

LXX. Quomodo spumarum cumuli in litore Sabrine recedunt, prodeunt et sibi repugnant.

LXXI. Quomodo stagnum Livane devorat et eructat, crescit et absumit et invitos equestres conversos ad se protrahit.

LXXII. De fonte Guorelic, in quo quattuor genera piscium inveniuntur.

LXXIII. De fraxino, de quo poma gignuntur iuxta flumen Guoy.

LXXIIII. De vento, qui de fovea quadam de regione Guent nascitur et egreditur.

LXXV. De altare de Longarith quod in nichilo fulcitur, sed nutu dei appenso, et de corpore cuiusdam sancti iuxta altare sepulto, et de vindicta celeri, quam pro eo experti sunt duo viri.

LXXVI. De fonte iuxta vallum putei Mourie et de ligno quod in eo invenitur, quomodo triduo in mari demorat et die semper quarto ibi iterum reperiatur.

LXXVII. De vestigio Cabal canis Arturi in regione Buelt, et de lapide qui super cumulum petrarum positus est quomodo inde sepius ablatus semper ibi tamen est reperiendus.

LXXVIII. De tumulo Amr, qui sepius mensuratus nunquam in eodem statu mensure erit inveniendus.

De mirabilibus Monie insule, que Anglice Engleseie vocatur, id est insula Anglorum.

LXXIX. De litore sine mari.

LXXX. De monte ter in anno girante.

LXXXI. De vado quod tipo maris crescit et decrescit.
LXXXII. De lapide nocturnis temporibus ambulante.

De mirabilibus Hibernie.

LXXXIII. De stagno, in quo quatuor sunt circuli stagni, plumbi, ferri et eris plurimi.
LXXXIV. De stagno in quo ligna imposita in lapidem obdurescunt.
LXXXV. De sepulcro in regione Cereciaum quod ad longitudinem omnis metientis coequatur, et de eo quod quicunque ibi ter genu flexerit, nunquam tedio afficiendus sit.
LXXXVI. De proprietatibus hominum, id est de bonis et de perversis naturis gencium.

Expliciunt capitula.

3. *COMPVTVS.*

Anno dominice incarnationis DCCCLVIII, XX^{mo} vero IIII^{to} Meruini regis Britonum hec historia a Nennio Britonum historiografo est composita.

Anno ab orbe condito usque ad urbem conditam, ut ait Orosius (?), anni IIIICCCC^{ti} LXXX^{ta} quatuor.

Anno ante urbem conditam CCC^{mo} LXIII°, ut ait Henricus Huntedunensis, Britannia a Britonibus est habitata.

Ab Adam iuxta Orosium [1, 1, 5] usque Abraham anni $\overline{\text{III}}$CLXXX^{ta} IIII^{or}.

Ab Abraham usque nativitatem Christi anni sunt IIXV.

A nativitate autem Iohannis ad nativitatem Christi sex menses fuerunt. natus ergo Iohannes Baptista transactis annis ab origine mundi VCXC^{ta} VIII^{to} et mensibus VI.

Itaque ab origine mundi usque ad Christum anni fuerunt VCXC novem.

Anni igitur ab exordio mundi usque in annum presentem $\overline{\text{VI}}$CVIII fiunt.

Londiniensis Harleianus n. 624 saec. XVII (Hardy n. 806) descriptus est ex Cantabrigiensi Ff. I 27. Glasgoviensis bibliotheca Hunteriana (Hardy n. 807) alterum servat exemplar codicis eiusdem mihi non visum.

Nennianae recensionis cum exigua tantummodo fragmenta Latine supersint, id quod infra latius demonstrabitur, defectum aliquatenus explet versio Hibernica licet et epitomata et aucta.

Hibernica versio ea, quam tractabo secundum egregium commentarium Henrici Zimmer supra p. 114 laudatum vestigiis eius presse insistens, in optimo eorum, qui eam integram servarunt, codicum[1]) inscripta est scilicet Hibernice: *sequitur liber Britannicus. incipit de Britannia, secundum quam Nenius construxit, Gilla Coemain* (alias *Coemgin*) *transtulit in Hibernicum.* Nennium se sequi in ipso libello Gilla aliquoties repetit (154, 19: *ut Nennius narrat;* 192, 12: *Nennius dixit hoc*). interpres quo tempore versionem ediderit, inde efficitur, quod alium librum absolvit a. p. Chr. 1072. codicum antiquissimus, sed imperfectus *Leabhar na H-Uidhri* scriptus a librario defuncto a. 1106 cum accedat ad tempora interpretis ipsius, quattuor reliqui exarati saec. XIV ab antiquo, quatenus extat, raro recedant, de textu satis constat. edidit eum sub titulo *Leabhar Breathnach annso sis: the Irish version of the historia Brittonum of Nennius* Iac.

---

[1]) Is est liber Hy-Manensis saec. XIV/XV hodie servatus Dublini apud academiam Hibernicam; ei simillimum servatum ibidem in collegio Trinitatis saec. XIV in editione secutus est Toddius. minorem fidem habent libri duo alii Ballymotenus et Lecanensis. antiquissimum exemplum, sed imperfectum insertum corpori Hibernico quod dicitur *Leabhar na H-Uidhri* servatum in bibliotheca academiae Hibernicae editum est iussu eius Dublini a. 1870. plene haec exposuit Zimmer p. 12 seq.

Todd Dublini a. 1848, versione addita Anglica. interpretationem Latinam huic editioni insertam debeo Henrici Zimmeri doctrinae eiusque erga me studio benevolentiaeque. — Adsunt in versione praefatio Nenniana, deinde omissis sex aetatibus historia ipsa, post eam ex vita Patricii excerpta pauca; Arthuriana; excerpta quaedam ex genealogiis; mirabilia. his adhaerent in libris scriptis commentarioli duo evidenter, ut demonstrat Zimmer, ad interpretationem pertinentes, quorum alter continet chronicorum Pictorum Latine scriptorum (ed. Skene *chronicles of the Picts and Chronicles of the Saxons.* Edinburgi 1867 p. 1—10 ad recensionem finientem in rege Kineth mac Malcolm a. 977—995) epitomen deductam a primo rege Cruithne filiisque eius septem ad regem Malcolm mac Donnchad a. 1058—1093, cuius partem priorem, nimirum de origine populi excerpta quaedam, ipsi historiae inserta sunt post p. 156, 11; alter quae de Hibernia reperiuntur apud Bedam ex historia ecclesiastica excerpta. interpres Hibernicus ex Nennianis quaenam omiserit, item quid de suo mutarit addideritve, quatenus fieri potest, infra explanabitur.

Sequuntur libri mihi non visi omissis iis quos enumerat qui codices huius generis diligenter composuit Thomas Duffus Hardy (*descriptive catalogue of materials relating to the history of Great Britain and Ireland.* Londini 1862) sub n. 792. 808 (Usheri). 809. 810. 811. 812. 813. 814.

Rouen n. *U* 74 (antea *U* 123), indicis (*bibl. des dép.* 1 p. 295; Hardy n. 795) n. 1177 saec. XII. 'incipit liber Gilde Sapientis de primis habitatoribus Britannie que 'nunc dicitur Anglia et de excidio eius.' incipit a computo, finit in miraculis. additamentum ad p. 149, 5 huic libro proprium futile edidit Petrie.

Evreux n. 41 saec. XIII (*bibl. des dép.* vol. 2 a. 1888 p. 424): 'exceptiones de 'libro Gilde Sapientis, quem composuit de primis habitatoribus Britannie, que nunc 'Anglia dicitur, et de excidio eius'. incipit ab historia, finit in miraculis.

Conybere, antea Dering saec. XIV (Hardy n. 799). variam lectionem libri (ipsi *T*) dedit Petrie.

Adhibuerunt historiam Brittonum auctores hi.

Bedam († 735) supra p. 115 vidimus ex historia hac annum adscivisse, quo Britannia Christiana facta est. eodem ducit consensus perfectus in nominibus Guorthigerni Horsi Hengisti, qualis obtinet inter historiam hanc et Bedam, quamquam eum aliter quoque explicari posse non nego videoque Zimmerum p. 61 aliter iudicare. tempora non obstare supra vidimus, nec magis obstat Bedae de eiusmodi auctore silentium plebeio et anonymo.

Heiricus Autissiodorensis saec. IX historiam hanc per Marcum quendam novit (v. supra p. 120).

Cormac mac Cuilennain (831—903), de quo vide p. 117.

Codex Cantabrigiensis coll. corp. Chr. 183 saec. X exeuntis, quo volumine teste catalogo edito praeterea Cuthberti vita Bedae Cuthbertianaque alia et indices paparum Romanorum (finiunt in Hadriano III † 885) et archiepiscoporum Dobernensium (finiunt in Wulfhelmo) et genealogiae regum Britannorum continentur, his subnectit sine titulo ex historia hac verba quae adlegavi ad p. 172, 1 *quando .... Christi,* item haec: *Brittannia insula habet in longitu DCCC milia et in lati CC milia* (haec sumpta sunt ex p. 147, 4) *et in circuitu habet tria milia milium et sexcenti* (cf. Plinius h. n. 4, 16, 102; Solinus 22, 10).

Hugo Flaviniacensis saec. XI exeunte ex historia Brittonum laterculum populorum Germanicorum excerpsit (MG. SS. 8, 314).

Chronicon Vedastinum saec. XI exeuntis (MG. SS. 13. 674) locum ex historia hac p. 163, 2 laudat, *ut in Eutropio Anglorum reperitur,* ad recensionem Marci qui dicitur.

Lambertus in florido (c. 1120) excerpta habet ex mirabilibus (cod. Duac. n. 796 *cat. des bibl. dép.* vol. 6 a. 1878 p. 488 n. 28): 'miranda Brittanniae. est in Britannia 'insula stagnum'.

Galfredum Monumetensem (1130—1140) supra (p. 23) diximus praeter Gildam genuinum etiam Brittonum historiam sub eodem nomine afferre. nimirum 6, 13, ubi ait per Germanum Altisiodorensem et Lupum Trecensem multa miracula deum ostendisse, 'quae Gildas in tractatu suo luculento sermone paravit', respiciens scilicet narrationem de Germano c. 32 seq., cui Lupum addidit errore. praeterea passim (1, 3. 11. 12. 16. 18. 3, 12. 6, 10—19. 7, 3) historiam compilavit, miracula quoque adhibuit (9, 6. 7). omnia quae adlegat afferre nolui, cum praesertim non sine ingenio et aliqua quoque doctrina (ut p. 157, 9 aris Philistinorum intellexit significari aras Philenorum) excerpta inde licenter mutaverit. codicem eum adhibuisse ex genere nostrorum *PQ* cum inde perspicitur, quod librum citat sub nomine Gildae, tum ex lectionibus, quarum specimen attulimus ad p. 157, 10. 178, 3. 187, 13. 188, 3.

Recentiores, ut Henricum Huntingdonensem (cf. Zimmer p. 279) aliosque omisi.

Historiam Brittonum passim adhibitam ab Iacobo Usserio in antiquitatibus ecclesiae Britannicae (computum p. 208 edidit ed. 1639 p. 402, ed. 1687 p. 217) integram edidit primus Thomas Gale inter historiae Britannicae Saxonicae Anglo-Danicae scriptores XV (Oxoniae 1691) p. 91 seq. ad suum exemplum servatum hodie (teste Hardyo n. 776) Cantabrigiae in collegio S. Trinitatis (O. X. 18) ductum 'ex variis', ut ait, 'varie corruptis exemplaribus', potissimum autem ex codice Cantabrigiensi Ff I. 27. scilicet ad formam Nennianam et sub nomine Nennii. ad recensionem secundam eundem librum edidit a. 1819 Gunnius usus codice Vaticano (vide supra p. 120). post hos libellum recensuit Iosephus Stevenson (Nennii historia Britonum ad fidem codd. mss. Londini 1838. 8.) adhibitis libris multis, sed ut potiora sola inde enotarentur. eo nomine laudandus, quod in textu constituendo optimum Harleianum expressit. e contrario Henricus Petrie in editione inserta monumentis historiae Britanniae (vol. 1 a. 1848 p. 47 seq.) expressit codicem Nennianae recensionis eundem quem secutus est Galius, apparatum criticum adiecit minoribus omissis, sed diligenter collectum excussis libris non paucis (scilicet ex nostris *H*, ipsi *X*, et *K*, ipsi *Y*, item iis quos supra in recensu codicum indicavi), inspectis et examinatis fere omnibus; itaque si cui cordi est interpolationes aetate posteriore ad historiam adiectas cognoscere, textum et apparatum Petrianum non sine fructu adhibebit. — Gutschmidius denique quae adnotavit ad Nennii et Gildae textum Sanmartianum (Berolini 1844) expressum ex editione Stevensoniana Ludovicus Traube exemplar eius nactus benigne mecum communicavit. nec sine fructu praestantissimi viri observationibus usus sum.

Historia Brittonum quae fertur, vere, ut in ipso principio dixi, series quaedam est opusculorum scriptorum neque uno tenore neque eodem tempore, at delata ad nos integra certe ex eodem archetypo non admodum antiquo et habens inde in exemplaribus quotquot extant mendas communes: ita comma p. 189, 22 *et ab illicita coniunctione separaret* libri omnes *HKPQDGC*¹*L* praeter *C*² aperte emendantem coniectura et fortasse *MN* item a coniecturae suspicione non alienos exhibent loco motum. sed in ipsa serie libri differunt: scilicet ad omnium antiquissimum et plenissimum *H* ubi reliquos exigimus. hic est eorum conspectus, ad quem nos editionem adornavimus.

1. Computus cum adhaerentibus mundi aetatibus sex.	*HPQDGCLMZ, om. KN et interpres.*
2. Historia Brittonum sub nomine Exberta fu Urbacen *Z* sine auctoris nomine *HK* sub nomine Gildae *PQD*[1] sub nomine Marci *MN* sub nomine Nennii *D*[2]*GCL* *et interpres.*	*omnes*
3. Vita Patricii. de hac cum ego agere noluerim, remitto ad Zimmeri expositionem luculentam p. 116 seq. 208 seq. excerpta est ex commentariis similibus duobus servatis in libro Armaghensi itaque propria utilitate caret.	*HKPQDGCL et interpres hoc loco, post Arthuriana M, om. N*
4. Arthuriana. egit de his Zimmer p. 283 seq.	*omnes, plerique hoc loco, ante vitam Patricii M*
5. Genealogiae regum Saxonum cum computo¹).	*HK et excerpta quaedam D*[2]*GC*[2]*L et interpres.*
6. Annales Cambriae qui dicuntur, quorum hoc est exemplar omnium antiquissimum et optimum perveniens ad a. 954 (mon. hist. Britanniae vol. I a. 1848 p. 830: separatim cura Ioh. Williams ab Ithal Londini 1860; Egerton Phillimore in eph. *Y Cymmrodu, the magazine of the society of Cymmrodorion* vol. 9 a. 1888 p. 141 seq.)	*H solus*
7. Stemmata Wallisica edita cum annalibus a Phillimore l. c.	*H solus*
8. Index civitatium XXVIII	*omnes; historiae ad p. 147, 6 insertus est in MN et ab interprete*
9. Mirabilia Britanniae. etiam de hoc tractatu ablego ad disquisitiones Zimmerianas p. 110 seq.	*omnes praeter MN*

(6.–7.: in hanc editionem non recepta.)

Ordinationis a supra proposita diversae itemque antiquae unum solum vestigium superest: nam Gildani libri quod eiciunt c. 18, fecerunt ex coniectura, cum narrationis ordinem male interrumpat, Nennianam autem instaurationem non vetusto auctori, sed ipsi Nennio deberi infra videbimus. ex familia Gallica cum eius codices duo *MN* ordinationem supra expositam sequantur (nam quod vitam Patricii alter transponit, alter omittit, facili coniectura perfici potuit), his antiquior tertius *Z* quamquam mutilus non servans nisi sex aetates et historiae partem maiorem, quae habet ita ordinat:

1. principio (p. 145, 1) . . . . ad Nabochodonosor DLXLVIIII (p. 145, 8) (*om.* p. 145, 9 ab Adam . . . . p. 146, 3 DCCCXXXI).
2. prima aetas mundi ab Adam (p. 146, 5) . . . . per ignem (p. 146, 10).
3. de quadam peritia Britannia insule. Britannia insula a quodam Bruto consule Romano dicta (p. 147, 1) . . . . ad mare (p. 148, 21).

¹) Computus hic haud scio an habendus sit pro exordio annalium Cambriae qui sequuntur; eorum enim annus primus videtur aequiparandus esse anno p. Chr. 444 et ad ea fere tempora computus ille deducitur.

4. de genelogia Britonum. de origine Britonum. de Romanis . . . surrexerunt: *datur* p. 149 *adn.* 1: *respondet locus* p. 149, 5 . . . 150, 22.

5. Casabellaunus . . . . pro Valentiniano Gratiani fratre *datur* p. 163 *adn.* 1: *respondet locus* p. 163, 10—166, 20.

6. Britones a Bruto (p. 161, 11) . . . . filius dei vivi altissimi (p. 161, 21).

7. et in tempore Guorthigirni . . . . ad annum supra dictum (*datur* p. 172 *adn.* 1, *respondet locus* p. 172, 1—3).

8. Quando regnabat Bruto (p. 153, 9) . . . . apud Latinos (p. 153, 13).

9. tres filii Noe (p. 159, 15) . . . . filii dei (p. 161, 8).

10. Romani autem (p. 162, 3) . . . . VCCXV (p. 163, 9).

11. Tribus vicibus (p. 169, 6) . . . . a Brittannis p. 169, 7).

12. Factum est (p. 170, 27) . . . . a me quod postulas (p. 178, 6).

Quod si locos 4—8 in recensione vulgari aut mutatos totos aut transpositos eicimus, primum iunguntur recte, quae iungenda esse viderunt G. Haeger (*über die Troianersage der Britten* Monachi 1886) et Zimmer (p. 55), verba p. 151, 1 in Carnutino libro omissa, in recensione altera sic formata: *si quis scire voluerit, quo tempore post diluvium habitata est haec insula, hoc experimentum bifarie inveni* verbis p. 159, 15 *tres filii Noe*, quibus quae recensio vulgaris propter loca interposita praemittit: *aliud experimentum inveni de isto Bruto ex veteribus libris veterum nostrorum*, recte absunt a recensione Carnutina. scilicet loci illi 4—8 cum ad marginem communis archetypi perscripti essent, in recensione Carnutina coniuncti omnes inserti sunt inter 3 et 9, contra a diasceuasta suis locis dispositi et mutati auctique. ita evanescunt fere, ut supra p. 116 dixi, vestigia originis Brittonum Romanae et restat una applicatio eorum ad laterculum Francicum. nihilominus cum receptis additamentis illis librarius alia ad formam primitivam sine dubio pertinentia omiserit et omnino sine ordine iusto sua proposuerit, in historia edenda non librum Carnutinum expressi, sed quae in eo inveniuntur ad textum reliquorum melius dispositum accommodavi.

Ad lectionem primum locum tenent libri auctoris nomine carentes Harleianus n. 3859, nobis *H*, Britannicorum antiquissimus, scilicet scriptus saec. XI, et Cottonianus Vesp. D. XXI saec. XII, nobis *K*, Harleiano simillimus et plerumque eo inferior, ut colligitur vel ex latercudo modo relato, neque tamen ex eo descriptus, nam et alia habet praeferenda (ut p. 147, 3 *ab africo* pro *ad affricum*) et hiatum eius explet p. 161, 18. hi cum ceteris longe praestent, non dico nullo loco eos ex reliquis emendari. Carnutinus praesertim classis secundae mendosissimus sane, sed antiquissimus omnium, solus verum servavit et 160, 12 *Turingi* legens pro *Taringi* et 161, 19 et 21, ubi in Hieronymianis veras vel fere veras lectiones *Madai* et *Hiberci* habet corruptas in reliquis omnibus in *Madian* (vel *Madianus*) et *Hebraei*, et p. 172, 1 *secundo cum Equitio* substituens pro *secundo Equantio*. verba quoque p. 176, 6 *ipse est Catell Durnluc* in Britannicis libris omnibus inventa, omissa in *ZN* et in *M* inlata sine dubio ex contaminatione, verisimile est collata expositione Zimmeri p. 71 postea demum adiecta esse. etiam in genealogia 161, 1. 2 gradus duo *Ethach* et *Ecthet* cum habeant libri reliqui omnes fere, etiam Gildani, in *HK* deficiunt, neque uno loco nomina propria potissimum in reliquis ordinibus melius tradita invenies. denique p. 193, 7 quartum Glovi filium Guotolinum, quem habent *HK* neque tamen reliqui ne Gildanorum quidem ullus, ex interpolatione descendere Zimmer p. 71 demonstravit. hinc colligemus reliquarum familiarum principes proxime quidem accessisse ad primae classis archetypum, sed ex hoc ipso nequaquam descendere. at in summa re qui librum adhibet, poterit paucis locis exceptis spreta varia lectione universa subsistere in textu classis primae.

Secunda familia ipsa bipertita est, repraesentata scilicet cum codice omnium qui supersunt historiae Brittonum antiquissimo Carnutino *Z* saec. IX X tum duobus libris

Vaticano reginae n. 1964 saec. XI, nobis *M*. et Parisino 11108 saec. XII, nobis *N*. ea quamquam huius ordinis princeps propter computum deductum ad regem Eadmundum scriptus sit necesse est in imperio regis Britannici, recte appellari poterit Gallica: nam Carnutinus liber nihil obstat certe, quominus origine Gallicus sit; nunc Vaticanus origine est Parisinus, adservatus hodie Parisiis origine Suessionensis. accedit, quod scriptor Vedastinus saec. XI (supra p. 133) usus hac recensione *Eutropium*, ut ait, *Anglorum* adlegavit. pendere tres libros ab archetypo eodem praeter alia minora non pauca (ut 153, 12 ex *aligenis*[geni] *Z* explicatur *aligenigenis M*, item consentiunt 162, 28 in *consul* pro *proconsul*) ostendit stemma Romanum p. 149 adn. 1 his tribus libris proprium. attamen differunt magnopere. Carnutinus ut admodum corruptus est etiam meris librariorum mendis (ut 175, 3 in eo est *nocuerat* pro *mos erat*) itemque mutilus, antiquam dictionem quoque saepe temere immutat, ut eo nomine non raro a sociis *MN* superetur, ita immunis est tam ab interpolatione in libris *MN* late grassata quam a contaminatione, quam hi subierunt cum familia Gildana. et interpolationis quidem libri *MN* manifesta indicia prae se ferunt. nescio quomodo ab Haegero aut neglecta aut parum recte excusata. miraculum sancti Germani p. 191, 4 adiectum ex chronicis Bedae (a. m. 4410); civitatium numerum duodetriginta 147, 6 in reliquis libris cum Gilda consentientem, in his ita auctum, ut fiant triginta tres; *nostram* linguam factam *Britannicam*, Saxonum *Anglicam* (p. 178, 12. 13, similiter 187, 8); temere mutata obscura, ut *montes Azariae* p. 157, 11 hic desunt, adiecta inania (e. c. 171, 13); narrationem per totum librum verbosam magis factam et a pristina barbarie aliquatenus emundatam. at non solum interpolatione sibi propria libri *MN* laborant, sed praeterea cum liber *Z* a contaminatione immunis sit, librarius archetypi eius, a quo *MN* descendunt, praeter codicem Carnutini similem adhibuit alterum familiae Gildanae; habent enim non admodum frequenter, sed tamen aliquoties interpolationes cum Gildanis libris communes, ut 160, 3. 7 *Alamannum* pro *Albano* substituunt, 177, 15 *Tythicam vallem*, quod Carnutinus corrupit in *thicam*, libri *MN* cum Gildanis in *Scithicam* commutant, 176, 15 *M* habet duplicem lectionem *pausorum* cum Carnutino, *povoisorum* cum Gildanis. inde item explicabimus, quod forma libelli in *Z* a vulgari admodum diversa in *MN* ab hac in summa re non magnopere differt. hac contaminatione non animadversa et omnino librorum plena notitia destitutus quae de communi archetypo librorum nostrorum Zimmer p. 154 seq. disputavit per se concidunt possuntque quae praeterea eis coniecturis obstant, in his quaterniones incredibiles foliorum denorum senorum. a nobis praetermitti. — Nihilominus familiam Gallicam cave spernas. codices eorum manserunt immunes ab interpolationibus familiae tertiae Gildanae communibus non paucis, ut sunt ex infra indicatis p. 147, 3 *ab Africa brumali* — p. 147, 9 *prius habitabant* — 158, 8 *Scithae* — 160, 7 *Targus* habentque p. 177, 16 numerum *XVI* cum antiquis, non *XVII* interpolatorum. denique ne transpositio quidem ea, de qua supra p. 133 diximus, p. 189, 22 in eorum archetypo videtur adfuisse, quamquam id etiam ad coniecturam referri poterit. — Ipsi libri *MN* simillimi sunt et in universum *M* praeferendus, sed non semper. neque hic ex illo descriptus est, ut antea (p. 120) vidimus.

Tertium ordinem libri constituunt numero multi corpus de quo agitur proponentes sub nomine Gildae, ex quibus nos in apparatum rettulimus tres Cottonianum Calig. A VIII nobis *P* saec. XII, Cottonianum Ner. D VIII nobis *Q* saec. XIII, Durhamensem saec. XII nobis *D*[1] (de secunda eius manu itemque de libris *CGL* infra dicemus). huius ordinis non pigebit propria quaedam tamquam notas eius componere, quorum pleraque pariter atque auctoris vocabulum ficticium maculae sunt non tam ex neglegentia quam ex mala fraude enatae.

147, 3 ab africo boreali] ab Africa brumali *PQD*

9 habitant] prius habitabant *PQD*

158, 8 Scotti] scithae *PQD*[1]
158, 19 ad Scottos] ad Hyberniam *PQD*
159, 9 in quo sumus *om. PQD*
159 *adn.* 3 *provinciarum laterculus aperta interpolatione adiectus in PQD*
160, 3 cf. 8 Albanus] Alamannus *PQDMN*
7 targus *(interpolatione effectum ex Taringorum vocabulo pro Turingis substituto) PQD*
161, 11 Brittones .... 24 Lamech *omissa sunt in PQD, cum quae praecedunt sequunturque ostendant ea proficisci ab auctore*
163, 9 constant anni *addunt PQD*
172, 1 regnante Gratiano secundo cum Equitio] *Z*, r. gr. secundo equantio *HKMN*, regnante Martiano quando *PQD adhibito loco Bedae h. eccl.* 1, 15
177, 15 Tythicam vallem] Scithi(c)am vallem *PQD*
197, 1 et septem reges .... baptizavit *addunt PQD*
213, 8 Trahannoni *D (quam formam veram esse monuit Zimmer p. 112)*, thraunoni *P*, strannoni *Q*, transhanuoni *HK*
213, 22 inde diversa cibaria] aqua extracta unde omnia cibaria *PQD glossa vocabuli* inde *vel* unde *in textum admissa.*

Nullum equidem locum offendi, qui solorum horum codicum ope sanetur, et supra (p. 135) iam monui Gildanae familiae principem ab *HK* discessisse perraro in melius. itaque quaerere nihil attinet, quis ex tribus illis *PQD*[1] propius absit a vero: certe modo hic modo ille praestat, ut p. 164, 26 ex *Eucaristo* vel *Euaristo* archetypi *Q* effecit quem res requirit *Eleutherium; PD* 150, 17 male dant *fatus mortis*, ubi recte *filius mortis* est in *Q*: *DP* 177, 13 dittographiam *protinus ilico* habent, *ilico Q*; *D* solus formas vetustas retinuit 178, 4 *corde*, 216, 13 *ullo* et 180, 3 verba *ad quem venerant* servavit omissa in *PQ*. in universum tam tres hi libri quam reliqui similes a nobis spreti ita consentiunt, ut de communis archetypi lectione plane constet.

Venimus ad Nennium. de eo quae rescivimus, continentur apparatu eo quem editio repraesentat, scilicet versione Gillae Coemgin, qualis infra legitur rursus in Latinum sermonem restituta: excerptis Latinis servatis in marginibus librorum *DC* non ita multis, sed certa ratione discretis ab adnotationibus posterioribus, quae excerpta editio nostra proponit iuxta versionem collocata; lectionibus denique Nennianis in apparatu meo signatis D^2C^2, sed ut inter has item reperiantur redeuntes ad familiam tertiam neque ulla ad Nennium referri debeat nisi de singulis locis examine instituto. Nennius[1]), *Elvodugi discipulus*, ut ipse ait in praefatione quae Latine superest, item citans ad genealogias p. 207, 9 *Elbobdum episcoporum sanctissimum*, de quo supra p. 117 diximus, simul alterum episcopum Renchidum propter res Britannicas ab eo sibi narratas memorans, volumen Britanniae in eam quam modo exposuimus formam redegit iussu magistri sui, ut ait, Beulani presbyteri in usum filii eius Samuelis, quem in libello aliquoties adloquitur (ad historiam p. 153 et ad genealogias p. 207). ita Nenniana sunt tam haec quam carmina duo p. 144, neque glossae iis supra scriptae alii atque auctori ipsi tribuendae sunt non ignaro versus se composuisse interpretatione vel maxime indigentes. scripsisse eum anno fere 800 constat propter aequalem Elbodum certae aetatis. iam videamus, Nenniana quaenam habeamus, item Nennius quale voluminis Britanniae exemplar adhibuerit et id quomodo tractarit.

Libros Latinos ad Nennianam recensionem plus minus pertinentes nos adhibuimus quattuor Durhamensem, nobis *D*, Londiniensem Burneyanum n. 310 scriptum a. 1381,

[1]) Alphabetum nescio quod pseudosaxonicum, quod codex Oxoniensis Bodl. auct. F 4—32 saec. VIII/IX Nemnivo cuidam acceptum fert editum a Zimmero p. 131, potest venire ab eodem.

nobis *G*, Cantabrigiensem collegii corporis Christi n. 139, nobis *C*, Cantabrigiensem bibliothecae publicae Ff. I. 27 saec. XIII, nobis *L*. horum librorum quaenam sit origo quaeque inter eos intercedat cognatio, ex parte supra iam exposuimus. scilicet Durhamensis liber ipse mere Gildanus est neque ad hanc quam tractamus quaestionem pertinent quae scripsit manus prima. Burneianum supra ostendimus descriptum esse ex Durhamensi, item Cantabrigiensem *L* ex Cantabrigiensi altero *C*; hos duos igitur item omittemus. itaque quaestio reducitur ad solos libros D^2C, id est ad manum posteriorem (vel posteriores) codicis *D* codicemque *C*. hi duo testes, modo vere duo sint, quomodo textum tractarint ut intellegas, potiora eo pertinentia hoc loco composuimus.

titulus operis et praefatio Nenniana sunt in D^2C^2 *et per hos in GL: titulum alterum repertum in* C^2 *solo supra p. 113 monui ab eius librario formatum esse ad Gildanum iuxta positum.*

carmina duo Nenniana sunt in C^2 *indeque in L (non sunt in DG).*

ex genealogiis, quas ex nostris libris non habent nisi anonymi HK, soli loci duo p. 205 Ida filius *et* p. 206 Elfled filia Edwini *et adsunt apud interpretem et afferuntur in* D^mC^m, *testaturque qui scribit hortante magistro Beulano* 'genealogias Saxonum et alias genealogias' *(scilicet quae in codice II sunt loco septimo, v. supra p. 134) utpote inutiles se omisisse. — Praeterea locum p. 178, 1 Zimmer p. 24. 39 egregie demonstravit in recensione Nenniana testibus cum libris Latinis* D^2C *tum interprete interpolatum esse adhibito loco genealogiarum p. 206, 28.*

ex additamentis quae habet interpres complura redire in marginibus librorum DC editio ostendit, ubi Hibernicis Latina illa e regione adiecta sunt. sunt in his ea quae agunt de Beulane et Samuele personis Nennianis. contra ex additamentis solius C^2 *cum nullum redeat apud interpretem, ea Nennio abiudicanda sunt, id quod eorum argumentum confirmat*[1]).

Ex varia lectione afferemus haec:

p. 146, 9 in quo] C^2 *cum HM,* quando *Gildani et in his D.*

p. 150, 17 filius mortis erit *HKQ*, fatus mortis erit D^1, fatus mortis eius (eius mortis C^1) esset PD^2C^1, fatus eius erit fortis C^2 *(cum L): hinc colligemus diasceuasten corruptam lectionem Gildanorum non omnium, sed plerorumque* fatus *repperisse in textu Gildano utroque, deinde in altero* mortis erit *cum Gildano Q, in altero* mortis eius esset *cum Gildano P: neutra cum satisfaceret, adsumpto textu Nenniano, quem interpres expressit verbis* vir fortis erit, *locum ad eum aptavit.*

154, 2 *annorum numerum* DCCC *meliores HKMN*, DCCCC *Gildani, in his DC, cum interprete.*

155, 19 descenderent D^2C^1 *cum P*, descenderant D^1C^2 *cum Q.*

158, 8 Scotti D^2 *cum HKMN*, Scite *Gildani omnes, etiam* D^1, scite autem id est scotti *C in textu coniunctis lectionibus Gildana et Nenniana.*

164, 17 mensibus VIII *C cum melioribus et cum interprete,* mensibus VII *Gildani, etiam D.*

170, 7 sic alternatim per CCCXLVIII annos faciebant *meliores HK*, CCCCXLVIII *MN et Gildani,* CCCCXLIX D^2C *cum interprete, id est Nennius, interpolans hunc numerum iunctis numeris duobus* CCCCIX (167, 17) *et* XL (171, 2).

173, 12 dies] C^2 *cum melioribus,* sol *Gildani, in his D.*

174, 13 et vivus *ins.* D^2C^2 *cum melioribus, omittunt Gildani, in his* D^1C^1.

---

[1]) Duos ordines adnotationum, quae in editionibus circumferuntur, in universum recte iam Zimmer separavit p. 45 seq., quamquam aliquoties deceptus testimoniorum inconstantia et fallacia.

177, 1 quia] C^2 *cum melioribus,* inde *Gildani, in his* D^1C^1, *om.* D^2.

178, 13 cantguaraland C^2 *cum interprete,* contguaralan(d) DC^1 *et sic fere Gildani reliqui,* canturguoralen *HK*.

179, 14 ut insulas ad quas uenerant absque habitatore relinquerent] D^1 *cum melioribus, sed Gildano alio nullo,* ut insulas de quibus uenerant absque habitatore relinquerent C^2D^2, ut insulas quas habitarent relinquerent *Gildani plerique, in his* C^1: *lectiones duas quas diasceuasta repperit* D^1 *et* C^1 *Gildanae sunt ambae, quam reposuit* C^2D^2 *venit ex coniectura, sed Nennii magis quam horum librarii. interpretatio deficit.*

181, 3 adipisci venit] *plerique, in his* D^1 *(*C^1 *deficit in litura),* quesiturus (quesitus *P*) perrexit PD^2C^2. *lectio utraque Gildana est.*

182, 11 *post* matrem *ins.* sciscitabantur *D solus.*

182, 19 et eum insinuaverunt regi] *libri reliqui,* quem insinuauerunt regi eum puerum sic inueniri D^2C^2 *ex Nennio puto.*

187, 15 manebunt] *meliores, in his* D^2C^2, metabunt D^1 *cum Gildano Q,* mutabunt C^1 *cum Gildano P.*

191, 15 reges britannicae gentis] *meliores, in his Gildani QD,* regiones britannicae gentis *P*, regiones britanniae *C*.

193, 2 *seq. pro* filius, *quod habent HK,* map D^1C *cum Gildano P,* inde D^2 *duobus locis cum Gildano Q.*

195, 11 Amatheam regem in propinquo habitantem] Amatheo rege in propinquo habitantem D^1 *cum Gildano Q*, ad Amatheum regem in propinquo habitantem D^2C.

p. 210 seq. *civitates XXVIII in D hic illic emendatius leguntur quam sunt in Gildanis PQ, ut quarta antiquioribus* Lignalid *hic est* Lualid, *sed deficiunt n. 14. 16 et quaedam transpositae sunt; contra in C proxime accedunt ad P, ut quarta ibi est* Luadiit *ut in P et expletae sunt ordinataeque sic ut in P.*

Primum apparet utrumque librum D^2 et *C* in plerisque ita consentire, ut non tam duos testes habeamus quam idem testimonium bis relatum: scilicet librarius qui codicem *D* emendavit item videtur scripsisse alterum *C*. carere autem possumus neutro; nam D^2 eo nomine praestat, quod a textu mere Gildano, qui est D^1, additamenta, quae sola utilitatem habent, facilius et certius separantur; *C* ut textum habet contaminatum, ita plura servavit in D^2 praeterita, ut carmina duo Nenniana, 150, 17 emendationem ex Nennio sumptam, alia. — Codices diasceuasta adhibuit tres, Gildanos duos et Nennianum. ex Gildanis alter est ipse D^1 prope accedens ad *P*, alter similis fuit nostri *Q*; multae enim lectiones inveniuntur tam in D^2 quam in C^1 et C^2 sine dubio Gildanae et a D^1 diversae. at his reiectis complura restant sine dubio ad Nennium revocanda cum collato interprete tum libris melioribus *HKMN*. trium testimoniorum luculentum exemplum proponit locus 150, 17. et ne credas Nennium post tempus a diasceuasta adsumptum esse, 158, 8 codex *C* lectiones proponit Gildanam et Nennianam in ipso textu iuxta positas. probabiliter igitur ad Nennium revocabimus quidquid habent D^2C a familia Gildana alienum: ita et genealogiarum locos duos norunt teste interprete a Nennio excerptos et in numero interpolato 170, 7 cum interprete consentiunt et omnino passim ad eam recensionem se applicant. adhibuisse scriptorem D^2C eum librum non Hibernica, sed Latina lingua scriptum et versione Hibernica pleniorem in propatulo est. at quid habuerit Nennius si quaeris, cave fidas silentio librorum illorum, cum praesertim ordinatio libelli diversa verbaque passim mutata iustam comparationem vix admiserint.

Ex Nennio Latino quae servarunt libri D^2C cum non sint multa, praeterea reicimur ad interpretationem Hibernicam. sed eius testimonium eo implicatur, quod sicubi inter-

pres a textu Latino vetustiore recedit mutando omittendo addendo, quaeritur, utrum cum Nennio nobis res sit an cum Gilla Coemgin. et ab hoc non pauca praeterita esse apud Nennium inventa, certo documento ostendit praefatio breviata, itaque quae aliis locis apud interpretem deficiunt, nequaquam Nennio abiudicanda erunt. mutata autem et addita cum saepe certa ratione definiri nequeat utrum ad Nennium redeant an ad Gillam, nos rem ita tractabimus, ut Nennii recensionem potissimum persequamur non obliti partes quoque in ea re esse posse Gillae.

Codicem a Nennio adhibitum esse ordinis primi vel inde colligitur, quod ex genealogiis in eo ordine solo servatis (supra p. 134 c. 5. 7), ut modo vidimus, unum locum interpolavit, duos alios excerpsit, reliquis, ut ait ipse, spretis propter exiguam utilitatem. annales Cambriae (c. 6) num in eo fuerint, nescimus; reliqua opuscula, quae supra p. 134 enumeravimus (1. 2. 3. 4. 8. 9), Nennius et invenit in eo et eodem ordine retinuit; exordium quoque de sex aetatibus, quod est in *H*, abest a *K*, quamquam Gilla omisit, Nennium habuisse ostendunt lectiones adnotationesque servatae in libris *CD*. civitates et mirabilia extremo loco se scripsisse ipse Nennius ait (ad genealogias p. 207) itaque quod in versione illae reperiuntur insertae historiae, venit a Gilla. exemplum adhibitum a Nennio, qui scripsit c. a. 800, quamquam aetate aliquantum praecedit primi ordinis libros hodie superstites, tamen quae in reliquiis nostris Nennianis supersunt, utilitatem propriam nullam habent; equidem certe praeter locos duos, qui etiam coniectura sanari potuerunt, 148, 3 *inis Gueith* correctum in *insula Gueith* cum Carnutino et comma p. 190, 16 suo loco restitutum cum Marco, nullum inveni, cui Nennius iustam medelam afferat. quid quod exemplum quod habuit propius quam ad optimum ex nostris *H* accessisse videtur ad nostrum *K*, nam p. 186, 8 pro *arcem tutam* legit *arcem tuam* errore huic libro ex nostris proprio. consentaneum est Gildanos passim a Nenniana lectione superari ad meliores se applicante cum in veris (ut p. 164, 17) tum in erroribus minutis, ut p. 160, 5 *Burgandus* est apud interpretem ut in *HK*; neque tamen desunt errores ei cum Gildanis communes. ita p. 168, 10 numerus episcoporum concilii Constantinopolitani, qui in *HK* est *CCCXVIII* errore orto ex numero celebratissimo episcoporum Nicaenorum, cum verus sit CL, tam apud interpretem quam in Gildanis est *CCCL* ortus scilicet ex emendatione recte facta, male intellecta. 179, 23, ubi pro eo, quod in *HK* est *mare Frenessicum*, tam in Gildanis quam apud interpretem substituitur *mare Fresicum* deficientibus Marcianis, magis id crediderim proficisci ex interpolatione quam ex archetypo. itaque textus Nennianus medium locum tenet inter Anonymum et Gildam Marciano fere aequiparandus. — Eo quoque nomine recte componentur Nenniani libri et Marciani, quod utriusque ordinis librarii principes narrationis inconcinnitate et infantia sermonis iure offensi libellum non tam descripserunt quam instauraverunt, quo in negotio Nennius ita versatus est, ut per totum libellum narratio non sine aliqua arte expleta et emendata recte decurrat. ita cum libellus duos gentis Brittonum principes memoret, alterum Brutum consulem Romanum in ipso principio, alterum deductum ex laterculo Germanico Brittonem Hessitionis filium Alani nepotem ex posteris Noae c. 17, Nennius utrique locum dedit, ut dari debuit, in ipso principio, deinde post descriptam insulam stemmata duo posuit, primum Noachicum, deinde Romanum. item cum ad vividam de caede Brittonum per Horsam et Hengistum narrationem (p. 189) explicandam non satis quadret quem antiquus posuit regis Brittonum *interpres* nude, Nennius: *non erat,* inquit, *Saxonica lingua apud ullum e Britonibus nisi apud illum unum virum.* item vetustus compilator ad verba p. 158, 13 *Romani monarchiam totius mundi obtinuerunt* cum alienis non paucis interpositis redeat demum p. 162, 1 sic: *et redeam nunc ad id, de quo digressus sum: Romani autem, dum acciperent dominium totius mundi* cet., recognitor mediis aut transpositis aut sublatis narrationem uno tenore continuavit. similiter male divisam narrationem de Maximo p. 166, 17. 168, 3 recte

coniunxit emendavitque tradita p. 157, 12 et omnino in quavis fere pagina libelli. demonstravit rem recte Zimmer p. 33, non recte inde collegit ordinem meliorem tempore esse priorem. attamen ut fit, ut corrigendo pleraque emendata sunt, ita quaedam corrupta. fabula de Bruto patris interfectore p. 150. 152 male interrumpitur in textu Nenniano stemmate interposito. narratio de vallo Severi p. 165 Nennius barbaro scriptore parum intellecto ita explevit, ut Severum scribat valla fecisse duo, alterum contra Pictos, alterum contra Scottos et Pictos. vere in secundo de vallo Pii eum cogitavisse ostendit appellatio quam ei tribuit ducta a vico prope Falkirk. traditae narrationis hiatus corruptelasque diasceuasta hic illic evitavit et celavit sollerter magis quam honeste. in vetusto laterculo Germanico (p. 159) cum Negue Alani filius filios habeat tres, ab his descendant populi quattuor, apparet excidisse nomen quarti filii principis Turingorum, sed adsunt hi apud plerosque facti Taringi: apud interpretem tam Turingos quam Taringos frustra quaeres. Ambrosius Gildanus quem locum tenuerit, barbarus auctor non prodit; Nennium ubi evolvimus p. 171, 4, fuit *rex Francorum et Britonum Aremoricorum,* certe explicite. Guorthemir secundum narrationem p. 187 quattuor bella gessit, sed non enumerantur nisi primum secundum tertium: interpres quartum ita explevit, ut locum belli secundi *ad Episford* inde ablatum seorsum numeret. eiusdem generis sunt anni regni passim temere adiecti, ut p. 153, 8 Fauno et Latino, p. 153, 23 Bruto. narratio p. 149. 150 de Aenea eiusque filiis Ascanio et Silvio et nepote Bruto apud auctorem antiquum perturbata est tota non tam eo, quod conditorem Albae fecit pro Ascanio ipsum Aeneam (id quod ad Hieronymum omnino emendarunt tam interpres quam Gildani et Marciani), quam quod Brutum tam Ascanii quam Silvii filium facit, neque iusta medela ei applicabitur nisi altero utro horum expulso. id quomodo Nennius temptaverit neque tamen perfecerit, cum Albae conditore narrationem fraudare nollet, ex ipso perspicies. abundant denique interpolationes exornantes magis quam narrantes, ut 148, 5 lacus additi Britanniae laudibus; 150, 17 *filius mortis* mutatus in *vir fortis*; 152, 29 sagitta feriens non virum, sed tempora viri; 175, 11 numerus combustorum hominum adiectus; 178, 2 addita vasa aurea et argentea; 180, 19 numerus magorum.

Haec ut sine libro emendari addive potuerunt, ita alia sumpta ex auctoribus adsunt in interpretatione Hibernica, cum deficiant in recensione vetusta, in hac editione expressa litteris cursivis. de his maxime quaeritur, utrum Nennius ea inseruerit an Gilla eius interpres. res ut incerta est, ita mihi aliter atque visum est Zimmero si non omnia certe pleraque ad libros mutata additave videntur ad Nennium revocanda esse. stemma Aeneadum sumptum ex Vergilianis adsumptis recognitionibus Clementinis p. 151 cum habeamus etiam Latine[1]), adiectum est sine dubio ante Gillam. et additum esse ait Nennius ipse negans id *in aliquo volumine Brittanniae* reperiri, sed fuisse *in scriptione mentis scriptoris,* negans item illos auctores, scilicet scholia recognitionesque, a se ipso inspectos esse. cum adscribat sive Nennius sive Gilla (haec enim ex Latinis non afferuntur): *hoc modo senior noster nobilis, id est Guanach, genealogiam Britonum ex chronicis Romanorum collegit,* adnotarunt periti (Zimmer p. 250) intellegi *librum Cuanach,* id est annales deductos ad a. certe 628 a Cuano quodam Hibernico erudito apud vetustiores eius regionis auctores aliquoties adlegatos, hodie deperditos. — In reliquis locis cum reliquiae Latinae deficiant, aliquod adiumentum affert, quod in praefatione Latine servata Nennius scribit libellum se coacervavisse *tam de annalibus Romanorum quam de cronicis . . . Hieronymi Eusebii, Isidori, Prosperi et de annalibus Scottorum Saxonumque et ex traditione veterum nostrorum.* ea verba cum ad universam

[1]) In Latinis quamquam deficiunt generationes interpositae inter Iovem et Cham Noae filium, nihilo minus et ipsa effecta sunt ex duabus narrationibus coniunctis. nec magis ad rem facit quod narrationem alteram Nennius fortasse sumpsit ex Rufino per commentarium Hibernicum de sex aetatibus eo qui extat vetustiorem, quae est opinio Zimmeri p. 26.

historiam pertinere videantur, quae in ea Nennius repperit ut *annales Romanorum* et *traditiones veterum* ei suppeditare potuerunt (v. p. 116), ita quamquam compilator usus est Hieronymo et Prospero et Isidoro, id ipsum agnitum esse a diasceuasta parum verisimile est: quapropter probabilius nomina haec trahemus ad Nennii additamenta, et vere aliquatenus iis respondent.

ex Hieronymo Eusebio sumpti sunt Italiae reges 153, 4 regesque Albani 153, 15. codicem Nennius adhibuit habentem adnotationem de Pharaone Cenchre (v. p. 157), eam enim vix sumpsit ex Gregorio Turonensi.

ad Prosperum quem referas unum solum locum apud Nennium inveni, nimirum quod p. 172, 1 annum post passionem CCCXLVII, quem verisimile est in codice suo Nennium invenisse sic ut legitur in *HK*: *regnante Gratiano secundo Equantio,* adhibito Prospero c. 1150 (vol. 1 p. 459): *CCCXLVII Gratiano III et Equitio* emendavit sic: *Gratianus et Aequitius in regno Romanorum* cet. veram lectionem *cum Equitio* servavit unus codex Carnutinus (p. 135).

ex Isidori originibus locum 168, 6 Nennius emendavit formatum in recensione antiqua ad eiusdem auctoris chronica.

annales Scottorum Saxonumque intelleguntur sine dubio chronica Pictorum, quae supra p. 132 vidimus reperiri inter Nenniana partim historiae Britannorum inserta, partim ei subiuncta. ea cum finiant in rege eo, sub quo scripsit Gilla, pars extrema huius est: neque tamen quicquam impedit, quominus anteriora Nennius historiae inseruerit.

Haec cum satis certa sint, de aliis utrius sint dubito. ad *traditionem veterum nostrorum,* modo haec scribens de suis quoque additamentis Nennius cogitarit, trahi poterunt loci 148, 10. 154, 29 seq. 156, 1. 8. 158, 1. 165, 7. 169, 23. 177, 7. 178, 17. quisquis scripsit utrum a libris scriptis pendeat an ex popularibus fabellis, non meum est diiudicare. narrationes si sunt Nennianae, quamquam similibus vetustiore recensione comprehensis aetate cedunt, et ipsae nequaquam spernendae erunt utpote sive ex libris deperditis sive ex ore hominum litteris consignatae saeculo octavo extremo.

Restant ex Bedae historia ecclesiastica gentis Anglorum excerpta alia ipsi historiae inserta, scilicet loci hi: Albion 147, 14 — Cassivellaunus p. 164, 8 — p. 164, 13 in narratione de rege Lucio papa Eu(c)aristus mutatus in Eleutherium — p. 165, 12 Karitius imperator mutatus in Carausium — p. 165, 16 Allectus additus — 166, 2 Helena mater Constantini: alia, ut supra (p. 132) monuimus, historiae subiuncta. haec quamquam per se tam Nennius addere potuit quam Gilla, illi opinioni obstat, quod praefatio Nenniana Bedam non nominat.

Orthographicorum in historia hac vix operae pretium est meminisse. codex optimus Harleianus ut antiqua quaedam retinet *(quattuor — milia),* ita pleraque eius aetatis vitia in hoc quoque libro inveniuntur: *e* pro *ae* passim, raro *ae* pro *e* — *ch* pro *h* in *michi, nichil* — *ci* pro *ti* — *i* pro *y* — *p* male inserta in *dampnare.*

Saxonicum ƿ pro *uu* uno loco 171, 12 in vocabulo *Folcuuald* libri meliores aut servarunt aut cum *p* permutarunt. de codice *N* vide supra p. 120.

NENNIVS (C^2D^2GL).

Eulogium brevissimum Brittanniae insulae, quod Nennius Elvodugi discipulus congregavit.

Ego Nennius Elvodugi discipulus aliqua excerpta scribere curavi, quae hebitudo gentis Britanniae deiecerat, quia nullam peritiam habuerunt neque ullam commemorationem in libris posuerunt doctores illius insulae Britanniae. ego autem coacervavi omne quod inveni tam de annalibus Romanorum quam de cronicis sanctorum patrum, id est Hieronymi Eusebii, Isidori, Prosperi et de annalibus Scottorum Saxonumque et ex traditione veterum nostrorum. quod multi doctores atque librarii scribere temptaverunt, nescio quo pacto difficilius reliquerunt, an propter

NENNIVS INTERPRETATVS.

LIBER BRITANNIAE [1].

Ego Nennius Elvodugi discipulus aliqua excerpta scribere curavi, quia hebetudo gentis Britanniae antiquitates et origines primorum hominum oblivioni dedit neque in scriptis librisque commemoratae sunt. ego autem coacervavi antiquitates, quas inveni in annalibus Romanorum, de chronicis sanctorum patrum, id est Isidori, Hieronymi Eusebii, in annalibus Saxonum Scottorumque et quas inveni ex traditione veterum nostrorum.

DEXTR.: *inscr.* incipit eulogium b. b. i. q. nennius (ninnius C^2) e. discipulus (*om. G*) congregavit C^2D^2G, incipit apologia nemnii britonum historiografi incipit historia (*mut. in* historica) ortografia mundi *manu posteriore in margine C^2 similiterque* incipit apologia nennii britonum historiografi gentis britonum *L* 6/7 eluodugi] sancti elbodi *L* 24 id est . . . 26 prosperi *om. L (cf. p. 125)* 27 annalibus] scriptis *L* 28 saxonumque] auglorumque *L*

[1]) '*Potest item verti* liber Britaunicus'. *Zimmer.*

NENNIVS (C^2D^2GL).

mortalitates frequentissimas vel clades creberrimas bellorum. rogo, ut omnis lector, qui legerit hunc librum, det veniam mihi, qui ausus sum post tantos haec tanta scribere quasi garrula avis vel quasi quidam invalidus arbiter. cedo illi, qui plus noverit in ista peritia satis quam ego.

3 creberrimas] frequentissimas *G* 7, 8 qui ausus] *edd.*, quia cuius *libri* 15 satis] *libri, delent manus secunda cod. Lond. reg. 13 B VII et edd.* *subscr.* explicit eulogium C^2D^2G, explicit apologia gentis britonum *L*

NENNIVS (C^2L).

Adiutor Benignus Caris Doctor
Effabilis Fonis
sit .i. Samueli
Gaudium Honoris Isti
Katholica Lege Magni
Nos Omnes Precamur: Qui
Ros Sit Tutus Vtatur
.i. Beulan
Xr̄e tribuisti patri Samuelem
laeta matre
.i. mater .i. Samuel
Ymnizat haec semper tibi
longaevus Ben servus tui
Zona indue salutis istum
pluribus annis

carmini praescribit: versus Nennii (nennini L^a) ad Samuelem filium magistri sui Beulani presbiteri viri religiosi, ad quem historiam illam scripserat *L* 17 caris] C^bL, carus C^a, claris *Gutschmid* 19 *ante* sit *videtur legi littera* g *addita fortasse propter ordinem alphabeticum.* 23 beulan *C*, beulani *L* 25 hymnizat *CL* 27 *post* salutis *ins.* tis CL^1, *delevit* L^2

Fornifer qui digitis scripsit ex
ordine trinis
Incolumis obtalmis sitque
omnibus membris

carmini praescribit versus eiusdem Nennii *L* 29 fornifer *CL*, fonifer *(cf.* fonis *v. 1) Gutschmid.*

Eu vocatur Ben notis litteris
nominis quini.

33 eu *priores contra libros, sed fortasse recte.* 34 quinis *Gutschmid.*

I. DE SEX AETATIBVS MVNDI.

1 A principio mundi usque ad diluvium anni $\overline{II}$CCXLII.
a diluvio usque ad Abraham anni DCCCCXLII.
ab Abraham usque ad Moysen anni DCXL.
a Moyse usque ad David anni D.

2 a David usque Nabuchodonosor anni sunt DLXVIIII.
ab Adam usque transmigrationem Babyloniae anni sunt $\overline{IIII}$DCCCLXXVIIII.

3 a transmigratione Babyloniae usque ad Christum DLXVI.

ab Adam vero usque ad passionem Christi anni sunt $\overline{V}$CCXXVIII.

4 a passione autem Christi peracti sunt anni DCCLXXXXVI (*sic* C^1D^1HPQ).

a passione autem Christi peracti sunt anni DCCCLXXIX (*sic* D^2G, DCC*CVI C^2, DCCC *L*).

Ab Adam usque ad diluvium anni $\overline{II}$XLII.
a diluvio usque ad Habraham anni DCCCCXLII.
ab Habraham usque ad Moysen anni DC.
a Moyse usque ad Salomonem et primam aedificationem templi anni CCCCLXXXVIII.

a Salomone usque transmigrationem templi, quae sub Dario rege Persarum facta est, anni DXII computantur.
porro a Dario usque ad praedicationem domini nostri Iesu Christi et usque ad XV annum imperatoris Tiberii explentur anni DXLVIII.
Ita simul fiunt ab Adam usque ad praedicationem Christi et XV annum epiromani imperii imperatoris Tiberii $\overline{V}$CCXXVIII.
a passione Christi peracti sunt anni DCCCCXLVI.

CDGHLPQ et ad v. 8 Z — *M*

praescripta vide p. 113. SIN.: *praescr.* incipit computus *H* sex *om. CDGZ* 1 *post* mundi *ins.* capitulum i *G* 2 anni] anni sunt CD^2GL 3 anni] anni sunt CD^2GL 4 dccexlii *Q* 5 anni] annis *Z*, a. sunt *CGL*, sunt a. D^2 dcxl] dcxlii *Z* 6 moysen *Z* anni d] d anni *CLP*, d *Z*, anni sunt d *G* 7 a] *HZ*, et a *CDGLPQ* usque] usque ad *GPQZ* nabugodonor *DG*, nabugonosor *Q*, nabochodonosor *Z* anni *om. Z* sunt *om.* C^1DPQZ 8 dlxuiiii] dcxluiiii *Z*, dlxxix D^2G, *inc.* D^1 *post* 8 *ins.* alia computacio *CD*, aliter *L* 9 adam] a. igitur *Q*, a. itaque *DG* usque] usque ad *CDGLPQ* 9.10 babylonis C^v 10 sunt] computantur CD^vGLPQ dccc] quingenti treccnti *H*, dcc *CDGLPQ* lxxuiiii] C^1D^1HLPQ, lxxxix C^2 (x *add. et rursus erasa*) D^2G: *requiritur numerus* IIIIDCLXX *secundum Hieronymum, qui a transmigratione Babyloniae sive Darii a. 2, Abrahae 1476 ad passionem a. Abr. 2044 annos numerat 569, ab Adam ad passionem sic ut hic a. 5228* 11 a] et a *CGLPQ* babilonis *CLP* 12 dlxui] dlxiii *CLP*, anni dlxiii *Q*, dlxiii colliguntur *DG* 13 christi] domini nostri iesu christi *CDGLP*, domini *Q*
iiii
14 anni sunt ūccxxuiii] a. s. ūccuiii *PQ*, s. a. ūccxx D^2G, a. s. (a. s. *add.* C^2) dcc**uiii *C*, a. s. ūcc *L*, *inc.* D^1 18 dcclxxxx (nonagenti *corr. in* nonaginta *H*) ui] *plerique, etiam* C^1 *et* D^1: *pro* 796 *expectes* 798, *nam* $798 + 33 = 831$; *etiam alteri computationi ex hac fortasse ita effecta, ut adderentur anni 81* $(831 + 81 = 912)$, *subesse videtur idem numerus* $(798 + 33 + 81 = 912)$

DEXTR.: *inscriptio nulla in M* 5 *requiritur* D *pro* DC 8 *requiritur* LXXXIIII *pro* LXXXVIII 17 *cf. p. 149 adn.:* Brutus consul fuit in Roma epiromanus.

ab incarnatione autem eius anni sunt DCCCXXXI.	ab incarnatione autem eius anni sunt DCCCCXII (*sic* D^2G), usque ad XXX annum Anaaurauht (anarauht CG^1, anarauth L^2, anaurauht G^2, enarauth L^1) regis Moniae (mone *L*), id est Mon, qui regit modo regnum Wenedotiae (uuenedocie *CL*) regionis, id est Guernet (suernet *DG*; *corr.* Guened *Zimmer p. 43*): fiunt igitur anni ab exordio mundi usque in annum praesentem VICVIII [1]).	ab incarnatione autem eius sunt anni DCCCCLXXVI. et V annus Eadmundi regis Anglorum.
CD¹LHPQ	*D²G et inde ab* usque *CᵐDᵐGᵐL*	*M*

[1]) *Annus mundi 5228 si est passionis 1, incarnationis 1 est mundi 5196, incarnationis 912 mundi 6107.*

5 Prima igitur aetas mundi ab Adam usque ad Noe.
secunda a Noe usque ad Abraham.
tertia ab Abraham usque ad David.
6 quarta a David usque ad Danihelem.
quinta a Daniele usque ad Iohannem Baptistam.
sexta a Iohanne usque ad iudicium, in quo dominus noster Iesus Christus veniet iudicare vivos ac mortuos et seculum per ignem.

CDGHLMPQZ

SIN.: 3 sunt *om.* D^1Q decexxxi] *sic plerique, etiam* CD^1, dcccxxxii *L* *ante* 4 *praem.* item mundi etas *CDG* ig. aet. m.] a. m. *Z*, m. a. *CDGLPQ* 5 usque *om. Z* habraham *M* 6 ab abraham *om. Z* 7 quarta] *MQZ*, quarta aetas *CHLP*, q. autem aetas *DG* 8 quinta] q. aetas *H* a danihele] a danielem *Z*, ad danielem H^a, *om. M* usque *om. Z* iohanne *Z* baptistam *om. Z* 9 sexta] s. quoque *Q* iohaune] i. baptista *DGPQ* in quo (qua *Z*) . . . 9/10 iudicare C^b (*super* quando *scr.* uel in quo) *HMZ*, quando veniet iudicare dominus noster (d. n. i. *Q*) C^aDGPQ, quando u. d. i. chr. iud. *L* 10 ac] et *DGLPQ* et] ac *CDG*

DEXTR.: 3 angelorum M^a

II. HISTORIA BRITTONVM.

HISTORIA BRITTONVM.

7 Brittannia insula

a quodam Bruto consule Romano dicta[1]. haec consurgit ab Africo boreali ad occidentem versus: DCCC in longitudine milium, CC in latitudine spatium habet[2]. in ea sunt viginti octo civitates et innumerabilia promontoria cum innumeris castellis[3] ex lapidibus et latere fabricatis et in ea habitant quattuor gentes Scotti Picti Saxones atque Brittones.

NENNIVS ($C^m D^m G L$).

Brittannie insule (igitur *L*) experimentum iuxta traditionem veterum explicare curabo. Brittannia insula a Brittone (britone *CL*) filio Isioconis, qui fuit filius Alani de genere Iaphedi (iaphed *L*) dicta est vel ut alii dicunt

NENNIVS INTERPRETATVS.

Britannia insula a Britone filio Isoconis dicta est vel ut alii dicunt

a quodam Bruto primo consule Romano. *Albion autem fuit primum nomen insulae Britanniae*[4]. octingentorum milium passuum in longitudine, ducentorum milium passuum in latitudine spatium habet. in ea sunt XXVIII *praecipuae* civitates quarum nomina haec sunt: *[vide infra c. 66 a]. sunt multae in ea civitates praeter has,* innumerabiles arces et castella aedificata. in insula Britannia habitant quattuor gentes, Scotti et Picti et Britones et Saxones.

CDGHKLMNPQZ et codices 1—11

SIN.: *praescr.* de quadam peritia a britania insule *Z*; *propter* CD^2GL *vide praef.* 1 brittannia *H (constanter) K (fere constanter) D (constanter)* M^b *(hoc loco),* brittania M^a, bryttannia *vel* bryttauia *deinceps M passim,* britania *vel* britannia *Z* insula] igitur insula *6. 7. 8. 10,* ergo insula *5* 3 dicta] *HKZ 1. 2,* dicta est C^vMN, uocatur *plerique* consurgit] *HKMNZ 1. 2,* autem surgit *plerique,* autem insula surgit *DG,* autem insula .i. britannia surgit *4* ab africo] *KMN 1. 2,* ab infranco *Z,* ad affricum *H,* ab af(f)rica *plerique,* ab aufrica *G* boreali] *KMN 1. 2,* boriali *H,* lioreali *Z,* brumali *plerique,* brumali id est hiemali siue boreali ortu *DG* 4 ad *om. Z* ab occidente *9* uersus] *HKZ 1. 2,* uersa *MN,* uergens *plerique* dccc] dcccc *Z* longo *Z* 5 mil. cc in lat. *om. N* in lat. sp. habet] *HKMNZ 1. 2,* (et *ins. Q*) in latitudine (in lat. *om.* D^1, in longitudine *G*, in *ins. P*) porrigit (porrigens DGP^b *5. 6. 7. 8. 10,* porrig *seq. spatio vacuo 11*) spatium *plerique* 6 in] et in *MN* xxuiii ciu.] *plerique cum Gilda,* ciu. xxuiii *Q 4,* xxxiii ciuitates *(quae deinde enumerantur, vide infra c. 66 a) MN* 7/8 cum innumeris (innumerabilibus *MN 8*) . . . 9 fabricatis *om. 9* 8 lap. et latere] *HKZ 1. 2,* lap. et lateribus *plerique,* latere et lap. *MN* 9 fabricatis et] *HKMN 1. 2,* fabricati sunt *Z,* fabricatis *plerique* habitant] *HKMNZ 1. 2,* prius habitabant *plerique* quattuor] tres *N* 10 saxones atque (*om. Z*) brittones] atque saxones et br. *DGPQ 3. 5. 6. 8. 9. 11,* saxones et br. *4. 7. 10,* saxones et antiqui brittones *MN*

1) *Hieronymus a. Abr. 1507:* Romae post exactos reges primum consules a Bruto esse coeperunt. — Scripserunt auctores (scr. enim *loco II*) a Dardano emanasse principium (dardanum principio emanasse *loco I*) Britonum: pater fuit Troii: Troius pater Priami et Anchise: Anchises pater Enee: Eneas pater Ascanii *ins. hoc loco et denuo p. 149, 5 (cf. ibi adn. 1) cod. Cantabrig. Mm V 29 (nobis 4).* 2) *Gildas c. 3:* Brittannia insula . . . ab Africo boriali propensius tensa axi, DCCC in longo milium, CC in lato spatium . . . tenens. 3) *Gildas l. c.:* bis denis bisque quaternis civitatibus ac nonnullis castellis. 4) *Beda h. eccl. 1, 1 (ex Plinii n. h. 4, 16, 102):* Brittania oceani insula, cui quondam Albion nomen fuit.

HISTORIA BRITTONVM.

8 Tres magnas insulas habet, quarum una vergit contra Armoricas[1]) et vocatur insula Gueith: secunda sita est in umbilico maris inter Hiberniam et Brittanniam et vocatur nomen eius Eubonia, id est Manau[2]): alia sita est in extremo limite orbis Brittanniae ultra Pictos et vocatur Orc. sic in proverbio antiquo dicitur, quando de iudicibus vel regibus sermo fit: 'iudicavit Brittanniam cum tribus in- 'sulis'.

9 Sunt in ea multa flumina, quae confluunt ad omnes partes, id est ad orientem, ad occidentem, ad meridiem, ad septentrionem, sed tamen duo flumina praeclariora ceteris fluminibus Tamesis ac Sabrinae quasi duo brachia Britanniae, per quae olim rates vehebantur ad portandas divitias pro causa negotiationis. Brittones olim implentes eam a[3]) mari usque ad mare[4]) iudicaverunt.

NENNIVS INTERPRETATVS.

Insula Gueith a meridie contra Britanniam (sita est), Eubonia id est Manau ab occidente inter eam et Hiberniam, insulae Orcades a septentrione contra eam.

Sunt in ea innumerabiles lacus. duo flumina praecipua in ea, Tamesis et Sabrina, super quae naves et rates insulae Britanniae cum divitiis totius insulae vehuntur. Britones olim totam insulam impleverunt a mari *Icht* usque ad mare *Orcadum.*

CDGHKLMNPQZ et codices 1. 2. 3. 4 (ad c. 8). 5 (ad c. 8). 6—10.

SIN.: 1 tres] et tres *N* magnas *om. Z* habent *N* 2 una] una australis *MN* contra] ɔ-e (*sic solet notari* id est) *Z* armonicas C^1H, gentes armoricas D^2G, gentes armonicas C^2. *7*, gentes armoricas i. ultramarinos britones *L* et uocatur *om. K 1. 2* 3 insula] *MNZ cum interprete*, inis *HKPQ*, *om. CDGL* gueith] guerth *M*, wiht *CP 3. 4. 5. 8. 9*, with *DGLQ 6*, wyth *7*, wych *10* sita est] consita *Z* umbiculo H^a. *2* 4 intra *9* 4/5 et uocatur nomen eius] *HKZ 1. 2*, uocaturque n. e. (n. e. *om. 4*) *plerique*, et nominatur *MN* 5 euonia *Z*, fubonia *G 5. 6*, feubonia *8*: *corruptum sine dubio ex forma Latina* Monapia, *fortasse per Orosianam librorum deteriorum* Euania (*suprascr. in cod. Rehdigerano* uel euonia) id est] *HKZ 1. 2*, lis *N*, uel *M*, *om. reliqui* 6 manau] mauuu *Z*, manay *CDGLP 3. 5. 6. 7. 8. 10*, manai *Q*, menay *4*, man *9* alia sita] tertia sita CD^2GLPZ *3. 4*, tertia *MN* extremo] extremo (-ma M^a) boreali *MN* limite] limide *G*, *om. Q* 7 orbris *Q* pictus *Z* 8 orc] *HK 2*, orch *MN 1*, orca *Z*, orcania *C* (*suprascr.* orc id est orcades insula id est sub arco posita) *D* (*suprascr.* orcades insule) *GP 3*, orcania insula (*in marg.* orcade . . . id est sub a. . . .) *L*, orkancia *8*, orkanie *6. 7. 10*, orkaniae *5*, orcanie *Q 9*, orcanei *4* sic (ut *ins. Z*, enim *ins. DG 5. 6. 7. 8. 10*) in prouerbio antiquo (prouerbiis antiquorum *Z*) dic. (d. a. *MN 10*) *om. 9* 9 quando . . . fit *om. Z* uel] et *MN 10* 10 fit] *plerique*, sit *G*, fuit *HK 1. 2* iudicauit] *HKMN 1. 2*, iudicabit *plerique*, regnauit *Z* britania *Z* cum *om.* D^1 *5. 6.* 7^1*. 8. 10* 12 multa fl.] fl. multa *MN*, flumina (*om.* multa) *K 2. 3* quae . . . 15 sed *om. 9* 13 ad] per *Z* partes] partes eius *MN* ad or. ad occ. ad mer. (et *ins. P 10*) ad (et *CL*, et ad *10*) septentrionem (septentrionalem *7*)] ad or. ad occ. ad aquilonem ad meridiem *Z*, ad or. et occ. (et occ. *om. N*) ad mer. et sept. *MN* 15 sed t. d. (d. t. *9*) flumina (*om. 9*)] *CHKLPQ 1. 2. 6. 8. 9. 10*, sed tamen duo sunt fluminia *Z*, sunt t. d. fl. *DGMN* 16 ceteris fluminibus (*om. 8*)] cetis fl. aliis *Z* tamensis D^1GMNZ *7. 10*, thamensis *6*, tamisia CD^2LP *3* ac] et *DGMNQZ 6. 7. 8. 9* 17 sabrinae] sabrina *MQ*, sabernia *N*, sauerna CD^1P *3. 8*, seuernia *L* quasi duo . . . 149, 3 inueni] nam *9* brachia] *HKMNZ 1. 2. 4. 5*, brachiatoria *reliqui*, brachitoria *L* 18 quam *H*, quem *Z* rate *M* ad portandas] apportandas *Q*, ad deportandas (-tantes C^a) *CDGLMNP 3. 6. 8* 19 pro *om. CDGLPQZ 3. 6. 7. 8. 10* negotiatinis *P*, negociorum *Z* 20 olim implentes eam] olisti impleuerunt britaniam *Z*, autem (*om. N*) olim impleuerunt eam et *MN*, enim iam olim impleuerunt eam et *DGPQ 3. 6. 7. 8. 10* a mari (mare Z^1) u. ad m. iud. (*om. Z*)] iud. a mari usque ad mare *C* (ad mare *om.* C^a) *DGLPQ 3. 6. 7. 8. 10*

[1]) id est ultramarinos Britones *ins.* C^mL. [2]) quam Britones insulam Gueid vel Guith (uocant *ins. Stevenson contra libros*), quod Latine divorcium dici potest *ins.* C^mL. [3]) *Gildas c. 3:* Brittannia insula . . . . duorum ostiis nobilium fluminum Thamesis ac Sabrinae veluti brachiis, per quae eidem olim transmarinae deliciae ratibus vehebantur, aliorumque minorum meliorata. [4]) id est a Totenes usque ad Catenes *add.* C^m *manu recenti.*

HISTORIA BRITTONVM.

Si quis scire voluerit, quo tempore post diluvium habitata est haec insula, hoc experimentum bifarie inveni.

In annalibus autem Romanorum sic scriptum est[1]). Aeneas post Troianum bellum cum Ascanio filio suo venit ad Italiam

NENNIVS INTERPRETATVS.

Post diluvium orbis a filiis Noe in tres partes divisus est, id est Europam et Africam et Asiam: Sem in Asia, Cham in Africa, Iaphet in Europa. primus homo venit ad Europam de genere Iaphet Alanus cum tribus filiis suis, id est Isacon, Armenon et Negua. Isacon habuit filios quattuor: Francum, Romanum, Britum, Albanum. Armenon autem habuit quinque filios: Gotum, Uilegotum, Cebetum, Burgandum, Longobardum. tres fuerunt filii Neguae: Uandalus, Saxo, Boarus. a Saxone filio Neguae orti sunt Saxones. Britus autem, a quo Britones, ipse filius Isiconis, filii Alani, filii Fethuir, filii Ogaman, filii Tai, filii Boidb, filii Semoib, filii Athacht, filii Aoth, filii Abair, filii Roa, filii Asra, filii Iobath, filii Ioran, filii Iaphet, filii Noe. hoc modo traditur in veteribus historiis Britonum.

cf. p. 159, 13.

cf. p. 160, 14.

In annalibus autem Romanorum narratur: Aeneas filius Anchisae post captam Troiam ad Italiam venit et accepit

---

CDGHKLMNPQ et codices 1—3. 6—10 (non habet Z)

SIN.: 2 haec insula] *ante* hab. est *G*, *om.* *C*[1]*D*[1]*PQ 3. 6. 8. 10* 3 bifariam *6. 7. 10*, bifaria *D*[1] 4 autem romanorum] hebreorum *9* sic *om. MN* 5 aeneas] a. igitur *MN* scriptus *1* traianum *M* 6 ascanio (ascano *MN*) f. suo] a. id est iulo (iulio *7. 10*) *6. 7. 10*, a. f. s. id est iulo *8* ad it. uenit *1*, uenit in it. *9*

[1]) *interponunt hoc loco quae sequuntur MNZ (et 8):* (de genelogia britonum de origine britonum *praem. Z*): De Romanis vero (*om. Z*) et Graecis trahunt ethimologiam, id est de matre Lavina (labina *Z semper*) filia Latini regis Italiae et patre (progenie *MN*) Silvi Aeneae (siluianiae *Z*, siluani *MN*) filii Inachi (enachi *Z*) filii Dardani. idem (fī *Z*) Dardanus filius Saturni regis (rex *Z*) Grecorum (gothorum *Z*) perrexit ad partem Asiae et Trous filius Dardani (tr. f. d. *Z*, ille *M*, illic *N*) aedificavit urbem Troie (troie *N*). (Dardanus pater Troi *ins. MN*). Trous (troius *MN*) pater Priami et Anchisae, Anchises pater Eneae (anenee *Z*), Eneas pater Ascani (astani *Z*) et Silvii (silluii *Z*). Silvius filius Aeneae et Lavinae filiae Latini (*om. MN*) regis Italiae. et de stirpe (stripe *Z*) Siluii (silluii *Z*, *om. MN*) filii Aeneae et Lavinae (ex labina *Z*) orti sunt Remus et Romulus et Brutus (et br. *om. MN*), tres (duo *MN*) filii reginae sanctimonialis Reae (sanctimonialis pro//mī reae *Z*, reae *suprascr.* id est iliae *M*, ilie reae *N*), qui fecerunt Romam. Brutus consul fuit in Roma epiromanus (*sic MNZ*; *cf. p. 145 col. 2 v. 17 18*), quando expugnavit Hispaniam ac detraxit eam (*om. Z*) in servitutem Rome [*cf. Hieronymus Abr.* 1875 *sub rubrica* Romanorum consulum: Brutus Hiberiam usque ad oceanum subigit.] et postea tenuit Bryttaniam insulam, quam habitabant (habitant *Z*) Bryttones (britones *Z*), Romanorum (*om. Z*) filii (filius illi *Z*) olim (olli *Z*) Silvio Posthumo orti (*om. Z*). ideo (ido *M*[a]) dicitur Posthumus, quia (qui *Z*) post mortem Aeneae patris eius natus est. et fuit mater eius Lavina super clandestina quando pregnans erat (quando fuit pr. et *Z*). ideo Silvius dictus est, quia in silva natus est (et *ins. Z*), ideo Silvei (*sic Z*, siluatici *M*, saluatici *N*) dicti sunt Romani reges (reg. rom. *Z*), et Bryttones, qui (quia *Z*) de eo nati sunt. sed a Bruto Bryttones (britones *Z*) et de Bruti stirpe (stripe bruti *Z*) surrexerunt. — *Additamenta diversa inserunt codices quidam deteriores, ut Cantabrigiensis Mm. 5. 29 id ipsum quod supra rettulimus ad p. 147 not. 1 praemittens* scriptum est ab auctoribus; *item aliud Rotomagensis incipiens:* sic ordinatur genealogia Eneae et Priami qui expugnatur in Troia, *finiens* filii Saturni, filii Coelii, *quod in adn. ad h. l. edidit Petrie.*

HISTORIA BRITTONVM.	*NENNIVS INTERPRETATVS.*
et superato Turno accepit Laviniam filiam Latini filii Fauni, filii Pici, filii Saturni in coniugium et post mortem Latini regnum obtinuit Romanorum vel Latinorum. Aeneas autem Albam condidit et postea uxorem duxit et peperit ei filium nomine Silvium [1]). Silvius autem duxit uxorem et gravida fuit et nuntiatum est Aeneae, quod nurus sua gravida esset et misit ad Ascanium filium suum, ut mitteret magum suum ad considerandam uxorem, ut exploraret quid haberet in utero, si masculum vel feminam. et magus consideravit uxorem et reversus est. propter hanc vaticinationem magus occisus est ab Ascanio, quia dixit Ascanio, quod masculum haberet in utero mulier et filius mortis erit, quia occidet patrem suum et matrem suam et erit exosus omnibus hominibus. sic evenit: in nativitate illius mulier mortua est et nutritus est filius et vocatum est nomen eius Bruto.	Laviniam, filiam Latini, filii Fauni, filii Pici, filii Saturni in coniugium. superato Turno Aeneas post mortem Latini regis obtinuit regnum Latinorum et condita est ab Ascanio filio Aeneae urbs Alba longa et uxorem duxit et peperit ei filium nomine Silvium. Silvius deinde duxit uxorem et gravida fuit et nuntiatum est Ascanio quod uxor filii sui gravida esset et misit nuntios ad filium suum, ut mitteret magum suum ad considerandam uxorem, ut exploraret utrum filium an filiam haberet. magus ivit et reversus dixit ad Ascanium, quod filium haberet in utero mulier et dixit: *vir fortis* erit et occidet patrem suum et matrem suam et erit exosus omnibus hominibus. in nativitate eius mater mortua est. nominatus est Britus et postea nutritus est.

CDGHKLMNPQ et codices 1—3. 6—10 (non habet Z)

SIN.: 1 accepit *om. MN* lauinam *NQ 8. 9*, labinam *M* 2 latiui] *8*, latini *suprascr.* regis *D*, latini regis *C²D²GL 8*, latini regis italiae *MN* filii fauni . . . in coniugium *om. 9* pici] piri *8*, pisci *CL³* in coniugium *post* regis italiae *MN 8* 3/4 regnum] aeneas regnum *MN 8* 4 romanorum] italie *9* uel latinorum] *HK 1. 2*, *om. reliqui* 5 aeneas] *HK 1. 2*, ascanius *reliqui cum interprete: de perturbata narratione diximus p. 140* autem] a. aeneae filius *9* et postea . . . 7 siluium] quae nunc est roma *9* 6 dux. ux. *6. 7. 10* et] quae *P* ei] labina (lauinia *N 8*) aeneae *MN 8* 7 saluium *N* siluius] ascanius *MN* 7/8 et grauida fuit] quae concipiens (accipiens *N*) grauida facta est *MN 8* 8 nunciatiatum *P* aeneae] ascanio *3²* *et sic interpres* 9 nurus sua gr. esset] gr. ess. n. s. *Q*, nurus sua gr. erat (et *ins. N*) pregnans *MN 8* 9/10 ad ascanium . . . 11 suum] et misit magum *9* ad *om. Q* 10 ascanium] siluium *3²*, *delevit interpres* filium *om. 3* ut mitteret *om. N* 11 uxorem] u. suam *MN 8* 11/12 ut exploraret] *HKMN 2. 8*, ū expl. *1*, et expl. *reliqui* 12 hab. in ut.] *HKMN 1. 2*, in ut. hab. *reliqui* si *om. MN 8* 13 et magus] *HK 1. 2*, et uenit magus et (*om. M*) *reliqui* 13/14 considerauit uxorem] ux. cons. *N 8*, cons. mulierem *CDGLPQ 3. 6. 7. 9. 10* 14 et reuersus est (*om. 3. 9*) *om. MN* 14/16 propter h. u. magus o. est (*om. 2*) ab asc. quia dixit] dixitque *CDGLPQ 3¹. 6. 7. 10*, et dixit *MN 8*, dixit *3². 9* 15/16 ascanio] a. aeneae filio *CDGLMNPQ 3¹. 6. 7. 8*, siluio ascanii (?) filio *3²*, *om. 9* 17 in utero mulier] uxor eius (eius filii *G*, *om. Q*) in utero *CDGLPQ 3. 6. 7. 10*, in utero (*om.* mul.) *9* et filius mortis erit] *HKNQ 1. 2*, et fatus (facundus *7. 10*, factus *8*) mortis (eius *ins. 7*) erit (erat *9*) *D¹ 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10*, et fatus mortis eius (eius mortis *C¹*) esset *C¹D²GP 3*, vir fortis erit *interpres*, et fatus (factus *L¹*, faetus *L²*) eius erit fortis *C²L*, et fatus (*sic D*, fatuus *suprascr.* uel fatus *P*) inquit illius erit fortis (*sic D*, forte *suprascr.* vel fortis *P*) *epitome codd. DP (supra p. 123 sub 11), deficit M, ubi iam inter* mulier *et* propter *legitur in litura scriptum manu posteriore:* et filius esset omnium hytalorum fortissimus amabilis *(vide supra p. 137)* 18 quia occidet (occideret *Hª 6. 7. 10*, occidit *D¹*, occidet inquit *CD²GL 3*) patrem suum (*om. CDGLPQ 3. 6. 7. 9. 10*) et matrem suam (*om. 8*) et erit exosus] *sic libri, etiam N, fuitque sine dubio in M (vide supra)* 19 hominibus] gentibus *Q* 20 *post* sic *ins.* propter hanc (*om. N*) uaticinationem (uaticionem *L*) occisus est magus ab eis (ascanio *MN 8*) et (*om. MN 8*) *CDGLMNPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* in] ut in *CDGLQ 3 (ut vid.) 8*, ut quia in *6. 7. 10*, nam in *P*, quod in *9* illius] ipsius *Q*, *inc. P¹* mulier] mater *Mᵛ* 20/21 mortua est] est m. *DP 3. 6. 7. 9. 10*, esset m. *Q* 21 et uocatum] uocatumque *CDGLMNPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* 22 britto *CLHMᵛ 3*, brito (*suprascr.* uel brutus) *DG*, brutus *Q*

[1]) *Hieronymus Abr. 838 seq.:* Latinis . . . post tertium annum captivitatis Troiae . . . regnavit Aeneas . . . ante Aeneam Ianus Saturnus Picus Faunus Latinus in Italia regnaverunt . . . Ascanius Aeneae filius Albam urbem condidit . . . Ascanius . . . Silvium Postumum fratrem suum Aeneae ex Lavinia filium . . . educavit.

NENNIVS (*$C^m D^m G^m$ et om. primis postremisque L*).

Haec est genealogia istius Briti (bruti *G*) exosi nunquam ad senos *[sic]* id est Britones ducti quandoque volebant Scotti (scocti *C*) nescientes originis (origenes *C*) sui ad istum domari (*hinc incipit L*). Britus (brutus *G*, brito *L*) vero fuit filius Silvii f. Aschanii f. Enee (f. ebnee f. asachanii *G*) f. Anchise f. Capen f. Asaraci (asarici *G*) f. Tros f. Erectonii (erictonii *CL*) f. Dardani filii Iupiter (iouis *C^2L*) de genere Cam (g. cain *DGL*, cain g. *C*) filii maledicti videntis et ridentis patrem Noe. Tros (quos *G*) vero duos filios habuit Hilium Asaracumque. Hilius condidit Hilium civitatem, id est Troiam primo, genuitque (que *om. G*) Lamedon (*sic D^1*, lamidon *CD^2L*, laimedon *G*). ipse est pater Priami. Asaracus autem genuit Capen. ipse est pater Anchise. Anchises genuit Eneam. ipse Eneas

NENNIVS INTERPRETATVS.

Britus vero filius Silvii, filii Ascanii, filii Aeneae, filii Anchisae, filii Capen, filii Assaraci, filii Tros, filii Erechtonii, filii Dardani, filii Iovis, filii Saturni, filii Celi, filii Telluris[1]), filii Zorastres, filii Mesram[2]), filii Cham, filii maledicti ridentis patrem[3]), filii Noe. Tros filius Erechtonii duos habuit filios Ilium et Assaracum. Ilius condidit Ilium, id est Troiam, fuit filius eius Lamidon pater Priami. Assaracus autem pater Capen fuit, Capen pater Anchisae, Anchises pater Aeneae, Aeneas pater Ascanii, qui ipse avus Britonis exosi.

---

1) '*Haec effeci ex Hibernico* mic Polloir' *Zimmer.* 2) *Clementis ficticii recognitiones a Rufino Latine versae 4, 27:* Cham . . cuidam ex filiis suis, qui Mesraim appellabatur, a quo Aegyptiorum et Babyloniorum et Persarum ducitur genus, . . . magicae artis tradidit disciplinam: hunc gentes quae tunc erant Zoroastrem appellaverunt. 3) 'filii maledicti ridentis patrem *codices duo habent Latine*'. *Zimmer.*

NENNIVS (CD²GL).

pater Aschanii (ascanii *CGL*: *desinit L*)[1]. sic inveni, ut tibi, Samuel, id est infans magistri mei, id est Beulani presbyteri, in ista pagina scripsi. set haec genealogia non scripta in aliquo (aliqua *G*) volumine Britanniae, set in scriptione mentis scriptoris (scriptorit *G*) fuit.

NENNIVS INTERPRETATVS.

hoc modo senior noster nobilis, id est Guanach, genealogiam Britonum ex chronicis Romanorum collegit.

HISTORIA BRITTONVM.

Post multum intervallum iuxta vaticinationem magi, dum ipse ludebat cum aliis, ictu sagittae occidit patrem suum non de industria, sed casu. et expulsus est ab Italia et arminilis fuit et venit ad insulas maris Tyrreni et expulsus est a Graecis causa occisionis Turni, quem Aeneas occiderat, et pervenit ad Gallos usque et ibi condidit civitatem Turonorum, quae vocatur Turnis. et postea ad istam pervenit insulam, quae a nomine suo accepit nomen, id est Brittanniam et implevit eam cum suo genere et habitavit

NENNIVS.

Post multos annos postea iuxta vaticinationem magi accidit, ut Britus coram rege patre sagittaret et sagitta eius *cavitatem temporis* regis percussit et occidit statim regem, id est patrem suum. et expulsus est deinde ab Italia ad insulas maris Tyrreni et Graeci expellunt eum ab insulis causa occisionis Turni, quem Aeneas occiderat. deinde venit ad Francos et civitas Torinis ab eo condita est. et postea venit ad insulam Britanniam *et occupavit regnum eius* et insula ex eo nominata est et implevit eam cum suo

---

CDGLHKMNPQ et codices 1—3. 6—10 (non habet Z)

SIN.: 1 multum] m. enim *CDGLPQ*, m. uero *MN 6. 7. 8. 10* interuallum] i. temporis *C^2DGL* 2 ludebat] luderet *CDGLMNPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* 3 aliis] pueris *MN* ictu (inopino ictu *C^2L*) . . . 4 non de (*om. Q*) ind. sed (de *ins. 6*) casu] *sic libri, etiam N et olim sine dubio M, ubi iam leguntur scripta in litura manu posteriore haec:* omnes superabat ut omnium dominus uideretur 4 et] propter hanc causam *CDGLPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10*, et per hoc *N*, idcirco autem inuidia *M^2*, *inc. M^1* 5 arminilis] *CD^2LHP 3. 9*, arminiis *D^1*, armilis *KM 1*, armimilis (*vel* ariminilis) *G*, armimillis *Q*, armillis *2*, ariminis *6. 7. 8. 10*, armiger *N*: ab italia et arminilis fuit *corruptum esse ex* ab Italiae terminis *coniecit Gutschmid,* a Romanis fugit *Hirschfeld* uenit] peruenit *MN* 5/6 ad insulas] in insulis *Q^a* 6 terreni *HM*, tirreni *N* 6/7 a graecis] inde *MN* 7 causa] pro causa *CDGLPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* occasionis *H^a* 8 occidit *MN* 9 usque ad g. *CLMNP 3. 6. 7. 10* 9/10 turonorum (turonum *Q*, torronerum *MN*) quae (quo *10*) uocatur] turonorum et vocauit eam a nomine cuiusdam militis sui qui (quae *C^1*) uocatur *CL* 10 turnis] turnus *C^2L*, turnip *C^1DGPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* postea] poste *9* 11 ad i. p. insulam (insulum *M^a*)] p. ad i. ins. *1*, ad ist. uenit ins. *CDGLP 3. 6. 7. 8. 9. 10*, uenit ad ist. ins. *Q* 12 suo nom. *CDGLPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* nom. acc. *MN* brittannia *CLMNPQ 9* 12/13 et impl. eam cum suo genere (sua gente *CDGLPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10*) et habitauit (habitabant *8*) ibi (in ea *M*) ab i. autem (quidem *6. 7. 10*, si quidem *CDGLPQ 3. 8. 9*) die (tempore *CDGLMPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10*) h. est (*om. L^a*) *om. N*

[1]) *Deprompta sunt haec potissimum ex scholiis Vergilianis Philargyrii ad georg. 3, 35 (similiter Serviana ad Aen. 8, 130):* ex Iove et Electra Atlantis filia nascitur Dardanus, ex quo Erichthonius, cuius Troius, cuius Assaracus, cuius Laomedon et Capyis et Laomedontis Priamus . . . Capyis Anchises, cuius Aeneas. *Ilum Ilii conditorem eadem scholia memorant ad Aen.* 1, 267. 2, 166; *Assaraci fratrem eum fuisse, id quod Graeci auctores pariter tradunt, aut effectum est ex loco Vergiliano 6, 650 aut adhibitus Dictys bell. Troi. 4, 22·*

HISTORIA BRITTONVM.

ibi. ab illo autem die habitata est Brittannia usque in hodiernum diem.

11 Aeneas autem regnavit tribus annis apud Latinos [1]). Ascanius regnavit annis XXXVII [2]). post quem Silvius Aeneae filius regnavit annis XII, Postumus annis triginta novem, a quo Albanorum reges Silvii appellati sunt [3]),

cuius frater erat Britto. quando regnabat Britto in Brittannia, Heli sacerdos iudicabat in Israhel et tunc arca testamenti ab alienigenis possidebatur [4]). Postumus frater eius apud Latinos regnabat.

NENNIVS INTERPRETATVS.

genere. hoc est initium inhabitationis eius *secundum Romanos.*

De regibus Romanorum.

Ianus rex Hesperiorum est primus rex qui apud Romanos regnavit: ex eo mensis Ianuarius nominatur. deinde regnavit Saturnus, deinde Iuppiter, deinde Dardanus filius Iovis, Picus filius Iovis, deinde Faunus annis XX, Latinus eius filius annis L [5]).

Aeneas tribus annis, Ascanius XXXIIII, Silvius annis XII, *donec filius Britus eum occidit.* Silvius nomen omnium regum ex eo

usque ad Romulum, qui filius Reae Silviae, filiae Numitoris, filii Proci Silvii, filii Aventini Silvii, filii Aremuli Silvii, filii Agrippae Silvii, filii Tiberii Silvii, filii Albani Silvii, filii Ascani Silvii, filii Postumii Silvii [6]):

hic et Britus fratres fuerunt, ambo filii Ascanii, filii Aeneae. Postumius regnavit apud Romanos XXXIX annis. Britus *regnavit* in Britannia *XXX annis,* Postumius frater eius regnavit apud Romanos ut diximus, Heli sacerdos iudicabat apud

---

CDGHKLMNPQ et 9 quando . . . 13 regnavit apud Latinos *loco diverso (cf. p. 134) Z*

SIN.: 2 *post* diem *rubricam* de regno Enee (et *ins. C*) Asehanii (et *ins. C*) Silvii (et *ins. C*) Briti et Postumi *ins.* C^2DG 3 tr. ann. regn. *N* 4 regnauit] autem *N*, *om. CDGLPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* annis *om. Q 6* 5 xxxuii] xxxiii *MN* post quem (quam *H*) silu. aen. fil. (en. fil. silu. *7. 10*, silu. fil. eius *Q*, aen. fil. *om. MN*) regnauit annis xii] et postumium fratrem suum reliquid heredem *3*: *comma* regnauit annis XII *insertum est, ut aliquatenus narratio constaret, stemmate scilicet supposito hoc:*

Aeneas
Ascanius — Silvius
Postumus — Britto

6 post(h)umus (postumius *H*, postunius regnauit *3*) annis (autem *DG*) xxxuiiii *ante* cuius *P* 8 app. (appallati *G*) sunt] sunt appellati *CLPQ 9* 9 frater nepos *3* britto] *CHQ 3*, brito *D* (*superscr.* brutus) *GL*, bruto *reliqui* 9/10 quando (uero *ins. MN*) regnabat britto (brito *Z*, bruto *KMN*)] q. brito regn. *L*, *om.* C^1DGPQ *3. 6. 7. 8. 9. 10* 10 in br. *om. G* heli] qua tempestate h. *DG 7.* 8^1*. 10*, quo tempore h. *6.* 8^2, tunc h. C^2L 11 in israhel] *KMNZ*, israhel *H*, israhelem *CDGLPQ 3. 6. 7. 9. 10*, ierlm *8* testamenti] domini *CDGLPQ 3. 6. 7. 8. 9. 10* 12 poss. ab aligenis (geni *superscr.*) *Z*, ab aligenigenis poss. *M* postumus . . . 13 regnabat *om. 8* postumus] postumius *HP*, postunius *3*, *superscr.* uel siluius *MN* 13 frater eius] autem fr. eius *MN*, ut diximus C^1D^1PQ *3. 6. 7. 9. 10*, uero frater eius ut diximus C^2D^2GL regn. ap. lat. *Z* *post* regnabat *rubricam* de peritia scottorum, id est quo tempore tenuerunt hyberniam *ins.* C^2D^2G

[1]) *Hieronymus chr. a. Abr. 838:* Latinis . . . regnavit Aeneas annis tribus. [2]) *Hieronymus l. c. 842:* Ascanius a. XXXVIII. [3]) *Hieronymus l. c. 880:* Silvius Aeneae filius a. XXVIIII. Silvius Postumus . . . a quo omnes Albanorum reges Silvi vocati sunt *(verba* regnavit annis XII *temere interiecta sunt: vide supra).* [4]) *Hieronymus l. c. 901 (Silvii Postumi XXII):* mortuo Heli sacerdote arca testamenti ab alienigenis possidetur. [5]) *Haec potissimum ex Hieronymo ad a. 839 ducta sunt, sed temere aucta adiectis Iove et Dardano et annis regnorum (cf. vol. 1 p. 143); Ianuarium a Iano nuncupari venit aut ex Macrobio 1, 13, 3 aut ex coniectura; Picus Vergilio Aen. 7, 48 filius est Saturni.* [6]) *Omnino ex Hieronymo, sed pro tertio rege Albano Silvio, quarto Aenea, quinto Latino hic intruditur unus Ascanius et omittuntur deinde plures.*

HISTORIA BRITTONVM.

12 Post intervallum multorum annorum non minus DCCC Picti venerunt et occupaverunt insulas, quae vocantur Orcades, et postea ex insulis vastaverunt regiones multas et occupaverunt eas in sinistrali plaga Brittanniae, et manent ibi tertiam partem Brittanniae tenentes usque in hodiernum diem.

13 Novissime autem Scotti venerunt

a partibus Hispaniae ad Hiberniam. primus autem venit Partholomus cum mille hominibus de viris et mulieribus et creverunt usque ad quattuor milia hominum et venit mortalitas super eos et in una septimana omnes perierunt et non remansit ex illis etiam unus. secundus venit ad Hiberniam Nimeth filius quidam Agnominis, qui fertur navigasse super mare annum et dimidium et postea tenuit por-

NENNIVS INTERPRETATVS.

filios Israel et invitis illis arca in captivitatem abducta est.

Ex occupatione a Brito facta usque ad occupationem insularum Orcadum a Pictis factam DCCCC anni sunt, et Picti tertiam partem septentrionalem insulae Britanniae vi occupaverunt et manent ibi usque in hodiernum diem.

Scoti deinde *eandem plagam* occupaverunt *quam Picti et foedus cum Pictis contra Britones fecerunt.*

Saxones postea occupaverunt insulam Britanniam tempore Marciani regis. Guorthigernus tunc rex Brittonum erat. ducibus duobus fratribus Horsa et Hengist Saxones tribus longis navibus a Germania advecti sunt et Brittones in marginem insulae truserunt[1]).

De occupatione Hiberniae ut Nennius narrat.

Primus Partholon occupavit Hiberniam cum mille hominibus tam de viris et mulieribus et creverunt in Hibernia usque ad multa milia hominum, donec mortalitas omnes in una septimana occidit. deinde occupavit Nemeth Hiberniam, filius quidam Agnominis; semen eius mansit ibidem per multos annos, donec in Hispaniam migraverunt: *fugientes (praedones) maritimos, id est Fomorachos.* [2]) *deinde (occupaverunt Hiberniam) Firbolg* (viri bulga-

---

CDGHKLMNPQ (non habet Z)

SIN.: 1 int.] int. uero *MN* ann. mult. *CDGLP*, autem ann. mult. *Q* 2 dccc] dccc octigentorum *MN*, dcccc *CDGLPQ cum interprete* 2/3 et occupauerunt] in *Q* 3 uocantur (uocatur *M*) orcades (ordaces H^1)] orc. uoc. *CDGLPQ* 4 ex insulis uast. reg. multas] ex insulis finitimis (affinitimis *CDGLP*) uast. non modicas (modice D^1) et multas reg. *CDGLPQ* 5 et occupauerunt] occupaueruntque *CDGLPQ* 6 plaga] parte *MN* et manent ibi t. p. br. (br. p. *N*) t. u. in h. diem] *MN*, et manent ibi (*om. CDGLQ*) usque in (*om.* K^1) hod. diem (ibi *ins. CDGLPQ*) tertiam p. br. tenuerunt et tenent usque in hodiernum diem (usque nunc *CDGLPQ*) *CDGHKLPQ* 9 uen. sc. *CDGLPQ* 10 hispinie L^a hiberna H^1 11 autem] uero *MN*, a. homo *CDGL*, *om. Q* uenit *om. N* partholomus] H^2*KMN*, partholom*s H^1, bartholom(a)eus *CDGLPQ*, partholon *interpres:* Partholoius *Galfredus 3, 12* 12 de uiris et mul.] *HK*, tam uiris quam mul. *CDGLPQ*, uiris scilicet et mul. *MN* 13 usque *om. NQ* 13/14 et uenit] uenitque *MN* 14 super eos mort. *CDGLPQ* 14/15 septiman* H^1 15 et non remansit ex illis (eis *K*) etiam (nec *CDGLPQ*) unus] ita ut ne unus quidem remaneret ex illis *MN* 16 secundus] s. autem *MN* 16/17 ad hib. uen. *CDGKMNQ* 17 nimeth] nimech *P*, mineth *Q* quid. fil. *CDGLPQ* 17/18 agnominis] agnonis *N*, agenoris (*superscr. m. rec.*) P^2

[1]) '*Sumpta sunt haec ex Beda h. eccl. 1, 14. 15*' *Zimmer.* [2]) '*Deinceps plura adiecta sunt ex traditione Hibernica*'. *Zimmer.*

HISTORIA BRITTONVM.

tum in Hibernia fractis navibus eius et mansit ibidem per multos annos et iterum navigavit cum suis et ad Hispaniam reversus est. et postea venerunt tres filii militis Hispaniae cum triginta ciulis apud illos et cum triginta coniugibus in unaquaque ciula et manserunt ibi per spatium unius anni. et postea conspiciunt turrim vitream in medio mari et homines conspiciebant super turrim et quaerebant loqui ad illos et numquam respondebant et ipsi uno anno ad oppugnationem turris properaverunt cum omnibus ciulis suis et cum omnibus mulieribus excepta una ciula, quae confracta est naufragio, in qua erant viri triginta totidemque mulieres. et aliae naves navigaverunt ad expugnandam turrim, et dum omnes descenderant in litore, quod erat circa turrim, operuit illos mare et demersi sunt et non evasit unus ex illis. et de familia illius ciulae, quae relicta est propter fractionem, tota Hibernia impleta est usque in hodiernum diem.

NENNIVS INTERPRETATVS.

rum) *et Fir Galeoin et Fir Domnann, qui de semine Nemeth erant. deinde occupaverunt Hiberniam Tuatha de Danann, inter quos illi praeclari viri: Luchtenus artifex, Credenus figulus, Dianus medicus, Eadan filia eius nutrix poetarum, Goibnen faber, Lug filius Eithne qui sciebat omnes artes, Dagda filius Eladan filii Delbaith rex, Ogma frater regis qui litteras Scottorum invenit: hi viri proelium magnum cum praedonibus maritimis, id est cum Fomorachis, commiserunt,* qui *fuga* in turrim suam id est in arcem firmissimam in mari sitam se reciperent. et Hibernenses *venerunt post eos ad mare et* pugnabant adversus illos, donec mare operuit omnes praeter familiam unius ciulae et occupaverunt deinde insulam.

NENNIVS *(C^mD^mGL).*

Nulla (tamen *ins.* C^2L) certa historia originis Scottorum continetur (reperitur C^vL^v).

CDGHKLMNPQ (non habet Z)

SIN.: 1 hiberniam *DG* eius] suis *KMN* 1/2 et mansit] mansit *Q*, mansitque *CDGLP* 2 ibi *MN* 3 nanigauit cum suis et] nanigio cum suis *MN* 3/4 reuersusque est ad h. *CDGLPQ*, reuersus est ad h. *MN* 4 et postea] deinde *MN* 5 militis] multis *N*, cuiusdam militis *CDGLPQ* chiulis *P* (*sic uel* chyul- *semper*) *CL*, ceolis M^bN, cocolis M^a 5/6 apud illos *om. MN* 7 et (*om. DGPQ*) cum (*om. K*) xxx coniugibus (mulieribus *CDGLPQ*) in unaquaque ciula (chiula *P*)] in unaquaque ceola habentes xxx coniuges *MN* 7 ibidem *Q* 8 anni unius *CL* conspiciunt turrim (turrem *PQ*) uitream] apparuit illis uitrea turris *MN* 9 mari] mare *DGH*, maris *MN*, *om.* K^a et] et quasi *MN* 10 conspiciebant] consp. esse *MN*, intuebantur *CDGLPQ* quaerentes *MN* 11 et numquam] numquam *HMN*, qui nequaquam *DG* 12 uno anno] uno animo D^1Q, unanimo uno consensu *P*, ideo uno consensu D^2G, unanimo consensu *CL* turrim *Q* 13 praeparauerunt *KM*, praeparauerunt se *N* cum omn. ciulis (chiulis *P*) suis] cum suis ceolis (cocolis M^a) omnibus *MN* 15 cum omnis *M*, *om. N* excepto *C* 15 ciula (chiula *P*)] naue *MN* confracta est] H^b, c. es* H^a, c. erat *MN*, c. esset *K*, quassata (quassa *Q*) erat *CDGLPQ* 16 tr. uiri *Q* 17 et aliae] aliae *CDGLPQ*, aliae autem *MN* 18 omnis *H* 18/19 descenderant] H^1K, descenderent $C^tD^vGH^2L^tMNP$, descenderunt $C^vD^tL^vQ$ 19 circa] iuxta L^v turrim *om. P* 20 illos] eos *Q* dimersi *CDGLNQ* et non euasit unus ex illis] nec unus ex illis omnibus (o. i. *CDGL*) euasit *CDGLPQ*, *om. MN* 21 et de fam.] de fam. uero *CDGLPQ*, sed de fam. *MN* 22 chiule *P*, cocolae *M*, ceolae *N*, *in marg. add.* confracte *CL* relicta est propter fractionem] relicta est (fuerat *P*), ut diximus (dicimus *G*) propter (post *P*) confractionem *CDGLPQ*, naufragio confracta remanserat *MN* 23 repleta *CDGLP*

HISTORIA BRITTONVM.

et postea venerunt paulatim a partibus Hispaniae et tenuerunt regiones plurimas.

14 Novissime venit Damhoctor et ibi habitavit cum omni genere suo usque hodie in Brittannia. Istoreth Istorini filius tenuit Dalrieta cum suis; Buile autem cum suis tenuit Euboniam insulam et alias circiter; filii autem Liethan obtinuerunt in regione Demetorum [1] et in aliis regionibus, id est Guir Cetgueli, donec expulsi sunt a Cuneda et a filiis eius ab omnibus Brittannicis regionibus.

15 Si quis autem scire voluerit, quando vel quo tempore fuit inhabitabilis et deserta Hibernia, sic mihi peritissimi Scottorum nuntiaverunt. quando venerunt per mare rubrum filii Israhel, Aegyptii venerunt et secuti sunt et demersi sunt, ut in lege legitur. erat vir nobilis de Scythia cum magna familia apud Aegyptios et expulsus est a regno suo et ibi erat,

NENNIVS INTERPRETATVS.

Dicunt alii progeniem Nemeth duce Fergus Lethderg filio Nemeth turrim expugnavisse.

Deinde venit Damoetor *cum octo navibus* et habitaverunt in Hibernia et occupavit magnam partem eius. Firbolg autem occupaverunt Euboniam et alias insulas praeterea: *Ara, Ili et Rechra. progenies autem Galeoin filii Herculis occupavit insulas Orcadas*, id est, Istoreth filius Istorini filii *Aigine filii Agathirsi* [2] . . . . Filii Liethan *filii Herculis* obtinuerunt regionem Demetorum et Guir et Cetgueli, donec Cuneda cum filiis suis eos expulit a Britanniis.

De migrationibus Scottorum.

Hoc modo autem peritissimi Scottorum migrationes veterum ducum suorum nuntiant. erat quidam vir nobilis expulsus a regno Scythia in exilio apud Aegyptios, tum quando filii Israel venerunt per mare rubrum et Pharao cum exercitu suo demersus est. pars exercitus, quae e demersione evasit, illum exulem ex Aegypto expulit.

CDGHKLMNPQ (non habet Z)

SIN.: 1 et ten.] tenueruntque *MN* 2 *post* plurimas *ins.* in bryttania *MN* 3 clamhoctor *CDGLPQ*, deamoctor *N* 4 gente sua *CDGLPQ* *ante* usque *ins.* quod superest *MN* 5 in brittanniam *HK*, in brittania quoque *CDGLPQ*, *om. MN* istoret *N*, historeth *L* istorini] historini *Q*, istorinis *N*, istorī *H*, istoꝝ = istorum *K* 6 tenuitque *DGQ* dalrietam *CLP*, clarieta *Q*, dalmeta *MN* cum suis *ante* tenuit *MN*, *post* insulam *L* buile] firbolg *interpres* 7 ten. cum suis *MNQ* euboniam] id est man *superscr. CDL*, *in textu G* alias circiter] in alia circiter *HK*, alia circiter loca *MN*, alias regiones circiter *C*² 8 liethā *H*, lithan *Q*, liețham *N* 8/9 in regione] regionem *CDGLMNPQ* 9 demaetorum *M*, dimetorum *D*, dimethorum *G*, dimectorum *CLP* et in (*om. KQ*) aliis regionibus id est] et alias prouintias *MN*, *post* regionibus *ins.* se dilatauerunt *CDGLPQ* 10 guir (guhir *CKL*, guhyr *P*, guhil *DG*) cet(cer *Q*)gueli (guely *P*) *CDGLHKPQ*, guoher et cetgueli *MN*: *potest item scribi* Guire et Gueli 12 reg. br. *CDGLMNPQ* 13 qui *N* autem *om. LP* uoluerunt *N* quando uel quo tempore] quo t. u. quando *K*, quanto tempore *CDGLMNPQ* 14 fuit] *requiritur* habitata fuit *vel simile quiddam* 15 periti *MN* 16/17 per mare rubrum filii israhel] *H*, f. israhel (eius *N*) p. m. r. *KMN*, f. isr. transeundo m. r. (r. m. *CGLQ*) *CDGLPQ* 17 aeg. uen. (u. a. *CDGLPQ*) et secuti sunt (eos *ins. K*)] illos persecuti sunt egyptii *MN* 18 et demersi s. ut in l. legitur] demersique (dimersique *CDGL*) in mare ut scriptura refert *CDGLPQ* 19 erat] e. in (*om. L*¹) illis diebus *CDGLPQ*, erat autem *MN* scithiam *N* 20 apud] et apud *N* 20/21 et expulsus est] expulsus (epulsus *L*ª) *CDGLPQ*, ante eiectus *MN* 21 a] de (*superscr.* a *M*) *MN*

[1]) Ubi civitas est quae vocatur Mineu *ins. C (in textu) D (in textu) GL.* [2]) *'Sequitur apud interpretem origo Pictorum excerpta fere ex chronicis Picticis Latinis (Skene chronicles of the Picts and chronicles of the Scots. Edinburg 1867 p. 1—10) a nobis omissa'. Zimmer.*

HISTORIA BRITTONVM.

quando Aegyptii mersi sunt, et non perrexit ad persequendum populum dei. illi autem, qui superfuerant, inierunt consilium, ut expellerent illum, ne regnum illorum obsideret et occuparet, quia fortes illorum demersi erant in rubrum mare, et expulsus est. at ille per quadraginta et duos annos ambulavit per Africam, et venerunt ad aras Filistinorum [1]) per lacum Salinarum et venerunt inter Rusicadam et montes Azariae et venerunt per flumen Malvam et transierunt per Maritaniam ad columnas Herculis et navigaverunt Tyrrenum mare et pervenerunt ad Hispaniam usque et ibi habitaverunt per multos annos et creverunt et multiplicati sunt nimis et gens illorum multiplicata est nimis. et postea venerunt ad Hiberniam post mille et duos annos, postquam mersi sunt Aegyptii in rubrum mare, et ad regiones Darieta, in tempore, quo regnabat Brutus

NENNIVS ($C^m D^m G L$).

iste gener Pharaonis erat, id est mas Scozze (scotte *GL*) filie [2]).

NENNIVS INTERPRETATVS.

quia gener Pharaonis demersi erat, id est Pharaonis Cencris [3]).

viri Scythici deinde cum familia sua per Affricam ambulaverunt usque ad aras Philistinorum ad lacus Salmarum et inter Rusicadam et montem Iasdaire et trans flumen Malvam et per viam maritimam ad columnas Herculis *trans Gaditanum fretum* usque ad Hispaniam et ibi habitaverunt deinde, donec filii militis Hispaniae cum triginta ciulis et cum triginta coniugibus in unaquaque ciula ad Hiberniam venerunt, mille et duos annos postquam mersus est Pharao.

CDGHKLMNPQ (non habet Z)

SIN.: 1 demersi *MN* 1/2 et non perrexit] ipse non iuit *CDGLPQ*, et non exiuit *MN* 2 persequendum *CDGKLMNPQ*, sequendum *H* 3 superfuerunt Q^2, superfuerant aegyptii *MN* inierunt . . . 5 obsideret et (ut *Q*) occuparet] facto consilio cum ne obsideret illorum regionem (reg. ill. *N*) ab ei̊s expulerunt *MN* 5 fortes] fratres *CDGLPQ*, maiores *MN* 6 illorum] eorum *MNQ* demersi (dimersi *H*) erant in rubrum mare] submersi erant in rubro mari *CLPQ*, submersi fuerant in mari rubro *DG*, in rubro mari demersi (dimersi *N*) erant *MN* 7 et (sicque *CDGLPQ*) expulsus est at ille] at ille (ita *ins. N*) expulsus *MN* 7/8 per annos xlii (xl *N*) *MN* 8 ambulauit per] perambulauit *PQ*, circuiens per *MN*, ambulauit C^1 affrica *K* 8/9 et uenerunt] et uenit *DG*, peruenit cum familia *MN* 9 ad] *om. C*, per L^1 aras filistinorum] *significari aras Philenorum agnovit Galfredus V, 11* per] et per *MNPQ* 10 salinarum (-narium C^1)] *CDGLMNPQ cum Peutingerana (supra p. 114) et Galfredo l. c.*, palmarum *HK*, salmarum *interpres* et *om. MN* uenerunt] uenit *DG* 11 montes azariae (azare *CDGLPQ*)] montana syriae *MN*, montem iasdaire *interpres:* inter Ruscicadam et montes Aaarae *Galfredus l. c.* uenerunt] uenit *DG* per] supra *P* 12 malua *CDGLMN*, maluae *P*, in alua *Q* et transierunt] transieruntque *MNPQ*, transiitque *DG* maritaniam *M*, mauritaniam *N cum Galfredo*, maritana *HK*, maritimam *CDGLPQ*: per uiam maritimam *interpres* 17 ercolis *H*, herculi *M* et (*om. M*) nau. tyrrenum (terrenum HM^b, terrenam M^a) mare] nauigantes (nauigans *DG*) per m. t. *CDGLPQ* 14 peruenerunt ad hisp. usque (u. ad h. *MN*)] applicuerunt (applicuit *DG*) ad hispaniam *CDGLPQ* 15 et ibi p. a. hab. multos *MN*, habitaueruntque (habitauitque *DG*) ibi per m. a. (per m. a. ibi *Q*) *CDGLPQ* 16 creuit *DG* nimisque mult. sunt *CLPQ*, nimisque multiplicatus (que *add.* D^a) est *DG*, ac (et *N*) mult. sunt *MN* 16/17 et gens illorum (eorum *P*, eius *DG*)] ac ill. gens *MN* 17 multiplicata est *MN* nimis] ualde *MN*, *om. CDGLPQ* et *om. MN* 18 uenerunt] uenit *DG* 19 et duos annos] duos annos *Q*, duobus annis *CDGLP* postquam . . . 20 mare] p. demersi (dimersi *N*) s. a. in mari rubro *MN*, post mersionem egyptiorum in mari rubro *CDGLPQ* 20 et] et uenerunt *CDGLPQ* et ad regiones darieta (dalrieta *CDL*, dalriata *G*, dalricta *Q*, dalriete *P*) *om. MN*

[1]) *Hinc videtur adhibita esse tabula similis Peutingeranae (vide supra p. 114).* [2]) *post* filie *add.* pharaonis, a quo ut fertur Scocia appellata fuit *L fuitque fortasse, sed manu recenti, in C, ubi eranuerunt quae eo loco post tempus adscripta fuerunt. — Cf. de hac fabula Zimmer p. 216.* [3]) *Gregorius Turonensis hist. Franc. 1, 17 (aut adnotatio inde profecta ad Hieronymi chron. a. Abr. 490 quae reperitur et in cod. Berolinensi Phillippsiano 1872 = 126 saec. X et in edd. Pontaciana aliisque antiquis):* tempore Moysi . . . regnabat . . . apud Aegyptios Cencris duodecimus, qui et in mare obrutus est rubro.

HISTORIA BRITTONVM.

apud Romanos, a quo consules esse coeperunt, deinde tribuni plebis ac dictatores. et consules rursum rem publicam obtinuerunt per annos CCCCXLVII [1]), quae prius regia dignitate damnata fuerat.

Brittones venerunt in tertia aetate mundi ad Brittanniam; Scotti autem in quarta obtinuerunt Hiberniam. Scotti autem, qui sunt in occidente, et Picti de aquilone pugnabant unanimiter et uno impetu contra Brittones indesinenter, quia sine armis utebantur Brittones. et post multum intervallum temporis Romani monarchiam totius mundi obtinuerunt.

16 A primo anno, quo Saxones venerunt in Brittanniam usque ad annum quartum Mermini regis supputantur anni CCCCXXVIIII [2]). a nativitate domini usque ad adventum Patricii ad Scottos CCCCV anni sunt. a morte Patricii usque

NENNIVS INTERPRETATVS.

Rex autem eorum, id est Donn, mersus est apud Tech Donn; tres deae illo tempore in Hibernia regnabant: Folla, Banba, Eire et in tribus proeliis a filiis militis fugatae sunt, et filii militis postea regnum occupaverunt. contentio magna inter filios militis de regno facta est, donec Amargin eorum iudex illos pacavit. haec est pax: Hibernia in duas partes divisa est et Eber occupavit australem plagam et Eremon septentrionalem et posteri eorum habitant in insula usque hodiernum diem.

Britones igitur occupaverunt hanc insulam in tertia aetate mundi; Scotti autem in quarta aetate mundi occupaverunt Hiberniam; *in eadem aetate Picti occupaverunt septentrionalem partem insulae Britanniae; in sexta autem aetate venerunt* Dalriatae *et occupaverunt partem Pictorum et in eadem aetate occupaverunt Saxones partem suam a Britannis.* post multum intervallum temporis Romani monarchiam mundi obtinuerunt.

CDGHKLMNPQ (non habet Z)

SIN.: 1 consules] postea c. *C²DGL* 3 rursum *om. C¹D¹MNPQ* rem plubicam *H* tenuerunt *P* 4 quae] queque *N* 5 regia] gregia *G* dignitate] potestate uel dignitate *Q* damnata] dampna** *H¹*, dampnati *H²* fuerat] *CDGLMNP*, fuerant *HKQ* 6 uenerunt *post* britanniam *MN* m. aet. *Q* 7 scotti] scithae autem (anautem *Q*) *PQ et* (*suprascr.* uel scotti) *D*, scite autem id est scotti (scoti *G*) *CGL* quarto *H¹*, quarta etate mundi *CD²G* 6 scotti] scithe *CDGLPQ* 8/9 qui sunt in] de *MN* 10 pugn. unanimiter et u. impetu contra br. indesinenter (indesinter *K*)] unanimiter pugn. contra br. et uno actu indes. *MN* 12 utebantur (*om. in sp. vac. P*) brittones] bryttones commorabantur *MN* 12/13 internallum] spatium *MN* 15 primo anno quo] tempore quo pr. *MN* 16/17 quartum] tercium *N* 17 mermeni *MN*, meruini *L* 17 computantur *MN* 18 xx *om. Hᵃ* domini] autem d. *MN*, domini nostri iesu christi *CDGLPQ* 19 usque ad] usque *M*, ad *D* (*non CGL*), *om. Hᵃ* patricii] sancti p. *CDGLPQ* scottos] hyberniam *CDGLPQ* 20 sunt] numerantur *CDGLPQ*, fuerunt *MN* morte] m. uero *MN*, morte sancti *DG*

[1]) *Hieronymus Abr. 506:* Moyses . . . dux itineris ex Aegypto Hebraeorum gentis efficitur. *Abr. 1507:* Romae . . . consules a Bruto esse coeperunt, deinde tribuni plebis ac dictatores et rursum consules rem publicam obtinuerunt per annos ferme CCCCLXIIII *(1507—505 = 1002).* [2]) *Cf. annales Cambriae ad a. 400 (= p. Chr. 844):* Mermin moritur.

HISTORIA BRITTONVM.

ad obitum sanctae Brigidae sexaginta anni [1]). a nativitate Columbae usque mortem Brigidae quattuor anni sunt [2]). initium compoti: viginti tres cycli decemnovennales ab incarnatione domini usque ad adventum Patricii in Hiberniam et ipsi annos efficiunt numero CCCCXXXVIII, et ab adventu Patricii usque ad cyclum decemnovennalem, in quo sumus, viginti duo cycli sunt, id est, CCCCXXI sunt, duo anni in ogdoade usque in hunc annum, in quo sumus.

17 Aliud experimentum inveni de isto Bruto ex veteribus libris veterum nostrorum. tres filii Noe diviserunt orbem in tres partes post diluvium. Sem in Asia, Cham in Africa, Iafeth in Europa dilataverunt terminos suos [3]). primus homo venit ad Europam de genere Iafeth Alanus [4]) cum tribus filiis suis, quorum nomina

vide p. 149, 1 seq.

CDGHKLMN (*hi duo om.* 4 initium . . . 12 in quo sumus *vel potius transferunt mutata ad p. 172, 3*) *PQ et inde a* 15 tres filii *Z* (*de loco cf. p. 134*)

SIN.: 1 ad *om. K* sexaginta (xl *MN*) anni (*ins.* sunt *CDGLP*, computantur *Q*, et *MN*) a n. columbae (columkillae *CDLPQ*, sancti columkille *G*, columcille *MN*) u. (ad *ins. CDGLMNPQ*) mortem (m. sanctae *K*, obitum sanctae *CDGLP*, natiuitatem *N*) brigidae *om. K*, a natiuitate c. u. ad o. s. br. q. s. anni *om.* D^a (*addidit manus prima*) 3 sunt anni *CDGLPQ*, anni fuerunt *MN* 4 xxxiii *Q* cycli] clici *H*, *om. Q* 4/5 decemnouenales *P*, decennouenalis (*corr. ex* -noualis) *H*, decennouennalis (*corr. ex* -uannalis) *K*, decennouenalis *Q* 5 ab incarnatione] a natiuitate *Q* 6 ad *om.* H^1 patricii] sancti p. C^2DGL in] ad *Q* 7 anni *CDGLPQ* numero] numerum *CDGLP*, numerum eorum *Q* *post* ccccxxxuiii *ins.* annorum C^2L 8 et *om. CDGLPQ* patricii] patricii (sancti patricii *DG*) in (*om. Q*) iam dictam insulam *CDGLPQ* ad *om. CDGLP* cliclum *H* 9 decennouennalem *K*, decemnouenalem PQ^1, decennouenalem H^2, decennoualem H^1, decemnoualem Q^2 10 sunt cycli *CDGLPQ* xxi] xi D^a sunt] et sunt *CDGLPQ* 11 duo] uero *G* odoade *Q*, ogdoada H^2 12 in quo sumus *om. CDGLPQ* 13 inueni] didici *MN* 14 bruto] D^2GKPQ, brutto *H*, brutone *MN*, britto CD^1(?), brito *L* ueteribus] antiquis *MN* ueterum (ueteribus *Q*) nostr.] n. u. *MN* 15 orbem] o. terrarum *Q*, o. terrae *MNZ* 16 post] primo post C^2D^2GL sem] sen *N*, sem regnauit C^2L 17 cam *M*, chau *N* europa (*ins.* sic *CDGLPQ*, et *MN*) dil. . . . 18 pr. homo (*om.* C^1GPQ) uenit ad *om. K*, dilatauerunt . . . 18 homo uenit *om. Z* 19 de genere (generere *QZ*) iaphet *ante* uenit *CDGLPQ*, *om. MN* 19/20 alanus] alanius (alamus *G*, alanus *CL*) nomine *CDGLPQ*

[1]) *Cf. annales Cambriae ad a. 13 (= p. Chr. 457):* sanctus Patricius ad dominum migratur; *ad a. 77 (= p. Chr. 521):* quies sanctae Brigidae. [2]) *Cf. annales Cambriae ad a. 77 (= p. Chr. 521):* sanctus Columcille nascitur. quiae sanctae Brigidae. [3]) *ins. CDGLPQ haec:* in tres partes, quia tot erant fratres. in Asia sunt provincie XV: India, Achaia (achaica *L*), Parthia, Syria, Persia, Media, Mesopotamia, Cappadocia, Palestina, Armenia, Cilicia (scilicia *Q*), Caldea, Suria (syuria P^a), Egyptus, Libia. in Affrica sunt provincie XII: Liddia, Cyrini (cirene *Q*), Pentapolis, Ethiopia, Tripolitana (-nia *DG*), Bizantia (bixantia *L*), Getulia, Natabria, Numedia (numidia *P*), Samaria, Sirtes maiores et minores. in Europa sunt provincie XIIII: Roma (italia $C^vD^2L^v$, roma id est ytalia *G*), Calabria, Hispania, Alamannia (alemannia *GQ*), Macedonia, Tracia, Dalmatia, Pannonia, Colonia, Gallia, Aquitania (aequitania *D*, *non CGL*), Britannia, Hibernia, Aquilonarii infra Occeanum (id est australia *supra v. CDL, in textu G*) — Quomodo tres filii Noe Sem, Cham et Iaphet diviserunt inter se totum mundum post diluvium in tribus partibus et quot provintie sint in unaquaque parte sicut spera subscripta et depicta aperte demonstrat *addit L; sphaerae quae sequitur imago, quam repraesentavit aliquatenus Petrie mon. hist. Brit. 1 p. 58, adscripta habet tam supra relata quam quae infra leguntur c. 18.* [4]) *Laterculus (post alios editus a Carolo Muellenhoff in additamentis ad Taciti Germaniam ed. 2 p. 163) ad codicem Augiensem CCIX scriptum c. a. 800:* 'Alaneus dictus est homo qui genuit tres filios, id

HISTORIA BRITTONVM.

sunt Hessitio, Armenon, Negue. Hessitio autem habuit filios quattuor: hi sunt Francus, Romanus, Britto, Albanus. Armenon autem habuit quinque filios: Gothus, Valagothus, Gebidus, Burgundus, Longobardus. Negue autem habuit tres filios: Vandalus, Saxo, Boguarus. ab Hisitione autem ortae sunt quattuor gentes Franci, Latini, Albani et Britti. ab Armenone autem quinque: Gothi, Valagothi, Gebidi, Burgundi, Longobardi. a Neguio vero quattuor Boguarii, Vandali, Saxones et Turingi. istae autem gentes subdivisae sunt per totam Europam. Alanus autem, ut aiunt, filius fuit Fetebir, filii Ougomun, filii Thoi, filii Boib, filii

vide p. 149, 6 seq.

vide p. 149, 14. 171, 13.

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 sunt] hec *P*, sunt haec *CLQ*, haec sunt *DGN*, *om. M* hessitio] *H*, hessicio *K*, ysicio *Q*, ysition *CLP*, ysicion *DG*, hission *Z*, hisicion *M*, hisition *N*, isacon *interpres* armenon] *CGLMNPQZ*, armeno *H*, armenio *K*, armenion *D* negue] *HK*, neguo *CDGLPQ*, neugo *Z*, neugio *MN* hessicio *K*, hissitio *H*, ysition *CLPQ*, ysicion *D*, isition *G*, hission *Z*, hisicion *MN* 2 autem *om.* C^1DGPQZ qu. fil. *CDGLPQZ* hi (ii *K*, hii *Q*) sunt] quorum nomina (hec *ins. G*) sunt C^2D^2GL, *om.* D^1MNZ 2/3 francum romanum *MN* 3 britto albanus] *HK*, almannus (almanus Z^a) brito *Z*, alamannus (alemanus *CDL*, *non G*) et brito (britto *G*, bryto *P*) *CDGLPQ*, alamannum et brittonem *MN*: *post* britto *ins.* a quo primo britannia habitata est D^2G armem̄ *Z* 4 hab. fil. qu. *LMNP*, u fil. hab. *Z* hi sunt *ante* gothus *ins. CDLPQ*, quorum nomina hec sunt *G* gotus *Q*, gothum *MN* 4/5 ualagothus] *DHKZ*, ualagothum *M*, uualagothum *N*, uualagothus *CGLP*, uualagotus *Q* 5 gebidus] *HK*, cebidus *CDGLP*, gepidus *Q*, cibidum *M*, gibidum *N* cebustus *Z* burgundus] *CDLPQZ*, burgundum *MN*, burgandus H^1K *cum interprete*, burgondus H^2, buigundus *G* longobardus] H^1KPZ, longobardum *M*, langobardum *N*, langobardus $CDGLH^2Q$ 6 negue, *scripsi*, neguo *CDGLPQ*, neugo *HKZ*, neugio *MN* autem hab.] autem hab. autem *H*, uero hab. *MN*, habetit *Z* filios *om. MN* tres fil.] iiii fil. *CLPQ*, fil. iiii *DG* quorum haec sunt nomina (n. s. h. *Q*, n. h. s. *DG*, n. s. C^1) *ins. ante* uandalus *CDGLPQ* uandalus] H^1, uuandalus $CDGH^2LPQ$, uandalis *Z*, nuandalum *MN*, uadalus *K* 7 saxonem *MN*, saxon *DG* boguarus] *HK*, bogarus *CDGLPQ*, boganum *M*, rogarem *N*, logarus *Z* targus (iardus *G*) *ins. post* boguarus *CDGLPQ*, *om. HKMNZ* hisitione (-cione *KMN*, hisscione *Z*) autem *HKMN*, ysitione primogenito alani (alanii *P*, alannii *Q*, alami *G*) *CDGLPQ* 7/8 ortae (orti M^a) s. iiii (*om. N*) g.] iiii g. o. s. *Z*, g. o. s. iiii *L* 8 *ad* latini *add.* id est romani CD^2L *(hi tres supra v.) G* albani] alemanni *CLPQ*, alamanni *DGMN*, almanni *Z* 9 et *om. Z* briti *GQ*, bruti *P*, britones *Z*, bryttones *MN*, id est britones *add. supra v. CL* armenione *M*, armonone *G*, armeue *Z* autem] autem (aut *P*, *om. Q*) secundo filio alani (alanii *CDGL*) *CDGLPQ* quinque] H^2K, quinta H^1, orti sunt *CDGLP*, quinque orti sunt *Q*, *om. MNZ* 10 ualagothi] H^1KZ, uualagothi CDH^2LMN, mualagoti *PQ*, uualgothi *G* gebidi] *HK*, cebidi *CDGLZ*, caebidi *P*, gepidi *Q*, cibidi *M*, bibidi *N* burgundi] burgandi H^1, burgondi H^2 10/11 longobardi] H^1K, et longobardi *PZ*, et langobardi $CDGH^2LMNQ$ 11 neguio] *HK*, negno *CDGLPQ*, neugio *MN*, nege Z^1, nego Z^2 uero] autem *MNZ*, autem tercio filio (orti sunt *add. G*) *CDGLPQ* quattuor *om. MNZ* bognarii] *HK*, bogari *CDGLMPZ*, bogori *Q*, rogari *N* 12 uandali] *HKZ*, uuandali *CDGLMNP*, uuandoli *Q* et *om. MN* turingi] *Z*, taringi *HKNP*, tarinci *CDLQ*, tarincgi *M*, tarinici *G* autem *om. MN* 13 sunt subd. *P*, diuisae sunt *N*, subdiuisi sunt *DG*, sunt (*om.* C^1), subdiuisae *CL* 14 alanius *CDPZ*, alannius *Q*, alamus *G* autem *om. MN* ut aiunt *om. Z* fuit fil. *CDGLPQ* fetebir] *H*, fethebir *K*, setheuir *CDLP*, sethuir *G*, feceuir *Q*, fethuir *M cum interprete*, phetuir *N*, ethebir *Z* 15 filii] filius *hic et deinceps Z*, filius *vel* filius fuit *nomine quod sequitur geminato hic et in sequentibus MN* ougomun] *H*, ougomũ *K*, ogomun *CLP*, agminn *Q*, ogomuin *DGMN*, egomuin *Z*, ogamau *interpres* filii thoi filii boib *om. Z* thoy *P*, thohi *N*, tai *interpres* boib] boibus *M*, boidb *vel* boib *interpres*

est Hisisione Ermenone et Nigueo. de Hisisione nate sunt generationes quatuor, id est Romanos Francos Alamannos et Brittones. de Ermenone nate sunt generationes V: Gothi Walagothi Cybedi Burgundio et Langobardos. de Nigueo nate sunt generationes quattuor, id est Wandalos Saxones Baioarios et Toringus. istas XIII generationes omnino non separantur.

HISTORIA BRITTONVM.

vide p. 149, 17 seq. 171, 16 seq.

Simeon, filii Mair, filii Ethach, filii Aurthach, filii Ecthet, filii Oth, filii Abir, filii Ra, filii Ezra, filii Izrau, filii Baath, filii Iobaath[1]), filii Jovan, filii Iafeth, filii Noe, filii Lamech, filii Matusalae, filii Enoch, filii Iareth, filii Malalehel, filii Cainan, filii Enos, filii Seth, filii Adam, filii dei vivi. hanc peritiam inveni ex tra-
18 ditione veterum. Qui incolae in primo fuerunt Brittanniae Brittones a Bruto. Brutus filius Hisitionis, Hisition Alanei, Alaneus filius Reae Silviae. Rea Silvia filia Numae Pampilii, filii Ascanii; Ascanius filius Aeneae, filii Anchisae, filii Troi, filii Dardani, filii Flise, filii Iuvani, filii Iafeth[2]). Iafeth vero habuit septem filios. primus Gomer, a quo Galli; secundus Magog, a quo Scythas et Gothos; tertius Madai, a quo Medos; quartus Iuvan, a quo Graeci; quintus Tubal, a quo Hiberei et Hispani et Itali; sextus Mosoch, a quo Cappadoces; septimus Tiras, a quo Traces. hi sunt filii Iafeth[3]) filii Noe filii Lamech.

HKMNZ (hic om. 8 hanc .... 10 brittanniae *et locis mutatis, v. p. 134) et usque ad v. 10 CDGLPQ;* 10 brittones ... 23 lamech *om. CDGL (post c. 12 in L quae pingitur sphaera [v. adn.] in angulis haec ipsa habet) PQ*

SIN.: 1 simeon] *D¹(?)GH*, symeon *K*, semeon *CD²LPQ*, semoin *Z*, semion *MN*, semoib *interpres* filii ethach] *GP*, filii ethac *CDL*, f. ethacth *Q*, filius ethath *Z*, ecthactus (eothactus *N*) ecthactus *MN*, filii athacht *interpres, om. HK* 2 aurtach *G*, aurthac *CL*, aurtharch *Q*, aurthact *MN*, *om. Z et interpres* filii ecthet] *P*, f. etthet *Q*, f. ethect *D¹*, f. ethett *D²G*, f. ecchet *CL*, f. ethieth *Z*, ethec ethech *M*, echeh echeh *N*, *om. HK et interpres* oth] *HKN*, ooth *MZ*, oothz *CDLPQ*, oozhz *G*, aoth *interpres* abirh *DGPQ*, abirth *CL*, tibir *Z*, abair *interpres* 3 ra] rea *H²*, roa *vel* raa *interpres* ezra] esra *CDGLPQ*, esraa *MN*, isra *Z*, asra *interpres* filii izrau filii baath *om. interpres* izrau] ysrau *P*, israu *CDGLQ²*, eisrau *Q¹*, hisrau *M*, isra *N*, tau *Z* baath] barth *PQ*, bath *DGMN*, brath *Z* 4 filii iobaath filii iouan] filius iobath fili rabuan *Z*, filius iobath iobat (iobath *N*) iohan iohan (ioaan *Mª*) *MN*, filii iohan (ioan *D¹*, iona *CD²GLP*) filii iobath (iabath *CDGLP*) *CDGLPQ*, filii iobath (*vel* iohan) filii iouan (*vel* iouan) *interpres* 5 lameth *Z* matusalae *H*, matusalam *KP*, matussalam *GQ*, mathusalam *CL*, mathusalem *Z*, matusalem *DM*, matusale *N* 5.6 filii enoch ... 8 dei uiui *om. D¹PQ* 6 enoc *NZ*, enohe *D²*, enohc *C* iared *MN* malehel *Z* 8 filii dei uiui] filius et plasmatio dei uiui *MN*, fili dei *Z* peritiam] genealogiam *CDGLPQ*, experitiam *N* inueni] didicimus *MN* 9 incolae in primo fuerunt br.] in primordio accolae fuerunt br. *MN*, inc. f. in primis britanniae (temporibus *ins. C²L*) *CDGLPQ* 10 bruto] bruto dicti *MN* 11 hisicionis hisicion *KMN*, fuit hisscionis hiscion *Z* alanei] alaniae *Z*, filius alani *MN* 12 alaneus] *HK*, alanus *MNZ* filius reae siluiae (silueae *M*, silue *NZ*)] *MNZ*, filius reae filiae siluiae (silueae *K*) *HK* rea siluia (siluea *MZ*, r. s. *post* numa *N*) filia numae (numere *Z*) pampilii] *MNZ*, filia reae filiae numae pampilii *HK* 13 filii ascanii] numa filius ascani *MN*, numera filii ascanii *Z* ascanus filii enee *Z* 15 flise] sre *Z* iuuani] iuuan *N*, riuani *Z* 16 hab. septem (semptem *H*) filios] sept. f. h. *KMN*, sept. f. genuit *Z* 17 gomer] gemer *H¹K* galli ... 18 madai a quo *om. H* 18 scithi et gothi *MNZ* madai] *Z*, madian *MN*, madianus *K* 19 medi *MNZ* 20 hiberei] *Z*, hebraei *HKMN* et hisp.] hisp. *MN* 22 septimus] septe *Hª* 22.23 hi (ii *K*) sunt filii iafeth (afeth *K*) f. n. f. l.] iafeth filius noe fi lameth fi mathusalem fi enoch fi iareth fi malalehel fi caynan fi enos fi seth fi adam fi dei uiui altissimi *Z*

1) *Auctorem genealogiae Oth Abir Ra Ezra Izrau Baath Iobaath, quam ad Iudaeorum stemmata pertinere probabile est, earum rerum periti nullum reperire potuerunt.* 2) *Genesis 10:* filii Iapheth ... Iavan ... filii autem Iavan ... Elisa. 3) *Hieronymus quaest. in gen. 10, 2 vol. 3 p. 317 Vall.:* Iafeth filio Noe nati

HISTORIA BRITTONVM.

Et redeam nunc ad id, de quo digressus sum.

19 Romani autem, dum acciperent dominium totius mundi, ad Brittannos miserunt legatos, ut obsides et censum acciperent ab illis, sicut accipiebant ab universis regionibus et insulis. Brittanni autem, cum essent tyranni et tumidi, legationem Romanorum contempserunt. tunc Iulius Caesar, cum accepisset singulare imperium primus et obtinuisset[1]), iratus est valde et venit ad Brittanniam cum sexaginta ciulis et tenuit in ostium Tamesis, in quo naufragium perpessae sunt naves illius, dum ipse pugnabat apud Dolobellum, qui erat proconsul regi Brittannico, qui et ipse Bellinus vocabatur, et filius erat Minocanni[2]), qui occupavit omnes insulas Tyrreni maris et Iulius reversus est sine victoria caesis militibus et fractis navibus.

20 Et iterum post spatium trium annorum venit cum magno exercitu trecentisque ciulis et pervenit usque ad ostium fluminis, quod vocatur Tamesis. et ibi inierunt bellum et multi ceciderunt de equis militibusque suis, quia supra dictus proconsul posuerat sudes ferreos et

NENNIVS INTERPRETATVS.

Et miserunt legatos ad insulam Britannorum, ut obsides acciperent, sicut accipiebant ab universis regionibus. reversi sunt autem legati contempti sine obsidibus. rex autem Iulius Caesar valde iratus est contra Britannos et venit cum LX ciulis ad ostium fluminis Tamesis. Bellinus autem erat rex Britonum illo tempore. Dolobellus autem proconsul regis Britonum Caesari obviam processit et caesi sunt milites regis (Romanorum) eodem tempore quo tempestas naves eius fregit, et rex reversus est sine victoria domum.

Et iterum post spatium trium annorum venit cum trecentis navibus ad idem ostium; sed Dolobellus sudes ferreas in vada fluminis ante pugnam posuit, ut milites Romanorum per artem invisibilem, id est per semina belli, caderent. nihilominus collecti sunt a Iulio et pugna commissa

---

CDGHKLMN (hi duo ut et Z om. 1 et . . . 2 sum) PQ et ordine diverso (v. p. 134) Z

SIN: 1 et (sed *CDGLPQ*) r. n. ad id de quo] (unde *CDGLPQ*) digressus (digressi P^1, egressus *CDGLQ*) sum *om. MNZ* 3 dum] cum *Z* acceperunt d. t. m. *CDGLP*, d. t. m. acceperunt *Q*, accepissent d. t. m. *Z* 4 brittones *N* 5 leg. mis. *CPL* 6 ab illis *om. Z* accipiebant] acciperent *Z* 7 insulis] ab uniuersis insulis *CDGLPQ*, ab omnibus insulis *MN* britones *Z* 10 sing. imp. primus et obtinuisset (regnum *ins. CDGLPQ*)] totius orbis sing. imp. et primus obtineret *MN* 11/12 iratus est ualde et] ualde iratus *MN* 12 uenit] peruenit *post* ceolis *MN* 13 lx] xl *N* ceolis *MN* et tenuit (uenit *CDGL*) in ostium (occium *Z*) tamesis (tamensis *CDGLZ*)] in ostio fluminis tamensis *MN* 14 perpessa *Z* naves illius *ante* perpessae *M*, *om. N* 15 ipse] ille *M* pugnaret *MN* apud] contra C^2L 15/16 dorobellum *Q* 16/17 regi britannico] bryttannici regis *MN* 17 ipse] ipse rex *CDGLMNPQ* bellimus *Z*, belinus *GMNQ* uocabat *Z* 18 fil. erat minocanni (minocani C^2DGLPQ, mittocani C^1)] e. m. f. *MN*, cuius filius erat minoamus *Z* 19 terrini *H*, terreni *MZ* iulius] i. caesar *CDGLKPQ* 20 militibus] multibus *Z* 21 et fractis] fractis C^1DGQ, fractisque C^2LMNPZ 22 trium *om. Q* 23 uenit] peruenit *post* ceolis *MN* 23/24 et ccc] trecentis *Z*, trecentisque *MN* ceolis *MN* 24 ostium] ocidium *Z* 24/25 fl. q. uoc. tamesis] tamensis fl. *CDGLPQ*, predicti fl. tamensis (*om. N*) *MN*, tamensis *Z* 26 et multi (multi *post* suis *MN*) ceciderunt de equis militibusque suis] et ibi ceciderunt milites multi de equis suis *Z* 27 supra dictus] iam dictus *CDGLPQ*, praedictus *N* 28 proconsul] consul *MNZ* ferreos *libri* et semen] semenque *MN*

sunt septem filii . . . . . sunt autem Gomer Galatae; Magog Scythae; Madai Medi; Iavan Iones qui et Graeci . . .; Thubal Iberi qui et Hispani, a quibus Celtiberi, licet quidam Italos suspicentur; Mosoch Cappadoces . . . Thiras Thraces . . . scio quendam Gog et Magog . . . ad Gothorum . . . historiam rettulisse.

[1]) *Hier. Abr. 1968:* Gaius Iulius Caesar primus Romanus singulare obtinuit imperium. [2]) *Cf.* Adminius Cynobellini Britannorum regis filius *Suetonii Gai. 44 et inde enatus* Minocybelinus *Orosii 7, 5, 5 (Zimmer p. 272).*

HISTORIA BRITTONVM.

semen bellicosum, id est Cetilou, in vada fluminis[1]). discrimen magnum fuit militibus Romanorum haec ars invisibilis, et discesserunt sine pace in illa vice. gestum est bellum tertio iuxta locum, qui dicitur Trinovantum. et accepit Iulius imperium Brittannicae gentis[2]) XLVII annis ante nativitatem Christi, ab initio autem mundi $\overline{V}$CCXV[3]).

[4]) Iulius igitur primus in Brittanniam pervenit et regnum et gentem tenuit, et in honorem illius Quintilem mensem Iulium debere Romani decreverunt vocari. et

NENNIVS INTERPRETATVS.

est in regione quae dicitur Trinovantum et victor extitit et accepit imperium insulae XLVII annis ante nativitatem Christi, ab initio mundi VXXXV.

Iulius igitur primus rex Romanorum, qui insulam Britanniam occupavit, in sua curia occisus est et in honorem illius Romani mensem Iulium nominaverunt.

CDGHKLMNPQZ, hic inde a v. 10 forma diversa (v. adn.)

SIN.: 1 bellicorum *DGLPQ* (*hic supraser.* uel bellicosum), bellicorum uel bellicosum *C* id est *om. Z* cetilou] *H*, cethilon *DMNZ*, cethilon *G*, cechilou *K*, cethilo *PQ*, quae cacitramenta uocantur id est cathelen britannice interpretatus est *C*, quae cacitramenta uocantur (*supraser.* id est cathelen britannice interpretatus est) id est cethilocium *L* 2 flimiuum *Z* discr. m. f.] *HKZ*, m. d. f. *C*ᵗ*L*ᵗ*P*, magnumque d. f. *Q*¹, quod d. f. m. *MN*, quod m. d. f. *DG*, m. discidium fuit *C*ᵛ*L*ᵛ 3 mil. rom. haec ars inuisibilis] *Z*, mil. rom. (quia *ins. CD*²*LP*, que *ins. G*) haec ars inuisibilis erat (fuit *L*) illis *CDGLPQ*, ars enim erat latenter constructa et inuisibilis mil. rom. *MN*: *ad eandem formam citat chronicon Vedastinum (MG. SS 13, 678):* ars enim latenter constructa invisibilis militibus Romanis fuit. 4 et disc. sine pace (*om. Z*) in illa (ista *Z*) uice] et disc. tunc temporis sine pace *CDGLPQ*, et hac uice sicut prius imperator com suis reuersus est sine uictoria uel pace *MN* 5 gest. est bell. tertio (tertio bell. *CLPQ*, bell. tercium *K*)] g. e. iterum tercio bellum *DG*, tertio igitur commissum (-sus *M*ᵃ) est bellum a romanis contra bryttones *MN* qui *def. in litura M* 6 trinouatum *K*, rinouantum *Z* accepit iul. imp. br. gentis] acc. iul. imp. britanie *Z*, iulius uictor imp. bryttanicae (britanniae *N*) gent. obtinuit *MN* 8 ante] a *Z* 9 autem *om. CLPZ* , *post* ūccxu (duo milia ccxu *G*, ūccxii *MN*, ūxxxu *interpres*) *ins.* coustant anni *CDGLPQ*, transactis annis *MN* 10 igitur] caesar *K*, ergo *Q*, *om. MN* britannia *Q* 11 peruenit] p. romanorum rex *MN* regnum] regnum obtinuit *N* tenuit] obsedit *MN* 12 honorem] hereditatem *C*¹*D*¹*PQ* quintum *N*, uel aquatilem *supra v. CL* iul. mens. *M*, iul. (*om.* mensem) *N* 13 debere uoc. decr. rom. *CDGLPQ*, romani statuerunt uocari *MN* et] et postea *CDGL*, siquidem *MN*

[1]) *Aut Caesar b. G. 5, 18:* Caesar . . . ad flumen Tamesim in fines Cassivellauni exercitum duxit . . . ripa autem erat acutis sudibus praefixis munita eiusdemque generis sub aqua defixae sudes flumina tegebantur *aut Orosius 6, 9, 6.* [2]) *Aut Caesar b. G. 5, 20—22:* Trinobantes . . . pollicentur sese ei dedituros . . . Cassivellaunus . . . legatos . . . de deditione ad Caesarem mittit. Caesar . . . quid in annos singulos vectigalis populo Romano Britannia penderet constituit *aut Orosius 6, 9, 8. 9.* [3]) *Annus a. Chr. 47 secundum Hieronymum est Abrahae 1968 et eum qui sequitur Caesaris primus sit, de hoc auctor videtur cogitavisse. annus Abrahae 1968 secundum Hieronymum (additis annis a mundo creato ad Abraham 3184) cum sit mundi 5152, fortasse eum numerum ab auctore positum corruperunt librarii mutantes notas* $\overline{V}$CLII *in* $\overline{V}$CCXII *et* $\overline{V}$CCXV. [4]) *Abhinc quae sequuntur ad p. 166, 20 Z sic immutavit:* Casabellaunus rex Britannicus et ipse fuit in obviam Gaii Iulii Cesaris regis Rome, qui missus ab imperatore Latino ad expugnandam Britanniae insulam et fregit bellantem (bellum ante *Z*) Cassabellaunum duobus vicibus super Gaium Cesarem et in tercio bello occisus est a Cesare misso ab imperatore. haec sunt nomina imperatorum qui in Britania venerunt. Iulius imperator primus in Britaniam venit per Renum et Germaniam usque Tammensis bellum. primus postea Claudius (claudias *Z*) imperator, qui usque ad Orcam et Euvoniam et inde Romam exiit. tertius imperator Severus (reuersus *Z*), cum quo validus murus factus est. quartus Curacius tyrannus (tireuus *Z*). quintus Constantinus Constantini magni pater, id est vir tranquillissimus. ille Constantinus in Britannia morte obiit. qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarum (gilliarum *Z*) reliquit, qui in Britannia obiit. sextus Maximus imperator in Britania ordinatur invitus, cum quo Martinus sepe locutus est. septimus Gracianus Valentiniani filius, qui in Romam a Bretannia exiit et ibi a Maximo occisus est. cuius sanguinem vindicavit Euugenius (*lectio incerta; requiritur* Theodosius) de Maximo et postea Eugenium occidit pro Valentiniano Gratiani fratre (graciano frat *Z*).

HISTORIA BRITTONVM.

idibus Martiis Gaius Iulius Caesar in curia occiditur[1]), tenente Octaviano Augusto monarchiam totius mundi, et censum a Brittannia ipse solus accepit, ut Virgilius ait:

Georg. 3, 25. Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.

21 Secundus post hunc Claudius imperator venit et in Brittannia imperavit annis quadraginta octo post adventum Christi[2]) et stragem et bellum fecit magnum non absque detrimento militum, tamen victor fuit in Brittannia. et postea cum ciulis perrexit ad Orcades insulas et subiecit sibi et fecit eas tributarias[3]). in tempore illius quievit dare censum Romanis a Brittannia, sed Brittannicis imperatoribus redditum est. regnavit annis XIII mensibus VIII[4]). cuius monumentum in Mogantia apud Longobardos ostenditur[5]): dum ad Romam ibat, ibi defunctus est.

22 Post CLXVII annos post adventum Christi Lucius[6]) Brittannicus rex cum omnibus regulis totius Brittannicae gentis baptismum suscepit missa legatione ab imperatore Romanorum et a papa Romano Eucharisto[7]).

NENNIVS INTERPRETATVS.

Claudius fuit rex secundus, qui insulam Britanniam occupavit, annis quadraginta quattuor post nativitatem Christi et stragem magnam fecit Britonibus et perrexit ad Orcades insulas non absque strage militum illorum neque absque magno detrimento militum suorum *inflicto a duce qui nominabatur Cassivellaunus*[8]). regnavit annis XIII mensibus VIII et mortuus est in Magnantia apud Longobardos, dum ad Romam ab insula ibat.

Post CLXVII annos post nativitatem Christi rex (Romanorum) et papa *Eleutherius* miserunt clericos cum epistolis ad Lucium regem Britanniae et baptizaverunt regem cum ceteris regibus Britanniae.

CDGHKLMNPQ et forma diversa (v. p. 163 adn. 4) Z

SIN.: 1 curio *N* 2 agusto *H* 3 et] nam et *MN* 5 ait *om. CDGLPQ* 6 intexi *N* tellunt *CDGLMPQ* britannum *P*, britannia *N* 7 secundus] s. autem *M* 8 uenit et in brittanniam imp. *CDGL*, uenit in britanniam et imp. *P* 9 qu. et octo annos *PQ*, per xluii annos *MN* 10 et bellum fecit magnum] bellumque agens multum *MN* 11 asque H^a militum] m. iuuenumque suorum (suarum M^a) *MN* tamen *om. MN* 12 in brittannia] bryttaniae *MN* et postea ... 13 insulas] postea nauigio ad orcades peruenit insulas *MN* 14 sibi et fecit eas] eas fecitque *MN* 15 quieuit dare censum (dari censum *CDGKLQ*, censum dari *P*) romanis] nullum romanis censum fuit traditum *MN* 16 imp. br. *MN* 17 est *om. P* regnauit] r. autem *MN* 17/18 et mens. octo *MN*, octo mens. *K*, mens. uii *DGPQ* 18 mogontia *MN*, magontia *P*, magantia *CDGLQ*, magnantia *interpres* 19 langobardos *CDL* dum ad (*om. Q*) r. ibat (iret *MNQ*) ibi] dum iuit r. ibi *DG*, ubi dum ad r. ibat *L* 21 post clxuii (clxiiii *CDGLPQ*) a. p. a. christi] anno dominice incarnationis clxiiii C^2L 23 omnibus] uniuersis *CDGLPQ* totius *om. Q* br. gentis] britanniae *CDGLNPQ* 24 suscepit] susceperunt *D* (*suprascr.* uel suscepit) *CL* 25 imperatore] *K*, imperatoribus *CDGLHMNPQ* a *om. MN* pape *N* romano] romanorum *Q* 26 eucharisto] *H*, euaristo *DKMNP*, eleutherio *CGLQ cum interprete: adnotant* mentitur, quia primus annus Euaristi fuit annus domini LXXIX, primus vero annus Eleutherii, quem debuit nominasse, fuit annus domini CLXI L^2 *(manu aequali) et Londiniensis coll. of arms 30 legentes Euaristum*

[1]) *Hieronymus Abr. 1973:* Antonius decernit Quintilem mensem Iulium debere dici, quia in eo fuisset natus Iulius ... idibus Martiis C. Iulius Caesar in curia occiditur. [2]) *Hieronymus triumphum Claudii de Britannis adscribit ad a. Abr. 2060 vel 2061, p. Chr. 49 vel 50.* [3]) *Hieronymus a. Abr. 2061:* Claudius de Brittanis triumphavit et Orchadas insulas Romano adiecit imperio. [4]) *Hieronymus a. Abr. 2057:* Claudius regnavit a. XIII mens. VIII dieb. XXVIIII. [5]) *Hieronymus a. Abr. 2059:* iste est Claudius patruus Drusi qui apud Mogontiacum monumentum habet. [6]) Lucius agnomine Leuer Maur, id est magni splendoris propter fidem, que in eius tempore venit *hoc loco addunt* C^mL. [7]) *Vide supra p. 115.* [8]) *'Haec veniunt ex Beda h. eccl. 1, 2 errore pro Caesare substituto Claudio.' Zimmer. at similiter erravit recensio codicis Z (vide p. 163 adn. 4).*

HISTORIA BRITTONVM.

23 Tertius fuit Severus, qui transfretavit ad Brittannos; ubi, ut receptas provincias ab incursione barbarica faceret tutiores, murum et aggerem a mari usque ad mare per latitudinem Brittanniae, id est per CXXXII milia passuum deduxit[1]), et vocatur Brittannico sermone Guaul[2]). propterea iussit fieri inter Brittones et Pictos et Scottos, quia Scotti ab occidente et Picti ab aquilone unanimiter pugnabant contra Brittones, nam et ipsi pacem inter se habebant; et non multo post intra Brittanniam Severus moritur[3]).

NENNIVS INTERPRETATVS.

Tertius fuit Severus qui venit ad Britannos. ab eo agger *Saxonicus* extructus est contra barbaros, id est Pictos, per centum triginta duo milia passuum et is agger nominatur a Britannis Guaul. et iussit aggerem alium fieri contra Scottos et Pictos, *aggerem suis*[5]),

NENNIVS (C^bD^2GL).	*NENNIVS INTERPRETATVS.*
intra Britanniam reversus apud Eboraeum cum suis ducibus occiditur.	*et a Britannis occisus est cum ducibus suis.*

HISTORIA BRITTONVM.

24 Quartus fuit Karitius imperator et tyrannus, qui et ipse in Brittanniam venit tyrannide. qui propterea tyrannus fuit pro occisione Severi et cum omnibus ducibus Romanicae gentis, qui erant cum eo in Brittannia, transverberavit omnes regulos Brittannorum et vindicavit valde Severum ab illis et purpuram Brittanniae occupavit[4]).

NENNIVS INTERPRETATVS.

Quartus venit deinde *Carausius* tyrannide ad vindicandum in Britannos Severum et rex Britonum ab eo occisus est et purpuram occupavit contra tutelam (?) regis, id est imperatoris et *Allectus vir iniquus Romanus interfecit illum et sumpsit regnum ad tempus*[6]).

CDGHKLMNPQ et forma diversa (v. p. 163 adn. 4) Z

SIN.: 1 ad] a K^a 2 ut rec. prou.] r. pr. D^1G, r. pr. ut CD^2L 3 faceret tutior(i)s] defenderet tuitionis *MN* 5 per *om. H* 6 passum *MN* uocatur (uocato Q^a) br. serm.] br. s. u. *MN* 7 guaul] *HK*, guaal *Q*, gaaul *CDGLMNP*, gual D^m *(m. saec. XII XIII)*, uuallesbeued D^m *(m. saec. XVI)* 8 et *om. Q* et scottos] scottosque *CDGLP*, scotosque *Q* 9 quia] quod *MN* et *om. Q* 10 uniauimiter *H* 10.11 brit(t)annos C^1D^1KPQ 12 non multo post] post multum tempus *MN* dolo brittannorum *post* post *ins. DG* intra br. s. mor.] s. i. br. m. *N* (*ubi* eboraci *est post* tirannide), s. i. br. eboraci m. *M*, eboraci moritur intra (inter D^1) br. C^aD^1PQ 14 karitius] H^b, caritius *KMN*, carutius *CDGLPQ*, *inc.* H^a: Carinus *M in epitome (v. supra p. 120)* 15 in br. uenit tyr.] t. in br. uen. *MN*, uenit in br. (cum *ins. Q*) tyr. *CDGLPQ* 16 qui (quia *CDGKL*) propterea t. f. p. o. seueri] quia (et *N*) iratus pro occisione seueri aduenerat (*om. N*) *MN*, *om.* C^2D^2GL 17 et *om. CDGLNPQ* omnibus *om. K* 18 romanae *MN* in *om. M* 19 brittanniam *H*, bryttaniam *M* transuerberauit (et tr. *DGQ*) omnes regulos brittannorum (britonum *PQ*, brittonum *CDGL*)] uerberauit ac omnes regulos ducesque bryttonum *M*, cum omnibus regulis et ducibus suis uerberauit *N* 20 et uindicauit] uindicans C^vDG ualde seu. ab illis] in illis seu. *MN*, ualde sanguinem seueri (sang. seueueri ualde *G*) ab illis C^2D^2G 21 purpureas britannicas D^2G, purpuras britanicas C^2 21 22 occupauit] deuastauit *MN*

1) *Hieronymus a. Abr. 2221:* Severus in Brittanos bellum transfert, ubi ut receptas provincias ab incursione barbarica faceret securiores, vallum per CXXXII passuum milia a mari ad mare fecit. 2) Per CXXX uero (cxxxii, *pro* ů *legens* ii, *L*) miliaria p., id est a Penguaul (pengaaul L^a, pengaul L^b), quae villa Scottice Cenail, Anglice vero Peneltun dicitur, usque ad ostium fluminis Cluth et Cair Pentaloch, quo murus ille finitur rustico opere, Severus ille praedictus construxit, set nihil profuit. Carutius postea imperator reedificavit (r. i. L^a) et VII castellis munivit inter utraque ostia domumque rotundam politis lapidibus super ripam fluminis Carun, quod a suo nomine nomen accepit, fornicem (triumphalem *ins.* C^2 *m. saec. XIII et L*) in victoriae memoriam erigens construxit *addunt* C^mL, *item ad p. 169, 17 loco non suo:* Anglice vero dicitur Penlron a flumine Kaldra usque ad Rimindaca *adnotat* C^m. 3) *Hieronymus a. Abr. 2225:* Severus moritur Eboraci in Britannia. 4) *Hieronymus a. Abr. 2305 ex Entropio:* Carausius sumpta purpura Brittanias occupavit. 5) *Vicum intellegi prope Falkirk dictum Swine's dike vestigiis valli Pii conspicuum (Horsley Brit. Rom. p. 172) adnotavit Todd.* 6) *Haec adiecta sunt ex Beda 1, 6 (auctor Eutropius 3, 22):* Carausius . . . fraude Allecti socii sui interfectus est. Allectus postea . . . insulam per triennium tenuit.

HISTORIA BRITTONVM.

25 Quintus Constantinus Constantini magni filius fuit et ibi moritur[1]) et sepulcrum illius monstratur iuxta urbem, quae vocatur Cair Segeint, ut litterae, quae sunt in lapide tumuli, ostendunt. et ipse seminavit tria semina, id est auri argenti, aerisque, in pavimento supradictae civitatis, ut nullus pauper in ea habitaret umquam, et vocatur alio nomine Minmanton.

26 Sextus Maximus imperator regnavit in Brittannia[2]). a tempore illius consules esse coeperunt et Caesares numquam appellati sunt postea[3]). et sanctus Martinus in tempore illius claruit in virtutibus et signis[4]) et cum eo locutus est[5]).

27 Septimus imperator regnavit in Brittannia Maximianus. ipse perrexit cum omnibus militibus Brittonum a Brittannia et occidit Gratianum regem Romanorum et imperium tenuit totius Europae et noluit dimittere milites, qui perrexerunt cum eo, ad Brittanniam ad uxores suas et ad filios suos et ad possessiones suas, sed dedit illis multas regiones a stagno quod est super verticem Montis Iovis usque ad civitatem, quae vocatur Cant Guic[6]), et usque ad cumulum occiden-

NENNIVS INTERPRETATVS.

Quintus Constantinus filius Constantini magni *filii Helenae*[7]) occupavit insulam Britanniam et mortuus est et sepultus est in urbe Cair Segint, quae alio nomine Minantia vocatur, et litterae in lapide tumuli ostendunt nomen eius. et reliquit tria semina in pavimento supra dictam civitatem[8]), ut nullus pauper habitaret in illa civitate.

Sextus imperator Maximus occupavit Britanniam. in illius tempore initium consulatus apud Romanos et Caesares numquam appellati sunt reges postea. in tempore Maximini apostolus nobilis venerabilis sanctus Martinus claruit.

Septimus Maximianus occupavit regnum Britannorum et duxit milites Britanniae contra Romanos, ut imperator Gratianus ab eo occideretur, et ipse tenuit imperium Europae et non dimisit milites, quos secum duxerat, ad uxores suas et ad filios suos et ad possessiones suas, sed dedit illis multas regiones a stagno quod est super verticem montis Iovis usque ad Cantguic *a meridie* et occidentem versus usque ad tumulum Ochidient, locum in quo est crux conspicua. hi sunt Britones

CDGHKLMNPQ et forma diversa (v. p. 163 adn. 4) Z

SIN.: 1 constantinus] *HK*, constantius *CDGLMNPQ* 2 fuit *post* quintus *MN* filius] pater *Q* ibi moritur] defunctus est in brittannia *MN* 3 monstratur] esse uidetur *MN* 4 cair (cayr *Q*, kair *P*) segeint (segeuit D^1)] *add.:* uel cair costain CD^2L *supra v. omnes*, cair costain uel cair segeint *G* 5 tumuli] t. eius C^2L 6 id est a. a. aerisque] auri argenti aeris *MN*, *om. CDGLPQ* 7 in pau. s. d. c. *post* seminauit *MN* 8 habitaret] maneret *CDGMNPQ*, remaneret *L* 9 umquam *post* nullus *MN*, numquam *Q* 9/10 mirmantum *CPQ*, mirmantun *D*, mirmanton *L*, mirmirmantini *G*, minantia *interpres:* id est urbs eboraca *adser. CL* 11 imp. regn. *om. MN* 13 numq. post. app. sunt *CDGLPQ*, post. numq. app. sunt *MN* 14 et s. m. in temp. illius (illo *CDLPQ*, *om. G*)] in t. autem illius s. m. *MN* 15 claruit in (et *P*) uirt. et signis] uirt. et miraculis claruit *MN* 16 locutusque est cum eo *CDGLPQ*, *om. N* 17 imperator] in tempore *Q* 18 maximianus] dictus m. CD^2G^mLP, dictus maximus D^1G^tQ, *post* septimus *MN* ipse] et ipse *DG* 19 a] in *Q* 20 reg. rom. grat. *MN* 21 obtinuit *MN* 22 noluitque *CDGLMNPQ* milites qui perr. cum eo (cum eo perr. *CDGLPQ*) ad brittanniam (a brittannia *CDGKLP*, de brittania *Q*)] belligeros suos comites brittones *MN* 23 ad uxores] neque ad ux. *CDGLPQ* suas *om. N* 24 et (neque *CDGLQ*) ad fil. suos (*om. CDGL*)] et filios *MN*, *om. P* et ad (ap M^a, *om. N*) poss. suas] neque ad poss. eorum *CDGLPQ* 25 dedit illis multas] multas illis largitus (est *ins. N*) *MN* stanno *P* 27/28 cantguit *PQ* 28 ad] a H^1 tumulum *M*

[1]) *Hieronymus a. Abr. 2322:* Constantius XVI imperii anno diem obit in Brittania Eboraci. [2]) *Prosper c. 1183 (vide p. 167 adn. 2).* [3]) *Nimirum cum auctor adhiberet chronica Hieronymianá, quae consules non habent, cum auctario Prosperiano digesto ad consules, eos hinc incipere sibi persuasit.* [4]) *Prosper c. 1175 (vide p. 168 adn. 7).* [5]) *Cf. Sulpic. Severus vita Martini c. 20.* [6]) Ipsi sunt qui Armorici dicuntur *addunt* C^mL. [7]) *Beda h. eccl. 1, 8.* [8]) '*Sic interpres errans*'. *Zimmer.*

HISTORIA BRITTONVM.

talem, id est, Cruc Ochidient[1]. hi sunt Brittones Armorici et numquam reversi sunt huc usque in hodiernum diem. propter hoc Brittannia occupata est ab extraneis gentibus et cives expulsi sunt, usque dum deus auxilium dederit illis[2].

In veteri traditione seniorum nostrorum septem imperatores fuerunt a Romanis in Brittannia; Romani autem dicunt novem. octavus fuit alius Severus, qui aliquando in Brittannia manebat, aliquando ad Romam ibat et ibi defunctus est[3]. nonus fuit Constantius. ipse regnavit sexdecim annis in Brittannia et in sextodecimo anno imperii sui obiit in Brittannia[4].

28 Hucusque regnaverunt Romani apud Brittones CCCCVIIII annis. Brittones autem deiecerunt regnum Romanorum neque censum dederunt illis neque reges illorum acceperunt, ut regnarent super eos, neque Romani ansi sunt, ut venirent Brit-

NENNIVS INTERPRETATVS.

Armorici *et manserunt in meridie semper* et propter hoc occupaverunt extraneae gentes regiones Britonum *et Brittones interfecti sunt in marginibus suae terrae.*

vide p. 169, 7.

vide p. 169, 15.

CDGHKLMNPQ (non habet Z)

SIN.: 1 eruth *P*, erut D^2G ochideint *CDGPQ*, occident *MN* hii *HK* 2 numquam reuersi sunt huc] n. r. s. ad (in *L*) proprium solum *CDGLPQ*, illic permanserunt (permanent *N*) *MN* armonici *CLQ* 4 hoc] illorum absentiam *MN* occupata] superata *MN* extraneis] alienigenis *MN* 5 cities expulsi sunt] c. eius exp. sunt *CDGLPQ*, heredes eiecti *MN* usque dum (*om. P*) d. a. dederit illis (eis *Q*)] usque quo a deo auxilium largiatur *MN* 7 in ueteri (uetera C^1) traditione] tr. uero *MN* seniorum nostr. (s. n. *om. P*, *ins.* uti legimus C^2D^2GL) septem (semptem *K*) imp. fuerunt a rom.] seniorum didicimus fuisse a rom. uii imp. *MN* 9/10 dicunt nouem] *HK*, d. n. fuisse *CDGLPQ*, nouem affirmant *MN* 10 fuit *om. Q* alius severus] a. s. aequantius *M in epitome (cf. p. 120)* qui] hic *MN*, *om. CDGLPQ* 11 manebat] commorabatur (et *ins. M*) *MN* 12 ad romam ibat et ibi] romae manebat ibique (ubi *N*) *MN* 13 constantinus C^2D^2GLN 14 annis *om. K* 14/15 in xui] in xuii D^2GM, xuii *CLP* 15 imp. sui anno *MN* obiit in britannia] ob. in br. eboraci dicunt *Q*, ob. in britannia (-niam *DG*) eboraci ut ipsi (*om.* D^1) dicunt *CDGLP*, obiit quasi (*om. N*) dolo uoraciter (ueraciter *N*) occisus in bryttannia ut aiunt *MN* 17 hucusque ... 18 annis] ita ut legimus apud bryttones regnauerunt romani per cccculiii annos *MN*: *interpres quod ait Britanniam* CCCCXLVIIII (*sic duo libri, tertius* CCCXLVIIII) annos *sub Romanis fuisse, effecit ex hoc loco adsumpto altero p. 171, 2 de metus Saxonum annis XL* 18 brittones autem deiecerunt r. rom.] his ita transactis bryttones imperium r. contempserunt *MN* 20 nec censum ded. illis (ill. ded. *CDGLPQ*)] nec censum dedere (-runt *N*) *MN* reges illorum (eorum *CLPQ*)] ill. reg. *MN* 21 susceperunt *MN* ut regnarent super eos (illos *K*) *om. MN* 22 ausi sunt ut uenirent (in *ins. CDGLPQ*) br. ad regnandum (regendum H^1) amplius (ampl. ad regn. *CDGLPQ*)] amplius sunt ausi (ausi sunt *N*) ut ad regnandum bryttanniam adirent *MN*

[1]) Britones namque Armorici, qui ultra mare sunt, cum Maximo tyranno hinc in expeditionem exiuntes quoniam redire nequiverant, occidentales partes Galliae solo tenus vastaverunt nec mingentes ad parietem vivere reliquerunt, acceptisque eorum uxoribus et filiabus in coniugium omnes earum linguas amputaverunt, ne eorum successio maternam linguam disceret (discresceret *C*). unde et nos illos vocamus in nostra lingua Letewicion (letewiition *C altero exemplo*), id est semitacentes, quoniam confuse loquuntur *addunt* C^m *bis L.*
[2]) *Gildas c. 13. 14:* insula ... ad Gallias ... imperatoris insignibus, quae ... gessit ... ritu tyrannico ... Maximum mittit. qui ... unam alarum ad Hispaniam, alteram ad Italiam extendens ... Britannia ... iuventute spoliatae, quae ... domum nusquam ultra rediit ... duabus ... gentibus ... Scotorum a circione, Pictorum ab aquilone calcabilis ...: *adhibitus est praeterea Prosper c. 1183 (p. 166 adn. 2).* [3]) *Vide supra p. 114 adn. 1.* [4]) *Vide supra p. 166 adn. 1.*

HISTORIA BRITTONVM.

tanniam ad regnandum amplius, quia duces illorum Brittones occiderant.

29 Iterum repetendus est sermo de Maximiano tyranno. Gratianus cum fratre Valentiano regnavit VI annis [1]) et Ambrosius Mediolanensis episcopus clarus habetur in catholicorum dogmate [2]). Valentianus cum Theodosio regnavit annis VIII [3]). synodus Constantinopolim colligitur a CCCXVIII patribus, in qua omnes haereses damnantur [4]). Hieronymus tum presbyter Bethleem toto mundo claruit [5]). dum Gratianus imperium regebat in toto mundo, in Brittannia per seditionem militum Maximus imperator factus est. qui mox dum in Gallias transfretaret, Gratianus Parassis Meroblaudis magistri militum proditione superatus est et fugiens Lugduni captus atque occisus est. Maximus Victorem filium suum consortem fecit [6]). Martinus Turonensis episcopus in magnis virtutibus claruit [7]). post multum intervallum temporis a Valentiniano et Theodosio con-

NENNIVS INTERPRETATVS.

Gratianus autem cum fratre suo Valentiniano regnavit sex annis. in illo tempore Ambrosius Mediolanensis episcopus clarus praeceptor catholici dogmatis erat. Valentinianus cum Theodosio regnavit annis octo. in illius tempore synodus trecentorum *quinquaginta* patrum Constantinopolim collecta est ad expellendam haeresim *Macedonii, id est negationem spiritus sancti* [8]). et tum Hieronymus nobilis sacerdos Bethlehem interpretator catholicus vivebat. Gratianus, *ut diximus, et Valentinianus* regnabant, donec Maximianus a militibus suis in insula Britannia rex factus est et transfretavit in Francos, et liberatus *[sic]* est rex Gratianus proditione magistri militum, id est Parassis Merobladis, et effugit rex Lugdunum et ibi captus atque occisus est. Maximianus cum Victore filio suo regnabat. Martinus Turonensis in illo tempore. Maximianus

CDGHKLMNPQ (non habet Z)

SIN.: 2 illorum] eorum *CLMNQ*, *inc. P*¹ grittones *H* 3 iterim *G* 3/4 maximo *C*¹*Q* 4 fratre *om. Q* 5 ualentiano] *H*¹*K*, ualentiniano *CDGH*²*LPQ cum interprete*, ualentino *MN* sex annis et] annis tribus *CDGLPQ*, annis septem *MN* 5/6 ambrosius] a. tunc *MN* 7 habetur] *DGHK*, habebatur *CLMNPQ* catholico *N* dogma *DG* 7/8 ualentianus] *H*¹*K*, ualentinianus *CDGH*²*LPQ et sic fere interpres*, ualentinus *MN* 8 annis uiii (uii *Q*)] octo a. *MN* 9 synodus] tempore illo s. *MN* coll. a cccxuiii patr.] cccl patrum celebratur (cebratur *Q*) *CDGLPQ*, constantinopolim colligitur cccl uidelicet patrum *MN*: *eundem numerum habet interpres* 10 quo *CLMN* 11 tum] etiam *MN*, *om. CDGLPQ* 12 bethleaemitis *M*, becleemitis *N* toto] toti *DG* interpres catholicus *post* claruit *add. D*²*G* dum] tum *DG* 13 imperator *MN* regnaret in t. m. *MN*, in (*om. P*) toto m. regebat *CDGLPQ* 14 seditione *N* 14/15 maximianus *CD*²*L*, maximiamianus *G*, maxmianus *P* 15 quo mox in g. transfretante *CDGLPQ*, quem mox in g. transfretasse perhibent *MN* 16 gratianus] et gratianum regem *MN* parassis] *HK cum interprete*, parasis *MQ*, parasius *D*, parisius *CLP*, parisiis *G*, parapis *N* 17 meroblaudis] *CDKLMNP*, meroblaudus *H*, meroplaudis *Q*, merobladis *interpres*, merobaudis *G* 18 superauit *MN* et (qui *N*) f. lugduni (lugdoni *H*¹) c. a. occisus est *om. K* 19 maximus (maximianus *C*²*D*²*GL*, uero *ins. N*) u. f. s. c. (regni *ins. C*²*D*²*GLMN*) fecit *om. C*¹*D*¹*PQ* 21 episcopus] e. tunc temporis *MN* 22 multum] m. uero *MN* internallum] spatium *MN* 23 ualentino *MN*

[1]) *Isidorus chron. c. 352:* Gratianus cum fratre Valentiniano . . . regnavit annos sex. [2]) *Isidorus chron. c. 353:* Ambrosius Mediolanensis episcopus in catholicorum dogmate claruit. [3]) *Isidorus chron. c. 356:* Valentinianus . . . cum Theodosio regnavit ann. VIIII. [4]) *Isidorus chron. c. 357:* synodus Constantinopoli CL patrum colligitur a Theodosio, in quo omnes haereses condemnantur. *numerus* CCCXVIII *est patrum concilii Nicaeni (cf. supra p. 139).* [5]) *Isidorus chron. c. 358:* Hieronymus presbyter in Bethlem toto mundo clarus habitabat. [6]) *Prosper c. 1183:* in Brittania per seditionem militum Maximus imperator est factus. quo mox ad Gallias transfretante Gratianus Parisiis Merobaudis magistri militum proditione superatus et fugiens Lugduni captus atque occisus est. Maximus Victorem filium suum consortem regni facit. [7]) *Prosper c. 1175:* Martinus episcopus Turinorum Galliae civitatis multis [miraculorum signis] clarus habetur. *cf. p. 166 adn. 1.* [8]) *Isidorus orig. 6, 16, 7:* secunda synodus CL patrum sub Theodosio seniore Constantinopoli congregata est . . . Macedonium spiritum sanctum deum esse negantem condemnans *(cf. supra p. 141).*

HISTORIA BRITTONVM.

sulibus in tertio ab Avvileua lapide spoliatus indumentis regiis sistitur et capite damnatur. cuius filius Victor eodem anno ab Argabaste comite interfectus est in Gallia [1]).

30 Tribus vicibus occisi sunt duces Romanorum a Brittannis [2]). Brittones autem dum anxiebantur a barbarorum gentibus, id est Scottorum et Pictorum, flagitabant auxilium Romanorum, et dum legati mittebantur cum magno luctu et cum sablonibus super capita sua intrabant [3]) et portabant magna munera secum consulibus Romanorum [4]) pro admisso scelere occisionis ducum et suscipiebant consules grata dona ab illis, et promittebant cum

NENNIVS INTERPRETATVS.

autem a Valentiniano et Theodosio consulibus indumentis regiis spoliatur in tertio ab urbe Eigilia lapide et capite damnatur in illo loco. Victor autem filius eius interfectus est ab Arguba comite in Francis, ab initio mundi VDCXC.

Hoc modo seniores Britonum narrant v. p. 167, 7. septem imperatores fuisse a Romanis super Britanniam. Romani autem dicunt novem fuisse super Britannos. octavus alius Severus mortuus est in itinere ab insula Britannia ad Romam. Constantinus regnavit XVI annis in insula Britannia, donec mortuus est.

Quadringentis et novem annis igitur v. p. 167, 17. Brittones sub censu Romanorum fuerunt. Britones autem deiecerunt postea regnum Romanorum neque censum dederunt illis et occiderunt omnes duces Romanos, qui erant in insula Britannia.

Invaluerunt autem statim Picti et Scotti trans fines Britanniae et expulerunt Britones *usque ad fluvium nomine Tin.* deinde iverunt legati Britonum ad Romanos cum tristitia et cum magno luctu, cum sablonibus super capita sua et cum multis muneribus pro admisso scelere occisionis ducum. duxerunt secum deinde duces et consules Romanos et promiserunt accipere iugum Romanicum, licet durum esset. deinde venerunt milites Romanorum et

---

CDGHKLMNPQ et 6 tribus . . . 7 brittannis *Z*

SIN.: 1 in tertio (terci *K*) ab auuileua (*sic HK*, uirileua *Q*, uuilena D^1, uuirileisa CD^2L, uuilrileisa *G*, eigilia *interpres:* id est aquileia *add. CL*) lapide *om. MNP* 1/2 *ins.* maximus (maximianus *P*) *post* consulibus *P*, *ante* spol. *MN*, *post* spol. *Q* 2 regiis] H^2MN, regis H^1K, regalibus *CDGLPQ* et] in C^1D^1P, et in *MN* capite] capite lapide *MN* 3 anno eod. *K* 4 argabaste] *CDGLNPQ*, argubuste *M*, argeste *HK*, arguba *interpres* 4/5 intra galliam *CDGLPQ* 7 brit(t)onibus *CDGLPQ*, bryttonibus *MN* brittoues autem] et br. *M*, qui br. *N* 8 anxiarentur *CDGLMNPQ* 9 et *om. M* 10 auxilium (auxiliorum *C*) flag. rom. *CDGLPQ*, aux. rom. flag. *MN* dum] cum *N*, tum *M* 13 portabant] por *M* 13/14 secum cons. rom. *om. MN*, cons. rom. *om.* C^1D^1PQ, rom. *om.* C^2D^2GL 14 pro admisso (amisso *LQ*) scelere occisionis (*om. Q*) ducum] pro admissa (amissa *N*) occisionis culpa ducum *MN* 15 et suscipiebant consules grata dona (munera *PQ*)] et accipientes grata dona consules *MN* 16 et promittebant] pr. *MN*, pr. ergo britones *CDGLPQ* cum iuramento] iurando *MN*, cum sacramento *CDGLPQ*

[1]) *Prosper c. 1191:* Maximus tyrannus Valentiniano et Theodosio impp. in tertio ab Aquileia spoliatus indumentis regiis sistitur et capite damnatur. cuius filius Victor eodem anno ab Arbogaste comite est interfectus iu Gallia. — *Ins. hoc loco:* peractis a mundi initio (ab in. m. *M*, ab in. *N*) annis (*ante* a *Q*, *post numeros MN*) VDCXC (ab incarnatione domini cccxci *add.* C^2L) *CDGLMNPQ et interpres.* [2]) *Gildas c. 6:* quibus . . . Romam . . . repedantibus . . . rectores sibi relictos . . . leaena trucidavit dolosa. [3]) *Gildas c. 17:* ite[ru]m . . . mittuntur queruli legati scissis ut dicitur vestibus opertisque sablone capitibus inpetrantes a Romanis auxilia. [4]) *Gildas c. 20:* Agitio ter consuli gemitus Britannorum.

HISTORIA BRITTONVM.

iuramento accipere iugum Romanici iuris, licet durum fuisset[1]).

Et Romani venerunt cum maximo exercitu ad auxilium eorum et posuerunt imperatores in Brittannia et composito imperatore cum ducibus revertebantur exercitus ad Romam usque, et sic alternatim per CCCXLVIII annos faciebant. Brittones autem propter gravitatem imperii occidebant duces Romanorum et auxilium postea petebant. Romani autem ad imperium auxiliumque et ad vindicandum veniebant et spoliata Brittannia auro argentoque cum aere et omni pretiosa veste et melle cum magno triumpho revertebantur.

31 [2]) Factum est autem post supra dictum bellum, quod fuit inter Brittones et Romanos, quando duces illorum occisi sunt, et occisionem Maximi tyranni

NENNIVS INTERPRETATVS.

duces regesque ordinati sunt in insula Britannia et milites postea domum redierunt. Britones propter gravitatem census et iugi Romanorum irarum et tristitiae pleni occiderunt rursus duces Romanorum, qui in insula Britannia erant. et invaluerunt iterum Picti et Scotti super Britones, ut potestas illorum gravior iugo Romano esset, quia Picti et Scotti studebant eos expellere e terra. deinde venerunt Britanni cum luctu et cum lacrimis ad senatum Romanorum *intrantes, ut nobis nuntiatum est, cum tergis ob pudorem adversis.* et venerunt magna auxilia, id est exercitus innumerabilis Romanorum cum illis et positi sunt reges et duces super eos postea. sed Britannis census Romanorum postea gravis erat et interfecerunt reges et duces eorum tertium. deinde venerunt Romanorum duces trans mare et inflixerunt Britannis stragem magnam, ut dignitatem suorum ab illis ulciscerentur, et spoliaverunt insulam Britanniam auro argentoque et abduxerunt serica et vasa aurea argenteaque insulae et cum magno triumpho reversi sunt.

De occupatione Saxonum.

Factum est autem post supra dictum bellum et post internicionem Romanorum ducum tribus vicibus factam a Britannis, postquam CCCCXLVIIII[3]) annos sub

---

CDGHKLMNPQ et inde a v. 16 Z

SIN.: 1 accipere *om. N* iugum] iugum romanorum et C^2L iuris] imperii *MN* 2 fuisset] esset *MN* 3 uenerunt cum maximo exercitu (ex. max. *CDGLPQ*) ad aux. (auxili * *pro* ad aux. D^1) eorum (illorum *DGPQ*)] cum magno ex. ad aux. uenerunt (ueniebant *N*) bryttonum *MN* 4 et posuerunt imperatores] et p. duces et imperatores *CDGLPQ*, constitueruntque (-bantque *N*) duces et imperatorem (-res *N*) *MN* 5 composito] imposito *Gutschmid* 6 reuertebantur] HKN^a, reuertebatur $CDGLMN^bPQ$ 7 usque *om.* D^1MN 8 cccexluiii D^1MNPQ, cccexlix CD^2GL *cum interprete* annos agebant *MN* 11 petebant] p. ab eis *MN* autem] etiam *N(?)* 13 uen. et ad uindicandum *Q*, et ad uindictam uen. *DG*, et ad uindictam proximorum uen. *MN* brittannica *H* 14 cum aere et omni] atque aere omnique *MN* 14/15 et melle] melle et muneribus *MN* 15 triumpho] gaudio *P* 17 *post* bellum *ins.* id est *HK* 18 illorum] eorum *MNZ* 19 et] post *Q*, et post C^2D^2GLZ occisionem maximi (maximiani C^2D^2GL) tyranni] uictoriam maximi (maximiani *M*) qui gratianum occidit *MN*

[1]) *Gildas c. 15:* Britannia . . . subiectionem sui Romano imperio continue tota animi virtute, si hostis longius arceretur, vovens. [2]) Nunc (uero *ins. G*) ad gentem (gente *D*) Saxonum flectendus est articulus *ins. CDGL.* [3]) 'CCCCXLVIIII *codices duo Trinitatis et Lecanensis*, CCCXLVIIII *unus Ballymotensis*'. *Zimmer.*

HISTORIA BRITTONVM.

transactoque Romanorum imperio in Brittannia per quadraginta annos fuerunt sub metu. Guorthigirnus regnavit in Brittannia et dum ipse regnabat, urgebatur a metu Pictorum Scottorumque et a Romanico impetu nec non et a timore Ambrosii[1]). interea venerunt tres ciulae a Germania expulsae in exilio, in quibus erant Hors et Hengist, qui et ipsi fratres erant, filii Guictglis, filii Guigta, filii Guectha, filii VVoden, filii Frealaf, filii Fredulf, filii Finn, filii Fodepald. filii Geta, qui fuit, ut aiunt, filius dei. non ipse est deus deorum, amen, deus exercituum, sed unus est ab idolis eorum, quod ipsi colebant.

[2]) Guorthigirnus suscepit eos benigne et tradidit eis insulam, quae in lingua eorum vocatur Tanet, Brittannico sermone

NENNIVS INTERPRETATVS.

censu Romanico degerunt, Guorthigernus *filius Guital* tenebat imperium Britonum et urgebatur a metu Pictorum Scottorumque et ab impetu Ambrosii *regis Francorum et Britonum Armoricorum.* venerunt tres ciulae a Germania expulsae in exilio, in quibus erant duo fratres Hors et Hengist, a quibus Saxones sunt. haec autem est eorum genealogia: Hors et Hengist duo filii Guictgils filii Guigta, filii Guectha, filii Voden filii Frealaf, filii Fredolf, filii Finn, *filii Frenn,* filii Folcvald, filii Gaeta, filii Vanli, filii Saxi[3]), filii Negua. Britus *v. p. 160, 14.* filius Alani, *a quo sunt Britones Armorici,* filii Fethuir, filii Ogaman, filii Tai, filii Bodb, filii Semoib, filii Athacht, filii Aoth, filii Abair, filii Raa, filii Esra, filii Ioban, filii Ionan, filii Iafeth, filii Noe.

Guorthigirnus autem suscepit eos in pace propter metum impetus Pictorum et tradidit eis insulam, quae vocatur Tanet,

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 transactoque (transacto *N*) rom. imp. in br. (in br. imp. *CDGLP*, imp. a br. *MN*) *om. Z* 2 per] post *Z* xl] xi *N* 2/3 sub metu fuer. *CDGLPQ* 3 guorthigirnus] *sic HKZ* (*hic, postea* guorthigernus *vel* guorthigernius) gorthigirnus *vel* gortigirnus *vel* guortigirnus *hic et deinceps P*, guortigirnus *D*, gortigirnus *vel* guortigirnus *G*, gorthigirnus *C*, gorthigirnus *vel* gortigirnus *L*, uortegirnus *hic et deinceps Q*, gurthegirnus *hic et deinceps, ubi tacemus, MN* regnauit] autem regnabat *MN* 4 et dum (dum et *Q*) ipse reguabat (pugnabat C^1D^1PQ)] sed in tempore illius *MN* *ante* urgebatur *ins.* in brittannia *HK*, bryttones *MN* arguebatur *P*, arguebantur *M*, urgebantur *N* 5 scottorum pictorumque *MN* 5/6 a romanico] romanorum *N* 6 nec non] nec *M* 7 interea *post* uenerunt *Z* uenerunt tres ciulae a germania (gasanania *Z*) expulsae in exilio (in exilio expulsae D^1Z, in exilium expulse *Q*, in exilio pulse CD^2GLP)] tres ceolae a gemania *(sic)* in exilium expulsae bryttanniam aduenerunt (aduenīunt *N*) *MN* 9 erant] dominabantur *MN* horsus *Q*, cors *Z* hengist H^1 *semper, K semper, D hoc loco solo, C plerumque* (*hoc loco* bengistes C^1) *P deinceps et Q deinceps* (*hoc loco uterque* hengistus), *L plerumque,* henegest- H^2 *semper, M semper, N fere ad p.* 186, 22, *D uno loco* 177, 22, henegist- *D plerumque, G plerumque* (henegist 186, 22, hangist *hic et* 177, 7 hangistus), *N fere inde a p.* 186, 22, haecgens *hoc loco, deinde* haenegist *vel* hengistus *Z* 10 *post* erant *ins.* hors et hengesth C^2L guictglis] *HKM*, guitgils *CDGLPQ*, guictils *Z*, þiegils þetgils *N*, guictgils *interpres* guigta] *K et interpres,* guitta *H*, gurgta *CDGLPQ*, guicta *MZ*, þicta *N* 10/11 guectha] *HK et interpres,* guecta *CDGLP*, guetta *Q*, gueta *Z*, guechta *M*, þecta *N* 11 uuoden] þoden *N*, uuoeden *G* frealaf] *DGHK*, frealf *CLP*, freallas *Q*, frealof *M*, frialof *N*, frelab *Z* 11/12 fredul *K*, freudulf (-duls *Duch.*) *Z* 12 fin *KN*, fuin CD^2GLQ, suin D^1, fran *Z* *post* filii finn *ins.* filii frenn *interpres* fodepald] *HK*, folcpald *Z*, folcuald *interpres,* foleþald *CLN*, folepald *PQ*, foleunald *DG*, foleguald (folegaald M^a) *M* geta] geata *CDGLPQ*, ieta *N*, guta Z^1, geuta Z^2 13 qui ut aiunt filius fuit *MN*, qui sunt ut aiunt *Z* dei non (numquid *CDGLPQ*) ipse est deus deorum amen deus exercituum (deus ex. uel deus deor. *CDGLPQ*)] dei non deus exercituum *Z*, dei non ueri nec omnipotentis dei et domini nostri ihu χρι qui ante tempora seculorum permaneus patri et spiritui sancto coaeternus et consubstantialis (sub *supra v. M*) in fine seculorum (et *ins. N*) mortalitatis nostre formam non dedignatus est induere seruilem *MN* 14/15 sed unus est (*om. P*) ab idolis] sed unus (alicuius *MN*) ex idolis *MNZ* 15 quod ipsi] quae ipsi *DGQZ*, quem ab ipso demone caecati more gentili pro deo *MN* 17 gurthegirus *M* suscepit] autem s. *CDGLMNPQ* 18 in (*om. CDGLMNPQ*) ling. e. u.] u. in l. e. *Z* 19 tanet] *HKN*, taneth *DGP*, thanet *Q*, tenet *M*, tanech *CL*, canet *Z* brittannico sermone] brittannice *MN*

[1]) Ambrosius Aurelianus *Gildae c. 25.* [2]) Hec est genealogia istorum marum, de quibus (primo *ins. CL*) creverunt Saxones *ins. CDL.* [3]) *Immo supra p. 149, 12 Neguae adscribuntur filii duo* Vandalus *et* Saxo.

HISTORIA BRITTONVM.	*NENNIVS INTERPRETATVS.*
Ruoihm. regnante Gratiano secundo cum Equitio Saxones a Guorthigirno suscepti sunt anno CCCXLVII post passionem Christi[1]).	Roinn autem nomen Britannicum. Gratianus et Aequitius in regno Romanorum in illo tempore, a nativitate Christi autem CCCXLVII annos.
32 In tempore illius venit sanctus Germanus[2]) ad praedicandum in Brittannia et claruit apud illos in multis virtutibus et multi per eum salvi facti sunt et plurimi perierunt.	Et in tempore illius regis venit sanctus Germanus ad praedicandum in insula Britannia et fecit deus virtutes et mirabilia multa per clericum illum in insula Britannia et salvos fecit multos et duxit eos ad baptismum et ad fidem.
Aliquanta miracula, quae per illum fecit deus, scribenda decrevi.	De mirabilibus Germani.
Primum miraculum de miraculis eius[3]). erat quidam rex iniquus atque tyrannus	Postquam Germanus in insulam Britanniam venit, ivit ad arcem viri iniqui,

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 ruoihm] *HK*, ruichun *P*, ruoichim *Q*, ruoichin *CDGL*, roihin *MN*, ruimh *Z*, roinn *interpres* regnanne *H* gratiano] grano *Z*, martiano *CDGLPQ correcto loco ad Bedam h. eccl. 1, 15* secundo cum] *Z*, secundo *CDGHKLPQ*, *om. MN* 2 equicio *Z cum interprete et cum excerptis cod. coll. corp. Chr. Cantabr. 183 saec. X (vide p. 132)*: quando Gratianus consul fuit secundo et Equitius quarta, tunc his consulibus Saxones a þyrtgeorno in Brittaunia suscepti sunt anno CCCXLVIIII a passione Christi, *sed tam interpres (vide p. 141) quam excerpta illa videntur locum emendasse ex Victorio Prosperove*, equantio *HK*, equantio romae *MN*, quando *CDGLPQ* saxones] s. uero *M*, s. autem *N* 3 cccxluii] *HKMNZ cum interprete*, ccccxluii *CDGLP*, ccccxluiiii *Q* 5 illius] illo *MNZ* 6 brittanniam *NQ* 7 apud] uel inter *super v. C* cl. ap. ill. multis uirt. *Z*, apud illos multis claruit uirt. *MN* 8 multi *post* sunt *P* et plurimi perierunt] increduli per. *CDGLPQ*, *om. N* 10 aliquanta] per al. *Z*, aliquando miracula *P*, mir. pauca ex multis *MN* illum] cum *Q* 11 deus fecit *DG*, fecit dominus *Z*, dominus fecit C^2L scribere *MNQ* *post* decrevi *ins.* incipiunt pauca de multis *DG* 12 primum m. (est *ins. Q*) de m. eius] primum ergo miraculum declarandum est *MN* 13 erat quidam] erat quidea *Z*, quod uir quidam erat *MN* iniquus (iniqus H^1) atque (aque *Z*) t. (tirrannos *Z*) ualde (*om. MN*)] ualde in. a. t. *CDGLPQ*

[1]) *Victorius Aquitanus:* a. CCCXLVII *(a passione)* Gratiano III et Equitio. — *Ins. post* graciano frat̄ *(supra p. 163 not. 4 in fine) Z:* et in tempore Guorthigirni regis Britanie Saxones pervenerunt in Britanniam, id est in anno incarnacionis Christi, sicut Libine abas in (iae *Z*) Inripum civitate invenit vel reperit, ab incarnacione domini anni D usque a kl. Ian. in XII luna, ut aiunt (aunt *Z*) alii intis CCC annis a quo tenuerunt Saxones Britanniam usque ad annum supra dictum. *Item hoc loco post* christi *MN:* A tempore, quo advenerunt primo ad Bryttanniam Saxones, usque ad primum imperii anni *(sic)* regis Eadmundi DCXLII: ad hunc (adhuc *N*), in quo nos scribimus, annos traditione seniorum DCXLVII didicimus, quippe quia iste imperii quintus ante (amñ *N*) dicti regis est annus. [2]) Autisiodorensium urbis episcopus *ins. CDGLPQ.* [3]) *Heiricus in miraculis sancti Germani Autissiodorensis l. 1 c. 80. 81. 82. (acta sanct. Iul. vol. 7 p. 272):* fertur unum (miraculum a sancto Germano patratum in Britannia) famosum inter cetera, cuius ad nos notitia per sanctum senem Marcum eiusdem gentis episcopum decucurrit: qui natione quidem Brito, educatus vero in Hibernia post longa pontificalis sanctitatis exercitia ultroneam sibi peregrinationem indixit. sic traductus in Franciam piissimique regis Caroli munificentia illectus apud beatorum Medardi et Sebastiani coenobium *[apud Suessiones]* anachoreticam exercet vitam singularis nostro tempore unicae philosophus sanctitatis. hic multis coram saepius referre solitus erat Germanum sanctissimum, ut ipsius utar verbis, suae nationis apostolum vice quadam, dum Britannias permearet, regis palatium cum suis discipulis introisse. erat tum hiems horrida nec hominibus solum, verum etiam ipsis bestiis infesta. itaque directo ad regem internuntio superventurae nocti hospitium postulavit. rex abnuit atque, ut erat et gente et animo barbarus, negotium flocci pendit. interea Germanus cum discipulis sub divo persistens caeli inclementiam infractis animis tolerabat. iamque die in vesperam coacto subulcus regis regressus a pascuis pensum quotidiani salarii acceptum ex palatio ad proprium tugurium referebat. is ubi Germanum beatissimum conspexit brumali horrore cum discipulis tabescentem, appropinquans

HISTORIA BRITTONVM.

valde, cui nomen erat Benli[1]). illum vir sanctus voluit visitare et properare ad iniquum regem, ut praedicaret illi. at cum ipse homo dei venisset ad ostium urbis cum comitibus suis, venit portarius et salutavit eos et miserunt eum ad regem et rex durum responsum dedit illis et cum iuramento dixit: si fuerint vel si manserint usque ad caput anni, non venient unquam in medio urbis meae. dum ipsi expectarent ianuatorem, ut nuntiaret illis sermonem tyranni, dies declinabat ad vesperum et nox appropinquabat et nesci-

NENNIVS INTERPRETATVS.

cui nomen erat Benli, ut praedicaret illi. stetit Germanus cum clericis suis in ostio arcis; ivit portarius ad regem cum nuntio clerici et rex cum iuramento dixit: si fuerint clerici usque ad caput anni in ostio arcis, non venient unquam intus. venit portarius cum hoc responso ad Germanum. recessit Germanus ab ostio tempore vespertino et nesciebat quo iret.

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 erat benli] erat henli *Z*, belinus *MN* illum (ille *Z*, et ille *CDGLPQ*) uir sanctus (uir sanctus germanus *DG*, uir sanctissimus germanus *CLPQ*) . . . 3 ut praedicaret] audiens autem (hec *N*) uir sanctus iniquitatem eius properare (propalare *N*) disposuit ut uisitaret iniquum regem et pr. *MN* 3 illi] illi uiam salutis *CDGLPQ* at] et *LPZ* 4 cum *om. Z* homo] uir *MNQ* uenisset (uenis *Z*) ad ostium (portam D^2*GZ*, id est portam *add. CL*) u. c. comitibus (commitatatibus *Z*) suis uenit portarius] cum comitibus suis uenisset ad portam urbis hostiarius ciuitatis obuiauit *MN* 6 et mis.] qui mis. *CDGLMNPQ* eum *om. Z* 7 et rex d. r. d. illis (eis *Z*) et c. i. d. (illi *ins. G*) si fuerint (fuerit *Z*) uel si manserint (manserit *Z*, permanserint C^2) usque (*om. Z*) ad caput (finem *Z*, uel finem *supra r.* CD^2, finem *in textu G*) anni (in hostio [*ins.* portae CD^3L, portis *G*] mee arcis *add.* CD^2GL) non uenient unquam (inquam *Q*) in medio urbis meae (in urbem istam *Z*)] rex autem iniquus dure respondens ait cum iuramento etiam si per istius anni (anni ist. *N*) spatium permaneant iuxta portam ciuitatis meae intro (intra *N*) non inuenient (uenient N^2) *MN* 10 dum (et dum *Z*) ipsi expectarent (expectant *CLPQ*, expectabant *DG*) ianuatorem (H^1KZ, ianitorem $CDGH^2LPQ$), ut nuntiaret (renunciaret *CDGLPQ*) illis sermonem (responsum *Z*) tyranni] illis autem responsum expectantibus *MN* 12 dies] *HKNZ*, sol *C* (*suprascr.* uel dies) *DGLPQ*, *om. M* decilnabat *Z*, declinauit *MN* 13 uesperum] noctem *Z* et nesc. quo irent] et nescirent quod declinarent *Z*, q. i. nesciebant *CDGLPQ*, nesciebantque q. i. *MN*

cominus orat humiliter, ut quis esset quave ex causa inter algores nimios illic moraretur ediceret, cumque nihil certitudinis ex responso percepisset, personae dignitate permotus: oro, ait, quisquis es domine, ut parcas corpori servique tui succedere digneris hospitio ac demum, si qua paupertati meae suppetunt officia, receptare: non parum enim interesse video imminentis noctis augustias quantumlibet vili domicilio temperare. non aspernatus personae qualitatem successit hospitio et quae sibi a paupere impendebantur obsequia libens excepit. erat illi in peculio vacca tantum et vitulus, conversusque ad uxorem: et non intelligis, ait, quantum susceperis hospitem? accingere itaque et unicum qui nobis est vitulum mactans cenaturis appone. dicto illa incunctanter paruit coctumque vitulum in mensa composuit. episcopus solito abstinens ceteris esum indicit. cena explicita beatus Germanus mulierem evocat imperatque, ut ossa vituli collecta diligentius super pelliculam eius ante matrem in praesepio componat. quo facto (mirum dictu quod est) vitulus absque mora surrexit matrique coadstans pabulum carpere coepit. tum ad utrosque conversus antistes: salvo, inquit, praemio caritatis iura hospitii tali interim beneficio compensata recipite. proventum rei mirabilem collato omnes praeconio sustulerunt. in crastinum pontifex palatium repetit regisque ad publicum praestolatur egressum. illum ab intimis procedentem Germanus excipit atque potenti obiurgatione verborum, cur sibi pridie hospitium negaverit, severus exquirit. rex stupore defixus intorpuit virique constantia attonitus a responso defecit. tum Germanus auctoritate mirabili:, egredere, inquit, et sceptra regni meliori permitte. illo haesitante Germanus baculo cunctantem impellens: egredieris, ait, et sicut definitum constat a domino, nequaquam deinceps in aeternum potestate regia abuteris. barbarus auctoritatem caelestem in praesule reformidans cum coniuge et liberis indifferenter egreditur, palatii fores retentare nulla posthac ratione conatus. tum Germanus uno ex discipulis directo subulcum cum coniuge evocat atque universo stupente palatio in regni culmen componit. ex eo tempore in hodiernum reges ex subulci genere prodeuntes nationi Britonum dominantur deo per beatum Germanum res humanas mirabiliter ordinante. haec ita apud Britanniam catholicis litteris contineri praedictus mihi episcopus iurisiurandi interpositione firmabat.

[1]) In regione lal *ins.* C^2L

HISTORIA BRITTONVM.

erunt, quo irent. inter ea venit unus de servis regis e medio urbis et inclinavit se ante virum dei et nuntiavit illis omnia verba tyranni et invitavit illos ad casam suam et exierunt cum eo et benigne suscepit eos. et ille nihil habebat de omnibus generibus iumentorum excepta una vacca cum vitulo, et occidit vitulum et coxit et posuit ante illos. et praecepit sanctus Germanus, ut non confringeretur os de ossibus eius et sic factum est et in crastino vitulus inventus est ante matrem suam sanus et

33 vivus incolumisque. Iterum de mane surrexerunt, ut impetrarent salutationem tyranni. at ipsi, cum orarent et exspectarent iuxta portam arcis, et ecce vir unus currebat et sudor illius a vertice ad plantas pedum distillabat. inclinabat se ante illos et dixit sanctus Germanus: credis in sanctam trinitatem? et respondit ille: credo, et baptizatus est et osculavit eum et dixit illi: vade in pace: in ista hora morieris et angeli dei in aere expectant te, ut gradieris cum illis ad deum, cui credidisti. et ipse laetus intravit in

NENNIVS INTERPRETATVS.

venit unus de servis regis ex urbe et inclinavit se ante Germanum et duxit illos secum ad casam suam benigne. et ille nihil habebat de omni genere iumentorum excepta una vacca cum vitulo, et occidit vitulum et coxit et dedit clericis. et praecepit Germanus, ut non confringerent eius ossa et in crastino vitulus ante matrem suam vixit.

In crastino die surrexit Germanus ad portam urbis, ut impetraret salutationem regis. ibi vir unus venit currens et plenus sudoris a vertice usque ad plantam pedum et inclinavit ante Germanum. dixit Germanus:

credis in sanctam trinitatem? respondit: credo. Germanus baptizavit eum et osculavit eum et dixit illi: vade, hac hora morieris, sunt angeli dei te expectantes. et laetus intravit in arcem et interfectus est a rege; mos enim erat apud regem, nisi

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 interea] interra M^a 2 seruis] familia *Z* e] de *MNZ* 3 nunciauitque eis *MN* 4 tyranni] regis *L*, regis tirranni *Z* inuitauitque *CLPQ* illos] eos *MN* casam] cassam *Z*, domum *MN* 5 et exiere *P*, exieruntque *MN* cum eo] cum illo *CDGLPQ* et benigne susc. eos (eos susc. *MN*)] quos benigne susc. *CDGLPQ* 6 et ille nihil (non *Z*) habebat de o. g. i.] nihil tamen habebat de o. i. g. *MN*, et nichil omnino homo ille (*om. G*) in pecudibus habebat (h. in p. *L*) *CDGLPQ* 7 excepta (expecta *Z*) una uacca (uacc. un. *P*)] excepto uaccam unam *CDGL*, praeter unam uaccam (uacc. un. *N*) *MN*, preter uaccam illam *Q* 8 et occidit uitulum et coxit et posuit (deposuit *Z*) ante illos (illos ante H^a)] ille autem hospitalitatis gratia uitulum mactauit et coxit posuitque ante illos *MN*, quid ergo uit. occ. coxit et posuit ante seruum dei ceterosque (et *Q*) socios eius *CDGLPQ* 9 et praecepit s. g.] quibus s. g. praecepit *CDGLPQ*, s. autem g. praecepit sotiis suis *MN* 10 non confringeretur (confringere*** P^1) os (*om. Z*)] nullum os frangerent *MN* de ossibus *om. Q* eius] uituli *CDGLMNPQ* 11 et (*om. PQ*) sic factum est *om. MN* et in crastino] in crastinum *CDGLP*, in crastinum autem *Q*, sequenti autem facto mane diei *MN* 12 inu. est uit. *MNQ* ante] stans ante *MN* sanus et uiuus incolumisque] uiuus sanus et incolumis *MN*, sanus (et uiuus *ins.* C^2D^2GL) incolumisque dei misericordia et oratione sancti germani *CDGLPQ* 13 iterum de (*om. Z*) mane surrexerunt (surrexit C^1)] primo igitur mane eiusdem diei iterum adierunt portam ciuitatis *MN* 14 imp. salutationem tyranni] sal. imp. regis iniqui (i. r. M^a) *M*, imp. responsum regis iniqui *N*, aditum urbis *CDGLPQ* at ipsi cum orarent et (*om. Z*) expectarent iuxta portam arcis (portam uel artis ciuitatis *Z*)] *HKZ*, cum autem orando expectarent iuxta portam urbis *MN*, iuxta portam praestolantes *CDGLPQ* 16 et *om. MN* ecce *om. Z* 16/17 unus uir *Z* 17 occurrebat *MN*, ocurrebant *Z* et sudor illius] cuius sudor *MN* ad] usque ad C^1DGLPQ, capitis usque ad C^2MNZ 18 distillabat *om.* M^a inclinauit *K*, inclinans *CDGLPQ*, et inclinauit *Z*, inclinauitque *MN* 19 illos] eos *CDGLPQ* et dixit s. g.] at s. g. ait *MN* 20 sancta trinitate *HK* et resp. ille] *CDGLPQZ*, et resp. illis *H*, et resp. illi *K*, ille uero resp. *M*, ille resp. *N* 21 et baptizauit eum *KZ*, baptizauitque eum *MN* et osculauit eum] *H*, et osculatus est *KMNZ*, et osculatus est ab eo *CDGLPQ* 22 et dixit illi] et d. ei *MN*, cui dixit sanctus germanus *CDGLPQ* 23 hora] enim hora *MN*, *om.* D^1 te in aere (aera *P*) expectant *CDGLPQ*, expectante in aera *Z* 24 gradiaris c. i. ad d. $CDGH^2LPQ$, c. i. gradiaris ad d. *MN*, cum illis ad deum exeas *Z* 25 credisti *Z* et ipse] ipse autem *MN* laetus (laetatus *DG*) intr. in arcem] letus urbem intr. *MN*, iuit letus in a. *Q*

HISTORIA BRITTONVM.

arcem et praefectus tenuit illum et alligavit et ante tyrannum ductus et interfectus est, quia mos erat apud nequissimum tyrannum, nisi quis ante solis ortum pervenisset ad servitutem in arce, interficiebatur. et manserunt tota die iuxta portam civitatis et non impetraverunt, ut
34 salutarent tyrannum. Solito ex more supra dictus adfuit servus et dixit illi sanctus Germanus: cave, ne unus homo maneat de hominibus tuis in ista nocte in arce. et ipse reversus est in arcem et deduxit filios suos, quorum numerus erat novem, et ipsi ad supra dictum hospitium cum ipso reversi sunt. et praecepit sanctus Germanus manere eos ieiunos et clausis ianuis dixit: vigilantes estote et si quid evenerit in arce, nolite aspicere, sed orate indesinenter et ad deum vestrum clamate. et post modicum intervallum noctis ignis de caelo cecidit et combussit arcem et omnes homines, qui cum tyranno erant, et nusquam apparuerunt usque in hodiernum diem, et arx non aedificata est usque

NENNIVS INTERPRETATVS.

quis ante solis ortum pervenisset ad servitutem in arce, interficiebatur. consumpsit Germanus diem usque ad vesperum iuxta portam arcis et venit idem servus. dixit Germanus ei: cave, cave, ne unus homo maneat de hominibus tuis in arce hac nocte. deduxit statim novem filios suos ex arce et duxit clericum secum ad domum suam et omnes vigilantes erant.

et venit ignis dei de caelo statim in arcem et combussit homines urbis, *mille homines tam de viris et de mulieribus per iram dei et Germani.* et vasta est usque hodie.

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 et] obuiansque *MN* profectus *Z* illum] eum *Q*, eum fami regis *Z* 1/2 et alligauit] et obprimens alligauit *M*ᵇ*N* (*inc. M*ᵃ) 2 et (qui *CDGLPQ*) ante tyrannum ductus (deductus *CDGLPQ*) et (*om. HK*) interfectus est] praesentatusque est conspectu (conspectui *N*) tyranni cuius sententia protinus interfectus est *MN* 3 quia mos (hic autem mos *MN*, mos enim *CDGLPQ*) erat apud nequissimum tyrannum (regem *MN*)] quia nocuerat nequissimo tirranuo *Z* 4 nisi (nam *Z*) quis a. s. o. (non *ins. Z*) peruenisset (uenisset *CDGLPQ*) ad seruitutem (seruiendum *supra v. CD*²*L, in textu G*) in arce (arcem *PQZ*) interficiebatur (interfaciebatur *Z*)] ut quisquis ad seruitutem a. s. o. non conueniret continuo in arce decollaretur *MN* 6 et manserunt t. d. iuxta portam ciuitatis] sanctus uero germanus cum suis i. p. urbis t. d. praestolabatur *MN* 7 et non (nec *CDGLPQ*) impetrauerunt] nec tamen impetrare potuerunt *MN* 7/8 ut sal. tyrannum (eum *N*, *om. Q*)] salutacionem tiranni *Z* 8 solito ex] solito *CDGLPQ*, sed solito (-ta *N*ᵃ) *MN* 8/9 supra dictus adfuit seruus] affuit supra dictus seruus *CDGLPQ*, s. d. uir adfuit *Z* 10 caue ne unus (ullus *Z*) h. m. de h. t. in ista (in ista *bis Z*) n. in arce] caue in hac nocte (i. h. n. *om. Q*) ne (*ante* in *CDGL*, *om. P*ᵃ) aliquis de familia tua man. in arce *CDGLPQ*, caue ut nullus de tuis hominibus in hac (ista *M*) nocte remaneat in hac arce *MN* 12 et (*om. CDGLPQ*) ipse (iterum *CLPQ*, ille iterum *DG*) reu. est (est reu. *K*) in (ad *CDGLPQ*) arcem] ipse uero celerius urbem ingrediens *MN* et deduxit (eduxit *Z*) f. s. q. n. erat nouem (xx *Q*)] eduxit nouem (*om. N*) filios suos *MN* 14 ipsi] ipse *Z* 14/15 cum ipso] cum eo (*ante* ad) *MN*, cum domino suo *CDGLPQ* (*hic ante* ad) 15 praecepitque *CDGLPQ* sanctus germanus *om. MN* 16 manere eos ieiunos (ieiunnos *Z*)] m. i. usque mane *Q*, illis ut ieiuni (in ieiunio *N*) manerent *MN* et clausis ianuis] clausisque ianuis *MN*, claussis *Z* 17 uigilans *N* et si q. e. in a. n. aspicere *om. G* si (*om. Z*) quid] si quid aliquid *H* 18 euenenerit *Q*, euenit *N* arcem *CDGLPQZ* conspicere *N*, conpicere *M* sed] et *Z* orate indesinenter et] indes. orate et *MN*, or. attentius et indesinenter *CDGLPQ* 19 uestrum] uerum *MN*, *om. Q* clamante *Z* 20 et] igitur *MN* interuallum noctis] noct. int. *MN*, tempus et interuallum noct. *Q*, uel tempus *supra v. C* 21 de c. cecidit] cecidit de c. *MN*, de c. descendit *Q* combussit arcem] c. artem *Z*, urbem combussit *MN* 21/22 et omnes homines] et omnes hones *Z*, omnesque h. *MN*, et omnes *CDGLP*, et eos omnes *Q* 22 cum] cum eo *Z* 23 et nusquam app.] et ounquam (*sic*) conparuerunt *Z*, nec ultra app. *CDGLPQ*, ita ut ne unus quidem ex eis remaneret *MN* usque in (ad *K*) h. d. et arx n. aed. est (et arce non edificauerunt *Z*) usque hodie] nec (neque *Q*) arx (ars *DG*) reedificata est usque in h. d. *CDGLPQ*, et arx (ars *N*) illa non est aedificata usque in h. d. *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

35 hodie. In crastino die ille vir, qui hospitalis fuit illis, credidit et baptizatus est cum omnibus filiis suis et omnis regio cum eis, cui nomen erat Catel. et benedixit ei et addidit et dixit: non deficiet rex de semine tuo. ipse est Catell Durnluc, et tu rex eris ab hodierna die. et sic evenit; et impletum est, quod dic- 1. Sam. 1,8. tum est per prophetam dicentem: 'suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus et solium gloriae teneat.' iuxta verba sancti Germani rex de servo factus est, et omnes filii eius reges facti sunt, et a semine illorum omnis regio Povisorum regitur usque in hodiernum diem.

36 Factum est autem postquam metati sunt Saxones in supra dicta insula Tanet, promisit rex supra dictus dari illis victum et vestimentum absque defectione; et placuit illis, et ipsi promiserunt expugnare inimicos eius fortiter. at illi barbari cum multiplicati essent numero, non potuerunt Brittones cibare illos. cum postularent cibum et vestimentum, sicut pro-

NENNIVS INTERPRETATVS.

In crastino autem die baptizatus est servus ille cum filiis suis et cum hominibus regionis illius, et Germanus benedixit ei et semini eius. Caitel eius nomen, et rex factus est et reges facti sunt filii eius iuxta verbum Germani et semen eius ex illo tempore in regione cui est nomen Pogus, ut dicitur in psalmis: Suscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem.

Saxones autem erant in insula Tanet et Guorthigirnus dedit eis victum et vestimentum, ut pugnarent pro eo contra Pictos. cum autem Saxones multiplicati essent numero, non potuerunt Britones cibare illos et vestire,

---

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 in crastino] crastino (crastina *N*) autem *MN* die *om. CDGLPQZ* uir ille *CDGLMNPQ* 1/2 qui hospitalis fuit illis (*om. MN*)] qui sauctum hospitauerat *CDGLPQ* 2 credidit et] et cr. *CLPQ*, credidit germano praedicante et *MN* 3 et omnis regio cum eis (illis *Z*)] et cum omnibus in illa regione habitantibus *MN* 4 cui nomen erat] nomen uiri erat *CDGLPQ*, erat autem illi nomen *MN* catel] HM^{t}, catell *K*, ketel *CDGLPQ*, cadel $M^{v}N$, catellus *Z* 4/5 et benedixit ei (*om. P*)] benedixitque eum sanctus germanus *MN* 5 et addidit] et addit *M*, addiditque *CDGLPQ* et dixit] et ait *Q*, dicens *MN* n. def. rex de s. t.] *HK*, n. def. de s. t. $C^{1}P$, n. d. de s. t. dux *Q*, n. d. de s. t. qui uiuat in longitudinem dierum *DG et sic Cant. Mm. 5. 29,* n. d. rex (dux $C^{2}L$) de s. t. in aeternum $C^{2}LZ$, r. n. d. de s. t. usque in sempiternum *MN* 6 ipse est (*om. P*) catel (M^{t}, catell *HK*, ketel *CDGLPQ*, cadel M^{v}) durnluc (drunluc *M*) *om. NZ potestque esse emblema (cf. Zimmer p. 72)* 7 et tu (solus *ins. HK*, ipse *ins. MN*) rex eris (eris rex *PQ*) *HKMNPQ*, et rex eris *Z*, dux et tu eris (ait germanus *ins. DG*) rex *CDGL* die] d. omnibus diebus uitae tuae *MN* 8 et sic euenit et impl. est (ut i. e. *G*, ut impleretur *Z*) quod dictum est per prophetam dicentem (quod d. e. per pr. *Z*, quod per pr. dicitur *CDGLPQ*)] sicque impleta est psalmigrafi prophaetia (-ta *M*) dicentis *MN* 10 egenum] inopem *Z* et de st. er. paup.] et reliqua *Z* 11 erigeus] eleuans *M* ut sedeat . . . teneat] ut sedeat cum pr. et reliqua *Z*, *om. MN* 12 iuxta] at iuxta *MN* uerbum *CMNPQZ* 13 est *om.* $C^{1}DGQ$ et *om. Z* 13/14 omnesque *MN* 14 facti sunt reges *CDGLPQ*, regi f. s. *Z* 14/15 et a s. illorum (eorum *CDGLPQ*) omnis regio pouisorum (pouoisorum *DGNPQ*, pogus *interpres*) reg. u. in h. d.] et o. r. pausorum reg. a s. ill. u. in h. d. *Z*, et a s. ill. o. r. pausorum (*sic* $M^{v}N$, pouoisorum M^{t}) u. in d. reg. (in *ins.* M^{a}) hod. *MN* 17 metati] morati *M* 18 tanet] $H^{2}M^{1}$, taneth *CDGLPQ*, tenet $H^{1}KM^{2}N$, canet *Z*, id est ars e(h)orii *supraser. CDL et in textu G* 19 supra dictus] s. d. gurtheḡ *MN* dare *GMN* illis *om. Q* 20 uestitum *D*, uestetitum *G* defectione] uel sedicione *supra v. C*, uel dicione *supra v. L* 20/21 et (ut *Z*) placuit illis et ipsi (ipse *Z*) . . . expugnare (omnes *ins. Q*, contra *ins. Z*) in. eius fortiter] pro eo quod sese promiserant uiriliter contra inimicos eius pugnaturos *MN* 22 at illi (ille P^{1}) barbari cum (iam *ins. Q*)] cum autem barbari *MN* 23 numero] in numero *Z* 24 brittones] britanni *Z* cibare illos] eybos prestare illis et vestimenta *Z* 24/25 cum postularent cibum (uictum *Q*) et uestimentum (uestitum *DG*)] quia multum postularent *Z*, cum solito more cibum uestemque sibi dari postularent *MN* 25 sicut promissum erat illis (illis erat *CDGLP*, fuerat illis *Q*)] ut eis antea (aute *N*) fuerat promissum *MN*, *om. Z*

HISTORIA BRITTONVM.

missum erat illis, dixerunt Brittones: non possumus dare vobis cibum et vestimentum, quia numerus vester multiplicatus est, sed recedite a nobis, quia auxilio vestro non indigemus. et ipsi consilium fecerunt cum maioribus suis, ut pacem
37 disrumperent. Hencgistus autem, cum esset vir doctus atque astutus et callidus, cum explorasset super regem inertem et super gentem illius, quae sine armis utebatur, inito consilio dixit ad regem Brittannicum: pauci sumus; si vis, mittemus ad patriam nostram et invitemus milites de militibus regionis nostrae, ut amplior sit numerus ad certandum pro te et pro gente tua. et ille imperavit ut facerent, et miserunt, et legati transfretaverunt trans Tithicam vallem [1]), et reversi sunt cum ciulis sedecim, et milites electi venerunt in illis, et in una ciula ex eis venit puella pulchra facie atque decorosa valde, filia Hencgisti. postquam autem venissent ciulae, fecit Hencgistus convivium Guorthigirno et militibus suis et interpreti suo, qui vocatur Ceretic

NENNIVS INTERPRETATVS.

et Britones monebant illos, ut omnes abirent.

Respondit autem Hengistus vir doctus astutus callidus, cum vidisset Britones inertes sine militibus sine armis, et hoc dixit regi Guorthigirno *peculiariter: Inveamus bonum consilium*, mittamus in Germaniam ad adducendos milites, ut simus numero plures contra hostes nostros. Guorthigernus iussit legatos ut adducerent milites abire, et venerunt octodecim naves e Germania cum militibus electis. in una ciula venit filia Hengisti, quae pulcherrima mulierum *totiùs Lochlandiae* erat. deinde igitur fecit Hengistus convivium Guorthigirno et militibus eius in domo regis cui est nomen Ceretic

CDGHKLMNPQZ

SIN.: 1 dixeruntque br. *M*, et britones dixerunt *Z* 1/2 non possumus . . . 5 indigemus] n. p. dare uobis sic ut promisserat rex q. n. u. m. est recedite a nobis non de a. u. indigemus *Z*, numerus uester multiplicatus est adiutorio uestro non indigemus recedite a nobis uictum uel uestitum uobis dare nolumus *MN* 2 et] nec *CDGLPQ* 3 uester] noster *Q* 4 quia] *C²HKMNZ*, inde *C¹D¹PQ*, *om.* *D²GL* 5 et ipsi (ipsi uero *CDGLPQ*) consilium . . . 7 disrumperent (dirumperent *C¹DGLPQ*, disr. pac. *Z*)] et ipsi consilium inter se fatientes quaerebant qualiter pacem rumperent (pacem haberent abierunt *N*) *MN* 8 doctus atque *om.* *MN* 9 cum explorasset (-sit *K*) . . . 10 illius quae (quod *CDGLPQ*) s. a. utebatur (utebantur *CL*)] explorassetque regem indoctum ac gentem uagitantem (*om.* *N*) et sine armis commorantem *MN*, et cum intellexisset regem inertem et gentem eius *Z* 11 dixit *om.* *Z* 11/12 brittannicum] gurthegirnum *MN*, *om.* *Z* 12 mitamus *Z*, mittamus *PQ²* 13 patriam n.] n. terram *Z* et (ut *CDGLPQ*) inuitemus (inuitabimus *N*) milites de militibus regionis nostrae (nostr. reg. *P*, de regione nostra *MN*) ut (et *CDGLPQ*) amplior sit (s. a. *CDGLPQ*) numerus] ut electi milites atque fortissimi regionis nostrae ueniant ad nos *Z* 15/16 pro gente (*om.* *N*) tua] pro t. g. *Z* 16 et ille imperauit ut fac. et miserunt] et rex hoc idem concessit qui (pretinus *ins.* *C¹D¹P*) ilico miserunt *CDGLPQ*, et rex impetrauit ut f. *Z*, et impetrata a rege licentia miserunt legatos *MN* 17 et legati transfretauerunt (-rant *L¹*) trans tythicam (*HK*, scithicam *CDGLP*, scitiam *Q*) uallem] et miserunt legatos trans thicam uallem *Z*, qui transfretantes scithiam uenerunt (*om.* *N*) ad patriam suam *MN* 18 et] qui *CDGLPQ*, electisque inde (in die *N*) militibus ac uiris bellicosis *MN* 19 cum *om.* *K* xui ceolis *MN*, ciulis xuii *CDGLPQ*, xuiiii ciulis *Z*, octodecim naues *interpres* et milites (milites [*om.* et] *P*, militesque *CDGLQ*) electi (el. mil. *Z*) uenerunt in illis *om.* *MN* 20 et in una ciula ex eis (earum *pro* ex eis *Z*) uenit puella pulchra (pulchar *Z*) facie (facitus *Z*) atque decorosa filia (erat *ins.* *Z*) hencgisti] *HKZ*, et in u. c. uenit puella pulchra ualde atque decora (hec *ins.* *DG*) erat (enim *ins.* *CLPQ*) filia hengisti *CDGLPQ*, adducentes secum filiam hencgisti pulchram ualde deceraque (que *om.* *N*) facie *MN* 22 postquam autem (*om.* *CDGLPQ*) uenissent ciulae (c. u. *G*)] reuersisque (reuersis *N*) nuntiis *MN* 23 fecit hencgistus conuiuium (conu. h. *CDGLPQ*) guorth. (regi *ins.* *CDGLPQ*) et mil. suis et interpr. suo qui uocatur

[1]) *Cf. Gildas c. 19:* illis (Romanis) ad sua remeantibus emergunt certatim de curucis, quibus sunt trans Tithicam vallem evecti . . . tetri Scottorum Pictorumque greges.

NENNIVS

ad Ceretic *addunt* $C^{m}D^{m}GL$:

Elmet[1]) nullo Brittone Brittonum sciente Saxonicam praeter istum Brittonem: studet *[sic]* qui legat (legit CL^1) quo eventu evenit ipsi viro intelligere sermonem Saxonum (saxoñ *D*, saxonum *G*, saxonicum *CL*).

NENNIVS INTERPRETATVS.

Elmet[1]) *et non erat Saxonica lingua apud ullum e Britonibus nisi apud illum unum virum.*

HISTORIA BRITTONVM.

et puellam iussit ministrare illis vinum et siceram et inebriati sunt et saturati sunt nimis. illis autem bibentibus intravit Satanas in corde Guorthigirni, ut amaret puellam, et postulavit eam a patre suo per interpretem suum et dixit: omne quod postulas a me impetrabis, licet dimidium regni mei. et Henegistus, inito consilio cum suis senioribus, qui venerunt secum de insula Oghgul, quid peterent regi pro puella, unum consilium cum illis omnibus fuit, ut peterent regionem, quae

NENNIVS INTERPRETATVS.

filia autem Hengisti coepit ministrare illis vinum et siceram *e vasis aureis et argenteis* et inebriati sunt milites. intravit igitur Satanas Guorthigirnum, ut amaret filiam Hengisti, et misit interpretem, ut postularet eam regi ab Hengisto et dixit omne quod postularet pretium pro ea datum iri illi. Hengistus, inito consilio cum Saxonibus, dixit: detur nobis regio, cui nomen est Cantguaraland in lingua Saxonica, Cent autem in lingua Britannica. Guorthigirnus dedit laete illis

---

CDGHKLMNPQZ (*finit* 7 *in* postulas)

(uocabatur $CDGH^2LPQ$)] ceretic (cheritic *Z*, cerdic C^tD^tP, cedic *Q*, cerdic [cerdit *G*] elmet nullo . . . . saxonicum *[vide ad dextr.]* C^mD^mGL)] conu. regi g. militibusque (militibus *N*) suis et i. s. nomine ceretic praeparauit *MN*

SIN.: 1 et puellam] puellamque C^1D^1PQ, hengistus itaque puellam C^2D^2GL, ac puellam filiam suam (f. s. p. *N*) *MN* iussit (*om. Z*) min. ill. u. et siceram (sinceram *Z*)] iussit ill. min. uiuumque et siceram ubertim (uberti *N*) propinare *MN* 2 et iuebr. sunt et sat. sunt nimis] qui inebr. sunt nimis et sat. *CDGLPQ*, quatenus saturarentur nimisque inebriarentur *MN* 3 illis autem] illis *CDGLPQZ*, sed illis *MN* bibentibus] b. et ualde inebriatis *MN* 3/4 intrauit satanas in corde (cor *PQ*) g. (in c. g. intr. s. *K*) ut amaret (adamaret *CDGLPQ*) puellam] diabolo instigante g. amore inardescens puellae *MN*: intrante Satana in cor eius *Galfredus 6, 12* 5 et postulauit eam a p. s. per i. s. et dixit] per i. s. illam post. a p. s. promisitque ei dicens *MN* 6/7 omne quod postulas a me (a me p. *CDGLPQ*) impetrabis] a me quod postulas (*hic finiens*) *Z*, quicquid postulaueris pro ea a me uoluntarie tibi praestabo *MN* 7 licet d. r. mei *om. MN* 8 et h.] h. autem *MN* 9 cum suis sen.] cum sen. comitibus suis (*om. N*) *MN* qui uenerunt secum (sec. uenerant *CDGLPQ*) de insula ogugul (quae uocatur angul *Q*)] qui secum uenerant de genere ochgul (*sic* M^t, ongle M^v, ochgul uel ongle *N*) *MN* 10 *post* oghgul *ins.* quaesiuit ab eis CD^2GL quid peterent regi (regem *Q*) pro p. unum cons. cum (*om. CDGLPQ*) illis (*om.* C^1Q) omnibus (omn. ill. *DGP*) fuit ut peterent regionem] petiit pro p. prouintiam *MN* 12/179, 1 quae in lingua eorum uocatur] quae uocatur anglice *MN*

[1]) Elmet, *ut vidit Zimmer (vide supra p. 137), Nennius interpolavit adhibito loco ex genealogiis c. 63:* et ipse occupavit Elmet et expulit Certic regem illius regionis *mutans ita nomen viri Certic in nomen domus.*

HISTORIA BRITTONVM.

in lingua eorum vocatur Canturguoralen, in nostra autem Chent. et dedit illis Guoyranegono regnante in Cantia et inscius erat, quia regnum ipsius tradebatur paganis et ipse solus in potestatem illorum clam dari, et sic data est puella illi in coniugium et dormivit cum ea et amavit eam valde.

38 Et dixit Henegistus ad Guorthigirnum: ego sum pater tuus et consiliator tui, et noli praeterire consilium meum umquam, quia non timebis te superari ab ullo homine neque ab ulla gente, quia gens mea valida est. invitabo filium meum cum fratueli suo, bellatores enim viri sunt, ut dimicent contra Scottos, et da illis regiones, quae sunt in aquilone iuxta murum, qui vocatur Guaul. et iussit ut invitaret eos et invitavit: Octha et Ebissa cum quadraginta ciulis. at ipsi cum navigarent circa Pictos, vastaverunt Orcades insulas et venerunt et occupaverunt regiones plurimas ultra mare Frenessicum

NENNIVS INTERPRETATVS.

regnum Gurangona et dormivit cum puella et amavit eam valde.

Et dixit Hengistus ad Guorthigirnum: ego sum pater tuus et consiliator tuus et si consilium meum secutus eris, non valebunt aliae gentes aliquid contra te. mittam in *Lochlandiam* ad invitandos filium meum et filium sororis eius matris et dimicabunt contra hostes, qui progressi sunt usque ad murum Guaul. iussit Guorthigernus invitari eos et invitati sunt et venerunt Octha *filius Hengisti* et Ebissa cum quadraginta navibus, et venientes ab aquilone vastaverunt Orcades insulas et occupaverunt regiones plurimas usque ad mare Fresicum

---

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 canturguoralen] *HK*, contgauraulan *Q*, conguaralan *P*, contguaralan *DG*, contguaraland C^1, cant(h)guaraland C^2L *et interpres*, centland *MN* 2 in nostra (terra *P*, terram C^1) autem] in nostra a. lingua C^2L, bryttannice (brittonice *N*) autem (*om. N*) *MN* cent] H^1K, chent $CDGH^2LPQ$, ceint *M*, oceiut *N* et dedit illis] et data est illis ipsa prouincia *MN* 3 guoyranegono (gnoiramcono *P*, goiranegono *Q*, guoiranegono *D*, guoirangono C^1G, gnoirangono rege C^2L, gurangona *interpres*) regnante in cantia et inscius erat (*om.* D^1) quia regnum ipsius (illius *K*) tradebatur (quod traditum esset r. ipsius *CDGLP*, quod r. ips. tr. esset *Q*) paganis] ignorante guoraneguono (guoranogono *M*) qui tunc temporis regnauit in cantia quem quidem dolor nimius exagitabat quia regnum suum clam doloseque et inprudenter alienigenis (aligenigenis *M*) datum (traditum *N*) est *MN* 5 et ipse . . . 6 dari (daretur *Q*) *om. MN* et sic data est puella illi in coniugium] sic tamen puella regi (r. p. *N*) tradita est *MN* 7 dormiuitque *MN* 7/8 et amauit (adamauit *CDGLPQ*) eam ualde] et ultra modum amauit *MN* 9 et dixit (dixitque *CDGLPQ*, dixit ergo C^2L) h. ad g. (regem *CDGLPQ*)] h. autem pater puellae g. regi dixit *MN* 10 ego sum pater tuus] ego ero pater tuus (*om. M*) *MN* et consiliator tui] *K*, et c. tui ero *H*, c. ero tui *P*, c. ero tibi *CDGL*, ero tibi c. *Q*, et consiliator (conciliator *M*) tuus *MN* 10/11 et noli praeterire c. m. unquam] caue ne transgrediaris c. m. *MN*: noli praeterire consilium meum *Galfredus 6, 13* 12 quia . . . 13 gente] quia numquam ab ullo homine uel ulla gente superari (-re *M*) timebis *MN* 13 quia (quoniam *MN*) gens] gens enim *CDGLPQ* 14 ualida est] u. e. ad bellandumque robusta *MN* inuitabo (itaque *ins. CDGLPQ*) filium meum cum fratueli (fratrueli H^2, fratruele C^2DL, frateruele *G*) suo (meo C^a)] si uis mittam ad f. m. cum fratuele (fratruele *M*) suo *MN* 15 bellatores enim uiri sunt (s. u. *CDGLQ*)] qui sunt u. b. inuitans eos *MN* 16 dimicentur (*in margine adnotans:* antiqua grammatica) *H* 18 guaul] gaaul *P*, guahl *Q*, guaal *N*, guaill *L* et iussit (misit *G*) ut inu. eos et inuitauit (inuitati *H*) *HK*, et i. ut inu. eos qui (quos et C^2L) inuitauit (inuiclauit *Q*) *CDGLPQ*, licentia autem inprouidi regis inuitauit eos *MN* 19 octha] ochta *CLPQ*, ochlam *DG*, ochta uidelicet *MN* ebisa *CMNP*, ebysa *Q*, ebisam *DG*, abisa *L* 20 cum *om.* H^1K ceolis *MN* at] at uero *MN* 21/22 ordaces *H* 22 et uenerunt] ueneruntque *CDGLPQ*, *om. MN* 23 pl. reg. *CLPQ*, plurimas insulas uel regiones *DG* ultra mare frenessicum] *HK*, trans mare fresicum (frisicum *Q*) *CDGLPQ* *cum interprete*, *om. MN*

HISTORIA BRITTONVM.

usque ad confinium Pictorum.

NENNIVS C^2D^mGL

(id est *praem. G*) qui (quod *DG*) inter nos Scottosque est.

NENNIVS INTERPRETATVS.

id est mare quod est in plaga contra Scottos septentrionem versus.

---

et Hencgistus semper ciulas ad se paulatim invitavit, ita ut insulas ad quas venerant absque habitatore relinquerent, et dum gens illius crevisset et in virtute et in multitudine, venerunt ad supra dictam civitatem Cantorum.

39 Nam super omnia mala adiciens Guorthigirnus accepit filiam sui uxorem sibi, et peperit ei filium. et hoc cum compertum esset a sancto Germano, eum corripere venit cum omni clero Brittonum. et dum conventa esset magna synodus clericorum ac laicorum in uno concilio, ipse rex praemonuit filiam suam, ut exiret ad conventum et ut daret filium suum in sinum Germani et ut diceret, quod ipse erat pater filii, et mulier fecit sicut erat edocta. Germanus autem eum benigne accepit et dicere coepit: pater tibi ero nec te permittam, nisi mihi novacula cum forcipe pectineque detur et ad patrem tuum carnalem tibi dare licetur. et ob-

missi sunt nuntii ab Hengisto ut porro naves adducerent et venerunt novae copiae omnibus annis ad eos, ut in multitudine crescerent et implerent *ab insula Tanet* usque ad Cantarborg.

Satanas parvi aestimans mala a Guorthigerno facta induxit illum, ut filiam suam uxorem sibi acciperet, et peperit ei filium. cum sanctus Germanus hoc comperisset, venit cum omni clero Britonum corripere Guorthigernum, et congregati sunt laici et clerici omnis Britanniae de hoc negotio *et de negotio Saxonico.* dixit autem Guorthigirnus filiae: si in uno loco omnes congregati sunt, da filium tuum in sinum Germani et dic, quod ipse pater eius est; et dixit puella. Germanus accepit et dixit puero: pater tibi ero. et poscebat Germanus novaculam et forcipem et pecten, ut daret ea in manum pueri. et factum est et dixit Germanus: o fili, da haec in

---

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 confinia *CDGLPQ* et h. semp. ciul. (c. s. *P*) . . . inuitauit] h. autem inuitabat paulatim ceolas suae regionis ad se *MN* 3 ad quas uenerant (uererant *M*)] *HKMN et sic* (*superest* //q/// uenerant) *videtur fuisse in* D^1, de quibus uenerant C^2D^2GL, *om.* C^1PQ 4 absque habitatore (absque habitore habitatore C^2, *sed* habitore *deletum*)] quas habitabant C^1P reliquerunt *G* 5 et dum] cumque *CDGLPQ* illorum *MN* et in uirt.] in uirt. *KMN* 6 in mult.] mult. *N* 7 ciuitatem cantorum] *HK*, regionem cantuariorum (cantuuarioriorum *M*) *MN*, cantuariam *CDGLPQ* 8 nam] *K*, /am *(om. littera minianda) H*, et *CDGLPQ*, at *M*, ac *N* omnia] hec omnia *CDGLPQ* 9 filiam sui uxorem sibi] H^1K, f. suam ux. sibi H^2, f. suam (propriam *ins.* C^2L) in ux. sibi *CDGLPQ*, sibi f. suam ux. *M*, f. suam sibi ux. *N* 10 et peperit ei] quae peperit ei (*om. M*) *CDGLMNPQ* et hoc] hoc autem *CDGLMNPQ* 10/11 compertum] conceptum *K*, com***tum H^1 11 a *om. MN* 11/12 ueu. corr. eum *M*, uen. eum corr. *N*, uen. corr. regem *CDGLPQ* 12/13 et dum conuenta (adunata *P*) esset (conuentasset *Gutschmid*) . . . concilio (*sic HKPQ*, consilio *CDGL*)] dumque congregatio magna sinodi clericorum laicorumque esset una in consilio (annsilio M^a) *MN* 14/15 ipse rex] r. stolidissimus (stil- N^a) *MN* 16 conuentum] sinodum *MN* ut *om. MN* 17 sinu *MNP* sancti germani *MN*, germani episcopi *Q* et ut dic.] diceretque *CDGLP*, diceret *Q*, diceretque coram omnibus *MN* 18 erat pater] esset pater *Q*, pater esset *MN* filii] eius *CDGLPQ*, infantis *MN* et (at *CDGLQ*) mulier (ipsa *CLPQ*, illa *DG*) fecit sicut erat edocta (ed. er. *CDGLPQ*)] mulier uero inpudica fecit sicut prius erat edocta (*om. N*) *MN* 19 g. autem (sanctus g. *CDGLPQ*) eum b. accepit] suscepitque infantulum sanctus g. *MN* 20 et dicere coepit] et dixit *MN* ero] ero nate *MN* 21 te permittam] te dimittam H^2M, te ***mittam H^1, dimittam te *N*, te remittam *Gutschmid* nisi] donec *MN* mihi] modo *Q* nouacula] nocula M^a 22 forpice C^1DGLP pectineque (pictineque *L*) detur] detur atque pectine *Q* et ad patrem (patremque C^a) tuum carnalem (et patri tuo carnali *Q*) t. d. licetur (liceat *CDGLPQ*)] et tibi liceat haec patri tuo carnali dare *MN* 23/181, 1 et obaudiuit puer] mox ut audiuit puer C^1D^1PQ, o. puer uerbo senioris sancti et C^2D^2L, mox ut a. puer ob. u. sen. sancti *G*, sicque factum est et infans sancto obediuit germano *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

audivit puer et usque ad avum suum patrem carnalem Guorthigirnum perrexit et puer illi dixit: pater meus es, caput meum tonde et comam capitis mei. et ille siluit et tacuit et puero respondere noluit, sed surrexit et iratus est valde, ut a facie sancti Germani fugeret, et maledictus est et damnatus a sancto Germano et omni Brittonum concilio.

40 Et postea rex ad se invitavit magos suos, ut quid faceret ab eis interrogaret. at illi dixere: in extremas fines regni tui vade et arcem munitam invenies, ut te defendes; quia gens, quam suscepisti in regno tuo, invidet tibi et te per dolum occidet et universas regiones, quas amaras, occupabit cum tua universa gente post mortem tuam. et postea ipse cum magis suis arcem adipisci venit et per multas regiones multasque provincias circumdederunt et illis non invenientibus ad regionem, quae vocatur Guined, novissime pervene-

NENNIVS INTERPRETATVS.

manum patris tui carnalis; et surrexit puer et dedit pecten et forcipem et novaculum in manum Guorthigirni et dixit: pater mi, inquit, tonde me, nam tu es pater meus carnalis, Germanus autem pater meus e fide. Guorthigernum puduit et iratus est valde et effugit e conventu et omnes Britones maledixerunt ei et Germanus damnavit eum.

De arce Ambrosii et de eius altercatione cum magis.

Postea rex ad se invitavit *duodecim* magos, ut, quid faciendum esset, ab eis exquireret. magi illi dixerunt: quaere oras insulae Britanniae et arcem munitam invenies ad tutelam tuam contra gentem extraneam, cui terram tuam et regnum tuum dedisti; nam inimici tui occident te et occupabunt terram tuam et gentem tuam post mortem tuam. Guorthigernus cum hominibus suis et cum magis suis pervagatus est *australem plagam* totius insulae Britanniae, donec venerunt ad Guined et lustrantes montes Hereri omnes invenerunt collem supra mare et regionem

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 et (*om.* D^1PQ) usque (*om.* C^2L) ad a. s. patrem carn. (c. p. *PQ*, carnalem patrem *bis* C^1, patremque carnalem C^2L, c. p. scilicet *DG*) g. (guorthigirni *H*) perrexit] perrexitque ad a. s. patrem scilicet carnalem g. *MN* 3 et puer illi dixit] d. i. p. *MN*, et d. i. (*om.* puer) *CDLP*, et illi d. *GQ* es] es tu C^2LQ 4 tonde c. m. *Q* mei] mei pecte C^2L 4/5 et ille siluit et tacuit] ille autem siluit *CDGLPQ*, et (at *N*) ille erubescens siluit *MN* 5 puero] infantulo *MN* 6 surrexit et (surgens *MN*) iratus est ualde] surr. iratusque est uehementer *CDGLPQ* 6/7 ut a facie sancti (*om. K*) g. fugeret] et ut a f. s. g. fugeret quaerebat *CDGLPQ*, a facieque sancti (*om. M*) g. fugiens *MN* 7/8 et mal. est et d.] maledictus ac d. est *MN* 8 a sancto (beato *CDGLPQ*) germano] a sancto *MN* 9 et ab omni britonum (*om.* C^1D^1PQ, *post* consilio C^2D^2GL) concilio (-lium *K*, conscilio *L*)] et ab omni sinodali conuentu *MN* 10 et postea rex ad se inuitauit magos suos] post hoc igitur ad se inu. omnes maguates (magnantes *Q*) suos *CDGLPQ*, postea uero ad se inuitatis (xii *supra v. M*) magis *M*, postea uero inuitatis magis xii *N* 11 ut quid faceret ab eis int.] ut ab eis int. q. f. *CDGLPQ*, quid ageret ab eis percunctatus est *MN* 12 dixerunt *CDGLMNPQ* in] ad *MN* extremas] *CDGHKLM*, extremos *NPQ* 13 tui *om. N* et arcem munitam inuenies] ut a. m. construas *CDGLPQ*, et urbem aedifica munitam *MN* 14 ut te defendes] *HK*, in qua te defendas *CDGLPQ*, ubi te defendere possis *MN* 15 in regno tuo *om. CDGLPQ* inuidet tibi] tibi insidiatur *MN* 15/16 et te per dolum occidet] et fraude dolosa te occidet (o. t. *Q*) *CDGLPQ*, et cogitat te dolo superare *MN* 16/18 et un. reg. quas amaras (amasti *CDGLPQ*) occupabit (-uit H^1, *om. P*) cum t. u. g. (u. t. g. *P*, u. g. t. *CDGLQ*) post mortem tuam] uniuersasque regiones quae nunc tuae subiacent dicioni uiuente te molitur deuastare quanto magis cum mortuus fueris placuitque (placuit itaque *N*) regi magorum consilium *MN* 18 *post* tuam *ins. rubrica* de merlino diuino *Q* 19 et postea ipse c. m. s. arcem adipisci uenit et p. m. r. multasque pr. circumdederunt (circumuiderunt *Gutschmid*, circumierunt *ego; cf. p. 186, 1*)] *HK*, postea uero ipse rex arcem c. m. s. adipisci uenit (ad. u. D^1Q, quesitus perrexit *P*, quesiturus perrexit *CL*, quesiturus perrexit et adipisci uenit D^2G) et per (*om. P*) multas r. multasque pr. peragrauerunt *CDGLPQ*, exiuitque cum idem (*om. N*) ipsis magis multas r. multasque circumiens (circuiens *N*) prouintias si forte alicubi ad arcem aedificandam aptum locum inueniret *MN* 21/22 et illis non inuenientibus] et minime quod querebant reperientes *CDGLPQ*, illis uero longe lateque proficiscentibus et minime locum congruum inuenientibus *MN* 22 ad regionem quae uocatur guined nouissime peruenerunt] nouissime ad illam r. q. u. guoienit (*adscr.* id est uualiam *CL*) peru. *CDGLPQ*, tandem peru. ad quandam prouinciam quae guenet uocatur (u. g. *N*) *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

runt; et illo lustrante in montibus Hereri tandem in uno montium locum, in quo aptum erat arcem condere, adeptus est. et magi ad illum dixere: arcem in isto loco fac, quia tutissima a barbaris gentibus in aeternum erit. et ipse artifices congregavit, id est lapidicinos, et ligna et lapides congregavit et cum esset congregata omnis materia, in una nocte ablata est materia. et tribus vicibus iussit congregari et nusquam comparuit. et magos arcessivit et illos percunctatus est, quae esset haec causa malitiae et quid hoc eveniret. at illi responderunt: nisi infantem sine patre invenies et occidetur ille et arx a sanguine suo aspergatur, numquam aedificabitur in aeternum.

41 Et ipse legatos ex consilio magorum per universam Brittanniam misit, utrum infantem sine patre invenirent. et lustrando omnes provincias regionesque plurimas venere ad campum Elleti, qui est in

NENNIVS INTERPRETATVS.

firmam ad aedificandum. magi ad illum dixerunt: arcem tuam hoc loco fac, nam non valebit quicquam contra eam usque ad iudicium. deinde congregati sunt artifices et congregata est materia arcis et lapides et ligna et omnis materia in una nocte abducta est; et materia tribus vicibus congregata est et tribus vicibus abducta est. et magos percunctatus est, quae esset haec causa malitiae. dixerunt ei magi: quaerite puerum sine patre et occidatur a te et arx sanguine eius aspergatur; hoc modo aedificari poterit.

Missi sunt ab eo legati per insulam Brittanniam, ut puerum sine patre quaererent. et lustrando venerunt ad campum Elleti in regione Gleuisic et iuvenerunt pueros, qui pilae ludum faciebant, et lites inter

---

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 et illo lustrante in montibus hereri (heriri *CDGLPQ*) t. in uno (unum *DG*) montium (*ontium K^a) locum (loco *HK*) i. q. a. e. arcem condere (c. a. *D*) adeptus est] et cum lustrarent montana heremi repperiunt in unius sumitate montis locum congruum ad arcem construendam *MN*: uenit tandem ad Eris montem *Galfredus 6, 17*: id est shawdun (shaudun *L*) anglice *ad* Heriri *adscr. CL* 4 et magi ad illum dixere (dixer* K^a, dixerunt *CDGLPQ*)] dixeruntque magi (*om. N*) ad regem *MN* arcem in isto loco fac] urbem tibi hic aedifica *MN* 5 quia] qui *MN* tut. a barbarum g. in aet. erit *G*, tut. erit (*om. N*) a barb. in aet. *MN* 6 et ipse (ipse uero *CDGLPQ*) art. congregauit id est (id est *om. Q*) lapidicinos (lapidarios *CDGLPQ*)] rex autem congregauit artifices lignarios (ligarios *N*) lapidariosque *MN* 7 et ligna et lapides (et lap. et lign. *CDGLPQ*) congregauit (-ueruut *CDGLP*)] et omnia necessaria ad operis materiam ut arcem erigeret *MN* 8 et cum (cum enim *P*, cum uero *CDGLQ*) esset congregata (c. e. *CDGLPQ*) omnis mat. in una nocte (omnino *ins. CDGLPQ*) abl. est materia (*om. CDGLPQ*) et tribus (tribusque *CDGLPQ*) uic. (congregari *ins.* D^a) iussit congregari (-re H^1) et n. comparuit] congregata uero innumerabili materiae omnia una nocte ablata atque dispersa sunt ita ut nihil remaneret sumtuum ad arcem componendam sicque secundo et tertio (et t. *om. N*) collectis undique materiebus rursus omnia ad nihilum redacta euanuerunt erectoque (ereptoque et tertio *N*) aedificio praecipitium (praecipium *N*) patuit et nullum ualebat obtinere statum *MN* 11/12 et (tunc *CDGLPQ*) magos (suos *ins.* C^1DGPQ, ad se C^2L) arcessiuit (accersiuit *CDGLPQ*) et illos (illosque *CDGLPQ*) percunctatus est] at ille accersitis ad se magis percunctatus est (*om.* M^a) eos *MN* 13 quae] quid *Q* et quid (cur *CDGLPQ*) hoc eueniret] aut unde tanti laboris inutile proueniret (perueniret *N*) dispendium (dispondium *N*) *MN* 14 at illi responderunt] illi autem respondentes dixerunt *MN* 14/15 nisi infantem sine patre inuenies et occidetur ille] n. i. s. p. quesieris (inueneris C^2D^2GL) ut habeas (habeat C^a) qui occidatur *CDGLPQ*, nisi (non *N*) inu. inf. s. p. et nisi occidatur *MN* 16 et arx (arx tua *M*, ars tua *N*) a sanguine suo (eius *MN*) aspergatur] et arx (ars *DG*) de suo sang. conspergatur *CDGLPQ* 17 numquam] non *MN* aedificasbitur H^a 18 et ipse legatos ex c. m. p. u. br. misit] rex uero concite leg. (suos *ins.* C^2L) ex c. m. (ex c. m. leg. *Q*) misit p. u. br. *CDGLPQ*, magis uero tale dantibus consilium rex leg. per totam misit br. *MN* 19 utrum i. s. p. inuenirent (reperirent *Q*)] ut quererent utrum i. s. p. uspiam inuenire possent *MN* 20 et (at illi *CDGLPQ*) lustrando o. pr. r. plurimas] qui omnes prouintias et regiones bryttanniae perlustrantes *MN* 22 uenere (-runt $CDGH^2KLPQ$) ad c. elleti (fleti *DG*, eleti C^2L^2, electi C^1LPQ)] peruenerunt ad campum aelecti (elleti M^v, electi *N*) *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

regione, quae vocatur Gleguissing, et pilae ludum faciebant pueri. et ecce duo inter se litigabant, et dixit alter alteri: o homo sine patre, bonum non habebis. at illi de puero ad pueros diligenter percunctabantur, et cunctantes matrem, si patrem haberet. illa negavit et dixit: nescio quomodo in utero meo conceptus est, sed unum scio, quia virum non cognovi umquam, et iuravit illis patrem non habere. et illi eum secum duxere usque ad Guorthigirnum regem et eum insinuaverunt regi.

42 Et in crastino conventio facta est, ut puer interficeretur. et puer ad regem dixit: cur viri tui me ad te detulerunt? cui rex ait: ut interficiaris et sanguis tuus circa arcem istam aspergetur, ut possit aedificari. respondit puer regi: quis tibi monstravit? et rex: magi mei mihi dixere. et puer dixit: ad me vocentur. et invitati sunt magi et puer illis dixit: quis revelavit vobis, ut ista arx a sanguine meo aspergeretur? et nisi aspergeretur a sanguine meo, in aeternum non aedifi-

NENNIVS INTERPRETATVS.

duos pueros factae sunt et dixit puer alteri: o homo sine patre, nihil boni habes omnino. percunctati sunt legati, cuius filius puer ille esset, ad quem hoc dictum erat. responderunt *qui in prato lusorio erant:* nescimus, mater eius hic est. percunctati sunt matrem, cuius filius puer esset; respondit mater: nescio eius patrem et nescio quomodo in utero meo conceptus est. legati igitur puerum secum duxerunt usque ad Guorthigirnum et nuntiaverunt sicut eum invenerant. In crastino die conventio facta est, ut puer interficeretur. et puer ad regem ductus est et dixit regi: cur ad te delatus sum? rex ait: ut interficiaris et arx ista sanguine tuo consecretur. respondit puer: quis tibi monstravit hoc? magi mei, inquit rex. vocentur huc, inquit puer. et magi venerunt. puer dixit illis: quis revelavit vobis hanc arcem aedificari non posse, nisi prius sanguine meo consecretur? *nihil responderunt.* scio, inquit, is me duxit ad vos, ut vobis contradicerem, qui induxit vos, ut hoc

---

CDGH (*om.* 15 cur . . . 18 regi) *K* (*om.* 15 cur . . . 21 puer illis dixit) *LMNPQ*

SIN.: 1 regione] *reliqui et* M^v, pago M^tN gleguissing] *HK*, gleuising *CLP*, gleuisineg *DG*, glouising *Q*, gleuesineg *M*, glencsing *N*, gleuisic *interpres* et pilae ludum faciebant (agebant *CDGLPQ*) pueri] ubi pueri p. l. agebant *MN* 2 duo] uero *N* 3 litigebant H^1, litigantes *MN* et dixit (dixitque *CDGLPQ*) a. alteri] a. alteri dicebat *MN* 4 bonum n. h.] bouum (*superscr.* uel ue tibi *M*) tibi non eueniat *MN* at illi de puero ad pueros diligenter percunctabantur et cunctantes matrem] et illi d. p. dil. (perquirentes *ins. G*) percunctantes ad p. eiusque matrem (sciscitabantur *ins. DG*) *CDGLPQ*, at illi ab aliis pueris et a matre de puero illo diligenter percunctati sunt *MN* 7 illa (at illa *CDGLPQ*) negauit et dixit] mater uero illius pueri negauit dicens *MN* 7/8 quomodo] qualiter *P* 8 est conc. *CDGLPQ* 8/9 sed unum] unum tamen *MN* 9 non cognoui umquam] in coitu (cogitu M^a) numquam cognoui *MN* 10 et (*om. Q*) iurauit illis p. (ipsum *ins.* C^2) n. habere] sicque iureiurando affirmauit quod filius eius patrem non haberet carnalem *MN* 11 et illi eum s. d.] et (quem *P*, qui *CDGL*) legati s. (eum *ins.* C^2D^2G) duxere (-runt *Q*) *CDGLPQ*, duxerunt (duxeruntque *N*) igitur p. secum *MN* usque ad g. r.] ad g. r. dominum suum *MN* 12 et eum (quem C^1D^1PQ) ins. regi] insinuaueruntque regi (ei *N*) omnia quae de illo (puero *N*) didicerant *MN*, quem ins. regi eum puerum sic inueniri C^2D^2GL 13 et (*om. CDGLPQ*) in crastino] cr. autem die *MN* 14 puer ad regem dixit] et puer d. regi *CDGLPQ*, puer uero ait ad regem *MN* 15 cur . . . detulerunt (deduxerunt *Q*)] cur famuli tui me adduxerunt ad te *MN* 16 cui rex ait] respondit ei rex *MN* ut interficiaris . . . 19 et rex *om. N* et sanguis . . . 18 aedificari] et tuo sanguine arx ista aspergatur ut postmodum p. a. *M* 18 respondit puer regi] puer autem ad regem *M* quis tibi (hoc *ins.* C^2D^2GL) monstrauit (demonstrauit hoc *L*)] quis te docuit ut illud fatias *M* 19 et rex] respondit rex *M* magi mei (*om. Q*) mihi dixere (-runt *CDGLPQ*)] magi isti sic mihi praedixerunt *MN* 20 et puer dixit] cui dixit puer *CDGLPQ*, at haec puer *MN* ad me uocentur] iube ut ad me uocentur *MN* 20/21 et inuitati sunt magi] inuitatis magis *MN* 21 et puer illis dixit] quibus et dixit *CDGLPQ*, puer eos alloquitur *MN* 21/22 quis reuelauit uobis (u. r. *CDGLPQ*) ut i. a. a (*om. Q*) sang. meo (*om. CDGLPQ*) asp.] quomodo uobis reuelatum est ut aedifitium urbis istius sanguine meo (m. s. *N*) aspergatur *MN* 23 et nisi a. a s. m. in aeternum non aedificabitur] et nisi asp. a (*om. DGQ*) s. m. numquam (unquam *P*) aedificaretur *CDGLPQ*, et quod nunquam aedificetur nisi s. m. prius fuerit aspersa *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

cabitur? sed hoc ut cognoscat is, quis mihi de me palam fecit? iterum puer dixit, modo tibi, o rex, elucubrabo et in veritate tibi omnia satagam; sed magos tuos percunctor: quid in pavimento istius loci est? placet mihi, ut ostendant tibi, quid sub pavimento habetur. at illi dixere: nescimus. et ille dixit: comperior: stagnum in medio pavimenti est; venite et fodite et sic invenietis. venerunt et foderunt, et ruit. et puer ad magos dixit: proferte mihi, quid est in stagno? et siluerunt et non potuerunt revelare illi. et ille dixit illis: ego vobis revelabo: duo vasa sunt et sic invenietis. venerunt et viderunt sic. et puer ad magos dixit: quid in vasis conclusis habetur? at ipsi siluerunt et non potuerunt revelare illi. at ille asseruit: in medio eorum tentorium est, separate ea et sic invenietis. et rex separari iussit et sic inventum est tentorium complicatum, sicut dixerat. et iterum interrogavit magos eius: quid in

NENNIVS INTERPRETATVS.

mendacium fingeretis. modo tibi, o rex, inquit, elucubrabo veritatem. et primo magos tuos percunctor: quid est abditum sub hoc pavimento ante nos? magi dixerunt: nescimus. comperio, inquit: est stagnum ibi; videte et fodite.. fossum et inventum est stagnum. o magi regis, inquit puer, proferte mihi: quid est in *medio* stagno? dixerunt: nescimus. scio, inquit ille: sunt ibi duae cistae *ligneae magnae faciem in facie (habentes)* et educantur. et eductae sunt. o magi regis, inquit puer, dicite: quid est inter haec vasa lignea? dixerunt: nescimus. scio, inquit ille: velum in eis est et educatur. et inventum est velum complicatum inter duas cistas *ligneas*. narrate o magi, inquit puer, quid est in medio veli? nihil responderunt, quia nesciebant. duo vermes in eo sunt, inquit, vermis rufus et vermis albus; velum expandite. expansum est velum et duo vermes dormientes in eo erant. et puer dixit: videte quid facient

---

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 sed hoc ut cognoscatis (*vel* cognoscat is) quis mihi (*videtur requiri* ei) de me palam (*litt. quinque erasae in H*) fecit] sed hoc (hec *Q*) cognoscam quis e uobis de me palam fecit *CDGLPQ*, nunc cognoscere (cognosce *M*) a uobis palam cupio quis me uobis reuelauit *MN* 2 iterum (et iterum *CDGLPQ*) p. dixit] rursumque puer ad regem *MN* 3 o rex eulucubrabo (*K*, eulucabrabo, *superscr.* reuelababo *[sic] H*) *HK*, enucleabo (*adscr.* id est ostendam C^2D^2GL) rex *CDGLP*, reuelabo rex *Q*, rex *MN* 3/4 et in ueritate tibi omnia satagam] *HK*, et in uer. (tibi *ins.* C^2D^2GLQ) omnia (o. in u. *Q*) pandam *CDGLPQ*, in ueritate omnia enucleando narrabo *MN* 4 sed (sed ad *CDGLP*, sed et *Q*) magos tuos percunctor] sed a magis tuis (eius *N*) interrogando scire uolo *MN* 5 quid in pauimento istius loci (l. i. *K*) est] quid sit (scit *M*) in pauimento loci istius *MN* 6 placet mihi (pl. enim mihi C^2D^2GKL, pl. enim C^1D^1PQ)] etenim congruum mihi uidetur *MN* tibi ostendant (-dam N^b) *CDGLMNPQ* 7 sub (*ins.* in *N*) pau. habeatur *MN* 7/8 dixerunt *CDGLPQ*, respondentes dixerunt *MN* 8 nos nescimus *CDGLPQ* et ille dixit] at ille *MN* comperior] ego comperior *CDGLQ*, ego comperio *P*, *om. MN* 9 pauimento *M* 10 et sic] quia sic *M* uenerunt et foderunt et ruit] *HK*, foderunt itaque et sic inuenerunt ut puer predixerat C^2L, u. atque f. stagnumque inuenerunt *MN*, *om.* C^1DGPQ 11 et puer ad m. dixit] iterum puer ad m. *P*, iterum dixit ad magos CD^2GLQ, iterum puer magos interrogans ait *MN*, *inc.* D^1 12 proferte mihi] reuelate nobis *MN* est] sit *MN* 12/13 et (magi *CDGLPQ*) sil. et n. p. r. illi] at illi silentes et erubescentes reuelare non (no *M*) potuerunt *MN* 14 et (at *CDGLPQ*) ille dixit illis] puer autem ait *MN* ego uobis reuelabo] e. u. propalabo (probalabo *P*) *CDGLPQ*, ego possum uobis (u. p. *N*) reuelare *MN* 14/15 duo uasa sunt] d. u. conclusa sunt in eo C^2D^2GL, d. u. s. ipsa sibi conclusa (conglusa M^a) in stagno *MN* 15 et sic inuenietis *om. MN* uenerunt et uiderunt sic] uenerunt et probauerunt et ita inuenerunt *MN* 16 et puer ad magos dixit] interrogansque (-gantque M^a) magos puer ait *MN* 17 conclusis] clausum *CDGLPQ* at (et *Q*) ipsi (illi *K*) s. et n. p. r. illi (puero *CDGLQ*)] at illi tacentes respondere non ualebant *MN* 19 at (et *CDGL*) ille (ipse *Q*) asseruit (asserit *CLP*)] puer inquid *MN* iu medio eorum (illorum *P*) tentorium (temptorium *Q*) est] tentorium (temptorium *N semper*) est in eis *MN* 20 separate (separato *D*) ea] s. e. ab inuicem *MN* 20/21 et rex separari iussit] iussu autem regis separata sunt uasa *MN* 21 et sic . . . 22 sic (*om. L*) ut dixerat] inuentumque est in eis tentorium complicatum sic ut puer prius praedixerat *MN* 22/23 et (*om. CDGLPQ*) iterum (puer *ins. DGPQ*) int. magos (magis C^1) eius (*om. CDGLPQ*)] more solito puer magos interrogat *MN* 23 quid in m. t. est (est in m. t. *CDGLPQ*) et (*om. CDGLPQ*) iam nunc (*om. Q*) narrate (enarrate *CDGLPQ*)] quid in teutorio circumuoluitur *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

medio tentorii est? et iam nunc narrate, et non potuerunt scire. at ille revelavit: duo vermes in eo sunt, unus albus et unus rufus; tentorium expandite. et extenderunt et duo vermes dormientes inventi sunt. et dixit puer: expectate et considerate quid facient vermes; et coeperunt vermes, ut alter alterum expelleret, alius autem scapulas suas ponebat, ut eum usque ad dimidium tentorii expelleret, et sic faciebant tribus vicibus: tamen tandem infirmior videbatur vermis rufus et postea fortior albo fuit et extra finem tentorii expulit: tunc alter alterum secutus trans stagnum est et tentorium evanuit. et puer ad magos refert: quid significat mirabile hoc signum, quod factum est in tentorio? et illi proferunt: nescimus. et puer respondit: en revelatum est mihi hoc mysterium et ego vobis propalabo. regni tui figura tentorium est; duo vermes duo dracones sunt; vermis rufus draco tuus est et stagnum figura huius mundi est. at ille albus

NENNIVS INTERPRETATVS.

nunc bestiae. *surrexit uterque eorum contra alterum, ut alter alterum superaret et morderent lacerarentque se invicem,* et expellebat alter vermis alterum modo usque ad dimidium veli, *modo usque ad eius finem.* sic faciebant tribus vicibus. vermis rufus tamen infirmus videbatur primo *et expulsus est usque ad finem veli,* sed vermis albus infirmus postremo erat et effugit in stagnum et evanuit velum statim. puer magos interrogavit: proferte mihi, inquit, quid significat mirabile hoc signum? dixerunt: nescimus. manifestabo, inquit puer, hoc regi. stagnum est regnum totius mundi; velum est regnum tuum, o rex. duo vermes sunt duae potestates: tua potestas cum Britonibus et potestas Saxonum. vermis rufus tua potestas est, *qui regno expellebatur primo;* potestas Saxonum autem vermis albus est, *qui velum paene totum occupavit, id est* paene totam insulam Britanniam occupavit, donec potestas Britonum postremo eos expellet.

CDGHKLMNPQ

SIN.: 2 et non potuerunt scire (*om. CDGLPQ*)] illi uero neque hoc soluere potuerunt *MN* at ille reuelauit] dixitque puer *CDGLPQ*, rursumque puer *MN* 3 duo uermes in eo sunt (s. in eo *PQ*)] uermes iuquid duo sunt in eo *MN* 3/4 et unus] et alter *MN* 4 tentorium (nunc *ins. CDGL*) exp. et extenderunt] tentorio siquidem explicato *MN* 5 et duo (duoque *CDGLPQ*) uermes (in eo *ins. CDGLPQ*) dorm. inu. sunt (i. s. d. *Q*)] duo uermes ut predixerat dorm. inu. sunt *MN* 6 et dixit puer] adiecitque p. *MN* 7 quid facient (fatiant *MN*) uermes] quid facturi uermes sunt (s. u. *DGQ*) *PQ* 7/8 et coeperunt uermes ut alter alterum expelleret] euigilantes autem ceperunt alter alterum expellere insimulque bellare *CDGLPQ*, illis autem expectantibus alternatim coeperunt inter se colluctare uermes *MN* 9 alius (albus *Q*) a. sc. suas ponebat] albus uero humeros subponens rufum deiecit *MN* ut eum usque ad dimidium tentorii expelleret] *HK*, et alterum u. ad d. t. pellebat *P*, alterum aliquando usque ad horam tentorii pellebat *Q*, ut alterum usque ad dimidium tentorii aliquando usque ad oram tentorii pellebat *CDGL*, usque medium tentorii aliquando autem (*om. N*) usque (ad *ins. N*) marginem (uirginem *N*) tentorii expulit *MN* 11 et sic faciebant (pugnabant *CDGLPQ*) tribus uicibus] sicque tr. u. certantes agebant *MN* 11/12 tamen tandem (tand. tam. *Q*) infirmior (qui infirmior *CDGLPQ*) u. u. r. et (*om. CDGLPQ*) p. f. a. fuit] ad (at *M*) ultimum tamen uermis rufus qui infirmior uidebatur recuperando virtutem suam album proiecit *MN* 13/14 et extra finem tentorii expulit (pepulit *CDGLPQ*)] et extra tentorium reppulit *MN* 14 tunc alter (uictor *CDGLPQ*) alterum (superatum *CLPQ*, superato *DG*) secutus tr. st. est (est tr. st. *CDGLPQ*) et tentorium euanuit] et tr. st. rupho album subsequente euanuit (euanit *N*) albus *MN* 16 et puer ad magos refert] post hoc puer magos percunctatus est *CDGLPQ*, puer autem magos interrogans ait *MN* 17 hoc mirabile *CDGLMPQ*, hoc miserabile *N* signum (lignum *G*) q. f. e. in tentorio] praesagium quod uidistis *MN* 18 et illi proferunt] at illi responderunt *CDGLPQ*, at illi dixerunt *MN* 19 et puer respondit] et ait puer *CDGLPQ*, puer uero ait regi *MN* 19/20 en reu. est mihi (m. r. e. *CDGLQ*, m. r. [*om.* est] *P*) h. m. et ego u. propalabo (dixitque regi *ins. CDGLPQ*)] en uobis m. quod reuelatum est (*om. M*) enucleando certius exponam (e. c. *N*) *MN* 21 regni tui f. tentorium est] r. t. est figura tentorii *CDGLP*, stagnum figura huius mundi est tentorium regni tui uidetur habere figuram *MN*, *om. Q* 22 duo uermes *om. Q* duo dracones sunt] duo dracones *Q*, duo sunt dr. *DGP*, due sunt gentes C^2L 23 uermis] u. autem *MN*, draco C^2L^2 23/24 et stagnum figura huius mundi est (est h. m. *CDGLP*, h. regni [*om.* est] *Q*) *om. hoc loco MN* 24 at ille albus draco illius gentis (*ins.* est *CDGLPQ*)] albus uero uermis dr. est (*om. N*) g. i. *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

draco illius gentis, quae occupavit gentes et regiones plurimas in Brittannia, et paene a mari usque ad mare tenebunt, et postea gens nostra surget, et gentem Anglorum trans mare viriliter deiciet. tu tamen de ista arce vade, quia eam aedificare non potes, et multas provincias circumi, ut arcem tutam invenias, et ego hic manebo. et rex ad adolescentem dixit: quo nomine vocaris? ille respondit: Ambrosius vocor, id est, Embreis Guletic ipse videbatur. et rex dixit: de qua progenie ortus es? at ille: unus est pater meus de consulibus Romanicae gentis [1]). et arcem dedit illi cum omnibus regnis occidentalis plagae Brittanniae et ipse cum magis suis ad sinistralem plagam pervenit et usque ad regionem, quae vocatur Guunnessi, adfuit et urbem ibi, quae vocatur suo nomine Cair Guorthigirn, aedificavit [2]).

43 Interea Guorthemir filius Guorthigirn cum Hengisto et Horso et cum gente

NENNIVS INTERPRETATVS.

Tu tamen, o rex Britonum, de ista arce vade, quia eam aedificare non poteris, et perlustra insulam Britanniam et invenies tuam ipsius arcem. dixit rex: quod nomen tibi est, o puer? respondit puer: Ambrosius, inquit, nomen meum est, id est ille Embros Guletic *rex Britonum.* de qua progenie es? inquit rex. pater meus, inquit, consul Romanicus *et haec erit mea arx.* dedit igitur Guorthigirnus arcem Ambrosio et regnum totius occidentalis Britanniae et ipse cum suis magis ad septentrionalem plagam insulae Britanniae pervenit usque ad regionem, cui est nomen Guunis, et arcem ibi aedificavit, cuius nomen Caer Guorthigirn.

De certaminibus Guorthemiri.

Deinde Guorthemir *victoriosus* filius Guorthigirni *cum fratre suo* contra Hengi-

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 quae (qui *G*) occupauit gentes et regiones plurimas (r. et g. pl. *CDGLP*, r. pl. et g. *Q*) in br.] quae occupat g. pl. et r. in br. *MN* 3 tenebit *M*, tendet *N* et postea g. n. (u. g. *CL*) . . . trans mare (tr. m. *om. Q*) uir. dei.] sed tamen ad ultimum gens nostra consurget et illam saxonum destruet gentem deicietque ab hac insula trans mare unde antea uenerant *MN* 5 tu] tunc *NQ* tamen] uero *MN*, ergo $C^{2}L$, *om.* $C^{1}DGPQ$ 6 uade *om.* D^{1} quia eam aedificare (a. e. *CDGLP*) non potes (poteris *DGPQ*)] quoniam (quam *M*) a. n. potes ego autem hic manebo quia mihi fato (facto *N*) haec mansio tradita est *MN* 7 et multas prouincias circumi (circue *K*, peragra *CDGLPQ*)] ad alias prouintias perge *MN* 7/8 ut a. tutam (tuam *K cum interprete*) iuuenias] ut tutam (tutem *G*) a. inu. *CDGLPQ*, ubi possis tibi arcem aedificare *MN* 8 et ego hic manebo] ego quidem h. m. *CDGLPQ*, *om. hoc loco MN* 9 et rex ad ad. dixit] et rex adolescenti d. *CLP*, et r. ad ad. ait *DG*, rex autem adolescenti (adolescentuli *N*) ait *MN* quo nomine uoc.] quod nomen tibi est *M*, quid tibi nomen est *N* 11 id est] quod est bryttanice *MN*, *om. CDGLP* embreis] embres *MN*, embros *interpres* guletic] gluetic *CDGLP*, gleutic *Q* ipse (esse *CDGLPQ*, *sed* ipse est *supra v. C*) uidebatur (uocabatur *Gutschmid*) *om. MN* 12 et rex dixit] dixitque rex *CDGLPQ*, rursumque rex *MN* progenie ortus es] progenies H^{a}, progenie es H^{b} 13 at ille] $CD^{2}GLPQ$, qui respondit *MN*, *om.* $D^{1}HK$ unus est pater meus de cons. rom. gentis] unus de c. g. r. est p. m. *CDGLPQ*, unus de c. romanis p. m. est *MN* 14 et a. d. illi] tunc rex dedit illi arcem *CDGLPQ*, at uero rex (r. u. *N*) dimisit illi urbem illam *MN* 15 cum omnibus regnis occ. pl. br.] c. o. prouinciis pl. occ. britannicae *CDGLPQ*, c. o. circiter prouintiis occ. pl. br. *MN* 16 et ipse cum m. s. ad sin. pl. peruenit et usq. ad reg.] et rex ipse c. m. s. perrexit ad sin. pl. bryttanniae et peruenit u. ad reg. *MN* 18 guunnessi] guennesi *CDGLP*, guenesi *Q*, gueneri *MN*, guunis *interpres* affuit] aufugit *Q*, abbermit *(voc. in D parum clare scripto) G*, affugit $C^{2}L$, *om. MN* 19 ibi *om. CDGLPQ* quae uoc. suo nom. (n. s. *CDGLP*) cair (cayr *Q*, kair *P*, car *L*) guorthigirn (uortegirn *Q*, guoorthigirn *K*) aedificauit (edicauit H^{a})] aedif. quae s. n. cair guorthegirn (guorthegrin *N*) appellatur *MN* 21 interea] igitur *MN* guoorthemir *K*, guorthomer *M*, guortemer *N*, uortemir *Q* guorthigir *K*, guorthigirni *CDGLP*, uortegirni *Q*, guorthegirni *M*, guortegirni *N* 22 cum h. et h. et cum g. ill.] cum h. et h. et ill. g. *CDGLPQ*, contra heneg- et horsum gentemque (et gentem *N*) illorum *MN*

[1]) *Gildas c. 25:* duce Ambrosio Aureliano . . . qui solus forte Romanae gentis . . . occisis . . . parentibus purpura nimirum indutis superfuerat. [2]) Guasmoric iuxta Lugubaliam ibi aedificavit urbem (scilicet *ins.* C^{2} *postea habetque L*) quae Anglice Palme castre dicitur *ins.* $C^{m}L$.

HISTORIA BRITTONVM.

illorum petulanter pugnabat et eos usque ad supradictam insulam, quae vocatur Tanet, expulit et eos ibi tribus vicibus conclusit obsedit percussit comminuit terruit. et ipsi legatos ultra mare usque in Germaniam transmittebant vocando ciulas cum ingenti numero bellatorum virorum. et postea pugnabant contra reges nostrae gentis: aliquando vincebant et dilatabant terminos suos, aliquando vincebantur et

44 expellebantur. Et Guorthemir contra illos quattuor bella avide gessit[1]). primum bellum super flumen Derguentid; secundum bellum super vadum, quod dicitur in lingua eorum Episford, in nostra autem lingua Rithergabail, et ibi cecidit Hors cum filio Guorthigirni, cuius nomen erat Categirn. tertium bellum in campo iuxta lapidem tituli, qui est super ripam Gallici

NENNIVS INTERPRETATVS.

stum et Horsam surrexit et Britones cum eis coniuncti petulanter pugnabant et expulerunt Saxones usque ad insulam Tanet et Britones insulam ter illis eripuerunt, donec illis ex Germania auxilia advenerunt et pugnabant contra Britones aliquando victores, aliquando victos.

Et Guorthemir contra illos quattuor bella gessit: bellum super ripam Derguent; et bellum super ripam Rethenegabail et ibi cecidit Hors et Catigern filius Guorthigirni; et bellum super ripam maris Icht et Saxones in fugam versi sunt usque ad suas ciulas muliebriter: et bellum super ripam Episfort.

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 petulanter] *HKM*, pentulanter *N*, potenter *CDGLP*, fortiter *Q* eos] eo *K*, *om. N* 2 supra dictam *om. CDGLPQ* quae uocatur tanet] q. dicitur taneth (thanet *Q*) *CDGLPQ*, tenet *MN* 3 et eos ibi (illosque illic *CDGLPQ*) tr. u. concl. obs. perc. (p. o. *CDGLPQ*) comm. terruit] eosque tr. u. ibi conclusit obsedit occidens comminuit attereus *MN* 5 et ipsi] ipsi itaque *CDGLPQ* ultra] trans *CDGLPQ* usque in (*om. K*) germ.] ad germ. *MN* 6 transmittebant] miserunt *CDGLPQ* uocando ciulas] ad classem augendam ceolasque prouocaudas *MN* 7 ingenti] uiginti *G* uir. bell. *MN*, bell. uir. (u. b. *L*) et forcium C^2D^2GL 8 et postea pugnabant contra reges nostrae gentis (g. n. *CDGLPQ*)] atque his ita congregatis pugnabant contra reges et principes bryttannicae (brittannie *N*) gentis *MN* 9 aliquando uincebant et dilatabant terminos suos] et aliquando dil. uincendo t. s. *MN*, *om. Q* 10 aliquando] a. autem *MN* 11 et g. (guothemir *HP*, uortemir *Q*) c. ill. q. b. (q. b. c. illos *CDGLP*, q. b. c. eos *Q*) a. gessit] guorthemer autem quater contra illos (illo *M*) bellum uiriliter aegit *MN* 12/13 primum bellum] primum ut supra dictum est secundum *MN*: *Galfredus 6, 13 facit cum CDGHKLPQ* 13 derguentid] deruent *CDGPQ*, dereuent *L*, derguint (deguna *N*) bellum fecit *MN*, derguent *interpres:* Derwent *Galfredus* 13/14 secundum b. s. uadum quod (que *CLP*) d. in (*om. Q*) lingua (linqua *H*) eorum episford (epyford *P*, epissod *Q*)] tertium s. uadum (uadu *N*) quod l. e. episford (epifford *N*) uocatur *MN* 17 rithergabail] satheineghabail *P*, sateneghabail *Q*, sathenegbabail *CDGL*, set(sec *N*)thergabail *MN*, rethenegabail *interpres* horsa *CDGLPQ*, horsus *MN* 18 cum filio] et filius *MN* guorthegirni *MN*, uortegirni *Q*, guorthigirno (rege *ins.* D^a) *CDGL* cuius (cui *Q*) nomen erat] nomine *MN* 19 categirn] *H*, categirnn *K*, katigern *P*, cathigirnus *DGQ*, catigirnus *CL*, catigirn (catigrin *N*) in pugna bellantes *MN* tertium] quartum uero *MN* bellum *om. N* in campo iuxta l. tituli] iuxta lapidem *(rel. om.) MN* 20 qui est super ripam (rimam *P*) g. maris] qui s. r. m. g. est *MN*

[1]) Iste Guortemir (guorthemir *L*) filius Gorthegirni (guorthegirni *L*) in sinodo habita apud Guartherniaun (-niun L^a) postquam nefandus rex ob incestum, quod cum filia commiserat, a facie Germani et clericorum Britanniae in fugam iret, patris nequitiae consentire noluit, set rediens ad sanctum Germanum ad pedes eius cecidit veniam postulans atque pro illata a patre suo et sorore sancto Germano calumpnia terram ipsam, in qua praedictus episcopus opprobrium tale sustinuit, in aeternum suam fieri sanxivit. unde et in memoriam sancti (Germani *add.* C^2L) Guarenniaun nomen accepit, quod Latine sonat calumpnia iuste retorta, quoniam cum episcopum vituperare putaverat, semetipsum vituperio afficit. Guortemir vero accepto regno hostibus viriliter (u. h. *L*) obsistit, qui tantae magnitudinis esse et virtutis dicebatur, ut, si quando iratus in bello dimicaret, accepta arbore cum frondibus funditus extirparet et cum ea solo (sole L^a) tenus adversarios prosterneret. cum tali enim arbore Horsam satellitem bellicosum confractis in alterutrum armis pene defectis viribus prostravit ceterosque in fugam versos ut stipulas terrae allidit et ex omnibus finibus Britanniae expulit et per quinquennium postea insulam intrare non audebant usque ad obitum Guortemir *ins.* C^m *(m. saec. XIII) L.*

HISTORIA BRITTONVM.

maris, commisit et barbari victi sunt et ille victor fuit et ipsi in fugam versi usque ad ciulas suas mersi sunt in eas muliebriter intrantes. ille autem post modicum intervallum mortuus est et ante mortem suam ad familiam suam dixit, ut sepulchrum illius in portu ponerent, a quo exierant, super ripam maris, in quo vobis commendo: quamvis in alia parte portum Brittanniae teneant et habitaverint, tamen in ista terra in aeternum non manebunt. illi autem mandatum eius contempserunt et eum in loco, in quo imperaverat illis, non sepelierunt [1]. At barbari reversi sunt magno opere, cum Guorthigirnus amicus illis erat propter uxorem suam et nullus illos abigere audacter valuit, quia non de virtute sua Brittanniam occupaverunt, sed de nutu dei. contra voluntatem dei quis resistere poterit et nitatus? sed quomodo voluit dominus fecit et ipse omnes gentes regit et gubernat.

NENNIVS INTERPRETATVS.

Guorthemir autem post modicum intervallum mortuus est et paulo ante mortem suam Britonibus dixit, ut super ripam maris sepeliretur, et externos postea in insulam non venturos esse. sed Britones hoc non fecerunt.

Invalescebant deinde Saxones, cum Guorthigernus amicus illorum erat propter uxorem suam.

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 commisit] statutus *PQ*, statutum est *CDG*, contra saxones egit *MN*, *om. L* et barbari uicti sunt et ille (illeque *CDGLP*) uictor fuit] et uictoriam optinuit *MN* 2 et ipsi in fugam uersi (sunt *ins. K*) usque ad c. s. mersi sunt] et ipsi in fugam ad c. s. uersi (reuersi CD^2GLP) sunt *CDGLPQ*, saxones uero fugerunt usque ad naues suas *MN* 3 in eas (ea *G*) muliebriter intrantes *om. MN*: naues muliebriter ingressi *Galfredus* 4 ille] ipse *MN* 5 interuallum] i. temporis C^2D^2GL mortem] obitum *MN* 6 ad fam. suam dixit] *HK*, animaduertit (-terat *Q*) C^1D^1PQ, ad f. s. animaduertit C^2D^2GL, futurae rei casum aduertens dixit ad familiam suam *MN* 6/7 ut sep. ill. (i. s. *CDGLPQ*) in portu ponerent a quo exierant (exirent *CDGLPQ*) super ripam maris] sepelite in portu (porta *N*) ostii introitus saxonum corpus meum id est super r. m. a quo primum uenerunt *MN* 8 in *(bis Q)* quo uobis commendo (commando *K*) *om. MN* 9 quamuis . . . 10 teneant et (*om.* C^1DGPQ) habitauerint (-runt *CDGLPQ*)] quia quamuis in aliis partibus bryttanniae habitauerint (-runt *N*) *MN* 10 tamen . . . 11 manebunt (metabunt D^1Q, mutabunt C^1P)] tamen in ista si (tamen si ista *N*) sic facitis numquam in aeternum (in aet. *om. N*) manebunt *MN* 12 illi . . . 13 illis (ille *P*) non sep.] illi autem imprudenter mandatum illius (eius *N*) contempnentes eum in loco ubi (quem *N*) postulauerat non sep. *MN* 14 at barbari reuersi sunt magno opere (r. s. magnopere *K*, magnopere r. s. *CDGLPQ*)] barbari uero per hoc magnopere congregati sunt et transmarinis paganis auxiliabantur *MN* 15 cum g. amicus illis (amicus eius *H*, amicus illorum *CDGLP*, illorum amicus *Q*) erat] maxime quod g. illis esset amicus *MN* 16 propter uxorem suam] pro uxore sua *CDGLPQ*, propter filiam hencgesti quam accepit (acceperat *N*) in uxorem *MN* 17 et nullus illos (*om.* C^1P) abigere (abigare H^1, ambigere GQ^1) (ultra *ins. CDGLPQ*) audacter ualuit] atque adeo diligebat ut nullus auderet contra illos pugnare quia blande deliniebant regem imprudentem uiperino tamen corde dolum agentes *MN* 17/18 quia non de (*om. Q*) u. s. br. occ. sed de (*om. CDGLPQ*) nutu dei (diuino *CDGLPQ*)] et hoc qui legit intelligat quod non uirtute dominantur bryttanniam (in brittannia *N*) sed propter peccata maxima bryttonum deo sic permittente *MN* 19/20 contra uol. dei quis resistere poterit et (pot. et *om. CDGLPQ*) nitatus (-tur *CDGLPQ*)] quis autem sanum sapiens contra dei uol. resistere nititur *MN* 20/21 sed quomodo . . . regit et gubernat (g. et r. *CDGLPQ*)] sed quomodo uoluit deus fecit quia ipse est rex regum et dominus dominantium omnia desuper iudicans atque gubernans *MN*

[1]) In Lincolnia enim sepultus est. at si mandatum eius tenuissent, procul dubio per orationes sancti Germani quicquid pecierant obtinuissent *ins.* C^mL^m.

HISTORIA BRITTONVM.

Factum est autem post mortem Guorthemir regis Guorthigirni filii et post reversionem Hengisti cum suis turbis consilium fallax hortati sunt, ut dolum Guorthigirni cum exercitu suo facerent. at illi legatos, ut impetrarent pacem, miserunt, ut perpetua amicitia inter illos fieret. at ille Guorthegirnus cum suis maioribus natu consilium fecerunt et scrutati sunt, quid facerent: tandem unum consilium cum omnibus fuit, ut pacem facerent, et legati eorum reversi sunt et postea conventum adduxerunt, ut ex utraque parte Brittones et Saxones in unum sine armis

46 convenirent, ut firma amicitia esset. Et Hengistus omni familiae suae iussit, ut unusquisque artavum suum sub pede in medio ficonis sui poneret. et quando clamavero ad vos et dixero: eu Saxones eniminit saxas, cultellos vestros ex ficonibus vestris educite et in illos irruite et fortiter contra illos resistite. et regem illorum nolite occidere, sed eum, pro

NENNIVS INTERPRETATVS.

Factum est autem post mortem Guorthemir et post *pacem inter Hengistum et Guorthigirnum*, Saxones facinus ignominiosum contra Britones perpetraverunt: Britones et Saxones in unum locum sicut ad pacem eodem numero sine armis ex utraque parte convenerant.

Sed Saxones habebant secum cultros inter plantas et soleas

CDGH (*om.* 9 fecerunt . . . 11 omnibus) *KLMNPQ*

SIN.: 1 post mortem *om. N* 1/2 guorthemeri (guorthenum *N*) f. regis guorthegirni *MN* 2 et post reuersionem h. cum suis turbis (turmis *CDGLPQ*)] hencgesto confortato (hencgestus confortatus *N*) et ad se multis iterum nauibus congregatis *MN* 3/4 cons. fall. (f. c. *CDGLPQ*) . . . facerent (fa******nt H^1)] cum senioribus suis dolum regi guorthegirno (guorthegirio regi *N*) et suo exercitui (exercitu *N*) praeparauit *MN* 5/6 at illi l. ut imp. pac. (p. i. *CDGLPQ*) miserunt (et *ins. CDGLPQ*) ut . . . fieret] mittensque ad regem legatos dolose pacem inter se firmari depraecatur ut p. a. inter se uterentur (uertentur *N*) *MN* 8 at (et *CDGLPQ*) ille (*om. CDGLPQ*) . . . fecerunt et scr. sunt quid facerent tandem unum (*om. CDGLPQ*) consilium cum (*om. CDGLPQ*) omnibus fuit (fecit H^2) ut pacem facerent] rex autem inscius doli cum senioribus suis consiliatus est pacem cum (*om. N*) hencgesto habere et discordium (discordia *N*) bellorum renuere *MN* 11/12 et legati eorum (saxonum C^2D^2L) reuersi sunt et (*om. CDGLPQ*) postea (uero *ins. CDGLPQ*) conu. adduxerunt (et *ins. CDGLPQ*) ut (*om. CDGL*) ex . . . sine armis conuenirent (c. s. a. constatutum est *Q*, s. a. c. statutum est *CDGLP*) ut (et *CDGLQ*) firma am. (am. firma ad inuicem *CDLPQ*, am. firma ad iuntoē *[sic] G*) esset] legati uero (autem M^v) reuertentes id ipsum renuntiauerunt hencgesto *MN* 15/16 et (*om. CDGLPQ*) hengistus (nequissimus *ins. CDGLPQ*) omni familiae suae (*om. P*) iussit ut (quod *CDGLPQ*) u. artauum suum sub pede (suo *ins. CDGLPQ*) in medio ficonis sui poneret] hencgestus postmodum grande praeparans (praeparamus et *N*) conuiuium regi guorthegirno et senioribus militibus eius ccc conuocauit regem omnemque familiam eius ad firmandam pacem latente autem sub spetie pacis dolosa machinatione hencgestus ex suis (exuis *M*) totidem elegit milites initoque cum eis consilio predixit eis ut unusquisque artauum (ortauum *M*) suum in ficone (sinicone *N*) sub pede suo poneret et milites regis ad conuiuium uenientes inter se commiscerent (commiscent *N*) illosque sollerti cura inebriarent *MN* 18 et quando clamauero ad nos et dixero] et cum cl. inquid ad nos et dixero *MN* 19 eu saxones] *HK*, en saxones *CLP*, *om. DGMNQ* 20 eniminit (eniminiet H^2) saxas (sexas H^2)] *HK*, nimmath tha saxas *Q*, enimit saxas *DG*, enimeth hlore saxes C^2, nimed eure saxes L^2, nima (nimia *N*) der (dis *N*) sexa *MN*, *om.* C^1L^1P: nemet oure saxas *Galfredus* 6, 15 20 cul*tellas H^1 ex] de *CDGLPQ* 20/21 siconibus *N* 21 uestris *om. MN* deducite *CDGLQ* et *om. P* irruite] eruite N^1 21/22 et fortiter contra illos (*om. CDGLPQ*) resistite] et unusquisque propiorem sibi iugulet *MN* 22 et regem illorum (regemque eorum *CDGLPQ*) nolite occidere] uerum tamen regem custodite et nolite eum interficere *MN* 23 sed eum . . . 189, 2 tenete (tente H^1)] sed pro conubio filiae meae quam amat eum seruate *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

causa filiae meae, quam dedi illi in coniugium, tenete, quia melius est nobis, ut ex manibus nostris redimatur. et conventum adduxerunt et in unum convenerunt, et Saxones amicialiter locuti in mente interim vulpicino more agebant et vir iuxta virum socialiter sederunt. Hengistus sicut dixerat, vociferatus est et omnes seniores trecenti Guorthigirni regis iugulati sunt et ipse solus captus et catenatus est et regiones plurimas pro redemptione animae suae illis tribuit, id est Estsaxum, Sutsaxum.

47 Sanctus vero Germanus Guorthigirno praedicabat, ut ad dominum suum converteret et ab illicita coniunctione se separaret; et ille usque ad regionem, quae a nomine suo accepit nomen Guor-

NENNIVS INTERPRETATVS.

et occiderunt Britones qui aderant praeter Guorthigirnum solum et catenaverunt Guorthigirnum et dedit tertiam partem terrae suae, id est Alsaxan et Sutsaxan

NENNIVS C^2D^2GL.	*NENNIVS INTERPRETATVS.*
(et *ins. C*) Midelsexe.	*et Mitilsaxan.*

Sanctus vero Germanus Guorthigerno praedicabat, ut dimitteret uxorem suam, id est filiam suam;

CDGHKLMNPQ

SIN.: 2 quia m. est n. ut ex (*om. Q*) m. n. redimatur] melius enim est (est en. *N*) ut a nobis redimatur quam ut occidatur *MN* 3/4 et (*om.* C^1*DGLPQ*) conu. add. et in u. conuenerunt] rex autem ad conuiuium cum suis sotiis (*om. N*) uenit ut pactum quod (pacem quam *N*) sibi inuicem seruare promiserant cercius firmarent aduenientibus uero cum rege suo bryttonibus *MN* 5 et saxones amicialiter locuti] saxones autem amicabiliter locuti sunt et *CDGLPQ*, saxones pacifice loquentes *MN* 5/6 in (*om. CL*) mente interim uulpicino (uulpiculo *CDGLP*, uulpeculo *Q*) more agebant] dolumque in corde uersantes (uertentes *N*) conuiuis suis (c. s. *om. N*) iudaico more clam prae(clam prae *om. in sp. vac. N*)parabant mortem *MN* 6/7 et uir iuxta uirum socialiter sederunt] at inscii malorum bryttones mixti saxonibus uir ad inimicum (vir ad i. *om. N*) sederunt (discubuerunt *N*) *MN* 7/8 hengistus (engistus H^1, et hengistus *CDGKLPQ*) sicut dixerat uociferatus est] illis autem (quibus *N*) nimis aepulantibus et bibeutibus et (at *N*) ultra modum inebriatis henegestus ut prius suis praedixerat comitibus aeleuata uoce subito uociferatus est nima (nimia *N*) der (dis *N*) sexa *MN* 8/9 et omnes seniores trecenti g. r. iugulati sunt (s. i. *CDGLP*)] ad cuius uocem saxoues protinus exurgentes suosque extrahentes cultellos (c. e. *N*) irruerunt super bryttenes unusquisque super consessorem suum et de senioribus g. r. ccc sunt iugulati *MN* 10 et ipse (ipseque *CDGLP*) solus captus et catenatus est] rex autem captiuitati subditus est *MN* 11 et (ac *CDGLPQ*) reg. pl. pro r. a. suae (maeae *H*) illis tribuit (tr. i. *CDGLPQ*)] pro sua siquidem liberatione tradidit illis rex (*om. N*) tres prouintias (regiones *N*) *MN* 12/13 id est estsaxum (elsaxum *K*, eastsexe *CDGLP*, eastsese *Q*) sutsaxum (suthsexe *CDGLP*, suthsese *Q*)] east (aeāst *M*) seaxau (sexam *N*) suder seaxan (sexam *N*) middel seaxan (sexam *N*) cum reliquis regionibus quas ipsi eligentes nominauerunt *MN* 14 guorthigirno] regi g. *MN* 15 ut ad (*om.* H^1) dominum suum conuerteret] ut ad deum (uerum *ins. MN*) se conuerteret *CDGLMNPQ* 16 et (ut *CDGPQ*) ab illicita (illata *Q*, illicita eum *L*) coniunctione (coniunx**** *P*) se (*om. KL*) separaret (separet *K*)] *post* sutsaxum C^1*DGHKLPQ*, *suo loco corrigens restituit* C^2 *eodemque habent mutata sic:* et ab illicita propriae filiae commixtione alienum se faceret *MN* 17 et (at *CDGLPQ*) ille usque ad (*om.* H^1) reg. quae a nomine suo (s. n. *Q*) accepit nomen (acciperat n. *P*, n. acceperat *Q*) guorthigirniaun (guorthigirniaunm *P*, scilicet guorthigirnianum *CDL*, scilicet guorthigirnianni *G*, scilicet uortegirnuanum *Q*) miserabiliter (miser*abiliter *H*) effugit (aufugit *CDGLPQ*), ut ibi cum uxoribus (mulieribus *CDGLPQ*) suis lateret (ut . . . lateret *post* separaret *P*)] at ille usque ad prouintiam quae a suo nomine gurthegoirnmaim (guorthegoirnaim *N*) nomen accepit heu miser aufugit ut ibi cum suis lateret uxoribus *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

thigirniaun, miserabiliter effugit, ut ibi cum uxoribus suis lateret. et sanctus Germanus post illum secutus est cum omni clero Brittonum et ibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus mansit et super petram orabat et die noctuque stabat. et iterum Guorthigirnus usque ad arcem Guorthigirni, quae est in regione Demetorum iuxta flumen Teibi, ignominiose abscessit. et solito more sanctus Germanus eum secutus est et ibi ieiunus cum omni clero tribus diebus totidemque noctibus causaliter mansit et in quarta nocte arx tota mediae circa noctis horam per ignem missum de caelo ex improviso cecidit ardente igne caelesti; et Guorthigirnus cum omnibus, qui cum eo erant, et cum uxoribus suis defecit. hic est finis Guorthigirni, ut in libro beati Germani repperi. alii autem aliter dixerunt.

48 Postquam exosi fuerunt illi omnes homines gentis suae pro piaculo suo inter potentes et impotentes, inter servum et liberum, inter monachos et laicos, inter

NENNIVS INTERPRETATVS.

effugit et latuit ante Germanum cum clericis Britonum in regione, cui est nomen Guorthigirniaun. et venit Germanus cum clericis Britonum et ibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus mansit; et iterum Guorthigernus usque ad arcem suam abscessit fugiens clericos, et hi illum insecuti sunt et ibi tribus diebus et tribus noctibus in ieiunio manserunt. et ignis Dei de caelo combussit Guorthigirnum cum omnibus eius hominibus.

CDGHKLMNPQ

SIN.: 2/3 et sanctus g. post illum secutus est] sanctus itaque g. eum prosecutus (persecutus *CL*) est *CDGLPQ*, secutusque (que *om. N*) est eum (eum est M^a*N*) sanctus g. *MN* 4 et ibi xl diebus et quadraginta (totidemque *CDGLPQ*) noctibus mansit] et ibi xl d. et n. manens *MN* 5/6 et super petram orabat et die noctuque (ibique die ac nocte *CDGLPQ*) stabat] pro suis delictis supra petram orabat iste beatissimus uir dux belli contra saxones una voce factus non (est *N*) tubarum clangore sed ad dominum orando cum cantu psalmorum (et *ins. N*) alleluia totusque exercitus (*om. N*) ad deum uociferando hostes in fugam (fuga *N*) usque (ad *ins. N*) mare conuertit *MN ex Bedae chronicis* 7 usque ad arcem guorthigirni q. e. in r. d. i. fl. teibi] usque ad (*om. Q*) arcem (gortigirni *ins.* C^2, gurtigerni *ins.* L^2) quam aedificauerat et nomen suum imposuerat (*add.* id est din gurtigirn $C^m L^m$) atque in regione (-nem *G*) demetorum (dimetorum *DG*) i. fl. teibi (theibi *G*) *CDGLPQ*, usque ad regnum demetorum (elementorum *N*) ubi aedificauit arcem suo nominatam (nominatim *N*) nomine cair guortbegirn i. fl. tebi a fatie sancti germani *MN* 10 abscessit] accessit *Q*, recessit *MN* et solito (sol. autem *CDGLPQ*) m. s. g. eum secutus est] et s. m. eum sanctus subsecutus est *MN* 11 ieiunus cum omni clero] iei. c. o. clero suo (c. o. cl. s. iei. *Q*) *CDGLPQ*, iei. c. o. ordine clericorum sibi adherentium *MN* 13 causaliter] dominum deprecans *MN* et in quarta (in qu. uero *CDGLPQ*) nocte (nanque *Q*) arx (ars *Q*) tota mediae circa (c. m. *CDGLPQ*) n. h. p. i. missum de caelo (d. c. m. *CDGLPQ*) ex improuiso (-su *CDGLP*) cecidit ardente (ardens *Q*) i. caelesti] tertia autem nocte quasi hora noctis tertia (t. n. M^a*N*) ignis de celo cecidit et arx tota ex inpr. ard. igne (igni M^2) cael. combusta est *MN* 16/17 et g. cum omn. qui cum eo (*om. P*) erant . . . 18 defecit] nec non g. cum filia henegesti (hincgesti *N*) cumque (et cum *N*) aliis uxoribus et (*om. N*) cunctis cum eo habitantibus uiris ac mulieribus miserabiliter defecit *MN* 18/19 hic est finis guorthigirni (guorthini *H*, nortegirni *Q*) ut (sicut *CDGLPQ*) in libro b. g. repperi] sic improuidi regis guorthegirni finem legendo librum uitae s. g. repperimus *MN* 20 alii . . . 21 postquam exosi (exorti *HK*) . . . 22 pro piaculo suo (*om. Q*) . . . 192, 1 et magnum] alii autem proferunt quod ille exosus omni populo bryttannico propter susceptionem populi saxonici idque scelus (secundus *N*) maioribus cum omni ordine uulgi sanctoque (sancto *N*) germano et omnibus clericis (cleris *N*) in conspectu domini accusantibus ac deflentibus (ac defl. *om. N*) *MN*

HISTORIA BRITTONVM.

parvum et magnum, et ipse dum de loco ad locum vagus errat, tandem cor eius crepuit et defunctus est, non cum laude. alii dixerunt: terra aperta est et deglutivit eum in nocte, in qua combusta est arx circa eum, quia non inventae sunt ullae reliquiae illorum, qui combusti sunt cum eo in arce.

Tres filios habuit, quorum nomina sunt Guorthemir, qui pugnabat contra barbaros, ut supra diximus; secundus Categirn; tertius Pascent, qui regnavit in duabus regionibus Buelt et Guorthegirniaun post mortem patris sui largiente Ambrosio illi, qui fuit rex inter omnes reges Brittannicae gentis. quartus fuit Faustus, qui a filia sua genitus est illi, et sanctus Germanus baptizavit illum et nutrivit et docuit et condidit locum magnum super ripam fluminis, quod vocatur Renis, et manet usque hodie. et unam filiam habuit, quae fuit mater Fausti sancti.

49 Haec est genealogia illius, quae ad initium retro recurrit.

Fernmail ipse est, qui regit modo in regionibus duabus Buelt et Guorthigir-

NENNIVS INTERPRETATVS.

Alii dicunt, quod vagus de loco ad locum nimia tristitia mortuus est. alii dicunt, terra aperta deglutivit eum in nocte in qua combusta est arx eius.

Tres autem filios habuit: Guortimer, qui pugnabat contra Saxones: Catigern; Pascent, cui Ambrosius rex Britonum Buelt et Guorthigirniaun post mortem patris eius largitus est. Faustus sanctus filius eius ex filia et Germanus baptizavit illum et nutrivit eum et docuit et habet urbem super ripam fluminis Reni. *Nennius dixit hoc.*

Fernmael, qui regit nunc (hac hora) in regione Guorthigirniaun, filius Teudu-

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 et ipse dum de loco ad locum uagus errat (erat *HK*, iret *CDGLPQ*)] uagus et errans quaerensque locum refugii fugam iniit *MN* 2 tandem cor eius crepuit] et cor eius euanuit *MN* et] sicque *MN* 4 alii (autem *ins. CDGL*) dixerunt] alii uero narrant *MN* terra (quod terra *MN*) . . . degl. eum] terram apertam esse que eum degl. *CDGLPQ* 5 in (*om. CDGL*) nocte] in supra dicta nocte *MN* in qua combusta est (et *K*) arx circa eum] in qua c. est urbs illius *MN* 6 quia non inu. sunt (s. i. *CDGLPQ*) . . . 7 cum eo in (eo in *bis G*) arce (in a. c. eo *Q*)] quia nulla sunt inuenta (i. s. *N*) ossa uel reliquiae eius aut eorum quos (quod *N*) ignis deuorauit cum illo in arce *MN* 9 nomina sunt] n. haec sunt *CDGLP*, n. sunt haec *Q* 10 guorthemir qui pugnabat (pugnauit *CLPQ*) . . . 11 diximus (scripsi *CDGLPQ*)] guorthemer qui quater (quantum *N*) sicut superius scripsi saxones pugnando in fugam uertit *MN* 11 categirn] *H*, cathegirn *Q*, kategirn *P*, categirnn *K*, categiruus C^2D, cathegirnus *G*, canegirnus C^1, cantegirnus *L*, cathegirn (categirn *N*) qui occisus est quando horsum in pugna occiderunt *MN* 13 regionibus] prouintiis *MN* buelt] bnelt *N*, id est buelt (buel *Q*) *CDGLPQ* guorthegirniaun] *HK*, guorthigirniano *P*, uorthingirnianun *Q*, guorthigirnianum CD^2L, guortigirnun *G*, guorthegir(r *ex* n *M*) unaiu *MN*, *inc.* D^1 14 largiente ambrosio illi] *HK*, l. (suffragium *ins. G*) embresio (embreisio *DGQ*, embrisio C^1, ambrosio *ex* ambresio C^2) *CDGLPQ*, illi l. embrosio (embresio *N*, *superscr.* uel ambrosio *M*) *MN* 15 fuit] fuerat *CDGLPQ* inter (super *Q*, in *CDGLP*) omnes reges (regiones *CLP*) brittannicae gentis (britanniae *CL*)] magnus inter reges brittanniae insulae (*om. N*) *MN* 16 fuit *om.* C^1PQ qui a filia sua genitus est illi (illi *om.* M^a, *post* sua M^bN)] qui illi de f. s. natus est *CDGLPQ* 17 et s. g. baptizauit illum et nutriuit et docuit] quem s. g. baptizauit enutriuit et (atque *CDGLPQ*) docuit *CDGLMNPQ* 18/19 et condidit locum magnum (m. l. *Q*) s. r. fl. quod (qui *Q*) . . . 21 hodie] et aedificato monasterio non paruo s. r. fl. nomine renis sibi consecrauit ibique perseuerat usque in hodiernum diem *MN:* fluminis Reni *interpres* 21 et . . . 22 fausti sancti] et u. f. h. q. mater fuit sancti faustini *MN*, quintam (et unam C^2D^2GL) habuit filiam quae ut diximus m. f. sancti fausti *CDGLPQ* 23/24 ad initium retro (*om. P*) recurrit (currit *CDGLPQ*)] a nobis ad in. retro currit *MN* 25 firnimail *CLPQ*, fernimail *DG*, fertimail *N*, fernmael *interpres* ipse est *om. MN* regit (regnat *DGQ*) modo] regnauit *MN* 25/26 in regionibus duabus b. et g.] *HK*, in regione guorthigirnianum (-nianun *G*, uortingirnianum *Q*, guorthegirnaim *MN*) *CDGLMNPQ*

HISTORIA BRITTONVM.

niaun, filius Teudubir. Teudubir ipse est rex Buelitiae regionis, filius Pascent, filii Guoidcant, filii Moriud, filii Eldat, filii Eldoc, filii Paul, filii Mepurit, filii Briacat, filii Pascent, filii Guorthigirn Guortheneu, filii Guitaul, filii Guitolin, filii Glovi. Bonus, Paul, Mauron tres fratres [1]) fuerunt filii Glovi, qui aedificavit urbem magnam super ripam fluminis Sabrinae, quae vocatur Brittannico sermone Cair Glovi, Saxonice autem Gloecester. satis dictum est de

50 Guorthigirno et de genere suo. Sanctus Germanus reversus est post mortem illius ad patriam suam.

NENNIVS INTERPRETATVS.

bir, filii Pascent, filii Guoidcant, filii Morut, filii Eldat, filii Eldoc, filii Paul, filii Mepurit, filii Briacat, filii Pascent, filii Guorthigirn, filii Guital, filii Guitolin, filii Glou. Bonus et Paulus et Mauron tres filii Glou, qui aedificavit urbem Cair Glou id est Gloecester super ripam Sabrinae.

Germanus reversus est ad patriam suam.

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 filius] f. est *CLPQ* teudubir teudubir ipse est] *H*, teudubr teudurb ipse est *K*, theudubr (theudurb *P*, tendurb *Q*) ipse (et ipse *DG*) theudubr (theudurb *P*, tendurb *Q*) est *CDGLPQ*, teudor teudor *MN* 2 rex bueliticae (buelt *CDGLP*, buel *Q*) reg. *om. MN* filius pascent] theudubr (theudurb *P*) f. p. *CDGLP* 2/3 filius guoidcant guoidcant *MN (ubi deinceps sic nomina duplicantur)*, filius *(sic CDGLHK*, map *et sic deinceps pro* fil. *P*, inde *similiter Q*, inde *hic et ante* moriud *supra v. D et in textu G)* gaidcant (*sic HK*, guocan *CLP*, guoican *DGQ*) *CDGHKLPQ*: guidcant *probat Zimmer p. 70* 3 moruid *N*, morut *interpres*: Moruic *corr. Zimmer l. c.* eldat] eldad *Q*, eltat *M*, eleat *N* 4 eldoc] *CDGMNPQ et interpres*, eldoe *L*, edoc *HK* mepurit] meuprit *MN*, meprit *CDGPQ*, mepric *L*: map Iudnert *conicit Zimmer l. c.* briacat] briecat *CDGLPQ* 5 filius *ante* guorth. *HK* guorthigiu *K*, guorthegin D^1, guorthegirn D^2*MN*, guortegirn *G*, uorthegirn *Q* guortheneu] guuortheneu guortheneu *M*, guorteneu *N*, uorteneu *Q*, guortheu *HK*, *om. interpres* 6 filius *ante* guitaul *HK* guitaul] *CDGLMNQ*, guithaul *P*, guitataul *HK*, guital *interpres* guitholim *Q*, guttolion *M*, guitholion *N* gloui] glouida *MN*, glou *interpres hic et postea* 6/7 bonus paul (paulus *CL*) mauron (maulon *Q*) tres fratres (*om.* C^1) f. filii gloui] *CDGLPQ cum interprete*, filius paul merion *MN*, bonus paul mauron guotolin quattuor fr. f. gl. *HK interpolantes: cf. Zimmer p. 171* 8 qui] ipse autem glouida *M*, filius autem glouida *N* 9 quae uocatur *bis G* 10 cayr *Q*, kair *P* sauxonice *Q* 11 autem] uero *P* glecester *K*, gloucestre *CLP*, gloucester *DG*, gloucestrie *Q*, gleucester *MN* 11/12 satis d. e. d. g. (et de regno eius *ins.* CD^2GL) et de genere (gente *L*) suo (eius CD^2GL)] de guorthegirno (guorthirno M^b, guortnirno M^a) nunc satis est *MN*, *om.* D^1P 12 sanctus g.] sanctus uero g. *M*, beatus uero g. *CDGLPQ* 13 r. est p. m. illius (guorthigini *P*, uorthegirni *Q*, guortigirni *CDGL*)] p. m. guorthegirni r. est *MN*

[1]) Bonus Paul Mauron Guotolin quattuor fratres *HK (vide supra)*.

III. VITA PATRICII.

HISTORIA BRITTONVM.

Sanctus Patricius erat in illo tempore captivus apud Scottos et dominus illius nominabatur Milchu et porcarius cum illo erat et in septimo decimo anno aetatis suae reversus est de captivitate et nutu dei eruditus est postea in sacris litteris et ad Romam usque pervenit et per longum spatium mansit ibidem. ad legendum et ad scrutanda mysteria dei et sanctarum scripturarum libros percurrit. nam cum ibi esset per annos septem, missus est Palladius episcopus primitus a Caelestino episcopo et papa Romae ad Scottos in Christum convertendos[1]; sed prohibuit illum deus per quasdam tempestates, quia nemo potest accipere quicquam de terra, nisi de caelo datum fuerit illi desuper. et profectus est ille Palladius de Hibernia

NENNIVS INTERPRFTATVS.

Patricius erat in illo tempore in captivitate in Hibernia apud Milchu et eodem tempore missus est Palladius ad Hiberniam, ut praedicaret illis. Patricius ad discendum ad meridiem profectus est et legit canonem apud Germanum. *Pelagius de Hibernia expulsus est et venit, ut serviret Deo in (urbe) Fordun in (regione) Mairne.*

CDGHKLM (hic vitam Patricii collocat post Arthuriana) PQ

SIN.: 1 sanctus (et sanctus *CDGHKLPQ*) p. erat in illo t.] in i. t. s. p. erat *M* 2 captiuus *om. M* 2/3 nominabatur] dicebatur *CDGLPQ* 3 melchu *CLP*, mileu *Q* erat] fuit uii annis *M* 4 et in xuii] in xuii autem *M* anno *om. K* 4/5 r. est de captiuitate (domino liberante *ins. M*)] de c. (sua *ins. DG*) r. est *CDGLPQ* 6 postea *om. CDGLMPQ* litteris] scripturis *M* 6/7 et ad romam usque peruenit] ac post romam usque perrexit (p. u. *GP*) *CDGLPQ*, et postea romam petiit *M* 7 et per l. sp. mansit ibidem (i. m. *CDGLPQ*) ad legendum] et longo tempore illic mansit legendo *M* 8/10 et ad scrutanda . . . percurrit (percucurrit *H*[2])] scrutandaque m. d. sanctasque percurrit scripturas (*om. Q*) *CDGLPQ*, et sacra misteria sanctamque scripturam legit spiritu sancto replente *M* 11 esset ibi *M* per annos septem] p. a. plurimos *CDGLP*, in studio lectionis *M* 12 pauladius *Q* primus *M* scelestino *HK* 13 episcopo et papa romae] episcopo papa romano *P*, papa romano *CDGLMQ* scottos *M*[a] 13/14 in christum] christo *M* 14 sed prohibuit illum deus per quasdam temp.] qui prohibitus est (*om. CDGL*)a deo per quasdam (quasdas *CL*) t. *CDGLPQ*, sed per quasdam temp. et signa illum deus prohibuit *M* 16 potest] post *G* quicquam accipere *CDGLMP* de terra] in terra *CDGLMPQ* 17 nisi de caelo datum fuerit (d. f. *bis H*[1], d. f. et d. f. *H*[2]) illi (i. f. *CDGLPQ*) desuper (*om. CDGLPQ*)] nisi f. datum desuper *M* 18 et profectus . . . hibernia et peruenit (peruenitque *CDGLPQ*)] et ille palladius rediens de Hibernia *M*

[1]) *Prosper chron. c. 1307 ad a. 431:* ad Scottos in Christum credentes ordinatus a papa Caelestino Palladius primus episcopus mittitur.

HISTORIA BRITTONVM.

et pervenit ad Brittanniam et ibi defunctus
51 est in terra Pictorum. Audita morte Palladii episcopi alius legatus Patricius Theodosio et Valentiano regnantibus a Caelestino papa Romano et angelo dei, cui nomen erat Victor, monente et suadente sancto Germano episcopo ad Scottos in fidem Christi convertendos mittitur. misit Germanus seniorem cum illo Segerum ad quendam hominem mirabilem summum episcopum Amatheam regem in propinquo habitantem. ibi sanctus sciens omnia, quae ventura essent illi, episcopalem gradum Amatheo rege episcopus sanctus accepit et nomen quod est Patricius sumpsit, quia prius Maun vocabatur. Auxilius et Iserinus et ceteri inferiori gradu simul ordinati sunt cum eo.
52 tunc acceptis benedictionibus perfectisque omnibus in nomine sanctae trinitatis paratam ascendit navim et pervenit ad Brittanniam et praedicavit ibi non multis diebus et amissis omnibus ambulandi anfractibus summa velocitate flatuque prospero mare Hibernicum cum navi

---

CDGHKLMPQ

SIN.: 1 et ibi] ibi *M* 2 in terra pictorum *om.* CD^1GL audita] conscia autem *M* 3 alius legatus *om.* *CDGLMPQ* patricius th. et ualentiano (ualentio H^a, ualentiniano *PQ*, ualentino *CDGL*) regnantibus] romanis patriciis theodotio et ualentino regnantibus *M* 4/5 scelestino *HK* 5/6 et angelo dei c. n. e. u. monente (monte *Q*) et (*om. K*) suadente (*om. CDGLPQ*) sancto (a sancto *H*) germano (g. s. *CDGKLP*) episcopo (-pos *K*)] et angelo dei comitante monente atque adiuante uictore et a germano episcopo *M* 7/8 in fidem christi conu.] conu. in christum *CDGLPQ*, ad fidem sanctae trinitatis conu. *M* 8 mittitur] patritius missus est *M* misit] m. ergo *CLMQ*, m. ergo sanctus *DG*, misit igitur *P* 9 cum illo sen. *CDGLPQ* 9/11 ad quendam h. m. summum (sanctum *P*) episcopum] *HKPQ*, ad quen *(sic)* grandeuum laudandumque senem episcopum *M*, episcopum *(rel. om.)* *CDGL* amatheam regem in propinquo habitantem] *HK*, amatheo (matheo *P*) rege in propinquo habitantem (-te *P*) D^1PQ, ad amatheum regem in pr. habitantem CD^2GL, et ad regem matheum nomine in propinquo commorantem *M*: *cf. Zimmer p. 122* 12 ibi sanctus (erat *ins.* C^2L) sciens omnia quae uentura (euentura H^2) essent (erant *Q*) illi (illic *DGPQ*, et illic *CL*)] ibique sanctus patricius quae uentura illi erant praescius *M* 13 episcopalem gradum amatheo rege episcopus sanctus accepit] gr. ep. a matheo rege et a sancto episcopo accepit *CDGLPQ*, ep. gr. a matheo rege pontificeque sancto accepit *M*: *cf. Zimmer l. c.* 15 et nomen (nomenque *CDGLPQ*) q. est p. sumpsit (sumpsit ibi C^2D^2L, asumpsit ibi *G*)] et illud nomen patricius in ordinatu sumpsit *M* 16 quia] qui C^2 prius] *post* mann *CDGLPQ*, antea *M* maun] mauun *CDGLM*, manuin *P*, manuim *Q* auxilius] a. uero *M*, a. presbyter C^2L et *om.* C^1D^1GPQ 17 iserinus] iserninus *M*, yserninus C^1DGP, hysernicus *Q*, yserninus diaconus C^2L et ceteri inf. gradu] aliique fratres gradibus inferioribus *M* 18 ord. sunt (*om. K*) cum eo] c. e. o. s. *CDGLPQ* 19/20 profectisque *Q* 20 in nomine *om.* C^1P 21 paratam asc. nauim (nauem *P*) et peru. ad br. (insulam *ins. CDGLPQ*)] peruenit ad mare quod est inter gallos et bryttones inde promto nauigio descendit in br. *M* et . . . 23 diebus] et in ea praedicauit aliquo tempore *M* 23 et amissis (ommissis *P*) o. a. a. s. u. fl. q. prospero (transfretauit *ins. P et post* hibernicum C^2L) m. hib. cum naue descendit (conscendit *K*, c. n. d. *om. CDGLPQ*)] praeparatis autem sibi necessariis angelo commonente ibernicum mare petiit *M*

HISTORIA BRITTONVM.

descendit. onerata vero navis cum transmarinis mirabilibus et spiritalibus thesauris perrexit ad Hiberniam et baptizavit eos.

53 A mundi principio usque ad baptismum Hibernensium VCCCXXX anni sunt. in quinto anno Loygare regis exorsus est praedicare fidem Christi.

54 Sanctus itaque Patricius euangelium Christi externis nationibus per annos quadraginta praedicabat, virtutes apostolicas faciebat, caecos illuminabat, leprosos mundabat, surdos audire faciebat, daemones obsessis corporibus fugiebat, mortuos numero usque ad novem suscitavit, captivos multos utriusque sexus suis propriis donis redemit. scripsit abegetoria treceuta sexaginta quinque aut eo amplius. ecclesias quoque eodem numero fundavit trecentas sexaginta quinque. ordinavit episcopos trecentos sexaginta quinque aut eo amplius, in quibus spiritus dei erat. presbyteros autem usque ad tria milia ordinavit et duodecim milia hominum in una regione Conachta ad fidem Christi con-

NENNIVS INTEPRETATVS.

Patricius studiis absolutis ad Hiberniam perrexit et baptizavit viros Hiberniae.

Ab Abraham usque ad baptismum Hibernensium VCCCXXX anni sunt.

Virtutes Patricii enarrare vobis, o Hibernenses, idem est ac (portare) aqum in lacum.

CDGHKLMPQ

SIN.: 1/3 onerata uero nauis (naui *CDGLP*) . . . spiritalibus (-tualibus *CDGLPQ*) . . . baptizauit eos] impleta uero naue transmarinis muneribus et spiritalibus thesauris dei largitu peruenit ad hiberniam et eis praedicauit illosque baptizauit *M*, *post* naui *ins.* cum transfretaret mare magnum D^m (*praescr.* aliter uel) *et in textu G*, *supra* marinis *hoc vocabulo deleto add.* fretaret hoc mare magnum C^2, *inde* cum transfretaret mare magnum mirabilibus *L (cf. p. 126)* 4 mundi principio] m. inicio *Q*, mundi si quid principio *M* 5 hibernensium] *DKM*, hiberniensium *CGHLPQ* anni sunt] s. a. *G*, a. fuerunt *M* 6 in quinto anno loygare regis] in q. loigere r. a. *CDGLPQ*, in q. anno imperii logiore regis hiberniae *M* 6/7 exorsus est (patricius *ins.* C^2D^2GL) praedicare f. christi (id est dei *supra v. Q*, dei *CDGLP*)] primum praedicatio uere fidei trinitatis almae unitatisque indiuiduae hibernensibus aduenit *M* 8/9 eu. chr. externis (exteris *CDGLPQ*) nat. per a. q. praedicabat (pr. q. *Q*)] extraneis nationibus eu. chr. per a. xl praedicabat *M* 10 uirt. ap. faciebat] C^2D^2GLQ, uirt. ap. fecit *M*, uirtutes apostolicas C^1D^1HK, per uirtutes apostolicas *P* 11 illuminauit *M* lepr. mundauit *M*, *om.* C^1D^1PQ 12 faciebat] fecit *M* daemonia *DG* 13 obsessis] ex obsessis *CLPQ*, ab obsessis DGH^2M fugiebat] effugabat *Q*, fugabat *CDGLP*, eiecit (*ex* egecit) *M* mortuos n. usque (us *K*) . . . 14 suscitauit] mortuos nouem (n. m. *M*) susc. (resusc. *CDGL*) *CDGLMP*, m. uiginti susc. *Q* 15 donis] muneribus *M*, sumptibus *CDGLPQ* 16 redemit] r. et in nomine sanctae trinitatis liberauit *M* scripsit abegetoria (abiectoria PQ^a, abietoria CLQ^b, abgetoria *DG*) treceuta sexaginta (s**ginta H^1) quiuque aut eo amplius (et eo amplius numero *CDGLPQ*)] canonicos aliis ad fidem catholicam pertinentibus libros scripsit ccclxu *M*, libros agrecoria cccxlu *margo P* 18 fundauit ccclxu] ccclxu f. *M* 19 ordinauit episcopos (eodem numero *ins. CDGLPQ*) ccclxu aut (et *CDGLPQ*) . . . 21 erat] seruos dei docuit et ad episcopalem gradum spiritu sancto affirmante tali numero consecrauit id est ccclxu *M* 22 usque ad] usque *DGP*, ad modum *M* 24 regione] r. quae uocatur C^2D^2GL conachta] connachta *CDGLP*, counacta *Q*, cunnehcta *M* christianam *M* *ante* conuertit *ins.* in una uici C^2

HISTORIA BRITTONVM.

vertit et baptizavit et septem reges, qui erant filii Amolgith, in uno die baptizavit. quadraginta diebus et quadraginta noctibus in cacumine collis Eile ieiunavit, id est Cruachan Eile; in quo colle in aere imminente tres petitiones pro his, qui fidem ex Hibernensibus receperunt, clementer postulavit. prima petitio eius est, ut dicunt Scotti, ut susciperet unusquisque paenitentiam, licet in extremo vitae suae statu: secunda, ut ne a barbaris consumentur in aeternum: tertia, ut non supervixerit aliquis Hibernensium in adventu iudicii, quia delebuntur pro honore Patricii septem annis ante iudicium. in illo autem tumulo benedixit populis Hiberniae et ideo ascendit, ut oraret pro eis et videret fructum laboris sui. et venerunt ad eum aves multi coloris innumerabiles, ut benediceret illis, quod significat omnes sanctos utriusque sexus Hibernensium pervenire ad eum in die iudicii ad patrem et ad magistrum suum, ut sequantur illum ad iudicium. postea

---

CDGHKLMPQ

SIN.: 1 et septem reges (r. s. *DG*, reges *om. Q*), qui erant (fuerunt uii *M*) filii amolgith (almogith *Q*) in uno (una *M*) d. baptizauit *om. HK* 3 et quadraginta] totidemque *CDGLPQ* 4 collis] montis *M*, *om. Q* eile] eli *CDGLM*, ely *P*, heli *Q* ieiunauit *post* cruachan eile D^2G 5 cruacan *Q* eile] eli *CDGL*, aeli *M*, ely *P*, elim *Q* colle] monte *M* 5,6 in aere imminente] *K*, mare inminente *H*, in aere minante D^1, in aere CD^2GLP (*in margine* manente) *Q*, *om. M* 6 pro his q. f. ex hibernensibus (-niensibus K^b) rec.] pro his hib. qui fidem (christi *ins. CDGLPQ*) receperunt (-rint C^1D^1P) *CDGLMPQ* 8 postulauit] a deo post. *M* pet. eius est] pet. eius fuit *GM*, eius pet. fuit *CDLPQ* 8,9 ut dicunt scotti] ut scotti affirmant *M*, ut fertur C^1D^1PQ, ut fertur a scottis C^2D^2GL 9 *post* scotti *ins.* id est *HK* ut susc. un. paen.] quod un susc. paen. credentium *CDGLPQ*, ut un. plebis credibilis ad dominum per illum penitentiam peccatorum recipiat *M* 11 secunda ut (*om. CDGLPQ*) ne a (ab *Q*) barb. consumentur (consumeretur *PQ*, consumerentur *CDGL*) in aet.] secunda autem ut numquam consumeretur a barbaris *M* 12 tertia ut non superuixerit (superuiuat *CDGLPQ*) al. hibernensium (-nientium H^a, -niensium H^bPQ) in adu. iudicii (iudicis *P*) quia delebuntur (delebitur C^1D^1PQ, delebitur aqua C^2D^2GL) pro h. (sancti *ins.* C^2L) p. uii a. ante iudicium (ante diem iudicii CD^2GLP)] tertia uero ut superrogetur aquis uii annis ante aduentum domini quo uenturus est iudicare uiuos ac mortuos ut pro oratione sancti patricii crimina populi abluantur (abluuntur M^a) et animae ante iuditium purgentur *M* 16 in illo autem tumulo benedixit populis hiberniae (populo hyberniensium *CLPQ*, hibernensium populo *DG*)] de illo supercilio montis populos hiberniae dixit *M* 18 uideret fructum] ut licentia dei uideret fructus *M* 18,19 et uenerunt] ueneruntque *CDGLPQ* 19 eum] illum *M* multicolores *Q*, coloris multi *M* 19,20 innumerabiles] ualde i. *M* 20 illis] eis *CDGLMPQ* 20,21 quae significabant *M* 21 omnes *om. Q* sexus] s. autem *H* 22 hibernensium (-niensium *CGKLPQ*) p. ad e. in d. i.] p. ad e. in d. i. de genere hibernensium *M* 23 ad patrem et ad mag.] patrem mag. C^1D^1, patrem et mag. *PQ*, quasi ad patrem et apostolum *M* 24 ut seq. i. ad iudicium] ut illum ad iud. ante tribunal christi sequantur *M* postea in s. b. migrauit (ad dominum *ins. CDGLPQ*) u. n. laetatur] ipse autem sanctus patricius post magnum laborem postque multas uirtutes et innumerabilia bona migrauit ad dominum de hoc mundo uitam in (*om.* M^a) melius conuertens in senectute bona et perfecta ubi semper cum sanctis et electis dei gaudet *M*

HISTORIA BRITTONVM.

in senectute bona migravit, ubi nunc laetatur in saecula saeculorum. amen.

55 Quattuor modis aequantur Moyses et Patricius: id est angelo colloquente in rubo igneo: secundo modo in monte quadraginta diebus et quadraginta noctibus ieiunavit: tertio modo similes fuerunt aetate CXX annis: quarto modo sepulchrum illius nemo scit, sed in occulto humatus est nemine sciente. quindecim annis in captivitate, in vicesimo quinto anno ab Amatheo sancto episcopo subrogatur, octoginta et quinque annis in Hibernia praedicavit[1]). res autem exigebat amplius loqui de sancto Patricio, sed tamen pro compendio sermonis volui breviare.

CDGHKLMPQ

SIN.: 2 amen *om. P* 3 coaequantur *M* 4 id est] uno modo *M* angelo] a. sibi *C²DGLPQ*, a. illi *M* 5 rub*o *H* secundo modo] secundo *CDGLPQ*, alio modo *M* 6 et quadraginta] cum *DGP*, cum totidem *Q* 7 ieiunando *M* modo *om. CDGLPQ* similes] quod (quo *Mᵃ*) sim. *M*, *bis P* 8 annorum *MQ* modo *om. CDGLPQ* 8/9 sepulchrum] quod s. *M* 9 illius] eius *DG*, *om. K* nemo scit] non inuenitur *CDGLPQ* 10 est hum. *Q* 10/11 xu a. in c.] sedecim a. in c. fuit *M* 12 ab (a *P*) amatheo (matheo *PQ*) sancto episcopo] a matheo rege episcopus *M* 13 octoginta] octingentorum *H¹*, octinginta *H²* annis] *MQ*, annorum *CDGHKLP* 14 hiberniam *Q* 14/17 res (rex *P*) a. e. a. loqui (*om. DG*) . . . pro (*om. Q*) comp. sermonis (-nem *Q*) u. br.] profitiebat amplius de patritio narrare sed cumpendio laboris breuiter nunc liceat terminare. explicit de sancto patritio episcopo *M*

[1]) Hic, ut mihi videtur, contradicit sibimet ipsi, set aliter audivimus et scripta reperimus. quadragenarius erat, quando de captivitate exivit et per XL annos didicit et deo servivit, et XL praedicavit. in his tribus quadragenariis vero maxime Patricius aequatur Moysi, nam sicut Moyses in XL annis in domo Pharahonis velut in captivitate et XL in exilio in terra Madian et XL in praedicatione et in ducatu populi, ita (*om. Cᵃ*) Patricius XL in exilio inter Gallos et XL praedicando et miracula faciendo atque resistendo Loygere regi (*om. Cᵃ*) et magis eius, sicut Moyses Pharaoni et eius magis, viriliter et indefesse deo servivit. nam bene potest fieri illum fuisse in captivitate per XV annos et quadragenarius egressus fuisse. sed hoc attende: Moyses quadragenarius fuit, quando de Aegypto exivit et in fugam ad Aegyptum propter populos dei missus rediit post XL annos. et ipse Patricius quadragenarius erat, quando de Roma *[sic]* in fugam exivit et post XL annos missus ad populum dei excipiendum de manu diaboli ad Hiberniam rediit. et uterque per XL annos in stadio praedicationis manserunt et simili fine et ieiunio non dissimili *add. Cᵐ*.

IV. ARTHVRIANA.

HISTORIA BRITTONVM.

56 In illo tempore Saxones invalescebant in multitudine et crescebant in Brittannia. mortuo autem Hengisto Octha filius eius transivit de sinistrali parte Britanniae ad regnum Cantorum et de ipso orti sunt reges Cantorum. tunc Arthur pugnabat contra illos in illis diebus cum regibus Brittonum, sed ipse dux erat bellorum[1]. primum bellum fuit in ostium fluminis quod dicitur Glein. secundum et tertium et quartum et quintum super aliud flumen, quod dicitur Dubglas et est in regione Linnuis. sextum bellum super flumen, quod vocatur Bassas. septimum fuit bellum in silva Celidonis, id est Cat Coit Celidon. octavum fuit bellum in castello Guinnion, in quo Arthur portavit imagi-

NENNIVS INTERPRETATVS.

Post mortem Guorthigirni Saxones super Britannos invalescere coeperunt. Octha filius Hengisti regnum eorum obtinuit. nihilominus Arthur et Britones contra illos fortiter pugnabant et duodecim bella cum eis commisit. primum bellum in ostio (fluminis) Glein; secundum et tertium et quartum et quintum super ripam fluminis Dubglass. sextum bellum super ripam Bassas. septimum bellum in silva Calidonis, id est Cat Coit Celidon. octavum bellum in castello Guinnion, in quo Arthur portavit imaginem Mariae super humeros suos et pagani versi sunt in fugam.

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 inualebant *Q* 2 in multitudine (magna *ins. MN*) *om. CDGLPQ* et crescebant] non modice *P*, et cr. non modice *CDGLQ* 3 autem *om. MN* ochta *CDGLP*, octhta *M*, ottha *N* 4 transiuit] aduenit *MN* 5 regnum] regem *CDGLPQ* cantorum] *H*, cantiorum *K*, cantuariorum *CDGLMNPQ* et de ipso orti sunt reges cantorum (cantiorum H^2K, illius patriae *CDGLPQ*)] et de ipso omnes reges cantuariorum (cantpariorum *M*) usque in odiernum diem *MN* 6 tunc (*om. CDGLPQ*) arthur (artur *CDGL*, arturus *PQ*) . . . 7 diebus (scilicet saxones *ins. P*, uidolicet saxones *ins. CDGLQ*) cum r. br.] tunc belliger arthur cum militibus bryttanniae atque regibus contra illos pugnabat *MN* 8 sed ipse dux erat bellorum] et licet multi ipso nobiliores essent ipse tamen duodecios dux belli fuit uictorque bellorum *MN* 9 fuit in ostium fl. quod (qui *Q*) dicitur glein (glem *CDGLP*, gem *Q*)] contra illos iniit iuxta hostium fl. q. d. glein (glemu *N*) *MN* 10 secundum et] ac *N* 11 quartumque ac quintum *MN* super aliud (*om.* D^1) flumen q. dicitur (uocatur *CLPQ*) dubglas (duglas *CDGLPQ*)] super aliam amnem quae nominatur brittannicae duglas *MN* 12 et est] quae est *MN*, quod est *CDGLQ* 13 linuis *CPL*, inniis *N* 14/15 fuit bellum (b. f. *CDGLPQ*)] contra illos iniit bellum *MN* 15 calidonis *cum interprete CDLPQ*, callidonis *G* id est cat (cac *CG*) coit (toit *CDGL*, oit *Q*) celidon] quae bryttannicae cat coit (toit *N*) celidon (celidan *N*) nominatur *MN* 16 octauum f. b. in castello] octauum contra barbaros aegit bellum iuxta castellum *MN* 17 guinnon *CPQ*, guinon *DG*, gunnion *L* in quo arthur (artur *P*, arturus *Q*) portauit imaginem perpetuae (semper *CDGLP*, *om. K*) uirginis (perp. uirg. *om. Q*) super humeros suos] in quo idem arthur portauit (*post* suos *N*) im. sanctae mariae dei genitricis semperque uirginis s. h. s. *MN*

1) et in omnibus bellis victor extitit. Mab Uter Britannico (*om.* C^a), filius horribilis Latine (*om.* C^a), quoniam a puericia sua crudelis fuit. Artur Latine translatum sonat ursum horribilem vel malleum ferreum, quo confringuntur mole leonum (artur . . . leonum *ante* mab uter *L*) *ins.* C^m *(scripta sunt haec non eodem tempore, sed tribus vicibus) L.*

HISTORIA BRITTONVM.

nem sanctae Mariae perpetuae virginis super humeros suos et pagani versi sunt in fugam in illo die et caedes magna fuit super illos per virtutem domini nostri Iesu Christi et per virtutem sanctae Mariae virginis genitricis eius. nonum bellum gestum est in urbe Legionis. decimum gessit bellum in litore fluminis, quod vocatur Tribruit. undecimum factum est bellum in monte, qui dicitur Agned. duodecimum fuit bellum in monte Badonis, in quo corruerunt in uno die nongenti sexaginta viri de uno impetu Arthur [1]: et nemo prostravit eos nisi ipse solus, et in omnibus bellis victor extitit. et ipsi, dum in omnibus bellis prosternebantur, auxilium a Germania petebant et augebantur multipliciter sine intermissione et reges a Germania deducebant, ut regnarent super illos in Brittannia usque ad tempus

NENNIVS INTERPRETATVS.

nonum in urbe Legionis; decimum in Robroit [2].

duodecimum, in quo occisi sunt in uno die DCCCXL viri manu Arthur.

et ille in omnibus bellis victor extitit. petebant autem Saxones ex Germania auxilia sibi et reges super se usque ad Ida.

CDGHKLMNPQ

SIN.: 2/6 et pagani . . . fugam in illo die et caedes magna fuit super . . . mariae (*om. K*) uirginis gentricis eius] et pagani . . . fugam in illo die et multi ceciderunt (-re *Q*) plagaque magna super eos uenit (u. s. eos *Q*) p. u. d. n. i. christi sanctaeque suae genitricis mariae (*om. CDGLP*)] et tota illa die saxones p. u. d. n. i. christi et sanctae mariae matris eius in fugam uersi sunt et magna caede multi ex eis (et multi ex illis m. c. *N*) perierunt *MN* 6 nonum (nonumque *C*) bellum g. e. in urbe legionis] n. egit bellum in urbe leogis quae bryttannicae cair lion dicitur *MN* 8 gessit bellum] uero g. b. *MN*, bellum gestum est (e. g. *DG*) *CDGLPQ* quod uocatur] q. nos uocamus *MN* 9 tribruit] *H*, tribuit *K*, ribroit *CDGLP* robroit *Q cum interprete*, trahtreuroit *M*, tractheuroit *N* factum est bellum] b. fuit *CDGLPQ*, *om. MN* 10 qui] quod *CL* dicitur agned] d. agned cat bregomion *P*, d. agnet tha bregomion *Q*, d. agned cath regomion *CDGL*, qui nominatur breguoin (breuoin *N*) ubi illos in fugam uertit quem (quae *N*) nos cat bregion appellamus *MN* 11 fuit (*om. Q*) bellum in monte badonis (*om. P*)] centra saxones durissime arthur bellum in monte badonis (hadonis *N*) perpetrauit (penetrauit *M*) *MN* 12 in quo corruerunt in uno die dcccclx (dcccxl *CDGLPQ et interpres*) uiri de (*om. Q*) uno impetu arthur (arthuri *CDLP*, arturi *GQ*)] in quo c. impetu illius una d(die *N*)ccccxl uiri *MN* 13/14 et nemo prostrauit eos (e. p. *CDGLPQ*) nisi ipse solus] nullo sibi brittonum in adiutorium adherente preter ipsum solum domino se (*om. N*) confortante *MN* 14/15 et in omn. bellis uictor extitit] in omnibus autem supra dictis bellis protestantur semper eum fuisse uictorem sicut fuerunt et alii perplures militarii brittones sed nulla fortitudo uel consilium contra (*om. N*) dei uoluntatem *MN*, *om.* C^1D^1PQ *(cf. p. 199 not. 1)* 15 et ipsi dum in omnibus bellis prosternebantur] ipsi uero barbari d. i. o. b. prosternerentur *CDGLPQ*, quanto magis uero saxones prosternebantur in bellis *MN* 16/17 auxilium a germania petebant et aug. multipliciter (-citur *G*) sine intermissione] tanto magis a germania et ab aliis augebantur saxonibus sine intermissione (s. int. *om. N*) *MN* 18 et reges a germania deducebant ut regnarent super illos (eos *CDGLPQ*) in britannia] adque reges et duces cum multis militibus ab omnibus pene prouintiis ad se inuitabant *MN* 20 usque] et regnabant usque *L*, et hoc aegerunt (egere *N*) usque *MN*

[1]) Nam Artur (arturus *L*) Hierosolymum perrexit et ibi crucem ad quantitatem salutiferae crucis fecit et ibi consecrata est et per tres continuos dies (*om.* L^a) ieiunavit, vigilavit et oravit coram cruce dominica, ut ei dominus victoriam daret per hoc lignum (signum *L*) de paganis, quod et factum est. atque secum imaginem sanctae Mariae detulit, cuius fracturae adhuc apud Wedel (uuedale C^2L) in magna servantur veneratione *ins.* C^mL*: deinde add.:* Wedale Anglice, vallis doloris Latine. Wedale est villa in provincia Lodonesiae, nunc vero iuris episcopi sancti Andreae Scotiae sex miliaria ab occidentali parte ab illo quondam nobili (et eximio *ins. L*) monasterio de Melros (meilros *L*) C^m *manu recentiore et L.* [2]) *Undecimum bellum omittunt libri omnes.*

HISTORIA BRITTONVM.

quo Ida regnavit, qui fuit Eobba filius. ipse fuit primus rex in Beornica.

ipse est primus rex qui regnabat super eos domi in Beornicia[1]).

CDGHKLMNPQ

SIN.: 1 yda *Q* qui fuit (q. f. *om. Q*) eobba filius (f. e. *CDGPQ*)] qui filius fuit eobda *M*, filius eboba *N*, filius eobba *post* ida *L* 2 ipse fuit primus (pr. f. *CDGLPQ*) rex (*om.* C^1D^1PQ) in beornica (bernica D^1)] *sic* $CDGK^aLPQ$, *post* beornica *add.* id est im (ini K^b) berneich HK^b *(manu eadem inter lineas),* ipse primus rex (rex *in litura M*) fuit in bernech (bernee *N*) et in cair affranc (afranc *N*) de genere (gene M^a) saxonum quando gratianus aequantius consul fuit in roma quia tunc a consulibus romanorum totus orbis (urbis M^a) regebatur saxones a guorthegirno (guortegirno *N*) anno post domini passionem cccxluii suscepti sunt ad huuc quem nunc scribimus annum dcxluii numeramus et quicumque hoc legerit (legerunt *N*) in melius augeatur (augeantur *N*) prestante domino nostro iesu christo qui cum (*om. N*) coaeterno patre et spiritu sancto uiuit et regnat (gloriatur *N*) deus per infinita secula seculorum amen *MN*

[1]) *Interpres pergens* id est a sinistrali parte contra Humbram *deflectit ad genealogias (vide infra p. 205).*

V. REGVM GENEALOGIAE CVM COMPVTO.

HISTORIA BRITTONVM.

57 Woden genuit Beldeg
genuit Beornec
genuit Gechbrond
genuit Aluson
genuit Inguec
genuit Aedibrith
genuit Ossa
genuit Eobba
genuit Ida
Ida autem duodecim filios habuit
quorum nomina sunt Adda
Aedldric
Decdric
Edric
Deothere
Osmer
et unam reginam Bearnoch
Ealric
Ealdric genuit Aelfret
ipse est Aedlfred Flesaur
nam et ipse habuit filios septem
quorum nomina sunt Anfrid
Osgnald
Osbiu
Osguid
Osgudu
Oslapf
Offa
Osguid genuit Alcfrid
et Aelfguin
et Echfird
Echgfrid ipse est qui fecit bellum contra fratruelem suum, qui erat rex Pictorum nomine Birdei et ibi corruit cum omni

HK

12 eadldric *K* 19 eadlfred *K* 20 eadlfred *K* 23 osgual *K* 30 aelfguin] *HK*[1], aelfguun *K*[2] 33 fratuelem *K*

HISTORIA BRITTONVM.

robore exercitus sui et Picti cum rege suo victores extiterunt et numquam addiderunt Saxones ambronum ut a Pictis vectigal exigerent. a tempore istius belli vocatur Gueith Lin Garan. Osguid autem habuit duas uxores, quarum una vocabatur Riemmelth filia Royth filii Rum et altera vocabatur Eanfled filia Eadguin filii Alli.

De genealogia regum Cantiae.

58 Hengist genuit Octha
genuit Ossa
genuit Eormoric
genuit Ealdbert
genuit Ealdbald
genuit Ercunbert
genuit Ecgberth.

De ortu regum Eastanglorum.

59 Woden genuit Casser
genuit Titinon
genuit Trigil
genuit Rodmuut
genuit Rippan
genuit Guillem Guechan
ipse primus regnavit in Brittannia super gentem Eastanglorum.
Guecha genuit Guffan
genuit Tydil
genuit Ecni
genuit Edric
genuit Aldul
genuit Elric.

De genealogia Merciorum.

60 Woden genuit Guedolgeat
genuit Gueagon
genuit Guithleg
genuit Guerdmund
genuit Offa
genuit Ongen
genuit Eamer

HK

1 rubore *H* 5 lin] *H*, linn *K* 7 riemmedt *K* 8 rum] run *em. Zimmer p. 95* 10 *in ima pag. manu eadem H*^{b}, *om. H*^{a}*K* 14 ealdberht *K* 16 ercunberht *K* 26 *in summa pagina H*^{b}, *om. H*^{a}*K* 22 rodmun *K* 24 guilhelin *K* 26 eastanglorum] *K*, estranglorum *H* 28 tidil *K* 31 aldulfh *K* 33 *in margine H*^{b}, *om. H*^{a}*K*

HISTORIA BRITTONVM.

genuit Pubba.
ipse Pubba habuit duodecim filios, quorum duo notitiores mihi sunt quam alii,
id est Penda
et Eua
Eadlit filius Pantha
Penda filius Pubba
Eadlbald filius Alguing
filius Eua
filius Penda
filius Pubba
Ecgfrid filius Offa
filius Duminfert
filius Eandulf
filius Ossulf
filius Eua
filius Pubba.

De regibus Deurorum.

61 Woden genuit Beldeyg
Brond genuit Siggar
genuit Sebald
genuit Zegulf
genuit Soemil
ipse primus separavit Deur o Birneich.
Soemil genuit Sguerthing
genuit Giulglis
genuit Usfrean
genuit Iffi
genuit Ulli,
Aedgum,
Osfird
et Eadfird.
duo filii Edgum erant et cum ipso corruerunt in bello Meicen, et de origine illius numquam iteratum est regnum, quia non evasit unus de genere illius de isto bello, sed interfecti omnes sunt cum illo ab exercitu Catguollauni regis Guendotae regionis.
Osguid genuit Ecgfird
ipse est Ecgfrid Ailguin
genuit Oslach

HK

2 ipse pubba] ipse puppa *H* 3 mihi notieiores *K* 6 eadlit] eadlrit *K* 8 eadlbalt *H:* Aedilbald *corr. Zimmer p. 72* alguinhe *K* 10 filius Penda] frater Penda *corr. Zimmer l. c.* 13 duminferth *K* 15 ossulfh *K* 16 eaua *K* 17 pupba *H* 18 *add. in margine* H^b, *om.* H^a*K* 22 zegulfh *K* 30 aedguin *K* 34 ineicen *K* 37 sunt omnes *K*

HISTORIA BRITTONVM.

genuit Alhun
genuit Adlsing
genuit Eehun
genuit Oslaph
Ida genuit Eadric
genuit Ecgulf
genuit Liodguald
genuit Aetan
ipse est Eata Glinmaur
genuit Eadbyrth
et Ecgbirth episcopum, qui fuit primus de natione eorum.

Ida filius Eobba tenuit regiones in sinistrali parte Brittanniae, id est Umbri maris, et regnavit annis duodecim. et unxit Dinguayrdi Guurth Berneich.

NENNIVS (C^m D^m G L).

Ida filius Eubba tenuit regiones in sinistrali parte Humbri maris duodecim annis et iunxit arcem, id est Din Gueirm et Gurd Birnech, quae duae regiones fuerunt in una regione, id est Deura Bernech, Anglice Deira et Bernicia.

NENNIVS INTERPRETATVS.

[*praecedunt verba supra p. 200. 201 relata* Ida . . . est primus rex qui regnabat . . in Beornicia] a sinistrali parte contra Humbram.

62 Tunc Dutigirn in illo tempore fortiter dimicabat contra gentem Anglorum. tunc Talhaern Tataguen in poemate claruit et Neirin, et Taliessin, et Bluchbard, et Cian, qui vocatur Gueinth Guaut, simul uno tempore in poemate Britannico claruerunt.

Mailcunus magnus rex apud Brittones regnabat, id est in regione Guenedotae, quia atavus illius, id est Cunedag, cum filiis suis, quorum numerus octo erat, venerat prius de parte sinistrali, id est de regione quae vocatur Manau Guotodin, centum quadraginta sex annis antequam Mailcun regnaret, et Scottos cum

HK

SIN.: 8 aetan] eatan *K* 10 eadbirth *K* 13 *in margine sup. paginae incipientis* de natione *addit* de numero annorum quibus regnauerunt *H*[b] 16 unxit] *K*, unexit *H* 19 Talhaearn *em. Zimmer p. 102* tatanguen *K* 20 et neirin] Aneirin *em. Zimmer l. c.* bluchbar *K* 27 octo] octa *H*[a] 29 manau] manu *H*[a]

DEXTR.: 1 eobba *L* 4 maris humbri *G* 7 dingueirm (vel -rni) *DG*, dingueirin *CL*: Din Guoaroi *Zimmer p. 80* gur *L* 8 birneth *L* 11 denra *CL*

HISTORIA BRITTONVM.

ingentissima clade expulerunt ab istis regionibus et nusquam reversi sunt iterum ad habitandum.

63 Adda filius Ida regnavit annis octo. Aedlric filius Adda regnavit quattuor annis. Deoric filius Ida regnavit septem annis. Friodolguald regnavit sex annis. in cuius tempore regnum Cantorum mittente Gregorio baptismum suscepit. Hussa regnavit annis septem: contra illum quattuor reges Urbgen et Riderchhen et Guallauc et Morcant dimicaverunt. Deodric contra illum Urbgen cum filiis dimicabat fortiter. in illo autem tempore aliquando hostes, nunc cives vincebantur et ipse conclusit eos tribus diebus et noctibus in insula Metcaud et dum erat in expeditione, iugulatus est Morcanto destinante pro invidia, quia in ipso prae omnibus regibus virtus maxima erat instauratione belli. Eadfered Flesaurs regnavit duodecim annis in Berneich et alios duodecim in Deur, viginti quattuor annis inter duo regna regnavit et dedit uxori suae Dinguoaroy, quae vocatur Bebbab, et de nomine suae uxoris suscepit nomen, id est Bebbanburth. Eoguin filius Alli regnavit annis decem et septem et ipse occupavit Elmet et expulit Certic regem illius regionis.

cf. p. 178.

Eanfled filia illius duodecimo die post pentecosten baptismum accepit cum universis hominibus suis de viris et mulieribus cum ea. Eadgum vero in sequenti pascha baptismum suscepit et duodecim millia hominum baptizati sunt cum eo. si quis scire voluerit, quis eos baptizavit, Rum map Urbgen baptizavit eos et per quadraginta dies non cessavit baptizare omne genus ambronum et per praedicationem illius multi crediderunt Christo.

NENNIVS (C^mD^mGL).

Elfled filia Edwini duodecimo die post pentecostes baptismum accepit cum innumerabilibus hominibus de viris et mulieribus cum ea et haec prima baptizata est. Edwinus uero postea in sequenti

NENNIVS INTERPRETATVS.

Eanfleth filia Edwini prima ante eum baptizata est de Saxonibus in insula Britannia.

HK

SIN.: 5 aedlric] H^bK^b, aelric H^a, ae*lric K^a 8 cantorum] H^a, cantiorum H^b, cantuariorum *K* 10 illum] illos *K* 11 regis *H* 17 metcand] H^b, metcau* H^a, medcaut *K* 21 eadlfered flesaur *K* 22 alios] alos H^a 23 regna *om.* H^a 24 suae *om. K* 26/27 bebbanburth] *H*, bebbanburh *K* 31 petecosten *H* 33 eadgum] *H*, eadguin *K* 37 rum] /um *H*, rim *K*: *cf. ad p. 203, 8* 38 dies] dis H^a 40 christo] *K*, in christo *H*

DEXTR.: 1 elfld *G* 3 pentecosten *L* 8 cum] in una cum *G*

HISTORIA BRITTONVM.

NENNIVS (C^m D^m G L).

pascha baptismum suscepit et XII hominum in uno die baptizati sunt cum eo. si quis scire voluerit quis baptizavit eos (sic mihi Renchidus episcopus et Elbobdus episcoporum sanctissimus tradiderunt) Run mep Urbeghen, id est Paulinus Eboracensis archiepiscopus eos baptizavit. et per dies XL non cessavit baptizare omne genus ambronum, id est Aldsaxonum, et per praedicationem illius multi crediderunt Christo. set cum inutiles magistro meo, id est Beulano presbytero visae sunt genealogiae Saxonum et aliarum genealogiae gentium, nolui eas scribere, set de civitatibus et mirabilibus Brittanniae insulae, ut scriptores ante me scripsere, scripsi.

64 Oswald filius Eadfred regnavit novem annis: ipse est Oswald Lamnguin. ipse occidit Catgublaun regem Guenedotae

HK

SIN.: 1 edlfredi *K* 2 osuual *K* lamguin *H*[a]

DEXTR.: 5 si quis . . . 12/13 id est *om. L* 7/8 rencidus *G* 9 elbobdus] *DG*, elbo•dus *C*, elbodus *L* 13 paulinus] sanctus paulinus *L* 13/14 eborascensis *G* 24 *verba* mag. m. id est b. pr. *in litura C* (*ex scriptura anteriore non supersunt nisi litterae duae extremae* le); *verba* meo i. Beulano prbo *in C distincta sunt litteris maioribus iis ipsis, quibus scriptus est titulus libelli* scs spc assit . . . a nennio sapiente composita. *Cf. de loco hoc Zimmer p. 66* 30 eas] ea *L* 34 scriptores] alii scriptores *CL*

HISTORIA BRITTONVM.

regionis in bello Catscaul cum magna clade exercitus sui. Osguid filius Eadlfrid regnavit viginti octo annis et sex mensibus. dum ipse regnabat, venit mortalitas hominum Catgualart regnante apud Brittones post patrem suum et in ea periit. et ipse occidit Pantha in campo Gai et nunc facta est strages Gai campi et reges Brittonum interfecti sunt, qui exierant cum rege Pantha in expeditione usque ad urbem, quae vocatur Iudeu.

65 Tunc reddidit Osguid omnes divitias, quae erant cum eo in urbe, usque in manu Pendae et Penda distribuit ea regibus Brittonum, id est Atbret Iudeu. solus autem Catgabail rex Guenedotae regionis cum exercitu suo evasit de nocte consurgens, quapropter vocatus est Catgabail Catguommed. Ecgfrid filius Osbiu regnavit novem annis. in tempore illius sanctus Cudbert episcopus obiit in insula Medcaut. ipse est qui fecit bellum contra Pictos et corruit ibi.

Penda filius Pybba regnavit decem annis. ipse primus separavit regnum Merciorum a regno Nordorum et Onnan regem Easteranglorum et sanctum Oswaldum regem Nordorum occidit per dolum. ipse fecit bellum Cocboy, in quo cecidit Eoua filius Pippa frater eius rex Merciorum et Oswald rex Nordorum et ipse victor fuit per diabolicam artem. non erat baptizatus et numquam deo credidit.

HK

5 catgualatr *K* 8 gai] giti *K* 14 manu] manau *H* 15 iudeum *K* 21 cudbert] H^a, cudberd *K*, cudbertus H^b *post* episcopus *interpungi iubet Zimmer p. 96* in *om.* H^a 25 reparauit *K*

HISTORIA BRITTONVM.

66 A mundi principio usque ad Constan- *p. c. 457.* tinum et Rufum quinque milia sexcenti quinquaginta octo anni reperiuntur[1]).

p. c. 29. Item a duobus Geminis Rufo et Rubelio usque in Stillitionem consulem tre- *p. c. 400.* centi septuaginta tres anni sunt[2]).

Item a Stillitione usque ad Valentinianum filium Placidae et regnum Guorthigirni viginti octo anni[3]).

Et a regno Guorthigirni usque ad discordiam Guitolini et Ambrosii anni sunt duodecim, quod est Guoloppum, id est Catguoloph. Guorthigirnus autem tenuit imperium in Brittannia Theodosio et *p. c. 425.* Valentiniano consulibus[4]) et in quarto anno *p. c. 428.* regni sui Saxones ad Brittanniam venerunt Felice et Tauro consulibus quadringentesimo anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi[5]).

Ab anno, quo Saxones venerunt in Brittanniam et a Guorthigirno suscepti sunt, usque ad Decium et Valerianum anni sunt sexaginta novem[6]).

HK

2 milium *H* 4 ruffo *K* 5 stillicionem *K* 7 stillicione *K* 10 guorthiḫi *K* 12 guoloppom *H*a 13 gorthigirnus *K* 17/18 quadringentesimo •|• anno *H* 21 a] *H*b, *om. H*a*K*

1) *Victorius Aquitanus c. 7 (vol. 1 p. 682):* omnes a mundi origine usque ad Constantinum et Rufum praesentes consules quinque milia sexcenti quinquaginta et octo referuntur anni. 2) *Victorius in laterculo (vol. 1 p. 718):* anno *(passionis)* CCCLXXIII Stelicone v. c. 3) *Valentiniani annus primus itemque primus Guorthigirni cum mox collocentur in a. 425, requiruntur hoc loco anni XXV, non XXVIII, modo computista non cogitarit de utriusque anno quarto mox memorato.* 4) *Guorthigirni annus quartus cum sit a. p. Chr. 428 (adn. 5), primus incidit in a. p. Chr. 425 sive laterculi Victoriani a.* CCCXCVIII Theodosio XI et Valentiniano. 5) *Consules Felix et Taurus anni sunt incarnationis 428, passionis secundum Victorium CCCCI.* 6) *Decius et Valerianus cum nequeant esse consules a. 432 Aetius et Valerius, de quibus cogitavit de la Borderie hist. Brit. p. 60, quoniam numerus IIII ita requisitus in eum qui traditur abire non potuit nec satis convenit eiusmodi computo spatium angustum quadriennii, recte ni fallor Gutschmidius in schedis posuit* et Valerianum *corruptum esse ex notis* v. cl.; *significari igitur consulem Decium sive annum 486, annos autem a 428 ad 486 numerari LVIII.*

VI. CIVITATES BRITANNIAE.

66a Haec sunt nomina omnium ciuitatum, quae sunt in tota Brittannia, quarum numerus est XXVIII.

sic praescribunt HK, subscribunt DPQ (hi tres om. tota); *praescr.* nomina o. c. brittanniae *CDGL*; *praescr.* nomina ciuitatum maioris britannie que sunt numero xxuiii *Q*

1 Cair Guorthigirn.

prima ciuitas britannie ipsa est que uocatur (q. u. *om. G*) *praem. CDGLPQ*

air *HK (om. littera minianda)*, kair *P*, cayr *Q hic et deinceps omnes*, cair *vel* kair *hic et deinceps CL*

gurthigirni *CL*, uorthegirn *Q*, gortigerun *int. I*, goirthirgirnd *int. II*, gorthigearnd *int. III*

2. Cair Guinntguic.

guintuig *CDLPQ*, gutais *int. II. III*, grutus *int. I*, *om. G*

3. Cair Mincip.

minchip *int. III*, muncip *CDGLPQ*, mencest *int. I*

4. Cair Ligualid.

luadiit *CLP*, alduc *Q*, lualid *DG*, luaill *int. II. III*, luill *int. I*

et in ea sunt XXXIII civitates.

I (= 7) Cair Ebrauc.

hebrauc *M*[b]

II (= 13) Cair Ceint.

III Cair Gurcoc.

IV (= 1) Cair Guorthegerin.

guorthegeren *N*

V (= 8) Cair Gusteint.

cuscerat *N*

VI (= 14) Cair Guoranegon.

guoraneguon *N*

VII (= 19) Cair Segeint.

VIII (= 2) Cair Guintruis.

guntrius *N*

IX Cair Merdin.

X (= 15) Cair Peris.

XI (= 20?) Cair Lion.

XII (= 3) Cair Mencipit.

XIII (= 9) Cair Caratauc.

carautac *N*

XIIII Cair Ceri.

CDGHKLPQ omnes ante mirabilia, item interpres Hibernicus inserens historiae c. 1 (v. p. 147), cuius tria exempla (supra p. 131) nobis sunt int. I = collegii Trinitatis, int. II = Book of Ballymote, int. III = Book of Lecan.

Ordinant H sic ut supra dantur; K ut H, sed 1 post 13; PCL sic: 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. 17. 19. 21. 23. 25. 27. 2. 4. 6. 8. 10. 12. 14. 16. 18. 20. 22. 24. 26. 28: Q ut PCL, sed 25. 27 post 24; D ut PCL, sed 27 post 26 et om. 14. 16; G ut PCL, sed om. 2. 14. 16. 23. 25; interpres I sic: 1—6. 8. 7. 9—16. 20. 18. 19. 17. 21—23. 25. 24. 28. 26. 27; int. II et III ut int. I, sed 3 post 15 et om. 16.

MN inserentes historiae c. 1 (v. p. 147)

Tabula haec excerpta est ordinibus perturbatis ex altera ordinata sic fere:

7 (1)	1 (4)	2 (8)	3 (12)	4 (16)	5 (20)	6 (24)	24 (28)
13 (2)	8 (5)	— (9)	9 (13)	10 (17)	11 (21)	12 (25)	25 (29)
— (3)	14 (6)	15 (10)	— (14)	16 (18)	17 (22)	18 (26)	— (30)
	19 (7)	20? (11)	— (15)	22 (19)	21 (23)	23 (27)	26 (31)
							27 (32)
							28 (33)

5. Cair Meguaid.
meaguaid *int. III*, medguid *int. I*, meiguod *DGPQ*, meguod *CL*
6. Cair Colun.
colon *int. II. III*, colim *CDGLPQ*
7. Cair Ebrauc.
ebroauc *DGP*, ebroaut *Q*, ebroauc *CL*, abrog *int. I. III*, abroc *int. II*
8. Cair Custoeint.
custeint *CDGKLPQ*, gustaint *int. III*, gustint *int. II*, gusdirt *int. I*
9. Cair Caratauc.
car *G*
caradauc *Q*, cartauc *P*, taratauc *DG*, caratoc *int. II*, caradog *int. I*, charadoc *int. III*
10. Cair Grauth.
graat *int. II*, graad *int. III*, brut *int. I*
11. Cair Maunguid.
mauchguid *CDGLQ*, mauchguit *P*, machuit *int. II*, machod *int. I*, macaid *int. III*
12. Cair Lundem.
limden *P*, londen *Q*, lunden *CDGL*, ludain *int. II*, lunaind *int. I*, lugain *int. III*
13. Cair Ceint.
caint *CDGLPQ*, ocn *int. I*, ceisi *int. II*, cose *int. III*
14. Cair Guiragon.
guoeirangon *CLPQ*, giraigon *int. II*, girangon *int. III*, irangin *int. I*, *om. DG*
15. Cair Peris.
poris *Q*, pheus *int. I. II*, peus *int. III*
16. Cair Daun.
don *int. I*, claum *Q*, danri(?) *C*, dauri *L*, *om. DG et int. II. III*
17. Cair Legion.
leigion *int. II*, legun *int. I*
18. Cair Guricon.
guorichon *CP*, guoricon *DGLQ*, grucon *int. II*, grugoin *int. III*, grugan *int. I*
19. Cair Segeint.
regeint *CPQ*, legeint *DG*, sent *int. II. III*, saut *int. I*
20. Cair Legeion Guar Usic.
ligion *K*, legion *CDGLPQ*, lonin *int. I*, leoin *int. II*, leonan *int. III*
gunar usic *Q*, guarunic *DG*, arphuisc *int. II*, airdpuisc *int. III*, operuisc *int. I*, *om. CLP*
21. Cair Guent.
guerit *CLPQ*, guhent *int. III*, guidiud *int. I*
22. Cair Brithon.
brito *DGPQ*, britto *CL*, bretan *int. III*, breatan *int. I. II*

CDGHKLPQ et interpres

XV Cair Gloui.
gloru *N*
XVI (= 4) Cair Luilid.
licilid *N*
XVII (= 10) Cair Grant.
XVIII (= 16) Cair Daun.
dauri *N*
XVIIII (= 22) Cair Britoc.
XX (= 5) Cair Meguaid.
XXI (= 11) Cair Mauiguid.
XXII (= 17) Cair Ligion.
ligion] *M^b^N*, gl*** *M^a^*
XXIII (= 21) Cair Guent.
XXIIII (= 6) Cair Collon.
XXV (= 12) Cair Londein.
londene *N*
XXVI (= 18) Cair Guorcon.

MN

CDGHKLPQ et interpres

23. Cair Lerion.
lergum *int. III*, leiridoin *int. I*, *om. G*

24. Cair Draitou.
draithou *K*, droithan *C^b LP*, droitan *C^a*, drottan *Q*, droithoi *DG*, druith *int. I. III*, glut *int. I*, eulcoit *(sic int. II*, ecolcoit *int. III*, golgod *int. I) hic addit, deinde om. interpres*

25. Cair Pensa vel Coyt.
pennsa *int. III*, pendsa *int. I*
uell (uell *K*) coyt (coit *CDP*, coith *L*, goit *Q*) *transponit interpres (v. c. 24)*
c. 25 om. G

26. Cair Urnarc.
urnach *CDGKP*, uenach *Q*, urnath *L*, urnocht *int. I*, urtocht *int. III*, urtach *int. II*

27. Cair Celemion.
celeimon *DP*, elimon *Q*, celimon *C¹*, celemon *C²L*, ceilimon *int. III*, eilimon *int. I*, celimeno *int. II*

28. Cair Luit Coyt.
luiti *int. I*
coit *CDGPQ, et int. I. II. III*, coith *L*

MN

XXVII (= 23) Cair Lerion.

XXVIII (= 24) Cair Draithou.
draithoy *N*

XXVIIII (= 25) Cair Pensa vel Coin.
pensaliscoī *N*

XXX Cair Teim.
ceī *N*

XXXI (= 26) Cair Urnahc.
uruach *N*

XXXII (= 27) Cair Celemion.

XXXIII (= 28) Cair Loitcoit.

Haec sunt nomina antiquarum civitatum Brittaniae insulae.

VII. DE MIRABILIBVS BRITANNIAE.

HISTORIA BRITTONVM.

67 Primum miraculum est stagnum Lumonoy. in eo sunt insulae sexaginta et ibi habitant homines et sexaginta rupibus ambitur et nidus aquilae in unaquaque rupe est et flumina fluunt sexaginta in eo et non vadit ex eo ad mare nisi unum flumen, quod vocatur Lemn.

Secundum miraculum ostium Trahannoni fluminis, quia in una unda instar montis ad sissam tegit litora et recedit ut cetera maria.

Tertium miraculum stagnum calidum, quod est in regione Huich et muro ambitur ex latere et lapide facto et in eo vadunt homines per omne tempus ad lavandum et unicuique, sicut placuerit illi, lavacrum sic fiat sibi secundum voluntatem suam: si voluerit, lavacrum frigidum erit, si calidum, calidum erit.

68 Quartum miraculum est: fontes in eadem inveniuntur de salo, a quibus fontibus sal coquitur: inde diversa cibaria saliuntur et non prope sunt mari, sed de terra emergunt.

NENNIVS INTERPRETATVS.

De mirabilibus insulae Britanniae.

Primum miraculum insulae Britanniae est stagnum Lomnon: in eo sunt insulae LX et LX rupes, et LX flumina in id et unum flumen ex eo, id est Leman.

Secundum miraculum est ostium fluminis Tranon, quia inundatur a fundo in una unda et recedit ut cetera maria.

Tertium miraculum aquae calidae in eadem.

Quartum miraculum fons de salo in eadem.

CDGHKLPQ

SIN.: de m. britanniae (britannice *D*) insulae *CDGL*, de m. br. quae sunt xx et i *Q*, *om. HKP* 1/2 lumonoi *K*, lummonoi *P*, lummonui *DG*, lummonu *CL*, lomnon *interpres*, luminonium *Q*: stagnum Lumond *Galfredus 9, 6* 2 in] quia in *CDGLPQ* 3 sexaginta] cccxl C^2L et sexaginta] ccc et xl C^2L 5 fl. sexaginta] fl. cccxl C^2, cccxl fl. *L* 6 ad] in *G* unum *om.* C^1DGPQ 7 lemn] lenin C^1D^1P, ienin *Q*, lemon D^2G, leuen C^2L, leman *interpres* 8/9 trahannoni] D^1G, trahanoui D^2, thrannoni *CP*, trannoni *L*, strannoui *Q*, transhannoni *HK*, trauon *interpres: Zimmer p. 112* 9 fluminis] filium fl. C^1, fl. est *G* 10 ad sisam *DG*, asisam *C*, asisan *L* tegit] tetigit C^1 11 maria] m. iterum *CDGLPQ* 12 miraculum] m. est *GQ* 13 huich] huiccorum *CDGLP*, huictorum *Q* 15/16 lauauacrum *G* 17/18 fit *CDGLPQ*, fiet *Gutschmid* uoluptatem *CL* 18 lauacrum] esse balneum *CDGLP* 19 si calidum calidum erit] si cal. erit *CDGLQ*, *om. P* 20/21 in ead. inueniuntur *om. CDGLPQ* 22 coquitur inde diuersa] dequoquitur (decoquitur *DGL*) aqua extracta unde omnia *CDGLPQ* 23 sunt prope *CL*

HISTORIA BRITTONVM.

Aliud miraculum est Duorig Habren, id est duo reges Sabrinae. quando inundantur mare ad sissam in ostium Sabrinae, duo cumuli spumarum congregantur separatim et bellum faciunt inter se in modum arietum et procedit unusquisque ad alterum et collidunt se ad invicem et iterum secedit alter ab altero et iterum procedunt in unaquaque sissa. hoc faciunt ab initio mundi usque in hodiernum diem.

69 Aliud miraculum est, id est Oper Linn Liuan. ostium fluminis illius fluit in Sabrina et quando Sabrina inundatur ad sissam, et mare inundatur similiter in ostio supra dicti fluminis et in stagno ostii recipitur in modum voraginis et mare non vadit sursum et est litus iuxta flumen et quamdiu Sabrina inundatur ad sissam, istud litus non tegitur et quando recedit mare et Sabrina, tunc stagnum Liuan eructat omne quod devoravit de mari et litus istud tegitur et instar montis in una unda eructat et rumpit. et si fuerit exercitus totius regionis, in qua est, et direxerit faciem contra undam, et exercitum trahit unda per vim humore repletis vestibus et equi similiter trahuntur. si autem exercitus terga versus fuerit contra eam, non nocet ei unda et quando recesserit mare, totum tunc litus, quod unda tegit, retro denudatur et mare recedit ab ipso.

70 Est aliud mirabile in regione Cinlipiuc. est ibi fons nomine Finnaun Guur Helic:

NENNIVS INTERPRETATVS.

Quintum miraculum duo cumuli spumae in eadem, ostium Sabrinae: procedit unusquisque ad alterum et collidunt se ad invicem et iterum recedunt et iterum procedunt. hoc fit continuo.

Sextum miraculum: stagnum Heilic, non (fluit) aqua in id neque ex eo, et

CDGHKLPQ

SIN.: 1 dourig C^1DGP, donrig C^2L abrem *Q* 2 duos *G* 2/3 inundatur C^2DGLPQ, mundatur C^1 3 sisam C^2D^2G 6 in modum . . . 7 collidunt se (*om.* D^2) *om.* C^1 *(ut videtur)* D^1PQ 7/9 ad inuicem et iterum secedit alter ab altero et iterum procedunt] *haec etsi adsunt in textu, repetit in margine, dans* recedit *pro* secedit *et* iterumque *pro* et iterum, *post* procedunt *addens* ex uno cumulo super omnem faciem maris, D^2 *similiterque* C^2GL alter] alterum *HK* 9 et iterum] iterumque D^2 *(vide supra)* *PQ* scissa *D*, seissa *G* 10 fac. (*om. Q*) ab in. m.] ab in. m. fac. *DGP* 11 hodiernum] presentem *DGPQ* 12 id est oper linn (lin H^a) liuan] stagni (stagnum D^1G) luiane quod est aper lin luian (apud luimam *Q*) *CDGLPQ*: Lin Liguuan *Galfredus 9, 7* 14 sabrinam *PQ* et q. s. inundatur (i. s. *CDGLP*) *om. Q* 15 scissam *Q*, sisam *G* et mare . . . 19 ad sissam *om.* D^1PQ sim. inund. CD^2GKL 16 ostio stagni CD^2GL 17 et mare] mare et HKL^1, et (*om.* mare) C^1 19 quamdiu] quando CD^2GL sisam D^2G 20 istum *D* 21 liuan] luiane *DGPQ*, liguane *CL* 22 mare *DG* 23 instrar *H*, ad instar *P* 24 *post* unda *ins.* deuorauit de mari *H* unda eructat] e. u. *CL* erumpit *PQ* 25 est] est istud litus CD^2GL 26 faciem] f. suam C^2L 26/27 et *om. PQ* unda trahit exercitum *CDGL*, exercitus trahitur unda *P* 27 humoris CD^2GL 28 autem *om. CL* 29 exercitus] supradictus e. CD^2GL 32 denudatus *CL* 33 cinloipiauc *CDGLPQ* 34 finnaun] *H*, fontain *P*, fontaun *CDGL*, fontatum *Q*, *om. K* guor *CDGLP*, gor *Q*

HISTORIA BRITTONVM.

non fluit rivus ex eo neque in eo. vadunt homines piscari ad fontem, alii vadunt in fontem ad partem orientis et deducunt pisces ex ea parte, alii ad dextram, alii ad sinistram, ad occidentemque, et trahuntur pisces ab unaquaque parte. et aliud genus piscium trahitur ex omnibus partibus. magnum mirabile pisces inveniri in fonte, dum non flumen fluit in eo neque ex eo, et in eo inveniuntur quattuor genera piscium et non est de magnitudine neque de profunditate. profunditas illius usque genua, viginti pedes sunt in longitudine et latitudine, ripas altas habet ex omni parte.

Iuxta flumen, quod vocatur Guoy, poma inveniuntur super fraxinum in proclivo saltus, qui est prope ostio fluminis.

Est aliud mirabile in regione quae vocatur Guent. est ibi fovea, a qua ventus inflat per omne tempus sine intermissione, et quando non flat ventus in tempore aestatis, de illa fovea incessanter flat, ut nemo possit sustinere neque ante foveae profunditatem. et vocatur nomen eius Vith Guint Brittannico sermone, Latine autem flatio venti. magnum mirabile est ventus de terra flare.

71 Est aliud mirabile in Guyr altare, quod est in loco, qui dicitur Loyngarth, quod nutu dei fulcitur. historia istius altaris melius mihi videtur narrare quam reticere. factum est autem dum sanctus Iltutus orabat in spelunca, quae est iuxta mare, quod alluit terram supra dicti loci,

NENNIVS INTERPRETATVS.

diversa genera piscium in eo ex omnibus partibus et (profunditas) venit tantum usque ad genua hominis; viginti cubita sunt in longitudine et latitudine, et ripas altas habet ex omni parte.

Septimum miraculum poma super fraxinum iuxta flumen Guoy.

Octavum miraculum fovea in regione Guent, a qua ventus (flat) per omne tempus.

Nonum miraculum altare quod est in Loingarth.

CDGHKLPQ

SIN.: 1 uadunt] et u. C^2L 2/3 in fonte *CDGLPQ* 4 parte ea *P* dexteram *CGKP* 5/6 et trahuntur (trahunt *Q*) p. a. u. parte *om. P (add. in margine)* 6 et aliud . . . 8 partibus *om. Q* 8 inueniri *om. H* 9 fontem *CDGL* flumen *om. Q* 11 est *om. Q* 12 usque] u. ad *CDLPQ* 13 sunt *om.* CD^1LQ 14 lat. et long. *P* habet] habens *P*, habent C^1, *om.* D^1 ex] in *CDGLPQ* 16 guoi *Q*, goy *CLP* 17 fraxinun *C* 17/18 procliuio *CDGPQ* 18 qui] que *G* ostium *CDGLPQ* 20 uocatur] dicitur *CDGLPQ* 21 inflat] H^1K, flat $CDGH^2LPQ$ 24 ut] ita ut *CDGLP* 25 foueae profunditatem] foueam pro (*om.* D^1) profunditate D^1P, foueam pro frigiditate C^2D^2GL uocatum est *CDGLPQ* 26 eius *om. Q* uith guint] *HK*, huit guint *CL*, huit guit *P*, huith gunt D^1, huith guint D^2G, huuin guint *Q* 27 autem *om. Q* uentis *CDG* 27/28 mir.] et mir. *DG* 28 uentum dé t. *CDGLP*, de t. uentum *Q*: uentos *scr.* 29 guyr] H^a, guhyr H^b, guhir *K*, guir CD^1, gubir CD^2GQ, regione gubir *P* 30 qui] quod *CDGL* loingarch *CLP*, loiguarch *Q*, loingart *DG* 31 historia] fabulam *CDGLPQ* istius (huius *K*) a. mel. mihi] mihi ist. alt. mel. mihi *Q* 32/33 retinere *Q* 33/34 eltutus CD^2LQ, eltudus *G*, altutus D^1 34 spelunca] sp. sua C^2L 35 mare] m. magnum *Q*

HISTORIA BRITTONVM.

os autem speluncae ad mare est, et ecce navis navigabat ad se de mari et duo viri navigantes eam et corpus sancti hominis erat cum illis in navi et altare supra faciem eius, quod nutu dei fulciebatur et processit homo dei obviam illis et corpus sancti hominis et altare inseparabiliter supra faciem sancti corporis stabat. et dixerunt ad sanctum Iltutum: ille homo dei commendavit nobis, ut deduceremus illum ad te et sepeliremus cum tecum et nomen eius non reveles ullo homini, ut non iurent per se homines. et sepelierunt eum et post sepulturam illi duo viri reversi sunt ad navim et navigaverunt. at ille sanctus Iltutus eclesiam fundavit circa corpus sancti hominis et circa altare et manet usque in hodiernum diem altare nutu dei fulctum. venit quidam regulus, ut probaret portans virgam in manu sua; curvavit eam circa altare et tenuit ambabus manibus virgam ex utraque parte et traxit ad se et sic veritatem illius rei probavit et ille postea per mensem integrum non vixit. alter vero sub altare aspexit et aciem oculorum eius amisit et ante mensem integrum vitam finivit.

72 Est aliud mirabile in supra dicta regione Guent. est ibi fons iuxta vallum putei Mouric et lignum in medio fontis et lavant homines manus suas cum faciebus suis et lignum sub pedibus suis habent, quando lavant. nam et ego probavi et vidi.

fultum est in aere *in altitudine aequali viro stanti supra terram.*

CDGHKLP (deficit v. 25 in mensem *folio abscisso) Q*

SIN.: 1 autem] autem huius D^2G, huius *CL* 2 et nau. nauis ecce *Q* 3 nauigantes] remigantes *CDGLPQ* sancti] cuiusdam *Q*, cuiusdam sancti *CDLP*, dicti sancti *G* 4 naue *CDGLP*[a] 5 super D^1PQ 6 obuiam illis] in obuiam illorum *CDGLPQ* 7 hominis] h. de naui portauerunt *P*, h. assumpsit de mari *Q*, h. in naui D^1, h. de naue C^1, h. de naue duxerunt C^2D^2GL 8 super *Q* 9 iltutum] estutum *Q*, aeltutum D^1, eltutum CD^2GL 10 ille] iste *CDGLQ* commendauit] praecepit *CDGLPQ* 10/11 deducemus *H*[a] 11 illum] eum *CDGLPQ* sepeliemus *H*[a] 12 eum] illum *in litura P* eius] illius *DG*, *om. P* 13 ulli *CLPQ* se] eum *CDGLQ* 15 ille *om. Q* nauem *G* 16 eltutus *CDGLQ* sancti *om. P* 19 nutu] potestate *CDGLPQ* dei] dei est *DG* fulcitum CD^2GLQ, fulcitus *P*, fundatum D^1 21 curuauit] et c. *Q*, curuauitque *DG* 22 altare et t. ambabus (ambis *CL*) manibus] altare ambabus manibus et tenuit ambabus manibus uirgam in manu sua curuauit *(incipit pagina)* curuauit eam circa altare *H* 23 ad se *om.* C^1D^1PQ 24 illius] huius *CDGLPQ* et] set *CDGLPQ* 25 per *om. CDGL* 26 uero] autem *CDGLP* 27 eius amisit] am. eius *P*, suorum am. *DG*, amisit *Q* 28 uitam] uitam suam *G* 29 est] est autem *CDGLQ* 30 guent] id est guent *CDGLQ* uallem? *LQ* 31 mourie *G*, maurit *CL* 32 manus *om. K* 33 suis *om.* C^1DGKQ 34 uidi et pr. *CDGLQ*

HISTORIA BRITTONVM.

quando mare inundatur, ad mallinam extenditur Sabrina super omnem maritimam et tegit et usque ad fontem producitur et impletur fons de sissa Sabrinae et trahit lignum secum usque ad mare magnum et per spatium trium dierum in mare invertitur et in quarto die in supra dicto fonte invenitur. factum est autem, ut unus de rusticis sepeliret eum in terra ad probandum, et in quarto die inventus est in fonte et ille rusticus, qui eum abscondidit et sepelivit, defunctus est ante finem mensis.

73 Est aliud mirabile in regione quae dicitur Buelt. est ibi cumulus lapidum et unus lapis superpositus super congestum cum vestigio canis in eo. quando venatus est porcum Troynt, impressit Cabal, qui erat canis Arthuri militis, vestigium in lapide et Arthur postea congregavit congestum lapidum sub lapide, in quo erat vestigium canis sui, et vocatur Carn Cabal. et veniunt homines et tollunt lapidem in manibus suis per spatium diei et noctis et in crastino die invenitur super congestum suum.

Est aliud miraculum in regione quae vocatur Ercing. habetur ibi sepulcrum iuxta fontem, qui cognominatur Licat Anir, et viri nomen, qui sepultus est in tumulo, sic vocabatur Anir: filius Arthuri militis erat et ipse occidit eum ibidem et sepelivit. et veniunt homines ad mensurandum tumulum in longitudine aliquando sex pedes, aliquando novem, aliquando

NENNIVS INTERPRETATVS.

Decimum miraculum lapis super congestum lapidum in (regione) Buelt et vestigium canis Arthuris in eo; etiamsi aufertur in mundum, invenies eum super congestum supra dictum.

Undecimum miraculum est sepulchrum in regione Ercing in longitudine aliquando septem pedes habens, aliquando duodecim, aliquando quindecim [1]).

CDGHKLQ

SIN.: 1 malinam *CDGLQ* 2 maritimam] m. ripam $C^{2}D^{2}GL$ 3 ad fontem *post* deducitur *CL* deducitur *CDGLQ* 4 sisa $D^{2}G$ 5 ad *om. Q* 6 spatia *CL* 7 innertitur (inuenitur $C^{2}D^{2}GL$) . . . 8 fonte *om.* $C^{1}Q$ in quarto] quarto *Q* 8 inuentum *GQ* est *om. C* 11/12 abscondit *CDGLQ* 12 defunctus est ante finem mensis] statim (que *add. DG*) defunctus est *CDGLQ* 16 lapis *om.* $C^{1}DGQ$ 17 eo *om. G* 18 porcus $CDGL^{2}Q$, potus L^{1} troit $C^{1}DGQ$, terit $C^{2}L$ caball *K*, caballus D^{1}, cabalus $D^{2}G$ 19 arturi *Q* 20 arturus *Q* congreganit *post* sui *Q*, *om.* $C^{1}DG$ 21 lapidum] lapid. H^{a} 22 suis *DG* uocabatur *DG* carnn *K*, car *Q* 23 caball *K* 25 in *om.* L^{1} die *om. CDGL* 26 congestum] gestum $C^{1}DG$ 27/28 quae uocatur *om. CDGQ* 28 ercirg *Q*, hercing *DG* ibi *om. CDGLQ* 29 cognominatur] uocatur *CL* licat anir] oculus amirmur *Q*, oculus amr *CDGL* 30 amir *Q*, amr *CDGL* 32 ibidem *om.* $C^{1}D^{1}Q$ 35 al. habet (*om. CDGL*) ui (uii *CDGL*) pedes al. xu al. xii al. ix in qua *CDGLQ*

1) '*Sequuntur apud interpretem undecim mirabilia Scottica eadem atque priora brevitate narrata, ut non omnia recte intellegas. ea nos omisimus*'. *Zimmer.*

HISTORIA BRITTONVM.

duodecim, aliquando quindecim. in qua mensura metieris eum in ista vice, iterum non invenies eum in una mensura, et ego solus probavi.

74 Est aliud mirabile in regione quae vocatur Ceretieiaun. est ibi mons, quae cognominatur Cruc Maur, et est sepulcrum in cacumine illius et omnis homo quicumque venerit ad sepulcrum et extenderit se iuxta illud, quamvis brevis fuerit, in una longitudine invenitur sepulcrum et homo, et si fuerit homo brevis et parvus, similiter et longitudinem sepulcri iuxta staturam hominis invenitur. et si fuerit longus atque procerus, etiam si fuisset in longitudine quattuor cubitorum, iuxta staturam uniuscuiusque hominis sic tumulus reperitur. et omnis peregrinus taediosusque homo tres flectiones flectaverit iuxta illud, non erit super se usque ad diem mortis suae et non gravabitur iterum ullo taedio quam abisset solus in extremis finibus cosmi.

75 Primum miraculum est litus sine mari.

Secundum miraculum est ibi mons qui gyratur tribus vicibus in anno.

Tertium miraculum vadum est ibi: quando inundatur mare et ipse inundatur, et quando decrescit mare et ipse minuitur.

Quartum miraculum est lapis qui ambulat in nocturnis temporibus super vallem Citheinn, et proiectus est olim in voragine Cereuus, qui est in medio pelagi

NENNIVS INTERPRETATVS.

De mirabilibus Menand[1]) insulae.

Primum miraculum est litus sine mare.

Secundum est vadum, quod longe a mari abest et inuudatur, quando inundatur mare et minuitur, quando decrescit mare.

Tertium est lapis qui ambulat in nocturnis temporibus in vallem Ciudenn; licet proiciatur in mare vel in voraginem, invenietur super ripam supradictae vallis.

CDGHKLQ

SIN.: 2 metieritis *Q*, metietis C^1 4 solus] ipse *CDGLQ* 5 est aliud . . . 23 cosmi *post* 219, 17 luch echach *CDGLQ* qui *K* 6 cereciaunum *Q*, ceretiaun D^1, ceretun D^2, ceretim *G*, ceretum *CL* 7 quae] qui *CDGL* maur] mair H^a, marc *CDGQ*, inarc *L* 8 illius] montis *CDGLQ* homo *om.* *Q* 9 uenerit *om.* L^1 sepulcrum] eum *Q* 12 homo et sep. *Q* breuis et *om.* *Q* 13 longitudo *Q*, longitudine *L* 15 atque] et *Q* etiam si f.] et si fuerit *Q* 18 reperitur] inueuitur *CDGLQ* 18/19 taediosusque homo] H^1K, tediosus qui *CDGLQ*, taediosusque homo si H^2 19 flexiones *DG* flexerit *Q* 20 erit] erit taedium *CDGLQ* se] eum *CL* ad] in *Q* 21 grabitur *G* 22 quam] *K*, quamuis *CDGLQ*, etiamsi H^2, *inc.* H^1 abisset] habitasset *CDGLQ* 24 *ante* primum *ins. rubr.* de mirabilibus monie insule C^2L primum miraculum est] aliud m. e. in predicta regione uidelicet *G* mare *CDGL* 25 secundum] aliud *G* 27 tertium] aliud *G* miraculum *om.* D^1 uadum est ibi] u. ibi *Q*, est ibi u. *G*, est u. ibi *CDL* 28 ipsum *Q* 29 ipsum *Q* 30 quartum] aliud *G* est mir. *C* 32 citheinn] H^b, cithein H^a, ciheinn *K*, cihenin *DGQ*, chenn *C*, chenin *L*, cindenn *interpres* proiectum *CDGL* olim] enim *G* 33 cerenus *Q*, polkerist C^2D^2L, polleerist *G* qui est in medio *om.* C^1D^1Q pylagi *H*

[1]) *c. 75 exposuit Zimmer p. 150 seq. spectare ad insulam Monam, euius loco interpres errore posuit Menand, id est Man.*

HISTORIA BRITTONVM.

quod vocatur Mene, et in crastino super ripam supra dictae vallis inventus est sine dubio.

76 Est ibi stagnum quod vocatur Luchlein, quattuor circulis ambitur. primo circulo gronna stanni ambitur, secundo circulo gronna plumbi ambitur, tertio circulo gronna ferri ambitur, quarto circulo gronna aeris ambitur, et in eo stagno multae margaritae inveniuntur, quas ponunt reges in auribus suis.

Est aliud stagnum qui facit ligna durescere in lapides. homines autem fingunt ligna et postquam formaverint, proiciunt in stagno, et manet in eo usque ad caput anni et in capite anni lapis reperitur: et vocatur Luch Echaeh.

CDGHKLQ

SIN.: 1 manei C^1D^1Q, menei C^2D^2G, maenei *L* in *om. CDGLQ* 2 supra *CDGL* sine d. i. est *CL* 4 *ante* est ibi *ins. rubr.* de mirabilibus hybernie C^2L *recte* 4/5 luclein *Q*, luchem D^1, lychem *L*, luchlem C^2D^2G 6 gronna stagni (*superscr.* .i. staim) *H*, gronna (*superscr.* .i. stain) stanni *K*, gronna id est stanu stanni *Q*, gronita *(sic)* stagni id est stain *CDGL* 7 gr. pl. amb.] gronna inuim ambitur id est plumbi *Q*, gronna id est muin plumbi ambitur *CDGL* 7/8 circulo gronna (gronnua *CL*)] gr. circ. H^a 8 ambitur *om. HK* 9 stanno *Q* multae marg.] marg. multae C^2D^2GL, marg. C^1D^1Q 10 quas] que *CDGL* 12 qui] quod C^2LQ 12/13 durescere in lap.] *HK*, arescere in lap. *Q*, arescere in lap. durescere *CDGL* 13 autem *om. Q* findunt C^2LQ, figunt D^2 15 stagnum *Q* 16 anni] agni C^1 17 et uocatur *om.* C^1DGQ luch echac *CDGLQ* finit amen *subscr. H*, expliciunt mirabilia *(sequuntur quae dedimus p. 113) subscr. Q, subscr. brevis erasa D, nulla C*

Adieci mirabilia nescio quae Hibernica supra relatis similia ad carminis formam redacta. ut leguntur in codice Parisini 11108 (supra p. 120) historiae Brittonum subiuncta.

Incipit de signis et prodigiis et de quibusdam Hyberniae admirandis.

Plurima mira malum signantia signa futurum
sive bonum dederat clemens deus arbiter orbis.
ut terreret eos, quos illa videre volebat.
omnia pene loca, in quibus haec iam facta fuere,
tempora cuncta simul brevitas intacta reliquit.
tres simul in caelo visi sunt currere soles.
terribilem quedam tellus effuderat ignem.
maxima pars noctis fulgebat luce diei.
ecce lapis cecidit de caelo magnus in amne.
circulus et solem circumdedit aureus altum.
agnus in Egypto mire fuit ore locutus.
bos loquitur Rome stimulanti voce prophetae:
copia farris erit vobis hominesque peribunt.

spicas turba hominum iam vidit in arbore natas.
panibus incisis sanguis quoque fluxit abunde
coram convivis, quos signum terruit illud.
bos peperit dudum multis cernentibus agnum.
armatas multis acies equitesque diebus
aere pugnantes crudeliter arma movere
ante quidem cives viderunt tempora belli.
natus equa fuerat totus homo tempore nostro
atque homine, hinnitum faciens quoque moris equini,
tam comedens faenum quam panem et caetera edebat.
natus erat duplex homo vivens tempore longo
quadrimanus, bipes atque biceps et pectore bino
atque duas animas unum ventremque gerebat.
quorundam pars posterior nova verba sonabat
tunc mirabiliter cantans modulamina quaedam.
vox avis audita est dicentis talia verba:
mane novo surgens dominum laudabo potentem.
his ita prodigiis signisque per omnia dictis
nunc quoque describam patriae miracula nostrae
nomine quae proprio vocitatur Hibernia cunctis.

De rebus Hibernie admirandis.

Finibus in nostris famosa est insula parva,
quae satis exanimes corruptos impedit esse
vel putridos tabo carnem sic efficit omnem.
illic cernit avum quisquam retinere figuram,
cuius ibi crescunt ungues simul atque capilli.
terraque nostra tenet stagnum quod continet istam
vim, qua ligna solent lapides mox esse sub undis
post tamen annorum ceu dicunt tempora septem.

Est aliud stagnum, cui fons quoque mirus adheret,
quinque pedum spatio tantum qui distat ab illo.
sive igitur crescat de largis ymbribus illud
seu nimio fervore magis decrescat, habebit
quinque pedum spatium semper distantia tantum.

Cernitur a multis alius fons more probatus
qui facit ut dicunt canos mox esse capillos.

Fons alius si tactus erit aut visus ab ullo,
efficit ingentes pluvias, quas fundere caelum
non cessat, si non oblatio sacra repellat.

Fons est, si verum, cernentis tempora signans:
nam salit eructans cum signans[t] tempora longa,
at silet attestans cernentem mox moriturum.

Fons est dulcis aquae constans in vertice montis
more maris retinens accessum sive recessum.

Dicunt esse duos fontes contraria agentes:
alter namque nec est[at] potatus, perpetrat alter,

non aufert vitam: neuter cognoscitur ullo.
tangere non audent iccirco utrumque periti

Proximus esse mari modicus quoque fertur acervus.
iam lapidum quidam mirabile quique ministrat
non magis apparens fluctu retrahente marino vel retrorsum
quam solito cursu, quando mare littora replet
occultante mari illic, quae magis alta videntur.

Est aliquid saxum mirabile: namque repente
si fuerat virga percussum, suscitat ymbres:
ilico tempestas oritur sequiturque caligo.
proprium nomen
at ea temoria sedem rex quisque tenebat,
Scottorum fuerant ubi tres res maxime mire
non lapis atque puer parvus namque sepulchrum,
nam lapis ut fertur calcatus rege sonabat.
iam rugiens prolem genuit septemnis et ille
parvulus aelectus nominatur ab omnibus eque
quinque pedum spatio brevior non addidit unquam,
quem numerum fuerat qui non maiore minutus.

Illa nimis miranda quidam piscina, leprosos
quae facit intrantes omnes se illicque lavantes.
est tamen haec eadem non noxia parte sequente,
quae solito cursu petit ac sic intrat in ipsam.
inter utranque tamen partem distantia parva
esse pedum spatio binorum pene videtur.

Continet haec hominis cuiusdam terra sepulchrum
femineas turbas fallentis more doloso:
ille etenim numerum ingentem violavit earum.
i
fine tamen fuerat felici crimana deflens.
ergo modo miro mulier si viderit illud,
pedere vel ridere solet cernendo sepulchrum,
tormine *(sic)* iam resonat quod, si non rideat illa

De infantibus sanctum Patricium invocantibus.
Ex utero matris quondam sunt ista locuti
infantes: nos sancte veni Patrici bene salva

De S. [K]ie[nan](?) quodam
Sanctus in hac patria quidam vir nomine Kienan
permanet incorruptus, habens nunc integra menbra,
mortuus ante tamen quingentos circiter annos
eiusdemque loci defuncti quique putrescunt.

De hominibus qui se vertunt in lupos
Sunt homines quidam Scottorum gentis habentes
miram naturam maiorum ab origine ductam:
quam cito, quando volunt, ipsos se vertere possunt
l more
nequiter in formas lacerantum dente luporum,
unde videntur oves occidere sepe gementes.
sed cum clamor eos hominum seu cursus eorum

fustibus aut armis terret, fugiendo recurrunt.
cum tamen haec faciunt, sua corpora vera relinquunt.
atque suis mandant, ne quisquam moverit illa:
si sic eveniant, nec ad illa redire ualebunt.
si quid eos ledat, penetrent si vulnera queque,
vere in corporibus semper cernuntur eorum.
sic caro cruda herens in veri corporis ore
cernitur a sociis, quod nos miramus et omnes.

De homine decollato capite per VII annos vivente

Decollatus erat quidam languore doloris:
postea septenos fertur vixisse per annos:
gutture nanque miser poscebat aperto alimentum.

De muliere cum corpore a demonibus rapta

Haec res mira solet numeros celebrantibus addi.
vir bonus et verax aliquid mirabile vidit.
quodam nanque die volucres in flumine cernens
proitiens lapidem percussit vulnere cignum,
prendere quam cupiens tunc protinus ille cucurrit.
sed properante viro mire est ibi femina visa,
quam stupido visu aspiciens haec querit ab illa,
unde fuit, quid ei accidit aut quo tempore venit.
haec: infirma fui, inquit ei, et tunc proxima morti
atque putata meis sum, quod defuncta videbar.
demonibus sed rapta fui cum carne repente.
hanc vix credibilem rem tunc audivit ab illa,
quam secum ducens saciavit veste ciboque,
tradidit atque suis credentibus esse sepultam,
qui quod erat factum vix credere iam potuerunt.

De navi que visa est in aere

Rex fuit in theatro Scottorum tempore quodam
turbis cum variis, cum militibus ordine pulchris.
ecce repente vident decurrere in aere navim,
de qua post piscem tunc unus iecerat hastam,
quae ruit in terram, quam natans ille retraxit
ista quis auditurus

(reliqua pagina vacat)

BEDAE

CHRONICA MAIORA

AD A. DCCXXV.

EIVSDEM

CHRONICA MINORA

AD A. DCCIII.

ACCEDVNT

I. INTERPOLATIONES COD. PARISINI NVPER EMPT. N. MDCXV.

II. INTERPOLATIONES COD. MONACENSIS CCXLVI A DIOCLETIANO AD ARCADIVM.

III. AVCTARIA QVAEDAM CHRONICORVM BEDANORVM MAIORVM.

IV. CONTINVATIO CHRONICORVM BEDANORVM MINORVM CAROLINGICA PRIMA.

V. GENERATIONVM REGNORVMQVE LATERCVLVS BEDANVS CVM CONTINVATIONE CAROLINGICA ALTERA.

LIBRI ADHIBITI:

IN CHRONICIS MAIORIBVS:

Plene (scilicet ad chronica, inde a c. 594 soli *FHO*) excussi sunt libri hi:

B = Mediolanensis Ambrosianus D 30 inf. saec. IX.
F = Berolinensis Phillippsianus 1831 saec. IX.
H = Sangallensis 251 saec. IX.
M = Parisinus nuper empt. 1615 saec. IX.
O = Vaticanus Ottobonianus 67 saec. X.
R = Parisinus 13403 saec. IX.

Specimen datur ex his, ubi nihil adnotatum est ad c. 468—476 et c. 582—593:

1 = Berolinensis Phillippsianus 1832 saec. IX.
2 = Berolinensis Phillippsianus 1869 saec. IX.
3 = Berolinensis Phillippsianus 1895 saec. IX.
4 = Cavensis 3 saec. X.
5 = Einsidlensis 178 saec. IX/X (inde a Iustiniano I c. 515).
6 = Florentinus Laur. 22 dextr. 12 saec. XIII.
7 = Florentinus Laur. 66, 19 saec. XIV.
8 = Florentinus Laur. 67, 11 saec. XV.
9 = Florentinus Laur. Faes. 108 saec. XV.
10 = Florentinus Riccardianus 410 saec. XV.
11 = Caroloruhensis CCXXXIX saec. X.
12 = Cassellanus fol. 2 saec. IX.
13 = Coloniensis 103 saec. IX.
14 = Leidensis Scaligeranus 28 saec. IX.
15 = Londiniensis regius 12 D IV saec. XII (ad c. 582—593).
16 = Londiniensis regius 12 F II saec. XII (ut n. 15).
17 = Londiniensis regius 13 A XI saec. XII (ut n. 15).
18 = Londiniensis Cottonianus Vesp. B 6 saec. IX (ad c. 468—593).
19 = Londiniensis Harleianus 3091 saec. X (ad c. 468—593).
20 = Londiniensis add. 19906 saec. XIV (ad c. 468—476).
21 = Mediolanensis Ambrosianus H 187 inf. saec. XII (a c. 468 ad c. 516, 1, ubi deficit in *missus*).
22 = Mediolanensis Ambrosianus M 12 sup. saec. IX (ad c. 468—593 omissis locis scriptis notis Tironianis).
23 = Monzensis saec. IX/X (ad c. 509—524 et c. 571—593).
24 = Monacensis 246 saec. IX.
25 = Oxoniensis Bodleianus F 3. 14 saec. XII.
26 = Oxoniensis Bodleianus Canonicianus scr. eccl. 96 saec. XV.
27 = Oxoniensis collegii Magdalenei n. 183 saec. XV.
28 = Oxoniensis collegii Mertoniani n. 88 saec. XII.
29 = Parisinus 4860 saec. X.
30 = Parisinus 7296 saec. IX.
31 = Parisinus 13013 saec. IX.
32 = Vaticanus 3852 saec. IX.
33 = Vaticanus Palatinus 927 saec. XII (ad c. 468. 469 deficientibus c. 470—476, item per c. 582—593 ad eos locos qui in margine indicantur).
34 = Vaticanus reginae 123 saec. XI.
35 = Vaticanus reginae 755 saec. X.
36 = Vaticanus Urbinas 102 saec. XV.
37 = Vaticanus Urbinas 382 saec. XV.
38 = Sangallensis 248 saec. IX (a c. 515 ad c. 543, 3, ubi deficit in *unam*).
39 = Sangallensis 250 saec. IX (inde a c. 515).
40 = Taurinensis saec. VIII/IX (ad c. 468—524 et 582—593).
41 = Vindobonensis 13707 saec. XV (ad c. 582—593).

Cursivis expressa sumpta sunt ex auctoribus in margine adscriptis.

IN CHRONICIS MINORIBVS:

E = Einsidlensis 167 saec. IX (non attuli nisi selecta).
F = Berolinensis Phillippsianus 1831 saec. IX.
H = Sangallensis 251 saec. IX.
M = Parisinus 4860 saec. X.
P = Vaticanus Palatinus 1448 saec. X.

Ad c. 255—263. 277—281 adhibiti sunt praeterea libri hi:

1 = Florentinus Laurentianus Ashburnh. 1554 saec. XI.
2 = Coloniensis 103 saec. IX.
3 = Parisinus nuper empt. n. 1615 saec. IX.
4 = Mediolanensis Ambrosianus D 48 inf.
5 = Vaticanus Ottobonianus 6 saec. X.
6 = Vaticanus Palatinus 973.
7 = Vaticanus reginae 123 saec. XI.
8 = Vaticanus reginae 755 saec. X.
9 = Vaticanus reginae 1260.
10 = Vaticanus reginae 1405.
11 = Sangallensis 250 saec. XI.

Cursivis expressa sumpta sunt ex chronicis minoribus Isidori.

Beda (sic enim magis nomen epichorium hominis ex Northumbria oriundi scribendum est quam *Baeda*)[1]) vitae suae notitiam scriptorumque indicem subiecit historiae ecclesiasticae Anglorum, unde potiora hic quoque exhibere iuvabit. *haec,* auctor ait, *de historia ecclesiastica Brittaniarum et maxime gentis Anglorum, prout vel ex litteris antiquorum vel ex traditione maiorum vel ex mea ipse cognitione scire potui, domino adiuvante digessi Beda famulus Christi et presbyter monasterii beatorum apostolorum Petri et Pauli, quod est ad Viuraemuda* (Wearmouth prope Durham) *et Ingyruum* (Jarrow com. Durham), *qui natus in territorio eiusdem monasterii cum essem annorum septem, cura propinquorum datus sum educandus reverentissimo abbati Benedicto ac deinde Ceolfrido, cunctumque ex eo tempus vitae in eiusdem monasterii habitatione peragens omnem meditandis scripturis operam dedi atque inter observantiam disciplinae regularis et cotidianam cantandi in ecclesia curam semper aut discere aut docere aut scribere dulce habui. nono decimo autem vitae meae anno diaconatum*[2]), *tricesimo gradum presbyteratus, utrumque per ministerium reverentissimi episcopi Iohannis iubente Ceolfrido abbate suscepi. ex quo tempore accepti presbyteratus usque ad annum aetatis meae LVIIII haec . . . breviter adnotare . . . . curavi.* recenset deinde opera, in his cum *historiam ecclesiasticam nostrae insulae ac gentis in libris V* tum *de natura rerum et de temporibus libros singulos, item de temporibus librum I maiorem.* iam cum historiae ecclesiasticae Beda finem imposuerit a. 731[3]) neque verisimile sit inter opus ipsum finitum et epilogum illum adscriptum longius intervallum intercessisse, Beda natus est a. 673. minus constat de anno obitus. ex epistula, qua mortem eius enarrat discipulus Cuthbertus, cum efficiatur eum obiisse vespera ante ascensionis diem feria quarta, ipsum diem epistulae eius codices enuntiant diverse. scilicet in antiquissimo et omnium primario Sangallensi n. 254 saec. IX ad verba *usque ad diem ascensionis dominicae vitam ducebat* adiectum est *id est VII id. Maias* (= Mai. 9). contra recentiores, certe tres Cantabrigienses (Mayor et Lumby Bedae hist. eccl. l. III. IV p. 40) pro eo die substituunt *VII k. Iun.* (Mai. 26). ipsum Cuthbertum neutrum posuisse verisimile est non solum quoniam libri variant, sed etiam propter eam causam, quod diem nullum adnotare potuit nisi obitus ipsius eumque vix ita perscripsisset, ut sic ut legitur ad diem ascensionis referri debeat, cum Beda obierit praecedenti. quod si dies adiectus est interpolando, utrumque admitti potest, et diem ascensionis adiectum esse adsumpto menologio (eo enim verba ducunt

[1]) *Baeda* appellatur in codice ipsi fere aequali Cantabrigiensi historiae ecclesiasticae et alibi, *Beda* in plerisque; sed codicum auctoritas ad eiusmodi differentias non pervenit. Henricus Zimmer a me rogatus in eph. nostra (*neues Archiv* 16 a. 1891 p. 599) ostendit nominis apud Northumbriae indigenas non rari vetustiorem formam fuisse *Baeda*, receptam eo tempore quo historia scripta est *Bēda*. declinatur plerumque ad primam, sed ut *Attila, Totila, Gattila, Tzitta* passim flectuntur in *ani* vel *anis* (cf. C. I. L. V p. 1205), ita reperitur etiam genetivus *Bedani*, ut epistulae Cuthberti de obitu eius subscriptum est in cod. Sangallensi: *finit de obitu Bedani presbyteri.*

[2]) Hinc pendens Florentius Wigorniensis (mon. Brit. I p. 539) Bedae diaconatum adnotavit ad a. 693.

[3]) 5, 23 fin.: *hic est in praesentiarum universae status Brittaniae . . . dominicae . . . incarnationis anno septingentesimo tricesimo primo.*

et sic locum accepit Florentius Wigornensis auctor saec. XI [1]) et diem obitus verum insertum esse loco non suo. utrum praeferendum sit, incertum est, sed tamen dies Mai. 26 suspicioni obnoxius. scilicet quae apud Bedam historiae ecclesiasticae subiuncta sunt fortasse ab ipso auctore ad archetypum adscripta cum finiant in a. 734, pronum fuit conicere auctorem obiisse anno proximo itaque ascensionem, cuius meminit Cuthbertus, esse anni 735, quo incidit vere in diem Mai. 26. contra dies Mai. 9 ad ascensionem non pertinet, cum inter a. 720 et 799 nullus inveniatur, qui eo die ascensionem habeat; itaque interpolationis certe suspicio in eum non cadit neque quicquam obstat, quominus sit dies obitus verus adiectus ab homine aequali et rerum perito ad narrationem Cuthbertianam. quod si Beda expiravit in vigilia ascensionis die Mai. 9, obierit necesse est a. 742, qui solus per haec tempora ascensionem habet Mai. 10 [2]).

Librum de temporibus minorem Beda edidit, ut ait et alibi (c. 14) et in fine, *anno quinto Tiberii* Apsimari *indictione prima* (quae incipit Sept. 1 a. 702), id est a. 703 [3]): itaque cum in notitia de vita sua significet se libris scribendis operam dedisse inde a presbyteratu, eum se nactum esse anno vitae tricesimo, natus sit a. 673, hunc librum primum eum edidisse probabile est. integrum nos non repetivimus, sed partem tantummodo extremam (c. 16—22), qua continentur chronica brevissima.

De temporibus librum unum maiorem (sic in indice operum historiae ecclesiasticae subiuncto auctor eum recenset) Beda publicavit, ut ait in praefatione, querentibus fratribus quibusdam de nimia brevitate tractatus editi a. 703, *cuius propter rationem paschae potius videbatur usus indigere, suadebant mihi latius aliqua de temporum statu, cursu ac fine disserere. quibus concitus parens perspectis venerabilium patrum scriptis prolixiorem de temporibus librum edidi.* fecit id a. 725, scilicet Theodosio III adscribens annum unum, nimirum 716, Leoni Isauro, qui eo exeunte illi successit, annos novem 717—725. convenit quod c. 52 *in praesenti octava indictione* numerat annum domini DCCXXV (cf. c. 54. 58). integrum ne hunc quidem librum admisimus, sed sola recepimus chronica maiora cum iis quae pius auctor addit de aetatibus futuris (c. 66—71 sive apud nos c. 1—615).

Chronica Bedae minora re ipsa non tam ipsius sunt quam chronica minora Isidoriana a Beda hic illic aucta et mutata, unde nos in editione cursivis expressimus quidquid retinuit ex Isidorianis illis. in maioribus quos auctores adhibuerit, iam enumerabimus. sane ut mittamus reliqua eius opera, in ipso libro de temporibus maiore multo plures adsumpsit, Plinii historiam naturalem, Solini collectanea, Macrobii saturnalia, denique patrum volumina complura. sed nobis in hoc chronicorum recensu cum parte libri

[1]) Mon. Brit. hist. 1, 542: *a. DCCXXXIV . . . Beda sanctissimus secundum Anglicas chronicas* (intellegit Saxonica scripta saec. IX mon. hist. Brit. 1 p. 328) *anno praesenti, secundum vero suum discipulum Cuthbertum, qui eius obitum descripsit . . ., anno sequenti ante ascensionem dominicam IV feria, id est VIII kal. Iun.* (Mai. 25) *circa horam X . . . spiritum efflavit.* e contrario auctor saec. IX qui scripsit gesta abbatum Fontanellensium (SS. 2, 281) adnotans ad a. 731: *venerabilis presbyter Beda historiam ecclesiasticam, quam de gente sua, id est Anglorum, composuerat, usque in hunc annum mirabili opere perduxit et non multo post ad caelestia regna perrexit VII kal. Iunii* Cuthberti usus exemplari supra laudatis simili intellexit obitus diem parum caute. [2]) Annales extra Britanniam scripti cum Bedae obitum passim memorent, discedunt quodammodo in duas familias, quarum altera ad a. 731 (raro ad a. 730) adscribit: *Beda presbyter Anglorum obiit,* id quod legitur in antiquissimis Mosellanis (SS. 16, 495) similiterque in aliis compluribus, altera, quam viri docti hodie consentiunt redire ad annales deperditos Hersfeldenses saeculi noni, eandem fere adnotationem habet plerumque ad a. 735 (SS. 2, 237. 3, 34. 116*. 136. 13, 719. 20, 782), rarius ad vicinos 734 (SS. 13, 88) vel 736 (SS. 3, 34. 153. 5, 1) vel 737 (SS. 3, 117). prior indicatio sine dubio inde effecta est, quod eo anno finit historia ecclesiastica novitque fortasse is qui primus eam in annales rettulit Bedae aequalis ei operi auctorem non diu supervixisse. alteram probabiliter Herm. Lorenz (*Jahrbücher von Hersfeld* Lipsiae 1885 p. 84) eo revocavit, quo nos revocavimus interpolatorum librorum Cuthbertianorum diem obitus itemque annum obitus in chronica Saxonica relatum, scilicet ad adnotationes historiae ecclesiasticae adiectas finientes in a. 734. itaque neutra testium familia ad annum obitus determinandum quicquam confert. [3]) Numerus p. Chr. 709, qui ponitur c. 173, minus fidus est venitque opinor a librario auctoris aequali.

sola res est, quamquam non actam rem aget, qui eruditus Britannus quid habuerit saeculo octavo incipiente latius exploraverit.

1. Inter auctores, quos in chronicis his Beda compilavit, Eusebiana Hieronymiana primum locum obtinent. eorum codicem usurpavit similem Freheriani et Amandiani et Middlehillensis (*FAM* Schoenii), cum adsit c. 393 adnotatio de iobeleo LXXXVI in iis libris solis reperta. ceterum ad crisin Hieronymianorum cum suppetant subsidia vetustiora et uberiora, Bedana recte praetermittentur.

2. Prosperi chronica Beda adhibuit integra (c. 346 = Prosp. c. 757; c. 410 = Prosp. c. 974; c. 441 = Prosp. c. 1129), sed quae inde excerpsit, non perveniunt ultra a. 431 (Beda c. 482 = Prosper c. 1307) vel adsumpta eius historia ecclesiastica, ubi l. 1 c. 10 respicit ad Prosperi c. 1336, non ultra a. 439. itaque fieri potest, ut Prosperi recensio a Beda compilata finierit in a. 445, quamquam cum pauca omnino ex Prospero Beda sumpserit, nihil obstat, quominus exemplar adhibuerit perductum ad a. 455.

3. Marcellini chronica Beda adhibuit, ut vol. 2 p. 55 vidimus, a principio ad finem, id est ab a. 379 ad a. 534.

4. Isidori chronica minora postquam in librum de temporibus conscriptum a. 703 Beda integra fere transtulit, in maiore opere a. 725 edito Isidoriana maiora adhibuit ad finem usque, cum excerpta perveniant ad Iustinum minorem (Beda c. 522 = Isidorus c. 402); auctarium a. 624 (vol. 2 p. 489) Beda non videtur habuisse.

5. Marius Aventicensis adhibitus est c. 512. 527; erravi vol. 1 p. 752 haec referens ad cyclos Dionysianos.

6. Cyclorum Dionysianorum exemplar habuisse se subinde annos Diocletiani memorans, affine igitur iis, de quibus vol. 1 p. 751 egimus, Beda innuit in chronicis c. 518: *Dionysius,* inquiens, *paschales scribit circulos incipiens ab anno dominicae incarnationis DXXXII, qui est annus Diocletiani CCXLVIIII,* confirmatque de temp. rat. c. 47. ad eiusmodi laterculum cum hic illic reperiantur adscriptae adnotationes historicae, ut annum ingressus Theoderici in Italiam adnotat liber Coloniensis 103 (vol. 1 p. 751), ex eiusmodi opinor exemplari Beda c. 469 traxit. diem quo Roma capta est ab Alarico positum in excerptis Sangallensibus (vol. 1 p. 300) chronicorum Italicorum, a quibus videntur pendere Theophanes ad a. 5093 et Prosperi epitome Vaticana (vol. 1 p. 491). ipsis chronicis Italicis Beda nequaquam usus est, cum ea nactus non in unico hoc loco se continuisset. — Fastos consulares quamquam Beda habuit certe Victorianos et Prosperianos, iis in chronicis ita tantum usus est, ut c. 483 Gildae verba de Agitio ter consule ad consulatum tertium Aetii annumque XXIII Theodosii II referret. explicatius in historia ecclesiastica 1, 15, ubi eundem illum Gildae locum adhibuit, Aetius dicitur et *tertio cum Symmacho* consul, id quod venit ex fastis, et praeterea *vir inlustris qui et patricius* adhibito opinor Marcellino ad a. 454.

7. Ex libro pontificali multa sumpsit Beda ab exordio fere (c. 310 = pontif. 7) ad tempus, quo volumen absolvit, id quod non latuit Duchesnium (vol. 1 p. CCXXII): nam scribens pontifice Gregorio II etiam quae de eo in libro pontificali narrantur Beda expilavit, evenitque adeo ut in ipso extremo loco inde excerpto c. 589, 1 errore legens *discenderent* pro *distenderent* auctoritatem scriptam certo testimonio prodat. unde intellegitur vitas eas ita continuatas esse, ut ne obitus quidem singulorum pontificum expectaretur, sed vivis etiamtum ipsis memorabilia publicarentur. plena recensione eaque ipsa, quam nos habemus, Bedam usum esse complures loci probant habentes quae absunt ab epitomatis (c. 339 = pont. 15; c. 475 = pont. 44; c. 485 = pont. 46; c. 507 = pont. 53). recensionem adhibuit non ductam a Lucensi libro finiente in Constantino († 715) itaque Bedae fere aequali, sed alteram teste loco quem subscripsi.

pontif. 39, 1 secundum Lucensem:	*pontif. 39, 1 secundum plerosque:*	*Beda c. 442:*
fecit basilicas duas: una beato Laurentio iuxta theatrum et alia via Ardiatina, ubi requiescit et in catacumbas, ubi iacuerunt corpora sanctorum apostolorum Petri et Pauli.	fecit basilicas duas una iuxta theatrum sancto Laurentio et alia et in catacumbas, ubi iacuerunt corpora sanctorum apostolorum Petri et Pauli.	fecit basilicam iuxta theatrum sancto Laurentio et aliam in catacumbas, ubi iacuerunt corpora sancta apostolorum Petri et Pauli.

Ceterum cum Beda vir doctissimus quae ex vitis pontificum excerpsit scriptis incompte et barbare plerumque non ad verbum reddiderit, ut Orosiana aliaque, sed ea retractarit, crisis vitarum illarum Bedanis excerptis raro adiuvatur. *Honorii* nomen propter locum Bedae c. 559, 8 fortasse pontif. 81 restituendum est; sed potest Beda id adsumpsisse item ex vita ea quae sequitur. hoc notabile, quod regis Langobardorum Ariperti nomen inventum ita in libro pontificali Beda bis c. 575. 585 aliter formavit *Hereberectus*, scilicet formam Langobardam mutans in Anglosaxonicam.

8. Eutropii breviarium.

9. Orosii historiae.

10. Gildae de excidio Britanniae libellus (supra p. 21).

11. Historiam Britannicam forma scilicet antiquiore item a Beda usurpatam esse supra p. 115. 132 vidimus.

12. Hieronymi et Gennadii libri de viris illustribus.

13. Accedunt ad chronica historiasque vitarumque corpora data opera expilata alia multa opera argumenti ecclesiastici, qualia eo tempore in monasteriis recte instructis servabantur, obiter citata, scilicet praeter scripturas sacras Iosephi opera omnia Latine reddita, antiquitates (c. 79 cet.), bellum Iudaicum (c. 264), libri contra Apionem (c. 47); Eusebii historia ecclesiastica a Rufino versa; Hieronymi praeter scripta supra citata quaestiones in Genesim (c. 17), commentarius in Danielem (c. 150 cet.), libri adversus Iovinianum (c. 303); Augustini libri de civitate dei (c. 15 cet.) et ut videtur contra Faustum (c. 20): Arnobii iunioris expositio psalmorum (c. 26); Gregorii magni dialogi (c. 510 cet.) et moralia (c. 526). accedunt minora Paulini vita Ambrosii (c. 458), Possidii vita Augustini (c. 480), vita Germani Autissiodorensis (c. 491), vita Anastasii Persae ab ipso Beda recensita (c. 537. 539 cum adn.), relatio Luciani de Stephani protomartyris reliquiis inventis (c. 470). ita admodum pauca restant apud Bedam carentia auctoritate quae adhuc extet, qualis est indicatio c. 307 Iohannem apostolum mortuum esse annos natum XCVIII. item quae habet c. 368: *Origenes adversus quendam Celsum Epicurum philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo voluminibus respondit: qui, ut breviter dicam, tantum scribendi sedulus fuit, ut Hieronimus quodam loco V milia librorum eius se legisse meminerit*, iis quae legimus in Hieronymi epistula ad Pammachium (84 Vall.): *mille et eo amplius tractatus* (scilicet homilias) *in ecclesia locutus est: edidit innumerabiles praeterea commentarios, quos ipse appellat τόμους*, similia quidem sunt, sed non ipsa, videnturque proficisci ex epistula ad Paulam ea, quam Hieronymus ipse citat vir. ill. 64 et citat item Rufinus apol. 2, 20. eiusdem epistulae ἀποσπασμάτιον est, ni fallor, codicibus quibusdam homiliarum Origenianarum in genesim praepositus index operum tam Varronis quam Origenis, ita comparatus, ut quae hoc loco Beda habet commode cum eo coniungantur.

14. Auctores qui de paschate scripserunt Beda adhibuit complures, neque tamen de iis nobis disputandum est, cum in chronicis haec disputatio contineatur, ad paschales autem quaestiones ex Bedae scriptis alia multa pertineant. habuit Anatolium subditicium,

Cyrilli quae dicuntur esse, Paschasini et Proterii epistulas, Victorii Aquitani cyclos cum prologo (unde sumere potuit adnotationem de paschali Theophili c. 456), denique per solum Bedam notum librum Victoris Capuani contra Victorium Aquitanum, de quo vol. 1 p. 669 dixi hunc edens.

15. Acta quoque ecclesiastica auctori patuerunt. conciliorum saepius adhibita sunt Calchedonensis a. 451 (c. 415), Romani a. 595 (c. 530), Laterani a. 649 (c. 543), oecumenicorum omnium (c. 561). denique teste praefatione ecclesiasticae historiae epistulas pontificum Romanorum ad Britanniam pertinentes adservatas in scrinio urbano Nothelmus Britannus Romae morans in Bedae usum exscripsit, quibus etiam in chronicis usus est c. 532. 541: sed cum ipsas inseruerit historiae suae, his excerptis non opus est.

16. Extremae aetatis res missis gestis pontificum, quae ad ipsum operis terminum ei vidimus praesto fuisse, apud Bedam memorantur aliae Constantinopolitanae, aliae Britannicae. illae paucae et exiles omnes incipiunt, ubi mittimus nuda principum vocabula cum annis regni, ab a. 705 (c. 576), ubi quae narrat Beda de Iustiniani II in imperium restitutione, tamquam epitome sunt Graecorum Theophanis ad a. 6198 et pauca quoque Constantinopolitana quae sequuntur pariter speciem prae se ferunt breviarii actorum Constantinopolitanorum ex Oriente in Britanniam adlati. nec defuisse sua aetate clericos in Britannia Graecam linguam callentes ipse Beda (h. eccl. 4, 2. 5, 8. 20, 23) testis est. — Ex Britannicis quae ad tempora antiquiora spectant omnia sumpta sunt ex auctoribus supra recensitis. adventum Saxonum in Britanniam cum tam in chronicis c. 489 quam in historia ecclesiastica 1, 15 (cf. c. 16. 23) collocet sub Marciano (450—457) et Valentiniano († 455), annum non determinans (nam quod hist. 1, 23 adventum eum ait evenisse anno circiter CL ante Mauricii XIV sive a. 597, inde non recte colligitur annum ab eo intellegi 447), quaeritur sane, quomodo id ex Gilda, quem in ipsa re narranda presse sequitur, colligere potuerit. sed crediderim Bedam inde epocham determinasse, quod Actii ter consulis adversus Saxones in auxilium vocati apud Gildam mentionem reperit, cum autem in libris vidit tertium consulatum gessisse a. 446, obiisse a. 454. chronica Gallica quominus hoc loco adhibuerit, obstat non solum quod alia inde excerpta nulla apud eum reperiuntur, sed multo magis, quod illa re differunt, narrantia (vol. 1 p. 660) Britanniam in dicionem Saxonum redactam esse anno Theodosii II decimo nono. Britannica recentiora, scilicet quae narrantur inde a conversione Edilberecti imperante Mauricio (c. 531), omnia fere redeunt in auctoris nostri historia ecclesiastica gentis Anglorum, narrata plenius et ita, ut Beda quamquam chronica sua adhibuit, plerumque non ea exscripserit, sed auctores antea adhibitos resumpserit. itaque sufficere visum est in hac chronicorum recensione remittere ad eas historiae ecclesiasticae partes, quae nostris respondent.

Omnes fere qui medio aevo historiae universali scribendae operam dederunt, aut adhibuerunt Bedae chronica maiora aut adeo pro fundamento operis iis usi sunt, ut Paulus diaconus historiam Eutropii Romanam augens et continuans c. a. 770 (Ioh. Droysen in praefatione p. XLV) condensque deinde historiam Langobardorum (errore enim *N. Arch.* 5, 79 de Beda a Paulo adhibita dubitavi); Ado Viennensis mortuus a. 874 (MG. 2, 315 seq.); Regino Prumiensis mortuus a. 915 (MG. 1, 537 seq.); Herimannus Augiensis mortuus a. 1054 (MG. 5, 67 seq.); Marianus Scottus defunctus c. a. 1082 (MG. 5, 481 seq.), alii permulti. haec excerpta cum ad textum Bedanorum satis per eorum libros scriptos stabilitum nihil conferant, reliquis spretis in margine inferiore sola excerpta Paulina numero pauca memoravimus. ecclesiasticam historiam Bedae ab eodem usurpatam esse idem Droysenus statuit non recte, nam vitam Germani Autissiodorensis Paulus adhibuit sine dubio ipsam, non per Bedae excerpta.

In chronologia operis maioris (nam libellus minor, qualem auctor formavit, epochas solas sine regnorum spatiis videtur habuisse, cf. p. 241) Beda per duas primas mundi aetates numeris chronicorum Eusebianorum ab Hieronymo retentis substituit eos, quos idem Hieronymus posuerat biblia sacra ad Hebraicum textum vertens eosque c. 273 ad ipsum Eusebium Beda refert: ita ab Adamo ad Noe computantur anni non 2242, sed 1656, a Noe ad Abramum natum anni non 1072 vel reiecto Cainane altero 942, sed 292. ab Abramo Beda sequitur in universum Hieronymum, cuius anni ab Abramo numerati Bedanis aequiparabuntur adiectis ad singulos 1948. sed tamen hic illic ducem deserit modo consulto, modo errore. consulto per iudicum et regum tempora Iosuae tribuit a. 26 cum Iosepho suo pro 27 Eusebii, Achialonis annis X ab Eusebio in adnotationem reiectis suum locum dedit, denique Samueli et Sauli pro 40 annis Eusebii adscribit a. 12 + 20 item cum Iosepho. mero ut videtur errore Tholae non 22 annos adscribit, sed 23, ita addens annos undecim, demens novem. sic annus primus Davidis, secundum Hieronymum Abrahae 941, apud Bedam est 2891 — 1948 = 943. per quartam aetatem Beda numeros Eusebianos quater corrigit Hebraicum textum secutus, scilicet Athaliae tribuens annos 6 pro 7, Amoni 2 pro 12, Iosiae a. 31 pro 32, sublato denique anno Ioachaz (Abr. 1404) itaque demptis annis 13 vel deductis duobus antea additis 11 ultimus annus Sedechiae secundum Hieronymum 1426 apud Bedam est 3363 — 1948 = 1415. quintae aetatis exordium ut apud Bedam inani doctrina admodum perturbatum est, ita Hieronymo collato numeri facile in ordinem rediguntur: spatia sunt Hieronymiana (nam quod fratribus magis Beda contra Hieronymum annum adsignavit, compensatur eo, quod sub Dario Hieronymus secundum annum bis ponens annum illum magorum et ipse quodammodo admittit). remanentibus igitur numeris Bedae undecim infra Hieronymianos annus Augusti XLI huius aetatis extremus secundum Hieronymum Abrahae 2011 apud Bedam fit 3951 — 1948 = 2003. quintam aetatem annorum esse 589 Beda ait in praefatione errore calculi, cum anni mundi 3364 — 3951 numero sint 588. denique per sextam aetatem quatenus pervenit Hieronymus spatia item eadem sunt apud Bedam: nam quod in Severo 17 annos tantum computat, facit id similiter Hieronymus licet 18 eidem adscribens. propterea Valentis annus extremus secundum Hieronymum Abrahae 2395 apud Bedam fit 4332 — 1948 = 2384. ita Bedae numeri praeter libros etiam calculis deductis et collato Hieronymo confirmantur. utilitatem autem propriam nullam habent, immo paucis exceptis aut mutatis ab auctore aut ab ipso corruptis latent sub iis meri Hieronymiani. quapropter computationes quas hic illic aut ex auctoribus Beda adsumpsit aut de suo instituit persequi inutile visum est et sufficere explicationem systematis chronologici. — Post Hieronymum quae sequuntur spatia regnorum in summa re a veris non multum discedunt. scilicet ab anno Gratiani primo p. Chr. 379 ad Leonis Isauri nonum p. Chr. 725 (nam currente a. 717 is regnare coepit neque Theodosio III adsignari potest nisi unus annus 716) cum numerentur comprehenso et primo et postremo anni 347, Bedae autem ille sit mundi 4333, hic mundi 4680, annos numerat 348. erravit scilicet in annis Iustini II et Tiberii unum annum supra iustos iis tribuens: qui error impedit quominus annos chronicorum Bedanorum ad regnorum spatia dinumeratos certis calculis ad annos nostros redigamus. annos ab incarnatione domini, quibus Beda et in chronicis aliquoties et in historia ecclesiastica passim utitur, computatos esse ad laterculum Dionysianum ex ipso opere de temporum ratione efficitur, itaque in his ad solos numeros Dionysianos respiciendum est neque attendendum ad numeros imperatorios adiectos. eos annos nostrae numerationi satis respondere inde efficitur, quod eclipses solis duae recensitae hist. eccl. 5, 24 a. 538 Febr. 16 et a. 540 Iun. 20 recte se habent, item hist. eccl. 2, 14 pascha Apr. 12 convenit a. p. Chr. 627.

CODICES CHRONICORVM MAIORVM.

Chronica Bedae maiora ut comprehenduntur codicibus librum Bedae de temporibus maiorem exhibentibus, ita saepe seorsum descripta sunt ita fere, ut in hac editione repraesentantur, separata magis quam immutata. utriusque generis libros examinavi hos. eorum integros contuli tres, scilicet Berolinensem n. 1831 = *F*, Vaticanum Ottobonianum n. 67 = *O*, Sangallensem n. 251 = *H*; ad chronica (id est ad c. 593 editionis meae) duos, Ambrosianum D 30 inf. = *B* et Parisinum 13403 = *R*; aliorum quadraginta unius specimen attuli, sicut monstrat laterculus p. 232: reliquos sprevi.

Bambergensis E. III. 18 (non B. III. 18, ut est apud Jaeckium p. 28 n. 177) saec. XI, de quo supra vol. I p. 620 diximus ad chronica Gallica, in fine f. 120 seq., habet chronica Bedae maiora aucta subinde adnotationibus ad episcopos Leodicenses spectantibus et ubi illa finiunt continuata. propria huic libro postquam Waitzius edidit sub titulo annalium Lobiensium MG. SS. 13. 224 seq., pars Bedana praetermitti potuit. adnotationem de Treverorum incendio sub Honorio apud Waitzium omissam dedi vol. I p. 623 not.

Berolinensis Phillippsianorum n. 128 = 1831 (Claromont. n. 632, Meerm. n. 717) *F*
saec. IX incipientis, scriptus Veronae indeque translatus in monasterium S. Vincentii Mettense (de origine conferendus est catalogus codicum Berolinensium Phillippsianorum editus a. 1892 p. 280), cuius de adnotationibus ad cyclos Dionysianos dixi vol. I p. 751, habet Bedae librum de temporibus maiorem f. 16—89 inscriptum: *liber sancti Bedae pbri de temporibus.* inseruit librarius in ipso textu Bedanis chronica Isidoriana maiora distincta tam littera *N* adposita quam litteris minoribus. adscripta est f. 89' manu non multum posteriore continuatio Constantinopolitana finiens in a. 820, quam edimus inter additamenta p. 341. sequitur in eodem volumine f. 100—106 Beda minor sub titulo *incip. lib. Bedae de temporibus.* archetypum aliquod litteris quadratis scriptum fuisse significat error c. 76. 1 *aegealfo* pro *aegealeo.* contuli totum.

Berolinensis Phillippsianorum n. 130 = 1832 (Claromont. n. 633, Meerm. n. 718) Spec. 1.
saec. IX, habet Bedae de temporibus librum utrumque, minorem f. 9'—14' tamquam secundum eius qui praecedit de natura rerum, quamquam hic non dicitur prior, maioris partem priorem f. 16—51', partem posteriorem, scilicet ea quae nos edimus f. 56—78 manibus diversis. adiectum est f. 78 manu non multum posteriore idem additamentum quod sequitur in cod. 1831 ex eo videlicet descriptum. inter versus et ad marginem chronicorum adscripta sunt excerpta ex chronicis Isidorianis.

Berolinensis Phillippsianorum n. 131 = 1869 (Claromont. n. 634, Meerm. n. 768) Spec. 2.
saec. IX. f. 15—139 habet *librum Bede presbiteri*, scilicet de temporibus maiorem.

Berolinensis Phillippsianorum n. 132 = 1895 (Claromont. n. 641, Meerm. n. 820) Spec. 3.
saec. X, olim S. Vincentii Mettensis, habet solam libri maioris de temporibus partem posteriorem eam quam edimus. inscriptio et subscriptio nulla.

Berolinensis Phillippsianorum n. 137 = 1896, de quo vol. I p. 3 seq. dixi, profectus ut videtur ex eadem officina atque n. 128 = 1831 et fortasse cum hoc ex Italia in Galliam translatus (cf. catalogus cit. p. 300), chronicis minoribus Isidorianis subiunctam habet chronicorum maiorum Bedanorum partis extremae epitomam et huic adhaerentem continuationem Constantinopolitanam finientem in a. 820 (v. p. 341).

Bononiensis bibl. civicae b. II. 10 saec. XIV inter excerpta ex Bedae operibus varia librum quoque de temporum ratione exhibet cum epitomatum tum auctum. exempli gratia in vita Phocae inserta sunt post c. 533: *hic primus ex Grecorum genere imperator fuit;* post Bedae narrationem de morte Gregorii papae c. 531: *a. DCV dominice incarnationis. sedit annos XVI m. VI d. X. cessavit m. V d. XVI. hic adiunxit in canone diesque nostros in tua pace dispone et cetera.* petita haec sunt ex libro pontifi-

cali ut subiuncta quoque de papis Sabiniano et Bonifatio. sequuntur Bedana de Pantheo ecclesia c. 536 et de bello Persico c. 537.

Bononiensis universitatis M. XV. 50 (n. 2537), antea S. Salvatoris, saec. XV chronica Bedae maiora habet sine inscriptione et subscriptione; incipiunt *de sex mundi huius,* finiunt *recondidit.* Leoni, in quo finit Beda, adscriptum est regni spatium ut in nostro *F* manu secunda. interpolata sunt pariter atque in eo chronica Isidoriana distincta a Bedanis colore rubro.

Bruxellensis n. 1791—1794 saec. X, de quo vol. I p. 617 dixi edens inde narrationem de imperatoribus domus Valentinianae, inter varia ibi enumerata excerpta habet ex chronicis Bedae maioribus incipientia c. 163: *Arcadius filius Theodosii cum fratre Honorio,* finientia c. 520: *Victor quoque Capuanus episcopus librum de pascha scribens Victoris arguit errores,* eo solo nomine notabilia, quod ea origine non agnita Ruinartus in historia persecutionis Vandalicae a. 1691 edidit una cum vita Eugenii Gennadiana quae praecedit sub titulo *chronicon breve ex duobus manuscriptis* repetivitque Roncallius in chronicis vol. 2 p. 257—261. Bedana esse exposuit Lud. Schmidt *neues Archiv* 9 (1884) p. 198 seq.

Bruxellensis n. 6139—6451 saec. X (cf. vol. I p. 566 n. 32 et vol. 2 p. 17), sub n. 6449 extremam partem chronicorum Bedae maiorum exhibet, praescribens: *item incipit chronica ab anno incarnationis dominicae;* incipiunt c. 557: *Iustinianus minor filius Constantini,* perveniunt ad finem Bedanorum, ubi subscriptum: *hucusque Beda presbiter chronicam suam perduxit.* interpolata sunt haec:

c. 564 *post* capta est et destructa: post Iohannem Conon episcopatum Romanae aeclesiae et post Cononem Sergius. Iustinianus Romanum pontificem Sergium *cet.*

c. 566 *post* (Vilbrordum) episcopum: peregrinus enim erat de Brittannia gentis Anglorum. in qua gente Fresonum usque hodie per eius merita innumera cotidie diabolo fiunt detrimenta et Christianae fidei fiunt augmenta.

c. 593 *post* recondidit: Romanae ecclesiae post Gregorium item alius Gregorius successit in episcopatu.

Sequitur post subscriptionem sub titulo: *cui nos ita ista subicimus* continuatio incipiens: *Pippinus dux Francorum.* chronica altera in eodem volumine n. 6151 ex his ducta videntur esse: continuantur autem Bedana in his ita: *Karolus magnus Francorum rex anno domini DCCCI cum a tyrannide Desiderii regis Longobardorum Italiam liberasset* cet.

Bruxellensis n. 9706—9725 saec. XII, antea conventus sancti Laurentii ad Leodium, chronica maiora Bedae exhibet, unde adscripsi additamenta quaedam:

ad c. 586 *post* convertit: apud Francorum vero regnum tunc temporis Pepinus obtinebat principatum. Samnitum populo dux praeerat Romualdus filius Gisulfi superioris ducis. circa haec tempora aedificari coeptum est monasterium beati Vincentii martiris, quod iuxta Vulturni fluminis fontem situm est, a tribus nobilibus fratribus, hoc est Paldo, Taso et Apro.

post c. 591 Leo ann. VIII: Pepino vita exempto filius (filium *cod.*) eius Carolus suscipit principatum. his temporibus Sarraceni ex Affrica transfretantes universa Hispanica invaserunt. deinde post decem annos cum uxoribus et parvulis venientes Aquitaniam Galliae provinciae tamquam habitaturi ingressi sunt. contra quos idem praefatus Carolus cum Francorum exercitu et cum Eudonem Aquitaniae principe veniens C̄C̄C̄ Sarracenorum interimunt. ex Francorum vero parte M et D tantummodo ibi occiderunt.

post c. 593 recondidit: ann̄ ab incarnatione domini nostri Iesu Christi DCCXXVI perierunt (petierunt *cod.*) ex praescripta pestilentia in Constantinopolim infra C̄C̄C̄ hominum. post haec Leo imperator apud Constantinopolim sanctorum imagines depositas incendit Romanoque pontifici similia facere iubet, si imperi-

alem gratiam habere vellet: sed pontifex hoc facere contempsit. omnis quoque Ravennae exercitus vel Venetiarum talibus iussis uno anno restiterunt, et nisi eos pontifex prohibuisset, imperatorem super se constituere sunt agressi.

Bruxellensis n. 9837—9840 saec. XIII continet Bedae libros de temporibus tam minorem quam maiorem: huic praescribitur: *incipit prefatio venerabilis Bedae prbī in libro de temporibus.*

Cambridge corporis Christi collegii n. 291 saec. XI: *liber Bedae de temporibus.*

Cambridge corporis Christi collegii n. 315 saec. XIV p. 115: *exceptum de libro Bede de temporibus.* chronica sola.

Cavensis n. 3 saec. X is, ex quo veniunt annales Cavenses (MG. SS. 3, 185). inscribitur *liber de temporibus expositus et ordinatus a venerabili Beta.* ad imperatores Romanos ab Augusto ad Decium adscriptae sunt adhibito Victoris quod dicitur breviario spatiorum differentiae, exempli causa ad Nervam: *al chrōn habet menses XVI dies X, quod est falsum,* ad Elagabalum: *alius liber habet annum unum minus, alius an. II et menses VIII habet,* ad Decium: *alius liber habet quod imperaverit men. XXX.* Spec. 4

Cheltenham n. 2651 saec. XIV. deficiente folio primo liber incipit a. c. XXV indicis capitulorum.

Cheltenham n. 12200 saec. XIV. praescribitur: *incipit praefatio venerabilis Bedae presbiteri in librum de temporibus.*

Darmstadiensis n. 146 chart. scr. c. a. 1500, antea *carthusiae Wesaliensis,* deinde apud Huepschium, in parte secunda f. 221—248′ chronica Bedae maiora continet sub titulo hoc: *propter plenitudinem temporum vel rerum noticiam venerabilis viri Bede presbiteri chronica in libro suo de temporibus utiliter nimis digesta est. de sex huius seculi etatibus.* mea causa examinavit Zangemeister.

Einsidlensis 178 saec. IX X. titulus nullus neque nominatur auctor. specimen sumpsi inde a Iustiniano I c. 515. Spec. 5.

Evreux n. 60 saec. XI, antea abbatiae Lyrae, f. 45—136: *liber Bedae de temporibus.* specimen misit Henr. Omont.

Florentinus Laurentianus 20, 54, quem vol. I p. 158 enarravi, ut ibi dictum est f. 34 sub praescriptione *incipit chronice liber exposito* (sic) *a sancto Hieronimo* chronica exhibet conflata ex Hieronymianis Isidorianis Bedanis: pleraque Bedae sunt et extrema omnia finitque compilatio sic: *Liudprandus rex Langobardorum audiens, quia Saraceni depopulassent Sardenia, misit et tulit ossa Augustini episcopi et transtulit eam cum honore in Papiam civitatem. sunt autem anni ab initio mundi usque ad adventum domini ān VCXCV et usque ad passionem VCCXXVII.* compilator quomodo inceptum perfecerit, inde intelleges, quod sub Marciano ad Isidoriana: *Theudericus rex Gothorum . . . Spaniam venit* adiunxit haec: *Saxones Brittonesque subvertit et terras eorum vastavit* male compilans Bedana. interponuntur excerptis supra memoratis paucis locis aliena:

sub Diocletiano:

Ianuarius episcopus Beneventanae civitatis martyrio coronatur.

sub Arcadio:

Martinus episcopus moritur.

sub Heraclio adhibita clausula Isidori:

Ab initio mundi fiunt anni usque in quinto anno Eraclii et Dagiperti regis Francorum undecimo eius anno VDCCCXXIII. Hisidorus episcopus claruit.

sub Iustiniano minore filio Constantini:

Saxorum *(sic)* Goth doctor Guthpertus.

sub Anastasio II:

[Liudprandus dux Langobardorum] et Karolus rex Francorum.

Spec. 6. Florentinus Laurentianus pl. 22 dextr. n. 12 saec. XIII. continet sola *cronica Bede presbiteri.* ex hoc codice videntur sumpti esse qui sequuntur Florentini speciminis nostri 7. 8. 9. 10 vel certe proxime ad eum accedunt.

Spec. 7. Florentinus Laurentianus 66, 19 saec. XIV: *cronica Bede venerabilis doctoris de temporibus.*

Spec. 8. Florentinus Laurentianus pl. 67 n. 11 saec. XV.

Spec. 9. Florentinus Laurentianus Faes. 108 saec. XV. *oculis* c. 571, 1 hic est *celeris*, scilicet in Laur. 22, 12 ita scriptum, ut facile sic accipias.

Florentinus Magliabecchianus *conventi soppressi* J. VII. 46 scriptus a. 1472. item eiusdem familiae.

Florentinus Marucellianus A 251 descriptus a Iosepho Blanchinio ex Vallicelliano saec. X.

Spec. 10. Florentinus Riccardianus n. 410 saec. XV.

Spec. 11. Caroloruhensis n. CCXXXIX, antea Augiae maioris, saec. X continet Bedae librum de temporum ratione maiorem integrum, sed et inscriptione et subscriptione destitutum. scriba diligenter et perite opera functus est.

Spec. 12. Cassellanus astron. fol. n. 2 saec. IX praeter cyclos, ad quorum marginem leguntur adnotationes editae MG. SS. 2, 237 et 3 p. 116* sub titulo annalium brevium Fuldensium, alia manu, sed eodem tempore scriptum continet librum Bedae de temporibus maiorem auctoris nomine non enuntiato. praescribitur: *incipit prologus*, cui subscribitur: *explicit praefatio;* sequuntur capitula, deinde opus ipsum sine titulo; subscribitur: *de temporibus liber. amen deo gratias.*

Spec. 13. Coloniensis capituli n. 103 scriptus sub Hildebaldo episcopo († a. 819) post alia, quae recensent Jaffé et Wattenbach (eccl. metr. Colon. codd. p. 40), habet f. 35—43' Bedae librum de temporibus minorem, cui cum adhaereat alteri de natura rerum, praescribitur, manu tamen posteriore, *incipit liber secundus de temporibus*, subscriptione carentem praeter *finit* vocabulum, deinde f. 52'—184 eiusdem maiorem librum de temporum ratione, inscriptum f. 55' *incipit liber Bede prsbi*, subscriptum solo vocabulo *explicit.*

Spec. 15. Londiniensis reg. 12 D IV saec. XII in. praescriptum est: *incipit prologus Bede presbiteri in libro de temporibus*, subscriptum: *explicit liber venerabilis Bedae presbiteri de temporibus.*

Spec. 16. Londiniensis reg. 12 F II saec. XII exeuntis, antea S. Albani, simillimus ei qui praecedit.

Spec. 17. Londiniensis reg. 13 A XI saec. XII. sub inscriptione *incipiunt duo libelli Bede presbiteri de natura rerum et ratione temporum* leguntur liber de natura rerum tanquam *liber primus*, minor de temporibus tamquam *secundus*, maior tamquam *tertius*. chronica maiora aliquot foliis evulsis incipiunt c. 17, 7 *diluvii tempora transeant.*

Londiniensis Cottonianus Iul. A II saec. XI f. 2. 3. 7. 8. 9 ex Bedae chronicis habet c. 16, 6 *quia civitas electorum* . . . c. 27, 2 *usque Gadira* et c. 178 *et Parisatidis* . . . c. 220 *iiidcclxxiiii* et c. 542, 1 *Constantini ann. xxuiii* ad finem scripta parum emendate.

Londiniensis Cottonianus Tib. E IV saec. XII. codex ambustus et pessimus.

Londiniensis Cottonianus Vesp. A XXII saec. XII epitomen continet chronicorum maiorum.

Spec. 18. Londiniensis Cottonianus Vesp. B 6 saec. IX inscriptus *incipit liber domini Bedae* omissa praefatione. librarius vel potius librarii neglegenter officio functi sunt et maxime orthographiam archetypi passim pessumdederunt. secunda manus raro codice adhibito, saepe temere textum emendavit. anni mundi deficiunt inde a Iustino I. codex post c. 541, 10 *universos* subiungit c. 592, 4 *uulgarorum* et quae sequuntur usque ad c. 594 *de reliquis sextae aetatis;* omissa secunda manus supplevit insertis f. 91—94 adnotans

in fine: *deest aliquid, require in alio libro.* ita verba Bedae extrema *uulgarorum . . . condidit* cum ante suppleta illa legerentur, inserto f. 95 suo loco restituta sunt.

Londiniensis Harleianus n. 3091 saec. X. insunt Bedae libri de temporibus duo Spec. 19. minor f. 12—16', cui praescriptum: *incipit lib. II de temporibus* (praecedit de natura rerum), et maior f. 41 seq., cui praescribitur: *praefatio libri de temporibus;* quaternione amisso deficit codex c. 595, 2 in verbis: *qui suspicantur huius saeculi statum sex.* anni mundi deficiunt excepto postremo.

Londiniensis Harleianus n. 3668 scriptus manu Aventini (*Archiv* 7, 80) chronica maiora habet finientia in Domitiano c. 302, 5 *exiliatur.*

Londiniensis Harleianus n. 4123 saec. XIV descriptus est ex codice mus. Brit. add. 22635.

Londiniensis Harleianus n. 6503 saec. XV chronica exhibet maiora pessime.

Londiniensis mus. Brit. add. 19906 saec. XIV. Spec. 20.

Londiniensis mus. Brit. add. 22635 saec. XIV continet chronica Bedae maiora f. 48—51 finientia in Nerone et minora f. 52.

Mediolanensis Ambrosianus D 30 inf. saec. IX, antea *sancti Columbani de Bobio.* B praescribitur: *incipit praefatio:* subscriptum *expl.* contuli ad chronica totum.

Mediolanensis Ambrosianus H 187 inf. saec. XII codici etymologiarum Isidori Spec. 21. bibliopega inseruit quaterniones tres chronicorum Bedae maiorum incipientes c. 2: *prima est mundi huius aetas,* finientes c. 516, 1: *Bilisarius patricius a Iustiniano in Africam missus.*

Mediolanensis Ambrosianus M 12 sup. saec. IX, antea fortasse Corveiensis, quo Spec. 22. ducit teste Duemmlero necrologium adiunctum, scriptus est in membranis deleticiis maiore ex parte litteris solitis, minore notis Tironianis, quae in conferendo praeterii. praescribitur: *incipit liber Bede de temporibus et certis annorum spatiis.* finit p. 204 (p. 205 —208 collocari debuerunt post p. 160) c. 603 p. 324, 7 verbis *supra ĪCC*os*XC.* — Auctaria quaedam ex hoc codice dedi in additamento III p. 343.

Monzae in bibliotheca capituli saec. IX/X Bedae de temporibus codex is, ex quo Spec. 23. Pertzius (MG. SS. I p. 4 seq.) edidit annales Laubacenses. est ex Bedae deterioribus.

Monacensis n. 5309 sive Chiemsee 9 saec. XVI f. 59 chronica habet Bedae maiora.

Oxoniensis Bodleianus auct. F 3. 14 saec. XII continet Bedae libros de tempori- Spec. 25. bus et minorem, qui hic dicitur *primus,* f. 27'—33 et maiorem, qui hic *secundus* dicitur, f. 35—102; huic praescribitur: *incipit eiusdem* (praecedit *epistola Bedae presbiteri de aequinoctio*) *prologus in libro de temporibus secundo ad uenerabilem uirum abbatem monasterii sui Hwihtbrehtum.*

Oxoniensis Bodleianus Canonicianus script. eccl. 96 saec. XV f. 34—58' chronica Spec. 26. maiora habet, subscribens: *explicit cronica venerabilis Bede.*

Oxoniensis Bodleianus Laudianus misc. 394 saec. XI/XII f. 1—30' chronica exhibet sine inscriptione et subscriptione a Nino ad Heracleonam deficientibus fortasse foliis quae sequebantur, compilata ex Bedanis et Paulinis nec digna quibus immoremur.

Oxoniensis Bodleianus Rawlinsonii B 194 saec. XIII chronicorum maiorum primam partem habet finientem in Domitiano.

Oxoniensis collegii Magdalenei n. 183 saec. XV. liber maior (minor abest) dicitur Spec. 27. *secundus de temporibus.*

Oxoniensis collegii Mertoniani n. 88 saec. XII. Spec. 28.

Parisinus n. 4860 saec. X, antea Moguntinus, de quo vol. I p. 363 exposui, chroni- Spec. 29. cis maioribus Bedae f. 77—88 praescribit: *incipit chronica venerabilis Bedae presbyteri de sex huius saeculi aetatibus,* minoribus (f. 88'—89') neque praescribit quicquam neque subscribit. hi in indice Reginbertiano Isidoro attributi vere Bedani sunt, sed extremis mutatis ita et continuatis, ut infra exponitur p. 342.

Parisinus n. 4870 saec. XIV, de quo dixi vol. 2 p. 50 ad Marcellinum, f. 66—115 chronica Bedae maiora habet. praescribens: *incipit cronicha Bede presbiteri,* subscribens: *explicet liber cronicorum id est temporum venerabilis Bede presbyteri.* pessimi textus ne specimen quidem admisi.

Parisinus n. 4885 saec. XII (cf. *Archiv* 7, 51) chronica maiora habet incipientia c. 51, 4 *cum ipse* (expleta deinde ex libro diverso, qui pervenit ad c. 76, 2 *post quos*). ad marginem adnotata sunt Isidoriana et Francica quaedam, ut ad Mauricium: *his diebus Childebertus Hispanos fortiter debellavit ob interfectionem Erminigildi, qui Ingundam sororem eius habebat* et in fine: *Helpericus regnat cum Ragenfrido et Lotharium puerum sibi facit regem anno DCCXXV.* textus corruptus.

Parisinus n. 5239 saec. XI libros de temporibus habet duos, minorem f. 32—38 sub inscriptione *incipit liber de temporibus,* maiorem bipertitum, priora cum praescripto *praefatio Bedae presbiteri in librum de temporibus* f. 40—95', chronica f. 169—193; subscribitur: *explicit domino iuvante Bedae presbiteri.*

Parisinus n. 6161 saec. XV chronica maiora habet finientia in Anastasio II volumine mutilo.

Spec. 30. Parisinus 7296 saec. IX continet librum de temporibus maiorem in principio mutilum et mutilum quoque in mediis chronicis.

Parisinus n. 7418 saec. XIV. liber de temporibus maior.

Parisinus n. 8948 (suppl. Lat. 553) saec. XII. chronica maiora. ad Heraclium in margine adnotatur: *anno Eraclii imperatoris VII, ab incarnatione Christi DCXXI Maumet gentis Sarracenorum dux egressus ex Arabia Romanas vastavit provincias.*

Spec. 31. Parisinus n. 13013 (Sangermanensis 989) saec. IX. liber maior de temporibus diligenter scriptus; subscriptum est: *explicit domino iuvante Bedae praesbiteri explicit liber domni Bede de temporibus.*

R Parisinus n. 13403 (Sangermanensis 990) saec. IX. liber maior est de temporibus; praescribitur: *incipit praefatio Bedae venerabilis presbiteri in libro de natura rerum* (quinque haec verba librarius errore adiecit deceptus libri exordio); subscribitur: *explicit domino iuvante amen Beda* [sic] *prb liber de temporibus suis feliciter.* contuli ad chronica totum.

Parisinus n. 15008 (S. Victoris n. 457) saec. X. chronica sunt Bedae maiora; in fine pauca desunt.

Parisinus n. 16361 (Sorbonne n. 283) saec. XI. liber maior de temporibus; chronica sunt suo loco, sed praescriptum: *cronica Bedae.*

Spec. 32. Vaticanus n. 3852 saec. IX. chronica maiora inscripta: *incipit liber chronica sancti Vedae presbyteri.*

O Vaticanus Ottobonianus n. 67 saec. X. liber de temporibus maior: praescribitur f. 28 *incipit praef,* subscribitur f. 132: *explic domino iuvante Bedae prbi de temporibus liber. amen.* codex scriptus est diligenter et perite orthographia proba, emendationes factae manu si non eadem, certe aequali magna ex parte in orthographicis versantur. contuli totum.

Spec. 33. Vaticanus Palatinus 927 saec. XII origine Veronensis, de quo vol. 1 p. 259 diximus, continet, ut ibi exposui, epitomas duas chronicorum maiorum Bedae. epitomae priori, cuius specimen dedi (cf. laterculum p. 232), adhaeret continuatio Constantinopolitana finiens in a. 842 (vide infra p. 341).

Spec. 34. Vaticanus reginae n. 123 saec. XI in chronographiam maiorem inserit chronica tam minora f. 47. 48 inscripta: *cursus et ordo temporum Bedae* (adhaeret continuatio sumpta ex maioribus) quam maiora f. 52—69 inscripta *de sex huius saeculi aetatibus Bedae.*

Spec. 35. Vaticanus reginae n. 755 (reginae n. 511 Roncallio) saec. X. libri Bedae de temporibus duo maior f. 27—88 inscriptus: *incipit praefatio Bedae prbi,* subscriptus: *ex-*

plicit domino iuvante Bedae presbiteri et minor in principio mutilus f. 93—95, subscriptus: *explicit libellus minor Bedae de temporibus.* huius sextam aetatem ex hoc codice edidit Roncallius in chronicis vol. 2 p. 463 seq.

Vaticanus Urbinas n. 102 saec. XV. chronica exhibet separata a reliquo opere de temporibus. Spec. 36.

Vaticanus Urbinas n. 382 saec. XV. praescribitur: *incipit liber cronicorum venerabilis Bede presbyteri.* subscribitur: *finit libellus Bede presbyteri de temporum curriculo.* Spec. 37.

Sangallensis n. 248 saec. IX. libri Bedae duo de temporibus, minor p. 92—98 mutilus finit c. 290 paullo ante finem in verbis *Tiberius an. IX*, maior p. 97—112 deficit et ipse mutilus c. 543, 3 in *unam.* prope accedit ad nostrum *B.* Spec. 38.

Sangallensis n. 250 saec. IX (cf. MG. SS. I p. 69; Pertz *Archiv* 5, 503; Scherer cat. p. 92) continet p. 146—163 librum *de temporibus* minorem, in his chronica minora p. 155—163, item p. 164—425 maiorem, cui praescribitur: *incipit praefatio Bedae prbi de temporibus,* in his chronica maiora p. 331—412. anni mundi deficiunt. videtur descriptus ex Sangallensi altero n. 251 (cf. inter alia c. 551, 1). Spec. 39.

Sangallensis n. 251 scriptus a Winithario abbate p. Chr. 820 (id efficitur ex continuatione chronicorum Bedae minorum auct. IV p. 345). continet p. 26—32 ex Bedae libro de temporibus minore excerpta chronica inscripta *de sex aetatibus mundi,* deinde p. 45—181 Bedae librum de temporibus maiorem, capitum secundum indicem LXXII, secundum ipsum librum LXX, subscriptum sic: *explicit dno adiuvante Bedae* (sic librarius atramento, miniator *baedae*) *presbiteri liber de temporibus.* archetypum exaratum fuisse cum littera *a* aperta ostendunt mendae ab ipso librario correctae, quales sunt *hebrecicam* c. 3, 1. c. 594, 2 pro *hebraicam* et *euthian* c. 561, 11 pro *euthicen.* codicem egregium, quem adhibui missum Berolinum, meae editionis fundamentum esse volui. *H*

Taurinensis bibliothecae regiae privatae n. 105 saec. VIII/IX. chronica maiora sine inscriptione et subscriptione; incipiunt *de diebus vel mundi etatibus ac septima vel octava.* deficit locus c. 570, 6 *qua* .... c. 577, 8 *alebat exu.* Spec. 40.

Vindobonensis 13707 (suppl. 2631) saec. XV. chronica maiora. Spec. 41.

Guelferbytanus Gudianus n. 127 saec. XI. liber maior de temporibus deficit mutilus c. 104, 4 in verbis *sub Iuda et constituit.*

Inter Bedanos codices peculiarem locum sibi vindicant aucti ii, quibus Waitzius (SS. XIII, p. 1 seq.) nomen indidit chronici universalis ad a. 741. sunt ii numero quattuor.

1. codex Parisinus *nouv. acq. lat.* n. 1615 Librianorum sive Ashburnhamiorum n. 90 (egit de eo Delisle *notice sur plusieurs manuscrits de la bibliothèque d'Orléans* in *notices et extraits des ms.* vol. 30 part. 1 a. 1883 p. 45 et *catalogue des manuscrits Libri et Barrois* 1888 p. 70), aliquando abbatiae S. Benedicti Floriacensis ad Ligerim (nequaquam, ut fraude Librii volumini f. 126′ inscriptum est, *abbatiae S. Mariae de Florentia*), deinde in bibliotheca Aurelianensi n. 266, scriptus est saec. IX incipiente, ut efficitur ex laterculo (infra p. 346) f. 171. 172 ita finiente: *et inde domnus Carlus solus regnum sumpsit et deo protegente gubernat usque in praesentem annum feliciter, qui est annus regni eius XLII, imperii autem VIIII: sunt autem totius summae ab origine mundi anni usque ad presentem annum IIIIDCCLXI.* praeterea f. 10 cyclus proponitur a. 798—816 itemque in cyclis Dionysianis explicandis f. 72—78 ab a. 782 ad 794 adnotantur loci quibus Carolus pascha celebrarit. Bedae liber post praefationem f. 19 et indicem capitulorum f. 19. 20 numero LXXII, cum in ipso opere numeri sint LXX, incipit f. 20′, finit f. 126′; subscriptum: *explicit domino iuvante Bedae presbyteri de temporibus liber. amen.* alterum breviorem eiusdem libellum *de temporibus* codex habet f. 135—140′. contuli librum ad chronica totum missum a domino tum Asburnham mea causa Londinium. *M*

Spec. 14. 2. Leidensis Scaligeri n. 28 scriptus item saec. IX incipiente in monasterio Flaviniacensi prope Augustodunum, ut demonstravit Jaffé quondam noster in auctario ad editionem meam Cassiodori (act. ser. Saxon. maiora cl. hist. et phil. vol. 3 p. 677 seq.), praecedenti simillimus Bedae librum de temporibus habet f. 43—138 item distinctum in capita LXX, cum index capita numeret LXXII. praescribitur: *incipit liber sancti Bedani presbiteri*, subscribitur: *explicit domino iuvante Beda* (sic) *presbiteri de temporibus liber. amen.* post ea quae de hoc libro exposuerunt Jaffé et Waitz, hic addito scripturae specimine, non opus est plura addere. librum adhibui ipse.

Spec. 24. 3. Monacensis Lat. n. 246 saec. IX, antea Hartmanni Schedelii, diligenter descriptus est cum a Bernardo Simson *Forschungen zur deutschen Geschichte* vol. 19 (1879) p. 97 seq. tum a Waitzio l. c., qui item addidit scripturae specimen. liber a praecedentibus duobus eo nomine differt, quod non integrum Bedae de temporibus librum continet, sed tantum partem extremam f. 8'—113, scilicet inde a verbis, a quibus chronica incipiunt, *Adam annorum CXXX* usque ad finem *accipere palmam*. praescriptio ita formata est: *incipit liber chronicorum ex diversis opusculis auctorum collectum in unum*, sublato Bedae nomine, sed remansit in subscriptione: *expl domino iuvante Bada* (sic) *prbi de temporibus liber. am.* chronicis Bedae praemissae sunt (praeter prima chronicorum eius verba c. 10, 1: *Adam annorum CXXX* . . . c. 19, 13 *potuit quidem accedere* errore librarii ut videtur in ipso principio voluminis collocata) praefationes tres, scilicet chronicorum Hieronymi Eusebiana et Bedae libri de temporibus maioris, cui praescribitur: *praefatio sancti Bedani presbiteri* et chronicorum Isidori maiorum. usurpavi librum ipse.

4. Codicis S. Maximini Treverensis scripti saec. IX iam deperditi partem extremam ab a. p. Chr. 710 servavit apographum a Wiltheimio sumptum bibliothecae Bruxellensis n. 17351 adhibitum a Waitzio.

Chronicorum Moissiacensium, quae magna ex parte ex hac compilatione pendent, codicem Parisinum n. 1886 idem Waitzius adhibuit.

Libri illi tres (nam de Treverensi parum constat) ut sine dubio pendent ab eodem archetypo, exemplari scilicet Bedani libri aucto additamentis adiectis in margine foliisve interpositis, ita magnopere inter se differunt. Parisinus Bedae genuino proximus est ex additamentis illis paucis tantum receptis, quorum elenchum in auctario primo (p. 335) dedi, quoniam eius libri variam lectionem in apparatum recepi. notabile est sub Iustino II additamentum sane incommode insertum de Langobardis (p. 11, 45 Waitz) non integrum admissum esse ab hoc librario, sed pro re breviatum. contra libri duo alii Leidensis et Monacensis in summa re consentiunt et vere compilationem proponunt, cui Monacensis libri inscriptio longe magis conveniat quam Bedae nomen praescriptum in Leidensi. scilicet adhibitis Iosepho, Eutropio, Hieronymo, Orosio, Rufino, historia tripertita, Isidoro, compilatione Fredegariana, libro historiae Francorum, pontificali [1]), item libris argumenti mere ecclesiastici pluribus scriptor ad Bedana multa adiecit verbis saepe compendiatis aut mutatis, ipsa fere retinuit hic illic commatis quibusdam suppressis aliisque aliis substitutis, denique ex compilatione Bedae alteram effecit Bedanae superstructam: etiam annos mundi auctor praescripsit non simpliciter ratione Bedana, sed duplici computatione *secundum Hebraeos*, ut voluit Beda, et *secundum LXX*. quapropter auctor et ad primum additamentum sub Ada post verba c. 10 *a fratre Cain occisus* addit: *haec Beda*, adlegans deinde locos ex Hieronymi commentario in Ezechielem et ex Isidori libro de ortu vel obitu sanctorum, et in fine post verba *honore recondidit*, quae sunt chronicorum Bedanorum extrema, adscribit: *hucusque Beda*. compilationis indolem quamquam declarat editio partis postremae ab Honorio inde a Waitzio curata neque quic-

[1]) Eius epitomen Cononianam adhibitam esse contendit Duchesne lib. pontif. I p. LVI.

quam habet compilatio sumptum ex auctore deperdito, non inutile visum est addere in auctario nostro II (p. 337) elenchum partis praecedentis a Diocletiano ad Arcadium confectum ad librum Monacensem, cum varia compilatoris doctrina ibi etiam luculentius sese praestet. commune utriusque libri archetypum neutro perfecte repraesentari Waitzius multis exemplis docuit. Leidensis liber ut saepenumero errat vel hiat, ubi alter verum servavit, ita Monacensis liber non raro longius quam ille in interpolatione procedit. exempli causa apud Bedam c. 480, 2 *omnia* Leid. cum Bedae libris aliis, *omni Africa* Monac.; similiter Bed. c. 551, 1 *princeps* Leid. cum Moissiacensi et libris Bedae, *imperator* Monac.; Bed. c. 557 verba in Leid. et Parisino adsunt expulsa ex Monacensi per additamentum hoc loco insertum *secum ablata.* sub Marciano comma *beatus* (sic cod.) *Leo papa . . . . liberavit totam Italiam* (p. 8 not. † Waitz) sumptum ex libro pontificali in Monacensi interpositum est inter commata duo ex Fredegarianis derivata continuo scripta et in Leidensi et in Parisino. in capite de Amulio rege post verba utrique codici communia *filius Procae regis superioris* habet Leidensis f. 96: *cui* (scr. *cuius*) *septimo anno regni Romolus et Remus generantur Marte et Alia,* quae sunt Bedae, Monacensis his sublatis: *Numitor filius Proce regis frater Amulii senior a fratre Amilio regno pulsus in agro suo vixit. filia eius Rhe nomine abimendi partus gratia virgo Vestalis electa, sed constuprata: quae cum septimo patrui anno geminos aedidisset infantes Remu et Romulo, iuxta legem in terra viva defossa est. verum parvolos iuxta ripam Tyberis expositos Faustolus regis pastor armenti ad Larentinam uxorem suam detulit, quae propter pulchritudinem corporis et rapacitatem quaestiosi a vicinis lupa appellabatur: unde ad nostram usque memoriam meretricum lupanaria dicuntur,* quae sunt Hieronymi a. Abr. 1221 addito Reae vocabulo ex Bedanis quae sequuntur. quae habet Monacensis solus num ad secundum interpolationis tamquam gradum recte rettulerit Waitzius, dubito; fieri potest, ut in describendis additamentis Leidensis libri scriptor plura neglexerit a Monacensi recepta. nam in summa re ita concordant, ut de duplici interpolatore vix liceat cogitare.

Quo tempore Bedana chronica sic ut exposuimus aucta sint, si quaerimus, finit narratio in a. 741 et in eo ut subsistamus, suadet quod brevi narrationi quae post verba *hucusque Beda* uterque codex praebet insertus est unus imperator Byzantiorum *Constantinus an.* numero non expleto nec magis perscripto anno mundi (p. 19 Waitz). Fredegarianam continuationem auctor videtur adhibuisse talem, qualis legitur in libris ordinis quinti Kruschiani, qui finiunt in obitu Caroli Martelli. eo ipso tempore crediderim compilationem hanc factam esse, non sub Carolo magno, quae est opinio Waitzii, nam propter penuriam relationum eum extrema tempora neglexisse parum verisimile. accedit quod Paulinorum librorum nullum vestigium reperitur: nam locum de Romulo supra relatum non inde auctor deprompsit, ut statuit Waitzius (*N. Archiv* 5 p. 489), sed ex chronicis Hieronymianis. — Auctorem Francum fuisse patet: ad Augustodunum ducit adnotatio ad a. 725 (cf. Waitz *N. Arch.* 5, 483) neque obstant quae supra de origine codicum adnotavimus. hoc apparet his commentariis saeculi octavi ne crisin quidem auctorum expilatorum magnopere adiuvari: sic in Fredegarianis 2, 42 p. 67, 6 Kr. Bedana haec sequuntur lectionem librorum deteriorum itemque in iisdem 2, 50 p. 72, 14 Kr. Geisericum faciunt fratrem Theodosii cum codicibus ordinis quarti. sed recte ait Waitzius l. c. p. 486 inter chronica universalia Francica, quo Fredegariana vix adspirant, nulla extare his antiquiora et propterea aliqua cura non indigna esse.

Librum de temporum ratione maiorem omissis chronicis continent libri hi mihi visi:

Amiens n. 222.

Bernensis n. 285.

Bruxellensis n. 9932—9934 saec. XII.

Coloniensis n. 83 II. Capitula multa omissa sunt, reliqua transposita, primum est editionis 5, postremum ed. c. 12.

Cassellanus (olim Fuldensis) astron. quart. 1 saec. X.

Londiniensis reg. 15 B XIX saec. X, antea S. Remigii Remiensis: deficit in c. 28.

Londiniensis Harleianus n. 3735 saec. XIV.

Mediolanensis Ambrosianus D 48 inf. saec. X.

Monacensis n. 14725, olim S. Emmerami saec. IX.

Monacensis n. 18158 sive Tegernseeensis n. 158 saec. XI.

Monacensis n. 21557 sive Weihenstephan n. 57 saec. XI.

Oxoniensis Bodl. Rawlinsou C 308 saec. XIII.

Parisinus n. 5543 saec. IX.

Parisinus n. 7297 saec. X.

Sangallensis n. 459 saec. X.

Vindobonensis n. 12600 (suppl. 372) saec. XII.

Libri Bedani mihi non visi sunt inter alios hi:

Casinas n. 297 saec. X (*Archiv* 12, 505).

Casinas n. 320 saec. X (*Archiv* 12, 505).

Chartres n. 19 (26) saec. X (*Archiv* 8, 385: *cat. des bibl. dép.* 11 p. 7).

Chartres n. 76 (55) saec. X (*Archiv* 8, 386; cat. cit. p. 39).

Ivrea n. 32 saec. X fin. (*Archiv* 9, 617).

Koblenz apud Goerresium, antea Treveris in S. Maximini; hodie ubi sit, ignoro (*Archiv* 8, 616. 11, 291; MG. 4 p. 6). insunt Bedae de temporibus libri duo maior et minor.

Luxemburg n. 108 (*Archiv* 8, 595).

Parisinus *nouv. acq. Lat.* n. 1612 Librianorum n. 87 et Tours n. 334 f. 1—8, quae duo volumina iungenda sunt. Delisle *notice et extraits des manuscrits* t. 31 part. 1 (1884) p. 269 et *manuscrits Libri et Barrois* (1888) p. 62.

Parisinus *nouv. acq. Lat.* n. 1630 Librianorum n. 85 continet chronicorum partem extremam inde a verbis c. 269 *et ad minuendam Iudaici regni potentiam* ad finem. Delisle *manuscrits Libri et Barrois* p. 100.

Parisinus *nouv. acq. Lat.* n. 1632 Librianorum n. 11. Delisle *manuscrits Libri et Barrois* p. 111.

Perugiae bibl. cap. (*Archiv* 12, 545).

Valenciennes B 5. 66 saec. X (*Archiv* 8, 439).

Valenciennes T 4. 16 (*Archiv* 8, 441).

Würzburg saec. IX.

CODICES CHRONICORVM MINORVM.

Chronica Bedae minora pariter atque maiora exhibent non solum libri scripti tractum auctoris de temporibus breviorem continentes, sed passim reperiuntur seorsum descripta et aliquatenus immutata, scilicet incipientia a nostro c. 10 verbis *prima aetas continet* auctaque annis mundi, quos in chronicorum minorum recensione primitiva Beda videtur omisisse, ex chronicis maioribus hic adiectis: denique post c. 287, id est Iustiniani II imperium prius, omissis extremis transeunt ad Pippinum regesque Francicos, sicut exhibentur in auctario quarto (p. 344), quam ob causam et annus post Christum natum c. 173 a Beda enuntiatus ipsumque auctoris nomen sublata sunt. adhibui ego ad hanc editionem tractatus de temporibus pleni exemplaria duo Berolinense Phillippsianum n. 1831 = *F* et Vaticanum Palatinum n. 1448 = *P*, chronicorum separatorum tria Einsidlense n. 167 = *E*, Sangallense n. 251 = *H*, Parisinum *n*. 4860 = *M*. ab Isidori chronicis minoribus, quae Beda potissimum secutus est, ut non paucis locis *EHM* longius recedunt quam *FP*, aliis, ut c. 40[a]. 130. 237, e contrario illi ipsam auctoris manum videntur servavisse. aliorum undecim specimen attuli, sicut laterculus p. 232 ostendit. — Codicum mihi visorum recensus sequitur.

Berolinensis fol. 307 f. 5 saec. XIII non habet nisi primas tres aetates.

Berolinensis Phillippsianus n. 1831 saec. IX (supra p. 231). *F*

Berolinensis Phillippsianus n. 1832 saec. IX (supra p. 231).

Bruxellensis 9837—9840 saec. XIII (supra p. 233).

Bruxellensis 9932—9934 saec. XII.

Cambridge bibl. publ. G II 31 saec. XIII: *libellus Bedae prbri temporibus minor.* chronicis minoribus inserta sunt additamenta quaedam deprompta ex maioribus, in his ad finem: *anni ab incarnatione domini DCCXVI, ab origine vero mundi secundum Hebreos IIIIDCLXXX, secundum septuaginta VDCCCCXXV.*

Einsiedlensis n. 167 saec. IX post etymologias Isidori habet Bedae chronica minora inscripta *de sex aetatibus mundi.* *E*

Florentinus Ashburnhamianorum n. 1554 saec. XI f. 75 non habet nisi sextam aetatem. Spec. 1.

Coloniensis n. 103 saec. IX (supra p. 234). Spec. 2.

Londiniensis reg. 13 A XI saec. XII (supra p. 234).

Londiniensis Harleianus n. 3091 saec. X (supra p. 235).

Mediolanensis Ambrosianus D 48 inf. saec. X. continet item librum de temporibus maiorem, sed omissis chronicis. minori subscribitur: *explicit liber de temporibus Bede presbiteri feliciter.* Spec. 4.

Monacensis 14746, antea Ratisbonensis S. Emmerami saec. IX f. 91—98.

Monacensis 18628 sive Tegernseeensis 628 saec. X adiectis quibusdam. ad Mauricium: *iste* (Gregorius) *Augustinum cum monachis Britanniam misit, ut genti Anglorum verbum dei evangelizaret anno incarnationis domini DXCVI* et in fine: *haec est VI sinodus Constantinopolim celebrata DCCV anno dominicae incarnationis.*

Monacensis 21557 sive Weihenstephan 57 saec. XI.
Oxoniensis Bodleianus auct. F 3. 14 saec. XII (supra p. 235).
M Parisinus n. 4860 saec. X (supra p. 235).
Parisinus 5001 saec. XI: principium deficit.
Parisinus 5239 saec. XI (supra p. 236).
Parisinus 5543 saec. IX.
Parisinus 13372 (Sangermanensis 1290) saec. XI.
Spec. 3. Parisinus *nouv. acq.* 1615 saec. IX (supra p. 237).
Pragae bibl. univ. IV C 4 saec. XV, antea Iesuitarum, duo exemplaria habet chronicorum minorum. inspexit mea causa Keller Pragensis.
Spec. 5. Vaticanus Ottobonianus n. 6 saec. X: praescribitur: *incipit eiusdem (Bedae) de ratione temporum*; subscribitur: *explicit breviarium Bede de temporibus.*
Spec. 6. Vaticanus Palatinus n. 973 saec. IX/X.
P Vaticanus Palatinus n. 1448 saec. X. inest liber de temporibus minor.
Spec. 7. Vaticanus reginae n. 123 saec. XI (vide supra p. 236).
Spec. 8. Vaticanus reginae n. 755 saec. X (vide supra p. 236). ex hoc codice chronicorum minorum aetatem sextam Roncallius edidit, ut ibi dixi.
Vaticanus reginae n. 1038 saec. X. liber minor de temporibus deficiens in Claudio I.
Spec. 9. Vaticanus reginae n. 1260 saec. XI.
Spec. 10. Vaticanus reginae n. 1405 saec. X. liber minor vel, ut hic dicitur, *primus de temporibus.*
Rouen V 74 (olim V $\frac{123}{92}$), antea abbatiae Jumièges, habet duo exemplaria libelli minoris f. 229 imperfectum, f. 278′ plenum: *libellum Bede presbyteri de temporibus minor.* inspexit mea causa Henricus Omont.
Sangallensis n. 248 saec. IX (supra p. 237).
Spec. 11. Sangallensis n. 250 saec. IX (supra p. 237).
H Sangallensis n. 251 saec. IX (supra p. 237).
Sangallensis n. 570 saec. IX f. 1—6 chronica minora.
Sangallensis n. 878 saec. XI. liber de temporibus minor.
Siena K. X. 23 *breviarium Bede de sex etatibus mundi.*
Vindobonensis 557 saec. XII. chronica minora.
Vindobonensis 580 saec. XI.
Turici bibl. cantonal. rep. C, CLXXVI saec. XI *liber minor de temporibus.*

Editiones scriptorum Bedae cum omnes ad crisin non faciant, a recensu earum hoc loco abstinebimus. praeter editiones operum, inter quas quae potissimum laudantur sunt Coloniensis a. 1688 et Londiniensis curata a Gilesio a. 1843 seq., ex chronicis maioribus aetatem sextam ediderunt Stevenson inter Bedae opera historica minora (Londinii 1841) p. 163—206 et Henricus Petrie in monumentis historicis Britannicis vol. I Londini 1848 p. 83—102), ille sine apparatu critico, hic adhibitis codicibus duobus tum Phillippsii, hodie Berolinensibus.

Chronicorum Bedanorum utrorumque editionem multo magis quam reliquorum in hanc syllogen receptorum imperfectam evasuram esse probe scio, cum quod operum longe maiorum partes constituunt, tum praesertim quod cum chronicis Bedanis eiusdem auctoris historia ecclesiastica certe in rebus Britannicis simul tractanda est et adhibenda. sed eam cum nostrae syllogae rationes excluderent, officium licet ingratum et parum fructuosum Bedanorum chronicorum seorsum edendorum ut potui administravi.

Bedana omnia ita tradita accepimus, ut libri scripti vix varient neque paucis locis exceptis dubia ulla inveniantur nisi orthographica et grammatica quaedam ita vitiosa, ut dubites, utrum auctor peccarit an librarii. de ea re disceptatio cum relinquenda sit auctoris scripta universa tractaturis, equidem satis habui lectiones varias adscribere codicum quorundam tam maiorum chronicorum quam minorum. in hac apparatus condicione etsi familiae codicum ordinari nequiverunt, adnotabimus locos quosdam propter consensum codicum in errore vel interpolatione memoratu dignos.

c. 114, 3. 118, 1 Arbaces *vocabulum priore loco libri corruperunt in* arboc-, *posteriore in* abarc-, *quod utrumque commisisse auctorem vix credibile.*

c. 125, 2 Reae Silviae *similiterre reliqui,* Marthae et Ilie *F interpolans.*

c. 316, 5 obiectu *HO*, abiectu F^1, obiectione *BMR*, abiectione F^2.

c. 339, 3 XIIII luna *reliqui,* xu luna R^2 *interpolans.*

c. 372, 4 minister *plerique*, minisunt H^1R^1.

ORTHOGRAPHICA.

De orthographia quamquam Beda peculiari libello exposuit (gramm. Lat. ed. Keil vol. 7 p. 261 seq.), cum non satis constet, quatenus suis praeceptis ipse obtemperarit, non ad tractatum illum, ut fecit Holderus historiam ecclesiasticam edens, sed ad libros scriptos auctori suppares Bedana formanda erunt, inprimis ad nobilissimum Cantabrigiensem historiae eius (univ. Kk. V. 16) scriptum paucis annis post auctoris obitum saec. VIII medio (cf. quae de eo dixit E. M. Thompson ad societatis palaeographicae tabb. 139. 140). inde quae ex collatis libri I c. 17—23 ipse enotavi orthographica cum in bonam partem notabilia tum vitiosa subieci, ut specimen sisterent orthographiae Bedanae praestantius quam suppeditant chronicorum exemplaria.

ae et *e:* plerumque recte distinguuntur compendioque differunt *quae* (q:·) et *que* (q'). exceptionem faciunt *caedebant* — *praehendere* — *praeces* cum derivatis constanter — *praetiosus;* e contrario *adherere* — *edes* — *heresis* — *pene* — *presumere.* Beda in tractatu de orthographia recte distinguit *caedo cecidi* et *cedo cessi,* scribi iubet *pene* adverbium per *e.*

e et *oe:* male *fedus:* recte *proelium* — *oboedire.*

e et *i:*

e pro *i: Brettones* — *deruttus* — *obtenuerat* — *suscepiens, susceperentur:* recte *contremescit* bis — *intelleg-* — *Treveri.*

i pro *e: aduliscens* — *distinavit* — *climentum* — *pilagus* (corr.) — *praeconis* — *quatinus:* recte *antistes.*

i pro *ii* interdum, sed plerumque emendatum, in gen. sing. 2: *imperi* — *incendi* — *procli* (corr.) et in abl. pl. 2: *adversaris* — *ecclesis* (corr.) — *spatis* (corr.).

o et *u:*

o pro *u: insola* semel; recte *adulescentia.*

u pro *o: expectatur* = *spectator* — *laburiosus.*

b et *v* recte fere: semel *curbatus.*

c et *t:* nullo loco permutantur *(condicio* — *Mauricius* — *tribunicius* — *nuntiare).*

d et *t:* solito more nostro.

f et *ph:* alternant *(blasphemare* — *Elafius).*

h recte ponitur *(exhortatorius* — *harundo* — *historicus* — *sepulchrum* et *sepulcrum).*

m et *n: aliquandiu* — *nunquam.*

p inter *m* et *t* omittitur constanter: *promtus* — *sumtus* cum derivatis — *temtare.*

quicquid constanter.

x simplex, non *xs: expectare.*

geminatio plerumque recte et ponitur *(litterae)* et evitatur *(cotidie* — *litus* — *sucus):* errore *persuassio,* item *accesisse* — *lasitudo* — *oportunus* — *satelibus* (pro *satellitibus*) — plerumque *Brittania,* semel *Brittannia,* item *Brittanni.*

adsimilatio praepositionum admittitur in *com (con)* constanter *(collectus* — *collega* — *commaculare),* evitatur in *ad* *(adgredi* — *adplicuit* — *adsentatio* — *adsertio* — *adstare* — *adsumptus* — *adtollere),* *in* *(inmanitas* — *inmensus* — *inminere* — *inpar* — *inplere* semel certe), *ob* *(obponere* — *obprimere).*

Bedam auctorem grammatistam et supra aetatem eruditum in orthographicis evitasse pleraque scribendi vitia ea aetate vulgaria ut hinc apparet, id ipsum etiam in chronicis nostris ab eo factum esse probabile est, quamquam fieri potest, ut in hisce passim secutus sit codices magis auctorum a se expilatorum quam rationem et legem. at neutrorum chronicorum codicem nacti sumus Cantabrigiensi illi comparabilem: immo eorum quos habuimus omnium librarii suam rerum grammaticarum notitiam magis secuti videntur esse quam archetypi orthographica. equidem in hac editione orthographica formavi ad codicem inter nostros praestantissimum *H* ita, ut pleraque vitiosa retinerem, ubi autem ab eo discederem, lectio in apparatum referretur, quamquam eius quoque scriptor suam magis orthographiam proponit quam Bedanam, cum praesertim saepenumero scriptura ibi reperiatur propter orthographiam ab ipso librario emendata. numeri quoque ut leguntur in codice, exempli causa c. 27, 6 *duobus* pro *duabus*, c. 128, 1 *sextus* pro *sexto*, ex archetypo notis scripto a librario ita litteris expressi sunt. item codex *O* quod eius saeculi errores plerosque evitat, omnino ad librarium magis redit quam ad archetypum. apposui potiora ex codicibus *HOR* nequaquam plena, sed quae abunde opinor sufficiant; orthographica deteriorum sprevi.

ae et ***e:***

e pro ***ae:***

H passim.

O raro: reperiuntur erumna *et* aerumna — cedes — Grecus *passim* — Hebreus, Matheus, Chaldeus *similiaque* — hereticus *semper* — Palestina — pene. — *recte* preces.

R passim.

ae pro ***e:***

H passim: facillimae — salutae — aequitem, *sed plerumque* a *expungitur.*

O: caereus — caeter- *plerumque* — aequites *em.* — praesbiter — vaesanus. — *Contra constanter recte* caelum — maeror — paenitentia — saeculum.

R raro: caecidit — aecclesia *raro* — aegregius *raro* — aepistola *raro* — strenuae.

e et ***oe:***

e (ae) pro oe:

H: praelium *c.* 114, 3 — fedare *c.* 593, 1.

O: fedare *c.* 593, 1: *recte* proelium *constanter.*

R: cepit *raro.*

oe pro e:

H: coepit *c.* 292, 5 — Moedia *c.* 28, 3 — suscoepisset *c.* 158, 7.

e et i:

H: interdum recte emendat, ut c. 211, 1 relegiosissimum *in* relig-.

O: caerimonia *mut.* in caerem- — Dioclitianus *constanter mut. in* Dioclet- — dilitiae *c.* 299, 2 *mut. in* deliciae — religatus *constanter* (*c.* 302, 2 *mut. ex* relegatus).

R: uixillum.

i et y:

i pro y:

H passim: Hieronimus *cet.*

O passim: Hieronimus *constanter* — Hierosolim- *constanter* — presbiter.

y pro i:

H: Agryppa *c.* 101 — mylle *c.* 28, 6 — Sylvius *corr. c.* 91, 1.

O in vocabulis peregrinis passim: Callyst- — eclypsis — Hyerusalem *interdum* — hystoria — sybilum — Theophylus.

R: bybliotheca *c.* 19, 10 — Philyppus — phylosoph- — Symon.

o et u:

o pro u:

H: adolescentia *constanter* — epistola *constanter.*

O: adolescentia *plerumque* — Aristobulus *corr. in* Aristobolus — epistola *plerumque, interdum* epistul- *corr. in* epistol- — Mulvium *corr. in* Molvium — sobolem *mut. in* subolem.

R passim: epistola (*corr. in* epistula) — infolis — insola *corr.* — luxoria — noncupavit — purporea.

u pro o:

R: apostulorum — idulorum.

b et p:

R: nubsit.

b et v:

b pro *v:*

O: Danubius — faborabiliter *c.* 196, 1 *em.* — Libia; *praeterea vix permutantur.*

c et t:

c pro t:

H: edicione *c.* 23, 13. 37, 7 — miliciae *c.* 53, 5.

O: Bonifacius, *praeterea vix usquam ita erratur.*

R passim.

t pro c:

H: Cappadotia *c.* 348, 1 — Gretia *c.* 164, 1 — provintia *c.* 328, 1. 343, 2.

O: dilitiae *corr. in* deliciae *c.* 299, 2 — Martianus *c.* 488, *praeterea vix usquam.*

R passim.

d et t:

H: capud *em. c.* 146, 4.

R: aliquod — capud.

f et ph:

R: elefantus — Philadelfus.

h in principio:

omissum:

O: austus — ebdomas *constanter* — exametris *c.* 570, 7 — omeliis *c.* 608, 7 — homous- *corr. in* omous- *c.* 438, 2.

R: actenus — Adrianus — ostium.

male additum:

R: Haristobolus — Haristotiles — herudite.

inter vocales:

H: Israhel *et* Israel — Samueli *corr. in* Samuheli *c.* 67, 4 — Iohas *corr. in* Ioas *c.* 111, 1.

ch:

R: achademia — Archadius — Chlodio — Chorinthi — Chyrus — Machedon- — Nichanor — Schilicus.

th:

O: rethor.

R: Demostenes.

p inter *m* et *s:*

H: sumsit *corr. in* sumpsit *c.* 240, 3.

O: sumsit.

geminationes perperam admissae:

R: Affrica — apollogeticum — Assianus — dissertissimus — Effesus.

geminationes perperam neglectae:

R: acuratus.

DE TEMPORVM RATIONE.

LXVI. DE SEX HVIVS SAECVLI AETATIBVS.

1 De sex huius mundi aetatibus ac septima vel octava quietis vitaeque caelestis et supra in conparatione primae ebdomadis, in qua mundus ornatus est, aliquanta perstrinximus, et nunc in conparatione aevi unius hominis, qui microcosmos Grecae a philosophis, hoc est, minor mundus solet nuncupari, de eisdem aliquanto latius exponemus.

2 Prima est ergo mundi huius aetas ab Adam usque ad Noe, continens annos iuxta Hebraicam veritatem mille DCLVI, iuxta LXX interpretes $\overline{\text{II}}$CCXLII, generationes iuxta utramque editionem numero X. quae universali est deleta diluvio: sicut primam cuiusque hominis oblivio demergere consuevit aetatem: quotus enim quisque est, qui suam recordetur infantiam?

3 Secunda aetas a Noe usque ad Abraham generationes iuxta Hebraicam auctoritatem conplexa X, annos autem CCXCII, porro iuxta LXX interpretes ann. ∞LXXII, generationes vero XI. haec quasi pueritia fuit generis populi dei et ideo in lingua inventa est, id est Hebrea. a pueritia namque homo incipit nosse loqui post infantiam, quae hinc appellata est, quod fari non potest.

BFHMOR

Superscr. 2 lxui] lxi *B*, lx (*post* aetatibus) *R* 2 huius *om. H* 1, 1 mundi] seculi *B* 1/2 caelestis et supra] et cael. *F* 2 in qua mundus *om.* F^1 3 aui *M* micromcosmas *B* 4 philosophos B^a 2, 1 ad] a *B* 2 lui] lu *R* $\overline{\text{ii}}$dclxii *R* 3 generationis *R* editione *B* uniuersalis *R*, uniuersali* *H* 4 diluuii *F* prima *F* 5 quotus] quietus B^b sua *B* recordatur *F* 3, 1 hebrecicam H^a 1, 2 auctoritatem] ueritatem *O* 2 complexae *R* aut. ann. H^a ccxcu *R* iuxta *om.* $M^a H^a$ anni *libri* 3 ∞] cc *OR* 4 in] *debuit esse* in ea *sed confirmant lectionem chronica minora antiquiora.*

1 XVI. De mundi aetatibus.

2 (= 1) Sex aetatibus mundi tempora distinguuntur.

3 (= 2) Prima aetas ab Adam usque ad Noe, continens generationes X, annos vero mille DCLVI. quae tota periit diluvio, sicut infantiam mergere solet oblivio.

4 (= 3) Secunda a Noe usque ad Abraham, generationes similiter conplexa X, annos autem CCXCII. quae in lingua inventa est, id est Hebrea. a pueritia namque homo incipit nosse loqui post infantiam, quae et nomen inde accepit, quod fari, id est loqui non potest.

FP

2 distinguntur *FP* 4, 2 a pueritia] an pueritia *F*

4 Tertia ab Abraham usque ad David generationes iuxta utramque auctoritatem XIIII, annos vero DCCCCXLII conplectens. haec quaedam velut adolescentia fuit populi dei, a qua aetate quia incipit homo posse generare, propterea Matheus evangelista generationum ex Abraham sumsit exordium, qui etiam pater gentium constitutus est, quando mutatum nomen accepit.

5 Quarta a David usque ad transmigrationem Babylonis, habens annos iuxta Hebraicam veritatem CCCCLXXIII, iuxta LXX translationem XII amplius, generationes iuxta utrosque codices XVII; quas tamen euangelista Matheus certi mysterii gratia XIIII ponit. a qua velut iuvenali aetate in populo dei regum tempora coeperunt. haec namque in hominibus aetas apta gubernando solet existere regno.

6 Quinta quasi senilis aetas a transmigratione Babylonis usque in adventum domini salvatoris in carnem, generationibus et ipsa XIIII, porro annis DLXXXVIIII extenta, in qua, ut gravi senectute fessa, malis crebrioribus plebs Hebrea quassatur.

7 Sexta, que nunc agitur, aetas, nulla generationum vel temporum serie certa, sed ut aetas decrepita ipsa totius saeculi morte consumenda.

8 Has erumnosas plenasque laboribus mundi aetates quique felici morte vicerunt, septima iam sabbati perennis aetate suscepti octavam beatae resurrectionis aetatem, in qua semper cum domino regnent, exspectant.

---

9 Prima igitur aetate seculi nascentis prima huius die fecit deus lucem, quam appellavit diem. secunda firmamentum caeli in medio libravit aquarum, ipsis aquis *cf. Isidorus chr. 3.*

BFHMOR

4, 1 ab *om.* $B^a M^1$ auctoritate *B* 2 anno *B* aduliscentiam fuit populo *B* 4 generationem M^1 5 quando] quoniam *R* 5, 1 a] ad *M* transmigratione *B* ann. hab. *R* 1/2 hebreicam H^a 2 translatione *B*, interpretes *M* generationis *R* 3 certa *B* mysteria *F* gratiam *B* 4 quam B^1 iunali *R*, in iuuenali M^1 in *om.* R^a 6, 2 in carnem (-ne *R*) *om. in litura non expleta H* uiiii] uiii *M recte corrigens* 3 ut *om. B* senectuti *R* 7, 2 consummenda *M*, consummanda *edd.* 8, 1 etas $B^1 R$ quique] *** quique H^1, sancti quique H^2: *fortasse scr.* quiqui 2 octauam] octaua *** *M* 3 lxuiii *B*, lui *R* 9, 1 *rubricam, quam interponunt libri,* LXVII decursus ($BFHMO^a$, de cursu $O^b R$) aetatum earundem *delevi, quoniam iidem libri postea eam ignorant et caput quod sequitur LXVII faciunt* diei *B*

---

5 (= 4) Tertia ab Abraham usque ad David generationes XIIII, annos vero DCCCCXLII continens. et quod ab adulescentia incipit homo posse generare, Matheus generationum ex Abraham sumpsit exordium, qui etiam pater gentium coustitutus est.

6 (= 5) Quarta a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationibus aeque iuxta Matheum XIIII, annis autem CCCCLXXIII porrecta, a qua regum tempora ceperunt: iuvenalis enim dignitas regno est habilis.

7 (= 6) Quinta deinde usque ad adventum salvatoris in carnem generationibus et ipsa XIIII, porro annis DLXXXVIIII extenta, in qua ut gravi senectute fessa malis crebrioribus plebs Hebrea quassatur.

8 (= 7) Sexta quae nunc agitur nulla generationum vel temporum serie certa, sed ut aetas decrepita ipsa totius saeculi morte finienda.

9 XVII. Cursus et ordo temporum.

10 (= 9) *Prima* ergo *aetas* continet annos iuxta Hebreos ĪDCLVI, iuxta LXX interpretes ĪICCXLII.

FP et inde a c. 10 EHM

5, 2 xlii] xliii *P*, lxii F^1 ex] ab *P* 6, 1 a dauid] ad dauid *F* 2 cccclxxxiii $F^a P$ 3 iuuenilis *P* 7, 2 grauis *F* 8, 1 serie] sirie *P* 2 morti *F* 9 *praescribunt qui hinc incipiunt* (item chronica *ins. M*) de sex aetatibus mundi *EHM*

ac terra cum caelo superiore ac virtutibus, quae in eo conditorem laudarent, ante horum sex dierum exordium creatis. tertia die congregatis in suum locum aquis, quae cuncta contexerant, aridam iussit apparere. quarta sidera in firmamento caeli posuit, quae nunc, quantum aequinoctii coniectura colligimus, XII kalendarum Aprilium vocatur. quinta natatilia et volatilia creavit animantia. sexta animalia terrestria et ipsum hominem formavit Adam, de cuius latere dormientis matrem omnium viventium produxit Evam, quae nunc, quantum mihi videtur esse credibile, X kalendarum Aprilium dies appellatur. unde merito creditur, si non verior sententia vincit, quod beatus Theophilus cum ceteris, non solum Palestinae, sed et permultis aliarum regionum episcopis de pascha disputans scripsit, eodem X kalendarum Aprilium die dominum fuisse crucifixum. decebat enim una eademque non solum ebdomadis, sed et mensis die secundum Adam pro generis humani salute vivifica morte sopitum de productis e latere suo sacramentis caelestibus sponsam sibi sanctificare ecclesiam: qua videlicet die primum Adam, patrem videlicet humani generis ipse creaverat eique de latere costam tollens aedificavit mulierem, cuius adiutorio genus propagaret humanum.

CXXX 10 Adam annorum CXXX genuit Seth, cui supervixit annis DCCC. verum LXX interpretes ante natum Seth posuere annos CCXXX, postea DCC. Seth interpretatur resurrectio, significans resurrectionem Christi a mortuis, cuius mortem inlatam a Iudeis significat Abel, qui dicitur luctus, a fratre Cain occisus. *cf. Isidorus chr. 4.*

CCXXXV 11 Seth ann. CV genuit Enos, cui supervixit annis DCCCVII. porro LXX ante natum Enos an.

BFHMOR

9, 3 superiori *B* 8 quautum *om. B* 8,9 acquinoctium iectura H^a 9 coniecturam F^a collegimus *BR* xii] xu *M* 10 uocatur] dies u. O^b notatilia F^1 13 euam] etiam H^1 17 thophilus B^a phalestinae *R* 19 pascha disputans] paschali putans H^1*(?)* 20 diem *F* 23 salutem uiuificata *B* 24 latere] lecto *M* 25 ecclesiam] et e. *M* qua] quia B^aMO^a 26 patre *F* 10, 1 sedh *R* super] supra *F* 3 natum *om.* H^a sedh *M* annis *B* ccxxx] *cxxx *R* 4 sed *B* interpretatur] significatur *F* 5 a mort. chr. *H* 11, 1 superuixis *** H^1 2 uii (uiii *H*) porro lxx *om. B*

11 (= 10) *Adam* cum esset CXXX annorum, *genuit Seth,* qui pro Abel natus est.
12 (= 11) *Seth* ann. CV *genuit Enos, qui coepit invocare nomen domini.*

EFHMP

11 cum esset *om. F* ann. cxxx *F* 12 sed *F* annos *et* annorum *passim libri pro* ann

CCV, postea posuere DCCVII. Enos interpretatur homo, de quo bene dicitur: iste coepit invocare nomen domini: quia hominum est proprium, ut suae fragilitatis memores invocent conditoris auxilium, eorum dumtaxat, qui in fide Christi viventes filii resurrectionis esse laetentur. *cf. Isidorus chr. 5.*

CCCXXV 12 Enos an. XC genuit Cainan, cui supervixit an. DCCCXV. sed LXX ante natum Cainan CXC ann., postea DCCXV posuere.

CCCXCV 13 Cainan an. LXX genuit Malalehel, post cuius ortum vixit an. DCCCXL. LXX ante natum Malalehel CLXX, postea dixere DCCXL.

CCCCLX 14 Malalehel an. LXV genuit Iareth, cui supervixit an. DCCCXXX. LXX ante natum Iareth CLXV, postea posuere DCCXXX.

DCXXII 15 Iareth an. CLXII genuit Enoch, cui supervixit an. DCCC. in hac generatione nusquam utrique codices discrepant. hunc Enoch nonnulla divine scripsisse Iuda apostolo adtestante conperimus. *cf. Isidorus chr. 9.* sed, ut beatus Augustinus dicit, '*non frustra non* '*sunt in eo canone scripturarum, qui servabatur in* '*templo Hebrei populi succedentium diligentia sacer*'*dotum, nisi quia ob antiquitatem suspectae fidei* '*iudicata sunt, nec, utrum haec essent quae ille* '*scripsisset, poterat inveniri. unde illa quae sub* '*eius nomine proferuntur et continent illas de gi*'*gantibus fabulas, quod non habuerint homines* '*patres, recte a prudentibus iudicantur non ipsius* '*esse credenda*'. *de civ. dei 15, 23.*

DCLXXXVII 16 Enoch an. LXV genuit Mathusalam, post cuius

BFHMOR

11, 3 dcccnii *F*[1], dccui *R*, dccu *B* 5 quia] quod *H*, qui *F*[1]*M*[1] 8 laetantur *O*[2] 12, 1 xc] cx *H* 2 xu *om. B*[a]*M*[1] cain *B* 13, 1 an. *om. H*[a] malelehel *F* 2/3 malelehel *F* 3 dccxl] **cxl *H*[1] 14, 1 malelehel *F* 2 annis dcccxxx *om. R*[1] 3 postea *om. M* dcccxxx *R* 15, 1 clxxii *M* enoc *HO*[1]*R* 2 utrisque *B* 3 enoc *HR* nonnulle *B* diuin*e *H*, diuina *R* 4 adtentante *B* 5 beatus *om. H*[1] agustinus *M* 7 suaedentium *B* 8 quia] quod *R* ob] ab *BFM* antiquitatum *O*[a] 10 scripsisse *B* inuenire *R* 11 praeferuntur *F* 11/12 de gig. fabulas *om. H* 12 habuerunt *B* 13 a *om. F* indicam** *H*[1] 14 esse (*om. H*) cr.] cr. esse *B* 16, 1 enoch] in hoc autem *M* lx*u *M*, clxu *F*[1] matusalam *B*, matusalem *R*

13 (= 12) *Enos* annorum XC *genuit Cainan* [cui nomen interpretatur natura dei]. *M*

14 (= 13) *Cainan* annorum LXX *genuit Malalcel* [qui interpretatur plantatio domini]. *FMP*

15 (= 14) *Malalcel* annorum LXV *genuit Iareth* [qui interpretatur discendens vel portans]. *M*

16 (= 15) *Iareth annorum CLXII genuit Enoc, qui translatus est* a deo.

17 (= 16) *Enoc* annorum LXV *genuit Matusalam* [qui interpretatur dedicatio]. *M*

17[a] [Concupiscunt filii dei filias hominum]. *FP*

EFHMP

14, 1 malalehel *EMP*, malehel *F* qui interpretatur] *FP*, cuius nomen dicitur *M* 15, 1 malalcel *EMP*, malehel *F* 17 lxu] lxxii *H*[1]

ortum ambulavit cum deo trecentis annis. LXX ante natum Mathusalam posuere CLXV annos, postea CC. *et bene in septima generatione Enoch,* August. de c. d. 15, 19. *qui interpraetatur dedicatio, tulit a mortalibus deus,* quia civitas electorum in sex huius seculi pro deo laborans aetatibus in septima sabbati futuri gloriam dedicationis exspectat. at quod reprobi sola praesenti sunt felicitate contenti, *Cain civitatem, quam statuit, non in septima generatione, sed in primogenito Enoch filio consecrat.* August. de c. d. 15, 17.

DCCCLXXIIII 17 Mathusalam an. CLXXXVII genuit Lamech, cui supervixit an. DCCLXXII, id est usque ad diluvium. LXX ante natum Lamech CLXVII ponunt annos, postea DCCC et duos. qui numerus, ut lector facillime videbit, iuxta Hebraicam veritatem XX annis, iuxta ipsorum vero auctoritatem XIIII annis diluvii tempora transit. de qua famosissima questione doctissimi patres, Hieronimus in libro questionum Hebraicarum, Augustinus in libro de civitate dei XV plenissime disputant. Hier. quaest. in gen. 5, 25. August. de c. d. 15, 11.

MLVI 18 Lamech an. CLXXXII genuit Noe, cui supervixit annis DXCV. LXX ante natum Noe ponunt annos CLXXXVIII et postea DLXV. in hac sola generatione summa universitatis discrepat, quia XX et IIII annis plus vixisse Lamech in Hebreis quam in LXX translatorum codicibus invenitur.

MDCLVI 19 Noe anno DC venit diluvium mense secundo, XVII die mensis. sane de differentia annorum inter Hebream et LXX interpretum auctoritatem ne quis nos laceret novas movisse questiones, legat prefatorum patrum memorata opuscula et intel-

BFHMOR

16, 2 deo] domino *M* 2 3 trecentis (cc *R*) a. lxx (autem *ins. H*) ante natum *om. B* 3 matusalam B^aH^a, mathusalem M^1, matusalem *R*, mathussalam *F* 4 inoch *M* 8 ad quod *H*, et quod *R*, atque BF^1MO, etque F^2 reproui B^b, reprolui B^a 10 quam] quia *B*, quc *F* 11 enoc *R*, inoch *M* *post* consecrat *inserit (adiecta hic et postea in margine littera N)* Enoch annorum CLXV . . . filias hominum, *scilicet Isidori chron. c. 10. 11, F* 17, 1 matusalam H^a, mathusalem *M*, matusalem *R*, mathussalam *F* 2 lxxii] lxxxu *R* 4 numeros BMR^a 5 facillimae H^a hebreicam *H* 7 transiuit *R* 7/8 formosissima F^1 8 questio *M* doctissima R^a 9 questionem R^a agustinus *M* 10 *post* disputant *ins. Isidori chron. c. 12—14 ut supra F* 18, 1 ii] iii *B* 2 dxcu] dxxu *R*, decu *B*, d**u F^1 3 dlxu] delxu *R* 4 quia] quod F^2R 5 uixisset *B* in *om. F* 6 quam] qui R^a in *om. B* *post* invenitur *ins. Isidori chron. c. 16 ut supra F* 19, 1 annum H^1 2 sane] ane *B* de *om.* F^2M^1 differen|a *H* inter] est inter O^b 5 patrum *om. R*

18 (= 17) *Matusalam* ann. CLXXXVII *genuit Lamech.*
19 Gigantes nati sunt.
20 (= 18) *Lamech* ann. CLXXXII *genuit Noe, qui arcam aedificavit.*
21 (= 19) *Noe annu DC venit diluvium.*

EFHMP

19 gigantes (hac generatione g. *M*) n. s. *om. H* 20 clxxxii] cexxxii *F* 21 uenit] tunc uenit *HM*

leget hanc iam olim notissimam fuisse distantiam, cuius originem distantiae cum beatus Augustinus sollertissimae quaesisset, dixit in libro supra scripto capitulo XIII inter alia sic: '*Credibilius* *August. de c. d. 15, 13.* '*ergo quis dixerit, cum primo de bibliotheca Ptolo*'*mei describi ista coeperunt, tunc aliquid tale fieri* '*potuisse in codice uno, sed primitus inde de*'*scripto, unde iam latius emanaret, ubi potuit* '*quidem accidere etiam scriptoris error. sed hoc* '*in illa questione de vita Mathusalae non absur*'*dum est suspicari*'. et post aliquanta: '*rectae* '*fieri*', inquit, '*nullo modo dubitaverim, ut, cum* '*diversum aliquid in utrisque codicibus invenitur,* '*quando quidem ad fidem rerum gestarum utrumque* '*esse non potest verum, ei linguae potius credatur,* '*unde est in aliam per interpretes facta translatio.*'

20 Secunda seculi aetate prima huius die, quae est XXVII mensis secundi, egressus est Noe de arca, in qua pauci, id est VIII animae salvae factae sunt per aquam. quod memorans in epistola beatus apostolus Petrus mirifice statim exponere curavit, cum subiunxit: '*quod et vos nunc* *1. Petr. 3, 21. 22.* '*similis formae salvos fecit baptisma, non carnis* '*depositio sordium, sed conscientiae bonae interro*'*gatio in deum per resurrectionem Iesu Christi,* '*qui est in dextera dei*'. in aqua diluvii baptismum, in arca et his, quae continebat, ecclesiam et fideles illius, in octonario animarum numero mysterium dominicae resurrectionis, in cuius fide baptizamur, docens esse figuratum. *cf. August. contra Faustum 12, 14. 15.*

MDCLVIII 21 Sem C an. genuit Arfaxat biennium post diluvium.

BFHMOR

19, 7 agustinus *M* 9 xiii] xiiii *B* 10 bibliotheca] inbliuiotecha *B* 11 ista] ita *B* 12 uno *om.* *H*¹ primitus] primus *H*¹ 14 accedere *M* sed] sed et *R* 15 mathussalae *F* 17 dubutauerim *H* 18 diuersu *B* utriusque coticibus *M*¹ 21 alia *B* 20, 2 xxui *F* egr. c. n. d. arca *om.* *B* 4 memorans] commemorans *O(?)*, recommemorans *R(?)* epistola] e. sua *R* 6 nos *B* 7 saluos] salbos nos *B* 8 consciae *H*¹ 10 dexteram *B* dilui *R* 11 archa *H*¹ his quae] his qui *F*², in his qui *M* 12 illius] ipsius *BO* 21, 1 arfaxath *B*, arfaxaz *M*² biennio *O*ᵇ*R*

22 XVIII. De secunda aetate.

23 (= 20) *Secunda aetas* continet ann. iuxta Hebreos CCXCII. iuxta LXX interpretes DCCCCXLII [1]) vel adiecto Cainan ĪLXXII.

24 (= 21) *Sem* [c annorum] *ann. II post diluvium genuit Arfaxath, a quo Chaldei.* *EH*²

EFHMP

22 *om.* *HMP* 23, 1 iuxta (*om.* *P*ᵃ) hebreos *post* ann. *II* dcccxlii *P*ᵃ 2 adiecta *P* cainan *om.* *F* 24 ii] u *M*

1) *Hic numerus est annorum aetatis tertiae.*

ab Arfaxat Chaldeos originem duxisse Hieronymus scribit. supervixit autem Sem nato Arfaxat *Hier. quaest. in gen. 10,23.* D annis, id est usque ad quinquagesimum annum nativitatis Iacob.

MDCXCIII 22 Arfaxat an. XXXV genuit Sale.

23 Hic LXX interpretes una generatione plus quam Hebraica veritas posuere, dicentes quod Arfaxat cum esset annorum CXXXV, genuerit Cainan, qui, cum CXXX annorum fuerit, ipse genuerit Sale. quorum translationem euangelista Lucas hoc loco videtur esse secutus. verum chrono- *Hieronymus praef. chron. p. 8 Sch.* graphi Grecorum cum generationum seriem ad auctoritatem Hebraicam castigassent, ablata una generatione Cainan, nec tamen numerum annorum in generationibus. quas cum eis habuere communes, ad eorum auctoritatem castigare curassent, propriam secuti auctoritatem dederunt huic aetati annorum summam minorem quidem LXX translatorum editione an. CXXX, sed Hebraica veritate annis DC et L maiorem, id est, annos nongentos et XLII. vixit autem Arfaxat post natum Sale an. CCC et tribus, cui tamen LXX post natum Cainan scribunt an. CCCCXXX, et Cainan post natum Sale CCCCXXXVIII.

MDCCXXIII 24 Sale an. XXX genuit Heber, cui supervixit an. CCCCIII. LXX ante natum Heber posuere an. CXXX, postea CCCXXX. ab hoc Heber Hebreorum nomen et genus oritur.

MDCCLVII 25 Heber an. XXXIIII genuit Falech, cui supervixit
an. CCCCXXX. LXX ante natum Falech annos
26 posuere CXXXIIII, postea CCLXX. Falech interpretatur divisio, cui propterea tale nomen inposuere parentes, quia tempore nativitatis ipsius terra per linguarum confusionem divisa est. cuius divisionis Arnobius rethor in expositione psalmi *Arnob. l. c. p. 481 Migne.*

BFHMOR

21, 2 ab *om. R*[1] arfaxath *BH*, arfaxaz *M*[2] chaldeos (caldeos *H*[1]) . . . 3 superuixit *om. F*[1] 3 arfaxaz *M*[2] 4 quingesimum *H* 22 arfaxath *BH*[2], arfaxaz *M*[2] 23, 1 unam generationem *R* quam] que *M* 2 hebreica *H* arfaxath *BH*[2] 3 esse *B* 4 fuer. an. *B* 5 translatione *BM* 6 loco] in loco *F*[2]*R* 9 nemerum *H*[a] 11 auctoritate *B* castigare] -rent *H*[1] 12 secuti auctoritatem] securitatem *F*[1] 14 edicione *H* 14/15 hebraicam ueritatem *F* 16 arfaxath *B* 17 sale . . . 18 natum *bis M* 18 cccc] ccc *R* 19 post] prae *H* 24, 1 eber *F* 2. 3 eber *R* 4 gens *FR*[1] 25, 1 eber *R* phalech *R* 2 cccc] *ccc *R* phalech *R* 26, 1 iiii] in *B* postea] poste *F* phalegh *R* 2/3 inposuere] in *H*[1] 3 quia] quod *F*[2]*HR*

25 (= 22) *Arfaxath* ann. XXXV *genuit Sale, a quo Samarite et Indi.*
26 (= 24) *Sale* annorum XXX *genuit Heber, a quo Hebrei.*
27 (= 25) *Heber* annorum XXXIIII *genuit Falech.*
28 (= 26) *Turris aedificatur.*

EFHMP

25 sale] *M*, salae *EH*, sela *FP* samaritani *EHM* indii *H* 26 sale] *HM*, salae *E*, sela *FP* 27 heber *M* 28 aedificabatur *EHM*

CIIII ita meminit: *'Sem primogenito Noe pars 'facta est a Persida et Bactris usque in Indiam 'longe et usque Rinocoruras, quae spatia terrarum 'habent linguas sermone barbarico XX et VII. in 'quibus linguis gentes sunt patriarum quadrin'gentae et sex non diversarum linguarum, sed, ut 'dixi, diversarum patriarum. verbi gratia, cum 'una lingua Latina sit, sub una lingua diversae 'sunt patriae Bruttiorum, Lucanorum, Apulorum, 'Calabrorum, Picentum, Tuscorum, et his atque*

27 *'huiusmodi similia si dicamus'.* Cham vero secundus filius Noe a Rinocoruris usque Gadira habens linguas sermone Punico a parte Garamantum, Latino a parte boreae, barbarico a parte meridiani Aethiopum et Aegyptiorum, ac barbaris interioribus vario sermone XXII linguis in patriis

28 CCCXC et IIII. Iafeth autem tertius a Media usque ad Gadira ad boream. habet autem Iafeth flumen Tigridem, qui dividit Mediam et Babyloniam in patriis CC, sermone vario in linguis XX et tribus. fiunt ergo omnes simul linguae LXX duae, patriae autem generationum mille, quae in tripertito saeculo hoc ordine sitae sunt. habet, ut diximus, Iafeth flumen Tigridem, qui dividit Mediam et Babyloniam, Sem autem Eufraten, Cham vero Geon, qui vocatur Nilus.

MDCCLXXXVII 29 Falech an. XXX genuit Reu, cui supervixit an. CCVIIII. LXX ante natum Reu CXXX an. ponunt, postea CCVIII.

30 *His temporibus primum templa constructa et qui-* Isidorus chr. 24.
dam principes gentium tamquam dii sunt adorati.

MDCCCXVIIII 31 Reu an. XXXII genuit Seruch, cui supervixit

BFHMOR

26, 6 ita *om. B*[1] 7 india *M* 8 rinocoruros *R* 9 habet *R*[a] barbarica *R* 10/11 quadringenti *B*, xl *F* 13 sint *BR*[2] 14 brutiorum *B*, brutorum *R*[a] 16 modi *om. H*[a] 27, 2 rinocururis *B*, rinocorusis *R* gaduxa *B* 3 a parte g.] aperte g. *H*[1] 4 a parte b.] aperte b. *H*[1] 4/5 meridiano *F*[1] *H* 5 ac] a *B* 28, 1 duobus *H* moedia *H* 2 ad gadira] gadira *F*[1] iafech *M*[a] 3 trigridem *B*, tygriden *R* qui diuidit (uidit *H*[1]) *om. M*[1] moediam *H* 3/4 babiloniam *H* 6 mylle *H* 7 triperato *R* 8 trigridem *O*, tygriden *R* qui diuidit (uidit *H*[1]) mediam (moediam *H*) *om. R*[1] 9 autem *om. R* 10 gion *R* *post* nilus *ins. Isidori chron. c. 22 ut supra F* 29, 1 falec *H*[1] reum *R* 2 natu *B* reum *R* 3 ccuiiii *R* 30, 2 adorari *H*[1] 31, 1 reum *R* xxxu *B*

29 (= 29) *Falech* annorum XXX *genuit Reu.*
30 (= 30) *Dii primum adorantur.*
31 (= 31) *Reu* annorum XXXII *genuit Seruch.*

EFHMP

29 falec *H* 31 saruch *M*

an. CCVII. LXX ante natum Seruch CXXXII ponunt an., postea CCVII.

32 *Scytharum regnum dicitur exortum, ubi primus regnavit Tanaus.* *Isidorus chr. 26.*

MDCCCXLVIIII 33 Seruch an. XXX genuit Nachor, cui supervixit an. CC. LXX ante natum Nachor ponunt ann. CXXX, postea CC.

34 *Aegyptiorum dicitur imperium inchoare, primo eis regnante Vizoves.* *Isidorus chr. 28.*

MDCCCLXXVIII 35 Nachor ann. XXVIIII genuit Thare, cui supervixit ann. CX et VIIII. LXX ante natum Thare ponunt annos LXX novem, postea CXXVIIII.

36 *Assyriorum Syciniorumque regnum nascitur: his primum Belo, illis Aegialio regnante.* *Isidorus chr. 30.*

MDCCCCXLVIII 37 Thare an. LXX genuit Abraham, cui supervixit CXXXV an. hactenus secunda seculi aetas protenditur, cuius tota serie recensita beatus Augustinus in libro de civitate dei XVI, capitulo X, hoc modo conclusit: *fiunt itaque anni a diluvio usque ad Abraham mille LXXII secundum vulgatam editionem, hoc est, interpretum LXX. in Hebreis autem codicibus longe pauciores annos perhibent inveniri, de quibus rationem aut nullam aut difficillimam reddunt.* *August. de c. d. 16, 10.*

IIXXIII 38 Tertia mundi aetas a nativitate coepit Abraham

BFHMOR

31, 2 ccuiii *M*, ccuiiii *R* 3 ann. pon. *R* 32, 1 regnum *om.* B^a exortum *om.* H^a 2 tanas B^1, taurus *R*: Tanaus *Iustinus*, Tanus *libri Isidori plerique (vol. 2 p. 430)* 33, 2 ponunt . . . 34, 1 aègyptiorum *om.* B^a 3 cxxx . . . 36, 2 regnante *in litura breviore* H^2 cxxx *om. in. sp. vac. F* 34, 1 imp. dic. *R* inquoare *B* 2 uizoues] FH^2, uizobes *M*, uizober *B*, vizoue *O*, zoes *R*: Vezovis *Iustinus.* Zoes *Isidori libri* 36, 1 syciniorumque] *O*, siciuiorumque *F*, sycinorumque M^2, sychiniorumque *R*, sycimiorumque *B*, sy**orumque M^1, sicioniorumque H^2, *def.* H^1 2 bello F^2 aegilio H^2, *def.* H^1 *post* regnante *ins. Isidori chron. c. 30 ut supra F* 37, 2 an. cxxxu an. *B*, ann. cxxxu *R* seculi aet. *om. B* 3 recenseta *BF* 3/4 agustiuus *M* 4 xui] xuii *H* 6 secundum *om. R* 7 edicionem *H* 10 inuenire M^1 11 *post* reddunt *ins. Isidori chron. c. 32* (*hac forma:* huius tempore sub quo Zoroastris magicae artis inuentor a Nino rege occiditur) *et 33 ut supra F* 38, 1 mudi *R*

32 (= 32) *Regnum inchoat Scitharum.*

33 (= 33) *Seruc* annorum XXX *genuit Nachor.*

34 (= 34) *Regnum Aegyptiorum nascitur.*

35 (= 35) *Nachor* annorum XXVIIII *genuit Thara.*

36 (= 36) *Regnum Assyriorum et Syciniorum exoritur.*

37 (= 37) *Thara annorum LXX genuit Abraham.*

38 Semiramis condidit Babyloniam.

39 XVIIII. De tertia aetate.

40 (= 38) *Tertia aetas* continet ann. DCCCCXLII.

40a [Abraham ann. LXXV venit in Chananeam]. *FP*

EFHMP

32 inchoat scytharum (scitarum *H*)] *HM cum Isidoro*, sc. (schitarum *F*) inch. *EFP* 33 saruch *M* 34 aeg. nasc.] *FP cum Isidoro*, incipit aeg. *EHM* 35 tharae *H*, thare *E* 36 assiorum *P* et syciniorum *om. EHM* 37 thare *EM* 38 semeramis *EFH* babylonem *EH*, babyllonem *M* 39 *om. HMP*

patriarchae, qui LXXV annorum cum esset, relicta gente patria ad imperium dei venit in terram Chanaan, accipiens promissionem nascituri de suo semine salvatoris, in quo benedicerentur omnes gentes simul et se ipsum in gentem magnam esse futurum, quarum una spiritalis, altera est promissio carnalis. his temporibus Ninus et Semiramis Assyriis regnant.

IIXXXIIII 39 Abraham an. LXXXVI genuit Ismahel, a quo Ismahelitae: genuit autem Ismahel XII duces et vixit an. CXXXVII.

IIXLVIII 40 Idem Abraham an. C genuit Isaac, qui primus et solus in tota testamenti veteris serie legitur octava die circumcisus. quod non sine magno mysterio privilegium est filio promissionis donatum.

IICVIII 41 Isaac an. LX genuit Esau et Iacob patriarchas Idumeae et Israheliticae gentis, post quorum ortum vixit an. CXX.

42 *His temporibus primus apud Argos regnavit Inachus an. L, cuius filia Io, quam Aegyptii mutato nomine Isidem colunt.* *Hier. 161.*

IICCXXXVIII 43 Iacob CXXX an. descendit in Aegyptum in animabus LXX.

44 *Huius temporibus Memfis in Aegypto ab Apc Argivorum rege condita.* *Hier. 282. 271.*

45 *Sparta quoque a Sparto filio Foronei regis Argivorum conditur.* *Hier. 300.*

BFHMOR

38, 2 esse *B* 3 terra *BFM* 4 chanaham *B* 5 semini *B* saluatorem *M* benedicentur *R*ª 8/9 semirames *M*¹, semiremis *H*¹ 9 assiri *R*ª 39, 1 lxxu *R* ismahel] mahel *R*¹ 2 xii duces *om.* *R*¹ 3 cxxuii *B*ª 40, 2 tota testamenti] testamenti *B*ª, totamenti *B*ᵇ 4/5 denatum *B* 41, 1 lx] lxx *H* et iacob *bis R* 2 hisraheliticae *H* quarum *B* 42, 3 isiden *R* *post* colunt *ins. Isidori chron. c. 35—38 ut supra F* 43, 1 cxxx ann.] *HMO*ª, ann. cxxx *BFO*ᵇ*R* 45, 1 ab sparto *M*, a sparte *B* feronei *H* 2 condita *H*: *post* conditur *ins. Isidori chron. c. 40. 41 F*

---

41 (= 40) *Abraham ann. C genuit Isaac.*
42 (= 39) Nam primo *genuit Ismahel, a quo Ismahelite.*
43 (= 41) *Isaac annorum LX genuit Iacob.*
44 (= 42) *Regnum inchoat Argivorum.*
45 (= 43) *Iacob annorum XC genuit Ioseph.*
46 (= 44) Memphis in Aegypto conditur.
47 *Ioseph ann. CX vixit.*
48 *Grecia* sub Argo *segetes habere coepit.*
49 *Hebreorum servitus ann. CXLVII.*
50 Cecrops Athenas condidit.

EFHMP

42 primum *EHM* 44 inchoat] incipit *EHM* 48 graecia] in gr. *E* segites sub argo coep. hab. *EHM* 49 cxluii] cxlu *HM*, clxu *E* 50 conditur *EHM*

$\overline{\text{II}}$CCCCLIII 46 *Habitatio filiorum Israhel, qua manserunt in* Hier. 75. *Aegypto, fuit CCCCXXX annorum*, quibus expletis eadem die egressus est omnis exercitus domini de terra Aegypti, *ut scriptura testatur Exodi:* quorum tamen summam annorum chrono- 12, 40. graphi a LXXV anno nativitatis Abraham, quando terram repromissionis intravit, conputant, sequentes editionem LXX interpretum, quae dicit: *habitatio autem filiorum Israhel, qua habitaverunt in Aegypto et in terra Chanaan ipsi et patres eorum anni CCCCXXX.* quam necessario sequendam et ipsa Hebraica veritas ostendit, quae narrat Caath filium Levi, quem natum esse con- Gen. 46, 11. stat in terra Chanaan, vixisse annos CXXXIII et filium eius Amram patrem Moysi annos CXXXVII et ipsum Moysen LXXX fuisse annorum tempore egressionis de Aegypto. quia nimirum horum summam annorum constat CCCC et XXX implere non posse. adnuit autem horum translationi et apostolus, cum ait: *Abrahe dictae sunt promissio-* Paul. ad Gal. 3, 16. 17. *nes et semini eius; non dicit, et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno. et semini tuo, qui est Christus. hoc autem dico, testamentum confirmatum a deo, quae post CCCC et XXX annos facta est lex, non inritum facit ad evacuandas promissiones patrum.*

$\overline{\text{II}}$CCCCXCIII 47 Moyses annis XL eductum ex Aegypto regit populum Israhel in deserto, quorum primo anno tabernaculum domino construit, et septem mensibus opus perficiens mense primo anni secundi, prima die mensis erexit. *hucusque*, ut Eusebius Hier. 545. commemorat, *V libri Moysi continent gesta annorum $\overline{\text{III}}$DCCXXX secundum LXX seniorum interpretationem.* quot vero annos huius temporis Hebraica veritas contineat, Iosephus in primo

BFHMOR

46, 1 qua] quam *B*, quia H^1 2 aegyptum *B* 7 terra *B* 8 quae] qui *B* 9 autem *om.* *B* quam *BM*, quae *F* 10 in terra] terra F^2, in terram (?) *B* 13 chaath *BR*, caaht *M*, cahat *F* 13/14 coust. esse *BO* 14 terram *B* chaan H^1 15 mosi *HR* 16 mosen *HR* 17 quia] quam $F^b H O^a$, quae F^a 18 summa *F* 20/21 promissiones M^1 21 semini ei. non dicit et seminibus (esse minibus *B*)] et seminibus non dicit et semini eius *H* 23/24 confirmatum] ***tum H^1 24 quae] qui *B* 26 *post* patrum *ins. Isidori chron. c. 45. 46. 47—53 ut supra F* 47, 1 moses *FHR* aegyptum BH^1 regit] rexit *M*, *bis* B^a 2 annum *B* 7 $\overline{\text{iii}}$] $\overline{\text{iiii}}$ O^a 8 interpretationum B^a 9 hebreica *H* ioseppus *B*

51 (= 47) *Moyses annis XL* rexit Israel.

52 Lacedemon conditur.

EFHMP

51 moses *FP* 52 lacedimon *P*

contra Appionem grammaticum libro ita commemorat: *neque igitur innumera apud nos habentur volumina inter se invicem discordantia, sed duo tantum et XX sunt libri, qui omnium temporum seriem continent,* qui et iustae creduntur divinitus inspirati. *ex quibus quinque sunt Moysi, continentes leges vitae et successionis humanae prosapium usque ad ipsius Moysi terminum pertendentes. qui paulo minus ad $\overline{III}$ annorum continentiam gerunt.* — *Ioseph. contra Ap. 1, 8.*

IIDXVIIII 48 Iosue an. XXVI regit populum Israhel, ut Iosephus docet (*Ioseph. ant. 5, 1, 29 (Ruf.).*): nam scriptura sancta quot fuerint anni ducatus illius, tacet. quare vero Eusebius in chronicis XXVII posuerit, infra dicemus (*Hier. 546.*). primo autem sui ducatus anno Iosue, primo mense, decima die mensis populum patefacto Iordanis alveo in terram repromissionis induxit, *quo videlicet anno, ut in chronicis praefati Eusebii repperimus, principium erat quinquagesimi primi iobelei secundum Hebreos* (*Hier. 550.*), id est, $\overline{II}$D anni erant ab initio mundi completi, singulis iobeleorum ordinibus per quinquagenos annos deputatis. at vero hanc temporis huius esse summam nostra inquisitio nequaquam invenire valuit. constat enim quia CIƆDCLVI ad diluvium usque fuere anni. inde ad Abraam CCXCII, qui LXXV erat annorum, quando promissionem dei accepit. promissionis anni CCCCXXX, ducatus Moysi anni XL, qui profecto numerus non $\overline{II}$D, sed septem minus, id est $\overline{II}$CCCCXCIII, ut praenotavimus, annos implet.

$\overline{II}$DLVIIII 49 *Othoniel an. XL de tribu Iuda primus Israhel* (*Hier. 573.*)
50 *iudex domino iubente constituitur.* Huius tempori-

BFHMOR

47, 10 librum B^a ita *om. B* 11 neque] n. enim *B* 14 et *om.* F^1 16 mosi *FR* legis B^bR 17 prosopiam *H* mosy *M*, mosi *F* 18 ad] a. d. *(sic) H*, a *B* 19 *post* gerunt *ins. Isidori chr. c. 55—58 ut supra F* 48, 1 ut] et F^1 1/2 iosepus *B* 2 nam] iam *B* fuerit M^1 3 ducatum *B* 5 ducatos B^a decimo *M* 6 patefacta H^1 7 repromissiones H^1 9 quinquagesimi primi] *sic Beda cum Eusebio Armeniaco et optimis libris Hieronymianis,* secundo *deteriores* iubelei BO^bR 10 anni $\overline{\overline{i}}$id *FHM* 11 completi] c. sunt *M* per] post *B* 11/12 quinquagesios H^a 12 annos *om.* F^2 13 nostram *F* nequaque *R* 15 a diluuio M^1 fuere] adfuere F^1 inde] cede *B* ad *om.* H^1 17 dei] ei** H^1 anni] annis F^2 18 mosi F^2H 20 cccc] cc H^1 inplet] *edd.*, implent *BFHMO*, impleri *R*: *post id Isidori chron. c. 60 ut supra ins. F* 49 israheli *B*

53 (= 48) *Iosue annis* XXVI.
54 Iudices a Moyse usque ad Samuel praefuerunt [ann. CCCV]. *FP*
55 (= 49) *Othoniel annis XL.*
56 *Cadmus* Thebarum rex *Grecas litteras invenit.*

EFHMP

54 mose *FP* ad *om. EHM* praefuerunt] pr. israheli *HM* 56 cathmus *EHM*

bus primis filii Israhel serviere Chusan Rasathaim regi Mesopotamiae octo annis.

IIDCXXXVIIII 51 Aoth an. LXXX filius Gera, filii Gemini, qui utraque manu utebatur pro dextera, cuius in primis servivit Israhel Eglon regi Moab annis XVIII, donec eum ipse percusso Eglon liberavit.

52 *Hoc tempore Cyrenae civitas condita est in Libya.* Hier. 686.

IIDCLXXVIIII 53 *Deborra an. XL prophetissa de tribu Effraim, cum* Hier. 693.
Barach de tribu Nepthalim, cuius in initio ducatus obpressit filios Israhel Iabin rex Chanaan XX an., qui regnabat in Asor. sed occiso ab Israel principe militiae eius Sisara humiliatus tandem ac deletus est.

54 *Hoc tempore Miletus condita.* Hier. 730.

IIDCCXVIIII 55 *Gedeon an. XL ex tribu Manasse.* sub quo ser- Hier. 733.
vivit Israhel Madianitis et Amalecitis VII annis. sed Gedeon pugnante liberatus est.

56 *Tirus condita ante templum Hierosolymorum annis* Hier. 735.
CCXL, ut scribit Iosephus.

IIDCCXXII 57 *Abimelech an. tribus, filius Gedeonis*, qui regna- Hier. 773.
bat in Sychem.

58 *Hercules Ilium vastat.* Hier. 773.

IIDCCXLV 59 Thola an. XXIII, filius Phoa patrui Abimelech, vir de Isachar, qui habitabat in Sanir montis Effraim.

60 *Bellum Laphitarum et Centaurorum, quos scribit* Hier. 776.
Palefatus primo de incredibilibus libro nobiles fuisse equites Tessalorum.

BFHMOR

50, 2 cusan *R* rasataim *O*ª 3 *post* annis *Isidori chron. c. 62—64 ut supra ins. F* 51, 1 iera *R* iemini *HR* 3 primis] principiis *R* seruiunt *B*, seruauit *H*ª 52 cynere *B* conditae *B* *post* libia *Isidori chron. c. 66—72 ut supra ins. F* 53, 1 debbora *R*, debora *B* efraim *OR* 2 in *om.* *BFMR*¹ 3 chaan *F* 4 regnauat *F*¹, regnauit *F*²*R* ocioso *H*¹ 5 israhelis *B* miliciae *H* sisarra *B*, sisaram *M* 54 militus *M*¹ *post* condita *Isidori chron. c. 74—76 ut supra ins. F* 55, 1 iedeon *R* manase *H*¹, mannasse *BF*¹ 2 amalechitis *BFH*²*MO*²*R* uii] uiii *H*, iiii *B* 3 iedeon *R* 56, 2 ut scr. ios. *om.* *R*¹ *post* iosephus *Isidori chron. c. 79. 80 ut supra ins. F* 57, 1 *edeouis *R*¹ 58 *post* uastat *Isidori chron. c. 82 ut supra ins. F* 59, 2 uir *om.* *H*ª 60, 1 lapidiarum *R*¹, laphidarum *R*² quo *B*

57 (= 51) *Aoth annis LXXX.*
58 Amphion musicus claruit.
59 (= 53) *Deborra annis XL.*
60 Primus Latinis regnat Picus.
61 (= 55) *Gedeon annis XL.*
62 Orpheus Linusque musici claruerunt.
63 (= 57) *Abimelec annis III.*
64 Iste LXX fratres suos interfecit.
65 (= 59) *Thola annis XXIII.*

EFHMP

59 debbora *EHM* 64 fr. s. iste lxx *P* interfecit] occidit *F*

61 In Troia *post Laomedontem regnavit Priamus.* Hier. 781.
IIDCCLXVII 62 *Iair an. XXII ex tribu Manasse.* Hier. 798.
63 *Hercules agonem Olympiacum constituit, a quo* Hier. 806.
usque ad primam Olympiadem supputantur anni
CCCCXXX.
IIDCCLXXIII 64 Ieptae Galadites an. VI Philistim et Ammanitae cf. Hier. 829.
deprimunt Israel, ex quibus Ammanitae debellantur ab Iepthae. *qui in libro iudicum ab aetate* Hier. 823.
Moysi usque ad semetipsum ait supputari an. CCC.
IIDCCLXXX 65 Abessan de Bethleem an. VII.
66 *Agamemnon imperat Mycenis annis XXXV, cuius* Hier. 820.
anno XV Troia capitur.
IIDCCXC 67 Achialon Zabulonitis an. X. *hic cum annis X* Hier. 832.
suis in LXX interpretibus non habetur, pro quorum damno supplendo Eusebius Iosue filio Nun, Samueli et Sauli, quorum annos scriptura non dicit, plures annos, quam in Iosepho legebat, adnotavit, quatinus ab egressu Israhel ex Aegypto usque ad aedificationem templi CCCCLXXX annorum summam, quam scriptura praedicat, haberet.
IIDCCXCVIII 68 Labdon de tribu Effraim an. VIII.
69 *Huius anno tertio Troia capta est, conpletis a primo* Hier. 835.
anno Cecropis, qui primus apud Atticam regnavit, an. CCCLXXV.
70 *A XL autem et tertio regni Nini Assyriorum regis an. DCCCXXXV.*
Mortuo Labdon servivit Israhel Philisteis an. XL.

BFHMOR

61 *post* priamus *Isidori chron. c. 85 ut supra ins. F* 62 manase *H*, mannasse *BF* 63, 1 herculis *M* a *om.* R^1 2 olympiadam F^1 3 *post* ccccxxx *Isidori chron. c. 88 ut supra ins. F* 64, 1 philirthim R^1 4 mosi *FH* ait suppntari (-re *R*)] supputari H^1, supputauit H^2 *post* ccc *Isidori chron. c. 90. 91 ut supra ins. F* 65 abesan *F*, abersan *B*, abesian R^1 66, 1 agamenon *R* miscenis *B* 1/2 cuius a. xu *om.* B^1 2 troica H^1 *post* capitur *Isidori chron. c. 93 ut supra ins. F* 67, 1 ahilon R^1 zabulonites F^2MO^bR x *om. B* 3 ioseae *B* non R^1 5 quam] quos *B* in *om.* F^2 legabat M^1 7 ad *om.* R^1 8 quam] quod *H* scripturam *B* 68 nabdon *(err. miniatoris)* H^1 aun. uiii *om.* M^1 70, 1 quadrigesimo *M* *post* xl *Isidori chron. c. 95—97 ut supra ins. F*

66 (= 61) *Priamus regnat in Troia.*
67 (= 62) *Iair annis XXII.*
68 *Carmentis Latinus litteras repperit.*
69 (= 64) *Iepthe annis VI.*
70 *Hercules se flammis iniecit.*
71 (= 65) *Abessa ann. VII.*
72 (= 66) Bellum Troiae decennale surrexit.
73 (= 67) Achialon ann. X. hic in LXX interpretibus non habetur.
74 (= 68) *Labdon ann. VIII.*
75 Aeneas venit Italiam.

EFHMP

68 carmentes *P* repperit] inuenit *F* 70 herculos H^a flammis] in flammis *M* iniacit *P* 71 abesse H^a 72 troge *H* 73 aialon *F*, ahialon P^b, ahiolon P^a interpretes *P* 74 lapdon *F* 75 in italiam *F*

IIDCCCXVIII 71 Samson de tribu Dan an. XX. hactenus iudicum liber tempora signat, habens annos CCXCVIIII, iudices autem XII.

72 *Latinis, qui postea Romani nuncupati sunt, post tertium annum captivitatis Troiae, sive, ut quidam volunt, octavum, regnavit Aeneas an. tribus. post quem Ascanius an. XXXVIIII. ante Aeneam Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus in Italia regnarunt an. circiter CL. Ascanius Aeneae filius Albam urbem condidit.* (*Hier.* 839. — *Hier.* 845.)

IIDCCCLVIII 73 *Heli sacerdos an. XL. in Hebreorum libro XL anni inveniuntur, in LXX autem interpretatione XX.* *Hier.* 861.

74 *Hectoris filii Ilium receperunt expulsis Antenoris posteris, Heleno sibi subsidium ferente.* *Hier.* 862.

75 *Latinorum tertius Silvius Aeneae filius regnat an. XXVIIII: qui quia post mortem patris editus ruri fuerat educatus, et Silvii et Postumi nomen accepit: a quo omnes Albanorum reges Silvii vocati sunt.* (*Hier.* 880. — *Hier.* 875.)

76 *Reges Sicyonis defecerunt, qui ab Aegyaleo usque ad Zeuxippum regnaverunt an. DCCCCLXII. post quos sacerdotes Carni constituti sunt.* *Hier.* 890.

IIDCCCLXX 77 *Samuhel an. XII*, ut docet Iosephus. in scriptura enim sancta quamdiu praefuerit, minime patet. ab hoc tempora prophetarum incipiunt. *Ioseph. ant.* 6, 13, 5.

78 *Latinorum quartus Aeneas Silvius regnavit an. XXXI.* *Hier.* 909.

IIDCCCXC 79 *Saul primus Hebreorum rex an. XX.* et huius quia in canonica scriptura non habetur, de antiquitatum Iosephi tempus regni notavimus. *Ioseph. ant.* 6 *fin.* (*Ruf.*)

BFHMOR

71, 1 hateuus *B* 2 temporum *B* 72, 1 latini *B* 4 xxxuiii *FHMO* 5 italiam *F* 6 regnauerunt *BFM*²*O* 7 cond. urb. *H*: *deinde Isidori chron. c. 100 ut supra ins. F* 75, 1 regnauit *M* 2 xxuiii *B* 4 albonorum *B* 76, 1 reges sicyonis] *FHO*ᵃ, reges (regis *M*¹) sitionis *M*, r. syehionis *R*, r. sicycionis *B*, r. sicyoniis *O*ᵇ aegealeo] *F*²*M*, aegealfo *H*, egealeo *F*²*R*, aegealio *O*, aegealio *B*, aegealea *F*¹ 2 dcccc] dccc *R* lxii] lxxii *FH* 3 cami *B* *post* sunt *Isidori chron. c. 102. 103 ut supra ins. F* 78, 1 lat. aen. qu. *H*ᵃ*M*, aen. lat. qu. *O* 79, 2 canica *H*ᵃ 2/3 antiquitatem *B*, antiquitatum libro *O*²

76 (= 71) *Samson ann. XX.*

77 (= 72) *Ascanius Albam condidit.*

78ª [Hactenus iudicum liber tempora signat]. *M*

78 (= 73) *Hely ann. XL.*

79 (= 76) Regnum Siciniorum finitur.

80 (= 77) *Samuhel et Saul* ann. XXXII.

EFHMP

77 *om. H* abbam *F* 79 sicimorum *H*, sicinorum *M* finitur *om. F* 80 *sic FP*, samuel annis xii saul annis xx *H*, samuel annis xii ab hoc tempora prophetarum incipiunt saul annis xx *M*, samuhel ann. xii *E*: Samuhel [et Saul] ann. XL *Isidorus*

80 *In Lacedemone regnavit primus Eurystheus annis XLII, Corinthi primus Alethis annis XXXV.* Hier. 916.

81 Quarta mundi aetas non solum cum inchoato gentis Iudeae imperio, sed et cum innovata promissione, quae patribus olim data est, imperii Christiani sumit exordium, iurante domino David veritatem de fructu ventris eius sedere super sedem eius.

IIDCCCCXXX 82 *David primus ex tribu Iuda rex an. XL.* Hier. 941.

83 *Latinorum quintus Latinus Silvius an. L.* Hier. 940.

84 *Ephesus condita ab Andronico.* Hier. 972.

85 *Karthago condita est, ut quidam volunt, a Carcedone Tyrio, ut vero alii, a Dido filia eius an. CXLIII post Troianum excidium.* Hier. 974.

IIDCCCCLXX 86 *Salomon filius David an. XL. qui quarto regni sui anno,* mense secundo *templum domino aedificare coepit in Hierusalem, collectis ab egressu Israhelis ex Aegypto annis CCCCLXXX, ut regum quoque liber testimonio est:* quod in figuram universi temporis, quo in hoc saeculo Christi aedificatur ecclesia, quae in futuro perficitur, VII annis perfecit et septimo octavi anni mense dedicavit. Hier. 981. Hier. 984.

87 *Latinorum sextus Alba Silvius,* Silvii Aeneae filius, *regnat an. XXXVIIII.* Hier. 990.

88 Regina Saba venit audire sapientiam Salomonis.

IIDCCCCLXXXVII 89 *Roboam filius Salomonis an. XVII.* Hier. 1021. Hieroboam de tribu Effraim separavit X tribus a domo David et a domino in figuram hereticorum, qui suos sequaces a Christo et ecclesia segregant.

BFHMOR

80, 1 laccdomone HM^1 eurystheus] *O*, eyrustheus *R*, erystheus *M*, eurysteus *H*, euristeus *B*, euristheus *F* 2 *post* xxxu *Isidori chron. c. 106 ut supra ins. F* 81, 2 gentis (geu H^1) iud.] HO^a, iudcae (iude *B*) gentis $BFMO^bR$ imperium B^a 84 epheuus (?) O^a 85, 1/2 cercedone *M*, calchedone *R* 2 didone O^2R 3 xl] lxl H^1, lx H^2 *post* excidium *Isidori chron. c. 110 ut supra ins. F* 86, 1 salamou H^1 4 regnum B^aF 7 perfecitus H^1 8 perficit *BFH* 87, 2 reguauit $BF^2H^2MR^2$ 88 sabaa F^1H^1M sapientia *F* 89, 2 de tr. effr. *om. R* 2 seperauit *H* 3 domu H^1M 4 suo *B* et ecclesia] ecclesiam *B*

81 (= 80) Lacedemoniorum regnum oritur.

82 XX. De quarta aetate.

83 (= 81) *Quarta aetas* continet annos iuxta Hebreos CCCCLXXIII; LXX translatores XII adiciunt.

84 (= 82) *David ann. XL.*

85 (= 85) *Carthago a Didone conditur.*

86 (= 86) *Salomon ann. XL.*

87 qui *templum aedificavit* anno CCCCLXXX egressionis ex Egypto, ex quo apparet Samuhel et Saul XL annis praefuisse.

88 (= 89) *Roboam annis XVII.*

89 *Regnum Israhel et Iuda dividitur.*

EFHMP

81 exoritur *H* 82 *om. EHM* 83 adiciunt xii *H* 85 didonec *F* 86 salamon *P* 87, 1 egressionis (egresionis *H*) ex aegypto] translatores xii adiciunt conpletis *F* 2 xl] *FHM*, lxi *E*, xxxii *P* 88 xuii] xui *E* 89 iud. et isr. *EHM*

90 *Huius quinto anno Sesac rex Aegypti* veniens Hierosolimam *templum spoliavit.* *Hier. 1029.*

91 *Latinorum septimus Aegyptus Silvius* Albae superioris regis filius *regnat an. XXIIII.* *Hier. 1029.*

92 *Samus condita et Smyrna in urbis modum ampliata.* *Hier. 1031.*

IIDCCCCXC 93 *Abiam* filius Roboam *an. III.* hic pugnantem contra se Hieroboam superavit occisis de exercitu eius milibus quingentis, eo quod sperasset in domino. *Hier. 1038.*

IIIXXXI 94 *Asa* filius Abiam *an. XLI.* ab hoc conductus Benadab rex Syriae Damasci contra Israhel percussit omnem terram Nepthalim. *Hier. 1041.*

95 *Latinorum octavus Capys Silvius Aegypti superioris regis filius regnat an. XXVIII.* *Hier. 1053.*

96 Asa idola destruit, templum mundat, egredientem contra se Zara Aethiopem cum suo sternit exercitu. Amri rex Israhel emit montes Samariae a Somer duobus talentis argenti et aedificat eam. Ahiel de Bethel Hiericho instaurat.

IIILVI 97 *Iosaphat filius Asa ann XXV.* *Hier. 1082.*

98 Helias Thesbites tres semis annos pluviam continuit propter peccata Ahab et populi Israhel, et inter caetera magnalia Heliseum filium Saphath, qui erat de Habelmaula, pro se unxit prophetam.

99 *Latinorum nonus Carpentus Silvius, superioris filius Capys regis, regnat an. XIII.* *Hier. 1081.*

100 *Post quem filius eius Tyberinus Silvius an. VIII, a quo et fluvius appellatus est Tiberis, qui prius Albula dicebatur.* *Hier. 1084.*

101 *Post quem Agrippa Silvius filius eius an. XL* *Hier. 1102.*

BFHMOR

90, 1 se*tac M^1, sestac M^2 aegypti *om.* B^1 2 expoliauit *R* 91, 1 syluius *H* 2 regis *om.* F^1 92 ymyrna in urbem in modum *B* ampliatam *B*: *deinde Isidori chron. c. 116 ut supra ins. F* 93, 1 abiam] F^1HM^1, abia* O^a, abias *R*, abia $BF^2M^2O^b$ pugnante *B* 3 separasset *B* 4 *post* domino *Isidori chron. c. 118 ins. F* 94, 1 asaph *B* abiam] BF^1HM^1, abia* O^a, abia F^2R, abiae M^2O^b 95, 1 syluius *H* 2 filius *om.* H^1 regnauit *MR* xuiii *R* 96, 1 destruxit H^2R egrediente *B* 2 zarac *B* 3 amari H^a 4 sumer *B* 5 hiercho H^1, ihericho *M*, hiericum *R*, richo *F* *post* instaurat *Isidori chron. c. 120 ut supra ins. F* 98, 1 testites *B* 2 ahap H^1, achab BFH^2R 3 sabat R^1, sophath BM^2 4 abelmacula M^1 99, 1 superius F^1 2 fil. cap. reg.] reg. cap. fil. *OR*, reg. fil. cap. *F* regnauit *M* 100, 1 theberinus *R* 3 albola *M* 101 agryppa *BH* filius *om.* *B*

90 (= 93) *Abia ann. III.*

91 *Pontifex Abimelech* insignis habetur.

92 (= 94) *Asa ann. XLI.*

93 *Hieu* prophetes occiditur ab Asa rege Israhel.

94 (= 97) *Iosaphat ann. XXV.*

95 *Helias, Abdias Micheasque prophetant.*

EFHMP

92 asia *F* 93 prophetis *EHM* 94 xu *E*

102 Iosaphat fecit rectum coram domino.

IIILXIIII 103 *Ioram* filius Iosaphat *an. VIII.* *Hier. 1107.*

104 Helias curru igneo rapitur quasi usque in caelum, et Heliseus heres prophetiae derelictus primo miraculo aquas Hiericho sanat. in diebus Ioram recessit Edom, ne esset sub Iuda, et constituit sibi regem. ambulavit autem Ioram in viis domus Ahab, filia quippe Ahab erat uxor eius.

IIILXV 105 Azarias filius Ioram *anno uno.* *Hier. 1115.*

106 *Ionadab filius Rechab clarus habetur.* *Hier. 1116.*

107 Azariam cum filio suo Ioas et nepote Amasia ob enormitatem scelerum et quia nec patrem filiumve quispiam eorum bonum habebat, euangelista Matheus a domini salvatoris genealogia secludit.

IIILXXI 108 Athalia mater Azariae an. VI. quae videns interfectum ab Hieu rege Israhel filium suum Azariam interfecit omnem stirpem regiam domus Ioram praeter solum Ioas filium Azariae, quem Iosabeth soror Azariae uxor Ioiadae pontificis furata est de medio filiorum regis, cum interficerentur. in LXX interpraetibus VII an. regnasse Athalia narratur.

IIICXI 109 *Ioas* filius Azariae *an. XL.* iste bono principio et fine usus pessimo in principiis sui regni templum innovat, in extremis inter cetera facinora Zachariam quoque filium Ioiadae tutoris quondam ac regnificatoris sui inter templum et altare lapidari praecepit. quem ob meritorum gratiam dominus in euangelio filium Barachiae, id est benedicti domini cognominat. *Hier. 1123.*

B (om. c. 108) FHMOR

102 *post* domino *Isidori chron. c. 122 ut supra ins. F* 104, 1 in] ad O^a 3 biercho H^1 6 ahap H^1, achab BFH^2 achab *FH*, achabh *B* *post* eius *Isidori chron. c. 124 ut supra ins. F* 105 zarias *B* 106 recha *B* 107, 1 ios R^1 amassia *B*, amasiae F^a 2 enormitate *B* sceleris *O* 108, 1 azariam *om.* M^1 3 interficit *R* ioas] ias R^1, *om.* H^1 5 ioad(a)e $H^1M^1R^1$ 7/8 *post* narratur *Isidori chron. c. 128. 129 ut supra ins. F* 109, 2 principii *F* 4 ioadae HR^1 5/6 lapidare *BR* 6 praecepit] pit F^1 gratia *B* 8 cognominauit *R*

96 (= 103) *Ioram ann. VIII.*

97 Edom defecit a regno Iudae.

98 (= 105) *Ochozias ann. I.*

98ª [Ionadab clarus habetur]. *M*

99 *Helias rapitur.*

100 (= 108) *Athalia ann. VI.*

101 *Ionadab* filius Rechab *sacerdos claruit.*

102 (= 109) *Ioas an. XL.*

103 Zacharias Ioiadae filius lapidatur.

EFHMP

97 regno] rege *EHM* deficit *F* 98 ochozias] *FP cum Isidoro,* azarias *EHM* 99 haelias *H* 100 ui] iii *F* 101 rechap *M*, recab *H* 103 ioade fil. *F*, filius ioiad(a)e *EHM*

110 *Latinorum XII Aremulus Silvius Agrippae superioris regis filius regnavit an. XVIIII. qui praesidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit. huius filius fuit Iulius, proavus Iulii Proculi, qui cum Romulo Romam commigrans fundavit Iuliam gentem.* Hier. 1142.

IIICXL 111 *Amasias* filius Ioas *an. XXVIIII.* Heliseus propheta defunctus sepelitur in Samaria. Azahel rex Syriae afflixit Israhel. Hier. 1163.

112 *Latinorum XIII Aventinus Silvius Aremuli superioris regis maior filius regnavit annis XXXVII atque in eo monte, qui nunc pars urbis est, mortuus ac sepultus aeternum loco vocabulum dedit.* Hier. 1161.

IIICXCII 113 *Azarias, qui et Ozias* filius Amasiae *an. LII.* Hier. 1192.

114 Assyriorum tricesimus sextus *Thonos Concoleros, qui vocatur Graece Sardanapallus, Tharsum atque Anchialem condidit et in proelio victus ab Arboco Medo semet incendio concremavit.* Hier. 1178.

115 *Usque ad id tempus fuisse reges Assyriorum hystoria refert, et fiunt simul anni MCXCVII. omnes autem anni regni Assyriorum a primo anno Nini supputantur MCCXL.* Hier. 1197.

116 *Latinorum XIIII Procas Silvius Aventini superioris regis filius regnat an. XXIII.* Hier. 1198.

117 *Post quem XV Amulius Silvius ann XLIIII.* Hier. 1221.

118 *Abarces Medus Assyriorum imperio destructo regnum in Medos transtulit, ubi primus ipse regnavit an. XXVIII.* Hier. 1198.

119 *Macedonum regnum inchoat, primum habens regem Caranum an. XXVIII.* Hier. 1204. *Lacedemoniorum reges deficiunt,* Hier. 1240. *Lydorum incipiunt.* Hier. 1239.

IIICCVIII 120 *Ioatham* filius Oziae *an. XVI.* Hier. 1244.

BFHMOR

110, 2 regnat R^1 5 *post* gentem *Isidori chron. c. 133 ut supra ins. F* 111, 1 iohas H^a 112, 2 regnat R^1 xxxuiii O^a, xxuii *R* 3 qui nuuc *om.* R^1 ac] et *R* 4 locum M^1 114, 1 concolerus *M*, *om.* R^1 2 sardanapullus BR^2, sardapullus R^1 3 et *om.* M^1 praelio *H* arboco] *sic libri* 115, 1 storia *B* 3 regni *om. R* 116, 1 xiiii] xuiiii F^1 2 regnant *B* 117 amilius *R* 118, 1 abarces] *sic libri*, arbaces F^2 2 medos *M* ipse regnauit (regnat *R*)] r. i. *B* 119, 2 xxuiiii *M* 3 *post* incipiunt *Isidori chron. c. 138. 139. 140. 141 ut supra ins. F* 120 ioathan *B* filios ozio *B*

---

104 (= 111) *Amasias ann. XXVIIII.*
105 Amos prophetavit in Israhel.
106 (= 113) *Ozias ann. LII.*
107 (= 115) Assyriorum regnum in Medos transfertur, quod [a Beli principio] steterat an. ICCCV. *FP*
108 (= 120) *Ioatham ann. XVI.*
109 Osee, Iohel Esaiasque prophetant.

EFHMP

106 prophetat *P* 107, 2 cccu] ccc *M* 108 ioadam *M* 109 que] qui *M* prophetabant *EHM*

121 *Olympias prima ab Eliensibus constituitur post annos Troianae captivitatis CCCCV.* Hier. 1241.

122 *Remus et Romulus generantur Marte et Ilia.* Hier. 1244.

123 Ioatham inter cetera virtutum bonarum opera portam domus domini sublimissimam aedificavit, quae in actibus apostolorum speciosa vocatur. omnes siquidem portae templi in terra fuerunt excepta speciosa, quae pendebat, quae ab Ebreis porta vocabatur Ioatham.

IIICCXXIIII 124 *Achaz* filius Ioatham *an. XVI.* ab hoc conductus Theglath Falasar rex Assyriorum Rasyn regem Syriae interfecit et habitatores Damasci transtulit Cyrenen. Hier. 1260. cf. Hier. 1241.

125 *Roma condita in monte Palatino XI kal. Maias a geminis Remo et Romulo filiis Rehae Silviae,* quae erat filia Numitoris fratris regis Amulii *virgo Vestalis, sed constuprata.* Hier. 1264. Eutrop. 1, 1.

126 *Consualibus ludis Sabinae raptae anno ab urbe condita tertio.* Hier. 1268.

127 *Remus rutro pastorali a Fabio Romuli duce occisus.* Hier. 1266.

IIICCLIII 128 *Ezechias* filius Achaz *ann XXVIIII.* huius anno sexto Salmanassar rex Assyriorum capta Samaria transtulit Israhel in Assyrios, cuius regnum a primo Hieroboam steterat ann. CCCLX. Hier. 1276.

129 *Mortuo Romulo, qui XXXVIII annis regnavit, per quinos dies senatores rem publicam rexerunt, atque ita unus expletus est annus.* Hier. 1303.

130 *Post quos Numa Pompilius an. XLI, qui Capitolium a fundamentis aedificavit.* Hier. 1303.

IIICCCVIII 131 *Manasses* filius Ezechiae *an. LV.* hic ob scelera sua Hier. 1305.

BFHMOR

121, 1 iliensibus O^2 122 romulus] rumulus *M*, remulus *BR* generantur *om.* R^1 123, 1 operum *R* 4 fuerant *B* excepto *F* 4/5 quae pend. (in**pendebat F^a) *om.* O^a 5 *post* ioatham *Isidori chron. c. 144 ut supra ins. F* 124, 1 ionatham M^1 conditus B^a 2 thleglath O^a falassar *FO.* fallasur *B* rasyn] *H*, rasin *BFOR*, rasim *M* rex *B* 3 habitores H^1 125, 1 roma *om.* H^1 palatina H^a xi] xu F^1 2 romolo *B* filio F^1, filios F^2 rehae (*M*, rhae HR^1, rhaae O^aR^2, yhe *B*, rheae O^b) siluiae] marthae et ilie *F* 4 construpata *M* 126, 1 consodalibus *R* 127 fabiae *B* rapto *H* rutro] rastro F^2 remolo *M* occisus] o. est *M*: *deinde Isidori chron. c. 147 ut supra ins. F* 128, 1 xxuiii *H* sextus H^1 2 salmanasar *F*, salnassa *B* 129, 1 romolo *M* xxxuii *H* per] post BR^2 2 puplicam *H* 130, 1 pampilius *B*, pamphilius *M* 2 *post* aedificauit *Isidori chron. c. 150 ut supra ins. F* 131, 1 manases H^1, mannases *B*, mannasses *M* ezeciae H^1

110 (= 124) *Achaz ann. XVI.*
111 (= 125) *Roma conditur*
112 et Israhel in Medos transfertur.
113 (= 128) *Ezechias ann. XXVIIII.*
114 *Romulus centum senatores constituit.*
115 (= 131) *Manasses ann. LV.*
116 Numa duos menses adiecit.

EFHMP

110 achaza *F* 115 manases *FH* 116 menses] anno menses *HM*, menses anno *E*

catenatus et compeditus in Babyloniam ducitur, sed
ob paenitentiam et praeces restituitur in regnum.

132 *Romanorum tertius Tullus Hostilius regnavit an. XXXII.* *Hier. 1344.*
qui primus regum Romanorum purpura et fascibus usus *Hier. 1349.*
est et adiecto monte Caelio urbem ampliavit.

IIICCCX 133 *Amon* filius Manasse *an. II. in Hebraica veritate duo-* *Hier. 1360.*
bus annis, in LXX legitur regnasse XII.

134 *Histrus civitas in Ponto condita.* *Hier. 1361.*

135 Amon a servis suis interficitur.

IIICCCXLI 136 Iosias filius Amon an. XXXI. hic mundata Iudea et
Hierusalem, templo etiam innovato, post abiectas ido-
latriae sordes pascha domino celeberrimum facit XVIII
anno regni sui, et cum Nechaone Aegyptiorum rege
congressus occiditur in campo Mageddo, *quae nunc* *Hier. in Zach. vol. 6 p. 904 Vall.*
Maximianopolis vocatur.

137 *Romanorum IIII Ancus Marcius Numae ex filia nepos* *Hier. 1376. 1397.*
regnavit an. XXIII. qui Aventinum montem et Ianicu-
lum urbi addidit et supra mare XVI ab urbe miliario
Ostiam condidit.

138 *Post quem Tarquinius Priscus an. XXXVII. qui cir-* *Hier. 1399. 1419.*
cum Romae aedificavit, numerum senatorum auxit, Ro-
manos ludos instituit, muros et cloacas aedificavit, Capi-
tolium exstruxit.

139 In Hebreo XXXI an. regnasse Iosias, in LXX inter- *Hier. 1399.*
pretibus XXXII legitur. *sed et Eusebius inter regnum* *Hier. 1404.*
eius et Ioacim alium de suo adicit annum propter
menses bis *ternos, quibus Ioachaz* vel Ioacim *regna-*
runt. verum quid veritas habeat, Hieremias pandit, *Ierem. 25, 1 seq.*
qui se a tertio decimo anno Iosiae usque ad annum
quartum Ioacim XXIII annis prophetasse perhibet, et
Nabucodonosor quarto anno Ioacim regnare coepisse.
XVIIII autem regni eius an. Hierusalem fuisse de-
structam.

BFHMOR

131, 2 et *bis B* 132, 1 tullius FH^2OR^2 regnat R^1 2 regnum FHO^aR^a 3 *post* ampliavit *Isidori chron. c. 152—154 ut supra ins. F* 133, 1 ammon *B* mannasse *BM* 134 condita] c. est *R* 135 annon B^1, ammon B^2 136, 1 ammon *B* 2 templum *B* innonato B^a 4 nichaene *B*, nechane H^1 5 magedo *H* qui O^bR 137, 1 marcius] *B*, martius *reliqui* 2 regnat R^a 138, 1/2 circum] cum H^1 3 moros et claoclas *B* 139, 1 ebreis M^1 ioasias R^a, iosiam *F* lxx] lxxx *H* 2 legitur *post* iosias *BR, utroque loco (?) M* et *om. BR* 3 de suo *om. R* adiciet *B*, addidit *M* ioachin *FH* 4/5 regnauerunt *R* 7 ioachin *F* xxxiii *R* 9 xuiii O^a, x et uiii H^1, xiiii B^a hierosolimam *BMR* 9, 10 *post* destructam *Isidori chron. c. 158. 159 ut supra ins. F*

---

117 (= 133) *Amon ann.* II.
118 Tullius in re publica *censum* exegit.
119 (= 136) *Iosias ann.* XXXI.
120 *Thales* fysicus *claruit.*

EFHMP

120 sysicus *F*, phisicus *H*

IIICCCLII 140 *Ioacim* filius Iosiae *an. XI.* post Iosiam regnavit Ioachaz filius eius tribus mensibus: quem Nechao vinctum ducens in Aegyptum Ioacim constituit regem. huius anno tertio Nabucodonosor capta Hierusalem et plurimis captivatis, in quibus erant Danihel, Ananias, Azarias et Misahel, partem vasorum templi Babyloniam transfert. a quarto Ioacim anno scriptura regnum Nabucodonosor conputat, quia ex eo non solum Chaldeis et Iudaeis, sed et Assyriis, Aegyptiis, Moabitis aliisque innumeris gentibus incipit regnare. *Hier. 1405. Hier. 1405.*

141 *Ioacim qui et Iechonias* filius Ioacim mensibus tribus ac diebus X. hic circumdata a Chaldeis Hierusalem exiit ad regem Babylonis et mater eius, et ductus est in Babilonem cum populo suo anno VIII regni Nabucodonosor. *Hier. 1416.*

IIICCCLXIII 142 *Sedecias* qui et Mathian filius Iosiae *an. XI.* huius anno XI, regis autem Babilonis XVIIII, Iudea captivata in Babiloniam et templum domini incensum est anno, ex quo fundari coepit, CCCCXXX. qui autem reliqui fuerunt Iudei transfugerunt in Aegyptum, qua post annos V percussa a Chaldeis in Babyloniam sunt et ipsi transmigrati. *Hier. 1416.*

143 Quinta mundi aetas ab exterminio coepit regni Iudaici, quod iuxta prophetiam Hieremiae LXX annis permansit.

IIICCCLXXVII 144 Anno XIIII postquam percussa est civitas, qui est XXV annus transmigrationis regis Ioacim, cum quo et Ezechiel captivatus est, ipse Ezechiel in visionibus dei adductus in terram Israhel, vidit renovationem civitatis ac templi caerimoniarumque eius.

145 *Romanorum VI Servius regnavit an. XXXIIII, qui tres* *Hier. 1436. 1432.*

BFHMOR

140, 2 ioachaz f. eius *om. B* nachao *H*¹ 3 reg. const. *H* 4 nabocodonosor *H*, nabochodonosor *B* 5 captiuitatis *BH* annanias *BFH*¹*R* 7/8 nabocodonosor *H*, naboquodonosor *B* 8 quia] quod *R* 141, 1 ioachin *FHR* gechonias *M* 2 ac] et *BMR* 3 et ductus] eductus *B* 4/5 nobocodonosor *H*¹ 142, 1 sedechias *BH*²*R*, sedetias *H*¹ mathian] *FHMR*, mathia* *O*ᵃ, mathias *O*ᵇ, mathiasi *B* 2 xuiiii] xuiii *F* 3 est *om. M*¹ 5 fuerant *MR*¹ qua] quia *B*, qu*a *M* 7 et *om. F*¹ *post* transmigrati *Isidori chron. c. 165. 166 ut supra ins. F* 143, 1 extermino *B* iudaci *R* 2 prophetam hieremiam *R*¹ annos *M* 144, 2 regis *om. R*¹ ioachim *H*, ioachin *FM* 3 hiezechiel *BH*, hiezechihel *F* capt. est i. ozecbiel *om. H*¹ hiezechihel *F* 4 adductus] a. est *R*¹ terra *B* ciuitatis] dei ciu. *BR* 145, 1 regnat *R*¹

121 (= 141) *Ioachim ann. XI.*
122 (= 141) Huius anno tertio *Nabucodonosor Iudeam cepit.*
123 (= 142) *Sedecias ann. XI.*
124 (= 142) *Templum Hierosolimis incensum est.*
125 XXI. De quinta aetate.
126 (= 143) *Quinta aetas* continet ann. DLXXXVIIII.

EFHMP

122 nabuchodonosor *EM*, nabocodonosor *FP* coepit *HM* 123 sedechias *H* 125 *om. EHM*

montes urbi addidit Quirinalem Aesquilinum Viminalem, fossas circum muros duxit, census Romanorum civium primus instituit.

IIICCCLXXXVIIII 146 Anno XXVI post eversionem Hierosolimorum, qui est annus XXXVII transmigrationis regis Ioacim, sublevavit Evilmerodach rex Babilonis anno, quo regnare coeperat, caput Ioacim regis Iudae de carcere et posuit thronum eius super thronum regum qui erant cum eo in Babilone. meminit huius temporis adhuc futuri propheta Hieremias ita scribens: Ecce ego mit- *Ierem. 25, 9.*
tam et adsumam universas cognationes aquilonis, ait dominus, et ad Nabucodonosor regem Babylonis servum meum, et adducam eos super terram istam et super habitatores eius et super omnes nationes, quae in circuitu illius sunt, et interficiam eos et ponam eos in stuporem et in sibilum et in solitudines sempiternas.

147 Et servient omnes gentes istae regi Babylonis LXX an. *Ierem. 25, 12.*
cumque impleti fuerint anni LXX, visitabo super regem Babylonis et super gentem illam, dicit dominus, iniquitatem eorum et super terram Chaldeorum, et ponam illam in solitudines sempiternas. et alibi scribens ad transmigrationem, quam transduxerat Nabucodonosor de Hierusalem in Babylonem cum Iechonia rege: cum *Ierem. 29, 10.*
coeperint, inquit, impleri in Babylone LXX anni, visitabo vos, et suscitabo super vos verbum meum bonum, et reducam vos ad locum istum, ait dominus. rursus eiusdem temporis iam preteriti verba dierum ita recordantur: si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem *2 paralip. 36, 20.*
servivit regi et filiis eius, donec imperaret rex Persarum et conpleretur sermo domini ex ore Hieremiae

148 et celebraret terra sabbata sua. Cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum conplerentur LXX anni. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem domini, quem locutus fuerat per os Hieremiae, suscitavit dominus spiritum Cyri regis Persarum, et cetera. quibus verbis ostenditur, quia vastata Chaldaei Iudaea non ut Assyrii in Sama-

BFHMOR

145, 2 aesquilinium *H*, esquilinium *R*¹, exquilinum *B* 3 censum *R* 4 primu *B* 146, 1 hierosolimarum *B* 2 annos *M*¹ ioachin *H* 4 capud *H*ᵃ ioachin *HM*¹ 7 futari *B*¹ 8 ad summam *B* ait] aut *M*¹ 10 et *om. H* eos] eas *H*², eum *B* 11 babitores *H*¹ quae] qui *F* 12 circutu *M* 13 in sibilum] inuisibilum *M*¹, in sibilium *B*, sibilum (*om.* in) *H*¹ solitudinem *B*, similitudines *R*¹ *post* sempiternas *ins.* et alibi scribens *H* 147, 1 seruiant *H* 2 regem] gentem *F* 4 terram] gentem *FH*ᵛ 6 transduxerat] duxerat *B* nabocodonosor *H* 8 coeperit *F* implere *B* 9 nos super *H* 10 rursum *B* 11 ita] iam *R*¹ 11/12 recordantur si] recordantis *R*¹ 12 euaserit *F*²*H*²*MR* 13 seruiet *M* filii *M*¹ 148, 1 terram *B* 2 dissolationis *M*¹ conplerenter *H*¹

127 Hebreorum captivitas ann. LXX.

EFHMP

riam alios misere colonos, sed desertam reliquere terram, donec ipsi post annos LXX in eam rediere Iudaei.

149 Consentit his Iosephus in antiquitatum libro scribens templum et Hierusalem et omnem Iudeam LXX annis permansisse desolatam: qui rursum enumerando reges Babylonis (si tamen ipse sic scripsit et non codex fallit mendosus) centum fere annos ab eversa Hierusalem usque ad eversionem regni Chaldeorum facit colligi. scribit enim post Nabucodonosor, qui teste scriptura *Ios. 10, 11, 2.* sacra XXV post eversam Hierusalem vixit annos, Evilmerodach filium eius regnasse an. XVIII. post quem Hegesar filium eius an. XL. cui successisse filium eius Labosordach mensibus novem. hoc defuncto ad Balthasar, qui Naboan nuncupatur, transisse imperium. *qui* *Ios. 10, 11, 4.* *cum iam X et VII regnaverit annis, captam a Cyro Persarum et Dario Medorum rege Babyloniam.* et sequitur: *Darius autem Astiagis filius, qui Babyloniorum destruxit imperium cum Cyro cognato suo, agebat annum LX et secundum, cum Babylon fuisset invasa. qui tamen alio nomine vocabatur a Grecis, quique Danihelem prophetam sumens ad se in Mediam duxit et omni eum honore celebravit.* huius Darii Danihel ipse ita meminit: In anno primo Darii filii Asueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldeorum, ego Danihel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo domini ad Hieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Hierusalem LXX anni.

150 Eusebius in temporum libro XXX an. ab eversione *Hier. 1427—1456.* Hierusalem usque ad initium Cyri regis Persarum, *Iulius autem Africanus LXX conputat.* porro Hieronimus *Hier. in Dan. c. 9, p. 682 Vall.* in expositione prophetae Danihelis ita dicit: *Tra-* *c. 4 p. 652 Vall.* *dunt Hebraei huiuscemodi fabulam usque ad LXX annum, quo Hieremias captivitatem populi Iudeorum dixerat esse solvendam. de quo et Zacharias in principio voluminis sui loquitur. irritam putans dei pollicitationem Balthasar falsumque promissum, versus in gaudium fecit grande convivium, insultans quodammodo spei Iudeorum et vasis templi dei. sed statim ultio consecuta est.*

IIICCCCXXIII 151 *Persarum primus Cyrus regnavit an. XXX. hic,* ut *Hier. 1456. 1457.* impleretur verbum domini ex ore Hieremiae, primo

---

BFHMOR

148, 9 ipse M[1] post *om.* H[a] redire B, redigere H[1] 149, 3 per] post BR[2] rursus F regis BR[2] 4 sic] sit BF codex] qdex B 5 mendosus *om.* B fere] facere H 6 uersionem B[a] 7 nobocodonosor H, nobochodonosor B, nubachodonosor M 8/9 euimerodach B 9 regnare R xuiiii R quem] quam H[1]M[1] 10 egesar BR successesse F[1] 11 labosordac H[1], labosordiach B[1], laborsordoc R, laborsordach M[1]O[a] 12 transsisse H, transire B[1] 13 ann. regn. H[a] 14 peridorum R[1] 15 astrages B 15/16 babylonicum R 17 lxxmum H 20 honorem B 21 asueris B 22 moedorum H[1] 23 libro F[1] 25 desolationes FM lxxx R[1] 150, 1 temporem H[1], tempore B 2 ad] ab M[1] 3 afriganus B 5 famulam M[1] lxx° anno B 6 quod B direxerat B 8 pollitationem F[1] 9 baldasar H[2]M uersus] uer M[1] 10 quodammodum B 151, 1 regnat R[1] ut *om.* M[1] 2 impleret BR[2]

sui regni anno *laxata Hebreorum captivitate, L ferme hominum milia regredi fecit in Iudeam*, restituens eis vasa templi domini aurea et argentea VCCCC. qui congregati in Hierusalem mense septimo aedificaverunt altare et a primo die mensis eiusdem coeperunt offerre holocaustum domino. anno autem secundo adventus sui mense secundo templi fundamenta iecerunt anno incensionis eius iuxta Africanum LXXII, iuxta autem *cf. Hier. 1496.*
chronica Eusebii XXXII. sed inpedientibus Samaritis intermissum est opus usque ad annum Darii secundum, qui etiam in regno Asueri et Artarxerxis scripserunt accusationem adversum Iudaeos. et rescripsit Artarxerxes, ne aedificaretur Hierusalem.

152 *Romanorum VII Tarquinius regnavit an.* XXXV, *qui* *Hier. 1470.*
causa Tarquini iunioris filii sui, qui Lucretiam cor- *Eutrop. 1, 8.*
ruperat, a regno expulsus est.

IIICCCCXXXI 153 *Cambyses* Cyri filius *an. VIII.* hic *devicta Aegypto* *Hier. 1487. Oros. 2, 8, 2.*
cunctam eius religionem abhominatus caeremonias eius
et templa deposuit. Babylonem in Aegypto aedificavit. *Ioseph. ant. 2, 15, 1.*
hunc aiunt ab Hebraeis secundum Nabucodonosor vocari: *Hier. 1487.*
sub quo Iudit hystoria conscribitur.

IIICCCCXXXII 154 *Fratres Magi mensibus VII.* *Hier. 1495.*

155 *Hiesus sacerdos magnus et princeps gentis Zorobabel.* *Hier. 1490.*

156 *Aggeus, Zacharias et Malachi prophetae clarescunt.* *Hier. 1493.*

157 *Phitagoras phisicus philosophus clarus habetur.* *Hier. 1490.*

IIICCCCLXVIII 158 *Darius an. XXXVI. inter Darium et Cambysen reg-* *Hier. 1495.*
nasse duos fratres magos in libris chronicorum Eusebii
repperimus. verum Hieronimus in expositione Danihelis *c. 11 vol. 3 p. 702 Vall.*
scribit *post Cambysen Smerdem magum regnasse, qui Panthapten*, inquit, *filiam Cambysis duxit uxorem. qui cum a septem magis fuisset occisus et in locum eius Darius suscepisset imperium, eadem Panthaptes nupsit Dario et ex eo Xerxen filium genuit.*

BFHMOR

151, 4 renstituens *M* 6 septima *O* 10 afriganum *B* 11 cronicam *B* 12 secundo *BM*[1] 13 asu. in regno *H* artarxersis *MR*, artaxersis *FHO*, artharsensis *B* 14 aduersus *F* 14 15 artarxerses *HR*, artharxersis *B*, artaxerses *FMO* 152, 1 tarquinus *B* xxxu] xxx *H* 2 3 corrupuerat] *H*[1]*M*[1], corrup*erat *O*, corruperat *FH*[2]*M*[2]*R*, ruperat *B* 3 a *om. R*[1] regno] rege *B* 153, 2 regionem *M*[1] 4 aiunt] aiunc* *B* ab hebraeis] hebrei *F*[2] nabocodonosor *H* uocar *B* 5 storia *B* 154 septem] octo *F*[1] 155 magnos *M*[1] 156 ageus *BM*[1] malachias *M*[2]*R* 157 phisigus *B*[a] 158, 1 annos *bis M*[1] cambissem *B* 2 duo *B* libro *B* 4 scripsit *HM* post *om. H*[a] spmerdem *(sic) H*, ismerden *M*, smeden *B*[a], meden *B*[b] magum] *FM*[2]*O*[b], magnum *BHM*[1]*O*[a]*R* 5 panthaten *B*, pathapten *F* 6 a septem] aui *H* magos *M* 7 suscoepisset *H* panthaeptes *B*, pantaphtes *M* 8 ea *BR* xerxen] *HMR*, xersen *FO*, sersen *B* filum *B*

128 (= 153) *Iudith historia conscribitur.*
129 (= 158) *Darius ann.* XXXVI.

EFHMP

159 *Secundo anno Darii LXX captivitatis Hierusalem annus impletur, ut vult Eusebius, testem adhibens Zachariam prophetam, apud quem secundo Darii anno loquitur angelus: domine exercituum, usque quo tu non misereberis Hierusalem et urbium Iuda, quibus iratus es? iste* Hier. 1496.

160 *LXX annus est.* Item quarto Darii regis anno dicit idem propheta: Cum ieiunaretis et plangeretis per hos LXX annos, numquid ieiunium ieiunastis mihi? sexto Darii anno templi aedificatio completur, die tertia mensis Adar, qui est XL sextus annus, ex quo eius sub Cyro fundamenta sunt iecta. unde in euangelio dicunt Iudei: XL et VI annis aedificatum est templum hoc. coeperunt autem aedificare anno secundo Darii mense sexto die XXIIII: et anno sexto, ut dictum est, mense XII die tertia compleverunt. ex quo apparet opus templi et antea non parva ex parte peractum: annos autem LXX a destructione illius usque ad perfectam restaurandi licentiam esse computandos.

161 *Pulsis urbe regibus, qui imperaverunt an. CCXLIII, vix usque ad XV lapidem Roma tenebat imperium.* Hier. 1505.

162 *Rome post exactos reges primum consules a Bruto esse coeperunt, deinde tribuni plebis ac dictatores: et rursum consules rem publicam obtinuerunt per annos ferme CCCCLXIIII usque ad Iulium Caesarem, qui primus singulare arripuit imperium olympiade CLXXXIII.* Hier. 1507.

IIICCCCLXXXVIII 163 *Xerxes filius Darii an. XX. hic Aegyptum* quae a Dario discesserat *capit,* Hier. 1532.

164 et *adversus Greciam pugnaturus DCC milia armatorum de regno et CCC de auxiliis, rostratas etiam naves mille ducentas, onerarias autem tria milia numero habuisse narratur.* Oros. 2, 9, 1. *attamen victus patriam refugit.* Oros. 2, 10.

165 *Herodotus historiarum scriptor,* Hier. 1549.

BFHMOR

159, 1 annos *BM* 4 domini *M* ²*R*¹ tu *om.* *M*¹ 4/5 miseberis *R* 5 hierusalem *om.* *H*¹ 160, 1 est *om.* *M* 2 ieiunatis *B* 3 sexto] uii° *B* 4 compleretur *H*¹ 5 annos *M* 6 iecta] *BFHM*, i∗cto *O*ᵃ, iacto *O*ᵇ, iacta *R* 7 annos *B* 9 die . . . sexto *om.* *B* xxiiii] xxᵃ uiiii *H* 11 antea non] ante non *M*, ante annos *R*¹ annos . . . 13 conputandos *om.* *R*¹ anno *M*¹ 12 ad extructione *B* perfectum *B* 161, 1 pulsis] romani pulsis *F* ccxlii *M*¹, ccxliiii *R* 162, 3 publicam] post *BH*¹*R*² 4 lx] lxx *H* primos *B*, primum *R* 5 singularem *B* olympiadem *BF* 163, 1 xerses *BF* 2 discessarat *H*ᵃ 164, 1 gretiam *H* armatorum] pugnatorum *F* 2 rostras *R* 3 onerarios *R* 4 ac tamen *B* 165 storiarum *B*

---

130 Huius secundo anno *Iudeorum soluta est captivitas.* *EHM*

Huius secundo anno templum Hierosolimis extruitur: primus autem regni eius inter LXX annos captivitatis Iudaice concluditur. *FP*

131 (= 163) *Xerses* ann. XXI.

132 (= 165) Herodotus historiographus agnoscitur.

EFHMP

130, 1 iudaeae *E* hierosolimis] in h. *F* 131 xerxes *HM* xxii *HM* 132 historiagraphus *P* *post* 132 *ins.* Artabanus mensibus VII: Socrates moritur *edd.*

166 *Zeuxis pictor agnoscitur.* Hier. 1550.

IIICCCCLXXXVIIII 167 *Artabanus mensibus VII.* Hier. 1552.

168 *Socrates nascitur.* Hier. 1551.

IIIDXXVIIII 169 *Artarxerxes, qui et Longimanus*, id est μακρόχειρ, *an. XL.* huius anno VII prima die mensis primi Ezra sacerdos et scriba legis dei ascendit de Babylone cum epistolis regis et in prima mensis quinti venit in Hierusalem cum viris MDCC. et inter alia strenuae gesta castigavit filios transmigrationis ab uxoribus alienigenis. eiusdem anno XX Neemias pincerna de Susis castro adveniens murum Hierusalem LII diebus restituit et ducatum genti XII an. praebuit. Hier. 1553.

170 *Huc usque divina scriptura temporum seriem continet: quae vero post haec apud Iudaeos sunt gesta, de libro Machabeorum et Iosephi atque Africani scriptis exhibentur, qui deinceps universam historiam usque ad Romana tempora persecuti sunt. et quidem Africanus in quinto temporum volumine huius temporis ita meminit: mansit itaque inperfectum opus usque ad Neemiam et XX annum regis Artarxerxis, quo tempore regni Persarum C et XV anni fuerunt evoluti. captivitatis autem Hierusalem CLXXX et V annus erat. et tunc primum Artarxerxes iussit muros exstrui Hierusalem, cui operi praefuit Neemias, et aedificata est platea et muri circumdati. et ex illo tempore si numerare velis, LXX annorum ebdomadas usque ad Christum poteris invenire.* Hier. 1571. Hier. in Dan. 9 vol. 5 p. 682 Vall.

171 *Xerxes menses duos.* Hier. 1593.

172 *Post quem Sogdianus menses VII.* Hier. 1593.

173 *Plato nascitur.* Hier. 1592.

174 *Hippocrates medicus insignis habetur.* Hier. 1581.

IIIDXLVIII 175 *Darius cognomento Nothus an. X et VIIII.* Hier. 1593.

BFHMOR

166 xeuxis *B* 168 *post* nascitur *Isidori chron. c. 174 ut supra ins. F* 169, 1 art. . . . μακρόχειρ *bis R*[1] artarxerxes] *H*[2]*MR*, artarxerses *H*[1], artaxerses *FO*, artaxarses *B* id est *om. O*[a] μακροχειρ] *FH*[2]*OR*, μακρχειρ *H*[1], αωαχροχειρ *M*, *om. B* 2 die pr. *R* ezras *O*[b]*R*, esra *H*[2], esdra *B* 3 scr. et sac. leg. *R* cum] in *B* 6 gastigauit *B* filius *M*[1] ab] et ab *R*[1] aliegenis *B*[1] 7 pincerna *om. B*[1] suis *H*[1] 170, 3. 4 exhibenter *B* 5 prosecuti *MR* 6 quintam tempore *B* 8 xx° anno *B* artarxerxis] *MR*, artarxersis *BHO*, artaxersis *F* quo] quae *F* 9 euolutis *B* 10 hier.] in hier. *F* annos erat *B*, erat aunus *O* 11 artharxersis *B*, artaxerxes *F* 171 xerses *BF* 172 sogdeanus *R*[1] uii] uiii *H* 174 *post* habetur *Isidori chron. c. 179. 180 ut supra ins. F*

---

133 (= 169) *Artarxerses ann. XL.*

134 *Esdra legem,* Neemias Hierosolimam *restaurat.*

135 (= 175) *Darius* qui et Nothus *ann. XVIIII.*

136 (= 173) *Plato nascitur.*

EFHMP

133 artaxerxes *M* 134 esdra] ethora *F* 135 xuiii *HM*

176 *Aegyptus recessit a Persis.* Hier. 1604.
177 *Reversis de captivitate Iudeis non reges, sed pontifices praefuerunt usque ad Aristobolum, qui eum dignitate pontificis etiam regale sibi coepit usurpare vocabulum.* Hier. 1913.
$\overline{III}$DLXXXVIII 178 *Artarxerxes, qui cognominatus est Mnemon, Darii et Parysatidis filius, an. XL.* Hier. 1612.
179 *Sub hoc rege videtur Hester historia completa. ipse quippe est, qui ab Hebreis Asuerus et a septuaginta interpretibus Artarxerxes vocatur.* Hier. 1613.
180 *Athinenses XXIIII literis uti coeperunt, cum antea XVI tantum literas haberent.* Hier. 1617.
181 *Carthaginensium bellum famosum.* Hier. 1624.
182 *Galli Senones duce Brenno Romam invaserunt excepto Capitolio,* et *incensam sex mensibus* vastaverunt. Hier. 1626. Oros. 2, 19, 5. 3. Oros. 2, 19, 9. 13.
183 *Tribuni militares pro consulibus esse coeperunt.* Hier. 1629.
184 *Aristotiles auditor est Platonis, XVIII aetatis annum gerens.* Hier. 1651.
$\overline{III}$DCXIIII 185 *Artarxerxes, qui et Ochus, an͞n XXVI.* Hier. 1652.
186 *Iste Aegyptum suo iunxit imperio, Nectanebo rege in Aethiopiam pulso, in quo Aegyptiorum regnum destructum est.* Hier. 1666.
187 *Demosthenes orator omnium rumore celebratur.* Hier. 1670.
188 *Romani Gallos superant.* Hier. 1671.
189 *Plato moritur. post quem academiam Speusippus tenuit.* Hier. 1672.
$\overline{III}$DCXVIII 190 *Arses Ochi filius an. IIII.* Hier. 1678.
191 *Iudeorum pontifex maximus Ialdus clarus habetur, cuius frater Manasses templum in monte Garizi construit.* Hier. 1678.
192 *Speusippus moritur: cui succedit Xenocrates.* Hier. 1680.
193 *Quarto Alexander anno Ochi* Philippi et Olympiadis Hier. 1681. Oros. 3, 11, 2?

BFHMOR

177, 1 reucrsis . . . 2 praefuerunt (profuerunt B^2) *om.* B^1 2 aristobulum FO^a 3 *post* uocabulum *Isidori chron. c. 182 ins. F* 178, 1 arthaxerses *B*, artaxerxes *F* mnemnon H^a, mnemo M^1, mnon R^1, non R^2 179, 2 a] ab *B* 3 arthaxerses *B*, artaxerxes *F* 180, 1 athinenses] FH^1O^a, athinensis *B*, athanienses MR^1, athenenses O^b, athenienses H^2R^2 181 chartaginiensium *H*, charthagenensium *B* 182, 1 seniores *B* 183 militare H^1 184, 1 aristoteles O^b x͞uiiii BM^2 aetatis] suae a. O^a 2 regens *H*, agens *F*: *postea Isidori chron. c. 185 ins. F* 185 artarxerses *B*, artaxerxes F^1, artaxerxis F^2 186, 1 imperium *F* nectabo H^1 189 plata *B* achatemiam *B* 191, 2 manases *FH*, mannases *B* montem *B* garizym *F*, garizyn *B* constituit R^a 192 xenogrates H^1 193, 1 ann. ochi alex. H^2, ochi ann. alex. *R*

137 (= 178) *Artarxerses ann. XL.*
138 (= 179) *Hester historia completur.*
139 (= 185) *Artarxerses* qui et Ochus *ann. XXVI.*
140 (= 187) *Demostenes et Aristoteles praedicantur.*
141 (= 190) *Xerses* Ochi filius *ann. IIII.*
142 (= 192) *Xenocrates claruit.*

EFHMP

137 artarxerxes *H*, artaxerxes *M* 139 artarxerxes *H*, artaxerxes *M* hochus *F* 140 demostenis *H* aristateris H^a, aristoteris H^b, aristoles *F* praedicatur *P* 141 xerxes *H* 142 xenogrates *H*

filius, XX aetatis annum gerens, *Macedonibus regnare*
incipit.

IIIDCXXIIII 194 *Darius Arsami filius an. VI.* Hier. 1682.

195 *Alexander adversum Illirios et Thracas feliciter dimi-* Hier. 1683.
cans subversis Thebis in Persis arma corripuit et apud
Granicum flumen regiis ducibus oppressis urbem Sardis
capit.

196 *Idem capta Tyro Iudaeam invadit, a qua favorabiliter* Hier. 1685.
exceptus deo victimas immolat et pontificem templi Iad-
dum *honoribus plurimis prosequitur Andromacho locorum*
custode dimisso.

197 *VII regni sui anno Alexandriam in Aegypto condidit.* Hier. 1687.

198 *Nec mora Babylonem obtinuit interfecto Dario, in quo* Hier. 1688.
Persarum regnum destructum est. quod steterat annis
CCXXXI.

199 *Quo tempore etiam Latini a Romanis perdomiti sunt.* Hier. 1687.

IIIDCXXVIIII 200 *Alexander post mortem Darii an. V regnavit: nam* Hier. 1688.
antea VII.

201 *Alexander Hyrcanos et Mardos capit, revertensque in* Hier. 1688.
Ammone condidit Paraetonium. idem Indicum usque Oros. 3,19?
oceanum victoriis potius quam bellis pervenit ac *Baby-* Hier. 1692.
lonem reversus XXXII vitae, regni autem sui XII anno Hier. in Dan. c. 11 vol. 3 p. 703 Vall.
veneni haustu periit.

202 *Post quem translato in multos imperio Aegyptum Ptolo-* Hier. 1692.
meus Largi filius tenuit, Macedonas Philippus, qui et
Arideus, frater Alexandri, Syriam et Babylonem et Hier. in Dan. 8 p. 674.
omnia regna Orientis Seleucus Nicanor: Asiae regnavit
Antigonus. qui apud Danihelem per quattuor hirci, qui
arietem contereret, cornua designantur.

IIIDCLXVIIII 203 *Aegypto primus regnavit Ptolomeus Largi filius an. XL.* Hier. 1692.

204 *Appius Claudius Caecus Romae clarus habetur, qui* Hier. 1693.
aquam Claudiam induxit et viam Appiam stravit.

BFHMOR

195, 1 illyricos M^2, illyrius M^1 trecas *R* 2 persas H^2O^b 3 regis FM^2 urbe *B* id est R^1 196, 1 faborabiliter FHO^a, fabolabiliter *B*, fabulabiliter M^1, fauelabiliter M^2 3 andramacho H^a, andromachō *B* 4 demisso *B* 198, 1 mera H^1, moram *B* 2 parsarum R^1 199 *post* sunt *Isidori chron. c. 194 ins. F* 201, 1 alexander *om.* R^1 hyrcanus M^1, hiranos R^1 maudos $B^1M^2R^2$ coepit *B* 2 id est R^1, ide* O^a 3 occeanum H^a praeuenit *F* ac] ad M^1 4 xxxii] xxx° u *FO*, xxii *B* uitae] u. suae R^1 202, 1 imperium *M* 1/2 ptolomeus *BFR plerumque, saepe H*, ptholomeus *H saepe, plerumque MO, raro BR*, tholomeus *M hic illic* 2 largi] BFH^1O, lagi H^2MR macedones H^1 4 sileucius *B* asyae *H* 6 contererent *R*, conteret *B*, contererat *M* designatur H^2R 203 aegyptu H^a largi] FH^1O^a, laggi O^b, lagi BH^2MR 204, 1 caeius M^1

---

143 (= 194) *Darius ann. VI.*

144 (= 198) Hucusque regnum Persarum; dehinc Grecorum.

145 (= 200) *Alexander ann. V:* nam septem eius priores cum Persarum regibus sub-
putantur.

146 (= 203) *Ptholomeus* Largi filius *ann. XL.*

EFHMP

145, 1 n] ui *E* priores] *H*, anni *FP*, priores anni *EM*

205 *Ptholomeus Hierosolimis et Iudea in dicionem suam dolo redactis plurimos captivorum in Aegyptum transtulit.* Hier. 1695.

206 *Iudeorum pontifex maximus Onias Iaddi filius clarus habetur.* Hier. 1695.

207 *XIII Ptholomei anno Syriae et Babyloni et superioribus locis regnare incipit Seleucus Nicanor,* Hier. 1705.

208 *A quo tempore Machabeorum Haebrea historia Grecorum supputat regnum,* Hier. 1704.

209 *A quo et Edesseni sua tempora computant.* Hier. 1706.

210 *Seleucus Seleuciam, Laodiciam, Antiochiam, Apamiam, Edessam, Beroeam et Pellam urbes condidit.* Hier. 1715.

211 *Iudeorum pontifex maximus religiosissimus ac piissimus Simon Oniae filius clarus habetur.* Hier. 1717.

212 *Post quem Eleazarus frater eius suscepit templi ministerium filio eius Onia parvo admodum derelicto.* Hier. 1729.

213 *Seleucus in eas urbes quas extruxerat Iudaeos transfert, ius eis civium et municipalem ordinem cum Graecis aequali honore concedens.* Hier. 1727.

IIIDCCVII 214 *Ptolomeus Philadelphus an. XXXVIII.* Hier. 1733.

215 *Sostratus Cnidius Farum in Alexandria construxit.* Hier. 1733.

216 *Ptholomeus Iudeos, qui in Aegypto erant, liberos esse permisit et Eleazaro pontifici multa Hierosolymam et in templi donaria vasa transmittens LXX interpretes petit, qui scripturam sanctam in Graecum verterent eloquium.* Hier. 1736. Hier. in Dan. 11 p. 704.

217 *Aratus agnoscitur.* Hier. 1745.

218 *Iudeorum pontificatum post Eleazarum avunculus eius Manasses accepit.* Hier. 1763.

219 *Tantae autem potentiae fuisse narratur Ptholomeus iste Philadelphus, ut Ptholomeum patrem vinceret. narrant enim historiae habuisse eum peditum CC milia, aequitum XX milia, curruum II milia, elephantos, quos primus adduxit ex Ethiopia, CCCC,* et cetera his similia. Hier. in Dan. 11 p. 704.

IIIDCCXXXIII 220 *Ptolomeus Euergetes* frater superioris regis *an. XXVI.* Hier. 1771.
qui inde Euergetes ab Aegyptiis est vocatus, quia Hier. in Dan. 11 p. 706.

BFHMOR

205, 1 hierosolomis *R* iudeam *R* 2 redactus *F* 206, 1 ionias *B* 209 edisseni *H*[2] 210, 1 seleucus . . . 2 condidit *om. F* 211, 1 relegiosissimus *H*[1], ac religiosissimis *R*[1] 213, 3 condens *B*: *deinde Isidori chron. c. 198. 199 ins. F* 215 sostratos *M* cnidios *M*, nidius *R*, chidius *H*[1] 216, 1 iudeas *B* liberatos *F* 2 multo *B* hierolimam *M*[1] 2/3 in templi] templi *R*, in templo *O*[2] 4 qui] que *B* sacram *B* eloquia in arnatus *R*[1] 218, 2 accipit *R*[1] 219, 1 tanta *M*[1] 2 istpaladelfus *R*[1] 3 enim] **enim *O*, autem *MR* 4 currum *M* primos *B* 5 ex ethiopia] ethiopiam *B* cetera] et *H*[1] *post* similia *Isidori chron. c. 202. 203 ins. F* 220, 1 cuergites *M*[1], euergentes *B*[a] fratres *B* xxxui *B* 2 euergites *FHM*[1], euegentes *B*[a], euegetes *B*[b]

---

147 (= 208) *Machabeorum liber inchoat primus.*

148 (= 214) *Filadelfus ann. XXXVIII.*

149 (= 216) *Septuaginta interpretes claruerunt.*

150 (= 220) *Euergetes ann. XXVI.*

EFHMP

147 pr. inch. *EHM* 148 filadulfhus *P* 150 cuergetetes *F*

capta Syria et Cilicia et propemodum universa Asia inter innumera argenti pondera ac vasa praetiosa, quae cepit, etiam deos eorum, quos Cambyses capta Aegypto in Persas portaverat, retulit.

221 *Iudeorum pontifex Onias Simonis iusti filius clarus* *Hier. 1771.*
habetur, cuius item filius Simon non minori gloria fulget, *Hier. 1785.*
sub quo Iesus filius Sirach sapientiae librum componens, quem vocant Panareton, etiam Simonis in eo fecit mentionem.

IIIDCCL 222 *Ptolomeus Philophator* filius Euergetis *an. XVII.* *Hier. 1797.*
Antiochus rex Syriae victo Philophatore Iudaeam sibi *Hier. 1807.*
sociat.

223 *Iudeorum pontifex maximus Onias filius Simonis in-* *Hier. 1809.*
signis habetur, ad quem Lacedaemoniorum rex Arius legatos mittit.

IIIDCCLXXIIII 224 *Ptolomeus Epiphanes* filius Philophatoris *an. XXIIII.* *Hier. 1814.*

225 *Secundus liber Machabeorum apud Iudaeos huius tem-* *Hier. 1829.*
poris gesta continet.

226 *Onias sacerdos adsumptis Iudaeorum plurimis fugit in* *Hier. in Dan. 11 p. 708.*
Aegyptum et a Ptholomeo honorifice susceptus accepit eam regionem, quae Heliopoleos vocabatur, et concedente rege templum extruxit in Aegypto simile templi Iudeorum, quod permansit usque ad imperium Vespasiani an. CCL. sub occasione igitur Oniae pontificis infinita examina Iudaeorum in Aegyptum confugerunt eo tempore et Cyrene eorum multitudine repleta est. haec autem vel Oniae vel ceteris fuit causa Aegyptum petendi, quia *pugnantibus contra se Magno Antiocho et ducibus Ptolomei posita in medio Iudaea in contraria studia scindebatur, aliis Antiocho, aliis Ptolomeo faventibus.*

IIIDCCCVIIII 227 *Ptolomeus Philometor an. XXXV.* *Hier. 1838.*

BFHMOR

220, 5 coepit *BFH* 221, 1 pontifex] p. maximus *R* clarus] crarus *F* 3 libros c. quos *R* 4 fecit *om. H*[1] 222, 1 philophator] *FHMO*, philophatur *B*, philopator *R*[1], philopater *R*[2]: *similiter fere deinceps* euergitis *BFH*[1], euergithes *M* 223, 2 lacedomoniorum *F* asyos *B*, darius *M* 3 misit *R*: *deinde Isidori chron. c. 207. 208 ins. F* 224 epphiphares *B* 226, 1 assumpt*s i. plurimos *R*[1] 2 susceptus] s. est *F*[a] accipit *F*[2] 3 helipoleos *H*[1], elipoleos *R*, eliopoleus *B* 4 extruxit] *BFMR*, construxit *O* struxit *H* aegyptum *F* simili *BM*[1] templo *B* iudeorum *om. B* 6 examina] milia *M* 7 in *om. R* 8 cyrene (cyrine *F*[2]) eorum] cereneorum *B* 9 causae *R* quia] quod *FR* 11 media *R*[1] studea *BF*[1]*H*[1] 12 authiochi alius ptholomaei *M* *post* fauentibus *Isidori chron. c. 211 ins. F* 227 ptolomeos *B* philometur *M* xxu *B*

151 (= 221) *Iesus sapientiae librum composuit.*
152 (= 222) *Philopater ann. XVII.*
153 (= 225) *Machabeorum liber secundus inchoat.*
154 (= 224) *Epiphanes ann. XXIIII.*
155 *Romani Grecos obtinuerunt.*
156 (= 227) *Philometor ann. XXXV.*

EFHMP

151 iessus *F* 152 philophator *EHM*

228 *Aristobolus natione Iudaeus peripateticus philosophus* *Hier. 1841.*
agnoscitur, qui ad Philometorem Ptolomeum explanationum in Moysen commentarios scripsit.

229 *Antiochus Epiphanes, qui post Seleucum cognomento* *Hier. 1842. 1848.*
Philopatorem an. XI regnavit in Syria, Iudeorum legem inpugnans omniaque sordibus idolorum complens, in templo Iovis Olympii simulacrum ponit. sed et in Samaria super verticem montis Garizi Iovis Peregrini delubrum aedificat, ipsis Samaritanis ut id faceret praecantibus. verum Mathathias sacerdos leges patrias vindicat adversus Antiochi duces arma corripiens.

230 Quo mortuo *ducatum Iudeorum suscepit filius eius Iuda*
Machabeus, anno CXLVI regni Graecorum, *XX autem* *Hier. 1857.*
Ptholomei, olympiade CLV.

231 *Qui mox Antiochi duces de Iudaea expellens et tem-* *Hier. 1853.*
plum ab idolorum imaginibus emundans patrias leges post triennium suis civibus reddidit.

232 *Unde post secessum Oniae sacerdotis in Aegyptum, de* *Hier. 1857.*
quo supra diximus, et mortem Alchymi, qui effugato Onia pontificatum indignus invadere temptabat, omnium favore Iudaeorum Machabeo sacerdotium decernitur,
quod post mortem eius frater Ionathas sortitus XVIIII *Hier. 1860. 1862.*
annos summa ministravit industria.

IIIDCCCXXXVIII 233 *Ptolomeus Euergetes an. XXVIIII.* *Hier. 1873.*

234 *Ionathas dux Iudaeorum et pontifex cum Romanis et* *Hier. 1873.*
Spartiatis amicitias facit.

235 *Quo a Tryfone interfecto in sacerdotium frater Symon* *Hier. 1876. 1883.*
adsumitur, anno regni Euergetis VII. quod VIII annis strenuissime gerens filio Iohanni reliquit.

236 *Hic adversum Hyrcanos bellum gerens Hyrcani nomen* *Hier. 1893.*
accepit et a Romanis ius amicitiae postulans decreto senatus inter amicos relatus est.

237 *Samariam, que nostro tempore Sebaste vocatur, obsidione* *Hier. 1898.*

BFHMOR

228, 1 peripaeticus *R*[1] 2 ptolomeus *B* 2/3 explationum *H*, explanationem *F*[1]*M* 3 mosen *F*[1]*HM*[1]*(?)R* 229, 1 selecum *R* 2 philophatorem *M*, patorem (*om.* philo) *H*[1] xii *R* regnat *R* 3 oniaque *F*[1] 5 garizi *R* 6 samaritanitis *H*[1] 7 proprias *R* 8 aduersum authiocum *B* 230, 1 dicatum *B*[a] iudeorum *om. R*[a] iudas *R* 2 xl] lxl *H*[a]*(?)*, uigesimo *R* 3 olympide *H*[1], olypiade *B* 232, 1 recessum *H* 2 exfugato *B* 3 indignaus *B*[a] 4 sacerdotio *F* 5 sortitur *R* 6 *post* industria *Isidori chron. c. 214 ins. F* 233 euergites *BFHM* xxxuiiii *B* 235, 1 sacerdotio *F* 2 euergitis *FHM*, euegitis *B* 3 strenue *O* regens *H* 236, 1 yrchanus *B* regens *H* hycani *B*[a] 3 relatos *B*[a] 237, 1 samaria *B* obsidionem *BM*

---

157 Hunc Antiochus superans Iudaeos oppressit.
158 (= 233) *Euergetes ann. XXVIIII.*
159 *Brutus Hispaniam subegit.*

EFHMP

158 xxuiii *EHM* 159 spaniam *EHM*

captum solo coaequavit, quam postea Herodes instaurans Sebasten in honorem Augusti appellari voluit.

IIIDCCCLV 238 *Ptolomeus Fiscon, qui et Soter, an. XVII.* *Hier. 1902.*

239 *Cicero Arpini nascitur matre Helvia, patre equestris ordinis ex regio Vulscorum genere.* *Hier. 1912.*

240 *Hyrcano in pontificatum, quod ipse XXVI annis tenuit, Aristobolus succedit annum unum, qui rex pariter et pontifex primus apud Iudaeos diadematis sumsit insigne post CCCCLXXXIIII an. Babyloniae captivitatis.* *Hier. 1913.*

241 Post quem regnavit Ianaeus *cognomento Alexander an. XXVII, qui pontificatum quoque administrans crudelissime civibus praefuit.* *Hier. 1914.*

IIIDCCCLXV 242 *Ptolomeus, qui et Alexander, an. X.* *Hier. 1919.*

243 *Huius anno VII Syria in Romanam dicionem cessit capto Philippo a Gabino.* *Hier. 1924.*

244 *Expulsus de regno Ptolomeus Fiscon per matrem Cleopatram in Cyprum secedit.* *Hier. 1919.*

IIIDCCCLXXIII 245 *Ptolomeus, qui a matre fuerat eiectus annis VIII, regressus de fuga regnum obtinuit, quia Alexandrum, qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris cives pepulerant.* *Hier. 1929.*

246 *Silla Athenienses vastat.* *Hier. 1931.*

IIIDCCCCIII 247 *Ptolomeus Dionysius an. XXX.* *Hier. 1937.*

248 *Ab huius anno V Alexandra uxor Alexandri pontificis* post mortem eius *regnavit Iudeis* an. VIIII. *ex quo tempore Iudeos rerum confusio et variae clades oppresserant.* *Hier. 1941. 1950.*

249 Post cuius mortem *Aristobolus et Hyrcanus filii eius contra se de imperio dimicantes occasionem praebuere Romanis, ut Iudaeam invaderent. itaque Pompeius Hierosolymam veniens capta urbe et templo reserato usque ad sancta sanctorum accedit, Aristobolum vinctum secum abducit, pontificatum confirmat Hyrcano, deinde Anti-* *Hier. 1950.*

BFHMOR

237, 2 quoaequauit *M* 3 sebastem F^2R^2, sebastim R^1 honore *R* agusti *M* appellare *BR* *post* uoluit *Isidori chron. c. 216 ins. F* 239, 1 helbiam *B* equistris F^1H^1 2 fulscore R^1, uulsarum *M* 240, 1 hyrcano in] hyrcanum O^a pontificato B^a 2 uu. ann. *B* 3 insignem *F* 4 iiii] iii *R* 241, 2 xxui *R* 3 *post* praefuit *Isidori chron. c. 218. 219 ins. F* 243, 2 gabinio F^2M^2R 244, 1/2 cleopatriam $BF^1H^1M^1O^a$ 2 cyprum] cy H^1 recedit *R*, secessit H^2: *deinde Isidori chron. c. 222 ins. F* 245, 1 eiectus] iectus $BFMO^a$ 2 quia] quia ex H^a 3 reppulerunt *R* 246 athiuienses H^1, arthenieuses *F*, aethauienses *B* *post* uastat *Isidori chron. c. 224. 225 ins. F* 247 dionysus F^1H 248, 3 oppresserunt *R* 249, 1 mort. cui. H^a aristobolos *H* filius *B* 2 dimigantes occisione *B* 3 inuaderet *B* 5 uictum *BHO* 6 adducit *B*

---

160 (= 238) *Soter ann. XVII.*

161 Varro Ciceroque nascuntur.

162 (= 242) *Alexander ann. X.*

163 (= 243) *Syria* per Gabinum ducem *subicitur Romanis.*

164 (= 245) *Ptholomeus* Cleopatre filius *ann. VIII.*

165 Salustius historiographus nascitur.

166 (= 247) *Dionisius ann. XXX.*

EFHMP

160 xui *F* 163 subegitur *EHM* 165 historiographus] histor̄ *HM*, historia *E*

patrum Herodis Ascalonitae filium procuratorem Palestinae facit mansitque in pontificatu Hyrcanus an. XXXIIII.

250 *Vergilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haut procul a Mantua nascitur Pompeio et Crasso consulibus.* Hier. 1948.

251 *Pompeius captis Hierosolimis tributarios Iudaeos facit.* Hier. 1954.

252 *Vergilius Cremonae studiis eruditur.* Hier. 1959.

253 *Caesar Germanos et Gallos capit, et Brittanos quoque, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum fuerat, victos obsidibus acceptis stipendiarios fecit.* Eutropius 6,17.

$\overline{III}$DCCCCXXV 254 *Cleopatra* soror Ptolomei *an. XXII.* Hier. 1967.

255 *Orto enim bello civili inter Caesarem et Pompeium victus Pompeius Alexandriam petit ibique ab ipso, a quo spera-* Eutrop. 6,19. Eutrop. 6,21.

256 *bat auxilia, Ptolomeo percussus interiit. Mox Caesar Alexandriam venit, ipse quoque Ptolomeus parare voluit insidias, unde bello ei inlato victus in Nilo periit. Caesar Alexandria potitus regnum Cleopatrae dedit, cum qua consuetudinem stupri habuerat.* Eutrop. 6,22.

257 *Cuius a tertio regni anno ipse primus Romanorum singulare obtinuit imperium, a quo Caesares Romanorum principes appellati.* Hier. 1968.

258 *Cleopatra regio comitatu urbem ingressa.* Hier. 1971.

$\overline{III}$DCCCCX 259 *Caesar ob insolentiam morum coniurantibus in eum LX vel amplius senatoribus equitibusque Romanis in curia confossus interiit, post annos IIII et menses VI quam regnare coeperat.* Eutrop. 6,25. Hier. 1969.

260 *Cassius Iudea capta templum spoliat.* Hier. 1973.

$\overline{III}$DCCCCLXVI 261 *Octavianus Caesar Augustus Romanorum secundus regnavit an. LVI et mensibus VI, a quo Augusti appellati* Hier. 1974.

BFHMOR

249, 8 pontificato *BFH*[1]*O*[a]*R* 250, 1 uergilius] *F*[1]*HMOR*[1] *et sic deinceps* dicit *B* 2 a] ad *B* pompeis *BH*[1] 251 tribunarios *R*[a] 252 cremoniae *BF*[1]*H*[1]*M* 253, 1 germanus *B*[a] et gallos . . . 2 cognitum *om. B*[1] brittanos] tributanos *R*[1] 2 ne] nec *R* conditum *B* 3 erat *R* acceptos *F*[1] *post* fecit *Isidori chron. c. 228—231 ins. F* 254 cleopatria *BF*[1]*H*[1]*M*[1]*O*[a] 255, 1 pompeium] pompeio *B*[a] 2 petiit *H* a *om. R* 256, 2 ipse] *HMR cum libris Eutropii,* ipsi *BFO* 3 uictum *BO*[a] 4 alexandriam *M* potitur *R*[1], potitu * *O*[a], pottius *M*[1] cleopatriae *BF*[1]*HO*[a], matri *R* 257, 1 a tertio regni *O*, regni a tertio *FH*, tertio regni *MR*, tertio *B* 3 apellati *H* 258 cleopatra *hic et deinceps libri omnes* regionis *B* comitato *M*, comitu *F*[1] orbem *F* ingressus *F*[1] 259, 1 ob] ab *R*[1] morem *F* coniuratibus *B* 2 curiam *M* 3 confessus *BH*[1] 260 casius *H*[1] spoliauit *B*[a]*: deinde Isidori chron. c. 233. 234 ins. F*

167 (= 251) *Pompeius Iudeam cepit.*
168 (= 254) *Cleopatra* ann. II.
169 Hucusque regnum Grecorum; nunc Romanorum.
170 (= 259) *Iulius* Cesar *ann. V.*
171 (= 257) Ab hoc Cesares appellati.
172 XXII. De sexta aetate.
173 *Sexta aetas* continet annos praeteritos DCCVIIII.
174 (= 261) *Octavianus ann. LVI.*

EFHMP

167 coepit *FH*, capit *M* 172 *om. EHM* 173 *post* 176 *EHM* annos praeteritos dccuiiii] *FP*, annos iam *(om. E)* praeteritos *(omisso numero) EHM* 174 octouianus *H* 174/175 ann. lui huius *om. EHM*

reges Romanorum, quorum XV vivente Cleopatra, XL
et unum postea vixit an.
262 *XI Augusti anno deficiente in Iudea pontificum princi-* Hier. 1983. 1984.
patu Herodes nil ad eum pertinens, utpote Antipatri
Ascalonitae et matris Cypridis Arabicae filius, a Roma-
nis Iudeorum suscepit principatum. quod tenet an. Hier. 2020.
XXXVI.
263 *Qui ne ignobilis forte et a Iudeorum semine argueretur* Rufinus 1, 6.
extraneus, combussit libros omnes, quibus nobilitas gentis
Iudeae in templo servabatur adscripta, ut deficientibus
264 *probamentis et ipse ad hanc pertinere putaretur. In-* Hegesippus 1, 36.
super etiam ut suam sobolem regio illorum generi com-
misceret, proiecta Doside femina Hierosolimitana, quam
privatus acceperat uxorem, et nato ex ea filio Antipatro,
sociat sibi Mariammen filiam Alexandri, neptem Aristo-
boli fratris Hyrcani, qui ante eum rex erat Iudaeorum.
haec quinque ei filios genuit, quorum duos Alexandrum Hegesippus 1, 42.
et Aristobolum ipse necavit in Samaria: nec mora post Hegesippus 1, 37.
etiam matrem illorum, qua nil carius noverat, simili
scelere peremit. e quibus Aristobolus Herodem ex Bero- Hegesippus 1, 42.
nice susceperat filium, quem in actibus apostolorum ab act. 12, 23.
angelo percussum legimus.
265 *Tertio inter Augustum et Antonium orto bello, quod* Hier. 1984.
Antonius, qui Asiam et Orientem tenebat, repudiata Eutropius 7, 3.
sorore Augusti Cleopatram duxisset uxorem. Antonius
et Cleopatra victi semet interficiunt.
266 *A quo tempore quidam primum annum Augusti mon-* Hier. 1986.
archiae supputant.
267 *Hactenus qui vocabantur Lagidae in Aegypto regnave-* Hier. 1985.
runt an. CCXCV.
IIIDCCCCLII 268 *Anno Caesaris Augusti XLII, a morte vero Cleopatrae* Rufinus 1, 2. Hier. 1985.
et Antoni, quando et Aegyptus in provinciam versa est,

BFHMOR

261, 3 xu] xu anno R^1 248, 1 pontificum] pontific**um *R*, pontificatuum *O* 1/2 principatum *BF* 2 antepatri H^1 3 arabiae *F* 4 tenit *B*, tenuit *FM* 5 xxxui] xxxuii *Hieronymus* 263, 1 porte *B* a *om. B* semitem *B* 2 gestis *B* 3 iudae M^a 264, 1 ipsi *M* polaretur *B*, *(sp. vac.)* tur H^1 2 subolem O^b generi] H^2O^b, genere BFH^1MO^aR 4 ea] eo *F* antipatra *B* 5 mariammen] F^1M^2O, mariammem H^1, mariamnem *BR*, ariamnem H^2, marammen F^2, *inc.* M^1 7 gen. fil. *R* quorum *bis* H^1 8 negauit *BF* samariam *B* 9 quia BR^1 similis *B* 10 e] ex F^1 10 11 ueronice *R* 265, 1 tertium BF^1 angustum *M* quod] quia *R* 3 duxit *M* 266, 1 quidem *B*, quadam M^1 1/2 monorsiae *B* 267, 1 hactenus q. uoc. *om. B* gagide M^1 268, 2 antoninii *R* uersa est] uersatur *BR*

---

175 (= 268) Huius anno XLII *dominus nascitur*
176 conpletis ab Adam annis IIIDCCCC LII, iuxta alios V̅CXCVIIII.
176[a] [A nativitate domini nostri Iesu Christi usque ad Tiberium sunt anni XIIII]. *EHM*

EFHMP

175, 1 anno *om. F* dominus] christus *EH*, christus iesus dominus noster *M* 176 ab] ad *H* dcccc] dccc P^a

anno XXVII, olympiadis centesimae nonagesimae tertiae Hier. 2015.
anno tertio, ab urbe autem condita anno DCCLII, id est Oros. 6, 22, 1.
eo anno, quo coupressis cunctarum per orbem terrae Oros. 6, 22, 5.
gentium motibus *firmissimam* uerissimamque *pacem ordinatione dei Caesar conposuit, Iesus Christus filius dei*
sextam mundi aetatem suo consecravit adventu.

269 *Anno imperii Augusti XLVII Herodes morbo intercutis* Hier. 2020.
aquae et scatentibus toto corpore vermibus miserabiliter
et digne moritur, pro quo substitutus ab Augusto filius Hier. 2021. Hier. 2029.
eius Archelaus regnat an. VIIII, id est usque ad ipsius
Augusti finem. *tunc enim* non ferentibus ultra, sed Ioseph. ant. 17, 13. Rufinus 1, 10.
accusantibus apud Augustum ferocitatem eius Iudaeis
in Viennam urbem Galliae relegatur et ad minuendam
Iudaici regni potentiam insolentiamque domandam IIII
fratres eius pro eo sunt *tetrarchae creati Herodes, Anti-* Hier. 2021.
pater, Lysias et Philippus: quorum Philippus et Herodes, Hegesippus 2, 1, 4. c. 5, 3.
qui Antipas prius nuncupabatur, etiam vivente Archelao
tetrarchae fuerant ordinati.

IIIDCCCCLXXXIX 270 *Tiberius privignus Augusti, hoc est Libiae uxoris eius* Hier. 2030. Hegesippus 2, 3, 3.
filius, ex superiore genitus coniuge, regnavit an. XXIII.

271 *Huius anno XII Pilatus Iudeae procurator ab eodem* Hier. 2042.
dirigitur.

272 *Herodes tetrarcha, qui Iudeorum principatum tenet an.* Hier. 2030.
XXIIII, in honorem Tiberii et matris eius Libiae Hier. 2043.
Tyberiadem condidit et Libiadem.

IIIDCCCCLXXXI 273 *Anno XV imperii Tiberii dominus post baptismum,* Hier. 2044.
quod praedicavit Iohannes, mundo regnum caelorum adnuntiat, *peractis a mundi principio secundum Hebreos* Hier. 2045.
annis, ut Eusebius in chronicis suis signat, IIII milibus: adnotando quod XVI anno Tyberii principium
fuerit LXXXI iobelei secundum Hebreos. quare autem
nostra supputatio undevigiuti minus pouendos aestimaverit annos, facile qui superiora libelli huius legerit,
inveniet. *iuxta vero chronica eadem, quae ipse Eusebius* Hier. 2044.
de utraque editione, ut sibi videbatur, conposuit, anni sunt quinque milia ducenti viginti octo.

BFHMOR

268, 3 xxuii] octavo et vigesimo anno *Rufinus* tertiae] quartae *Hieronymus* 4 cognita *B* decluii *R* 5 cunct * rum *O*[1] 6 uerissimam *om. B* 8 sexta *B* 269, 1 xliiii *FH*, xluiii *B*, *inc. M*[1] 3 substratus *B* filio *B*[a] 4 eius *om. H* regnauit *FR* uiiii] uiii *F* 7 galileae *H*[1] relegatur] *F*, relegantur *H*[1], religatur *H*[2] *et reliqui* 8 insolentiam *om. F*[1] 9 tetharc(a)e *BF* 9/10 antipator *F* 10 lysanias *O*[2] 11 antipa *H* prius *om. R* 12 detrarchae *H*[1], tetharce *B*, tethrache *M* *post* ordinati *Isidori chron. c. 236. 237 ins. F* 270, 1 libiae *libri* 2 experiore *B* 272, 1 thetarcha *B* 2 libiae] *MR*, lybiae *BFHO* 3 libiadem] *FR*, lybiadem *HMO*, libidiadem *B* 273, 2/3 adnuntiat] nuntiat *F*[a] 3 a *om. H*[1] princio *(sic)* mundi *R* ebreorum annos *M* 5 adnotandum *B* xui] xu *M*[2]*R* 6 fuerat *O* lxxi *F*[1] iobelei] *plerique*, iobolei *H*[1], iubelei *H*[2]*M*[2]*O*[b] 7 minos *B* pouendus *H*[1] 7/8 stimauerit *M*[1] 8 hui. lib. *R* 10 edicione *H*[1]

177 (= 270) *Tiberius ann. XXIII.*

EFHMP

177 xuiii] xiiii *M*

IIIDCCCCLXXXIIII 274 *Anno XVIII imperii Tyberii dominus sua passione* Hier. 2047. 2048.
mundum redemit et praedicaturi per Iudeae regiones
apostoli Iacobum fratrem domini Hierosolimis ordinant
episcopum: ordinant et VII diaconos, et lapidato Stephano Rufinus 2, 1.
ecclesia per regiones Iudeae et Samariae dispergitur.

275 *Agrippa* cognomento Herodes, *filius Aristoboli* filii Hier. 2051. Hegesippus 2, 3, 4.
Herodis regis, *accusator Herodis tetrarchae Romam*
profectus a Tiberio in vincula conicitur, ubi plurimos
sibi adsciv it ad amicitiam et maxime Germanici filium
Gaium.

IIIDCCCCXCIII 276 *Gaius cognomento Caligula regnavit an. III menses X* Hier. 2053.
dies VIII.

277 *Hic* Herodem *Agrippam* amicum suum *vinculis libera-* Hier. 2053; Eutrop. 7, 12.
tum regem Iudeae facit, qui permanet in regno an. VII, Hier. 2060.
id est usque ad quartum Claudi annum: quo ab angelo act. apost. 12, 23; Rufinus 2, 10.
percusso successit in regnum filius eius Agrippa et usque Hier. 2061.
ad exterminium Iudaeorum XXVI ann. perseverat. Hegesippus 2, 5.

278 *Herodes tetrarcha et ipse Gai amicitiam petens cogente*
Herodiade Romam venit, sed accusatus ab Agrippa
etiam tetrarchiam perdidit, fugiensque in Hispaniam
cum Herodiadae merore periit.

279 *Pilatus, qui sententiam damnationis in Christum dixerat,* Hier. 2055; Rufinus 2, 7.
tantis inrogante Gaio angoribus coartatus est, ut sua se
manu peremerit.

280 *Gaius in deos se referens Iudaeorum loca sancta sordi-* Hier. 2053. 2054.
bus idolorum profanat.

281 *Matheus in Iudaea praedicans euangelium scripsit.* Isidorus chr. 242.

IIIIVII 282 *Claudius an. XIII menses VII dies XXVIII.* Hier. 2057.

283 *Petrus apostolus cum primus Antiochenam fundasset* Hier. 2058.
ecclesiam, Romam pergit ibique XXV an. cathedram
tenet episcopalem, id est usque ad ultimum Neronis
annum.

284 *Marcus euangelium, quod Romae scripserat, Aegypto* Hier. 2059; Rufinus 2, 15.
Petro mittente praedicat.

BFHMOR

274, 1 xuii *F* 3 ordinant B^a 4 diacones *R* 275, 1 herodis M^1 aristobolis *M* 2 regis *om.* F^1 herodes B^a tetharch(a)e *BM* 276, 1 calicula H^1, callicula *R*, galicula *F* menses] et m. *BMR* 277, 2 permansit *M* 3 id est *om.* H^1 usque *om. B* cladii O^a 5 exterminum B^a 278, 1 detrarcha H^1, tetharca *B* 3 fugensque *B* hispanum *B* 279, 2 tanto *B*, tantum R^2, tandem R^1 interrogante *F* 3 perimeret *FOR* 280, 1 se *om.* R^a 282 an.] ann. regn. *R* xiiii *O* uii] uiii *M* xxuiii] xxuii *R* 283, 1 anthiochiam R^1 284, 1 aegyptum *R* 2 petre M^1R

---

178 (= 274) Huius ann. XVIII *dominus crucifigitur.*
179 (= 276) *Gaius ann. IIII.*
180 (= 281) *Mattheus euangelium scribit.*
181 (= 282) *Claudius ann. XIIII.*
182 (= 283. 284) Petrus Romam, Marcus Alexandriam petit.

EFHMP

178 xuiii] xiiii *M* 180 scribit] scripsit *EHM* 181 clacidius *F* 182 petiit *EHM*

285 *Quarto Claudi anno fames gravissima, cuius Lucas meminit, facta est.* Hier. 2061. act. 11, 28.

286 *Eodem anno ipse Brittaniam adiens, quam neque ante Iulium Caesarem neque post eum quisquam attingere ausus fuerat, sine ullo proelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulae partem in deditionem recepit. Orcadus etiam insulas Romano adiecit imperio ac sexto quam profectus erat mense Romam rediit.* Oros. 7, 6, 9.

287 *Nono regni sui anno Iudaeos tumultuantes Roma expulit,* quod et Lucas refert. Oros. 7, 6, 15. act. 18, 2.

288 *Sequenti anno fames maxima Romam corripit.* Oros. 7, 6, 17.

$\overline{\text{IIII}}$XXI 289 *Nero an. XIII m. VII d. XXVIII.* Hier. 2071.

290 *Huius secundo anno Festus* Iudeae procurator *successit Felici, a quo Paulus Romam vinctus mittitur et biennium in libera manens custodia post haec ad praedicandum dimittitur,* necdum *Nerone in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historiae.* Hier. 2071; v. ill. 5.

291 *Iacobus frater domini* cum *XXX an. Hierosolimorum rexisset ecclesiam,* septimo *Neronis an. lapidatur a Iudeis vindicantibus in illo, quod Paulum interficere nequiverunt.* Hier. 2078; Rufinus 2, 23. Hier. v. i. 2.

292 *Festo* magistratui Iudaeae *succedit Albinus, Albino Florus. cuius* luxuriam et *avaritiam* ceteraque flagitia *non ferentes Iudaei contra Romanos rebellaverunt, adversum quos Vespasianus magister militiae transmissus plurimas urbes Iudeae cepit.* Hier. 2080. Hier. 2084.

293 *Primus Nero super omnia scelera sua etiam Christianos persequitur, quorum eximios Romae Petrum cruce, Paulum occidit gladio.* Hier. 2084; Oros. 7, 7, 10.

294 *Hic in re militari nihil omnino ausus Brittaniam pene amisit: nam duo sub eo nobilissima oppida illic capta atque eversa sunt.* Eutrop. 7, 14.

$\overline{\text{IIII}}$XXXI 295 *Vespasianus an. VIIII m. XI d. XXII.* Hier. 2085.

296 *Hic apud Iudaeam imperator ab exercitu appellatus et* Hier. 2085.

BFHMOR: c. 286 *ampliavit Beda h. eccl. 1, 3;* c. 294 *repetivit idem ibidem.*

286, 3 ac] et F^2 inter F 5 accepit R^a 6 ac] a H^1 287, 1 iudaeos *om.* H^1 288 corripitur H^1 289, 1 xxuiiii F 290, 1 fest. ann. BH^1 iudeae] in iudaea F 2 mititur H^1 4 mittitur O^1 5 scelera *bis* H^1 quanta] qui ita F 291, 1/2 rex. hier. H 2 lapidatus F^2R, labidatur H^a 3 paulo F 292, 1 magistratui] magistratu* O^1 iud.] ecclesiae iud. R successit R 4 transmisus H^1 5 coepit $BFHR$ 293, 2 persecutio prima *in marg.* BH chorum B^1 eximias M, ** imios B^1 cruci M 294, 1 nihilomino H^1 pene] bene B 2 eo] ea H^1 3 *post* sunt *Isidori chron. c. 248. 249 ins.* F 295 xi] x F

183 (= 289) *Nero ann. XIIII.*

184 (= 293) *Petrus et Paulus* cruci gladioque traduntur.

185 (= 295) *Vespasianus ann. X.*

186 (= 296) Huius secundo anno *Titus Hierosolymam subvertit.*

EFHMP

post 183 *ins.* persecutio i *et deinceps persecutiones numerant EH* 185 uiiii *EHM* 186 anno *om. EHM*

bellum Tito filio commendans Romam per Alexandriam proficiscitur: qui secundo anno Iudeae regnum subvertit templumque solo stravit, post annos primae aedificationis eius ∞LXXXVIIII. consummatum est hoc bellum an. IIII, duobus quidem Nerone vivente et duobus aliis postea. *Hier. 2084 (2083?)—2086.*

297 Vespasianus inter alia magnorum operum *in privata adhuc vita in Germaniam ac deinde in Brittaniam a Claudio missus tricies et bis cum hoste conflixit, duas validissimas gentes, XX oppida, insulam Vectam Brittaniae proximam imperio Romano adiecit.* *Eutrop. 7, 19.*

298 *Colosus erigitur habens altitudinis pedes CVII.* *Hier. 2091.*

IIIIXXXIII 299 *Titus an. II m. II, vir omnium virtutum genere mirabilis, adeo ut amor et diliciae humani generis diceretur.* *Hier. 2095. Eutrop. 7, 21.*

300 *Hic amphitheatrum Romae aedificat et in dedicatione eius V milia ferarum occidit.* *Hier. 2095.*

IIIIXLVIIII 301 *Domitianus frater Titi iunior an. XV m. V.* *Hier. 2079.*

302 *Hic secundus post Neronem Christianos persequitur: sub quo apostolus Iohannes in Pathmum insulam relegatus est et Flavia Domitilla Flavii Clementis consulis ex sorore neptis in insulam Pontianam ob fidei testimonium exiliatur.* *Hier. 2110. Hier. 2112.*

303 *Qui et ipsum Iohannem fertur in ferventis olei dolium misisse, sed Iohannes tam inmunis redisse a poenis, quam a corruptione carnis manebat semper inmunis.* *Hier. adv. Iovin. 1, 26 p. 280 Vall.*

IIIIL 304 *Nerva an. I m. IIII d. VIII.* *Hier. 2113; Eutrop. 8, 1.*

305 *Hic primo edicto suo cunctos exules revocavit, unde et Iohannes apostolus hac generali indulgentia liberatus Ephesum rediit.* et quia concussam se absente per hereticos vidit ecclesiae fidem, confestim hanc descripta in euangelio suo verbi dei aeternitate stabilivit. *Hier. 2113. cf. Hier. v. ill. 9.*

BFHMOR: c. 297 *ampliavit Beda h. eccl. 1, 3.*

296, 3/4 regnum templum subuertiturque *F* 5 ∞] cc *O*, milia *B* 6 neronem B^1 uiuente] ueniente *B* alii *M* 297, 1 alias magorum F^1 2 prittauiam *B* 3 misus H^1 4 iusula *M* 4/5 brittaniam H^1M^1 5 proxima *FM* 298 *post* cuii *Isidori chron. c. 251 ins. F* 299, 1 uirtutem R^1 1/2 miralis *B* 2 amator *R* 300, 2 *post* occidit *Isidori chron. c. 253—256 ins. F* 302, 1 persecutio ii *in marg. BH* hic] is *R* 2 ioh. ap. *R* pathmum] BF^1H, phatmum *O*, pathmos F^2M, patmos *R* iusula *MR* 3 relegatus] BFO^a, religatus HMO^bR est *om.* F^1 domicilla *M* demeutis *B* 4 exorore H^1 in *om. B* portia F^1, potentiauam *B* 303, 1 fertur *om. H* olei *om.* F^1 2 reddidisse R^1 3 semper alienus R^b, al. s. R^a: *deinde Isidori chron. c. 260. 261 ins. F* 304 iiii] uii *F* 305, 1 cunctos *om. F* reuocat *R* 3, 4 per her. *om.* R^1 4 discriptam *M*, discripta* O^1, descriptam O^2

---

187 (= 299) *Titus ann. II.*
188 *Hic facundus et pius fuit.*
189 (= 301) *Domicianus ann. XVI.*
190 *Iohannes in Pathmos religatur.*
191 (= 304) *Nerva ann. I.*
192 *Iohannes* apostolus *Ephesum rediens* euangelium scripsit.

EFHMP

188 pius] strenuus ac pius *M* 190 iohaunis *H* 192 eph. rediens (redigens *H*)] red. eph. *M*

IIIILXVIIII 306 *Traianus ann XVIIII mens VI d. XV.* Hier. 2114; Eutrop. 8, 5.

307 *Iohannes apostolus LXVIII anno post passionem domini,* aetatis autem suae XC et VIII Ephesi placida morte *quievit.* Hier. 2116; v. ill. 9.

308 *Traiano adversum Christianos persecutionem movente* Symeon, qui et *Simon filius Cleopae, Hierosolimorum episcopus crucifigitur.* Hier. 2123.

309 *Et Ignatius Antiochiae episcopus Romam perductus bestiis traditur.* Hier. 2123.

310 *Alexander quoque Romanae urbis episcopus martyrio coronatur et VII ab urbe miliario via Numentana, ubi decollatus est, sepelitur.* Pontif. 7.

311 *Plinius Secundus Novocomensis orator et historicus insignis habetur, cuius plurima ingenii opera extant.* Hier. 2126.

312 *Pantheum Romae, quod Domitianus fecerat, fulmine concrematum:* cui nomen inde datum est, quod omnium deorum sit ipsa domus habitaculum. Hier. 2127. 2105.

313 *Iudaei per diversas terrarum partes seditionem moventes digna cede sternuntur.* Hier. 2130. 2131.

314 *Traianus Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit.* Eutropius 8, 2.

IIIIXC 315 *Hadrianus consobrinae Traiani filius an. XXI.* Hier. 2133.

316 *Hic per Quadratum discipulum apostolorum et Aristidem Atheniensem virum fide sapientiaque plenum et per Serenum Granium legatum libris de Christiana religione conpositis instructus precepit per epistolam Christianos sine obiectu criminum non damnari.* Oros. 7, 13, 2.

317 *Idem Iudeos secundo rebelles ultima cede perdomuit, etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablata, quam ipse in optimum statum murorum extructione reparavit et Aeliam vocari de nomine suo praecepit.* Hier. 2133. Oros. 7, 13, 4. 9.

BFHMOR

306 trianus H[1] persecutio iii *in marg. BH, in textu post* 307, 3 quieuit *R* xuiii *OR* 307, 1 apostolos B[a] lxuiii] BF[1]HR, lxui F[2]O, lxuiiii *M* 2 xcuii *B*, xx et uiii F[1], xxuiii R[1] 308, 1 troiano BH[1] monente H[1], mouentem *F* 2 symon qui et symeon *F* cleophae *MR* 310, 2 uii] uiii F[1] numentin* R[1], mumentana R[2] 3 decolatus *H* 311, 1 plenius *M* histocus B[a] 2 prima R[1] 312, 1 panatheon *M* 2 inde *om. B* 314, 1 troianus *B* 1/2 defessum R[2] 2 nobiliater R[a] 3 diffundit *R: deinde Isidori chron. c. 265 ins. F* 315 xxi] xi *BR* 316, 1 hic] is *R* et] ex *F* 2 athinensem FH[a], athiniensem H[b], ataniensem *M* fidem sapientiaeque *M* 3 granium *F* de *om. BR* 4 epystola *B* 5 obiectu] *HO*, abiectu F[1], obiectione *BMR*, abiectione F[2] 317, 1 rebelle *B* 2 hierosolimorum *BMR* 4 heliam *MR* suo *om.* H[1]

193 (= 306) *Traianus ann. XVIIII.*

194 (= 308) Symon Hierosolimorum episcopus crucifigitur

195 (= 307) et *requiescit Iohannes apostolus.*

196 (= 315) *Adrianus ann. XXI.*

197 *Aquila interpres habetur.*

EFHMP

193 xiiii *EH* 194 symon h. ep.] simon filius cleopae (cl. f. *EH*) *EHM* 195 ioh. req. (*om.* apostolus) *EHM* 197 habet *P*

318 *Idem eruditissimus in utraque lingua bibliothecam Athe-* *Hier. 2134. 2148.*
nis miri operis extruxit.

319 *Hierosolymae primus ex gentibus constituitur episcopus* *Hier. 2140. 2176.*
Marcus cessantibus his qui fuerunt ex Iudeis, qui sunt
numero XV et praefuerunt a passione domini per annos
fere centum et septem.

IIIICXIII 320 *Antoninus cognomento Pius cum filiis suis Aurelio et* *Hier. 2154.*
Lucio an. XXII m. III.

321 *Iustinus philosophus librum pro Christiana religione com-* *Orosius 7, 14, 2.*
positum Antonino tradidit benignumque eum erga Christia-
nos homines fecit. qui non longe post suscitante per- *Hier. 2170.*
secutionem Crescente cynico pro Christo sanguinem fudit.

322 *Sub Pio Romae episcopo Hermes scripsit librum qui* *Pontif. 11.*
dicitur Pastoris, in quo praeceptum angeli continet, ut
pascha die dominico celebraretur.

323 *Polycarpus Romam veniens multos ab heretica labe casti-* *Rufinus 4, 14.*
gavit, qui Valentini et Cerdonis fuerant nuper doctrina
corrupti.

IIIICXXXII 324 *Marcus Antoninus Verus cum fratre Lucio Aurelio* *Hier. 2177.*
Commodo an. XVIIII m. I.

325 *Hi primum aequo iurae imperium administraverunt, cum* *Hier. 2177.*
usque ad hoc tempus singuli Augusti fuerint.

326 *Bellum deinde contra Parthos ammirabili virtute et* *Oros. 7, 15, 2.*
felicitate gesserunt.

327 *Persecutione orta in Asia Polycarpus et Pionius fecere* *Hier. 2183.*
martyrium: in Gallia quoque plurimi gloriose pro Christo
sanguinem fudere.

328 *Nec multo post vindex scelerum lues multas lute pro-* *Hier. 2184. Oros. 7, 15, 5.*
vincias, Italiam maxime Romamque vastavit.

329 *Defuncto Commodo fratre Antoninus Commodum filium* *Hier. 2185. 2193.*
suum consortem regni facit.

330 *Antonino imperatori Melito Asianus Sardensis episcopus* *Hier. 2186.*
apolegiticum pro Christianis tradidit.

BFHMOR

318, 2/319, 1 extr. h. pr. *bis* B^a 319, 1 constitutus *R* 4 c et uiii *R*: *deinde Isidori chron. c. 270. 271 ins. F* 320, 1 arelio H^1 321, 1, 2 composito *B* 4 crescentem *F* cynoco *B* pro *om.* R^a 322, 1 episcopos R^a, episcopus R^b 2 pastores *M* continetur O^b 3 celebretur *R* 323, 1 moltos *B*, multa *M* 1 2 casticanit *B*, castigabat *R* 2 qui] qui a F^1 cordoni *B* 3 *post* corrupti *Isidori chron. c. 273. 274. 275 ins. F* 324, 1 antonius *F* 2 xuiii *O*, xiiii *F* i] ii *MO* 325, 1 hi] in H^1 2 usque] que H^a fuerunt *R* 327, 1 persecutio iiii *in marg. H*, persecutione iiii *in textu post* gesserunt *B* pionisiu H^a 2 plurimi *om.* F^1 3 sanguine *F* fundere *R* 328, 1/2 prouintias *H* 329, 1 antonius *F* commodo H^1 2 fecit *HM* 330, 1 antonio *F* sardenses H^1F, sardienses O^a, sardeinsis O^b 2 apolegiticum] F^1H^1MO, apologeticum BF^2H^2R

198 (= 320) *Antonius* Pius *ann. XXII* [mens. III]. *FP*
199 *Valentinus et Marcion agnoscuntur.*
200 (= 324) *Antonius* minor ann. XVIIII.
201 *Katafrigarum heresis exoritur.*

EFHMP

198 antonius] FH^1P, antoninus EH^2M xxii] xxiii *E* 199 agnoscitur *EHM* 200 antonius] *FHP*, antoninus *EM*

331 *Lucius Brittaniae rex missa ad Eleuterum Romae epi-* *Pontif. 14.*
scopum epistola, ut Christianus efficiatur, inpetrat.
332 *Apollinaris Asianus Hierapoli et Dionysius Chorinthi* *Hier. 2186. 2187.*
clari habentur episcopi.

IIIICXLV 333 *Lucius Antoninus Commodus post mortem patris reg-* *Oros. 7, 16, 1.*
navit ann. XIII.
334 *Hic adversum Germanos bellum feliciter gessit, ceterum* *Oros. 7, 16, 2.*
ipse per omnia luxuriae et obscenitati mancipatus nil *cf. Eutrop. 8, 15.*
paternae virtutis et pietatis simile gessit.
335 *Hireneus episcopus Lugdunensis insignis habetur.* *Hier. 2198.*
336 *Commodus imperator colosi capite sublato suae imaginis* *Hier. 2205.*
caput ei iussit inponi.

IIIICXLVI 337 *Helius Pertinax mensibus VI.* *Hier. 2209.*
338 *Hic Iuliani iuris periti scelere occiditur in palatio,* *Hier. 2209.*
quem mense septimo, postquam coeperat imperare, Severus *Oros. 7, 16, 6.*
apud pontem Mulvium bello civili victum interfecit.
339 *Victor XIII Romae episcopus datis late libellis con-* *Pontif. 15; Hier. 2209.*
stituit pascha die dominico celebrari, sicut et prodecessor
eius Eleuter, a XIIII luna primi mensis usque in XXI.
340 Cuius decretis favens *Theophilus Caesariae Palestinae* *Hier. vir. ill. 43.*
episcopus scripsit adversus eos qui XIIII luna cum
Iudaeis pascha celebrabant, cum ceteris qui in eodem
concilio aderant *episcopis, synodicam et valde utilem*
epistolam.

IIIICLXIII 341 *Severus* Pertinax *an. XVII.* *Hier. 2210.*
342 *Clemens Alexandrinae ecclesiae presbyter, et Panthenus* *Hier. 2210.*
stoicus philosophus in disputatione dogmatis nostri dis-
sertissimi habentur.

BFHMOR: c. 331 *repetivit Beda h. eccl. 1, 4.*

331, 1 ad deleuterum F^a 2 christianos F^1 332, 2 habebantur *M* *post* episcopi *Isidori chron. c. 277 ins. F* 333, 1 antonius *F* 334, 1 aduersus *F*, aduersos *B* 2 obscenati H^1 335 hireneus] F^2O, hirenius F^1H, hyrenius *M*, hyreneus *R*, hierenius *B* 336, 2 *post* inponi *Isidori chron. c. 279 ins. F* 337 heluius R^2 338, 1 occ. in p. iul. iur. per. sc. *R* occitur F^1 2 quem] que F^1 3 muluium] MO^1, miluinum H^1, moluium BO^2, miluium H^2R, uluium *F* 339, 1 datae latae *B* 2 celebrare *B* praedecessor ** *R* 3 xiiii] xiii *H*, xu R^2, *inc.* R^1 mensi *M* 340, 1 thephilus H^1 2 scribens *M* 4 episcopis *om. F* epistolam *post* aderant *F*: *deinde Isidori chron. c. 282 ins. F* synodochicam *R* 341 xuii] *sic etiam Beda h. eccl. 1, 5,* xuiii OR^2 342, 1 presbyter (praepositus *R*) et panthenus (pantenus *FM*, partaenus *O*) stoicus *om. H*

---

202 (= 333) *Commodus ann. XIII.*
203 *Teodotion interpres habetur.*
204 (= 337) *Helius Pertinax ann. I.*
204ª (= 338) [Hic Iuliani iuris periti scelere occiditur]. *M*
205 (= 341) *Severus* Pertinax ann. XVIII.
206 Simachus interpres habetur.

EFHMP

203 theodocion *P*, theodotio *F* 204 elius an. primo pertinax *F* 205 xuii *MP*

343 *Narcisus Hierosolymorum episcopus et Theophilus Cae-* *Hier. 2213.*
sariensis, Policarpus quoque et Bachilus Asianae pro-
vinciae episcopi insignes habentur.

344 *Persecutione in Christianos facta plurimi per diversas* *Hier. 2218. Oros. 7, 17, 4.*
provincias, inter quos et Leonides pater Origenis, mar-
tyrio coronati sunt.

345 *Clodio Albino, qui se in Gallia Caesarem fecerat, apud* *Oros. 7, 17, 6.*
Lugdunum interfecto Severus in Brittanias bellum trans- *Oros. 7, 17, 7.*
fert, ubi ut receptas provincias ab incursione barbarica
faceret securiores, magnam fossam firmissimumque val-
lum crebris insuper turribus communitum per CXXXII
milia passuum a mare ad mare duxit, et Eburaci obiit. *Oros. 7, 17, 8.*

346 *Perpetua et Felicitas apud Kartaginem Africae in castris* *Prosper c. 757.*
bestiis deputatae pro Christo nonis Martiis.

IIIICLXX 347 *Antoninus cognomento Caracalla Severi filius an. VII.* *Hier. 2227.*

348 *Alexander episcopus Cappadociae, cum desiderio locorum* *Hier. 2228; Rufinus 6, 9.*
sanctorum Hierosolymum venisset, vivente adhuc Nar-
cisso eiusdem urbis episcopo persenilis aetatis viro et
ipse ibi ordinatur episcopus, *domino ut id fieri deberet*
per revelationem monente.

349 *Tertullianus Afer centurionis proconsularis filius omnium* *Hier. 2224.*
ecclesiarum sermone celebratur.

IIIICLXXI 350 *Macrinus an. I.* *Hier. 2234.*

351 *Abgarus vir sanctus regnavit Edessae, ut vult Africanus.* *Hier. 2234.*

352 *Macrinus cum filio Diadumeno, cum quo imperium in-* *Oros. 7, 18, 3.*
vasit, apud Archelaidem militari tumultu occiditur.

IIIICLXXV 353 *Marcus Aurelius Antoninus an. IIII.* *Hier. 2235.*

354 *In Palestina Nicopolis, que prius Emmaus vocabatur,* *Hier. 2237.*
urbs condita est, legationis industriam pro ea suscipiente
Iulio Africano scriptore temporum. Haec est Emmaus,
quam dominus post resurrectionem suo ingressu, sicut
Lucas narrat, sanctificare dignatus est. *Luc. 24, 13.*

BFHMOR: c. 345, 2—6 *ampliavit Beda h. eccl. 1, 5.*

343, 1 hierosolymarum H^1, -m*rum O^1 2 bacchylus *FO*, bachinus H^2 2/3 prouintiae *H* 3 insignis MO^a 344, 1 persecutionem *M* persecutio u (chr. *add. H*) *B (in textu) H (in margine)*, chr. u p̄sc *R (in margine)* 2/3 martyo *R* 345, 1 claudio *R* 2 brittaniam *B* 3 ut] et F^2 4 firmissimamque *B* 6 a mari $F^2H^2O^bR$ ad] usque ad *O* duxit] adduxit *F* 346, 2 deputatae] d. sunt O^b nominis H^1 *post* martiis *Isidori chron. c. 284. 286. 287 ins. F* 347 antonius *F* uii] xii H^1 348, 1 cappadotiae *H* 2/3 narcino *B* 3 eiusdem] cius B^a 4 ordinatus M^2 id] hid H^a 349, 1 tertulianus H^1 2 *post* celebratur *Isidori chron. c. 289 ins. F* 351 uir *om.* F^1 edissae H^2O^b ut *om.* M^1 353 antonius *F* 354, 1 uicapolis *B* 2 urbis *B*

207 (= 347) *Antonius* Caracalla *ann. VII.*
208 *Quinta editio Hierosolimis invenitur.*
209 (= 350) *Macrinus ann. I.*
209ª (= 351) [Abgarus vir sanctus regnavit, ut vult Affricanus]. *M*
210 (= 353) *Aurelius* Antoninus ann. IIII.
211 Sexta editio Nicapoli repperitur.

EFHMP

207 antonius] *FHP*, antoninus *EM* carracalla H^a 208 edictio *F* hierusał *H* inuenitur] repperitur *EHM* 209 martianus *F* 210 antonius *F* 211 nicapolis *EFHM*

355 *Hyppolitus episcopus multorum conditor opusculorum temporum canonem quem scripsit hucusque perduxit: qui etiam sedecennalem paschae circulum repperiens Eusebio, qui super eodem pascha decennorennalem circulum composuit, occasionem dedit.* Hier. v. ill. 61.

IIIICLXXXVIII 356 *Aurelius Alexander an. XIII.* Oros. 7, 18, 6.

357 *Hic in Mammeam matrem suam unicae pius fuit et ob id omnibus amabilis.* Hier. 2248.

358 *Urbanus Romae episcopus multos nobilium ad fidem Christi et martyrium perduxit.* Pontif. 18.

359 *Origenes Alexandriae,* immo toto orbi *clarus habetur.* Hier. 2246.
denique *Mammea mater Alexandri eum audire curavit et Antiochiam accitum summo honore habuit.* Oros. 7, 18, 7. Hier. v. ill. 54.

IIIICXCI 360 *Maximinus an. III.* Hier. 2252.

361 *Hic adversus ecclesiarum sacerdotes et clericos, id est doctores, persecutionem exercet, maximae propter Christianam Alexandri, cui successerat, et Mameae matris eius familiam, vel praecipue propter Origenem presbiterum.* Oros. 7, 19, 2.

362 *Pontianus et Antheros Romanae urbis episcopi martyrio coronati et in cymiterio Calisti sunt sepulti.* Pontif. 19. 20.

IIIICXCVII 363 *Gordianus an. VI.* Hier. 2255.

364 Iulius *Africanus inter scriptores ecclesiasticos nobilis habetur: qui in chronicis, quae conscripsit, refert se Alexandriam properare Eraclae opinione celeberrima provocatum, quem et in divinis et in philosophicis studiis atque omni Grecorum doctrina instructissimum fama loqueretur.* Rufinus 6, 23.

365 *Origenes in Caesarea Palestinae Theodorum cognomento Gregorium et Athenodorum aduleseentulos fratres, Ponti postea nobilissimos episcopos, divina philosophia inbuit.* Hier. v. ill. 65.

BFHMOR

355, 2 tempera *(sic) R* cauamem H^a, canonum *F* que *R* 3 sedennalem M^1, sedecennouenalem *(litt.* noue *videntur expunctae esse, sed restitutae) O* 4 decennauenualem *R* circulum *post* qui *O, om. B* 5 *post* dedit *Isidori chron. c. 292. 293 ins. F* 357, 1 hic] hinc H^1 359, 1 origines *B* orbi] $FHMO^aR^2$, orbe O^bR^1, orbis *B* 3 accito *B* *post* habuit *Isidori chron. c. 296 ins. F* 360 maximus *F* 361, 1 ecclesia R^1 2 persecu[tio] VI *in marg. H* 4 originem *B* 362, 1 antherus BF^2 rom. urb. *om. B* martyo *R* 2 *post* sepulti *Isidori chron. c. 298. 299 ins. F* 364, 1 ecclesiasticas H^1 3 eraclae] FHO^a, oracle *M*, eracleae O^b, aracliae *B*, eraclii *R* opiuione H^1, opione *R* 4 quem] quod *R* et in diu.] in diu. R^a, et diu. F^a philopbisis *B*, philosophis H^a studii *B* 365, 2 grecorium *B* anthenodorum *R*, cathedonorum *B* 3 *post* inbuit *Isidori chron. c. 301 ins. F*

---

212 (= 356) *Alexander ann. XIII.*
213 (= 359) *Origenes* Alexandriae *claruit.*
214 (= 360) *Maximus ann. III.*
215 (= 361) Hic persequitur Christianos.
216 (= 363) *Gordianus ann. VII.*
217 Fabianus episcopus Romae celebratur.

EFHMP

213 origenis *HM* 214 maximus] *FPM*, maximinus *EH* 215 hic persequebatur chr. *EH*, hic persecutionem in chr. exercet *M* 216 uii] ui *EHM* 217 celebratur] claruit *EHM*

IIIICCIIII 366 *Philippus cum Philippo filio an. VII.* *Hier. 2261.*

367 *Hic primus imperatorum omnium Christianus fuit ac post tertium imperii eius annum millesimus a conditione Romae annus expletus est. ita magnificis ludis augustissimus omnium preteritorum hic natalis annus a Christiano imperatore celebratus est.* *Oros. 7, 20, 2.*

368 Origenes adversus quendam Celsum Epicurum philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo voluminibus respondit: qui, ut breviter dicam, tantum scribendi sedulus fuit, ut Hieronimus quodam loco V milia librorum eius se legisse meminerit. *Hier. ad Paulam? (supra p. 228).*

IIIICCV 369 *Decius an. I menses III.* *Hier. 2268.*

370 *Hic cum Philippos patrem et filium interfecisset, ob odium eorum in Christianos persecutionem movet, in qua Fabianus in urbe Roma martyrio coronatus sedem sui episcopatus Cornelio dereliquit, qui et ipse martyrio* *Hier. 2268.* *Pontif. 21. 22.*
371 *coronatus est. Alexander Hierosolymorum episeopus apud Caesaream Palestinae et Antiochiae Babilas inter-* *Hier. 2268.*
372 *ficiuntur. Haec autem persecutio, ut Dionisius Alexandriae episcopus refert, non ex praecepto imperatoris sumsit exordium, sed anno, inquit, integro prineipalia praevenit edicta minister daemonum, qui dicebatur in civitate nostra divinus, superstitiosum contra nos exagitans vulgus.* *Rufinus 6, 31.*

IIIICCVII 373 *Gallus cum Volusiano filio an. II m. IIII.* *Hier. 2269.*

374 *Huius imperii Dionisius Alexandriae antistes ita meminit: at ne Gallus quidem malum Decii aut videre potuit aut cavere, sed in eundem lapidem offensionis inpegit: cuius cum regnum floreret initio et cuncta ei ex sententia cederent, sanctos viros, qui pro pace regni eius deo summo supplicabant, persecutus est, cum quibus et prosperitatem suam fugavit et pacem.* *Rufinus 7, 1.*

BFHMOR

366 fil. phil. *F* 367, 1 christianos *M*, cristinianus *B* fuit *om. H* 2 millemisimus *H*[a] 3 laudis *F*[a] 4 praetorum *R*[1] 368, 1 epicurium *B* 5 se *om. BF* 369 i] ii *R* iii *om. H*[1]: *in marg. manus ut vid. prima:* in orosio*** | in eutro*** 370, 2 *in marg.* persecut** | uii *H*, persecutio uiii *post* interficiuntur *B* 3 coronatus] c. est *M* 371, 1 hierosolymarum *BF*[1]*H*[1] 372, 1 autem *om. BF*[2]*R* 3 integro] in aegypto *B*[1] 4 minister] minisunt *H*[1]*R*[1] decebatur *R*[1] 5 diuinos *R*[1] 6 *post* uulgus *Isidori chron. c. 306 ins. F* 374, 1 alexandriae *om. R*[1] 2 at] cat *B* 4 ei ex sententia (sentia *F*[1]) c.] ex s. c. ei *B* 5 accederent *B*, caderent *R*[1]

218 (= 366) *Philippus ann. VII.*
219 (= 367) *Hic primus Christianus imperator fuit.*
220 (= 369) *Decius ann. I.*
221 *Antonius monachus [in Aegypto] claruit.* *M*
222 (= 373) *Gallus* et Volusianus *ann. II.*
223 *Novatiana heresis exoritur.*

EFHMP

375 *Origenes LXX aetatis anno non ad integrum impleto defunctus et in urbe Tyri sepultus est.* Rufinus 7, 1. Hier. v. ill. 54.

376 *Cornelius Romae episcopus rogatus a quadam matrona Lucina corpora apostolorum de catacumbas levavit noctu et posuit Pauli quidem via Ostensi, ubi decollatus est: Petri autem iuxta locum, ubi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum in templum Apollonis in monte aureo in Vaticano palatii Neroniani III kal. Iulias.* Pontif. 22.

IIIICCXXII 377 *Valerianus cum filio Gallieno an. XV.* Hier. 2271.

378 *Hic in Christianos persecutione commota statim a Sapore Persarum rege capitur, ibique luminibus orbatus servitute miserabili consenescit.* Unde *Gallienus tam claro dei iudicio territus pacem nostris reddidit,* sed ob meritum tamen vel propriae libidinis vel paternae theomachiae innumera barbaris adsurgentibus Romani regni detrimenta sustinuit. hac persecutione *Cyprianus Carthaginensis episcopus,* cuius doctissima extant opuscula, *martyrio coronatur: cuius vitae et passionis volumen egregium dereliquit Pontius diaconus eius, qui usque ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinuit.* Hier. 2274. Rufinus h. eccl. 7, 9. Oros. 7, 22, 5. Hier. 2273. Hier. v. ill. 68.

379 *Theodorus,* cuius supra meminimus, *cognomento Gregorius, Neocaesareae Ponti episcopus,* magna virtutum gloria claret. *e quibus unum est, quod, ut ecclesiae faciendae locus sufficeret, montem precibus movit.* Hier. v. ill. 65. Rufinus 7, 25.

380 *Stephanus et Xystus Romae episcopi martyrium passi.* Pontif. 24. 25.

IIIICCXXIIII 381 *Claudius an. I m. VIIII.* Hier. 2286.

382 *Iste Gothos iam per annos XV Illyricum Machedoniamque vastantes superat: ob quae in curia clypeus aureus ei et in Capitolio statua aurea conlocata est.* Hier. 2286. Oros. 7, 23, 1.

383 *Marcion dissertissimus Antiochenae presbiter ecclesiae, quippe qui in eadem urbe rethoricam docuerat, adversus Paulum de Samosathae, qui Antiochiae episcopus dog-* Hier. v. ill. 71. Rufinus 7, 25.

BFHMOR

375, 2 tyrii *FMOR* 376, 2 corpus F^1 dicata cumbas R^1 3 uiam *M* decolatus *H* est *om.* H^1 4 petrus MR^1 5 apollonis] BF^2H, appollonis *M*, apollinis F^1OR 6 aurelio *BR* 7 *post* iulias *Isidori chron. c. 308 ins. F* 377 ualerias *B*, ualerius *R* 378, 1 *in marg.* [pers]ecutio uiii *H* persecutionem B^a 2 perscorum *B* 3 mirabili B^a 7 cyprianos B^a 7/8 carthagiuiensis *R* 9 coronatus R^1 10 reliquit BF^2R pontius ... 11 sustinuit *om. B* diaconos *M* 379, 3 ecclesia *M* 4 mouet BR^1 380 martyrio *F* *post* passi *Isidori chron. c. 310. 311 ins. F* 381 i] ii R^2 uiiii] uiii *B* 382, 1 gothus R^1 2 curiam *M* 2/3 aur. ei] aur. F^2R^1, ei aur. BR^2, **** aur. F^1 3 statuau F^1 383, 1 anthiochiae F^2 2 urbem M^1 retheoricam *B* aduersum F^2 3 samosathae] *O*, samusath(a)e *BFMR*, amusathae *H* episcopis R^1

224 (= 377) *Valerianus* cum Gallieno *ann. XV.*

225 (= 378) *Ciprianus martyrio coronatur.*

226 (= 381) *Claudius ann. II.*

227 (= 383) Paulus Samusathenus heresim condidit.

EFHMP

224 galliano *H* an. xu *ante* cum gall. *F* 225 coronatus *HM* 227 samussathenus *F*, samosatanus *H*, somotanus *E*

matizabat Christum communis naturae hominem tantum fuisse, accipientibus notariis disputavit, qui dialogus usque hodie extat.

IIIICCXXVIIII 384 *Aurelianus an. V m. VI.* *Hier. 2288.*

385 *Hic cum adversum nos persecutionem movisset, fulmen ante eum magno pavore circumstantium ruit: ac non multo post* a militibus *occisus est itineris medio, quod inter Constantinopolim et Heracliam est, stratae veteris: locus Caenofrurium appellatur.* *Hier. 2292. Oros. 7, 23, 6. Eutropius 9, 15.*

386 *Eutycianus Romae episcopus martyrio coronatus in cymiterio Callysti sepelitur, qui et ipse CCCXIII martyres manu sua sepelivit.* *Pontif. 28.*

IIIICCXXX 387 *Tacitus m. VI.* *Hier. 2293.*

388 *Quo apud Pontum occiso obtinuit Florianus imperium diebus LXXXVIII et sic apud Tharsum interficitur.* *Hier. 2293.*

389 *Anatolius natione Alexandrinus Laodiciae Syriae episcopus philosophorum disciplinis eruditus plurimo sermone celebratur. cuius ingenii magnitudo de libro quod super pascha conposuit,* et *de X libris arithmeticae institutionis potest apertissime cognosci.* *Hier. 2295, vir. ill. 73.*

390 *Insana Manichaeorum heresis his temporibus oritur.* *Hier. 2295.*

IIIICCXXXVI 391 *Probus an. VI men. IIII.* *Hier. 2294.*

392 *Hic Gallias iamdudum a barbaris occupatas per multa et gravia proelia deletis tandem hostibus ad perfectum liberavit.* *Oros. 7, 24, 2.*

393 *Secundo huius anno, ut in chronicis Eusebii legimus, iuxta Antiochenos CCCXXV annus fuit: iuxta Tyrios CCCCII, iuxta Laodicenos CCCXXIIII, iuxta Aedessenos DLXXXVIII, iuxta Ascalonitas CCCLXXX, secundum Hebreos initium LXXXVI iobelei,* quod significat annos IIIICCL. *Hier. 2295. cf. Hier. (codd. quidam) 2294.*

BFHMOR

383, 4 commune B^a 5 dialocus BH^1 384 *in marg.* [per]secutio uiiii *H*, persecutio uiii *B* 385, 1 nos *om.* R^1 mouisset et H^1 flumen ante *B*, fulminante R^1 3 post multo *H* a] ac *B* 4 et *om.* M^a erecleam *M* ueris *B* 5 caenofurium F^1 386, 1 episcopus *om.* F^1 coronatur *M* 2 cccxxiii *M*, xiii (*om.* ccc) *B*: CCCXLII *liber pontif.* 388, 1 quod *B* pontem O^a 2 inficitur R^1 389, 1 antolius *R* laeodiciae *B* 3 quod] quem *R* 390 manibaeorum H^1 392, 1 occupatus H^1 2 proelia] bella *B*, *om.* *R* tandem] tam de *B* 393, 1 eius *M* 2 annos *BFHM* tyros F^1 3 iuxta *ante* laodicenos *om.* M^1 laudicenos *BM* 3/4 aedessenos (cdesenos *F*) dlxxxuiii] eadesse (*rel. om.*) *B* 5 intium R^1 lxxui *H* iobolei *H*, iubelei O^b, iubilei *R*

228 (= 384) *Aurelianus ann. V.*
229 (= 385) *Hic persequitur Christianos.*
230 (= 387) *Tacitus ann. I.*
230[a] (= 389) [Anatholius Laodicie Syriae episcopus claruit]. *M*
231 (= 391) *Probus ann.* VI.
232 *Manicheorum heresis exorta est.*

EFHMP

228 aurelius *EH* 230 tatius *EH* i] ii *EH* 231 uii *P*

394 *Archelaus Mesopotamiae episcopus librum disputationis* Hier. v. ill. 72.
suae, quam habuit adversus Manicheum exeuntem de
Perside, Syro sermone composuit, qui translatus a Grecis
habetur a multis.

IIIICCXXXVIII 395 *Carus cum filiis Carino et Numeriano an. II.* Hier. 2300.

396 *Gaius Romanae ecclesiae fulget episcopus, qui a Dio-* Pontif. 29.
clitiano martyrium passus est.

397 *Phierius praesbiter Alexandriae sub Theona episcopo* Hier. v. ill. 76.
florentissime populos docuit et tantam sermonis diver-
sorumque tractatuum, qui usque hodie extant, invenit
eligantiam, ut Origenes iunior vocaretur: vir mirae
parsimoniae et voluntariae paupertatis appetitor, qui
post persecutionem omni tempore vitae Romae versatus
est.

IIIICCLVIII 398 *Dioclitianus cum Herculio Maximiano an. XX.* Hier. 2302.

399 *Carausius sumta purpura Brittanias occupavit. Nar-* Hier. 2305. 2306.
seus rex Persarum *Orienti bellum intulit: Quinque-*
gentiani Africam invastaverunt: Aegyptum Achilleus ob-
tinuit. ob quae Constantius et Galerius Maximianus
Caesares adsumuntur in regnum.

400 *Constantius privignam Herculi Theodoram accepit, ex* Hier. 2307.
qua postea sex liberos Constantini fratres habuit, Galerius
filiam Dioclitiani Valeriam.

401 *Post X annos per Asclepiodotum praefectum praetorio* Hier. 2316.
Brittaniae receptae.

402 *XVIIII anno Dioclitiani ipse in Oriente, Maximianus* Hier. 2320. Oros. 7, 25, 13.
Herculius vastari in Occidente ecclesias, affligi inter-
ficique Christianos praecipiunt.

403 *Secundo autem persecutionis anno Dioclitianus Nico-* Oros. 7, 25, 14.
mediae, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt.
attamen coepta semel persecutio usque ad septimum
404 Constantini annum fervere non cessat. *Constantius* Hier. 2322. Oros. 7, 25, 16.

BFHMOR: c. 399, 1 *ampliavit Beda h. eccl. 1, 6; c.* 404 *repetivit idem h. eccl. 1, 8.*

394, 2 quam] quod *M*   manicheos *M*   4 *post* multis *Isidori chron. c. 321 ins. F*   395 filio R^1 carno O^a 396, 1 romanae] F^2, romae *reliqui*   fulget *om.* H^1 397, 1 hierius F^a episco H^1 2 tantum *H*   3 tractaum R^1, tractuum F^1R^2 6 persetionem M^1 7 *post* est *Isidori chron. c. 323 ins. F*   398 diocletianus H^2O^bR, dioclianus M^1 *et sic fere deinceps*   maximiniano R^1 399, 2 orienta H^a 2/3 quinquegentiam *B*   3 afram F^1 uastauerunt O^b archilleus F^2, archileus *R*   4 gallerius *H*   400, 1 priuignem *M*   2 libros B^a 401, 1 per] post F^2 x *om.* H^a 402, 1 dioclitiano B^a 2 in occ. uast. R^1 3 persec[utio] x *in marg. H*, persecutio xi *B*   christianos] a christianis R^1 percipiunt R^1 403, 2 deposuit F^1

233 (= 395) *Carus ann. II.*
234 *Iste de Persis triumphavit.*
235 (= 398) *Dioclitianus* et Maximianus *ann. XX.*
236 (= 403) *Iste persequitur* *FP* *Christianos.*   His persecutoribus intra XXX *EHM* dies XVII milia passi sunt.

EFHMP

236, 2 xuii] xuiiii *E*

XVI imperii anno, summae mansuetudinis et ciuilitatis uir, in Brittania diem obiit Eboraci.

405 *Haec persecutio tam crudelis et crebra flagrabat, ut intra* Pontif. 30.
unum mensem XVII milia martyrum pro Christo passi inueniantur.

406 Nam et oceani limbum transgressa *Albanum, Aaron* Gildas hist. 10.
et Iulium Britaniae cum aliis pluribus uiris ac feminis felici cruore damnauit.

407 *Passus est hac Pamphilus presbiter Eusebii Caesariensis* Rufinus 8, 14.
episcopi necessarius, cuius uitam ipse tribus libris com- Hier. v. ill. 81.
praehendit.

IIIICCLVIIII 408 *Tertio anno persecutionis, quo et Constantius obiit,* Hier. 2321. 2322.
Maximinus et Seuerus a Galerio Maximiano Caesares facti. e quibus Maximinus maleficia et stupra sua Christianorum persecutionibus accumulat.

409 *Passus est ea tempestate Petrus Alexandriae episcopus* Rufinus 9, 6.
cum pluribus Aegypti episcopis. Lucianus quoque uir moribus et continentia et eruditione praecipuus Antioche-

410 *nus presbiter passus est, et Thimotheus Romae X kal.* Prosper c. 974.
Iulias.

IIIICCXC 411 *Constantinus, Constantii ex concubina Helena filius, in* Hier. 2323. Eutrop. 10, 2.
Brittania creatus imperator regnauit an. XXX m. X.

412 *Ab anno persecutionis quarto Maxentius Herculi Maxi-* Hier. 2323.
miani filius Romae Augustus appellatur.

413 *Licinius Constantiae sororis Constantini uir Carnunti* Hier. 2324. Eutrop. 10, 4.
imperator creatus.

414 Constantinus de persecutore Christianus efficitur.

415 *In Niceno concilio fides catholica exponitur anno post* Pontif. 34, 4. Acta concil. Calchedon. II (Mansi 4 p. 1208).
Alexandrum DCXXXVI die mensis secundum Grecos Desii XVIIII, quod est X kalendarum Iuliarum, consulatu Paulini et Iuliani vv. cc.

416 *Constantinus fecit Romae, ubi baptizatus est, basilicam* Pontif. 34 c. 9. 13.
beati Iohannis baptistae, quae appellatur *Constantiniana.*
item basilicam beato Petro in templo Apollinis. necnon Pontif. 34 c. 16. 21.

BFHMOR: c. 405. 406 *ampliauit Beda h. eccl. 1, 6. 7;* c. 411 *repetit idem h. eccl. 1, 8 citans Eutropium.*

404, 2 ciuitatis *B* 3 eboraci] *ante* diem *F*[a], eboraici *H* 405, 1 haee] et *M* crudilis *H*[1] cebra *B* 2 xuii] uii *R*[1] martyrium *H*[1] 406, 1 oceanum *B*[a] aaron] et aaron *R* 2 plurimis *F*[2] 3 felice *M* 407, 1 pamphilius *H* 408, 2 galerio] galeriano *R* caesare *F*[1] 3 e] et *B*, a *R*[1] 3.4 christi annorum *M* 409, 1 parsus *B* alexandrinae *R* 411, 2 brittaniae *B*[a], britanniam *R* regnat *R* m.] et m. *R* 412, 2 appellatus *M* 413, 1 lucinius *B* 2 creatur *R* 414 constinus *H*[1] persecutione *BF*[1] christianos *B*[a] 415, 4 uu cc] uii cc *B* 416, 2 constiniana *H*[1] 3 beato petro] beati petri *O*[a], sancti petro *R*[1] apolonis *BO*[a], appollonis *M*

---

237 (= 408) Valerianus ann. II. *EHM* Maximus et Seuerus ann. I. *FP*
237[a] [Huius breuitas imperii nihil dignum hystoriae contulit]. *M*
238 (= 411) *Constantinus* an. XXX.
239 (= 415) *Nicena synodus congregatur.*

EFHMP

237 ualerius *M* et *om. P* 238 xxx] xxxi *P*

et beato Paulo, corpus utriusque aere cypro circumdans
417 *quinque pedes grosso. Item basilicam in palatio Soso-* Pontif. 34 c. 22.
riano, quae cognominatur Hierusalem, ubi de ligno crucis
418 *domini posuit. Item basilicam sanctae martyris Agnae* Pontif. 34 c. 23.
ex rogatu filiae suae: et baptisterium in eodem loco, ubi
et baptizata est soror eius Constantia cum filia Augusta.
419 *Item basilicam beato Laurentio martyri via Tiburtina* Pontif. 34 c. 24.
420 *in agro Verano. Item basilicam via Levicana inter duas* Pontif. 34 c. 26.
lauros beato Petro et Marcellino martyribus: et mauso-
leum, ubi matrem suam posuit in sarcofago purporeo.
421 *Item basilicam in civitate Ostia iuxta Portum urbis* Pontif. 34 c. 28.
Romae, beatorum apostolorum Petri et Pauli et Iohannis
422 *baptistae. Item basilicam in civitate Albanensi sancti* Pontif. 34 c. 30.
Iohannis baptistae. item basilicam in urbe Neapoli. Pontif. 34 c. 32.
423 *Idem Constantinus Depranam Bithyniae civitatem in* Hier. 2343.
honorem martyris Luciani ibi conditi instaurans ex
424 *vocabulo matris suae Helenopolim nuncuparit. Idem* Oros. 7, 28, 27. 3, 13, 2.
urbem nominis sui statuens in Thracia *sedem Romani*
imperii et totius caput Orientis esse voluit.
425 *Idem statuit citra ullam hominum caedem paganorum* Oros. 7, 28, 28.
templa claudi.

IIIICCCXIIII 426 *Constantius cum Constantino et Constante fratribus,* Hier. 2354.
an. XXIIII m. V d. XIII.
427 *Iacobus Nisibinus episcopus agnoscitur, ad cuius praeces* Hier. 2354.
saepe urbs discrimine liberata est.
428 *Impietas Arriana Constanti regis fulta praesidio exiliis,* Hier. 2355.
carceribus et variis adflictionum modis primum Atha-
nasium, deinde omnes non suae partis episcopos per-
secuta est.
429 *Maximinus Treverorum episcopus clarus habetur, a quo* Hier. 2359.
Athanasius Alexandriae episcopus cum a Constantio
quereretur ad poenam, honorifice susceptus est.
430 *Antonius monachus CV aetatis anno in heremo moritur.* Hier. 2372.
431 *Reliquiae apostoli Timothei Constantinopolim invectae.* Hier. 2372.
432 *Constantio Romam ingresso ossa Andreae apostoli et* Hier. 2373.

BFHMOR

416, 4 beati pauli O^a cyprio M^2O^b 417, 1 pede *B* 1/2 sossociano R^2 2 cognomitur B^a 418, 2 rogatus *B* 419 laurentio beato *B*. beati laurentii O^a martyris F^1(?)MO^a, martyre B^1R^1 2 nercho *R* 420, 1 lenicana] $BFHOR^1$, lauicana MR^2 *cum libro pontif.* 3 sargofago *B* 421, 1 basilica *M* 422, 1 albanensis *R* 2 basilica *M* ube *B* 423, 1 constinus H^1 drepanam *Hieronymus* 424, 1 suae H^1 425, 1 ullum H^1 paganorum] pugnatorum H^1 2 claudi F^2R, concludi H^2: *deinde Isidori chron. c. 330–334 ins. F* 426, 1 contantius *R* 428, 1 constati R^a presidii R^1 2/3 anathasium *B* 429, 2 quostantio *B* 430 aetatis *om. F* 431 thim. ap. *B* 432, 1 costantio *O*

240 (= 426) *Constantius* et Constans *an. XXIIII.*
241 (= 432) Ossa Andreae et Lucae Constantinopoli transferuntur.

EFHMP

240 constantinus *H* 241 andreae] andr. apostoli *HM*. beati andr. apostoli *E* lucae] l. euangelistae *EHM* constantinopolim *M*, constantinopolitani *F*

Lucae euangelistae a Constantinopolitanis miro favore suscepta.

433 *Hilarius Pictaviensis episcopus, qui pulsus ab Arrianis in Frygia exulaverat, cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias redit.* Hier. 2372. 2375.

IIIICCCXVI 434 *Iulianus an. II m. VIII.* Hier. 2378.

435 *Iulianus ad idolorum cultum conversus Christianos persequitur.* Hier. 2378.

436 *Pagani apud Sebusten Palestinae urbem sepulchrum Iohannis baptistae invadunt, ossa dispergunt, eadem rursum collecta et cremata latius dispergunt. sed dei providentia adfuere quidam ex Hierosolymis monachi, qui mixti colligentibus quaeque ipsi poterant ablata ad patrem suum Philippum pertulere. ille confestim haec (supra se enim ducebat tantum thesaurum propriis servare vigiliis) ad pontificem maximum tunc Athanasium per Iulianum diaconum suum mittit. quae ille suscepta paucis arbitris sub cavato sacrarii pariete inclusa prophetico spiritu profutura generationi posterae conservavit: cuius praesagium sub Theodosio principe per Theophilum eiusdem urbis episcopum conpletur, qui destructo Serapis sepulchro sancti Iohannis ibidem consecravit ecclesiam.* Rufinus 11, 28. Rufinus 11, 26. 27.

IIIICCCXVII 437 *Iovianus mensibus VIII.* Hier. 2380.

438 *Synodus Antiochiae a Melitio et suis facta, in qua homousio ανομοιοque reiecto medium inter haec homoeousion Machedonianum dogma vindicaverunt.* Hier. 2380.

439 *Iovianus lapsu Constantii prodecessoris admonitus honorificis et officiosissimis litteris Athanasium requirit, ab ipso formam fidei et ecclesiarum disponendarum suscepit modum. sed eius pia laetaque principia mors inmatura corrupit.* Rufinus 11, 1.

IIIICCCXXVIII 440 Valentinianus cum fratre Valente an. XI.

BFHMOR

433, 1 pictauensis H^2R pulsis F^1 2 cum apud] caput F^1 3 prorexisset *R* rediit OR^2, remeauit H^v: *deinde Isidori chron. c. 336—340 ins. F* 435, 1 christianus R^1 1. 2 prosequitur *O* persecutio xii *in marg. B* 436, 5 ipse *B* oblata *H* 8 anathasium *B* 9 diaconem *B* suspecta *OR* 10 cauto *B* 11 generatione *B* reseruauit R^1 14 *post* ecclesiam *Isidori chron. c. 344. 345 ins. F* 438, 1 melito F^2, meletio M^1R^2, meltio R^1 siuis H^1 quo *B* 2 homousio] FHO^a, omousio BO^b, homousion *M*, omousion *R* reicto *B*, rex iecto R^1 2. 3 homoeousion] H^1, omoeousion *BM*, homoeusion F^1O^a, omoeusion O^bR, homousion F^2H^2 439, 1 iouinianus *R* lapsus O^a 2 officiossissimis *H* athenasium R^1 4 matura R^a 5 corrumpit *B*: *deinde Isidori chron. c. 347 ins. F* 440 ualentianus F^1HO^a

242 (= 434) *Iulianus ann. II.*
243 (= 435) *Hic ex Christiano paganus* persequitur Christianos.
244 (= 437) *Iovianus ann. I.*
245 *Hic* cum omni exercitu *Christianus efficitur.*
246 (= 440) *Valentinianus ann. XIIII.*
qui a Iuliano ob fidem Christi militia fuerat privatus.

EFHMP

242 ann. *om. H* 243 ex] et *P* 245 chr. efficit *P*, eff. chr. *EHM* 246, 1 ualentianus *MP* xiiii] xxiiii H^1, xi *F* 2 iuliano] iulianus *F*

441 *Appollinaris Laodicenus episcopus multimoda nostrae religionis scripta componit, qui postea a fide devians heresim sui nominis instituit.* Prosp. 1129.

442 *Damasus Romae episcopus fecit basilicam iuxta theatrum sancto Laurentio et aliam in catacumbas, ubi iacuerunt corpora sancta apostolorum Petri et Pauli. in quo loco platomam ipsam, ubi iacuerunt corpora sancta, versibus adornavit.* Pontif. 39.

443 *Valens ab Eudoxio Arrianorum episcopo baptizatus nostros persequitur.* Hier. 2382 = Prosp. 1133.

444 *Gratianus Valentiniani filius tertio eius anno Ambianis imperator est factus.* Hier. 2383 = Prosp. 1135.

445 *Constantinopoli apostolorum martyrium dedicatur.* Hier. 2386 = Prosp. 1142.

446 *Post Auxenti seram mortem Mediolani Ambrosio episcopo constituto omnis ad fidem rectam Italia convertitur.* Hier. 2390 = Prosp. 1153.

447 *Hilarius episcopus Pictavis moritur.* Hier. 2384 = Prosp. 1136.

$\overline{\text{IIII}}$CCCXXXII 448 *Valens cum Gratiano et Valentiniano, Valentiniani fratris sui filiis, an. IIII.* Oros. 7, 33, 1.

449 *Valens lege data, ut monachi militarent, nolentes fustibus iussit interfici.* Hier. 2391.

450 *Gens Hunorum diu inaccessis seclusa montibus repentina rabie percita exarsit in Gothos eosque sparsim conturbatos ab antiquis sedibus expulit.* Oros. 7, 33, 10. *Gothi transito Danubio fugientes a Valente sine armorum depositione suscepti mox per avaritiam Maximi ducis fame ad rebellandum coacti sunt, victoque Valentis exercitu per Thraciam sese miscentes simul omnia caedibus, incendiis rapinisque fuderunt.* Hier. 2393. Oros. 7, 33, 11.

$\overline{\text{IIII}}$CCCXXXVIII 451 *Gratianus cum fratre Valentiniano an. VI.* Prosp. 1167.

452 *Theodosius a Gratiano imperator creatus maximas illas Scithicas gentes, hoc est Halanos, Hunos et Gothos magnis multisque proeliis vincit.* Marcellinus 379. Oros. 7, 34, 5.

BFHMOR

442, 2 alias *B* 4 platonam *H*, platamam *B* ubi *om.* H^{1} 443, 1 eodoxio *B*, edoxio M^{1} baptizatos F^{1} 444, 1 ualentiani *HO* 2 fact. est *R* 445 constantinopolim *F*, constinopoli *H* 446, 1 mediolanii $F^{1}H$ 447 *post* moritur *Isidori chron. c. 349–351 ins. F* 448, 1 ualentiniano *om. B* ualentiani FO^{a}, *om.* R^{1} fratri *B* 449, 1 ut mon. mil.] monachos militare R^{1} nolentes] nolentibus *H* 450, 1 hunorum] unor est B^{1} reclusa *BR* 2 rabia *M* 2/3 conturbatus *B* 4 uelente H^{1} 5 fame *om.* R^{1} 6 reuelandum *B* 452, 1 imperatore *B* 2 schithicas H^{1}, sithicas *F* 3 uicit $F^{2}M^{1}R$

---

247 (= 451) *Gratianus ann. VI.*
248 Ambrosius et Martinus episcopi clarescunt.
248a [Valens ann. III]. *P*
249 *Valentinianus* cum Teodosio *ann. VIIII.*

EFHMP

248 claruerunt *E* 249 ualentianus MP^{a}

453 *Cuius concordiam non ferentes Arriani post XL annos ecclesias, quas vi tenuere, reliquerunt.* Marcellinus 380.

454 *Synodus CL patrum congregatur urbe Augusta adversus Macedonium sub Damaso Romae episcopo.* Marcellinus 381.

455 *Theodosius Arcadium filium suum consortem facit imperii.* Oros. 7, 34, 9.

456 *A secundo Gratiani anno ipso sexies et Theodosio consulibus Theophilus paschalem compotum scribit.* Paschalia (vol. I p. 716. 755).

457 *Maximus, vir quidem strenuus et probus atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset, in Brittania invitus propemodum ab exercitu imperator creatus in Galliam transiit ibique Gratianum Augustum dolis circumventum apud Lugdunum occidit,* Oros. 7, 34, 9. Oros. 7, 34, 10. Marcellinus 383.

458 *fratremque eius Valentinianum Italia expulit: qui tamen iustissimam cum matre sua Iustina poenam luit exilii, quae et ipsum Arriana polluit heresi et eminentissimam catholicae fidei arcem Ambrosium perfida obsidione vexavit, nec prius quam prolatis beatorum Gervasii et Protasii martyrum deo revelante reliquiis incorruptis nefanda coepta deseruit.* Rufinus 11, 15; Paulinus vita Ambrosii 14. 15.

IIIICCCXLVIIII 459 *Theodosius, qui Gratiano vivente VI annis iam Orientem regebat, post eius mortem regnat an. XI.* Oros. 7, 35, 1.

460 *Ipse et Valentinianus, quem Italia expulsum benigne susceperat, Maximum tyrannum III ab Aquileia lapide interficiunt.* Prosp. c. 1191. Oros. 7, 34, 10.

461 *Qui quoniam Brittaniam omni pene armata inventute copiisque militaribus spoliaverat, quae tyrannidis eius vestigia secutae in Gallias numquam ultra domum redierc videntes transmarinae gentes saevissimae, Scothorum a circio, Pictorum ab aquilonae, destitutam milite ac defensore insulam, adveniunt et vastatam direptamque eam multos per annos obprimunt.* Gildas 13. 14.

462 *Hieronimus sacrae interpres historiae librum, quem de inlustribus ecclesiae viris scribit, usque ad XIIII totius imperii Theodosii annum perducit.* Marcellinus 392.

BFHMOR: c. 457 *ampliavit Beda h. eccl. 1, 9; c.* 461 *repetivit idem h. eccl. 1, 12.*

453, 2 ecclesiae *F*   454, 1 synodos *B*¹   2 ep. rom. *B*   456, 1 gratiani] gratia iii *B*   2 paschale *B*   457, 1 sternuus *B*ᵃ   augustu *H*¹*M*   2 contra *om. F*¹   3 emisisset *R*¹   brittaniam *BFH*¹*M*. britanniam *R*   4 transit *M*¹   458, 1 fratremque] que fratrem *B*ᵃ   italia] ita *F*¹   3 quae] quem *O*ᵇ   heresis *M*¹*O*   5 nec] ne *M*¹   gerbasii *F*¹*H*¹   7 *post* deseruit *Isidori chron. c. 353. 354. 355. 347—352. 356—361 ins. F*   459, 1 iam *om. F*¹   oriente *M*, morientem *F*¹*R*¹   2 mort. ei. *OR*   460, 1 ualentianus *B*   2 lapidem *M*   461, 1 poena *B*   arma *H*¹   iubente *B*   2 expoliauerat *R*   quae] qui *O*ᵇ   3 modum redire *F*¹   5 ac] a *F*¹   6 disreptamque *M*   ea *M*   462, 3 perduxit *F*: *deinde Isidori chron. c. 364 ins. F*

250 *Hieronimus in Bethlem predicatur.*

250ᵃ [Synodus in Constantinopoli CCCL episcoporum, in quo omnes hereses condemnantur]. *EHM 1. 4. 11.*

251 (= 459) *Theodosius ann. III* cum Arcadio et Honorio.

252 (= 460) *Iohannes anachorita claruit.*

EFHMP

250 bethleem *F*   250ᵃ, 1 episcopi *M*   252 anachorita (anch- *F*) iohannes *FP*

IIIICCCLXII 463 *Arcadius* filius Theodosii *cum fratre Honorio an. XIII.* *Isidorus 365.*

464 *Corpora sanctorum Ambacum et Michae prophetarum divina revelatione produntur.* *Isidorus 367.*

465 *Gothi Italiam, Vandali atque Halani Gallias adgrediuntur.* *Isidorus 368.*

466 *Innocentius Romae episcopus dedicavit basilicam Gervasii et Protasii martyrum beatissimorum ex devotione* testamenti *cuiusdam inlustris feminae Vestinae.* *Pontif. 42.*

467 *Pelagius Britto dei gratiam inpugnatur.* *Isidorus 374.*

IIIICCCLXXVII 468 *Honorius cum Theodosio minore, fratris sui filio, an. XV.* *Isidorus 371.*

469 *Halaricus rex Gothorum Romam invasit partemque eius cremavit incendio VIIII kal. Sept., anno conditionis eius millesimo centesimo sexagesimo quarto, ac sexto die quam ingressus fuerat depredata urbe egressus est.* *Marcellinus 410. Prosp. 1240. Oros. 7, 40, 1. Marcellinus 410.*

470 *Lucianus presbyter, cui revelavit deus VII Honori principis anno locum sepulchri et reliquiarum beati protomartyris Stephani et Gamalihelis ac Nicodemi, qui in euangelio et in actis apostolorum leguntur, scripsit ipsam revelationem Greco sermone ad omnium ecclesiarum personam.* *Marcellinus 415. Relatio Luciani (Augustini opp. vol. 7 ed. Bened. in app. 2).*

471 *Quam revelationem Avitus presbyter, homo Hispanus* *Gennadius v. ill. 48.*

BFHMOR et ad c. 468—476 *codd. n. 1—4. 6—14. 18—22. 24—32. 33 (habet sola c.* 468. 469). *34—37. 40: c.* 467 *ampliavit Beda h. eccl. 1, 10; ad c.* 469 *conferendus idem h. eccl. 1, 11.*

464, 1 ambacum] *O*, ambacu *BF*¹*H*¹, ambacuc *H*²*R*¹, abacuc *F*²*MR*² micheae *FH*²*MO*ᵇ 466, 1/2 gerbasii *H* 2 et *om. O*ᵃ beat. mart. *R* 3 iustinae *B* 467 britto *om. R*ᵃ inpugnat *H*²*M*²*O*ᵇ: *deinde Isidori chron. c. 366. 369. 370 ins. F* 468 thedosio *31* minori *19*, minoris *26*, iuniore *28* fratri *1*¹. *13*ᵃ ann. xu (xiii *35*, decimo *27*) *om. R*¹ *post* xu *ins.* regnauit *10. 37*, corpora sanctorum *35* 469, 1 alaricus *F*¹ *aliique*, hallaricus *7. 20*, hilaricus *19. 29. 40*, hilarius *26*, atalaricus *4* gottborum *31. 34* inuasit] cepit *1. 27*, *om. 6. 8. 9. 10. 35. 36. 37* partem] patrem *27* que *om. 7* eius] huius *7* 2 c̄remauit *4* uiiii] uiii *BH* eius] huius *20*, *om. R. 8* 3 centesimo *om. 6. 8. 9. 10. 18*ᵃ. *36. 37* sexageino *19*. septuagesimo *40* quarto] quarta *26*, et q. *4*, ac q. *10*, ui *B* ac (a *B 13. 27. 33*, *om. 40*) sexto *om. 26* in *(litura post* in *M)* orosio (horosio *8. 12*, horo sic *32*) tertio (tertia *8*) *ins. post* sexto *6. 8. 9. 10. 12. 32. 36. 37*, *post* ac *FM*, *litura post* ac *18*, tertio honorio *post* sexto *22* quam] postquam *R*, qua *7. 10. 13*¹. *18*ᵇ. *20. 21. 26. 27. 37* 4 *post* ingressus *ins.* urbem *13. 21. 30*¹, est urbem *19* depraedata] adpredita *19*, depraedanda *33*ᵃ, ea depraedata *26* egressus] egres *H*¹ 470, 1 reuelauit (reueualit *19*, releuauerat *26*) deus] d. r. *7. 20* uii] iiii *7. 20* 1/2 principes *12*, principiis *2* 2 annos *40*, unum *9* et] ec *1*, *om. 4* requiarum *13*¹, reliquarum *B*, reliquias *10. 37* beato *F*¹, *om. 25*¹. *37* 2/3 prodomartyris *B*ᵃ, proti(protti *34*)martyris *29. 34*, protiprotomartyris *35* 3 sthephauum *30*¹, *om. 9* et] ac *4* gamehelis *6*, gamilielis *20* ac] et *4* nichodimi *22*. nic(h)omedi *BR. 2. 3. 31. 34. 35*, nicomedii *6. 8. 9. 36* 3/4 qui in eu. et in *(om. 13*¹*)* actis (actibus *FH*². *1. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13*². *19. 25. 26. 30*². *35. 36. 37*) apostolorum *om. 14*¹ 4 leg. scr.] scr. leg. *19* 5 rereuelationem *1* grego *B* omnem *21. 27* 5/6 personam *om. 18*¹ 471, 1 qua *32*, quod *20* abitus *6. 8*, habitus *4. 7. 36*, adiutus *10. 37* hisponus *30*, spanus *R. 14. 18. 19. 24.* hispauis 8¹, ispanit *9*, hippanus *27*

253 (= 463) *Archadius ann. XIII* cum fratre Honorio.

254 *Iohannes Crysostomus* et Augustinus episcopi *praedicantur.*

255 (= 468) *Honorius ann. XV* cum Theodosio minore.

256 Cirillus Alexandriae claruit.

EFHMP et inde a c. 255 codd. 1—11.

253 honorio *bis F* 254 chrisostimus *HM*, chrisostemus *E* praedicabantur *E* 255 horius *F* theosio *H* minore] archadii filio *add. in marg. 1*

genere. in Latinum vertit eloquium et adiecta epistola
472 *sua per Orosium presbyterum Occidentalibus dedit.* Qui etiam *Orosius* ad loca sancta perveniens. *quo cum Augustinus ad Hieronimum pro discenda animae ratione miserat, reliquias beati Stephani accepit et patriam reversus primus intulit Occidenti.* Marcellinus 416.

473 *Brittani Scothorum Pictorumque infestationem non ferentes Romam mittunt et sui subiectione promissa contra hostem auxilia flagitant. quibus statim missa legio magnam barbarorum multitudinem sternit, ceteros Britaniae finibus pellit ac domum reversura praecepit sociis ob arcendos hostes murum trans insulam inter duo maria statuere, qui absque artifice magistro magis cespite quam lapide factus nil operantibus profuit. nam mox ut discessere Romani, advectus navibus prior hostis quasi maturam segitem obvia queque sibi caedit calcat devorat.* Gildas 15. Gildas 16.

474 *Iterum petenti auxilia Romani advolant et caesum hostem trans maria fugant coniunctisque sibi Brittanis murum non terra, ut ante, pulvereum, sed saxo solidum inter civitates, quae ibidem ob metum hostium fuerant factae, a mari usque ad mare collocant. sed et in litore* Gildas 17. Gildas 18.

BFHMOR et codd. p. 300 enumerati: c. 473. 474: *amplificavit Beda h. eccl. 1, 12; adhibuit Paulus h. R. 13, 5.*

471, 2 genere] gene *32* et] cum *40* abiecta *8*, iecta 13^{1} 472, 1 horosium *MR*, orasium 30^{1} prebiterum *24*, presbiterium *36* *post* presb. *ins.* suum *35* occidentibus *37*, orientalibus *26* 2 peruenieus] conueniens *2* *post* peruenieus *ins.* pro dicenda 37^{a} quo *om. 9* 3 agustinus M^{2}. 13^{1} hieronomum F^{a} discendam *7. 20* rationem *7. 20. 26* 4 accipit *R* et] cum *40* patriam] pateram *9*, in p. *26. 37* 5 primum *26* intulit *bis 26* accidenti *21*, occidetum 25^{1}, occidentalibus 25^{2} 473, 1 brittanni H^{2} *aliique*, britanni O^{2} *aliique*, brittanis *4*, *inc.* O^{1} scothorum *H aliique*, scotorum *BM aliique*, scotthorum *32. 34*, scottorum *OR aliique*, gothorum *4*, sanctorum *19* pictarumque *4* 1/2 non ferentes] referentes *9*, non referentes *35* 2 et] ex *21* subiectioni *14. 24*, subuentione *26* contra . . . missa *om. 26* contra] conco *32* 3 hostes *7. 20* flatigant *19* missa] massa *19* legatio *1. 6. 8. 9. 10.* 13^{1}. *21. 27. 36. 37*, ligatio *35*, legatione *26* 3/4 magna *26* 4 brittanae *B (?)* 5 pellit] expellit *26* demum *19* reuersuram *R. 40*, reuersum *7*, reuersuros M^{2}, reuersa *26*, *inc.* M^{1} praecipiit 30^{a}, praecipit *13.* 30^{b}. *37* ob] O^{b} *aliique*, ab $BFH^{1}MO^{a}$. *2.* 11^{1}. 13^{1}. *22. 29*, ad H^{2} *et deteriores plerique*, *om.* 1^{1} 6 arcendus *31* mynum *31*, *om. 21* marie 19^{1}, marea 13^{1} 7 statuunt *7. 20* absque] absente *7. 20* artificem *34* cespiter *35* 8 facto *37* ni(c)hil *1. 6. 8. 9. 10. 13. 18. 20. 27. 36* profuit] fuit 34^{a} nam] ne *6. 8. 9. 10. 36* ut] ubi *9* 8/9 discesserit *9*, discere 13^{1} 9 romaia *10*, *om. in sp. vac. 37* aduectis F^{2}. *7. 22*, euectis *6. 8. 9. 10. 36. 37*, adiectus *18. 31*, aduentus *12* hostis] hostie *9* quasi] quas O^{a}, qasint 30^{1} 10 segitem] rigidem *26* ouia *M. 35*, obia 13^{1}. 30^{1}, obua *10* quaeque sibi caedit (eadem *9*) calcat] q. subiecit calcat *27*, s. q. calcat cedit *40* 474, 1 item *2*, *om. B* petiti 11^{2}. *12.* 13^{1}. *26. 28.* 30^{2}. *32. 40*. penitenti *B*, petentibus 1^{2}. *6. 8. 9. 10. 36. 37*, petunt 18^{2}. *22*, petita *7. 20*: aduecti iterum nauibus *Paulus corrigens opinor* auxilio *4. 26*, auxili. 13^{1} romani *ante* pet. *7. 20* et] ad 13^{1}, ac 13^{2} 2 tras *26* marea 13^{1} fugiant *2. 35*, fugauit H^{2}. 13^{1}. *19*, fugiunt *21* coniuctisque *26*, cunctisque *12 (?)* sibi *om.* F^{1}. *7. 17* brittanniis *9*, brittanie 6^{a}, brittanes *24* 3 murum *om. 7. 20* ut] aut 2^{1} antea *21* puluerium *27*, puluureum 25^{1}. 26^{1}, puluerem *12. 40*, puluere *32*, pulueren *9* saxa 13^{1} 4 ciuitatis 13^{1} iuidem *40* fuerunt *8. 10. 37* 5 mari (mare *T*) usque] marisque 25^{1} mare] mari *35. 40* et] etiam *26*, *om. 1. 19. 25. 27* in *bis 29*, *om. 4*

256a [Concilium Cartaginense CCXIIII episcoporum Pelagium condemnant]. *EHM 1.* 2^{2}. *4. 5. 6*

EHM et 1. 2^{2}. *4. 5. 6.*

256^{a}, 1 ccxiiii] ccxl *1*, cccxiiii *4* 2 condemnant] *EHM. 5.* condemnat *reliqui*

meridiano maris, quia et inde hostis timebatur, turres per intervalla ad prospectum maris statuunt. sic valedicunt sociis tamquam ultra non reversuri.

475 *Bonifatius Romae episcopus fecit oratorium in cymiterio sanctae Felicitatis et ornavit sepulchrum eius et sancti Silvani.* — *Pontif.* 44.

476 *Hieronimus presbyter obiit XII Honorii anno II k. Oct. anno aetatis suae XCI.* — *Prosper c.* 1274.

IIIICCCCIII 477 *Theodosius minor Arcadii filius an. XXVI.* — *Isidorus* 376.

478 *Valentinianus iunior Constantii filius Ravennae imperator creatur.* — *Marcellinus* 425. 419.

479 *Placida mater eius Augusta nuncupatur.* — *Marcellinus* 424.

480 Effera *gens Vandalorum, Halanorum et Gothorum ab Hispaniis ad Africam transiens omnia ferro flamma rapinis, simul et Arriana impietate foedavit. sed beatus Augustinus Hipponiensis episcopus* et omnium doctor eximius ecclesiarum, *ne civitatis suae ruinam videret, tertio obsidionis eius mense migravit ad dominum V kal. Sept., cum vixisset annos LXXVI, in clericatu autem vel episcopatu annos ferme XL complesset.* — *Isidorus* 377; *Possidius vita August.* 28. 29.

481 Quo tempore Vandali capta Carthagine Siciliam quoque deleverunt. cuius captivitatis Paschasinus Lillybitanus antistes in epistula, quam de ratione paschali papae Leoni scripsit, meminit. — *Epistula Paschasini* [1]).

482 *Ad Scottos in Christum credentes ordinatus a papa Caelestino Palladius primus episcopus mittitur anno Theodosi octavo.* — *Prosper c.* 1307.

BFHMOR et codd. p. 300 enumerati usque ad c. 476, *deinde codd. BHFMOR et 18. 19.*21. 22. 40;* c. 480, 1—8 *adhibuit Paulus h. R. 13, 10; c.* 482 *repetivit Beda h. eccl. 1, 13.*

474, 6 meriano *12* maris] mari *4, om. 20. 27* quia . . . timebatur] statuerunt sic ualebatur *(sic) B* quia] quod *7, om. 28* et *om.* F^1*. 21.* 34^a unde *28* ostes *14* timebantur F^a 7 per] ad *7. 20* prospectum] prospectuum *19. 30,* prosectuum 13^1, prospecta *6. 8. 9. 10. 36. 37* maris *om. 31* 7/8 u*ledicuut M^1, ualde dicunt H^1*. 40,* uadicunt 13^1, dicunt *27* scotiis *10. 37,* scoris *9,* fratribus *1. 27* 475, 1 bonifatius] *M aliique,* bonifacius *plerique,* bonefacius *F,* boni (*om.* fatius) H^1 romae *om. B* 2 et orn.] adornauit *1. 27* et] cum *40* 3 silbani *4,* saluani 11^a 476, 1 anno *om. 8* ii] in *31, om. 6. 8. 9. 10. 19. 36. 37* oct.] decembr. *26* 2 xci] xcuiii *34,* cxi *20, om. in sp. vac. 35* *post* xci *Isidori chron. c. 372—375 ins. F* 478, 1 ualentianus *F* reuenn(a)e H^1*. 19* 2 creator *M. 19* 479 placida] *BFHM*O^a*R. 19. 21. 22,* placidia *reliqui* 480, 1 ab] ad *19* 2 hispanus R^a, hispanis *19. 21* 4 agustinus *M* hipponiensis] *FHR. 18. 21,* ypponiensis *M,* hypponiensis *19,* hyponiensis *B,* hipponensis *O,* hypponensis *40* omnium] hominum *19* 5 ecclesiarum] e. dei *40* ne] nec *19* ruinae *19* 6 absidionis *18* 8 episcopatu] in episcopatu (-to *B*) *B. 19. 21* annos *bis B* 8/9 temporum *19* 9 carthagini *18* sciliam *19,* sicilia *40* quique *40* 481, 1 lillybitanus] *BFHM*O^a, lillibitanus *40,* lylibitanus *22,* lillytanus *21,* lillibitanus 18^2, l*llyb*tanus 18^1 2 antistes] *B*F^1*HM*O^b*R. 21. 40,* antestis O^a *et deteriores plerique* pepe *32* 3 leonis *21* 482, 1 christo *19* 2 pallidius *B*

[1]) *Extat epistula (ep. Leonis n. 3 Baller.; Krusch Studien p. 245 seq.):* apostolatus vestri scripta . . . nuditati meae atque aerumnis, quas amarissima captivitate faciente incurri, solacium attulerunt.

---

257 (= 477) *Theodosius minor* ann. XXVI.

258 Ephesena synodus *Nestorium* condemnat.

EFHMP et 1—11.

257 thedosio F^1 *post* minor *ins.* cum ualentiniano placidiae sororis filio *1* ann. *om. 9* xxui] xxiii *4,* ui *7. 8* 258 effesana *EHM. 6* nestorem condempnauit *10*

483 *Recedente a Brittania Romano exercitu cognita Scotti et Picti reditus denegatione redeunt ipsi et totam ab aquilone insulam pro indigenis muro tenus capessunt. nec mora caesis captis fugatis custodibus muri et ipso interrupto etiam intra illum crudelis praedo grassatur. mittitur epistula lacrimis erumnisque referta ad Romanae potestatis virum Aetium ter consulem,* XXIII Theodosii principis anno, *petens auxilium, nec impetrat. interea famis dira ac famosissima profugos infestat: qua coacti quidam hostibus dedere manus, alii de montibus, speluncis ac saltibus strenue repugnabant ac strages* *Gildas 19.* *Gildas 20.*

484 *hostibus dabant. Revertuntur Scotthi domum post non multum tempus reversuri. Picti extremam insulae partem tum primum et deinceps inhabitaturi detinent. famem praefatam magna frugum opulentia, opulentiam luxuria et neglegentia, neglegentiam lues acerrima et acrior mox hostium novorum,* id est Anglorum, *plaga secuta* est: *quos illi unanimo consilio cum rege suo* Vertigerno *quasi defensores patriae ad se invitandos elegerunt: sed exceptos mox inpugnatores atque expugnatores senserunt.* *Gildas 21.* *Gildas 22.* *Gildas 23.*

485 *Xystus Romae episcopus fecit basilicam sanctae Mariae* matris domini, *quae ab antiquis Liberi cognominabatur.* *Pontif. 46 c. 3.*

486 *Eudoxia uxor Theodosii principis ab Hierosolymis remeavit, beatissimi Stephani primi martyris reliquias, quae in basilica sancti Laurentii positae venerantur, secum deferens.* *Marcellinus 439.*

487 *Bluedla et Attila fratres multarumque gentium reges Illyricum Traciamque depopulati sunt.* *Marcellinus 442.*

IIIICCCCX 488 Marcianus et Valentinianus an. VII.

BFHMOR 18. 19. 21. 22. 40; c. 483. 484 *repetit Beda h. eccl. 1, 12. 13. 14, adhibuit Paulus h. R. 13, 17.*

483, 1 recendente *R*ᵃ brittano *22* romanae *B* cognit *19* 2 et picti reditus (reditis *32*, redditu *F*¹, reditur *R*ᵃ)] brittorum *(sic) 21* tota *M* 3 aquilonem *40* indignis *19*, indegenis *H*¹ capessant *R*, capescant *19* 4 nec] ne *F* cessis *B. 19* ipso] in ipso *32* 5 *post* praedo *ins.* mane *R*ᵃ 6 reserta *21* 7 potestis *18* aetium] actium *BFR*, accium *21*, actiuum *19*, etiam *H*ᵛ. *40* xxui *F*, xxxiii *18*¹ 8 principis *om. 40* annos *40* inperat *18*, inpetret *19* 9 famis] *BH*¹*MR*, fames *plerique*, fanes *19* fomosissima *32* profugus *B*ᵃ. *18*¹, profugas *22* 10 qui coacta *R*¹ quidem *19* hosti *22* 11 spel.] et spel. *40*, et in spel. *M* ac *om. 19* strenue] sternue *40* stragis *19* 484, 1 reuertunt *40* scopti *40* 3 tunc *19* primus *40* et] cum *40*, *om. 19* inhabituri *BFH*¹*O*ᵃ famam *B*ᵃ, fameam *21* 4 praefectam *R*ᵃ maga *19* opulentiam] -tia *F. 19*, *om. 22. 40* luxoriam *F. 19* 5 et] cum *40*, *om. B*ᵃ neglegentiam] neglegentia *19* lues] luces *R*ᵃ, aues *19*, uel *40* acerrimam *B*ᵃ et] cum *40* agrior *B*, crior *19* 6 idem angelorum *R*¹ 7 illi] ille *40*, *om. 21* uno animo *40*, uni animo *19* uertigerno] *sic libri cum Bedae h. eccl. et Paulo:* Vortigern- *Gildae libri interpolati (supra p. 38, 12)* 8 elegerum *19* sed] sex *19* 9 expugnatores] inexpugnatores *H*¹*M*². *18* 485, 1 sixtus *21* sanctae] beatae *21* 2 domini *om. H*¹ quae] qui *19* liberis *40* 486, 1 eudoxia . . . 4 deferens *ante* 489, 1 gens anglorum *M* Eudocia *Marcellinus* principis] pr. et *R*¹ 2 beati *40* martyres *M* 3 basilicam *40* 487, 1 blaedla] *FHO*, bledla *M*, bletla *19*, blethla *B*, bletila *22*, betbla *21*, bethla *R*, bleda *40* et] cum *40* atila *M*¹*R*, atilla *19*, attilla *B* 2 tharciamque *B* *post* depopulati sunt *Isidori chron. c. 377—379 ins. F* 488 et] cum *40* uii] ui *21*

---

259 (= 488) *Marcianus ann. VII.*

EFHMP et 1—11

259 marcianus] marcus *4*, marcianus cum ualentiniano *1* uii] ui *EH. 4. 5. 6. 11*

489 Gens Anglorum sive *Saxonum Britaniam tribus longis* Gildas 23.
*navibus advehitur, quibus dum iter prosperatum domi
fama referret, mittitur exercitus fortior, qui iunctus
prioribus* primo hostes quos petebatur abigit: deinde
in socios arma vertens *totam prope insulam ab orientali
eius plaga usque ad occidentalem igni vel ense subigit
conficta occasione, quod pro se militantibus Brittones
minus sufficienter stipendia darent.*

490 *Iohannes baptista caput suum duobus monachis Orien-* Marcellinus a. 453, 1.
*talibus, qui ob orationem venerunt Hierosolymam, iuxta
Herodis quondam regis habitaculum revelat, quod dein-
ceps Emissam Feniciae urbem perlatum et digno honore
cultum est.*

491 *Heresis Pelagiana Brittanorum turbat fidem, qui a* Vita Germani scr. a Constantio (act. sanct. Iul. vol. 7 p. 201 seq.) c. 41.
*Gallicanis episcopis auxilium quaerentes Germanum Al-
tiodorensis ecclesiae episcopum et Lupum Trecasenum
aeque apostolicae gratiae antistitem fidei defensores acci-
piunt: confirmant antistites fidem verbo veritatis simul* l. c. c. 42—50.
et miraculorum signis. sed et bellum Saxonum Picto- l. c. c. 51. 52.
*rumque adversus Brittones eo tempore iunctis viribus
susceptum divina virtute retundunt, cum Germanus ipse
dux belli factus non tubae clangore, sed clamore alleluiae
totius exercitus voce ad sidera levato hostes in fugam*
492 *vertit inmanes. Qui deinceps ad Ravennam perveniens* l. c. c. 70. 75.
*et summa reverentia a Valentiniano et Placida suscep-
tus migravit ad Christum: corpus honorifico agmine* l. c. c. 77.
comitantibus virtutum operibus Altiodorum defertur.

493 *Aetius patricius, magna Occidentalis rei publicae salus* Marcellinus 454.

BFHMOR 18. 19. 21. 22. 40; c. 489 *amplificavit Beda h. eccl. 1, 15, adhibuit Paulus h. R. 13, 17; c.* 491 *amplificavit Beda h. eccl. 1, 17—21, adhibuit Paulus h. R. 14, 14 una cum ipsa vita; c.* 493 *repetit Beda h. eccl. 1, 21, adhibuit Paulus h. R. 14, 15.*

489, 1 angelorum *R* brittanam *19* 2 nauis *19* aduebitur *19*, adbenitur B^a inter *H*. 18^1. *19* prosratum *19* 3 refert 40^a, referet 40^b mittit *40* exercitos *B* iunctis F^2. *19*. *21* 4 petebatur] *BFHMO. 18. 19. 40*, patebatur R^1. *21*, patiebatur R^2, petebat *22*: propter quos patebatur *Pauli libri plerique* abegit 18^2. *22* deinde . . . 6 subigit *bis 19* 5 pro se *40* orientale 18^1 6 igue *M*, igi *utroque loco 19* 7 confestim *40* quod *om. 19* 490, 1 iohannis *R. 19* 2 ob] ab B^a, ad B^b rationem *19* ueneraut *40* 3 reges H^1 4 emissa *40*, emisam F^2, edissam O^b. 18^2 fenice *40* urbem *om.* R^1 et] cum *40* 4/5 honore recultum *40* 491, 1 hereses *R. 19* pelegiana *B*, pelaiana *19* brittanianorum F^1 turbabat *40* a *om. 40* 2 galliganis H^1, gallianis *22*, gallicanus *21* 3 altiodorensis] *BFHR. 18¹. 19. 22. 40. Vat. 3852 cum Paulo*, alciodorensis *21*, autisiodorensis (-derinsis M^2) M^2O^2. 18^2, *inc.* M^1O^1 ecclesiae *om. 19* tregasenum *19*, trecassenum O^b, trecasinum R^2, tricassinum M^2, tr*cassinum M^1 4 graetiae *19* antistite *B*, antistites *M*, antistem F^1R 5 autistitem *B* urbo 18^1 6 et] cum *40* 7 aduersum 18^2, aduer 18^1, aduersis *19* 7/8 iunctis u. susc. *om. B* 9 glangore 18^1, clangores *19* 10 uoces *22* siderat *40* leuata *21* 492, 1 immanis *M* ad] a *B* reuennam H^1 2 et] cum *40* et] cum *40* placida] BFO^aR. *19*. *21*, placidia *reliqui* 4 altiodorum] *plerique, etiam Vat. 3852*, alciodorum *21*, altiorum 40^a, autisiodorum M^bO^2. 18^2 defert *40*, deferunt *B. 21* 493, 1 ecius *21*, agecius *M*, aeius (?) *B*, tetius *40* patrius 18^1 magna *om. BR* puplicae *H* saluis *M*, *om. 40*

260 *Calcidonense concilium geritur.*

260[a] [Anglorum gens in Brittaniam venit]. *EHM. 6.*

EFHMP et 1—11

260 cacidonense *6*, calcedonenses *9* geritur] conuenerat *M*, uenerunt *EH. 6* 260[a] *sic M*, a. g. in br. et alamann (alamanniam *E*) in altaman *(sic)* uenerunt *EH. 6.*

et regi quondam Attile terror, a Valentiniano occiditur, cum quo Hesperium cecidit regnum neque hactenus valuit relevari.

IIIICCCCXXVII 494 Leo an. XVII.

495 *Hic pro thomo Calcedonense per universum orbem singulis orthodoxorum episcopis singulas consonantesquae misit epistolas, quid de eodem thomo sentirent rescribi sibi postulans. quorum adeo consonantia de vera Christi incarnatione suscepit omnium rescripta, ac si uno tempore unoque dictante fuissent universa conscripta.* Marcellinus 458.

496 *Theodorus episcopus civitatis, quae a Cyro Persarum rege condita Cyriae nomen habuit, scribit de vera incarnatione domini salvatoris adversus Euthicem et Dioscorum Alexandriae episcopum, qui humanam in Christo carnem negant. scribsit et historiam ecclesiasticam a fine librorum Eusebii usque ad suum tempus, id est usque ad imperium Leonis huius, sub quo et mortuus est.* Gennadius v. ill. 89.

497 *Victorius iubente papa Hilario scripsit paschalem circulum DXXXII annorum.* Gennadius v. ill. 88.

IIIICCCCXLIIII 498 Zenon an. XVII.

499 *Corpus Barnabae apostoli et euangelium Mathei eius stilo scriptum ipso revelante repperitur.* Isidorus 388.

500 *Odoacer rex Gothorum Romam obtinuit,* quam ex eo tempore diutius eorum reges tenuere. Marcellinus 476.

501 *Mortuo Theodorico Triarii filio alius Theodoricus cognomento Valamer* Gothorum suscepit regnum, qui *utramque* Marcellinus 481. 482.

502 *que Macedoniam Thessaliamque depopulatus est. Et plu-* Marcellinus 487. 488.

BFHMOR 18. 19. 21. 22. 40.

493, 2 et] cum *40* regis *22*, rei *18*[1]. *19* att. terr. *om. 21* occidit *40*, *om. B*[a] 3 experium *B* cadit *21* hectenus *O*[1] uoluit *19* 4 releuare *M. 19*, eleuari *21*, reuelari *B*: *deinde Isidori chron. c. 381. 382 ins. F* 494 xui *F*[2] 495, 3 misit *om. B* qui *19* 4 sibi *om. 18* 5 suscipit *R. 19. 21* ac si ... 6 conscripta *om. R*[1] 6 unoque] unoquoque *19* 496, 1 theoderus *M* a] ad *19*, *om. 21* 1/2 rege pers. *21* 2 habet *F*[2]*M* 3 euticen *21*, euthiceu *19* 5 carne *F* 497, 2 *post* annorum *Isidori chron. c. 384. 385 ins. F* 498 xuii] uii *B*[a], xuiii *21* 499, 1 barbae *H*[1] euangelium] angelium *18*[1] 1/2 eiustilo *19* 500, 1 ex *om. F*[a] 501, 1 theodorico] *FH*[1]. *18. 19 cum Marcellino*, theuderico *O*, theoderico *reliqui* theodoricus] *FH*[1]. *18. 19 cum Marcellino*, theodericus *reliqui* 2 ualamer] *BFHMR. 18*, ualamer *O aliique* suscipit *19. 21* 2/3 utraque *19. 21* 3 macedonia *21* thesaliamque *FR. 18. 19*, thesalonicamque *21* 502, 1 et *om. 19*

261 (= 494) *Leo maior ann. XVII.*

262 (= 496) *Aegyptus errore Dioscori latrat.*

262[a] [Leo minor ann. I]. *EHM. 6*

262[b] [Theodericus rex Romam obtinuit]. *EHM. 6.*

263 (= 498) *Zenon ann. XVII.*

264 (= 499) *Corpus Barnabae apostoli repperitur.*

EFHMP et usque ad 263 1—11.

261 maior] minor *8*, maior constantinopolim *1* xuii] xui *F. 4. 5. 11* 262 dioscore *2. 8. 10* *post* 262 *ins.* huius temporibus in Italia regnaverunt Avitus Maiorianus Severus Anthemius et Olibrius. huius temporibus Licebius Nepos Augustulus Odovacer R. regnaverunt, post hos Teodoricus *in margine 1* 262[b] theotrichus *H*[1], theodorichus *H*[2] 263 zonon *4*, zenon autem *7* xuii] xui *H. 6. 12*

rima regiae civitatis loca igne succendens Italiam quoque infestus *occupavit.*

503 *Honoricus rex Vandalorum Arrianus in Africa exulatis diffugatisque plus quam CCCXXXIIII episcopis catholicis ecclesias eorum clausit, plebem variis afficit suppliciis,* et quidem innumeris manus abscidens *linguas praecidit, nec tamen loquellam catholicae confessionis eripere potuit.* Marcellinus 484.

504 *Brittones duce Ambrosio Aureliano viro modesto, qui solus fortae Romanae gentis* Saxonum *caedi superfuerat, occisis in eadem parentibus purpura indutis, victricem eorum gentem provocantes ad proelium vincunt, et ex eo tempore nunc hi, nunc illi palmam habuere,* donec advena potentior tota per longum potiretur insula. Gildas 25. Gildas 26.

IIIICCCCLXXII 505 Anastasius an. XXVIII.

506 *Transamundus Vandalorum rex catholicas ecclesias clausit et CCXX episcopos exilio Sardiniam misit.* Isidorus 390.

507 *Symmachus papa inter multa ecclesiarum opera, quae vel a fundamentis creavit vel prisca renovavit, ad beatum Petrum et beatum Paulum et beatum Laurentium pauperibus habitacula construxit et omni anno per Africam vel Sardiniam episcopis, qui in exilio erant, pecunias et vestes ministrabat.* Pontif. 53 c. 10. 11.

508 *Anastasius, qui heresi favens Euthicetis catholicos insecutus est, divino fulmine periit.* Pontif. 54, 5.

IIIICCCCLXXX 509 Iustinus senior an. VIII.

510 *Iohannes Romanae ecclesiae pontifex Constantinopolim veniens ad portam quae vocatur aurea populorum turbis ei occurrentibus in conspectu omnium roganti caeco lumen reddidit.* Gregorius dial. 3, 2.

BFHMOR 18. 19. 21. 22. 23 (*inde a c.* 509). *40: c.* 503—504, 5 *adhibuit Paulus h. R. 15, 19; c.* 504, 1—5 *Beda h. eccl. 1, 16; c.* 506. 507 *Paulus h. R. 16, 3; c.* 508 *idem l. c. 16, 5; c.* 510—511 *idem l. c. 16, 10.*

503, 1 honoricus . . . 6 potuit *ante* 500, 1 odoacer *M* hunericus *B* uandelorum *19* arrianos *21* africam *M* 2 diffigatisque *19*, defugatisque *M* iiii] u *19* 3 eorum *om. H*[1] blebem *O*[1] 3/4 afficit (affecit *18*[2]) suppl.] suppl. aff. *22* 5 confessionis *18*[1] 504, 2 solis *19* gentilis *B*, *om. 21* cedis *B*, cede *21* superfuerant *B*, *inc. R*[1] 3 inductis *19* 4 et *om. H. 19* ex *om. M* 5 nunc hi nunc] nunc hi muc *19*, nunc hinc *F*[1]. *22*, nunc *(om. rel.) 21* palman *18*, palma *B* 6 infulam *19*: *deinde Isidori chron. c. 387 ins. F* 506, 1 trasamundus *O*[2]. *21*, trassamundus *19* uandolorum r. *H*[a], rex uuand. *21* 2 cxx *19* sardineam *R*[1] 508, 1 anastasius] an. ā *M* qui] que *19*, quae *F*[1], quam *H*[1] herese *R*[1], heresibus *M* eutcetis *19*, euthycis *O*[2] 2 *post* periit *Isidori chron. c. 391. 392. 393 ins. F* 509 iusti***nus *21* senior] maior *21*, *om. 23* uiii] uiiii *18. 21* 510, 1 iohannis *R. 19* romae *B*[a] 2 ueniens *R* aurcam *40* 3 caeco] coeto *18* 4 reddit *19. 23*

265 (= 505) *Anastasius ann. XXVII.*
266 *Fulgentius episcopus praedicatur.*
267 (= 509) *Iustinus ann. VIII.*
268 *Acephalorum heresis abdicatur.*

EFHMP

265 xxuii] xxui *EFH*, xxuiii *M* 267 uiiii *F*

511 *Qui dum rediens Ravennam venisset, Theodoricus cum cum comitibus carceris adflictione peremit,* invidia ductus, *quia catholicae pietatis defensor Iustinus cum honorifice suscepisset.* *Pontif. 55, 6.*

512 *Quo anno, id est cons. Probi iunioris, et Simmachum patricium Ravennae occiderat et ipse anno sequente ibidem subita morte periit, succedente in regnum Athalarico nepote eius.* *Marius Avent. a. 525. 526; Pontif. l. c.*

513 *Ildericus Vandalorum rex episcopos ab exilio reverti et ecclesias instaurare praecepit* post annos LXXIIII hereticae profanationis. *Isidorus 396.*

514 *Benedictus abbas virtutum gloria claruit, quas beatus papa Gregorius in libro dialogorum scripsit.* *Gregorius dial. l. II.*

IIIIDXVIII 515 Iustinianus Iustini ex sorore nepos an. XXXVIII.

516 *Bilizarius patricius a Iustiniano in Africam missus Vandalorum gentem delevit. Carthago quoque anno excessionis suae XCVI recepta est pulsis devictisque Vandalis et Gelismero rege eorum capto Constantinopolim misso.* *Isidorus 398. 399. Marcellinus 534.*

517 *Corpus sancti Antoni monachi divina revelatione repertum Alexandriam defertur et in ecclesia beati baptistae Iohannis humatur.* *Isidorus 400.*

518 Dionisius paschales scribit circulos, incipiens ab anno dominicae incarnationis DXXXII, qui est annus Dioclitiani CCXLVIII. *cf. vol. 1 p. 756.*

519 *Post consolatum Lampadii et Orestis, quo anno codex Iustinianus orbi promulgatus est.* *Marcellinus 531.*

520 Victor quoque Capuanus episcopus librum de pascha scribens Victorii arguit errores. *cf. Beda de temp. rat. 49.*

BFHMOR 5 (*inde a c.* 515). *18. 19. 21* (*deficit c.* 516, 1 *in* missus). *22. 23. 38* (*inde a c.* 515). *39* (*inde a c.* 515). *40; c.* 513 *adhibuit Paulus h. R. 16, 7; c.* 516 *idem l. c. 16, 14 et hist. Lang. 1, 25.*

511, 1 redien B^{a}, ueniens *19. 21* theodericus $H^{2}M$ 2 cum comitibus] commotibus *F* inuia F^{1}. *40* 3 quia] per *40* 512, 1 id est] idem *21* consulem *21*, consulis O^{b}. *23*, consul** O^{a}, consules *40* probum *21* iuniorem *21*, iunius *19* 2 rauenna *F*, reuennae H^{1} ipso *19* sequenti *22* 3 iuidem *40* monte 18^{1} perit F^{a} regnom $F^{a}H^{a}$, regno *BR* 3/4 atharico *23*, atthalico *40* 4 nepotc (*sic*) *19* 513, 1 hildericus $O^{b}R$, hyldericus *F* reuerti et] reuertenti *40* 2 praecipit *FM. 40* 2/3 haeretici *B* 3 profanationes *B* 514, 1 gloria claruit (caruit *40*) *om. H* 2 dialocorum *B*, dialigorum *M*, dealegorum *19*, dialagorum *H* *post* scripsit *Isidori chron. c. 395. 396 ins. F* 515, 1 iustianus *40* ex (et *18*) sorore] exorore H^{a} nepotes *R* xxxuiiii *40* 1/2 bilisarius O^{b}. *23*, belizarius 38^{2} 2 patriciis B^{a} africa *F* misus *H* 2/3 uandalorem *19* 3 gente *B* deluit F^{1} 516, 3 xcuii *38*, xciii *M* 4 Gelismerus *etiam Paulus* 517, 1 corpos *18* antonini *40* di|diuina *40* 1/2 reperta B^{a} 2 refertur *19* et] cum *40*, *om. 38* aecclesiam *R* 2/3 paptiste ioh. *40*, ioh. bapt. *HM. 5. 39* 518, 1 paschali *40* scriuit *40*, scripsit *F. 19. 23. 39* 2 dominici *M* 2/3 diocliani *18* 3 xluiii] xluiiii *B. 38*, lxuiii F^{a} 519, 1 consulatu *40* lappidii *19* et] cum *40* orientis *B* quo] co *19*, qua *40* 2 iustinianus] iustiniani $H^{v}R^{2}$ orbis pronultatis *19*

268ª (= 514) [Benedictus abba claruit]. *EHM*

269 (= 515) *Iustinianus* ann. XXXVIIII.

270 Huius sexto anno primus Dionisi circulus inchoat.

EFHMP

269 xxxuiiii] *FH*, xxxuiii *MP*, xxuiiii *E* 270 sexto] decimo *EHM* dionisius *P* inchoat] incipit *EH*, paschae incipit *M*

IIIIDXXVIIII 521 Iustinus minor an. XI.

522 *Narsis patricius Totilam Gothorum regem in Italia superavit et occidit.* Isidorus 402. Pontif. 61.

523 *Qui deinde per invidiam Romanorum, pro quibus multa contra Gothos laboraverat, accusatus apud Iustinum et* coniugem eius *Sophiam, quod servitio praemeret Italiam, secessit Neapolim Campaniae et scripsit genti Langobardorum, ut venirent et possiderent Italiam.* Pontif. 63.

524 *Iohannes Romanae ecclesiae pontifex ecclesiam apostolorum Philippi et Iacobi, quam prodecessor eius Pelagius coeperat, fecit et dedicavit.* Pontif. 62. 63.

IIIIDXXXVI 525 Tiberius Constantinus an. VII.

526 Gregorius tunc apocrisiarius in Constantinopolim, post Romanus episcopus, libros expositionis in Iob condit, *et Euthicium eiusdem urbis episcopum in fide nostrae resurrectionis errasse Tiberio praesente convicit, ita ut ipse Augustus librum eius, quem de resurrectione scripsit, suis quoque catholicis allegationibus destruens deliberaret flammis cremari debuisse. docebat enim idem Euthicius corpus nostrum in illa resurrectionis gloria inpalpabile et ventis aerique subtilius esse futurum, contra illud dominicum: Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Gregor. moral. l. 14 in Iob c. 56 [29].

527 *Gens Langobardorum comitante fame et mortalitate omnem invadit Italiam ipsamque Romanam vastatrix obsidet urbem, quibus tempore illo rex praeerat Albuinus.* Pontif. 64. 65; Marius Avent. 569.

IIIIDLVII 528 Mauricius an. XXI.

529 *Hirminigildus Levigildi Gothorum regis filius ob fidaei catholicae confessionem inexpugnabilem a patre Arriano regni privatus infolis et in carcerem ac vincula* Gregorius dial. 3, 31.

BFHMOR 5. 18. 19. 22. 23 (ad c. 524 fin.). 38. 39. 40 (ad c. 524 fin.): c. 523 adhibuit Paulus h. L. 2, 5, c. 526 idem l. c. 3, 13.

522, 1 narsus H^1 totilam (totila *40*) . . . 523, 1 deinde *om. M (v. auctarium)* 522, 2 . . . 523, 1 superauit e. o. qui *om. 18*^{1} 523, 2/3 et coninngem *B*, cum coniuge *40* 3 seruatio *18* peremeret in italiam F^a 4 recessit *H. 5. 19. 23. 39* et scripsit . . . 5 italiam] *his alia substituit M (v. auctarium)* 4/5 longo(*vel* u)bardorum *HR. 5. 18. 38* 5 et] cum *40* 524, 1 iohannis *R. 19* romae *F. 5. 39*^{a} 2 iac. et phil. *40* prodecessor] decessor *18* 3 dicauit *18*^{1}: *deinde Isidori chron. c. 402. 403 ins. F* 525 constantius *19* 526, 1 constantinopoli *5. 19. 39* 2 romanos episcopos (-pus *B*) *BH*^{a}*. 38. 39* in] iiii *18*^{1}, iiii in *18*^{2} 3 fidem *R* 4 conuici *B. 38*^{a} 5 augustum *19*, augustinus *H. 5. 39* 6 dilib. *H* 7 cremare *B. 19* debuisset *5. 19* 8 resurrection*s O^a inpalpabili *18*, iuculpabile *5* 9 aerique] *HMO*^{a}*R. 18. 19. 22.* aerisque *F. 5*, aereque O^b *aliique* 10 palpate . . . 11 habere *om.* R^a 527, 1 languobardorum *B. 38*, longabardorum *H. 5*, longobardorum *F. 18. 19* comite F^1 2 romam *B. 38* 3 praeerat albuinus (albinus F^1)] erat prealboinus *19: deinde Isidori chron c. 405 ins. F* 528 mauritius *H* 529, 1 hirminigeldus *BR. 19. 38*, herminigildus *M*, hirmigildus *39*^{a}, hilminigildus *22* leuildi *H. 39* fide *19* 2 confessionis *19* inexpugnabili *18*^{1} 3 regno *BF. 38* infolis] *BFH*^{a}*MO*^{a}*R*^{1}*. 5. 18*^{1}*. 19. 38*^{b}, infolus *38*^{a}, infulis *reliqui*

---

271 (= 521) *Iustinus* minor *ann. XI.*
272 *Armenii fidem Christi suscipiunt.*
273 (= 525) *Tiberius ann. VII.*
274 (= 529) Herminigildus rex Gotthorum martyrio coronatur.
275 (= 528) *Mauricius ann. XXI.*

EFHMP

272 armeni *F* 273 uii] uiiii *EFH* 274 hirminigildus *M* coronatus *M* 275 mauritius *H*

proiectus ad extremum nocte sancta dominicae resurrectionis securi in capite percussus regnum caeleste pro terreno rex et martyr intravit. cuius frater Richardus mox ut regnum post patrem accepit, omnem Gothorum cui preerat gentem instante Leandro Hispalitano episcopo, qui et Hirminigildum docuerat, catholicam convertit ad fidem.

530 Gregorius Romanae ecclesiae pontifex et doctor eximius anno Mauricii imperii XIII, indictione XIII, synodum episcoporum XXIIII ad corpus beati apostoli Petri congregans de necessariis ecclesiae decernit. *Gregorius reg. V, 57a (ed. Ewaldi); cf. Beda h. eccl. 2, 1.*

531 *Idem missis Brittaniam Augustino, Mellito et Iohanne et aliis pluribus cum eis monachis timentibus deum ad Christum Anglos convertit.* et quidem Aedilberectus mox ad Christi gratiam conversus cum gente Cantuariorum, cui praeerat, proximisque provinciis etiam episcopum doctoremque suum Augustinum, sed et ceteros sacros antistites episcopali sede donabat. porro gentes Anglorum ab aquilone Humbri fluminis sub regibus Aelle et Aedilfrido sitae necdum verbum vitae audierant. *Pontif. 66.*

532 Gregorius XVIII anno Mauricii, indictione IIII scribens Augustino Lundoniae quoque et Eboraci episcopos accepto a sede apostolica pallio metropolitanos esse debere decernit. *cf. Beda hist. eccl. 1, 29 ¹).*

IIIIDLXV 533 Focas an. VIII.

534 Huius secundo anno indictione VIII Gregorius papa migravit ad dominum.

BFHMOR 5. 18. 19. 22. 38. 39; c. 530—532 late exequitur Beda h. eccl. 1, 23. 25. 26; c. 533 adhibuit Paulus h. L. 4, 36, c. 534 idem l. c. 4, 29; ad c. 534 cf. idem h. e. 2, 1.

529, 5 percussum regem *19* 5/6 propterreno *18¹* 6 richardis *19* 7 partem *18¹*, patre *5* accipit *19* 8 cui . . . 9 qui et *om. Rª* intrantem *M* leando *19*, leo andro *R* hispolitano *5. 22*, hespolitano *M²*, hipaelitano *Bª*, hispaelitano *B. 38*, hispilatono *Fᵗ*, hispaliano *Fᵛ. 19*, hesp*litano *M¹* 9 hirmigildum *HMR. 5. 18. 38ª*, himirgildum *B. 38ᵇ*, hyrmingeldum *19*, hilniuisgildum *22* 530, 1 romana *19* ecclesiae *om. 18* 2 mauritii *H* imp. xiii] imp. xiiii *18. 19* 3 synodus *22* 531, 1 item *19* augustino (agustino *M*, augustinum *O*) mellito (melleto *M*, melito *F. 38*)] mell. aug. *19 cum libro pontif.* 2 timentes *R* 3 angelos *18. 19* edilberectus *22. 39*, aedelberectus *F²*, aedibilrectus *Bᵇ. 38ᵇ*, aedibilerectus *38ª*, aedibilemrectus *Bª*, eademlbrehtus *19* 4 gratia *19* 5 proximi**sque *38*, proximis (*om.* que) *F* 6 doctorumque *M*, datoremque *BR. 38*, doctorem (*om.* que) *19* sacros *om. H. 39* 7 antistes *H. 38* (a)episcopale sede *BR. 38*, episcopales se *19* donauit *H². 39*, donabit *H¹* porro] pro** *18¹* 7/8 angelorum *18* 8 umbri *M. 38*, humbris *18¹. 19* regub. *38* aellae *FR. 19* 9 aedilfrido] *BFHR. 5. 18. 38. 39*, edilfrido *19. 22*, aedilfredo *O*, edilfredo *M* neddum *19* andierunt *19* 532, 2 londoniae *R². 19*, luidoniae *R¹* eburaci *19*, ebraici *F¹*, eboraici *F²* 2/3 acceptio *19* 3 apostolia *19* paulio *H¹. 19ª* 3/4 debere decernit] deberent *F¹: deinde Isidori chron. c. 407. 408. 409 ins. F* 533 an. *om. 39ª* 534, 1 uiii] uiiii *19*

¹) *Subscriptio epistulae ipsius haec ibi est:* data die X kalendarum Iuliarum imperante d. n. Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post consulatum eiusdem domini anno decimo octavo, indictione quarta.

---

276 (= 532) Gregorius Romae floruit episcopus.

277 (= 533) *Focas ann.* VIII.

278 (= 534) Saxones in Brittania fidem Christi suscipiunt.

EFHMP et inde a 277 1—11.

276 ep. fl. *EHM* 277 facos *9* uiii] uiiii *10* 278 saxonen *8* brattania *P*, brettania *2¹* f. chr. suscipiunt (percipiunt *1. 2. 5. 7. 8. 11*)] chr. susc. f. *10ª* *post* 278 *ins.* romani conduntur *(sic)* a persis *7*

535 *Hic rogante papa Bonifatio statuit sedem Romanae et* *Pontif. 68.*
apostolicae ecclesiae caput esse omnium ecclesiarum, quia
ecclesia Constantinopolitana primam se omnium ecclesi-
arum scribebat.

536 *Idem alio papa Bonifatio petente iussit in veteri fano,* *Pontif. 69.*
quod pantheum vocabatur, ablatis idolatriae sordibus
ecclesiam beatae semper virginis Mariae et omnium mar-
tyrum fieri, ut, ubi quondam omnium non deorum, sed
daemoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omnium fieret
memoria sanctorum.

537 *Persae adversus rem publicam gravissima bella gerentes* *Isidorus 413.*
multas Romanorum provincias et ipsam Hierosolymam
auferunt et destruentes ecclesias sancta quaeque pro- *Vita Anastasii.*[1]
fanantes inter ornamenta locorum vel sanctorum vel
communium, quae abstulere, etiam vexillum dominicae
crucis abducunt.

IIIIDXCI 538 Heraclius an. XXVI.

539 Anastasius Persa monachus nobile pro Christo mar- *Vita Anastasii cit.*
tyrium patitur. qui natus in Persidae magicas a patre
puer artes discebat, sed ubi a captivis Christianis
Christi nomen acceperat, in eum mox animo toto
conversus relicta Perside Calcidoniam Hierapolimque
Christum quaerens ac deinde Hierosolymam petit,
ubi accepta baptismatis gratia quarto ab eadem urbe
miliario monasterium abbatis Anastasii intravit. ibi sep-
tem annis regulariter vivens, dum Cesaream Palestinae
orationis gratia venisset, captus a Persis et multa diu
verbera inter carceres et vincula Marzabona iudice per-

540 pessus tandem mittitur Persidem ad regem eorum

BFHMOR 5. 18. 19. 22. 38. 39; c. 535. 536. 537 *repetit Paulus h. Lang. 4, 36, c.* 536 *Beda h. eccl. 2, 4.*

535, 1 hic] hic focas *M* bonifatio *(hic et deinceps) BF*, bonifacio *O et plerique, aut hoc aut illud H. 5.* 2 capud H^1 quia . . . 3 ecclesiarum *om.* 5^a 3 prima *B. 38*, primum 18^1. *19* 536, 1 item *38* petenti *22*, potente *19* 2 quae *19* 3/4 martirium *18* 4 coudam F^1 6 memoriam 18^1 537, 1 puplicam *H* 2 ipsa *38* 3 sanctas *B. 38* quoque *FR. 19* 4 inter] in *R*, *om. 38* 6 obducunt *M*, adducunt R^a: *deinde Isidori chron. c. 411. 412 ins. F* 539, 1 monachis *19* christum *M* 1/2 martyrum *19* 2 magnas *B. 38* a *om.* FO^a 3/4 christianos christia *19* 4 nomen *(om.* 38^a*)* acceperat] comana 18^1 tota H^a. 5^a 5 persida *22* calcedoniamque *19* hieropolimque *19. 22* que *om.* F^1 6 ac] haec 38^a petens *F* 7 accepto *F* 8 miliario] lario 18^1 anathasii F^1 8/9 septem] ui *19*, *inc.* H^1 9 cesariam *19* 10/11 diuerbera F^1. *19* 11 marzabana *BHR. 5. 19. 38. 39* perpessus] p. est F^2R. *19* 540, 1 perside *F* a regem B^1. 38^1, a rege B^2

[1]) *Beda in indice operum suorum ad finem h. eccl. ait:* librum vitae et passionis sancti Anastasii male de Graeco translatum et peius a quodam inperito emendatum prout potui ad sensum correxi. *duae Anastasii vitae sunt in actis sanctorum Ian. vol. 2 p. 426, quarum in priore haec leguntur:* contigit militare eum . . . et esse in regia civitate Persarum sub Chosroe imperatore. sanctae autem civitatis desolatio facta et venerabilia atque adoranda loca igni concremata sunt . . . ligna pretiosae crucis domini nostri Iesu Christi captiva deducta sunt in Persidam: *ita cave credas haec sumpsisse Bedam ex chronicis Italicis.*

279 (= 538) *Heraclius* ann. XXXVI.

280 *Iudaei in Hispania Christiani efficiuntur.*

EFHMP et 1—11.

279 eradius *4* xxxui] xxui *M. 1*, xxx *EH. 4. 5. 6. 11*, xxxuii *8*, xxxu *10* 280 iude *F*, iudeis *8* effecti sunt *7* *post* 280 *ins.* usque huc Isidorus descripsit hanc aetatem sextam *7*

Chosronem, a quo tertio per intervalla temporis verberatus ad extremum una suspensus manu per tres horas diei, sic decollatus cum aliis LXX martyrium complevit. mox tonica eius indutus quidam daemoniacus curatus est. inter ea superveniens cum exercitu Heraclius princeps superatis Persis Christianos, qui erant captivati, reduxit gaudentes. reliquiae beati martyris Anastasii primo monasterium suum, deinde Romam advectae venerantur in monasterio beati Pauli apostoli, quod dicitur ad aquas Salvias.

541 Anno Heracli regni XVI indictione XV Eduinus excellentissimus rex Anglorum in Brittania transumbranae gentis ad aquilonem predicante Paulino episcopo, quem miserat de Cantia venerabilis archiepiscopus Iustus, verbum salutis cum sua gente suscaepit anno regni sui XI, adventus autem Anglorum in Brittaniam plus minus anno CLXXX eique Paulino sedem episcopatus Eburaci donavit, cui profecto regi in auspicium venturae fidei et regni caelestis potestas quoque terreni creverat regni, ita ut universos Brittaniae fines, quod nemo Anglorum ante eum, qua vel ipsorum vel Britonum gentes habitabant, sub dicione acciperet. eo tempore exortum apud Scottos in observatione paschae errorem quartadecimanorum Honorius papa per epistolam redarguit. sed et Iohannes, qui successori eius Severino successit, cum adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem pascha eis simul et pro Pelagiana heresi, que apud eos reviviscebat, scripsit[1]).

BFHMOR et 5. 18. 19. 22. 38. 39; c. 541, 1—8 *latius exequitur Beda h. eccl. 2, 14;* 8—12 *repetit l. c. 2, 9;* 12—18 *late exequitur l. c. 2, 19 (vide infra).*

540, 2 chosronem] $F^{b}HMO^{a}R$. *5.* 18^{2}. *38*, chossonem B^{1}, chossone B^{2}, cosronem *39*, chrosronem F^{a}, chorronem *22*, chosromem *19*, chosroem *(?)* O^{b}, chyrsonem 18^{1} 3 susp. m. per tres (pestres 18^{1}) *om. 38* 5 max *19* tonica] *FHO. 5. 18. 39* 6 curatus] liberatus *22* 7 heraclicius 39^{a} principe *38* superatus *19* christianis *M* 8 captiui *B. 38*, captiuitati *18* relinquiae 18^{1}, reliquae M^{a} 10 uenerant *22* 11 quod] idem *22* aqua *38* 541, 1 regni *om. 5* eduini *M. 19*, aeduini *BR. 38*, euduini *F*, eudiuini *(?)* 18^{1} 1/2 excellentismus F^{1}, excellenti *22* 2 angelorum 18^{1} 2/3 transumbranae] $BH^{1}R$. *5. 19. 38. 39*, transhumbranae *reliqui* 4 cantantia *38*, cantantico *B* archaepiscopus *19* 5 suscipit *19* 6 sui] su *19* xi] xii *22* angelorum 18^{1} 7 clxxx] ccxxx $F^{1}HM$. *5. 39*, lxxx *19*, cxxx *22* eisque *B. 38* palino R^{a} 8 aeburaci *B*, eburacie F^{2}. *19*, eboraci *R*, eliuac *22* dona*** F^{1} cui *om. H. 39* profectu *19*, perfecto 39^{a} rei *22* aspicium *B*, hospitium *22* 9 uentura *19*, uenitur *22* 10 ita *om. 38* uniuersus *M* britannia 18^{1} finis *19* 11 quod] quae *19* angelorum 18^{1} qua uel] quia uel *38*, umquam uel O^{a}, qualis F^{2a}. *18 (?)* ipsos *M* 12 habitant *5* dictione F^{a}, ditionem *39* 13 scottus *M*, scotos *R. 38*, stos *19* obseruationem *F* 14 xiiii horam *22* 15 iohannis *19* successore 38^{a}, successor *18. 19* 16 successit] suc H^{1} essem 38^{a} 17 pro] per *M* pelegiana *R*, peliniana *5* 18 hersi *19* reuiuiscebatur *38* *post* scipsit *Isidori chron. c 415. 416 ins. F*

[1]) *Cf. Beda hist. eccl. 2, 19:* misit papa Honorius litteras etiam genti Scottorum, quos in observatione sancti paschae errsre compererat . . . sollerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis terrae finibus constitutam sapientiorem antiquis sive modernis, quae per orbem erant, Christi ecclesiis aestimarent neve contra paschales computos et decreta synodalium totius orbis pontificum aliud pascha celebrarent. sed et Iohannes, qui successori eius Severino successit, cum adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem errore corrigendo litteras eis magna auctoritate atque eruditione plenas direxit, evidenter adstruens, quia dominicum paschae diem a quinta decima luna usque ad vicesimam primam, quod in Nicaena synodo probatum erat, oportet inquiri. nec non et pro Pelagiana haeresi, quam apud eos reviviscere didicerat, cavenda ac repellenda in eadem

IIIIDXCIII 542 Heraclonas cum matre sua Martina an. II. *cf. Pontif. 76,3.*

543 Cyrus Alexandriae, Sergius et Pyrrhus regiae urbis episcopi acefalorum heresim instaurantes unam operationem in Christo divinitatis et humanitatis, unam voluntatem

544 dogmatizant. E quibus *Pyrrhus his temporibus, id est sub Theodoro papa, Romam veniens ex Africa, ficta, ut post apparuit, paenitentia obtulit eidem papae praesente cuncto clero et populo libellum cum sua subscriptione, in quo condemnarentur omnia, quae a se vel a decessoribus suis scripta vel acta sunt adversus catholicam fidem. unde et benigne susceptus est ab eo quasi regiae pontifex civitatis. sed quia reversus domum repetiit errorem domesticum, memoratus papa Theodorus advocatis cunctis sacerdotibus et clero in ecclesiam beati Petri apostolorum principis condemnavit cum sub vinculo anathematis.* *Pontif. 75,3.*

IIIIDXCIIII 545 Constantinus filius Heracli mensibus VI.

546 Pyrrhi successor Paulus non tantum vaesana doctrina, sicut decessores eius, sed et aperta persecutione catholicos cruciat, *apocrisiarios sanctae ecclesiae Romanae, qui ad eius correctionem missi fuerant, partim carceribus, partim exiliis, partim verberibus afficiens. sed et altare* *Pontif. 76, 1. 2.*

BFHMOR et 5. 18. 19. 22. 38 (*deficit* 543, 3 *in* unam) *39; c.* 542. 545 *adhibuit Paulus h. Lang. 4, 49.*

542 sua *om. 38*ª martina an. ii] in *(sic) 19* 543, 1 pyrrus *BM*, pyrhus *H*, pirrhus *F*, phyrrhus *22* 3 una *B*¹ 544, 1 pyrrus *B*, pirrhus *F*¹, phyrrus *R*, phirrus *22* 2 theoduro *18* fictam *39*, *om. 18*¹ 3 paenitentiam *B* 4 subscriptione] scriptione *F* 5 contempnarentur *19*, condem(p)narent *MO*ª, condemnaret *O*ᵇ, condemnaretur *F* 7 benegne *H*ª 8 ciu. pont. *39* quia] quam *F*¹, qua *39* 9 errorem] et errorem *FH*¹*MR. 5. 18. 19. 39* 9/10 conuocatis *M* 10 ecclesia *B. 19* 11 apostoli (*om.* principis) *M* 12 anathamatis *H*¹ 546, 1 phyrris *39*, pyrrhis *B*, *om. H*ª tantum] tamen *19* uasana *19* 2 et *om. 39* 2/3 catholicus *M*ª 3 apocrysianos *19* ad] ob *M*², *inc. M*¹ 3/4 qui (qui* *B*) ad eius] quia deus *19* 4 correptionem *19* 5 partem *(ter) B*, *primo loco H*¹ efficiens *B* altera *5*

illos epistula admonere curavit, cuius epistulae principium hoc est: 'dilectissimis et sanctissimis Tomiano, Columbano, Cromano, Dinnao et Baithano episcopis; Cromano, Ernianoque, Laistrano, Scellano et Segeno presbyteris; Sarano ceterisque doctoribus seu abbatibus Scottis Hilarus archipresbyter et servans locum sanctae sedis apostolicae, Iohannes diaconus et in dei nomine electus, item Iohannes primicerius et servans locum sanctae sedis apostolicae et Iohannes servus dei consiliarius eiusdem apostolicae sedis. Scripta, quae perlatores ad sancta memoriae Severinum papam adduxerunt et eo de hac luce migrante reciproca responsa ad ea, quae postulata fuerant, siluerunt. quibus reseratis, ne diu tantae quaestionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciae vestrae contra orthodoxam fidem, novam ex veteri haeresim renovare conantes, pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes et quarta decima luna cum Hebraeis celebrare nitentes.' quo epistulae principio manifeste declaratur, et nuperrime temporibus illis hanc apud eos haeresim coortam et non totam eorum gentem, sed quosdam in eis hac fuisse implicitos. exposita autem ratione paschalis observantiae, ita de Pelagianis in eadem epistula subdunt: 'et hoc quoque cognovimus, quod virus Pelagianae haereseos apud vos denuo reviviscit: quod omnino hortamur, ut a vestris mentibus huiusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur'.

281 (= 542) Eraclonas cum matre sua Martina ann. II.

281ª [His temporibus acephalorum heresis instauratur]. *M*

282 (= 546) Constantinus filius Eracli mens. VI.

282ª [Hoc tempore eadem acephalorum heresis sub anathemate condemnatur]. *M*

EFHMP et 1—11.

281 eraclones *7*, erachonas *5*, eraclonus *10*, eradonas *1. 4* sua *om. 12* marcina *10* ii] iii *H. 4. 5. 11. 12*, ui *6* *post* 281 *ins.* Pirrus Constantinopoli (-lim *4*) episcopus fidem suam priscam Romae condemnat *1. 4. 11.* 282 eradi *10* mens. ui] ann. I *EHM. 6*

eorum in domo Placidiae sacratum in venerabili oraculo
subvertens deripuit, prohibens eos ibidem missas celebrare.
unde et ipse sicut processores illius *ab apostolica sede* *Pontif. 75, 6.*
iusta depositionis ultione damnatus est.

IIIIDCXXII 547 Constantinus filius Constantini an. XXVIII. *Pontif. 76, 1.*

548 *Hic deceptus a Paulo,* sicut Heraclius avus eius a Sergio
eiusdem regiae civitatis episcopo, *exposuit typum adver-*
sus catholicam fidem, nec unam nec duas voluntates aut
operationes in Christo definiens esse confitendas, quasi
nihil velle vel operari credendus sit Christus. *unde* *Pontif. 76, 3.*
Martinus papa congregata Romae synodo CV episco-
porum damnavit sub anathemate praefatos Cyrum,
Sergium, Pyrrhum et Paulum hereticos.

549 *Et post haec missus ab imperatore Theodorus exarchus* *Pontif. 76, 8.*
tulit Martinum papam de ecclesia Constantiniana per-
duxitque Constantinopolim, qui post hec religatus Cer-
sonam ibidem vitam finivit, multis in eodem loco virtu-

550 *tum signis usque hodie refulgens.* Facta est autem
synodus praefata anno imperii Constantini nono mense
Octobrio indictione VIII.

551 *Constantinus princeps Vitaliano papa nuper ordinato* *Pontif. 78, 1.*
misit beato Petro apostolo euangelia aurea gemmis albis
mirae magnitudinis in circuitu ornata.

552 *Ipse post aliquot annos, id est per indictionem VI* *Pontif. 78, 2. 3.*
veniens Romam obtulit super altare ipsius pallium auro
textile, toto exercitu cum caereis ecclesiam intrante.

553 Sequente anno facta est eclypsis solis, quam nostra
aetas meminit, quasi decima hora diei, V nonas Maias [1]).

554 Theodorus archiepiscopus et Hadrianus abbas vir aeque
doctissimus a Vitaliano missi Brittaniam plurima ec-
clesias Anglorum doctrinae ecclesiasticae fruge fecun-
darunt.

BFHMOR et 5. 18. 19. 22. 39; c. 547 adhibuitque Paulus h. Lang. 1, 49: c. 553 repetit Beda h. eccl. 3, 27 (vide infra); c. 554 latius exequitur idem h. eccl. 4, 1.

546, 7 domu *19* placidae *F* sacramentum *19* in uene *bis 19* 8 deripuit] *BHR. 38. 39,* diripuit *reliqui* 9 sicut *om.* 18^1 10 depontionis 18^1, dispositionis F^v. *19* 547, 1 constantini *om. 39* xxuiii] uiii *39,* xxuiiii M^a. *22* 548, 1 sicut *om.* 18^1 heracleus *M* eius *om. 22* 3 catholicam *om. 19* 4 diffiniens *H* 5 christus *om.* 39^1 6 romanae O^a 6/7 episcorum *B. 5* 7 donauit *5* praefatos *M,* praefatum *B* cyrum] yrum *18 (?),* cyrum et *F* 549, 1 missum B^a 2 ecclesiam *19* constantiana B^a 3 haec *om. F* 3/4 cesonam *M,* cersonae O^b 5 hodae 39^1 550, 1 autem] haec *39* 2 nono imp. const. *19* 551, 1 uitaliano] cum uit. H^2. *39* 2 gemnis 39^1 3 ordinata FM^1 552, 1 ipsi *M* post] prae *19* aliquit *19,* aliquantos *M, om. B* id est] idem *18* indictiones *5* 3 exercito B^aR^a ceris *H.* 39^1 553, 1 sequenti] eodem *M* amo H^1 est *om.* B^a etlypsis *18* 554, 1 adrianus *F. 19* abba *B* uir *om. R* aequi *B. 19* 2 brittania *M. 19* plurimas $F^2H^2MR^2$. *5. 39,* plurime *19* 3 doctr. ecclesiasticae (ecclesiae *H*) *om.* B^a 3/4 fecundauerunt *O*

[1]) *Beda hist. eccl. 3, 27:* anno dominicae incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto facta erat eclipsis solis die tertio mensis Maii hora circiter decima. *vere eclipsis eo anno evenit die Mai. 1.*

283 (= 547) Constantinus filius Constantini ann. XXVIII.

284 (= 553) Eclipsis solis facta est ind. VII V nonas Maias.

EFHMP et 1—11.

283 constantius 9^a constantini] constantino *9* 284 eclipsin *HM* ind.] iii d *5,* die *10* u] ui *8.*

555 *Constantinus post plurimas et inauditas depraedationes* Pontif. 78, 4.
provinciis factas occisus in balneo periit, indictione XII.
nec longo post tempore etiam Vitalianus papa caelestia Pontif. 78, 5.
regna petiit.

IIIIDCXXXVIIII 556 Constantinus filius Constantini superioris regis an. XVII.

557 *Sarraceni Siciliam invadunt et praeda nimia secum ab-* Pontif. 79, 3.
lata mox Alexandriam redeunt.

558 *Agatho papa ex rogatu Constantini Heracli et Tiberii* Pontif. 81.
principum piissimorum misit in regiam urbem legatos suos, in quibus erat Iohannes Romanae ecclesiae tunc diaconus, non longe post episcopus, *pro adunatione facienda sanctarum dei ecclesiarum.* qui benignissimae *suscepti a* reverentissimo fidei catholicae defensore *Constantino iussi sunt remissis disputationibus philosophicis pacifico conloquio de fide vera perquirere, datis eis de bibliotheca Constantinopolitana cunctis antiquorum pa-*
559 *trum quos petebant libellis. Adfuerunt autem et episcopi CL praesidente Georgio patriarcha regiae urbis et Antiochiae Macario. et convicti sunt, qui unam voluntatem et operationem astruebant in Christo, falsasse patrum catholicorum dicta perplurima. finito autem*
conflictu Georgius correctus est, Macarius vero cum Pontif. 81 cf. 82.
suis sequacibus, simul et praecessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo et Petro anathematizatus et in locum eius Theophanius abbas de Sicilia Antiochiae episcopus factus. tantaque gratia legatos catholicae pacis comitata est, ut Iohannes Portuensis episcopus, qui erat unus ex ipsis, dominica octavarum paschae missas publicas in ecclesia sanctae Sophiae coram principe et patriarcha Latine celebraret.

560 *Haec est sexta synodus universalis Constantinopoli* Pontif. 82.
celebrata et Graeco sermone conscripta temporibus papae

BFHMOR et 5. 18. 19. 22. 39.

555, 1 plurima B^a depretationes *18*, depredicationes *R* 3 papa] pa M^1 556 constantinianus H^1. 39^1, constantininus 39^2, constantianus F^1H^2 filius] pater *18* xuii] xui *F* 557, 1 sarecini 5^1 praedammia *19* 2 mox alex. redeunt] *mutavit M (v. auctar.)* 558, 2 pessimorum *FM. 22* urb. reg. F^a relegatos *5. 18* 3 iohanni *R. 19* 4 adimatione B^1, ad imitatione B^2, donatione *F* 5 dei *om. 39* 6 suscepte *B* reuerentissimi *19* 7 deputationibus B^a philosophiis *19* 8 de *om. 19* ei *39* 9 byblyothyca *19* anquorum *19* 9/10 fratrum *18* 10 petebat *19* 559, 1 et *om. F* 2 georio 5^a 4 falsasese M^a 5 catholicarum *19* per *om. 19* autem *om. 18* 6 marcarius 39^1 7 sequentibus *19* sergio] regio *B*, et sergio *F* 8 anathematizatos F^1R 9 loco *M* abba *BMR* 11 paueis *M* iohannis B^aM^aR. *19* 13 puplicas H^1 eeclesiae *F. 19* coram] quorum *19* 14 latine] ter 22^1, later 22^2 560, 1 haec est ... 2 celebrata *om. F* contantinopoli *18*, constantinopolim H^2. 39^a 2 scripta *B* 2/3 ag. pap. *5*

285 (= 556) Constantinus filius Constantini superioris ann. XVII.
286 (= 560) Hic sextam synodum composuit.

EFHMP et 1—11.

285 constantini] constanni H^1 superiorioris *8*, praecedentis *1. 4. 5* xiiii *3*

Agathonis, exsequente ac residente piissimo principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apo-
561 *stolicae sedis et episcopis CL residentibus.* Prima enim universalis synodus in Nicea congregata est contra Arrium CCCXVIII patrum temporibus Iulii papae sub Constantino principe. secunda in Constantinopoli CL patrum contra Machedonium et Eudoxium temporibus Damasi papae et Gratiani principis, quando Nectarius eidem urbi est ordinatus episcopus. tertia in Epheso CC patrum contra Nestorium augustae urbis episcopum sub Theodosio Magno principe et papa Celestino. quarta in Chalcedone patrum DCXXX sub Leone papa temporibus Marciani principis contra Euthicen nefandissimorum praesulem monachorum. quinta item in Constantinopoli temporibus Vigilii papae sub Iustiniano principe contra Theodorum et omnes hereticos. sexta haec, de qua in praesenti diximus.

562 Sancta et perpetua virgo Christi Edilthryda filia Annae regis Anglorum et primo alteri viro permagnifico et post Ecfrido regi coniux data postquam XII annos thorum incorrupta servavit maritalem, post reginam sumto velamine sacro virgo sanctimonialis efficitur, nec mora etiam virginum mater et nutrix pia sanctarum, accepto in construendum monasterium loco, quem Eilge vocant, cuius merita vivacia testatur etiam mortua caro, quae post XVI annos sepulturae cum veste, qua involuta est, incorrupta repperitur.

IIIIDCXLVIIII 563 Iustinianus minor filius Constantini an. X.

564 *Hic constituit pacem cum Sarracenis decennio terra* Pontif. 84, 3.
marique. sed et provincia Africa subiugata est Romano imperio, quae fuerat tenta a Sarracenis, ipsa quoque Carthagine ab eis capta et destructa.

BFHMOR et 5. 18. 19. 22. 39: ad c. 561 *cf. Beda h. eccl. 4, 17; c.* 562 *latius exponit idem h. eccl. 4, 19.*

560, 3 exsequentis *19*, et sequente *F* piissimum principem constantinum *F* 3 et *om. F* 561, 1 plurima etenim *19* 3 uilii *M*¹, uigilii *M*² 4 constantinopolim *39* 5 macedonum *5*, machedoniam *18* undoxium *19*¹ 6 damasi] dama *18* gretiani cipis (*om.* prin) *19* 8 ubi *B* 9 theosio *39*¹ papae *F* 10 papae *19* 11 martiniani *19* euthiau *H*¹. *39*ᵇ, euthiam *39*ᵃ 12 idem *B. 22* in *om. 19* 13 constantinopolim *FHM. 39* uibilii *18*, uigiliae *19* 14 et *om. 19* 562, 1 edylthrida *22*, edildryda *B*, ediltryda *F*ᵇ, edildruda *F*ᵃ, etdilthryda *M*, ediltrida *39* 2 uero *18*, uirgo *F*¹ 3 etfrido *5*, hetfrido *(?) 18*, hecfrido *M* regi *om. F* data coni. *39* post] per *R*ᵃ quam] quem *39*, *om. B* 4 thronum *5* regnam *18*, regina *M* 6 sanctorum *19* 7 accepta *19* quostruendum *F* loco] in loco *R* elge *19 cum hist. eccl.*, egile *(?) H*¹ 8 uinatia *H* testantur *F*¹*M*¹ 9 xui] xu *H. 39*, xuii *R*¹, x et uii *R*² quo *B*, qu*a *H* 10 inuolata *18* est] fuit *M* 563 mino *B* costantini *R* 564, 1 constuit *39*¹ 2 sed *om. B* 4 carthago *H*². *39*²

287 (= 563) Iustinianus filius Constantini ann. X.
287ª [Ipse ob culpam perfidiae regni gloria privatus et exulatus]. *M*
288 (= 564) Africa restaurata est imperio Romanorum.

EFHMP et 1—11; a c. 288 *reliquis transeuntibus ad Pippinum FP et 1. 2. 5. 9. 10.*

287 x] ii *HM. 6*, i *E* 288 est *om. 5*

565 *Hic beatae memoriae pontificem Romanae ecclesiae Sergium, quia aerraticae suae synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere et subscribere noluisset, misso Zacharia protospatario suo iussit Constantinopolim deportari. sed praevenit militia Ravennatae urbis vicinarumque partium iussa principis nefanda et eundem Zachariam contumeliis et iniuriis ab urbe Roma pepulit.* Pontif. 86, 6. 7. 8.

566 Idem papa Sergius ordinavit venerabilem virum Vilbrordum cognomine Clementem Fresonum genti episcopum, in qua usque hodie pro aeterna patria peregrinus (est enim de Brittania gentis Anglorum) innumera cottidie diabolo detrimenta et Christianae fidei facit augmenta.

567 Iustinianus ob culpam perfidiae regni gloria privatus exul in Pontum secedit.

IIIIDCLII 568 Leo an. III. Pontif. 86, 10.

569 *Papa Sergius in sacrario beati Petri apostoli capsam argenteam, quae in angulo obscurissimo diutissime iacuerat, et in ea crucem diversis ac praetiosis lapidibus adornatam domino revelante repperit, de qua tractis quattuor petallis, quibus gemmae inclusae erant, mirae magnitudinis portionem ligni salutiferi dominicae crucis interius repositam inspexit, quae ex tempore illo annis omnibus in basilica salvatoris, quae appellatur Constantiniana, die exaltationis eius ab omni osculatur atque adoratur populo.*

570 Reverentissimus ecclesiae Lindisfarnensis in Brittania, ex anachorita antistes Cudberctus totam ab infantia usque ad senium vitam miraculorum signis inclitam duxit: cuius dum XI annos maneret corpus humatum incorruptum, post haec quasi eadem hora defuncti simul cum veste qua tegebatur inventum est, sicut in libro de eius vita ac virtutibus et prosa nuper et exa-

BFHMOR et 5. 18. 19. 22. 39: c. 566 *exequitur Beda h. eccl. 5, 11; c.* 570 *praeter vitam cf. idem h. eccl. 4, 27—32.*

565, 1 mem. beat. *H*[1]. *5.* romanae *om. 5* 2 quia] qui *H*[1]. *5* quam] qu(a)e *FM. 18,* quod *H. 5. 19. 39*[a] 2/3 constautinopolim *F. 39* 3 subscribere] cribere *18* 4 protospario *B* constantinopoli *5* deportare *F*[1] 5 reuennatae *H*[1] 6 contimeliis *18* 7 pepulit] *FHM. 5. 18. 39,* repulit *reliqui* 566, 1 uenerabi (*om.* lem) *B*[1] 1/2 uilbrordum] *H*[1]*MO*[a]*R. 22,* uuilbrordum *BH*[2]*O*[b]*. 39,* uilbrodum *F,* uuillebrordum *5,* uilliberdum *19* 2 dementem *5* fresonum *om. in sp. vac. 19* 3 pro] per *19* est *om. B*[a] 4 enim *om. 39* 5 diabola *19* fidei facit (fecit *19*)] fac. fid. *H. 5. 39* acmenta *19* 567, 1 instinianus] i. imperator *M* perfidei *19* gloriam *F* 569, 1 segius *18* 2 agulo *18* 3 p̄ciosis *H* 4 repperiit *H*[a]*O*[a]*R*[2]*. 22,* repperitur *R*[1] 5 patallis *H. 39* gemine *M* incluserat *F*[1] 6 dominae *5*[1], dominica *M* 6/7 positam *5*[a] 7 respoxit *22* 8 constiniana *R* 9 omnibus *R*[1] oculatus *19*[1], osculatus *19*[2] populo] a p. *R* 570, 1 reuerentissima *39*[1] lindisfernensis *19,* lindisfarnendis *R* brittaniae *F* 2 anchorita *BF*[2]*H. 5. 18. 22. 39*[1], anchoreta *39*[2] cudbertus *FH*[2]*R. 19. 22,* cudpertus *B. 5,* cudhbrectus *M* totus *5* infantiam *BM*[1]*. 19,* infantia uita *M* 3 uita *M* inditam *39*[a] 4 dixit *18* dum] dam *B*[a] annus *M*[1] humtum *39*[a], humanum *19* 7 de cuius *H*[1], decuius *39* 7/8 exametris] prosa *22*

289 (= 568) Leo ann. III.

FP et 1. 2. 5. 9. 10.

289 leontius *1*

metris versibus scripto ante aliquot annos ipsi signavimus[1]).

IIIIDCLVIIII 571 Tiberius an. VII. Pontif. 86,15.

572 *Synodus Aquileie facta ob imperitiam fidei quintum universale concilium suscipere diffidit, donec salutaribus beati papae Sergii monitis instructa et ipsa huic cum ceteris Christi ecclesiis adnuere consentit.*

573 *Gisulfus dux gentis Langobardorum Beneventi Campaniam igne, gladio et captivitate vastavit, cumque non esset qui eius impetui resisteret, apostolicus papa Iohannes, qui Sergio successerat, missis ad eum sacerdotibus ac donaris perplurimis universos redemit captivos atque hostes domum redire fecit.* Pontif. 87,2.

574 *Cui successit alius Iohannes, qui inter multa operum inlustrium fecit oratorium sanctae dei genetrici opere pulcherrimo intra ecclesiam beati apostoli Petri.* Pontif. 88,1.

575 *Hereberectus rex Langobardorum multas curtes et patrimonia Alpium Cottiarum, quae quondam ad ius pertinebant apostolicae sedis, sed a Langobardis multo tempore fuerant ablata, restituit iuri eiusdem sedis et hanc donationem aureis scriptam litteris Romam direxit.* Pontif. 88,3.

IIIIDCLXV 576 Iustinianus secundo cum Tiberio filio an. VI. Pontif. 88,4.

577 *Hic auxilio Terbelli regis Vulgarorum regnum recipiens occidit eos qui se expulerunt patricios et Leonem, qui locum eius usurpaverat, nec non et* successorem eius *Tiberium*, qui cum de regno eiectum toto quo ipse regnabat tempore in eadem civitate in custodia tenuerat. Callinicum vero patriarcham erutis oculis misit Romam et dedit episcopatum Cyro, qui erat abbas in Ponto, cumque

BFHMOR et 18. 19. 22. 23 (inde a c. 571). 30 (inde a c. 576). 31 (item). 39.

572, 1 aquileia *R* ob] ab *19* 1/2 uniuersalem *M. 22* 3 huic ipsa *23* cum *om. 39* 4 consensit *B* 573, 1 ghisulfus *22*, gysulfus *19* longobardorum *HM. 18. 22*^{2}*. 39*, lougabardorum *5* 3 esset] et est *B*^{1} impetu *23* resideret *19* iohannis *19* 4 serigo *5* 5 donatoris *F*^{1}, donatoriis *F*^{2} perplurimos *F*^{1}*R*^{1} redimit *M*^{1} 574, 1 iohannis *19* inter] in *R*^{1} opera *R* 2 genetrice *H*^{a}, genetricis *F*^{1}*H*^{b}*. 19. 22*^{a}*. 39* 3 pulchrerimo *23* intra] in *R* apostoli *om. F* 575, 1 hereberectus] *BFHM. 18*, herebecthus *19*, hereberechtus *R. 22. 23*, heriberectus *5. 39*, herebertus *O*: Aripertus *liber pontif.* longobardorum *B*^{2}*F*^{1}*HR. 5. 18. 22*^{2} curtas *5. 22*^{2}, cortas *BF*^{2}*HR. 18. 19. 39*^{a}, cartas *M*, corta *F*^{1} 1/2 partimonia *19* 2 albium *18*, alpia *23* quottiarum *F*^{1}*R*^{2}, cattiarum *23*, attiarum *R*^{1} quodam *18* 2/3 pernebant *22* 3 sed . . . 4 sedis *om. 18*^{1} a] ad *19* longobardis *B*^{2}*FHM. 19. 22. 39* 5 donationem] donem *B* 576 iustianus *B*^{a} ui] uii *19* 577, 1 tirbelli *B*: Terveli *liber pontif.* bulgarorum *B*^{2}*M* regnum *om. F*^{1} recipies *B*^{a} 2 expulerant *19. 23*^{1}, expulerat *23*^{2} leuem *19* 3 succ. eius tiberium (tibereum *30*, teberium *M*)] tib. succ. ei. *39* 4 electum *22*, deiectum *5*, eiecto *23* toto] octo *19* 5 ciuitatem *19* tenurat *18* gallinicum *M* 6 patriarcham] cum patriarcha *23* eruit *R*^{1} rom. mis. *F*^{a} dedit] d. ei *F*^{a} 7 pontu *19. 23. 30* eumque] eum *23*

[1]) *In indice operum Bedae sic est:* vitam sancti patris monachi simul et antistitis Cudbercti et prius heroico metro et postmodum plano sermone descripsi.

---

290 (= 571) Tiberius dehinc quintum agit annum ind. prima.

291 *Reliquum sextae aetatis deo soli patet.*

FP et 1. 2. 5. 9. 10.

290 dehinc *om. 10*^{a} agit *bis 2*^{a} ind.] iii d *5* primum *10* 291 relinquum *9*

578 alebat exulem. *Hic Constantinum papam ad se venire* Pontif. 90.
iubens honorifice suscepit ac remisit, ita ut eum die
dominica missus sibi facere iubens communionem de
manu eius acceperit: quem *prostratus in terra* pro suis
peccatis intercedere rogans *cuncta ecclesiae privilegia*
renovavit. qui cum exercitum mitteret in Pontum multum
prohibente papa apostolico ad conpraehendendum Phi-
lippicum, quem ibi religaverat, conversus omnis exer-
citus ad partem Philippici fecit eum ibidem impera-
torem, reversusque cum eo Constantinopolim pugnavit
contra Iustinianum ad duodecimum ab urbe miliarium et
victo atque occiso Iustiniano regnum suscepit Philippicus.

IIIIDCLXVII 579 Philippicus an. I m. sex.

580 Hic eiecit Cyrum de pontificatu eumque ad guber-
nandum abbatis iurae monasterium suum Pontum redire
581 praecepit. *Idem Constantino papae misit literas pravi* Pontif. 90, 8.
dogmatis, quas ille cum apostolicae sedis concilio respuit:
et huius rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri,
quae acta sex sanctarum synodorum universalium con-
tinerent. nam et huiusmodi picturas, cum haberentur in
urbe regia, Philippicus iusserat auferri. *statuitque populus* Pontif. 90, 10.
Romanus, ne heretici imperatoris nomen aut carthas aut
figuram solidi susciperent: unde nec eius effigies in ecclesia
introducta est nec nomen ad missarum sollemnia *prolatum.*

IIIIDCLXX 582 Anastasius an. III.

583 Hic Philippicum captum oculis privavit nec occidit.

584 *Idem litteras Constantino papae Romam per Scolasticum* Pontif. 90, 11.
patricium et exarchum Italiae direxit, quibus se fautorem
catholicae fidei et sancti sexti concilii praedicatorem esse
docuit.

585 *Liudbrandus* rex Langobardorum *donationem patrimonii* Pontif. 91, 4.

BFHMOR et ad c. 581 *fin. antea laudati, inde a c.* 582 *BFHMOR et 1—19. 22—32. 33 (c.* 582 *om. sequentibus). 34—37. 39—41.*

577, 9 etulem *19* 578, 1 hic . . . 4 acceperit *om. B* constinum *H*¹ 2 suscipit *30* 2/3 eum (um 5ᵃ) die dominica (domica 5ᵃ)] d. d. eum *23* 3 sibi] ibi *F*¹. *31* face *R* iubet *23* 3/4 de manu eius *om. R. 31* 4 acciperit *MR. 30*, acciperet *O*ᵇ, acciperint *31* protratus *22* terram *BM* suis] suo *B* 5 ecclesia *M. 19. 31*, ecclesiarum *22* 6 reuocauit *R*¹ exercitu *B*, exercituum *R. 30* mitterit *M* in] et in *B* multum *om. B*¹ 7 conpraehendum *B*ᵃ*H. 22. 39* 7/8 philippum cum *R*¹. *30*¹, philippum *18. 19* 9 patrem *F*¹ 10 constantinopoli *31* 11 duodecim *30* miliario *B*ᵃ 12 occisum *31* iustinianum *M* suscipit *30. 31*¹ philippus *19* 579 philippicos *31* 580, 1 iecit *B. 19. 30* pontificatum *B*ᵃ*M. 19* 3 praecipit *30* 581, 1 preui *30*¹, prauae *18*, breui *23* 2 sed. ap. *23* concilium *18* 3 hius *H*¹ regi *30* portico *BF. 19. 31*, porticum *M* 4 qui *19* sancta *F*¹ 4/5 contineret *F* 5 et *om. 39* huiusmodi (modi *om. M*¹)] eiusmodi *23* picturae *H*² haberent *MO*ᵃ 6 reia *19* statimque *5*ᵃ populos *M* 7 cartae *requiritur* 8 figura *M* solide *18* in ecclesiam *39*², *om. 39*¹ 9 nomen] nona *39*¹ missarum] m. locis *M* 582 iii] iiii *35*, *om. 14*¹ regnauit *post* iii *ins. 10. 37* 583 philippum *9. 10. 27. 37. 39* oculis] celeris *9* 584, 1 idem] item *B*, id est *19* papae (papa *40*) romam (rome *30*, romani *1*, romano *10. 37*, *om. 17*)] r. p. *19* per] secundum *17. 30* 2 et *om. 1. 7. 19. 40* exarcham *30*¹, archum *R*¹ italiam *6. 8. 9. 36*, in italiam *10. 37* direxit] dixit *11*¹, direxerat *15. 16*, misit *ante* exarchum *7* quibus] qui *35* faudtorem *31*ᵃ, fauore *F*', factorem *M. 14. 28* 3 sixti *M. 5. 6. 8. 9. 36*, xysti *32* consilii *8. 27*, concilium *19* esse] ei se *40* 585, 1 liudbrandus] *HMR. 2. 3. 11*¹. *17. 18. 19. 22. 23. 25. 26. 27. 29. 30. 31. 41*, liutbrandus *FO. 1. 11*². *14. 24. 32. 34. 35. 39. 40*, liutprandus *B. 4. 5*, leutbrandus *13*, liubrandus *7*, leuprandus *10. 37*, leotrandus *6. 8. 9. 36*, liudbrondus *12*, luidbrandus *28*, luitbrandus *15. 16* rex *post* lang. *35*, *om. 15. 16*¹ longobardorum *F*¹*H. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 19. 22. 25*¹. *27. 28. 36. 37. 39*, lagobardorum *26*, languobardorum *B* donatonem *H*¹. *11*¹ patrimoni(a)c *6. 8. 9. 10*

Alpium Cottiarum, quam Hereberectus rex fecerat et ille repetierat, ammonitione venerabilis papae Gregorii confirmavit.

586 Ecberectus vir sanctus de gente Anglorum et sacerdotium monachica vita etiam pro caelesti patria peregrinus exornans plurimas Scotticae gentis provincias ad canonicam paschalis temporis observantiam, a qua diutius aberraverant, pia praedicatione convertit, anno ab incarnatione domini DCCXVI.

IIIIDCLXXI 587 Theodosius an. I. *Pontif. 91, 5.*

588 *Hic electus in imperatorem Anastasium apud Niceam civitatem gravi proelio vicit datoque sibi sacramento clericum fieri ac presbiterum fecit ordinari. ipse vero ut regnum accepit, cum esset catholicus, mox in regia urbe imaginem illam venerandam, in qua sanctae sex synodus erant depictae et a Philippico fuerat deiecta, pristino in loco erexit.*

589 *Tiberis fluvius alveum suum egressus multa Romanae fecit exitia civitati, ita ut in via lata ad unam et semis staturam excresceret atque a porta sancti Petri usque* *Pontif. 91, 6.*

BFHMOR et 1—19. 22—24. 26—32. 33 (*c.* 587. 588 *ad* 3 ordinari. 589). *34—37. 39—41: c.* 586 *ampliavit Beda h. eccl. 5, 22.*

585, 2 alpium] adinpium *19* coctiarum *4. 6. 8. 9. 36. 37*, gottiarum *34*, cociarum *7*, quotiarum *17* quas *B*, quem *O. 22*, quod *7* hereberectus] hereberechtus *30*, hereberehtus *13*, herebrechtus *23*, herebreththus *26*, hereberetus *4*, heriberectus *5*, hereberctus *7. 12*, herebertus *40*, hereberchtus *32*, heribertus *M. 24*, eribertus *14*, herebrecthus *19*, herebectus *1. 27*, heberectus *22*, heberctus 28^{1}, ecberctus 25^{2}, ecbyrctus 25^{1}, reuerectus *6. 8. 9. 36*, recaredus *10. 37*: Aripertus *liber pontif.* rex (*om. R. 2*) fec.] fec. rex *26* 3 repetierat] sepetierat *23*, sepeuerat *26*, repetiaret 17^{1}, petierat *6. 8. 9. 10. 36. 37* ammonitiones *6. 8. 9. 10. 36. 37*, ammonitionem *40* 586, 1 ecberectus] ecberrectus *5*, ecberechtus *30*, ecberecthus 19^{1}, ecbericthus 19^{2}, ecberehtus *13*, ecberctus *7.* 11^{2}*. 12*, ecberchtus *32*, etberethtus *R*, hecberthus *4*, ecbertus *40*, etbarechthus *23*, haecueretus *6. 8. 9. 36*, echerectus 1^{b}, hecherectus 1^{a}, etheberctus *28*, heberechthus *26*, recaredus *39*, recharedus *10* uir] ubi *8. 9. 10. 37* sanctos *10. 37* gente] genere *R. 40* 1/2 sacerdocium *H*, sacerdotum *10. 17. 37* 2 monachicam *23*, et monachicham *26*, monachia *B*, monastica 6^{2}*. 8. 9. 10. 36. 37*, monauastica 6^{1}, in monachica 25^{2} uitam *23. 26* etiam *post* caelesti *23. 26*, *om. 37* patria] uita *17* 2/3 peregrinos *14. 17*, perenus *28* 3 exornas 5^{a}, exomas *B* primas R^{1}*. 15. 16*, primicias *2* scottiae *22*, scotie *7. 26*, cotticae H^{1}*. 29. 30* gentis] gentes R^{1}, gentis et *26* 4 ad] a *6. 8. 9. 10. 36. 37* canonica *6. 8. 9. 10. 36. 37*, canonicas *4*, canicam *31. 34* tempore *36* obseruantia *6. 9. 10. 36. 37*, obseruantie *8* 5 aberrauerant] *B*O^{b}*.* 14^{1}*. 23.* 25^{2}*. 37*, oberraucrant (-rat 11^{1}) *plerique, in his* 14^{2}, oberrabant *32* pia] pia (i *sup.*) *26* praedicatione] conuersatione *B* 5/6 anno (-nos *40*) ab incarnatione (incarnatio *B*) d.] ab inc. d. a. *M. 14. 24* 6 dccxui] dccxuii $H^{a}M^{1}$*. 23*, dccxu 11^{2}*. 12. 32*, dccui 11^{1}, dclxxi *29*, *om. 9. 34* 587 thcdosius *B* i] i regnauit *37* 588, 1 electus] electis *12*, electum *26* in *om. 4. 5. 26.* 30^{1}*. 34. 40* anasium *7*, anastasius *23* nicenam *10. 37* 2 praeaelio *M* uincit *18*, deuicit *35* dateque sibi sacr.] et *33* 3 clericum *bis* 39^{a} ac] atque *26*, *om.* 25^{1} prebiternm 3^{1}*. 34* fecit *post* ord. *23. 26* ordinare *13. 19. 23. 30* uero u. r. accepit *om. 23. 26* uero] ergo *7* 4 ut] cum *32* regnum] r. eius *4* accipit *13. 19. 30* esse *18* regiam *1. 4*, regie F^{1} 5 urbem *1. 4* uenerabilem *23* sancta *19. 23*, sanctissimae *6. 8. 9. 10. 36. 37*, *om. 41* sex] rex *2. 3. 7. 15. 16.* 19^{1}, sex^{ti} *23*, sextae O^{b}*. 6. 8*, *om.* $H^{1}R$*. 5. 18. 26 (?). 30. 31. 39* 6 synodos *B. 32*, synodo F^{a}, sinodis *37*, synodi O^{b}*. 8.* 13^{2}*. 15. 16. 17. 23. 26. 36*, sinodie *6. 9* acta *ins. post* synodus *10. 37* erant (erat 34^{b}) depictae] d. e. *10. 37* a *om. 9* philippoce 30^{1}, philippo *4. 10. 37* fuerat (-rant M^{2}*. 17. 26*, erant *41*, erat *27*, *om. H. 39*) deiecta (dieiecta *8*, eiecta *7*, deiectae *17. 26*) *om.* M^{1} 7 pistrino 1^{1} in *om. 17.* 589, 1 tibris *8*, tiberius 6^{a}*. 9.* 11^{1}*.* 13^{a} *(?).* 25^{1}*.* 36^{a}, tyberius *15. 27* alueuum *B* multae F^{1} 2 fecit exitia (extia F^{1}, execitia *35*, exiria *9*, ex illa *31*)] gentitia 17^{a} ciuitatis *4. 6. 8. 9. 10. 17. 36. 37*, ciuitate *14. 34* ut] ubi *9* in *om. F* uia] uio 13^{1} *(?).* 25^{1}, ui* 11^{1} lata] lat *(sp. vac.) 28* et *om.* 33^{a} semi *40* 3 atque] ac *23. 26* a] ad *BM. 4. 6. 8. 9. 10. 22. 28. 36. 37*, e *12*, *om. 19* portam *4. 6. 8. 9. 10. 28. 36. 37* usque *om.* 11^{1}

ad pontem Molvium aquae *se discendentes coniungerent. mansit autem diebus VII, donec agentibus laetanias crebras civibus octavo demum die revertit.*

590 His temporibus multi Anglorum gentis nobiles et ignobiles, viri et feminae, duces et privati, divini amoris instinctu de Brittania Romam venire consueverant: inter quos etiam reverentissimus abba meus Ceolfridus annos natus LXXIIII, cum esset presbiter annos XLVII, abbas autem annos XXXV, ubi Lingonas pervenit, ibi defunctus atque in ecclesia beatorum geminorum martyrum sepultus est. qui inter alia donaria, quae adferre disposuerat, misit ecclesiae sancti Petri pandectem a beato Hieronimo in Latinum ex Hebreo vel Graeco fonte translatum[1]).

IIIIDCLXXX 591 Leo an. VIIII.

592 Sarraceni cum inmenso exercitu Constantinopolim venientes triennio civitatem obsident, donec civibus multa instantia ad deum clamantibus plurimi eorum fame frigore pestilentia

BFHMOR et 1—19. 22—24. 26—32. 33 (*om. c.* 590). *34—37. 39—41: c.* 590, 1—3 *repetit Beda h. eccl. 5, 7 fin.*

589, 4 ponte *4. 40*, fontem *19*, pontum 2^a. *29* molbium *6.* 8^1. *9. 10.* 25^1. *36*, moliuum *7*, muluium *M*^{b}. *4. 15. 16.* 25^1. 40^2, miluium *37*, milbium 8^2, mollium 40^1, oluium *FH*^{1}*M.* 1^1. *5. 11.* 24^2. *27. 29. 41*, oliuum *39* aquae] atque *9* se] a se *17*, *post* desc. *8*, *om.* 13^1. *23. 26* discendentes] *FH*^{a}*O*^{a}. *2. 3. 5. 11. 12.* 13^1. *14. 18. 19. 22. 27. 29. 30. 31. 34*, descendentes *reliqui*, discindentes *O*^{b}, discedentes *H*^{b}. 1^1. *4. 25. 39*, descentes 24^1, distendentes *33:* ita ut in via lata ad unam et semis staturam aqua eiusdem fluminis excrevisset atque a porta beati Petri usque ad pontem Molviae aquae se distenderent *liber pontif.: pro hoc vocabulo* discenderent *legens Beda locum male reddidit* coniungerent] iungerent (*ante* desc.) *21* 5 autem *om.* 19^1 uii] uiii *19*, ui *35* l(a)etanias *plerique*, letanies *6.* 36^b, letames *9*, litaniis *23* crebris *23* ciuibus] uicibus *4* octaua *19. 33* 6 demum] decimum *M. 32*, *bis 40* reuertit] reuertitur *FH*^{2}*O. 6. 8. 9. 10. 20.* 25^2. *33. 36. 37. 41* 590, 1 hiis *36. 41* multi *om. 9* genti *F*, gestis *32* nobilis 34^a et *om. 12. 32* innobileres *6* et] ac *36* 2 duces] duce *22*, et duces *31* brittanie *R*, brittaniam *M. 1* 2/3 romana *19* 3 consuerant *H. 8. 11. 12. 13. 14. 18. 22.* 24^1. *30. 32*, consueuerunt *F*^{a}. *26*, consuerunt *4. 29. 40* inter] in *6. 8. 36* reuerendissimus *7.* 10^2. *26* abbas *7.* 13^2. 25^2. *37*, alba *40* 4 ceofridus *28*, colfridus *35*, molfridus *40* natus *om.* 26 lxxiiii] lxxiii *F*, lxiii 18^2, lxx *13. 26. 30*, lxxxiiii *40*, *inc.* 18^1 cum . . . 5 xluii *om. 18* 5 xluii] xlui *17. 23. 26. 30*, xluiiii *19*, xuii *6. 8. 9. 10. 36. 37* annos *om.* *O*^{a}. *4. 10. 20. 32. 40. 41* lingones *34. 37*, linguones *17. 25*, lingonos 11^1, linguenes *6. 8. 9. 10. 36*, longonas *19* peruenerit *B* ubi *31* 6 def.] def. est *26* atque] et *8* ecclesiae *5* geminum *4* 6/7 sepultum *B* 7 donalia *40* adferre] adferen *40* 8 ecclesia *M* pandecten *4. 17. 23. 28*, pandectam *10. 37*, pandecm (*sic*) *7*, pandente *B*, *om. 12. 32* beato] sancto *17* 9 graco *12* fonte] sermone *7* translatam *34* 591 uiiii] xxiiii men. ii d. xiiii *F*^{2}. *33* regnauit *post* uiiii *add. 37* 592, 1 cum *om. 4. 7* inmense *3* constinopolim *H* uenientes] conuenientes *15. 16* 2 triennium *40* ciuitates *40* cibus *40* constantia *24* 3 deum] dominum *R. 2. 14. 15. 16. 18*, clerum *36* clamantibus] instantibus *13. 17. 19. 23. 26. 30* plurimi eorum] plurimum eorum *B*, plurimorum *26* fame (fama *B*) frigore (frigere *29*)] fame et fr. *F*, fr. et fame *7. 20. 33* pestilentia] -tiae *7*, et pest. *4. 5. 25. 29*, ac pest. *11*

[1]) *Cf. Beda hist. abb. Virenmuthensium c. 12:* (Ceolfridus) bibliothecam utriusque monasterii, quam Benedictus abbas magna coepit instantia, ipse non minore geminavit industria, ita ut tres pandectes novae translationis ad unum vetustae translationis, quem de Roma attulerat, ipse superadiungeret, quorum unum senex Romam rediens secum inter alia pro munere sumpsit, duos utrique monasterio reliquit. *c. 15:* Ceolfridus . . . ad limina beatorum apostolorum tendens priusquam illo pervenisset, tactus infirmitate diem clausit ultimum: perveniens namque Lingonas circa horam diei tertiam decima ipsius diei hora migravit ad dominum et crastino in ecclesia beatorum geminorum martyrum honorifice sepultus est . . . *c. 16:* erat autem quando obiit annorum LXXIIII, presbyterii gradu functus annis XLVII, abbatis officium ministrans annis XXXV. *ipsum codicem agnovit Rossius (de origine scrinii et bibliothecae sedis apostolicae. Romae 1886 p. LXXV seq.) esse Amiatinum hodie Florentinum bibliothecae Laurentianae (cf. Gregory in prolegomenis ad novi testamenti ed. Tischendorfianam p. 783 seq.) habentem inscriptum epigramma interpolatum postea, sed origini suae a Rossio egregie restitutum hoc:* cu[lmen] ad eximii merito venerabile [Petri], quem caput ecclesiae dedicat alma fides, Ce[o]lt[ridus Britonum] extremis de finib. abbas meque meosq. optans tanti inter gaudia patris in caelis memorem semper habere locum.

perirent ac sic pertaesi obsidionis abscederent [1]). qui inde regressi Vulgarorum gentem, que est super Danubium, bello adgrediuntur: et ab hac quoque victi refugiunt ac naves repetunt suas. quibus cum altum peterent, ingruente subita tempestate plurimi etiam mersis sive confractis per litora navibus sunt necati.

593 Liudbrandus audiens quod Sarraceni depopulata Sardinia etiam loca fedarent illa, ubi ossa sancti Augustini episcopi propter vastationem barbarorum olim translata et honorifice fuerant condita, misit et dato magno praetio accepit et transtulit ea in Ticinis ibique cum debito tanto patri honore recondidit.

594 LXVII. De reliquis sextae aetatis.

Haec de cursu praeteriti seculi ex Hebraica veritate, prout potuimus, elucubrare curavimus, aequum rati, ut, sicut Graeci LXX translatorum editione utentes de ea sibi suisque temporum libros condidere, ita et nos, qui per beati interpretis Hieronimi industriam puro Hebraicae veritatis fonte potamur, temporum quoque rationem iuxta hanc scire queamus. quod si qui laborem hunc nostrum culpaverint esse superfluum, accipiant hi quicumque sunt iustum salva caritate responsum, quod prefatus Hieronimus priscae cosmographiae calumniatoribus reddit, ut, si displicet, non legant. ceterum cunctis in commune suademus, ut sive quis ex Hebraica veritate, quae ad nos per memoratum interpretem pura pervenisse etiam hostibus Iudaeis in professo est, sive ex LXX interpraetum translatione, quae vel minus sollicitae primo edita est, ut multi astruunt, vel post a gentilibus corrupta, ut beato Augustino videtur, seu certe ex utrisque commixto opere codicibus, ut sibi visum fuerit temporum cursum notaverit: et sive prolixiora seu breviora transacti seculi tempora signaverit, aut signata reppererit, nullatenus tamen ex hoc longiora vel breviora quae restant saeculi tempora putet, memor semper dominicae sententiae: quia de die ultima et hora

BFHMOR et 1—19. 22—24. 26—37. 39—41; inde a c. 594 *FHO.*

592, 4 perirent] perient *34*, perierunt *8*, pierçint *(sic) 10* sic (si M^{1}. *19. 33. 35*, sia M^{2}, sita *3*) pertaesi (perte *4. 40*, aperte *23. 26*, pertaesit *B*, perpessi *7*)] ab instantia *6. 8. 9. 10. 36. 37* obsidiones *35*, obsidioni *4*, ab obsidione (--nem *23*) *7. 20. 23*, ab obsidionis *20 (?)* abscederent] recederent *7. 20* qui inde (indige *19*)] qui michi *9*, *om. 15.* 16^{a} egressi *2. 4. 10. 33* 4/5 bulgarorum *BM. 3. 10. 37*, bulgarum *41*, uulganorum *23. 32. 40*, uulgonorum 18^{1} *loco post.*, uulgagorum 17^{1} 5 est *post* dan. *28* supra *35* danuuium *M. 12. 23. 40* ab] ad *18 loco pr.* hac] a *1*, ea *27* quoque *post* uicti *13* 6 uicti] ficti *9*, *om. 40* sua *1* cum] cul *1*, *om.* 15^{1} altum] in altum *41*, alto *35*, alta *17*, altum mare *28* peterent] p. pelagum *7* ingruentes *35* 7 subita] summa *6. 8. 9. 10. 36. 37* tempotestate *31* plurimis F^{2}. 7^{a}. 8^{b}. *10. 17. 29. 33*, pluribus *41* mersi *15. 16*, mersus *27*, mersis 34^{a}, mensis *B. 9. 12* siue] sime *40* per litora (p. l. *om. 7. 20*) nau. (manibus *9*)] n. p. l. *8* suut nau. *1* negati *BF. 40*
593, 1 liudbrandus] liutbrandus B^{b}. 11^{2}. *18. 29. 32. 39. 40*, liutprandus $B^{a}F$. *4. 5. 23. 26. 33*, leutbrandus *M. 13. 34*, leudbrandus *14. 24*, liubrandus *7. 20*, leuprandus *10. 37*, leoprandus *9*, liucbrandus *41*, leobrandus *6. 8. 36*, liutbrannus *1. 27*, luidbrandus *28*, luithbrandus *15. 16* rex *post* liudbr. *ins. 7. 20. 33* quod] que *40*, quia 13^{1} saraceni *B aliique* depopulato *35* sardenia B^{a}, sardi *19* fedarent] fedarant *6.* 8^{b}. *9. 10. 37*, federent 11^{1}, federant 8^{a} 2 illa *ante et post* fed. 33^{a}, *ante* fed. 33^{b}, illa etiam *26* ossa *post* episcopi *28* agustini *M. 3. 10. 11. 30. 40*, augini *1* episcopi *om. 37* propter (*bis 1*) uast.] pro uastatione *7. 20* 3 translatos *35*, translata ab yppone *4* fuerant *om.* F^{1}, *post* condita *16* recondita 18^{1} *priore loco, 18 posteriore* magno praetio (praemio *41*)] pr. m. *33* accipit *13. 19. 23. 30*, abstulit *26* 4 ea *om.* 6^{a} ticenis *4. 7. 20. 40*, ticinos *37*, ticicinis 6^{a}, ticionis *1. 27*, tinis 11^{1} ibique] ubi *23. 26* debito tanto (tanti *2. 4. 7. 23. 26. 29*, tantum *35*, magno *27*)] tanto esse debito *40* pari *27*, patrio *M*, patris *4. 7. 20. 23. 26*, patrem *32* honore *post* debito *23. 26* recondidit] condidit *2. 15. 16. 17. 18 (utroque loco)*, condit** B^{a}, recondita sunt *6. 8. 9. 36*, condita sunt *10. 37* 594, 1 sextaetatis *H* 2 hebrecica *H* 4 condidedere H^{1} 7 culpauerit *F* accipiat F^{1} 9 commone FH^{1} 11 professu O^{b} ex] et *H* 13 gentibus *F* 15 transactis *F*

[1]) *Ex simili relatione liber pontif. 91, 12:* Constantinopolim biennio est a nec dicendis Agarenis obsessa. sed deo eis contrario maxima illic eorum parte fame ac bello interempta confusi recesserunt Leone principe.

595 nemo scit neque angeli caelorum nisi pater solus. Neque enim ullatinus sunt audiendi, qui suspicantur huius saeculi statum sex milium annorum ab initio fuisse definitum, et ne contra sententiam domini venire videantur, addunt, incertum mortalibus quoto anno sextae millaenariae partis venturus sit dies iudicii: cuius tamen adventus maximae circa terminum sexti millenarii debeat sperari. a quibus si queris, ubi haec putanda vel credenda legerint, mox stomachantes, quia aliud quid respondere non habent: annon legisti, inquiunt, in genesi, quia sex diebus
596 mundum fecerit deus? Unde merito credi debet eum plus minus sex milibus annorum esse staturum. et quod est gravius, fuere qui propter septimum diem, in quo requievit deus ab operibus suis, sperarent post sex annorum milia sanctorum laboris in hac vita mortali septimo mille annorum curriculo eos post resurrectionem in hac ipsa vita inmortales in diliciis et multa beatitudine regnaturos esse cum Christo. verum his, quia heretica sunt et frivola, funditus omissis intellegamus sincere et catholicae sex illos dies, in quibus mundi huius ornatum perfecit deus, et septimum, in quo ab omni opere suo requievit, quem ob id perpetuae quietis benedictione sanctificavit, non sex annorum milia seculi laborantis et septimum regni beatorum in terra cum Christo, sed sex potius aetates significare mundi labentis, in quibus sancti laborant in hac vita pro Christo, et septimam perpetuae quietis in alia vita quam solutae a corporibus percipiunt
597 animae sanctae cum Christo. Quod animarum sabbatum tunc inchoasse recte creditur, cum primus Christi martyr carne occisus a fratre, mox anima est aeternam translatus in requiem. tunc autem perficietur, cum in die resurrectionis animae etiam corpora incorrupta receperint. et quia nulla aetatum quinque praeteritarum mille annis acta repperitur, sed aliae plures annos, aliae pauciores habuere, neque ulla alteri similem habuit summam annorum, restat ut pari modo haec quoque, quae nunc agitur, incertum mortalibus habeat suae longitudinis statum, soli autem illi cognitum, qui servos suos accinctis lumbis lucernisque ardentibus vigilare praecepit, similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis.

598 LXVIII. De trina opinatione fidelium, quando veniat dominus.

Cuius quidem adventus horam merito sancti omnes diligunt et citius adesse desiderant: sed periculose satis agunt, si qui hanc prope an longe sit putare vel praedicare praesumunt. unde pulcherrime beatus Augustinus remoto illo servo nequam, qui dicit in corde suo: moram facit dominus meus venire: iste quippe procul dubio domini sui odit adventum, dat exemplum de tribus servis optimis adventum domini sui sitienter desiderantibus, vigilanter exspectantibus, fideliter amantibus, quorum unus dicit: vigilemus et oremus, quia citius venturus est dominus. alter dicit: vigilemus et oremus, quia brevis et incerta est ista vita, quamvis tardius venturus sit dominus. tertius dicit: vigilemus et oremus, quia et brevis atque incerta est ista vita et nescimus tempus, quando venturus sit dominus. proinde si hoc factum fuerit quod praedixerat primus, gaudebunt cum
599 illo secundus et tertius. Si autem factum non fuerit, metuendum est, ne perturbentur, qui illi crediderant et incipiant adventum domini non tardum putare, sed

FHO

595, 2 suscipiantur *F* 7 quia] quam F^1, quod *H* 596, 4 labores *F* 5 diliciis FO^a, dilitiis *H* 6 quia] *OF*, quod *H* 8 perfecit] fecit H^a 9 benedictione . . . 12 quietis *om.* H^1 11 uita] ciuitate *F* 12 salute corporalibus *F* 597, 3 translata H^2 4 receperunt F^1 quia] quam F^1 8 acinctis *H* lumbibus *F* 598, 1 lxuii HO^1 de triua opinatione (opinione *O*) . . . dominus *om.* H^1 2 hora *F* 6 dato H^1 seruis] pueris *F* 7 sui sitienter] scienter *F* 11 ista *om.* H^1 599, 2 illi qui H^2 incipiat *F*

nullum. qui autem credunt quod dicit secundus, tardius dominum esse venturum, si falsum fuerit inventum citius domino veniente, nullo modo qui ei crediderant turbabuntur in fide, sed inopinato gaudio perfruentur. quapropter qui dicit dominum citius esse venturum, optabilius loquitur, sed periculose fallitur. qui autem dicit dominum esse tardius venturum et tamen credit sperat amat eius adventum, profecto de tarditate eius etiamsi fallitur, feliciter fallitur. habebit enim maiorem patientiam, si hoc ita erit, maiorem laetitiam, si non erit: ac per hoc ab eis qui diligunt manifestationem domini, ille auditur suavius, isti creditur tutius. qui autem quid horum sit verum ignorare se confitetur, illud autem optat, hoc tolerat, in nullo eorum errat, quia nihil eorum aut infirmat aut negat.

600 LXVIIII. De temporibus Antichristi.

Duo sane certissima necdum instantis diei iudicii habemus indicia, fidem videlicet Israheliticae gentis et regnum persecutionemque Antichristi, quam videlicet persecutionem trium semis annorum futurum fides ecclesiae tenet. sed ne haec inprovisa veniens omnes passim quos inparatos invenerit, involvat, Enoch et Heliam maximos prophetas et doctores ante huius exortum venturos in mundum, qui Israheliticam plebem ad fidei convertant gratiam atque ad pressuram tanti turbinis in parte electorum insuperabilem reddant. qui cum ipsi primo tres semis annos praedicaverint, et sicut de uno eorum Helia propheta Malachias praedixit, converterint corda patrum in filios, id est, antiquorum fidem dilectionemque sanctorum in eorum qui tunc victuri sunt mente plantaverint, tunc excandescens illa horrenda persecutio ipsos inprimis martirii virtute coronet: dein ceteros fideles corripiens
601 vel martyres Christi gloriosissimos vel damnatos apostatas faciat. Quod significare videtur apostolus Iohannes ita scribens in apocalypsi: atrium autem quod est foris templum eice foras et ne metieris eum, quoniam datum est gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus XLII, id est eos, qui nomine tenus fideles sola exteriora diligunt, ab electorum sorte separatos ostende: quia et ipsi ad persequendam ecclesiam convertentur novissima illa persecutione trium semis annorum. et dabo, inquit, duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille CCLX amicti saccis, id est, artissimis continentiae et praessurarum laboribus accincti praedicabunt. et paulo post: et cum finierint, inquit, testimonium suum, bestia, quae ascendet de abysso, faciet adversus illos bellum, et vincet eos et occidet illos et caetera. quibus ministros eiusdem bestiae, id est Antichristi, de occisione horum duorum testium, id est martyrum, laetaturos eisdemque etiam mortuis in-
602 sultaturos esse commemorat idem alio loco: Et vidi, inquit, de mari bestiam ascendentem, et dedit illi draco virtutem suam et potestatem magnam, id est vidi hominem sevissimi ingenii de tumultuosa impiorum stirpe progenitum, cui mox nato et per magicas artes a pessimis inbuto magistris, adiungens se diabolus totam virtutis suae potentiam, per quam magica ceteris omnibus maiora patraret, individuus comes attulit. et data est, inquit, illi potestas facere menses XLII, id est tres annos et dimidium. percusso autem illo perditionis filio sive ab ipso domino sive a Michahele archangelo, ut quidam docent, et aeterna ultione damnato, non continuo dies iudicii secuturus esse credendus est: alioquin scire possent homines illius evi tempus iudicii, si post tres semis annos inchoatae persecutionis

FHO

599, 5 qua] quia *F'* qui] quid *F* 10 qui] quid *F* 11 illud autem] illud *F* 12 aut negat] at n. *H*[1] 600, 1 lxuiii *HO* 2 die *F* 4 futuram *H*[2] 7 conuertat *F*[a] precessuram *F'* 11 in eorum *om. F'* 12 deinde *FO* 601, 5 seperatos *H*[1] ostendit *F'* 6 persecutionem *F'* 7 lx] xl *F* 10 ascendit *F'* uincit *H*[1] occidit *FH*[1] 12 eiusdemque *H*[1] 12/13 insultatores *F'*[1] 602, 4 maicas *H*[1] 5 maica *H*[1], magicam *F'* 7 filium *F*[1] 9 aliquin *H*[1]

603 Antichristi confestim sequeretur. Nunc autem quia ante consummatum tempus persecutionis illius dies iudicii non veniat, scire omnibus licet: post quantum vero tempus consummatae eiusdem persecutionis venturus sit, nemini prorsus scire conceditur. denique propheta Danihel, qui regnum Antichristi mille ducentis nonaginta diebus futurum describit, ita concludit: beatus qui exspectat et pervenit ad dies mille CCCXXXV. quod Hieronimus ita exponit: beatus, inquit, qui interfecto Antichristo supra mille CCXC dies, id est, tres semis annos, dies XLV prestulatur, quibus est dominus atque salvator in sua maiestate venturus. quare autem post interfectionem Antichristi XL et V dierum silentium sit, divinae scientiae est, nisi forte dicamus: dilatio regni sanctorum patientiae probatio est.

604 LXX. De die iudicii.

Adveniet autem dies domini sicut fur, quia, sicut ipse testatur, nescimus quando veniat, sero an media nocte an galli cantu an mane. in quo caeli, inquit, magno impetu transient, elementa vero a calore solventur. qui autem sint caeli qui transient, paulo superius docet idem apostolus Petrus dicens: caeli erant prius et terra de aqua et per aquam consistens verbo dei, per quae ille tunc mundus periit. caeli autem qui nunc sunt et terra eodem verbo repositi sunt igni reservati in die iudicii. non ergo firmamentum caeli, in quo sidera fixa circumeunt, non caelum aetherium, hoc est inane illud maximum a caelo sidereo usque ad aera turbulentum, in quo puro et quieto diurnaeque lucis semper pleno errantia septem sidera vaga ferri creduntur. sed caelum hoc aerium, id est terrae proximum, a quo aves caeli, quod in eo volent, appellantur, quod aqua quondam diluvii deletis terrestribus transcendendo perdidit, hoc ignis extremi iudicii eiusdem
605 mensurae spatio procrescens occupando disperdet. Nec sola haec beati Petri sententia, qua illos dicit caelos igni iudicii perdendos, qui aqua diluvii perierant, testatur sidereum caelum igni illo quamvis maximo non esse tangendum, sed etiam domini sermo qui dicit: statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur et luna non dabit lumen suum et stellae cadent de caelo. neque enim sol obscurari, luna suo lumine privari, stellae poterunt cadere de caelo, si caelum ipsum, locus videlicet eorum, igni voratum transibit. nunc autem caelum quidem aereum igni marcescet, sidereum manebit inlesum. porro sidera obscurabuntur non suo lumine vacuata, sed maioris vi luminis ad adventum superni iudicis, ne videantur obtecta, quod in hac vita lunam stellasque omnes a potiore lumine solis interdiu pati cunctis in promtu est. cum autem peracto iudicio fuerit caelum novum et terra nova, id est non alia pro aliis, sed haec ipsa per ignem innovata et quasi quadam resurrectionis virtute glorificata claruerint, tunc, ut Isaias praedixit, erit lux lunae sicut lux solis et lux solis septempliciter sicut
606 lux septem dierum. Quod autem Iohannes in apocalypsi cum dixisset: et vidi caelum novum et terram novam: primum enim caelum et prima terra abierunt: adiunxit, atque ait: et mare iam non est, utrum maximo illo ardore siccetur mare an et ipsum vertatur in melius, non facile patet. caelum quippe novum et terram novam, non autem, et mare novum uspiam legimus futurum. nam et typicae potest intellegi quod dictum est: et mare iam non est, quia iam tunc non erit

FHO

603, 6 ad diebus *F* 10 pacientia *F* 604, 1 lxuiiii *HO* 4 a *om.* *O* sunt *F* 6 quae] quem *F* 7 autem *om.* F^a 8 circueunt *FH* 9 non] nam *F* aerium F^2 10 era *H* 13 transcendo *H* igni *F* 605, 2 qui] quia *H* 3 non *om.* *F* 6 potuerunt *H* 7 trasiuit *F* 8 siderium *F* 10 a potiore] aptiore H^1 14 esaias *F* 606, 2 nouum *om.* *F* terra *om.* H^1 3 et *om.* *F* 4 non *om.* F^1 5 et mare] mare *F* nouum *om.* H^a 6 non iam tunc *F*

hoc seculum vita mortalium turbulentum, quod sepissime in scripturis maris nomine
figuratur. ubi autem ipsum extremi et universalis iudicii sit discrimen habendum,
607 inter multos sepae queritur. Constat namque, quia cum descendente domino ad
iudicium in ictu oculi fuerit omnium resurrectio celebrata mortuorum, sancti con-
festim rapiantur obviam illi in aera. hoc etenim intellegitur apostolus indicare,
cum ait: quoniam ipse dominus in iussu et in voce archangeli et in tuba dei
descendet de caelo et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos
qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam domino
in aera. utrum autem et reprobi tunc sublimius a terra leventur obviam iudici
venturo, an meritis peccatorum ita praegraventur, ut quamvis inmortalia corpora
habentes ad altiora nequeant elevari et praesidente ad iudicandum domino sancti
in sublimi a dextris eius, ipsi autem in inferioribus adsistant a sinistris. tunc
608 potius apparebit. Si vero tunc ignis ille maximus et altissimus universam terrae
superficiem operit et resuscitati a mortuis iniusti nequeunt in sublime raptari:
constat eos utpote in terra positos igni circumdatos iudicis exspectare sententiam:
sed an illo urantur qui non per illum castigandi, sed aeterno potius sunt igne
damnandi, quis praeiudicare audeat? namque aliquos electorum eo purgari a
levioribus quibusdam admissis et beatus Augustinus in libro de civitate dei XX
ex prophetarum dictis intellegit, et sanctus papa Gregorius in homeliis euangelii
exponens illud psalmographi: ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius
tempestas valida: districtionem quippe, inquit, tante iustitiae tempestas ignisque
609 comitantur, quia tempestas examinat, quos ignis exurat. Satis autem clarum est,
quia raptis ad vocem tubae obviam domino in aera perfectis servis illius con-
flagratio mundana non noceat, si trium puerorum mortalia adhuc corpora circum-
positus camini ignis tangere nequivit. verum in his omnibus utilius est cuique
castum se districti iudicis praebere conspectibus quam de iudicii illius modo locove
discutere. sane quod apostolus cum dixisset: rapiemur cum illis in nubibus ob-
viam domino in aera, subdit dicens: et sic semper cum domino erimus, non sic
accipiendum est, tamquam in aere nos dixerit semper cum domino esse man-
suros: quia nec ipse utique ibi manebit, quia veniens transiturus est. venienti
quippe ibitur obviam, non manenti. sed ita cum domino erimus: id est sic erimus
habentes corpora sempiterna, ubicumque cum illo fuerimus.

610 LXXI. De septima et VIII aetate seculi futuri.

Et haec est octava illa aetas semper amanda speranda suspiranda fidelibus, quando eorum animas Christus incorruptibilium corporum munere donatas ad perceptionem regni caelestis contemplationemque divinae suae maiestatis inducat: non auferens gloriam, quam exutae corporibus a suae quaeque egressionis tempore beata in requie perceperant, sed maiore illas gloria etiam corporum redditorum accumulans: in cuius continuatae et non interruptae beatitudinis typum Moyses cum sex illos dies primos, quibus factus est mundus, a luce et mane inchoatos ad vesperam terminatos dixisset: in septimo, quo requievit deus ab operibus suis, solius mane, non autem et vespere fecit mentionem. sed cuncta, quae de eo commemoranda putavit, aeternae requiei et benedictionis luce conclusit. quia sicut et supra

FHO

607, 1 descente *H* 1/2 ad ind. dom. *F* 3 rapientur *H*[1] 7 et *om. H*[a] 608, 1 uniuersae *O* 3 const. eos *om. H*[a] cirdatos *H*[1] 7 ex] et *H* humeliis *H*[a] 8 psalmigraphi *O*[a] 10 comitatur *F* 609, 2/3 confragratio *FH*[1] 3 munda *F*[1] 4 in *om. F* 7 subdidit *FH* 8 aera *F* 9 utique ibi *om. F* 610, 1 lxx *FHO* 5 quoque *F* 6 gloriam *F* 7 non *om. H* moses *FH*[1] 9 in *om. F* 10 et *om. F* de eo] deo *F* 11 quia] *F(?)O*[b], qua *O*[a], quod *H*

meminimus, cunctae huius saeculi aetates sex, in quibus iusti domino cooperante
bonis operibus insistunt, ita sunt superna ordinatione dispositae, ut in primordis
suis singulae aliquid laetarum rerum habentes non parvis erumnarum tenebris
611 praessurarumque consummantur. Requies vero animarum, quam pro bonis operibus
in futuro saeculo percipiunt, nulla umquam curae alicuius anxietate turbata de-
ficiet, sed ubi tempus iudicii et resurrectionis advenerit, gloriosiore perpetuae
beatitudinis perfectione complebitur. conparatur his aetatibus sacratissimum do-
minicae passionis sepulturae et resurrectionis tempus. legimus enim scribente
euangelista Iohanne, quia Iesus ante sex dies paschae venit Bethaniam, ubi de-
votae mulieris officio Iudas offensus prodidit eum sacerdotum principibus. in
crastinum autem ipse veniens in asino Hierosolymam cum turba domino laudes
canentium, per continuos V dies insidiosis eorum questionibus appetitus sexto
demum die crucifixus est: septima requievit in sepulchro, octava autem, id est,
una sabbati, resurrexit a mortuis. quia praeteritis V mundi huius aetatibus sancti
612 numquam reproborum insidias et odia pati cessarunt. At in sexta, quam dominus
sua incarnatione confirmare in fide, sua passione redimere ab inferis, sua resur-
rectione et ascensione ad spem et dilectionem regni caelestis accendere dignatus
est, eximior beatorum martyrum virtus atrociora ab infidelibus persecutionum bella
toleravit. sed haec tanto fortius vicere, quanto certius novere pro illo se pati,
qui secum passo prius latroni, sed tunc confessori, promisit: hodie mecum eris in
paradiso. quae beatissima paradisi requies, quia non alium finem quam glorificae
resurrectionis habet initium, hoc significare volens euangelista Matheus, cum do-
minum sexta feria passum et sabbato sepultum esse scripsisset, dicturus de re-
surrectione sic incipit: vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbati,
613 venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulchrum. Vesperam quippe
sabbati, quo dominus in sepulchro quievit, non in noctem tenebrescere, sed
lucescere dicit in una sabbati, quia videlicet idem eius sepulchrum non corrup-
tione suscepti corporis adtaminandum, sed sicut Esaias ait: et erit sepulchrum
eius gloriosum, citae resurrectionis erat virtute sublimandum: quia nostrarum
quoque requies post exuta corpora animarum non aliquibus angorum est obscu-
randa tenebris, sed solis verae et perpetuae lucis suscipienda in fine et accumu-
landa muneribus. haec est magna illa et singularis octava, pro qua sextus et
undecimus psalmi scribuntur: cuius et verba dierum ita recordantur: porro Ma-
thathias et Heliphalu et alii Levitarum in citharis pro octava canebant epinicion,
id est, victori deo in perpetuum venturae ogdoadis atque iudicii laudes canebant.
614 epinicion quippe triumphum palmamque significat. Vel de resurrectionis Christi
mysterio prophetabant, quae merito singularis et magna vocatur octava, quia
omnis labentis saeculi dies octava ita est post septimam sabbati octava, ut ipsa
sit etiam prima septimanae sequentis. quomodo autem prima totius saeculi dies
ita fuit prima, ut non haberet aliquos septem praecedentes quibus esset octava,
et ideo singulariter prima est, ita singulariter non solum magna, sed et octava
est dies futurae resurrectionis, quia sic post septimam sabbati proximi ventura
est octava, ut non aliquos habeat dies se sequentes, quibus possit fieri prima, sed
ipsa una maneat caelesti luce perennis. unde bene propheta visionem huius diei
sitiens, unam eam vocat dicens: quia melior est dies una in atriis tuis super milia.
cum ergo octavam in scripturis legimus, sciamus mystice et diem et aetatem

FHO

610, 12 quooperante *F* 15 consumantur *H*, consummatur *F*[a] 611, 4 perfectionem *F* conparatur] conponatur *F* 5 sepultura *FH* 7 pr. sac. *H*[2] 8 asiano *H*[1] 612, 1 in *om.* *F*[a] 3 ascendere *FH*[2] 5 uincere *H* 9 sabbatum *F* dicturus *om.* *H* 613, 2 quo] quod *F* 614, 3 saeculi *om.* *H* septimum *O*, septimanam *H*[2] 6 sed et] sed *F* 11 mystyce *H*

posse intellegi, quia et dominus octava die, id est, post septimam sabbati resur-
615 rexit a mortuis. Et nos non solum post septem volubiles huius saeculi dies, sed etiam post sepae memoratas septem aetates in octava aetate simul et die resurgemus. quae vitae dies in se quidem ipsa mansit semper, manet et manebit aeterna, sed nobis tunc incipiet, cum ad eam videndam meruerimus intrare, ubi quo actu occupentur sancti, perfecta spiritus et carnis inmortalitate renovati, testatur psalmista, qui deo per laudem amoris canit: beati qui habitant in domo tua, in saeculum saeculi laudabunt te. quo visu delectentur, idem consequenter exponit: etenim benedictionem dabit, qui legem dedit, ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur deus deorum in Sion. quales ad hanc venire possint, ipse qui est via, veritas et vita, testatur dominus: beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. ergo noster libellus de volubili ac fluctivago temporum lapsu descriptus oportunum de aeterna stabilitate ac stabili aeternitate habeat finem. quem rogo si qui lectione dignum rati fuerint, me suis in praecibus domino conmendent piaque apud deum et proximos, quantum valent, agant industria, ut post temporales caelestium actionum sudores aeternam cuncti caelestium praemiorum mereamur accipere palmam.

FHO

614, 12 posse *om. F* septimum *H* 615, 1 uolubilis *H* 4 quo actu] coactu *F* 6 tua] tua domine *O* 8 ambulabant *O* 9 ad] et *H* possit *H* 10 ueritas] et uer. *F* 11 ego *H*[a] 13 quis *F* 14 ind. ag. *H*[2] 15 caelestium] *om. sp. vac. relicto ut vid. H*[1]. terrestrium *H*[2]

VARIA LECTIO AD ANNOS MVNDI.

Chronicorum maiorum epochae	*anni*	*annus mundi*	*Chronicorum maiorum ad numeros varia lectio*	*Chronicorum minorum epochae*	*Chronicorum minorum ad numeros varia lectio*
AETAS PRIMA a. 1656					
Adam ante natum Seth	130	ad 130	. . . .	=	
Seth ante natum Enos	105	235	. . . .	=	
Enos	90	325	. . . .	=	
Cainan	70	395	*om. H*	=	
Malalehel	65	460	cccxlx *B*[a], ccclx *H* . .	=	
Iareth	162	622	dccxxiii *B*	=	
Enoch	65	687	dccxxxui *B*	=	lxxxui *E*
Mathusalam	187	874	. . . .	=	
Lamech	182	1056	. . . .	=	mil ui *EH*
Noe ad diluvium	600	1656	. . . .	=	
AETAS SECVNDA a. 292					
Sem	2	1658	. . . .	=	
Arfaxat	35	1693	. . . .	=	
Sale	30	1723	mlxxxiii *B*	=	
Heber	34	1757	. . . .	=	lui *E*
Falech	30	1787	lxxxui *BR*	=	lxxxui *E*
Reu	32	1819	mdccccxxuiiii *M* . . .	=	
Seruch	30	1849	lxuiiii *R*	=	xuiiii *E*
Nachor	29	1878	*om. H*[1]	=	
Thare	70	1948	uiii] uiiii *H*, u *B* . . .	=	uiii] uiiii *EH*
AETAS TERTIA a. 942					
Abraham emigrat	75	2023	. . . .	*om.*	

BFHMOR chronicorum maiorum; EHM chronicorum minorum.

Chronicorum maiorum epochae	*anni*		*annus mundi*	*Chronicorum maiorum ad numeros varia lectio*	*Chronicorum minorum epochae*	*Chronicorum minorum ad numeros varia lectio*
Ismahel nascitur		[11]	2034	*om. M*	*om.*	
Isaac nascitur		[14]	2048	i̅i̅xxxiiii *M*, i̅i̅xluii *B* .	=	
Iacob nascitur	430	60	2108	. . . .	=	
Iacob in Aegypto		130	2238	i̅i̅ccxx*uiii *F*	Ioseph nascitur Iacobi a. 110 (90)	2218 (i̅i̅clxxxxiii *M*)
					Ioseph moritur a. 110	2308
Iudaei in Aegypto		[215]	2453	i̅i̅cccccuii *R*, iicccccliii *F*	=	
Moyses		40	2493	i̅i̅ccxciii *F*[1]	=	
Iosue		26	2519	d *om. H*	=	
Othoniel		40	2559	luiiii] uiiii *B*	=	
Aoth		80	2639	xxxuiii *M*, lxxxuiiii *H*[1]	=	
Deborra		40	2679	lxxuiii *BM*	=	
Gedeon		40	2719	xuiii *B*	=	
Abimelech		3	2722	i̅i̅dccxui *R*	=	
Tola		23	2745	. . . .	=	
Iair		22	2767	. . . .	=	
Iepte		6	2773	. . . .	=	
Abessan		7	2780	. . . .	=	
Achialon		10	2790	i̅i̅dccxx *B*, *om. H* . . .	=	
Labdon		8	2798	. . . .	=	
Samson		20	2818	i̅i̅dccxuiii *M*	=	iidcccxuiiii *E*
Heli		40	2858	i̅i̅dcluiii *B*	=	
Samuhel		12	2870	i̅i̅dccclxxx *BR*	=	
Saul		20	2890	. . . .	=	
QVARTA AETAS a. 473						
David		40	2930	. . . .	=	
Salomo		40	2970	. . . .	=	
Roboam		17	2987	uii *om. BR*	=	lxxxuiii *E*
Abiam		3	2990	. . . .	=	
Asa		41	3031	. . . .	=	iii] ii *E*
Iosaphat		25	3056	i̅i̅i̅lxxiiii *H*	=	
Ioram		8	3064	i̅i̅i̅lxxiiii *H*	=	
Azarias		1	3065	lxu] lu *M*	=	
Athalia		6	3071	*om. B*	=	
Ioas		40	3111	cxi] lxxu *B*	=	
Amasias		29	3140	. . . .	=	
Azarias (Ozias)		52	3192	i̅i̅i̅xcii *H*	=	
Ioatham		16	3208	uiii] uii *HMO*	=	
Achaz		16	3224	xxiiii] xxii *H*, xxxiiii *M*	=	
Ezechias		29	3253	liiii *BR*	=	

BFHMOR chronicorum maiorum; EHM chronicorum minorum.

Chronicorum maiorum epochae	*anni*	*annus mundi*	*Chronicorum maiorum ad numeros vario lectio*	*Chronicorum minorum epochae*	*Chronicorum minorum ad numeros varia lectio*
Manasses	55	3308	uiii] uiiii *B*	=	
Amon	2	3310	x] xx *BR*	=	
Iosias	31	3341	. . . .	=	
Ioacim	11	3352	. . . .	=	
Sedecias	11	3363	. . . .	=	
QVINTA AETAS a. 589 (immo 588)					
Ezechiel	14	3377	ccc *om. B* uii] iiii *H²(?)R*		
Evilmerodach	12	3389	uiiii] uiii *BM*		
Cyrus	30	3423	cccc] ccc *B*	Iudaeorum captivitas a. 70	3433 ($\overline{iii}$cccxxxiii *E*)
Cambyses	8	3431			
Magi	1	3432			
Darius	36	3468	. . . .	=	3469
Xerxes	20	3488	lxxxuii *H*	=	3491
Artabanus	m. 7	3489	cccc] dcc *B*, lxxx] lxx *F*, *om. H¹*	*om.*	
Artaxerxes	40	3529	*sic FH²OR (loco post.)*, tria milia dcuiiii *R loco priore*, $\overline{iii}$dxxxi *M*, $\overline{iii}$ccccclxxxuiiii *B*, $\overline{iii}$ccclxxx *H¹*	=	3531
Darius Nothus	19	3548	uiii] uiiii *R*	=	3549
Artarxerxes Mnemon	40	3588	d *om. H¹*	=	3589 ($\overline{iii}$dxxxuiiii *E*)
Artarxerxes Ochus	26	3614	. . . .	=	3615
Arses	4	3618	. . . .	=	3619
Darius	6	3624	. . . .	=	3625
Alexander	5	3629	. . . .	=	3630
Ptolemaeus Largi f.	40	3669	. . . .	=	3670
Ptolemaeus Philadelphus	38	3707	uii] uiii *F*	=	3708
Ptolemaeus Euergetes	26	3733	iii] uiii *F*	=	3734
Ptolemaeus Philopator	17	3750	. . . .	=	3751
Ptolemaeus Epiphanes	24	3774	lxxiiii] lxuiiii *F* . . .	=	3775
Ptolemaeus Philometor	35	3809	. . . .	=	3810

BFHMOR chronicorum maiorum; EHM chronicorum minorum.

Chronicorum maiorum epochae	*anni*	*annus mundi*	*Chronicorum maiorum ad numeros varia lectio*	*Chronicorum minorum epochae*	*Chronicorum minorum ad numeros varia lectio*
Ptolemaeus Euergetes	29	3838	xxxuii *M*	= (a. 28 *EHM*)	
Ptolemaeus Fiscon	17	3855	. . . .	=	
Ptolemaeus Alexander	10	3865	. . . .	=	
Ptolemaeus Cleopatrae f.	18	3873	lxxiii] xxii *B*	=	lxxii *E*
Ptolemaeus Dionysius	30	3903	dcccc] dccc *B*	=	
Cleopatra	22	3925	xxu] xxx *B*	=	3905
Caesar	5	3910	x] xi *R*, xl *B*	= (a. 2)	
SEXTA AETAS					
Augusti a. 42 natalis Christi		3952	*om. B*	=	
Augustus	56. 6	3966	iiidccclxui *H*, *om. B* . .	=	
Tiberii a. 15		3981	lxxxi] lxxxx *H*, lxxxuiii *B*, lxxxiiii *R*	*om.*	
Tiberii a. 18 passionis Christi	23	3984	lxxxiii *H*, *om. B* . . .	*om.*	
Tiberius		3989	lxxxix] lxxxuiii *B*, lxxxx *H*, lxx *F* . .	=	
Gaius	4. 10. 8	3993	dcccc] dccc *H*	=	
Claudius	13. 7. 28	4007	$\overline{\text{iiii}}$ *om. B*	=	
Nero	13. 7. 28	4021	. . . .	=	
Vespasianus	9. 11. 22	4031	xxxi] xxx *B*	= (a. 9)	4030 (xxxi *E*)
Titus	2. 2	4033	. . . .	=	4032
Domitianus	15. 5	4049	xluiiii] lxuiiii *F*ᵃ, xliiii *H*	=	4048 (xluii *E*)
Nerva	1. 4. 8	4050	l] li *O*	=	4049 (xluiii *E*)
Traianus	19. 6. 15	4069	lxuiiii] ***iiii *R*, luiii *M*, lxiiii *B*, lxxuiiii *H* .	= (a. 14 *pro* a. 19 *EH*)	4068 (lxii *E*, lxiii *H*)
Hadrianus	21	4090	. . . .	=	lxxxiii *E*, lxxxiiii *H*
Antoninus Pius	22. 3	4113	cxiii] xciii *R*	=	cui *E*, cuii *H*
M. Antoninus	19. 1	4132	$\overline{\text{iiii}}$xxxiii *H*	=	cxxu *E*, cxxui *H*
Commodus	13	4145	. . . .	=	$\overline{\text{iiii}}$xlu *M*, $\overline{\text{iiii}}$cxxxuiii *E*, $\overline{\text{iiii}}$cxxxuiiii *H*
Pertinax	—6	4146	cxlu *B*	=	cxxxuiiii *E*, cxl *H*
Severus	17	4163	clxiiii *R*	= (a. 18)	cxliii *M*, cluii *E*, cluiii *H*
Caracalla	7	4170	. . . .	=	clxiiii *E*, clxu *H*

BFHMOR chronicorum maiorum; EHM chronicorum minorum.

Chronicorum maiorum epochae	*anni*	*annus mundi*	*Chronicorum maiorum ad numeros varia lectio*	*Chronicorum minorum epochae*	*Chronicorum minorum ad numeros varia lectio*
Macrinus	1	4171	clxx *M*	=	clxu *E*, clxui *H*
Aurelius Antoninus	4	4175	. . . .	=	clxuiiii *E*, clxx *H*
Alexander	13	4188	*sic M*, lxxxuii *BHR*, lxxxui *F*, lxxuii *O* .	=	clxxxii *E*, clxxxiii *H*
Maximinus	3	4191	$\overline{\text{iiii}}$xci *HO*, $\overline{\text{iiii}}$cxi *BM*, $\overline{\text{iiii}}$clxxxuiiii *R* . .	=	clxxxu *E*, clxxxui *H*
Gordianus	6	4197	cxcuii] xcuii *HMO*, cxuii *B*	=	iiiixcuii *M*, $\overline{\text{iiii}}$cxci *E*, $\overline{\text{iiii}}$cxcii *H*
Philippus	7	4204	. . . .	=	cxcuiii *E*, cxcuiiii *H*
Decius	1. 3	4205	*om.* H^1	=	cxcuiiii *E*, cc *H*
Gallus	2. 4	4207	ccui *R*, *om.* H^1 . . .	=	cci *E*, ccii *H*
Valerianus et Gallienus	15	4222	. . . .	=	ccxui *E*, ccxui *E*, ccxuii *H*
Claudius	1. 9	4224	. . . .	=	ccxuiii *E*, ccxuiiii *H*
Aurelianus	5. 6	4229	xxuiii *R*, xxuii *M* . .	=	ccxxiii *E*, ccxxiiii *H*
Tacitus	— 6	4230	. . . .	=	ccxxu *E*, ccxxui *H*
Probus	6. 4	4236	xxxuii *B*	=	ccxxxi *E*, ccxxxii *H*
Carus	2	4238	xxxuii *H*	=	ccxxxiii *E*, ccxxxiiii *H*
Diocletianus et Maximianus	20	4258	luiiii *B*, *om.* H^1 . . .	=	ccliii *E*, ccliiii *H*
(Galerius)		4259	ccuiiii *B*	= (a. 2)	4260 (cclu *E*, cclui *H*)
Constantinus	30. 10	4290	. . . .	=	cclxxxu *E*, cclxxxui *H*
Constantius	24. 5. 13	4314	. . . .	=	cccuiiii *E*, ccccx *H*
Iulianus	2. 8	4316	. . . .	=	cccxi *E*, ccccxii *H*
Iovianus	— 8	4317	. . . .	=	cccxii *E*, ccccxiii *H*
Valentinianus et Valens	11	4328	*inc. O*		
Valens, Gratianus, Valentinianus II	4	4332	xxxii] xxxuiii *H* . . .	= (a. 14)	4331 (cccxxui *E*, ccccxxuii *H*)
Gratianus, Valentinianus II	6	4338	uiii] iii *B*	=	4337 (cccxxxiii *E*H^2, ccccxxxiiii H^1)
				Valentinianus cum Theodosio a. 9	4346 (cccxli *E*, cccxlii *H*)
Theodosius	11	4349	uiii *M*	Theodosius a. 3	4349 (cccxliii *E*, xlu *H*)
Arcadius et Honorius	13	4362	lxi *BO*	=	cccluii *E*, cccxluiii *H*
Honorius	15	4377	. . . .	=	$\overline{\text{iiii}}$ccclxxii *E*, ccclxxiii *H*
Theodosius II	26	4403	$\overline{\text{iiii}}$cccciii *R*	=	4404 (cccxcuiii *E*, cccxcuiiii *H*)
Marcianus	7	4410	. . . .	=	ccccuiii *E*, ccccu *H*

BFHMOR chronicorum maiorum; EHM chronicorum minorum.

Chronicorum maiorum epochae	*anni*	*annus mundi*	*Chronicorum maiorum ad numeros varia lectio*	*Chronicorum minorum epochae*	*Chronicorum minorum ad numeros varia lectio*
Leo	17	4427	xxxuii *O*, xxui *B* . .	=	ccccxxi *E*, ccccxxii *H*
				Leo minor a. 1	4428 (iiiiccccxxii *E*, ccccxxiii *H*)
Zeno	17	4444	. . . .	=	4445 (ccccxxxuiii *E*, ccccxxxuiiii *H*)
Anastasius	28	4472	. . . .	=	4473 (ccccl xiiii *E*, ccccl xu *H*)
Iustinus I	8	4480	. . . .	=	4481 (ccccl xxii *E*, ccccl xxiii *H*)
Iustinianus I	38	4518	d] ccccd *H*, xuiii] xuiiii *F*	=	4519 (dxi *E*, dxii *H*)
Iustinus II	11	4529	xxuiii *B*, xxx *H* . . .	=	4530 (dxxii *E*, dxxiii *H*)
Tiberius II	7	4536	. . . .	=	4537 (dxxxi *E*, dxxxii *H*)
Mauricius	21	4557	lui *B*	=	4558 (dlii *E*, dliii *H*)
Focas	8	4565	. . . .	=	4566 (dlx *E*, dlxi *H*)
Heraclius	26	4591	iiiixci *B*	=	4592 (dxc *E*, dlxxxi *H*)
Heraclonas	2	4593	iii] iiii *B*	=	4594 (dxcii *E*, dlxxxiiii *H*)
Constantinus f. Heraclii	— 6	4594	. . . .	=	4595 (dxciii *E*, dlxxxu *H*)
Constantinus f. Constantini	28	4622	. . . .	=	4623 (dcxxi *E*, dcxiii *H*)
Constantinus Pogonatus	17	4639	. . . .	=	4640 (dcxxxuiii *E*, dcxxx *H*)
Iustinianus II	10	4649	iiiixc *H*	=	4642 (dcxxxuiiii *E*, dcxxxii *H*)
Leo II	3	4652			
Tiberius Apsimarus	7	4659	luiiii] lx *R*, liiii *O*		
Iustinianus II	6	4665	lxii *R*		
Philippicus	1. 6	4667			
Anastasius II	3	4670			
Theodosius III	1	4671			
Leo III Isaurus	9	4680			

BFHMOR chronicorum maiorum, EM minorum finientium in Iustiniani II imperio priore.

ADDITAMENTVM I.

INTERPOLATIONES COD. PARISINI NVPER EMPT. MDCXV.

ante c. 10 Adam: LXVIII. Prima aetas Adam ... per infinita saecula saeculorum. *conspectus est sex aetatum mundi comprehensis etiam septima et octava formatus potissimum ad Bedam ipsum, ad quem etiam spectat capitis numerus praescriptus.*

ante c. 488: Mortuo Theodosio apud Constantinopolim Martianus a militibus et ab exercitu instigante etiam Pulcheriam sororem sublimatur in regno et ipsa Pulcheria regina efficitur eamque Valentinianus Augustus in coniugium assumpsit. *ex Fredegarianis l. 2 (3) c. 52 p. 73, 9—11 Krusch.*

l. c. post ann. VII: Calcedonensis synodus agitur. *ex Isidori chronicis epitomatis c. 245*

sequitur: Anno II° Martiani .... Attila rex moritur. *ex Fredegarianis 2 (3), 53 p. 75, 3—6.*

post c. 492 defertur: [Anno III Martiani] Aetius [dux et] patricius m. O. r. p. salus fraudolenter a Valentiniano [a manu propria] occiditur. *uncis inclusa non sunt Bedae.*

post c. 493: Quarto anno Martiani .... occiditur. *ex Fredegarianis l. c. p. 75, 9. 10.*

sequitur: In ipso anno Avitus .... Augustus apellatur Romanorum. Martianus et Avitus concordes .... utuntur. imp. Theodericus rex Gothorum amicitias cum Avito iniit atque ex consensu Aviti curam belli contra Suevos caepit. *ex Fredegarianis 2 (3), 54 p. 75, 13. 14. 20—23.*

post c. 494 Leo ann. XVII: alibi XVI. Aegyptus et Alexandria errore Dioscori languens. heresis acefalorum oritur. *ex Isidoro c. 246. 247. 249.*

sequitur: In Italia Maiorianus A. apellatur. legati a Maioriano ..... diriguntur. *ex Fredegarianis 2 (3), 55 p. 76, 9. 10. 22. 23.*

sequitur: Eo tempore Brittones ... expulsi sunt. *ex Fredegarianis l. 3 (4) c. 12 p. 97, 29—98, 1.*

ad c. 505 post Anastasius ann. XXVIII: alibi XXVII. *ex Isidoro c. 250.*

post c. 509 ad Iustinum I: Acephalorum heresis abdicatur. *ex Isidoro c. 253.*

post c. 515 Iustinianus ... ann. XXXVIII: alibi XXXVIIII. *ex Isidoro c. 254.*

post c. 521 ad Iustinum II: Armeni fidem Christi suscipiunt. *ex Isidoro c. 257.*

ad eundem pro Bedanis c. 522 Totilam .... qui deinde: In Italia post Athalarico Theudatus regnum ambivit. quo defuncto Totila successit in regnum. contra quem Iustinianus misit Nartisen eunuchum et Belsuarium. a quibus Thotila interficitur regnumque Gothorum in Italia destructum est. *ex Fredegarianis l. 3 (4), 43 p. 106, 2. 6—8, ubi tamen non nominatur Athalaricus.*

ad eundem pro Bedanis c. 523 et scripsit .... Italiam: nec multum post .... introduxit. *ex Fredegarianis l. 3 (4), 65 p. 110, 22—27.*

post c. 527 ad Tiberium II: quo defuncto . . . Clip elegerunt. *ex Fredegarianis l. 3 (4), 67 p. 111, 4.*

post c. 529 ad Mauricium: et omnes libros . . . concremare iussit. *ex Fredegarianis l. 4, 8 p. 125, 24—26.*

post c. 537 ad Phocam: Focas qui tyrannico . . . in mare proiecerunt. *ex Fredegarianis 4, 63 p. 151, 24—152, 5.*

post c. 538 Heraclius ann. XXVI: alibi XXVII. *ex Isidoro c. 264 (cf. v. l.).*

pro loco c. 540, 6 inter ea . . . *7* Persis: Heraclius cum esset patricius . . . multis thesauris. *ex Fredegarianis p. 151, 24. 152, 5. 28. 153, 1.*

ibidem post c. 540: Heraclius imp. . . . contra imperium surgerit. *ex Fredegarianis 4, 65 p. 153, 4—11.*

sequitur: Anno V Eraclii et IIII relegiosissimo principe Gothorum Sesibuti in Spania Iudaei baptizantur. *ex Isidoro c. 265.*

post c. 541: Agareni . . . vitam finivit. *ex Fredegarianis 4, 66 p. 153, 12—154, 10.*

ad Constantinum Constantini f. post c. 552: die V mens. Iul. omnia que erant in aere . . . numquam aliquando fuerunt. *ex libro pontificali in vita Vitaliani p. 343, 7. 14—344, 4 Duchesne.*

ad Constantinum Constantini superioris f. pro verbis c. 557 mox Alexandriam redeunt: sed et aere quod ibidem a Roma navigatum fuerat secum abstollentes Alexandria reversi sunt. *ex libro pontificali in vita Adeodati p. 346 Duch.*

ad eundem post c. 560: ea vero hora . . . expulse sunt. *ex libro pontificali in vita Agathonis p. 354, 5 Duch.*

ad Philippicum post c. 581: Anno DCCXII mors Ahiriperti (hiriperti *m. 1*) regis Langobardorum. an. DCCXIII mors Alfide et Alidulfi regis.

ADDITAMENTVM II.

INTERPOLATIONES COD. MONAC. CCXLVI A DIOCLETIANO AD ARCADIVM.

(cf. p. 238.)

Diocletianus.

Imperavit an. XX — *Beda c. 398.*

Qui Maximianum Herculium Caesarem fecit — *Eutrop. 9, 20.*

Carausius . . . obtinuit — *Beda c. 399.*

Diocletianus periculo permotus propter eminentia bella ex Maximiano Herculio Caesarem fecit Augustum. Constantium et Maximianum (maxianum *Mon.*) Galerium Caesares elegit. Constantius privignam . . . repudiare conpulsi sunt — *Beda c. 399. 400 et Eutrop. 9, 22 (extrema inde a* Valeriam *om. Leid.).*

Diocletianus adorare se . . . a privato abitu plus haberent — *Hier. 2312.*

Post X annos . . . recepta est — *Beda c. 401.*

Iuxta Lingonas . . . caesa sunt — *Hier. 2317.*

Paulatim ex illo tempore Diocletianus persecutionem adversus Christianos incipiens agere.

In urbe Roma Gaius XV annis sacerdotio perfunctus Marcellinum successorem reliquit.

Anno XVIIII imperii Diocletiani mense Martio . . . consequi non posse — *Rufinus 8, 2.*

Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in Occidente vastant Christiannos — *Beda c. 402.*

Ea tempestate in urbe Roma Marcellinus, cum novem annis administrasset sacerdotium, martyrio consummatus est. sedem sacerdotii suscepit Eusebius, qui et ipse quatuor mensibus peractis sedem reliquit Miltiade.

Anno secundo persecutionis Diocletianus invito Maximiano Herculio coegit et ambo una die Diocletianus Nicomediae, Maximianus Mediolani purporam deposuerunt, iunioribus in rem publicam substitutis, ipsi in privato otio consenescerent — *Eutrop. 9, 27 et Beda c. 403.*

Attamen coepta semel . . . non cessat — *Beda c. 403.*

Haec persecutio . . . comprehendit — *Beda c. 405—407.*

Galerius.

Galerius Maximianus an. I, alibi II — *illud Hieronymus et Beda c. 408 implicite, hoc Isidorus c. 327.*

Galerius et Constantius Caesares primi Romano imperio in duas partes determinaverunt — *Rufinus 8, 16:* in duas namque procurationes Romanum regnum fuerat divisum.

Galerius Maximianus Hillyricum Asiam et Orientem, Constantius Italiam Africam Spanias et Galliam obtenuit. sed Constantius vir tranquillissimus Galliam et Spaniam contentus Galerio caetera cessit — *Eutrop. 10, 1, Hispaniam non enuntians diserte.*

Constantius multa clementia . . . et honori — *Rufinus 8, 16.*
Anno tertio persecutionis, XVI vero imperii . . . obiit Eboraci — *Beda c. 408 auctus.*
Religiosus pater religisiorem filium Constantinum ex concubina Helena generatum imperatorem Gallearum reliquit heredem — *Rufinus 8, 16; Hier. 2322.*
Eo anno Maximinus . . . peremtus est — *Eutrop. 10, 2.*
Maximianus Gallerius institueus Licinium Augustum apud Carnunto — *Hier. 2324.*
Qui post longas . . . vitam nefariam prodidit — *Rufinus 8, 15.*

Constantinus I.

Inter praescripta quod inter Ol. 271, 1 et regni spatium sumpta ex Hieronymo inseritur XXVII die mensis Iulii *quo pertineat nescio.*
Ab anno persecutionis quarto Maximianus . . . Masiliam occisus est — *Eutrop. 10, 3.*
Tunc res puplica sub quatuor principibus fuit . . . Maximino — *Eutrop. 10, 4.*
Maximinus Caesar in Oriente . . . X k. Iulias — *Beda c. 408—410.*
Apud Romam Melchiade episcopo defuncto Silvester suscepit sedem sacerdotii.
Constantius cum Maxentio . . . a Constantino victus interiit — *Eutrop. 10, 4.*
Maximinus cum exercitum parasset adversus Licinium, doloribus internorum viscerum correptus ad ultimum tamen morbo luminibus prius amissis vivendi finem fecit — *Eutrop. 10, 4; Rufinus 9, 10.*
Licinius, qui in societate regni Constantino fuerat adscitus et sororem Constantini Constantiae in matrimonium acceperat, bellum Constantino indixit, quem Constantinus victum interfecit deiectoque Licinio soliditatem Romani regni cum filiis solus obtenuit — *Eutrop. 10, 5. 6.*
Igitur Constantinus anno septimo imperii sui Maxentio apud pontem Mulvium demerso in flumine atque negato — *Hier. 2328.*
ingressus Romam a Silvestro papa baptizatus — *Lib. pontif. 34, 2.*
de persecutore Christianus efficitur — *Beda c. 414.*
Hic statuit . . . paganorum templa claudi — *Beda c. 425.*
Interea Diocletianus Salone defunctus est — *Hier. 2332.*
Constantinus fecit Rome, ubi baptizatus est . . . nuncupavit — *Beda c. 416—423.*
Idem in Tracia Byzantium civitatem mire magnitudinis ampliavit et gloriosae construxit, quam sui nominis Constantinopolim appellare iussit — *Fredegariana 2, 42.*
sedem Romani imperii et totius caput Orientis esse voluit — *Beda c. 424.*
Crux domini repperitur — *Fredegariana 2, 42.*
Apud Nicheam synodus propter Arrium congregatur anno . . . et Iuliani vv. cc.: catholica fides exponitur: Arrius palam reprehensus et convictus est — *Beda c. 415 auctus.*
Sed latent cause, cur vindicem gladium . . . interfecit — *Orosius 7, 28, 26.*
Gothos in Sarmatarum regione delevit — *Orosius 7, 28, 29.*
Apud urbem Romam post beatum Silvestrum, qui XXII an. sedem apostolicam tenuit, Marcus suscepit episcopatum, qui biennio exacto Iulium reliquit heredem.
Constantinus imperator cum in Persas . . . traditam obiit — *Orosius 7, 28, 31.*

Constantius.

Constantius . . . d. XIII — *Beda c. 426.*
Persecutionem a paganis penitus abolita sed a suis Christianis ecclesia nova bella percutitur Arrius Constantium et Constantinum in sua heresi introduxit — *Orosius 7, 29?*
Ex hoc loco . . . persecutus est — *Hieronymus 2355.*

Constantinus dum Constanti fratri bello insectatur, incauta petulantia non longe ab Aquileia aput Alsam fluvium a militibus interficitur — *Orosius 7, 29, 5; Hieronymus 2356.*

Constans utriusque germanos et Occidentem satis industriae gubernabat — *Eutropius 10, 9.*

Vario eventu . . . apud Francos pugnatur — *Hier. 2357.*

Tandem a Constantio . . . pacem cum eis fecit — *Hier. 2358.*

Iacob Nisibenus . . . liberata est — *Beda c. 427.*

Sequitur terre motus . . . stravit — *Hier. 2357.*

Magnentius apud Agustiduno arripuit imperium . . . porrexit — *Orosius 7, 29, 8.*

Constans haud longe . . . interficitur — *Eutropius 10, 9.*

In Illiricum Veteranionem . . . laqueo vitam finivit — *Orosius 7, 29, 9—13.*

Gallus Caesar sollicitis in Constantio patrueli cum suspectione haberetur, occiditur — *Hier. 2370.*

Silvanus in Galliam res novas molitur: XXVIII die extinctus est — *Hier. 2370.*

Anthropomorfitarum heresis oritur — *Isidorus chr. 339.*

Donatus . . . insignis habetur — *Isidorus chr. 340.*

Eo tempore Iulius cum XV annis administrasset sacerdotium, in pace quievit. Liberius in loco eius succedit. hic exilio deportatur a Constantio . . . hic *(Felix)* martyrio coronatur, cui successit Damasus — *Lib. pontif. 37. 38.*

Elarius Pectaviensis . . . Paulinus Rodanius a Constantio pro vera fide trusi sunt — *Hier. 2370. 2371.*

Maximinus . . . ad Gallias rediit — *Beda c. 429—433.*

Constantius Iulianus . . . Italiam Illiricumque prevadit — *Orosius 7, 29, 15. 16.*

Constantius cum adversus Persas decertaret . . . pro fame militum se dedit — *Orosius 7, 29, 6. 7.*

Constantius Particis proeliis dimisit Nisibe obsessa capta militum $\overline{\text{LX}}$ XVII — *prima verba* Particis proeliis *sunt Orosii 7, 29, 16, reliqua Fredegariana 2, 42:* Nisebes obsessa, Niceabde et Amida capta sunt a militum quattuordecim LX milia (*sic deteriores, ab optimis abest* quattuordecim).

Contra Iulianum, quem Caesarem apud Gallias reliquerat . . . Mopsocrenis moritur — *Rufinus 10, 26.*

Ut qui ecclesiam civile bello delaceraverat, ipse bellis civilibus etiam per propinquos excitatis molestissime vitae diem terminavit.

Iulianus.

Iulianus . . . an. II m. VIII — *Beda c. 434.*

Regnum potitus is primum . . . relaxari — *Rufinus 10, 27.*

Hic ex clerico imperator et paganus effectus est et adversus Christianos tota nocendi arte consurgit — *Isidorus 344; Rufinus 6, 27.*

Pagani apud Sebasten . . . consecravit ecclesiam — *Beda c. 436.*

Igitur Iulianus etiam Iudaeos . . . cumque gypsi et calces multa modiorum milia congregassent — *hist. trip. 6, 43.*

Cyrillus Hierusolymorum episcopus apertis fundamentis nihilque omnino deerat, qui in de postera nova iacerent fundamenta, . . . res erat in expectatione — *Rufinus 10. 37.*

vis ventorum repente respirans . . . fuerat diperserunt *(sic)* — *hist. trip. l. c.*

et ecce nocte . . . oppressere — *Rufinus 10, 38.*

cum vero nec hoc terrerentur . . . disolvit — *hist. trip. l. c.*

luce vero orta . . . crucis salutaris apparuit — *Rufinus 10, 38. 39.*

sed et Iudaeorum vestes . . . nigro colore signatae — *hist. trip. l. c.*

ita evidens apparuit . . . reliquerunt — *Rufinus 10, 39.*
quod audiens Iulianus . . . non timuit — *hist. trip. l. c.*
Sed amphitheatrum Hierusolymis extrui iussit, in quo revertens a Partorum bello sanctos bestiis obiecerit — *Orosius 7, 30, 5.*
sed dolo eiusdem transfugae . . . conto ictu interiit — *Orosius 7, 30, 6.*

Iovianus.

Iovianus mensibus VIII, alibi an. I — *illud Beda c. 437, hoc Isidorus c. 346.*
Iste Christianus fuit . . . temeritate emendare — *Rufinus 11, 1.*
Iovianus Nisibi oppidum . . . per Galatiam ad Hillirieum tendens — *Rufinus 11, 1; Orosius 7, 31, 2. 3.*
Sydonus *(sic)* Anthiociae . . . inmatura corrupit — *Beda c. 438. 439.*
Nam cum cubiculo . . . adgravatus obiit — *Orosius 9, 31, 3.*

Valentinianus et Valens.

Valentinianus et Valens an. XIIII.
Valentinianus tribunus . . . subrutae sunt — *Orosius 7, 32, 1—5.*
Valentinianus sibi occiduas . . . Orientales reliquit — *Rufinus 11, 2.*
Valens ab Eodoxio episcopo rebaptizatus et Arrianus effectus est occulte pro fratre — *Orosius 7, 32, 6.*
Anno tertio . . . defluxit — *Orosius 7, 32, 8.*
Valentinianus Saxones . . . mira virtute oppressit — *Orosius 7, 32, 10.*
Apolinaris . . . versibus adornavit — *Beda c. 441. 442.*
Constantinopoli . . . Pectavis moritur — *Beda c. 445—447.*
Burgundiones . . . ut fratres cum nostris vivunt — *MG. 13, 4.*
Valentinianus anno XI imperii sui moritur. — *Beda c. 440.*
Gratianus . . . sotium fecit imperii — *Orosius 7, 32, 15.*
Valens hereticus . . . ignibus tradidit — *Rufinus 11, 2.*
Valens lege data . . . iussit interfici — *Beda c. 449.*
Ex qua persecutione multa agmina monachorum martyrio sunt coronati.
Gens Hunorum . . . fuderunt — *Beda c. 450.*
Valens egressus de Anthiocia . . . subiecto igni consumptus est — *Orosius 7, 32, 12—15.*

Gratianus.

Gratianus . . . ad recuperandam rem publicam — *Orosius 7, 34, 1. 2.*
sibi ac fratri occiduas partes reservavit.
Alamannorum XXX . . . caesa sunt — *Orosius 7, 33, 8.*
Itaque Theodosius . . . victor intravit — *Orosius 7, 34, 5. 6.*
Anno II regni sui Augustus appellatur — *Fredegariana 2, 50.*
Anno III Athanarico rege . . . Constantinopoli obiit — *Fredegariana l. c.; Orosius 7, 34, 6.*
Gothi aspicientes virtutem . . . dederunt — *Orosius 7, 34, 7.*
Priscillianus heresis agnoscitur — *Isidorus 354.*
Martinus Thoronis episcopus vitae meritis et patratis miraculis virtutum habetur insignis — *Fredegariana 2, 50.*
Arriani concordiam . . . Theophilus paschalem compotum scribit — *Beda c. 453—456.*
id est ab anno incarnationis Christi CCCLXXX, iuxta cyclum Victorii anno CCCLIII, quando fuit pascha II id. Ap. luna XXI.
Maximus . . . Gratianum Augusto — *Beda c. 457.*
subito perterritum — *Oros. 7, 34, 10.*
per Andragatium ducem — *hist. trip. 9, 23.*

Lugduno dolis circumventum — *Beda c. 457.*
suorum magis proditione quam vi hostium pereunt.
fratremque eius . . . deseruit — *Beda c. 458.*

Theodosius I.

Theodosius . . . oppremunt — *Beda c. 459—461.*

Per idem tempus cum apud Thessalonicam . . . non periret — *Rufinus 11, 18.*

Damaso apud Romam XVIII annis episcopato functus Syricus sacerdotii successor existit — *cf. Rufinus 11, 21.*

Valentinianus itaque: quem Theodosius in Italiam restituerat, in Gallias adeptus imperio, quem frater suus Gratianus tenuerat, dum rem publicam iuste ageret. dolo Arbogastis . . . sua se manu perculit victoriam divina felitate *(sic)* confectam de solo deo humiliter sperante — *Oros. 6, 35.*

Iohannes anachoreta claruit — *Isidorus 363.*

Hieronimus sacre interpres historie Bethlehem toto mundo clarus habetur qui librum . . . perducit — *Beda c. 462; Isidorus 358.*

Arcadius.

Arcadius . . . produntur — *Beda c. 463. 464.*

In urbe Romae post Syricum sacerdotalem sedem suscepit Anastasius, quo defuncto succedit Innocentius.

Qui dedicauit . . . inpugnatur — *Beda c. 466. 467.*

ADDITAMENTVM III.

AVCTARIA QVAEDAM CHRONICORVM BEDANORVM MAIORVM.

1. *Continuatio Constantinopolitana a. DCCCXX et DCCCXLII.*

Continuationem Constantinopolitanam quam edimus (prodiit quatenus eam habent libri Berolinenses in catalogo codicum Berolinensium Phillippsianorum edito a. 1892 p. 307) exhibent codices numero quattuor hi:

1 = Berolinensis Phillippsianus n. 137 = 1896, de quo egimus vol. 1 p. 3 seq. praecedunt chronica minora Isidoriana (vol. 2 p. 418) iisque subiuncta epitoma partis extremae chronicorum maiorum Bedanorum (supra p. 531) incipiens c. 539: *Anastasius Persa monachus,* finiens c. 592: *triennio civitatem obsident.* continuatio scripta est manu diversa, sed non multum posteriore.

2 = Berolinensis Phillippsianus n. 128 = 1831 (supra p. 231). praecedunt chronica Bedana maiora; continuatio item scripta est manu alia, sed aequali.

3 = Berolinensis Phillippsianus n. 130 = 1832 (supra p. 231). praecedunt item chronica Bedana maiora. continuatio descripta est ex codice qui praecedit, nam additamenta in hoc inter versus adiecta hic reperiuntur textui inserta.

4 = Vaticanus Palatinus n. 927, de quo egimus vol. 1 p. 259. praecedunt chronica Bedana maiora epitomata (supra p. 236) inscripta *de sex huius seculi aetatibus,* incipientia c. 2 *prima est ergo huius mundi aetas,* finientia c. 593 *condidit.*

Recensio, quam exhibet codex primus, finit in coronatione Michaelis I a. 811 Oct. 2 spatio regni non expleto: adscriptum est nomen successoris Leonis V Armenii caedesque eius facta a. 820. Recensio altera codicum 2 et 3 aetate suppar est; spatia regni Michaelis I et Leonis V adsunt, sed postea expleta, accedit coronatio Michaelis II a. 820 Dec. 26. Recensio tertia Michaelis II annos habet pervenitque ad mortem successoris eius Theophili a. 842 relicto filio Michaele III. memorabilis commentariolus est eo nomine, quod licet scriptus in Occidente res Constantinopolitanas tradit. profectus sit necesse est ex monasterio aliquo Veronensi, nam, ut supra exposuimus, codices duos Berolinensem n. 1831 et Palatinum n. 927 constat origine esse Veronenses indidemque non sine specie viri docti coniecerunt oriundum esse tertium Berolinensem 1896, cum praesertim certum sit corpora historica duo simillima tam id, cuius pars est cod. 1896, quam archetypum codicis Palatini originem habere communem. probabile est et duo corpora ea et librum Berol. 1831 ab eodem librario exarata esse ita, ut in tribus libris ad chronica maiora Bedana sive integra sive breviata post intervallum continuationem hanc adiceret.

Constantinus filius Leonis annis XXXIIII men. II dies XX.

Hic igonas prostrare et calcare fecit.

Leo filius eius annis IIII men. X dies XIIII.

Irini uxor Leonis et Constantinus filius eius et Leonis an. X.

Constantinus filius Irini [eiecta matre] solus an. VII.

Irini item sola [cecato filio] ann. V men. II.

Hic fecit synodum episcoporum et igonas elevari et venerari iussit.

Nikyforus an. VIII men. VII dies XXVII.

cod. 1:	*codd. 2. 3:*	*cod. 4:*
		Hic a Vulgaribus interficitur.
Staurakius filius eius menses II.	Staurakyos filius eius menses II. Hic factus monachus parvo vivens tempore mortuus est.	Stauracius filius eius menses IIII.
Michahel gener nichifori anñ hic coronatus est anno ab incarñ domini secundum latinos DCCCXI mense Octobrio secundo die eiusdem mensis feria V, secundus (*de qua v. adscr.* — ii) concurrens *(incipit manus altera).*	Michahel gener Nikyfori (nikifori *2*) anno uno menses VIIII dies X (anno . . . . X *scr. in litura cod. 2*).	Michael gener Nichifori annos II mensem unum (*em.* mense uno). Hic coronatus est anno ab incarnatione domini secundum Latinos DCCCXI mense Octub secundo die eiusdem mensis.
Leo anñ . hic anno dominicae incarnationis indic XV VII kl Iañ, in qua die martyrium beati Stephani ꝓtomartyris celebratur, matutino tempore constantinopolim in oratorio palatii iuxta altare a suis interficitur.	Leo annos VII menses VII dies XV *(versus praeter litteram primam scr. in litura cod. 2).* Iste a suis Constantinopoli occisus est.	Leo natione Armenus regnavit an̄n.VIII et mensibus VI. hic indictione XV VII k. Ian., in qua die martyrium beati Stephani protomartyris celebratur, matutino tempore Constantinopolim in oratorio Palatii iuxta altare (a suis *supra v.*) interficitur.
	Michahel coronatus est XXVI (xxiii *corr. cod. 3*) die mensis Decembri feria IIII indictione XIIII.	Michael regnavit ann. VIII et mens. VIIII. Theophilus Michahelis filius. Hic anno secundo, postquam pater eius in regno est elevatus, electus a populo per

1 leonis filius *1. 4* 2 calcari iussit *1. 4* 4 yrini *1. 3. 4* 5 filius yrini *3*, yrini filius *1. 4* eiecta matre] *supra v. 2*, *in textu 3*, qui cum matre imperauit an x expulsa matre *1. 4* solus] solus imperauit *1* 6 yrini *1. 3. 4* item *om. 1. 4* sola *addito supra v.* cecato filio *2*, sola filio cecato *3*, cecato et pulso a regno filio constantino sola regnauit *1. 4* 7 hic] ista *1. 4* fecit s. e. et] facto episcoporum synodo *1*, facta ep̄oporum synodo *4* eleuari igonas (yconas *4*) *1. 4* iussit] instituit *1. 4* 8 nikyforus] *2*, nikyφωρος *3*, nichiforus *1. 4* xxuii] xxuiii *4*

voluntatem patris coronatus est et regnavit cum patre annos VI et menses VIIII. post mortem vero patris rēg ann XIII et m̄ III.

Hic etiam dum adviveret legatos suos ad imperatorem Lotharium mittens filiam suam filio eius Ludovico regi dare promisit. sed dum ista geruntur, idem Theophilus comuni morte defunctus est XI kl. Feb. anno ab incarnatione domini DCCCXLII.

Michahel filius Theophili vivente patre rēg. ann̄ II.

2. *ex margine codicis Ambrosiani M 12 sup. saec. IX (supra p. 235).*

ad c. 585:

[A]b isto Gregorio [o]rdinatus episcopus sanctus Bonifacius martyr de [F]ulda.

post c. 593 in margine:

Severus ann. XVII. huius namque anno XI Beda presbyter dormivit. nec non et Carlus maior domus obiit. usque huc regnum Romanorum mansit ac stetit. Pippinus regnavit ann. XXVI. cuius quarto anno regni eius Carlus frater eius Rome tonsoratus est. nono vero anno idem Pippinus secundum morem Francorum electus est ad regem et unctus per manum sanctae memoriae Bonifacii archiepiscopi et in civitate Suessionis elevatus in regnum permittente atque consentiente Zacharia papa Romanae ecclesiae et Hildericus regno eiectus et clericus effectus.

ADDITAMENTVM IV.

CONTINVATIO CHRONICORVM BEDANORVM MINORVM CAROLINGICA PRIMA.

Chronica brevia finientia in Karolo magno et Karlomanno regnantibus simul, quae reperiuntur subiuncta gestis Francorum in codicibus Vaticano reginae n. 549 saec. XII et Caroloruhensi A 5 saec. XII et Vindobonensi n. 3334 saec. XV (cf. Krusch script. Merov. 2 p. 223), edita MG. SS. 13, 724 sub titulo *chronicon breve Alamannicum,* codices hi chronicorum Bedae minorum

Vaticanus Palatinus 973 saec. IX/X.
Vindobonensis 557 saec. XII.
Sangallensis 250 saec. IX.
Sangallensis 251 saec. IX, nobis *H.*
Sangallensis 570 saec. IX.
Parisinus 4860 saec. X, nobis *M.*
Einsidlensis 167 saec. IX, nobis *E.*

ita substituunt Bedanis extremis, ut haec desinant *c. 287* in Iustiniano II. continuantur autem in Palatino et Vindobonensi ad obitum Karoli magni, in Sangallensibus tribus ad Ludovici Pii annum sextum (ita edita sunt sub eodem titulo MG. SS. 13, 260), in Parisino 4860 et paullo aliter in Einsidlensi ulterius, ut infra eduntur. formas additamenti tres subiecimus adiecta item antiquissima, etsi haec ad Bedana non pertinet.

Annos adscriptos ad codices Bedanos *EHM* supra dedimus p. 328—333, quibus hi continuantur: finiunt Bedani Sangallensis in a. 4632, Parisini in a. 4642, Einsidlensis in a. 4639.

Vatic reg. 549 cet.:	*Palatinus 973, Sangallensis 251, cet.:*	*Parisinus 4860:*	*Einsidlensis 167:*
Pipinus senior annis XXVII.	IIIIDCLVIIII Pippinus senior annis XXVII.	IIIIDCLXVIIII Pippinus senior annis XXVII.	IIIIDCLXVI Pippinus senior ann. XXVII.
Huius XX anno Gotafrid dux mortuus est.	Huius XXII anno Cotafredus dux mortuus est.	Huius XXII anno Cotafredus dux deficiens mortuus est.	Huius XXII ann Cotafredus dux mortuus est.
Karlus annis XXVII.	IIIIDCLXXXVI Karlus (karolus *Pal.*) annis XXVII.	IIIIDCXCVI Karlus annis XXVII.	IIIIDCXCIII Karlus ann. XXVII.
Huius anno XVII obiit Beda presbiter Anglorum.	Huius anno XVII (xii 570) Beta (beda 251 *ante corr.*) prb Anglorum obiit.	Huius anno XXII° Beta presbyter Anglorum obiit.	Huius ann. XVII Beda prb Anglorum obiit.
Pipinus et Karlomannus annis X simul.	IIIIDCXCVI Pippinus (pipinus *251*[a]) et Karlomannus annis X simul.	IIIIDCCVI Pippinus et Karlomannus frater simul annis X.	IIIIDCCIII Pippinus et Karlomannus ann. XI.
Pipinus qui supra rex annis XVII.	IIIIDCCXIII Pippinus qui supra rex annis XVII.	IIIIDCCXXIII Pippinus qui supra solus, postquam in regem consecratus est, ann. XVII.	IIIIDCCXX Pippinus qui supra rex ann. XVII.
Huius an. II Bonefacius martir effectus est	Huius an. II Bonefatius martyr effectus est	Huius ann. II° Bonefacius martyr effectus est	Huius ann. III Bonefacius martyr effectus est
et hybernus grandis et durus.	et XIII hibernus grandis et durus.	et XIII° hibernus grandis et durus.	et XIII^{mo} hibernus grandis et durus.
Karlus et Karlomannus simul.	IIIIDCCXVII Karlus et Carlomannus simul an. IIII.	IIIIDCCXXVII Karlus et Karlomannus fratres et reges simul annis IIII^{or}.	IIIIDCCXXIII Karlus et Karlomannus annos simul iiii regnabant.
	IIIIDCCLXII Karlus qui supra annis XLV.	IIIIDCCLXX Karlus qui supra rex solus ann. XLIII.	
	qui XXX anno ad imperatorem a papa Leone consecratus (consecrā*** *251; hic finit Pal.*).	qui XIII° anno regni sui ad imperatorem a papa Leone consecratus est LXXXVIIII	
	IIIIDCCLXVIII Hludovigus annis VI (ui *erasum 251*).	IIIIDCCXCIII Hludwigus rex et imperator annis XXVII.	IIIIDCCXCIIII Ludouuicus annos XXVI.
		Huius ann. III Bernhartus rex Italiae occiditur.	
			IIIIDCCCXXVIIII Ludouuicus filius Hludouuici annos XXXVI.
			IIIIDCCCXL Karolus Hludouuici filius annos undecim.

Einsidlensis 167:

Ab Adam usque ad diluuium sunt anni IDCLVI.
a diluvio usque ad Abraham sunt anni CCXCII.
fiunt simul anni duarum aetatum IDCCCCXLVIII.
ab Abraham usque ad David suut anni DCCCCXLII.
fiunt anni simul trium aetatum IIDCCCXC.
A David usque ad Cyrum sunt anni CCCCLXXIII.
fiunt simul anni iiii aetatum IIICCCLXIII.

A Cyro usque ad nativitatem domini sunt anni DLXXXVIIII.
fiunt simul anni V aetatum IIIDCCCCLII.
Ab initio mundi usque ad Karolum sunt anni IIIIDCCXX.
fiunt simul anni ab initio mundi usque in praesens IIIIDCCLXVII.
Ab initio mundi usque ad obitum Karoli iunioris sunt anni IIIIDCCCXL[illegible]

Anno incarnationis domini DCCLIII Pippinus pater Karoli imperatoris apud Suessionis civitatem ex praefecto palatii rex constitutus est qui XVI abhinc auno interfecto VVaiphario duce Aquitanorum VIII idus Octob die apud Parisius obiit relictis superstitibus liberis et regni heredibus Karolo et Karlomanno. qui confestim post eius obitum, hoc est VI idus Octob, ambo reges a Francis constituti sunt, Karolus in Nobio ciuitate magno, Karlomannus autem in ciuitate Suaesionis sede patris sui. quarto post haec anno II non. Decemb. Karlomannus moritur sicque Karolus cum consensu omnium Franchorum rex constituitur. exactis deinde XXX annis imperiali benedictione sublimatur et XIIII^{mo} post haec anno V id. Feb sabbato hora diei tertia, anno aetatis suae LXXII^{do}, regni autem XLVII, imperii vero XIIII^{mo} ad Aquas Grani defunctus est. eodem autem anno Hluduuuicus Karoli filius suscepit imperium, qui XXVI regni sui anno XV k. Iul. in insula Hreni iuxta Palatium in Iggelinham in senectute bona die dominica: post quem Hludouuici filius et equivocus eius suscepit regnum, qui regnauit annos XXXVI, decessit anno incarnationis domini nostri Iesu Christi DCCCLXXVII V kl. Sept. sepultus est autem in monasterio Loresham. post hunc Karolus suscepit regnum, qui plenos XI suscepit annos post obitum patris sui regnavit et in XII^{mo} de hac luce decessit, anno incarnationis domini nostri Iesu Christi DCCCLXXXVIII.

ADDITAMENTVM V.

GENERATIONVM REGNORVMQVE LATERCVLVS BEDANVS CVM CONTINVATIONE CAROLINGICA ALTERA.

LIBRI ADHIBITI:

B = Bruxellensis n. 5413—5422 (minora praetermissa sunt).
C = Casinas n. 3 saec. IX.
M = Parisinus n. 4860 saec. X.
N = Monacensis n. 210 saec. IX/X (minora praetermissa sunt).
S = Sangallensis n. 878 saec. IX.
V = Vindobonensis n. 408 saec. XI (minora praetermissa sunt).

Qui sequitur laterculus generationum regnorumque hodie notus sub vocabulo chronici de sex aetatibus excerptum esse ex chronicis Bedanis maioribus intellegitur ex codice qui est inter optimos Bruxellensi n. 5413—5422, quoniam ibi cum praecedat similis laterculus compilatus, ut ipse ait, *secundum Eusebium*, huic quod praescribitur *secundum Hebraicam veritatem, ut alii dicunt*, Bedam indigitat. id ipsum confirmant et alia indicia et annorum mundi numeratio. scilicet annum, a quo sexta aetas incipit, nativitatis Christi tam Beda quam laterculus c. 102 numerant 3952. deinde Constantini Pogonati extremus cum Bedae sit 4639, in imperatoribus singulis laterculus a Beda recedit in his:

	Beda:	*laterculus:*	
Vespasianus	10 (9)	9	— 1
Traianus	19 (14)	14	— 5
Severus	17 (18)	18	+ 1
Aurelianus	5	6	+ 1
Probus et Tacitus . . .	7	5	— 2
Constantinus cum Galerio	32	21	— 11
Marcianus	7	6	— 1
Anastasius	28	27	— 1
Iustinus I	8	9	+ 1
Iustinianus I	38	39	+ 1
Iustinus II	13	11	— 2
Tiberius	7	4	— 3
Mauricius	21	20	— 1
Heraclius cum Heraclona	28	30	+ 2
Constantinus f. Constantini	28	27	— 1

Communes igitur cum habeat errores complures cum Bedanis libris deterioribus, scilicet a Iustiniano II transeuntibus ad Pippinum, post Severum cum hi magnopere in numeris varient, non mirum est ab ea inde aetate laterculi numeros passim a Bedanis differre. in universum ubi computamus, adiectis in illo ad laterculum Bedanum annis 6, detractis inde annis 28 cum numerus ille 4639 reducatur ad 4617, ad eum numerum additis annis, quos laterculus numerat a Constantini Pogonati morte ad Caroli magni annum trigesimum nonum, in quo finiunt libri tres Bruxellensis modo nominatus et Casinas et Casanatensis, vel ad annum quadragesimum secundum, in quo finiunt libri plerique, qui fiunt 126 vel 129, annus is Caroli efficitur mundi 4743 vel 4746, a quo quem laterculi ponunt 4759 vel 4761 ita recedit, ut differentiae in spatiis regnorum interpositis rem facile explicent. itaque dubium non est laterculum eum de quo agimus excerptum esse ex chronicis minoribus Bedanis formae eius, quam codices nostri *EHM* repraesentant.

Laterculus cum sit utilitatis admodum exiguae eaque sola fere contineatur in parte extrema, praeter duos codices Parisinum 4860 et Sangallensem n. 878 infra expressos reliqui numero multi breviter recensentur, extrema autem, quatenus nobis de iis constabat, infra referuntur.

Bambergensis E III 18 saec. XI (vol. 1 p. 622) f. 114—117. inscriptum: *adbreviatio chronicc.* pervenit ad a. Caroli magni a. XLII (Waitz MG. SS. 13, 224).

Bernensis n. 83 saec. X f. 77 (cf. MG. 13, 724). inscriptio nulla. pervenit ad Caroli magni a. XLII. extrema descripsi.

Berolinensis Phillippsianus n. 130 = 1832 saec. IX/X f. 78—80. inscriptum: *adbreviatio cronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII (*Verzeichniss der Meerman-Handschriften p. 292).*

Bruxellensis n. 5413—5422 saec. IX. post Isidori chronica maiora (vol. 2 p. 401) sequuntur f. 144—148 laterculi duo, alter excerptus ex chronicis Hieronymianis inscriptus: *numerus annorum ab initio mundi secundum Eusebium et ceteros usque in praesentem annum,* incipiens ita: *Eusebius Caesariensis dicit. sunt anni ab Adam usque ad diluvium II et CCXLII, a diluvio usque ad Abraham,* finiens ita: *a nativitate Christi usque ad praesens tempus computantur anni DCCCVIIII,* alter is quem edimus inscriptus: *in dei nomine series annorum ab initio mundi secundum Hebraicam veritatem ut alii dicunt.* pervenit ad Caroli magni a. XXXIX. contulit librum a me rogatus Franc. Cumont.

Casinas n. 3 saec. IX p. 109—112 inscriptus *de aetes (sic) mundi.* pervenit ad Caroli magni a. XXXVIIII. describitur liber in bibl. Casinensis vol. 1 (1873) p. 85, editus est laterculus in florilegio adiuncto p. 65 seq., ad quam editionem eum adhibui. *C*

Dijon n. 269 saec. XII f. 188. 189. inscriptum: *cronicae adbreviatio.* pervenit ad Caroli magni a. XL. extrema edita sunt apud Pertz *Archiv* 7, 272. 447.

Koblenz aliquando apud Goerresium n. 16 saec. IX/X, antea Treviris in sancti Maximini. inscriptum: *abbreviatio chronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII. extrema edita sunt apud Pertz *Archiv* 11, 291.

Montpellier n. 306 saec. IX. inscribitur *abreviatio chronicae per VI aetates.* pervenit ad a. 831 (vide infra p. 353). extrema mihi descripta sunt ab amico editaque apud Pertzium *Archiv* 7, 272.

Monacensis n. 210 saec. IX/X f. 4—7. inscribitur *adbreviatio chronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII, adscripto anno p. Chr. 818. contuli et potiora adnotavi. *N*

Parisinus n. 4860 saec. X (vol. 1 p. 363 c. 8). inscribitur *idem series brevis de sex aetatibus mundi.* pervenit ad obitum Ludovici Pii a. 840 (*vide* p. 353). huius libri descripti mihi a Girardo exhibui variam lectionem integram. extrema edita sunt apud Pertzium *Archiv* 7, 272. *M*

Parisinus n. 4883 A saec. XI. compilatio, de qua agitur MG. SS. 13, 725, finit in adbreviationem hanc perductam ad Caroli magni a. XLII addita computatione continuata ad a. 877 (infra p. 353). extrema edita sunt apud Pertzium *Archiv* 7, 272 et MG. SS. 13, 261. 725.

Parisinus n. 5009 saec. XIII. inscribitur: *abbreviatio chronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII. extrema edita sunt *Archiv* 11, 288.

Parisinus n. 5239 saec. XI. inscribitur: *adbreviatio cronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII.

Parisinus n. 5543 saec. XI f. 91. inscribitur: *abbreviatio chronicae.* continuatur manu eadem ad a. 1100. extrema edita sunt *Archiv* 11, 286.

Parisinus n. 7297 saec. XI. convenit plane cum Parisino 5239.

Parisinus n. 7361 saec. XII. inscriptio nulla. pervenit ad Caroli magni a. XLII.

Parisinus n. 12117 (vide vol. 2 p. 404) f. 105—108. pervenit ad a. 871 (vide infra p. 354). extrema prodierunt MG. SS. 2, 256.

Parisinus n. 18416 Caelestinorum n. 23 saec. XII. inscribitur: *abbreviatio chronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII. extrema edita sunt *Archiv* 11, 287.

Parisinus *nouv. acq. lat.* n. 456 Librianorum n. 44 saec. XII. videtur descriptus esse ex codice qui sequitur, certe inscriptio eadem est. Delisle *manuscrits Libri et Barrois* 1888 p. 81.

Parisinus *nouv. acq. lat.* n. 1615 Librianorum n. 90 (vide supra p. 237) f. 171. 172 saec. IX. incipit: *adbreviatio chronicae ubi mittenda sit.* pervenit ad Caroli magni a. XLII.

Petropolitanus λ. Q. v. Old. I 28 saec. XI fin. f. 108—110. inscribitur: *adbreviatio in chronica Bedae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII. extrema nobis descripsit W. Arndt.

Vaticanus reginae n. 775. pervenit ad Caroli magni a. XLII (MG. SS. 13, 224).

Romanus Casanatensis B. IV. 18 saec. IX (vide vol. 1 p. 751). inscribitur: *de aetatibus mundi.* pervenit ad Caroli magni a. XXXIX. postrema prodierunt *Archiv* 12, 404.

Romanus bibl. Victorii Emanuelis n. 1267 saec. XI (vide vol. 1 p. 357) f. 280. inscribitur: *adbreviatio chronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII. descriptam habui aetatem sextam.

Sangallensis n. 397 saec. IX p. 141—144. inscriptio nulla. pervenit ad Caroli magni a. XLII.

Sangallensis n. 732 saec. IX p. 142—154. inscriptio nulla. pervenit ad Caroli magni a. XLIII.

S Sangallensis n. 878 saec. XI p. 278—283. inscribitur: *adbreviatio chronicae.* pervenit ad Caroli magni a. XLII. descripsi totum et ad eum codicem potissimum libellum infra exhibui.

Sangallensis n. 899 saec. X p. 68—75. inscriptio nulla. pervenit ad Caroli magni a. XLII.

V Vindobonensis antea Admontensis n. 408 (hist. prof. 332; cf. MG. SS. 2 p 587) saec. XI/XII, sed folia quibus laterculus continetur 137. 138 ex alio libro avulsa paullo antiquiora videntur esse. inscribitur: *adbreviatio chronicae ubi mittenda sit,* ut est in Parisino *nouv. acq.* n. 1615. pervenit ad Caroli magni a. 42. edidit integrum libellum Kollar anal. Vindobonensia I (1761) p. 602, unde extrema repetita sunt MG. SS. 2, 256. adnotavi potiora.

Guelferbytanus Helmstadiensis n. 579 saec. IX f. 86 pars Isidori chronica maiora (v. vol. 2 p. 404) legitur scripta a manu alia extrema pars huiusce laterculi ab Heraclio ad obitum Caroli magni (vide infra p. 354).

1. Adbreviatio chronicae (*sic SNV*, item series brevis de sex aetatibus mundi *M*, de actes *[sic]* mundi *C*, *om. B*).
2. Aetas prima (*sic N*, a. pr. incipit *M*, *om. BSV*).
3. Adam cum esset CXXX annorum, genuit Seth.
4. Seth autem habens annos CV genuit Enos vivente Adam et habente annos (genuit e. u. a. et h. annos *om.* V^1) CCXXXV (uiuente . . . ccxxxu *similiaque quae sequuntur om: M*).
5. Enos quippe habens annos XC genuit Cainan vivente Adam et habente annos CCCXXV *(c. 5 om.* S^a*)*.
6. Cainan vero habens annos LXX genuit Malalehel vivente Adam et habente ann. CCCXCV.
7. Malalehel habens annos LXV genuit Iareth vivente Adam et habente annos CCCCLX.
8. Iareth autem habens annos CLXII genuit Enoch vivente Adam et habente annos DCXXII.
9. Enoch vero habens annos LXV genuit Mathusalam vivente Adam et habente annos DCLXXXVII.
10. et Mathusalam habens annos CLXXXVII genuit Lamech vivente Adam et habente annos DCCCLXXIIII (lxxiii *N*, lxxxiiii *B*, lxiiii V^1).
11. Lamech enim habens annos CLXXII (lxxii SV^1) genuit Noe.
12. Noe habens annos D genuit Sem.
13. Sem autem habens annos C diluvium factum (dulubium factus *C*) est
14. et hic perficitur numerus annorum millesimus sexcentesimus quinquagesimus sextus.
15. Aetas secunda.
16. Anno secundo post diluvium Sem annorum centum duorum genuit Arfaxath.
17. Arfaxath vero habens annos XXXV (xxu V^1) genuit Sale.
18. Sale autem habens annos XXX genuit Heber.
19. Heber habens annos XXXIIII genuit Falech.
20. Falech habens annos XXX genuit Reu.
21. Reu habens annos XXXII genuit Seruch.
22. Seruch habens annos XXX genuit Nachor.
23. Nachor habens annos XXVIIII genuit Thara.
24. Thara habens annos LXX genuit Abraham.
25. hic finitur numerus secundae aetatis habens annos (a. h. *C*) CCXCII
26. et fiunt simul anni duarum aetatum ĪDCCCCXLVIII.
27. Aetas tertia.
28. Abraham cum centum esset annorum, genuit Isaac.
29. Isaac autem habens annos LX (lxx *M*) genuit Iacob.
30. Iacob habens annos XC genuit Ioseph, qui vixit ann. CX
31. fueruntque ab eo usque ad egressionem filiorum Israhel ex Egypto per Moysen ducem anni CXLV

32. et ab egressione Israhelis usque ad Iosue anni XL.
33. ab (a *C*) Iosue ergo usque ad Othonihelem sunt anni XXVI
34. et ab Othonihele usque ad Aoth anni XL.
35. ab Aoth vero usque ad Debbora fiunt anni LXXX.
36. ab (a *C*) Debbora autem (et ad d. *M*) usque ad *(om. M)* Gedeonem (gedeon *M*) fiunt (sunt *M*) anni XL *(pro c. 35. 36* ab aoth gedeonem sunt anni xl *mediis omissis B)*
37. et a Gedeone usque ad Abimelech (fiunt *ins. M*) anni XL.
38. ab Abimelech enim usque Thola fiunt (sunt *M*) anni III.
39. a Thola quippe usque Iair anni sunt (fiunt anni *M*) XXIII.
40. a Iair vero usque Iepthe sunt anni XXII.
41. et de Iepthe usque ad Abessan (abesan *B*, ebessan *S*) fiunt anni VI (uii *S*).
42. de Abessa (abessan *C*, abesan *B*, ebessa *S*) autem usque ad Achialonem (achilonem *V*) sunt anni VII.
43. ab Achialone (achilone *V*) usque ad *(om. M)* Labdonem fiunt anni X.
44. a Labdone (lapdone *M*) vero usque ad Samsonem fiunt (sunt *CM*) anni VIII
45. et a Samsone usque (ad *ins. C*) Heli (fiunt *ins. M*) anni XX.
46. ab Heli enim usque ad Samuhelem sunt anni XL.
47. et a Samuhele usque ad Saulem sunt anni XII.
48. a Saule ergo ad David sunt anni XX.
49. hic perficitur numerus tertiae aetatis annorum DCCCCXLII
50. et fiunt simul anni (a. s. *C*) trium aetatum $\overline{\text{II}}$DCCCXC.
51. Aetas quarta.
52. a David usque ad Salomonem sunt (fiunt *M*) anni XL.
53. a Salomone autem usque ad Roboam computantur (-tatur *C*) anni XL.
54. et a Roboam usque ad Abiam sunt anni XXII.
55. ab Abia (autem *ins. M*) usque ad Asa (aasa *B*) fiunt anni III
56. et ab *(om. M)* Asa (aasa *B*) usque ad Iosaphat (sunt *ins. M*) anni XLI.
57. a Iosaphat autem usque ad *(om. M)* Ioram sunt (fiunt *M*) anni XXV.
58. de Ioram usque ad Azariam (azachariam *B*) fiunt (sunt *M*) anni VIII.
59. et ab Azaria (azacharia *B*) usque ad Athaliam (-lia *C*) fit annus unus.
60. ab Athalia enim usque ad Ioam sunt anni VI.
61. a Ioa vero usque ad Amasiam sunt (fiunt *M*) anni XL.
62. et ab Amasia usque ad Oziam sunt anni XXVIIII.
63. ab Ozia enim usque ad Ioatham (ionatham *B*) fiunt (sunt *C*) anni LII.
64. de Ioatham autem (uero *M*) usque ad Achaz sunt anni *(om. M)* XVI.
65. et ab Achaz usque ad Ezechiam sunt anni XVI.
66. ab Ezechia ergo (uero *M*) usque ad Manassen (mannassen *BC*) sunt anni XXVIIII.
67. a Manasse (mannasse *B*, manase *M*) vero usque ad Amon (ammon *BC*) sunt anni LV.
68. ab Amon usque ad Iosiam fiunt (sunt *M*) anni duo.
69. et de Iosia usque ad Ioachim sunt (fiunt *M*) anni XXXI (xxi *M*).
70. a Ioachim usque ad Sedechiam (-ciam *C*) sunt anni *(om. M)* XI.
71. de Sedechia (-cia usque *C*) ad Nabuchodonosor anni XI *(c. 71 om. M)*.
72. hic finitur numerus quartae aetatis continens annos CCCCLXXIII
73. et anni quattuor aetatum fiunt simul $\overline{\text{III}}$CCCLXIII.
74. Aetas quinta.
75. Sunt anni quintae aetatis usque ad Cyrum XXX.
76. a Cyro usque ad Cambisem sunt anni XXX.
77. a Cambise (-sen *C*) usque ad Darium (fiunt *ins. M*) anni VIIII.

78. a Dario usque Xerxen (xersen *BCM*. sunt *ins. M*) anni XXXVI.
79. a Xerxe (xerse *BCM*) usque ad Artarxerxen (artarxersen *BM*. artarxensen *C*) sunt (fiunt *M*) anni XXI.
80. et de Artarxerxe (artarxerse *BM*, artarxense *C*) usque ad Darium sunt anni XL.
81. a Dario usque ad *(om. C)* item Artarxerxen (artarxersen *BCM*) fiunt *(om. CM)* anni XVIIII.
82. ab Artarxerxe (ab artarxerse autem *B*, ab artaxerse autem *CM*) usque item (ad *M*) artarxerxe (artarxerse *C*, artaxersen *M*) fiunt anni XL
83. et ab Artarxerxe (artarxerse *BC*, artaxerse *M*) usque (ad *ins. C*) Arsen (sunt *ins. M*) anni XXVI.
84. ab Arse (arxe *N*) vero usque ad Darium fiunt (sunt *M*) anni IIII.
85. a Dario autem usque ad Alexandrum sunt anni VI.
86. ab Alexandro enim usque ad Ptolomeum (ptolemeum *C*, tholomeum *B*) sunt anni V.
87. et de Ptolomeo (tholomeo *B*) usque ad Philadelphum fiunt anni XL.
88. a Philadelpho usque ad Euergetem (euergietem *B*, euergentem *C*. sunt *ins. M*) anni XXXVIII (xxuiii *V*[1]).
89. ab Euergete (euergiete *B*, ergente *C*) autem usque ad Philophatorem (-patorem *CM*) fiunt anni XXVI.
90. a Philophatore (-patore *CMN*) enim ad Epyphanem sunt anni XVII
91. et de Epyfane usque ad Phylometorem anni XXIIII.
92. a Phylometore quidem usque item ad Euergeten (ebergetem *C*, euergitem *M*) anni XXXV.
93. et ab Euergete (euergiete *B*, ergete *C*) usque ad Soterem sunt anni XXVIIII.
94. a *(om. M)* Sotere (satore *S*) usque ad Alexandrum (fiunt *ins. M*) anni XVII.
95. ab Alexandro vero *(om. M)* usque ad Ptholomeum (thol- *B*) fiunt anni X.
96. a Ptolomeo (thol- *B*) usque ad Dyonisium (sunt *ins. M*) anni VIII.
97. a Dyonisio vero usque ad Cleopatram sunt anni XXX
98. et a Cleopatra usque ad Iulium Cesarem (sunt *ins. M*) anni duo.
99. a Iulio usque ad Octavianum Augustum sunt anni V
100. et ab Octaviano Augusto usque ad Christum fiunt anni XLII.
101. hic finitur quinta aetas annos habens DLXXX (*sic BCMV*[1]. dlxxxx *S*. dlxxxuiiii *NV*[2]).
102. et fiunt simul anni quinque aetatum $\overline{\text{III}}$DCCCCLII.
103. Aetas sexta.
104. A nativitate domini nostri Iesu Christi usque ad Tiberium numerantur anni XIIII.
105. a Tiberio vero usque ad passionem Christi fiunt (sunt *MC*) anni XVIII
106. et a Christi passione (p. chr. *M*) usque ad Gaium fiunt anni V.
107. a Gaio (vero *ins. M*) usque ad Claudium (sunt *ins. M*) anni IIII
108. et a Claudio usque ad Neronem fiunt anni XIIII.
109. a Nerone vero usque ad Vespasianum sunt anni XIIII
110. et de Vespasiano usque ad Titum anni VIIII (uiii *V*[1]).
111. de (a *CM*) Tito vero usque ad Domitianum (sunt *ins. M*) anni duo
112. et a Domitiano usque ad Nervam (fiunt *ins. M*) anni XVI.
113. a Nerva usque ad Traianum fit annus unus.
114. a Traiano quidem usque ad Adrianum (sunt *ins. M*) anni XIIII (sic *BCMSV*, xuiiii *N*).
115. ab Adriano usque ad Antoninum (antonium *B*) fiunt anni XXI.
116. (et *ins. C*) ab Antonino usque ad item Antoninum (antonium *B*, sunt *ins. M*) anni XXIII.
117. ab Antonino autem usque ad Commodum fiunt anni XVIIII.

118. a Commodo enim usque ad Helvium Pertinacem (sunt *ins. M*) anni XIII (xiiii *B*)
119. et *(om. M)* de Helvio usque ad Severum fit annus unus.
120. a Severo usque ad Antoninum Caracallam (-lum *M*) sunt anni XVIII.
121. ab Antonino Caracalla usque ad Macrinum (fiunt *ins. M*) anni VII.
122. a Macrino vero usque ad Aurelium fit annus unus.
123. et de Aurelio usque ad Alexandrum (sunt *ins. M*) anni IIII.
124. ab Alexandro usque (ad *ins. C*) Maximinum (maximum *B*) fiunt anni XIII.
125. a Maximino (maximo *B*) quoque usque ad Gordianum (sunt *ins. M*) anni III.
126. a Gordiano ad Philippum (fiunt *ins. M*) anni VI
127. et a Philippo usque ad Decium (sunt *ins. M*) anni VII.
128. a Decio (vero usque *ins. M*) ad Valerianum (fiunt *ins. M*) anni III.
129. a Valeriano usque ad Claudium (sunt *ins. M*) anni XV.
130. a Claudio enim usque ad Aurelianum (fiunt *ins. M*) anni duo.
131. ab Aureliano usque ad Probum fiunt (sunt *M*) anni VI.
132. a Probo (autem usque *ins. M*) ad Carum (fiunt *ins. M*) anni V
133. et a Caro usque ad Diocletianum (sunt *ins. M*) anni II.
134. a Diocletiano (diocletio *C*) vero usque ad Constantinum anni fiunt (sunt anni *M*) XX.
135. de Constantino usque ad Constantium (fiunt *ins. M*) anni XXI (*sic SVNC*, xxx *M*).
136. a Constantio usque ad Iulianum (sunt *ins. M*) anni XXIIII
137. et a Iuliano usque ad Iovianum (iuuianianum *B*, fiunt *ins. M*) anni duo.
138. a Ioviano (iuuiniano *B*) ergo (uero *M*) usque ad Valentinianum fit annus I.
139. de Valentiniano usque ad Valentem (sunt *ins. M*) anni XI
140. et de Valente usque ad Theodosium (fiunt *ins. M*) anni IIII.
141. a Theodosio vero usque ad Archadium (sunt *ins. M*) anni XVII.
142. ab Archadio usque ad Honorium anni (fiunt *ins. M*) XIII.
143. ab Honorio usque ad Theodosium (sunt *ins. M*) anni XV.
144. a Theodosio usque ad Marcianum (mastianum *B*, fiunt *ins. M*) anni XXVI
145. et a Marciano (mastiano *B*) usque ad Leonem (sunt *ins. M*) anni VI (uii *N*).
146. a Leone vero usque ad item Leonem (fiunt *ins. M*) anni (ui a l. u. u. ad i. leonem *om. V*) XVII.
147. item a Leone (item leo *V*) usque ad Zenonem (fit *ins. CM*) annus I
148. et de Zenone usque ad Anastasium fiunt anni XVI.
149. ab Anastasio vero usque ad Iustinum (iustinianum *C*) anni sunt (s. a. *CM*) XXVII (xxui *B*)
150. et a Iustino usque ad Iustinianum (sunt *ins. M*) anni VIIII (uiii *M*).
151. item a Iustiniano usque ad Iustinum sunt anni XXXVIIII (xxxuiii *M*, xxuiiii *B*).
152. item a Iustino usque ad Tiberium (fiunt *ins. M*) anni XIII (xui *V*).
153. a Tiberio usque ad Mauricium fiunt (sunt *M*) anni IIII (iii *B*).
154. a Mauricio usque ad Focam sunt (fiunt *M*) anni XX.
155. a Foca usque ad Heraclium (sunt *ins. M*) anni VIII.
156. ab Heraclio usque ad Constantinum sunt (fiunt *M*) anni XXX (anni XXX *et sequentia ad c. 158* constantinum *om. V*).
157. a Constantino patre usque ad Constantinum (-tino *C*, -tium *SM*) filium fit annus I.
158. item a Constantino usque ad Constantinum fiunt anni XXVII (xuii *V*).
159. a Constantino usque (ad *ins. CM*) Iustinianum (sunt *ins. M*) anni XVII (xuiii *C*).

inter c. 159 et 160 inserit Bernensis n. 83:

a Iustiniano usque ad Leonem anni X
et a Leone usque ad Tyberium anni III.

a Tyberio usque ad Iustinianum anni VII.
a Iustiniano usque ad Philippicum anni VI.
a Philippico usque ad Anastasium anni I et menses VI.

160. a Iustiniano usque ad Pippinum (pipinum *B et sic deinceps*) seniorem fiunt anni II.
161. (et *ins. C*) a Pippino seniore usque ad Carolum (carlum *B*, karlum sunt *M*) anni XXVII.
162. a Carolo (karlo *M*) usque ad Pippiuum et Carlomannum (fiunt *ins. M*) anni XXVII.
163. et *(om. C)* a Pippino et Carlomanno (carlemanno *B*) usque dum Pippinus rex *(om. V)* constitutus est, fiunt anni X.
164. a Pippino vero usque ad Carlum et Carlomannum anni XVII
165. et a Carlo et Carlomanno usque ad Carlum fiunt anni IIII.

codd. BCNSV aliique:

166. et inde domnus (dominus *B*) Carolus solus regnum suscepit et deo protegente gubernat usque in praesentem annum (annum *om. B*, dcccx^{uiiii} incarnationis domini *ins. N*)[1] feliciter, qui est annus regni eius XLII (xxxuiiii *BC*)[2], imperii (-rium *C*) autem VIIII (uii *BC*)[3].
167. Sunt autem totius summae ab origine mundi anni usque in praesentem annum IIIIDCCLXI (iiiideeluiiii *C*, iiiideelxxi *N*, iiii *rel. om. B*)[4].

cod. M:

166. a Karlo vero rege et imperatore usque ad Hludouuicum regem et imperatorem sunt anni XLIII.
166[a]. a Hludouuico rege et imperatore usque ad obitum eius sunt anni XXVII.
167. Sunt autem anni totius summae ab origine mundi usque in presentem annum IIIIDCCXCII, ab incarnatione domini Iesu Christi DCCCXL.

Montpellier n. 306:

166. a Carlo usque ad Ludovvicum anni XLVI.
166[a]. a Ludowicho usque ad praesentem annum, qui est annus domini DCCCXXXI, anni XVII (*sic Arch.*, xxuii addmn *apogr. mihi missum*).
167. colleguntur a principio mundi usque ad praesentem annum domini anni IIIIDCCLXXXII (4781 *Arch.*).

cod. Parisinus 4883 A:

166. Cuius regni anno XLII, imperii vero VIIII complentur anni ab Adam IIIIDCCLXI.
166[a]. inde usque ad Hludovicum imperatorem anni V.
166[b]. a Hludovico imperatore ad Karolum regem anni XXVII.
167. cuius regni annus nunc agitur XXXVII, completis a mundi initio annis IIIIDCCCXXVIIII, quorum numerositas extat iuxta Grecam supputationem VILXXVII. sunt igitur ab initio mundi usque in annum presentem secundum Hebraicam veritatem IIIIDCCCXXVIIII, secundum Grecorum vero supputationem sive iuxta LXX interpretes VILXXVII, qui est annus ab incarnatione domini

---

[1]) DCCCX *inserunt Berolinensis Phill.* 1832, *Confluentinus Goerresianus manu recentiore, Parisini duo 5239. 7297.* [2]) *retinui numerum in plerisque libris traditum: substituunt* XXXVIIII *cum Casinati et Bruxellensi Casanatensis*, XL *Divionensis*, XLIII *Sangallensis 732.* [3]) *Sic plerique, etiam Divionensis:* septimus *cum Casinati et Brux. Casanat.*, X *Sangallensis 732.* [4]) *Sic plerique;* IIIIDCCLVIIII *cum Casinati Casanat.;* IIIIDCCXLI *Petropolitanus;* IIIIDCCLXII *Berolinensis Phill., Parisinus 5239, Sangallensis 732;* IIIIDCCLXV *Paris. 7297;* IIIIDCCCXIIII *Divionensis;* VXXXI *Parisinus 5009.*

DCCCLXXVII, indictione X, regnante gloriosissimo rege Karolo anno XXXVII, imperii vero II.

cod. Paris. 12117:

166. Karolus regnavit annis XLII.
166[a]. Hludovicus regnavit annis XXVII
166[b]. et inde domnus Karolus accepit regnum et deo protegente gubernavit annis XXXI.

Guelferbytanus Helmstad. n. 579:

166. a Carlo usque ad Hludouicum anni XLVII.
166[a]. quod erat anno incarnationis domini DCCCXIIII, in quo Carlus obiit V kal. Febr., anno felicissimae vitae suae septuagesimo primo et regni eius in Francia quadragesimo VII, subacta Italia XLIII, imperii quoque anno XIIII.
167. sunt autem totius summae ab origine mundi usque in praesentem annum DCCCXX incarnationis domini anni $\overline{IIII}$DCCLXXII.

LATERCVLI

CONSVLVM VRBIS ROMAE

I. FASTI THEONIS ALEXANDRINI A. CXXXVIII—CCCLXXII. ED. H. VSENER.
II. FASTI VERONENSES A. CCCCXXXIX—CCCCXCIV.
III. FASTI AVGVSTANI A. CCCLXXVIII—CCCCXCVIII.
IV. FASTI HERACLIANI A. CCXXII—DCXXX. ED. H. VSENER.

IMPERATORVM ROMANORVM

I. LATERCVLI ADIVNCTI CODICI THEODOSIANO.
II. EXPOSITIO TEMPORVM HILARIANA A. CCCCLXVIII.
III. LATERCVLVS FINIENS IN IVSTINO I.
IV. LATERCVLVS MALALIANVS FINIENS IN IVSTINO II.
V. LATERCVLI REGVM ET IMPERATORVM AB ASTRONOMIS ALEXANDRINIS CONDITI. ED. H. VSENER.
1. HERACLIANVS IN PHOCA DESINENS.
2. LEONINVS IN MICHAELE I. DESINENS.
3. ACEPHALVS AD LEONEM VI. DEDVCTVS.

REGVM VANDALORVM ET ALANORVM

REGVM VISIGOTHORVM

LIBRI ADHIBITI:

AD FASTOS THEONIS ET HERACLIANOS:

L = Leidensis n. 78 scr. inter a. 813/20.
M = Florentinus Laur. 28,12 scr. saec. XIII/XIV.
F = Florentinus Laur. 28,26 scr. inter a. 886/912.

AD FASTOS VERONENSES:

C = Veronensis bibl. capit. n. LV (53) saec. V.

AD FASTOS AVGVSTANOS:

C = Augustanus bibl. publ. n. 223 saec. XV.

AD LATERCVLOS IMPERATORVM CORPORIS THEODOSIANI:

T = Taurinensis a II 2 saec. c. VII.

AD HILARIANA:

C = Matritensis univ. n. 134 saec. XIII.

AD LATERCVLVM FINIENTEM IN IVSTINO I:

C = Vaticanus 3339 saec. X.
Z = Vaticanus 1984 saec. X.
B = Bernensis n. 180 saec. XI.
A = Mediolanensis Ambrosianus C 72 inf. saec. XI.
V = Vaticanus n. 341 saec. X.
W = Vaticanus n. 1979 saec. XI/XII.

AD LATERCVLVM MALALIANVM:

C = Vaticanus Palatinus n. 277 saec. VIII.

AD LATERCVLOS HERACLIANVM LEONINVM ACEPHALON:

L, *M*, *F* } vide supra ad fastos Theonis.

AD LATERCVLVM REGVM VANDALORVM ET ALANORVM:

R = Reichenaviensis libri deperditi apographa duo consentientia.
Rp = Parisinus n. 4860 saec. X } descripti ex Reichenaviensi.
Rv = Augustanus Vindelicus saec. XV } descripti ex Reichenaviensi.
M = Matritensis n. 134 saec. XIII.
O = Osmensis deperditi apographum Perezianum.

AD LATERCVLVM REGVM VISIGOTHORVM:

A = Vaticanus reginae n. 1024 saec. VIII.
S = Soriensis liber deperditus.
C = Parisinus 4667 saec. IX.
H = Havniensis n. 805 saec. XIV.
P = Parisinus 4668 saec. IX.
Q = Parisinus 4418 saec. IX.
R = Parisinus 1557 saec. X.
T = Conimbricensis.
D = Matritensis Legionensis.
O = Ovetensis liber deperditus saec. XII.

LATERCVLI CONSVLVM VRBIS ROMAE.

Ex laterculis consulum urbis Romae qui supersunt supra edidimus una cum annalibus chronicisve suis quos comprehendunt consularia Constantinopolitana quae nos appellavimus, vulgo dicti fasti Hydatiani (1 p. 197—249; de fastis egimus p. 199), ubi item reperies fastos insertos chronico paschali Graece scripto ad a. usque 394; consularia Italica, quibus continentur qui dici solent fasti Vindobonenses priores et posteriores (1 p. 249—339; de fastis egimus p. 254); chronica Prosperi (1 p. 341—499; de fastis egimus p. 352); Marcellini comitis (2 p. 37—108); Cassiodori Senatoris (2 p. 109—161), cuius fasti ab antiquioribus passim laudantur sub nomine compilatoris chronici Cassiodoriani Mariani Scoti iidemque sunt fasti Oxonienses Relandi (vide vol. 2 p. 119); Victoris Tunnunensis et Iohannis Biclariensis (2 p. 163—220); Marii Aventicensis (2 p. 225—239). similiter antea editi sunt fasti commentariis inserti paschalibus, scilicet paschali codicis Cizensis (1 p. 501—510); tractatui Victoris Aquitani cum continuationibus suis (1 p. 667—735), in his Hieronymiana a Pontaco edita (1 p. 674) et Cassiodoriana (1 p. 675); paschalibus duobus codicis Vaticani reginae 2077 (1 p. 739—750). remanent in hac syllogae parte edendi laterculi consulum nomina recensentes nulla rerum gestarum notitia adiecta. sed ex his quoque qui aetatem tulerunt lapidibus inscripti, in his praecipue Capitolini a chronicorum corpore alieni sunt; item laterculus insertus chronographiae a. 354 cum ipsa iam prodiit vol. 1 p. 50—64. — Consulum laterculus chronicorum Eusebianorum volumini priori insertus teste auctore in praefatione (vol. 1 p. 6: *post quod . . . disponam qui a Iulio Caesare et ab Augusto ordine succedentes imperatores fuerunt nec non consules qui annui interea extiterunt*) absumptus est in hiatu magno textus Armeniaci, per quem perdidimus tam extremam partem libri prioris quam posterioris principium. Hieronymus chronicis suis fastos consulares nullos inseruit, neque eius est nominum series ad liberae rei publica tempora rediens, quam in serie regum inter reges imperatoresque Romanos interposuit qui chronica ea edidit Venetiis a. 1483 eumque secuti posteriores, neque a diligentissimo Pontaco neque a me in ullo codice inventa (cf. vol. 1 p. 141 adn.) et omnino tumultuarie adiecta saeculo XV, nihilominus infra in adnotatione apposita, quoniam abest ab editione Schoeniana [1]). — Codex

[1]) 'Romae post reges exactos consules quotannis bini creati et in maxima urbis calamitate quandoque 'etiam creabatur dictator. — Brutus primus consul. — Lucius consul. — Largus dictator primus. — Titus 'Publius et Marcus Gneus. — Tribuni X viri loco consultuu *[sic]* fuerunt instituti. — Camillus dictator. — 'Titus Quintius dictator. — Gaius Martius. — Marcus Valerius. — Mamlius *(sic)* Decius. — Papirius con'sul. — Fabius Quintus Detius consul. — Dolobella Domitius. — Haemilius consul. — Marcus Curius 'consul. — Geuntius *[sic]* consul. — Appius Claudius. — Gneus Caius. — Actilius Regulus. — Haemylius 'Fabius. — Lucatius consul. — Sompronius *[sic]* Valerius. — Fulvus. — Lucius Gaius. — Scipio Flamminius. — 'Paulus Terentius. — Scipio Affricanus. — Quintus Flamminius. — Marcus Cato. — Tyberius Graccus. — 'Publius Longinus Licinius. — Lucius Paulus Haemilius. — Lucius Aulius Lycinius. — Lucius Censorinus 'Marcs *[sic]*. — Servius Flaccus Fulvius Quintus. — Lucius Caelius Metellus Quintus dictus. — Fabius Quintus 'Marcus. — Publius Lucius Calphurnius. — Caius Quintus Scipio Manlius. — Iulius Lucius Marcus. — 'Silla Marius Caius. — Pompeius Marcellus'. — Haec, quae absunt ab editione principe, relata sic in editione Veneta a. 1483, editor Basileensis a. 1549 adnotat, cum corruptisima essent, emendavisse se ex T. Livio.

capituli Albensis n. 29 saec. VIII, de quo antea (vol. 2 p. 396) dixi, f. 69 sub titulo *in Christi nomine incipit laterculus consolaris quem fecit vir religiosus Iheronimus presbiter ex retorice gramatico, qui curiose adunatos multorum laterculos, id est Ebreos Grecos atque Latinos, in unum conspigit* [sic], quae habet (ea descripta misit Henricus Omont) tanto hiatu quod dignum sit non affert, ut recte ait Rossius (inscr. chr. urb. Rom. I p. LVIII): scilicet postquam de aetatibus mundi auctor vulgaria exposuit secutus fere epilogum Hieronymianum et anni, in quo Hieronymus finit, Valentis XIV meminit, ita pergit: *ex hoc in ordine consule* [sic] *numerabis. tum* (cod. *tu*) *de temporibus nativitatis vel passionis domini nostri Iesu Christi de utraque* et de eo argumento pauca affert, sed insolita[1]). finit tractatus in notitia de Hieronymo ipso sumpta ex libello eius de viris illustribus extremo: *Iheronimus presbiter natus patre Eusebio . . . . confinium fuit.* — 'Chronicon Anglosaxonicum a Christo ad a. 1002 cum fastis consula'ribus', quod secundum catalogum editum continetur codice n. 161 collegii Trinitatis Dubliniensis, vere chronicon est Anglosaxonicum descriptum ex codice musei Britannici Cottoniano Oth. B XI (cf. Hardy in praef. ad mon. Britann. vol. 1 p. 77) neque insunt in eo volumine, id quod confirmavit mihi quaerenti R. Atkinson, fasti consulares.

Non multa igitur restabant, quae huic capiti insererentur, scilicet ex Latinis fasti consulares Veronenses a. 439—494 et Augustani a. 378—498. Graeca quamquam a monumentis Germaniae procul habentur non sine iusta causa (nam sylloge nostra cum iam graviter laboret magnitudine sua et infinitate, tota pessumdaretur admissis copiis Byzantiorum seorsum omnino tractandis), nihilominus in hoc caput recepti sunt laterculi duo consulares Graece scripti Theonianus (vulgo fasti Florentini minores) et Heraclianus (vulgo fasti Florentini maiores). evenit autem non tam bona fortuna quam optimi amici acumine et sollertia, ut eos et utilissimos et male adhuc neglectos una cum laterculis imperatoriis adiunctis publicari mihi daretur. scilicet hanc operis partem in se recepit Hermannus Usener Bonnensis et studiis diuturnis et ingenita sagacitate ad tabulas has illustrandas optime paratus.

---

[1]) Iesum auctor ait natum esse a. 8 p. Chr., obiisse a. 41 sic: *VIII kalendas Ianuarias nascitur in Bethlem Iudeae sub Herode rege Carullo et Quintiniano consulibus . . . XV kalendas Apriles conpreenditur anno XXXII preside Pontyo Phylato, imperante autem Thyberio Chesare, Gaiho vero Chesare paterno et Nivio Saturnino consulibus.*

I.

FASTI THEONIS ALEXANDRINI

A. CXXXVIII—CCCLXXII

ED. H. VSENER.

Instrumentum temporum definiendorum haud spernendum ex fonte longe a tritis historiae semitis remoto accedit. astronomi Graeci cum ad studiorum usum quotidianum supellectilem tabularum manualium (*προχείρους κανόνας* illi dicunt) conderent, oportuit eos etiam laterculos adiungere, quibus inspectis facile quicquid in caelo ab aliis sive loco sive tempore disiunctis observatum esset, ad suum computum revocarent. qua causa consentaneum est simul atque tabulae manuales ab astronomis conpositae sunt, etiam locorum gravissimorum secundum caeli positionem definitiones[1]) et regum sive eponymorum, quorum mentio ab antiquioribus siderum spectatoribus fieri solebat, indices accurata temporum notatione idoneos additos esse.

Sic natus est canon qui dicitur astronomicus, cuius ipsa indoles certum est originis indicium. mensura temporis annus Aegyptiacus est solaris ac mobilis dierum CCCLXV: igitur ante annum c. 26 a. Chr., quo Alexandrini bissexto intercalato annos intra certos fines coercere coeperunt, tabularum illarum fundamentum oportet in Aegypto iactum esse. deducuntur tempora ab anno primo Nabonasari Assyriorum regis i. e. a d. XXVI m. febr. a. 747 a. Chr. quod cur ita institutum sit, Ptolemaeus verbis non obscuris syntaxeos III 6 explicat hisce: *εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ναβονασάρου βασιλείας . . ., ἀφ' οὗ χρόνου καὶ τὰς παλαιὰς τηρήσεις ἔχομεν ὡς ἐπίπαν μέχρι τοῦ δεῦρο διασωζομένας.* igitur astronomis Graecis Chaldaeorum observationes, quibus quidem tuto uti liceret, Nabonasaro antiquiores praesto non erant, eaque causa hoc regnum primum erat unde temporum tabulam repetebant. fabulosae autem antiquitatis, quam mathematicorum levitas iactabat, Graeculorum credulitas etiam augebat[2]), reliquias illi non curaverunt. Assyrios excipiunt reges Persarum, quorum agmen Alexander Macedo ita claudit, ut primus ei annus non ille assignetur quo Darium III regno exuit (a. Nabon. 418), sed is quo urbem Alexandriam condidit (a. Nab. 417 inde a d. XIV m. nov. 332 a. Chr.)[3]). etiam apertius eo quod inter Alexandrum duosque eius heredes et imperatorum Roma-

---

[1]) Huiusmodi tabulas geographicas, quales sunt in codice Leidensi f. 66 sqq. et Laurentiano f. 51 sqq., a Ptolemaeo ac Theone inter apparatum manualem relatas fuisse exstant ipsorum testimonia, Ptolemaei in prolegomenis tabularum (vide p. 360, 4) p. 1 *περιέχουσι δὲ οἱ μὲν πρῶτοι κανόνες τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐπισημοτέρων πόλεων τὰς κατὰ μῆκος καὶ πλάτος ἐποχάς* cf. p. 4 *ἐπισκεψάμενοι διὰ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ κανονίῳ παρακειμένων τῷ ὑποκειμένῳ τόπῳ τῆς κατὰ πλάτος τοῦ ἰσημερινοῦ ἀποχῆς μοιρῶν τὸν ἔγγιστα τούτων ἐχόμενον παράλληλον*, Theo in comm. ampl. (p. 360, 2) I 2 (V 293ʳ M 41ᵛ) *ἐκτίθεται οὖν* (Ptol.) *εἰς τοῦτο πρῶτον κανόνιον περιέχον τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς βορειοτέρας οἰκουμένης ἐπισημοτέρων πόλεων τὰς ὀνομασίας, παραθεὶς αὐταῖς ἐκ τῆς συντεταγμένης αὐτῷ γεωγραφικῆς πραγματείας ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου σελιδίου τὰς κατὰ μῆκος αὐτῶν ἐποχάς, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου τὰς κατὰ πλάτος.* [2]) Cf. Porphyrius Simplicii in Arist. de caelo p. 506, 13 Heib. Simplicius ibid. 117, 26 Cicero de divin. I 19, 36 Plinius n. h. VII 193 Iamblichus Procli in Pl. Tim. p. 31, 24 al. vide Henrici Martini de his fabulis dissertationem *Mémoires présentés à l'acad. des inscrr.* VI 2 (1864) p. 295 sqq. [3]) Cf. L. Ideler *Histor. Untersuchungen über die astron. Beobachtungen der Alten* p. 62 *Handbuch der Chronologie* I p. 114. 122.

norum ordinem soli Aegyptiorum reges Ptolemaei interponuntur, apparet in Aegypto agitasse qui primi has tabulas in usum astronomorum condiderunt.

Sunt quorum in his tabulis tempora notentur siderum observatores:

ad Artaxerxem I adscribitur L 54ʳ *τὰ κατὰ Μέτωνα καὶ Εὐκ[τήμονα]*
ad Ptolemaeum I Lagi L 54ᵛ *ἐπὶ τοῦτον τὸν Πτολεμαῖον ἦν Τιμόχαρις*
ad Ptolemaeum VII Euergeten II L 64ᵛ *[ἐπὶ] τούτου ἦν Ἵππαρχος*[1]
ad Antoninum Pium L 64ᵛ *ἐπὶ τούτου τὸν κανόνα ἔγραψεν Πτολεμαῖος*
ad Diocletianum L 55ᵛ *ἐπὶ τούτου ὁ Πάππος ἔγραψεν.*

vides eos saltem qui has adnotationes adposuerunt, originem tabularum a Claudio Ptolemaeo repetivisse. ac sane sylloge *προχείρων κανόνων* a Ptolemaeo edita dubitari nullo modo potest quin quamvis (idque non semel) retractata his duobus exemplis vetustis quibus nitimur servetur. neque enim solum Theo Alexandrinus *ὑπόμνημα εἰς τοὺς Πτολεμαίου προχείρους κανόνας* quinque libris scripsit[2]), qui hodieque in bibliothecarum umbra latent, et in breviore commentario Ptolemaeum auctorem significat[3]), sed extant hodieque et edita sunt prolegomena quibus Ptolemaeus ipse Syro suo consilium et usum tabularum explanavit[4]); unde constat iam Ptolemaeum in tabulis manualibus ab excessu Alexandri magni, non ab anno primo Nabonasari, ut in syntaxi fecerat, siderum tempora repetivisse[5]). tamen ante Ptolemaeum iam tabularum manualium usum fuisse colligo ex Theonis commentario ampliore, ubi I 10 (V f. 301ʳ M 49ʳ) Serapionis *προχείρους κανόνας* his verbis memorat: *διὸ καὶ ὁ Σεραπίων* [fort. addendum *διὰ*] *τοῦ εἰς τὸν πρόχειρον ἑαυτοῦ σχολίου ἀφαιρῶν ἀπὸ τῶν παρακειμένων ἐν τῇ ὀρθῇ σφαίρᾳ*[6]) *ἑξηκοστῶν τὰ παρακείμενα ἐν τῇ ιζ μοίρᾳ τοῦ σκορπίου ᾱ δ̄, ὅταν πλείω τῶν τοσούτων τυγχάνωσιν, τῶν λοιπῶν λαμβάνει τὸ τέταρτον, τοῦ Πτολεμαίου ἐν* [*δὲ ἐν* VM] *τῷ πρὸς Σύρον* [p. 5 ed. H.] *τὸ τοσοῦτον ὡς ἀδιάφορον παρεῶντος.* agitur illic de horis civilibus in aequinoctiales et contra mutandis, cui conputo tabulis non solum siderum sed etiam urbium opus est[7]): ergo etiam in Serapionis sylloge geographicas tabulas

1) Confirmat Ptolemaeus synt. VII 2 p. 12 sq. Halm. *τὸ ν̄ ἔτος τῆς τρίτης κατὰ Κάλλιππον περιόδου* (coepit d. XXVI m. iun. a. 128 a. Chr.), *ὡς ὁ Ἵππαρχος ἀναγράφει τηρήσας,* ibidemque *τῶν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἱππάρχου τηρήσεως ἐτῶν μέχρι τῆς ἀρχῆς Ἀντωνίνου, καθ' ἣν μάλιστα καὶ ἡμεῖς τὰς πλείστας τῶν ἀπλανῶν παρόδους τετηρήκαμεν, ε̄ που καὶ ξ̄ καὶ σ̄ συναγομένων.* 2) Huius commentarii, quamquam nihil ad nos perlatum esse Halma abbas edixit (libri n. 4 indicati t. I p. 157), ego duo exempla perlustravi, unum Vaticanum gr. CXC saec. XI f. 293 sqq. (V) Euclidis elementis illustre: cuius exemplar unde oriundum fuerit, adnotatio f. 298ᵛ docet *ὡς νῦν συνέβη ε̄ τοῦ ροθ διοκλιτιανοῦ τουτέστιν επ τοῦ δ οψε τοὺς κατὰ ἀπαμιαν τὴν καθ' ἡμᾶς* i. e. *ὡς νῦν συνέβη ἐπὶ τοῦ ροθ Διοκλητιανοῦ* (462 p. Chr.), *τουτέστιν ἐπὶ τοῦ δοψ ἔτους κατὰ Ἀπάμειαν τὴν καθ' ἡμᾶς* scilicet Syros; alterum Florentinum bibliothecae Laurentianae XXVIII 12 (M) de quo infra p. 364 dicendum erit. Vaticanus codex fieri potest ut olim integer fuerit: nunc enim f. 340ᵛ primum libri IV caput abrumpitur in ultima quaternionis scheda plene perscripta. ceteri codices, ut videtur, omnes sunt mutilati: Laurentianus initio paginae f. 94ᵛ in medio capite IV 10 abrumpitur, Monacensis gr. 419 saec. XIV (cf. Hardtii catal. IV 304 sq.) nunc saltem non ultra l. IV c. 9 progreditur (f. 157ᵛ extremum in medio enuntiato subsistit), sed olim plura servaverat. de codice Oxoniensi Bodleiano miscell. n. 85 chartaceo s. XVI olim Saviliano f. 157—234 mihi non constat. Brevioris commentarii libros mss. recensuit van der Hagen Observ. in Theonis fastos graecos priores (Amstel. 1735) p. 14 sq. 3) Cf. commentarii brevioris ad Epiphanium scripti c. II p. 33 ed. Halmae (adn. 4) *ὁ δὲ μέσος (χρόνος) . . . πρὸς ὃν καὶ ἡ τῶν κανόνων ἔκθεσις τῷ Πτολεμαίῳ πεπραγμάτευται.* adde Georgii Syncelli testimonia p. 497, 10. 618, 5 ed. Bonn. 4) *Commentaire de Théon d'Alexandrie sur les tables manuelles astronomiques de Ptolemée par l'abbé Halma* (Par. 1822) I p. 1—26. testatur identidem Theo in commentario ampliore e. c. II 1 *ὁ Πτολεμαῖος ἐν τῷ πρὸς Σύρον εἰς τὸν πρόχειρον ὑπομνήματι* (V 312ᵛ et 314ʳ, M 60ᵛ et 62ʳ). 5) Proleg. in tab. man. p. 2 H. *συνεστάθησαν μὲν οὖν αἱ ἐποχαὶ πάντων* (sc. *τῶν πλανωμένων*) *ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πρὸς Αἰγύπτον μεσημβρίᾳ* (lege *μεσημβρίαν*) *τῆς κατ' Αἰγυπτίους θὼθ νουμηνίας τοῦ πρώτου ἔτους Φιλίππου τοῦ μετ' Ἀλέξανδρον τὸν κτίστην.* 6) Vide Theonis tabulas ab Halma editas (n. 4) t. I p. 154. 7) Cf. Theo l. s. I 10 (V f. 299ᵛ M 47ᵛ) *εἰσάγοντες γὰρ πρότερον τὴν ἀναδοθεῖσαν πόλιν εἰς τὸ τῶν ἐπισήμων πόλεων κανόνιον καὶ τὰς παρακειμένας αὐτῇ τοῦ πλάτους ἤτοι ἐξάρματος μοίρας λαβόντες ἐπισκοποῦμεν καθ' ἕκαστον κανόνα τῶν ζ̄ κλιμάτων* [cf. Theonis tab. II p. 2 sqq.], *τίνι τῶν ἐπιγεγραμμένων ἐν αὐτοῖς τοῦ ἐξάρματος τῶν* (dele) *μοιρῶν ἀριθμῷ συνεγγίζει τὸ τῆς ἀναδοθείσης πόλεως ἔξαρμα.*

cum astronomicis coniunctas fuisse oportet. hunc Serapionem aut omnia fallunt aut eundem esse censebimus atque operis de geographia scriptorem, quod ut tunc fere optimum Ciceroni a. 59 a. Chr. ab Attico commendatum et ab oratore propter rerum difficultatem mox abiectum videmus epist. ad Att. II 4 et 6. audimus ibi (II 6, 1) Eratosthenem 'a Serapione et ab Hipparcho' valde reprehendi: quod quorsum spectet facile intellegimus. Eratostheni cum gravissimus adversarius Hipparchus extiterit [1], Cicero autem a difficiliore lectione omnino abhorruerit, luce clarius est Hipparchi de Eratosthene geographo iudicia Ciceroni non aliunde nota fuisse quam ex Serapionis libris. ergo Hipparcheam Serapio geographiam explanaverat, Antiochenus ille quo Plinius in nat. hist. libris II. IV. V se uti profitetur. eundem par est Hipparchi, fortasse praeceptoris, etiam in astronomia vestigia legisse, cuius ut novimus de solis magnitudine sententiam [2]), ita etiam tabulas manuales fuisse nunc a Theone docemur. quas utrum ipse primus conposuerit ex Hipparchi voluminibus excerptas an huius exemplum secutus sit, in medio relinquo, nec multum refert. satis est quod conprobasse mihi videor, iam in Hipparchi schola tabularum manualium syllogen extitisse.

Post Ptolemaeum unus in scholiis tabularum adnotatur P a p p u s Alexandrinus [3]) vir mathematicorum collectione amplissima edita meritissimus, quem constat etiam in Ptolemaei syntaxin magnam commentatum esse [4]). sed his tabulis Pappi nomen adscribi non potuit, nisi de eis ipsis bene meruerat. igitur proximus editor Theo dum Pappi exemplar retractat, imperio Diocletiani, sub quo ille tabulis operam dederat, Pappi nomen adscripsit perinde atque Pappus regno Antonini Pii nomen Ptolemaei, scilicet ut terminus pangeretur, quo usque decessor auctor esset et unde successor tabulam imperatorum continuare coepisset. observatum olim est in regum canone numeros summa cum cura et fide indicari usque ad Diocletianum, post eum propter errores intermixtos incolumi fide tabulam carere [5]). hoc igitur non errabimus si Pappo deberi statuemus, qui regum canonem ab Antonino usque ad Diocletianum deduxit.

Pappum excipit T h e o Alexandrinus. ne hunc quidem Hesychius Suidae edidisse tabulas manuales testatur sed *εἰς τὸν Πτολεμαίου πρόχειρον κανόνα* commentarium scripsisse. vidimus (p. 360, 2) duplicem hodieque Theonis commentarium exstare, ampliorem quinque libris explicatum, quorum primi Eulalio et Origeni discipulis inscribuntur, quartus Epiphanio (quintus periit), breviorem monobiblo inclusum, eidem Epiphanio dedicatum, post opus maius tironum causa scriptum [6]). iam Hypatiam Theonis

---

[1]) Strabo II p. 76 sq. al. cf. H. Berger, *Die geographischen Fragmente des Hipparch* Lips. 1869. [2]) Cf. H. Diels ad Doxographos graecos p. 63 adn. 2. [3]) De tempore Pappi credebant Suidae *Πάππος Ἀλεξανδρεύς, φιλόσοφος γεγονὼς κατὰ τὸν πρεσβύτερον Θεοδόσιον τὸν βασιλέα, ὅτε καὶ Θέων ὁ φιλόσοφος ἤκμαζεν ὁ γράψας εἰς τὸν Πτολεμαίου κανόνα* et *Θέων ὁ ἐκ τοῦ Μουσείου, Αἰγύπτιος, φιλόσοφος, σύγχρονος δὲ Πάππῳ τῷ φιλοσόφῳ καὶ αὐτῷ Ἀλεξανδρεῖ· ἐτύγχανον δ' ἀμφότεροι ἐπὶ Θεοδοσίου βασιλέως τοῦ πρεσβυτέρου.* errori etiam iterata adfirmatione veritatem non adstruxeris. nam apparet fidem unice astronomorum tabulae habendam esse, quae Pappum Diocletiani imperio adiunxit. cf. quae de hac re disserui musei Rhenani t. XXVIII p. 403 sq. [4]) Suidas inter eius libros refert *εἰς τὰ δ̅ βιβλία τῆς Πτολεμαίου μεγάλης συντάξεως ὑπόμνημα.* sed ultra l. IV Pappi opera pertinuit, cum ad l. V duo fragmenta commentariis Theonis Basileae a. 1538 editis interponantur p. 231 et 245. utriusque commentarii celeberrimi erant et fortasse olim coniuncti et quodammodo contaminati, unde est apud Theodorum Meliteniotam (cf. symbola ad hist. astron. p. 10) *ὁ πάντων μάλιστα φιλόπονός τε καὶ φιλαλήθης ἀνὴρ Ἵππαρχος, ᾗ φησι Πτολεμαῖος* (m. synt. III 1) *καὶ μέντοι Πάππος τε καὶ Θέων* (cf. comm. p. 374) *οἱ Πτολεμαϊκοὶ φανέντες διάδοχοι* (cf. l. s. p. 9). [5]) L. Ideler *Histor. Unters.* p. 42 *Handbuch* I 114. [6]) Brevior commentarius incipit (p. 27 Halm.) *Ἡ μὲν λογικωτέρα ἔφοδος τῆς διὰ τῶν προχείρων κανόνων ψηφοφορίας τῶν ἀστέρων, τέκνον Ἐπιφάνιε* (eisdem verbis eum etiam in amplioris commentarii l. IV adlocutus erat V 340v M 87r), *γέγονεν ἡμῖν δι' ἀκριβείας ἐν πέντε βιβλίοις ἐν ἑτέρῳ συγγράμματι· ἐν τούτῳ δ', ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι τῶν προσιόντων ἡμῖν πρὸς τὴν τῆς τοιαύτης διδασκαλίας μάθησιν μετὰ τοῦ μηδὲ τοῖς πολλαπλασιασμοῖς ἢ μερισμοῖς τῶν ἀριθμῶν ἱκανῶς παρακολουθεῖν δύνασθαι ἔτι καὶ ἀμύητοι παντάπασι τῶν γραμμικῶν δείξεων τυγχάνουσιν, ἐσπουδάσαμεν καὶ πρὸς τούτους κατὰ τὸ δυνατὸν μεθοδικώτερον ὑπομνηματίσασθαι. ψιλὰς τὰς ἐφόδους τιθέντες κτλ.*

filiam idem Hesychius hos scripsisse libros tradit: *ὑπόμνημα εἰς Διόφαντον, τὸν ἀστρονομικὸν κανόνα, εἰς τὰ κωνικὰ Ἀπολλωνίου ὑπόμνημα.* quam ob rem haud scio an futuri sint, qui patre auctore ac duce Hypatiam tabulas manuales retractasse et edidisse statuant, Theoni ipsi nil nisi commentarios illos adscribi posse. inutile est quaerere et semper intra domesticos Theonis parietes abditum erit, quae fuerint filiae in tabulis retractandis partes. Theo non solum auctor fuit, sed etiam ipse retractavit et adnotavit. certum hoc est ea re quod in commentario ampliore de tabulis scripto ipse scholiorum meminit quae exemplo suo tabularum adposuerat [1]: quorum mentionem inicere non potuit, nisi apographa illius exempli discipulis praesto fuissent. Commentarium ampliorem Theo post a. 365 p. Chr. scripsit [2], breviorem intra a. 363 et 372: tabulas manuales anno 372 editas esse infra apparebit. unde simul Theo eorum errorum culpa liberatur, quibus in imperatorum tabula anni Valentiniani et Valentis corrumpuntur.

Incerta memoria est Cleoxeni, qui et ipse in tabulas manuales commentatus esse videtur. cuius commentarii fragmentum *πρὸς τὸ ἐξ ἀναλόγου τῶν παραλλάξεων* servatur in farragine miscella, quae codici Laurentiano XXVIII 12 subicitur f. 409ᵛ.

Post Theonem, quantum quidem ego norim, primus occurrit Stephanus Alexandrinus. qui cum philosophiam et mathemata Alexandriae docuisset, ubi cum primis fere saeculi VII annis Sophronius eiusque comes Iohannes Moschi audivere [3], circiter a. 616 aut proximo ab imp. Heraclio Constantinopolim vocatus et professoris oecumenici dignitate ornatus est. nec multo post *διασάφησιν τῆς τῶν προχείρων κανόνων ἐφόδου* scripsit a. p. Chr. 618/9, cui cum imp. Heraclius aut sub eius nomine scriptor capita tria XXVIII—XXX addidisset, evenit ut totus liber plerumque inepte Heraclio adscriberetur. nonnulla capita speciminis causa edidi in commentatione quam de Stephano Alexandrino scripsi Bonnae 1880 p. 38 sqq., ubi quae de ipso libro exposui p. 33 sq. [4]) hoc loco iterare nolo. Eundem etiam tabulas recensuisse si recte statui, id quod infra excussis fastis consularibus probare conabor, eadem opera intellegitur Stephanum a. 615 et Alexandriae quidem tabularum manualium syllogen edidisse.

Stephano in codice Vaticano gr. 304 chartaceo s. XV et Parisiensi bibl. nat. gr. 2492 subiungitur *ἑτέρου ἐξηγητοῦ εἰς τοὺς προχείρους κανόνας* commentarius XIII capitum [5], cuius scriptor ignotus iam non annis Philippi aut Diocletiani sed mundi Byzantinis utitur. aegre fero me eum non ita perlustravisse ut temporis, quo aut post quod scriptus esset, notam investigarem.

Post saeculum decimum disciplina rerum caelestium foede apud Graecos iacuit. magni sibi videbantur qui computum paschalem norant. artem Ptolemaei Theonisque his Graeculis oportuit a Persis reddi [6]. hoc cum priore parte saeculi XIV factum

[1]) Satis erit unus quem in excerptis meis invenio locus I 10 (V 301ʳ M 49ʳ) *ὡς ἔφαμεν καὶ ἐν τῷ προχείρῳ αὐτῶν σχολίῳ.* cf. I 14 (V 303ᵛ M 52ʳ) *ἐν τῷ προχειροτέρῳ ἑαυτῶν σχολίῳ . . . ἐδηλοῦμεν.* [2]) Commentarium in tabulas ampliorem Theo scripsit, postquam in syntaxin magnam Ptolemaei commentatus est, cf. I 5 (V 296ʳ M 44ᵛ sq.) *διὸ καὶ ἐν τοῖς τῆς συντάξεως σχολίοις . . . παρατιθέμεθα τὸν αὐτὸν χρόνον* I 6 (V 296ᵛ M 45ʳ) *καθὼς καὶ ἐν τοῖς τῆς συντάξεως σχολίοις . . . ἀπεδείκνυμεν.* in commentario syntaxeos exempla computi lunaris a. 364/5 observata adhibentur, cf. Scaliger de emend. temp. p. 466 ed. II et IA Fabricius bibl. Gr. V 22, 6 adn. f, g, h (t. VIII p. 211 ed. I). de tempore brevioris commentarii dixi mus. Rhen. XXVIII p. 403 sq. [3]) Narrat Iohannes Moschi Prati spirit. c. LXXVII (in Mignii patr. gr. t. 87, 3 p. 2929ᵈ) *Ἀπήλθομεν ἐν μιᾷ εἰς τὸν οἶκον Στεφάνου τοῦ σοφιστοῦ ἐγὼ καὶ ὁ κύριος Σωφρόνιος. ἵνα πράξωμεν* [cf. relationes societatis litt. Gottingensis a. 1892 p. 208, 64], *ἦν δὲ μεσημβρινόν. ἔμενεν δὲ εἰς τὴν ἁγίαν θεοτόκον, ἣν ᾠκοδόμησεν ὁ μακάριος πάπας Εὐλόγιος* [ab a. 580—607], *τὴν ἐπονομαζομένην τῆς Δωροθέας. ὡς οὖν ἐκρούσαμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ φιλοσόφου. παρέκυψεν κόρη λέγουσα· Καθεύδει. ἀλλ' ὀλίγον ἐξικακήσατε. τότε δὴ λέγω τῷ κυρίῳ Σωφρονίῳ· Ἄγωμεν ἐν τῷ Τετραπύλῳ, κἀκεῖ μένωμεν. ἔστι δὲ ὁ τόπος τοῦ Τετραπύλου πάνυ σεβάσμιος παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι κτλ.* [4]) Vel in indice lectionum univ. Bonn. aest. 1880 p. 8 sqq. 3 sq. [5]) Cf. de Stephano Alex. comment. p. 37 et 55. [6]) Dixi de his rebus in symbola ad historiam astronomiae (progr. univ. Bonn. 1876) p. 24—26. quo modo a Chionide libri Persarum Trapezuntem adlati sint, audi Georgium Chrysococcam narrantem ibidem p. 27.

esset, iam studia magis ad Ptolemaeum eiusque sectatores reverti et eorum opera certatim describi coepta sunt. praeiverat paulo ante Manuel Bryennius, qui tabularum Theonis novum exemplum curasse et adnotasse videtur[1]); memini eius vestigia me in codice Laurentiano XXVIII 12 conspicere eadem fere aetate scripto. a Bryennio Theodorus Metochita astronomiae studiis initiatus est, qui elementa astronomiae nondum edita scripsit, quae tabulis non carent[2]).

Mittimus Byzantinos illos postumos codicumque ab eis scriptorum turbam. praesto enim nobis sunt duo venerandae vetustatis exempla, unde tabularum Ptolemaei Theonisque non solum omnis memoria pendet sed etiam historia inlustratur. Et vetustate et rerum copia praestat codex Lugduni Batavorum in bibliotheca publica universitatis adservatus nunc Graec. n. LXXVIII, in catalogo bibliothecae a 1716 edito p. 478 inter libros manuscr. orientales relatus n. MDCCII, olim n. CLXXXII, a Golio CPoli emptus (L). scriptus est in membrana crassiore et flavescente litteris maiusculis, quas unciales vocant, haud inficetis. constat nunc schedis CLXIII sed eis non omnibus antiquis. nempe vetusti exempli valde mutilati reliquias vir doctus saeculi XIV supplevit insertis f. 71. 79. 87. 92. 96. 101. 108—120. 124. 129. 130. 135. 147[3]) idemque praeponi iussit Theonis de his tabulis commentationem breviorem f. 3—49ʳ. praeterea manibus recentioribus f. 49ᵛ—51 et 153—155[4]) debentur. vetustior pars quo tempore orta sit, extremo imperatorum Romanorum laterculo f. 65ᵛ certa exstant indicia. eius enim partis librarius Michaelis filiique imperio indicato annisque regni supputatis substitit. saeculo fere elapso accessit qui indicem continuaret scriptura simillima ei usus qua codex Anthologiae Palatinus conspicuus est et perscriptis imperatorum inde a Leone V Armenio usque ad Alexandrum Leonis VI fratrem nominibus et annis subiungeret verba *Κωνσταντ(ῖνος) υ(ἱὸ)ς Λέοντ(ος) σὺν τῇ μ(ητ)ρί* numeris nondum additis. igitur vetus tabularum codex scriptus est sub imperio Leonis V Armenii h. e. inter annos 813 (a d. X m. iul.) et 820 quo extremo Leo occisus est, continuatus imp. Constantino VII Porphyrogenneta puero inter a. 913 et 920. duo regna postea tertius librarius simili manu adposuit, quo tempore Stephanus et Constantinus Romani filii una cum Constantino VII imperabant, i. e. inter d. XX m. dec. a. 944 et d. XXVII m. ian. 945. Veteris libri accuratius describendi otium mihi fecit Iohannes van der Hagen Amstelodamensis Observationum in Theonis fastos graecos priores Amstelaedami a. 1735 sine scriptoris nomine editarum p. 313—8: qui quae de tabularum argumentis breviter indicat facilius intelleget qui simul Halmae editionem supra p. 360, 4 memoratam inspexerit. semel tamen moneo Hagenum virum quamvis accuratum et circumspectum tamen codicibus graecis

---

[1]) In codice Paris. gr. 2394 regum tabulae hoc scholion adscribitur ab Halma *Chronologie de Ptolemée* (Par. 1819) p. 12 editum *Ἰστέον ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ ᾱ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ναβονασσάρου ἔτη ͵δψξα καὶ ἡμέραι ρο, μέχρι δὲ Ἀλεξάνδρου τελευτῆς ͵εοπε. τὸ τοῦ Βουέννου* (sic H.) *βιβλίον εἶχεν τὰ ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι τῆς τελευτῆς Ἀλεξάνδρου ἔτη ͵εοο*: igitur Br. annos mundi non secundum vulgarem Byzantinorum usum sed secundum ecclesiasticum (cf. Maximus in Petavii Vranologio p. 325ᵇ) computavit. de Bryennii aetate cf. Maximilianus Treu ad Maximi Planudis epistolas p. 226 sq., de eius studiis exstant testimonia Cantacuzeni hist. t. I p. 55 Bonn. et Theodori Metochitae in C. Sathae Bibliotheca graeca medii aevi t. I p. *ϙ´* sq.
[2]) Metochita, ut ipse l. s. p. *ϙβ´* tradit, annos XLIII natus Bryennium adscivit, a quo post rudimenta quid didicerit, hisce verbis testatur: *τοὐντεῦθεν δὲ τοσοῦτο μόνον αὐτῷ προσχρησάμενος ὅσον τὰς ἐν βραχεῖ βιβλίῳ προχείρους κανονικὰς τοῦ Θέωνος διατάξεις* (aperte commentarium breviorem dicit, non ipsas tabulas) *σὺν αὐτῷ διελθεῖν ἔπειτ' ἔδοξα λοιπὸν ἐμαυτῷ χρῆσθαι κτλ.* Librorum III quos scripsit *ἀστρονομικῆς κατ' ἐπιτομὴν στοιχειώσεως* saltem indicem l. I capitum Sathas l. s. p. *ϙα´* sqq. et prooemium p. *πε´* sqq. edidit.
[3]) Codicem lacerum qui supplevit, exemplo vetere Laurentiano XXVIII 26 usum esse infra p. 367 videbis.
[4]) Schedae VI continuae f. 156—161 ex vetusto exemplo commentarii brevioris Theoniani (v. p. 360) solae relinquuntur; continent cap. XX *περὶ συνόδων καὶ πανσελήνων* inde a v. *το ημισοι* (sic) *του πληθους* (p. 71, 14 Halm.) usque ad finem p. 84 H. Ante computum m. I interposuit f. 161ʳ haec. *ορων* (l. *ὡρῶν*) *ονοματα ιβ | α λαμπη β αλεξιδι γ τερψιθι δ φηνον | ε ερεβη ς διαυγις ζ προκα η πανφη | θ λοιια ι πορφυρα ια πανφουθ ιβ τυρφη.* quae explicanda peritioribus relinquo.

tractandis parum adsuetum multa, maxime in scholiis, aut omnino non expediisse aut non recte legisse: quos errores neque utile neque dignum mihi visum est singillatim refutare. mihi enim olim Pluygersii bibliothecae Lugdunensi praefecti liberalitas tantum otium dedit codicis excutiendi, ut difficiliora coram ipso codice temptare potuerim donec expedivissem, et nuper successor eius N. du Rieu eadem virtute insignis librum permisit denuo cum typothetae plagulis conferendum.

Huius libri pretium ea re non mediocriter augetur quod permulta in eo scholia adposita sunt, quibus tabularum historia quasi ante oculos ponitur. scilicet cum et ex exemplo fluxisse, cui virorum his studiis deditorum manus insudarant, et eiusdem generis hominibus non solum scriptum esse sed etiam postea ad manum fuisse. astronomorum autem adnotationes et observationes cum temporis nota raro careant, nemo non videt, quam non contemnendum subsidium in illis scholiis paratum sit. adfero quod huc attinet. temporum tabulis infra edendis scholia adscribuntur orta anno 775/6 f. 55^r *c*, a. 780 f. 65^v *b*, a. 784 f. 63^v *b*, a. 788 f. 65^v *a*, a. 797/8 f. 63^v *a*, a. 812 f. 65^r *a*. quae quoniam annorum minus quam XL spatio continentur, conicias aut omnia aut pleraque eiusdem viri esse. codicem autem constat aut uno aut paucis post novissimum scholion annis exaratum esse. repetitus igitur est, fortasse a discipulo, ex viri docti illius aetatis exemplo.

Apographon codicis Leidensis superest primo impetu studiorum astronomiae renascentium ineunte saeculo XIV aut proximo exeunte natum codex Laurentianus XXVIII 12 bombycinus ut vocant (M)[1]. de quo Bandinius breviter rettulit Catalogi codd. gr. bibl. Laur. t. II p. 21 sqq. collectionem continet librorum ad astronomiam pertinentium. sed non solum propter cetera quae praeter tabulas continet multa, sed etiam, quamvis apographon sit exempli superstitis, propter tabulas ipsas utilis est codex. quo enim scriptus est tempore, paulo integrius exemplar Lugdunense fuit quam nunc est. ita contigit ut schedam fastorum consularium in Lugdunensi deperditam illinc suppleremus. etiam bibliopegae culter tunc nondum in oris codicis Lugdunensis saevierat: unde scholia nonnulla integriora edere licuit. sed in his cavendum ne nimiam apographo fidem habeamus. cuius librarius quae non intellegebat, temere non pauca corrupit, velut f. 63^v *c* *διὰ τοὺς αἰγυπτίους* legit pro *δεῖ τοὺς Αἰγυπτίων* et *οὐ τὰς ἁπλὰς* pro *οὕτως ἁπλῶς* al. fit etiam ut ubi non plura quam nos legeret inepte suppleverit, ut 65^v *b* *ἰνδ. δ̄* pro eo quod restituendum erat *[ω]δ* et 63^v *ἔτη ͵τς̄*, ubi numerus milium **S** ante **TS** interierat. res ubi certa erat, apographi lectionem licet a Maximiliano Ihm Halensi sollerter enotatam plerumque non adnotavi.

Multo integrius Lugdunensi servatum est exemplum Florentinum: codex Laurentianus XXVIII 26. schedarum CXXIX, quibus nunc constat, XXXIII primae diverso genere membranae et saeculo XIV ineunte[2]) additae Theonis ad Epiphanium de tabulis libellum exhibent (f. 2—33). vetus tabularum codex f. 34—129 continetur, in membrana subtili et alba litteris maiusculis non dico nitide sed perfecta antiquarii arte splendide scriptus, minio auroque distinctus, iussu ac sumptibus aut ipsius imperatoris aut viri alicuius tunc primatis. specimen dabit opus ab Hieronymo Vitelli et Caesare Paoli susceptum *Collezione Fiorentina di facsimili paleografici greci e latini* fasc. II (Flor. 1885) tab. XIII, ubi duae paginae repraesentantur, quas ego quoque olim photographi arte excipiendas curaveram, scilicet fastorum consularium pagina sexta f. 42^v et regum canonis pagina altera f. 39^v ea re valde memorabilis, quod litteraturae graecae inde

[1]) In indice codicum graecorum Iani Lascaris (edidit Petrus de Nolhac *Mélanges d'archéologie et d'histoire publ. par l'école française de Rome* 1886 t. VI p. 257) exstat n. 57 *Θέωνος εἰς τοὺς προχείρους κανόνας*: quae memoria ad codicem Laurent. XXVIII 12 referri potest. [2]) Inter adnotationes miscellas f. 1^r Theoni praemissas legitur *συμπληρουμένης τῆς ιβ̄ ἰνδ. τοῦ ͵ϛωκβ ἔτους παρῆλθον ἀπὸ μὲν ἀρχῆς τοῦ πρώτου ἔτους Φιλίππου τοῦ Ἀριδαίου βασιλείας ἔτη Ῥωμαϊκὰ ͵αχλη· ἀπὸ δὲ ἀρχῆς τῆς τοῦ Αὐγούστου βασιλείας ͵ατμγ· ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ ͵αλ.* scriptum hoc est a. 1314 p. Chr.

a IX saeculo usque ad XV mutationes tempore definitas proponit. vetus illa et elegans manus substitit Leonis nomine solo adposito: anni imperii ante quam Leo mortuus est, adnotari non potuerunt. scriptus igitur est codex imperatore Leone VI, cui Sapiens cognomen datum est, inter a. 886 et 912. uno saeculo et dimidio codex penes eos fuit qui uti eo aut nollent aut non possent, in bibliotheca opinor palatii. tunc demum inventus est qui imperatorum indicem continuaret (I.) manu crassiore et atramenti nigritia insignis: is Leoni VI annorum imperii numerum et sequentes usque ad Constantinum IX Monomachum, solis imperiorum annis, non annorum summis indicatis, adposuit anno 1055. excepit hunc II. atramento flavescente usus qui annorum summis inde a Leone usque ad Constantinum IX Monomachum suppletis imperatores usque ad Alexium I Comnenum continuavit, ut tamen numeros huic novissimo imperio non adnotaret, scripsit igitur inter a. 1081 et 1118. successit III. atramento viridi conspicuus, qui imperatorum ordinem usque ad Michaelem Palaeologum (a. 1282 mortuum) deduxit solis imperiorum annis indicatis idemque sola nomina sequentium usque ad Iohannem II Palaeologum (1425—1448) adscripsit[1]. postremum omnium imperatorem Constantinum X Palaeologum IV. Graeculus post CPolim a Turcis expugnatam (1453) subiecit atramento caeruleo.

Constat igitur hunc codicem sub Leone VI Sapiente in confiniis saeculi IX et X scriptum esse, documentum studiorum illa aetate Photio maxime duce (cuius discipulus Leo Sapiens fuit) renatorum[2]. magna est eius prae Lugdunensi integritas. suppletae solae sunt tabulae f. 51—54 eadem manu quae Theonem praemisit. sed tamen si quaternionum notas circumspexeris, quod olim mea causa Hermannus Diels fecit, facile invenias ne hunc quidem librum nullam iacturam fecisse. conspicitur nunc f. 39ʳ quaternionis numerus ◌̄δ, 45ʳ *B*, sed utriusque nunc terna tantum schedarum paria restant; praecedit binio f. 35. 36. 37. 38 eique adglutinata scheda f. 34: relictae quinque schedae videntur ex fasciculo *Γ*. intermisso supplemento f. 51—54 iam integri novem quaterniones deinceps secuntur *Δ* usque ad *I[B]* f. 55—126; agmen claudunt tres schedae ex fasciculo *IΓ* servatae f. 127—129.

Codicem hominis causa scriptum esse qui splendorem potius quam utilitatem curaret, non solum ut dixi adspectus ipse indicio est, sed hoc quoque quod nusquam antiquum scholion adscriptum est. neque lectitati olim libri vestigia ante saeculum undecimum medium comparent, quo imperatorum tabula continuari coepta est. pertinent huc adnotationes annis 1085 et 1087 scriptae f. 35ʳ in inferiore margine.

Indicem tabularum satis accuratum ut solet Bandinius dedit Catalogi supra indicati t. II p. 46 sqq.

Hi codices ambo quantumvis inter se discrepent, tamen dubitatio esse nequit quin olim commune eorum archetypon fuerit. adeo concinunt in tabularum dispositione. velut canon regum et fasti consulares in utroque sic digeruntur, ut singularum paginarum versus sint triceni quaterni versusque bini singulis loculis minio circumsaeptis includantur. id ita iam Theonem, fortasse Ptolemaeum instituisse inde colligas quod Theo in ampliore commentario nullius tabulae rationem et usum exponit. quin quot versuum *(στίχων)*, quot columnarum *(σελιδίων)* sit accurate indicet[3].

[1]) De vestigiis liturae diversique atramenti quae in novissimis imperatorum nominibus conspiciuntur, dixi in adnotatione tabulae F 39ᵛ. [2]) Cf. A. Brinkmann ad Alexandrum Lycopolitanum praef. p. XXVII sq. [3]) E. c. I 3 (V 294ʳ M 42) *ἐκτίθεται ἕτερον κανόνιον . . . στίχων μὲν τριάκοντα, σελιδίων δὲ καθ' ἕκαστον δωδεκατημόριον τριῶν* I 4 (V 295ʳ M 43ᵛ) *πεποίηται δὲ τὰς τῶν εἰρημένων παραθέσεις στίχων μὲν πάλιν τῶν αὐτῶν τριάκοντα, σελιδίων δὲ τριῶν* cet. etiam Ptolemaeus etiamsi *σελιδίων* tantum usum enarrare solet, semel *στίχων* meminit p. 12 H. *ἐν μὲν τοῖς προτεταγμένοις λ στίχοις . . ., ἐν δὲ τοῖς ὑποτεταγμένοις λ στίχοις* cf. id. p. 13.

De sylloge tabularum manualium eiusque exemplis fide dignissimis postquam rettulimus, superest ut de temporum tabulis illic servatis dicamus, quarum causa haec disputatio instituta est.

Earum tres sunt partes: I laterculus regum et imperatorum II fasti consulares III hemerologion i. e. fasti diurni diversorum annorum solarium comparati. Difficile est ad definiendum quas temporum tabulas Ptolemaeus, difficilius quas Hipparchus olim in ordinem receperit. sed laterculo regum inter apparatum manualem a Ptolemaeo locum datum esse etiam nisi Theonis ipsiusque Ptolemaei testimoniis[1]) constaret, non minus certum esset. nam Ptolemaeus qui in syntaxi calculos ab anno primo Nabonasari repetit, regum tabula carere non potuit etiam Persarum reges, Ptolemaeos, Romanorum imperatores complexa; neque minus certum Hipparcho regum inde a Nabonasaro usque ad Ptolemaeos laterculo opus fuisse: nam ab hoc Ptolemaeus non tantum quae olim Chaldaei sed etiam quae Timocharis annis 295—283 Alexandriae observaverat, omnia mutuatus est[2]). haec igitur canonis pars, quae annos Nabonasari numerat et in Alexandrum M. desinit, aut Hipparcho antiquior aut saltem Hipparchea est. non abiecit sed neglexit eam cum tabulas manuales adornaret Ptolemaeus eumque secutus Theo pro consilio computi, cuius epocham cum in syntaxi ad Nabonasarum rettulisset, in tabulis ad Philippum Aridaeum revocavit. unde factum ut in nullo regum laterculo eorum quos codices nostri tradunt anni Nabonasari ultra Alexandrum conputentur, in laterculo Laurentiano illam partem vetus manus ne scripserit quidem. consentaneum autem est regum laterculum Ptolemaei desiisse in Hadriani imperium, cuius rei infra (p. 368, 1) vestigium prodibit.

Etiam fasti diurni hemerologii antiquiores sunt Theone et fortasse ab ipso retractati. recepti sunt in codicem Lugdunensem fasti

I	Romanorum	in Laurentianum	I	Romanorum
II	Hellenum i. e. Antiochenorum		III	Alexandrinorum
III	Alexandrinorum		II	Hellenum
IV	Tyriorum		IV	Tyriorum
V	Arabum		V	Arabum
VI	Sidoniorum		VI	Sidoniorum
VII	Gazaeorum		IX	Heliupolitanorum
VIII	Ascalonensium		X	Lyciorum
IX	Heliupolitanorum		XIV	Asianorum
X	Lyciorum			Cretensium
XI	Cappadocum			Cypriorum
XII	Bithynorum			Ephesiorum
XIII	Seleucensium		XII	Bithynorum
XIV	Asianorum		XI	Cappadocum

adposui alteri hemerologio numeros prioris, ut primo obtutu appareat, qua necessitudine coniungantur. desunt Laurentiano fasti hemerologii Leidensis n. VII. VIII. XIII, proprii sunt alterius fasti Cretensium Cypriorum Ephesiorum. igitur ut minimum sumamus, XVII civitatium fastos diurnos vetus illud hemerologion coniungebat, unde hi codices

[1]) Theo comm. ampl. I 8 (V 298r M 46v) *συνάγοντες γὰρ τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Φιλίππου ἔτη μέχρι τοῦ ἀναδιδομένου ἔτους ἐκ τῶν παρακειμένων τοῖς τῶν βασιλέων κανόσιν ἀναγραφῶν* comm. min. ad Epiphanium p. 31 H. *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Φιλίππου βασιλείας μέχρι τῆς Διοκλητιανοῦ συνάγεται ἔτη χζ, ὡς ἐκ τῶν ἐν τῷ κανονίῳ τῶν βασιλειῶν ἐπισυναγωγῶν γίνεται δῆλον.* de Ptolemaeo est quod dubites, donec de codicum lectione constet, Halmae enim editio vitiis obscuratur p. 2 *οἱ δὲ μετὰ τοὺς εἰρημένους κανόνας* (l. *κανόνες*) *κατὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς* (l. *αὐτοῖς*) *προκανόνιον τῆς τῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς βασιλικῆς* (f. *βασιλέων*) *χρονογραφίας περιέχουσι κτλ.* ceterum epocha tabulis astron. a Ptolemaeo constituta est annus Philippi Aridaei vel ab excessu Alexandri M. primus, cf. Ptolem. p. 2 H., Theo comm. min. p. 27 H. etc. [2]) Cf. L. Ideler *Histor. Unters.* p. 165, de Timochari vide Ptolem. synt. VII 3 t. II p. 15 Halmae.

fluxerunt, et sine dubio singulis mensibus illic non singulae sed binae paginae tribuebantur. quas cum librarii Byzantini in singularum paginarum ambitum redigere vellent, necessario eligendi erant qui fasti utiles videbantur et excludendi qui inutiles. eum hominem cui codex Lugdunensis aut eius exemplar debetur, videas etiamtum integriore hemerologio usum esse. nam cum in mense ianuario tredecim tantum civitatium fastos comparasset, deinde spatium superesse laetatus XIV Asianos adiunxit antea suo loco (debuerant enim X Lycios excipere) una cum tribus illis, quos codex Laurentianus servavit, omissos. accedit indicium gravius. in mense augusto f. 149[r] codex Lugdunensis missis temere Asianis ultimo tabulae loco inscribit ΝΕΟΥΚΛΗϹ^{ς} $\overset{\text{Η}}{\text{Μ}}$ $\widetilde{\text{ΙΑ}}$. quid hoc sibi vult prodigium? an Neocaesarensium fastos? inspice iam hemerologion Laurentianum f. 48[v]: videbis librarii oculos ab Asianis ad proximum loculum Cretensium aberrasse, qui tunc mensem *Νεκύσιον* agitant. ac re vera ei mensi qui apud illos intra Romanorum mensem augustum incipit, in codice Leidensi nomen datur ΒΑϹΙΛΕΟϹ $\overset{\text{Η}}{\text{Μ}}$ ΙΒ h. e. Cretensium mensis duodecimus. igitur illi librario praesto fuit hemerologion aut XVII aut plurium fastorum. Sed ut ad originis quaestionem redeamus, hemerologion ab Hipparcho condi non potuisse verbo non opus est. C. Iulius Caesar primus signum dedit anni secundum solem ordinandi: quod exemplum multae civitates sub Augusti imperio secutae sunt, quarum fasti in hemerologion recepti sunt. Iam vero in Asia provincia post saeculum secundum mensium vetera nomina abolita esse et in eorum locum primum Macedonum nomina, dein numeralia successisse et quarto quidem saeculo numeralia paene sola in usu fuisse scimus; atqui hemerologion vetustiora nomina mensium tradit; igitur post Ptolemaeum concinnari non potuit. quodsi Ptolemaeus auctor fuit, simul hoc quoque intellegitur, cur ipsorum Macedonum, cur Atheniensium fasti ab hac fastorum comparatione exclusi sint: Galeni enim testimonio[1]) constat plerasque Graeciae civitates ne altera quidem parte saeculi II p. Chr. desiisse annum secundum lunae cursus XII metiri; in Macedonia autem provincia ubi Galeni aetate annus ad solem derigi coeptus est, sub imp. Antonino Pio a. 142 p. Chr. veterem morem nondum abolitum fuisse didicimus ex titulo Thessalonicensi[2]). postea hemerologion retractatum esse ex kalendario Ephesiorum mihi sumo, quod in codice Laurentiano Macedonum menses prae se fert, cum Ephesios etiam altero p. Chr. saeculo patriis mensium nominibus usos esse titulorum fides testetur. potuit hoc a Theone novari, potest tempore inter ipsum et Ptolemaeum intercedente novatum esse. ceterum hemerologion[3]) alio loco edendum ac tractandum erit. hoc unum addo, Lugdunense exemplum folio amisso carere mensibus iunio et iulio, qui nunc f. 147 manu recentiore ex ipso codice Laurentiano suppleti sunt.

Fastos consulares cur tabulis insereret, Ptolemaeo causa nondum erat. adiunxisse eos primus Theo videtur. hunc enim neque alium quemquam eam fastorum tabulam condidisse, quae in codice Laurentiano (F f. 40—43) proponitur, nemo fuit qui non perspiceret. vidit et probare studuit Henr. Dodwellus a. 1682 in appendicis ad

---

[1]) Galenus in Hippocr. epid. I comm. ed. Kühn. t. XVII, 1 p. 21 sq. *χρὴ δὲ δηλονότι τοὺς μῆνας οὐ πρὸς σελήνην ἀριθμεῖσθαι, καθάπερ ἐν ταῖς πλείσταις νῦν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ἀλλὰ πρὸς ἥλιον καὶ* (scr. *ὡς*) *ἐν ἁπάσαις τε τῶν ἀρχαίων* (*Ἀσιανῶν* corr. Vsserius) *καὶ ἐν πολλοῖς τῶν ἐθνῶν ἀριθμεῖται κτλ.* [2]) Titulus Thessalonicensis editus ab Heuzey, *mission de Macédoine* p. 274 et Duchesne, *Archives des missions scientif. et littér.* III ser. t. III p. 206, in quo legitur *ἄρξεται δὲ τὰ κυνή[για καὶ] μονομαχίαι τῇ πρὸ ιζ καλανδῶν ἀπριλίων. Ἕλλη[νες Ξ]ανδικοῦ δευτέρᾳ ΘΗϹ ἔτους.* provinciae anni ab auctumno a. 148 a. Chr. decurrunt, igitur anni CXLII p. Chr. dies XVI m. martii Macedonibus fuit d. II Xanthici et coeperat annus prov. 289 d. XVIII m. oct. a. CXLI lunae convenienter, quae vespere illius diei primum conspici potuit (vera neomenia Thessalonicae evenerat d. XVII m. oct. a. 141 h. 2 postmerid. 28′ 53″). [3]) Post excerpta a Iohanne Lamio *Novelle letterarie* 1748 t. IX p. 3—5 et ab Everardo Andrichio in Institutionibus antiquariis (Flor. 1756) p. 16 sqq. prolata unus Sainte-Croix illud edidit *Mémoires de l'acad. des inscrr.* t. XLVII (1809) p. 66 ss.

dissertationes Cyprianicas § III p. 9, van der Hagen Observv. in Theonis fastos graecos priores p. 3. 33 sq. etc., Ioh. Lamius *Novelle letterarie* Flor. 1748 t. IX p. 2. neque enim solum fasti illi quod ab a. 138 i. e. primo anno Antonini Pii, sub quo Ptolemaeus scripsit [1]), usque ad a. 372 deducuntur, optime cum eo tempore convenit, quo Theonem astronomiae explicandae operam dedisse constat (cf. supra p. 362, 2), sed, id quod infra (p. 372 sq.) elucebit, in eam redacti sunt tabulae formam, cui quasi sigillum disciplinae Theonianae impressum esse videatur. absolvit Theo opus exeunte a. 371 aut ineunte a. 372: cuius rei certum indicium ultimi consules praebent sic scripti *Μόδεστος καὶ Ἀρενθέου*; nimirum Theo finem operi inposuit, antequam alter anni consul in Aegypto renuntiatus esset; alterum adiecit nescio quis more Theonis neglecto, qui consules casu nominativo apponit: aliam interpretandi viam non video.

Ex fonte longe diverso codicis Leidensis fastos consulares repetitos esse scholio L f. 55ᵛ *a* docemur. scilicet imp. Heraclii tempore vir doctus dum novam tabularum manualium editionem parat, Theonis fastos in a. 372 desinentes abiciendos esse ratus pleniorem consulum indicem et ad Heraclii tempora deductum, qualem quaerebat, invenit in c o d i c e l e g u m. ipsa enim edicti Cod. Theodosiani I 1, 5 verba *reputatis consulibus et tempore quaesito imperii* indicio sunt magistratibus et iureconsultis inter necessaria officii instrumenta opus fuisse et imperatorum laterculo et fastis consularibus. atque inter codicis Theodosiani schedas Taurinenses Carolus Baudi di Vesme [2]) saltem indicem imperatorum Romanorum manu posteriore in calce libri adiectum indagavit, qui infra inter laterculos imperatorum primus edetur. sic fieri potuit ut illi tabularum manualium editori 'codex legum' fastos consulares suppeditaret annorum MLIV, inde ab a. CCCCXXXIX a. Chr.[3]) usque ad a. DCXV deductos. sed neglectis antiquioribus eos tantum consules editor ex illo codice recepit, qui inde ab a. CCXXII p. Chr. i. e. anno primo Alexandri Severi annis nomina dederunt. cuius rei causam probabilem teneas, si quod celebrius chronographi opus tunc in promptu erat, in quo consulum paria usque ad imperium Alexandri recenserentur: id quod conicias in Hippolytum cadere scriptorem etiam in oriente magni aestimatum [4]). Sane codex Lugdunensis consulum annis CCCXCIV, quos scholii scriptor ex legum codice se sumpsisse significat, XIV annos insuper addit, idem tamen antiqui termini indicium non obscurum prae se fert. antiquo enim indice his verbis ad finem ducto

(ἰνδ.) Δ ΑΝΥΠΑΤΑ ΤΛΒ ϡΛΘ

relinquuntur folii 63ʳ duo versus, in quibus nunc legitur

ΑΝΥΠΑΤΑ /////

ΑΝΥΠΑΤΑ /////

desunt igitur non solum numeri indictionis sed etiam anni Philippici neque unquam adscripti fuere, erasi sunt anni Diocletiani. igitur librarii socordia perrexerat usque ad finem paginae ante quam vidit novissimos duos versus in exemplari vacuos esse. proxima demum pagina quasi exordio novo facto XIV annos illos ulteriores proponit insigni cura notatos: nam praeter annos Diocletiani et Philippi etiam anni ab Augusti imperio elapsi, indictiones et anni bissextiles significantur. haec igitur post retractatam editamque tabularum collectionem anno 629 adiecta sunt. Nec temere ex hoc addita-

[1]) Cur hunc annum Theo primum fastorum esse voluerit, ultro iam intellegas. scilicet regum imperatorumque laterculus a Ptolemaeo ultra d. Hadriani excessum continuari non potuit. a proximo igitur anno Theo fastos consulares repetit, quoniam in siderum observationibus ab eis demum qui Ptolemaeum secuti sunt astronomis graecis fieri potuit ut anni consulum nominibus notarentur. [2]) v. Commentt. academiae Taurinensis ser. II t. VIII (1846) p. 180 sqq. [3]) primam igitur schedam fastorum conicias in cod. legum deperditam fuisse. [4]) Cf. quae viros doctos latuisse videntur testimonia Cyrilli Scythopolitani de s. Euthymio (ed. in Analectis graecis Benedictinorum Par. 1688) p. 82 et de s. Saba (in Ecclesiae gr. monumentis a Cotelerio editis t. III) c. 77 p. 354ᵃ.

anni NAB.	inc. a. Chr. die	inc. a. Chr. anni
	febr.	
1	26	747
4	25	744
8	24	740
12	23	736
16	22	732
20	21	728
24	20	724
28	19	720
32	18	716
36	17	712
40	16	708
44	15	704
48	14	700
52	13	696
56	12	692
60	11	688
64	10	684
68	9	680
72	8	676
76	7	672
80	6	668
84	5	664
88	4	660
92	3	656
96	2	652
100	1	648
	ian.	
104	31	644
108	30	640
112	29	636
116	28	632
120	27	628
124	26	624
128	25	620
132	24	616
136	23	612
140	22	608
144	21	604
148	20	600
152	19	596
156	18	592
160	17	588
164	16	584
168	15	580
172	14	576
176	13	572
180	12	568
184	11	564
188	10	560
192	9	556
196	8	552
200	7	548
204	6	544
208	5	540
212	4	536
216	3	532
220	2	528
224	1	524
225	—	523
226	—	522
227	—	521

anni Nabonasari

anni NAB.	anni PHIL.	inc. a. Chr. die	inc. a. Chr. anni
		dec.	
228		31	521
232		30	517
236		29	513
240		28	509
244		27	505
248		26	501
252		25	497
256		24	493
260		23	489
264		22	485
268		21	481
272		20	477
276		19	473
280		18	469
284		17	465
288		16	461
292		15	457
296		14	453
300		13	449
304		12	445
308		11	441
312		10	437
316		9	433
320		8	429
324		7	425
328		6	421
332		5	417
336		4	413
340		3	409
344		2	405
348		1	401
		nov.	
352		30	397
356		29	393
360		28	389
364		27	385
368		26	381
372		25	377
376		24	373
380		23	369
384		22	365
388		21	361
392		20	357
396		19	353
400		18	349
404		17	345
408		16	341
412		15	337
416		14	333
420		13	329
424		12	325
425	1	—	324
428	4	11	321
432	8	10	317
436	12	9	313
440	16	8	309
444	20	7	305
448	24	6	301
452	28	5	297
456	32	4	293
460	36	3	289

Philippi Aridaei

anni NAB.	anni PHIL.	inc. a. Chr. die	inc. a. Chr. anni
		nov.	
464	40	2	285
468	44	1	281
		oct.	
472	48	31	277
476	52	30	273
480	56	29	269
484	60	28	265
488	64	27	261
492	68	26	257
496	72	25	253
500	76	24	249
504	80	23	245
508	84	22	241
512	88	21	237
516	92	20	233
520	96	19	229
524	100	18	225
528	104	17	221
532	108	16	217
536	112	15	213
540	116	14	209
544	120	13	205
548	124	12	201
552	128	11	197
556	132	10	193
560	136	9	189
564	140	8	185
568	144	7	181
572	148	6	177
576	152	5	173
580	156	4	169
584	160	3	165
588	164	2	161
592	168	1	157
		sept.	
596	172	30	153
600	176	29	149
604	180	28	145
608	184	27	141
612	188	26	137
616	192	25	133
620	196	24	129
624	200	23	125
628	204	22	121
632	208	21	117
636	212	20	113
640	216	19	109
644	220	18	105
648	224	17	101
652	228	16	97
656	232	15	93
660	236	14	89
664	240	13	85
668	244	12	81
672	248	11	77
676	252	10	73
680	256	9	69
684	260	8	65
688	264	7	61
692	268	6	57
696	272	5	53

anni NAB.	anni PHIL.	anni AVG.	inc. a. Chr. die	inc. a. Chr. anni
			sept.	
700	276		4	49
704	280		3	45
708	284		2	41
712	288		1	37
			aug.	
716	292		31	33
719	295	1	—	30
720	296	2	30	29
724	300	6	29	25
728	304	10	28	21
732	308	14	27	17
736	312	18	26	13
740	316	22	25	9
744	320	26	24	5
748	324	30	23	1
				p. Chr.
752	328	34	22	4
756	332	38	21	8
760	336	42	20	12
764	340	46	19	16
768	344	50	18	20
772	348	54	17	24
776	352	58	16	28
780	356	62	15	32
784	360	66	14	36
788	364	70	13	40
792	368	74	12	44
796	372	78	11	48
800	376	82	10	52
804	380	86	9	56
808	384	90	8	60
812	388	94	7	64
816	392	98	6	68
820	396	102	5	72
824	400	106	4	76
828	404	110	3	80
832	408	114	2	84
836	412	118	1	88
			iul.	
840	416	122	31	92
844	420	126	30	96
848	424	130	29	100
852	428	134	28	104
856	432	138	27	108
860	436	142	26	112
864	440	146	25	116
868	444	150	24	120
872	448	154	23	124
876	452	158	22	128
880	456	162	21	132
884	460	166	20	136
887	463	169	—	139
888	464	170	19	140
892	468	174	18	144
896	472	178	17	148
900	476	182	16	152
	480	186	15	156
	484	190	14	160
	488	194	13	164
	492	198	12	168
	496	202	11	172

Augusti

anni PHIL.	anni AVG.	anni DIOCL.	inc. post Chr. die	inc. post Chr. anni
			iul.	
500	206		10	176
504	210		9	180
508	214		8	184
512	218		7	188
516	222		6	192
520	226		5	196
524	230		4	200
528	234		3	204
532	238		2	208
536	242		1	212
			iun.	
540	246		30	216
544	250		29	220
548	254		28	224
552	258		27	228
556	262		26	232
560	266		25	236
564	270		24	240
568	274		23	244
572	278		22	248
576	282		21	252
580	286		20	256
584	290		19	260
588	294		18	264
592	298		17	268
596	302		16	272
600	306		15	276
604	310		14	280
608	314	1	13	284
612	318	5	12	288
616	322	9	11	292
620	326	13	10	296
624	330	17	9	300
628	334	21	8	304
632	338	25	7	308
636	342	29	6	312
640	346	33	5	316
644	350	37	4	320
648	354	41	3	324
652	358	45	2	328
656	362	49	1	332
			maii	
660	366	53	31	336
664	370	57	30	340
668	374	61	29	344
672	378	65	28	348
676	382	69	27	352
680	386	73	26	356
684	390	77	25	360
688	394	81	24	364
692	398	85	23	368
696	402	89	22	372
700	406	93	21	376
704	410	97	20	380
708	414	101	19	384
712	418	105	18	388
716	422	109	17	392
720	426	113	16	396
724	430	117	15	400
728	434	121	14	404
732	438	125	13	408

Diocletiani

anni PHIL.	anni AVG.	anni DIOCL.	inc. post Chr. die	inc. post Chr. anni
			maii	
736	442	129	12	412
740	446	133	11	416
744	450	137	10	420
748	454	141	9	424
752	458	145	8	428
756	462	149	7	432
760	466	153	6	436
764	470	157	5	440
768	474	161	4	444
772	478	165	3	448
776	482	169	2	452
780	486	173	1	456
			april.	
784	490	177	30	460
788	494	181	29	464
792	498	185	28	468
796	502	189	27	472
800	506	193	26	476
804	510	197	25	480
808	514	201	24	484
812	518	205	23	488
816	522	209	22	492
820	526	213	21	496
824	530	217	20	500
828	534	221	19	504
832	538	225	18	508
836	542	229	17	512
840	546	233	16	516
844	550	237	15	520
848	554	241	14	524
852	558	245	13	528
856	562	249	12	532
860	566	253	11	536
864	570	257	10	540
868	574	261	9	544
872	578	265	8	548
876	582	269	7	552
880	586	273	6	556
884	590	277	5	560
888	594	281	4	564
892	598	285	3	568
896	602	289	2	572
900	606	293	1	576
			mart.	
904	610	297	31	580
908	614	301	30	584
912	618	305	29	588
916	622	309	28	592
920	626	313	27	596
924	630	317	26	600
928	634	321	25	604
932	638	325	24	608
936	642	329	23	612
940	646	333	22	616
944	650	337	21	620
948	654	341	20	624
952	658	345	19	628
956	662	349	18	632
960	666	353	17	636
964	670	357	16	640
968	674	361	15	644

mento colligas non solum ipsius Stephani exemplar ab auctore eius recensionis quam codex Leidensis exhibet expressum esse, sed etiam Stephanum Constantinopoli non ultra annum 629/30 aut vitam egisse aut his rebus operam dedisse.

Consentaneum est, qui scholion illud de fastorum fonte scripsit, eundem etiam tabularum editorem fuisse. vir doctus ille et peritus fuit, id quod ex accurata scholii illius computatione facile videas. quare coniectura probabilis, ne dicam certa ac necessaria est editorem illum fuisse Stephanum Alexandrinum, quem a. 618 de tabulis manualibus commentatum esse supra p. 362 audivimus. quod si recte statui, simul compertum est, tabulas ipsas retractatas editasque Alexandriae esse a Stephano, antequam ab imp. Heraclio CPolim vocaretur. neque neglegendum quod anni Diocletiani fastis adponuntur, ut notum est, in Aegypto maxime usitati (cf. p. 391).

Iam hoc quoque ultro perspicitur eundem eodem fonte usum laterculum regum et imperatorum usque ad sua tempora continuasse; qui enim fastis praemittitur ordo imperatorum et in Phocam Heraclii decessorem desinit et contra usum laterculorum in oriente natorum etiam rerum occidentalium in saeculo IV et V rationem habet, adhibito fonte valde dissimili i. e. opinor codice legum adornatus. igitur hunc quoque Stephano Alexandrino debemus. eis autem quae supra coniecimus difficultas quaedam soluta est antequam mota sit. observavi olim [1]) Stephanum non ut Alexandrinum annis Diocletiani, sed potius epocha Constantini M. uti, quam Philippi anno DCXXVIII aequat: neglecto enim Constantio Chloro Constantinum fecit statim Diocletiano succedentem a. 304/5. contra has tabulas qui conposuit, ut par est, annos Diocletiani sequitur, illius calculi ibi nec vola nec vestigium est [2]). quid igitur? nimirum tabulas Stephanus Alexandriae recensuit: epocham Constantini in commentario tabularum adhibet, quem CPoli scripsit ab imp. Heraclio monitus et adiutus. nihil igitur haec mutatio computi obstat, quominus quod ipse aspectus tabularum suadet, verum esse iudicemus.

Restat unum quod praemonendum sit. non solum canon regum sed etiam fasti consulares saltem Theoniani ita instituti sunt, ut tempora ad annum Aegyptiorum veterum vagum (cf. p. 359) referantur. his igitur tabulis qui uti volet, temporum notationem ibi usitatam in annos iulianos transferre debebit. quod quo facilius commodiusque fieret, tabulam adiciendam duximus qua anni vagi cum iulianis conferuntur. annos igitur Nabonasari olim Hipparcho et in syntaxi Ptolemaeo adhibitos, annos Philippi, quorum inde a Ptolemaei tabulis plurimus usus fuit, Augusti, Diocletiani sic composui, ut in tabulam primum quemque annum referrem quo annus vagus a fixo uno die recedere coepit; plures inserui eis tantum locis ubi difficultas quaedam tironibus nasci posse videbatur. annos a Nabonasaro nolui ultra aetatem qua Ptolemaeus eis usus est perducere. ceterum rationes ad quas conlationem annorum derexi mox in praefatione fastorum p. 373 sq. patefient.

[1]) De Stephano Alex. commentat. p. 36 adn. 5. adnotatione dignum est quod in praefatione tabulae regum usque ad Manuelem Palaeologum (mort. 1425) deductae in codice Vaticano gr. 1059 f. 123ʳ inter auctores temporum cum Ptolemaeo ac Theone Stephanus Alexandrinus componitur. [2]) Exstat sane in huius laterculi margine f. 55ʳ scholion, quo Constantino M. XXXII anni imperii tribuuntur, ut Romae annos XII, CPoli XX annos regnasse feratur (rectius XX annos occidenti, XII orienti tribuisset). verum non vetus librarius hoc scripsit, sed paullo recentior saeculi XI.

Theonis fastos consulares, qui pro instituto huius syllogae primi prodibunt, unus servavit codex Laurentianus XXVIII 26. nam qui Oxonii asservatur codex olim Savilianus saeculi XVI nunc Bodleianus inter miscellaneos n. LXXXV[1]) vel in minutiis deprehenditur ex illo exemplo fluxisse. primus eos Henricus Dodwellus a. 1684 edidit in appendice dissertationum Cyprianicarum p. 98—103, apographo Ysserii usus, quod Wallisius cum codice Saviliano denuo contulerat (cf. l. s. p. 82). ex ipso codice Laurentiano a Iohanne Bottario descriptos Hadrianus Relandus edidit appendicis ad Petri fratris fastos consulares (Traiecti Bat. 1715) p. 758—783. hic falsa de codicibus duobus Laurentianis XXVIII 26 et 12 coniectura permotus, ne Theoni invito fasti imputarentur, nomen novum eis inepte imposuit, ut 'fastos Florentinos minores' vocaret, Heraclianos, utpote qui etiam in codice Florentino Laur. XXVIII 12 scilicet apographo libri Leidensis, non fonte, ut ille suspicabatur, legerentur, 'fastos Florentinos maiores' diceret cf. p. 753 sq. qui cum in Petri fratris fastis utrosque solis his nominibus usurparet (cf. p. 3 et 144 sq.) effecit ut etiam alii eum sequerentur. Dodwelli exemplum iteravit Carolus du Fresne sub calcem Chronici paschalis Par. 1688 (Ven. 1729) editi append. n. XIII, unde in huius chronici editionem Bonnensem a L. Dindorfio curatam t. II p. 171—180 hi quoque fasti recepti sunt.

Orientali i. e. graeco fonte Theonem usum esse facile perspicias cum aliunde tum ex his consulum paribus, in quibus fasti Heracliani quamvis ex diverso fonte ducti contra ceteros testes cum Theonianis conspirant:

	fasti Theoniani	f. Heracliani
308	*Διοκλητιανὸς σεβαστὸς τὸ ι*	*Διοκλητιανοῦ τὸ ι*
	καὶ Μαξιμιανὸς σεβ. τὸ $\overline{\vartheta}$	*καὶ Μαξιμίνου τὸ ζ*
309	*Λικίνιος σεβαστὸς τὸ $\bar{α}$*	*Λικινίου σεβαστοῦ*
	καὶ Κωνστάντιος τὸ α	*καὶ Κωνσταντίνου τὸ $\overline{ζ}$*
310	*Ἀνδρόνικος καὶ Πρόβος*	*Ἀνδρόνικος καὶ Πρόβος*
311	*Μαξιμιανὸς*	*Μαξιμιανὸς τὸ $\bar{η}$*
	καὶ Μαξιμῖνος	*καὶ Μάξιμος τὸ $\overline{β}$*

ex his Andronicus et Probus alibi non memorantur. Est etiam ubi ablativus casus Graeculum sermonis latini ignarum in lepidum errorem induxerit, ut si ex *Apro* cos. fit *Ἄπρων* a. 207 aut ex *Vetere Οὐετήριος* a. 150.

Fide satis digni hi sunt fasti. uno tantum loco valde turbantur f. 41[2]). adpono eum et quo facilius errorum natura intellegatur, singulis nominibus eos adscribo p. Chr. n. annos quibus re vera consules fuerunt.

	a. Phil.		p. Chr.		p. Chr.
f. 41r	558	*Πομπηιανός*[3])	?	*Κενιιανός*	235
	559	*Περπέτουος*	237	*Ἀφρικανός*	236
	560	*Πίος*	238	*Κορνηλιανός*	237
	561	*Γορδιανός*	239	*Ποντιανός*	238
	562	*Σαβῖνος τὸ $\overline{β}$*	240	*Κορνηλιανός*	237
f. 41v	563	*Γορδιανὸς τὸ β*	241	*Πομπηιανός*	241
	564	*Ἀττικός*	212	*Ἀβίολα*	239
	565	*Ἀρριανός*	243	*Βετοῦστος*	240
	566	*Πετειρῖνος (Peregrinus)*	244	*Πομπηιανός*	241
	567	*Φίλιππος σεβ. τὸ β*	245	*Πελέκστρων*[4])	242
	568	*Πέρσης (Praesens)*	246	*Πάππος*	213

[1]) Cf. Coxe, Catal. codicum mss. bibliothecae Bodleianae t. I p. 670. [2]) Cf. Relandus fast. cons. p. 174 sqq. [3]) An ex Pupienio, Africani cos. 236 nomine, natum hoc est? [4]) Corruptum ex *Πρετεκστᾶτος*.

f. 41ᵛ a. Phil.		p. Chr.		p. Chr.
569	*Φίλιππος σεβ. τὸ β̄*	247	*Αἰμιλιανός*	244
570	*Φίλιππος τὸ γ*	248	*Φίλιππος αὐτοκράτωρ*	247
571	*Αἰμιλιανὸς τὸ β̄*	249	*Φίλιππος τὸ β*	248
572	*Δέκιος τὸ β̄*	250	*Καυλῖνος (Aquilinus)*	249
573	*Δέκιος τὸ γ*	251	*Γρᾶτος*	250
574	*Γάλλος τὸ β̄*	252	*Δέκιος*	251
575	*Βολουσιανὸς τὸ β*	253	*Βουλουσιανός*	252
576	*[Βαλεριανός]*		*Μαξιμῖνος (Maximus)*	253
577	*Βαλλεριανὸς τὸ β̄*	254	*Γαλινὸς τὸ β*	255
578	*Βαλεριανὸς τὸ γ*	255	*[Γαλινὸς τὸ γ]*	

hinc ordo consulum recte praecedit. emergit ex his turbis imago laterculi tam male scripti, ut qui describeret in conponendis consulum paribus graviter erraret. sic evenit ut annorum 245 et 246 alteri consules plane omitterentur. quod damnum qui laterculum concinnavit, reparavit duobus nominibus interpolatis, quae supra inclusi, a. 576 Phil. Valeriano ex proximo anno repetito, a. 578 Galeno tertium falso inserto, qui pertinet ad a. Ph. 580 (p. Chr. 257), ubi iam numerus omittitur. hic quoniam interpolator manifesto tenetur et turbae non intra unam eandemque paginam factae sunt sed per duas continuantur, certum puto est, culpam iam ante Theonem commissam esse.

Sed eadem pagina novum impedimentum obstruit. anno Phil. 592 consulatus imp. Claudii solius notatur. pertinet sane Claudius cos. ad a. Phil. 592 (269 p. Chr.), sed una ille cum Paterno consul fuit, ut recte proximo anno Phil. 593 scribitur. quid igitur? ut in codice Leidensi saepe factum videmus, Claudii imperium in margine notatum erat: quod quoniam consulum ordini supplendo adscriptum esse opinatus est, librarius in laterculum rettulit annumque suis numeris rite notavit. futurum sic erat ut omnes deinceps usque ad finem numeri corrumperentur, nisi librarius cum ad extremam paginam pervenisset, superesse duorum consulum nomina animadvertisset. igitur sine scrupulo, ut constat hoc genus hominum solere, resectis coss. a. 273 Tacito et Placidiano effecit ut numeri sibi constarent nec plura iam consulum paria quam anni essent. hanc corruptelam nemo profecto erit qui Theoni aut antiquiori adscribat. ipsa paginarum ordinandarum ratio (v. p. 365), qua factum est ut qui errorem commisit idem corrigeret, utcumque correxit, indicio est post Theonem illud peccatum esse. Tres qui restant paginae iam nullo huius modi errore turbantur satisque castigatae decurrunt. Ceterum, id quod etiam in reliquis laterculis observatum est, imaginem codicis quanta licuit fide et in singulis et in dispositione paginarum repraesentare studui. nomina vitiose scripta in adnotatione correxi: orthographiam i. e. vocalium secundum posterioris graecitatis sonum confusionem et consonarum geminationem falso aut admissam aut omissam neglegendam existimavi, ne viris doctis hoc libro usuris iniuriam facere viderer. discrepantem rerum memoriam examinabunt et historiae utilem facient qui hoc agent.

Theoni et eis quibus ille scribebat fasti consulares non poterant usui esse, nisi ad eas temporum rationes relati erant quas in siderum motu definiendo astronomi veteres sequebantur. in qua re iam illud occurrit quod quasi quoddam sigillum Theonis huic tabulae impressum esse supra dixi. adscribuntur enim singulis consulum paribus anni et ab excessu Alexandri (vel a regno Philippi Aridaei) et ab imperio Augusti deducti. quod semper ita fit ut annus Philippi et Augusti non is adponatur qui dum consules quique magistratu funguntur coepit, sed is quo currente magistratum inierunt. ut exemplum promam, consulibus anni p. Chr. 230 Priscilliano et Agricolae annus tribuitur Philippi 553 Augusti 259, qui coepit d. XXVII m. iun. a. 229 p. Chr.

Etiam apertius Theoneae originis quasi pignus altera duo numerorum genera adferunt, quibus haec tabula instruitur. singulis enim Philippi et Augusti annis adscribuntur tertio loco *ἐπακταὶ ἤτοι ἐμβόλιμοι*, quarto *τετραετηρίδες*. illae, ut nomen ipsum *ἐμβόλιμοι* docet, dies sunt inde ab eo tempore quo initium anni vagi in eum mensis thoth diem primum incidere coepit in quo Alexandrini principium anni sui fixerunt, ab Alexandrinis intercalati; hae quartam diei partem indicant anno cuique non adcrescentem sed postquam adcrevit adiectam. sed praestat ipsum Theonem docentem audire, qui et in commentario ampliore l 8 (V 298^r M 46^v) et in monobiblo ad Epiphanium scripto c. 1 p. 30 sq. ed. Halmae (vel in Dodwelli diss. Cyprian. app. p. 110 sq.) paene eisdem verbis usus de his rebus dixit. adpono locum qualis in commentario inedito legitur, librorum VM (cf. supra p. 360, 2) et monobibli Theoniani (*Θ* dicam) discrepantia indicata: quamquam dictionem si quando monobiblon variat, adnotare omisi. haec igitur Theo praecipit:

ἑξῆς δὲ λαμβάνεται ὅ τε μὴν καὶ ἡ ἡμέρα κατ' Αἰγυπτίους τόνδε πάλιν τὸν τρόπον. ἐπεὶ γὰρ ὁ καθ' Ἕλληνας ἤτοι κατὰ Ἀλεξανδρέας ἀναδιδόμενος ἡμῖν ἐνιαυτὸς ἡμερῶν ἐστι τξε καὶ τετάρτου, ὁ δὲ κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους ⟨τοὺς⟩ παλαιοὺς ἡμερῶν τξε μόνων, δῆλον ὡς ὅτι κατὰ ἔτη τέσσαρα ἡμέραν μίαν ὁ κατ' Αἰγυπτίους ἐνιαύσιος χρόνος προλαμβάνει τὸν κατ' Ἀλεξανδρέας, κατὰ δὲ ͵αυξ ἐνιαυτὸν ἕνα καὶ πάλιν ἅμα ποιοῦσιν οἵ τε κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ ἑξῆς τὰς ἡμέρας καὶ τοὺς μῆνας, κατ' Αἰγυπτίους τοῦ χρόνου ὅλον ἐνιαυτὸν προειληφότος, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ πάλιν τοῦ ἑξῆς ἐνιαυτοῦ ἄρχονται οἱ Αἰγύπτιοι τῷ τετάρτῳ τῆς ἡμέρας προλαμβάνειν καὶ ἑξῆς ἀκολούθως. γέγονεν δὲ ἡ εἰρημένη διὰ ͵αυξ ἐτῶν ἀποκατάστασις ἀπό τινος ἀρχῆς χρόνου τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς Αὐγούστου βασιλείας, ὡς ἐκ τούτου πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι τοὺς Αἰγυπτίους προλαμβάνειν τῷ τετάρτῳ μέρει τῆς ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. ὅταν οὖν ἀπὸ τοῦ καθ' Ἕλληνας ἤτοι κατὰ Ἀλεξανδρέας χρόνου τόν τε κατ' Αἰγυπτίους μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν θέλωμεν ἐφοδεύειν, τῶν ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἔτους Αὐγούστου μέχρι τοῦ ἀναδιδομένου χρόνου συναγομένων ἐτῶν τὸ τέταρτον λαμβάνοντες διὰ τὸ ὡς ἔφαμεν κατὰ τέσσαρα ἔτη μίαν ἡμέραν αὐτοὺς προλαμβάνειν, παρειῶντες τὰ ὑπολειπόμενα μέχρις ἐτῶν τριῶν γινόμενα διὰ τὸ μέχρις τῶν τριῶν ἐτῶν καὶ ἡμᾶς καθάπερ καὶ τοὺς παλαιοὺς Αἰγυπτίους τὸν ἐνιαύσιον χρόνον λογίζεσθαι ἡμερῶν τξε μόνων καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν γίγνεσθαι μέχρις τῶν τριῶν ἐτῶν διάφορον παρὰ τὴν τοῦ τετάρτου ἐπουσίαν, τὸν δὲ τέταρτον ἐνιαυτὸν λογίζεσθαι ἡμερῶν τξς, καὶ δέον εἶναι, ὅταν τὴν ἐκ τοῦ τετάρτου συναγομένην ἡμέραν λογιζώμεθα, τότε καὶ τὸ κατ' αὐτὴν κίνημα παραλαμβάνειν· ἕξομεν ὅσας ἡμέρας προείληφεν ὁ κατ' Αἰγυπτίους χρόνος τὸν κατ' Ἀλεξανδρέας, αἵτινες καλοῦνται τετραετηρίδες ἤτοι ἐμβόλιμοι· ἃς προσθέντες τῇ ἀναδοθείσῃ τοῦ μηνὸς ἡμέρᾳ τῆς προελθούσης μεσημβρίας, τὸν συναχθέντα τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐκβάλλοντες ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνου τοῦ μηνός, ἑκάστῳ μηνὶ διδόντες ἡμέρας λ, εἰς ὃν καταντήσει μῆνα ὁ ἀριθμός, ἐκεῖνον φήσομεν εἶναι κατ' Αἰγυπτίους, τὰς δὲ ὑπολειπομένας ἡμέρας Αἰγυπτίας. ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀπὸ μεσημβρίας ὥραν ληψόμεθα τὴν ἑβδόμην ἡμερινὴν πρώτην καλοῦντες καὶ τὴν ὀγδόην δευτέραν καὶ ἑξῆς ἀκολούθως.

παρακολουθεῖ δέ, ὅταν ὁ τῶν τετραετηρίδων μερισμὸς τριῶν ἐτῶν καταλείπῃ, τότε καὶ τὴν ἡμέραν λογίζεσθαι [τοῦτ' ἔστι τὴν ἑξήμερον ἐπιτελεῖσθαι] καὶ μὴ ὅταν ἀπαρ-

4 conicias *ἡμέρᾳ μιᾷ* cf. v. 8. 11. 21, sed consentit *Θ* 5 *προσλαμβάνει V* 7 *προειληφότας VM* 10 *βασιλείας*] *πρὸς τῷ τέλει* mg. *V* 12 *κατ' ελληνασ V* 16 *ἐτῶν V: τῶν M om. Θ τριῶν τῶν καὶ ἡμᾶσ V*, sed in mg. *γινομενα δια το μεχρισ τῶν τριῶν ἐ* supplet *V*[1] *διὰ τὸ* .... 21 *παραλαμβάνειν om. Θ* *μέχρι* hic et 18 *M* 18 *διαφορον V, διαφορῶν M* 19 *τετάρτου*] *τρίτου VM* 20 *λογιζόμεθα VM* 21 *χρόνοσ M* 21/22 *τὸν κατὰ V* 22 *τετρα[ετ]ηριδεσ* cum rasura *V* *ἤτοι ἐμβόλιμοι om. Θ* 24 *ἐκβαλόντεσ M* 26 *περὶ ὥρας ἀπὸ μεσημβρίας* conpendiose mg. *V* 28—35 vix possunt ab ipso Theone scripta esse, etsi iam ante a. 462 p. Chr. in textum recepta erant 28 fort. *ἐτῶν ⟨ἀριθμὸν⟩* *καταλιπη M.* in *V* quod adscribitur scholion anni 462 p. Chr. supra p. 360, 2 attuli 29/30 *ἀπαρτίζεσθαι διὰ τὸ μεταπληρωθῆναι V*

τίζηται, διὰ τὸ μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὸ πέμπτον ἔτος Αὐγούστου [τῆς ἀποκαταστάσεως] τὸν κατ' Αἰγυπτίους ἐνιαυτὸν εὐθὺς καὶ τὸ τέταρτον αὐτοῖς εἰληφέναι, μετὰ δὲ τὸν ἕκτον δύο τέταρτα, μετὰ δὲ τὸν ἕβδομον τρία, μετὰ δὲ τὸν ὄγδοον, ὅς ἐστι τρίτος ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως διὰ τὸ ἀπὸ τῶν ἀπὸ Αὐγούστου πέντε ἐτῶν ἡμᾶς ἀφαιρεῖν, [καὶ] συνάγεσθαι τὰ τέσσαρα τοῦτ' ἔστιν τὴν ὅλην ἡμέραν· διό, ὡς ἔφαμεν, ὅταν ὁ τῶν τετραετηρίδων μερισμὸς τρία καταλείπῃ, τότε τὴν ἑξήμερον ποιούμεθα καὶ οὐκέτι ὅταν ἀπαρτίζῃ.

30 *τοῦ ε̄ (πέμπτου M) ἔτουσ VM* 32 *ὅ ἐστι VM* *τρίτα M, τὸν γὰρ β̄ ἐνιαυτὸν παρεῶμεν ἔχοντα ἐν τῇ συμπληρώσει ἑαυτοῦ τὸ ἐμβάλλον ἑαυτῷ τέταρτον* mg. *V* 33 *τὸ ἀπὸ τῶν αὐγούστου M* 34 *τὰ τέσσερα* sic *V*: *τέσσαρα M* 35 *καταλίπῃ M* *οὐκ ἔστιν ὅταν ἀπαρτίζειν: M*

Theonis verba quamvis perspicua sint scienti, nescientem facile fallere possunt ac fefellerunt. quod enim revolutio anni aegyptiaci evenisse fertur *τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς Αὐγούστου βασιλείας, ὡς ἐκ τούτου πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι τοὺς Αἰγυπτίους προλαμβάνειν τῷ τετάρτῳ μέρει τῆς ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν* (l. 10), dubium est utrum post annum quintum dicantur Aegyptiorum et Alexandrinorum rationes congruere coepisse an inde a quinto, vel ut alio modo dicam, utrum annus quintus an quartus bissextilis fuerit quo decurso Alexandrini Aegyptiique ab eodem principio annum duxissent. illud iam Stephanus Alexandrinus censuit, qui de tab. man. c. II (de Steph. Al. comm. p. 41[b] 9) congruere illos *ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἔτους Αὐγούστου* aperte docet. quid? quod ne Theo quidem aliud praecipere videtur in exemplo computi subiecto p. 32 Halmae (p. 114 Dodw.): *ἐλέγομεν δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κατ' Ἀλεξανδρέας χρόνου πρὸς τὸν κατ' Αἰγυπτίους γεγενῆσθαι μετὰ πέντε ἔτη τῆς ἀρχῆς τῆς Αὐγούστου βασιλείας κτλ.* contra nil potest certius esse, si annum vagum ad normam fixi revocaveris, quam annos Philippi 294 et 298 i. e. annum Augusti imperio proxime praecedentem et quartum Augusti aeque bissextiles fuisse atque annum Augusti 168 i. e. ultimum periodi Sothiacae: illi enim anni conferuntur annis periodi Sothiacae vagis 1293 (fixo 1292) et 1297 (fixo 1296). per has tenebras facem praeferunt fasti a Theone adornati et, si cui dubitatio resideat, corollarium illud, quo vir doctus nescio quis post Theonem, sed aliquanto ante a. 462 p. Chr., quippe quo tempore iam scholion in ea verba scriptum sit, disputationem Theonis scite supplevit (v. 28—35). apertis ille verbis docet eos annos esse bissextiles quibus quartae partes tres *(Γ)* in tabula adscribantur. rationes etsi non adferuntur, tamen in propatulo sunt. quae ut in clariore luce ponantur, exemplum utilius fore existimo quam disputationem. sumamus igitur initium periodi Sothiacae, conpositis annis vagis et fixis. currit

a. I	vagus	a	thoth	1	usque	ad	5	epagomenen	a. I	fixus	a	thoth	1	usque	ad	5	epag.
II	„	„	„	1	„	„	5	„ „	II	„	„	„	1	„	„	5	„
III	„	„	„	1	„	„	5	„ „	III	„	„	„	1	„	„	5	„
IV	„	„	„	1	„	„	5	„ „	IV	„	„	„	1	„	„	6	„
V	„	„	ep.	6	„	„	4	„ „	V	„	„	„	1	„	„	5	„
VI	„	„	ep.	5	„	„	4	„ „	VI	„	„	„	1	„	„	5	„
VII	„	„	„	5	„	„	4	„ „	VII	„	„	„	1	„	„	5	„
VIII	„	„	„	5	„	„	4	„ „	VIII	„	„	„	1	„	„	6	„
IX	„	„	„	5	„	„	3	„ „	IX	„	„	„	1	„	„	5	„
X	„	„	„	4	„	„	3	„ „	X	„	„	„	1	„	„	5	„

revocemus haec iam ad annos iulianos:

anni vagi						anni fixi				
annus	incipit		desinit			annus	incipit		desinit	
	die	anni a. Chr.	die	anni a. Chr.			die	anni a. Chr.	die	anni a. Chr.
I	20 iul.	1322	18 iul.	1321^{b}		I	20 iul.	1322	18 iul.	1321^{b}
II	19 —	1321	18 —	1320		II	19 —	1321	18 —	1320
III	19 —	1320	18 —	1319		III	19 —	1320	18 —	1319
IV	19 —	1319	18 —	1318		IV^{b}	19 —	1319	19 —	1318
V	19 —	1318	17 —	1317^{b}		V	20 —	1318	18 —	1317^{b}
VI	18 —	1317	17 —	1316		VI	19 —	1317	18 —	1316
VII	18 —	1316	17 —	1315		VII	19 —	1316	18 —	1315
VIII	18 —	1315	17 —	1314		VIII^{b}	19 —	1315	19 —	1314
IX	18 —	1314	16 —	1313^{b}		IX	20 —	1314	18 —	1313^{b}
X	17 —	1313	16 —	1312		X	19 —	1313	18 —	1312

facile hinc perspicitur quae ratio inter annos vagos et fixos iulianosque intercedat. annus fixus quartus i. e. primus bissextilis duorum annorum vagorum principia conprehendit, quarti simul et quinti. sed quoniam quinti principium in diem intercalarem (epag. VI) incidit, sexti demum principium ita retro cedit ut cum novissimo anni die (epag. V) congruat.

Sed examinemus ea quoque tempora quibus annus Aegyptiorum in eum locum revolutus est, in quo anni sui principium Alexandrini constituerunt. accedit enim ibi tabulae consularis Theonianae subsidium, quam nullo negotio sic licet continuare ut retrogrado pede ad primos imperii Augustei annos ascendamus.

a. vagus per. Soth.	a. Philippi	a. Augusti	dies intercalares	tetraeterides	incipit		desinit			a. fixus per. Soth.	incipit		desinit	
					die	anni a. Chr.	die	anni a. Chr.			die	anni a. Chr.	die	anni a. Chr.
1294	295	1			31 aug.	30	29 aug.	29^{b}		1293	20 iul.	30	18 iul.	29^{b}
1295	296	2			30 aug.	29	29 aug.	28		1294	19 —	29	18 —	28
1296	297	3			30 —	28	29 —	27		1295	19 —	28	18 —	27
1297	298	4			30 —	27	29 —	26		1296^{b}	19 —	27	19 —	26
1298	299	5	0	0	30 —	26	28 —	25^{b}		1297	20 —	26	18 —	25^{b}
1299	300	6	0	1	29 aug.	25	28 —	24		1298	19 —	25	18 —	24
1300	301	7	0	2	29 —	24	28 —	23		1299	19 —	24	18 —	23
1301	302	8	0	3	29 —	23	28 —	22		1300^{b}	19 —	23	19 —	22
1302	303	9	1	4	29 —	22	27 —	21^{b}		1301	20 —	22	18 —	21^{b}
1303	304	10	1	1	28 aug.	21	27 —	20		1302	19 —	21	18 —	20

Vides, etiamsi bissextiles fuerunt anni Augusti quartus et octavus itemque qui eius imperium novissimus antecessit (a. Phil. 294), tamen ad legitimam sedem d. XXIX m. aug. anni vagi initium sexto demum anno Augusti reduci deque ea cedere non nono sed decimo. recte igitur Theonis ille scholiasta tradidit tertium quemque tetraeteridos annum bissextilem esse. sed cur Theo diem intercalarem auctum non ei anno adscripsit, quo intercalabant Alexandrini? eadem est causa partium diei per quaternos annos adcrescentium. scilicet in computum non eo anno venit quo adcrescit dies intercalaris sed postquam adcrevit. nam quia extremo anno Alexandrini diem intercalarem (epag. VI) subiciunt, si anni bissextilis menses et dies in rationem vocantur, nihil inter hunc et tres antecedentes est discriminis: hoc nascitur, postquam intercalatum est. quam ob rem a. Augusti nono adscribitur epacta Δ et diei partes Δ i. e. dies integer, ut addatur. si quis quaerat, quotus Aegyptiis sit dies datus Alexandrinus, perinde atque in Theonis tabula anno Aug. 169. 173 ceteris.

F 40[r] *Ὕπατοι Ῥωμαίων*

ἔτη ἀπὸ Ἀλεξάνδρου	ἔτη ἀπὸ Αὐγούστου	ἐπακταὶ ἤτοι ἐμβόλιμοι	τετραετηρίδες			p. Chr.
ΥΞⲁ	ΡΞΖ	Μ	Β	Ἀντιώνιος Ἐυσεβῆς	και Καρμερινος	138
ΥΞΒ	ΡΞΗ	Μ	Γ	Ἀντιώνιος Β	και Πρεσέντιος	139
ΥΞΓ	ΡΞΘ	Μⲁ	Δ	Ἀντιώνιος Γ	καὶ Αυρίλλιος Κάισαρ	140
ΥΞΔ	ΡΟ	Μⲁ	ⲁ	Σιλογας	καὶ Σευῆρος	141
ΥΞЄ	ΡΟⲁ	Μⲁ	Β	Ρουφίνος	καὶ Κουλδρατος	142
ΥΞϚ	ΡΟΒ	Μⲁ	Γ	Τορκόνατος	καὶ Ἀττικός	143
ΥΞΖ	ΡΟΓ	ΜΒ	Δ	Μάξιμος	καὶ Ἀνόνϊτος	144
ΥΞΗ	ΡΟΔ	ΜΒ	ⲁ	Ἀντιώνιος	καὶ Ἀυρίλλιος Καίσαρ τὸ Β	145
ΥΞΘ	ΡΟЄ	ΜΒ	Β	Κλάρος	καὶ Κλάνδιος	146
ΥΟ	ΡΟϚ	ΜΒ	Γ	Λαργος	καὶ Μεσαλίνος	147
ΥΟⲁ	ΡΟΖ	ΜΓ	Δ	Τορκόνατος	καὶ Ϊουλιανος	148
ΥΟΒ	ΡΟΗ	ΜΓ	ⲁ	Ὄρφιτος	καὶ Πρίσκος	149
ΥΟΓ	ΡΟΘ	ΜΓ	Β	Γαλλικανὸς	καὶ Ουετήριος	150
ΥΟΔ	ΡΠ	ΜΓ	Γ	Κονδιανὸς	καὶ Μάξιμος	151
ΥΟЄ	ΡΠⲁ	ΜΔ	Δ	Γαλβρίων	καὶ Ὅμμουλος	152
ΥΟϚ	ΡΠΒ	ΜΔ	ⲁ	Πρεσέντιος	καὶ Ῥουφίνος	153
ΥΟΖ	ΡΠΓ	ΜΔ	Β	Κόμοδος	καὶ Λατερανος	154
ΥΟΗ	ΡΠΔ	ΜΔ	Γ	Σαβονος	καὶ Σευῆρος	155
ΥΟΘ	ΡΠЄ	ΜЄ	Δ	Σουλιανός	καὶ Ἀυριανός	156
ΥΠ	ΡΠϚ	ΜЄ	ⲁ	Βάρβαρος	καὶ Ῥίγουλδς	157
ΥΠⲁ	ΡΠΖ	ΜЄ	Β	Τερτυλλος	καὶ Κλημινος	158
ΥΠΒ	ΡΠΗ	ΜЄ	Γ	Κύντιλλος	καὶ Πρίσκος	159
ΥΠΓ	ΡΠΘ	ΜϚ	Δ	Βραλόνας	καὶ Οαρρος	160
ΥΠΔ	ΡϤ	ΜϚ	ⲁ	Ἀντιώνιος τὸ Γ	καὶ Ουηρος τὸ Β	161
ΥΠЄ	ΡϤⲁ	ΜϚ	Β	Ρουστίκιος τὸ Β	καὶ Ἀκουλίνος	162
ΥΠϚ	ΡϤΒ	ΜϚ	Γ	Κογλιανὸς	καὶ Παστωρ	163
ΥΠΖ	ΡϤΓ	ΜΖ	Δ	Μακρινος	καὶ Κέλσος	164
ΥΠΗ	ΡϤΔ	ΜΖ	ⲁ	Ὄρφιτος	καὶ Πουδενος	165
ΥΠΘ	ΡϤЄ	ΜΖ	Β	Πουδενος	καὶ Πουλλιων	166
ΥϤ	ΡϤϚ	ΜΖ	Γ	Λούκιος τὸ Γ	καὶ Κοδράτος	167
ΥϤⲁ	ΡϤΖ	ΜΗ	Δ	Ἀπρονιανὸς τὸ Β	καὶ Παυλος τὸ Β	168
ΥϤΒ	ΡϤΗ	ΜΗ	ⲁ	Πρίσκος	καὶ Ἀπολιναριος	169
ΥϤΓ	ΡϤΘ	ΜΗ	Β	Κλάρος	και Κέθηγος	170
ΥϤΔ	С	ΜΗ	Γ	Σευῆρος	καὶ Ἐρενιανός	171

40r 1 lege *Ἀντωνῖνος* sed hunc errorem legitimum iam non corrigam 1. *Καμερῖνος* 2 *Praesens* 4 *Syloga* 5 l. *Κουαδρᾶτος* 13 *Vetus* cf. p. 370 15 *Glabrio et Homullus* 16 *Praesens* 18 *Sabinianus* 19 *Silvanus et Augurinus* 20 l. *Ῥήγουλος* 21 latetne *Κλημεντῖνος*? ceteris est *Sacerdos* 23 l. *Βραδούας καὶ Οὐᾶρος* 25 *Rusticus et Aquilinus* 26 l. *Αἰλιανός* 28 et 29 *Pudens* 29 *Pollio* (accentum etiam in v. *καὶ* librarius sic ponit: *κὰι*)

F 40ᵛ *Ὕπατοι Ῥωμαίων*

ἔτη ἀπὸ Ἀλεξάνδρου	ἔτη ἀπὸ Αὐγούστου	ἐπακτὰ ἤτοι ἐμβόλιμοι	τετραετηρίδες[1])			p. Chr.
ΥϤΕ	CA	ΜΘ	Δ	*Ορφητος*	*και Μαξιμος*	172
ΥϤϚ	CB	ΜΘ	A	*Σευηρος τὸ B*	*καὶ Πομπιανὸς το B*	173
ΥϤΖ	CΓ	ΜΘ	B	*Γαλλος*	*και Φλακος*	174
ΥϤΗ	CΔ	ΜΘ	Γ	*Ποσων*	*καὶ Ϊουλιανος*	175
ΥϤΘ	CE	Ν	Δ	*Πολιων*	*καὶ Απερ τὸ B*	176
Φ	CϚ	Ν	A	*Κομοδος*	*καὶ Κυϊντολλος*	177
ΦA	CZ	Ν	B	*Ορφοτος*	*καὶ Ρουφος*	178
ΦB	CH	Ν	Γ	*Κομοδος*	*και Ουηρος*	179
ΦΓ	CΘ	ΝA	Δ	*Πρητος*	*και Κονδιανος*	180
ΦΔ	CI	ΝA	A	*Κομοδος*	*καὶ Βουρρος*	181
ΦE	CIA	ΝA	B	*Καμερτινος*	*και Ρουφος*	182
ΦϚ	CIB	ΝA	Γ	*Κομμοδος το Δ*	*και Βικτορινος*	183
ΦΖ	CIΓ	ΝB	Δ	*Μαρυλλος*	*και Ηλιανος*	184
ΦΗ	CIΔ	ΝB	A	*Ματερνος*	*καὶ Βραδόυας*	185
ΦΘ	CIE	ΝB	B	*Κομοδος το E*	*και Γαβριων το B*	186
ΦΙ	CIϚ	ΝB	Γ	*Κρισπινος*	*καὶ Ἡλιανος*	187
ΦIA	CIZ	ΝΓ	Δ	*Φουσκιανος τὸ B*	*και Σιλανος τὸ B*	188
ΦIB	CIH	ΝΓ	A	*Σιλανος*	*και Σιλανος*	189
ΦIΓ	CIΘ	ΝΓ	B	*Κομοδος το S*	*και Σεπτιμιανὸς τὸ B*	190
ΦIΔ	CK	ΝΓ	Γ	*Απρονιανὸς*	*καὶ Βραδουας*	191
ΦIE	CKA	ΝΔ	Δ	*Κομοδος το Z*	*καὶ Περτιναξ*	192
ΦIϚ	CKB	ΝΔ	A	*Φλακκος*	*καὶ Κλαρος*	193
ΦIZ	CKΓ	ΝΔ	B	*Σεβηρος το B*	*και Αλβινος*	194
ΦIH	CKΔ	ΝΔ	Γ	*Τερτυλλος*	*καὶ Κλημης*	195
ΦIΘ	CKE	ΝE	Δ	*Δεκστρος τὸ B*	*και Κρισπος*	196
ΦK	CKϚ	ΝE	A	*Λατερνος*	*και Ρουφινος*	197
ΦKA	CKZ	ΝE	B	*Σατορνιλος*	*και Γαλλος*	198
ΦKB	CKH	ΝE	Γ	*Ανυλλινος*	*και Φροντων*	199
ΦKΓ	CKΘ	ΝϚ	Δ	*Σεβηρος το Γ*	*και Βικτορινος*	200
ΦKΔ	CΛ	ΝϚ	A	*Μουκιανος*	*καὶ Φλαβιανος*	201
ΦKE	CΛA	ΝϚ	B	*Σεβηρος τὸ Δ*	*και Αντωνιος*	202
ΦKϚ	CΛB	ΝϚ	Γ	*Σεπτιμιος Γετας*	*καὶ Βηρος*	203
ΦKZ	CΛΓ	ΝZ	Δ	*Κιλων το B*	*και Λιβων*	204
ΦKH	CΛΔ	ΝZ	A	*Ἀντωνιος το B*	*καὶ Γετας Καισαρ*	205

40ᵛ 1 *Orfitus* 2 *Pompeianus* 4 l. *Πείσων* 6 *Quintillus* 7 *Orfitus* 9 *Πρητος*] *Praesens II* 11 l. *Μαμερτῖνος* 12 l. *τὸ Δ* 13 et 16 *Aelianus* 15 *Glabrio* 22 *Φλακκος*] *Falco* 25 l. *Πρίσκος* 26 l. *Λατερανός* 30 l. *Φαβιανός* 31 et 34 l. *Ἀντωνῖνος*

[1]) quarto numerorum loculo inde ab hac pagina *τετραετερίδες* vitiose in cod. inscribitur

F 41r ῞Υπατοι ῾Ρωμαίων

ἔτη ἀπὸ Ἀλεξάνδρου	ἔτη ἀπὸ Αὐγούστου	ἐπακτ(αί) ἤτοι ἐμβόλιμοι	τετραετηρίδες				p. Chr.
ΦΚΘ	ϹΛЄ	ΝΖ	Β	Σαβινος	και	Αιμιλιανος	206
ΦΛ	ϹΛϚ	ΝΖ	Γ	Απερων	και	Μαξιμος	207
ΦΛⲁ	ϹΛΖ	ΝΗ	Δ	Αντωνιος το Γ	και	Γετας τὸ Β	208
ΦΛΒ	ϹΛΗ	ΝΗ	ⲁ	Πομπιανος	καὶ	Αβιτος	209
ΦΛΓ	ϹΛΘ	ΝΗ	Β	Φαυστινος	καὶ	Ρουφινος	210
ΦΛΔ	ϹΜ	ΝΗ	Γ	Γεντιανὸς	καὶ	Βασσος	211
ΦΛЄ	ϹΜⲁ	ΝΘ	Δ	Ασπρος	και	Ασπρος	212
ΦΛϚ	ϹΜΒ	ΝΘ	ⲁ	Αντωνιος το Δ	και	Βαλβινος	213
ΦΛΖ	ϹΜΓ	ΝΘ	Β	Μεσαλας	καὶ	Σαβινος	214
ΦΛΗ	ϹΜΔ	ΝΘ	Γ	Λαιτος	καὶ	Κεραιαλης	215
ΦΛΘ	ϹΜЄ	Ξ	Δ	Σαβινος το Β	και	Ανυλλινος	216
ΦΜ	ϹΜϚ	Ξ	ⲁ	Περσης το Β	καὶ	Ἐκστρικατος	217
ΦΜⲁ	ϹΜΖ	Ξ	Β	Οκλατινος	καὶ	Ἀλβεντος	218
ΦΜΒ	ϹΜΗ	Ξ	Γ	Σακερδος τὸ Β	καὶ	Ἀντωνιος τὸ Β	219
ΦΜΓ	ϹΜΘ	Ξⲁ	Δ	Βαλεριος	καὶ	Κομαζων	220
ΦΜΔ	ϹΝ	Ξⲁ	ⲁ	Σαβινιανὸς	καὶ	Σέλευκος	221
ΦΜЄ	ϹΝⲁ	Ξⲁ	Β	αὐτοκρατωρ Ἀλέξανδρος	καὶ	Μοδεστος	222
ΦΜϚ	ϹΝΒ	Ξⲁ	Γ	Μαξιμος	καὶ	Ηλιανος	223
ΦΜΖ	ϹΝΓ	ΞΒ	Δ	Ἰουλιανος	και	Κρισπινος	224
ΦΜΗ	ϹΝΔ	ΞΒ	ⲁ	Φουσκος τὸ Β	και	Δεκστρας	225
ΦΜΘ	ϹΝЄ	ΞΒ	Β	Αλεξανδρος τὸ Β	και	Μαρκελλινος	226
ΦΝ	ϹΝϚ	ΞΒ	Γ	Σαβινος	και	Μαξιμος	227
ΦΝⲁ	ϹΝΖ	ΞΓ	Δ	Μοδεστος	και	Προβος	228
ΦΝΒ	ϹΝΗ	ΞΓ	ⲁ	Ἀλεξανδρος το Γ	και	Διων	229
ΦΝΓ	ϹΝΘ	ΞΓ	Β	Πρισκιλλιανος	και	Ἀγρικολαος	230
ΦΝΔ	ϹΞ	ΞΓ	Γ	Πομπηΐανος	καὶ	Πελιγνιανος	231
ΦΝЄ	ϹΞⲁ	ΞΔ	Δ	Λουμπος	και	Μαξιμος	232
ΦΝϚ	ϹΞΒ	ΞΔ	ⲁ	Μαξιμος	καὶ	Πατερνος	233
ΦΝΖ	ϹΞΓ	ΞΔ	Β	Μαξιμος το Β	καὶ	Ουβανος	234
ΦΝΗ	ϹΞΔ	ΞΔ	Γ	Πομπηΐανος	καὶ	Κυντιανος	? 235
ΦΝΘ	ϹΞЄ	ΞЄ	Δ	Περπετουος	καὶ	Αφρικανος	237 6
ΦΞ	ϹΞϚ	ΞЄ	ⲁ	Πιος	καὶ	Κορνηλιανος	238 7
ΦΞⲁ	ϹΞΖ	ΞЄ	Β	Γορδιανος	και	Πουντιανος	239 8
ΦΞΒ	ϹΞΗ	ΞЄ	Γ	Σαβινος τὸ Β	καὶ	Κορνηλιανός	240 37

41r 1 itemque 22 Σαβῖνος] l. Ἀλβῖνος 2 *Aper* cf. p. 370 3 et 8 l. Ἀντωνῖνος 4 *Pompeianus* 10 *Cerealis* 12 *Praesens* 13 l. Ὀκλατίνιος Ἄδβεντος: alter anni consul variat 15 l. Βαλέριος Κωμάζων 18 *Aelianus* ut p. 376, 13 20 *Dexter* 21 *Marcellus* 27 *Lupus* 29 l. Οὐρβανός de turbis quibus fides tabulae inde a v. 30 usque ad f. 41v 16 corrumpitur dictum supra p. 370 sq.

F 41ᵛ

Ὕπατοι Ῥωμαίων

ἔτη ἀπὸ Ἀλεξάνδρου	ἔτη ἀπὸ Αὐγούστου	ἐπακτ(αὶ) ἤτοι ἐμβόλιμοι	τετραετηρίδες				p. Chr.
ΦΞΓ	CΞΘ	ΞϚ	Δ	Γορδιανος τὸ B	και	Πομπηϊανος	241
ΦΞΔ	CO	ΞϚ	∂	Αττικος	καὶ	Ἀβιολα	242/39
ΦΞЄ	COɑ	ΞϚ	B	Αρριανος	και	Βενουστος	243/0
ΦΞϚ	COB	ΞϚ	Γ	Πετετρινος	καὶ	Πομπηϊανος	244/1
ΦΞZ	COΓ	ΞZ	Δ	Φίλιππος σεβαστ(ος) τὸ B	καὶ	Πελεκστριων	245/2
ΦΞH	COΔ	ΞZ	∂	Περσης	και	Πάππος	246/3
ΦΞΘ	COЄ	ΞZ	B	Φίλιππος σεβαστὸς τὸ B	καὶ	Αιμηλιανός	247/4
ΦO	COϚ	ΞZ	Γ	Φιλιππος τὸ Γ	καὶ	Φίλιππος αὐτοκρατωρ	248/7
ΦOɑ	COZ	ΞH	Δ	Αιμηλιανος το B	καὶ	Φίλιππος τὸ B	249/8
ΦOB	COH	ΞH	∂	Δεκιος τὸ B	καὶ	Καυλινος	250/49
ΦOΓ	COΘ	ΞH	B	Δεκιος το Γ	και	Γρατος	251/0
ΦOΔ	CΠ	ΞH	Γ	Γαλλος το B	και	Δέκιος	252/1
ΦOЄ	CΠɑ	ΞΘ	Δ	Βολουσιανος τὸ B	και	Βουλουσιανος	253/2
ΦOϚ	CΠB	ΞΘ	∂	Βαλεριανὸς	καὶ	Μαξιμινος	?253
ΦOZ	CΠΓ	ΞΘ	B	Βαλλεριανος τὸ B	καὶ	Γαληνὸς τὸ B	254/5
ΦOH	CΠΔ	ΞΘ	Γ	Βαλεριανὸς τὸ Γ	καὶ	Γαληνὸς το Γ	255?
ΦOΘ	CΠЄ	O	Δ	Μάξιμος	και	Γλαβρίων	256
ΦΠ	CΠϚ	O	∂	Βαλεριανὸς το Δ	καὶ	Γαλληῖνος	257
ΦΠɑ	CΠZ	O	B	Τουσκος	και	Βάσσος	258
ΦΠB	CΠH	O	Γ	Αιμηλιανὸς	καὶ	Βάσσος	259
ΦΠΓ	CΠΘ	Oɑ	Δ	Σεκουλάριος	και	Δονάτος	260
ΦΠΔ	CϤ	Oɑ	∂	Γαλληῖν(ος) σεβαστ(ος) τὸ Δ	καὶ	Βουλουσιανος	261
ΦΠЄ	CϤɑ	Oɑ	B	Γαλληῖνος τὸ Є	καὶ	Φαυστιανος	262
ΦΠϚ	CϤB	Oɑ	Γ	Αλβινος	καὶ	Δέκστρος	263
ΦΠZ	CϤΓ	OB	Δ	Γαλληῖνος το S	και	Σατορνίλος	264
ΦΠH	CϤΔ	OB	∂	Βαλεριανος	καὶ	Λουκουλλος	265
ΦΠΘ	CϤЄ	OB	B	Γαλληῖνος το Z	και	Σαβινος	266
ΦϤ	CϤϚ	OB	Γ	Πατερνος	καὶ	Ἀρκεσιλαος	267
ΦϤɑ	CϤZ	OΓ	Δ	Πατερνος το B	και	Μαρινιανος	268
ΦϤB	CϤH	OΓ	∂	Κλάνδιος			
ΦϤΓ	CϤΘ	OΓ	B	Κλαυδιος σεβαστος	και	Πατερνος	269
ΦϤΔ	T	OΓ	Γ	Αντίοχος τὸ B	καὶ	Ὄρφιτος	270
ΦϤЄ	Tɑ	OΔ	Δ	Αυριλλιανος σεβαστος	και	Βασσος	271
ΦϤϚ	TB	OΔ	∂	Κυϊντος	καὶ	Βελλουμηνιαν(ος)	272

41ᵛ 4 l. *Περεγρῖνος* 5 *Πελεκστριων*] l. *Πρετεκστᾶτος* 6 *Praesens et Papus* 10 l. *Ἀκυλῖνος* 14 *Maximus* 18 l. *Γαλλιηνὸς τὸ γ* 23 l. *Φαυστινιανός* 26 *Lucillus* 27 *Sabinillus* 30 de insiticio hoc consulatu vitiosisque quattuor versuum proximorum numeris dixi p. 371 32 *Antiochianus* 34 l. *Κυῆτος καὶ Βελδουμνιανός* post hunc v. coss. anni 273 p. Chr. Tacitus et Placidianus intercepti sunt cf. p. 371

F 42r

Ὕπατοι Ῥωμαίων

ἔτη ἀπὸ Ἀλεξάνδρου	ἔτη ἀπὸ Αὐγούστου	ἐπακτ(αὶ) ἤτοι ἐμβόλιμοι	τετραετηρίδες			p. Chr.
ΦϘΖ	ΤΓ	ΟΔ	Β	Αὐριλλιανὸς τὸ Β	και Καπετολινος	274
ΦϘΗ	ΤΔ	ΟΔ	Γ	Αυριλλιανος το Γ	και Μαρκελλινος	275
ΦϘΘ	ΤЄ	ΟЄ	Δ	Τάκιτος σεβαστός	καὶ Αιμηλιανος	276
Χ	ΤϚ	ΟЄ	Α	Πρόβος σεβαστος	και Παυλινος	277
ΧΑ	ΤΖ	ΟЄ	Β	Πρόβος τὸ Β	και Λουπτος	278
ΧΒ	ΤΗ	ΟЄ	Γ	Προβος το Γ	καὶ Πατερνος	279
ΧΓ	ΤΘ	ΟϚ	Δ	Μέσσαλας	και Γράτος	280
ΧΔ	ΤΙ	ΟϚ	Α	Πρόβος τὸ Δ	καὶ Τιβεριανος	281
ΧЄ	ΤΙΑ	ΟϚ	Β	Πρόβος το Ε	και Βικτορινος	282
ΧϚ	ΤΙΒ	ΟϚ	Γ	Κάρος σεβαστος	καὶ Καρινος	283
ΧΖ	ΤΙΓ	ΟΖ	Δ	Καρινος σεβαστος	και Νουμεριανος	284
ΧΗ	ΤΙΔ	ΟΖ	Α	Διοκλιτιανος σεβ(ασ)τ(ος)	και Ἀριστόβουλος	285
ΧΘ	ΤΙЄ	ΟΖ	Β	Μαξιμινος	και Ακυλινος	286
ΧΙ	ΤΙϚ	ΟΖ	Γ	Διοκλιτιαν(ος) σεβαστ(ος)	και Μαξιμιανος	287
ΧΙΑ	ΤΙΖ	ΟΗ	Δ	Μαξιμινος σεβαστος	και Ἰανουαριος	288
ΧΙΒ	ΤΙΗ	ΟΗ	Α	Βάσσος το Β	καὶ Κυντιανος	289
ΧΙΓ	ΤΙΘ	ΟΗ	Β	Διοκλιτιανος σεβαστ(ος)	και Μαξιμιανος σεβ(αστος)	290
ΧΙΔ	ΤΚ	ΟΗ	Γ	Τιβεριανος	καὶ Δίων	291
ΧΙЄ	ΤΚΑ	ΟΘ	Δ	Αννηβολιανος	καὶ Ἀσκληπιόδοτος	292
ΧΙϚ	ΤΚΒ	ΟΘ	Α	Διοκλιτιανος	καὶ Μαξιμιανος	293
ΧΙΖ	ΤΚΓ	ΟΘ	Β	Κωνσταντιν(ος) Κάισαρ	κ(αι) Μαξιμιανος Κάισαρ	294
ΧΙΗ	ΤΚΔ	ΟΘ	Γ	Τουσκος	καὶ Ἀνυλῖνος	295
ΧΙΘ	ΤΚЄ	Π	Δ	Διοκλιτιαν(ος) σεβαστος	κ(αι) Κωνσταντιν(ος) Κάισαρ το Β	296
ΧΚ	ΤΚϚ	Π	Α	Μαξιμιαν(ος) σεβαστ(ος) το Ε	κ(αι) Μαξιμιαν(ος) σεβαστ(ος) τὸ Β	297
ΧΚΑ	ΤΚΖ	Π	Β	Ευστος το Β	και Γάλλος	298
ΧΚΒ	ΤΚΗ	Π	Γ	Διοκλιτιαν(ος) σεβαστ(ος) τὸ Ζ	κ(αι) Μαξιμιαν(ος) σεβαστ(ος) το S	299
ΧΚΓ	ΤΚΘ	ΠΑ	Δ	Κωνσταντιν(ος) Καισαρ το Γ	κ(αι) Μαξιμιαν(ος) Καισαρ τὸ Γ	300
ΧΚΔ	ΤΛ	ΠΑ	Α	Τιτιανος	και Νεποτιανος	301
ΧΚЄ	ΤΛΑ	ΠΑ	Β	Κωνσταντι(ος) Κάισαρ το Δ	κ(αι) Μαξιμιν(ος) Καισαρ το Δ	302
ΧΚϚ	ΤΛΒ	ΠΑ	Γ	Διοκλ(ι)τ(ιανος) σεβαστ(ος) το Η	κ(αι) Μαξιμιν(ος) σεβαστ(ος) το Ζ	303
ΧΚΖ	ΤΛΓ	ΠΒ	Δ	Διοκλιτιαν(ος) το Θ	κ(αι) Μαξιμινος σεβαστ(ος) το Η	304
ΧΚΗ	ΤΛΔ	ΠΒ	Α	Κωνσταντι(ος) Κάισαρ το Ε	κ(αι) Μαξιμιν(ος) Καισαρ το Ε	305
ΧΚΘ	ΤΛЄ	ΠΒ	Β	Κωνσταντιος σεβαστ(ος) το S	κ(αι) Μαξιμιν(ος) σεβαστος το S	306
ΧΛ	ΤΛϚ	ΠΒ	Γ	Σεβηρος σεβαστ(ος)	κ(αι) Μαξιμιαν(ος) Κάισαρ	307

42r 5 *Lupus* 13 *Maximus II* 15 l. *Μαξιμιανὸς* 19 *Hannibalianus* 21 et 23 l. *Κωνστάντιος* 24 *σεβαστ(ὸς) τὸ β*] immo *Καῖσαρ τὸ β* 25 l. *Φαῦστος* 27 l. *Κωνστάντιος* 29 l. *Μαξιμιαν(ὸς)* itemque proximis IV versibus

F 42ᵛ

Ὕπατοι Ῥωμαίων

ἔτη ἀπὸ Ἀλεξάνδρου	ἔτη ἀπὸ Αὐγούστου	ἐπακτ(αὶ) ἤτοι ἐμβόλιμοι	τετραετηρίδες			p. Chr.
ΧΛⲁ	ΤΛΖ	ΠΓ	Δ	Διοκλητιαν(ος) σεβαστ(ος) τὸ Ϊ	κ(αι) Μαξιμιαν(ος) σεβαστ(ος) τὸ Θ	308
ΧΛΒ	ΤΛΗ	ΠΓ	ⲁ	Λικινιος σεβαστ(ος) το Α	καὶ Κωνσταντι(ος) τὸ Α	309
ΧΛΓ	ΤΛΘ	ΠΓ	Β	Ανδρονικος	και Πρόβος	310
ΧΛΔ	ΤΜ	ΠΓ	Γ	Μαξιμιανὸς	και Μαξιμίνος	311
ΧΛЄ	ΤΜⲁ	ΠΔ	Δ	Κωνσταντινος τὸ Β	καὶ Λικίνιος τὸ Β	312
ΧΛϚ	ΤΜΒ	ΠΔ	ⲁ	Κωνσταντινος το Γ	καὶ Λικίνιος τὸ Γ	313
ΧΛΖ	ΤΜΓ	ΠΔ	Β	Βολουσιανος	καὶ Ἀνίανος	314
ΧΛΗ	ΤΜΔ	ΠΔ	Γ	Κωνσταντινος το Δ	καὶ Λικίνιος τὸ Δ	315
ΧΛΘ	ΤΜЄ	ΠЄ	Δ	Σαβινος	καιΡουφίνος	316
ΧΜ	ΤΜϚ	ΠЄ	ⲁ	Γαλλικος	καὶ Βάσσος	317
ΧΜⲁ	ΤΜΖ	ΠЄ	Β	Λικίνιος τὸ Ε	και Κρίσπος Καίσαρ	318
ΧΜΒ	ΤΜΗ	ΠЄ	Γ	Κωνσταντιν(ος) σεβαστ(ος) τὸ Ε	καὶ Λικίνιος Καίσαρ	319
ΧΜΓ	ΤΜΘ	ΠϚ	Δ	Κωνσταντιν(ος) σεβαστ(ος) τὸ Ϛ	κ(αι) Κωνστάντι(ος) Καίσαρ	320
ΧΜΔ	ΤΝ	ΠϚ	ⲁ	Κρισπος Καίσαρ τὸ Β	κ(αι) Κωνστάντι(ος) Καίσαρ	321
ΧΜЄ	ΤΝⲁ	ΠϚ	Β	Προβιανος	και Ἰουλιανος	322
ΧΜϚ	ΤΝΒ	ΠϚ	Γ	Σεβηρος	και Ρουφινος	323
ΧΜΖ	ΤΝΓ	ΠΖ	Δ	Κρισπος Καίσαρ	κ(αι) Κωνσταντίν(ος) Καίσαρ	324
ΧΜΗ	ΤΝΔ	ΠΖ	ⲁ	Πρόκλος ἤτοι Παυλίνος	καὶ Ἰουλιανος	325
ΧΜΘ	ΤΝЄ	ΠΖ	Β	Κωνσταντινος τὸ Ζ	κ(αι) Κωνστάντιος το Α	326
ΧΝ	ΤΝϚ	ΠΖ	Γ	Κωνσταντιν(ος)	και Μαξιμινος	327
ΧΝⲁ	ΤΝΖ	ΠΗ	Δ	Ἰανουάριος	καὶ Ἰούστος	328
ΧΝΒ	ΤΝΗ	ΠΗ	ⲁ	Κωνσταντιν(ος) τὸ Η	κ(αι) Κωνστάντι(ος) τὸ Β	329
ΧΝΓ	ΤΝΘ	ΠΗ	Β	Γαλλικανος	και Συμμαχος	330
ΧΝΔ	ΤΞ	ΠΗ	Γ	Βάσσος	καὶ Ἀβλάβιος	331
ΧΝЄ	ΤΞⲁ	ΠΘ	Δ	Πακάτανος	καὶ Ἰλαριανος	332
ΧΝϚ	ΤΞΒ	ΠΘ	ⲁ	Δελμάτιος	καὶ Ζηνόφιλος	333
ΧΝΖ	ΤΞΓ	ΠΘ	Β	Οπτάτος	και Παυλινος	334
ΧΝΗ	ΤΞΔ	ΠΘ	Γ	Κωνστάντιος	καὶ Ἀλβινος	335
ΧΝΘ	ΤΞЄ	Ϙ	Δ	Νεποτιανος	και Φακουνδος	336
ΧΞ	ΤΞϚ	Ϙ	ⲁ	Φελεκιανος	και Τιτανος	337
ΧΞⲁ	ΤΞΖ	Ϙ	Β	Ὄυρσος	και Πολεμιος	338
ΧΞΒ	ΤΞΗ	Ϙ	Γ	Κωνσταντι(ος) τὸ Β	κ(αι) Κωνσιας τὸ Α	339
ΧΞΓ	ΤΞΘ	Ϙⲁ	Δ	Ακίνδυνος	και Πρόκλος	340
ΧΞΔ	ΤΟ	Ϙⲁ	ⲁ	Μαρκελλινος	καὶ Προβιανος	341

42ᵛ 1—3 plane discrepant cf. p. 370 10 *Gallicanus* 13 et 14 l. Κωνσταντῖνος Καῖσαρ 20 post ΚѠΝСΤⲀΝΤΙΝ rasura unius aut duarum litterarum, item 33 post ⲀΚΙΝΔΥΝΟС unius 20 *Maximus* 22 immo Κωνσταντῖνος (Καῖσαρ) τὸ δ 25 *Pacatianus* 30 *Felicianus et Titianus* 34 l. Προβῖνος

F 43[r]

Ὕπατοι Ῥωμαίων

ἔτη ἀπὸ Ἀλεξάνδρου	ἔτη ἀπὸ Αὐγούστου	ἐπακτ(αὶ) ἤτοι ἐμβόλιμοι	τετραετηρίδες			p. Chr.
ΧΞЄ	ΤΟⲁ	Ϟⲁ	Β	Κωνστάντιος σεβαστ(ος) τ(ο) $\overline{Γ}$	κ(αι) Κωνστας σεβαστὸς το $\overline{Β}$	342
ΧΞϛ	ΤΟΒ	Ϟⲁ	Γ	Πλάκιτος	και Ρωμυλος	343
ΧΞΖ	ΤΟΓ	ϞΒ	Δ	Λεόντιος	καὶ Σαλουστιος	344
ΧΞΗ	ΤΟΔ	ϞΒ	ⲁ	Αμαντιος	καὶ Αλμινος	345
ΧΞΘ	ΤΟЄ	ϞΒ	Β	Κωνσταντιος το $\overline{Δ}$	και Κωνστάντιος τὸ $\overline{Γ}$	346
ΧΟ	ΤΟϛ	ϞΒ	Γ	Ρουφινος	καὶ Ἐυσέβιος	347
ΧΟⲁ	ΤΟΖ	ϞΓ	Δ	Φίλιππος	και Σαλιας	348
ΧΟΒ	ΤΟΗ	ϞΓ	ⲁ	Λιμήνιος	καὶ Κατυλινος	349
ΧΟΓ	ΤΟΘ	ϞΓ	Β	Σέργιος	κ(αι) Νιγρινιανος	350
ΧΟΔ	ΤΠ	ϞΓ	Γ	τοις εομένοις		351
ΧΟЄ	ΤΠⲁ	ϞΔ	Δ	Κωνσταντι(ος) Ἄυγουστ(ος) το $\overline{Ε}$	κ(αι) Κωνστάνιιος Κάισαρ	352
ΧΟϛ	ΤΠΒ	ϞΔ	ⲁ	Κωνστάντιος τὸ $\overline{S}$	κ(αι) Κωνσταντιος Καισαρ τ(ο) $\overline{Β}$	353
ΧΟΖ	ΤΠΓ	ϞΔ	Β	Κωνσταντιος τὸ $\overline{Ζ}$	κ(αι) Κωνσταντι(ος) Κάισαρ τὸ $\overline{Γ}$	354
ΧΟΗ	ΤΠΔ	ϞΔ	Γ	Αρβιτιων	και Δουλιανος	355
ΧΟΘ	ΤΠЄ	ϞЄ	Δ	Κωνσταντι(ος) Ἄυγουστ(ος) το Η	κ(αι) Ϊουλιαν(ος) Κάισαρ τὸ $\overline{Α}$	356
ΧΠ	ΤΠϛ	ϞЄ	ⲁ	Κωνστάντι(ος) Ἄυγουστ(ος) τὸ $\overline{Θ}$	κ(αι) Ϊουλιαν(ος) Κάισαρ το $\overline{Β}$	357
ΧΠⲁ	ΤΠΖ	ϞЄ	Β	Δατιανος	και Κερέλλιος	358
ΧΠΒ	ΤΠΗ	ϞЄ	Γ	Ἐυσέβιος	καὶ Ὑπάτιος	359
ΧΠΓ	ΤΠΘ	Ϟϛ	Δ	Κωνστάντι(ος) Ἀυγουστ(ος) τὸ $\overline{Ϊ}$	κ(αι) Ϊουλιαν(ος) Κάισαρ τὸ $\overline{Γ}$	360
ΧΠΔ	ΤϞ	Ϟϛ	ⲁ	Ταυρος	καὶ Φλορέντιος	361
ΧΠЄ	ΤϞⲁ	Ϟϛ	Β	Μαμερτινος	και Νεουετας	362
ΧΠϛ	ΤϞΒ	Ϟϛ	Γ	Ϊουλιαν(ος) Ἄυγουστ(ος) τὸ $\overline{Δ}$	καὶ Σαλόυστιος	363
ΧΠΖ	ΤϞΓ	ϞΖ	Δ	Ϊουλιαν(ος) Ἄυγουστος	και Ουαρονιανος	364
ΧΠΗ	ΤϞΔ	ϞΖ	ⲁ	Ουαλεντινιανος	κ(αι) Ὀυάλης Αυγουστ(ος) τὸ $\overline{Α}$	365
ΧΠΘ	ΤϞЄ	ϞΖ	Β	Γρατιανος επιφανεστ(ατος)	και Δαγαλαϊφος	366
ΧϞ	ΤϞϛ	ϞΖ	Γ	Λουπίκιος	καὶ Ϊουϊανος	367
ΧϞⲁ	ΤϞΖ	ϞΗ	Δ	Ουαλεντινιανος	και Ουάλης Ἄυγουστ(ος) τὸ $\overline{Β}$	368
ΧϞΒ	ΤϞΗ	ϞΗ	ⲁ	Ουαλεντινιανος	καὶ ϊουϊκτωρ	369
ΧϞΓ	ΤϞΘ	ϞΗ	Β	Ουαλεντινιανος	κ(αι) Ουάλης τὸ $\overline{Γ}$	370
ΧϞΔ	Υ	ϞΗ	Γ	Γρατιαν(ος) Ἄυγουστ(ος) το $\overline{Β}$	καὶ Πρόβος	371
ΧϞЄ	Υⲁ	ϞΘ	Δ	Μοδεστιος	και Αρενθέον	372

43[r] 2 *Placidus* 4 *Albinus* 5 l. *καὶ Κώνστας* 10 l. *τοῖς ἐ(σ)ομένοις* 14 *Arbetio et Lollianus* 17 l. *Κερεάλιος* i. e. *Cerealis* 21 *Neritta* 23 l. *Ἰοϋιανός* i. e. *Iorianus* cf. l. 26 26 *Lupicinus* 28 l. *καὶ Οὐίκτωρ* 31 *Arintheus* cf. p. 368 nouissimi tres uersus tabulae uacant: qualem Theo reliquerat tabula integra seruata est.

II.

FASTI VERONENSES

A. CCCCXXXIX—CCCCXCIV.

Codicis bibliothecae capitularis Veronensis LV (53) formae maximae, qui scriptura posteriore Isidori sententias exhibet, folia 33. 34. 61—99 rescripta sunt unumque eorum f. 88 continet fastorum laterculum eum, quem hoc loco edimus. cum eo folio quod cohaeret ita, ut ad eundem quaternionem pertinuerint, sed interposita exciderint, hodie signatum 87 quid contineat, nunc demum patefactum est. scilicet pauca verba olim inde enotata a canonico Giulario cum non sufficerent ad argumentum determinandum, adii Hartelium Vindobonensem sciscitans, de hoc codice omnino ad corpus illud auctorum ecclesiasticorum quod moderatur spectante num quid comperisset. rescripsit is inter schedas academiae Vindobonensis Studemundianas repperisse se palimpsesti huiusce apographum inchoatum eiusque specimen misit. quod cum Harnackio nostro exhibuissem, statim is agnovit versionem Latinam adhuc ignotam constitutionum ecclesiasticarum pseudoclementinarum. Edmundus Hauler deinde in Italiam profectus folii illius 87 apographum fecit, cuius prima verba haec sunt: *[soro]res et filiae et membra nostra tamen sicut sapientes et uos quae bona (?) et sine reprachensione* = p. 13, 16 Lagarde: *ἀδελφαὶ καὶ θυγατέρες καὶ μέλη ἡμῶν ὡς σοφαὶ καὶ αὐταί, ἀλοιδόρητοι τοῦ βίου*, extrema haec: *. . . . .nem faciunt adversum eum et . . . . . ei, quomodo hii qui foris domum* = p. 15, 17: *πρὸς αὐτὸν στασιάζουσι καὶ ἀπειθοῦσι, πῶς οἱ ἔξω τῆς οἰκίας αὐτοῦ κ. τ. λ.* haec cum a principio libri non multum distent, statuendum est codicem olim a fastis incepisse vel certe eos constitutiones illas praecessisse. ad constitutiones fasti non pertinuerunt, cum non ab eodem librario proficiscantur, sed scripti sint hi litteris uncialibus, semiuncialibus illae, licet non magno ut videtur temporis intervallo, sed aut seorsum perscripti fuerunt aut adhaeserunt operi cuidam deperdito. — Fastorum folium cum incipiat sine titulo in pagina summa, praecesserunt omnino folia deperdita; a fine integri sunt. eos cum absolvisset librarius pagina versa media in a. 486, mox manus diversa adiecit consules a. 487—494 ne sic quidem paginam explens, ut clare appareat illo anno volumen exaratum esse et post octo annos auctum. — Quod Kruschius noster (*Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie* p. 173) fastos rettulit ad paschale Africanum scriptum a. 455 (l. c. p. 279 seq.), eo nititur, quod ab a. 439 laterculi nostri primo secundus paschalis illius circulus incipit et quod quae post a. 455 laterculus noster habet, a priore parte differunt addito ad imperatores consules Augusti vocabulo. obstat tamen coniecturae, quod, ut diximus, laterculi principium deficit. consules sunt Occidentales ad a. 481 perscripti formulis finalibus, ab eo inde tempore passim ita ut singulorum annorum principiis enuntiabantur, sicut plenius exposui in Hermae vol. 7 p. 476 seq. = *röm. Forschungen* vol. 2 p. 89—96. quamquam vitiis suis laterculus non caret, testem in eo habemus aequalem et in nominibus scribendis solito correctiorem.

Repperit laterculum is qui ut aliis eruditionis partibus plurimis, ita fastis quoque consularibus ingenii sui facem late splendentem admovit Iohannes Baptista Rossius ediditque delineatum a Leblantio et Miniscalchio in inscriptionum Christianarum urbis Romae vol. I (1861) p. LXII. repetivi ego in Hermae vol. 7 (1873) p. 474—476 = *röm. Forschungen* vol. 2 (1879) p. 87—89 adiecto quod in illa editione defuit supplemento scripto manu diversa a 487—494. recognoscens Paulus Krueger quae emendavit, edidi in eadem ephemeride vol. 8 (1874) p. 230. photographice expresserunt paginam utramque Zangemeister et Wattenbach (exempla codicum 1876) tab. 29. 30.

. . . .

439	Theodosio XVII	et	Festo
440	Valentiniano V	et	Anatolio
441	Cyro v̄ c	cons.	
442	Dioscoro	et	Eudoxio
443	Maximo II	et	Paterio
444	Theodosio XVIII	et	Albino
445	Valentiniano VI	et	Nomo
446	Aetio III	et	Symmacho
447	Calypio	et	Ardabure
448	Postumiano	et	Zenone
449	Asturio	et	Protogene
450	Valentiniano VII	et	Avieno
451	Marciano	et	Adelfio
452	Herculano	et	Sporachio
453	Opilione	et	Vincomalo
454	Aetio	et	Studio
455	Valentiniano VIII	et	Anthemio
456	Iohanne	et	Varane
457	Constantino	et	Rufo
458	Leone Aug.	et	Maioriano Aug.
459	Recimere	et	Patricio
460	Magno	et	Apollonio
461	Severino	et	Dagalaifo
462	Leone Aug. II	et	Severo Aug.
463	Basilio	et	Viviano
464	Rustico	et	Olybrio
465	Hermenerico	et	Basilisco
466	Leone II *(sic)*	et	Tatiano
467	Pusco	et	Iohanne
468	Anthemio Aug. II		
469	Marciano	et	Zenone
470	Severo	et	Iordanne
471	Leone IIII	et	Proviano
472	Festo	et	Marciano
473	Leone Aug. V		
474	Leone iun. Aug.		
475	p̄. c̄. Leonis iun. Aug.		
476	Basilisco	et	Armato
477	p. c. Basilisci	et	Armati
478	Hillo v. c̄.	cons.	
479	Zenone v̄. c̄.	cons.	
480	Basilio iun. v. c̄.	cons.	
481	Placido v̄. c̄.	cons.	
482	Severino iun. v̄. c̄.	cons.	
483	Fausto iun. v. c̄.	cons.	
484	Venantio	et	Theudoric
485	Symmacho iun. v̄. c.	cons.	
486	Decio iun. v̄. c̄.	cons.	

ADDITAMENTVM MANVS DIVERSAE

487	Boetio v. c̄.	cons.	
488	Dynamio	et	Sifidio
489	Probino	et	Eusebio
490	Fausto alio	et	Longino
491	Olybrio v̄. c̄.	cons.	
492	Anastasio	et	Rufo
493	Albino v̄. c̄.	cons.	
494	Astorio	et	Presidio

440. 445. 450 o *in* ualentiniano *supra* r. *ter* C 451 Marciano] *sic* C, *non* Marciano Aug.
488 sifidio *mihi visum est*, sifia(?)dio *Kruegero*.

III.

FASTI AVGVSTANI

A. CCCLXXVIII—CCCCXCVIII.

Codex bibliothecae publicae Vindelicae Augustanae n. 223 saec. XV, sed descriptus diligenter ex archetypo vetusto Reichenaviensi hodie deperdito, ut vol. I p. 365 seq. ad Prosperum exposuimus, chronicis Hieronymianis f. 261. 262 subiungit laterculum consularem a fine Hieronymi a. 378 continuatum ad a. 498. is quatenus perveniunt chronica Prosperi quae sequuntur in eodem codice continuata ad a. 457 (continuationem edidimus vol. I p. 490), cum eorum consularibus fere convenit (vide quae adnotavimus ad a. 457). ab a. inde 458 quae sequuntur consulum nomina ut passim perturbata sunt, ita neque ex Victoriana tabula pendent neque ex reliquorum quos habemus laterculorum ullo. finit tabula in Paulino consule a. 498, in quo finiunt quodammodo consules partium Occidentis, cum ibi qui non agnoscerent dominationem Byzantiorum imperatorum ab a. inde 499 numerare soleant postconsulatus Paulinianos. — Quae adscripsit Hieronymianorum continuator olympiadum numeros et annos mundi et iobeleorum Hebraeorum principia suppressi. — Edidi tabulam cum Cassiodori chronicis *(Abhandlungen der sächs. Gesellschaft der Wiss.* vol. 3 a. 1861*)* p. 693.

378 Valente VI	et	Valentiniano II	395 Olibrio	et	Provino
379 Ausonio	et	Olibrio	396 Archadio IIII	et	Honorio III
380 Gratiano V	et	Theodosio	397 Caesario	et	Attico
381 Syagrio	et	Eucherio	398 Honorio IIII	et	Uticiano
382 Antonio	et	Syagrio	399 Mallio Theodoro v̄. c̄. cons̄.		
383 Merobaude II	et	Saturnino	400 Stillicone	et	Aureliano
384 Ricomede	et	Clearco	401 Vincentio	et	Frauuito
385 Arcadio	et	Vautone	402 Arcadio V	et	Honorio V
386 Honorio	et	Euodio	403 Theodosio Aug.	et	Rumodiro *(sic)*
387 Valentiniano III	et	Eutropio	404 Honorio VI	et	Aristeneto
388 Theodosio II	et	Cynegio	405 Stillicone V *(sic)*	et	Antemio
389 Timasio	et	Promoto	406 Archado *(sic)* VI	et	Probo
390 Valentiniano IIII	et	Neutorio *(sic)*	407 Honorio VII	et	Theodosio II
391 Taciano	et	Symmacho	408 Basso	et	Philippo
392 Arcadio II	et	Rufino	409 Honorio VIII	et	Theodosio III
393 Theodosio III	et	Abundancio	410 Barane v. c̄.	cons̄.	
394 Archadio III	et	Honorio II	411 Theodosio IIII Aug.		

400 stillione *C(odex)*[a]   403. 404 *bis ponit, priore loco scribens* theodosio ū. c̄. aug., *posteriore* rumodio, *C*   410. 411 *interposito* et *coniungit C*

412	Honorio VIIII	et	Theodosio V
413	p. c. id est Teracliano *(sic)*	et	Lucio
414	Constancio	et	Constante
415	Honorio X	et	Theodosio VI
416	Theodosio VII	et	Palladio
417	Honorio XI	et	Constancio II
418	Honorio XII	et	Theodosio VIII
419	Monaxio	et	Plinna
420	Theodosio VIIII	et	Constancio III
421	Agricola	et	Eustasio
422	Honorio XIII	et	Theodosio X
423	Mariano	et	Asclepiodoto
424	Castino	et	Victorino
425	Theodosio XI	et	Valenciano *(sic)*
426	Theodosio XII	et	Valenciano II
427	Hiosio	et	Ardabure
428	Felice	et	Tauro
429	Florentio	et	Dionisio
430	Theodosio XIII	et	Valentiniano IIII *(sic)*
431	Basso	et	Anthiocho
432	Accio	et	Valerio
433	Theodosio XIIII	et	Maximo
434	Ariobindo	et	Aspare
435	Theodosio XV	et	Valentiniano IIII
436	p. c. id est Isidoro	et	Senatore
437	Accio II	et	Segisvuldo
438	Theodosio XVI	et	Fausto
439	Theodosio XVII	et	Festo
440	Valentiniano V	et	Anatolio
441	Cyro v. c.	cons.	
442	Dioscoro	et	Eudoxio
445	Valenciano VI	et	Nomo
443	Maximo II	et	Paterio
446	Accio III	et	Simacho
444	Theodosio XVIII	et	Alvino
447	Ardabure	et	Calipio
448	Zenone	et	Postumiano
449	Astyrio	et	Protogone
450	Valentiniano VII	et	Abieno
451	Marciano Aug.	et	Adelfio
/452	Marciano	et	Erculiano
453/74	Opilio	et	Leone iuniore

454/3	Accio IIII	et	Vincomalos *(sic)*
455/4	Valentiniano VIII	et	Studio
456/5	Barane	et	Antemio
457/6	Constantino	et	Ioanne
/457	Ardabure	et	Rufo
	Matorano *(sic)*	et	Maximiliano
458/	Leone Aug.	et	Ricimere
459/8	Ricimere II	et	Malorano *(sic)* II
460/59	Appollonio	et	Patricio
461/60	Dagalaifo	et	Magno
462/	Leone Aug. II	et	Severino
463/2	Bibiano	et	Severo Aug.
464	Rustico	et	Olibrio
465	Basilisco	et	Ermenerioco *(sic)*
466/7	Leone Aug. III v. c.	et	Ioanne
467/9	Poseo	et	Mauriciano
468/70	Antemio Aug. II	et	Severo
469/71	Zenone	et	Probiano
470/2	Ioanne	et	Festo
471	Leone Aug. IIII		
472	Marciano		
473	Leone Aug. V		
476	Basilisco Aug. II	et	Armato
478	Hiillo *(sic)* v. c.		
479	Zenone Aug. III	cons.	
480	Basilio iuniore	cons.	
481	Placido v. c.	cons.	
482	Severino	cons.	
483	Fausto iuniore	cons.	
484	Venancio	et	Theoderico v. c.
485	Symmaco v. c.	cons.	
486	Decio v. c.	cons.	
487	Boecio v. c.	cons.	
488	Dynamio	et	Sifizio
489	Provino v. c.	cons.	
490	Fausto nigro	cons.	
491	Oliberio *(sic)* iuniore		
492	Anastasio Aug.	cons.	
494	Praesidio	et	Asterio
495	Viatore	cons.	
496	Specioso v. c.	cons.	
497	Anastasio Aug.	cons.	
498	Paulino v. c.	cons.	

post a. 457 Constantino et Rufo *continuatio Prosperiana Reichenaviensis supra citata inserit consulatum ibi extremum alibi non repertum* Ardabure et Maximiano.

IV.

FASTI HERACLIANI

A. CCXXII—DCXXX

ED. H. VSENER.

Fastos Heraclianos eos dicimus, quos ad imperium Heraclii deductos ex codice legum i. e. ex exemplo codicis Theodosiani sumptos Stephanus Alexandrinus adornavit (cf. p. 368 sq.); olim Relando auctore 'fastos Florentinos maiores' inscite vocabant (cf. supra p. 370). servavit eos unus codex bibliothecae publicae Leidensis (cf. p. 363 sq.). sed ne apographon quidem eius, bibliothecae Laurentianae plutei XXVIII codex XII caret utilitate. cuius ope cum scheda in codice Leidensi inter f. 57 et 58 olim exsecta restituatur, nunc primum integros licuit hos fastos edere. edidit illa scheda privatos Henricus Dodwellus appendicis dissertationum Cyprianicarum p. 116—125 apographo usus codicis Leidensis quod Isaaci Vossii officio debebat. editionem Dodwellianam iteravit Carolus du Fresne in appendice Chronici paschalis n. XIV (t. II p. 181—190 ed. Bonn.). ne Relandi quidem codice ipso sed exemplo Dodwelliano sunt usi.

'Mutilos pariter atque ordine perturbatissimo' hos fastos Dodwellus l. s. p. 116 dixerat. quo opprobrio provocatus iam van der Hagen Observv. ad Theonis fastos graecos priores (Amstel. 1735) p. 325—331 ipso codice adhibito satis accurate de fastis Heraclianis rettulit. sed ea res iterum agenda est et fortasse cum fructu agetur.

Primae quinque paginae sine graviore errore recte procedunt; unum quem omiserat consulatum f. 56^r librarius et in dextro et in sinistro margine restituit. quod si f. 56^r post v. 29 duo consulum nomina ita omissa sunt ut a. p. Chr. 253 et 254 uterque uno consule careat, ordo tamen ea re non turbatur, siquidem singulis consulibus anni Γ et ⲁ adscribuntur. neque magis damnum attulit quod f. 57^v l. 2 duo consulum paria contaminata sunt sic

τιβεριου βασσου *καὶ διωνος και κυντιανου*	ϵ *XIB*	hoc est	*Τιβερίου* *καὶ Δίωνος* ‖	*Βάσσου* *καὶ Κυϊντιανοῦ*	ϵ *XIB*

adposita margini fuerat varia lectio ad consules a. 291 p. Chr. *Τιβεριανοοῦ τὸ β καὶ Δίωνος*, eam socordia librarii ad a. 289 sic ut videmus rettulit[1]).

sed gravissimis turbis illa quam apographon Laurentianum servavit scheda pessumdata est. vel primo aspectu nemo non videt in pagina M 202^r legitimo ambitui duos versus deesse i. e. unius anni consules, ac sane pagina sequente numeri annorum sic continuantur, tamquam non XVI sed XVII consulum paria antecesserint (a. Phil. *χκθ* Diocl. *κβ* usque ad Phil. *χμε* Diocl. *λη*, qui numeri additamento v. 33 adscribuntur). at non unum sed quinque consulum paria in inferiore pagina supplentur. sed quo facilius intellegatur quae consulum nomina spuria sint, adponam locum comparatum cum fastis Theonianis et volgatis:

[1]) errorem vidit recteque explicavit Relandus fast. cons. p. 261 sq.

a. Phil.	a. Diocl.	consules fastorum Heraclianorum	f. Th. a. Phil.	fastorum Theonianorum	a. p. Chr.	fastorum volgarium
635	28	*Κωνσταντίνου καὶ Λικινίου τὸ β*	635	*Κωνσταντῖνος τὸ β καὶ Λικίνιος τὸ β*	312	Constantinus et Licinius Augg. II
636	29	*Κωνσταντίνου τὸ γ καὶ Μαξιμίνου τὸ γ* *Κωνσταντίνου τὸ δ καὶ Λικινίου τὸ γ*	636	*Κωνσταντῖνος τὸ γ καὶ Λικίνιος τὸ γ*	313	Constantinus et Licinius Augg. III
637	30	*Βουλλουσιανοῦ καὶ Ἀριανοῦ*	637	*Βολουσιανὸς καὶ Ἀνιανός*	314	Volusianus II et Annianus
638	31	*Κωνσταντίου καὶ Λικινίου*	638	*Κωνσταντῖνος τὸ δ καὶ Λικίνιος τὸ δ̄*	315	Constantinus et Licinius Augg. IV
639	32	*Σαβίνου καὶ Ῥουφίνου*	639	*Σαβῖνος καὶ Ῥουφῖνος*	316	Sabinus et Rufinus
640	33	*Γαλλικανοῦ καὶ Βάσου* *Οὐαλερίου Κωνσταντίνου καὶ Οὐαλερίου καὶ Λικινίου τὸ δ* *Πετρονίου καὶ Ῥουφίνου Βουσιανοῦ* *Ἀντωνίου καὶ Κινασαβήνου*	640	*Γαλλικὸς καὶ Βάσσος*	317	Gallicanus et Bassus
641	34	*Λικινίου τὸ ε̄ καὶ Πρίσκου τὸ ᾱ*	641	*Λικίνιος τὸ ε̄ καὶ Κρίσπος Καῖσαρ*	318	Licinius Aug. V et Crispus Caesar
642	35	*Λικινίου τὸ ε̄ καὶ Πρίσκου τὸ γ̄*				
643	36	*Πρίσκου τὸ δ̄ καὶ Κωνσταντίνου τὸ δ*				
644	37	*Κωνσταντίνου τὸ ε καὶ Λικινίου τὸ ς̄*	642	*Κωνσταντῖνος σεβαστὸς τὸ ε̄ καὶ Λικίνιος Καῖσαρ*	319	Constantinus Aug. V et Licinius Caesar
645	38	*Κωνσταντίνου σεβ. τὸ ε̄ καὶ Κωνσταντίνου τὸ ᾱ*	643	*Κωνσταντῖνος σεβαστὸς τὸ ς̄ καὶ Κωνστάντιος Καῖσαρ*	320	Constantinus Aug. VI et Constantinus Caesar
646	39	*Κρίσπου τὸ β̄ καὶ Κωνσταντίνου τὸ γ̄*	644	*Κρίσπος Καῖσαρ τὸ β̄ καὶ Κωνστάντιος Καῖσαρ*	321	Crispus et Constantinus Caess. II
647	40	*Κρίσπου τὸ γ̄ καὶ Κωνσταντίνου τὸ δ̄*	645	*Προβιανὸς καὶ Ἰουλιανός*	322	Probianus et Iulianus
648	41	*Σεβήρου καὶ Ῥούφου*	646	*Σεβῆρος καὶ Ῥουφῖνος*	323	Severus et Rufinus

vides igitur sex consulatus spurios in tabulam relatos esse. varia eorum fuit origo. unus quidem v. 19

Οὐαλερίου Κωνσταντίνου καὶ Οὐαλερίου [καὶ] Λικινίου τὸ δ̄ λα χλη

dubitari nequit quin ad a. p. Chr. 315 pertineat, cuius consules versu 35 sic scribuntur

Κωνσταντίνου καὶ Λικινίου λβ χλθ,

igitur varia lectio erat huius consulatus. alia consulum paria ex glossemate orta sunt. quod enim consulatum modo tractatum excipit consulum par v. 21

Πετρονίου καὶ Ῥουφίνου Βουσιανοῦ λβ χλθ

mihi quidem videtur glossema consulatui in tabula omisso, infra suppleto a. 314 p. Chr. *Βουλλουσιανοῦ καὶ Ἀριανοῦ* (v. 34) adscriptum esse, quo nomina Volusiani accuratius in-

dicarentur. constat consuli a. 261 p. Chr. nomen fuisse T. Petronio T. f. Tauro Volusiano. restituo igitur *Πετρωνίου Ῥουφίου Βολουσιανοῦ*. eadem sine dubio origo etiam sequentium consulum v. 23

Ἀντωνίου καὶ Κινασαβήνου $\lambda\gamma$ $\chi\mu$

in quo portento si nomina romana quaeras, facile emergit pristina lectio

Ἀντωνίου Καικίνα Σαβίνου:

quae nomina haud scio an eodem consilio adscripta fuerint consuli a. 316 p. Chr. infra v. 36 posito *Σαβίνου*. Qui restant tres consulatus

v. 15 *Κωνσταντίνου τὸ $\bar{\gamma}$ καὶ Μαξιμίνου τὸ $\bar{\gamma}$*

vel potius ut conlatis ceteris fastis apparet, sublatis ex v. 15—18 consulibus ordinariis a. 313 Constantino III et Licinio III

Μαξιμίνου τὸ $\bar{\gamma}$ (καὶ) Κωνσταντίνου τὸ $\bar{\delta}$, deinde

v. 27 *Λικινίου τὸ $\bar{\varepsilon}$ καὶ Πρίσκου* (l. *Κρίσπου*) *τὸ $\bar{\gamma}$*

v. 29 *Πρίσκου* (l. *Κρίσπου*) *τὸ $\bar{\delta}$ καὶ Κωνσταντίνου τὸ $\bar{\delta}$*

quomodo orti sint, ubi terrarum pro quibus consulibus renuntiati esse possint, alii fortasse scient, ego nolo ariolus esse. His vitiis evenit ut omnes inde a v. 17 (Phil. $\chi\lambda\zeta$ Diocl. λ) annorum numeri corrupti sint fideque plane careant. Sed sequens pagina *M* 202ᵛ cum consulibus anni 321 p. Chr. Crispo II et Constantino II annum Phil. $\chi\mu\varsigma$ Diocl. $\lambda\vartheta$ adsignet, numeros igitur duobus tantum annis ultra quam fas erat augeat, certo constat in exemplari h. e. a Stephano Alexandrino duos tantum consulatus spurios admissos esse, reliquos librariorum erroribus deberi. Egregio in hac re usu sunt numeri adscripti. quos, si neglegentiam qua librarius in versibus 34—36 usus est, ut supra p. 387 feci, expediveris, videbis consulatibus quattuor interpolatione remotis et in inferiore margine suppletis recte adscribi. hinc iam certo diiudices, qui consulatus spurii librario glossemata pro eponymis venditanti, qui Stephani fonti debeantur. sani sunt numeri annorum Phil. 637—641 et cum Theonis laterculo conveniunt; nascitur dissensus duorum annorum coss. Licinio V Crispo III et Crispo IV Constantino IV falso in tabulam relatis sub a. Phil. 642 et 643. hic igitur error Stephano antiquior quomodo ortus sit, nescio equidem: certum mihi est duos illos consulatus nullo modo fictos sed ex rerum memoria petitos esse. ne ficticii quidem illi quattuor, postquam eorum ratio perspecta est, sine fructu erunt.

In proxima pagina *M* 202ᵛ praeter numeros falso binis annis auctos unum tantum peccatum est. omissus erat consulatus XVI Nepotiani et Facundi a. 336 p. Chr. infimoque loco tamquam XVII eius paginae esset additus est; numeri utrisque adscripti non vero ordini conveniunt sed ei quem librarii neglegentia creavit. est tamen quo erroris ipse se librarius arguat. quae enim in margine sinistro coss. Nepotiano et Facundo adscribitur nota + ad scholion pertinens, olim eis consulibus adscripta erat quibus novissimus paginae loculus debebatur, Feliciano et Titiano.

Iam consulum ordo nullo errore impeditus usque ad calcem deducitur. nam quod consules annorum 518—584 p. Chr. (f. 61) in codice (non in *M*) ante consules a. 458—517 p. Chr. (f. 62) leguntur, non librarii sed bibliopegae culpa factum est, qui interiores fasciculi schedas non recte conplicavit. omissi consules f. 60ʳ 62ʳ 61ʳ (v. 8) recte suppleti sunt. sed sane annorum numeri, ut singulis paginis adnotatum est, valde sunt corrupti. error quem supra exposui effecit ut numeri etiam paginarum f. 58ʳ—59ʳ depravati sint. corrector dum errorem magis sentit quam perspicit, emendaturus erasis multis f. 58ʳ numeris destitit a coeptis. postea (f. 59ʳ 29) errore rectius definito curavit ut inde a f. 59ᵛ anni consulibus convenirent. sed iterum f. 60ʳ omissus Victoris consulatus effecit ut inde a f. 60ʳ 15—62ʳ 1 singuli, omissus deinde f. 62ʳ Patricii consulatus, ut inde a f. 62ʳ 2 usque ad f. 63ʳ 24 bini anni numeris omnibus desint. quod vitium etiamsi corrector saepius

in margine emendari recte iussit, tamen in novissimis demum consulatibus (inde a f. 63ʳ 25) effecit ut sani annorum numeri legantur.

Sed hi errores cum omnes pateant ac facile corrigi possint, plerique librarii socordia nati sint, nihil afferunt quo utilitas fastorum deminuatur. utilitas autem a fide pendet. fides mihi quidem maxima videtur esse. quae non solum propter fontem, codicem legum, exspectari potest, sed etiam signis non paucis demonstratur. adfero quaedam. f. 59ᵛ 3 coss. anni 399 p. Chr. referuntur *Εὐτροπίου καὶ Θεοδώρου*: ceteri, etiam Chron. paschale p. 567, 4 unum consulem eius anni Fl. Mallium Theodorum memorant, sed Socrates hist. eccl. VI 5 tradit: *Εὐτροπίου μὲν οὖν τότε τὴν ὑπάτων*[1]) *ἀξίαν χειρίζοντος διά τινα πταίσματα ὁ βασιλεὺς τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσεν· ἐκ δὲ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπάτων περιῃρέθη τὸ ὄνομα καὶ μόνου τοῦ συνυπατεύσαντος Θεοδώρου ἐγγέγραπται.* igitur iam multo ante a. 438 quo codex Theodosianus promulgatus est, ei quibus Stephanus usus est fasti quotannis sic continuabantur, ut novi consules ubi primum renuntiati essent adscriberentur. Eodem pertinet quod non raro consul unicus ei anno adsignatur quo constet consulem occidentalem renuntiatum et in fastos orientales receptum esse:

a. 424 p. Chr.	*Βίκτορος μόνου*	Chron. paschal. p. $580,_{10}$	*Βίκτορος καὶ Καστίνου*
458	*Λέοντος Αὐγ. μόνου*	$593,_{1}$	*Λέοντος Αὐγ. καὶ Μαιουρίνου*
459	*Πατρικίου μόνου*		*Ῥεκιμέρου καὶ Πατρικίου* inverso ordine
462	*Λέοντος β̄ μόνου* . . .		*Λέοντος Αὐγ. τὸ β̄ καὶ Σερπεντίνου* (l. *Σεβήρου*)
463	*Βιβιανοῦ μόνου*		*Βιβιανοῦ καὶ Βασιλείου*
482	*Τροκόνδου μόνου*	$602,_{16}$	*Τροκόνδου καὶ Σεβηριανοῦ*
484	*Θεοδωρίχου μόνου*		*Θεοδωρίχου καὶ Βενατίου*
486	*Λογγίνου β̄ μόνου*	$605,_{14}$	*Λογγίνου καὶ Δεκίου*
489	*Εὐσεβίου μόνου*	$606,_{1}$	*Εὐσεβίου καὶ Προβίνου*
490	*Λογγίνου δεύτερον μόνου*		*Λογγίνου τὸ β̄ καὶ Φαύστου τὸ β̄*
493	*Εὐσεβίου β̄ μόνου*	$607,_{14}$	*Εὐσεβίου τὸ β̄ καὶ Ἀλβίνου*
510	*Βοητίου μόνου*	re vera	Boethio et Eutharico

factum etiam ut alter consul adderetur, postquam unicum anni consulem esse relatum esset

471	*Λέοντος δ̄ μόνου*	*καὶ Προβιανοῦ*
472	*Μαρκιανοῦ μόνου*	*καὶ Φήστου*
476	*Βασιλείου Αὐγούστου μόνου* (sed expunctum)	*καὶ Ἀρματίου μόνου*

ubi apparet *καὶ Ἀρμάτου* vel *Ἀρματίου* in archetypo ita adscriptum fuisse, ut in vocis delendae *μόνου* locum cederet, librarium vero id consilium non perspexisse. unde iam explicatur quod coss. a. 440 hoc ordine recensentur *Ἀνατολίου καὶ Οὐαλεντίνου*, cum Chron. pasch. $583,_{9}$ imperatori occidentali honorem non deneget: *Οὐαλεντινιανοῦ Αὐγ. τὸ ε καὶ Ἀνατολίου*: Anatolii consulis orientalis nomen iam in tabulam relatum erat antequam consul occidentalis innotuit. Quodsi tempus praeterierat, intra quod consules in Aegypto renuntiari solebant, facile evenit ut vacare consulatum festinantius adnotaretur. factum hoc est non solum, cum unus consul occidentalis esset

a. 483 *ἀνύπατα* sed chron. pasch. $602,_{17}$ *Φαύστου μόνου*

sed etiam cum orientalis

a. 475 *ἀνύπατα* chr. pasch. $599,_{19}$ *Ζήνωνος Αὐγούστου τὸ β̄ μόνου.*

magis etiam fides fastorum enitet in anno 494, ubi codex Leidensis f. 62ᵛ 4

[1]) *ὑπάτων* restitui pro accusativo *ὕπατον* quem libri tradunt.

ἀνύπατα	CH	ΩΙΕ
Ἀστερίου καὶ Πρεσιδίου	CH	ΩΙΕ

simul et primariam notationem et consulum nomina post adiecta servavit: primariam cum in codice legum non deletam invenisset, Stephanus religiose servavit sine numerorum errore.

Vides igitur hos fastos saltem inde a saeculo IV extremo[1]) quasi ante oculos nostros nasci et vestigia permulta originis egregia cum fide servare, Stephanum autem, cum eos in temporum tabulam redigeret, religiose cavisse, ne quicquam neglegeret aut mutaret. nescio in hoc genere limpidiorne et integrior fons alius exstet.

Orientales autem hos fastos esse tam apertum est ut verbo vix opus sit. in annis 330—394 cum Hydatio et chronico paschali plane conspirant[2]), nisi quod a. 381 recte *Εὐχέριος καὶ Σνάγριος τὸ ᾱ* tradunt, cum illi ordinem invertant ad morem occidentalium Syagrio et Eucherio[3]). Neque minus inde ab a. 395 cum chronico paschali consentire solent exceptis eis locis quos supra examinavimus. gravior una discrepantia haec est, quod annum 412 hi fasti notant

Ὁνωρίου τὸ ῑ καὶ Θεοδοσίου τὸ ε̄, chron. pasch. 571,4 *Θεοδοσίου νέου Αὐγούστου τὸ ε̄ μόνου*,

quam ob rem a. 415. 417. 418 numeri consulatuum quibus imp. Honorius functus dicitur, in utrisque fastis discedunt. nam illud nihili est, quod in

	fastis Heraclianis	chronico paschali
a. 528	*Ἰουστινιανοῦ Αὐγ. τὸ β̄ μόνου*	*Ἰουστινιανοῦ Αὐγ. τὸ γ̄ μόνου*
533	*Ἰουστινιανοῦ Αὐγ. τὸ γ̄ μόνου*	*Ἰουστινιανοῦ Αὐγ. τὸ δ̄ μόνου*
534	*Ἰουστινιανοῦ Αὐγ. τὸ δ̄ καὶ Παυλίνου*	*Ἰουστινιανοῦ Αὐγ. τὸ ε̄ καὶ Παυλίνου*

inscribitur: commune est utrique auctori vitium a. 524 ut *Ἰουστινιανοῦ Αὐγ.* pro *Ἰουστίνου Αὐγ.* tradant, sed chron. pasch. 616,11 errorem auxit numero *τὸ β̄* addito: hinc igitur diversi illi numeri in chron. pasch. nati.

Nomina consulum usque ad Diocletianum nominativo casu scribi solent, inde a Diocletiano genetivus regnat. sed in utraque parte accidit, ut alia manus forte intercedens diverso casu utatur aut in binis aut in singulis consulum nominibus. sic genetivi semel a. 239 (f. 56r) nominativis interponuntur, et genetivo nominativus copulatur a. 261. 264—6 (f. 56v). in altera parte saepius pro genetivis nominativi leguntur a. 286 (f. 57r). 298 (f. 57v). 307. 310. 311 (*M* 202r). 350—1. 358—9 (f. 58r). 364. 366. 367. 372 3. 377 (f. 58v). 381 (f. 59r), ibidemque in consulibus eiusdem anni nominativum genetivus excipit a. 380 (f. 59r)[4]), genetivum nominativus a. 362. 368 (f. 58v) et 378 (f. 59r): post a. 381 nulla eius generis licentia iam admittitur. eo igitur tempore qui antea fluctuaverat usus sermonis stabilitus est.

Potest hinc intellegi diversas esse fastorum a Stephano adornatorum partes diversaque origine. sed accedit alterum idque gravius, quo utraque pars valde differt, annorum computatio. Ante Diocletianum consulibus annus imperatoris tunc regnantis adscribitur, imperatoris nomen primo consulatui adnotatur; praeterea anni Augustorum secundum usum Aegyptiorum ab Augusti anno primo (30 a. Chr.) deducti[5]) decimo quoque anno comparantur. in qua re qui annorum numeros adposuit eam sibi legem scripsit, ut consulibus is annus aegyptius adscriberetur qui inter consulatum coepisset,

[1]) de tempore, quo diversa in occidente et oriente consulum renuntiatio esse coepit, Mommsenus disseruit in Studiis Ostrogothicis *Neues Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde* t. XIV p. 227 sqq. [2]) nominum corruptelam in hac re non curo, velut quod a. 335 f. Heracl. *Ἀβλαβίου*, hi *Ἀλβίνου* exhibent aut pro Valentiniano a. 387 Hydatius *Valerio*, a. 446 chron. pasch. 586,2 *Λεοντίου τὸ γ'* pro *Aetio III.* [3]) cf. Th. Mommsenus ad Chron. min. t. I p. 200 et in Studiis Ostrogothicis l. s. XIV p. 229. [4]) cf. quod supra in fastis Theonis observavimus p. 368. [5]) cf. L. Ideler *Handb. d. Chronologie* 1, 154 sqq.

velut Priscillianus et Agricola coss. a. 230 p. Chr. tribuuntur anno nono imp. Alexandri Severi, anno Aug. CCLX (Phil. 554), qui coepit secundum Aegyptios d. XXVII m. iun., secundum Alexandrinos d. XXIX m. aug. a. 230 p. Chr.[1]). librarius sane ab ea lege discessit, dum anno qui est ab a. Aug. CCLXXX undecimus numerum adscribit CϤ decimoque deinceps sequenti T (f. 56ᵛ), unde accidit ut consulibus quibusque is annus tribuatur quo currente magistratum inierunt. sed redit in legem, cum octo annis intermissis numerum TI (f. 57ʳ) ponit. Anni imperatorum secundum morem Aegyptiorum recte adponuntur: non Stephanum adposuisse hinc apparet quod Philippo VI tantum anni, Gallo tres adscribuntur, cum in regum tabula Heracliana Philippi sint VII, Galli II anni. atque hoc loco viri docti ita corrigentis, ut et cum tabula regum et cum Theonis more (cf. p. 371) anni Augustorum consentirent, vestigia haud obscura relicta sunt. minoris momenti est quod consules anni 248 in margine dextro f. 56ʳ sic supplentur

Φίλιππος τὸ γ̄ ε̄
καὶ Φίλιππος τὸ β̄ ς,

ubi duobus annis, non ε̄ solum qui re vera omissus erat sed etiam ς, indicatis efficitur ut Philippi imperium ad annos septem producatur. certius et gravius est, quod mox f. 56ᵛ duobus locis, ut supra indicavimus, lex in hac parte observata violatur, ut secundum Theonis regulam consules anni p. Chr. 261 anno Gallieni VIII, Augustorum CCXC, consules anni p. Chr. 271 anno Aureliani II, Augustorum CCC adscribantur. itaque astronomus cum dissensum canonis et fastorum tollere studeret, simul sensit legem Theonis violari: qui cum totam hanc fastorum partem retractare nollet, dissensum illum frustra temptatum reliquit, Theonis legi saltem curavit ut proximi numeri CCXC et CCC parerent. Quae si recte indicavimus, iam apparet Stephanum hanc fastorum partem quae ad Diocletianum usque protenditur, talem proposuisse qualem acceperat et praeter levem illum emendandi conatum plane intactam reliquisse: additi igitur iam ante Stephanum anni et singulorum imperatorum et Augustorum erant.

Inde a Diocletiano astronomus prodit tempora discribens i. e. Stephanus. apponuntur non solum anni a Diocletiano deducti, quorum constat in Aegypto maxime usum fuisse[2]), sed etiam anni Philippi Aridaei, quibus Ptolemaeo auctore astronomi uti solebant. eique, contra atque in priore parte fieri solet, iam secundum Theonis legem sic ad consules referuntur, ut is annus quo currente magistratum inierunt consulibus adscribatur: velut Diocletiani annus I Philippi DCVIII qui coepit d. XIII m. iun. 284, consulibus anni 285 tribuitur. singulorum imperatorum anni plane praetermittuntur, ne in marginibus quidem usquam mentio fit. sed accedunt iam indictionum anni quini deni in marginibus sinistris summa cum cura adnotati atque eadem lege qua anni Diocletiani et Philippi adscribuntur, h. e. ut consulatus quisque ea notetur indictione qua currente renuntiatus est. hi numeri tum demum adscripti sunt, postquam corrector vitia a librario commissa emendavit. ideo inde a f. 57ᵛ 21 usque ad extremam M 202ʳ plane desunt, quippe loco eis vitiis pessumdato ut desperandum correctori esset. sed inde a M 202ᵛ iterum apparent et per reliquos annos sine ullo errore continuantur. deducuntur autem in his fastis indictiones non ut exspectes[3]) ab anno 312, sed a kal. sept. vel potius a primo mensis thoth die anni 282, si quidem prima adscribitur consulibus anni 283 (f. 57ʳ). quod cum ab astronomo et chronographo institutum sit, ipsius rei non magis testimonium est quam quod in chronico paschali p. 355 usus indictionum a Iulio Caesare repetitur.

[1]) quod in primis statim numeris f. 55ᵛ 3 peccatum est, facile corrigitur. numerus prior Δ qui est annorum Antonini Elagabali aut alienus est ab hac tabula aut v. 2 ponendus erat. cui qui adiungitur CΠB ex CNB corruptus ad primum annum Alexandri Severi pertinet. [2]) cf. L. Ideler *Handb. d. Chronol.* 1, 161 sqq. 2, 435 sq. [3]) cf. L. Ideler l. s. 1, 352 sqq.

L 55ᵛ	Ὕπατοι		ἔτη ἐπισυναγόμε(να)		p. Chr.
	μετα την βασιλιαν Αντωνινου	a)			
	Αντωνινος τὸ Δ		Δ	CΠB	222
Αλεξανδρου	και Αλεξανδρος		ⲇ		
ετη ΙΓ	Μαξημινος τὸ Δ και Σελινος		B		223
	Ιουλιανος B και Κρισπινος		Γ		224
	Φουσκος τὸ B και Σεκστος		Δ		225
	Σευηρος· B και Μαρκελο[ς] τὸ B		Є		226
	Αλβιανος B και Μαξιμινος		Ϛ		227
	Μοδεστος B και Προβος		Z		228
	Σευηρος και Αλεξ(ανδρος) καὶ Διων B		H		229
	Πρισκιλλιανος και Αγρικολας		Θ	CΞ	230
	Κομοδος και Πελιγνιανος		Ι		231
	Λουπππος και Μαξημος		Ιⲇ		232
	Μαξημος καὶ Παιερνος		ΙB		233
	Μαξιμος B και Ουρβιανος		ΙΓ		234
Μαξημιν ου Γ	Σευηρος και Κουτιανος		ⲇ		235
	Μαξημος και Αφρικιανος		B		236
a)	Πρεπετουος και Κορδινιανος		Γ		237

a) σχόλ(ιον). Τοῦ ὑπαταρίου τούτου προηγουμένους ἔχεις [εχηε cod.] ὑπάτους ἐν τῷ κώδικι [τοκοδικι cod.] τῶν| νόμων ριε̄ ἕως Φιλίππου βασιλείας. ἐκεῖ [εκι cod.] δὲ συνάγονται μέχρι B̄ [lege Δ̄] ἐπινεμ(ήσεως) καὶ αὐ|τῆς τῆς ἐν τῇ [τι cod.] βασιλείᾳ Ἡρακλ(ε)ίου χρόνοι ͵ⲇNΔ. καὶ ἐνταῦθ(α) δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν [λυπων cod.] | χρόνοι ͵ⲇNΔ, καὶ συνᾴδουσιν οὕτως [ουτος cod.] τὰ ἕως Φιλίππου ἔτη ριε̄· ἀπὸ Φιλίππου ἕως τῆς ὑπατ(ε)ίας| Ἀντωνίνου [ἀντον — cod.] τὸ Δ̄ καὶ Ἀλεξάνδρου ἔτη ΦMЄ· τὰ ἐφεξῆς δὲ διὰ τῶν ἐνταῦθα ὑπάτων ἔτη TϤΔ· | ὁμοῦ ͵ⲇNΔ, κ(αὶ) συνᾴδου[σιν]. L in inferiore margine. scriptum est a. 615/6 cf. p. 368 sq.

L 55ᵛ 4 marg. αλεξανδρ̊ου sic 12 μαρκελο sic

Corrige 3 CNB (et traice ad v. 4) cf. p. 391, 1 6 Αἰλιανός 10 Δέκστρος 13 Ἀλβῖνος 14 Μάξιμος 17 Σευῆρος ὁ καὶ Ἀλέξανδρος cf. Relandus fast. p. 164 Clinton f. rom. 1, 142 28 Οὐρβανός 30 Κυντιανός 32 Ἀφρικανός 34 Κορνηλιανός

L 56r

					p. Chr.
Γορδιανου ς	Πιος και Προκλος		ⲁ		238
	Γορδιανον και Αβιολαου		Β		239
	Σαβινος Β και Βρενουτος		Γ	CO	240
	Γορδιανος B̄ και Πομπιλιανος		Δ		241
	Αττικος και Πρετεκαστος˙		Є		242
	Αριανος και Παππος		ς		243
	Πελεγρινος Εμηλιανος		ⲁ		244
Φιλιππου ς	Φιλιππος [σ]εβαστος και Τιττιανος		Β		245
	Περσις και Αλβιανος		Γ		246
	Φιλιππος σεβαστ(ος) B̄ και Φιλιππος Κεσαρ·)(·	a)	Δ		247
	Αιμηλιανος Β και Ακυλλινος		ς		249
Δεκιου CΠr	Τραϊανος Β καὶ Γρατος˙		ⲁ	CΠ	250
	Δεκιος τὸ Γ̄ και Δεκιος Καισαρ τὸ B̄		ⲁ		251
Γαλλου˙	Γαλος το Β και Ουολϊουσιανος		Β		252
	Ουολουσΐανος το B̄ και Γαλιηνος τὸ Ā		Γ ⲁ		253/4
Γαλλιηνου	Ουαλλεριανος και Γαλληνος το B̄	b)	Β		255

a) ·)(· ἀπὸ τοῦ [ι̊ cod.] “καὶ Φιλιππ(ος) Καισαρ”· Φιλιππος τὸ Γ̄ Є̄ καὶ Φιλιππου τὸ B̄ ς̄ suppletur mg. dext., praeterea legitur mg. sinistro Φιλιππ(ος) Γ̄ | κ(αι) Φιλιππ(ου) | τὸ B̄

b) τῶν ἡμε(ρῶν) ς̄ [fort. Z̄] εἰκοσιπεντaετηρ(ι)δ(ων) ΦΟς ἔτ(ος) ἁπλοῦν ᾱ pertinet ad a. Phil. 576 Aug. 282, p. Chr. 253, cuius kal. ian. in feriam VII incidunt

L 56r 15 *φιλιπποσεβαστος* *v.* 33 *et* 34 *scriptura vacant, nimirum quia librarius post v.* 20 *duos versus omiserat in margine suppletos*

Corrige 4 *Ἀβιόλα* 6 *Βενοῦστος* 8 *Πομπηιανός* 10 *Πρετεxστᾶτος* 13 *Περεγρῖνος* 14 *Αἰμιλιανός* 16 *Τιτιανός* 17 *Πραίσηνς* 18 *Ἀλβῖνος* *post v.* 29, *ut vel imperatorum anni adscripti indicant, duo consules omissi sunt, et Volusiani II et Gallieni collega. lege* Οὐολουσιανὸς τὸ β ⟨ καὶ Μάξιμος Γ || Οὐαλεριανος τὸ β ⟩ καὶ Γαλλιηνὸς τὸ ᾱ ⲁ

*L 56*ᵛ

					p.Chr.
	Μαξιμος και Γλαβριον τὸ Γ	*a)*	Δ		256
	Ουαλλεριανος τὸ Δ και Γαλλιανος τὸ Γ		Є		257
	Τουσκος και Βασσος·		Є		258
	Αιμηλιανος και Βασσος		Ϛ		259
	Σεκουλλαριος το B̄ και Δωνατος·		Z		260
	Γαλινου το Δ̄ και Οουλουσιανος		H	CЧ	261
	Γαλινος τὸ Ε και Φαυστινιανος		Θ		262
	Αλβινος τὸ B̄ και Δεξτρος		I		263
	Γαλλιηνου τὸ S και Σατορνινος·		IA		264
	Ουαλλεριανου τὸ B̄ και Λουκιλος		IB		265
	Γαλλιηνου το Z και Σαβινιλλος		IΓ		266
	Πατερνος και Αρκεσιλαος		IΔ		267
	Πατερνος το B και Μαρινιανος		IЄ		268
Κλαυ- διου	*Κλαυδιος σεβαστ(ος) και Πατερνος*		A		269
Αυριλ- λιαν(ου)	*Αντιοχιανος τὸ B και Ορφιτος*		A		270
	Αυριλλιανος σεβαστ(ος) και Βασσος το B		B	T	271
	Κυϊνιος το B̄ και Βελδουβινιανος		Γ		272

a) ἡμέρα B | *ἐμβόλ(ιμος) ō [i.e. nulla],* | *εἰκοσιπεντα ετηρ(ίδων)* | *ἔτη ἁπλᾶ γ̄* | *pertinet ad a. Phil.* 578 *Aug.* 284, *p. Chr., cuius kal. ian. in fer. II incidunt*

*L 56*ᵛ 3 *τὸ* Δ *correctum ex τὸ* B 32 *βασος sed σ supra scr. m. I.*

Corrige 1—2 Γ 3—4 Δ 4 *Γαλλιηνὸς* 12 *Οὐολουσιανός* 33 *Κυΐητος* 34 *Βελδουμινιανός*

L 57[r]

					p. Chr.
	Τατιχος και Πλακιβιανος		Δ		273
	Αυριλλιανος το Β και Καπετολινος		Є		274
	Αυριλλιανος το Γ και Μαρκελλινος		ς		275
Προ-βου	*Τατιχος το Β και Εμιλιανος*		ⲇ		276
	Προβος σεβαστος και Παυλινος		B		277
	Προβος τὸ $\bar{B}$ και Λουπιπος		Γ		278
	Προβος τὸ $\bar{Γ}$ και Πατερνος το $\bar{B}$		Δ		279
	Μεσσαλας και Γρατος		Є	TI	280
	Προβος το $\bar{Δ}$ και Τιβεριος		ς		281
	Προβος τὸ $\bar{E}$ και Ουϊκτορινος		Z		282
ⲇ *Καρου*	*Καρος σεβαστος και Καρινος*		ⲇ		283
B	*Καρινος το Β και Νουμεριανος*		B	XZ	284
σχόλ(ιον)	*τα απο Φιλιππου μεχρι Διοκλητιανου τὸ Β* Єτ,	*a)* $\bar{XZ}$			
Γ *Διοκλητιανος*	*Διοκλητιανου τὸ Β και Αριστοβουλου*	*b)*	Єτ, ⲇ	XH	285
Δ	*Μαξιμος και Ακυλλιανος*		B	XΘ	286
Є	*Διοκλητιανου το Γ και Μαξιμινος σεβαστι(ος)*		Γ	XI	287
ς	*Μαξιμινου τὸ Β και Ιαννουαριου*				288

a) σχό(λιον). τὰ ἀπὸ Φιλίππου ἕως Διοκλητιανοῦ XZ.
b) ἀ(πὸ) ἔνθεν οἱ | ἐπισυναγόμενοι ἐνιαυτοὶ ἀπὸ Διοκλητιανοῦ | παρετέθησαν (παρετιθ— cod.) | ἔσωθεν.

L 57[r] 9 *σεβαστὸς i. e. σεβαστος ος* 21 *mg. sin. καρου sic*
Corrige 1 *et* 7 *Τάκιτος* 2 *Πλακιδιανός* 18 *Τιβεριανός* 30 *Ἀκυλῖνος* 32 *Μαξιμιανός*
33 *Μαξιμιανοῦ et adde numeros* Δ *et* XIⲇ

L 57ᵛ

						p. Chr.
Ζ	*Διοκλιτιανου* Є	*Τιβεριου Βασσου* *και Διωνος κ(αι) Κυντιαν(ου)*		Є	ΧΙΒ	289
Η		*Διοκλιτιανου τὸ Δ̄* *και Μαξιμιανου Γ̄*		ς	ΧΙΓ	290
Θ		*Τιβεριανου τὸ Β̄* *και Διωνος*		Ζ	ΧΙΔ	291
Ι		*Ανιλιανου καὶ* *Ασκλιπιοδιωτου*		Η	ΧΙЄ	292
Ιⲇ		*Διοκλιτιανου τὸ Ē* *και Μαξιμιανου τὸ Δ̄*		Θ	ΧΙς	293
ΙΒ	Ι ΧΙΖ	*Κωνσταντινου Κα[ι]σαρ(ος)* *και Μαξιμιανου Καισαρ(ος)*		Ι	ΧΙΖ	294
ΙΓ		*Τουσκου και* *Ανυλλινου*		Ιⲇ	ΧΙΗ	295
ΙΔ		*Διοκλιτιανου τὸ S̄* *και Κωνσταντινου το Β̄*		ΙΒ	ΧΙΘ	296
ΙЄ		*Μαξιμινου τὸ Ē κ(αι)* *Μαξιμιανου Καισαρ(ος) τὸ Β̄*		ΙΓ	ΧΚ	297
ⲇ		*Φαυστος* *και Γαλλος*		ΙΔ	ΧΚⲇ	298
Β		*Διοκλιτιανου [το] Ζ̄ (καὶ)* *Μαξιμιανου το S̄*		ΙЄ	ΧΚΒ	299
		Κωνσταντινου Κα[ισα]ρ(ος) τὸ Γ̄ *καὶ Μαξιμιανου τὸ . .*		Ις	ΧΚΓ	300
		Τιτιανου *και Νεπωτιανου*		ΙΖ	ΧΚΔ	301
		Κωνσταντινου Καισαρ(ος) Δ̄ *κ(αι) Μαξιμιανος Καισαρ τὸ Δ̄*		ΙΗ	ΧΚЄ	302
		Διοκλιτιανου τὸ Η̄ *και Μαξιμιανου τὸ Ζ̄*		ΙΘ	ΧΚς	303
	Κ̄ ΧΚ̄Ζ	*Διοκλιτιανου τὸ Θ̄* *και Μαξιμιανου τὸ Η̄*		Κ	ΧΚΖ	304
		Κωνσταντ(ινου) Κ(αι)σαρ(ος) τὸ Ζ̄ *κ(αι) Μαξιμιαν(ου) Κ(αι)σαρ(ος) τὸ Ē*		Κⲇ	ΧΚΗ	305

L 57ᵛ 11 *κασαρ⸝ sic* 21 *ante* Ζ *evanuit una littera* Ṫ *aut duae* 22 *τ[ο] cum rasura ampliore* 23 *κα . . . ρς cum litteris evanidis (etiam hasta litterae ρ non apparet)* 24 *post τὸ (ο non iam integra) numerus, puto* Γ, *evanuit* 34 *quae sequebatur scheda exsecta est, iacturam apographon M reparat*

Corrige 1—2 *Βάσσου καὶ Κυϊντιανοῦ: quae praecedunt nomina Τιβερίου καὶ Δίωνος consulum a.* 291 *(Diocl. VII) esse Relandus p.* 261 *sq. perspexit, cf. supra p.* 386 7 *Ἀννιβαλιανοῦ* 11 *et* 16 *Κωνσταντίου* 17 *Μαξιμιανοῦ* 23 *Κωνσταντίου item* 27 *et* 33 28 *τὸ Δ̄* 33 *τὸ Ē*

*M 202*ʳ

				p Chr.
Κωνσταντινου τὸ ς̄ καὶ Μαξημίνου τὸ ς̄	a	κβ	χκϑ	306
Σεύηρoσ καὶ Μαξημί- νοσ Καίσαρ		κγ	χλ	307
Διοκλητϊανοῦ τὸ ῑ καὶ Μαξημίνου τὸ ζ̄		κδ	χλα	308
Λικινΐου σεβαστοῦ καὶ Κωνσταντίνου τὸ ζ̄		κε	χλβ	309
Ἀνδρονϊκοσ καὶ Πρόβοσ		κς	χλγ	310
Μαξημιανὸσ τὸ η̄ καὶ Μάξημοσ τὸ β̄		κζ	χλδ	311
Κωνσταντίνου καὶ Λϊκινίου τὸ β̄		κη	χλε	312
Κωνσταντίνου τὸ γ̄ καὶ Μαξημίνου τὸ γ		κϑ	χλς	313
⊤ Κωνσταντινου τὸ δ̄ καὶ Λικϊνίου τὸ γ̄		λ	χλζ	313
Οὐαλερίου Κωνσταντινου καὶ Οὐαλερίου καὶ Λικινίου τὸ δ		λα	χλη	
Πετρονίου καὶ Ρουφινου Βουσϊανοῦ		λβ	χλϑ	
Ἀντωνίου καὶ Κι- νασαβήνου		λγ	χμ	
Λικινΐου τὸ ε̄ καὶ Πρίσκου τὸ ᾱ		λδ	χμα	
Λικινΐου τὸ ε̄ και Πρίσκου τὸ γ̄		λε	χμβ	318
Πρίσκου τὸ δ̄ καὶ Κωνσταντίνου τὸ δ̄		λς	χμγ	
Κωνσταντίνου τὸ ε̄ καὶ Λϊ- κϊνίου τὸ ς̄		λζ	χμδ	319
Κωνσταντινου σε(βαστοῦ) τὸ ε̄: καὶ Κωνσταντί(νου) τὸ ᾱ		λη	χμε	320
Βουλλουσϊανοῦ, καὶ Ἀρϊανοῦ ⊤		λλα	χλζ	χλη 314
Κωνσταντίου καὶ Λϊκινίου λβ λγ				315
Σαβΐνου καὶ Ρουφΐνου χλϑ χμ				316
Γαλλϊκανοῦ, καὶ Βάσου:				317

a ἐν τῇ ὑπατ(ε)ία ταύτη Κωνσταντ(ίνου) τὸ ξ̄ καὶ Μαξημίνου τὸ ξ̄ λέγει Εὐσέβιος Παμφίλ(ου) ἐν τῇ χρονικ(ῶν) αὐτ(οῦ) συνόψει, βασιλεῦσαι (—σε cod.) τὸν μέγαν Κωνσταντίνον. *scribitur in margine superiore*

*M 202*ʳ *Corrige* 1 *Κωνσταντίου* 2 *Μαξιμιανοῦ* 3 *Μαξιμιανός* (5—12 *cf. supra p.* 370) 6 *Μαξιμιανοῦ* (8 *numerus* ζ̄ *falsus*) 12 *Μαξιμῖνος* (15—37 *de his turbis supra dictum est p.* 366 *sq.*) 16. 17 *[καὶ Μαξημίνου τὸ γ̄ Κωνσταντίνου τὸ δ] spuria* 18—24 *delenda* 20 *καὶ Οὐαλερίου [καὶ] Λικινίου* 21 *Πετρωνίου Ῥουφίου Βολουσιανοῦ* 23 *Ἀντωνίου Καικίνα Σαβίνου* 26 *Κρίσπου item* 28 *et* 29 27—30 *delenda* 32 *[τὸ* ς̄*] del.* 34 *Βολουσιανοῦ καὶ Ἀν(ν)ιανοῦ*

M 202v

				p. Chr.
θ	Κρίσπου τὸ β̄ καὶ Κωνσταντίνου τὸ γ̄	λθ	χμς	321
ι	Κρίσπου τὸ γ̄ καὶ Κωνσταντίνου τὸ δ̄	μ	χμζ	322
ια	Σεβήρου καὶ Ῥούφου:	μα	χμη	323
ιβ	Κρίσπου τὸ δ̄ καὶ Κωνσταντΐνου τὸ ε	μβ	χμθ	324
ιγ	Παυλΐνου καὶ Ἰουλῐανοῦ	μγ	χν	325
ιδ	Κωνσταντΐνου τὸ ζ̄ καὶ Κωνσταντΐνω. τὸ δ	μδ	χνα	326
ιε	Κωνσταντΐνου καὶ. Μαξημΐνου:	με	χνβ	327
Δ IN α	Ἰαννουαρίου καὶ Ἰούστου	μς	χνγ	328
β	Κωνσταντΐνου τὸ η̄ καὶ Κωνσταντΐνων το β̄	μζ	χνδ	329
γ	Γαλλΐνου καὶ Σϊμαλίου:	μη	χνε	330
δ	Βάσου καὶ Ἀβλαβίου	μθ	χνς	331
ε	Πακατΐανοῦ καὶ Ἱλαρΐανοῦ:	ν	χνζ	332
ς	Δαλματιου καὶ Ζηνοφΐλου	να	χνη	333
χνζ ζ	Ὀπτατου καὶ Παυλίνου	νβ	χνθ	334
η	Κωνσταντΐου καὶ Ἀβλαβΐου:	νγ	χξ	335
θ	Φΐλικος. καὶ Τΐτϊανοῦ	a νδ	χξα	337
†	Νεποτΐανοῖ καὶ Φακούνδου	νε	χξβ	336

a † ἐπὶ ταύτης τῆς ὑπατ(ε)ίας Φΐλικος καὶ Τιτΐανοῦ λέγει Εὐσέβιος Παμ | φίλ(ου) ἐν τοῖς Χρονΐκοῖς τελευτῆσαι [—σε cod.] τὸν μακάριον Κωνσταντΐν(ον). *adscribitur in inferiore margine.*

M 202v 1. 2 λζ χμδ *et cet.* (3. 4 *differunt, a ceteris Probianus et Iulianus feruntur*) 6 Ῥουφίνου 12 Κωνσταντίου 14 Μαξίμου *quamquam f. Theoniani cum his consentiunt* 18 Κωνσταντίνου 19 Γαλλικανοῦ 20 Συμμάχου 30 Ἀλβίνου 31. 32 *post v.* 34 *traiciendi numeris sua sede relictis* 31 Φηλικιανοῦ

L 58ʳ

					p. Chr.
	Iδ	*Ουρσου και Πολημιου*	ΝϚ Δ	ΧΞΓ	338
	ΙΒ	*Κωσταντιου τὸ Β*			339
		και Κωσταντος τὸ Α			
Παρ	ΙΓ	*Ακινδυνου και Προκλου*	Ν.	ΧΞΔ	340
κιαν	ΙΔ	*Τρονιου καὶ*			341
ου·		*Προβινου*	Ν.	ΧΞΕ	
	ΙΕ	*Κωσταντιου το Γ*			342
Δ		*καὶ Κωσταντος τὸ Β*	..	ΧΞϚ	
ΙΝ	δ	*Πλακιανου κ(αὶ) Ρομυλλου*	..	ΧΞΖ	343
	Β	*Λεωντιου και Σαλλουστιου*	..	ΧΞΗ	344
	Γ	*Αμαντιου καὶ Αλβιανου*			345
	Δ	*Κωσταντιου τὸ Δ*	Ξ.	ΧΞΘ	346
		και Κωσταντος τὸ Γ			
	Ε	*Ρουφινου*	Ξ.	ΧΟ	347
		και Ευσεβιου·	..		
	Ϛ	*Φιλιππου καὶ Σαλια*	..	ΧΟδ	348
	Ζ	*Αημενιου και*	..	ΧΟΒ	349
		Κατυλινου	..	ΧΟΓ	
	Η	*Σεργιος και Νιγριανος*	Ξ.	ΧΟΔ	350
	Θ	*οι μετα ὑπατιαν Σεργι(ου) κ(αὶ) Νιγριαν(ου)*			351
	Ι	*Κωσταντιου τὸ Ε*	.Θ	ΧΟΕ	352
		καὶ Κωσταντιου ναιου το Α			
	Iδ	*Κωσταντιου το Β*	Ο.	ΧΟϚ	353
		καὶ Κωσταντος τὸ Β			
	ΙΒ	*Κωσταντιου τὸ Ζ*	Ο.	ΧΟΖ	354
		καὶ Κωσταντος τὸ Γ			
	ΙΓ	*Αρβιτιονος καὶ*	Ο Β	ΧΟΗ	355
		Λολλιανου·			
	ΙΔ	*Κωσταντιου τὸ Η καὶ*	Ο.	ΧΟΘ	356
		Ἰουλιανου Κεσαρος τὸ Α			
	ΙΕ	*Κωσταντιου τὸ Θ καὶ*	Ο Δ	ΧΠ	357
Δ		*Ἰουλιανου Κεσαρος τὸ Β*			
ΙΝ	δ	*Δατιανος κ(αὶ) Καραλλιος*	Ο Ε	ΧΠδ	358
	Β	*Ευσεβιος κ(αι) Ὑπατιος·*	Ο Ϛ	ΧΠΒ	359

L 58ʳ *numeri huius paginae valde sunt evanidi, non pauci aperte radendo remoti (pro quibus puncta posui), sed etiam inter reliquos sunt qui cultrum passi esse videantur. nimirum corrector errorem in superiore pagina commissum (cf. p.* 388*) et hace continuatum perspexerat et emendaturus erat, cuius rei vestigium est anno Diocletiani* ΝϚ *adposita littera* Δ. *veri enim secundum Theonis consuetudinem numeri erant* ΝΔ *Diocl.,* ΧΞδ *Philippi. id quoque in hac pagina et nonnullis aliis turbatum est, quod cum in primo versu consulum par perscriptum esset, proximi duo consules versum secundum et tertium i. e. diversorum loculorum versus singulos occupant, numeri autem ita in suis loculis scribuntur, tamquam in adposito nominum loculo unius eiusdemque anni consules legerentur. fit ita v.* 1—4 *et iterum v.* 11—16 21 *litterae — τιου erasae sunt*

Corrige 1 *Πολεμίου* 5 *fort. Αὐτρωνίου aut aliud latet nomen gentilicium Marcellini* 9 *Πλακίδου* 11 *Ἀλβίνου* 19 *Νιγρινιανός* 20 *Νιγρινιαν(οῦ)* 23 *τὸ* Ϛ 24 *et* 26 *Κωσταντίου* 33 *Κερεάλιος*

L 58v

						p. Chr.
Ι̅Ϛ̅ ΔΙΟΚΛ	Γ̅	*Κωσταντιου τὸ Ι̅*		ΟϚ	ΧΠΓ	360
		και Ϊουλιανου τὸ Γ̅				
	Δ	*Ταυρου και Φλορεντιου*		ΟΗ	ΧΠΔ	361
		Μαρμεντινου καὶ				362
		Νεβιττας		ΟΘ	ΧΠΕ	
	Ϛ	*Ϊουλιανου τὸ Δ̅ και Σα-*				363
Π̅ Χ̅Π̅Ζ̅	Ζ	*λουστιου· Ϊοβιανος*		Π	ΧΠϚ	364
		και Βαρρωνιανος		ΠΑ	ΧΠΖ	
	Η	*Ουαλεντινιανου καὶ*		ΠΒ	ΧΠΗ	365
		Ουαλεντος τὸ Β̅				
	Θ	*Γρατιανος καὶ*		ΠΓ	ΧΠΘ	366
		Δαγαλαις				
	Ι	*Δουπτηκινος*		ΠΔ	ΧϞ	367
		και Ϊοβιανος				
	ΙΑ	*Ουαλεντινιανου τὸ Β̅*		ΠΕ	ΧϞΑ	368
		και Ουαλις τὸ Β̅				
	ΙΒ	*Ουαλεντινιανου και Ου-*		ΠϚ	ΧϞΒ	369
		ηκτορος				
	ΙΓ	*Ουαλεντινιανου και*		ΠΖ	ΧϞΓ	370
		Ουαλεντος τὸ Γ̅				
	ΙΔ	*Γρατιανου τὸ Β̅*		ΠΗ	ΧϞΔ	371
		και Προβου				
	ΙΕ	*Μοδεστος καὶ*		ΠΘ	ΧϞΕ	372
		Αρινθεος				
ΙΝΔ	Α̅	*Ουαλεντινιανος καὶ*		Ϟ	ΧϞϚ	373
Ϟ̅ Χ̅Ϟ̅Ζ̅		*Ουαλης τὸ Δ̅*				
	Β̅	*Γρατιανου τὸ Γ*		ϞΑ	ΧϞΖ	374
		και Εκυτιου				
	Γ	*τοις μετα την ὑπατιαν*		ϞΒ	ΧϞΗ	375
		Γρατιανου και Εκυτιου				
	Δ	*Ουαλεντος τὸ Ε̅ και Ου-*		ϞΓ	ΧϞΘ	376
		αλεντινος νεος				
	Ε	*Γρατιανος τὸ Δ̅*		ϞΔ	Ψ	377
		και Μεροβαυδος				

L 58v 3–8 *eodem modo in nominibus scribendis peccatur atque p.* 399, *ut tamen annorum et consulatuum numerus aequus sit* 12 *δαγαλαης primitus*

Corrige inde a v. 3 *numeros annorum Diocletiani* ΟΖ, *deinceps* ΟΗ *etc. postquam enim v.* 1 *primum recti numeri redierunt, statim neglegentia librarii iterum peccare coepit omisso n.* ΟΖ. *corrector annos Philippi et Diocletiani non conspirare vidit, sed sede vitii non perspecta in margine sinistro infeliciter corrigit v.* 7 Π̅ Χ̅Π̅Ζ̅ *et v.* 26 Ϟ̅ Χ̅Ϟ̅Ζ̅: *debebat annos Diocletiani uno numero minuere, non annos Philippi uno augere* 1 *in margine sin.* ΟϚ *pro* ΙϚ 4 *Μαμερτίνου* 5 *Νεβίττα* 12 *Δαγαλάιφος* 13 *Λουπικῖνος* 32–33 *Οὐαλεντινιανὸς*

L 59r

				p. Chr.
Ϛ	*Ουαλεντιανου τὸ S̄*	ϤЄ	ΥA	378
	καὶ Ουαλεντινος ναιος			
Z	*Αυσωνιου καὶ Ολυβριου*	ϤϚ	ΥB	379
H	*Γρατιανος το B και*			380
	Θεοδωσιου τὸ Ā Ευ-	ϤZ	ΥΓ	
Θ	*χεριος καὶ Συαγριος τὸ Ā*	ϤH	ΥΔ	381
I	*Αντονινου*	ϤΘ	ΥЄ	382
	και Συαγριου τὸ B̄			
IA	*Μεροβαυδου τὸ B̄*	P	ΥϚ	383
	και Σατορνιλου τὸ Ā			
IB	*Ριχομιρου και Κλεαρ-*	PA	ΥZ	384
	χου· Αρκαδιου τὸ A καὶ			385
IΓ	*Βαυδωνος· Ονωριου*	PB	ΥH	
IΔ	*επιφανεστατου· κ(αι) Ευοδιου*			386
IЄ	*Βαλεντινιανου τὸ Γ̄*	PΓ	ΥΘ	387
Δ	*και Ευτροπιου*			
IN A	*Θεοδωσιου τὸ B̄*	PΔ	ΥI	388
	και Κυνιγιου			
B	*Τιμασιου και Προμοτου*	PЄ	ΥIA	389
	. . . .	PϚ	ΥIB	
Γ	*Ουαλεντινιανου τὸ Δ̄*	PZ	ΥIΓ	390
	και Νεωτεριου			
Δ	*Τατιανου και Συμαχου*	PH	ΥIΔ	391
Є	*Αρκαδιου τὸ B̄ και*			392
	Ρουφινου· Θεοδωσιου	PΘ	ΥIЄ	393
Ϛ	*τὸ Γ καὶ*			
	Αβουδαντιου	PI	ΥIϚ	
Z	*Αρκαδιου τὸ Γ̄ και*			394
	Ονωριου τὸ B̄	PIA	ΥIZ	PI ΥIZ
H	*Ολυβριου και Προβινου*	PIB	ΥIH	395
Θ	*Αρκαδιου τὸ Δ̄*	PIΓ	ΥIΘ	396
	και Ωνοριου τὸ Γ̄			
I	*Καισαριου*	PIΔ	ΥK	397
	και Αττικου			

L 59r *iterum dispositio loculorum v.* 3—6. 11—14. 23—30 *turbatur, sed numeri annorum et consulatuum aequantur* 20 *nomen circiter IX litterarum erasum est*

Corrige inde a v. 1 *numeros omnes annorum Diocletiani* ϤΔ *etc., vitium corrector in margine dextro* 29 *probe emendavit, dum* PI *reponi iubet pro* PIA, *atque proxima pagina* 59v *iam librarius huic iussui oboedivit* 4 *τὸ* Є 7 *Ἀντωνίου* 27 *Ἀβουνδαντίου*

L 59[v]

					p. Chr.
ΡΙΔ ΔΙΟΚ̂	ΙΑ	*Ονοριου το Δ̄* *και Ευτυχιανου*	ΡΙΔ	ΥΚΑ	398
	ΙΒ	*Ευτρωπιου* *και Θεοδωρου*	ΡΙΕ	ΥΚΒ	399
	ΙΓ	*Στελιχωνος* *και Αυριλλιανου*	ΡΙϚ	ΥΚΓ	400
	ΙΔ	*Βικεντιου* *και Φραβιττα*	ΡΙΖ	ΥΚΔ	401
	ΙΕ	*Αρκαδιου τὸ Ε̄* *και Ονωριου τὸ Ε̄*	ΡΙΗ	ΥΚΕ	402
	Α	*Θεοδωσιου τὸ Ᾱ* *και Ρομιορδου*	ΡΙΘ	ΥΚϚ	403
	Β	*Ονωριου τὸ Ϛ̄* *και Αριστινειου*	ΡΚ	ΥΚΖ	404
	Γ̄	*Στελιχονος τὸ Β̄* *και Ανθεμιου τὸ Ᾱ*	ΡΚΑ	ΥΚΗ	405
	Δ	*Αρκαδιου· τὸ Ϛ̄ και* *Προβου: Ονωριου τὸ Ζ̄*	ΡΚΒ	ΥΚΘ	406 407
	Ε	*και Θεοδωσιου τὸ Β̄*	ΡΚΓ	ΥΛ	
	Ϛ	*Βασσου και Φιλιππου*	ΡΚΔ	ΥΛΑ	408
	Ζ	*Ονωριου τὸ Η̄* *και Θεοδωσιου τὸ Γ̄*	ΡΚΕ	ΥΛΒ	409
	Η	*Ουαρανου του λαμπροτα-* *του· Ονωριου τὸ Θ̄*	ΡΚϚ	ΥΛΓ	410 411
	Θ	*και Θεοδωσιου τὸ Δ̄* *Ονωριου τὸ Ῑ και*	ΡΚΖ	ΥΛΔ	412
	Ι	*Θεοδωσιου τὸ Ε̄*	ΡΚΗ	ΥΛΕ	
	ΙΑ	*Λουκιου του λαμπροτατ(ου)*	ΡΚΘ	ΥΛϚ	413
ΡΛ ΥΛΖ	ΙΒ	*Κωσταντιου* *και Κωσταντος*	ΡΛ	ΥΛΖ	414
	ΙΓ	*Ονωριου τὸ ΙᾹ* *και Θεοδωσιου τὸ Ϛ̄*	ΡΛΑ	ΥΛΗ	415
	ΙΔ̄	*Θεοδωσιου τὸ Ζ̄* *και Παλλαδιου*	ΡΛΒ	Υ[Λ]Θ	416

L 59[v] 12 *post* ρομιορδου *linea quasi superior litterae* Τ *cernitur* 14 αριστινειου *syllabae mediae vocalis potest* Ε *fuisse, nunc nil nisi hastam* ι *litterae dispicias* 17—20 *et* 23—28 *iterum neglecta loculorum dispositio ut p.* 399 34 Υ. Θ *sed litterae* Λ *nunc ne umbra quidem cernitur*

Corrige 12 Ῥωμορίδου *vel potius* Ῥωμοδώρου *cf. Bull. della commissione arch. comun. di Roma* 1887 *t.* XV *p.* 38 *n.* 1749 14 Ἀρισταινέτου

L 60r

				p. Chr.
ΙΕ Δ	Ονωριου τὸ ΙΒ και· Κωσταντιος το Β	ΡΛΓ	ΥΜ	417
ΙΝ δ	Ονωριου τὸ ΙΓ καὶ Θεοδωσιου τὸ Η	ΡΛΔ	ΥΜδ	418
Β	Μοναξιου και Πλινθα	ΡΛΕ	ΥΜΒ	419
Γ	Θεοδωσιου τὸ Θ και Κωσταντ(ιου) τὸ Γ	ΡΛϚ	ΥΜΓ	420
Δ	Ευσταθΐου και Αγρικολα·	ΡΛΖ	ΥΜΔ	421
Ε	Ονωριου ΙΔ και Θεοδωσιου τὸ Ϊ	ΡΛΗ	ΥΜΕ	422
Ϛ	Ασκληπιοδωτου και Μαρινιανου	ΡΛΘ	ΥΜϚ	423
↑ Η	Θεοδωσιου τὸ ΙΑ και Ουαλεντινιανου Καισαρ(ος)	ΡΜ	ΥΜΖ	425
Θ	Θεοδωσιου τὸ ΙΒ και Ουαλεντινιανου τὸ Β	ΡΜδ	ΥΜΗ	426
Ι	Ϊεριου: και Αρδαβουριου	ΡΜΒ	ΥΜΘ	427
Ιδ	Φιλικος και Ταυρου·	ΡΜΓ	ΥΝ	428
ΙΒ	Φλωρεντιου και Διονυσιου	ΡΜΔ	ΥΝδ	429
ΙΓ	Θεοδοσιου το ΙΓ και Ου- αλεντινιανου τὸ Γ	ΡΜΕ	ΥΝΒ	430
ΙΔ	Αντιοχου και Βασσου	ΡΜϚ	ΥΝΓ	431
Δ ΙΕ	Ουαλλεριου και Αετιου	ΡΜΖ	ΥΝΔ	432
ΙΝ δ	Θεοδοσιου το ΙΔ και Μαξιμου	ΡΜΗ	ΥΝΕ	433
Β	Αρεοβινδα και Ασπαρος·	ΡΜΘ	ΥΝϚ	434 ΡΝ̄ ΥΝ̄Ζ
Γ	Θεοδωσιου τὸ ΙΕ και Ουαλεντινιανου τὸ ΙΔ	ΡΝ	ΥΝΖ	435
Δ	Ϊσιδορου και Σινατορος	ΡΝδ	ΥΝΗ	436

↓ Ζ Βικτορος μονου ΡΜ̄ ΥΜ̄Ζ κ(αὶ) δεῖ τουτο τὸ ἔτος προστιθέν(αι) ἀπὸ ἔνθεν καὶ ἐφεξῆς [εφεξις cod.] 424

L 60r 27 numerus ΡΜΗ et 29 prioris numeri Θ in rasura

Corrige 2 Κωνσταντίου post 14 inserendus Victoris consulatus in infima pagina suppletus 15 sqq. augendi uno numero anni omnes ΡΜδ ΥΜΗ etc. ut infra ad v. 29 margine dextro recte indicatur 26 Ἀετίου 32 τὸ Δ̈ 34 Σενάτορος

*L 60*v

						p. Chr.
	Є	*Αετιου τὸ Β* *και Σιγησβουλδου*		ΡΝΒ	ΥΝΘ	437
	Ϛ	*Θεοδοσιου το ΙϚ̄* *και Φαυστου*		ΡΝΓ	ΥΞ	438
	Ζ	*Θεοδοσιου το ΙΖ και Φιστου*		ΡΝΔ	ΥΞⲁ	439
	Η	*Ανατολιου· και Ουαλεντινου*		ΡΝЄ	ΥΞΒ	440
	Θ	*Κυρου· μονου*		ΡΝϚ	ΥΞΓ	441
	Ι	*Ευδοξιου· και Διοσκορου·*		ΡΝΖ	ΥΞΔ	442
	Ιⲁ	*Μαξιμου και Πατεριου·*		ΡΝΗ	ΥΞЄ	443
	ΙΒ	*Θεοδοσιου τὸ ΙΗ και Αλβινου*		ΡΝΘ	ΥΞϚ	444
	ΙΓ	*Ουαλεντινιανου τὸ Ϛ̄* *καὶ Νομου·*		ΡΞ	ΥΞΖ	445
	ΙΔ	*Αετιου τὸ Γ̄ και Συμμος*		ΡΞⲁ	ΥΞΗ	446
Δ	ΙЄ	*Αρταβουριου και Αλυπίου·*		ΡΞΒ	ΥΞΘ	447
ΙΝ	ⲁ	*Ζινωνος* *και Πουστουμιανου*		ΡΞΓ	ΥΟ	448
	Β	*Πρωτογενους* *και Αστουριου*		ΡΞΔ	ΥΟⲁ	449
	Γ	*Βαλεντινιανου* *και Αβιηνου*		ΡΞЄ	ΥΟΒ	450
	Δ	*Μαρκιανου Αυγουστου* *και Αδελφιου·*		ΡΞϚ	ΥΟΓ	451
	Є	*Σποραχιου* *και Ερκουλανου*		ΡΞΖ	ΥΟΔ	452
	Ϛ	*Βινκομαλου* *και Οπηλιωνος*		ΡΞΗ	ΥΟЄ	453
	Ζ	*Αετιου* *και Στουδιου*		ΡΞΘ	ΥΟϚ	454
	Η	*Βαλεντινιανου τὸ Η̄* *και Ανθεμιου*		ΡΟ	ΥΟΖ	455
	Θ	*Βαρανου* *και Ϊωανου·*		ΡΟⲁ	ΥΟΗ	456
	Ι	*Κωνσταντιου* *και Ρουφου*		ΡΟΒ	ΥΟΘ	457

L 60v *Corrige* 1—33 *annos omnes singulis numeris additis* ΡΝΓ ΥΞ *et deinceps cf. adn. p. 403, 15*
5 *Φήστου* 6 *Οὐαλεντινιανοῦ* 13 *Συμμάχου* 33 *Κωνσταντίνου*

L 62r

					p.Chr.
↑	*Πατρικιου μον(ου)*	ΡΟΕ	ΥΠΔ	*κ(αὶ) δεῖ κ(αὶ) τοῦτο τὸ ἓν ἔτος ἀπὸ ἔνθεν ἐφ ἑξῆς προστιθέναι*	459
↓ Ιδ	*Λεωντος Αυγ(ουστου) μονου*	ΡΟΓ	ΥΠ		458
ΙΓ	*Απολλωνιου και Μαγνου*	ΡΟΔ	ΥΠΔ		460
ΙΔ	*Δαγαλαΐφου και Σεβερινου*	ΡΟΕ	ΥΠΒ		461
ΔΙΕ	*Λεωντος Β μονου*	ΡΟϚ	ΥΠΓ	*κ(αὶ) Β*	462
ΙΝ Δ	*Βιβιανου μονου*	ΡΟΖ	ΥΠΔ		463
Β	*Ρουστικου και Ολυβριου*	ΡΟΗ	ΥΠΕ	ΡΠ ΥΠΖ	464
Γ	*Βασιλεισκου και Αρμεναριχου·*	ΡΟΘ	ΥΠϚ		465
Δ	*Λεοντος Γ μονου*	ΡΠ	ΥΠΖ		466
Ε	*Πουσαιου και Ϊωαννου*	ΡΠΔ	ΥΠΗ		467
Ϛ	*Ανθημιου Αυγ(ουστου) μονου*	ΡΠΒ	ΥΠΘ		468
Ζ	*Ζινωνος και Μαρκιανου*	ΡΠΓ	ΥϞ		469
Η	*Ϊωρδανου και Σεβηρου*	ΡΠΔ	ΥϞΔ		470
Θ	*Λεοντος Δ μον(ου) κ(αι) Προβιαν(ου)*	ΡΠΕ	ΥϞΒ		471
Ι	*Μαρκιανου μον(ου) κ(αι) Φηστου*	ΡΠϚ	ΥϞΓ		472
Ιδ	*Λεοντος μονου Ε*	ΡΠΖ	ΥϞΔ		473
ΙΒ	*Λεοντος ναιου Αυγ(ουστου) μον(ου)*	ΡΠΗ	ΥϞΕ	ΡϞ ΥϞΖ	474
ΙΓ	*ανυπατα*	ΡΠΘ	ΥϞϚ		475
ΙΔ	*Βασιλειου Αυγουστ(ου) κ(αι) Αρματι(ου) μον(ου)*	ΡϞ	ΥϞΖ		476
ΔΙΕ	*ανυπατα*	ΡϞΔ	ΥϞΗ		477
ΙΝ Δ	*Ϊολου μονου*	ΡϞΒ	ΥϞΘ		478
Β	*Ζινονος Αυγουστου μον(ου)*	ΡϞΓ	Ω		479
Γ	*Βασιλειου μονου*	ΡϞΔ	ΩΔ		480
Δ	*Πλακητου μονου*	ΡϞΕ	ΩΒ		481
Ε	*Τροκονδου μονου*	ΡϞϚ	ΩΓ		482
Ϛ	*ανυπατα*	ΡϞΖ	ΩΔ		483
Ζ	*Θεοδωριχου μονου*	ΡϞΗ	ΩΕ	C ΩΖ	484
Η	*Συμμαχου μονου*	ΡϞΘ	ΩϚ		485
Θ	*Λογγινου Β μονου*	C	ΩΖ	*κ(αὶ) Β*	486
Ι	*Βοητιου μονου*	CΔ	ΩΗ		487
Ιδ	*Δυναμιου καὶ Σιφιδιου*	CΒ	ΩΘ		488
ΙΒ	*Ευσεβιου μονου*	CΓ	ΩΙ		489
ΙΓ	*Λογγινου δευτερ(ου) μονου.*	CΔ	ΩΙΔ		490

L 62r *de ordine schedarum* 61 *et* 62 *inverso cf. p.* 388   1 *τουῖῖὲν ετωσαπ̄ ενθ'εφ* | *ἑξις codex (~ ut in απο apparet, etiam pro vocali ο ponitur)*   23 *αυγουσῖ μο̈ν κς sic prius μόνου expunctum, alterum integrum*   37 *δευτερ̊*

Corrige   2 *numeros sic* ΡΟΔ ΥΠΔ *post v.* 2 *insere v.* 1 *in superno margine suppletum*   *inde a v.* 3 *corr. numeros sic ut cuique bini addantur, quemadmodum in margine dextro itentidem adnotatur*   23 *Ἀρμάτου (del. μόνου cf. p. 389)*   25 *Ἴλλου*   28 *Πλακίδου*

L 62ᵛ

						p. Chr.
ΔΙΟΚ̂ CZ	ΙΔ	*Ολυβριου ναιου μονου*	CΕ	ωΙΒ		491
Δ	ΙΕ	*Αναστασιου Αυγ(ουστου) και Ρουφου*	CS	ωΙΓ		492
ΙΝ	Α	*Ευσεβιου B μονου*	CZ	ωΙΔ		493
		ανυπατα	CH	ωΙΕ		
CΙ ωΙΖ	Β	*Αστεριου κ(αι) Πρεσιδιου*	CH	ωΙΕ		494
	Γ	*Βιατορος*	CΘ	ωΙS		495
	Δ	*Παυλου μονου*	CΙ	ωΙΖ		496
	Ε	*Αναστασιου Αυγ(ουστου) τὸ B*	CΙΑ	ωΙΗ		497
		Ἰωαννου				
	S	*και Παυλινου*	CΙΒ	ωΙΘ		498
	Ζ	*Ἰωανου αλλου μονου*			κ(αὶ) B	499
		Κυρου	CΙΓ	ωΚ		
	Η	*Πατρικιου κ(αὶ) Ὑπατίου*	CΙΔ	ωΚΑ		500
	Θ	*Πομπηΐνου κ(αὶ) Αβιηΐνου*	CΙΕ	ωΚΒ		501
	Ι	*Προβου κ(αι) Αβιηΐνου*	CΙS	ωΚΓ		502
	ΙΑ	*Δεξικρατους | και Βουλουσιανου*	CΙΖ	ωΚΔ		503
CK̄ ωKZ	ΙΒ	*Κεθηγου μονου*	CΙΗ	ωΚΕ		504
	ΙΓ	*Σαβινιανου (καὶ) Θεοδωρου.*	CΙΘ	ωΚS		505
	ΙΔ	*Αρεοβινδου ναιου*	CK	ωΚΖ		506
		και Μεσσαλα				
	ΙΕ	*Αναστασιου Αυγ(ουστου) τὸ Γ̄*	CKΑ	ωΚΗ		507
		και Βενανειου				
Δ ΙΝ	Α	*Καιλλερος*	CKΒ	ωΚΘ		508
		και αλλου Βιναντιου				
	Β	*Οπορτουνου μονου*	CKΓ	ωΛ	κ(αὶ) B	509
	Γ	*Βοητιου μονου*	CKΔ	ωΛΑ		510
	Δ	*Σεκουνδινου*	CKΕ	ωΛΒ		511
		καὶ Φηνικος				
	Ε	*Παυλου του Βιβιανου·*	CKS	ωΛΓ		512
		και Μοσχιανου				
	S	*Κλημεντινου*	CKZ	ωΛΔ		513
		και Προβου αλλου				
	Ζ	*Σενατορος μονου*	CKH	ωΛΕ		514
	Η	*Ανθημιου και Φλορεντινου*	CKΘ	ωΛS		515
	Θ	*Πετρου μονου*	CΛ	ωΛΖ		516
	Ι	*Αναστασιου κ(αὶ) Αγαπητου*	CΛΑ	ωΛΗ		517

L 62ᵛ 9 *ἴωαννου primitus, sed ω suprascripsit manus vetus, fortasse eadem* 15. 16 *intra unum loculum tribus versibus scribuntur* 18 *θεοδω̊ρου igitur terminatio bis indicatur*

Corrige primum annos omnes, ut singulis binos addas CZ ωΙΔ *etc., quemadmodum identidem in utroque margine corrector iussit* 4. 5 *cf. supra dicta p.* 389 *sq.* 14 *et* 15 *lege* Ἀβιήνου 23 Κέλερος 24 Βενάντιου (25 *cave ne* Ἰμπορτούνου *corrigas)* 28 Φήλικος 31 Φλωρεντίου

L 61r

					K ΔΙΟ CΛΔ	p. Chr.
	Ιⲁ	*Μαγνου μονου*	CΛΒ	ΩΛΘ		518
	ΙΒ	*Ἰουστινω Αυγο(υστου) και Ευθεριχ(ου)*	CΛΓ	ΩΜ	*κ(αὶ) Β*	519
	ΙΓ	*Βιταλιανου και Ρουστικιου*	CΛΔ	ΩΜⲁ		520
	ΙΔ	*Ἰουστινιανου και Ουαλλεριου*	CΛЄ	ΩΜΒ		521
Δ	ΙЄ	*Συμμαχου και Βοητιου*	CΛϚ	ΩΜΓ		522
IN	ⲁ Β	*Μαξιμινου μονου. Ἰουστινιανου Αυγ(ουστου) και Οπιλλιο νος*	CΛΖ CΛΗ	ΩΜΔ ΩΜЄ		523. 524
	Γ	*Φιλοξενου και Προβου*	CΛΘ	ΩΜϚ		525
	Δ	*Ολυβριου μονου*	CΜ	ΩΜΖ		526
	Є	*Μαβορτιου μονου*	CΜⲁ	ΩΜΗ		527
	Ϛ	*Ἰουστινιανου Αυγ(ουστου) το Β̄ μονου*	CΜΒ	ΩΜΘ		528
	Ζ	*Δεκιου μονου*	CΜΓ	ΩΝ	*κ(αὶ) Β*	529
	Η	*Λαμπαδιου και Ορεστου*	CΜΔ	ΩΝⲁ		530
	Θ	*ανυπατα*	CΜЄ	ΩΝΒ		531
	Ι	*ανυπατα*	CΜϚ	ΩΝΓ		532
	Ιⲁ	*Ἰουστινιανο(υ) Αυγ(ουστου) το Γ̄ μονου*	CΜΖ	ΩΝΔ		533
	ΙΒ	*Ἰουστινιανου Αυγ(ουστου) το Δ̄ κ(αι) Παυλιν(ου)*	CΜΗ	ΩΝЄ		534
ση(μείωσαι)	ΙΓ	*Βελισαριου μονου*	CΜΘ	ΩΝϚ		535
	ΙΔ	*ανυπατα*	CΝ	ΩΝΖ		536
Δ	ΙЄ	*ανυπατα*	CΝⲁ	ΩΝΗ		537
IN	ⲁ	*Ιωανν(ου) μον(ου) κ(αὶ) επαρχου πρετορ(ιου)*	CΝΒ	ΩΝΘ		538
	Β	*Απιωνος μονου*	CΝΓ	ΩΞ		539
	Γ	*Ἰουστινου μονου*	CΝΔ	ΩΞⲁ		540
	Δ	*Βασιλειου μονου*	CΝЄ	ΩΞΒ		541
	Є	*ανυπατα*	CΝϚ	ΩΞΓ		542
	Ϛ	*ανυπατα*	CΝΖ	ΩΞΔ		543
	Ζ	*ανυπατα*	CΝΗ	ΩΞЄ	CΞ ΩΞΖ	544
	Η	*ανυπατα*	CΝΘ	ΩΞϚ		545
	Θ	*ανυπατα*	CΞ	ΩΞΖ		546
	Ι	*ανυπατα*	CΞⲁ	ΩΞΗ		547
	Ιⲁ	*ανυπατα*	CΞΒ	ΩΞΘ		548
	ΙΒ	*ανυπατα*	CΞΓ	ΩΟ	*κ(αὶ) Β*	549
	ΙΓ	*ανυπατα*	CΞΔ	ΩΟⲁ		550

L 61r 2 ἴουστινωαυγο^{ς} καιευθεριχ^{ς} sic cod. 8 omissum proximum consulatum librarius eodem versu usus sic supplerit, ut voces αυγ̊ και | οπιλλιο νος tribus versibus in interstitio adiceret et utrumque numerum inter annos Phil. interponeret 17 ἴουστινιανο^{ς} αυγ^{ς} sic cod.

Corrige primum numeros omnes, quemadmodum in margine dextro corrector saepius iussit, ut singulis annis binos addas 2 Ἰουστίνου 4 Ῥουστίκου 8 Μαξίμου dein Ἰουστίνου 22 τοῦ pro καί

L 61v

K Y
ΔΙΟ CΞZ ΦΙΛΙΠΠ ωΟΔ

					p. Chr.
	ΙΔ	*ανυπατα*	CΞЄ	ωΟΒ	551
Δ	ΙЄ	*ανυπατα*	CΞϚ	ωΟΓ	552
IN	ⲁ	*ανυπατα*	CΞZ	ωΟΔ	553
	Β	*ανυπατα*	CΞΗ	ωΟЄ	554
	Γ	*ανυπατα*	CΞΘ	ωΟϚ	555
	Δ	*ανυπατα*	CO	ωΟZ	556
	Є	*ανυπατα*	COⲁ	ωΟΗ	557
	Ϛ	*ανυπατα*	COΒ	ωΟΘ	558
	Z	*ανυπατα*	COΓ	ωΠ	559
	Η	*ανυπατα*	COΔ	ωΠⲁ	560
	Θ	*ανυπατα*	COЄ	ωΠΒ	561
	Ι	*ανυπατα*	COϚ	ωΠΓ	562
	Ιⲁ	*ανυπατα*	COZ	ωΠΔ	563
CΠ ΤΠΖ	ΙΒ	*ανυπατα*	COΗ	ωΠЄ	564
	ΙΓ	*ανυπατα*	COΘ	ωΠϚ	565
	ΙΔ	*Ἰουστινου Αυγ(ουστου) μονου*	CΠ	ωΠZ	566
Δ	ΙЄ	*ανυπατα*	CΠⲁ	ωΠΗ	567
IN	ⲁ	*Ἰουστινου Αυγ(ουστου) τὸ Β μον(ου)*	CΠΒ	ωΠΘ	568
	Β	*ανυπατα*	CΠΓ	ωϤ	569
	Γ	*ανυπατα*	CΠΔ	ωϤⲁ	570
	Δ	*ανυπατα*	CΠЄ	ωϤΒ	571
	Є	*ανυπατα*	CΠϚ	ωϤΓ	572
	Ϛ	*ανυπατα*	CΠZ	ωϤΔ	573
	Z	*ανυπατα*	CΠΗ	ωϤЄ	574
	Η	*ανυπατα*	CΠΘ	ωϤϚ	575
	Θ	*ανυπατα*	CϤ	ωϤZ	576
	Ι	*ανυπατα*	CϤⲁ	ωϤΗ	577
	Ιⲁ	*ανυπατα*	CϤΒ	ωϤΘ	578
	ΙΒ	*Τιβεριου Κωσταντ(ινου)Αυγ(ουστου) μον(ου)*	CϤΓ	ϡ	579
	ΙΓ	*ανυπατα*	CϤΔ	ϡⲁ	580
	ΙΔ	*ανυπατα*	CϤЄ	ϡΒ	581
Δ	ΙЄ	*ανυπατα*	CϤϚ	ϡΓ	582
IN	ⲁ	*ανυπατα*	CϤZ	ϡΔ	583
Τ ϡΖ	Β	*Μαυρικιου Τιβεριου Αυγ(ουστου) μονου*	CϤΗ	ϡЄ	584

L 61v 11 ωΠΒ *ex* ωΠΔ *correctum* 16 CΠ *ex* CO *correctum* 29 ϡ *ex* ω *correctum*
Corrige numeros omnes annis binis additis, ut vetus corrector in margine sinistro iubet 14 *mg. sin.* ωΠΖ *pro* ΤΠΖ

L 63r

						p. Chr.
	Γ	*ανυπατα*		CϤΘ	ϡϚ	585
	Δ	*ανυπατα*		T	ϡZ	586
	Є	*ανυπατα*		Tⲁ	ϡH	587
	Ϛ	*ανυπατα*		TB	ϡΘ	588
	Z	*ανυπατα*		TΓ	ϡI	589
	H	*ανυπατα*		TΔ	ϡIⲁ	590
	Θ	*ανυπατα*		TЄ	ϡIB	591
	I	*ανυπατα*		TϚ	ϡIΓ	592
	Iⲁ	*ανυπατα*		TZ	ϡIΔ	593
	IB	*ανυπατα*		TH	ϡIЄ	594
	IΓ	*ανυπατα*		TΘ	ϡIϚ	595
	IΔ	*ανυπατα*		TI	ϡIZ	596
Δ	IЄ	*ανυπατα*		TIⲁ	ϡIH	597
IN	ⲁ	*ανυπατα*		TIB	ϡIΘ	598
	B	*ανυπατα*		TIΓ	ϡK	599
	Γ	*ανυπατα*		TIΔ	ϡKⲁ	600
	Δ	*ανυπατα*		TIЄ	ϡKB	601
	Є	*ανυπατα*		TIϚ	ϡKΓ	602
	Ϛ	*ανυπατα*		TIZ	ϡKΔ	603
	Z	*Φωκα . . . Αυγ(ουστου) μονου·*		TIH	ϡKЄ	604
	H	*ανυπατα*		TIΘ	ϡKϚ	605
	Θ	*ανυπατα*		TK	ϡKZ	606
	I	*ανυπατα*		TKⲁ	ϡKH	607
	Iⲁ	*ανυπατα*		TKB	ϡKΘ	608
	IB	*ανυπατα*		TKЄ	ϡΛB	609
	IΓ	*ανυπατα*		TKϚ	ϡΛΓ	610
	IΔ	*῾Ηρακλιου Αυγ(ουστου) μονου*		TKZ	ϡΛΔ	611
Δ	IЄ	*ανυπατα*		TKH	ϡΛЄ	612
IN	ⲁ	*ανυπατα . . . .*		TKΘ	ϡΛϚ	613
	B	*ανυπατα*		TΛ .	ϡΛZ	614
	Γ	*ανυπατα*		TΛⲁ	ϡΛH	615
	Δ	*ανυπατα*		TΛB	ϡΛΘ	616
		ανυπατα		. . .		
		ανυπατα		. . .		

L 63r 20 *Φωκα in rasura ampliore scripsit m. 1, eraserat ἀνύπατα* 27 *ἡρακλιου in rasura m. 1 (fueratne ἀνύπατα?)* 29 *ανυπατα in rasura multo ampliore, scriptum sine dubio fuerat quod nunc versui* 27 *librarius restituit.* *numerus* 14 TIB *ex* TIⲁ *correctus. certa dein liturae vestigia in ultimis annorum Diocl. numeris inde a* TIЄ *usque ad* TKΘ *apparent; deinceps* TΛ *ex* TK., TΛⲁ *ex* TK. *correctum, v.* 32 *in* TΛB *utraque littera* ΛB *in rasura est, alterius columnae numeri sine litura sunt* 33. 34 *numeri annorum Diocl. erasi sunt*

Corrige inde a v. 1 *usque ad v.* 24 *numeros annorum omnes binis additis. inde a v.* 25 *numeri ab ipso librario recte omnes scribuntur, hinc ille saltus a* TKB ϡKΘ *ad* TKЄ ϡΛB

L 63ᵛ

		απο Αυγουστ(ου)	απο Διοκλ	απο Φιλι$^{\pi\pi}$	p. Chr.
Δ IN Є	ανυπατα	XMϚ	TΛΓ	ⲁM	617
Ϛ	ανυπατα	XMZ	TΛΔ	ⲁMⲇ	618
Z	ανυπατα	XMH	TΛЄ	ⲁMB	619
BI H	ανυπατα	XMΘ	TΛϚ	ⲁMΓ	620
Θ	ανυπατα	XN	TΛZ	ⲁMΔ	621
I	ανυπατα	XNⲇ	TΛH	ⲁMЄ	622
Iⲇ	ανυπατα	XNB	TΛΘ	ⲁMϚ	623
BI IB	ανυπατα	XNΓ	TM	ⲁMZ	624
IΓ	ανυπατα	XNΔ	TMⲇ	ⲁMH	625
IΔ	ανυπατα	XNЄ	TMB	ⲁMΘ	626
IЄ	ανυπατα	XNϚ	TMΓ	ⲁN	627
BI ⲇ	ανυπατα	XNZ	TMΔ	ⲁNⲇ	628
B	ανυπατα	XNH	TMЄ	ⲁNB	629
Γ	ανυπατα	XNΘ	TMϚ	ⲁNΓ	630

a [ἀπὸ] Φιλίππ(ου) ἕως τ(ῆς) Ϛ ἰνδ(ικτίωνος) [,Ϛ/TϚ [ἔτη τϛ M] κοσμι(κῆς) [κόσμου: M] κινήσε(ως) [κινισε̃ L] κ(αὶ) αὐτ(ῆς) [ⲇYTϚ L, numeri nota ex compendio male intellecto orta: καὶ τῆσ M] ἔτη | ,ⲇPKⲇ adscribitur marg. sin. scriptum a. 797/8 primo anno imp. Irenes, a. 6306 mundi

b [ἀ]π[ὸ] Φιλίππ(ου) ἕως Κων[σ]ταντίνου καὶ [Ε]ἰρήνης ἴνδικτος H ἔτη ,ⲇPH | μη(νὸς) Ὀκτοβρίου [—ίω M] ἡμέρ(α) ⲇ [ημερα L, M] ὥρ(α) ἀπὸ ἀνατ|ολ(ῆς) Θ (ἡλίου) | λε(πτὰ) KΓ marg. sin. scriptum a. 784

c Οἱ τ(οὺς) χρόν(ους) ἀναδιδόντ(ες) οὐ πάντοτε ἴασιν (fort. ἴσασιν) τ(οὺς) ἀπὸ Φιλίπ(που) [Φ1.1.11 L] χρ(όνους) ἀναδιδόναι [δωνε L], ἀφ' οὗ τὰς (εἰκοσιπεντα)ετη ρίδας καὶ τὰ ἁπλᾶ ἔτη λαμβάνομ(εν). ἀλλ' ἡμ(ᾶς) χρὴ πρὸς τ(ὸν) ἀναδιδόμεν(ον) ἢ ὑπάτων [ὕπατον L, M] | τυχ(ὸν) ἢ βασιλέως χρόνον [χρωνον· L] σκοπεῖν [σκοπεν L] ἐν τῇ [τι L i. e. σελίδι] τ(ῶν) βασιλέων κ(αὶ) ὑπάτων. πόστ(ον) ἄρ' εἴη [ⲇPЄIH L αρε̃ι ἡ M¹ ἄρα εἴη πῃ M²] τὸ | ζητούμεν(ον) τ(ῶν) ἀπὸ Φιλίπ(που) χρόν(ων)· ὁμ(οῦ) δὲ (καὶ) τ(οὺς) ἀπὸ Є ἔτ(ους) Αὐγ(ούσ)τ(ου) χρ(όνους) ἡμ(ᾶς) [εἰμὲν M] πολυπραγμον(εῖν) [πολλυ— L πολυπράγμονες M] δ(εῖ) [διὰ M] τοὺς Αἰγυπτί(ων) [certo compendio L αἰγυπτίουσ M] ἡμᾶς. εἰ [H L] δὲ οὕτ(ως) ἁπλ(ῶς) [certis compendiis L: οὐ τὰσ ἁπλᾶσ M] πυνθάνοιτο [ποινθ— L fort. πυνθάνοιο], τί [TH L τῆ M] πρὸ Φ εἰ τύχοι χρόνων [XPΩN L] τοῦ νῦν. καὶ μὴν [νῦ(ν) M] τὸ YΔ ἔτος [an XΔ?]. εἰ [H L οἱ M] δὲ ποῦ μὲν (ἥλιος) ἦν, ποῦ δὲ ἡ (σελήνη) τότε. σὺ τ(οὺς) χρ(όνους) τ(οὺς) ἀπὸ Φιλίππου λαβ(ὼν) ἀφαιρ(εῖς) ἐξ αὐτ(ῶν) τ(οὺς) πρὸ τοῦ νῦν ἀναδιδομέν(ους) ἐνιαυτούς. κ(αὶ) τὸ καταλειπόμεν(ον) [καταλιπ - LM] οἶδας, πόσ(ον) [τὸν ἀπὸ Φιλίππου εἶναι χρόνον συνέβαινε]. ultimum versum nunc in L recisum servavit M. de lectione scholii van der Hagen p. 331, 14 desperarerat. quod si recte de numero YΔ iudicavi, scriptum est a. 783/4.

L 63ᵛ tituli non suae quisque columnae inscribuntur in codice, eique uno versu scribuntur, non, ut typothetae placuit, binis primus numerorum (Aug.) ordo in interstitio scribitur post v. 14 reliqui paginae versus (restant autem X loculi minio saepti) vacant scriptura.

LATERCVLI IMPERATORVM ROMANORVM.

Imperatorum Romanorum laterculum ita conficere, ut testimoniis de regnorum spatiis diligenter collectis et ad rerum memoriam exactis cuiusvis eorum dies primus postremusque determinetur, ut operae pretium est omnino et magna ex parte perfici poterit, ita ab hac nostra sylloge alienum est. adhibenda erunt ad eiusmodi operam (comparabuntur adhuc cum fructu quae de ea re collegit Petavius ad Epiphanii libellum de mensuris vol. 4 p. 43 ed. Dindorf.) chronica inprimis Eusebiana Hieronymiana. in quibus attendendum erit ex una parte ad differentias textuum Graeci Latini Armeniaci, ex altera ad differentias annorum in chronicis adscriptorum et spatiorum regni et seriei regum. accedunt eorum chronicorum epitomatores et continuatores, praesertim quos edidimus Tiro Prosper et Cassiodorus Senator. cum his iungendi erunt auctores reliqui tam Latini, in his Suetonius, Chronographus a. 354 finiens in Licinio (vol. 1 p. 145), Sex. Aurelius Victor, Eutropius, Victor qui dicitur epitomatus, Iordanes, quam Graeci, in his Hippolytus (cuius imperatorum laterculum finientem in Alexandro Latine versum dedimus vol. 1 p. 137), Cassius Dio, Theophilus Antiochenus (ad Autolycum 3, 27 ex chronologia Chryserotis nomenclatoris imp. Marci liberti ponens indicem imperatorum finientem in Marco), Clemens Alexandrinus (stromat. 1, 21, 144 afferens laterculos tales duos alterum ad computationem Romanam, alterum ad Aegyptiacam finientes in Commodo), Epiphanius episcopus Constantiensis (eiusmodi laterculos habens duos, alterum in libello de mensuris et ponderibus c. 13—22 p. 169=176 Petav. finientem in Hadriano, alterum in Ancyroto c. 60 p. 63 Petav. finientem in Gratiano), Maximus Martyr in tractatu paschali (apud Petavium doctr. temp. ed. 1703 tom. 3 p. 170 seq.), qui scripsit imperante Michaele III a. 842—859, aliique libelli Byzantiorum complures. inter eos *Χρονογραφεῖον σύντομον* ad Basilium (a. 867—886) servatum in codice Vaticano Graec. 2210 (Reitzenstein in Hermae vol. 23 p. 148), editum apud Schoenium ad Eusebium vol. 1 app. p. 59 seq. et quam nuper ex codice Bruxellensi n. 11376 in lucem protraxit Franciscus Cumont (anecdota Bruxellensia. Gand 1894) synopsis imperatorum Romanorum et Constantinopolitanorum finiens in Romano III (a. 1028—1033). — His hoc loco omissis in hac sylloge quae collocarentur, non multa fuerunt, scilicet laterculi imperatorum ad codicem Theodosianum pertinentes adiective; expositio temporum ad Q. Iulii Hilariani de duratione mundi libellum adiecta a. 468; laterculus imperatorum desinens in Iustino I; chronographia Malaliana perveniens ad Iustini II annum nonum; denique laterculi tres Graeci Heraclianus in Phoca desinens, Leoninus desinens in Michaele I, acephalus ad Leonem VI perductus una cum antea propositis consularibus recensiti ab Usenero nostro.

I.

LATERCVLI IMPERATORUM ROMANORVM CODICI THEODOSIANO ADIVNCTI.

Codicis Theodosiani liber hodie bibliothecae Taurinensis *a* II 2 scriptus ante saeculum VIII, eo autem saeculo scriptura priore deleta rescriptus (secunda scriptura continet Iulii Valerii res gestas Alexandri) f. 43 (numerationis eius quae nunc obtinet) post indicem titulorum constitutionibus subiectum (ibi enim, non in principio voluminis indicem locum habuisse colligitur cum ex collocatione additamenti eius, de quo mox dicetur, sicut monuit Krueger in editione p. 14 adn. 1, tum inde quod ex foliis quae supersunt nullum pertinet ad voluminis principium) alterum indicem proponit imperatorum eorum, quorum constitutiones in codicem receptae sunt. eum ita repetimus, ut descripsi ego ediditque Paulus Krueger (codicis Theodosiani fragmenta Taurinensia in actis maioribus academiae Berolinensis a. 1879) p. 98. Utrum proficiscatur ab ipsis constitutionum codicis compilatoribus an compositus sit a librario posteriore, dubitari potest; certe ita concordant, ut qui eum confecit necesse sit aut perlustratis syllogae inscriptionibus eum composuerit aut, quod magis crediderim, ad eam normam constitutiones composuerit. nam Constantini II nomen ut in indice desideratur, ita ex corpore sublatum est (vide quae exposui in Hermae vol. 17 p. 533); item Ioviani nomen ab indice abest, in corpore autem quaecumque leges eo imperante latae sunt, sub Iuliani nomine procedunt.

[Co]nstantinus
[Co]nstantius et Constans
[Iu]lianus
[V]alentinianus, Valens et Gratianus
[V]al(ens), Gratianus et Valens *[sic]*
[G]ratianus, Valentin(ianus) et Theodosius
[V]alent(inianus), Theod(osius) et Arcadius
Theod(osius), Arcad(ius) et Honor(ius)
Arcad(ius) et Hon(orius)
Arcad(ius), Honor(ius) et Theod(osius)
Honor(ius) et Theod(osius)
Theod(osius) et Valent(inianus)

Index is quem supra edidimus quominus pars fuerit ipsius Codicis Theodosiani nihil impedit et sunt quae suadeant. ad eundem in eiusdem folii pagina versa manus ea, quae ad constitutiones scholia adscripsit (teste Kruegero l. c. p. 104) adiecit alterum incipientem a Caesare dictatore, finientem mutilum (nam deficit folium sequens) in Caro. eius adnotationes marginales edidit Baudi di Vesme (*mem. dell' accademia di Torino* ser. 2 vol. 8 a. 1846 p. 181); integrum et ipse descripsi et descriptum accepi a Paulo Krueger nostro. index hic alter commune nihil habet cum codice Theodosiano neque apte ei additur; nam ad constitutionum corpora fastos consulares et imperatorum laterculos adici et exemplo caret et ratione, non solum quod ii constitutionum terminos excedunt, sed multo magis propterea quod in usu forensi fasti laterculique nulli ad usum forensem apti fuerunt nisi qui subinde continuarentur. comparati igitur ad exemplum libelli Philocaliani. denique hunc nostrum sumptum iudico ex chronicis Hieronymianis, id quod contra Vesmium olim monui in editione chronicorum Cassiodori a. 1861 p. 562. nihilo minus subieci propter libri vetustatem.

Ordo principum Romanorum
I G. Iulius Caesar primus Romanus sin[gulare optinuit
imperium, a quo Caesares Romanor[um principes
appellati sunt. qui regnavit ann. I [
II Octavius Caesar Augustus, a quo Ro[manorum reges
Augusti appellati. reg. ann. L[
III Tiberius regnavit ann. XXIIII [
IIII G. Caesar cognomento Caligula reg[
V Claudius regnavit ann. XIV m. V[
VI Nero regnavit ann. XIII m. VI[
VII Vespasianus reg. ann. VIIII m.[
VIII Titus reg. ann. II m. II [
Titi frat. iunior — VIIII Domitianus reg. ann. XII m. V [
Titi frat///// — X Nerva reg. ann. II m. III[
XI Traianus reg. ann. XVIIII m. I[
XII Adrianus reg. ann. XXI m. V[
hi impp. aeq̊ iū impp. adminis- — XIII Antoninus reg. ann. XXII m. II[
tuer̄ q̊ usq. ad h' temp sin- — XIIII M. Aur An//////s ///// [
guli augusti fu //. e // — ////// //// reg. ann. XXV[
XV Commodus reg. ann. XIII[
XVI Elvius Pertinax reg. ann. VI m.[

---

7 xxiiii] *sic cod.* 13 *adn. versus posterior parum certus;* titi frat. auter (???) *Krueger,* titi fi / u / *ego.* 16 *menses non habet Hieronymus* 17 antoninus /// *ego,* //// e // ls /// *Krueger;* Titus Antoninus cognomento Pius *Hieronymus* 18 m aūr au /// / s //// se. l a // *Krueger.* *adn. v.* 2 q̊ *nos,* cum *Hieronymus* — *v.* 3 *fin.* fu///e//*ego,* fu / n ei *Krueger,* fuerint *Hieronymus* 21 ann. ui m. [*codex,* m. VI *Hieronymus*

?
XVII Severus reg. ann. XVII / [
XVIII Antoninus cognomine Caracalla Seve[ri filius reg. ann. VII
XVIIII Macrinus reg. ann. I [
Antonini Caracallae XX Marcus Aurelius Antoninus Heliogaba[li sacerdos (?)
?
ut putabant filius XXI Alexander Mamae fil. reg. ann. XV[
XXII Maximinus reg. ann. III [
XXIII Gordianus reg. ann. VI [
?
et filium suum Filipp̄ XXIIII Filippus reg. ann. VI [
ↄ sortem regni fecit XXV Decius reg. ann. I m. III
XXVI Gallus et Volusianus Galli filius reg. [
? ?
XXVII Valerianus et Galienus reg. ann. XV[
XXVIII Claudius reg. ann. m. VIIII [
XXVIIII Aurelianus reg. ann. V m. VI [
XXX Tacitus reg. m. VI [
XXXI Florianus reg. d. LXXXVIII [
?
XXXII Probus reg. ann. VI m. IIII [
? ? ?
XXXIII Carus cum filis Carino et Numeriano reg. [
. . . .

36/37 *Florianus cum numero careat, Probus XXXI numeratur apud Hieronymum.*

II.
EXPOSITIO TEMPORVM HILARIANA
A. CCCCLXVIII.

Libello Q. Iulii Hilariani *de duratione mundi* scripto a. p. Chr. 397 (bibl. max. patrum ed. de la Bigne Paris. 1624 vol. 7 a. 1644 p. 257; Migne vol. 13 p. 1097; egit de eo Gelzer in Africano 2 p. 121 seq.), quem exhibent praeterea Fredegariani libri multi (cf. Krusch script. Merov. 2 p. 8), in codice universitatis Matritensis n. 134 saec. XIII, sed descripto ex antiquissimo Alcobaciensi deperdito (vide vol. 2 p. 167 seq.), adhaeret f. 33. 34 (l. c p. 169 n. 9) *expositio temporum a mundi incoactione* infra edita. est adnotatio quaedam scripta anno Leonis duodecimo et Anthemii quarto sive, certe ut numerat auctor, p. Chr. 468, pertinens ad locum Hilariani c. 16 in codice Matritensi sic scriptum: *exhinc usque ad CLXX quartum annum regni Grecorum, quo tempore etiam Bacius Cinius [Lucius Licinius Lucullus* edd., scilicet consul a. u. c. 603, ante Chr. 151*] consul Romanorum fuit, qui de societate et amicicia ad Symonem fratrem Iude litteras dedit, anni sunt XXVI: ex ilius namque consulatu annos iam per consules requirentes invenimus usque ad passionem domini nostri Iesu Christi, id est usque ad annum sextum decimum imperii Tiberii Cesaris fuisse completos annos CLXXIX. hoc [per hoc* edd.*] a fabrica mundi usque ad passionem domini nostri Iesu Christi anni sunt* $\overline{V}$*DLXX [*$\overline{V}$*DXXX* edd.*]: proinde ad conclusionem* $\overline{VI}$ *annorum debentur anni CCCCXXX [CCCCLXX* edd.*], in quos fines seculorum concurrerunt.* — Excerpta Hieronymiana quae laterculum imperatorum praecedunt omisi. imperatorum quoque spatia ipse adnotator ait sumpsisse se ex chronicis Hieronymianis conveniuntque cum iis certe quae a nobis expressa sunt litteris cursivis, quamquam quaedam, ut Severi prioris spatium, non librarii errore inde videntur recedere. — Codicem excussi ipse Berolini.

EXPOSITIO TEMPORVM A MUNDI INCOHATIONE.

Quoniam in superiori libello sollicito lectori moverim scrupulum, arbitror posse f. 33 moveri in eo quod idem contineatur, quia a passione domini nostri CCCCXXX adhuc superessent anni, ut sex milium annorum numerus impleretur. quo etiam tempore sanctus opusculi auctor ea quae in apocalipsim de Antichristo et domini nostri glorioso adventu scripta monstrantur, asserit adimplenda. quos annos iam in Leonis septimo et Severi quarto imperii anno cognoscimus fuisse impletos. sed quae ratio supra dictum ex- p. C. 463? positorem fefellerit, breviter intimabo: annorum etenim seriem singularum generationum nec non iudicum et regum populi Hebreorum tempora non ex Hebraicis voluminibus, sed ex septuaginta interpretum translationibus scripsit. pro qua re [ut] studiosis temporum veritas patefiat, necessarium duxi secundum exemplaria ab Hebraicis autenticis a beato Iheronimo in Latinum translata per generationes ac deinceps de Eusebii cronicis quanti anni a mundi origine usque ad nostram aetatem fuerint evoluti, domino annuente monstrare atque ab Adam primo homine exordium sumere.

. . . .

Primus Gaius Iulius Caesar regnavit annis quinque.

Octavianus Augustus, a quo Augusti esse coeperunt, regnavit annis LVI.

Tiberius regnavit annis XXIII. huius quinto decimo imperii anno dominum ad baptismum venisse annos agentem aetatis in carne XXX, evangelista Lucas demonstrat. qui etiam post baptismum triennio praedicasse et sic ad passionem venisse ex evangelio Iohannis intellegitur, qui fuit Tiberii XVIII annus. finnt ergo omnes anni ab Adam usque ad passionem domini anni $\overline{IIII}$CXIII. regnavit itaque post passionem domini Tiberius annis V.

Gaius cognomento Caligula regnavit annis III mensibus X.

Claudius regnavit annis XIII mens. VII.

Nero regnavit annis XIII m. VII.

Vespasianus reg. ann. X.

Titus filius Vespasiani reg. a. II m. III.

Domitianus frater Titi reg. a. XV m. V.

Nerva reg. anno I m. IIII.

Traianus reg. a. XIX m. VI.

Hadrianus reg. a. XX.

Titus Antoninus cognomento Pius reg. a. XXII mensibus III.

Marcus Antoninus qui et Verus regnavit annis XVIII mense I.

Aurelius Commodus reg. a. XIII.

Hebidius Pertinax reg. m. VII.

Severus regn. an. XVII m. VII.

Antoninus Caracalla Severi filius reg. a. VII.

---

inscr. incoactione *C*   1 monerim] no'ium *C: emendatio dubia*   5 asseret *C*   8 iudicium *C*   9 ut *addidi*   10 tēmporum *(sic) C*   secundum] sed *C*   17 thiberius *C*   18 luchas *C*   20 annus] anno *C*   22 thiberius *C*   27 thitus *C*   31 [a]drianus (a *add. miniator*) *C*   32 thitus antonius *C*   33 marchus antonius *C*   37 antonius *C*

Macrinus reg. anno I.
Aurelius Antoninus reg. a. IIII.
Alexander Mamae filius reg. a. XIII.
Maximianus regnavit annis III.
Gordianus reg. a. VI.
Philippus reg. a. VI.
Decius reg. a. I m. III.
Gallus et Volusianus filius eius regnaverunt annis II m. IIII.
Valerianus et Gallienus reg. a. XV.
Claudius reg. a. I m. IX.
Aurelianus reg. a. V m. VI.
Tacitus reg. m. VI.
Florianus reg. m. III.
Probus reg. a. VI m. IIII.
Carus cum filiis suis reg. a. II.
Diocletianus reg. a. XX.
Galerius reg. a. II.
Constantinus reg. a. XXX m. X.
Constantinus et Constans regnaverunt a. XXIIII m. V.
Iulianus reg. a. I m. IIII.
Iovianus reg. m. VIII.
Valentinianus et Valens regnaverunt annos XIIII m. V.
Gratianus cum fratre Valentiniano reg. an. VI.
Valentinianus cum Theodosio reg. a. VII
Theodosius cum filiis Arcadio et Honorio reg. an. IIII.
Arcadius cum fratre Honorio reg. a. XIII.
Honorius cum Theodosio minore fratris filio reg. a. XV.
Theodosius minor Arcadii filius reg. solus an. XXVIII.
Valens cum Marciano regnavit ann. IIII.
Marcianus solus reg. annis III.
Leo cum Maioriano reg. annis III.
iterum Leo cum Severo reg. a. IIII.
Leo solus regnavit anno I.
Leo cum Anthemio regnavit ann. IIII.

2 autonius *C* 3 mamae] inanie *C* 9 regnauit *C* 15 [c]larus *C* 17 [u]alerius *C* 19 xxxiiii *C* 21 iouinianus r. a. uiii *C* 25 archadio *C* 26 archadius *C* 27 minoris *C* 28 archadii *C*

III.

LATERCVLVS IMPERATORVM AD IVSTINVM I.

Laterculus imperatorum qui sequitur ab Augusto perveniens ad Iustinum I ut exiguae admodum utilitatis est, ita non plane neglegendus; nam quamquam pleraque quae auctor affert ad scriptores redeunt adhuc superstites, certe hic illic ad crisin eorum adhiberi poterit et fieri potest, ut habeat propria quaedam. primam partem ab Augusto ad Iovianum patet sumptam esse fere ex Eutropii breviario, cuius quae sunt et ad numeros usque concordant, expressimus inclinatis. praeter Eutropium paucis locis adsumpsit auctor chronica Hieronymiana, ut Traianum, quem Eutropius ait obiisse *apud Seleuciam Isauriae,* Hieronymus *in Selenunti* (secundum Eusebium) *sive ut alibi* (nimirum apud Eutropium) *scriptum repperimus apud Seleuciam Isauriae,* laterculus ait defunctum esse *apud Selinunta Isauriae.* in huiusce partis capitibus extremis pariterque in proximis adhibita sunt consularia Constantinopolitana; certe Gallum necatum esse *in insula Flanona* ex iis solummodo auctor sumere potuit eodemque ducunt quae sequuntur ad Valentem. missis capitibus a Gratiano ad Theodosium II ita exilibus, ut certum auctorem non prodant, extrema inde a Iohanne qui post mortem Honorii regnum occupare conatus est, quatenus imperatores Occidentis spectant, prope accedunt ad ea, quae de rebus occidentalibus leguntur apud Marcellinum comitem, quamquam non omnia eo adhibito plene explicantur, ut in Leone *cometacum* corruptum et in Severo II quod dicitur *religiose vixisse.* Marcellinum cum viderimus (vol. 2 p. 46) occidentalia sua traxisse ex chronicis Occidentis, fortasse communio quae intercedit inter Marcellinum et huius indicis auctorem redit ad chronicorum eorum epitomam ab utroque usurpatam. — Scriptum esse indicem sub Iustiniano nolim inde colligere, quod finit in Iustino I; nam fieri potest, ut copiae in eo defecerint, quibus auctor usus est.

Codices adhibiti sunt sex hi.

C Vaticanus 3339 saec. X f. 246'. 247' post Pauli historiam Romanam (cf. Droysen praef. ad Eutropium p. XXX et Waitzius scr. Lang. p. 36). edidit indicem ex hoc libro et eo qui sequitur Schelestratius antiq. eccl. 1 (1692) p. 597 seq.; repetivit Roncallius chron. vet. Lat. 2, 249. mea causa indicem contulit Huelsen. manus secundae lectiones plerasque suppressi.

Z Vaticanus n. 1984 (non 465, ut ait Schelestratius l. c.) saec. IX vel X f. 9 post Curiosum urbis Romae (cf. Jordan topogr. urb. Romae 2 p. 3 et Waitzius scr. Lang. p. 30). finit mutilus folio exsecto in Constantio II verbis *moritur anno.* adhibuit Schelestratius l. c. hunc quoque librum mea causa Huelsen excussit. manus secundae mutationes pleraeque item omissae sunt.

Coloniensis n. 32 saec. X f. 193'—195 post Ambrosii epistulas. descriptus est ex nostro *C*: nam in Ioviano *ga|latiae* vocabulum in *C* scriptum bipertito propterea in Coloniensi male divulsum est et concordant omnia. itaque non adhibui librum, unde descriptum indicem sponte misit Carolus Schenkl.

V Vaticanus n. 341 saec. X inter miscellanea, de quibus egi vol. 1 p. 524 adn.

Mediolanensis Ambrosianus C 72 inf. saec. XI (cf. MG. scr. Lang. p. 31) ante Pauli diaconi historiam Romanam in foliis tribus numeratis hodie 59. 60. 61, quorum primum et tertium cohaerent. secundum solitarium est. leguntur primum nomina *Ascanius . . . Marcellus* (ut infra) itemque indicis huius principium ad Vitellium, deinde, his videlicet reiectis, haec: *Consules. Ascanius Silvius. Alba Silvius. Procas Silvius. Capin Silvius. Numitor Silvius Aeneas. Romulus. Iulius Octavianus. Numa Pompilius. Tullus. Ancus. Brutus. Decius. Drusus. Torquatus. Camillus. Pompeius. Tullius. Cato censorius. Cossus. Scipiade. Fabricius. Fabii. Marcellus.* sequitur index quem edimus integer. *A*

Bernensis n. 120 saec. XI f. 74′—76 post Victorem quem dicunt epitomatum. adhaeret laterculo continuatio a Iustiniano I ad Theodosium III sumpta ex Bedae chronicis maioribus. post Bedana quae finiunt sic: *Anastasius imp. ann. III. Theodosius ann. I* subiciuntur haec: *Leo imper. ann. X. Constantinus ann. XXVII. Constantinus imperator a suis captus est excecatus VIII ann. post imperant. Karolus imperavit ann. XLV. Ludovicus filius eius ann. XXVIII. Lotharius ann. XV. Otto imperavit I ann. Otto II ann. Otto III ann. Heinricus ann. Gener ann. XI. Heinricus ann. VIII.* *B*

Vaticanus 1979 (errore 1479 apud Droysenum praef. ad Eutropium p. XXIX) saec. XI/XII post Pauli diaconi historiam Romanam. *W*

Edidit indicem, ut supra dixi, Schelestratius usus libris nostris *CZ*. praeterea Sirmondus ad Sidonii carm. 2, 317 ex hoc indice citavit verba de Severo II *Severus . . . decessit.* attulitque ex codice Lucensi Pauli historiae Romanae saec. XI/XII (cum ego Lucae frustra quaesivi) extrema, scilicet capita de Anastasio et Iustino I.

IMPERATORES ROMAE VEL CONSTANTINOPOLIM REGNANTES.

Octavianus Augustus regnavit annos LVI. — *Eutrop. 7, 8.*
Vixit annos LXXV.
Obiit morte communi in oppido Campaniae Atellae.
Tiberius regnavit annos XXIII. — *Eutrop. 7, 11.*
Vixit annos LXXVIII.
Obiit morte communi *in Campania.*
Gaius Caligula regnavit annos III. — *Eutrop. 7, 12.*
Vixit annos XXVIII.
Interfectus est in Palatio.
Claudius regnavit annos XIIII. — *Eutrop. 7, 13.*
Vixit annos LXIIII.
Obiit morte communi.
Nero regnavit annos XIIII. — *Eutrop. 7, 15.*
Vixit annos XXXI.
Se ipsum interfecit ab urbe miliario IIII in villa liberti sui.

Verborum perscriptorum compendiatorumve, ut sunt annos, annis, ann., anno — vixit, vix. — regnavit, reg., *ratio non est habita.*

1 *sic ZVAW, omittunt titulum CB* constantinopoli *A* regnentes *Z*ᵃ 2 oct. aug.] aug. oct. *V*, aug. (*om.* oct.) *A* 3 lxxu] lxxui *Eutropius.* 8 caius *A* caligula] *AB*, calcula *C*ᵃ, callicula *W*, galicula *C*ᵇ, gallicula *V* 11 xiiii] xiii *CW* 14 neron *C* 15 xxxi] xxxii *Eutropius* 16 se ipsum interfecit] interfectus est *Z* iiii] iii *C* libertis *A*ᵃ*B*

Galba regnavit mensibus IIII. *Eutrop. 7, 16.*
Occisus est in foro Romae.
Otho regnavit diebus XCV. *Eutrop. 7, 17.*
Vixit annos XXXVII.
Ipse se interfecit in Italia apud Bedriacum.
Vitellius regnavit menses VIII die uno. *Eutrop. 7, 18.*
Vixit annos LVII.
Occisus est a Vespasiani ducibus.
Vespasianus regnavit annos VIIII. *Eutrop. 7, 20.*
Vixit annos LXVIII.
Obiit profluvio ventris prope Sabinos.
Titus regnavit annos II menses VIII. *Eutrop. 7, 21.*
Vixit annos XLI.
Obiit in ea qua pater villa.
Domitianus regnavit annos XV. *Eutrop. 7, 23.*
Vixit annos XXV.
Interfectus est suorum coniuratione in Palatio.
Nerva regnavit annum I menses IIII. *Eutrop. 8, 1.*
Vixit annos LXXI.
Obiit morte communi *Romae.*
Traianus regnavit annos XVIIII menses VI. *Eutrop. 8, 5; Hieron. A. 2132.*
Vixit annos LXIII.
Mortuus est profluvio ventris apud Selinunta *Isauriae* castellum.
Aelius Adrianus regnavit annos XXI menses X. *Eutrop. 8, 7; Hieron. A. 2153.*
Vixit annos LX.
Obiit morte communi *in Campaniae* Baias.
Antoninus Pius regnavit annos XXII menses duo. *Eutrop. 8, 8.*
Vixit annos LXX.
Obiit morte communi *apud Lorum villam suam miliario ab urbe XII.*
Antoninus Verus cum Lucio Antonino Vero. L. Antoninus regnavit annos XI. *Eutrop. 8, 10.*
Obiit profluvio *sanguinis, quod Greci apoplexin vocant, in urbe Altino.*
Antoninus Verus regnavit annos XVIII. *Eutrop. 8, 14.*
Vixit annos LXI.
Obiit morte communi.
Commodus regnavit annos XII menses VIII. *Eutrop. 8, 15.*
Obiit morte subita, ut etiam strangulatus putaretur.
Pertinax regnavit menses II dies XX. *Eutrop. 8, 16.*
Vixit annos LXXX.
Occisus est a praetorianis militibus.

---

1 galua *W* iiii] uii *Eutropius* 4 xxxuii] xxxuiii *Eutropius* 5 uedriacum *CW* 10 lxuiii] lxuiiii *Eutropius* 11 sauiuos *W* 13 xli] xlii *Eutropius* 14 qua] qua et *ZW* pater] pater eius *ZAB* 16 xxu] xlu *(variant libri) Eutropius* 17 coni. suor. *C* 19 lxxi] lxx *AB*: lxxii *Eutropius* 21 traianus] ulpius tr. *W* 23 hisaurae *W*, isaurae *C* 25 h(a)elius *BW* 27 uaias *W*, balas *B* 28 antonius *AB* m. ii] m. iii *Eutropius* 29 lxx] lxxiii *Eutropius* 31 urbe] u. roma *Z* 32 antonius *AB* *ante* 1 *ins.* anno *AB* 34 protluuio Z^{a} grece *Z* apolexin *B* in] obiit in *Z* 36 x et uiii *V* 39 uiii] uiiii *CW* 41 pertinans *CW* *post Pertinacem ins.* Iulianus filius regnavit menses VII: interfectus est a Severo C^{2} *(manu saec. XV)* 42 lxxx] lxx *Eutropius* 43 a] ad *W*

Severus regnavit annos XVI. *Eutrop. 8, 19.*
Vixit *ammodum senex.*
Decessit Eboraci.
Antoninus Caracalla regnavit annos VI. *Eutrop. 8, 20.*
Vixit annos XLIII.
Obiit morte communi *apud Edessam Osroene.*
Macrinus regnavit anno I menses II. *Eutrop. 8, 21.*
Seditione est militari occisus.
Antoninus Aeliogabalus *regnavit annos II.* *Eutrop. 8, 22.*
Tumultu militari est interfectus.
Alexander Mamae regnavit annos XIII. *Eutrop. 8, 23.*
Periit in Gallia militari tumultu.
Maximinus regnavit annos III. *Eutrop. 9, 1.*
Occisus est a Pupieno Aquileiae.
Gordianus regnavit annos VI. *Hier. A. 2255; Eutrop. 9, 2.*
Interfectus est fraude Philippi qui ei successit.
Philippus regnavit annos V. *Eutrop. 9, 3.*
Interfectus est ab exercitu Veronae.
Decius regnavit annos duos. *Eutrop. 9, 4.*
Interfectus est in barbarico.
Gallus et Volusianus regnaverunt annos II. *Eutrop. 9, 5.*
Interfecti sunt Interamnae.
Valerianus regnavit annos VIIII. *Eutrop. 9, 7.*
Captus apud Persam ignobili senectute consenuit.
Gallienus regnavit ann. VIIII. *Eutrop. 9, 11.*
Seditione militum *Mediolani est interfectus.*
Claudius regnavit annos II. *Eutrop. 9, 11.*
Obiit morbo.
Quintillus regnavit diebus XVII. *Eutrop. 9, 12.*
Et hic interfectus est.
Aurelianus regnavit annos V. *Hier. A. 2288; Eutrop. 9, 15.*
Occisus est Cenofrurio a servis suis.
Tacitus regnavit menses VI. *Eutrop. 9, 16.*
Obiit morte communi.
Florianus regnavit menses II. *Eutrop. 9, 16.*
Obiit morte communi.
Probus regnavit annos VI. *Hier. A. 2294.*
Cum castra supra Tigridem haberet, vi divini fulminis periit. *Eutrop. 9, 18.*
Numerianus regnavit annos II. *Eutrop. 9, 18.*
Apri soceri sui fraude in itinere occisus est.
Diocletianus regnavit annos XX *Hier. A. 2302; Eutrop. 9, 27. 28.*
et deposito imperio obiit morte communi.

---

3 euoraci *CW* 4 caragalla *C* ui] xui *V* 6 edissam *C* mosroeue *CVB*, mo'roene *Z*, mosraenae *W* 8 seditioni *AB* est *om. V* 9 heliogaualus *W*, eliocaballus *C*, eliogaballus *Z*, aeliogaballus *AB* 10 tumultum *W* 11 mammae *A* 13 maximianus V^a 14 a puppieno *ZAB*, apud pieno *CW* aquilegiae *A* 18 berone *W*, ueroniae primus christianus *A*, ueronieae *B* *post* Veronae *ins.* et filius Romae per iussionem Decii senatoris Z^2 20 in barbarico] *add.* id est iu palude summersus *(non* Summeir, *ut ait Roncallius)* Z^2 24 captus . . . consenuit *om. W* 25 gallienus (galienus *V*) r. a. uiiii *om. W* 26 mediolanum *Z* 32 cenofurio *Z* 33 ui] u *Z* 37 *post Probum Carus non tam excidit quam locum suum cessit Numeriano, mortis causa translata ad Probum* 38 tygradem *V* 40 itine *C* 41 dioclitiauus *C*

Maximianus Herculius regnavit annos XX — *Hier. A. 2302; Eutrop. 9, 27.*
et *similiter deposito imperio* obiit.
Constantius regnavit annos XIII. — *Eutrop. 10, 1.*
Obiit in Britannia Eboraci.
Licinius regnavit annos XV. — *Eutrop. 10, 6.*
Occisus est Thessalonica.
Constantinus regnavit annos XXXI — *Eutrop. 10, 8; Hier. A. 2353.*
Vixit annos LXVI.
Obiit in Ancirone *Nicomediae villa.*
Constans regnavit annos XV. — *Eutrop. 10, 9.*
Occisus est in Gallia a Magnentio.
Constantinus Caesar qui et Gallus regnavit annos II. — *Eutrop. 10, 12; cons. Constant. a. 354 (vol. 1 p. 238).*
Occisus est in insula Flanona.
Constantius Mopsocrenis *inter Ciliciam Cappadociamque moritur anno aetatis XLV,* imperii XXIIII. — *Eutrop. 10, 15; cons. Const. a. 361 sive Hier. A. 2377.*
Iulianus regnavit annos II. — *Eutrop. 10, 16.*
Vixit annos XXXI.
Apud Persas hostili manu est interfectus.
Iovianus regnavit menses VII. — *Eutrop. 10, 17. 18; cons. Const. a. 364.*
Vixit annos XXXIII.
Obiit morte subita Dadanasta *finibus Galatiae.*
Valentinianus senior regnavit annos XI. — *Cons. Const. a. 375.*
Obiit in castello Vergione.
Valens frater eius regnavit annos XII. — *Cons. Const. a. 378.*
Occisus est in pugna Gothica miliario XVII ab Adrianopolim.
Gratianus regnavit annos XVII.
A Maximo tyranno est interfectus.
Valentinianus iunior regnavit annos XVII.
Necatus est a comite suo Vienna.
Theodosius regnavit annos XVI.
Obiit Mediolano.
Arcadius regnavit annos XXIII.
Obiit Constantinopolim.
Honorius regnavit annos XXXI.
Obiit Ravenna.
Theodosius iunior Orientale imperium tenuit per annos XLVIIII.
Apud Bizantium morte communi periit.
Iohannes Honorio defuncto occiduum invasit imperium — *Marcellinus 424. 425.*
statimque apud Ravennam occisus est.
Valentinianus tertius regnavit Romae annos XXXI. — *Marcellinus a. 455.*
Occisus est in campo Martio.
Marcianus Constantinopolim imperavit annos VI menses duos
ibique communi leto defunctus est.

1 herculem *V* 2 et *om. V* deposuit *Z* 4 britanni *C*, brittani *Z* enoraci *CW* 5 licinius *CZW* thesalonica *ZVA* 8 lxui] lui *C* 9 nic(h)omedia *ZABW* 12 amgnentio *V* 13 flanonae *B* 14 mopsoorenis *W* mortuo *V* *in* anno *finit Z* 17 annos *om. B* xxxi] xxxii *Eutropius* 19 iobianus *W*, iuuianus *A* 21 sub. morte *W* dadanista *B* 22 sennior *W* 25 miliarico *W*, miliarios *C* adriopolim *V* 28 xuii] xiii C^a 29 negatus *C* bienna *VW* 32 *post* arcadius *ins.* filius theodosii cum fratre honorio *B* xxiii] xiiii *B* 34 *post* honorius *ins.* cum theodosio minore fratris sui filio *B* xxxi] xu *B* 35 rabenna *W* 38 occidium *W* 40 tertius *om.* V^a 42 const. imp.] et ualentinianus *B* menses] et menses *W* 43 leto] *B*, leeto *CVAW*

Leo Orientalibus regnavit ann. XVII menses VI.
cometacum vita defunctus est.
Maiorianus apud Ravennam levatus Caesar imperavit Romae annos IIII mensês VI. *Marcellinus 461.*
Iuxta Hyram fluvium occisus est.
Severus Romae imperavit annos IIII *Marcellinus 465?*
ibique religiose vivens decessit.
Anthemius Romae regnavit annos V. *Marcellinus 472.*
Occisus est a Ricimerio genero suo.
Olybrius Romae imperavit menses VII, *Marcellinus 472.*
ubi et vita obiit.
Glicerius apud Ravennam Caesar factus est Romaeque regnans a Nepote imperio expulsus est anno imperii sui II *Marcellinus 473. 474.*
et in Porto urbis Romae episcopus ordinatus diem obiit.
Zeno Constantinopolim imperavit annos XVII menses VII
ibique vita decessit.
Nepos Glicerii successor Romae regnavit anno I. Horestes eum imperio depulit filiumque suum Romae fecit imperatorem. *Marcellinus 475.*
idem vero Nepos iuxta Salonas in villa sua occisus est.
Augustulus novissimus Romae imperavit ab Horeste patre suo creatus. regnavit anno uno. *Marcellinus 476.*
Odovacer eum rex Gothorum in vasa Roma interemptoque Oreste in Luculanum oppidum exilii poena damnavit.
Anastasius Orientale gubernans imperium regnavit annos XXVII menses duos
communique morte apud comitatum interiit.
Iustinus Constantinopolim regens imperium per annos VIIII dies XXIIII.
Morbo periit.

---

1 leon *CW* *post* leo *ins.* maior cum leone minori *B* 2 cometacum] *sic libri, fortasse scr. (ut in Anastasio)* apud comitatum 3 maioranus *CV* imperium *A* 5 iram *AW*, hiram *C*, chiram *B* fluuius *V*[a] 8 artęmius *A* 9 ricimerio] *CW*, recimerio *A*, regimerio *B*, ricimero *V* generi *V*, genere *A* 10 olibrius *C* menses] annos *AB* 11 uitabbiit *C* 12 est *om. W* que] cum *W* 13 ii] u *B* 14 portu *B* ordinatus] o. est *V*, *om. W* obiit *om. C* 15 zenon *CAB* 17 horrestes *VABW* imperii *A* 18 imperatorem] *AB*, imp̄ *W*, imp̄r *V* 19 nepus *C* salinas *C* occisus est] occisus *A*, obiit *C* 20 nobilissimus *C* horreste *B* 21 *post* regnavit *ins.* uixit *CVAB* 22 odobacer *C*, odoacer *AB* 23 horeste *C*, horreste *B* 24 orientalem *A*[a] 26 interiit] periit *V* 27 iustinianus *V* inperator *W* uiiii] uiii *C* 28 morno *W*

IV.

LATERCVLVS IMPERATORUM ROMANORUM MALALIANVS AD A. DLXXIII.

Codex Vaticanus Palatinus n. 277 saec. VIII scriptus litteris quadratis (cf. Bethmann *Archiv* 12, 333) post Isidori praefationes veteris novique testamenti eiusdemque librum de ortu et obitu patrum (cf. Arevalus in Isidorianis vol. 1 p. 523, vol. 2 p. 350) f. 56—81 chronica continet cum praescriptione et subscriptione iis quae infra leguntur; edidit inde Angelus Maius in spicilegii Romani vol. 9 (Romae 1843) p. 118—140 (repetivit Migne in syll. patr. Lat. vol. 94 p. 1162), sed incuriose admodum et praeterea, ut ipse ait in praefatione, passim ad grammaticas leges reformata. Maius iam adnotarat Malaliana complura in iis inesse; tota, quatenus ad historiam pertinent, sicut paucis monui in ephemeride Krumbachiana (*Byzantinische Zeitschrift* vol. 4 a. 1895 p. 487. 488) pendere a Iohanne Malala Antiocheno et ad eius chronica recte aestimanda nostra haec aliquam utilitatem habere nunc demum apparet. emendantur enim explenturve versione hac Latina non solum Graeci textus hic illic errores et hiatus minores, ut 427, 15, cum aliis locis quae absunt a Graecis dubitari possit, utrum ex Graecis exciderint an ab interprete interpolata sint, sed adest etiam apud interpretem imperatorum laterculus a Gallo ad Aemilianum, quae Malaliani libri pars deficit in codice chronicorum integrorum unico[1]), quamquam excerpta Constantiniana (cf. Hermae vol. 6 p. 368. 382) ad eam quoque perveniunt. similiter quae in fine codicis illius desiderantur ab epitomatore lecta sint necesse est, cum post Iustinianum, in quo codex ille desinit, hic adsit Iustinus alter habens annos novem, cum imperarit per annos tredecim (565 Nov. 15 — 578 Sept. 26). confirmatur itaque et accuratius definitur, quod coniectura dudum adsecuti sumus, scripsisse Malalam imperante Iustino secundo anno eius nono, p. Chr. 573.

Sed cum libellus a Malala pendeat, nihilominus ipse tantum abest, ut versus sit ex Graeco, ut certo constet auctorem scripsisse Latine, Malalae autem chronica cum aut Graece legisse aut adhibuisse eorum versionem epitomamve Latine factam[2]). — Locum Sozomeni p. 428, 33 cum adleget sub nomine Epiphanii Cyprii episcopi, adhibuit omnino versionem quam sub titulo historiae tripertitae Cassiodori iussu confecit Epiphanius scholasticus, quem chronicorum auctor perperam habuit pro eiusdem nominis episcopo Cyprio. — Ephremis locum adlatum p. 433, 11, quem amici frustra quaesiverunt,

---

[1]) Mero casu in chronicis nostris Valerianus bis perscriptus est et p. 436, 18 loco suo post Aemilianum et p. 436, 2 non suo post Caracallam, quem locum item obtinet propter hiatum illum magnum in textu Malalae Graeco eo quem habemus. interposita in chronicis et ipsa vere Malaliana esse non solum *Alexandrus* forma (p. 436, 5) ostendit, sed item Decius et Gallus p. 435, 15. 16 procedentes ordine inverso, id quod redit in excerptis Constantinianis.

[2]) Quae sequuntur non tam mea sunt quam amicorum: scilicet exposuit de his in ephemeride Byzantina l. c. p. 489—492 a me rogatus Ludovicus Traube suppeditavitque alia rerum ecclesiasticarum imprimis peritus et adiutor acerrimus studiorum etiam a suis alienorum Adolfus Harnack.

auctor similiter traxisse videtur ex scriptore aliquo Latino. — De gradibus sex vel septem[1]) quae leguntur p. 433, 2, iam Maius monuit redire fere in epistula sub Hieronymi nomine tradita de septem ordinibus ecclesiae (opp. ed. Vallars. vol. 11 p. 113); nam eo solo differunt, quod fossarii ante ostiarios nominat epistula, post eos chronicorum auctor. ea autem epistula sine dubio spectat ad ecclesias Occidentis. — Denique optime monuit Harnackius auctorem ut inficetum ita Vergilianum totum esse, maxime, ut fit, in prooemio; monuit item Huelsenus praeter Vergilium ipsum adhibitum esse Probae centonem Vergilianum. exempla apponam ex pluribus selecta.

p. 426, 6 *liquidissimis labiorum nectareis*] Georg. 4, 164: *liquido distendunt nectare cellas*

p. 426, 7 *antra caliginis*] Aen. 6, 267: *res alta terra et caligine mersas;* Proba 51.

p. 426, 8 *tamquam solis iubar inlustret ab alto*] Aen. 4, 130: *iubare exorto* — Aen. 1, 160. 297: *ab alto*

p. 426, 9 *caliginem tenebrosae noctis*] Aen. 11, 187: *conditur in tenebras altum caligine caelum*

p. 429, 4 ad narrationem Malalianam quod additur *genitus sine macula* pendet ex Vergilii egl. 4, 6: *iam redit et virgo;* quae ibi habet poeta *iam nova progenies caelo demittitur alto* (cf. Proba 338) notum est Christianos accepisse de Christo nato.

p. 432, 8. 9 *coniugem plenam nubilis annis pectore virgo .... iamque maturam*] Proba v. 131. 132: *pulchero pectore virgo* (= Aen. 3, 426), *iam matura viro, iam plenis nubilis annis* (= Aen. 7, 53).

p. 432, 44 *animas fluctibus exilii* (cod. *fluctis exuli*) *vagas*] Aen. 5, 51: *Gaetulis agerem si Syrtibus exul;* Proba 422

p. 433, 37 *inter fluctus altoque pelago demersit*] Aen. 9, 81: *pelagi petere alta parabat*

Ludit item auctor p. 433, 16 in *palmae* vocabuli Latini significatione duplici et sacrae scripturae ubi citantur, textum Latinum receptum auctor sequitur. denique locutiones adhibet doctrinasque sequitur ecclesiae Occidentali proprias, ut p. 430, 14 *salus et redemptio nostra;* ibidem *gesta sunt in hominem plenum cum deo;* p. 431, 29 *sancta et individua trinitas;* p. 432, 28. 434, 19: *dei et hominum mediator.*

In urbe Roma libellum scriptum esse Traubius inde collegit, quod verba p. 429, 7 Graecis male interposita: *unde* (id est *ubi*) *factum est post tot annos domicilium adque baselicam beatae et semper virginis Mariae* aperte adludunt ad ecclesiam urbanam non ignotam sanctae Mariae in Capitolio. — *Scottorum* denique *scolaces* vel potius *scholares* p. 426, 6 et *Scoti* p. 427, 27, contra quos scriptor invehitur, certo veniunt ab homine Latino. — Quo tempore auctor scripserit, minus certum. ecclesia sanctae Mariae in Capitolio memorata inde a saeculo nono exeunte quando facta sit, ignoratur. Scottorum omnino ita mentio fieri non potuit ante saeculum VII; sed vix auctor eo ascendit. Traubius coniecit libellum editum esse contra doctrinam Bedae de aetate mundi, quippe qui rediens ad Hebraicam veritatem Christi annum natalem ad a. 3952 rettulerit, contra quem opinionem communem Christum natum esse mundi sexto millesimo acriter auctor defendit. Harnackius adsentiens adnotat systema chronographicum quod Scottis tribui posset nullum fuisse ante Bedam scholae eius omnino fundatorem itaque tractatum a. 740 posteriorem videri scriptum fortasse circa ea ipsa tempora.

---

[1]) Sex gradus numerari, septem nominari Harnackius inde explicat, quod presbyter et episcopus eadem consecratione fiunt neque officio differunt, sed sola iurisdictione, vocabulis denique compresbyterorum et consacerdotum tam presbyteri quam episcopi comprehenduntur.

AUCTORITAS OPERIS PRESENTIS

CHRISTE FAVE VOTIS BONIS.

1. Iam tempus est, ut se veritas luculentis rationis optutibus omnibus semet ipsam perlustret in faciem: iam prudentiori conatu, tamquam per obstrusis cavernarum rivulis, novam et integram se veritas prodat ex utero. iam ne nos fallant multoloquio suo Scottorum scolaces, ipsa se nobis veritas liquidissimis labiorum promat nectareis, ut omnem a nobis amaritudinem tollat aliene doctrine, ut antra caliginis obnuuilante mendacio sua nos veritas luce tamquam solis iubar inlustret ab alto, ut mendacium fugientes veritas amplectetur, exuti caliginem tenebrose noctis obstante lux uera causarum, clariscat omnibus letissimus dies in vultu. nunc igitur, si placet, ut certum sit, ipsa mundi consilia perquiramus, quo tempore, qua aetate mundi adfuerit Christus salvator in carne, cuius etiam consolatu adque imperio mundo in hoc agebatur in terris, dum e
psalm. 19, 6. caelo dei filius in utero virginis velut rex insederit thalamo.

Malalas p. 228 ed. Bonn.

Historia chronica,
quod etiam pari modo *explanaverunt*
Clemens vel Theophilus et Timotheus
dilectissimi dei episcopi *chronographi*
et dilectus autem dei chronographus
Eusebius Pamphiliensis.

Mal. p. 227. 2. *Anno autem XLII Octaviani Augusti Caesaris natus est dominus et salvator*
Mal. p. 226. *noster Iesus Christus.* superius enim ait, *quia postquam transivit XL et primo anno mense sexto regni eiusdem Caesaris in mense Distro,* id est secundum Latinos Martium, *XXV die mensis,* hoc est VIII kal. Apriles, qui secundum Gregus Xanthicus appellatur, *hora diurnam secunda* initiante tertia, *die dominica, missus est archangelus Gabrihel euangelizare beata Maria in civitate* Galileae *cui nomen Nazareth, in consolatu Cyrinii et Longini,* cum esset disponsata viro cui nomen erat Ioseph, *procurante quidem Syriae Vitellio, qui tunc agebat iubenis sub eodem Augustum Caesarem.* VIII ergo kal. Aprilis, id est aequinoctium vernalem, conceptus est dominus in utero virginis. nam et eadem diem patibulum crucis ascendit et postea in sepulchro est positus. et alia magnalia domini in ea die gesta sunt, id est initium hic mundus ipsa die sumpsit a deo; et tunc transierunt filii Israhel per mare rubrum tamquam per aridam terram; et tunc expugnatus est diabulus et de caelo proiectus est cum angelis suis; et tunc ipsa die sanctus Iacobus frater domini de pinna templi deorsum proiecerunt Iudaei. conceptus est igitur dominus in uterum virginis VIII kal. Aprilis, id est V et XX die mensis Martii, quod est XLI
Mal. p. 227. ann imperii Augusti Caesaris, *et natus est in ann XLII regni eiusdem Caesaris, VIII kalendarum Ianuariarum,* mense Apilleon, *qui est Decembrio, in die XXV mensis, hora diei VII, in civitate Iudeae, cui nomen est Bethleem, quae est iuxta Hierusalem, sub*

1 *praem.* incp *C* 6 scholares *Maius* loquidissimis *C* 7 obnuuuilante C^a 8 solis *om.* C^a 12 ageb*tur C^a 13/14 thalamo expl incp namque historia *C* 21 superius (Eusebius *correxit Maius*) *auctor ait quoniam a libro decimo redit ad nonum*

preside Syriae Cyrino ex consolibus, consolatu vero eiusdem Octaviani Augusti et Silvani, toparcha autem Iudeae Herodes ille maior, filius Archelai, sicut evangelista testatur.

3. *Colligitur ergo ab Adam usque a Phalech fili Eber ann* tria milia, *et a Phalech usque ad XL et II anno regno Augusti Caesaris anni IIDCCCCLXVII. et ita* Mal. p. 228. *colligitur ab Adam primi hominis usque ad incarnationem domini nostri Iesu Christi et XLII anni regni Augusti Caesaris, annos* V̄DCCCCLXVII. *et inde conversatus cum hominibus super terram dominus noster salvator Iesus Christus circa quod per annos XXXIII* non plenos parum quid, *ut fiant ab Adam usque ad domini nostri Iesu Christi secundum carnem nativitatem et passionem crucis* et adsumptionis eius in caelis ad patrem annos V̄I plenos. *Phalech etenim secundum propheticam vocem Mosy in dimidium dicitur temporis futurae incarnationis Christi intervenisse adventum. sicut enim hominem sexta die de terra plasmavit deus, ut Moyses* magnus scriptor temporum *exposuit in suis commentis, ita hoc definivit: et erit,* inquid, *una dies domini sicut mille anni. sexta igitur* Psalm. 90, 4. *die finexit hominem deus et cecidit sub peccato homo, ut hoc quoque clarius appareat, qui sicut sexta die homo in paradyso plasmatus corruit in peccato, ita sexta die miliarii* mundus in aetate *Christus super terram manifestatus est et salvavit hominem per crucis* signaculum ligni *et resurrectionis* ex mortuis reformando.

4. *Quod etiam pari modo Clemens vel Theophilus et Timotheus* dilectissimi dei et episcopi *chronographi explanaverunt, invicem hi consonantes. dilectus autem dei chronographus Eusebius Pamphiliensis sextum quidem miliarium annorum et ipse dicit apparere* Mal. p. 229. *salvatorem Christum secundum numerum sex dierum plasmationis Adae. prius tamen quam suppleti fuissent sex milia annorum dixit, quia apparuit dominus deus Iesus Christus salvator noster ad eripiendum genus humanum, et natus, inquid,* ex virgine *humanatus est in quinto miliario et quingentisimo* et II annorum, *passus est, vero et resurrexit dominus noster Iesus Christus et adsumptus est in caelis annorum nomerum* saeculi aetatis ab Adam *V mil. DXXXIIII. in sex milia autem annorum concordant omnes apparuisse dominum,* quamvis Scotti concordare nolunt, qui sapientia se existimant habere et scientiam perdederunt. *vel si etiam unus plus, alius minus dixerunt, in sexto miliario annorum secundum propheticam vocem elocutionis universis consentiunt, etiam quamvis repigritent qui exposuerunt de nomero annorum. in novissimis tamen temporibus apparuisse salvatorem, sicut divina scriptura significat,* omnes testati sunt. nam et in sanctis euangeliis repperies hoc factum, dum unus tertiam horam Christum dicit esse crucifixum, id est Marcus; alii vero in sextam eum asserunt ligno crucifixum: quod aput inperitos contraria sibi haec videbuntur, sed non sunt contraria in vera ratio, ubi se sic puriter conplectitur divina scriptura. dum tamen diligentius suminantur et bene tractantur ab his, qui non de sua, sed de dei presumunt sapientia.

5. Igitur cum natus esset dominus Iesus in Bethleem, in XL et II anno regni Augusti Caesaris, sub Herode rege Iudaeorum et sub preside Cyrino Syriae provinciae, in duobus annis agens sub ubera virginis inter homines dei filius, *venerunt a Persida magi, docatum illis prebens stella. tunc didicit Herodes rex sive toparcha Iudaeorum,* Mal. p. 229. *quod expeculatores venissent a partibus Persarum et introissent in Hierosolymam civitatem. et iubens eos adduci coepit eos interrogare. venerant enim cognoscentes, quia mistica quedam inbuti et quae eis apparuerat stella in oriente de humanitatem salvatoris nostri Iesu Christi, deferentesque ei munera tamquam vere regi magno et triumphatori* Mal. p. 230. secundum quod eis sidus de caelo nuntiaverat. *qui etiam ab orientalibus adventantes interrogabant dicentes: ubi est qui natus est Iudaeorum rex? et conturbati sunt Iudaei.*

3. 6. 10 *annorum sex milia ut efficeret, numeros a Malala traditos mutavit auctor* 5 incarnationem] incarnem C^a 12 13 commentis] momentis *C*, monumentis *Maius*: ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοῦ *Malalas* 15 sicut sexta .... in peccato *exciderunt ex textu Graeco* 24 uero] uiro *C* 29 30 quamuis repigritent] *fortasse* quamuis refragentur: καὶ μὴ ὁμοφωνοῦσιν *Malalas*

quia etiam magi cogniti conpraehensi sunt et introducti sunt ad Herodem regem, et interrogavit eos, quapropter in Iudaeam regionem advenerint exploratores. et suggerentes magi miraculum stellae et quia magnus rex natus est in hoc mundo et quia dona ei cum adduxerint, advenissent sicut regi magno munera offerturi, dixerunt quia: *quae optulimus, munera ut deo proferimus; vidimus enim stellam eius in orientem et venimus, ut eum adoremus. Herodes autem audiens haec stupens remansit, cogitans quoniam post Augustum Caesarem qualis est virtus qui natus est regis huius?*

6. *Venerunt ergo magi in Hierusolymis sub consolatu Vindicii et Varii* ann imperii Augusti Caesaris XLIIII, quia secundo et XL ann eiusdem Augusti Caesaris salvator natus est et in II ann nativitatis eius magi venerunt in Hierusolyma. *exquisivit igitur ab eis Herodes tempus sideris et* cum didicissit, *dixit eis quia:* ite et scrutamini diligenter de puerum hunc *et cum inveneretis, redientes renuntiate mihi, ut ego veniens adorem eum. et abierunt magi stella* quae paululum ab eis abscesserat *prebens* iterum *illis* sicut prius *ducatum, quam in orientem viderant. et invenerunt Iesum et matrem eius* Mariam in domo *et cadentes in pavimento terrae adoraverunt salvatorem Christum et optulerunt ei munera quae detulerant* secum in suis thensauris *tamquam deo* et regi, Mal. p. 231. aurum, thus et myrra. *et responso accepto* ab angelo per somnio, *per aliam viam limitis regressi sunt* in suam regionem *in partibus Persarum contemnentes Herodem regem. cumque se inlusum vidisset a magis Herodes rex, iratus est vehementer, et sciscitatus a principibus sacerdotum Iudaeorum, ubi Christus nasceretur, didicit* ab eis quod in Bethleem Iudeae civitatem David nasceretur secundum quod propheta predixit, *et mittens manum militarem occidit omnes pueros in Bethleem civitatem Iudae* et circa finibus eius a bimatu et infra secundum tempus quod exquesierat a magis, *sicut divina inquid scriptura. et continuo Herodes* dum perfecisset scelus, *scatens vermibus a deo percussus animam reddidit.*

7. *Et factus est toparcha in terraarchia Iudaeorum sive rex Archelaus filius ipsius Herodis per ann VIIII sub consolatu Lamii et Serviliani.* sub quo et salvator et virgo mater eius Maria cum Ioseph introiit in Aegyptum secundum imperium dei per angelum Ies. 19, 1. apparenti Ioseph, sicut scriptum est: 'ecce dominus sedet super nubem levem; veniet in Aegyptum et comminuet omnia simulacra et sculptilia Aegyptiorum'. ad adventum enim salvatoris sedentis super gremium virginis matris, dum ingrederentur in Aegypto, erat illic templum idolorum, qui in presentia Christi omnia simulacra de suis locis adque Epiphanius schol. hist. trip. 6, 42. sedilia exilientes confracta sunt, in pulverem sunt redacta, quod et beatus Epyfanius Cyprius episcopus conmemorat. et cum ei expleti essent IIII anni in Aegypto, iterum angelus apparens ad Ioseph iubet, ut regrediatur in Iudeam terram cum puerum et matrem eius. et propter metum Archelai filii Herodis habitavit in Nazareth civitatem Galileae quasi suboccultе. omnia autem secundum quod ante fuerat predictum a prophetis sanctis, sicut et in euangelium testimonia proferuntur de propheticis libris.

8. Cum iam autem fuisset puer Iesus annorum XII, ascenderunt Ioseph et Mariam cum puerum Iesum in templum domini in Hierusalem, ut Lucas euangelista narrat; et dehinc non amplius infert memoriam de Ioseph, quia scilicet cum esset senex et plenus dierum, iustus vir in omnibus, requievit in pacem cum patribus suis. usque ad XII annos aetatis salvatoris vixit et deinceps quievit, sicut nobis paterna conmendat auc- Mal. p. 231. toritas. *Augustus vero Caesar LVI anno regni sui mense Octubrio, qui et Perbereteo* Mal. p. 232. secundum Athineos *dicitur, habiit* in Capitolium, quod est in medium orbis Romae, *ut*

3 ei *om.* C^a 4 q^u^ia *(et sic passim, ubi spatium deficit in versibus extremis,* u *supra* q*) C* 6 quoniam] qnm *C et sic* 431, 36 21 predixit] p̄d *C* 26 est *om.* C^a 32 adque *om.* C^a 37 prdtum (*itemque* 433, 33. 434, 39) 43/44 'paterna auctoritas *quaenam intellegatur nescio, secundum historiam Iosephi (c. 15 Tischend.) Iosephus et Iesus simul vixerunt per annos XVIII' Harnack.*

per divinationem addisceret, quis regnaturus fuisset post ipsum in Romanam rem puplicam, et dictum est ei a pythoniam, quod infans Hebreus iubens deus e caelo beatorum discutiens hunc domicilium, cetero genitus sine macula, *statim iam venienti alienusque ab* Mal. p. 232. *aris nostris. qui exiens inde Augustus Caesar a divinationem et ueniens in Capitolium aedificavit ibi aram magnam in sublimiori loco, in qua et scripsit Latinis litteris dicens: haec aram filii dei est.* unde factum est post tot annis domicilium adque baselicam beatae et semper virginis Mariae *usque in presentem diem, sicut et Timotheus chronografus commemorat. post hoc autem ipse Augustus morte sua defunctus est senex, cum esset annorum LXXV.*

9. *Post regnum vero Augusti Caesaris sub consolatu Sexti et Sexticiani regnavit Tiberius Caesar,* cum esset dominus Iesus Christus inter homines habens aetatis annos XV. *in anno autem XV regni eiusdem Tiberii Caesaris sub consolatu Silvani et Neri* Mal. p. 236. *coepit sanctus Iohannes precursor predicare baptismum penitentiae, et baptizabatur omnes Iudea secundum propheticam vocem. tunc venit ad eum dominus Iesus Christus* a Galilea *in Iordanne incipiens annorum XXX,* id est dies XII supra annos XX et VIIII, qui octaua kal. Ianuarias natus est de virgine, et VIII idus Ianuarias baptizatus ex aqua est, *ex quo et mirabilia facere inchoavit. et baptizatus est in Iordanne flumine Palestine, in mense Audineo, qui et Ianuario, die sexta mensis,* VIII iduum Ianuariarum, *in nocte, ora decima noctis,* hoc est in diluculo, *sub consolatu Ruphi et Rubellionis. ex quo et Iohannes Baptista declaratus factus est hominibus, quem et decollavit Herodes* in carcerem *in Sebastiam urbem* IIII kal. Septembris *sub consolatu Flaconis et Rufini propter Herodiam uxorem Filippi fratris sui, eo quod inlicite duxerat eam, sicut scriptum est.*

10. *Anno igitur XVIII regni Tiberii Caesaris, mense etiam VII* octavi decimi Mal. p. 240. anni regni eius, *factus annorum circa XXXIII Iesus Christus dominus noster traditus est a Iuda Scariotes discipulo suo mense Distro, qui et Martio, XXIIII die mensis,* id est VIIII kal. April. *luna XIII habens diem. erat autem dies V fer̄, ora nocturna VI. et ductus est ad Caipham principem sacerdotum et inde traditus est Pontio Pilato presidi* prima mane. *et continuo eiusdem Pilati uxor nomine Procla misit ad èum dicens: nihil tibi et iusto illi; multum enim passa sum hodie per visum propter eum. et cognoscentes hoc Iudaei seditionem concitaverunt dicentes: tolle tolle crucifige eum.* erat igitur ora III, quando adclamaverunt Iudaei suis vocibus crucifigentes filium dei. accipiens autem sententia dominus noster Iesus Christus *crucifixus est* specialiter *VIII kal. Aprilis, mense Martio, XXV* die mensis, *luna XIIII. erat autem* VI fer̄ *parasceue, ora diei VI, et obscuratus est sol et erant tenebrae per universum mundum. anno autem XVIII imperii Tiberii Caesaris haec facta sunt, ita ut fieret defectio solis maximam quam que nota sunt contigisse prius, et fuit nox hora diei VI, ita ut stellas in caelo apparerent. salvator vero Iesus Christus tradidit spiritum ora nona. et statim facta est* lux *in* Mal. p. 241. *omnem terram* et *terre motus magnus et patefacta sunt monumenta et petre fissae sunt et mortui resurrexerunt, sicut in divinis euangeliis efferuntur veraciter; ita ut dicerent Iudaei: vere filius dei erat iste quem crucifiximus. et sepultus est Iesus Christus ora decima in ipsa parasceue die sub consolatu Sulpicii et Solati procurante Syriae Casio preside.*

11. *Surrexit autem dominus noster et deus Iesus Christus mense Distro, qui et Martio, vicessima septima die mensis,* id est sexta kal. Aprilis, *ora nocturna X* circa diluculo *lucescente die dominica, in ipso mense Martio, VII et XX die mensis, luna XVI.*

6 *Graeca quae respondent haec sunt:* ὁ βωμὸς οὗτος ἐστὶ τοῦ πρωτογόνου θεοῦ· ὅστις βωμὸς ἐστὶν εἰς τὸ Καπετώλιον ἕως τῆς νῦν, *ubi verba* ὅστις ... Καπετώλιον *Latinus auctor omisit suo additamento substituto* 21 IIII kal. Septembris] πρὸ η΄ καλανδῶν Ἰουνίων *Malalas* 38 lux] nox *Maius: abest a Malala*

unde *et* primo quidem *apparuit* prima mane Mariae Magdalene et deinde suis discipulis *apostolis et aliis sanctis quam plurimis et commoratus est cum eis per dies XL super terram, postquam resurrexit a mortuis. et adsumptus est in caelis dominus noster et deus Iesus Christus mense Artemisio, qui et Maio, V die mensis,* id est III nonas Maias, *die V fr., ora II, sanctorum apostolorum videntium et alia turba* discipolorum, *quomodo assumptus est a nuvibus et sanctorum angelorum dicentium illis: quid aspicitis in caelum, viri Galilaei? hic Iesus* qui asumptus est a vobis, sic iterum veniet, quemad- Mal. p. 242. modum eum videtis euntem in caelum. *discendit autem* secundum domini pollicitationem *sanctus et virificator spiritus super apostolos mense Artemisio, qui et Maio, XV die mensis, die dominica, ora III, agens presidatum in Iudaea idem Pontius Pilatus, qui adsignatus fuerat principari genti Iudaeorum ab ipso Tiberio Caesare, qui dissolvit regnum Iudaeorum et constituens ei principem praeesse qualemque voluisset sub pontificatus sacerdotio Iudaeorum Annae et Caiphae.*

12. Hic namque loco licet inspicere, quidquid pertulerit Christus salus et redimptio nostra, omnia gesta sunt in hominem plenum cum deo. nam quod Christus per angelum virgini nuntiatur, ad evacuandum consilium serpentis ad Evam in paradyso. quod autem de virgine natus est, propter protoplaustum Adam, quem de virgine terra et inpolluta ad suam fecit imaginem; qui cum suadente diabulo mortis incorrisset exitium, a solo domino Christo rerum reparator et conditor eius corporis et animae per inmortalitatis Christi restauraretur domicilium. quod autem decimi mensis limitem tetigisset in virginis uterum, id est die VI super mense nono, perficiens, quod nullus ex filiis hominum tangit metrum nascendo per semine nisi solus Christus verus filius dei et hominis sine semine natus ex virgine, ita ut fiant dies in una collectione constricti CCLXXVI, qui fiunt allegoricae vel tipicam questionem: quod ipse affatus in euangelio ait: solvite templum hoc, et ego in tribus diebus suscitabo illud. sed Iudaei ignorantes capitulum rationis protulerunt testimonium veritatis et ita domino respondentes aiunt: XL et VI annos aedificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus suscitabis illud? ille autem, inquid euangelista, dicebat de templo corporis sui, cuius dispensationem adpraehendere nequiverunt Iudaei, ideoque nomerum annorum aedificationis templi, qui uiri templi formam gerevat, domino protulerunt: quem nomerum non sub Salomone conditorem eiusdem templi, sed sub Zorobabil, qui et Hesdram, restauratorem contigisse perlegitur, eo quod gentes, quae in circuitu erant, opus cottidie praepedibant. nam Salomon in annis VII complevit opus aedificii templi domini.

13. Etenim visus noster pacificus Salomon aedificavit sibi per sapientiam in virgiuem sacratissima sui corporis templum per hunc nomerum sanctum, id est per nono menses et dies VI, quia omnis nativitas masculi decimi mensis tangit initia et sic prodit ad huius vitae quatentia. nam hoc ordine secundum auctoritate maiorum nostrorum adque priorum dicitur aut legitur generis humani conceptio, quod per VI diebus lactis similitudinem habens manet semen in vulva; dehinc convertetur in sanguinem usque ad dies VIIII; deinde augetur usque ad XII; et dehinc adduntur X et VIII; qui mox coaculatur et tendit ad liniamenta membrorum. ita namque VI et VIIII XII et XVIII fiunt simul XLV; addes unum et fiunt XLVI. et inde ducis per partes, id est sexies quadrageni CCXL. et iterum idem per sextam sex seni XXXVI tries sexis, qui in unam summa fiunt CCLXXVI. et ideo quod in domino solo una cadit dies super XLV propter singularem eius incarnationem de virgine sine corruptione sive gluttinatio seminis. eo quod secundum typum historiabilis templi XL et VI annis aedificatum, ita corpus Christi humanitatis suae per hunc gradum restaurans parietem in semetipso, quem in Adam suis fraudulentiis diabulus callidus serpens ruinaverat,

12 praeesse] peresse *C* 23 semine] semi *C* 34 uisus] Iesus *Maius* 39 manet] nam et *C* nulba *C*[a]

illius salutaris aedificium restauraret et passus post tertium diem numquam iam moriturus erigeret, et sic omnem hominem a subiectione diabuli liberaret. nam XL et VI significat sextam, quam mundus agebat, aetatem, dum reparator suae fauriciae adveniret et perfectam penitentiam per nomerum perfectionis quadragensimae ieiunium penitentibus demonstraret. unde et ipse salvator temptatus a diabulo velut homo victor extitit. ut deus ergo per XLo et sexto numero tertioque duplicato omnem humani generis massa in unam fidei fermentando coagulavit consparsio.

14. Quod autem ex femineo editus ventre, positus in presepio, pannis est obvolutus, propter illum versiculum, quo David ius iurando deus promiserat dicens: de fructum (2 Sam. 7, 12. 1 reg. 5, 5. 6, 12. 8, 20.) ventris tui ponam super sedem tuam. presepium totus mundus adseritur, in quo suis iumentis rationabilibus pabulum subministrat dominus magestatis. pannis vero advolvitur nostras miserias quatiendo, in quibus adibens nobis enplastra nostris vulneribus exibuit medicinam. quod autem in Bethleem Iudae civitatem David nascere voluit Christus, propter illut quod ante iam pronuntiatum fuerat Iacob fugienti, dum suporatus (1 Mos. 28, 11–19.) scalam ibi ad caelum usque conspiceret et angelos dei ascendentes et descendentes vidisset et deum in summo incubuisse aspiceret, dixit: hic est, et lapidem, quem ad caput sibi Iacob posuerat, in similitudinem illius lapidis angularis vere domus dei est et porta caeli; unde appellatur Bethel. cui iuncti duo parietes e diverso venientes (Ephes. 2, 15.) condidit in semetipso copulavit, scilicet populorum conexio Iudaeorum adque gentilium pacem in utrosque perficiens. quod vero amiraviles pastores vel vigiles invenitur sive quod in cunabulis adoratur, typum gerebatur optimorum pastorum, quos Christus pater- (Matth. 24, 45.) familias constituens super famulos et famulas, ut iuste trittici mensuram distribuant, sollicite diligenterque mandavit. vel illius, cui ter ait iniungens: pasce oves meas, ne (Ioh. 21, 15. 17. 10, 12.) luporum inpetus conturbati pascua perdant placita mea.

15. Quod autem a magis primo omnium gentium velut nationum primitias adoratur, omnium creatorem et dominatorem significant esse venturum et in gentibus crediturum adque in muneribus oblatio deum et regem; sed et victimae sepulturam murram dicitur (Matth. 26, 7.) adtributam, ut per trina species munerum, id est aurum regi, thus ut deo, murra ut (Marc. 16, 1.) morituro tamquam unam deitatem patris et filii ac spiritus sancti sancta et individua trinitas adoraretur in Christo, crederetur in mundo, praedicaretur in gentibus. quod stella ducatum magis praebuerit, propter illud quod legitur: orietur stella, inquid, ex (Num. 24, 17.) Iacob et ascendit homo in Israhel et confringet omnes duces alienigenarum. et illud: omnes a Saba venient ferentes aurum, thus et murra, salutare domino nuntiantes. quod (Ies. 60, 6.) autem persecutus ab Herode perfido regeque cruento, ut adimpleretur scriptura quae dicit: 'vox in excelso, hoc est in Rama, audita est, pluratus et luctus magnus; Rachel (Ierem. 31, 15; Matth. 2, 18.) plurans filios suos, et noluit consolari quoniam non sunt'. inlusus namque a magis saevit Herodes adversus Christum et quasi posset inter ceteros unum iugulare, quem sibi succedere miser timebat, milia parvolorum in persona unius infantis impius et crudelis mactavit. sed ab angelo sancto munitus per visum Ioseph tulit puerum cum matrem eius in Aegyptum, et Herodes contra suum iudicium sine causa parvorum innocentum crimine pressum infantum pernegavit exercitum.

16. Quod autem circumcisionem Christus in carne pertulerit, propter illud quod apostulus ait: Christum enim, inquid, ministrum circumcisionis fuisse credendum est. et (Rom. 15, 8.) illud de exodi: cum proficisceretur Moyses imperante domino ad Aegyptum et secum (Exod. 4, 21–26.) comitaretur coniux cum liberis, occurrit ei angelus interficere illum volens. ad quid adtonita Sepphora accipiens lapidem circumcidit puerum et propter sanguinem circumcisionis pueri pepercit angelus, ne interficeret. unde circumcisio Christi omnes legis ira cessavit et sanguis eius pondera dura tulit eo quod 'finis legis Christus', qui male- (Rom. 10, 4. Gal. 3, 13.)

---

2 ad subiectionem C^a 5 dibulo C^a 16 incubuisset C 18 porta] port . C^1 26 uenturus C^a

Luc. 2, 52. dictum vetustatis absolvit et a servitutis iugum nos liberavit. quod autem adcrevisse sapientia quoque coram deo et homines, summae adque perfectae in hominem plenum gessit in aevo, ita ut incipiens annorum XXX baptismum voluntarius a Iohanne peteret Ephes. 4, 13. in Iordanne, propter illud quod ait apostulus: 'donec omnes', inquid, 'occurramus in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi'.

17. Nam et primum hominem deus aetatem perfectum, nec non et intellectum adque rationem praeditum, ut suae scilicet voluntatis rector esset arbitrii, de terra finexit incolomem iuvenem, et eius coniugem plenam nubilis annis, pectore virgo, decora in omni membro iamque maturam, ita pulchrum oculis visum, eduxit ex latere dormientis. quia non parvolorum motibus aut teneritate mentium puerorum in corpore parvo quatentium adque pedum manuum linguarumve praepeditas sermonum et actuum, sed aetate ratione soliditate membrorum adque sapientiae plenos, primo deus ex luto terrae fecisse credendum est ut ex illorum materiam subolem: tamquam ex arborum rami vel fructus primum quidem tenues, postea iam paulatim maturi vel firmi videntur proficere. ita namque omnis natura firma et solida quidquid protulerit ostendit reparante auctore deo dum generat. et sic quippe credendum est, quia homo in primordio factus a domino, aetate legitimus et mente plenus et capacem rationis, in qua victoriam caperet, si mortis superasset auctorem. et ideo namque pena mortis incurrit, quia non sub parvoli motu et infirmior sensui, sed plenus ratione homo in paradysu deliquid, quia scienti bonum facere et non facienti peccatum est illi. renovatur autem per gratia creatoris, qui non solum parvolos coronavit, dum natus est, verum aetiam diabulum pescavit, cum passus est, donando nobis quod ipse gessit in carne: ut resurrectionis similiter Christi omnis anima XXX surgat annorum aetate in hac ipsa, quam gessit vivens in 2 Cor. 5, 10. corpore, carnem ut recipiat unusquisque iuxta quod egit in corpore sive bonum sive malum.

18. Quod autem baptismum a Iohannem Christus libenter acciperit, ut tu non dedigneris a conservo suscipere, quod ille non devitor, sed dominus sine peccato sumere voluit a servo; ut inter ipsa fluenta Iordanis super unum mediatorem dei et hominum sanctae trinitatis declararetur auctoritas, dum deus pater in voce, filius in hominem, spiritus sanctus in columbe speciae demonstratur divinitas et unam constans indivisa Matth. 4, 1. deitas adque magestas. quod autem ab spiritu expulsus in deserto, id est calefactus homo, quem sumpserat propter veterem Adam, quem intra delicias paradysi diabulus vicerat, hic in deserto cum inimico comfligere cupiens et per ieiuuii munus de illo victoriam capiens, omnibus suis fidelibus traderet conculcandum. in qua victoria ante Zach. 3, 1. propheta Zacharias cecinit dicens: 'vidi', inquid, 'Iesum sacerdotem magnum et stabat ad dextris eius diabulus, id est ex parte iustitiae, coucinnans dolos. et dixit ad eum: increpet tibi dominus, diabule, qui redimit Israhel et elegit Hierusalem'. nobis ergo Matth. 4, 18. vicit qui solus victoriam de diabulo capere potuit. quod autem discipolos ex piscatoribus facit, ut non ex sanguine nobilitatis plaudentium, sed ex pauperum gregem apocal. 21, 14. humiliter sentientium primos institueret 'duodicem ecclesiae columnae', tamquam ex Iacob XII congregationis illius patriarchae; nam unaquaque tribus Israhel singulos apostolos in novum testamentum quasi duodicem lapides vivos ex Iordanes alveo reddederunt; et sic totum mundum tanquam menses totius annis, sol in se iustitiae continentes perlustraverunt; et animas fluctis exuli vagas, lucida dei praecepta tamquam in Matth. 4, 19. lina manibus ecclesia medio concluserunt. sic enim ait: 'venite post me et faciam vos piscatores fieri hominum'.

19. Quod autem infirmitates adque egrotationes nostras, sicut reor, praedixerat psalm. 19, 6. Esaias, libenter portaverit, et sic per omnia currens 'quemadmodum gigans per viam',

21 non *om. C* pescauit] compescuit *Maius* 38 uiuit *(ut videtur) C*[a] 43 sic] si *C*[1]

oportit inspicere, quomodo in se consecrando ecclesia grados eius per singulos commendaverit, id est per sex grada officii mancipandum et altario sanciendum, id est ostiarius, fossarius, lector, subdiaconus, diaconus, presbyter et episcopus. hos sex grados implevit Christus in carne. nam hostiarius fuit, quando ostium archae aperuit et iterum clausit. fossarius fuit, quando Lazarum de monumento quarto iam fetidum evocavit. lector [Ioh. 11, 39.] fuit, quando librum Esaiae prophetae in medio synagogae in aures plevi aperuit, legit [Luc. 4, 17.] et cum replicuissit, ministro tradidit. subdiaconus fuit, quando aqua in pelve misit et [Ioh. 13, 5.] humiliter sua sponte pedes discipolorum lavit. diacunus fuit, quando calicem benedixit [Luc. 22, 17. 19.] et apostolis suis ad bibendum porrexit. presbyter fuit, quando panem benedixit et eis similiter tradidit. episcopus fuit, quando in templo populos, sicut potestatem [Matth. 26, 55. 7, 29.] habens, eos regnum dei docebat. et haec quidem etiam sanctus Ephrem commemorat similiter.

20. Nam quod a proprio discipolo XXX argenteis venundatur Iudaeis, ante presignatum [Matth. 26, 14. 1 Mos. 37, 28.] est in Ioseph a suis fratribus Ismahelitis distractus. quod autem ligatus a [Matth. 27, 21. 26.] ministris Hebreorum discribitur, ut eos qui diabulo compediti tenebantur absolveret et nexus peccatorum confringeret. et quod palmis in faciem verberatur, nobis veram [Matth. 26, 67.] libertatem donavit. et quod colaphis capite caeditur, nostrum est sanitate redditus caput. et quod inmundis sputaminibus perlinitur, a nostras facies extersit obprobrium. et quod dorso flagellis verberatur, a nobis plagas mortis et diabuli flagella dimovit. et quod ante tribunal Pontii Pilati adstatur, a nobis terrorem adque formidinem iudicum et principum huius mundi abstulit. et quod multos testes falsos pertulit, sanctorum suorum contra impios testimonium confirmavit. quod autem inter iniquos depotatus est, ut filios adoptivos per fidem angelorum participes demonstraret. quod vero unum susciperit, alterum reprobaverit, ut quantum intererit humilitati superbia et desperatio ab spe salutis vel a malitia distet clementia, demonstraret. et quod clavis configitur, ut 'acoleum mortis', quod nobis fuerat permolestum, significaret esset distructum. quod [1 Cor. 15, 56.] vero vestes eius in sorte cecideri t, ut sors sanctorum firmaretur in caelo.

21. Et quod etiam propria potestate morte sua habuit expletione dicens: consumatum [Ioh. 10, 18.] est, et inclinato capite tradidit spiritum propter illud: potestatem habeo ponendi animam meam et potestatem habeo iterum sumendi eam, eo quod sacrificium voluntariae se ipsum optulit patri pro nobis. quod unus idemque inter mortuos liber, ut nostra mortificatio illius inmortalitate vivificaretur. quod autem ceterorum crura [1 Cor. 15, 53. 22.] confracta eiusque minime est comminuta, propter illud ante praedictum: os suum non [Ioh. 19, 36. Exod. 12, 46 cf. 5.] comminuetis ex eo ipse namque est agnus pascalis populoque mactandus. et ab Aegypto suo sancto cruore ad terram promissionis per medium mare proprio sanguine purpuratum patres cum liberisque reducens, postquam Faraonem percusso et cum suis satellitibus cum inter fluctus altoque pelago demersit. quod autem de cruce depunitur in sepulchris ponitur, ut sanctorum omnium sepultura sanciret et timorem mortis auferret. quod vero in inferiora terrae discendit et a caelesti sede de sinu patris [Ioh. 1, 18.] non recessit, ut suos de carceris vinculo educeret et diabuli potestate destrueret mortisque [Hebr. 2, 14. 15.] imperium contereret et inferni potentia aboleret et suum regnum non solum iustis, sed etiam latroni donaret. quod autem a mortuis post triduum resurrexit, [Luc. 23, 39.] mortuis vitam dedit et primitias resurrectionis ostendit et omnium fidelium corda ad [Matth. 27, 52.] reparationem futuram firmavit. quod autem XL dierum spatio cum discipolis suis post [act. 1, 3.] suam resurrectionem commoratus est, ut infidelium corda domaret et suae ecclesiae munera legis quadruplo conferret.

22. Quod vero ascendisse ipsoque quadragesimo die perscrivitur in caelum, ut [act. 1, 9.] illum cui dictum est post ruinam: 'terra es et in terram ibis', ipsi post de diabulo capta [1 Mos. 3, 19.]

2 sex] septem *Maius* 3 sex] septem *Maius* 18 caput *om.* C^a obprobrius C^a 24 intererit] interit *C* 31 quod] que *C* 32 uinficaretur C^a 33 menime *C* 41 contereret] conteteret *C* abolereret *C*

[psalm. 110, 1. act. 2, 34.] in Christo victoria diceretur: 'sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos [Ephes. 4, 8.] scavellum pedum tuorum'. duxit ergo ascendens Christus captivam captivitatem et sic [act. 2, 1. 34.] secundum suam promissionem die pentecosten dedit dona hominibus. ascendit Christus [Ephes. 4, 10.] ad patrem et descendit spiritus sanctus ad plebem. qui discendit, ipse et ascendit super caelos, ut adimpleret omnia. qui vero descendit paracletus ad apostolos, in [Coloss. 1, 17. Ephes. 3, 15.] ipso confirmantur universa in caelo et in terra. nam spiritu sancto largiuntur dona [1. Cor. 12, 8. 11.] cunctis fidelibus, et ut ait apostulus dicens: 'alii quidem datur sermo sapientiae secundum eundem spiritum, alii vero sermo scientiae, alii gratia curationum, alii genera linguarum, alii interpretatio linguarum in eundem spiritum', et cetaera. haec autem [Coloss. 2, 9.] omnia dona operatur deus et Christus in eundem sanctum spiritum, qui est plenitudo unius deitatis adque substantiae, quia tres personas et tres subsistentias unam cognuscitur esse deitatem atque essentiam. nam quanta largiantur ecclesiae ab uno eodemque domino Christo, quis digne possit expedire per ordinem? quidquid igitur in nativitate, quidquid in aetate, quidquid in praedicatione, quidquid in passione, quidquid in resurrectione Christi, quidquid in ascensione domini, quidquid in divini spiritus omnium linguarum elucutione, in sacramento vel ministerio sanctae catholicae ecclesiae gesta sunt adque in augmento filiorum dei peracta sunt.

23. Sed nunc iam ad id, unde digressus sum, retorquam articulum, ut possim adprobare, quod in fine temporum venerit Christus dei et hominum mediator in carne, [Gal. 4, 4.] sicuti superius exposuimus, apostolo predicante postquam ait: 'venit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere', et caetera. et Iohannes evangelista in [1 Ioh. 2, 18.] epistola sua dicit: 'filioli, novissima ora est'. sed et beatus Petrus apostolorum princeps [2 Petr. 3, 8.] eadem in epistola sua dicit: 'non lateat vos', inquid, 'hoc David, quia mille anni aput deum sicut dies una et dies una tamquam mille anni'. sex enim diebus perhibetur hic mundus perficeri a deo cum omnia quae in eo sunt et in septima requievisse deum ab opere suo praedicatur; id est perfecto orbis curriculo requiescit deus in hominem. nam post sexti diei operationem non legitur factum hoc aut illut, sed requievit, inquid, deus in die septimo ab omnibus operibus suis. ergo requiescit omnes homo ab opere suo vel hic mundus ab studia sua tamquam in die septimo post sextam suam aetatem, sicut deus ab omni opere suo. sabbatum igitur nunc est, ut nullus repperiatur operator vineae dei, donec subito veniat qui repromisit post finem mundi in suis sanctis omnibus requiescere. namque prima die, in qua principia mundi sunt, ipsa nobis octabam per resurrectionem fecit, in qua deus sanctis requiem donavit.

24. Igitur expletum est sextum miliarium aetatis huius mundi aetiam, quamvis contradicant qui hoc percipere nolunt, et septima agit saeculus hic diem sollemnitatis [apoc. 10, 7. 11, 15. 16, 17.] suae frequentiam, in qua est ignarus hora adque diaci finis suae, quia, sicut in apocalypsin intimatur, in septima tuba seu in septima fiala irae dei conplebuntur sermones dei. sed ut ne quis hoc putet quod VII miliarium annorum expleturus sit mundus frequentia sua, nullu modo repperiet istud ante praedictum, eo quod sabbatum diem requiem habebit hic orbis: sed oram et diem incertam ab angelis et hominibus a [Matth. 24, 36.] domino perhibetur. ait enim: 'de diem autem illa et horam nemo scit neque angelis in caelo neque filius nisi pater solus'. et ne quis carnaliter arbitrans putet aliquid scire patrem quod nesciat filius et in aeresim involutus incidat. sed magis hoc significare voluit dominus, quia filius in patre manens cum eo universa cognoscet: quidquid enim operatur pater, unum est cum filio et spiritu sancto, sine quibus non operatur. et quidquid operatur filius unum est cum patre et spiritu sancto, sine quibus non operatur. et quidquid operatur spiritus sanctus, unum est cum patre et filio, sine quibus non operatur. ergo et quidquid scit pater, simul et filius et spiritus sanctus cum eo pariter

14 quidquid in aet.] quid in aet. *C* 15 diuini] diuinis *C* 23 hoc dauid] *immo* karissimi 43 in *om.* *C*ᵃ

cuncta cognoscunt, quia scilicet pater et filius et spiritus sanctus una adque inseparavilis deitas in semet ipsa ineffabiliter constans omnia novit et cuncta cognoscit. dum vero septima iam dies ad requiem properat, mundus iste, hoc est elementa ipsa, quie- Rom. 8, 21. scant a servitutem necesse est, ut in suis sanctis dominus requiescat et ipsi in eum perpetuo ab omni fluctuationem quiescant. et tunc vere sabbatizabunt iusti cum domino et diem primam fit octavam in resurrectionem sanctorum, quando area ventilata fuerit Matth. 3, 12. et a palea disc retum erit frumentum, quando non latet quod nunc latet. nam quid, rogo, cernitur mundus, dum vilis apparet? totus ergo super VI annorum agit nunc perfectionem suam in numero euangelius et in eis qui futuri sunt ad salutem, in quantum concesserit ipsa divinitas, ipsi soli cognitum, quantum nobis expediri queat.

25. Igitur incipiamus ipsorum Caesarum vel imperatorum annos quos regnaverunt, licet ab adventu salvatoris in carne exponere secundum chronicam executionem.

Augustus namque, qui et Octavianus Caesar vel imperator, regnavit ann LV, sed in XLII anno regni eius natus est Christus in carne de virgine.

Tiberius regnavit annos XXII et dim. sed in quinto decimo regni eius baptizatus est dominus Iesus in Iordanne flumine a Iohanne precursore. et in XVIII anno regni ipsius Tiberii Caesaris passus est idem dominus noster Iesus Christus et pandit nobis salutare et pretiosum lignum crucis, in quo sibi coniunexit ecclesiam per sanguinem et aqua ex proprio latere.

Post Tiberio vero *Gaius regnavit ann IIII mn VII.* Mal. p. 243.

Claudius regn ann XIIII et mn VIIII. Mal. p. 246.

Nero regn ann XIII et menses II. Mal. p. 250.

Galba regnavit anno I et mn VII.

Lucius regnavit menses III. Mal. p. 258.

Bitellius regn ann VIIII et mn VIIIS̄ Mal. p. 259.

Vespasianus regn ann VIIII et mn X. Mal. p. 260.

Titus regn ann II. hi expugnaverunt Iudaeam et Hierusalem post passionem domini Mal. p. 262. usque ad suppremum eos qui increduli remanserunt fidei saluatoris. nam fidelis Eusebius = Rufinus h. eccl. 3, 5. custoditi divinitus in loco, qui vocatur Pellan, salvati sunt.

Domitianus regn ann XV mens II. usque ad hunc adductus est in orbe Roma beatus Mal. p. 262. *deiloquus Iohannes apostulus et euangelista et usque nunc in hoc mundo durarit et dimisit eum Domitianus et abiit in Ephesum.*

Post Domitianum *Nervas regn anno I et mense I.* Mal. p. 267.

Traianus regn ann XVIIII mn VI. Mal. p. 269.

Adrianus regn ann XXII.

Antoninus Pius regn ann XXIII. Mal. p. 280.

Marcus regn ann XVIII mn VIIII. Mal. p. 281.

Antoninus Berus regnavit anno I.

Commodus regn ann XXII mn VIII. Mal. p. 283.

Pertinax regn anno I m II dies XVIII.

Didius Iulianus, qui et Silvius, reg m VII. Mal. p. 290.

Severus Septimius Afrus regnavit ann XVII et menses VIIIIS̄ Mal. p. 291.

Antonius Gestas regnavit anno I. Mal. p. 295.

1. 2 inseparabilis C^2 13 lu] *ἔτη νϛ´ Malalas* p. 225 15 xxii et dim] *ἔτη κβ´ Malalas* p. 232 19 et sq. ex pr. *om.* C^a 23 ann. i et m. uii] *μῆνας ζ´ Malalas* p. 258 25 ann. uiiii et m. uiiis] *ἔτη θ´ καὶ μῆνας η´ Malalas* p. 259 35 ann. xxii] *ἔτη κβ´ καὶ μῆνας ε´ Malalas* p. 277 38 *μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Μάρκου Ἀντωνίνου ἐβασίλευσεν Ἀντωνῖνος Βῆρος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη η´ Malalas* p. 282 40 ann. i m. ii d. xuiii] *μῆνας β´ καὶ ἡμέρας ιη´ Malalas* p. 290 42 menses uiiiis] *μῆνας θ´ Malalas* p. 291

Mal. p. 295. *Antoninus Caracallus filius Severi regnavit ann VI et dies XXII.*
Mal. p. 296. *Valerianus regn annos VI.*
Magrinus Gallus regn ann I m VII.
alius Antoninus regn ann IIII et m II.
Alexandrus Mameas reg an VIII m IIII.
Maximus regn ann III mens X.
Balbinus regn anno I menses III.
Pulpius regnavit menses III S
Gordianus regn dies XXII.
alius Gordianus regn ann XX.
tertius Gordianus regnavit ann VI.
Marcus regnavit ann VI.
Filippus regnavit ann VI et semis.
Valerianus regnavit ann II et dim.
Gallus parvissimus regn menses V.
Decius regn anno I et menses VIII.
Emilianus regnavit menses IIII.
Mal. p. 296. *Valerianus regnavit ann VI.*
Mal. p. 298. *Gallienus, qui et Licinius, regn ann XIIII.*
Mal. p. 298. *Claudius, qui et Pullianus, reg an VIIII.*
Mal. p. 299. *Cytallianus regn dies X et VII.*
Mal. p. 299. *Aurelianus regn ann VI.*
Mal. p. 301. *Tacitus regnavit menses VII.*
Mal. p. 301. *Florianus regnavit menses II.*
Mal. p. 302. *Elius Probus regn ann III et mn III.*
Mal. p. 302. *Carus regnavit ann II.*
Mal. p. 303. *Numerianus regn ann II.*
Mal. p. 304. *Carinus regn ann II.*
Mal. p. 314. *Licinnianus regn ann VII.*
Dioclitianus et Maximianus regnaverunt ann XVIIII.
Mal. p. 316. *Constantinus maior reg ann XXXII.*
Constantius regnavit anno I.
Mal. p. 326. *Iulianus transgressor regn ann VII.*
Mal. p. 334. *Iobianus regnavit mn VII* et semis.
Valentinianus regn ann XVII.
Mal. p. 342. *Valens regnavit ann XIII.*
Gratianus reg ann VII et mn X.
Mal. p. 344. *Theodosius maior regn ann XVII.*

---

2 *Valerianus redit suo loco v.* 18 3—17 *haec ex Malala nostro excidisse monuimus in praemissis* (p. 424) 4 alius] ilius *(sed* i *est a miniatore) C* 8 *nimirum* Pupienus 12. 13 M. Iulius Philippus *male videtur geminari: Zonaras 12, 18 et Cedrenus 1 p. 451 aiunt post Gordianum a senatu imperatorem creatum esse Marcum philosophum quendam, quem Zonaras ait subito occubuisse in Palatio, Cedrenus regnavisse annos IIII* 14 *intellegitur fortasse Volusianus; ordo debuit esse hic:* Decius — Gallus — Volusianus. *Gallum Decio etiam apud Malalam praepositum fuisse ostendunt excerpta (Hermae vol. 6 p. 368)* 20 qui et pullianus] *Ἀπολλιανός Malalas* p. 298 21 cytellianus] *Κυντιλλιανός Malalas* p. 299 25 hilius (h *a miniatore) C, Ἥλιος Malalas.* 29—32 *pro his Malalas sic: Diocletianus a. 20 m. 9* (p. 306) — *Maximianus Herculius a. 19* (p. 311) — *Maxentius qui et Galerius a. 3* (p. 312) — *Constantius Chlorus a. 13* (p. 313) — *Maximus Licinnianus a. 7* (p. 314) — *Constantinus Magnus a. 32* (p. 316) — *Constantinus a. 12* (p. 325) — *Constans a. 16* (p. 325) — *Constantius a. 30* (p. 325) 32 constius *C* 34 m. uii et semis] *μῆνας ζ' Malalas* p. 334 35 xuii] xui *Malalas* p. 337 37 a. uii et m. x] *ἔτη ιζ' Malalas* p. 343

Mal. p. 349. *Arcadius regn̄ ann̄ XXIII.*
Mal. p. 349. *Honorius regn̄ ann̄ XXXI.*
Theodosius minor regn̄ ann̄ XLVIII.
Mal. p. 367. *Marcianus regn̄ ann̄ VI et m̄ V.*
Mal. p. 369. *Leo maior regn̄ ann̄ XVI et m̄ XI.*
Leo iunior regn̄ anno I et dies XXII.
Zeno regn̄ ann̄ XV et m̄n II.
Anastasius regnavit ann̄ XXVII et menses VIIII et dies VIIII.
Mal. p. 410. 424. *Iustinus regn̄ ann̄ VIIII et dies XXII.*
Iustinianus reḡ ann̄ XXXVIIII et dim̄.
Iustinus regn̄ ann̄ VIIII.

---

3 ann. xluiii] *ἔτη ν' καὶ μῆνας ζ' Malalas* p. 351 6 d. xxii] *ἡμέρας εἴκοσι τρεῖς Malalas* p. 376 7 et m. ii *om. Malalas* p. 377 8 a. xxuii m. uiiii d. uiiii] *ἔτη κζ' καὶ μῆνας γ' Malalas* p. 392 10 a. xxxuiiii et dim.] *ἔτη λη' καὶ μῆνας ζ' καὶ ἡμέρας ιγ' Malalas* p. 425 11 *deficit apud Malalam*

subscriptum: explicit chronica deo gratias amen.

V.

LATERCVLI REGVM ET IMPERATORVM AB ASTRONOMIS ALEXANDRINIS CONDITI ET CONSTANTINOPOLI CONTINVATI

ED. H. VSENER.

Inter laterculos regum imperatorumque primum et vetustate et auctoritate locum obtinet canon qui dicitur mathematicus aut astronomicus, ut supra p. 366 dictum est, iam Hipparcho usitatus, a Claudio Ptolemaeo, deinde Pappo, porro Theone ad sua tempora deductus, denique a viris doctis Byzantinae aetatis continuatus.

Tria canonis exempla codices duo vetustissimi, in quorum fide tabulae memoria nititur, tradunt:

H I laterculum Heraclianum in imp. Phoca desinentem, ex Theonis tabulis manualibus a Stephano Alexandrino repetitum adhibito tamen laterculo imperatorum Romanorum quem in codice legum invenerat (vide supra p. 368, cf. p. 444) codex Leidensis n. LXXVIII priore loco f. 54 et 55r (*M* f. 198 et 199r) exhibet.

L II laterculum Leoninum in imp. Michaele desinentem et imp. Leone V Armenio, igitur inter m. iulium a. 813 et natalicia Christi a. 820 scriptum idem codex Leidensis post fastos consulares Heraclianos exhibet f. 64 et 65 (*M* f. 209—10). constat ex scholio p. 448*a* hunc laterculum ab auctore novissimae tabularum editionis, quam librarius sequitur, eo consilio adiectum esse, ut loco prioris utpote vitiosae correctior adhiberi posset tabula. unde non mirum quod non illa Stephani tabula sed haec potius usque ad imp. Michaelem continuata est.

in utroque hoc exemplo ordo regum Chaldaeorum et Persarum inde a Nabonasaro usque ad Alexandrum praemittitur. caret hac canonis parte

F III laterculus acephalus a Philippo Aridaeo ad Leonem VI Sapientem deductus et a variis librariis (cf. p. 363) usque ad expugnatam CPolim continuatus, quem codex Laurentianus XXVIII 26 tradidit. pendent ab hoc exemplo codices Saviliani duo, ita tamen ut ex codice fluxerint brevi ante scripto quam exemplar continuatorem primum nactum est: alter in ipso Leone subsistit[1]; prior, quem Dodwellus expressit, etiamsi in Leone et Alexandro non discrepat, tamen reliqua adeo diversa tradit, ut extremam partem quae a Leone incipit ex alio fonte adiecisse demonstretur[2]. contra codicis Vaticani

[1]) adnotat Dodwellus app. diss. Cypr. p. 96 n. 47 ad Leonem Sapientem '*Λέων* S[avilianus] 2. sine annorum numero, et deficit'. [2]) satis est proximos imperatores adposuisse ut apud Dodwellum p. 96 leguntur

Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ	*γ*	*͵ασλη*
Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου	*ιδ*	*͵ασνβ*
Ῥωμανοῦ νέου	*α*	*͵ασνγ*
Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ	*ς*	*͵ασνθ*

etqs. accedit quod etiam imperatorum Leonem antecedentium numeros mutavit; cum enim Michaeli soli XI annos, non XII dederit, summa annorum Philippicorum iam in Michaelem cadit *͵αρϙ*, in Basilium *͵ασθ*, in Leonem *͵ασλδ*. novissimi sunt (Dodw. p. 97) *Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ γ ͵αψνδ καὶ ὁ Ἀμηρᾶς Ὁμουρνέτης ξγ ͵αψλζ* (sic): vide quam procul a patria hic continuator vitam egerit.

gr. 211 f. 7 librarius tabulam codicis Florentini eo tempore descripsit, quo secundi continuatoris additamenta iam in codice legebantur, tertius nondum accesserat, i. e. inter annos fere 1100 et 1440 p. Chr.[1])

ceterum in codice Florentino extremo f. 129^r continuator tabulae quartus priorem canonis partem a primo librario neglectam supplevit. hic praemisso titulo *ΒΑΣΙΛΕΩΝ ἀσσυρίων καὶ μήδων* annos a Nabonasaro usque ad Nabonadium recenset, dein *περσῶν βασιλεῖς* subiungit[2]) usque ad *Δαρείου τρίτου δ ͵ιϛ*, iam vero ipso canone plus sapere sibi visus novo exordio facto haec tantum addit

Ἑλλήνων βασιλεῖς: —
ἀλεξάνδρου τοῦ μακεδ(όνος). ιβ̄
φιλίππου ἀριδαίου. ζ̄
ἀλεξάνδρου ἄλλου. ιβ.

summam annorum his regnis postremis non addidit fortasse quia pugnare cum canone sensit. Multae praeterea in codicibus graecis saeculorum XIV—XVI inveniuntur regum et imperatorum tabulae ab astronomorum laterculo aliquo modo pendentes. exempli instar esse potest *Κανόνιον περιέχον τοὺς χρόνους τῶν ἐπισήμων βασιλειῶν ἀρχόμενον ἀπὸ κτίσεως κόσμου* in sylloge astronomica codicis Vaticani gr. 1059 f. 123 sq., de quo monui in symbola ad historiam astronomiae (Bonn. 1876) p. 5. sed ut hoc *κανόνιον* propter numeros valde vitiosos neglegi et potuit et debuit, ita reliqua similia eis relinquimus eruenda et tractanda, qui rebus Byzantinis operam dant.

Non soli hac regum tabula astronomi usi sunt. ne ecclesiae quidem patribus ea neglecta fuit. duos imperatorum Romanorum inde ab Augusto usque ad Commodum laterculos Clemens Alexandrinus stromat. I 21, 144 p. 146, 44 et 49 Sylb. adposuit. quorum priorem ex canone astronomico sublatum esse Dodwellum[3]) non fugit. sane summus apparet consensus[4]), etiamsi, ut Mommsenus me verissime monuit, cavendum est, ne ab astronomis repetamus quae inter Aegyptios omnes communia erant. confer ipse imperatorum ordinem et annos singulis adscriptos cum astronomorum tabula:

Αὔγουστος ἔτη τεσσαράκοντα τρία. Τιβέριος ἔτη κβ̄. Γάιος ἔτη δ. Κλαύδιος ἔτη ιδ̄. Νέρων ἔτη ιδ. Γάλβας ἔτος ἕν. Οὐεσπασιανὸς ἔτη ι. Τίτος ἔτη γ. Δομιτιανὸς ἔτη ιε. Νέρβας ἔτος α. Τραϊανὸς ἔτη ιθ. Ἀδριανὸς ἔτη κα. Ἀντωνῖνος ἔτη κα̅ [κγ corrigendum esse vidit Dodwellus p. 91*]. ὁμοίως πάλιν Ἀντωνῖνος καὶ Κόμοδος ἔτη λβ̄. γίνεται τὰ πάντα ἀπὸ Αὐγούστου ἕως Κομόδου ⟨τελευτῆς* inserendum*⟩ ἔτη σκβ̄.*

Gravissimum originis indicium esse videtur, quod Augustei imperii referuntur anni XLIII, non ab excessu d. Iulii Caesaris sed ab Aegypto subacta repetiti. haec tamen non propria astronomorum fuit computatio, sed communis omnium Aegyptiorum[5]). Deinde quod Marci Aurelii, L. Veri, Commodi imperia in unum contracta videmus perinde atque in laterculis Heracliano et acephalo fit, hoc quoque ex Aegyptiorum consuetudine repetas. Marci enim Aurelii imperium ut ultra L. Veri mortem porrigitur,

---

[1]) desinit codex Vaticanus in his *ὁ βοτανειάτης γ ͵ανλβ μῆν. β | ἀλέξανδρος* (sic) *ὁ κομνηνός* numeris non additis. [2]) discrepantiam lectionis, ne quis omissam queratur, breviter sic adpono ut cum laterculo Heracliano conferam: 1 *Ναβονασσάρου* 3 *χυζίρου* (nisi *χηζίρου* librarius legi voluit) *καὶ πώρου* 6 *ἀρκίανοῦ* 7 *πρώτου* 9 *ἀπραναδίου* 10 *ρηγηβήλου* 11 *μεσεσσιμορδάκου* 13 *ἀσσαραδίνου* 14 *σάοσδουχίνοῦ* 15 *κύνηλαδάνου* 16 *Ναβοπολασσάρου* 17 *Ναβοκολασσάρου* 18 *ἰλλουρουδάμου* 19 *Νιρικασσολασσάρου* 24 *Δαρείου πρώτου* 26 *αρταξέρξου · α* 27 *Δαρείου. β̄.* 31 *Δαρείου τρίτου.* [3]) Dodwellus append. diss. Cypr. § 50 p. 68 et adn. p. 89 n. 1 p. 91 n. 15. oblocutus est v. d. Hagen Obss. in Theonis fastos p. 129 sqq., refutatus a Semlero l. s. § 60—62 p. 202 sqq. [4]) nam quod Antoninus Pius dicitur XXI annos imperasse, is quidem non est dissensus, cum annorum summa indicio sit annos duos librarii culpa deesse. [5]) velut Philo legat. ad Gaium 22 p. 567 M. Augustum dicit *τὸν τοσοῦτον εὐεργέτην ἐν τρισὶ καὶ τεσσαράκοντα ἐνιαυτοῖς, οὓς ἐπεκράτησεν Αἰγύπτου.*

ita idem cum Commodi imperio ea re coniungitur, quod ille filium a. d. V kal. dec. a. 176 imperatorem dixit et in consortium imperii admisit [1]). quare Aegyptii non solum ad Marci excessum usque sed etiam per Commodi imperium Marci annos continuaverunt. quem usum et in nummis Aegyptiorum et in chartis ac testis litteratis observari constat [2]). Discedit Clemens maxime eo quod Galbae annum integrum in calculum vocat, cum Neroni annos XIV adscribat. in qua re ne astronomi quidem culpa carent. Nero a. d. V id. iun. a. 68 mortem passus est, Galba a. d. III non. apr. eiusdem anni imperium acceperat. igitur a. Phil. 391, cuius postremus dies in nonas aug. a. 68 incidit, Galbae tribuendus erat, non Neroni, Neronis autem non plus XIII anni in tabulam referendi erant. et hi quidem numeri quis dubitet quin primitus in canonem relati fuerint? [3]) mutarunt astronomi commodioris calculi causa eoque facilius poterant, quo minor pars anni Phil. 391 ad Galbam solum attinebat. reliquis scriptoribus cum causa mutandi non fuerit (neque enim Tacitum obicies dial. 17 Claudii XIV annis imperium Neronis aequantem), non video unde Neronis XIV annos Clemens sumpserit nisi ex canone. suspicor igitur Clementem exemplo tabulae usum, quo Neronis anni secundum astronomorum usum aucti sed Galbae annus nondum deletus erat, eoque deceptum summam (CCXXII) uno anno maiorem fecisse quam par erat.

Neque Georgius Syncellus tacendus est, qui multus est de Ptolemaei tabulis p. 388, 1 sqq. veteremque canonis partem, qua anni a Nabonasaro conputantur, i. e. regna Chaldaeorum et Persarum usque ad Alexandrum M. non semel sed bis proponit. priori exemplo p. 390, 14 inscribit *Τὰ ἀπὸ Ναβονασάρου ἔτη τοῦ καὶ Σαλμανασὰρ βασιλέως Χαλδαίων ἕως Ἀλεξάνδρου τοῦ κτίστου τελευτῆς κατὰ τὸν ἀστρονομικὸν κανόνα*, alteri p. 392, 10 *Τὰ ἀπὸ Σαλμανασὰρ ἤτοι Ναβονασάρου ἔτη κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν στοιχείωσιν κτλ.* cum illius auctor canonem aperte exprimat, nisi quod inde a Saosduchino aliquot regnorum numeris mutatis summae annorum non recte conputantur, alter illum secutus longius licentiae exspatiatus est. illius auctorem Panodorum fuisse chronographum satis peritum (sub Arcadio a. 395—408), alterius Annianum recte viri docti statuerunt [4]). hunc alterum Anniani I. I. Scaliger inter Eusebiana edidit Thes. temp. p. 46 et 397 (ed. Amst. 1658), deinde D. Petavius libri de doctrina temporum IX c. LVIII (t. II p. 70 ed. Antv. 1703) adhibito Calvisii opere licenter correctum.

Quodsi cum Panodori tabula exempla nobis tradita contuleris, proxime a Panodoro (P) laterculus Leoninus (L) abesse videtur; saltem in nominibus scribendis hi non semel contra ceteros H (laterculum Heraclianum) et F (codicis Laurentiani appendicem f. 129r) conspirant, ut *Ναβονασάρου* LP: *Ναβοναζάρου* H *Ναβονασσάρου* F *Ἰουλαίου* LP: *Ἰουγαίου* HF *Ἀρκεανοῦ* LP: *Ἀρκαιανοῦ* H *ἀρκϊανοῦ* F *Ἀπαραναδίου* L *Ἀπαραναδίσου* P: *Ἀπρααναδίου* H *ἀπραναδίου* F.

[1]) cf. Eckhel doctr. num. vet. VII p. 103 Mommsenus Iuris publici Rom. t. II p. 1154, 4. [2]) Nummos recenset Zoega Num. Aegypt. imperat. p. 236 sqq. Feuardent in catalogo nummorum Aegypt. a Ioh. di Demetrio collectorum t. II p. 162 sqq. alii, cf. Eckhel doctr. num. vet. IV p. 77 sqq. Chartarum exempla multa suppeditat collectio Berolinensis; duos tantum promam, t. I n. 241, 43 *ἔτους ἑπτακαιδεκάτου . . . ἐπεὶφ δ̅* (28 iun. 177), ib. n. 270, 1 *Ἔτους λγ̅ . . . τυβὶ γ̅* (29 dec. 192 i. e. tertio die ante mortem imperatoris). Ex testis litteratis editionem Wilckeni exspectantibus innotuerunt *L ιη αὐτοκρατ[ό]ρων Καισάρων Μάρκου Αὐρηλίου [καὶ Κομόδου τῶ]ν δύο σεβαστῶν* (ed. Sayce *Proceedings of the society of biblical archeology* 1887 t. IX p. 201 qui male *Οὐήρου* supplevit), *ι̅θ̅ L Αὐρηλίου Ἀντωνίνου καὶ Κομμόδ(ου) Καισάρων* (ed. Sayce l. s. 1885 t. VI p. 199), *κ̅ L Αὐρηλίου Κομόδου* (ed. Wilcken Annal. Bonn. 1888 fasc. 86, 259), *κ̅α̅ L Κομμόδου κτλ.* (ed. Sayce l. s. 1885 t. VI p. 196), *τοῦ κβ L Αὐρηλίου Κομ(ό)δου κτλ.* (ed. Wilcken l. s. p. 254); aliam Mommsenus mihi indicavit inscriptam *ι̅ζ̅ L Αὐρηλίων Ἀντωνίνου καὶ Κομμόδου Καισάρων* (a. 176/7). Etiam in titulo CIGr. 4768 non dubito quin Letronnius *Rec. des inscrr. de l'Égypte* 2, 309 falso interpretatus sit *L* ΙΔ quod est *L* K. [3]) frustra Dodwellus l. s. p. 90, 10—14 iam Ptolemaeum demonstrare studuit Galbae annum non novisse. eisdem enim argumentis efficias Ptolemaeum Neroni annos XIII, Galbae unum tribuisse. [4]) cf. G. K. Unger *Chronologie des Manetho* p. 42 H. Gelzer *Sextus Iulius Africanus und die Byzantinische Chronographie* II 1 p. 226 sqq.

De editionibus huius tabulae vetustioribus Ioh. Sal. Semlerus theologorum doctissimus et van der Hagen prolixe disputaverunt[1]). primus canonem novit Sethus Calvisius, cui Overallus Anglus apographon codicis tunc Londineusis transmiserat, ediditque usque ad Antoninum[2]) in Operis chronologici editione secunda post ipsius mortem Lipsiae a. 1620 emissa cap. XI. eodem anno pleniorem Iohannes Bainbridge[3]) edidit apographo codicis Saviliani usus. subsistit hic in Theodosii I imperio absoluto. quod cave ne indicium fontis Theoni propioris existimes esse. nam, ut cognitis codicibus Savilianis Dodwellus p. 87 recte iudicavit, perinde atque Calvisius Ptolemaei canonem sibi edere visus est si in Antonino Pio subsisteret, Bainbridgius mera coniectura usus Theodosium postremum esse voluit, tamquam in eo Theo finem scribendi fecisset: fugit eum, tabulam propositam a Constantino usque ad Theodosium tam vitiosam esse ut Theoni adscribi non possit. Bainbridgium Dionysius Petavius excipit sed cognosse non videtur. immo Calvisio usus et inspecto codice Parisiensi, qui non dubito quin et ipse ex codice Florentino fluxerit, in Rationario temporum partis II libri IV capiti XVI appendicem hunc laterculum dedit satis neglegenter editum neque ultra Antoninum Pium continuatum. Plena canonis notitia Henrico Dodwello Dubliniensi debetur, qui in appendice dissertationum Cyprianicarum (Oxonii 1684) p. 84—97 adhibitis praeter editiones non solum codicibus duobus Savilianis, quos Wallisius cum apographo Ysserii contulerat sed etiam ambobus codicis Leidensis laterculis ab Isaacio Vossio exscriptis tabulam regum a Nabonasaro usque ad expugnatam CPolim continuatam proposuit et luculento lectionis discrepantis apparatu instruxit. Recensere sic tabulam regum licuit usque ad Antoninum Pium: inde ab hoc dissentiunt testes, neque iam variis eiusdem laterculi exemplis sed diversis laterculis utimur. hi vero non tam ad primariam aliquam laterculi formam quam ad rerum veritatem exigendi erunt. quam ob rem ut eis qui temporibus definiendis operam dant, fundamentum solidum paretur, ipsis laterculis ut in duobus libris vetustissimis leguntur accurate editis opus est. quod ut nos agimus, ita olim van der Hagen agendum sibi proposuit, cum in Observationibus in Theonis fastos graecos priores (1735) p. 335—8 laterculum Heraclianum, p. 341—4 Leoninum (sed omissis duobus ultimis versibus, quos paene evanidos dispicere non potuit)[4]), itemque Iohannes Lamius, cum laterculum acephalon codicis Laurentiani *Novelle letterarie* a. 1749 t. x p. 386 sqq. cf. 401 sq. seorsum ederet.

Fidem canonis si quaerimus, tenendum est quam legem in supputandis regnorum annis astronomi secuti sint. Olim observatum est[5]) imperatorum annos ab Aegyptiis sic numerari solitos esse, ut annum, quo currente novus imperator successisset, huic integrum adsignarent eaque re decessoris annum ultimum facerent eum, qui proximus esset ante annum funebrem. nunc ex titulo hieroglyphico prope vicum *Edfu* invento constat iam Ptolemaeorum regna non aliter computata esse[6]). quid igitur mirum quod

---

[1]) Semlerus in libro *Samlung von Erleuterungsschriften und Zusätzen zur algemeinen Welthistorie herausg. von S. J. Baumgarten* t. III (Halis 1750. 4) p. 176 sqq. van der Hagen Observv. in Theonis fastos graecos priores p. 82 sqq. [2]) subscribit laterculo 'huc usque supputatio Ptolemaei'. ceterum Calvisii mors effecerat, ut iam antequam eius Opus chronol. iterum editum esset, Iohannes Behm in Chronologica manuductione Francofurti ad M. 1619 edita canonem a Calvisio acceptum publicaret p. 259 sq. cf. Semlerus p. 177 sq. [3]) titulus opusculi satis rari, cuius usum mihi bibliotheca Gottingensis concessit, hic est: *ΠΡΟΚΛΟΥ | ΣΦΑΙΡΑ | Πτολεμαίου | περὶ ὑποθέσεων | πλανωμένων* | Procli | sphaera | Ptolemaei | de Hypothesibus Planetarum | liber singularis, nunc primum | in lucem editus. | Cui accessit ejusdem Ptolemaei | CANON REGNORVM | *Vtrumque librum ex codicum M. S. collatione summa diligentiâ restituit, Latinè reddidit,* | *& Figuris illustravit* | IOH. BAINBRIDGE Med. Doctor, | et Astronomiae in celeberrima Oxoniensi | Academia Professor || LONDINI, Excudebat GVILELMVS IONES. | 1620. (IV folia, 35 et 51 pag. 4 min.) [4]) ex Hageni editione utrumque laterculum Leidensem Semlerus iterum dedit l. s. (adn. 1) p. 239—246. [5]) cf. de la Bastie *Mém. de l'acad. des inscriptions* vol. XIII p. 443 sq. Eckhel doctr. num. vet. IV p. 42. [6]) cf. Dümichen *Zeitschr. f. aegypt. Sprache und Alterthumskunde* t. VIII (1870) p. 1 sqq. Robiou *Recherches sur le calendrier macédonien en Égypte* (Par. 1876) p. 9 sqq.

astronomi Aegyptii consuetudinem patriam tenuerunt, ut annos nisi plenos in tabulam non referrent? Vidimus eos tempora neque annis Macedonum neque Alexandrinis sed annis vagis veterum Aegyptiorum discribere. quos ut facile quivis ad annos iulianos nobis consuetos revocare posset, tabulam supra ad p. 369 proposuimus, qua anni vagi cum iulianis conferuntur.

Neque nostrum neque opus est 'omne aevum' hisce chartis explicare, ut quam recte singula regna et imperia definiantur singillatim exploretur. postquam enim dubitationes propter sacram in primis historiam motae remotae sunt, inter peritos iudices convenit summam esse canonis fidem usque ad Diocletiani finem [1]). non nisi semel idque certa causa a lege praescripta disceditur in Alexandro, de qua re supra p. 359 monitum est. ceteroquin etiam qui merito suspecti esse videbantur numeri testimoniis confirmati sunt. ut Artaxerxi II Mnemoni quod anni XLVI adscribuntur, cum Eusebius XL, Clemens Alexandrinus XLII, Diodorus XLIII ei adsignent, verum esse scimus, postquam Mylasis in Caria titulus inventus est cum hac temporis nota *ἔτει τετρωκοστῷ καὶ πέμπτῳ Ἀρταξέρξευς βασιλεύοντος* [2]). Etiam Traiani Hadrianique anni difficultatem obstruunt. cum enim Traianus paulo post nonas aug. a. 117 p. Chr. diem obierit [3]), canon ei ultimum annum Phil. 439 tribuit, qui finitur d. XXIV m. iul. anni p. Chr. 116: integer igitur annus Phil. 440 Traiano addi debuit, qui nunc primus Hadriani fertur. non a librario errorem commissum esse Ptolemaeus ipse demonstrat [4]), qui identidem observationes siderum anno XXI Hadriani institutas memorat. Dodwellus ut hanc difficultatem tolleret, annos tribuniciae potestatis frustra in subsidium vocavit [5]). sed exstat memoria hucusque neglecta, quia mensis nomen corruptum esse videbatur. teste chronographo anni CCCLIV (Chron. min. vol. I p. 146, 24) Traianus *VII idus iulias excessit Selinunti.* hoc si recte traditur [6]), Traianus diem obiit ante quam a. Philippi 440 praeteriit i. e. ante diem XXIV mensis iulii a. 117 p. Chr., recte igitur eius anni in tabulam relati sunt. De Nerone et Galba supra dictum est p. 440.

Consensus exemplorum ante Diocletianum duobus locis interrumpitur. duplex memoria Antoninorum est:

L (*cf. II² p.* 448, 35)			*FH*		
Marci Antonini et Veri	19	502	Marci et Commodi *F* Commodi *H*	32	515
Commodi	13	515			
Severi	18	533	Severi et Antonini	25	540
Antonini Caracallae	7	540			
Antonini (Elagabali)	4	544	Aureliani Antonini *F* *Ἀντωνῖνος νέος H*	4	544

[1]) post Dodwellum append. diss. Cypr. § XXXV sqq. p. 49 sqq. et Semlerum l. s. p. 210 sqq. cf. Ideler *Histor. Untersuchungen* p. 53 sqq. *Handbuch* 1, 118 sqq. [2]) CIGr. 2691 *d* cf. Boeckhius ibid. t. II p. 470, Le Bas-Waddington *Asie mineure* n. 378 p. 110. cetera testimonia suppeditabit Clinto fast. Hellen. ed. Kruegeri p. 327 sq. [3]) cf. Tillemont *hist. des empereurs* t. II p. 515, Ioh. Dierauer *Beiträge zu einer krit. Geschichte Trajans* (in Buedingeri sylloge *Untersuchungen zur röm. Kaisergeschichte* vol. I) p. 184—6. [4]) syntax. X 1 et 2 p. 239 sq. Bas., et maxime XI 1 p. 255, ubi simul temporis intervallum indicatur. accedit quod nummi Aegyptii exstant Hadriani anno *κβ* emissi, cf. Feuardent in catalogo nummorum Aegypt. a Ioh. di Demetrio collectorum t. II p. 98 sq. [5]) app. diss. Cypr. § XLIII sq. p. 59 sq. sed vide Mommseni Ius publicum Romanorum t. II p. 801, 1. [6]) Mommsenus in Commentatt. societatis Lipsiensis t. II p. 653 n. 64 *VII idus aug.* proposuit. sed quominus corrigamus, obstat auctoritas canonis. ceterum illud cum recte tradi statuo, non dico verum esse, sed oportere veterem aliquam memoriam fuisse, qua ante finem anni Phil. 440 Traianus mortuus esse ferebatur: quae nasci cum alio modo tum sic potuit ut dies adoptationis litteris praescriptus cum die funebri confunderetur.

quattuor igitur imperia in duo contraxerunt *FH*. quippe eodem pacto quo Marci Veri Commodi imperia contracta vidimus supra p. 439 sq., etiam per Caracallae imperium annos Septimii Severi in Aegypto continuatos esse nummi chartaeque testes sunt. utra igitur canonis forma genuina sit, haud facile dixeris.

Gravius hoc est quod *LH* Philippo annos VII, Gallo et Volusiano II, eisdem *F*, quocum fastos consulares Heraclianos facere p. 391 vidimus, VI et III adscribit, cum in Deciorum anno uno omnes consentiant. huius dissensus causa aperte error est nescio quomodo natus et utrisque communis. quod Deciis, quorum inde ab auctumno a. 249 p. Chr. i. e. currente a. Phil. 573 usque ad extremum a. p. Chr. 251 (a. Phil. 575 curr.) imperium fuit, non duo, ut oportuit, sed unus adsignatus est annus, Phil. 574 secundum *LH*, 573 secundum *F*. hoc igitur vitium qui Philippis recte VI annos adscripsit *F* male correxit aucto Galli et Volusiani imperio, *LH* corrupto Philippi numero. sed quo facilius res intellegatur, iuxta ponam veros et corruptos numeros

numeri corrupti	*F*		*LH*		veri	
Philippi patris et filii	6	572	7	573	6	572
Deciorum	1	573	1	574	2	574
Galli et Volusiani	3	576	2	576	2	576

errorem quis commiserit, nescitur: satis antiquum esse patet.

Post Diocletianum fides canonis vacillare coepit. quamquam quod primum statim offendit

Constantii Chlori imperium annorum IV
Constantini Magni XXIX

habet quo explicetur. cum enim in Aegypto haec tabula nata, in oriente continuata sit, non mirum est quod postquam Constantinopoli condita suis uti imperatoribus oriens coepit, scriptoribus orientalibus occidentales imperatores curae non fuerunt. astronomus igitur orientalis, cum solam eius imperatoris qui Romam novam condidit domum respiceret, Constantini autem imperium ab eo demum anno, quo Augustus est declaratus (factum id est a. 308 p. Chr.), repeteret, nil reliquum fuit nisi ut Constantio Diocletiani successori quattuor annos daret[1]). Constantini ipsius fertur postremus annus Phil. 660 desinens in d. XXX m. maii a. p. Chr. 337, cum mortuus sit d. XXII eiusdem mensis: hoc igitur discrimen VIII dierum facile intellegas non tantum visum esse astronomo, propter quod imperatori totum annum demeret.

In numeris exempla nostra iam plane consentiunt usque ad Phocae excessum, quamvis diversum fontem laterculus Heraclianus prodat. ne errore quidem ullus dissensus ortus est. velut vitiosos deprehendimus numeros in Ioviano et proximis successoribus. Iulianus cum mortuus esset d. XXVI m. iun. a. 363 p. Chr. eiusque successor Iovianus d. XVII m. febr. 364, Iovianus tam non debuit in tabulam referri quam Otho Vitellius alii, sed annus Phil. 687, quo currente (inde a d. XXV m. mai. 363) et Iulianus Iovianusque mortui sunt et Valentinianus imperium accepit, secundum legem non potuit nisi Valentiniano tribui. etiam Valentiniani quippe d. XVII m. nov. a. 375 p. Chr. mortui non annus Phil. 697 (inc. 22 mai. 373) debuit postremus dici, sed Phil. 698 qui terminatur d. XXI m. mai. a. 375. igitur ut testimonia codicum correctosque numeros in conspectu ponam, tradunt

[1]) Constantinus patre mortuo imperator a militibus consalutatus 'Caesaris appellatione contentus' fuit (cf. panegyr. lat. or. VI 5), deinde una cum Maximino a Galerio a. 307 filius Augustorum, denique a. 308 Augustus dictus est. cf. Eckhel doctr. n. v. 8, 72 sq. H. Schiller *Geschichte der römischen Kaiserzeit* 2, 168—172. 179.

FL[1])	*H*	imp.	a. Ph.	debuerunt tradere imp.	debuerunt tradere a. Phil.
Ioviani	Ioviani	1	687		
Valentiniani	Valentiniani et Valentis	10	697	12	698
Valentis	Valentis et Gratiani Romae	4	701	3	701

His erroribus castigatis nemo iam, opinor, eorum quae post Iulianum in hac tabula leguntur a Theone rationem exiget, sed eis qui Theonem inter et Stephanum tabulam continuaverunt culpam imputabit.

Etiam longius postea in Theodosii I successoribus laterculus Heraclianus discedit:

H			*LF*		
Ἀρκάδιος καὶ Ὀνώριος υἱοὶ αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ	*ιδ*	*ψλα*	*Ἀρκαδίου*	*ιδ*	*ψλα*
Ὀνώριος καὶ Θεοδόσιος ἀδελφιδοῦς	*ιγ*	*ψμδ*	*Θεοδοσίου νέου*	*μβ*	*ψογ*
Θεοδόσιος μικρός	*γ*	*ψμζ*			
Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς ἐν Ῥώμῃ	*κς*	*ψογ*			
Οὐαλεντινιανὸς καὶ Μαρκιανὸς ἐν Βυζαντίῳ	*δ*	*ψοζ*	*Μαρκιανοῦ*	*ς*	*ψοθ*
Μαρκιανός	*β*	*ψοθ*			
Λέων μέγας	*ιη*	*ψϙζ*	*Λέοντος*	*ιη*	*ψϙζ*
Λέων καὶ Ἀνθέμιος ἐν Ῥώμῃ					
Λέων μικρός					
Ζήνων καὶ ὁ υἱός	*ιζ*	*ω[ιδ]*	*Ζήνωνος*	*ιζ*	*ωιδ*

non obscurum est unde plenior nominum memoria in laterculum Heraclianum inlata sit: ex eodem exemplo codicis Theodosiani ut fastos consulares, ita hanc tabulam Stephanus desumpsit. ex quo fonte vetustiorem tabulae partem, ut p. 448, 35–7 videre licet, retractasse, posteriorem inde a Ioviano repetivisse videtur.

De temporum inde a Theodosio I definitione licet brevem esse. vetus lex, ut successori adscriberetur, quo decessor mortuus aut remotus est, annus, nondum plane in oblivionem abiit: observatur ea in Theodosio I Marciano Iustiniano Iustino II Phoca Heraclio. sed aeque atque in Ioviano factum videmus. nonnumquam imperatori annus ultimus is assignatur quo mortuus et successorem nactus est, velut Arcadio Leoni Zenoni. est etiam ubi iure dubites, vetusne lex observetur an potius secundum Alexandrinorum morem annus fixus a d. XXIX m. augusti incipiens intellegatur: ut

Theodosii II dicitur annus postremus Phil. 773 (inc. d. III m. mai. 449), qui mortuus est d. XXVIII m. iul. 450

Anastasii dicitur annus postremus Phil. 841 (inc. d. XVI m. apr. 517), qui mortuus est d. IX m. iul. 518

Iustini I dicitur annus postremus Phil. 850 (inc. d. XIV m. apr. 526), qui mortuus est kal. aug. 527

Tiberii dicitur annus postremus Phil. 905 (inc. d. XXXI m. mart. 581), qui mortuus est d. XIV m. aug. 582:

[1]) non verbo dignum est vitium quod hoc loco in laterculo Leonino commissum est locis Valentis et Valentiniani permutatis, nam ipsi numeri cum sani sint faciunt ut neminem error librarii fugiat.

neque enim dubito quin saeculo V et VI anni Philippici vagi annis Diocletiani fixis Alexandrinis aequari paulatim coepti sint.

Inde ab imp. Heraclio duo tantum praesto sunt exempla, Leoninum et acephalon. quae usque ad Michaelem I, in quo vetus manus codicis Leidensis substitit, vel potius usque ad proximum Leonem V Armenium optime non solum inter se sed etiam cum rerum veritate consentiunt, modo quaedam licentia concedatur neve severitas legis Theonianae exigatur. neque enim postquam tabulae CPoli continuari coeptae sunt, exspectari potest alium annum mensuram temporis fuisse quam quo Byzantini utebantur i. e. cuius principium kalendae septembres erant. Sed quae laterculo Leonino continuatores subiecerunt, multo minore sunt fide quam quae in acephalo codicis Florentini leguntur; comparo utrumque adscriptis veris temporibus aliunde notis, quo facilius si quis volet examen instituere possit:

imperatores	laterculi Leonini (*L*)			laterculi acephali (*F*)			vera tempora excessus
	anni impp.	anni a Philippo	anni p. Chr. Philippicis aequales	anni impp.	anni a Philippo	anni p. Chr. Philippicis aequales	
Michael II balbus	8	1151	827—8	9	1152	828—9	mortuus k. oct. 829
Theophilus	12	1163	839—40	13	1165	841—2	mort. d. 20 ian. 842
Theodora cum Michaele	13	1176	852—3	14	1179	855—6	Th. monasterio abdita est m. mart. 856
Michael III solus	12	1188	864—5	12	1191	867—8	interfectus est d. 23 m. sept. 867
Michael et Basilius [1])	4	1192	868—9				(Basilius a Michaele assumptus d. 26 mai. 866)
Basilius (cum Leone et Alexandro: *add. L*)	19	1211	887—8	19	1210	886—7	mort. 29 aug. 886
Leo VI (et Alexander Basilii filii: *add. L*)	26	1237	913—4	25	1235	911—2	mort. 11 mai. 912
Alexander (cum Constantino: *add. L*)	1	1238	914—5	1	1236	912—3	mort. d. 6 iun. 913

abhinc continuatores laterculi Leonini numeros iam non ascribunt et mox desinunt. relinquitur igitur solus laterculus ille quem in codice Laurentiano usque ad CPolim expugnatam continuatum legimus. neque iam scriptor rerum peritus sed librarii prodeunt qui in continuando sibi successerunt. Primus eius libri continuator qui imperatores inde ab Alexandro usque ad Constantinum Monomachum dedit, annos cuique imperii sic adscripsit, ut eum annum quo imperium mutatum est secundum veterem usum successori tribueret. quod si tenueris, satis diligentem eum invenias, nisi quod miro modo Constantino VII Porphyrogennetae LV annos adscripsit. cum deberet XLVI eumque qui illi paene quinque lustris consors imperii fuit, Romanum tamquam successorem subiecit suosque annos dedit et plures quam par fuit. Hac neglegentia in fraudem inductus, qui deinceps continuandam tabulam suscepit neque arte neque scientia adiutus, annos Philippicos ita computavit, ut omnes inde a Constantino VII numeri falsi et inutiles sint. erroris corrigendi conatum frustra circumspicias: nulla litura. quippe nemo

[1]) error huius imperii nescio quomodo nasci potuerit, nisi continuator quod adnotatum invenire potuit imperium consors unius anni et quattuor mensium, dormitans sibi sumpsit fuisse quattuor annorum. in laterculo acephalo (*F*) hoc imperium omittitur.

tunc annis Philippicis utebatur. Sepositis autem, ut oportet, annis Philippicis praeter errorem in Constantino VII et Romano commissum nil equidem invenio[1]), quo continuatae tabulae fides derogetur. immo cum iam non solum anni sed etiam menses imperiorum adnotentur, non neglegenda erit eis qui tempora historiae Byzantinae definient, ut neglecta est a Muralto[2]).

[1]) non errorem dixeris quod tertius continuator oblitus est adscribere quot annis Alexius III (*Ἀλέξιος ὁ Ἄγγελος* prior) imperator fuerit. laudandus ille potius quod numerum, de cuius veritate dubitabat, non sustinuit recipere. [2]) veluti quod Theodorus II Lascaris Batatzis filius annos III menses VI regnasse fertur, quaestione dignum est cf. reliqua testimonia a Muralto *Essai de chronographie Byzantine 1057—1453* p. 388 composita.

Charta vacua huius paginae me admonet, ut de scholiis p. 452 pauca addam. Priore de calculo paschali praecepta dantur. Constantini magni a. XVI (Phil. 647) coepit secundum Alexandrinos d. XXIX m. aug., secundum Byzantinos kal. sept. a. 323; si annos 489 adieceris, desines in a. Phil. 1135, qui currit inde a d. XXIX m. aug. vel kal. sept. a. 811: concinunt et ind. V et annus mundi 6320 inde a kal. sept. a. 811 currentes. Iam quod cyclus paschalis decemnovennalis repetitur ab anno p. Chr. 323/4, intellegi nequit, nisi scriptor tabula utebatur ab eo anno ducta. cuius si auctorem quaeras, certo nobis videmur respondere posse. constat Hieronymo de vir. ill. 61 teste Eusebium Caesareensem 'super pascha decem et novem annorum circulum composuisse', quem valde illustrem fuisse Bedae verba de temp. rat. c. 44 ostendunt. frustra horum testium fidem van der Hagen de cycl. pasch. p. 157 sqq. suspectavit. quo enim maxime nititur argumentum idem contra eum facit. narrat Eusebius se Constantini iussu librum de paschate scripsisse eique dedicasse (v. Const. IV 34), quem imperator se non solum cum voluptate legisse sed etiam piae multitudini publicandum curasse respondet (ib. 35). cum *μυστικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ τῆς ἑορτῆς λόγου* Eusebius dicit, videlicet dissertationem tabulis praemissam, qua etiam causas ac rationes sollemnitatis (*αἰτιολογίαν τε καὶ γένεσιν*, ut est in imperatoris litteris) explicabat. ex narrationis ordine apparet post synodum Nicaenam hoc officium Eusebio mandatum esse eoque consilio, ut quae de paschatis tempore definiendo patres consenserant, omnibus nota fierent. tantum aliunde sciri poterat: nunc hoc scholio constat cyclum Eusebii ab anno 323/4 p. Chr. id est primo circuli inde ab anno 1 ante Chr. duodevicesimi (cf. Ideler *Handb.* 2, 197) deductum fuisse.

Scholion *b* cyclum DXXXII annorum definit ab anno XX Tiberii (p. Chr. 33/4) ductum nescio cuius auctoris. discrepat non minus quem Annianus proposuit (huic enim undecima ab initio mundi periodus coepit a. 370 p. Chr., cf. Georgius Sync. p. 65, 1 Bonn.), quam Victorianus et Dionysianus. immo verbis *οὐ κατὰ συνέχειαν ἀλλ' ἰδίως* oppugnari videntur qui a principio mundi, non a morte salvatoris cyclum paschalem repetebant. Quae subiciuntur, haud scio an ad circulum solarem annorum XXVIII ab anno XX Tiberii ductum pertineant. sic solum numerus Θ corrigendus erat. quintus enim Constantii annus aequatur anno p. Chr. 311/2.

1.

LATERCVLVS HERACLIANVS IN PHOCA DESINENS.

L 54ʳ

Ἔτη βασιλέων			ἔτη συναγόμεν(α)
Ναβοναζαρου		ΙΔ	ΙΔ
Ναδιου		Β	Ιϛ
Χινζηρος κ(αι) Πορου		Є	Κⲁ
Ϊουγαιου		Є	Κϛ
Μαρδοκεμπαδου		ΙΒ	ΛΗ
Αρκαιανου		Є	ΜΓ
αβασιλευτου προτου		Β	ΜЄ
Βηλιβου		Γ	ΜΗ
Απρααναδιου		ϛ	ΝΔ
Ρηγεβηλου		ⲁ	ΝЄ
Μεσησσημορδακου		Δ	ΝΘ
αβασιλευτου Β		Η	ΞΖ
Ασαριδινου		ΙΓ	Π
Σαοσδουχινου		Κ	Ρ
Κινιλαδανου		ΚΒ	ΡΚΒ
Ναβοπολλασαρου		Κⲁ	ΡΜΓ
Ναβοκολασαρου		ΜΓ	ΡΠϛ
Ϊλλοαρουδαμου		Β	ΡΠΗ
Νηρικασολασσαρ(ο)υ		Δ	ΡϞΒ
Ναβοναδιου		ΙΖ	ϹΘ
Περσιων βασιλεις			
Κυρου		Θ	ϹΙΗ
Καμβυσου		Η	ϹΚϛ
Δαριου προτου		Λϛ	ϹΞΒ
Ξερξου		Κⲁ	ϹΠΓ
Αρταξερξου προτου	a)	Μⲁ	ΤΚΔ
Δαριου Β		ΙΘ	ΤΜΓ
Αρταξερξου Β		Μϛ	ΤΠΘ
Ωχου		Κⲁ	ΥΙ
Αρωγου		Β	ΥΙΒ
Δαριου Γ		Δ	ΥΙϛ
Αλεξανδρου Μακεδονο(ς)		Η	ΥΚΔ

a) τα κ(α)τ(α) νερονα | και ευκ i. e. τὰ κατὰ Μέτωνα καὶ Εὐκ[τήμονα]. in margine dextro.

L 54ʳ 12 *alterius numeri lit.* Ζ *in rasura esse videtur* 19 *νηρικασολασσαρῡ sic* 32 *μακεδονō sic* *post v.* 32 *loculus unus minio saeptus scriptura vacat*

L 54v

	a) βασιλεῖς		ἔτη	ἐπισυναγόμ(ενα)
※	Φιλιππου του μετα Αλεξανδρ(ου) | τον κτιστην		Ζ	Ζ
	Αλεξανδρος ετερος		ΙΒ	ΙΘ
·)	Πτολεμαιος Λαγοως	b)	Κ	ΛΘ
	Πτολεμαιος Φιλαδελφ(ος)		ΛΗ	ΟΖ
	Ευεργετις Α		ΚЄ	ΡΒ
	Φιλοπατορ		ΙΖ	ΡΙΘ
	Επιφανις		ΚΔ	ΡΜΓ
	Φιλομητορ		ΛЄ	ΡΟΗ
	Ευεργετις Β		ΚΘ	CΖ
	Σωτηρ		ΛϚ	CΜΓ
	Νεος Διωνυσος		ΚΘ	CΟΒ
	Κλεοπατρα γ(ίνε)τ(αι)	c)	ΚΒ	CϤΔ
	Βασιλεις Ρωμαιων			
※ ·)	Αυγουστος	d)	ΜΓ	ΤΛΖ
	Τιβεριος		ΚΒ	ΤΝΘ
	Γαιος Ϊουλιος Κεσαρ		Δ	ΤΞΓ
	Κλαυδιος		ΙΔ	ΤΟΖ
	Νερων		ΙΔ	ΤϤΔ
	Ουεσπασιανος		Ι	ΥΔ
	Τιτος		Γ	ΥΔ
	Δομητιανος		ΙЄ	ΥΙΘ
	Νερουας		Δ	ΥΚ
	Τραιανος		ΙΘ	ΥΛΘ
	Αδριανος		ΚΔ	ΥΞ
	Αιλιος Αντονινος		ΚΓ	ΥΠΓ
Μαρκου Αντο-	Κομοδος		ΛΒ	ΦΙЄ
νηνου και Βηρου.	Σευηρος και Αντων(ινος)		ΚЄ	ΦΜ
	Αντονινος νεος		Δ	ΦΜΔ
	Αλεξανδρος ο Μαμαιας		ΙΓ	ΦΝΖ
	Μαξιμινος		Γ	ΦΞ
	Γορδιανος		Ϛ	ΦΞϚ
	Φιλιππος		Ζ	ΦΟΓ
	Δεκιος		Δ	ΦΟΔ

Μαρκου Αντονινου κ(αι) Βηρου ετη ΙΘ
Βηρου ετη ΙΗ
Αντονινου Καρακαλλ(ου) ετη Ζ

a) Ἔτη βασιλέων τῶν μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως | τελευτὴν κεκάκωται [κςκαντια cod.] δὲ καὶ μετεγράφη ἀσφαλῶς μετὰ τοὺς | ὑπάτους [i. e. f. 64 sq.] in margine superiore.

b) ἐπὶ τοῦτον τὸν Πτολε|μαῖον ἦν Τιμόχαρις [τημο- cod.] in marg. sin.

c) ἀ(πὸ) δ(ὲ) Ναβονοσάρου | ἔτη | ΨΙΗ in marg. dextro.

d) [με]τὰ ε̄ ἔτη Αὐγούστ(ου) | [συν]έβη κυνικ(ὸν) ἐνιαυτ(ὸν) | [ἀπ]αρτισθῆν(αι), ὅς [αρτισθινςὸ cod.] ἐστιν ͵ΔΥΞΔ ἐτῶν [ετος cod.] in marg. sin.

L 54v 2 κτιστιν 4 λαγοως sic 19 νερον sed ω sscr corrector vix recentior 26 αντονινος accentum inposuit et ὁ εὐσεβής adiecit manus saeculi XIV aut XV in. 28 αντωνς 29 Φ[ΜΔ]: Μ in litura ampliore corrector posterior idemque Δ extra loculum addidit in sinistro margine superiore manu s. XV scriptum ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως ἀρχῆς Φιλίππου ἔτη ͵ερπε

Corrige 36 [Κομμόδου ιγ̄] Σεβήρου ἔτη ιη̄ cf. p. 442 sq.

L 55r	βασιλεῖς		ἔτη	ἐπισυναγόμ(ενα)
	Γαλος κ(αι) Βιλλουσιανος		Β	ΦΟϚ
	Ουαλεριος (και) Γαλλινος		ΙЄ	ΦϘΔ
	Κλαυδιος		Δ	ΦϘΒ
	Αυριλιος		Ϛ	ΦϘΗ
	Προβος		Ζ	ΧЄ
	Καρος και Καρινος		Є	ΧΖ
·⨯·	Διοκλητιανου (και) Κωνσταντ(ιου)	a)	ΚΔ	ΧΛΔ
	Κωνσταντινος	c)	ΚЄ	ΧΞ
·)	Κωνσταντινος	b)	ΚΔ	ΧΠΔ
	και οι ϋοι		Δ	ΧΠΖ
	Ϊουλιανος Ελ(λη)ν) Ζ, εις δυσ(ιν) Δ, κ(ατα)		Β	ΧΠϚ
	Βυζά(ντιον)			
	Ϊοβιανος		Δ	ΧΠΖ
	Ουαλεντινιανος		Ϊ	ΧϘΖ
	και Βαλης			
	Ουαλεντος και		Δ	ΨΔ
	Γρατιανος εν Ρωμη			
	Θεοδωσιος ος Σπανος εν Βυζ(αντίω)		ΙϚ	ΨΙΖ
	Αρκαδιος κ(αι) Ονορι(ος) ὑοι αυτ(ου) εν		ΙΔ	ΨΛΔ
	Ρωμη			
	Ονοριος και Θεοδοσι-		ΙΓ	ΨΜΔ
	ος αδελφιδης		..	...
	Θεοδοσιος μικρος		Γ	ΨΜΖ
	Θεοδοσιος και Ουα-			
	λεντιανος εν Ρωμη		ΚϚ	ΨΟΓ
	Ουαλεντιανος			
	και Μαρκιανος εν Βυζαντι(ω)		Δ	ΨΟΖ
	Μαρκιανος		Β	ΨΟΘ
	Λεων μεγας		ΙΗ	ΨϘΖ
	Λεων και Ανθημιος εν Ρωμη			
	Λεων μικρος			
	Ζηνων και ο ϋϊος		ΙΖ	Ω
	Αναστασιος		ΚΖ	ΩΜΔ
	Ϊουστινος		Θ	ΩΝ
	Ϊουστινιανος		ΛΗ	ΩΠΗ
	Ϊουστινος		ΙΓ	ϡΔ
	Τιβεριος ο κ(αι) Κωνσταντ(ι)ν(ος)		Δ	ϡЄ
	Μαυρικιος		ΚΓ	ϡΚЄ
	Φωκας	c)	Η	ϡΛΓ

a) ἐπὶ τού|του ὁ Πά|π[π]ος ἔγρα|ψεν in marg. sin. cf. supra p. 361.

b) ὁ ἐν Κων|σταντι|νουπό|λει [-λη· cod.]. marg. sin.

c) ὅτι ὁ μέγας Κω(νσταντῖνος) ἐβασί-λευσεν | ἐν μὲν Ῥώμῃ ἔτη ιβ. ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει ἔτη [κ]· | τὰ δὲ πάντα αὐτοῦ ἐν τῷ βα(σιλεῦσαι?) ἔτη | λβ. |||||||| ὅλως δὲ ἡ | ζωὴ αὐτοῦ ἔτη ξε m. saec. XI compendiose scriptum. ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐβασίλευσ[εν] | ἐν Ῥώμῃ ἔτη ιβ· ἐν δὲ Κωνσταντινοπόλει ἔτη|κ. m. saec. XV. utrumque scholion in marg. dextro. cf. supra p. 369, 2.

c) ση(μείωσαι) ἀπὸ Φιλίππου | ἕως Αὐγούστου | ἔτη CϘΔ. ἀπὸ | Αὐγούστου ἕ|ως Διοκλητι ανοῦ ἔτη ΤΙΓ. ὁμοῦ ἔτη ΧΖ. | ἀπὸ Διοκλητι|ανοῦ ἕως Λέω[ν]τος καὶ Κωνσ[ταντίνου] | υἱοῦ αὐτοῦ ἰν-δ(ικτίωνος) | ΙΔ ἔτη ΨϘΔ. | ἀπο Φιλίππ(ου) ΔϘΗ. in marg. dextro. versus VII priores atramento refecti. scriptum a. 775/6.

L 55r 1 num. Ϛ ex Δ corr. 6 Є manus I: Β correxit m. posterior atramento fusco 8 ΚЄ ΚΘ nunc legitur, sed ΚΘ adiecit m. fortasse s. XV 10 num. Ζ radebatur 11 κατὰ] $Κ_ς$ cod. 20 numeri temere positi nunc erasi sunt 24 ampliore notatione erasa ουαλεντιανος ita scripsit fort. m. I ut litura relinquatur c. VII litterarum 25 βυζαντι° cod. 26 μαρκιανος in litura paullo ampliore 27 ex pristina scriptura λεων relinquitur, in litura etsi μεγας diductis litteris scribitur (fort. a m. I). restat spatium c. X litterarum 35 κωνσταντν sic

Corrige: 6 Β pro Є 8 ΚΘ pro ΚЄ 10 dele numeros 11 fort. εἰς δύσιν Є 17 ὁ pro ος 19 ΨΜΔ pro ΨΜΔ 20 ἀδελφιδοῦς 30 ΩΙΔ pro Ω. ut in cod. correxit m. s. XV 36 Κ pro ΚΓ

2.

LATERCVLVS
LEONINVS IN MICHAELE I DESINENS.

L f. 64r Ἔτη βασιλέων Περσῶν τ(ῶν) ἕως Ἀλεξάνδρ(ου) κ(αὶ) αὐτ(οῦ)

	Ναβονασαρου	ΪΔ	ΪΔ
	Ναδιου	Β	ΪϚ
	Χινζιρος κ(αι) Πορου	Є	ΚΑ
	Ἰλουλαιου	Є	ΚϚ
	Μαρδοκεμπαδου	ΪΒ	ΛΗ
	Αρκεανου·	Є	ΜΓ
	αβασιλευτου πρωτου	Β	ΜЄ
	Βιλιβου	Γ	ΜΗ
	Απαραναδιου	Ϛ	ΝΔ
	Ρηγεβηλου	Α	ΝЄ
	Μεσησημορδακου	Δ	ΝΘ
	αβασιλευτου Β	Η	ΞΖ
	Ασαριδινου	ΪΓ	Π
	Σαοσδουχινου	Κ	Ρ
	Κινηλαδανου	ΚΒ	ΡΚΒ
	Ναβοπολασαρου	ΚΑ	ΡΜΓ
	Ναβοκολασσαρου	ΜΓ	ΡΠϚ
	Ἰλλοαρουδαμου	Β	ΡΠΗ
	Νηριγασολασσαρου	Δ	ΡϘΒ
	Ναβοναδιου	ΙΖ	ϹΘ
	Περσων βασιλεις: —		
	Κυρου	Θ	ϹΙΗ
	Καμβυσου	Η	ϹΚϚ
	Δαρειου πρωτου	ΛϚ	ϹΞΒ
	Ξερξου	ΚΑ	ϹΠΓ
	Αρταξερξου πρωτ(ου)	ΜΑ	ΤΚΔ
	Δαριου δευτερου	ΙΘ	ΤΜΓ
	Αρταξερξου Β	ΜϚ	ΤΠΘ
	Ωχου	ΚΑ	ΥΪ
	Αρωγου	Β	ΥΙΒ
ἔτη	Δαριου Γ	Δ	ΥΙϚ
ΥΚΔ	Ἀλεξανδρ(ου) Μακεδ(ονος)	η	ΥΚΔ

L 64r v. 1—2 antea omissos manus prima supra laterculum supplevit, eadem v. 3—10 erasis qui antea scripti erant numeris eos substituit qui nunc leguntur 11 μεσησημορακου *sed* Δ *sscr. eadem manus* 32 *numerus* η *contra morem littera minuscula* *infimi duo loculi scriptura vacant*

Ἔτη β(ασιλέων) τ(ῶν) Μακεδόν(ων) μετὰ τ(ὴν) Ἀλεξάνδρ(ου) τοῦ βα(σιλέως) τελευτὴν
L 64ᵛ ἐπισυν[α]γ(όμενα) ἔτη

	Φιλιππου		Ζ	Ζ
	Ἀλεξανδρου		ΙΒ	ΙΘ
	Πτολεμαιο[υ] Λαγου	a)	Κ	ΛΘ
ο Πι	Φιλαδελφου		ΛΗ	ΟΖ
Πτο	Ευεργετου		ΚЄ	ΡΒ
Πτο	Φιλοπατορος		ΙΖ	ΡΙΘ
Πτο	Επιφανους		ΚΔ	ΡΜΓ
Πτο	Φιλομητορος		ΛЄ	ΡΟΗ
Πτο	Ευεργετου Β	b)	ΚΘ	CΖ
Πτο	Σωτηρος		ΛϚ	CΜΓ
Πτο	Διονυσου νεου		ΚΘ	CΟΒ
	Κλεοπατρας		ΚΒ	CϘΔ
	Ρωμαιων: —	c)	..	...
	Αυγουστου		ΜΓ	ΤΛΖ
	Τιβεριου	d)	ΚΒ	ΤΝΘ
	Γαϊου		Δ	ΤΞΓ
	Κλαυδιου		ΙΔ	ΤΟΖ
	Νερονος		ΙΔ	ΤϘΔ
	Ουεσπασϊανου		Ϊ	ΥΔ
	Τιτου		Γ	ΥΔ
	Δομϊτιανου		ΙЄ	ΥΙΘ
	Νερουα		Δ	ΥΚ
	Τραϊανου		ΙΘ	ΥΛΘ
	Αδριανου		ΚΔ	ΥΞ
	Ελλιου Αντονινου	e)	ΚΓ	ΥΠΓ
	Μαρκ(ου) Αντονιν(ου) κ(αι) Βηρου		ΙΘ	ΦΒ
	Κομμοδου		ΙΓ	ΦΙЄ
	Σεβηρου		ΙΗ	ΦΛΓ
	Αντονινου Καρακαλου	f)	Ζ	ΦΜ
	Αντονινου αλλου		Δ	ΦΜΔ
	Αλεξανδρο[υ] του Μαμαιας		ΙΓ	ΦΝΖ
	Μαξιμινου		Γ	ΦΞ
	Γορδιανου		Ϛ	ΦΞϚ
	Φιλιππου		Ζ	ΦΟΓ
	Δεκιου	...	Δ	ΦΟΔ
	Γαλλου κ(αι) Βολλουσιανου		Β	ΦΟϚ

a) οὗτοι Αἰγύπτου (αι̅ γ̅ cod.) ἐκράτουν. L in marg. sinistro, ut omnia huius paginae scholia

b) [ἐπὶ] τούτου ἦν | Ἵππαρχος. L

c) ρωμαιω in marg. iterat L

d) ἐκ τοῦ κ̅ ἔτους ἀρχὴ | τῆς περιόδου L cf. p. 452 b

e) ἐπὶ τούτου τὸν κα[ν]όνα (κανωνα cod.) ἔγραψεν | Πτολεμαῖος (πτωλεμαιως cod.) L

f) (pertinet scholion non ad Caracallam sed ad Augustum) ἴσθι ὅτι διὰ τούτου Γάιος | [π]αραλέλειπται (-πτε cod.) καὶ Αὐ[γούστου] ἀντὶ $\overline{\text{NϚ}}$ ἐνιαυτῶν | $\overline{\text{ΜΓ}}$ (nil nisi ΙΓ reliquum) ἀνέγραψα, ἐπειδὴ (επιδι cod.) | [β]ασιλευούσης (-σις cod.) Κλεοπά[τ]ρας κ(αὶ) Γάιος κ(αὶ) Αὔγουσ|[τος] πλείον(ας) ἐβασίλ(ευσαν) χρόνους. L

L 64ᵛ ἐπισυνγ̊ (sic) ετη non quo pertinent, supra loculos numerorum, sed neglegenter infra titulum scribuntur   v. 1—2 supra laterculum manus prima scripsit eademque nominibus Ptolemaeorum πτ̊ extra laterculum adposuit   3 πτολεμαιολαγου   13 annos Augusti cum falso h. l. adscripsisset librarius errorem continuavit usque ad v. 28, hinc in numeris v. 14—28 liturae multae, quas singillatim non adnoto   30—36 nomina pleraque in rasura leguntur ut 30 αντονινου 31 αλεξανδροτουμαμα- 32 μαξι- 33 γορδι- 34 φιλιππ- 36 γαλλου. sed v. 35 quae erasa sunt nomina ultra versum usque in interstitium porrigebantur   schol. b επι numquam in codice scriptum fuit, igitur iam in archetypo evanuerat

De v. 18 cf. supra p. 440   de v. 23 cf. p. 442   de v. 26—29 cf. p. 439 sq. 442 sq.   de v. 34—36 cf. p. 443

*L f. 65*ʳ

Ουαλεριανου κ(αι) Γαλλιν(ου)		ΙЄ	ΦϤΔ
Κλαυδιο[υ]		Δ	ΦϤΒ
Αυριλλιανου		Ϛ	ΦϤΗ
Προβου		Ζ	ΧЄ
Καρου κ(αι) Καρινου		Β	ΧΖ
Διοκλιτιανου		Κ	ΧΚΖ
Κωνσταντιου		Δ	ΧΛΔ
Κωνσταντινου	*a)*	ΚΘ	ΧΞ
Κωνσταντιου		ΚΔ	ΧΠΔ
Ϊουλιανου		Β	ΧΠϚ
Ϊοβιανου		Δ	ΧΠΖ
Ουαλεντος		Δ	ΨΔ
Ουαλεντινιανου		Ϊ	ΧϤΖ
Θεοδωσιου		ΪϚ	ΨΙΖ
Αρκαδιου		ΙΔ	ΨΛΔ
Θεοδωσιου ναιου		ΜΒ	ΨΟΓ
Μαρκϊανου		Ϛ	ΨΟΘ
Λεοντος		ΪΗ	ΨϤΖ
Ζινονος		ΪΖ	ΩΙΔ
Αναστασιου		ΚΖ	ΩΜΔ
Ϊουστινου		Θ	ΩΝ
Ϊουστινιανου	*b)*	ΛΗ	ΩΠΗ
Ιουστινου		ΙΓ	ϡΔ
Τιβεριου τ(ου) (καὶ) Κωνσταντ(ινου)		Δ	ϡЄ
Μαυρικιου Φωκα		Κ	ϡΚЄ
Φωκα		Η	ϡΛΓ
Ηρακλειου		Λ	ϡΞΓ
Κωνσταντ(ινου) τ(ου) εις τὶν δυσιν κ(αι) Ηρακλι(ου)		Δ	ϡΞΔ
Κωνσταντινου		ΚΖ	ϡϤΔ
Κωνσταντινου		ΪΖ	͵ΔΗ
Ϊουστινιανο[υ] το α		Ϊ	͵ΔΪΗ
Λεοντος		Γ	͵ΔΚΔ
Τιβεριου		Ζ	͵ΔΚΗ
Ϊουστινιαν(ου) το Β̄		Ϛ	͵ΔΛΔ

a) ἀπὸ τ(οῦ) ῑς̄ ἔτους Κωνστανι(ίνου) τ(οῦ) μεγάλ(ου) μέχρι τ(ῆς) ἐνιστα(μένης) ε̄ ἰνδ(ικτίωνος) καὶ αὐτ(ῆς) ἔτ(ους) ἀπὸ κτίσ(εως) κόσμου ͵ςτκ | συνάγεται (-γετε *cod.*) ἔτη ΥΠΘ. εἰ θέλ(ε)ις οὖν εὑρ(εῖν) τὴν ἐπάκτην ἑκάστ(ου) χρ(όνου), ταῦτα τὰ ΥΠΘ ἔτη | μέριζε παρὰ τ(ῶν) [*l.* τὸν] ῑθ· καταλιμπάνονται ῑδ· ταῦτα πα(ρὰ) τ(ῶν) [*l.* τὸν] ῑα πολυπλ(ασίασον) [πολλοιπλ *cod.*]· γ(ίνε)τ(αι) ρνδ· | ἄφ(ελε) τριακοντάδ(ας) ε̄, λοιπ(ὰ) δ· ἅτινα [ατιν(ας) *cod.*] λέγομ(εν) εἶναι [ειvε *cod.*] τ(ῆς) ε̄ ἐπιν(εμήσεως) ἐπάκτ(ας). εἰ δ(ὲ) τ(οῦ) ἑξῆς [εξις *cod.*] ἐνι|αυτ(οῦ) ζητ(εῖς) τ(ὴν) ἐπάκτ(ην), πρόσθ(ες) ταῖς [τες *cod.*] προκειμ(έναις) [προκιμμ *cod.*] δ̄ ἑτέρας ῑα καὶ εὑρήσεις [ευρισις *cod.*] τὴν [τιν *L*] ς̄ ἴνδικτον | ἔχουσαν ἐπάκτ(ας) ῑε (καὶ) τὴν Ζ̄ Ζ̄ καὶ τὴν Η̄ [την Ζ̄ ς̀ την Η̄ Ζ̄ ς̀ *corrupte cod.*] ἑξ(ῆς) ῙΗ. *L in inferiore margine. scriptum a. 812*

b) ἀπὸ τ(ῆς) Χ(ριστο)ῦ ἀναλήψε(ως) [αναλιψι *cod.*], | ἥτ(ις) γέγον(εν) ῑθ ἔτ(ει) Τ[ι]|βερί(ου), πεπλήρωται [πεπληροτε *cod.*] τῶν) [ϥλβ] | ἐτῶν περίοδ(ος] τῶ [ῖ *cod.*] ΛΗ [ἔτει] Ἰουστινιαν(οῦ) ἄρχον[τος], | δῆλ(ον) [διλο *cod.*] ὅτι ἐκ τ(οῦ) κ̄ ἔτ(ους) Τι[βε]|ρί(ου) οὐ κατὰ συνέχειαν [συνεχεα *cod.*] ἀλλ' ἰδί(ως) [*relinquitur c. IX litteris spatium*].

ἀρ(χὴ) τῆς [αρτις *cod.*] ῑβ περιόδ(ου) ἀ(πὸ) | Є̄ ἔτ(ους) [Δ ΘЄΤ *cod.*] Κωσταντί(ου) τ(οῦ) | ἄνου τ(οῦ) υἱοῦ τ(οῦ) με[γά]|λ(ου) Κωνσταντίν[ου]. *L mg. dextro.*

De his scholiis cf. p. 446.

L 65ʳ 1 *ουαλεριvου sed paenultimae superscripsit α manus I* 2 *κλαυδιο sic* 7 *et* 8 *utrubique κωνσταντιϋου i. e. ν deleta* 12 *annis imperii* Δ *manus posterior* Ϊ *praeposuit (ut* Ι *pro* Δ *corrigeretur) eademque v.* 13 *numeros utrosque Valentiniani corrigere studebat* 28 *ηρακλῖ in interstitio scribitur* 31 *ϊουστινιανο* ῑ 34 *ϊουστινιαν* ῑ

Corrige v. 12 *et* 13 *traiciendo cf. p.* 444, 1 25 *dele* Φωκα

*L 65*ᵛ

	Φιλιππικου		Β	͵ΔΛϚ
	Αναστασιου		Β	͵ΔΛΗ
	Θεοδωσιου		Δ	͵ΔΛΘ
	Λεοντος		ΚΕ	͵ΔΞΔ
5	*Κωνσταντινου*		ΛΔ	͵ΔϘΗ
	Λεοντ(ος) (καὶ) Κωνσταντ(ινου)	*b)*	Ε	͵ΔΡΓ
	Κωνσταντινου (καὶ) Ειρινης		Ϊ	͵ΔΡΙΓ
	Κωνσταντινου	*a)*	Ζ	͵ΔΡΚ
	Ειρινης		Ε	͵ΔΡΚΕ
10	*Νηκιφορου συν τ(ω) υιω*		Θ	͵ΔΡΛΔ
	Μηχαηλ συν το ϋω		Β	͵ΔΡΛϚ
	Λεων		ζ	͵αρμγ
	Μιχαηλ		η	͵αρνα
	Θεοφιλος		ιβ	͵αρξγ
15	*Θεοδωρα συ(ν) τω υιω*		ιγ	͵αροϛ
	Μιχαηλ μον(ος)		ιβ	͵αρπη
	Μιχαηλ (και) Βασιλ(ειος)		δ	͵αρϙβ
	Βασιλ(ειος) με(τα) Λεοντ(ος) κ(αι) Αλεξανδ(ρου)		ιθ	͵ασια
	Λεω(ν) και Αλεξανδ(ρος) υοὶ Βασιλ(ειου)		κϛ	͵ασλζ
20	*Αλεξανδ(ρος) μετα Κωνσταν-τ(ινου)*		α	͵ασλη
	Κωνσταντ(ινος) υ(ο)ς Λεοντ(ος) συν τη μ(η)τ(ρ)ι		*	͵ασ . .
	[Ρωμα]νος μ(ε)τ(α) Κοστιαντινου			
23	*Στ[εφα]νο(ς) κ(αι) Κ[ωνστα]ν-τ(ινος) υ[οι Ρ]ομαν(ου)*			

a) [ἀ]π[ὸ] Φιλίππ(ου) ἕως αὐτ(ῆς) ϛ ἰνδ(ικτίωνος) ͵αρκα· ἄφ(ελε) [*sic M*: αφ͵ *cum o supra posito L*] ἀπὸ Κων(σταν)τ(ίνου) [Ε: *numerus euanauit in L*: ϛ *M*] ἔτους χμε· γ(ίνον)τ(αι) ἔτη [*sic M* ετ *L*] ΥΝϚ [*immo* ΥΟϚ]. *L marg. sin. scriptum a.* 788. *supra scholion m. vetus conpendiose scripsit* ἰνδ. Ε καὶ αὐτῆς

b) ἀπὸ Φιλίππ(ου) ἕως Λέ[ον]τ(ος) κ(αὶ) Κων(σταν)τ(ίνου) τ(ῶν) νέω(ν) [ἰνδ. *M, euanuit in L*] Γ ἔτη ͵αργ. ἀπὸ | τ(οῦ) Ε ἔτ(ους) Αὐγούστ(ου) ωδ [ἰνδ. δ *M!*]. ἀπὸ Διοκλη[τιαν]οῦ ΥϞϚ *L marg. sin. scriptum a.* 780. *diversa scriptura statim subicitur prope u.* 21 *numerus* ϙια (*fort. a. Diocl.* = 795 *p. Chr.*)

in inferiore mg. scholion maius non bene traditum legitur de anomalia solis et lunae. quod quoniam alienum est a chronographia et nota temporis caret, omisi.

*L 65*ᵛ 6 *post* κωσταν̄ *vox X fere litterarum primum superne expuncta dein erasa est* 8 *litteras* κωνστ *m. I in litura scripsit* 9 ειρινης *in rasura circiter VII litteris ampliore manus I* 10 νηκιφορου συν *v in rasura manus I* 12—21 *subiecit continuator prior saec. X cf. p.* 363 *et* 445, *v.* 22 *et* 23 *paulo post additi tantum non euanuerunt reliqui quinque loculi scriptura vacant*

LATERCVLVS ACEPHALVS AD LEONEM VI DEDVCTVS.

† ἀπο ΝΑΒΟΝΑϹΆΡΟΥ ΜΈΧΡΙ ΤΗ͂Ϲ ἈΛΕΞΆΝΔΡΟΥ ΤΕΛΕΥΤ(ῆς)

F 39r ἜΤΗ ΥΚΔ.

ἔτη βασιλέων	ἔτη	ἐπισυναγωγή
Φίλιππος ὁ μετα Ἀλέξανδρον τὸν κτίστιν·	Ζ	Ζ
Ἀλεξανδρος ἄλλος	ΙΒ	ΙΘ
Πτολεμαιος ὁ Λάγου·	Κ	ΛΘ
Φιλάδελφος·	ΛΗ	ΟΖ
Εὐεργέτης· ᾱ·	ΚЄ	ΡΒ
Φιλοπάτωρ·	ΙΖ	ΡΙΘ
Ἐπιφανής·	ΚΔ	ΡΜΓ
Φιλομήτωρ·	ΛЄ	ΡΟΗ
Ἐυεργέτης β̄·	ΚΘ	ϹΖ
Σωτήρ·	Λϛ	ϹΜΓ
Νεος Διόνυσος·	ΚΘ	ϹΟΒ
Κλεοπατρα	ΚΒ	ϹϘΔ
† Ῥωμαίων		
Ἄυγουστος·	ΜΓ	ΤΛΖ
Τιβέριος·	ΚΒ	ΤΝΘ
Γαΐος·	Δ	ΤΞΓ
Κλαυδΐος·	ΙΔ	ΤΟΖ
Νέρων·	ΙΔ	ΤϘΑ
Ὀυεσπασιανός·	Ι	ΥΑ
Τίτος·	Γ	ΥΔ
Δομετιανος·	ΙЄ	ΥΙΘ
Νερόυας·	Α	ΥΚ
Τραΐανος·	ΙΘ	ΥΛΘ
Ἀδριανος·	ΚΑ	ΥΞ
Ἀιλιος Ἀντονινος·	ΚΓ	ΥΠΓ
Μάρκος καὶ Κόμοδος·	ΛΒ	ΦΙЄ
Ϲευήρος και Ἀντονιν(ος)·	ΚЄ	ΦΜ
Ἀυριλλιανὸς Ἀντωνιν(ος)·	Δ	ΦΜΔ
Ἀλεξανδρος·	ΙΓ	ΦΝΖ
Μαξιμίνος·	Γ	ΦΞ
Γορδιανος·	ϛ	ΦΞϛ
Φίλιππος πατηρ κ(αι) ὑιός·	ϛ	ΦΟΒ
Δέκιος κ(αι) ὑιὸς Δεκίου·	Α	ΦΟΓ
Γάλλος κ(αι) Βολουσιανός·	Γ	ΦΟϛ
Ὀυαλλεριανὸς κ(αι) Γαλλιΐν(ος)	ΙЄ	ΦϘΑ
Κλαυδιος·	Α	ΦϘΒ
Ἀυριλλιανός·	ϛ	ΦϘΗ
Πρόβος·	Ζ	ΧЄ
Κάρος καὶ Καρινος·	Β	ΧΖ
∴ Διοκλιτιανὸς κ(αι) Μαξιμ(ιανος)	Κ	ΧΚΖ
Κωνστας	Δ	ΧΛΑ
Κωνσταντιν(ος) ὁ ᾱ βασι(λεὺς) τ(ων) Χρ(ιστιανων)	ΚΘ	ΧΞ
Κωνσταντιος	ΚΔ	ΧΠΔ
Ἴουλιανος ὁ παραβατ(ης)	Β	ΧΠϛ
Ἴοβιανοῦ	Α	ΧΠΖ
Ουαλεντινιανοῦ	Ι	ΧϘΖ
Ὀυαλεντος	Δ	ΨΑ
Θεοδοσίου	Ιϛ	ΨΙΖ
Ἀρκαδίου	ΙΔ	ΨΛΑ
Θεοδοσιου νέου	ΜΒ	ΨΟΓ
Μαρκιανοῦ	ϛ	ΨΟΘ
Λεοντος	ΙΗ	ΨϘΖ
Ζήνωνος	ΙΖ	ΩΙΔ
Αναστασίου	ΚΖ	ΩΜΑ
Ἴουστίνου	Θ	ΩΝ
Ἴουστινιανοῦ	ΛΗ	ΩΠΗ
Ἴουστίνου νέου	ΙΓ	ϠΑ
Τιβεριου του κ(αι) Κωνστ(αντινου)	Δ	ϠЄ
Μαυρικίου	Κ	ϠΚЄ
Φωκα τυράννου	Η	ϠΛΓ
Ηρακλειου	Λ	ϠΞΓ
Κωνσταντινου κ(αι) Ηρακλ(είου)	Α	ϠΞΔ
Κωνσταντινου	ΚΖ	ϠϘΑ
Κωνσταντινου	ΙΖ	͵ΑΗ
Ἴουστινιανοῦ	Ι	͵ΑΙΗ
Λεοντος	Γ	͵ΑΚΑ
Τιβερίου τ(ου) κ(αι) Αψιμάρου	Ζ	͵ΑΚΗ

F 39r in inscriptionibus utriusque paginae ἐπισυναγογη *codex* b1 βο||λουσιανόσ· *erasa υ vocali* 23 ΩΠΗ *ut litterae* Η *linea media euanuerit* 26 μαυρικίου *litterae* ι *alterius euanidae uestigium cum accentu seruatur*

F 39[v]

ἔτη βασιλέων	ἔτη	ἐπισυναγωγή
Ἰουστινιανοῦ Β	Ϛ	͵ΑΛΔ
Φιλιππικοῦ	Β	͵ΑΛϚ
Ἀναστασιου τ(ου) κ(αι) Ἀρτεμι(ου)	Β	͵ΑΛΗ
Θεοδοσιου	Α	͵ΑΛΘ
Λεοντος	ΚΕ	͵ΑΞΔ
Κωνσταντινου	ΛΔ	͵ΑϞΗ
Λεοντος κ(αι) Κωνσταντιν(ου)	Ε	͵ΑΡΓ
Κωνσταντιν(ου) καὶ Εἰρην(ης)	Ι	͵ΑΡΙΓ
Κωνσταντινου	Ζ	͵ΑΡΚ
Εἰρήνης	Ε	͵ΑΡΚΕ
Νικηφορου κ(αι) Σταυρακι(ου)	Θ	͵ΑΡΛΔ
Μιχαηλ	Β	͵ΑΡΛϚ
Λεων ὁ Ἀρμεν(ιος)	Ζ	͵ΑΡΜΓ
Μιχαηλ ὁ δυσγλωσσος	Θ	͵ΑΡΝΒ
Θεοφιλος	ΙΓ	͵ΑΡΞΕ
Μιχαηλ συν τῇ μ(η)τ(ρ)ι αυτ(ου)	ΙΔ	͵ΑΡΟΘ
Μιχαὴλ μόνος	ΙΒ	͵ΑΡϞΑ
Βασιλειος	ΙΘ	͵ΑϹΙ
Λεων	ΚΕ	͵ασλε
ἀλέξανδρος	Α	͵ασλϛ
κωνσταντιν(ος)	ΝΕ	͵ασϙα
ῥωμανὸς	ΚΖ	͵ατιη
ρωμαν(ος) ἄλλ(ος)	Γ	͵ατκα
νικηφορ(ος) ο φωκ(ας)	Ϛ	͵ατκζ
ιω(αννης) ο τιμισκ(ης)	Ϛ	͵ατλγ
βασίλειος	ΝΒ	͵ατπε

ἔτη βασιλέων	ἔτη	ἐπισυναγωγή
ῥωμαν(ος) ὁ ἀρ(γυρους)	Ε	͵ατϙ
μιχ(αη)λ ὁ παφλαγω(ν)	Η	͵ατϙη
μιχ(αη)λ ο καλαφάτ(ης)	μ(ηνας) ε	͵ατϙη μη(νας) ε
Κων(σταν)τ(ινος) ὁ μονομαχ(ος)	ΙΒ μ. ζ	͵αυια
η κυ(ρία) θεοδώρα	μη. ζ	͵αυια μη. ζ
ὁ γέρων	α	͵αυια μη. ζ
ὁ κομνηνός	β μη. γ	͵αυια μη. ι
ὁ δούκας	ζ. μ. ξ	͵αυιθ μη. δ
ἡ κυ(ρία) εὐδοκία	μη. ζ	͵αυιθ μη. ια
ὁ διογένης	γ. μη. ι	͵αυκγ μη. ζ
ὁ κυ(ρις) μιχ(αη)λ	ε. μη. ζ	͵αυκθ μη. β
ὁ βοτανειάτης	Γ	͵αυλβ μη. β
ὁ κυ(ρις) ἀλέξιος ὁ κομνην(ός)	λζ μη. δ	
ἰωάννης ὁ κομνηνὸς·	κδ μ. η	
μανουὴλ ὁ κομνηνὸς·	λζ μ. θ	
ἀλέξιος ὁ κομνηνὸς·	Γ	
ἀνδρόνικος ὁ κομνηνὸς·	β	
ἰσαάκιος ὁ ἄγγελος	Θ μ. ζ	
ἀλέξιος ὁ ἄγγελος		
ἀλέξιος ὁ ἄγγελος	μη. ξ	
ἀλέξιος ὁ δούκας	μη. β	
θεόδωρος ὁ λάσκαρις	ΙΒ	
ἰωάννης δούκας ὁ βατάτζης	λγ	
θεόδωρος λάσκαρις ὁ βατάτζη(ς)	Γ μη. ξ	
μιχαὴλ ὁ παλαιολόγος·	κδ	
ἀνδρόνικος ὁ παλαιολόγος·		
ἀνδρόνικος ὁ παλαιολόγος·		
ἰωάννης ὁ παλαιολόγος·		
μανουὴλ ὁ παλαιολόγος·		
ἰωάννης ὁ παλαιολόγος·		
κωνσταντίνος ὁ παλαιολόγ(ος)		

de hac pagina cf. supra p. 364 sq.

F 39[v] [a]20—[b]4 *addidit continuator I adscriptis imperiorum tantum annis, quos etiam* [a]19 *Leoni dedit cf. p.* 365 *et* 445 [b]5—13 *simulque summae annorum v.* [a]19—[b]12 *adscriptae continuatoris II sunt* [b]14—[b]30 *simulque numeri v.* [b]13 *continuatori III debentur,* [b]31 *quarto* [b]27—31 *sub nominibus supra relatis vestigia scripturae antiquioris apparent,* 28 *et* 29 *nomina nigrescente atramento nunc restituta sunt. in ectypo photographo dispicio v.* 28 ἀνδρόνικος ὁ παλαιολόγος *idemque v.* 29, *v.* 31 μανουὴλ ὁ παλαιολόγος *primitus scriptum, igitur v.* 28—31 *olim eadem scripta fuerunt quae nunc v.* 26—29 *leguntur.*

Corrige [a]1 Ἰουστινιανοῦ ⟨τὸ⟩ β̄ *de numeris inde a v.* [a]21 *vitiosis cf. p.* 145 *sq.*

LATERCVLVS REGVM VVANDALORVM ET ALANORVM.

Laterculi regum Wandalorum et Alanorum, quem edimus, accepimus recensiones duas. pleniorem et meliorem ad nos propagavit

R 1. Augiensis liber scriptus saec. VIII is, de quo egimus ad Prosperum vol. 1 p. 362 ipse deperditus, sed extant ex eo descripti:

Rp 2. Parisinus 4860 saec. X (l. c. p. 363). ad hunc librum laterculus editus est inter opera Prosperi publicata Parisiis a. 1711 p. 756.

Rv 3. Augustanus saec. XV (l. c. p. 365). ad hunc librum laterculum edidit Canisius a. 1601 in lectionum antiquarum vol. 1 p. 161.

Breviorem formam exhibent libri hi:

M 4. Matritensis univ. 134 saec. XIII, de quo ad Victorem vol. 2 p. 167 diximus. compilationi ei volumini insertae f. 42′—47, quam ad Prosperum vol. 1 p. 493 seq. enarravimus, attributae in codice Isidoro, vere formatae in Africa anno p. Chr. 523, adhaeret is de quo agitur laterculus. quae praecedunt Prosperiana adiectis Africanis quibusdam, item computus edita sunt vol. 1 p. 495—497; repetivimus inde hoc loco quae epitomator Africanus Prosperianis inseruit de suo.

O 5. Osmensis 'non valde vetus', de quo ad Hydatium vol. 2 p. 8 exposuimus, secundum Perezium laterculum eundem habuit 'ad finem chronici d. Isidori', scilicet chronicorum eorundem, quae praecedunt in Matritensi. archetypi deperditi exemplum Perezianum Segobrigense edidit Villanueva *viage* 3, 306 (cf. p. 203). computus quoque verba prima postremaque ita habet, ut ea vol. 1 p. 497 ex Matritensi rettulimus, nisi quod *trannamundi* editur pro *trasamundi* et *ingresso* pro *ingressum*.

Affinia sunt additamenta Africana adiecta ad Prosperi editionem primam spectantia ad a. 446—455 edita vol. 1 p. 486. 487 secundum apographa codicis deperditi Alcobaciensis Matritense univ. n. 134 f. 15′—18′ et Limogiense. imprimis Africanam originem declarat adnotatio *rex Vandalorum et Alanorum Geisericus regnat post mortem Valentiniani imperatoris ann. XXI;* notabilis est plena regis intitulatio rediens in edicto Hunerici apud Victorem Vitensem 2, 39 et 3, 3 et in inscriptione paterae argenteae (edidi eam *Neues Archiv* 8, 353) † *Geilamir Vandalorum et Alanorum*[1]) *rex* †.

Codex Florentinus Magliabecchianus XXII, 19, antea Caroli Thomae Strozzi, saec. XV in fine laterculos habet pontificum Romanorum, imperatorum (finit in Michaele Alexi Comneno 1080—1117), regum Vandalorum, Ostrogothorum, Visigothorum, Normannorum, Langobardorum ex rerum gestarum libris consarcinatos et propterea a nobis praetermissos.

[1]) Errore typographico ibi est *Alanhorum*.

Anni cum apud Vandalos non more Romano per consules enuntientur, sed secundum reges, quaeritur, a quo die annum hi numerent. et Gensericum quidem regni fundatorem constat annos numerasse a die captae Carthaginis Oct. 18. Hunerici annus primus utrum spatium significet a die post obitum Geiserici a. 477 Ian. 26 ad eundem diem anni sequentis an ab eodem die ad a. 477 Oct. 18 et sic deinceps, ambigi potest: mihi cur secunda ratio magis probetur, exposui in eph. nostra *Neues Archiv* vol. 16 p. 62. causa nulla reperitur, cur sequentes reges aliter annos numerarint atque fecit princeps eorum et laterculi posterioris auctor cum scribere se dicat eo anno quo Thrasamundus diem obierit ab ingressu Carthaginis LXXXIIII, diserte enuntiat latere aeram eam pariter atque fit in Aegypto et alibi sub nominibus regum, annos computari a fixo exordio.

Augiensis:

2 Post consulatum Theodosii et Festi Geisericus Wandalorum rex Carthaginem ingressus est die XIIII kal. Nov.

3 qui regnavit eandem Africa civitatem ann. XXXVII m. III d. VI.

4 post hunc regnavit Hunerix filius eius ann. VII m. X d. XXVIII.

5 qui in fine anni VII regni sui catholicae ecclesiae persecutionem fecit omnesque ecclesias clausit et cunctos domini catholicos sacerdotes cum Eugenio Carthaginensi episcopo exilio relegavit.

6 qui dei iudicio scatens vermibus vitam finivit.

7 post eum regnavit Guntamundus Gentunis eiusdem Hunerici regis fratris filius ann. XI m. VIIII d. XI.

Hispani:

1 [Theodosio XV et Valentiniano IIII cos pax facta cum Vandalis data eis ad habitandum Africae portione] per Trigetium in loco Hippone III idus Febr. 433

2 [Theodosio XVII et Festo cos.] Geisericus tribus annis Hippone regio exemptis Carthaginem occupat sub die XIIII k. Nov. 439

3 Geisericus reg. in Africa ann. XXXVII m. II.

4 Hugnericus filius eius reg. Carthagine ann. VII m. X.

7 Guntamundus nepos ex filio Geiserici Gentune reg. Carthagine ann. XI m. VIII.

RR^pR^v

3, 1 eaudem africam ciuitatem R^v, in eadem africa ciuitate R^p 4, 2 xxuiii] R^p, xuiii R^v 7, 2 regis *om.* R^p filium R^v

MO (c. 1 ex O non refertur: praeterea c. 1 refertur similiter in auctario Africano Prosperianorum vol. 1 p. 486. 487).

1 *Prosper ad a. 435 cum scribat:* pax facta cum Wandalis data eis ad habitandum Africae portione, *codex noster M (in O quid fuerit, ignoratur) sic haec auxit:* par *(sic)* cum uuandalis facta data eis ad habitandum per trigetium ipponie regie; *eadem fere ex auctario Prosperi Africano rettulimus vol. 1 p. 486, ubi errore diximus in Alcobaciensi secundum Pontacum fuisse* V id. febr.; *habent sic apographa, Pontacus dedit* V kal. *simili libro usus Paulus diaconus 13, 11 sic haec refert:* data per Trigetium ad habitandum Wandalis Africae portione pax cum eisdem . . . facta est 2 *pro Prosperianis, quae sunt haec:* Gisiricus, de cuius amicitia nihil metuebatur *haec substituunt MO* (gersericus *M*, geysericus *O* — ypone *M*, ippone *O*); *sequuntur Prosperiana* omnesque opes eius *cet.: auctarium Prosperi Africanum non habet nisi diem Carthaginis captae* 3, 1 geysericus *O* regn. *O*, rege *M*: *hic et postea perpetuo posui* reg. *nec rettuli in eo vocabulo codicum varium lectionem* xxxuii] *O*, xxuii *M* 4, 1 hugneribus *M* 7, 1 gunthamundus *O* 2 geyserici *O* gentune] *O*, gentime *M*

Augiensis:

8 qui tertio anno regni sui coemeterium sancti martyris Agilei apud Carthaginem catholicis dare praecepit Eugenio Carthaginensi episcopo iam de exilio revocato.

9 Decimo autem anno regni sui ecclesias catholicorum aperuit et omnes dei sacerdotes petente Eugenio Carthaginense episcopo de exilio revocavit.

10 quae ecclesiae fuerunt clausae ann. X m. VI d. V, hoc est ab octavo anno Hunerici, id est ex die VII id. Febr., usque in decimum annum regis Guntamundi in diem IIII id. Aug.: in quo completi sunt dicti anni X m. VI d. V.

11 qui memoratus Guntamundus rex postmodum vixit ann. II m. I.

12 post quem regnavit Trasamundus Gentunis filius ann. XXVI m. VIII d. IIII.

13 ab exordio ergo imperii aviti usque ad ann. XXVII Trasamundi . . . . XVIII.

14 a XIIII autem anno imperii et morte Valentis usque in annum XXVII Trasamundi anni sunt CXVIII.

15 post quem regnavit Hiltirix filius Hunerici ann. VIII d. VIII.

16 qui in exordio regni sui Bonifatium episcopum apud Carthaginem in ecclesia sancti Agilei ordinari praecepit et omnibus catholicis libertatem restituit.

17 quo regnante adsumpta tyrannide Geilamer regnum eius invadit, in quo fecit ann. III m. III.

18 qui tanta homicidia scelestus commisit, ut nec suis parentibus parceret.

Hispani:

12 Trasamundus frater Guntamundi reg. apud Carthaginem ann. XXVI m. VIIII.

13 ac sic agitur hodie LXXXIIII annus ab ingressu Carthaginis.

15 dehinc Hildirix Hugnerici filius, Geiserici nepos reg. Carthagine ann. VII d. XIIII.

16 Gheilamir tyrannide adsumpta Hilderico regno pulso eiusque origine truncata dominatus est Afris ann. III m. III.

19 Ingressus est Belisarius magister militiae cum exercitu Orientis Cartagine sub die XVIII kal. Oct., Gheilamir in fugam verso, postea capto.

R Rp Rv

8, 1 cymiterium *R* 3 praecipit *Rv* 3/4 carthaginensis *Rp* 9, 3 carthaginensi *Rv* 10, 1 ann. x] ann. xi *Rv* 2,3 henerici *Rp* 4/5 in diem] in die *Rp* 13, 2 xxuii] xxui *Rp* *ante* xuiii *quaedam exciderunt* 14, 2 xxuii] xxui *Rp* 15, 1 hildrix *Rv* 16, 1 bonefacium *R* 4 libertate *Rp* 18, 2 suis *om.* *Rp*

MO

12, 1 transamundus *O* gunthamundi *O* 2 carthagine *O* xi] *O*, xl *M* 13, 1 lxxxiiii] *scripsi*, dccciiii *OM* 15, 1 deinde *M* hildrix *M* hucuerici *M* geyscrici *O* 2 nepos] atque nepos *OM* 16, 1 ghegilamir *O* 2 regno] a regno *O* pulfo *M* 19, 1 bellisarius *O*, belisaricus *M* 2 cartaginem *M* 3 gheilamer *M*, geylamer *O* xuiii] *M*, xuiiii *O*

Augiensis:

20 Fiunt ergo ab exordio Geiserici regis usque ad exilium Wandalorum anni XCIII m. X d. XI.

21 ab interitu ergo Valentis, quod erat in XIIII anno regni eius, usque ad supra dictum tempus anni CLIIII.

22 collecta ergo omnium summa annorum ab Adam usque ad Wandalorum perditionem fiunt anni VDCCXXXIII.

RR^{p}*R*^{v}

20, 1 geisirici *R*^{p} 3 xciii] *scr.* XCIIII: *a die a. 439 Oct. 19 ad 534 Sept. 24 numerantur anni XCIV m. XI d. VI. stetisse regnum Vandalorum annos XCV aiunt Iustinianus cod. 1, 27, 1 (ubi sic restituendum esse monui neues Archiv 5, 79) et Procopius Vand. 2, 2. a. XCVI ponunt Paulus hist. Lang. 1, 25 et hist. Rom. 16, 14, Marcellinus comes ad h. a., Beda ad h. a., a. XCII Marius Aventicensis* 21, 1 quod erat *om. R*^{v} 22, 1 omnis *R*^{v}

LATERCVLVS REGVM VISIGOTHORVM
LEGVM CORPORI PRAEMISSVS.

Ad exemplum laterculi imperatorum eorum, quorum constitutiones in codicem Theodosianum receptae sunt, adiecti teste codice Taurinensi corpori legum Theodosiano (v. p. 412), similem habet corpus legum, quas emiserunt reges Wisigothi. primae eius corporis editioni eiusmodi laterculus adici non potuit, quoniam regum nomina singulis legibus in corpore eo non praescribuntur nisi inde a Chindasuindo. admodum probabile est laterculum hunc primitiva forma sua pervenisse ad Recesuindum († 672), in quo finit codex Havniensis formamque mutat Parisinus 4667. accedit, quod ipsius corporis formam vetustiorem, quam repraesentat editio nuper curata a Zeumero, editor probabiliter rettulit ad eundem regem, in quo desinunt leges in eam formam receptae. ex reliquis laterculi exemplaribus antiquissimum codicis Vaticani quo pervenerit, non constat; reliqua ubi finiant vel formam mutent, editio monstrat. Soriensis liber laterculum continuavit ad paenultimum regem Gothorum ante Arabum invasionem Witizam († 710), Parisinus 4667 addit reges ea invasione videlicet posteriores Achilam et Ardonem. — Laterculum eum ab antiquis errore adlegari sub nomine Vulsae infra indicavimus, ubi agitur de libro Ovetensi.

Libri adhibiti sunt hi.

1. Vaticanus reginae n. 1024 scriptus saec. VIII litteris uncialibus. post corpus legum, quod finit f. 138r, sequitur f. 138v *sermo sancti Augustini de cena domini in Pasca* scriptus manu aequali, sed diversa litteris cursivis, deinde laterculus regum scriptus item a manu non ea, quae leges exaravit, ut ait Zeumer, sed diversa, ut auctor mihi est Mauius. bibliopega inde a f. 74 margines resecuit postquam leges scriptae sunt, ante quam scriptus est laterculus. ternio extremus (f. 133. 134. 135. 136. 137. 138) integer est neque quicquam periit in fine folii 138 post Tulgam: sed potest laterculus continuatus fuisse in ternione deperdito. ipse difficile legitur, maxime intitulatio quattuor versuum olim minio scriptorum tota fere evanuit. codicem et ipse examinavi et adhibui exempla sumpta et a Bethmanno et a Merkelio et meo rogatu a Mauio. edidit laterculum ad eum librum et alterum nostrum *P* Zeumer in editione legum Visigothorum modo citata p. 314. *A*
2. Soriensis deperditi eius, de quo egi vol. 2 p. 166. exemplum Perezianum servat codex Matritensis bibl. nat. F 38 f. 135r: certe quae Perezius ex Soriensi citat nominatim, adsunt in hoc exemplo neque quicquam in eo codice reperitur proprium Ovetensi. Morales, quo moderante codex F 58 (infra sub 12) descriptus est ex Ovetensi libro, ad laterculum hunc Vulsae ibi attributum adnotat: 'Wisegotorum dicitur in codice vetusto Soriensi' adnotatque ibi ex Soriensi v. l. ad Sisenandum, Wambam, Leovigildum. *S*
3. Parisinus 4667 scriptus saec. IX ineunte; adnotantur in fine post ea quae nos infra rettulimus et adnotationem de mensura hanc: *miliarius habet stadius hocto, hunus* *C*

stadius habet dextros CXXV leguntur haec: *era DCCCLXVI sic venit Marohane* (vel *Murohane*) *ad Ierunda VI idus Hoctubres anno XIIII° imperante Ludovvico* (cf. de expeditione Arabum duce Abu Morwan a. 827 Simson *Jahrb. des fränk. Reichs unter Ludwig dem Frommen* 1, 274 seq.). laterculus cum reliquis consentit ad c. 39, deinde forma mutata subiungit Wambam et reliqua quae expressimus in continuatione altera. laterculum quibusdam locis evanidum et lectu difficilem descriptum habui a Pertzio et Knustio et ipse quoque codicem versavi.

H 4. Havniensis n. 805 saec. XIV, de quo dixit Waitzius *Archiv* 7, 722, similis est Parisini 4667 finitque item in c. 39 (continuatio abest), sed corruptus est totus.

P 5. Parisinus 4668, antea S. Remigii saec. IX. ad hunc proxime accedunt libri nostri *QRO* habentes communes cum eo interpolationes quas adscripsimus ad c. 9. 12. 13. 16 et alia quoque non pauca. sed inter eos hic primarius est solusque c. 40 servavit numeros veros LXLI = 91 in reliquis corruptos in LXI.

Q 6. Parisinus 4418 saec. IX.

7. Parisinus 4669, olim Pithoei, saec. XI, qui ad hunc librum laterculum edidit cum legibus Parisiis a. 1579. videtur descriptus esse ex Parisino 4418, certe inutilis est: contuli, sed non admisi.

R 8. Parisinus 1557 saec. X f. 20' laterculum habet non cum legibus Visigothicis, sed insertum inter conciliorum decreta et Gregorii epistulas. videtur et ipse descriptus esse ex libro Parisino 4418. collatum a Bethmanno admisi.

9. Casinas n. 1 saec. XI, quem item a Bethmanno collatum habui. eodem iudice ex Parisino 1557 descriptus certe inutilis est neque admissus.

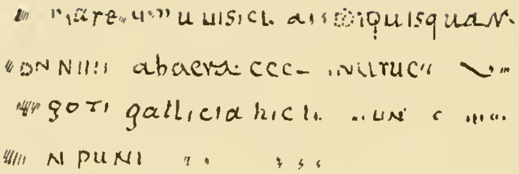
T 10. Conimbricensis archicoenobii S. Crucis n. 83 saec. XII vel antea scriptus secundum Fortunati a D. Bonaventura comm. de Alcobacensi mstorum bibliotheca (Conimbricae 1827) p. 584. in eo libro, quem per Bonaventuram solum novi, quid praeterea contineatur, non traditur: hoc solum ait Bonaventura laterculum legi prope finem voluminis, praecedere epistulam a quo incipit Sebastiani chronicon scriptum saec. IX exeunte: *notum tibi sit de historia Gothorum . . . . tibi breviter intimamus* (Florez *Esp. sagr.* 13, 477), deinde haec: *iste* (Wamba) *celebravit concilium apud Toletum et erat tunc temporis contentio inter episcopos* cet.: sequebatur divisio Wambae, sed abscissa est.

D 11. Legione olim in bibliotheca S. Isidori, iam Matriti in nationali n. 4—7, scriptus a. 1057 a presbytero Munez; laterculus ipse finit in anno quarto Ordoini tertii sive p. Chr. 954. laterculum photolithographice expressum edidit Tailhan una cum continuatione Isidoriana a. 754 (vide vol. 2 p. 333) p. 196 tab. 20. exemplar extat in codice Matritensi bibl. reg. privatae 2. F. 4 (sic) saec. XVIII (Ewald neues Archiv 6, 347), quod descriptum accepi a Bernaysio.

O 12. Ovetensis Pelagii saec. XII (vide supra vol. 2 p. 262 seq.) cum ipse deperditus sit, lectiones eius adnotatae repeririuntur in exemplaribus Perezii compluribus, scilicet in Segobrigensi, quod edidit Villanueva *viage* 3, 319 (cf. p. 214); in Toletano 27, 26, ubi adscriptum est: 'ex codice Gotthico sancti Laurentii (scilicet Soriensi) 'et Ovetensi'; in cod. Matritensi F, 58, quod collatum habui ab Ewaldo. sed ne certa incertis miscerem, cum praesertim Ovetensis neque aetate neque bonitate insignis sit, non recepi nisi lectiones, quas Ovetensis esse diserte testatur Perezius. in hoc libro Pelagii errore *Wisegothorum* chronica facta sunt *Vulsae Gothorum* citanturque sub hoc nomine a Perezio (vide praef. eius ad concilia Hispana apud Aguirrium conc. Hisp. ed. 2 vol. 1 p. 22) et Morali et fere ab antiquioribus. cum errorem Florezius (*Esp. sagr.* 2, 169) refutavit.

Prodiit laterculus primum in editione corporis legum Wisigothici quam curavit Pithoeus a. 1579 (vide supra ad cod. Parisini 4669): repetiverunt Bon. Vulcanius una cum Iordanis libellis (Lugduni Batavorum a. 1597) p. 235—238 subiunctum historiis Isidorianis: Aguirre in conciliis Hispanicis (ed. 1 Romae 1693 vol. 2 p. 189, ed. 2 Romae 1753 vol. 3 p. 78) 'partim ex Isidoro partim ex Vulsa': Florez (*Esp. sagrada* vol. 2 ed. 2 a. 1754 p. 177) ex Aguirrio adiecta varia lectione ex Perezianis: Franciscus de Lorenzana (patres Toletani vol. 2 Matriti 1785 p. 385) ex Florezio adnotationibus Perezianis adauctis: Arevalus inter Isidoriana vol. 7 (1803) p. 185.

Codex A:

Codices reliqui:

Chronica regum Wisegothorum.

in nomine domini nostri iesu christi *praem. P*, in nomine domini incipit *praem. S*, in nomine domine iucipiunt nomina *HD*, iterum iucipit *praem. O*
reges *H*, *om. D*
uisegotorum *P*, uisegothorum *Q*, uuisegothorum *R*, uuissegothorum *S*, uuisigothorum *D*, nulsae gotthorum *O*, gotorum *H*
om. C

1. Aera CCCC in Gothis primus rex Atanaricus efficitur.
   aera cccc] ab era ccc *H*, ab era cccc a. incipit *D*, *in margine S*, *om. C*
   athanaricus *S*, auanaricus *R*
   efficitur] fuit *C*
   in gothis . . . efficitur *om. HD*

2. post hunc Alaricus.
   calaricus *R*[b], callaricus *R*[a]
   sub alarico rege goti ingressi sunt in italia *H*, regule goti ingressi sunt in italia (*om.* sub alarico) *D*

3. quo in Italia mortuo Athaulfus eligitur.
   quo] co *R*
   ataulfus *CPQR*
   om. D

4. isto regnante Gothi relicta Italia Gallias ac post Spanias occupant.
   goth- *SQ*, got- *CP*
   galias *P*, gallies *C*
   spania *RC*
   occuparuut *C*
   postquam anno sexto goti gallias ingressi septimo anno goti spanias ingressi sunt *H*, et pos huius aute *[sic]* anno sexto goti gallias ingressi sunt et pos hec uii anno goti spaniam ingressi sunt *D*

5. anni vero regum hac summa notantur.
   uero] ue *R*
   om. CHD

6. Atanaricus reg. ann. XIII.
   de gracie *praem. H*, primus rex gothorum *T*
   athanaricus *ST*
   reḡ. anñ. *A*, reḡ. an. *SP* *perpetuo*, regnauit anuos *QO*
   xiiii *HT*

A (ad Mauium)

SCHPQRT (incipit a c. 6) D(O)

Codices reliqui:

in Italia et in gallia quo mortuo *add. T*
om. D

7. Alaricus reg. ann. XXVIII in Italia.
allaricus *R*, atalaricus *D*
xxuii *H*
in italia *om. RH*
alarico regnante gothi ingressi sunt hyspanias et regnauit annis xii quo mortuo *T*

addunt PQRO:

8. Athaulfus reg. ann. VI.
ataulfus *SCH*, adhulfus *D*
ui] u *A*, uii *P*

9. Searicus reg. ann. VII. — alibi semis tantum.
searicus] *AC*, seurigus *D*, sigericus *SPQR*, sicaricus *H*, sigerigus *T*
tantemd *Q*, tantum d *R*, tantid *P*

10. Valia reg. ann. III.
ualia] *A*, uualia *SCPQRD*, obalia *H*, uuaila *T*

11. Theuderedus reg. ann. XXXIII.
theuderedus] *ACQ*, teuderedus *P*, theudericus *S*, teudericus *HT*, theudoricus *R*, teoderigus *D*
xxxiii] *SCPQTO*, uiiii *[sic] A*, xxxii *H*, xxiii *R*, xuii *D*

12. Thurismundus reg. ann. III. — alibi unum.
thurismundus] *AS*, turismundus *CH(?)PT*, turrismundus *D*, thurismodus *QR*
iii] xiiii *D*
unum] u. regnat *P*

13. Theudericus reg. ann. VII. — alibi XIII.
theudericus] *ASQR*, teudericus *CPT*, teudaricus *H*, item teoderigus *D*

14. Euricus reg. ann. XVIIII.
ueuricus *A*, ericus *P*[a], teuricus *CH*, eduricus *T*, eurigius *D*
xuiiii] *AC*, xuiii *H*, xuii *TO*, xx *S*, xu *PQR*, xiiii *D*

15. Alaricus reg. ann. XXIII.
item *praem. PT*
xxiii] xxii *C*, xxuii *A* *(fortasse ex em.)*

16. Gesaleicus reg. ann. III et in latebra reg. ann. I. — alibi XV.
gesaleicus] *AST*, gesalescus *PD*, gesaelicus *Q*, geselicus *R*, iessalecus *C*, gesaricus *H*
iii] iiii *CD*, ū *A*[2], *inc. A*[1]
et in l. r. a. i *om. ACTD*
xu] xii *R*

17. Theudericus reg. ann. XV.
item *praem. SPD*
thedericus *A*, teudericus *CHQ*, teodericus *D*
xu] *AO*, xi *S*, xli *CPQ*, xl *HD*, xii *R*
om. T

18. iste ab Italia veniens non tam suo ordine regnum in Spania tenuit quam tutelam agens Amalarici nepotis per cons(ortium).
sic A, nisi quod habet ste *pro* iste *et evanuerunt* s *in* ueniens *et* uit *in* tenuit *et* a *in* agens *et habet*

A (post intitulationem paginae praecedentis incipit a c. 8) SCHPQRTD(O)

sui
nepoti; *plerique c. 17. 18 sic formant:* t. (rex *ins. H*) de (ex *C*) italia (*hic finit D*, regnauit *ins. RCH*) in spania (ispania *CH*, hispania *O*: reg. *ins. PQ*) tutelam agens (tut. gerens *P*, in totela *H*; cum *ins. C*, simul cum *ins. H*) amalarico (*sic CO*, amalrico *H*, amalerico *PQR*, alarico *S*) nepoti (nepote *CHR*) suo per consors (*sic S*, per consules *QR*, proconsules *P*, *om. CH*) annos *cet.*
om. T

19. Amalaricus reg. ann. V.
item *praem. O*
amalericus *S*, amalricus *H*, amaricus *D*
reg. ann. u *om. C*

20. Theudi reg. ann. XVII m. VI d. XIII.
theudi] *ARO*, teudi *PH*, theudis *S*, teuclis *T*, teodi *D*, *om. C*
xuii] *ACO*, xui *SHPQR*, ui *T*, u *D*
m. ui d. xiii] *A*, m. ui *PQR*, m. i *SHT*, *om. CD*

21. Theudisclus reg. ann. I m. VI d. XIII.
teudisclus *CHT*, teodisclus *D*
reg. ann. i m. ui (*sic PQRTO*, uii *C*, iiii *H*, u *S*) d. xiii (iiii *H*)] re. an. iiii dies ui *D*, *om. A*

22. Agila reg. ann. V m. III.
agila] aggila *D*, *om. A*
m. iii] m. ui d. xiii *PQR*

23. Athanagildus reg. ann. XV m. VI.
atanagildus *CPQTD*
xu (xii *R*) m. ui] xui m. ui *A (fortasse propter omissum quod sequitur comma)*

24. vacante regno m. V et dies XIII.
uacante regnum *PS*, uacantem regnum *QR*
dies] alibi *libri*
om. ACHD

25. Leuua reg. ann. IIII m. IIII.
leuua] *A*, leuba *C*, liuba *SPQTD*, liuua *R*, liumba *H*
ann. iiii m. iiii] *A*, ann. i *SCHPQRTD*

26. Liuuigildus reg. ann. XVIII.
liuuigildus] *APQR*, leuuegildus *S*, leuuigildus *T*, leouigildus *D*, liulildus *H*
xuiii] xuii *CH*, x *A*
iste leuuigildus temporibus gregorii pape et mauricii imperatoris fuit *add. R*
pro c. 26 sic codex C:
Luigildus dux reg. ann. XVII
Teudericus reg. ann. I m. VII d. XIIII
item Liuua reg. an. V m. I
Leuuegildus reg. an. XVII

27. sed secundo anno Leuuani in regno levatus est.
habet solus A

28. Reccaredus reg. ann. XV m. VII d. XX.
recaredus *STD*, recarendus *H*
filius eius *ins. T*
ann. xu] ann. iii *C*
uii] *A*, ui *PQR*, i *SHTD*, *om. C*
xx] *A*, x *SHPQRTD*, *om. C*

29. item Liuua reg. ann. I m. VI d. XII.
item] *CPQRD*, it** *A*, teo *H*, *om. ST*
liuba *STDO*, umbam *H*
m. ui d. xii] *A*, m. ui *CHPQR*, m. u *D*, *om. ST*

30. Wittiricus reg. ann. VII m. VIIII d. XXVI.
uuittiricus] *A (sic legerunt plerique*, uuictiricus *Mauius)*, uuittericus *CRT*, uuiterigus *D*, uittericus *PQ*, uuitericus *SO*, niteuo *H*

ASCHPQRTD(O)

uii] *A*, ui *SCPQRTD*, iii *H*
m. uiiii d. xxui] *A*, m. x *SCHPQRTD*

31. Gundemarus reg. ann. II d. X.
gundenarus *QR*, gondemarus *C*, gundemyrus *H*
ann. ii d. x] *A*, a. i m. x d. xiiii (xiii *ST*, xu *C*, iii *H*) *SCHPQRTD*

32. Sisebutus reg. ann. VIII m. X d. XX.
sisselbotus *R*, siseuutus *C*, sisebotos *H*
uiii] uii *Q*, ui *H*, *deficit C*
m. x d. xx] *A*, m. xi (ui *SHT*) d. XVI (xxi *H*) *SHPQRT*, m. u d. XI *D*, *deficit C*
add. sisebudi temporibus fuit isidorus episcopus *R*

33. Reccaredus filius reg. ann. I m. II d. X.
item *praem. CHPQTD*
recaredus *PQRD*, recarendus *H*
[fil]ius (fil *evanuit;* minor *legit Mauius*) *litteris minoribus A*, *om. SPQ*
ann. i m. ii d. x] *A*, ann. i m. iii *C (ut videtur)*, ann. i et m. i *H*, an. iiii *S*, an. iii *PQRD*, menses iii *TO*, *ex chronicis opinor a. 754 (c. 17; vide vol. 2 p. 340)*

34. Suinthila reg. ann. X.
suinthila] *A*, suintila *SCD*, suuiutila *PQR*, sinthila *T*, subutela *H*
x] xi *R*[a]

35. Sisenandus reg. ann. IIII m. XI d. XVI.
s*isenandus *A*, sisnandus *T*
a. iiii (iii *S*) m. xi d. xui] *SC (ut vid.) PQR*, ann. iii et m. ii *H*, ann. u *A*, an. iii *T*, anno *(sic)* ms. xi *D*

36. Chintila reg. ann. III m. VII.
chintila] *ASCTPQR*, scintilla *H*, sinthila *T*, cintila *D*
reg. ann. *om. H*
m. uii] *A*, m. uiiii d. uiiii *C (ut videtur) PQR*, m. uiii d. uiii (uiiii *T*) *ST*, m. uiii d. uii *D*, *om. H*

37. filius eius Tulga reg. ann. II m. IIII.
filius eius] *A*, *om. reliqui*
tulga *om. H*
ann. i et m. iii *H*

38. Chindasuindus regnavit solus annos VI m. VIII d. XX.
chindasuuindus *Q*, cindasuindus *STD*, chindesindus *C*
regn. solus] solus regn. *CQRD*, regn. (*om.* solus) *P*
ui] uii *C(?)*
uiii] *SC*, uiiii *TD*, xiii *(sic) PQR*
xx] xu *C(?)*, iii *D*, *om. T*
om. H

39. item cum filio suo domno Recesuindo rege reg. ann. IIII m. VIII d. XI.
item] et *TD*
domno] d. *S*, *om. PQ*
recesuinto *P*[a], reccesuinto *P*[b], recensuindo *S*, recesuinto *TO*, recenssuindo *Q*, recessuindo *R*, reces///*C*, recessiuido *H*
rege] regem *H*, *om. D*
iiii] iii *ST*
uiii] uiiii *P*, uii *D*
xi] xii *Q*, xiii *R*, xu *C(?)*, x *D*
post c. 39 ins. era dclxu *T*
c. 39 sic videtur esse in H: idem cum filio recessiuido regem regnauit a. xxx et m. uiii d. x recessuuindus regnauit a. i

40. obiit pridie k. Oct. aera DCLXXXXI.
pridie *om. S*
dlxli *P*, dclxi *S* (*in margine est* dclxxxxi dcxci) *QR*
om. D

A (finit in c. 37) SC (post c. 39 succedit continuatio infra edita) H (finit in c. 39) PQRTD(O)

41. Reccesuindus solus reg. ann. XXIII m. VII d. XI.
   reccesuintus *P*, recessuindus *SQR*, recesuintus *T*, recesoindus *D*
   solus *om. S*
   xxiii] xiii *Q*, xuiii *D*
   uii (ui *ST*) d. xi] m. xi *D*

42. obiit k. Sept., die IIII feria, hora III, aera DCCX, anno incarnationis domini nostri Iesu Christi DCLXXII, anno cycli decemnovennalis VIII, luna III.
   die *om. O*
   dclxxii] *P*, dcclxxii *Q*, dcclxii *R*, aera dclxxii *S*
   anno] anni *libri*
   decennoualis *PQ*
   om. TD

43. idem cum patre suo reg. ann. IIII m. VIII d. XI.
   item *S*
   om. TD

44. suscepit autem gloriosus domnus Wamba regni gubernacula eodem die, quo ille obiit, in supra dictis k. Sept., dilata unctionis sollemnitate usque in diem XIIII k. Oct., luna XXI, aera qua supra.
   1 gloriosus *om. PQR* dominus *PQ* uuaba *R* guuernacula *P* diem] die *QR*
   2 xiiii] xiii *SR*
   3 xxi] SP^aQ^b, xi P^bQ^aR aera] erat *R* qua] quo *P* supra] supra dccx *S*
   om. TD

45. idem quoque gloriosus Wamba reg. ann. VIII m. I d. XIIII.
   idem (item *S*) quoque gl. *om. TD* uamba gl. rex *R* uanba *D* uiii] uiiii *T* xiiii] x *D*

46. accepit quoque paenitentiam praedictus princeps die dominico exeunte, hora noctis prima, quod fuit pridie id. Oct., luna XV, aera DCCXVIII.
   quoque] *PQR*, que *S*

47. suscepit autem succedente die, II feria, gloriosus domnus noster Ervigius regni sceptra, quod fuit id. Oct., luna XVI, aera DCCXVIII, dilata unctionis sollemnitate usque in superveniente die dominico, quod fuit XII k. Nov., luna XXII, aera qua supra.
   1 autem] statim *S* succedenti *S* dominus *P* noster *om. S*
   2 xui] xiii *R* dccxuiii] dccxu *PQR*
   2/3 sollemnitatem *Q*
   3 superuenientem diem dominicum *Q* xii] xiiii *R* nou. *om. R*
   4 qua] quo *PQ* supra] supra dccxuiii *SO*

SPQRT (finit in c. 45) D (finit in c. 45) (O)

CONTINVATIO CODICIS *S* SORIENSIS.

48. item quoque gloriosus Ervigius rex reg. ann. VII d. XXV.
   uii] ui *O*

49. in quo die in ultima aegritudine positus elegit sui successorem in regno gloriosum nostrum domnum Egicanem et altera die, quod fuit XVII k. Sept., die sexta feria, sic idem domnus Ervigius accepit paenitentiam et cunctos seniores absolvit, qualiter cum iam dicto principe glorioso domno Egicane ad sedem regni in Toleto accederent.
   1 sept.] *S*, dec. *cod. Moralis apud Perezium: in sextam feriam incidunt eius anni tam Aug. 16 quam Nov. 15*
   3 dominus *S*
   4 domino *S*

50. unctus est autem dominus noster Egica in regno in ecclesia sanctorum Petri et Pauli praetoriensis sub die VIII k. Dec., die dominico, luna XIIII, aera DCCXXV.
51. unctus est autem Vitiza in regno die quod fuit XVII k. Dec. aera DCCXXXVIII.

CONTINVATIO CODICIS *C* PARISINI 4667.

Wamba reg. ann. VIII m. VI d. XIIII.
aut xiiii *aut* xuii *C*

Ervigius reg. ann. VII.
Egiga cum filio suo Witizane reg. ann. XXIII.
Achila reg. ann. III.
Ardo reg. ann. VII.
et fuerunt reges Gotorum qui regnaverunt XL.

CONTINVATIO CODICIS *D* LEGIONENSIS.

Ervigius re. an. VII ms. X.
Egiga regnavit annos XV.
Vitiza regnavit annos XII.
Ruderigus re. an. VII ms. VI.
Pelagius regnavit annos XVIII.
Faffila regnavit annos *(vacat spatium litt. unius)* ms. VI.
Adefonsus regnavit annos XVIIII.
Froyla re. an. VII ms. VI d. XV.
Aurelius re. an. VI ms. VII.
Silo re. an. VIIII ms. I d. I.
Mauregatus re. an. V ms. VIII.
Veremudos re. an. VI ms. VI.
positus est in regno dns Adefonsus XVIII klds Octubres in era DCCCXXVIII et regnabit annos LII ms. V d. XVIII.
Ranemirus regnavit annos VII.
Nepozianus r.
Ordoinus regnavit annos XV ms. III. quod fiunt in sub uno de domno Pelagio usque ad dnó Ordonio principe anni CXVII.
positus est in regno domnus Audefonsus filius domni Ordonii II klds Mai. era DCCCCII et regnavit annos XVII ms. VI.
Garcia regnavit annos III d. III.
Ordonius re. an. VIII et ms. III.
Froila regnavit annos III.
Adefonsus re: an. VI ms. II.
Rademirus re. an. XVIIII m. VII d. XI.
Ordoinus regnavit annos IIII.

INDICES.

COMPOSVIT IOHANNES LVCAS.

CONSPECTVS NOTARVM IN INDICIBVS ADHIBITARVM.

Agn.	Agnelli liber pontificalis ecclesiae Ravennatis, I p. 249—339
An. Val.	Anonymi Valesiani pars posterior, I p. 249—339
Auct. Marc.	Additamentum ad Marcellini chronicon, II p. 104—108
Barb.	Barbarus Scaligeri, I p. 249—339
Bed. A	Bedae chronica maiora, III p. 223—333
Bed. B	Bedae chronica minora, III p. 223—333
Britt.	Historia Brittonum, III p. 111—219
Cass.	Cassiodori Senatoris chronica, II p. 109—161
C. Byz.	Continuatio Isidori Byzantia Arabica, II p. 323—369
C. Hisp.	Continuatio Isidori Hispana, II p. 323—369
Chr. Al.	Chronicon Alexandrinum, I p. 83—129
Chr. Caes.	Chronicorum Caesaraugustanorum reliquiae, II p. 221—223
Chr. pasch.	Chronicon paschale, I p. 203—245
Chr. 354	Chronographus anni 354, I p. 13—148
Chr. 452	Chronica Gallica a. 452, I p. 615—666
Chr. 511	Chronica Gallica a. 511, I p. 615—666
Cons. Const.	Consularia Constantinopolitana, I p. 197—247
Dom. Val.	Narratio de imperatoribus domus Valentinianae et Theodosianae, I p. 629—630
Ep. Ov.	Epitome Ovetensis, II p. 370—375
F. Aug.	Fasti Augustani, III p. 384—385
F. Her.	Fasti Heracliani, III p. 386—410
F. Ver.	Fasti Veronenses, III p. 382—383
F. Vind. A	Fasti Vindobonenses priores, I p. 249—339
F. Vind. B	Fasti Vindobonenses posteriores, I p. 249—339
Geneal.	Liber genealogus, I p. 154—196
Gener. A	Liber generationis I, I p. 78—140
Gener. B	Liber generationis II, I p. 78—140
Gild.	Gildae Sapientis de excidio et conquestu Britanniae, III p. 1—85; item add. I et II p. 86—90
Havn.	Continuatio codicis Havniensis, I p. 249—339
Havn. A	Auctarii Havniensis ordo prior, ibid.
Havn. B	Auctarii Havniensis ordo posterior, ibid.
Havn. mg.	Auctarii Havniensis ordinis post. margo
Hil.	Expositio temporum Hilariana, III p. 415—417
Hyd.	Hydatii Lemici continuatio chron. Hieron., II p. 1—36
Ioh.	Iohannis abbatis Biclarensis chronica, II p. 207—220
Is. chr. A	Isidori Iunioris chronica maiora, II p. 391—488
Is. chr. B	Isidori Iunioris chronicorum epitome, II p. 391—488
Is. hist.	Isidori Iunioris historia Gothorum, Wandalorum, Sueborum, II p. 241—303
Lat. Bed.	Generationum regnorumque laterculus Bedanus, III p. 346—354
Lat. Al.	Laterculi regum et imperatorum ab astronomis Alexandrinis conditi, III p. 438—455
Lat. Iust.	Laterculus imperatorum ad Iustinum I, III p. 418—423
Lat. Mal.	Laterculus imperatorum Malalianus, III p. 424—437
Lat. Theod.	Laterculi imperatorum Romanorum codici Theodosiano adiuncti, III p. 412—414
Mar.	Marii episcopi Aventicensis chronica, II p. 225—239
Marc.	Marcellini comitis chronicon, II p. 37—108
Nenn.	Additamenta Nennii ad historiam Brittonum, III p. 111—219
Nenn. int.	Nennius interpretatus (i. e. versionis Nennii Hibernicae interpretatio Latina) ibid.
N. Gall.	Notitia Galliarum, I p. 552—612
Or. Const.	Origo Constantini imperatoris, I p. 1—11
P. Camp.	Paschale Campanum, I p. 249—339. 744—750
P. Ciz.	Liber paschalis cod. Cizensis, I p. 501—510
Prosp.	Prosperi Tironis epitoma chronicon, I p. 341—499
Ps. Is. chr.	Chronica (Pseudoisidoriana) quae feruntur sub nomine Augustini et Hieronymi, II p. 495—501
Ps. Is. h.	Historia Pseudoisidoriana, II p. 377—388
Reg. Vis.	Laterculus regum Visigothorum, III p. 461—469
Reg. Wand.	Laterculus regum Wandalorum et Alanorum, III p. 456—460
Sang.	Excerpta Sangallensia, I p. 299 sq.
Scyth. B.	Exordia Scythica codicis Bambergensis, II p. 308—322
Scyth. L.	Exordia Scythica codicis Laurentiani, II p. 308—322
Silv.	Polemii Silvii laterculus, I p. 511—551
Theon.	Fasti Theonis Alexandrini, III p. 358—381
V. Gild. A	Vita Gildae auctore monacho Ruiensi, III p. 91—106
V. Gild. B	Vita Gildae auctore Caradoco Lancarbanensi, III p. 107—110
Vict. Aq.	Victorii Aquitani cursus paschalis, I p. 667—735
Vict. T.	Victoris Tonnennensis episcopi chronica, II p. 163—206

Numeri Latini indicant volumen, numeri maiores Arabici paginam, minores versum in partibus hisce: Or. Const., Dom. Val., Is. hist., Gilda cum vitis, Britt., Nenn., laterculis imperatorum, Lat. Mal., praeterea aut caput aut annum.

Nomina quae in partibus chronicorum Graecis leguntur, forma Latina, ubi fieri potuit, dedimus.

* asterisco notata sunt corrupta.

I. REGES ROMANI.

II. IMPERATORES ROMANI.

GRATIANVS (*a.* 375—383)

VALENTINIANVS II (*a.* 383—392)

THEODOSIVS I (*a.* 379—395)

OCCIDENTALES.

ORIENTALES.

(OCCIDENTALES)

(ORIENTALES)

III. REGES VANDALORVM ET ALANORVM.

Annos dedi secundum Dahn, die Könige der Germanen, I p. 182.

IV. REGES VISIGOTHORVM.

Annos dedi secundum Dahn, die Könige der Germanen, V p. 233 sq.

V. CONSVLES.

Consules liberae rei publicae Romanae ab a. ante Chr. 509 = u. c. 245 ad ante Chr. 45 = u. c. 709 in chronicis his nominati, scilicet praeter sparsos paucos (vol. 1 p. 274. 275. 276 transpositos; p. 396, 189; p. 517, 22; p. 638 c. 255. 265; vol. 2 p. 161 c. 1369. 1370; vol. 3 p. 147. p. 157, 21, p. 272 c. 162, p. 280 c. 250, p. 415) quos habent laterculi tres Chronographi a. 354 (vol. 1 p. 50—56), Constantinopolitanus (vol. 1 p. 205—216), Cassiodoranus (nempe tam Livianos quam Aufidianos ad a. p. Chr. 31 vol. 2 p. 123—136), in hunc indicem non sunt recepti. Continentur eo consules inde ab a. ante Chr. 44, praesertim, secundum conspectum vol. 3 p. 337 propositum, quos comprehendunt laterculi in hoc corpore editi hi:

Chr. 354 ad a. ante Chr. 41—p. Chr. 354 = Chronographi a. 354 vol. 1 p. 56—69 accedentibus consulatibus nominatis in cyclo paschali (ad a. 410), in laterculo praefectorum urbis (cf. de hoc consularium omnium qui extant optimo quae observavi *neues Archiv* 14, 235), in recensu episcoporum urbis Romae.

Const. ad a. ante Chr. 44—p. Chr. 394 = Consularia Constantinopolitana cum additamento in Occidente adiecto a. p. Chr. 395—468 vol. 1 p. 216—247.

Ital. ad a. ante Chr. 44—p. Chr. 571 = Consularia Italica vol. 1 p. 274—339.

Prosp. ad a. 29—455 = Prosperi chronica vol. 1 p. 410—485 cum Additamentis p. 486—499.

Ciz. ad a. 30—52. 159—198. 365—388 = liber paschalis cod. Cizensis vol. 1 p. 508—510.

Aq. ad a. 456. 457 = Victorii Aquitani cyclus paschalis vol. 1 p. 722. Consulatus priores omisi in indice utpote descriptos ex Prospero.

AqS ad a. 458—559 = continuatores cycli Victoriani vol. 1 p. 722—734.

AqS (I). (II). (III). (IV) notantur continuatores plures ubi differunt.

Pasch. ad a. 354—437 = Cyclus paschalis annorum LXXXIIII vol. 1 p. 741—743.

Camp. ad a. 464—599 = Paschale Campanum vol. 1 p. 745—748.

Marcell. ad a. 379—534 cum supplemento a. 535—548 = Marcellini chronica vol. 2 p. 60—108.

Cass. ad a. 458—519 = Cassiodori chronica vol. 2 p. 157—161. Consulatus priores omisi in indice utpote descriptos ex Victorio Aquitano.

Victor ad a. 404—563 = Victoris Tonnennensis chronica vol. 2 p. 184—205.

Marius ad a. 455—580 (potius quam 581) = Marii Aventicensis chronica vol. 2 p. 232—239.

Theo ad a. 138—372 = fasti Theonis Alexandrini vol. 3 p. 375—381.

Veron. ad a. 439—494 = fasti Veronenses vol. 3 p. 383.

Aug. ad a. 378—498 = fasti Augustani vol. 3 p. 384. 385.

Herael. ad a. 222—630 = fasti Heracliani vol. 3 p. 387—410.

Alex. = chronici Alexandrini paschalis consulatus ad a. 394 editi sunt cum consularibus Constantinopolitanis (vol. 1 p. 216—245), ad a. 469 cum Marcellino (vol. 2 p. 64—90); posteriores ad a. 613 (deficiunt a. 508—516) in indicem rettuli ad editionem.

Consulum nomina index repraesentat, ut traduntur in laterculis nostris; sed corruptelis plurimis et gravissimis, quibus laterculi abundant, plenis eum onerare nolui, recepta lectione vera veraeve proxima, adiectis in adnotatione lectionibus utilibus aut per se aut quod faciunt ad laterculorum affinitates declarandas. Ut corruptelae ita additamenta quoque inutilia fere reiecta sunt, ut sunt Augusti et Caesaris vocabula similiaque. Consulatus non recte relati inter ordinarios et subditicii qui a Tiberio inde inveniuntur, adsunt in indice uncis [ ] comprehensi; item ubi contra ordinationem per tempora imperatoria certa lege stabilitam binorum consulum nomina inveniuntur transposita, id in indicem relatum est. Iterationum numeri ita pessumdati sunt, ut earum in indice plena ratio haberi non potuerit; habita est *iunioris* vocabuli, quod ab a. inde p. Chr. 480 non raro reperitur nominibus adiectum ad distinguendos opinor filium nepotemvo a patre vel avo cognomine[1]).

[1]) Ut Valentinianus iunior, Theodosius iunior, Leo iunior ita distinguuntur a patribus avisve cognominibus, ita adiungitur in titulo Puteolano C. I. L. X, 1697 *Mavortius iunior* alteri *Mavortio* l. c. n. 1696 et in clupeo argenteo consuli a. 434 *Flavio Ardaburi Aspari* (G. Meyer, *zwei antike Elfenbeintafeln* p. 6) *Ardabur iunior pretor.* Cognomines consules nulla parentela coniunctos ita distingui non crediderim neque eiusmodi additamentum proprie respicere ad fastos, ut iuniori opponatur consul cognominis senior, sed magis ad usum quotidianum tempore creationis obtinentem.

Ad a. usque 284 index ea tantum componit, quae inveniuntur in laterculis a nobis editis. At ab initio Diocletiani ad laterculos illos adiecimus aut comprehensa inter uncos [ ] aut in adnotationibus excerpta ex constitutionum corporibus, titulis, papyris, actis ecclesiasticis ea quae ad manus essent et utilia viderentur. Consules cum per haec tempora soleant enuntiari unico vocabulo, exceptis imperatoribus adscripsi ad singulos quae habebam collecta et satis certa ad nomina eorum explenda. Deinde per ea tempora, quibus in partibus Occidentis Orientisque consules diverse enuntiantur, differentiarum earum (de quarum legibus exposui *neues Archiv* 14, 226—249) ratio habita est. Scilicet imperio bipertito cum imperator alter alterum consulem creare soleret, post aliquod tempus etiam promulgationes simul fieri desierunt et cum legitime collegae in consulatu ad dignitatem ordinandi essent, saepenumero evenit, ut prior in laterculum relatus eum locum retineret dignitatis ratione non habita, non raro ne reciperetur quidem qui posterior nuntiabatur. Forma laterculorum legitima cum per universum imperium semper eadem manserit, nihilo minus eorum quos habemus originem ex Oriente multis vestigiis declarant Marcelliniani et Heracliani et Alexandrini, originem ex Occidente Italici et Constantinopolitanorum continuatio et Prosperiani cum continuationibus; apud Victorem Tonuennensem et Cassiodorum et Marium modo haec forma reperitur, modo illa. Ego utramque consuetudinem ad certa indicia quatenus fieri potuit distinxi. Quibus autem temporibus singuli consules primum in sua imperii parte promulgati sint, deinde parti alteri nuntiati, quamquam ex tabula nostra nequaquam ita cognoscitur, ut fieri potest, aliquatenus diversitates eae non raro ad rerum memoriam utiles per eam declarantur. Ceterum cum in partibus Orientis consuetudo anni per utriusque nuntiationis consules significandi ad extrema usque tempora retineatur, in Occidente per tempora Odoacri et regum Gothorum quamquam consules ex Oriente nequaquam reiciuntur, in titulis actisque secundaria nuntiatio, scilicet ex Oriente adlata, raro comparet (adest a. 486. 515. 517. 520), plerumque praeteritur, ideoque anni plerumque enuntiantur per singula nomina, quam anni significandi consuetudinem diversam optime patefaciunt epistulae a papa Hormisda scriptae ad Anastasium imperatorem unico consulis nomine subscriptae et Anastasii ad Hormisdam subscriptae nominibus binis. Nomina illa singularia ad consuetudinem Occidentis formata cum fastos non multum iuvent, ab iis in laterculo adnotandis fere abstinui.

Consules ubi deficiunt, id quod per tempora imperii meliora non evenit, intervalla in fastis publicis recte ordinatis adnotantur per formulam *consules quos iusserint domini nostri* (qua utitur Chronographus a. 354 in a. 308 et 311) similive Graeca *τοῖς ἐσομένοις* (qua utitur Theo ad a. 351) sequente die promulgationis consulum mox nominatorum. Eae formulae cum non faciant ad annum declarandum, in titulis actisque cum consules nulli sunt vel scribenti nondum innotuerunt, adhibetur formula *post consules* anni proxime praecedentis. Ea quando intervalla consularia ad annum unum pluresve perveniunt, etiam in laterculos admissa est, id quod primum evenit per biennium a. 309—310; consules enim per eos annos in diversis imperii partibus creati postea ita reiecti sunt omnes, ut legitime anni illi notarentur alter *post consulatum (Diocletiani) X et (Maximiani) VII*, alter *anno II post consulatum X et VII*. Sexto deinde saeculo cum consules rarescunt, simul anni continui plures incipiunt enuntiari per postconsulatus, ita ut primus postconsulatus significetur formula solita *post consules illos*, secundus per formulam *iterum* (rarius *anno secundo*) *post consules illos*, tertius (id quod primum evenit a. 533) per formulam *et iterum* (rarius *tertium* vel *anno tertio*) *post consules illos*, quartus per formulam *quartum* (vel *anno quarto*) *post consules illos* et sic deinceps. Diverse per abusum (vide quae exposui *neues Archiv* 16, 55 contra Rossium inscr. christ. I p. XLVII), sed eum non infrequentem postconsulatus numerantur comprehenso consulatu ipso itaque numeris unione auctis; exempli gratia anni 541. 542 legitime appellantur *Basilio consule* et *post consulatum Basilii*, sed possunt item significari formulis *Basilii anno primo* et *post consulatum Basilii anno secundo*. — Index qui sequitur ut postconsulatus in laterculis adnotatos admisit, ita ex adnotationibus eius generis, quas passim habent tituli actaque, paucas tantum recepit.

Annorum per consulum nomina enuntiandorum consuetudo legitima unica mansit in re publica Romana usque ad a. p. Chr. 537. Eo anno Iustinianus emissa constitutione (nov. 47) consularem notationem non abolevit, sed anni significationem legitimam triplicavit adiectis annis tam indictionis quam imperatoriis (vide quae exposui *neues Archiv* 16 p. 51 sq.). Horum annorum enuntiationes consulares index repraesentat, quatenus in laterculis nostris inveniuntur. Excerpta ex actis titulisque ad hanc tabulae partem non addidi, cum propter indictionum annos et imperatorios adiectos diversam tractationem requirant.

a. Chr. 44, u. c. 710
Caesare V et Antonino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

a. Chr. 43, u. c. 711
Pansa[1]) et Hirtio[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) h. et p. *Ital.*

a. Chr. 42, u. c. 712
Lepido[1]) et Planco[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital.*
[1]) munatio et planco *et post alia* lepido et planco *Ital.*

a. Chr. 41, u. c. 713
Antonino Pietate[1]) et Isaurico[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital.*
[1]) antonino *(om. Chr.)* pietate et is. *Chr. Const.;* antonino et seruilio, chrysaurico et antonino *Ital. per gem.*

a. Chr. 40, u. c. 714
Calvino II et Pollione — *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital.*

a. Chr. 39, u. c. 715
Censorino[1]) et Sabino — *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital.*
[1]) rufo censorino *Const.*

a. Chr. 38, u. c. 716
Pulchro et Flacco — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

a. Chr. 37, u. c. 717
Agrippa[1]) et Gallo[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) g. et agr. *Ital.*

a. Chr. 36, u. c. 718
Publicula et Nerva[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) herua cocceio *Const.*

a. Chr. 35, u. c. 719
Cornificio[1]) et Pompeio[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) c. et pompeio magno *Const.*, pompeio et cornelio *Ital.*

a. Chr. 34, u. c. 720
Libone et Atratino[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) antonino ii et libone *Const.*, libone et antonino *Ital.*

a. Chr. 33, u. c. 721
Augusto II[1]) et Tullo[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano aug. ii *Const.*
[2]) tullio *Ital.*, paulo (κικέρωνος *Gr.*) *Const.*

a. Chr. 32, u. c. 722
Ahenobarbo[1]) et Sossio — *Chr. 354 (fast.) Const. (post 724). *Ital.*
[1]) augusto ii *Ital.*

a. Chr. 31, u. c. 723
Augusto[1]) III et Messala[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. (post 724)*
[1]) octauiano augusto *Const.*
[2]) corbilio *Const.*

a. Chr. 30, u. c. 724
Augusto[1]) IIII et Crasso — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 29, u. c. 725
Augusto[1]) V et Apuleio — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 28, u. c. 726
Augusto[1]) VI et Agrippa II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 27, u. c. 727
Augusto[1]) VII et Agrippa III — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 26, u. c. 728
Augusto[1]) VIII et Tauro II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 25, u. c. 729
Augusto[1]) VIIII et Silano — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 24, u. c. 730
Augusto[1]) X et Flacco — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 23, u. c. 731
Augusto[1]) XI et Pisone — *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital.*
[1]) octauiano *Const.*

a. Chr. 22, u. c. 732
Marcello Aesernino[1]) et Arruntio[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) aesernino *Const. soli* [2]) *posteriore loco Ital.*
[— Celso et Hibero[1]) — *Const. Ital.; cf. vol. 1 p. 201. 254*]
[1]) tiberino *Ital.*

a. Chr. 21, u. c. 733
Lollio[1]) et Lepido[2] — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) tullio *Ital.* [2]) emilio *Ital.*

a. Chr. 20, u. c. 734
Apuleio et Nerva[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) silo *Ital.*

a. Chr. 19, u. c. 735
Saturnino et Lucretio[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) lucretio cinna *Const.*, cinna *Ital.*

a. Chr. 18, u. c. 736
Lentulo[1]) et Lentulo[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) duobus lentulis, lentulo et cornelio *Const. similiterque Ital. per gem.*

a. Chr. 17, u. c. 737
Furnio et Silano[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) siluano (σιλανοῦ *Gr.*) *Const. Ital.*, silato *Chr.*

a. Chr. 16, u. c. 738
Henobarbo[1]) et Scipione[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) domitio scipione et achenobarbo *Const.*, domitio et enobaro *Ital.*

a. Chr. 15, u. c. 739
Libone et Pisone — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

a. Chr. 14, u. c. 740
Crasso et Augure[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) lentulo *Const. Ital.*

a. Chr. 13, u. c. 741
Nerone et Varo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

a. Chr. 12, u. c. 742
{Messala et Quirino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
{[Robellio et Saturnino — *Const. Ital.; cf. vol. 1 p. 200*]

a. Chr. 11, u. c. 743
Tuberone et Maximo[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) m. et t. *Const. Ital.*

a. Chr. 10, u. c. 744
Africano et Maximo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

a. Chr. 9, u. c. 745
Druso et Crispino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

a. Chr. 8, u. c. 746		
Censorino	et Gallo	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
a. Chr. 7, u. c. 747		
Nerone II	et Pisone	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
a. Chr. 6, u. c. 748		
Balbo	et Vetere	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
a. Chr. 5, u. c. 749		
Augusto¹) XII	et Sulla	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
¹) octauiano *Const.*		
a. Chr. 4, u. c. 750		
Sabino	et Rufo¹)	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
¹) rufino *Const. Ital.*		
a. Chr. 3, u. c. 751		
Lentulo	et Messalino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
a. Chr. 2, u. c. 752		
Augusto¹) XIII	et Silvano²)	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prol. pasch. (1, p. 737,30. 31). Isidoriana (2 p. 499 post c. 234). Malaliana (3, 427, 1)*
¹) octauiano *Const.* ²) silano *Const.*		
a. Chr. 1, u. c. 753		
Lentulo	et Pisone	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
p. Chr. 1		
Caesare¹)	et Paulo	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
¹) lucio caesare *Const.*		
p. Chr. 2		
Vinicio	et Varo	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Malaliana (3, 428, 8)*
p. Chr. 3		
Lamia	et Servilio¹)	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Malaliana (3, 428, 27)*
¹) seruilio nonniano *Const.*		
p. Chr. 4		
Catulo	et Saturnino	*Chr. 354 (fast.) Ital. (Vind. II) [Const. et Ital. (Vind. I) om.]*
p. Chr. 5		
Voleso¹)	et Magno¹)	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
¹) magno pompeio et ualerio *Const.*, magno et ualerio *Ital.*		
p. Chr. 6		
Lepido	et Arruntio	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
p. Chr. 7		
Cretico	et Nerva	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
p. Chr. 8		
Camillo	et Quintiliano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
p. Chr. 9		
Camerino	et Sabino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
p. Chr. 10		
Dolabella	et Silano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
p. Chr. 11		
Lepido	et Tauro	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
p. Chr. 12		
Caesare	et Capitone	*Chr. 354 (fast.) Const. (post 6). Ital.*
p. Chr. 13		
Planco¹)	et Silano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
¹) flacco *Const. Ital. (Vind. I)*		
p. Chr. 14		
duobus	Sextis¹)	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Malaliana (3, 429, 10)*
¹) duobus sextis, pompeio magno *(om. Ital.)* et apuleio *Const. et Ital. per gem.*		

p. Chr. 15
Druso Caes.[1] et Flacco *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) bruto (*om.* caes.) *Const.*

p. Chr. 16
Tauro et Libone *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

p. Chr. 17
Flacco[1]) et Rufo *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Malaliana (3, 429, 21)*
[1]) crasso *Const.*, falcone *Ital.*

p. Chr. 18
Ti. Caes. III[1]) et Germanico Caes. II[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) tiberiano caes. ii et druso germanico ii *Const.*

p. Chr. 19
Silano et Balbo *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

p. Chr. 20
Messala et Cotta[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) grato *Const.*

p. Chr. 21
Ti. Caes. IIII et Druso[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) druso germanico iii *Const.*

p. Chr. 22
Agrippa et Galba *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

p. Chr. 23
{Pollione et Vetere *Chr. 354 (fast.) Const.*
{[Nerone et Pisone *Ital.*]

p. Chr. 24
Cethego et Varo[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) narrone *Ital.*

p. Chr. 25
Agrippa et Lentulo[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*
[1]) lentulo galua *Const.*

p. Chr. 26
Getulico et Sabino *Chr. 354 (fast.) Const. Ital.*

p. Chr. 27
Crasso et Pisone *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. (et suo loco et falso)*

p. Chr. 28
Silano et Nerva *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Malaliana (3, 429, 12)*

p. Chr. 29
Gemino[1]) et Gemino[1]) *Chr. 354 (fast.). Comput. 153, 13. Const. Ital. Prosp. (c. 388. 391). Aq. (1, 683, 22). Prol. pasch. (1, 737, 32). Isidoriana (2, 493 c. 7). Hist. Brittonum (3, 209, 4). Malaliana (3, 429, 19)*
[1]) duobus silanis (*τῶν δυο Γεμινῶν* Gr.), rufo et rubellione *Const. per geminationem*, fufio gemino et rubellio gemino *Prosp.*

p. Chr. 30
Vinicio et Longino[1]) *Chr. 354 (fast., episc. 73, 7). Const. *Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) longino cassio *Const.*

p. Chr. 31
Tiberio Caes. V solo[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital. [Prosp. om.]*
[1]) et silio *Ital.*

p. Chr. 32
Arruntio[1]) et Ahenobarbo[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital. [Prosp. om.]*
[1]) *inverso ordine Ital.*

p. Chr. 33
Galba[1]) et Sulla *Chr. 354 (fast.) Const. Prosp. Prol. pasch. (1, 738, 6). Malaliana (3, 429, 42)*
[1]) galba libolo *Const.*, sulpicio *Ital. Prosp.*

p. Chr. 34
Vitello[1]) et Persico[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. (post 31) Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) persico et uitellio pulo *Const.*, p. et uitello *Ital.*, prisco et u. *Prosp.*

p. Chr. 35		
Gallo[1])	et Noniano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) camerino *Chr.*		
p. Chr. 36		
Allieno[1])	et Plautio	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) emiliano (λελιανου *Gr.*) *Const.*, gallieno *Ital. Prosp.*		
[2]) plautino *Chr.*, plautiano *Ital. Prosp.*		
p. Chr. 37		
Proculo	et Nigrino[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) lolliano *Ital.*		
p. Chr. 38		
Iuliano	et Asprenate	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
p. Chr. 39		
C. Caesare II	et Caesiano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ciz.*
[Publicola	et Nerva	*Ital. Prosp., cf. 1 p. 255*]
p. Chr. 40		
C. Caesare III	solo[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. (Barb.) Prosp. Ciz.*
[1]) et sulla *Ital. (Barb.)*, et iuliano *Prosp.*		
p. Chr. 41		
C. Caesare IIII	et Saturnino[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) antonino *Const.*		
p. Chr. 42		
Ti. Claudio II	et Largo[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ciz.*
[1]) longo *Chr.*		
[Saturnino II	et Venusto	*Ital. Prosp.; cf. 1 p. 255*]
p. Chr. 43		
Ti. Claudio III	et Vitellio[1]) II	*Chr. 354 (fast.) Const. *Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) gallo *Ital. Prosp.*		
p. Chr. 44		
Crispo[1]) II	et Tauro	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) crispino *Ital. Prosp.*		
p. Chr. 45		
Vinicio	et Corvino[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) cornelio *Ital. Prosp.*		
p. Chr. 46		
Asiatico II	et Silano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
p. Chr. 47		
Ti. Claudio IIII	et Vitellio III	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
p. Chr. 48		
Vitellio[1])	et Publicula	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) iiii *add. Const. Ciz.*, ii *add. Ital.*		
p. Chr. 49		
Verannio[1])	et Gallo	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) q. ueranio *Ciz.*, ueriano *Const.*		
p. Chr. 50		
Vetere	et Nerviliano[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) neruiniano *Const.*, silio *Ital.*		
[— Silvano	et Silio II	*Ital. et post 51 Prosp.; cf. 1 p. 255*]
[— Tiberio VI	et Antonino	*Ital. et post praec. Prosp.; cf. 1 p. 255*]
p. Chr. 51		
Ti. Claudio V	et Orfito	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
p. Chr. 52		
Sulla[1])	et Othone	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz.*
[1]) siluano et othono *Ital.*, silano et othone *Prosp.*, sylla et catone, silano et catone *Const. per gem.*		

p. Chr. 53
Silano[1) et Antonino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) gallieno *Ital.*

p. Chr. 54
Marcello[1) et Aviola — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) marcellino *Ital. Prosp.*

p. Chr. 55
Nerone Caes. et Vetere — *Chr. 354 (fast., episc. 73, 7) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 56
Saturnino et Scipione — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 1) Const. Ital. Prol. pasch. (1, 738, 8) [Prosp. om.]*

p. Chr. 57
Nerone II et Pisone — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Prol. pasch. (1, 738, 8)*

p. Chr. 58
Nerone III et Messala[1) — *Chr. 354 (fast.) Geneal. (1, 194 c. 614). Const. Ital. Prosp.*
[1) messala coruino *Const.*

p. Chr. 59
Capitone[1) et Aproniano[1) — *Chr. 354 (fast.) Const. [Ital. et Prosp. om.]*
[1) a. et c. *Const.*

p. Chr. 60
Nerone IIII et Lentulo[1) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) cornelio *Ital. Prosp.*

p. Chr. 61
Turpillino[1) et Peto[1) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) lacio et turpiniano *Const.*, pio et turpiliano *Prosp.*, pio et saturnino *Ital.*

p. Chr. 62
Mario[1) et Gallo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) macrino *Prosp.*

p. Chr. 63
Regulo[1) et Rufo[1) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. [Prosp. om.]*
[1) rufo et regulo *Const. Ital.*

p. Chr. 64
Crasso et Basso — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 65
Nerva[1) et Vestino[2) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) helua *Const.*, siluano *Ital. Prosp.*
[2) paulino *Ital. Prosp.*

p. Chr. 66
Telesino[1) et Paulo[2) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) celsino *Ital. Prosp.*
[2) paulino *Const.*, apuleio *Ital. Prosp.*

p. Chr. 67
Capitone et Rufo — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 2) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 68
Trachalo[1) et Italico[1) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 3) Const. Ital. Prosp.*
[1) rufo (ἰταλικοῦ *Gr.*) et trahalo *Const.*, italico et turpilione (turpiliano *Prosp.*) *Ital. Prosp.*

p. Chr. 69
{ Galba II et Vinio[1) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) tito rufino *Const.*
{ [Silviniano et Othone — *Ital. Prosp.*]

p. Chr. 70
Vespasiano II[1) et Tito[1) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1) uespasiano ii solo *Const.*, uespasiano et tito uespasiano ii et tito ii *Ital. Prosp. per gem.*

p. Chr. 71
Vespasiano III et Nerva — *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital. Prosp.*

p. Chr. 72
Vespasiano IIII et Tito II — *Chr. 354 (fast.) Const. *Ital. Prosp. Prol. pasch. (1, 738, 10)*

p. Chr. 73
Domitiano II et Messalino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. (uterque post 81) Prol. pasch. (1, 738, 10)*

p. Chr. 74
Vespasiano V et Tito III — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 75
Vespasiano VI et Tito IIII — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 76
Vespasiano VII et Tito V — *Chr. 354 (fast., *episc. 74, 4) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 77
Vespasiano VIII et Domitiano V[1]) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 6) Const. Ital. Prosp.*
[1]) tito uii *Ital. Prosp.*

p. Chr. 78
Commodo et Prisco[1]) — *Chr. 354 (fast.) Ital. Prosp. (ante 77 uterque) [Const. om.]*
[1]) rufo *Ital. Prosp.*

p. Chr. 79
Vespasiano VIIII et Tito VI — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 80
Tito VII et Domitiano VII — *Chr. 354 (fast.) Const. [Ital. et Prosp. om.]*

p. Chr. 81
Silva[1]) et Pollione[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) galua *Const.*, siluano *Ital. Prosp.*
[2]) uero *vel* uarone *Ital. Prosp.*

p. Chr. 82
Domitiano VIII et Sabino — *Chr. 354 (fast.) Const. [Ital. et Prosp. om.]*

p. Chr. 83
Domitiano VIIII et Rufo II — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 6) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 84
Domitiano X et Sabino — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 7) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 85
Domitiano XI et Furvo[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) fuluio *Const.*, rufo *Ital. Prosp.*

p. Chr. 86
Domitiano XII et Dolabella — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 87
Domitiano XIII et Saturnino — *Chr. 354 (fast.) Const. [Ital. et Prosp. om.]*

p. Chr. 88
Domitiano XIIII et Rufo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 89
Fulvo[1]) et Atratino[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) fulnio et atr. *Const.*, domitiano uii et traiano *Ital.*, flauio et traiano *Prosp.*

p. Chr. 90
Domitiano XV[1]) et Nerva II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) flauio *Ital.*

p. Chr. 91
Glabrione[1]) et Traiano[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) tr. ii et gl. *Prosp.*

p. Chr. 92
Domitiano XVI et Saturnino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 93
Collega[1]) et Priscino[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) pompeiano *Const.*, siluano *Ital. Prosp.*
[2]) prisciano (χρισπίνου *Gr.*) *Const.*, prisco *Ital. Prosp.*

p. Chr. 94
Asprenate et Laterano[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) clemente *Ital. Prosp.*

p. Chr. 95
Domitiano XVII et Clemente — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 8) Const. Ital. Prosp. Beda (3, 285, 302)*

p. Chr. 96
Valente[1]) et Vetero[2]) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 10) Const. Ital. Prosp. (uterque post 97)*
[1]) ualeriano *Chr. (fast.)*, fuluio *Ital. Prosp.*, flauio *Vict. Aq.*
[2]) rufo u *Ital.*

p. Chr. 97
Nerva III et Rufo III — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[— Sabino et Antonino — *Ital. Prosp. (v. vol. 1 p. 255)*]

p. Chr. 98
Nerva IIII et Traiano II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 99
Palma[1]) et Senecione[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) sen. et p. *Ital. Prosp.*

p. Chr. 100
Traiano III et Frontino[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) pontino *Const.*, frontone *Ital. Prosp.*

p. Chr. 101
Traiano IIII et Paeto[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) orfito *Ital. Prosp.*

p. Chr. 102
Servillo[1]) II et Sura[2]) II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) seueriano *Const.*, senecione *Ital. Prosp.*
[2]) syrio *Const.*

p. Chr. 103
Traiano V et Maximo II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[— Senecione III et Sura II — *Ital. Prosp.*]

p. Chr. 104
Suburano[1]) II et Marcello — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) surano *Chr.*, urbano *Ital. Prosp.*

p. Chr. 105
Candido II et Quadrato — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 106
Commodo et Cereale — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 107
Sura III[1]) et Senecione II[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) senecione iiii et sura iii *Ital. Prosp.*

p. Chr. 108
Gallo et Bradua — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 10) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 109
{Palma II et Tullo — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 11) Const.*
{[Africano et Crispino — *Ital. Prosp.*]

p. Chr. 110
Priscino[1]) et Orfito[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) orfito et prisciano *Const.*, crispino ii et buleno *Ital. Prosp.*

p. Chr. 111
Pisone et Bolano[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) iuliano *Const.*, rustico *Ital. Prosp.*

p. Chr. 112
Traiano VI et Africano *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 113
Celso II et Crispino[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) prisciano ii *Const.*

p. Chr. 114
Vopisco[1]) et Asta[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) malsa et uolciso *Const.*, hasta et pisone *Ital. Prosp.*

p. Chr. 115
Messala et Pedone *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 116
Aeliano[1]) et Vetere *Chr. 354 (fast., episc. 74, 12) Const. Ital. Prosp.*
[1]) aemiliano *Ital.*, aemilio *Prosp.*

p. Chr. 117
Nigro[1]) et Aproniano[1]) *Chr. 354 (fast., episc. 74, 13) Const. Ital. Prosp.*
[1]) a. et n. *Const.*
[— Claro et Alexandro *Ital. Prosp. (v. vol. 1 p. 255)*]

p. Chr. 118
Hadriano II et Salinatore *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 119
Hadriano II et Rustico *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 120
Severo II[1]) et Fulvo[2]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) seruiliano *Ital.*, seruilio *Prosp.*
[2]) fulgo *Const.*, fuluio *Ital. Prosp.*

p. Chr. 121
Vero II[1]) et Augure *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) seuero *Ital.*

p. Chr. 122
Aviola et Pansa *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 123
Paetino[1]) et Aproniano[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) a. et panpino *Const.*, paterno et torquato *Ital. Prosp.*

p. Chr. 124
Glabrione et Torquato[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) aproniano *Ital. Prosp.*

p. Chr. 125
Asiatico II et Aquilino[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) quintillo *Ital. Prosp.*

p. Chr. 126
Vero III et Ambibulo[1]) *Chr. 354 (fast., episc. 74, 14) Const. Ital. Prosp.*
[1]) ambigulo *Const.*, ambigolo *Ital.*, ambiguo *Prosp.*

p. Chr. 127
Titiano[1]) et Gallicano[1]) *Chr. 354 (fast., episc. 74, 15) Const. Ital. Prosp.*
[1]) gallieno et tit. *Ital. Prosp.*

p. Chr. 128
Asprenate[1]) II et Libone *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) torquato *Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 129
Marcello II[1] et Celso[1] II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) marcello et celso *Const.*, marcello ii et marcello ii *Chr.*, celso et marcello (marcellino *Prosp.*) *Ital. Prosp.*

p. Chr. 130
Catulino et Apro[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. [Vict. Aq. et Cass. om.]*
[1]) libone *Const.*

p. Chr. 131
Pontiano[1]) et Rufino[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) pompeiano *Ital.*
[2]) rufo *Const. Prosp.*

p. Chr. 132
Augurino et Sergiano[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) sergio *Ital.*

p. Chr. 133
Hibero[1]) et Sisenna[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) tiberio *Ital. Prosp.*
[2]) siluano *Ital.*, silano *Prosp.*

p. Chr. 134
Serviano[1]) III et Varo[2]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) seuero *Const.*, sergiano *Ital. Prosp.*
[2]) uero *Ital. Prosp.*

p. Chr. 135
Luperco[1]) et Attico[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) pontiano et aquilino rufo *Const.*, pompeiano et atiliano (catilliano *Ital.*) *Ital. Prosp.*

p. Chr. 136
Commodo[1]) et Pompeiano[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp.*
[1]) pompeiano ii et commodo *Ital. Prosp.*

p. Chr. 137
Caesare II[1]) et Balbino[2]) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 16) Const. Ital. Prosp.*
[1]) lellio *Ital.*, laelio *Prosp.*
[2]) albino *Ital. Prosp.*

p. Chr. 138
Nigro[1]) et Camerino[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) c. et n. *Const. Ital. Prosp.*, ἀντωνιος εὐσεβῆς καὶ καμερινος *Theo*

p. Chr. 139
Antonino II et Praesente II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*

p. Chr. 140
Antonino III et Aurelio[1]) Caes. — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) aureliano *Chr.*, uero ii *Ital.*, praesente ii *Prosp.*

p. Chr. 141
Siloga[1]) et Severo[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) seuero et siluano *Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 142
Rufino et Quadrato[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) torquato *Ital. Prosp.*

p. Chr. 143
Torquato et Attico[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) herode *Const. Ital. Prosp.*

p. Chr. 144
Avito[1]) et Maximo[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) auiola et m. *Ital. Prosp.*, μαξ. καὶ ἀου. *Theo*

p. Chr. 145		
Antonino IIII	et Aurelio[1]) Caes. II	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) aureliano *Chr.*, uero *Ital.*		
[— Grato	et Seleuco	*Ital. Prosp. (v. vol. 1 p. 255)*]
p. Chr. 146		
Claro	et Severo[1])	*Chr. 354 (fast., episc. 74, 21) Const. Ital. Theo*
[1]) *χλαυδιος Theo*		
Antonino IIII	et Aurelio II	*Prosp.*
p. Chr. 147		
Largo	et Messalino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 148		
Torquato	et Iuliano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 149		
Orfito	et Prisco	*Chr. 354 (fast) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 150		
Gallicano[1])	et Vetere	*Chr. 354 (fast., episc. 74, 19) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) glabrione *Const. Ital. Prosp.*		
p. Chr. 151		
Maximo[1])	et Condiano[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) c. et m. *Const. Theo*, gordiano et m. *Ital. Prosp.*		
p. Chr. 152		
Glabrione[1])	et Homullo[2])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) gallicano *Ital.* [2]) romulo *Ital. Prosp.*		
p. Chr. 153		
Praesente	et Rufino	*Chr. 354 (fast., episc. 74, 20) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 154		
Commodo	et Laterano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 155		
Severo[1])	et Sabino[2])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) uero *Prosp.*		
[2]) sabiniano *Const., priore loco Theo*		
p. Chr. 156		
Silvano[1])	et Augurino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) siluato *Chr.*		
p. Chr. 157		
Barbaro[1])	et Regulo	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) barbato *Chr.*		
p. Chr. 158		
Tertullo[1])	et Sacerdote[2])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) tullo *Const.* [2]) *κλημινος Theo*		
p. Chr. 159		
Quintillo	et Prisco	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 160		
Bradua[1])	et Varo[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
[1]) br. et uero *Const. Ital.*, uero ii et br. *Prosp.*		
p. Chr. 161		
duobus	Augustis[1])	*Chr. 354 (fast., episc. 74, 23) Const. Ital. Prosp. Ciz. Prol. pasch. (1, 738, 13) Theo. Cf. 1 p. 254.*
[1]) antonino u (iiii *Ital.*) et aurelio caes. (*om. Ital.*), duobus augustis *Const. et Ital. et Ciz., omnes per gem.*, antonino iii et aurelio iii, p. c. antonini iii et aurelii iii, duobus augustis *Prosp. per triplicationem*		
p. Chr. 162		
Rustico	et Aquilino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 163
Laeliano et Pastore *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 164
Macrino et Celso *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 165
Orfito et Pudente *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 166
Pudente[1]) et Pollione *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
[1]) pudente ii *Ciz.*

p. Chr. 167
Vero III et Quadrato *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 168
Aproniano et Paulo *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 169
Prisco et Apollinare *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 170
Claro et Cethego[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
[1]) ceth. et cl. *Const. Ital. Prosp. Ciz.*

p. Chr. 171
Severo et Herenniano *Chr. 354 (fast., episc. 74, 27) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 172
Orfito et Maximo *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 173
Severo II et Pompeiano *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 174
Gallo et Flacco *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 175
Pisone et Iuliano *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 176
Pollione et Apro *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 177
Commodo et Quintillo *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 178
Orfito et Rufo *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 179
Commodo II et Vero *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 180
Praesente et Condiano[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
[1]) cordiano *Ciz.*, gordiano *Ital. Prosp.*

p. Chr. 181
Commodo III et Byrro[1]) *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
[1]) rufo ii *Ciz.*

p. Chr. 182
Mamertino et Rufo *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 183
Commodo IIII et Victorino *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 184
Marullo et Aeliano *Chr. 351 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 185
Materno et Bradua *Chr. 354 (fast., episc. 74, 28) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 186
Commodo V et Glabrione *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 187
Crispino et Aeliano *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*

p. Chr. 188		
Fusciano	et Silano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 189		
duobus	Silanis	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 190		
Commodo VI	et Septimiano	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 191		
Aproniano	et Bradua	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 192		
Commodo VII	et Pertinace	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 193		
Falcone[1])	et Claro	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
[1]) flaccone *Const.*		
p. Chr. 194		
Severo II	et Albino[1])	*Chr. 354 (fast., gener. *140, 17) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
[1]) bino *Chr.*		
p. Chr. 195		
Tertullo	et Clemente	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 196		
Dextro	et Prisco	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Prol. pasch. (1, 738, 14) Theo*
p. Chr. 197		
Laterano	et Rufino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 198		
Saturnino	et Gallo	*Chr. 354 (fast., episc. 74, 31) Const. Ital. Prosp. Ciz. Theo*
p. Chr. 199		
Anullino	et Frontone	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 200		
Severo III[1])	et Victorino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) ii *Const. Ital.*		
p. Chr. 201		
Fabiano[1])	et Muciano[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) m. et f. *Const. Theo,* sabino et m. *Ital.*		
p. Chr. 202		
Severo IIII[1])	et Antonino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) iii *Const. Ital.*		
p. Chr. 203		
Plautiano[1])	et Geta[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) pl. ii et g. *Const.,* g. et pl. *Prosp., σεπτιμιος γετας καὶ βηρος Theo*		
p. Chr. 204		
Cilone	et Libone	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 205		
Antonino II	et Geta	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 206		
Albino	et Aemiliano[1])	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) miliano *Chr.,* aeliano *Prosp., σαβινος Theo*		
p. Chr. 207		
Apro	et Maximo	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 208		
Antonino III	et Geta II	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 209		
Pompeiano	et Avito	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
p. Chr. 210		
Faustino	et Rufino	*Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*

p. Chr. 211
Gentiano et Basso — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*

p. Chr. 212
duobus Aspris — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*

p. Chr. 213
Antonino III et Balbino[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) albino *Ital.*

p. Chr. 214
Messala et Sabino[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) saturnino *Ital.*

p. Chr. 215
Laeto et Cereale — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*

p. Chr. 216
Sabino et Anullino[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) uenusto *Prosp.*

p. Chr. 217
Praesente et Extricato — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 32) Const. Ital. Prosp. Theo*

p. Chr. 218
Antonino[1]) et Advento — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 33) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) *οκλατινος Theo*

p. Chr. 219
Antonino II et Sacerdote[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) *priore loco Theo*

p. Chr. 220
Antonino III[1]) et Comazonte — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) *βαλεριος Theo*

p. Chr. 221
Grato[1]) et Seleuco — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[1]) *σαβινιανος Theo*

p. Chr. 222
Antonino IIII et Alexandro[1]) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 34) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) alexandro et seuero *Ital.*, imp. alexandro *Prosp.*, alexandro et augusto *Vict. Aq.*, *αὐτ. ἀλέξανδρος καὶ μόδεστος Theo*

p. Chr. 223
Maximo et Aeliano[1]) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 35) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) caeliano (*αἰλιανοῦ Gr.*) *Const.*, cheliano *Chr.*

p. Chr. 224
Iuliano[1]) et Crispino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) fabiano *Const.*

p. Chr. 225
Fusco[1]) et Dextro — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) fusciano *Const.*

p. Chr. 226
Alexandro II et Marcello — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[Anniano et Maximo — *Prosp.*]

p. Chr. 227
Albino[1]) et Maximo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) *σαβινος Theo*

p. Chr. 228
Modesto et Probo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 229
Alexandro III et Dione[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) *σευηρος καὶ ἀλεξ. Heracl.*

p. Chr. 230
Agricola[1]) et Clementino[1]) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 36) Const. Ital. Theo Heracl.*
[Grato et Seleuco — *Prosp.*]
[1]) *Πρισκιλλιανος καὶ Ἀγρικολας Theo Heracl.*

p. Chr. 231
Pompeiano[1]) et Peligniano[2]) — *Chr. 354 (fast., episc. 74, 37) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) χομοδος *Heracl.*
[2]) feliciano *Prosp.*

p. Chr. 232
Lupo et Maximo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 233
Maximo et Paterno — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 234
Maximo II et Urbano — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 235
Severo[1]) et Quintiano — *Chr. 354 (fast., episc. 75, 1) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) πομπηιανος *Theo*

p. Chr. 236
Maximo[1]) et Africano — *Chr. 354 (fast., episc. 75, 4. 6) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*
[1]) maximino *Prosp.*

p. Chr. 237
Perpetuo et Corneliano — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 238
Pio et Pontiano[1]) — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*
[1]) proculo *Prosp. Heracl.*

p. Chr. 239
Gordiano et Aviola — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 240
Sabino[1]) et Venusto — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*
[1]) albino *Const.*

p. Chr. 241
Gordiano II et Pompeiano — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 242
Attico et Praetextato — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 243
Arriano et Papo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 244
Peregrino et Aemiliano — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 245
Philippo et Titiano — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 246
Praesente et Albino — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 247
Philippo II et Philippo — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 248
Philippo III et Philippo II — *Chr. 354 (fast.) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl. (suppl. in marg.)*

p. Chr. 249
Aemiliano et Aquilino — *Chr. 354 (fast., gener. 140, 18) Const. Ital. Prosp. Prol. pasch. (1, 733, 16) *Theo Heracl.*

p. Chr. 250
Decio[1]) II et Grato — *Chr. 354 (fast., episc. 75, 6) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*
[1]) τραιανος *Heracl.*

p. Chr. 251
Decio III et Decio[1]) Caes. — *Chr. 354 (fast., episc. 75, 12) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*
[1]) rustico *Ital. Prosp.*

p. Chr. 252
Gallo II et Volusiano — *Chr. 354 (fast., episc. 75, 12. 17) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 253
Volusiano II et Maximo — *Chr. 354 (fast., episc. 75, 20) Const. Ital. Prosp. *Theo *Heracl.*

p. Chr. 254
Valeriano II et Gallieno — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. *Theo *Heracl.*

p. Chr. 255
Valeriano III et Gallieno II — *Chr. 354 (fast., praef., episc. 75, 17. 21) Const. Ital. Prosp. *Theo Heracl.*

p. Chr. 256
Maximo et Glabrione — *Chr. 354 (fast., praef., episc. 75, 22) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 257
Valeriano IIII et Gallieno III — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 258
Tusco et Basso — *Chr. 354 (fast., praef., feriale eccl. Rom. 71, 16, episc. 75, 22. 23) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 259
Aemiliano[1]) et Basso — *Chr. 354 (fast., praef., episc. 75, 24. 25) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) marcelliano *Vict. Aq.*

p. Chr. 260
Saeculare II et Donat. — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Prol. pasch. (1, 738, 19) Theo Heracl.*

p. Chr. 261
Gallieno[1]) IIII et Volusiano[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) gallicano *Chr.*
[2]) gentiano *Prosp.*

p. Chr. 262
Gallieno[1]) V et Faustiano[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) gallieano *Chr. 354 (fast.)*
[2]) faustiniano *Const.*, uictorino *Prosp.*

p. Chr. 263
Albino II et Dextro[1]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) maximo *Prosp.*

p. Chr. 264
Gallieno[1]) VI et Saturnino — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) Gallieano *Chr.*

p. Chr. 265
Valeriano II et Lucillo — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Prol. pasch. (1, 738, 23) Theo Heracl.*

p. Chr. 266
Gallieno VII et Sabinillo — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 267
Paterno et Archesilao — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 268
Paterno II et Mariniano[1]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) mariano *Ital.*, marino *Prosp.*

p. Chr. 269
Claudio et Paterno — *Chr. 354 (fast., praef., episc. 75, 26. 27) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 270
Antiochiano et Orfito — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 271
Aureliano[1]) et Basso — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) ualeriano *Prosp.*

p. Chr. 272
Quieto et Veldumiano — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 273
Tacito et Placidiano[1]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Heracl. [Theo om.]*
[1]) placido *Ital.*

p. Chr. 274
Aureliano II et Capitolino — *Chr. 354 (fast., praef., episc. 75, 28) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 275
Aureliano III et Marcellino — *Chr. 354 (fast., praef., episc, 75, 28) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 276
Tacito II et Aemiliano — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Theo Heracl. [Prosp. om.]*

p. Chr. 277
Probo et Paulino — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 278
Probo II et Lupo[1]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp Theo Heracl.*
[1]) paterno ii *Prosp.*

p. Chr. 279
Probo III et Paterno — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 280
Messala et Grato — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 281
Probo IIII et Tiberiano — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 282
Probo V et Victorino — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 283
Caro II et Carino — *Chr. 354 (fast., praef., episc. 75, 30. 32) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 284
Carino[1]) II et Numeriano — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) caro *Const. Prosp.*

p. Chr. 285
Diocletiano II et Aristobulo[1]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) = Aurelius Aristobulus *tituli Africani C. VIII, 608 aliique*

p. Chr. 286
Maximo II[1]) et Aquilino[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) = M. Iunius Maximus *Romae C. I. L. VI, 2136. 2137*
[2]) = Vettius Aquilinus *l. c.*

p. Chr. 287
Diocletiano Aug.[1]) III et Maximiano[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo * Heracl.*
[1]) Aug. *Theo, cum absit in Maximiano.*
[2]) *Ἑρχουλίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 288
Maximiano[1]) Aug. II et Ianuarino[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) *Ἑρχουλίου add. Const. (Gr.)*
[2]) *fortasse* = Pomponius Ianuariuus *praef. urb. hoc anno. — Suffecti adfuerunt in latereculo Caleno C. I. L. X, 4631, unde remanent haec:* . . . a, . . . nianus

p. Chr. 289
Basso II[1]) et Quintiano[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo * Heracl.*
[1]) = M. Magrius Bassus *latereculus Calenus (C. I. L. X, 4631) et decretum pontificum Cumanum (C. I. L. X, 3698)*
[2]) = L. Ragonius Quintianus *ll. cc. (in later-*

culo hic est loco priore). Ibidem nominantur suffecti huius anni:

M. Vmbrius Primus — T. Flavius Coelianus
.... ionius Proculus — .. [H]elvius Clemens
.. Flavius Decimus — .... ninius Maximus

p. Chr. 290

Diocletiano IIII et Maximiano[1] III — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἑρκουλίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 291

Tiberiano II[1]) et Dione[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo* Heracl.*

[1]) = Gaius I[unius Tiberianus II] *Rossi inscr. chr. n. 32*

[2]) = Cassius Dio *Rossi l. c.*

p. Chr. 292

Annibaliano[1]) et Asclepiodoto — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *fortasse* Afranius Annibalianus *praef. urb. a. 297*

p. Chr. 293

Diocletiano V et Maximiano[1]) IIII — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo* Heracl.*

[1]) *Ἑρκουλίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 294

Constantio et Maximiano[1]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) maximo *Prosp., Ἰωβίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 295

Tusco[1]) et Anulino[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *fortasse* = Nummius Tuscus *praef. urbi a. 302*

[2]) *fortasse* = Annius Anullinus *praef. urbi a. 306. 312*

p. Chr. 296

Diocletiano VI et Constantio II — *Chr. 354 (fast., praef., episc. 75, 32. 34) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 297

Maximiano[1]) V et Maximiano[2]) II — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἑρκουλίου add. Const. (Gr.)*

[2]) *Ἰωβίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 298

Fausto[1]) II et Gallo[2]) — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἀνικίου Φαύστου Const. (Gr.), item titulus Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 24*

[2]) *Σεβήρου Γάλλου Const. (Gr.)*; = Virius Gallus *Romae l. c.*

p. Chr. 299

Diocletiano VII et Maximiano[1]) VI — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Prol. pasch. (1, 738, l. 3. 25) Theo Heracl.*

[1]) *Ἑρκουλίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 300

Constantio III et Maximiano[1]) III — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἰωβίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 301

Titiano[1]) II et Nepotiano — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) = T. Flavius Postumius Titianus *Romae C. I. L. VI, 1418. 1419 b.*

p. Chr. 302

Constantio IIII et Maximiano[1]) IIII — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἰωβίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 303

Diocletiano VIII et Maximiano[1]) VII — *Chr. 354 (fast., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἑρκουλίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 304

Diocletiano VIIII et Maximiano[1]) VIII — *Chr. 354 (fast., praef., feriale eccl. Rom. 71, 12. 72, 11, episc. 75, 34, gener. 140, 19) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἑρκουλίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 305

Constantio V et Maximiano[1]) V — *Chr. 354 (fast., praef.)*Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἰωβίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 306

Constantio VI et Maximiano[1]) VI — *Chr. 354 (fast., praef.)*Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *Ἰωβίου add. Const. (Gr.)*

p. Chr. 307[1])

Severo Aug. et Maximino Caes. — *in Oriente Theo Heracl. [Malalas p. 316]*

Maximiano VII et Maximino — *Romae initio anni Chr. 354 (praef.)*

post VI consulatum — *Romae* ex mense Aprili *Chr. 354 (praef.) Const.* [*Rossi inscr. chr. 1, 29* id. Dec.]

[Maximiano Aug.] VIIII et Constantino — *postea recepta forma Chr. 354 (fast., praef.] Const. *Ital. *Prosp.*

[1]) maximiano uii et maximino (maximiano *Brux.*), ex mense Aprili factum est sextum consulatum, quod est novies et Constantino *Chr. 354 (praef.)*; novies et Constantino *Chr. 354 (fast.)*; novies et Constantino (*νοβιου κωνσταντινου αὐγουστου μόνον Gr.*) .. quod est post sextum consulatum *Const.; σεβηρος σεβαστος (om. Her.) καὶ μαξημινος (μαξιμιανος Theo) καισαρ Theo Heracl.;* diocletiauo uiiii et maximiano uii *Ital. (Vind. I)*; diocletiano uiiii et constantino *Ital. (Vind. II Prosp.). — Numerus consulis prioris non convenit nisi Maximiano Herculio*

p. Chr. 308[1])

consules quos iusserint dd. nn. — *Romae initio anni Chr. 354 (praef.)*

Maxentio et Romulo — *Romae* ex xii k. Mai. *Chr. 354 (praef.) Const.*

[Diocletiano Aug.] X et Maximiano Aug. VII — *postea recepta forma Chr. 354 (praef., fast., episc. p. 76, 1) Const. *Ital. Prosp. Theo Heracl. [Grenfell et Hunt greek papyri ser. 2 n. 72. 75]*

[1]) consules quos iusserint dd. nn., ex xii k. Mai. factum est Maxentio et Romulo, quod est decies et Maximiano uii *Chr. 354 (praef.)*; decies et maximiano uii *Chr. 354 (fast., episc. p. 76, 1)*; decies et maximiano (*μαξιμιανου γαλεριου τὸ ζ Gr.*), . . quod est maxentio et romulo *Const.; διοκλητιανος σεβαστὸς τὸ ι' καὶ μαξιμιανος τὸ ζ' (τὸ θ' Theo) Theo Heracl. similiterque Ital. Prosp.: ab his priorem consulatum recte tribui Diocletiano confirmant papyri supra citatae, in quibus sic est: ὑπατείας τῶν δεσποτῶν ἡμῶν Διοκλη[τια]νοῦ πατρὸς Αὐγούστων τὸ ι' καὶ Γαλ[ερί]ου Οὐαληρίου Μαξιμιανοῦ Αὐγούστου τὸ [ζ'].*

p. Chr. 309

Maxentio II et Romulo II — *Romae Chr. 354 (praef.) Const.*

Licinio Aug. et Constantino — *in Oriente Theo Heracl. (cf. Barbarus vol. I p. 291)*

p. c. [Diocletiani[1])] X et [Maximiani[2])] VII — *forma postea recepta Chr. 354 (fast., ep. p. 76, 2) Const. Ital. Prosp.*

[1]) diocletiani *recte explet Victorius Aquitanus*

[2]) maximi *Vict. Aq.*

p. Chr. 310

Maxentio III — *Romae Chr. (praef.) Const. [Rossi inscr. chr. n. 31]*

Andronico et Probo — *in Oriente et Illyrico Theo Heracl. [tituli Illyriciani C. I. L. III, 3335. 5565]*

anno II p. c. [Diocletiani[1])] X et [Maximiani[2])] VII — *forma postea recepta Chr. 354 (fast.) Const. Prosp. [Ital. om.]*

[1]) diocletiani *recte explet Victorius Aquitanus*

[2]) maximi *Vict. Aq.*

p. Chr. 311[1])

consules quos iusserint dd. nn. — *Romae initio anni Chron. 354 (praef.)*

Rufio Volusiano[2]) — *Romae* ex m. Sept. *Chron. 354 (praef.)*

Maximiano VIII et Maximino II — *Theo Heracl.*

Maximiano VIII — *forma postea recepta Chron. 354 (fast., episc. p. 76, 4) Const. Ital.*

[Maximiano VIII et Licinio] — *Prosp.*

[1]) consules quos iusserint dd. nn., ex mense septembri factum est rufino et eusebio *Chr. 354 (praef.)*; maximiano uiii solo, quod fuit mense sep. volusiano et rufino *chron. 354 (episc. 76, 5)*; maximiano uiii, quod est rufino et volusiano *Const. (Lat.)*; divo maximiano VIII et maximino II augg. *titulus Noricus C. I. L. III, 4796 similiterque Theo (numeris omissis) Heracl.*; maximiano uiii *Chron. 354 (fast.) Const. (Lat., vide supra; μαξιμιανου ερκουλιου τὸ η′ καὶ γαλερίου μαξιμου Gr. male) Ital.*

[2]) = Rufius Volusianus *Romae C. I. L. VI, 1708 = 31906; Chronographus 354 inde altero loco (episc. 76, 5) fecit Volusianum et Rufinum, altero (praef.) Rufinum et Eusebium, hoc male memor consulum a. 347*

p. Chr. 312

Maxentio III — *Chr. 354 (praef.) Const.*

Constantio II et Licinio II — *Origo Const. (vol. 1, 9, 18). Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 313[1])

Constantino et Maximino III — *Heracl. [Romae C. I. L. VI, 507]*

Constantino III et Licinio III — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *κωνσταντινου τὸ γ′ καὶ μαξημινου τὸ γ′, κωνσταντινου τὸ δ′ καὶ λικινιου τὸ γ′ Heracl. per geminationem*

p. Chr. 314[1])

Volusiano[2]) II et Anniano[3]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef., episc. 76, 4. 6) Const. *Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *πετρονιου καὶ ρουφινου βουσιανου et rursus βουλλουσιανου καὶ αριανου Heracl.*

[2]) = Rufius Volusianus *vide ad a. 311; Ῥούφιος Ἀλουσιανός Berl. ägypt. Urk. 2 n. 411; Ῥούφ. Ὀλοσιανός Nicole papyrus de Genève n. 13; Ῥού[φι]ος Οὐολουσιανός Wessely pap. Rain. 1 n. 233; cf. adn. 1*

[3]) = *Πετρώνιος Ἀννιανός papyri tres citatae; cf. adn. 1*

p. Chr. 315

Constantino IIII et Licinio IIII — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo *Heracl. (et post a. 313 et suo loco)*

p. Chr. 316[1])

Sabino et Rufino — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

[1]) *αντωνιου καὶ κινα σαβηνου et rursus σαβινου καὶ ρουφινου Heracl.*

p. Chr. 317
consules quos iusserint dd. nn. Aug. — *Chr. 354 (praef.)*
Gallicano[1]) et Basso[2]) — ex d. XIIII k. Mart. *Chr. 354 (praef., qui laterculus solus diem habet, fast., pasch.) Const. Ital. Prosp. Theo *Heracl.*
[1]) *fortasse* = Ovinius Gallicanus *praef. urb. a. 316*
[2]) *fortasse* = Iunius Bassus *C. I. L. VI, 1737 (Rossi)*

p. Chr. 318
Licinio V[1]) et Crispo Caes.[1]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo *Heracl.*
[1]) *λικινιου τὸ ε' καὶ πρισκου τὸ α', λικινιου τὸ ε' καὶ πρισκου τὸ γ', πρισκου τὸ δ' καὶ κωνσταντινου τὸ δ' Heracl. per triplicationem*

p. Chr. 319
Constantino V et Licinio Caes. — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo *Heracl.*

p. Chr. 320
Constantino VI et Constantino Caes. — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo *Heracl.*

p. Chr. 321
Crispo II et Constantino II — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 322
Probiano[1]) et Iuliano[2]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo*
[*Κρίσπου τὸ γ' καὶ Κωνσταντίνου τὸ δ'*] — *Heracl.*
[1]) = Petronius Probianus *C. I. L. VI, 1686*
[2]) = Anicius Iulianus *C. I. L. VI, 1682. 1686*

p. Chr. 323
Severo[1]) et Rufino[2]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
Licinio Aug. V et Licinio Caes. — *in partibus Orientis (papyrus Vindobonensis Rainer. vol. 1 n. 10)*[1])
[1]) = Acilius Sabinus *errore puto Nicole papyrus de Genève n. 10 (nominatur item annus Constantini XVIII)*; Acilius Severus *praef. urb. a. 325*
[2]) = Vettius Rufinus *Volceis in Lucanis C. I. L. X, 407 et papyrus cit.; cf.* C. Vettius Cossinius Rufinus *C. I. L. X, 5061*
[1]) *papyrus scripta est ὑπατείας τῶν δεσποτῶν ἡμῶν Λικιννίου Σεβαστοῦ τὸ ς' καὶ Λικινίου τοῦ ἐπιφανεστάτου τὸ β' indictione XI Payni 4 sive a. 323 Mai. 23; non admisit igitur Licinius consules Severum et Rufinum, sed ipse cum filio consulatum sumpsit*

p. Chr. 324
Crispo III et Constantino III — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 325
Paulino[1]) et Iuliano — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Beda (3, 295 c. 415) Theo Heracl.*
[1]) plautiano *Ital., προκλος ἤτοι παυλινος Theo*: = Sex. Anicius Paulinus *C. I. L. VI, 1680. 1681 cf. 1651 (cf. Rossi inscr. chr. 1 p. 574)*

p. Chr. 326
Constantino VII et Constantio Caes. — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 327
Constantio[1]) et Maximo — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) constantino *Const. (Lat.) Prosp., κωνσταντίου καίσαρος τὸ ς' Const. (Gr.)*

p. Chr. 328
Ianuarino et Iusto — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 329
Constantino VIII et Constantino IIII — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 330
Gallicano[1]) et Symmacho[2]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) constantino iii *Prosp.* — = Flavius Gallicanus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 37; Wessely pap. Rain. 1 n. 19.*
[2]) = Valerius Symmachus *Athanasius Festbriefe (ed. Larsow) p. 27. 64; Φλαυίου Τυλλιανοῦ Wessely l. c.;* Tulliano *Rossi l. c.*

p. Chr. 331
Basso[1]) et Ablabio — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) = Annius Bassus *Athanasius Festbriefe p. 27. 70*

p. Chr. 332
Pacatiano[1]) et Hilariano[2]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) = Fabius Pacatianus *Athanasius Festbriefe p. 27. 77*
[2]) = Maecilius Hilarianus *Athanasius l. c.*

p. Chr. 333
Dalmatio et Zeuofilo — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 334
Optato et Paulino[1]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef., gener. 140, 21. 22) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) *ανιχιου παυλινου Const. (Gr.)* = Ammius *(sic)* Manius Caesonius Nicomachus Anicius Paulinus *C. I. L. VI, 1682* = Amnius iun. Anicius Paulinus iun. *C. I. L. VI, 1683 cf. 1652 (cf. Rossi insc. chr. 1 p. 574)*

p. Chr. 335
Constantio[1]) et Albino[2]) — *Chr. 354 (fast., pasch., episc. 76, 8) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) *κωνσταντιου καίσαρος τὸ ς´ Const. (Gr.).* — = Iulius Constantius frater Augusti *Athanasius Festbriefe p. 95*
[2]) paulino *Chr. 354 (praef.), αβλαβιου Heracl.* — = Rufinus (*scr.* Rufius) Albinus *Athanasius l. c.*

p. Chr. 336
Nepotiano[1]) et Facuudo — *Chr. 354 (fast., pasch., praef., episc. 76, 10) Const. Ital. Prosp. Theo *Heracl.*
[1]) *fortasse* = Fl. Pop. *(sic nummi aenei,* Iul. *aureus)* Nepotianus Constantinus *Augustus a. 351*

p. Chr. 337
Feliciano[1]) et Titiano[2]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef., episc. 76, 12) Const. Ital. Prosp. Theo *Heracl.*
[1]) = Flavius Felicianus *Paesti C. I. L. X, 476*
[2]) = Fabius Titianus *C. I. L. Romae VI, 1717 et Paesti X, 476; cf. III, 12330*

p. Chr. 338
Vrso et Polemio — *Chr. 354 (fast., pasch. praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 339
Constantio II et Constante — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 340
Acindyno[1]) et Proculo[2]) — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*
[1]) = *Σεπτίμιος Ἀκίνδυνος Berl. ägypt. Urkunden I n. 21*
[2]) = L. Aradius Valerius Proculus Populonius *C. I. L. VI, 1684—1688; Ποπλώνιος Πρόκουλος Berl. äg. Urk. l. c.*

p. Chr. 341

Marcellino[1]) et Probino[2])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) *τρονιον Heracl.* — = Antonius Marcellinus *Nereti in Calabria C. I. L. IX, 10; cf. III, 12330*

[2]) = Petronius Probinus *Nereti l. c.*

p. Chr. 342

Constantio III et Constante II

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

p. Chr. 343

Placido[1]) et Romulo[2])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) = M. Maecius Memmius Furius Baburius Caecilianus Placidus *C. I. L. X, 1700;* = Flavius Placidus *in papyro musei Britannici inedita*

[2]) = Flavius Romulus *pap. cit.*

p. Chr. 344

Leontio[1]) et Sallustio[2])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) = Flavius Leontius *Paesti C. I. L. X, 478; fortasse* = Domitius Leontius *C. I. L. III, 12330*

[2]) = Flavius Bonosus *Paesti l. c. et Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 75. 76. 79*

p. Chr. 345

Amantio[1]) et Albino[2])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) = Iulius Amantius *Wessely pap. Rain. I n. 247, ubi sic est: ὑπατείας Ἰουλίου Ἀμαντίου πατρικίου [ἀνεψ]ιοῦ (?) τοῦ δεσπότου ἡμῶν Κωνσταντίνου Ἀγούστ(ου) καὶ Ῥουφίου Ἀλβίνου τῶν λαμπροτάτων*

[2]) = Rufius Albinus *papyrus cit.; itaque non est* M. Nummius Albinus *C. I. L. VI, 1748*

p. Chr. 346

p. c. Amanti et Albini

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Ital.[1]) Prosp.[1]) (suo loco)

Constantio IIII et Constante III

Const. Ital.[1]) Prosp.[1]) (post a. 344) Theo Heracl.

[1]) *Italici et Prosp. per gem. (cf. vol. 1 p. 255. 351)*

p. Chr. 347

Rufino[1]) et Eusebio[2])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) = Vulcacius Rufinus *C. I. L. Romae VI, 32051 et Paesti X, 477*

[2]) = Flavius Eusebius *Paesti C. I. L. X, 477*

p. Chr. 348

Philippo[1]) et Salia[2])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) = *Φλάουιος Φίλιππος Berl. ägypt. Urk. 2 n. 405. 456; Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 101*

[2]) = *Φλάουιος Σαλιᾶς Berl. ägypt. Urk. l. c., Rossi l. c.*

p. Chr. 349

Limenio[1]) et Catullino[2])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) *fortasse* = Vlpius Limenius *praef. urb. a. 347/9*

[2]) = Aco Catullinus (Philomathius) *C. I. L. VI, 1260; praef. urb. a. 342/4*

p. Chr. 350

Sergio[1]) et Nigriniano[1])

Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.

[1]) = Flavius Anicius *Romae C. I. L. VI, 498 (nisi est, ut putat Rossius rev. arch. n. s. vol. 6 a. 1862 p. 373,* Anicetius *[sic] Zosimi 2, 44, 3);* Flavius Sergius *in papyro musei Britannici inedita*

p. Chr. 351

Magnentio	et Gaisone[1])	*Romae Chr. 354 (praef.)*
τοῖς ἐσομένοις		*Theo*
p. c. Sergii	et Nigriniani	*Chr. 354 (fast., pasch.) Const. Prosp. Heracl. [Ital. om.]*

[1]) Muannentio et Decentio *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 111.* — Fabius Titianus consul ordinarius *C. I. L. VI, 1166. 1167, creatus a Magnentio consul et praefectus urbi, apud Chronographum a. 354 adest in laterculo praefectorum a. 350/1, abest a consulari*

p. Chr. 352

Decentio	et Paulo	*Romae Chr. 354 (praef.) [Rossi inscr. chr. 1, 112—116]*
Constantio V	et Constantio Caes.	*Chr. 354 (fast., pasch., episc. p. 76, 13. 19). Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 353
Constantio VI et Constantio II — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 354
Constantio VII et Constantio III — *Chr. 354 (fast., pasch., praef.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

p. Chr. 355
Arbitione[1]) et Lolliano[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

[1]) = Flavius Arbitio *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 122*

[2]) = Q. Flavius Maecius Egnatius Lollianus Mavortius *C. I. L. VI, 1723. X, 1695. 1696*

p. Chr. 356
Constantio VIII et Iuliano Caesare — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Theo Heracl.*

p. Chr. 357
Constantio VIIII et Iuliano Caes. II — *Chr. 354 (pasch.) Const. Prosp. Cycl. Theo Heracl. [Ital. om.]*

p. Chr. 358
Datiano[1]) et Cereale[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

[1]) titiano *Vict. Aq.*

[2]) = Neratius Cerealis *C. I. L. VI, 1744. 1745 = 31916*

p. Chr. 359
Eusebio[1]) et Hypatio[2]) — *Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

[1]) = Φλ. Εὐσέβιος *Berl. ägypt. Urk. 1 n. 316*

[2]) = Φλ. Ὑπάτειος *Berl. ägypt. Urk. l. c.*

p. Chr. 360
Constantio X et Iuliano Caes. III — *Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

p. Chr. 361
Tauro[1]) et Florentio[2]) — *Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

[1]) = Flavius Taurus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 148. 150*

[2]) = Flavius Florentius *n. 148 cit.*

p. Chr. 362
Mamertino[1]) et Nevitta[2]) — *Comput. (1, 153, 16. 18) Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

[1]) = Claudius Mamertinus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 153*

[2]) neuittula *Comp.* — = Flavius Nevitta *l. c.*

p. Chr. 363
Iuliano Aug. IIII et Sallustio[1]) — *Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.*

[1]) = Flavius Sallustius *C. I. L. VI, 1729*

p. Chr. 364
Ioviano Aug. et Varroniano[1]
Const. Ital. Prosp. Cycl. Theo Heracl.
[1]) = Flavius Varronianus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 175*

p. Chr. 365
Valentiniano Aug. et Valente Aug.
Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.

p. Chr. 366
Gratiano n̄. p̄. et Dagalaifo
Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.

p. Chr. 367
Lupicino[1]) et Iovino[2])
Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.
[1]) = Flavius Lupicinus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 193*
[2]) = Flavius Iovinus *l. c.; fortasse* = Valens (?) Iovinus *Amm. 28, 3, 9*

p. Chr. 368
Valentiniano II et Valente II
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.

p. Chr. 369
Valentiniano n̄. p̄. et Victore
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.

p. Chr. 370
Valentiniano III et Valente III
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.

p. Chr. 371
Gratiano Aug. II et Probo[1])
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.
[1]) = Sex. Petronius Probus *Veronae C. I. L. V, 3344; Romae VI, 1751—1753, Rossi inscr. chr. 1 n. 226*

p. Chr. 372
Modesto[1]) et Arintheo[2])
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Theo Heracl.
[1]) = Domitius Modestus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 231;* = Flavius Domitius *l. c. n. 230*
[2]) = Flavius Arintheus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 229. 230*

p. Chr. 373
Valentiniano IIII et Valente IIII
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Heracl.

p. Chr. 374
Gratiano III et Equitio
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Britt. et Nenn. (3, 172, 1. 2) Heracl.

p. Chr. 375
p̄. c̄. Gratiani III et Equiti
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Heracl.

p. Chr. 376
Valente Aug. V et Valentiniano iun. Aug.
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Heracl.

p. Chr. 377
Gratiano IIII et Merobaude[1])
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Heracl.
[1]) *vide ad a. 383.*

p. Chr. 378
p̄. c̄. Gratiani et Merobaudis
Chr. 354 (pasch.)
Valente VI et Valentiniano iun. II
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Victorius Aq. (vol. 1, 681, 21). Cycl. Dionys. (1 p. 754). Aug. Heracl.

p. Chr. 379
Ausonio[1]) et Olybrio[2])
Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Victorius Aq. (vol. 1, 681, 25) Cycl. Marcell. (2, 60, 10. 16) Aug. Heracl.
[1]) = Decimus Magnus Ausonius *poeta*
[2]) *priore loco Chr.* — = Q. Clodius Hermogenianus Olybrius *C. I. L. VI, 1711*

p. Chr. 380

Gratiano Aug. V et Theodosio Aug. — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Victorius Aq. (vol. 1 p. 680, 2) Cycl. Hyd. (vol. 2 p. 14 c. 4. 5) Marcell. Beda (vol. 3 p. 299 c. 456) Aug. Heracl.*

p. Chr. 381

Occidentis:

Syagrio[1]) et Eucherio[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Aug. [Romae Rossi inscr. chr. 1, 302—309 et C. I. L. VI, 31945; acta concilii Aquil.; Codicum Theod. et Iust. constitutiones ex Occidente omnes praeter Theod. 15, 7, 6. 7 (= Iust. 11, 41, 2. 3). 9]*

Orientis:

Eucherio[2]) et Syagrio[1]) — *Marcell. Heracl. [acta concilii Calchedon.; Codicum Theod. et Iust. constitutiones omnes ex Oriente praeter C. Th. 4, 12, 8. 11, 39, 8. 16, 5, 8. 16, 7, 1]*

[1]) = Flavius Syagrius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 303*

[2]) *sic plerumque, sed etiam* Euter- *et acta et tituli;* = Flavius Eutherius *C. I. L. VI, 36982*

p. Chr. 382

Occidentis:

Antonio[1]) — *Salonis C. I. L. III, 9508*

forma plena:

Antonio[2]) et Syagrio[1]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Dion. (I p. 755) Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Claudius Antonius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 312. 318*

[2]) = Flavius Syagrius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 312*

p. Chr. 383

Merobaude[1]) II et Saturnino[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Flavius Merobaudes *Romae C. I. L. VI, 501. 502,* Φλ. Βαρωβαύδης *Nicole papyrus de Genève n. 12*

[2]) saturnino syagrio *Chr.* — = Flavius Saturninus *Romae l. c.*

p. Chr. 384

Ricomere et Clearcho — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 385

Arcadio Aug. et Bautone — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 386

Honorio n. p. et Euodio[1]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) euodio, euuodio, eubodio *passim.* — = Flavius Euodius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 361*

p. Chr. 387

Valentiniano III et Eutropio — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 388

Theodosio Aug. II et Merobaude[1]) III — *[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 370]*

Theodosio Aug. II et Cynegio[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Ciz. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

Magno Maximo Aug. II — *[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 371—375; Mediolani C. I. L. V, 6243]*

[1]) *vide ad a. 383*

[2]) = Maternus Cynegius *C. I. L. III, 19 = 6587*

p. Chr. 389

Timasio[1]) et Promoto[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. *Heracl.*

[1]) = Flavius Timasius *Romae C. I. L. VI, 1759*

[2]) = Flavius Promotus *Romae l. c.*

p. Chr. 390
Valentiniano IIII et Neoterio — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 391
Tatiano[1]) et Symmacho[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*
[1]) = Flavius Tatianus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 395, Locris C. I. L. X, 37*
[2]) = Q. Aurelius Symmachus *Romae C. I. L. VI, 1699. 32018 et Rossi inscr. chr. 1 n. 395; Locris X, 37*

p. Chr. 392
Arcadio Aug. II et Rufino[1]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*
[1]) = Flavius Rufinus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 399. 403 Canusii C. I. L. IX, 6192*

p. Chr. 393
Theodosio Aug. III et Abundantio — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*
Eugenio Aug. I — *[Capuae C. I. L. X, 4492]*
Theodosio Aug. III et Eugenio Aug. — *[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 410—418]*

p. Chr. 394
Arcadio Aug. III et Honorio Aug. II — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*
Nicomacho Flaviano — *[Romae C. I. L. VI, 1782. 1783; Rossi inscr. chr. 1 n. 419—421]*

p. Chr. 395
Olybrio[1]) et Probino[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Prol. pasch. (1, 738, 45) Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*
[1]) = Anicius Hermogenianus Olybrius *Romae C. I. L. VI, 1752. 1753. 1755. 1756, Rossi inscr. chr. 1 n. 423. 424. 426—428. 430*
[2]) = Anicius Probinus *C. I. L. VI, 1754, Rossi l. c.*

p. Chr. 396
Arcadio Aug. IIII et Honorio Aug. III — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 397
Caesario[1]) et Attico[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*
[1]) *loco posteriore Const.* — = Flavius Caesarius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 443 seq., Capuae C. I. L. X, 4493*
[2]) = Nonius Atticus *Romae l. c., Capuae l. c.;* = Maximus *Rossi inscr. chr. 1 n. 454*

p. Chr. 398
Honorio Aug. IIII et Eutychiano[1]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*
[1]) = Flavius Eutychianus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 462. 465*

p. Chr. 399
Eutropio et Theodoro[1]) — *Chr. 354 (pasch.) Heracl.*
Theodoro[1]) et Eutropio eunucho — *Marcell.*
Mallio Theodoro[1]) — *Const. Prosp. Cycl. Dionys. (1 p. 755) Pasch. (2, 66). Aug. [Ital. om.]*
[1]) manilio et theodoro *Const. Dionys.*, θεοδώρου μόνου *Pasch.* — = Flavius Mallius Theodorus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 475 seq., Capuae C. I. L. X, 4493 a*

p. Chr. 400
Occidentis:
Stilichone[1]) — *Const. Prosp. (cf. Vict. Aq.) Cycl. Hist. Britt. (3, 207, 5) [(Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 489—493)]*
forma plena:
Stilichone[1]) et Aureliano — *Chr. 354 (pasch.) Ital. Prosp. (suppl.) AqS. Marcell. Heracl.*
[1]) = Flavius Stilicho *Ital. Cycl., item Romae C. I. L. VI, 1730—1734*

p. Chr. 401

Occidentis:

Vincentio[1]) — *[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 494. 495]*

forma plena:

Vincentio[1]) et Fravito[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Flavius Vincentius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 494 et al., Stabiis C. I. L. X, 8139; Grenfell et Hunt greek papyri ser. 2 n. 80*

[2]) = Flavius Fravitus *Romae l. c., Stabiis l. c.*

p. Chr. 402

Arcadio Aug. V et Honorio Aug. V — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 403

Occidentis:

Rumorido — *Mediolani C. I. L. V, 6196*

forma plena:

Theodosio Aug. I et Rumorido[1]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl. [Grenfell et Hunt greek papyri ser. 2 n. 81]*

[1]) = Flavius Rumoridus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 518*

p. Chr. 404

Occidentis:

Honorio VI — *Prosp. (ipse; cf. vol. 1 p. 778) Cycl. [Tituli urbani et Italici omnes collegam non habent]*

Orientis:

Aristaeneto — *[Synesius ep. 133]*

forma plena:

Honorio VI et Aristaeneto — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. (suppl.; cf. 1, 488) Marcell. Aug. Heracl. [concil. Gall. Iaffé 286]*

p. Chr. 405

Occidentis:

Stilichone[1]) II — *Geneal. 1, 196 c. 627. Cycl. [Tituli urbani plerique collegam non habent]*

forma plena:

Stilichone[1]) II et Anthemio — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Marcell. Aug. Heracl. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 541; concil. Gall. Iaffé n. 293]*

[1]) = Flavius Stilicho *Cycl. et ad a. 400*

p. Chr. 406

Arcadio VI et Probo[1]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Anicius Probus *Romae C. I. L. VI, 32009, Rossi inscr. chr. 1 n. 559. 560, Notizie degli scavi 1880 p. 274;* = Petronius Probus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 554. 557*

p. Chr. 407

Honorio Aug. VII et Theodosio Aug. II — *Chr. 354 (pasch.) Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl. [Ital. om.]*

p. Chr. 408

Basso[1]) et Philippo[2]) — *Chr. 354 (pasch.) Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Anicius Bassus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 583. 586. 587. 669, Notizie degli scavi 1888 p. 450;* = Anicius Auchenius Bassus *(aut hic aut cos. a. 431) Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 666. 671 (cf. idem p. 580. 601), Aeclani C. I. L. IX, 1364*

[2]) = Flavius Philippus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 586. 587*

p. Chr. 409

Honorio VIII et Theodosio III — *Chr. 354 (pasch.) Const. Prosp. Cycl. Hyd. (p. 17 c. 42). Marcell. Aug. Heracl. [Ital. om.]*

Honorio VIII et Constantino I — *[Treveris Le Blant n. 248]*

p. Chr. 410

Tortullo	*Const.*[1]
Varana[2]	*Chr. 354 (pasch.) Ital.*[3] *Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl. [Cod. Theod. et Iust. passim; Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1147 = C. I. L. VI, 31692]*
[Varane et Tertullo]	*AqS.*
[Honorio VIII et Varan]	*Const.*[1]

[1]) honorio uiii et uaran quod fuit tertullo *Const. Cf. Romae Notizie degli scavi 1888 p. 450:* . . . [k]al. Maias . . . [Ter]tullo(?)

[2]) *vel* Varane

[3]) uarana et philippo *Sangall.*

p. Chr. 411

Orientis: d. n. Theodosio Aug. IIII et qui fuerit nuntiatus	*Cod. Theod. 5, 13, 23 (secundum ed. Kruegeri; vulgo imperfecte 5, 14, 9)*
forma plena:	
Theodosio Aug. IIII	*Const. Prosp. Cycl. Aug.*
[Honorio VIIII et Theodosio IIII]	*Marcell. Heracl.*

p. Chr. 412

Orientis: d. n. Theodosio Aug. V et qui fuerit nuntiatus	*Cod. Theod. 7, 17, 1*
forma plena:	
Honorio VIIII et Theodosio V	*Const. Prosp. Cycl. Aug. [Tituli urbani]*
[Theodosio V]	*Marcell. (cf. a. 411)*
[Honorio X et Theodosio V]	*Heracl. (cf. a. 411)*

p. Chr. 413

Occidentis:		*Orientis et forma legitima:*	
Heracliano	*Aug.*[2])	Lucio	*Const.*[1]) *Prosp. Marcell. Aug.*[2]) *Heracl. [Cod. Theod. et Iust. const. ex Oriente omnes et Theod. 6, 26, 16, 11, 27, 7 ex Occidente; titulus Salonitanus anni sequentis* X k. Ian. *C. I. L. III, 9513]*
p̄. c. Honorii VIIII et Theodosii V	*Const.*[1]) *Cycl. Aug.*[2]) *[Cod. Theod. et Iust. const. ex Occid. pleraeque]*		

[1]) p̄. c. honorii VIIII et theodosii et Lucio cons. *Const.*

[2]) p̄. c̄. id est heracliano et lucio *Aug.*

p. Chr. 414

Occidentis:		*Orientis*[2]):	
Constantio[1])	*Const. Prosp. (I) Cycl. [Romae titulus Rossi 1 n. 611; ep. Innocentii papae Iaffé 303; Cod. Theod. 2, 16, 3 = Iust. 2, 21, 8 et Theod. 15, 7, 13 ex Occid.]*		
Constantio[1]) et Constante	*Prosp. (II; cf. vol. 1 p. 488) Marcell. Aug. Heracl. [Cod. Theod. et Iust. pleraeque et Occ. et Or.]* [2])	Constante et Constantio[1])	*[Cod. Iust. 8, 16, 8. 11, 59, 13 ex Oriente]*

[1]) = Flavius Constantius *ep. Innocentii l. c.; C. I. L. VI, 1719. 1720; Iaffé n. 303. 329; cf. Rossi inscr. chr. vol. 1 p. 263*

[2]) *Forma Occidentis postea etiam in Oriente praevaluit*

p. Chr. 415

Honorio X[1]) et Theodosio VI[2]) *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) *τὸ ια' Heracl. (cf. a. 411. 412)*

[2]) p. c. paulini *add. Cycl.*

p. Chr. 416

Occidentis: Palladio[1]) *[Romae XI k. Febr. Notizie degli scavi 1888 p. 450; Innocentii ep. Iaffé 312. 321. 323]*

Orientis: Theodosio Aug. VII et qui fuerit nuntiatus *[Theod. 6, 32, 1]*

forma plena:

Theodosio Aug. VII et Palladio[1]) *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 603; Innocentii epp. Iaffé 311. 313 seq.]*

[1]) Flavius Palladius *Notizie l. c.;* Iunius Quartus Palladius *epp. Innocentii Iaffé 312. 321. 323, Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 602. 603*

p. Chr. 417

Honorio XI[1]) et Constantio[2]) II *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) *τὸ ιβ' Heracl. (cf. ad a. 411. 412); similiter erratur in titulo urbano Rossi inscr. chr. vol. 1 n. 604*

[2]) = Flavius Constantius, *vide ad a. 414*

p. Chr. 418

Honorio XII[1]) et Theodosio VIII *Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) *τὸ ιγ' Heracl. (cf. ad a. 411. 412)*

p. Chr. 419

Occidentis: Monaxio *[Bonifatii I epp. Iaffé 348. 349. 350]*

forma plena:

Monaxio et Plintha *Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 420

Orientis: Theodosio Aug. VIII et qui fuerit nuntiatus *[Theod. 7, 16, 3]*

forma plena:

Theodosio Aug. VIII et Constantio[1]) III *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Flavius Constantius, *vide ad a. 414*

p. Chr. 421

Occidentis: Agricola et Eustathio[1]) *Const. Prosp. Cycl. Aug. [Salonis C. I. L. III, 9314 + 12857]*

[1]) eustasio *Cycl. Aug.*

Orientis et forma legitima: Eustathio[1]) et Agricola *Marcell. Heracl. [Codd. Theod. et Iust. tam ex Occ. quam ex Or.]*

p. Chr. 422

Honorio XIII[1]) et Theodosio X *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) *τὸ ιδ' Heracl. (cf. ad a. 411. 412)*

p. Chr. 423

Occidentis: Mariniano[1]) et Asclepiodoto *Const. Prosp. Cycl. Aug. [tituli Italici C. I. L. V, 1623. 6397 et Dalmatinus l. c. III, 3104]*

Orientis et forma legitima: Asclepiodoto et Mariniano[1]) *Marcell. Heracl. [Codd. Theod. et Iust. tam ex Occidente quam ex Oriente]*

[1]) = Flavius Avitus Marinianus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 635; cf. C. I. L. VI, 1761*

p. Chr. 424

Occidentis: Castino[1]) *Prosp. (I propter Vict. Aq.) Cycl. [Brixiae C. I. L. V, 5206 et Mediolani C. I. L. V, 6281]*

Orientis: Victore *Heracl. [Codd. Theod. et Iust.]*

forma plena:

Castino[1]) et Victore *Const. Prosp. (II). Aug.* | Victore et Castino[1]) *Marcell.*

[1]) = Flavius Castinus *Cycl. et Rossi inscr. chr. 1 n. 642*

p. Chr. 425

Theodosio Aug. XI et Valentiniano Caesare[1])	*Const. Prosp. Cycl. Marcell. Hist. Brittonum (3, 168, 2 = 169, 1. 209, 14) Aug. Heracl.*
Iohanne Aug.	*[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 644]*

[1]) Valent[ini]ano puero florentissimo Caesare *titulus urbanus Rossi inscr. chr. 1 n. 645*

p. Chr. 426

Theodosio Aug. XII et Valentiniano Aug. II — *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 427

Hierio et Ardabure — *Geneal. (vol. 1, 196 c. 628 a). Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl. [Codd. Theod. et Iust.]*

p. Chr. 428

Occidentis[1]):		*Orientis*[1]):	
Felice[2])	*Cycl.*	Tauro[3]) et qui fuerit nuntiatus	*[Theod. 5, 1, 9]*
Felice[2]) et Tauro[3])	*Const. Ital. Prosp. Adn. ad Cycl. (1, 743). Marcell. Hist. Brittonum (3, 209, 17). Aug. Heracl. [Codd. Theod. et Iust. plerumque, etiam in const. ex Oriente; Caelestini papae ep. Iaffé n. 369; cf. Rossi inscr. chr. 1 n. 658]*[3])	Tauro[3]) et Felice[2])	*[Theod. 3, 5, 13. 4, 6, 8. 6, 27, 22]*

[1]) *Forma Occidentis postea etiam in Oriente praevaluit*

[2]) = Flavius Felix *Cycl. et diptychon apud Gaium 1 tab. 2 ad p. 129; Romae Rossi inscr. chr. vol. 1 n. 658, vol. 2 p. 149 = Dessau inscr. n. 1293; Caelestini ep. Iaffé n. 369*

[3]) = Flavius Taurus *Caelestini ep. l. c.*

p. Chr. 429

Florentio et Dionysio — *Const. Ital. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 430

Orientis:

Theodosio Aug. XIII et qui fuerit nuntiatus — *[Theod. 6, 27, 23. 7, 8, 15. 10, 10, 34]*

forma plena:

Theodosio XIII et Valentiniano III — *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 431

Occidentis:		*Orientis:*	
Basso[1]) et Antiocho[2])	*Const. Prosp. Cycl. Aug. [Theod. 11, 1, 36 ex Occid.; Salonis C. I. L. III, 9516]*	Antiocho[2]) et qui fuerit nuntiatus	*[Theod. 9, 45, 4 ad lect. antiquam]*
		Antiocho[2]) et Basso[1])	*Marcell. Heracl. [Theod. 9, 45, 4 ad lect. interpolatam]*

[1]) = Flavius Bassus *Syracusis C. I. L. X, 7168. Cf. ad a. 408*

[2]) = Flavius Antiochus *Syracusis l. c.*

p. Chr. 432

Occidentis et forma legitima:		*Orientis:*	
Aetio[1]) et Valerio	*Const. Prosp. Cycl. Aug. [constitutiones et Occidentis Th. 6, 23, 3 = Iust. 11, 16, 3 et Orientis Th. 6, 24, 11 secundum cod. optimum = Iust. 12, 17, 2; Caelestini epistulae Iaffé 386. 387. 388; Aquis Statiellis C. I. L. V, 7530]*	Valerio et qui fuerit nuntiatus	*[Theod. 9, 45, 5 ad lect. antiquam]*
		Valerio et Aetio[1])	*Marcell. Heracl. [Theod. 6, 24, 11. 9, 45, 5 = Iust. 1, 12, 4 ad lect. interpolatam]*

[1]) = Flavius Aetius *Iaffé l. c.; Romae Rossi inscr, chr. 1 n. 698*

p. Chr. 433

Occidentis:

Maximo[1]) — *Cycl.*

forma plena:

Theodosio XIIII et Maximo[1]) — *Const. Prosp. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Petronius Maximus *cos. II a. 443: C. I. L. Romae VI, 1197. 1198 cf. 1660, Rossi inscr. chr. 1 n. 679. 712; Aeclani C. I. L. IX, 1368*

p. Chr. 434

Occidentis:

Aspare[1]) et Areobindo[2]) — *Const. Prosp. Cycl.*

Orientis:

Areobindo[2]) et Aspare[1]) — *Marcell. Aug. Heracl. [Codd. Theod. et Iust.]*

[1]) = Flavius Ardabur Aspar *in clupeo argenteo adlegato supra p. 497 not. 1;* Flavius Aspar *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 682*

[2]) *modo* Areobindo *modo* Areobinda

p. Chr. 435

Orientis:

Theodosio Aug. XV et qui fuerit nuntiatus — *[Cod. Theod. 6, 28, 8. 7, 8, 16. 10, 8, 5. 16, 5, 66 ex anni mensibus decem prioribus]*

forma plena:

Theodosio XV et Valentiniano IIII — *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl. Reges Vand. (3, 458) [Cod. Theod. 1, 1, 6. 16, 10, 25 ex mensibus Novembri et Decembri, item Iust. in omnibus quas habet huius anni subscriptionibus]*

p. Chr. 436

Isidoro[1]) et Senatore[2]) — *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug.*[3]) *Heracl. [Cod. Theod.]*

[1]) = Flavius Isidorus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 696*

[2]) = Flavius Senator *Romae l. c.*

[3]) p̄. c̄. id est *praem. Aug.*

p. Chr. 437

Aetio[1]) II et Segisvulto[2]) — *Const. Prosp. Cycl. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Flavius Aetius, *vide ad a. 432*

[2]) = Flavius Sigisvultus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 698*

p. Chr. 438

Orientis:

Theodosio Aug. XVI et qui fuerit nuntiatus — *[Nov. Theod. 1]*

forma plena:

Theodosio XVI et Fausto[1]) — *Geneal. (1, 196 c. 628b) Const. Ital. Prosp. Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) = Anicius Acilius Glabrio Faustus *C. I. L. VI, 1676—1678. 1767 et gesta de recipiendo cod. Theod.*

p. Chr. 439

Occidentis:

Festo[1]) et qui de de Oriente fuerit nuntiatus — *[titulus Mediolanensis C. I. L. V, 6268]*

forma plena:

Theodosio XVII et Festo[1]) — *Const. Ital. Prosp. Marcell. Veron. Aug. Heracl. Reges Vand. (3, 458)*

[1]) *videtur esse* = Rufius Postumius Festus *Rossi inscr. chr. 1 n. 846—848*

p. Chr. 440

Orientis:

Anatolio — *[Nov. Theod. 19]*

Anatolio et Valentiniano — *Heracl.*

forma plena:

Valentiniano Aug. V et Anatolio — *Const. Ital. Prosp. Marcell. Veron. Aug.*

p. Chr. 441

Occidentis:

p. c. Valentiniani Aug. V et Anatolii [*Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 706; Nov. Valentiniani III omnes*]

[1]) = Φλ. Κῦρος *Berl. ägypt. Urk. vol. 2 n. 609*

[2]) cyro et antholio ii *Ital.*

Orientis et forma plena:

Cyro[1]) *Const. Ital.*[2]) *Prosp. Marcell. Veron. Aug. Heracl.* [*Nov. Theodosii II omnes*]

p. Chr. 442

Occidentis:

Dioscoro[1]) *Const. Prosp. (1)* [*Nov. Valent. 2, 2; Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 709. 710; Mediolani C. I. L. V, 6293; Laude C. I. L. V, 6402; Salonis C. I. L. III, 12860*]

Orientis:

Eudoxio et Dioscoro[1]) *Marcell. Heracl.* [*Cod. Iust. constitutiones quattuor subscriptionibus parum fidis*]

forma legitima:

Dioscoro[1]) et Eudoxio[2]) *Ital. Prosp. (suppl.) AqS. Veron. Aug.* [*Nov. Valentiniani 7, 2 Occid. et Theodosii 22, 2 Orientis*]

[1]) = Flavius Dioscorus *Nolae C. I. L. X, 1340*

[2]) theudosio *Ital.*

p. Chr. 443

Maximo[1]) II et Paterio *Const. Ital. Prosp. Marcell. Veron. Aug. Heracl.*

[1]) = Petronius Maximus *vide ad a. 433*

p. Chr. 444

Theodosio XVIII et Albino *Const. Ital. Prosp. (etiam in praescr. 1 p. 385). Marcell. Victor Veron. *Aug. Heracl.*

p. Chr. 445

Occidentis:

Valentiniano VI *Const.*

forma plena:

Valentiniano VI et Nomo *Ital. Prosp. (etiam in praescr. vol. 1 p. 385) Marcell. Veron. *Aug. Heracl.* [*Victor om.*]

p. Chr. 446

Occidentis:

Aetio III *Const.*

forma plena:

Aetio III et Symmacho[1]) *Ital. Prosp. cum Add. (vol. 1 p. 487. 488). Victor Veron. *Aug. Heracl.*

[1]) λεοντίου τὸ γ' καὶ συμμάχου *Const. (Gr., vol. 2, 82)*, ualentiniani uii et aetii iii *Marcell. errore*, symmachi uii et aetii iii *Marcellini emendator (vide vol. 2, 57)*

p. Chr. 447

Occidentis:

Calepio [*Nov. Val. 7, 3. 22. 23. 24; tituli urbani omnes; Lugduni Le Blant n. 35 = C. I. L. XIII n. 2355*]

Calepio et Ardabure *Const. Ital. (post 448) Prosp. cum Add. (p. 487. 488). Ciz. (1, 507, 17). Victor Veron.*

Orientis:

Ardabure et qui fuerit nuntiatus *Nov. Theod. II 2*

Ardaburo et Calepio *Marcell. Aug. Heracl.*

p. Chr. 448

Occidentis:		Orientis:	
Postumiano [1])	*[Leonis ep. Jaffé n. 417; Rossi inscr. chr. 1 n. 743. 744]*		
Postumiano[1]) et Zenone	*Const. Ital. Prosp. cum Add. (p. 487. 489) Polemius Silvius (vol. 1 p. 523 c. 84. p. 547, 38) Victor Veron. [Nov. Valent. 25; tituli Mediolanensis C. I. L. V, 6283, Lugdunensis Le Blant n. 68 = C. I. L. XIII, 2356]*	Zenone et Postumiano[1])	*Marcell. Aug. Heracl. [Cod. Iust. 1, 1, 3 ex Oriente]*

[1]) = Rufius Praetextatus Postumianus *C. I. L. VI, 1761*

p. Chr. 449

Occidentis:		Orientis:	
Asturio[1])	*[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 745. 746; Lugduni Le Blant n. 667 = C. I. L. 2357]*	Protogene et qui nuntiatus fuerit	*[Marciani ep. apud Haenelium Corp. leg. p. 252: ὑπατείᾳ Πρωτογένους λαμπροτάτου καὶ τοῦ δηλωθησομένου]*
Asturio[1]) et Protogene	*Const. Ital. (post 450) Prosp. cum Add. (p. 487. 489). Polemius (vol. 1 p. 547, 38) Victor. Veron. Aug. [Nov. Valent. 26. 27; Leonis epp. Jaffé 420—445; inscriptio Mediolanensis a. sequentis C. I. L. V, 6284]*	Protogene et Asturio[1])	*Marcell. Heracl. [Cod. Iust. 5, 17 et a. sequentis 5, 14, 8. 6, 52, 1 ex Oriente omnes]*

[1]) asterio *Polemius,* ἀστερίου *Const. (Gr.) errore.* — = Fl. Astyrius *in diptycho apud Gorium 1 tab. 3 ad p. 58; Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 745*

p. Chr. 450

Valentiniano Aug. VII et Avieno[1]) — *Const. Ital. Prosp. cum Add. (p. 487. 489). Marcell. Victor Veron. Aug. Heracl.*

[1]) = Gennadius Avienus ex Corvinorum familia *Sidonius ep. 1, 9*

p. Chr. 451

Occidentis:		Orientis:	
Adelfio[1])	*Prosp. (I teste Vict. Aq.) cum Add. (p. 487. 489). [Nov. Valentiniani; Leonis papae epp. pleraeque; Rossi inscr. chr. 1 n. 752. 753]*	Marciano Aug. et qui fuerit nuntiatus	*[Marciani ep. ad Leonem apud Haenelium Corp. leg. p. 251 Graece: ὑπατείᾳ . . Μαρκιανοῦ . . . καὶ τοῦ δηλωθησομένου, Latine:* consulatu . . . Marciani . . . primo et qui fuerit nuntiatus*]*
Adelfio[1]) et Marciano	*Const.*	Marciano Aug. I	*[Nov. Marciani 1]*

forma plena:

Marciano Aug. et Adelfio[1]) — *Ital. Prosp. (II) cum Add. (p. 490) AqS. Marcell. Veron. Aug. Heracl. [Victor. om.]*

[1]) = Flavius Adelfius *Add. ad Prosp. p. 489*

p. Chr. 452

Occidentis:		*Orientis:*	
Herculano[1]) et qui de Oriente fuerit nuntiatus	*Add. ad Prosp. p. 487*	Sporacio[2]) et qui fuerit nuntiatus	*[Marciani epistula apud Haenelium Corp. leg. p. 452 data die Iul. 6 ὑπατείας Σφωρακίου καὶ τοῦ δηλωθησομένου]*
Herculano[1])	*Comput. (1, 153, 18). Prosp. (I). [epp. Leonis omnes et tituli Italici omnes]*	Sporacio[2])	*[Cod. Iust.]*
Herculano[1]) et Sporacio[2])	*Const. Ital. Prosp. (II) cum Add. (p. 490) AqS. Veron. [Victor om.]*	Sporacio[2]) et Herculano[1])	*Marcell. Aug. Heracl.*

[1]) honorio *Add. ad Prosp. (p. 490).* — = Flavius Bassus Herculanus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 757;* Flavius Herculanus *Add. ad Prosp. (p. 487) et Aeclani C. I. L. IX, 1771*

[2]) asporacio *Ital. AqS.,* aspere *Add. ad Prosp. (p. 490),* marciano *Aug.*

p. Chr. 453

Occidentis:		*Orientis:*	
Opilione[1])	*Const. Prosp. (I) cum Add. (p. 489). [epistulae Leonis omnes]*		
Opilione[1]) et Vincomalo[2])	*Ital. Prosp. (II) cum Add. (p. 490) AqS. Victor Veron. Aug.*	Vincomalo[2]) et Opilione[1])	*Marcell. (84, 20. 85, 31). Heracl.*

[1]) = Flavius Opilio *Prosp. Add. p. 490 et Romae inscr. chr. 1 n. 997;* Venantius Opilio *Romae Notizie degli scavi 1888 p. 451;* Rufius Opilio *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 993: inter duos consules Opiliones a. 453 et a. 524 haec nomina quomodo distribuenda sint, parum constat*

[2]) *Cf. Marciani epistula a. 452 Iul. 6 inscripta inter alios Βιγκομάλῳ .. ὑπάτῳ δεσιγνάτῳ (Haenel corp. leg. p. 256)*

p. Chr. 454

Occidentis:

post consulatum Opilionis	*Add. ad Prosp. (p. 487)*
forma plena:	
Aetio et Studio	*Const. Ital. Add. ad Prosp. (p. 487. 490) Marcell. Victor Veron. *Aug. Heracl.*

p. Chr. 455

Occidentis:		*Orientis:*	
Valentiniano VIII	*Add. ad Prosp. (p. 487); [Leonis epp.]*	Anthemio	*[Nov. Marciani; Cod. Iust.]*

forma plena:

Valentiniano VIII et Anthemio	*Const. Ital. Prosp. cum Add. (p. 490). Aq. (vol. 1 p. 681, 12. p. 682, 1). Marcell. Victor Veron. *Aug. Heracl.*

p. Chr. 456

Occidentis:		*Orientis:*	
Avito[1]) Aug.	*Const. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 795. 796]*		
Iohanne et Varana	*Ital. Add. ad Prosp. (p. 492) Aq. Victor Marcell. (cod. Sanctomer.) Marius Veron. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 798. 799]*	Varane et Iohanne	*Add. ad Prosp. (p. 490). Marcell. (cod. Oxom.) *Aug. Heracl. [Cod. Iust.]*

[1]) = Eparchius Avitus *Rossi inscr. chr. 1 p. 345*

p. Chr. 457

Constantino[1]) et Rufo		*Ital. Add. ad Prosp. (p. 490. 492) Aq. (p. 682, 2. 11. 683, 22. 722) Dionys. (p. 756) Marcell. Victor Marius Isidoriana (2, 493 c. 7). Hist. Brittonum (3, 209, 1) Veron. *Aug. Heracl. [Const. om.] [Leonis epp. omnes]*

[1]) = Flavius Constantinus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 810*

p. Chr. 458

Occidentis:		*Orientis:*	
Maioriano Aug.	*[Nov. Maior. 1; Leonis epp. Iaffé 536. 543]*	Leone Aug.	*Victor Heracl. [Cod. Iust. 12, 35, 15]*
Ardabure et Maioriano	*Add. ad Prosp. (p. 490). *Aug.*		
[Maioriano Aug. et Ariovindo]	*Const. (ante a. 460)*		

forma plena:

Leone Aug.	et Maioriano Aug.	*Add. ad Prosp. p. 492. AqS. Marcell. Cass. Veron. *Aug. [Nov. Maioriani 3—7; Leonis papae epp. pleraeque]*
[Maioriano	et Leone]	*Marius*
[Leone Aug.	et Apollonio]	*Ital.*

p. Chr. 459

Occidentis:		*Orientis:*	
Ricimere[1]) et qui de Oriente	*Const.*	Patricio et qui nuntiatus fuerit	*[Epistula praesidis C. I. Gr. 3467: ὑπατίας Φλ. Πατρικίου τοῦ λαμπρ. καὶ τοῦ δηλωθησομένου]*
Ricimere[1])	*[Nov. Maior. 9 (cf. quae monui neues Archiv 14, 234); ep. Leonis papae Iaffé 545]*	Patricio	*Heracl. [Cod. Iust. 8, 53, 30]*
Ricimere[1]) et Patricio	*Ital. Add. ad Prosp. (p. 492). AqS. Cass. Marius Veron. *Aug. [Salonis C. I. L. III, 9522]*	Patricio et Ricimere[1])	*Marcell. Victor [Salonis C. I. L. III, 13127]*

[1]) = Flavius Ricimer *Ital., item Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 805; Capuae Eph. epigr. 8 p. 132*

[2]) = Flavius Patricius, *vide supra;* Iulius (?) Patricius *Salonis l. c.*

p. Chr. 460

Occidentis:		*Orientis:*	
Magno	*[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 738]*		
Magno et Apollonio	*Const. Ital. Add. ad Prosp. (p. 493) AqS. Cass. Victor Marius Veron. [Nov. Maioriani; epp. Leonis papae]*	Apollonio et Magno	*Marcell. *Aug. Heracl.*

p. Chr. 461

Occidentis:		*Orientis:*	
Severino et qui de Oriente	*Const.*		
Severino	*[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 878. 879 et Mediolani C. V, 5453 et apud Lingones in Gallia Le Blant n. 1 = C. I. L. XIII, 5657: aut a. 461 aut a. 482]*	Dagalaifo	*[Titulus in Galatia rep. C. I. Gr. 9259: ἀπὸ ὑπατίας Γαδαλαίπου]*
Severino et Dagalaifo[1])	*Ital. Add. ad Prosp. (p. 493) AqS. Cass. Marius Veron.*	Dagalaifo[1]) et Severino	*Marcell. Victor Aug. Heracl.*

[1]) gadalaifo *Add. ad Prosp., Victor*

p. Chr. 462

Occidentis:		*Orientis:*	
Severo Aug.	*[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 807—809; epp. Leonis papae]*	Leone Aug. II	*Marcell.*[1]) *Victor Heracl.*
Severo et Leone Augg.	*Const.*		

forma plena:

Leone Aug. II	et Severo Aug.	*Ital. Add. ad Prosp. (p. 493). AqS. Cass. Caesaraugust. (2, 222) Marius Veron. *Aug.*

[1]) *Quod add. forma Graeca (2, 88) καὶ σερπεντινον fortasse originem ducit ex nomine Severi.*

p. Chr. 463

Occidentis et forma legitima:		*Orientis:*	
Basilio[1])	*AqS. (I). [Nov. Severi 1; Romae C. I. L. VI, 31947]*	Vibiano	*Victor *Aug. Heracl.*
Basilio[1]) et Vibiano	*Const.*[2]) *Ital. Add. ad Prosp. (p. 493) AqS. (II). Cass. Marius Veron. [Cod. Iust. 2, 7, 12 Orientis]*	Vibiano et Basilio[1])	*Marcell.*[3]) *Caesaraugust. (2, 282)*

[1]) = Caecina Basilius familiae Decianae *Sidonius ep. 1, 9;* = Flavius Basilius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 810; fortasse* = Caecina Decius Maximus Basilius *Rossi inscr. chr. 1 p. 491*

[2]) basilio et gadaifo *Const.*

[3]) felice *pro* Basilio *Marcell., sed Graece est* Βασιλείου

p. Chr. 464

Olybrio[1])		*Const. AqS. (I)*
Rusticio	et Olybrio[1])	*Ital. Cass. Marcell. Veron. Aug. Heracl. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 812. 813; papyrus Parisina apud Wesselyum in actis acad. Vindob. a. 1889 p. 164]*
Olybrio[1])	et Rusticio	*Add. ad Prosp. (p. 493) AqS. (II). Victor Marius*

[1]) = *fortasse* Flavius Anicius Olybrius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1009*

p. Chr. 465

Hermenerico	et Basilisco[1])	*Ital. Camp. AqS. (II). Cass. Victor Marius Veron. [Const. om.]. [Novella Severi 2; Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 817. 818, Mediolani C. I. L. V, 5685; legitimo ordine Herminericus videtur priorem locum obtinuisse, sed saepe praeponitur Basiliscus utpote imperatoris affinis (neues Archiv 14, 234)]*
Basilisco[1])	et Hermenerico	*Add. ad Prosp. (p. 493) AqS. (I) Marcell. Aug. Heracl. [Cod. Iust. 1, 36, 1 ex Oriente; synodus Romana p. 159 Thiele; Hilari papae ep. Jaffé n. 560; Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 813]*

[1]) = Flavius Basiliscus *syn. Rom. cit.*

p. Chr. 466

Leone Aug. III		*Camp. Add. ad Prosp. (p. 493) AqS. Marcell. Cass. Victor *Aug. Heracl. [Const. om.]. [Vrbani tituli omnes; Lugduni Le Blant n. 74 = C. I. L. XIII, 2360]*
Leone Aug. III et Tatiano[1])		*Ital. (Vind.) Marius Veron.*

[1]) tassiano *Marius. Cf. neues Archiv 14, 236*

p. Chr. 467

Pusaeo	et Iohanne	*Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. *Aug. Heracl. [Const. om.]*

p. Chr. 468

Anthemio Aug. II		*Const. Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Marius Veron. *Aug. Heracl. [Nov. Anthemii; Cod. Iust.; tituli urbani et Italici]*
[Leone IIII	et Anthemio II]	*Victor*

p. Chr. 469

Occidentis:		*Orientis:*	
Marciano	*[tituli Italici et Gallici C. V, 6627. XI, 4078; Le Blant n. 87 = C. I. L. XIII, 2361]*		
Marciano et Zenone	*Ital. Camp. AqS. Cass. Marius Veron.*	Zenone et Marciano	*Marcell. Victor *Aug. Heracl. [Cod. Iust.]*

p. Chr. 470

Occidentis:		*Orientis:*	
Severo[1])	*Camp. AqS. (I). [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 826. 827. 828 aliique tituli Italici et Gallici]*	Iordane	*[Cod. Iust. 5, 27, 4 ad cod. Veronensem]*
Severo[1]) et Iordane	*Ital. (Vind.) AqS. (II). Cass. Marius Veron. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 829, Lugduni C. I. L. XIII, 2362]*	Iordane et Severo[1])	*Marcell. Victor*[2]) *Aug.*[2]) *Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) = Flavius Severus *Nolae C. I. L. X, 1343;* = Messius Phoebus Severus *Romae in amphitheatro Flavio C. I. L. VI, 32091. 32092. 32184. 32185*

[2]) iohanne *Vict. Aug.*

p. Chr. 471

Occidentis:		*Orientis:*	
Probiano	*[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 833—836; Vercellis C. I. L. V, 6741. 6749]*	Leone Aug. IIII	*Heracl. (I)*

forma plena:

Leone Aug. IIII[1]) et Probiano — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. *Aug. Heracl. (II). Alex. [Romae C. I. L. VI, 31947 et Rossi inscr. chr. 1 n. 831. 832; Cod. Iust.]*

[1]) u *Victor*

p. Chr. 472

Occidentis:		*Orientis:*	
Festo[1])	*Marius [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 822. 843. 844]*	Marciano[2])	*Heracl. (I) [Cod. Iust.]*
Festo[1]) et Marciano[2])	*Ital. Camp. AqS. (libri plerique) Cass. Veron. [Victor om.]. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 840. 841. 842]*	Marciano[2]) et Festo[1])	*AqS. (Goth.) Marcell. Aug. Heracl. (II) Alex.*

[1]) = Flavius Festus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 842*

[2]) = Flavius Marcianus *Romae l. c.*

p. Chr. 473

Leone Aug. V[1]) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. Aug. Heracl. Alex.*

[1]) leone aug. ui et probino *Victor*

p. Chr. 474

Leone iuniore Aug.[1]) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. *Aug. (ad a. 453). Heracl. Alex.*

[1]) et zenone *add. AqS. (Sirm.),* leone minore aug. consule novo (= νέον) *Victor*

p. Chr. 475

p. c. Leonis iun. Aug. — *Ital. (Vind.) Camp. AqS. (libri praeter Paris.) Cass. Victor Veron. [Marius et Aug. et Heracl. om.]. [Mediolani C. I. L. V, 6183a; Cod. Iust. 5, 5, 8; ep. Simplicii papae Iaffé 570]*

Zenone Aug. II[1]) — *Camp. AqS. (libri praeter Goth.) Marcell. Alex.*

[1]) *Cf. quae scripsi in Hermae vol. 7 p. 478*

p. Chr. 476

Basilisco Aug. II[1]) et Armato — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. Aug. Heracl. Alex. [Romae C. I. L. VI, 31971 et Rossi inscr. chr. 1 n. 862. 863 et Notizie degli scavi 1888 p. 451; Laude C. I. L. V, 6901]*

[1]) aug. ii *om. Marcell. Cass.*, tyranno *Victor*

p. Chr. 477

p. c. Basilisei II et Armati — *Ital. Camp. AqS.*[1]) *Cass. Marius Veron. Alex. [Marcell. Aug. Heracl. om.]*

p̄. c̄. Armati — *Victor*[2]) *[Cod. Inst.]*

[1]) zenone iii *AqS. (Par.) omittens consulatum a. 479*

[2]) post consulatum Armati, *addens* quia nullus consul accessit et Basiliscus tyrannus a consulatu recessit, Armatus praesenti anno consul remansit *Victor*

p. Chr. 478

p. c. iterum Armati — *[Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 868. 869]*

Illo — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Marius Veron. Aug. Heracl. Alex. [Victor om.]. [Cod. Inst.]*

p. Chr. 479

Zenone Aug. III[1]) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. Aug. Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) iii *add. Camp. Marcell. Aug. Alex.*, ii *add. AqS. (Vatic.) Cass. Cod. Iust., sine numero reliqui. Cf. Hermae vol. 7 p. 478*

p. Chr. 480

post consulatum Zenonis III — *Victor*

Basilio iun.[1]) — *Ital. AqS. Marcell. Cass. Marius Veron. Aug. Heracl. Alex. [Camp. om.]*

[1]) iun. *habent AqS. Cass. Marius Veron. Aug.*

p. Chr. 481

Placido[1]) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Marius Veron. Aug. Heracl. Alex. [Victor om.]*

[1]) = *fortasse* Rufius Placidus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 876 et Bull. crist. a. 1863 p. 71*

p. Chr. 482

Occidentis:		*Orientis:*	
Severino iun.[1])	*Ital. Camp. AqS. (I) Cass. Marius Veron. Aug. [Simplicii papae epp. Iaffé n. 583. 586. 587. 589. Cf. a. 461]*	Trocondo	*Victor Heracl.*
Severino et Trocondo	*Ital. (Havn.) AqS. (II) [Romae Rossi inscr. chr. vol. 1 n. 877]*	Trocondo et Severino[1])	*Marcell. Alex.*

[1]) iun. *Ital. AqS. Marius Veron.*

p. Chr. 483

Occidentis et forma plena:		*Orientis:*	
Fausto iun.[1])	*Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Marius Veron. Aug. Alex. [Heracl. om.]*	p̄. c̄. Trocondi	*Victor [Cod. Iust.]*

[1]) iun. *Veron. Aug.* — = (Anicius Acilius) Aginantius Faustus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 882; cf. C. I. L. VI, 526. 1796, 31 = 32159 et indicem ad Cassiodorum p. 492*

p. Chr. 484

Occidentis:		*Orientis:*	
Venantio[1])	*Ital. (Vind.) AqS. (I) [Felicis I papae ep. Iaffé n. 601]*	Theoderico	*Victor Heracl. [Cod. Iust.; Cassiodorus var. 8, 1]*
Venantio[1]) et Theoderico	*Ital. (reliqui) Camp. AqS. (II) Marius Veron. Aug.*	Theoderico et Venantio[1])	*Marcell. Alex.*
d. n. Theoderico et Venantio[1])	*Cass.*		

[1]) = Flavius Venantius *aut hic aut cos. a. 507 Aeclani C. I. L. IX, 1375*

p. Chr. 485

Occidentis et forma plena:		*Orientis:*	
Symmacho iun.[1])	*Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Marius Veron. Aug. Heracl. Alex. [synodus Romana p. 252 Thiele; tituli Italici et Gallici C. I. L. V, 5425. 6237. XII, 2037]*	p̄. c̄. Theoderici	*Victor*

[1]) iun. *Ital. Veron.* — = Q. Aurelius Memmius Symmachus *appellatur in codicibus Boethianis teste Sirmondo ad Ennodium ep. 7, 25;* Aurelius Memmius Symmachus *est in codicibus Macrobianis teste Ianio vol. 1 praef. p. XLVII*

p. Chr. 486

Occidentis:		*Orientis:*	
Decio iun.[1])	*Ital. (reliqui) Camp. AqS. (I)*Britt. (3, 209, 22) Veron. Aug. [Tituli Italici et Gallici C. I. L. V, 5123. 6228. 6814. XII, 2485. Le Blant n. 662]*	Longino[2])	*Marcell. Victor Heracl. [Cod. Iust.]*
Decio[1]) et Longino[2])	*Ital. (Havn.) AqS. (II) Cass. Marius*	Longino[2]) et Decio[1])	*Alex.*

[1]) iun. *Veron.* — *Fortasse* = Caec(ina) Mav(ortius?) Basilius Decius *Tarracinae C. I. L. X, 6850—6852*

[2]) *τὸ β' add. Heracl.* — = Flavius Longinus *papyrus Parisina apud Wesselyum griech. Papyre des Louvre (1890) n. 1*

p. Chr. 487

Occidentis et forma plena:		*Orientis:*	
Boethio[1])	*Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Veron. Aug. Heracl. Alex. [Marius om.] [synodus Romana apud Thielium p. 259]*	p̄. c̄. Longini	*Victor [Cod. Iust.]*

[1]) = Nar(   ) Manl(   ) Boethius *in diptycho C. I. L. V, 8120, 1;* Flavius Boethius *synodus Romana cit.*

p. Chr. 488

Occidentis et forma plena:		*Orientis:*	
Dynamio et Sifidio[1])	*Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Marius Veron. Aug. Heracl. Alex. [Synodus Romana apud Thielium p. 259; tituli Italici et Siculi; C. I. L. V, 7528. 8958. X, 7329. Solus prior si appellatur in titulo Gallico Le Blant n. 374 A, ubi est* Dedamio viro clarissimo consule, *id factum erit breviando]*	p̄. c̄. II Longini	*Victor*

[1]) = Rufius Achilius *(cf. titulus* Rufi Achili Maeci Placidi *C. I. L. VI, 32195)* Sividius *in diptycho C. I. L. XII, 133*

p. Chr. 489

Occidentis:		*Orientis:*	
Probino¹)	*Camp. AqS. (I) Aug. [Tituli Italici C. I. L. X, 4494. XI, 1290; gesta Ravennatia apud Marinium pap. 82 p. 128]*	Eusebio	*Victor Heracl. (suppl.)*
Probino¹) et Eusebio	*Ital. AqS. (II) Cass. Marius Veron. [Massiliae C. I. L. XII, 487]*	Eusebio et Probino¹)	*Marcell. Alex.*

¹) *Petroniae gentis: Rossi inscr. chr. 1 p. 416*

p. Chr. 490

Occidentis:		*Orientis et forma legitima:*	
Fausto iun.¹)	*Ital. Camp. AqS. (I) Cass. Aug.*	Longino II	*Victor²) Marius Heracl. (suppl.)*
Fausto¹) et Longino	*AqS. (II) Veron.*	Longino II et Fausto¹)	*Marcell. Alex. [Comi C. I. L. V, 5417 et duorum annorum sequentium Comi l. c. n. 5417, Mediolani l. c. n. 5656, Aquis Statiellis l. c. n. 7531; Viennae C. I. L. XII, 2058]*
Fausto¹) et Ariovindo	*AqS. (Goth.)*		

¹) Fausto Nigro *Aug.;* Fausto alio *Veron.;* iun. *Ital. AqS. Camp. Cass.;* = Probus (P *Notizie)* Faustus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1165, Notizie degli scavi 1880 p. 80, Aeclani C. I. L. IX, 1396;* Probo et Fausto vv. cc. *epp. pontificiae Iaffé n. 614. 625;* Flavius Faustus iunior *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 895, gesta Ravennatia apud Marinium pap. n. 84 p. 131: Nolae C. I. L. X, 1345. Cf. index ad Cassiodorum p. 492*

²) post consulatum Longini *Victor*

p. Chr. 491

Olybrio iun.¹) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. Aug. Heracl. Alex.*

¹) iun. *Ital. AqS. Camp. Cass. Veron.;* = Flavius Olybrius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1005 aut hic aut cos. a. 526*

p. Chr. 492

Anastasio Aug. — *AqS. (I) Aug. [Amiterni C. I. L. IX, 3568]*

Anastasio Aug. et Rufo¹) — *Ital. Camp. AqS. (II) Marcell. Cass. Victor Marius Veron. Heracl. Alex. [Lugduni anni sequentis Le Blant n. 77 = C. I. L. XIII, 2366; Cod. Iust.]*

¹) = Flavius Rufus *Grenfell et Hunt greek papyri ser. 1 n. 55*

p. Chr. 493

Occidentis:		*Orientis:*	
Albino	*Ital. AqS. (I) Cass. Veron. [Tituli Italici]*	Eusebio II	*Heracl.*¹)
Albino et Eusebio	*Camp. AqS. (II)*	Eusebio II et Albino	*Marcell. Alex. [om. Victor Marius Aug.]*

¹) *inter a. 493. 494 ins. annus 'sine cos.'* (ἀνυπ.) *Heracl.*

p. Chr. 494

Asterio¹) et Praesidio²) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Veron. Aug.*¹) *Heracl. Alex. [Romae C. I. L. VI, 32001]*

¹) *loco posteriore Aug.* — = Turcius Rufius Apronianus Asterius *teste subscriptione codicis Vergiliani Florentini;* = Flavius Asterius *Aeclani C. I. L. IX, 1377*

²) = Flavius Praesidius *Aeclani l. c.*

p. Chr. 495

Viatore¹) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Aug. Heracl. Alex.*

¹) = Flavius Viator *epistula Gelasii apud Thielium p. 439*

p. Chr. 496

Occidentis:		*Orientis et forma plena:*	
p. c. Viatoris	*Ital. (reliqui) Camp. AqS. Marius*	Paulo[1])	*Ital. (Vind. post a. 497) AqS. (Leid. ad a. 497) Marcell. Cass. Victor Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*
[Specioso]	*Aug.*		

[1]) eusebio *AqS. (Leid.)*

p. Chr. 497

Occidentis:		*Orientis et forma plena:*	
iterum p. c. Viatoris	*Ital. (rel.) Camp. AqS. (rel.) Marius*	Anastasio Aug. II	*Ital. (Vind.) AqS. (Goth. ad a. 493) Cass. Victor Aug. Marcell. Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

p. Chr. 498

Occidentis:		*Orientis:*	
Paulino[1])	*Ital. Camp. AqS. Marius Aug.*		
Paulino[1]) et Iohanne[2])	*Cass.*	Iohanne Scytha[2]) et Paulino[1])	*Victor Marcell. Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) gentis Deciae *teste Cassiodoro var. 9, 22. 23*
[2]) scytha *Victor Marcell.*, σκυθοπολίτου *Alex.*, *om. Heracl.*

p. Chr. 499

Occidentis		*Orientis et forma plena:*	
p. c. Paulini	*Ital. Camp. AqS. (I) Marius*	Iohanne Gibbo[1])	*AqS. (II) Cass. Victor Marcell. Heracl. Alex.*

[1]) gibbo *Victor Marcell.*, κυρτοῦ *Heracl. Alex.*, asclepione *Cod. Iust. 5, 62, 25 (ad ed. Haloandri) errore ut vid.*

p. Chr. 500

Occidentis:		*Orientis et forma plena:*	
iterum p. c. Paulini	*Ital. Camp. AqS. (I)*	Patricio et Hypatio	*AqS. (II). Cass. Victor Marius Marcell. Heracl. Alex.*

p. Chr. 501

Occidentis:		*Orientis:*	
Avieno iun.[1])	*Ital. (rel.) Camp. AqS.*		
Avieno[1]) et Pompeio	*Ital. (Vind., Sang.) Cass. Victor Marius [Cave ab epistula subditicia Symmachi Jaffé 756; cf. Neues Archiv 14, 234]*	Pompeio et Avieno[1])	*Marcell. Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) iun. *AqS. (Goth.)*; = Rufius Magnus Faustus Avienus *acta synodi Romanae a. 501 potius quam a. 502 (vide quae exposui ad Cassiodorum p. 489)*

p. Chr. 502

Occidentis:		*Orientis:*	
Avieno iun.[1])	*Ital. (rel.) Camp. AqS. (I). Victor*		
Avieno iun. et Probo	*Ital. (Vind., Sang.) AqS. (II). Cass. Marius*	Probo et Avieno iun.	*Marcell. Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) iun. *Ital. Camp. Cass. Victor Marius*; = Flavius Avienus *teste synodo Romana edita post Cassiodori varias p. 438*

p. Chr. 503

Occidentis:		*Orientis:*	
Volusiano	*Ital. Camp. AqS. Marius [Cass. et Victor om.]*	Dexicrate et Volusiano	*Marcell. Heracl. Alex.*

p. Chr. 504

Cethego[1]) *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Heracl. Alex.*

[1]) = Rufius Petronius Nicomachus Cethegus *papyrus Mariniana n. 113 similiaeque libellus de stirpe Cassiodori (v. ed. meae variarum praef. p. V)*; = Flavius Cetegus *Aeclani C. I. L. IX, 1376*

p. Chr. 505

Occidentis:		*Orientis:*	
Theodoro[1])	*Ital. Camp. AqS. Victor*		
Theodoro et Sabiniano	*Cass.*	Sabiniano et Theodoro	*Marius Marcell. Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) = Flavius Theodorus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 929 = C. I. L. VI, 32046*

p. Chr. 506

Occidentis:		*Orientis:*	
Messalla[1])	*Ital. Camp. AqS. Victor*		
Messalla[1]) et Areobinda[2])	*Cass. Marius*	Areobinda[2]) et Messalla[1])	*Marcell. Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) = Flavius Messalla *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 931*
[2]) = Fl. Areob. Dagal(aifus), Areobindus *in diptycho C. I. L. V, 8120, 8 aliisque*

p. Chr. 507

Occidentis:		*Orientis:*	
Venantio iun.[1])	*Victor Marius (uterque transponit a. 507. 508) Ital. Camp. AqS. [Theoderici regis praeceptio ad senatum (post Cassiodori varias p. 392) aut huius anni aut sequentis]*	Anastasio Aug. III	*Marcell.*

forma plena:

Anastasio Aug. III et Venantio — *Cass. Heracl. Alex. [Narbone C. I. L. XII, 5339]*

[1]) iun. *AqS.*

p. Chr. 508

Occidentis:		*Orientis:*	
Basilio Venantio iun.[1])	*Camp. AqS.*		
Venantio iun.[1]) et Celere	*Cass. Victor Marius (hi duo transponunt consules a. 507. 508)*	Celere et Venantio[1])	*Marcell. Heracl.*

[1]) iun. *AqS. Victor.* — basilio uenantio *Camp.;* uenantio basilio iuniore *AqS.: fortasse* = Decius Marius Venantius Basilius *C. I. L. VI, 1716 = 32094*

p. Chr. 509

Inportuno iun. = Opportuno[1]) — *Ital. Camp. Cass. Victor Marius Marcell. Heracl.*

[1]) iun. *Victor.* — Importuno *vera forma passim testata titulis est apud Latinos;* Opportuno *communi errore Marcell. et Heracl.;* anastasio inportuno *Camp. errore*

p. Chr. 510

Boethio iun.[1]) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Heracl.*

[1]) iun. *Ital.* — = Anicius Manlius Severinus Boethius *ipse in scriptis suis.*

p. Chr. 511

Occidentis:		*Orientis:*	
Felice[1])	*Ital. Camp. AqS. Victor [Cassiodorus var. 2, 2. 3]*		
Felice[1]) et Secundino	*Chr. Gall. (vol. 1 p. 666 c. 695) Cass. Marius*	Secundino et Felice[1])	*Marcell. Heracl.*

[1]) = Flavius Felix *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 949; Aeclani C. I. L. IX, 1380. 1381; Puteolis C. I. L. X, 3299*

p. Chr. 512

Occidentis:		*Orientis et forma plena:*	
p. c. Felicis	*Ital. Camp. AqS. (I)*	Paulo[1]) et Musciano	*AqS. (II). Cass. Victor Marius Marcell. Heracl.*

[1]) *τοῦ Βιβιανοῦ ins. Heracl.*

p. Chr. 513

Occidentis:		*Orientis:*	
Probo	*Ital. Camp. AqS. (I) Victor*		
Probo et Clementino[1])	*AqS. (II). Cass.*	Clementino[1]) et Probo	*Marcell. Marius Heracl. [Cod. Iust.]*

[1]) = Fl(avius) Taurus Clementinus Armonius, Clementinus *in diptycho apud Gorium I tab. 9 ad p. 200*

p. Chr. 514

Senatore[1]) *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Heracl.*

[1]) = Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, *v. praef. meam ad eius varias p. IX*

p. Chr. 515

Occidentis:		*Orientis:*	
Florentio	*Ital. Camp. AqS. (I) Victor*		
Florentio et Anthemio[1])	*AqS. (II). Cass. Marius [prope Viennam C. I. L. XII, 1792. 2067]*	Anthemio[1]) et Florentio	*Marcell. Heracl. [Anastasii epp. ad Hormisdam; Augusti in Narbonensi C. I. L. XII, 2421]*

[1]) = Procop. Anthemius Ant(hemi?) fil. *in diptycho quod edidit Villefosse Gazette archéologique 9 (1884) p. 121. 183*

p. Chr. 516

Petro[1]) *Ital. Camp. AqS. Marcell. Cass. Victor Marius Heracl.*

[1]) = Flavius Petrus *Romae C. I. L. VI, 32048 et Rossi inscr. chr. 1 n. 963; C. I. L. XI, 3566*

p. Chr. 517

Occidentis:		*Orientis:*	
Agapito[1])	*Ital. Camp. AqS. Victor [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 930. 965, item a. seq. n. 967; Lugduni C. I. L. XIII, 2375 et a. seq. n. 2376]*		
Anastasio[2])	*[Aquis Sextiis C. I. L. XII, 590, vix a. 492; cf. neues Archiv 14, 237]*		
[Agapito[1]] et Anastasio[2])	*[Laude corp. inscr. suppl. Ital. 1, 863]*	Anastasio[2]) et Agapito[1])	*Marcell. Cass. Marius Heracl. [Cod. Iust.]*

[1]) = Flavius Agapitus *Capuae C. I. L. X, 4495*

[2]) = Fl. Anastasius Paulus Probus Sabinian(us) Pompeius, Anastasius *in diptycho C. I. L. V, 8120, 2*

p. Chr. 518

Occidentis:		*Orientis:*	
p. c. Agapiti	*Ital. Camp. AqS.*	Magno[1])	*Marcell. (60, 11. 100, 6) Cass. Marius Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*
[Agapito II et Magno	*Victor*]		

[1]) magni et florentii *Marcell. (Sanctom.).* = Fl. Anastasius Paul(us) Prob. Moschian(us) Prob. Magnus *in diptycho apud G. Meyer zwei antike Elfenbeintafeln p. 57;* Fl. Magnus *C. I. Gr. 9449.*

p. Chr. 519

Occidentis:		*Orientis:*	
Eutharico Cillica[1])	*Ital. (p. 326 c. 80 et p. 332). Camp. AqS. (I). [Cassiodorus var. 8, 1]*	Iustino Aug.	*AqS. (II)*
Eutharico Cillica et Iustino Aug.	*Cass.*	Iustino Aug. et Eutharico	*Marcell. (60, 13. 101, 7). Victor Marius Heracl. Alex. [Iohannis episcopi Constantinopolitani ep. apud Thielium p. 852; Cod. Iust.]*

[1]) = Flavius Eutharicus Cilliga *C. I. L. VI, 32003;* Flavius Euth. *Ital. (Harn.) et titulus Novariensis C. I. L. V, 6589*

p. Chr. 520

Occidentis:		Orientis:	
Rusticio[1])	*Ital. Camp. AqS. (I) Victor [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 971. 972]*		
Rusticio[1]) et Vitaliano	*AqS. (II) Marius [Lugduni Le Blant n. 663 = C.I.L. XIII, 2377]*	Vitaliano et Rusticio[1])	*Marcell. Heracl. Alex. [Iustini epp. ad Hormisdam apud Thielium p. 908. 914. 918]*
		Rusticio[1])	*[Iustini ep. ad Hormisdam apud Thielium p. 941; Cod. Iust., scilicet sublato nomine Vitaliani]*

[1]) rustico *multi*

p. Chr. 521

Occidentis:		Orientis:	
Valerio	*Ital. Camp. AqS. (I)*		
Valerio et Iustiniano[1])	*AqS. (II) Victor*	Iustiniano[1]) et Valerio	*Marcell. Marius Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) = Fl. Petrus Sabbat. Iustinian(us) *in diptycho C. I. L. V, 8120, 3 aliisque*

p. Chr. 522

Symmacho[1]) et Boethio[2]) — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Victor Marius Heracl. Alex. [Romae C. I. L. VI, 32043 et Rossi inscr. chr. 1 n. 977—982; Beneventi C. I. L. IX, 2074; Capuae C. I. L. X, 4496]*

[1]) = Flavius Symmachus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 980, Beneventi et Capuae ll. cc.*

[2]) = Flavius Boethius *Beneventi et Capuae ll. cc.*

p. Chr. 523

Maximo[1]) I — *Ital. Camp. AqS. Marcell. Victor Marius Heracl. Alex.*

[1]) florentio et maximo *Ital. (Sang.)*; = Flavius Maximus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 989; Nolae C. I. L. X, 1348*

p. Chr. 524

Occidentis:		Orientis:	
Opilione[1])	*Camp. AqS (I)*		
Opilione et Iustino	*Ital. AqS (II)*	Iustino Aug. II et Opilione	*Marcell. *Victor Marius Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) *Propter nomina v. ad a. 453*

p. Chr. 525

Occidentis:		Orientis:	
		post consulatum Iustini II et Opilionis	**Victor*
Probo iun.[1])	*Camp. AqS. (I). Dionys. (1 p. 756). Beda (3, 307 c. 512)*		
Probo iun.[1]) et Filoxeno[2])	*Ital. (Vind.)*[3]) *AqS. (II) Dion. (1 p. 752) Marius*	Filoxeno[2]) et Probo[1])	*Marcell. Victor Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) iun. *Ital. AqS. Camp.*

[2]) = Fl. Theodorus Filoxenus Sotericus, Filoxenus *in diptycho C. I. L. V, 8120, 4 aliisque;* = Φλ. Φιλόξενος *Berl. ägypt. Urk. vol. 2 n. 673*

[3]) opilione et filoximo probo et iustiniano aug. *Ital. (Vind.)*

p. Chr. 526

Olybrio iun.[1]) — *Ital. (p. 328 c. 94 et p. 332) AqS. Marcell. Dionys. (1 p. 752). Marius Heracl. Alex. [Victor om.]*

[1]) iun. *Ital. AqS. Camp.* — olybrio et hilaro *Ital. (Vind.)*. — *Vide ad a. 491*

p. Chr. 527 = ind. V Ian. 1—Aug. 31, ind. VI Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. I Apr. 1—Dec. 31

Mavortio[1]) *Ital. Camp. AqS. Marcell. Victor Marius Heracl. Alex.*

[1]) maburtio et uittelliano *Ital. (Vind.)*, Μαβορτίου Ῥωμαίου *Alex.* = Vettius Agorius Basilius Mavortius *subscriptio carminum Horatianorum ab ipso emendatorum;* = Flavius Maburtius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1013*

p. Chr. 528 = ind. VI Ian. 1—Aug. 31, ind. VII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. I Ian. 1—Mart. 31, a. II Apr. 1—Dec. 31

Occidentis:		*Orientis et forma plena:*	
p̄. c̄. Mavorti	*Ital.*[1]) *Camp. AqS.*	Iustiniano Aug. II	*Ital. (Vind.)*[1]) *AqS. (II) Marcell. Victor Marius Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) p̄. c̄. maburti et iustiniano ii *Ital. (Vind.)*

p. Chr. 529 = ind. VII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. II Ian. 1—Mart. 31, a. III Apr. 1—Dec. 31

Decio iun.[1]) *Ital.*[1]) *Camp. AqS. Marcell. Victor Marius Heracl. Alex.*

[1]) iun. *Ital. AqS. Marius.* — decio iun. et uittelliani *Ital. (Vind.).* = Flavius Decius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1019, Aeclani C. I. L. IX, 1384. 1385*

p. Chr. 530 = ind. VIII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. III Ian. 1—Mart. 31, a. IIII Apr. 1—Dec. 31

Lampadio[1]) et Oreste[2]) *Ital. Camp. AqS. Marcell. Victor Marius Heracl. Alex.*

[1]) = Flavius Lampadius *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1026*

[2]) = Ruf. Cenn. Prob. Orestis *in diptycho C. V, 8120, 6;* = Flavius Orestes *papyrus Parisina apud Wesselyum (in actis acad. Vind. 1889) n. 1*

p. Chr. 531 = ind. VIIII Ian. 1—Aug. 31, ind. X Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. IIII Ian. 1—Mart. 31, a. V Apr. 1—Dec. 31

p̄. c̄. Lampadi et Orestis[1]) *Ital. Camp. AqS. Marcell. Marius Beda (3, 307 c. 519) ('sine cos.' Heracl., om. Alex.)*

p̄. c̄. II Lampadi et Orestis *Victor*

[1]) *inverso ordine Berl. ägypt. Urk. 2 n. 369*

p. Chr. 532 = ind. X Ian. 1—Aug. 31, ind. XI Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. V Ian. 1—Mart. 31, a. VI Apr. 1—Dec. 31

iterum p̄. c̄. Lampadi et Orestis *Ital. Camp. AqS. Marcell. Marius Alex. ('sine cos.' Heracl.)*

p̄. c̄. Lampadi et Orestis anno tertio *Victor*

p. Chr. 533 = ind. XI Ian. 1—Aug. 31, ind. XII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. VI Ian. 1—Mart. 31, a. VII Apr. 1—Dec. 31

Occidentis:		*Orientis et forma plena:*	
et iterum[1]) p̄. c̄. Lampadi et Orestis	*Ital. Camp. AqS. (I) [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1030. 1031; Aeclani C. I. L. IX, 1384; Capuae C. I. L. X, 4497]*	Iustiniano Aug. III	*AqS. (II). Marcell. Victor Marius Heracl. Alex. [Cod. Iust.]*

[1]) tertio *pro* et iterum *AqS.;* p̄. c̄. it(erum) a(t)que iterum Lampadio et Oreste vv. cc. ind. XI, *quod est in titulo urbano adservato Veronae (Maffei M. V. 180, 5), videtur esse eadem formula corrupta*

p. Chr. 534 = ind. XII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. VII Ian. 1—Mart. 31, a. VIII Apr. 1—Dec. 31

Occidentis:		*Orientis:*	
Paulino iun.[1])	*Ital. Camp. AqS. (II) Marius [Cassiodorus var. 9, 22. 23]*	Iustiniano Aug. IIII	*Victor [Smyrnae C. I. Gr. 9276]*

forma plena:

Iustiniano Aug. IIII et Paulino[1]) *AqS. Marcell. (60, 14. 103, 31). Heracl. Alex. [Iohannes II episc. Romanus Iustiniano Jaffé 884; Cod. Iust.]*

[1]) iun. *Ital. AqS. Camp. Marius et sic fere tituli et acta. Cassiodorus var. 9, 22. 23 servavit epistulas duas, quibus cum consulem nominat senatumque de ea re certiorem facit rex Athalaricus.* = Flavius Paulinus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1048;* Venantii filius *Cassiodorus l. c.*

p. Chr. 535 = ind. XIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. VIII Ian. 1—Mart. 31, a. VIIII Apr. 1—Dec. 31

Gothorum:		*forma legitima:*	
p. c. Paulini	*Ital. Camp. AqS. (I) [Salonis ad C. I. L. III, 2659]*	Belisario[1])	*Camp.*[2]) *AqS. (III) Marcell. Victor Marius Heracl. Alex. [Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1056; Iustiniani novellae]*
Paulino II	*AqS. (III)*		

[1]) = Flavius Belisarius *Rossi inscr. chr. 1 n. 1056 et Nov. 4; Grenfell et Hunt greek papyri ser. 2 n. 85. — Eutropium ei addit collegam Athanasius ad Nov. 6*

[2]) quod est consulatu Vilisari *adscr. errore ad a. 536 Camp.*

p. Chr. 536 = ind. XIIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XV Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. VIIII Ian. 1—Mart. 31, a. X Apr. 1—Dec. 31

Gothorum:		*forma legitima:*	
iterum p̄. c̄. Paulini	*Ital. Camp. AqS. (I) [Mennae episcopi Constantinopolitani adnotatio ad concil. Constantinopolitanum Mansi 8, 870]*	p̄. c̄. Belisari	*AqS. (II). MarcellS. Marius ('sine cos.' Heracl., om. Alex.)*
Paulino III	*AqS. (III)*	p̄. c̄. Belisari anno secundo	*Victor*

p. Chr. 537 = ind. XV Ian. 1—Aug. 31, ind. I Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. X Ian. 1—Mart. 31, a. XI Apr. 1—Dec. 31

Gothorum:		*forma legitima:*	
tertio p̄. c̄. Paulini	*AqS. (I). [tituli Gallici C. I. L. XII, 1693. 2405]*	iterum p̄. c̄. Belisari	*Ital. Camp. AqS. (II). MarcellS. Marius ('sine cos.' Heracl., om. Alex.)*
Paulino IIII	*AqS. (III)*	p̄. c̄. Belisari anno II	*[Novellae Iust.]*
		p̄. c̄. Belisari anno III	*Victor*

p. Chr. 538 = ind. I Ian. 1—Aug. 31, ind. II Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XI Ian. 1—Mart. 31, a. XII Apr. 1—Dec. 31

Gothorum:		*forma legitima:*	
IIII p. c. Paulini iunioris	*[Concilium Aurelianum III concil. Gall. p. 1001]*	Iohanne[1])	*Ital. Camp. AqS. (I). MarcellS. Marius Heracl. Alex.*
Paulino V	*AqS. (II)*		

[1]) *καὶ ἔπαρχον πρετοριον add. Heracl.* = Flavius Iohannes (Fl. Iohanne Orientale v̄. cl̄. con̄. *Rom.) Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1064 (cf.* [Fl. Iohanne] cons. per Orientem *Romae C. I. L. VI, 32042); Aeclani C. I. L. IX, 1386*

p. Chr. 539 = ind. II Ian. 1—Aug. 31, ind. III Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XII Ian. 1—Mart. 31, a. XIII Apr. 1—Dec. 31

Gothorum:		*forma legitima:*	
V p̄. c̄. Paulini	*[Ticini C. I. L. V, 6467]*	p̄. c̄. Iohannis	*AqS. (I)*
Paulino VI	*AqS. (III)*	Apione[1])	*Ital. Camp. AqS. (II). MarcellS. Victor Marius Heracl. Alex.*

[1]) *υἱοῦ Στρατηγίου add. Alex.;* p̄. c̄. bilisarii iiii et stratici iiii *Ital. (Sang.).* — = Fl. Strategius Apion, Strategius Apion *in diptycho C. I. L. II, 2699;* Flavius Appion *Gortynae C. I. Gr. 8635*

p. Chr. 540 = ind. III Ian. 1—Aug. 31, ind. IIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XIII Ian. 1—Mart. 31, a. XIIII Apr. 1—Dec. 31

Gothorum:		*forma legitima:*	
VI p̄. c̄. Paulini	*[Ravennae gesta apud Marinium pap. n. 115. 116; Mantuae C. I. L. V, 4084]*	iterum[1]) p̄. c̄. Iohannis	*AqS. (I) [Viennae C. I. L. XII, 2081]*
Paulino VII	*AqS. (III)*	Iustino iun.[2])	*Ital. Camp. AqS. (II) MarcellS. Victor Marius Heracl. Alex.*
		[Apione II	*AqS. (IV)]*

[1]) bis iterum *AqS. (Goth.)*

[2]) iun. *add. Marcell.* — = Fl. Mar. Petr(us) Theodor(us) Valent. Rust. Boraid. Germ(anus) Iust(inus) *in diptycho apud G. Meyer, Zwei antike Elfenbeintafeln p. 60;* = Flavius Iustiuus *Romae Rossi inscr. chr. 1 n. 1068. 1069*

p. Chr. 541 = ind. IIII Ian. 1—Aug. 31, ind. V Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XIIII Ian. 1—Mart. 31, a. XV Apr. 1—Dec. 31

III p̄. c̄. Iohannis — *AqS. (I)*

Basilio iun.[1]) — *Ital. (p. 334 et p. 336 c. 95) Camp. AqS. (II) Victor Marius Heracl. Alex.*

Basilii anno primo — *MarcellS.*

[1]) iun. *Ital. Camp.* — = Anic(ius) Faust(us) Albin(us) Basilius *in diptycho apud Gorium 2 tab. 20. 21 ad p. 134;* Φλ. Βασίλιος *Berl. ägypt. Urk. I n. 305*

p. Chr. 542 = ind. V Ian. 1—Aug. 31, ind. VI Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XV Ian. 1—Mart. 31, a. XVI Apr. 1—Dec. 31

p̄. c̄. Basili — *Ital. Camp. AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. II — *MarcellS. Victor*

p. Chr. 543 = ind. VI Ian. 1—Aug. 31, ind. VII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XVI Ian. 1—Mart. 31, a. XVII Apr. 1—Dec. 31

iterum p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. II — *Ital. Camp. AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. III — *MarcellS. Victor*

p. Chr. 544 = ind. VII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XVII Ian. 1—Mart. 31, a. XVIII Apr. 1—Dec. 31

et iterum p̄. c̄. Basili = III p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. III — *AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. IIII — *MarcellS. Victor*

p. Chr. 545 = ind. VIII Ian. 1—Aug. 31, ind. IX Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XVIII Ian. 1—Mart. 31, a. XIX Apr. 1—Dec. 31

IIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. IIII — *AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. V — *MarcellS. Victor*

p. Chr. 546 = ind. IX Ian. 1—Aug. 31, ind. X Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XIX Ian. 1—Mart. 31, a. XX Apr. 1—Dec. 31

V p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. V — *AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. VI — *MarcellS. Victor*

p. Chr. 547 = ind. X Ian. 1—Aug. 31, ind. XI Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XX Ian. 1—Mart. 31, a. XXI Apr. 1—Dec. 31

VI p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. VI — *AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. VII — *MarcellS. [Victor om.]*

p. Chr. 548 = ind. XI Ian. 1—Aug. 31, ind. XII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXI Ian. 1—Mart. 31, a. XXII Apr. 1—Dec. 31

VII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. VII — *AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. VIII — *Ital. (1, 334) Victor*

p. Chr. 549 = ind. XII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXII Ian. 1—Mart. 31, a. XXIII Apr. 1—Dec. 31

VIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. VIII — *AqS. Marius Alex.*

p̄. c̄. Basili a. VIIII — *Victor*

p. Chr. 550 = ind. XIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIV Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXIII Ian. 1—Mart. 31, a. XXIV Apr. 1—Dec. 31

VIIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. VIIII — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. X — *Victor*

p. Chr. 551 = ind. XIV Ian. 1—Aug. 31, ind. XV Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXIV Ian. 1—Mart. 31, a. XXV Apr. 1—Dec. 31

X p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. X — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XI — *Victor*

p. Chr. 552 = ind. XV Ian. 1—Aug. 31, ind. I Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXV Ian. 1—Mart. 31, a. XXVI Apr. 1—Dec. 31

XI p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XI — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XII — *Victor*

p. Chr. 553 = ind. I Ian. 1—Aug. 31, ind. II Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXVI Ian. 1—Mart. 31, a. XXVII Apr. 1—Dec. 31

XII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XII — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XIII — *Victor*

p. Chr. 554 = ind. II Ian. 1—Aug. 31, ind. III Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXVII Ian. 1—Mart. 31, a. XXVIII Apr. 1—Dec. 31

XIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XIII — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XIIII — *Victor*

p. Chr. 555 = ind. III Ian. 1—Aug. 31, ind. IV Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXVIII Ian. 1—Mart. 31, a. XXIX Apr. 1—Dec. 31

XIIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XIIII — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XV — *Victor*

p. Chr. 556 = ind. IV Ian. 1—Aug. 31, ind. V Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXIX Ian. 1—Mart. 31, a. XXX Apr. 1—Dec. 31

XV p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XV — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XVI — *Victor*

p. Chr. 557 = ind. V Ian. 1—Aug. 31, ind. VI Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXX Ian. 1—Mart. 31, a. XXXI Apr. 1—Dec. 31

XVI p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XVI — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XVII — *Victor*

p. Chr. 558 = ind. VI Ian. 1—Aug. 31, ind. VII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXI Ian. 1—Mart. 31, a. XXXII Apr. 1—Dec. 31

XVII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XVII — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XVIII — *Victor*

p. Chr. 559 = ind. VII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXII Ian. 1—Mart. 31, a. XXXIII Apr. 1—Dec. 31

XVIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XVIII — *AqS. Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XVIIII — *Victor*

p. Chr. 560 = ind. VIII Ian. 1—Aug. 31, ind. IX Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXIII Ian. 1—Mart. 31, a. XXXIV Apr. 1—Dec. 31

XVIIII p. c. Basili = p. c. Basili a. XVIIII — *Marius Alex.*
p. c. Basili a. XX — *Victor*

p. Chr. 561 = ind. IX Ian. 1—Aug. 31, ind. X Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXIV Ian. 1—Mart. 31, a. XXXV Apr. 1—Dec. 31

XX p̄. c̄. Basili = p. c. Basili a. XX — *Marius Alex.*
p. c̄. Basili a. XXI — *Victor*

p. Chr. 562 = ind. X Ian. 1—Aug. 31, ind. XI Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXV Ian. 1—Mart. 31, a. XXXVI Apr. 1—Dec. 31

XXI p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XXI — *Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XXII — *Victor*

p. Chr. 563 = ind. XI Ian. 1—Aug. 31, ind. XII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXVI Ian. 1—Mart. 31, a. XXXVII Apr. 1—Dec. 31

XXII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XXII	*Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XXIII	*Victor*

p. Chr. 564 = ind. XII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXVII Ian. 1—Mart. 31, a. XXXVIII Apr. 1—Dec. 31

XXIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XXIII	*Marius Alex.*

p. Chr. 565 = ind. XIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIV Sept. 1—Dec. 31; = Iustiniani a. XXXVIII Ian. 1—Mart. 31, a. XXXVIIII Apr. 1—Nov. 13; Iustini II a. I Nov. 14—Dec. 31

XXIIII p̄. c̄. Basili = p̄. c̄. Basili a. XXIIII	*Ital.* (*traditur* quattuordecies proconsul basilius). *Marius Alex.*
p̄. c̄. Basili a. XXV	*Camp. (1, 749, traditur* basili xxu*) ad a. 566(?)*

p. Chr. 566 = ind. XIV Ian. 1—Aug. 31, ind. XV Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. I Ian. 1—Nov. 13, a. II Nov. 14—Dec. 31

p̄. c̄. Basili a. XXV, a. I cons. Iustini Aug.	*Marius (pro biennio)*
Iustino Aug. cos.	*Camp. (1, 749) ad a. 567(?). Isidorus (2, 424, 6). Heracl.*
p̄. c̄. Iustini II	*Alex.*

p. Chr. 567 = ind. XV Ian. 1—Aug. 31, ind. I Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. II Ian. 1—Nov. 13, a. III Nov. 14—Dec. 31

p̄. c̄. Iustini	*Ital. (1, 335)*
a. II cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. II Iustini	*Alex.*

p. Chr. 568 = ind. I Ian. 1—Aug. 31, ind. II Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. III Ian. 1—Nov. 13, a. IV Nov. 14—Dec. 31

a. III cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. II	*Alex.*

p. Chr. 569 = ind. II Ian. 1—Aug. 31, ind. III Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. IV Ian. 1—Nov. 13, a. V Nov. 14—Dec. 31

a. IIII cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. Iustini a. IIII	*Ital. (1, 336)?*
p̄. c̄. II Iustini a. III	*Alex.*

p. Chr. 570 = ind. III Ian. 1—Aug. 31, ind. IV Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. V Ian. 1—Nov. 13, a. VI Nov. 14—Dec. 31

a. V cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. IIII	*Alex.*

p. Chr. 571 = ind. IV Ian. 1—Aug. 31, ind. V Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. VI Ian. 1—Nov. 13, a. VII Nov. 14—Dec. 31

VI p̄. c̄. Iustini	*Ital. (1, 336)?*
a. VI cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. V	*Alex.*

p. Chr. 572 = ind. V Ian. 1—Aug. 31, ind. VI Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. VII Ian. 1—Nov. 13, a. VIII Nov. 14—Dec. 31

a. VII cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. VI	*Alex.*

p. Chr. 573 = ind. VI Ian. 1—Aug. 31, ind. VII Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. VIII Ian. 1—Nov. 13, a. IX Nov. 14—Dec. 31

a. VIII cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. VII	*Alex.*

p. Chr. 574 = ind. VII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIII Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. IX Ian. 1—Nov. 13, a. X Nov. 14—Dec. 31

a. VIIII cons. Iustini	*Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. VIII	*Alex.*

p. Chr. 575 = ind. VIII Ian. 1—Aug. 31, ind. IX Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. X Ian. 1—Nov. 13, a. XI Nov. 14—Dec. 31

a. X cons. Iustini — *Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. VIIII — *Alex.*

p. Chr. 576 = ind. IX Ian. 1—Aug. 31, ind. X Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. XI Ian. 1—Nov. 13, a. XII Nov. 14—Dec. 31

a. XI cons. Iustini — *Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. X — *Alex.*

p. Chr. 577 = ind. X Ian. 1—Aug. 31, ind. XI Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. XII Ian. 1—Nov. 13, a. XIII Nov. 14—Dec. 31

a. XII cons. Iustini — *Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. XI — *Alex.*

p. Chr. 578 = ind. XI Ian. 1—Aug. 31, ind. XII Sept. 1—Dec. 31; = Iustini II a. XIII Ian. 1—Oct. 5; Tiberii a. I Sept. 26—Dec. 31

a. XIII cons. Iustini — *Marius*
p̄. c̄. II Iustini a. XII — *Alex.*

p. Chr. 579 = ind. XII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIII Sept. 1—Dec. 31; = Tiberii a. I Ian. 1—Sept. 25, a. II Sept. 26—Dec. 31

Tiberio — *Heracl. Camp. (1, 749) ad a. 580(?)*
a. I cons. Tiberii Constantini — *Marius*
cos. Tiberii Constantini a. I — *Alex.*

p. Chr. 580 = ind. XIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIIII Sept. 1—Dec. 31; = Tiberii a. II Ian. 1—Sept. 25; a. III Sept. 26—Dec. 31

a. II cons. Tiberi Constantini — *Marius*
p̄. c̄. Tiberii — *Alex.*

p. Chr. 581 = ind. XIIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XV Sept. 1—Dec. 31; = Tiberii a. III Ian. 1—Sept. 25; a. IIII Sept. 26—Dec. 31

p̄. c̄. Tiberii a. II — *Alex.*

p. Chr. 582 = ind. XV Ian. 1—Aug. 31, ind. I Sept. 1—Dec. 31; = Tiberii a. IIII Ian. 1—Aug. 14; Mauricii a. I Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Tiberii a. III — *Alex.*

p. Chr. 583 = ind. I Ian. 1—Aug. 31, ind. II Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. I Ian. 1—Aug. 14, a. II Aug. 15—Dec. 31

p̄. c. Tiberii divae memoriae a. IIII — *Alex. (ἐνιαυτὸς ἀνύπατος καὶ ἐκ κοινοῦ δόγματος ἐγράφη μετὰ ὑπατείαν Τιβερίου Κωνσταντίνου τοῦ τῆς θείας λήξεως ἔτους δ')*

p. Chr. 584 = ind. II Ian. 1—Aug. 31, ind. III Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. II Ian. 1—Aug. 14, a. III Aug. 15—Dec. 31

Mauricio cos. — *Heracl. Camp. (1, 749) Alex.*

p. Chr. 585 = ind. III Ian. 1—Aug. 31, ind. IIII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. III Ian. 1—Aug. 14, a. IIII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii — *Alex.*

p. Chr. 586 = ind. IIII Ian. 1—Aug. 31, ind. V Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. IIII Ian. 1—Aug. 14, a. V Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. II — *Alex.*

p. Chr. 587 = ind. V Ian. 1—Aug. 31, ind. VI Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. V Ian. 1—Aug. 14, a. VI Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. III — *Alex.*

p. Chr. 588 = ind. VI Ian. 1—Aug. 31, ind. VII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. VI Ian. 1—Aug. 14, a. VII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c. Mauricii a. IV — *Alex.*

p. Chr. 589 = ind. VII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. VII Ian. 1—Aug. 14, a. VIII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c. Mauricii a. V — *Alex.*

p. Chr. 590 = ind. VIII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIIII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. VIII Ian. 1—Aug. 14, a. VIIII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. VI *Alex.*

p. Chr. 591 = ind. VIIII Ian. 1—Aug. 31, ind. X Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. VIIII Ian. 1—Aug. 14, a. X Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. VII *Alex.*

p. Chr. 592 = ind. X Ian. 1—Aug. 31, ind. XI Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. X Ian. 1—Aug. 14, a. XI Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. VIII *Alex.*

p. Chr. 593 = ind. XI Ian. 1—Aug. 31, ind. XII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XI Ian. 1—Aug. 14, a. XII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. VIIII *Alex.*

p. Chr. 594 = ind. XII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XII Ian. 1—Aug. 14, a. XIII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c. Mauricii a. X *Alex.*

p. Chr. 595 = ind. XIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIIII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XIII Ian. 1—Aug. 14, a. XIIII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XI *Alex.*

p. Chr. 596 = ind. XIIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XV Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XIIII Ian. 1—Aug. 14, a. XV Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XII *Alex.*

p. Chr. 597 = ind. XV Ian. 1—Aug. 31, ind. I Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XV Ian. 1—Aug. 14, a. XVI Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XIII *Alex.*

p. Chr. 598 = ind. I Ian. 1—Aug. 31, ind. II Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XVI Ian. 1—Aug. 14, a. XVII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XIIII *Alex.*

p. Chr. 599 = ind. II Ian. 1—Aug. 31, ind. III Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XVII Ian. 1—Aug. 14, a. XVIII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XV *Alex. Cf. Camp. 1, 750*

p. Chr. 600 = ind. III Ian. 1—Aug. 31, ind. IIII Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XVIII Ian. 1—Aug. 14, a. XVIIII Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XVI *Alex.*

p. Chr. 601 = ind. IIII Ian. 1—Aug. 31, ind. V Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XVIIII Ian. 1—Aug. 14, a. XX Aug. 15—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XVII *Alex.*

p. Chr. 602 = ind. V Ian. 1—Aug. 31, ind. VI Sept. 1—Dec. 31; = Mauricii a. XX Ian. 1—Aug. 14, a. XXI Aug. 15—Nov. 22; Phocae a. I Nov. 23—Dec. 31

p̄. c̄. Mauricii a. XVIII *Alex.*

p. Chr. 603 = ind. VI Ian. 1—Aug. 31, ind. VII Sept. 1—Dec. 31; = Phacae a. I Ian. 1—Nov. 22, a. II Nov. 23—Dec. 31

Phoca cos. *Heracl. (ad a. 604) Alex.*

p. Chr. 604 = ind. VII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIII Sept. 1—Dec. 31; = Phocae a. II Ian. 1—Nov. 22, a. III Nov. 23—Dec. 31

p̄. c̄. Phocae *Alex.*

p. Chr. 605 = ind. VIII Ian. 1—Aug. 31, ind. VIIII Sept. 1—Dec. 31; = Phocae a. III Ian. 1—Nov. 22, a. IIII Nov. 23—Dec. 31

p̄. c. Phocae a. I *Alex.*

p. Chr. 606 = ind. VIIII Ian. 1—Aug. 31, ind. X Sept. 1—Dec. 31; = Phocae a. IIII Ian. 1—Nov. 22, a. V Nov. 23—Dec. 31

p̄. c. Phocae a. II *Alex.*

p. Chr. 607 = ind. X Ian. 1—Aug. 31, ind. XI Sept. 1—Dec. 31; = Phocae a. V Ian. 1—Nov. 22, a. VI Nov. 23—Dec. 31

p̄. c̄. Phocae a. III *Alex.*

p. Chr. 608 = ind. XI Ian. 1—Aug. 31, ind. XII Sept. 1—Dec. 31; = Phocae a. VI Ian. 1—Nov. 22, a. VII Nov. 23—Dec. 31

p̄. c̄. Phocae a. IIII *Alex.*

p. Chr. 609 = ind. XII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIII Sept. 1—Dec. 31; = Phocae a. VII Ian. 1—Nov. 22, a. VIII Nov. 23—Dec. 31

p̄. c̄. Phocae a. V *Alex.*

p. Chr. 610 = ind. XIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XIIII Sept. 1—Dec. 31; = Phocae a. VIII Ian. 1—Oct. 4; Heraclii a. I Oct. 5—Dec. 31

p̄. c̄. Phocae a. VI *Alex.*

p. Chr. 611 = ind. XIIII Ian. 1—Aug. 31, ind. XV Sept. 1—Dec. 31; = Heraclii a. I Ian. 1—Oct. 4, a. II Oct. 5—Dec. 31

Heraclio cos. *Heracl. Alex.*

p. Chr. 612 = ind. XV Ian. 1—Aug. 31, ind. I Sept. 1—Dec. 31; = Heraclii a. II Ian. 1—Oct. 4, a. III Oct. 5—Dec. 31

p̄. c̄. Heraclii *Alex.*

p. Chr. 613 = ind. I Ian. 1—Aug. 31, ind. II Sept. 1—Dec. 31; = Heraclii a. III Ian. 1—Oct. 4, a. IIII Oct. 5—Dec. 31

p̄. c̄. Heraclii a. II *Alex.*

VI. LATERCVLI EPISCOPORVM.

In conscribendis episcopis Romanis secutus sum Duchesnium, lib. pont. p. CCLX sqq., in Constantinopolitanis Krumbacherum, Geschichte der byzantinischen Litteratur (ed. II) p. 1148 sqq. Ad episcopos Alexandrinos, Antiochenos, Hierosolymitanos adhibui H. F. Clintonem, fasti Romani II p. 535 sqq.; ultimos Antiochenos deficiente Clintone supplevi ab Harnackio v. d. benigne adiutus, collato libro Assemani: Series chronologica patriarcharum Antiochiae (ed. Notain Darauni, Romae 1881).

A. EPISCOPI ROMANI.

B. EPISCOPI ALEXANDRINI.

C. EPISCOPI ANTIOCHENI.

D. EPISCOPI HIEROSOLYMITANI.

E. EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI.

VII. NOMINA HOMINVM.

Indice V consulum quae continentur nomina non iterantur. Comprehensa sunt nomina deorum et mythologica. — In indice hoc itemque in geographicis magno cum fructu usus sum chronicorum minorum editione, quam curavit G. Frick (Lipsiae 1892). Praeterea in Celticis Henricus Zimmer, in Arabicis Theodorus Noeldeke linguarum earum peritissimi in iis quae ad eorum provincias spectant egregia opera nos adiuverunt.

VIII. GEOGRAPHICA.

Nomina additamentorum Isidori Pelagianorum II p. 305—307 sprevimus utpote maximam partem recentiora.

IX. CONSPECTVS CODICVM
IN EDENDIS CHRONICIS ADHIBITORVM AVT COMMEMORATORVM.

RHEIMS (REMI).

ROUEN (ROTHOMAGVS, ROTOMAGVS).

ST. OMER (AVDOMAROPOLIS).

TOURS.

TROYES.

VALENCIENNES.

BELGICVM ET HOLLANDIA.

BRUXELLES (BRVXELLA, BRVXELLAE).

OXFORD (OXONIA, OXONIVM).

DANIA.

KJÖBENHAVN (HAVNIA).

HELVETIA.

BASEL (BASILEA).

BERN (BERNA).

RVSSIA.

PETROPOLIS.

ADDITAMENTA

AD VOL. I*).

ad p. 5. Tractatus duos adhuc comprehensos sub nomine Anonymi Valesiani ad eundem auctorem rettulit nuper Carolus Frick (*zur Textkritik und Sprache des Anonymus Valesianus* in commentationibus Woelfflinianis 1891 p. 339 seq.) argumentis futtilibus et perversis, ut recte vidit qui nuperrime de tractatu altero egit Carolus Cipolla (p. 27 commentarii citati infra in add. ad p. 259). utrumque libellum mero casu coniunctum esse evidenter patet.

ad p. 14 adde

IN LIBRO GENERATIONIS I.

B = Berolinensis Phillippsianus n. 1829 saec. IX (v. p. 78).
C = Phillippsianus n. 12266 saec. X (v. p. 80).
F = Parisinus 10910 saec. VII/VIII (p. 78).
G = Sangallensis n. 133 saec. IX (p. 80).
O = Cavensis similesque (v. p. 79).

ad p. 17. Ipsius archetypi fragmentum postea eruderatum hoc:

S
I
P
A

editum a Rossio *Bullett. cristiano* 1873 p. 160 tab. XII ostendit in elogio non fuisse nisi *Damasi papae.* monuit Rossius.

ad p. 18. Peirescii epistula ad fratrem data die 22. Ian. 1625 (edita cura Philippi Tamizey de Laroque *lettres de Peiresc,* vol. 6 p. 83) accuratius nos edocet de vicibus codicis. *J'oubliois,* Peirescius scribit, *de vous dire que M. Rubens m'escript que M^r l'Ambassadeur de Flandres luy a faict instance pour recouvrer le calendrier MS. que feu M. Schilder m'avoit donné. Vous sçavez ce que je vous en avois dict aultrefoys. Je vous prie de le luy tesmoigner, à sçavoir que la premiere foys que je l'eus, Mr Schilder me l'avoit presté disant qu'il appartenoit au s^r President d'Arras et que lors j'en fis faire des portraicts et extraicts que j'envoyay à Rome, pour les faire imprimer en taille douce avec les commentaires de Mr Aleandro, comme je m'asseure qu'ils seront imprimez de faict tost ou tard. Et peu aprez ledict s^r Schilder estant venu à Paris, et monstrant de desirer de le recouvrer, je le luy rendis, avec mes trez humbles remerciemens, luy tesmoignant neantmoings beaucoup de regret de voir que cette piece courust fortune de retomber entre les mains des persones qui n'en fussent pas curieuses comme elle meritoit, attendu mesme que la moitié dudict kalendrier manquoit et se trouvoit avoir esté restitüée par quelque bon homme qui ne s'y cognoissoit guières, et qui avoit fort mal rencontré ..... Allors il me dit que ledict s^r President d'Arras le luy avoit souvent offert en don et qu'il avoit faict scrupule de l'accepter, dont je le tançay bien fort et aultant qu'il peut estre permis à un amy. Il le r'emporta donc en Flandres en s'en retournant, et me promit de tascher de l'obtenir en pur don dudict s^r President, auquel cas il me le rapporteroit, et m'en feroit le maistre. Et de faict revenant quelques mois aprez, il me le r'apporta avec mille compliments d'honneur et de courtoisie, et passant en Hespagne, me dict que ledict s^r President luy avoit tesmoigné d'estre marry que la chose ne fust de plus de consequance pour l'en obliger ..... Comme auparavant je n'avois pas osé me dispenser d'envoyer l'original à Rome, de crainte des dangers des chemins, afin de le pouvoir mieux garentir à son*

*) Horum additamentorum ad vol. I pleraque ad ipsum adiecta hoc loco repetuntur.

premier maistre, lorsque je le fus devenu, je me dispensay de l'envoyer à Rome par commodité bien asseuré, où il fut trez bien receu, et où il est encores. en main de persone si qualifiée, que je fairois grand scrupule de la (sic) *luy tirer des mains, tant qu'il luy plaira d'en user; m'asseurant toutefoys que je la pourray recouvrer tost ou tard, quand il fauldra mettre cette piece en lumiere..... Si cez Mrs insistent à vouloir sçavoir à qui le kalendrier MS. a esté envoyé à Rome, il n'y auroit pas de danger de faire sentir à Mr Rubens, comme soubs main, que vous croyez que le Pape (qui est curieux, et qui en avoit ouy parler par M. Aleandro qui y travaille dessus) m'ayant faict sentir qu'il desiroit de voir l'original, je le luy envoyay, mais que je serois bien marry qu'on luy en allast faire de l'importunité. C'est pourquoy il ne le fault dire que soubs promesse de ne le pas redire..... Sçachez un peu de Mr Rubens tous les noms, qualitez et dignitez du sr presidant d'Arras dont est question, et mesme quelque chose de sa vie, et telle qui se peult inserer en un Eloge d'honneur pour luy, que je veux envoyer au sr Aleandro.* Iam apparet codicem factum Peirescii commodatum esse ab eo Hieronymo Aleandro degenti Romae et certe ad a. 1625 ibidem mansisse.

ad p. 19 not. 2. Imagines planetarum dies regentium repertas in codice antiquo inter suos libros habuit Cassianus a Puteo (del Pozzo) defunctus Romae a. 1657 teste Bianchinio (*la storia universale* Romae 1697 l. 1 c. 2 p. 86), qui Saturni imaginem inde edidit ligno expressam. inter reliquias collectaneorum eorum hodie notas (v. Robert *die antiken Sarkophagreliefs* vol. 2 p. XI) haec imago non videtur superesse. tracta est omnino a Cassiano ex Aleandrinis. admonuit Huelsen.

ad p. 34. Attamen magis crediderim Columbanum cogitasse de spatio quod intercedit inter annum Damasi primum 366 et Hilari extremum 468 computatum ad aliquem episcoporum Romanorum elenchum. Scottis si Chronographia a. 354 innotuisset, vestigia eius certiora vix deficerent.

ad p. 50—61. fastos consulares a. 354.
ad a. 317 *adde* fidenato *Aª(?)* — 373 tricipino *A* — 382 commio *vel* cominio *A* — 446 I *om. A V*¹ — 592 ficulo (*non* siculo) *A V* — 711 *scr.* Hirtio.

ad p. 62. Rossius (inscr. chr. urb. Rom. I p. LXXXVIII) adsentiente Kruschio (*Studien zur Chronologie* p. 74) extrema laterculi paschata indicat computatione anticipata esse, tabulam ipsam antea editam. idem Kruschius l. c. p. 67 ad a. 326 scribi iussit *III non.* (pro *idus*) *Apr.*

ad p. 70—76. Indicis episcoporum cum depositionibus eorum et martyrum exemplar scriptum repperi (indicaverunt Weilandus et Arndtius iam defuncti ambo) adiectum ad commentariorum Platinae de vitis pontificum editionis Coloniensis a. 1574 exemplar adservatum in bibliotheca publica Berolinensi (iam Berol. ms. Lat. fol. 508); textus prope accedit ad nostrum *G* nec dubium est pendere eum a libro Luxemburgensi (cf. p. 18). nihilominus addo variam lectionem receptis etiam orthographicis plerisque.

p. 70, 2 dionysi — 5 miltiades — 10 eusebi — 11. 12 *ordine permutato ex corr.* — 13 arelia.

p. 71, 2 iudaea — 11 maio] ianuario (*marg:* iun.) — 14 mense iunio *om.* — 18 philippi — 23 sennes — 26 systi — 28 albana — 30 iulianetis et ix. smaracdi, *in margine:* v(etus?) m(embrana?) iulianetis et ixmaracdi.

p. 72, 2 yppoliti — 4 timothei — 5 bassillae — 7 nomni *bis positum* — 9 bassillae — 11 bassillae — 19 aristhon.

p. 73, 6 tiberi — 8 consules.

p. 74, 3 uespassiani — 4 uespassiano — 5 inito — 7 anaclyto — 9 duo — 13 syxtus — 21 [*corrige err. typ.* m. xxi *pro* d. xxi] — 23 mandata continentur — 28 erenniani — 33 calistus — 36 clemetino — 38 tempore pontianus] tempotianus.

p. 75, 6 gordiani et philippi — grato] rato — 7 laconibus — coemeteria — 9 carcere — 10 monses — 14 se separauerunt] sparauerunt — 15 monse — 16 centumcelis — 18 exol — 22 syxtus — m. xi] m. xii — 24 die — 29 d. iii] d. uii — 30 die — 31 xui] ui — 33 die *om.*

p. 76, 1 m. ui] m. uii — 3 diem xui] die xii — [4 *adn. scr.* d. uiiii *B pro* d. uiiii *Z*] — 14 basilica — basilica — 15 quae] qui — basilica iulia qui — 17 basilica — 18 et] a

ad p. 73. '*Che nel catalogo episcopale romano vi sieno indizi di date provenienti, non da fonte ecclesiastica, ma dall' archivio della prefettura, l'ho imparato dalla doppia data dell' inizio di Milziade, e da quella del* cessatio episcopatus. *laonde non pretendo, che il catalogo intero venga dagli archivi della prefettura, ma che nella sua compilazione vi è indizio di date e di notizia di tipo civile non ecclesiastico*'. haec in litteris ad me datis Rossius.

ad p. 78 seq. Codicibus, qui excerpta habent ex libro generationis addendus est origine Turonensis, hodie Parisinus *nouv. acq.* n. 1613 (Delisle *catalogue des mss. des fonds Libri et Barrois* 1888 p. 63 seq.) saec. IX, f. 8 continens computos quinque hos:

1. *ex libro Iulii Africani, qui primus Latinorum post Christi adventum scripsit de temporibus atque aetatibus saeculi.*

ab Adam usque a *(sic)* diluvium anni $\overline{II}$MCCXLII.
ad *(sic)* diluvio usque ad Abrabam anni $\overline{I}$CLXLI.
ab Abraham vero usque quo exirent de Egypto educente eos Moysi, quando et pascha fecerunt, anni sunt CCCCXXX.
ab exodo Egypti usque in transitum Iordanis, quando Iesus pascha caelebravit, sunt anni XLI.
Ezehias post annos CCCCLXIIII caelebravit pascha.
post Ezehiam Iosias anno centesimo XIIII° pascba celebravit.
post Iosiam Esdras post annos CVIII pascha caelebravit.
post Esdram servat autem generationes Christi post annos DLVIII pascha fit.
a generatione autem Christi post XXX annos, cum passus est dominus, pascha celebratum est; ipse enim erat iustum pascha.
a passionem autem domini usque in XIII aunum imperii Alexandri Cesaris anni CCVI servatum est pascha quod in commemorationem domini nostri Iesu Christi servatur an *(sic)* nobis.
fiunt igitur omnes anni ab Adam usque in hunc diem anni $\overline{V}$DCCCXXXVIII.

Haec sumpta sunt ex libro generationis c. 305—314 (supra p. 130). eum quod epitomator tribuit Iulio Africano, conferendum est cum eis quae exposuimus p. 86 not. 4; neque tamen hoc loco quaestionem de auctore retractabimus. ipsa inscriptio unde veniat, ignoro; ex adlegationibus Africani reliquis proxime ad hanc accedit relata in serie regum Pontaciana apud Schoenium chron. Hier. vol. I app. p. 37.

2. *item ex eodem libro.*
Ab Adam usque ad diluvium anni $\overline{II}$CCXLII.
a diluvio usque ad Abraham anni $\overline{I}$CLXX.
ab Abraam usque ad Moysen anni CCCXLIIII.
a Moyse usque ad Samuel anni CCCCLXXIIII.
a Samuel usque ad regem Ezebiam anni DCII.
ab Ezehia usque ad Gagium Iulium Cesarem anni DLXVII.
a Gaio Iulio usque ad domini nostri nativitatem anni XLVII.
a nativitate domini nostri Iesu Christi usque ad passionem eius anni XXXIII.
a passione domini usque ad Constancium et Maximianum consules anni CCLXVIIII.

Computus deductus ad a. p. Chr. 302 unde veniat iguoro.

3. *ex libro qui titulatur cronica Eusebii adque Ieronimi.*
ab Adam usque ad diluvium anni $\overline{II}$CCXLII.
a diluvio usque ad nativitatem Abrabae anni DCCCCXLII.
a nativitate quippe Abrahae usque ad Moysen et egressum Israelis Egypto conputantur anni DV.
a Moysen autem usque ad Salomonem et primam edificationem templi anni CCCCLXXVIIII, secundum minorem tamen numerum, quem tercius regnorum liber continet: nam iuxta volumen iudicum supputantur anni DC.
a Salomone usque ad instaurationem templi, que sub Dario Persarum rege facta est, colliguntur anni DXVI.
porro a Dario usque ad praedicationem domini nostri Iesu Christi et usque ad XV annu *(sic)* Tiberii principis Romanorum explentur anni DXLVIII.
itaque simul fiunt ab Abraham usque ad V^m^ *(sic)* Tiberii annum anni $\overline{II}$XLIIII.
fiunt simul ab Adam usque ad summum annum Tiberii anni $\overline{V}$CCXXVIII.

Similia babet Hieronymus ad a. Abr. 2044.

4. *ex libro Isidori Hispalensis episcopi.*
Tiberius regnavit annos XXIII (xxii. i *cod.*). huius XV^mo^ regni anno dominus crucifixus est peractis a principio mundi annis $\overline{V}$CCXXVIII.

Ex chronicis Isidori maioribus vol. 2 p. 454 c. 239, sed ibi praescribitur annus Tiberii XVIII.

5. *ex libro Bedaę presbiteri.*
Anno suo (*scr.* XV°) imperii Tiberii ..... anni sunt $\overline{V}$CCXXVIII.

Ad marginem adnotavit manus aequalis haec:
Cave, prudens calculator, ubicumque per totum hunc librum huiusmodi supputationem inveneris, ne putes iuxta Hebraicam veritatem annos positos, sed secundum LXX interpretes, quos et Ieronimus et Augustinus teste Beda docent in hoc non esse sequendos.

Ex chronicis maioribus Bedae vol. 3 p. 282 c. 273 sequuntur in codice comparationes paschales factae inter Eusebium, Dionysium, Victorium similiaque miscellanea.

ad p. 86, 20 attribuemus] *scr.* attribuenda.

ad p. 89 c. 1 v. 3 usque ad ordinem] usque ad hodiernum *conicit Hirschfeld.*

ad p. 90 lib. gen. II c. 20 *quorum omnium]* Segofridus Mekler, qui Frickio codicem contulit, legit *quoniamque oportet;* codice denuo inspecto consultisque amicis peritis iudicavimus siglis sane hoc loco obscuris significari posse *quoniam oportet.*

ad p. 98 Chr. Al. 60 *scr.* (4) Greci. (5) Medi.

ad p. 102 lib. gen. c. 151 interpungandum fuit *Bytyniam veterem, Frygiam altiorem,* item Chr. Alex. c. 123 *Bithyniam antiquam qui vocatur, Frygiam.* monuit K. I. Neumann *Deutsche Litteratur-Zeitung* 1894 p. 555; subesse Graeca Βιθυνίαν ἀρχαίαν Φρυγίαν τὴν ἄνω καλουμένην.

ad p. 147 v. 24. *Diasuriae* dedicatus titulus Aquincensis est in C. I. L. III S n. 10393.

ad p. 189 c. 521—524. In margine scr. *GL* quater pro *C* vel *G*.

ad p. 205 a. 261
scr. ii *om.* S^{v}(¹).

ad p. 205 seq. In excerptis ex chronico Paschali quod non separavi Malaliana ab iis, quae consularibus Constantinopolitanis respondent, ideo factum est, quod secundum leges operis abstinendum fuit a tractandis Graecis, sicut explicui vol. 2 p. 45. sed paenitet iam oboedientiae nimiae, meliusque Malaliana (indicata l. c.) omisissem.

ad p. 209 a. 473
scr. plilippo *C*.

ad p. 214 a. 658
scr. Acbenobarbo *pro* Achenobardo.

ad p. 216 a. 715
scr. Κενσωρίνου.

ad p. 231 a. 306. Diem πρὸ η' καλανδῶν Αὐγούστων habet Chronicon paschale paullo antea.

ad p. 249 sub I adde:

P = codex Vaticanus Palatinus n. 927 saec. XII.

ad p. 259. Carolus Frick (vide supra ad p. 5) chronica Theodericiana codicis Palatini eadem esse negans atque quae continentur codice Berolinensi, propterea quod librario illi placuit Iordaniana quaedam iis inserere, non tam diversum a Bethmanniano iudicium tulit quam idem repetivit forma mutata: *è questione di parola,* recte dixit Cipolla qui de iisdem chronicis nuperrime egit in tractatu amplissimo *Bullettino dell' instituto storico Italiano* n. 2 (Romae 1892) p. 7—98. Cipolla et de utroque codice ita iudicavit, ut iudicavi ego, et Palatinum librum recte pronuntiavit inutilem esse, non recte ubicumque lectio codicis iam Berolinensis a me relata recedit a Gardthauseniana, optionem inter utramque sibi liberam esse existimans. Ruehlius, a quo ad codicem illum Gardthauseniana editio pendet, etsi perite et diligenter officio functus est, ego ab eius lectione non discessi nisi codice interim nostro facto cum cura examinato. exempli causa cum ad anonymi Valesiani c. 57 (p. 322, 2) Gardthausenus ante v. *Theodericus* adnotavisset: *lac. 1 vers.,* id ego sustuli, quoniam codex ibi non hiat, sed solito more interstitium habet versus unius non scripti, et sine causa Cipolla p. 49 queritur: *la lacuna . . non la trovo indicata dal Mommsen.* idem p. 50 cum negat plenum duorum librorum Berolinensis et Palatini variam lectionem in mea editione reperiri, eatenus id verum est, quod suppressi, ut monui p. 6. 260, tam orthographica pleraque quam recognitorum anteriorum errores a me reiectos; praeterea leviusculis exceptis (ut p. 314, 34 ubi dedi *sua P,* non animadverti, quod animadvertit Cipolla, id correctum esse ex *suo* — 1 p. 318 c. 54, 9 non adnotavi *uaedentae;* — p. 326, 13 *ci* additum esse a prima manu insuper habui), videor mihi Palatini quoque libri variam lectionem proposuisse integram et veram. in iis autem quae reieci recte me fecisse et esse etiam nocivum aliquod diligentiae genus vere periti non negabunt. quod si minutiis iis, quae ad lectionem constituendam nullo modo faciunt, editionum margines onerantur et fide editori denegata accipiuntur spreta pro neglectis, bonae litterae peribunt in mari magno inutilitatium philologicarum.

ad p. 260. Adnotavit Carolus Cipolla (l. c. p. 24) in codice Palatino chronica Theodericiana finire f. 132, sequi locum ex dialogis Gregorii *Iulianus namque* eundem, quem ego p. 4 rettuli adesse eo ipso loco in codice Berolinensi.

ad p. 266 v. 17 post *nos* exciderunt verba *eius operi.*

ad p. 267. In auctario Prosperiano Havniensi quae ad regnum Visigothorum Arelatense pertinent adnotationes a. 476, 1. a. 486. 496. 498 num sumptae sint ex chronicis Italicis, in dubitationem vocavit Kaufmannus (*Forschungen zur deutschen Geschichte* vol. 13 a. 1873 p. 418 seq.) et magis credidit eas descendere ex annalibus Gallicis. verum est compilationem illam ex multis scriptis coassatam eiusmodi suspicioni iustum locum praebere; sed cum annales Gallici qui quidem nobis noti sint similia nulla habeant et extremo saeculo quinto res in provincia Narbonensi et in Italia gestae multis modis conexae fuerint, videtur adquiescendum esse in derivatione recepta.

ad p. 268 inscriptio III POST PROSPERVM collocanda est post c. 16.

ad p. 270 ante c. 39 potuit addi ex p. 478 c. 1341 v. 8 *Leo qui sedit annis XXI mens. I dies XIII.*

ad p. 272 *qui* ex v. 4 in. transpone ad v. 5 in.

ad p. 289 a. 250. De Xysti et Laurentii martyrio perperam, sed antiquo tempore relato ad Decium exposuit Rossi *Roma sotterr.* 2 p. 212.

ad p. 300 a. 410. Dies captae Romae vere est VIIII k. Sept., non XVIIII; illum numerum habent Prosperi epitome Vaticana (infra p. 491) et Theophanes ad a. 5903 et Beda in chronicis vol. 3 p. 300 c. 469.

ad p. 302 Havn. c. 451 v. 10 fin. *eo* delendum.

ad p. 326, 38 *santi*] scr. *sancti.*

ad p. 330 fast. Vindob. Annus qui deficit est 508; c. 665. 666 sunt annorum 509. 510.

ad p. 330 pasch. Camp. a. 508 *Busilio*] scr. *Basilio.*

ad p. 367—480. Post impressa Prosperi chronica successit mihi, ut liber Matritensis univ. n. 134 (nobis *Z*) Berolinum perferretur. iu lectionibus inde ab Ewaldio enotatis haec ipso collato repperi mutanda esse vel addenda exigui momenti omnia, sed tamen non retinenda in schedis.

p. 347 v. 2 sint] sunt.

p. 350 v. 1 *numerus* IICCCCXXXVI *additur ante c. 1224.*

p. 372 v. 2 *a fine ante* cronice *ins.* breuiatio.

p. 373 v. 3 *ante* nascitur *ins.* apud Hebreos.

v. 5 *legendum* Cicero poeta occiditur sexagesimo etatis anno.

c. 1177, 2 qua — c. 1180 ricomede — c. 1183, 2 parasiis — 5 facit (*non* fecit) — c. 1184 romanorum xl reg. ual. cum th. — c. 1198 romanorum xli th. — c. 1215 ucc concl — c. 1220, 1 thophilus — c. 1230 *cet.* uuandali *semper* — c. 1242 consł suo — c. 1245, 2 humilitatisque — c. 1246, 4 loco patruelus — c. 1251 abrepto — c. 1252, 6 obtrixerit — 8 praeuaricatione — c. 1257, 2 *cet.* uualia *semper* — c. 1259, 5 reddidit — c. 1260 mensibus uiiii — c. 1266, 2 prolata — c. 1270 xl *om.* — c. 1271, 2 ad hitandum — aquitania — c. 1275 eustatio — c. 1279 mariano — c. 1282 iohannes *om.* — c. 1283 *recte* — c. 1292, 1 patruelis — c. 1293 hierio] honorio — c. 1294, 2 qui — 8 uultum (*non* uultu) — c. 1297, 4 chirilli — c. 1301, 3 diaconi] dominici — 4 mittit ut — c. 1303, 1 grannitidum — 2 eos ins. sibi cum — interemit — c. 1309 sixtus — c. 1319 oriobindo — c. 1320 ualeriano (*ut Alcobaciensis*) — c. 1322, 4 deleuerunt — c. 1324, 6 fugant — c. 1325 sigisuulto (*non* sigisulto) — c. 1327, 5 priuatus — c. 1329, 7 acticum — suppiciis — 9 pualellus (*non* paulellus) — c. 1335, 1 auxiliautibus — 6 potius (*non* potioris) ueris — c. 1336, 1 heclanensis (*non* heclenensis) — 5 diaconi] dominici — c. 1339, 1 gallias — c. 1341, 2 sine *om.* — 3 quem] qui — c. 1342, 6 animum] annum — c. 1346, 1 saeua pop.] seu appellatione — c. 1348, 3 cruciati — c. 1350, 1 diligentia (*non* -tiae) — c. 1351 conss. *add.*

ad p. 491 in fine in codice Matritensi est *tiuius* (non *tuuus*) *seuerus.*

ad p. 494—497. Inspecto codice Matritensi haec errata deprehendi:

p. 494 v. 44 memnon] nemnon.

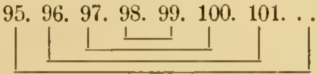
p. 495 v. 1 cultorum] cultor — v. 3 qui] quae.

p. 496 v. 1 *ante* Iustina *ins.* Valentinianus iunior cum Theodosio reg. au. VII — v. 16 que] quod — v. 18 inimicus auxilio] inimicus usus concilio — v. 19 ad ipsum] adixm̄ — v. 26 anime] āre.

p. 497 v. 1 sue] suo.

ad p. 372. Extremi quaternionis deficit folium octavum sic:

95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. . . .

ad p. 429 c. 684 scr. *Gnosiae* pro *Gnosia.*

ad p. 430 c. 688 adn. corrige:

tatianus *C*] tatianus *AC*

ad p. 486, 1 adn. corrige:

III idus] u kal. *Alcobaciensis teste Pontaco.*

ad p. 524. Locum *de nomine provinciae* docuit me collega Hinschius redire in sylloge canonum Hibernica (lib. 20 c. 1. 2 ed. Wasserschleben a. 1885 p. 60) sic: *De nomine provinciae. Ambrosius ait: provincia quasi porro vicinia, hoc est in tribus: in una lege, in una lingua, in uno dominatu. De ratione provinciae. Augustinus in libris de orbe: certa provincia est, quae decem civitates habet et unum regem*

et tres minores potestates sub se et unum episcopum aliosque minores decem iudices, ad quorum iudicium omnes causae civitatum referuntur et si causae difficiles oriantur, ad omnium iudicium decem iudicum referendae sunt. Hieronymus: provincia est, ubi mos unus viget et unus dominatus. ficticia haec (extremum locum editor observavit aliquatenus pendere ex loco Hieronymi ep. 125, 15: *imperator unus, iudex unus provinciae*) utrum is qui scripsit catalogum provinciarum ex sylloge Hibernica excerpserit an e contrario syllogae compilator ea invenerit in libro Vaticano simili, adhuc incertum est, incertum item definitiones has et auctoritates qui finxit quid secutus sit; hoc iam intellegitur adhibita ea esse ab Isidoro subditicio, ficta autem esse non ab ipso, sed ante saeculum VII extremum, quo composita est sylloge Hibernica: id quod egregie convenit cum iis quae supra exposui de catalogo provinciarum codicis Vaticani.

ad p. 529. Codicibus ductis ex libro Spirensi, sed carentibus Notitia Galliarum, addendus est Florentinus bibl. Laurent. Gaddianus plut. 89 sup. 68 chart. saec. XV descriptus apud Bandinium, is ex quo excerpta Dicuiliana edidit Targioni Tozzetti *viaggi della Toscana* vol. 9² p. 165 seq.

ad p. 531. Exemplaribus ductis ex libro Spirensi habentibus Notitiam Galliarum addendum est Matritense bibl. nat. Q 129 descriptum diligenter a Knustio *Archiv* 8, 791, sed, ut certiorem me fecit Bernaysius, ab a. inde 1881 in bibliotheca ea frustra quaesitum.

ad p. 545. Addo excerpta similia bina ad rem parum utilia, sed utilia ad codicum genera et nexus determinanda.

I.

Montium portarum viarum urbis Romae recensus qui sequitur non reperitur nisi in apographis codicis Spirensis (vide p. 528 c. 7), sumptus fere ex Festi epitoma Paulina. excerpta inde edidit Boeckingius (*über die Notitia dign.* p. 25), omnia Urlichs (Codex urbis Romae topographicus Wirceburgi a. 1871) p. 53; nos quoque integrum damus ad cod. Monac. 10291 (vide p. 531) ita, ut quae ex Festo veniunt, proponantur uncis comprehensa et adscripta pagina editionis Muellerianae.

De montibus Romae.

1 [Aventinus mons intra urbem dictus quod rex Albanorum Aventinus ibi sit sepultus et bello extinctus] (*p. 19*).

2 [Caelius mons dictus a Cele quodam ex Hetruria qui Romulo auxilium adversus Sabeos praebuit] (*p. 44*).

3 [Palatinus mons Romae, quod ibi Pallas] filius Euandri [sepultus sit] (*p. 220*).

4 [Quirinalis mons a templo Quirini, id est Romuli appellatus sive quod ibi *[sic]* Quires id est Sabeos haberet] (*p. 255*).

5 [Viminalis mons a sylva viminum appellatus] (*p. 377*).

6 Tarpeius mons appellatus, quod ibi Tarpeia virgo obruta sit clypeis Sabinorum.

7 [Vaticanus mons appellatus, quod expulsis *[sic]* Hetruscis Romanus populus vatum responso potitus sit] (*p. 379*).

De portis Romae.

1 [Conlatina porta a Conlatia oppido Romae vicino appellata] eo quod ibi res vel opes aliarum civitatum fuerant collatae (*p. 37*).

2 [Catularia porta Romae dicta est, quia non longe ab ea ad placandum caniculae sydus frugibus inimicum rufae canes immolabantur et fruges fluescentes *[sic]* ad maturitatem perducerentur] (*p. 45*).

3 Capena porta antea Camena vocata a proximo luco Camenarum. dicta est autem postea Capena, sive quod Romanis bello laborantibus auxilio venientes eam intraverunt sive quod eadem Capuam exeatur.

4 Capititolini *[sic]* porta vocitari coepta est a Capitolio, quae antea Tarpeia dicebatur. est autem in loco adeo praecipiti, ut non possit ea intrari: quod Galli Senones pepigeraut Capitolium obsidionem liberantes, ut ea semper pateret.

5 [Ruduscolona porta dicta est,] quod de ea ad rus colendum exirent, vel [quod rudis et impolita sit relicta, vel quia rudo vel aere fuerit vincta] (*p. 275*).

6 [Fontinalis porta a fontinalibus, hoc est festis fontium appellata. festa enim fontium fontinalia dicebantur] (*p. 85*).

7 [Flumentana porta est appellata, quod Tyberis partim ea fluxisse affirmant] (*p. 89*).

8 [Lavernalis porta a lavernionibus dicta, quia in eius luco obscuro furta fiebant] (*p. 117*).

9 [Minuacia porta dicta est ab ara proxima Minnuti, quem deum putabant] (*p. 122*).

10 [Mogionia porta dicta est a Mugio quodam, quae eidem tuendae praefuit] (*p. 144*).

11 [Minutia porta appellata est, quod sacello *[sic]* Minutii proxima esset] (*p. 147*).

12 [Navalis porta a vicinia navalium dicta] (*p. 179*).

13 [Iacularis porta est dicta propter aliqua piacula quae ibidem fiebant] (*p. 212*).

14 [Pandana porta est dicta, quod semper panda, id est aperta esset] (*p. 220*).

15 [Quirinalis porta dicitur eo quod in ea in collem Quirinalem itur sive quod proxime eam est Quirini sacellum] (*p. 255*).
16 [Romana porta a Sabinis appellata est, quod per eam proximus eis aditus esset] (*p. 263*).
17 [Raiumena porta a nomine cuiusdam aurigae est appellata] (*p. 275*).
18 [Salutaris porta dicta est ab aede Salutis, quae eidem proxima fuit] (*p. 327*).
19 [Sancualis porta est dicta eo, quod aedi Sancualis esset proxima] (*p. 345*).
20 [Viminalis porta et collis appellatur, quod ibi viminum sylva esset] (*p. 377*).
21 Carmentalis porta a Carmente Nicostrata Euandri regis matre, quae Latinas litteras reperit, est appellata.

De viis Romae.

1 [Appia via et aqua ab Appio Claudio est appellata] (p. 24).
2 [Cassia via a Cassio] censore [munita] et appellata est (p. 48).
3 Flaminia via a Flaminio consule est appellata. Flaminius quoque circus ex eiusdem est nomine vocitatus.
4 [Sacra via in urbe appellata eo quod ibi foedus] post praelium [inierint Romulus et Tacius] (p. 291).
5 [Salaria via Romae est appellata, quia per eam Sabini sal mari deferebant] (p. 327).

II.

Viarum montium thermarum aquarum urbis Romae recensum ex Notitia urbis translatum in codices Bernensem n. 451 (= *B*) saec. X (a quo pendent Parisini duo 14743 et 15009 et Vaticanus reg. 728 et apographum Lugdunense Vossianum oct. n. 24) et Vindobonensem n. 85 (= *V*) saec. XI ediderunt ex Lugdunensi Urlichs l. c. p. 52, ex Vindobonensi Endlicher (catal. codd. phil. Vindob. a. 1836 p. 238) et Preller (*Regionen* p. 29 cf. p. 44; relegit codicem mea causa Lud. Hartmann).

Viae num. XXX

1 Traiana	11 Claudia	21 Laurentina
2 Appia (apia V^a)	12 Valeria	22 Gallica
3 Latina	13 Annia	23 Ardeatina (ardiatina *V*)
4 Lavicana	14 Aurelia	24 Cornelia
5 Prenestina	15 Asinaria	25 Setina (saecina *V*)
6 Tiburtina	16 Campania (canpania *V*)	26 Tyberina (tiberina *V*)
7 Numentana	17 Hostensis (hortensis *B*)	27 Quintia (quintina *V*)
8 Salaria	18 Portuensis	28 triumphalis
9 Flamminia	19 Ianiculensis	29 patinaria
10 Aemilia	20 Cassia (cassta V^a, casta $V^b B$)	30 Cyminia (ciminia *V*)

Inscribit sic Bernensis. Vindobonensis praescribit *nomina viarum urbis Romae: viae sunt Romae urbis numero XXX* et ordinat sic: 1—14. 16—19. 21. 23. 25—27. 20. 22. 24. 28. 29. 15. 30.

Montes VII

1 Celius	4 Palatinus	6 Esquilinus (*fuit* exquilinus, *sed corr.*)
2 Aventinus	5 Dianiculensis	7 Baticanus qui et Sallustius
3 Tarpeius		

Sic Bernensis, nisi quod om. *Baticanus* vocabulum; in Vindobonensi non est nisi: *baticanus qui et salustius diacriculensis* et absunt ab eo quae sequuntur.

Terme XI

1 Titiane	4 Deciane	7 Constantiniane	10 Surane
2 Comodiane	5 Agrippiniaue	8 Troiane [*sic*]	11 Diocletiane
3 Antoniane	6 Alexandrine	9 Severiane	

Aquae

1 Traiana	5 Martia	9 Augusta	13 Aurelia	17 Severiana
2 Amnia	6 Herculea	10 Appia	14 Damnata	18 Antoniana
3 Attica	7 Cerulea	11 Absentinia	15 Virgo	19 Alexandrina
4 Claudia	8 Iulia	12 Cyminia	16 Tepula	

Rome circus magnus capit loca CCCCLXXXV mil.
amphiteatrum capit loca CCLXXXVI.
theatrum Pompei capit loca XXII mil. LXXXVIII.
colossus ab amphyteatro habet in altum pedes CVI et S, in capite radios numero VII, qui singuli habent pedes XXII et S.

ad p. 564, 16. Laurentiani libri pars altera extat Poitiers in bibliotheca publica n. 6; cf. Duchesne lib. pont. vol. 1 p. CLXXII.

ad p. 573. De episcopiorum Hispanorum laterculo vide adnotata ad vol. 2 p. 382.

ad p. 574. Ad codices Notitiae Galliarum nondum excussos accedit Guelferbytanus 1164 (Helmstad. 1062; cf. Heinemann cat. vol. 3 p. 35) saec. XI, ubi praescribitur (ut in aliis quibusdam, vide p. 579): *in provinciis Gallicanis quae civitates sunt metropolitanae.*

ad p. 595, IX, 1 ante *civitas* adde *metropolis.*

ad p. 617. 629. Nactus, ut supra (ad p. 367) dixi, ipse codicem Matritensem univ. 134 ad narrationem de imperatoribus domus Valentinianae haec deprehendi addenda:

p. 629, 23 utrum *habet cod.* — 31 diui *cod. m. 2.*

ad p. 626. 632—666. Similiter in chronicis Gallicis a. 511 sive in Sulpicio Severo qui dicitur codice ipso collato haec reperta sunt addenda.

c. 6 CLXII] CLXLII (xl *aliquoties quamquam raro exaratum est forma Hispanica*) — c. 9 generatione (*non* — nes) — patre] parte — c. 11 CCXII] CCXLII — c. 29 CXXVII] CXVII — c. 49 subiecto — c. 69 lepte *(omissa littera prima minianda ut passim)* — c. 81 Sanson] Samson — c. 88 XXXI] ann. XXXI — c. 100 Henei] Henee — c. 109 XXIII] XXIIII — c. 206 post reges ann. VII] post leges ann. XII: *corrige vel intellege* post leges latas XII tabularum — c. 238 idololatriam] idolatriam — c. 248 ciuile] ciuilem — c. 249 finius] finnius — c. 256 locullus — c. 265 DCLXVII] DCLXLVII — c. 268 m. XVI] m. VI — c. 271 natiuitas] nativitatis — c. 286 pradicatio] praedicatio — c. 294 defectus solis non in lunae fine contigit] defectus solis non nisi lunae fine contingit — c. 297 profectus] praefectus — c. 298 [G]aius — c. 301 Cai] gay — c. 309 Felix (*non* fenix) — c. 312 phoenix] fenix — c. 327 regibus] rebus — c. 329 perdidimus[perdidi — c. 330 CCCXXX] post CCCXXX — c. 344 redit (*non* reddit) — c. 351 ac] ad C^a — c. 360 Antonius] antoninus — c. 366 primi a aequo] primum aequo — c. 403 $\overline{mr}$ (*non* $\overline{mrs}$) — c. 420 Alamani] alamanni — c. 457 Constantino] constatino — c. 471 uicti] lucti — c. 476 XXIII] XXIIII — c. 485 Pancratius] prancatius — c. 488 Constantinus] constantius — c. 493 Antiochiae] antiochia — c. 512 Valentiano] valentino — c. 567 in Erbasorum] merbasorum — c. 568 Baeticam] bethicam — c. 621 thurismudus *sine puncto* — c. 622 ab Attilla] ab attila — c. 634 Affram] afram — 649 Rhodauum] rodanum.

ad p. 655, 3. *Romanus* scr. *Roma.*

ad p. 686—691 paschata adiecta ad laterculum Campanum (N^2) hoc loco indicavimus tantummodo; plene relata invenies p. 749. 750.

ad p. 716 a. 361:

CCLXI] *scr.* CCCLXI.

ad p. 748 a. 536 vocabulum *it* suppletum est manu prima.

ADDITAMENTA

AD VOL. II.

ad p. 9 v. 4. 15. Segoviense] *scr.* Segorviense.

ad p. 48. Codex Oxoniensis signatus est auct. T. II. 26 (non 6).

ad p. 53. Accedunt excerpta ex Marcellino servata in codice Casinate n. 439 [557] saec. ut videtur X (ita iudicat Amellius editor firmatque iudicium quod volumini adiectum est scripturae specimen; ad saec. XI refert Goetz gloss. vol. 4 p. VIII) scripto in Apulia Siponti, edita in spicilegio Casinate tom. I a. 1888/1893 p. 382—384 (cf. p. XCVII). quae leguntur in libro eo f. 106 sub titulo *dicta Orosii presbiteri de signis que fuerunt in mundo,* eorum priora commata vere excerpta sunt ex Orosianis 6, 18, 34 — 5, 6, 1 — 4, 13, 12 — 4, 15, 1 — 4, 16, 3 — 4, 16, 5 (sequitur: *quindecim pugnas cum Romanis egit et v[icit]*) — 5, 18, 4. 5 — 5, 7, 3 — 5, 18, 9. 18. quae sequuntur sumpta sunt ex Marcellino, scilicet haec:

Tempore Theodosii per biduum continuum graudo pro pluvia cecidit = *Marcellinus ad a. 389 (vol. 2 p. 62).*

Signum . . . . . apparuit = *Marcellinus ad a. 390 (vol. 2 p. 62).*

Post modicum tempus hora diei tertia tenebrae factae sunt = *Marcellinus ad a. 393 (vol. 2 p. 63).*

et caelum ardere visum est = *Marcellinus ad a. 396 (vol. 2 p. 64).*

Mare Ponticum gelu nimium duratum est = *Marcellinus ad a. 401 (vol. 2 p. 67).*

Romae in foro Pacis per dies septem te[rra] mugitum dedit = *Marcellinus ad a. 408 (vol. 2 p. 69).*

Tempore Valentiniani tanta nix cecidit, ut per VII [m]enses vix liquesci potuerit, multaque hominum animaliumque rigore perierunt = *Marcellinus ad a. 443 (vol. 2 p. 81).*

Quod sequitur: *Martialis: quidam iuvenis Carpoforus nomine Titi temporibus XX ursos in specta[culo] contra se dimissos interfecit,* venit ex Martialis libro epigrammatum imperante Tito edito, ubi ep. 15. 23. 27 Carpophorus venator dicitur *bis denas pariter perdomuisse feras.* claudunt tractatum sub *titulo ex libro VI historie Romane scarpsum* excerpta Paulina: *tempore Iulii Rome tres simul exorti soles paulatim in eundem . . . brevi defuturos* = Pauli hist. Rom. 6, 25 p. 112 Droys.

ad p. 238. 239. Marius annum 566 duplici ratione videtur notavisse *p. c. Basili ann. XXV* et *a. I cons. Iustini Aug.* (vide vol. 3 p. 548); sed erravit ipse scriptor vel certe librarius, nam illi adnotationi adscribitur *ind. XIIII* recte, huic *ind. XV.*

ad p. 382. Episcopiorum hunc laterculum convenire cum eo, qui editus est vol. 1 p. 573 ex codice Florentino, monuit H. Lucas. ego talia persequi nolui, cum huius syllogae fines excedant.

ad p. 389. Similes laterculos habent codices Londiniensis Cotton. Vesp. B XIII saec. XIII (ed. Wright and Halliwell in reliquiis antiquis vol. 1 p. 5) et Donaueschingensis n. 129 saec. IX (Barack catal. p. 179), ubi praescribitur: *de binis naturis gentilium.* — Iacobus Lumbroso *(rendiconti della R. Accademia de Lincei* ser. 5 vol. 5 a. 1896 p. 225—229) composuit testimonia aliquot similia apud auctores antiquos recentioresve relata; ex eius collectaneis adferam locos duos, Tertulliani de anima 20: *vulgata iam res est gentilium proprietatum: comici Phrygas timidos inludunt, Sallustius vanos Mauros et feroces Dalmatas pulsat, mendaces Cretas etiam apostolus* (Tit. 1, 12) *inurit,* et Salviani de gub. dei 7, 15, 64: *Gothorum gens perfida, sed pudica est; Alanorum impudica, sed minus perfida; Franci mendaces, sed hospitales; Saxones crudelitate efferi, sed castitate mirandi. omnes denique gentes habent sicut peculiaria mala, ita etiam quaedam bona; in Afris paene omnibus nescio, quid non malum.* addi poterunt quae de Manilii loco 4, 711 seq. exposuit Fr. Boll *(Jahrbücher für classische Philologie* ed. Fleckeisen suppl. vol. 21 a. 1894 p. 233).

ad p. 395 v. 41. Locum de Galeno c. 275 Isidorus sumpsit ex Rufini historia ecclesiastica 5, 28.

ad p. 446 sub Isidori epitome pro *ABCDH* scr. *ABCDEH.*

ad p. 459 c. 275 adde margini: *Rufin. h. e. 5, 28.*

ad p. 489. De computatione codicis Palatini 239 conferendus Krusch *Mitth. des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 18 (1897) p. 363.

ad p. 490. Auctarii huius c. 7. 8. 9 monuit Kruschius l. c. p. 362 redire apud auctorem historiae Francorum c. 38. 40 (MG. scr. Merov. p. 309. 310).

ad p. 491. De computatione codicis Mutinensis conferendus Krusch l. c. p. 365, emendans *kl. Maias* pro *kl. Martias* loco utroque.

ad p. 491. De computo codicis Berol. 1686 egit Kruschius l. c. p. 363; sed quos ponit calculos, nequaquam certi sunt.

ad p. 492. De hac computatione denuo egit Krusch l. c. p. 365.

ad p. 493. De computo cod. Paris. 17544 (quocum convenit infra relatus p. 505 ex Vaticano reginae 294 aliisque) et de rebus gestis in hac adnotatione traditis egit Krusch l. c. p. 363, emendans sic: *basilicam sancti Sulpicii a fundamento edificare ceperunt circa illam priorem, ubi in corpore requiescit.*

ad p. 505 vide ad p. 493. Krusch iussit scribi *abnepotis* pro *acnepotis,* deinde *in cyclo vero Victorii CXIII . . . ubi nomina consulum [Aviola] et Maximo.*

ADDITAMENTA

AD VOL. III.

ad p. 13. Hymnum luricae monuerunt Duemmler et Zimmer inveniri praeterea in codicibus tribus, Veronensi bibl. cap. LXVII [64] inscriptum *lorica Ladcini sapientis* (Reifferscheid bibl. Ital. I p. 10); Cantabrigiensi univ. Ll, 1, 10 saec. VIII/IX (unde ed. O. Cockayne *leechdom, wortcunning and starcraft of early England* Londinii 1864 vol. 1 praef. p. LXVI), ubi praescribitur *hanc luricam Loding composuit;* Londiniensi Harleiano 585.

ad p. 17. Pars reliqua codicis olim Sawleyani extat Cantabrigiae in collegio Corporis Christi n. 66.

ad p. 43, 20. Cum Demetarum (= *Pembroke*) 'tyranno' Vortiporio componendus est, cuius monumentum in ipsa ea regione, scilicet in vico Castell-Dwyran prope Llanfallteg (in finibus comitatuum Carmarthen et Pembroke) nuper eruderatum est, protector Voteporix. titulus (Laws et Rhys in archaeologia Cambrensi ser. 5 vol. 12 a. 1895 p. 303; cf ibidem vol. 13 p. 107) bilinguis est, adiecta ad latus inscriptione litteris Celticis (Ogam) exarata scriptus in antica litteris Latinis his:

MEMORIA
VOTEPORIGIS
PROTICTORIS

Elementa Celtica Rhys legit sic: VOTECORIGAS. aetas quamquam certo definiri non potest, nihil obstat, quominus et ipse ad saeculum sextum referatur; nam etiam post praesidia ex Britannia abducta in partibus eius quae non desierant Romanis parere honestiores protectorum honore exornari potuerunt, ut similiter Treveris sepultus est *Hariulfus protector domesitigus [f]ilius Hanhavaldi regalis gentis Burgundionum* (cf. Ephem. epigr. vol. 5 p. 121 seq.).

ad p. 111 seq. Rudolfus Thurneysen in iudiciis duobus, quae tulit et de Zimmeri Nennio vindicato (*Zeitschrift für deutsche Philologie* vol. 28 a. 1896 p. 80—113) et de hac editione (*Zeitschrift für celtische Philologie* vol. 1 a. 1896 p. 157—168), quaestionem Nennianam retractavit, certe multo acumine; quo successu, videant periti. ego non sponte mea in has regiones delatus summam solam adnotabo. scilicet secundum Thurneysenum Nennius ipse libri tres editiones fecit, primam, quam repraesentet codex Harleianus, plenam, secundam breviatam, tertiam breviatae auctam; quae coniecturae sane a simplicitate parum commendantur. scripsisse Nennium iudicat Thurneysenus saec. IX incipiente. alii quoque viri docti, in his Ferdinandus Lot (in eph. *le moyen âge* 1896 p. 25—32), per hos annos quaestionem Nennianam retractaverunt, ad quam dirimendam, si quidem dirimi poterit, iustum fundamentum hac editione positum esse mihi satis est.

ad p. 114. *Exberta* depravatum esse ex excerptorum vocabulo, auctoris, filii scilicet Urbacen, ipsum nomen excidisse praefert Thurneysen (in crisi libri Zimmeriani p. 83) propterea quod Nennius p. 143, 8 ait *excerpta* se scribere.

ad p. 115. Annales Romani nescio qui deperditi, quibus Thurneysen l. c. statuit usos esse et Nennium et Bedam, si quid video nulli fuerunt; certe Beda eiusmodi auctorem si usurpavisset, id non lateret. sed haec quaestio cum ad historiam eius ecclesiasticam spectet, maxime ad recapitulationem in fine positam, hoc loco non est tractanda.

ad p. 117, 36 *saeculo VII exeunte*] scr. *saeculo VIII exeunte.*

ad p. 131. Versionem Hibernicam Gillae recte adiudicari negant Heeger (in iudicio de libro Zimmeriano *Göttinger gelehrte Anzeigen* 1894 p. 399 seq.) et Thurneysen (l. c.), propterea quod unicus codex non antiquissimus nomen enuntiat. ceterum ad rem id non multum facit, cum aliunde constet versionem extitisse saec. XII incipiente.

ad p. 137. Monet Thurneysen l. c. p. 160 Nennium in versione Hibernica appellari Nenn(i)um, eandemque formam habent quae ex ipso Nennio Latino adnotavit codex *C* p. 143.

ad p. 139 numeri ante 193, 2 sic emendandi: 177, 4 —178, 21 — 180, 5 — 181, 20 — 183, 6 — 183, 12 — 188, 11 — 192, 15.

ad p. 149 adn. v. 14. *Britones filius illi,* quod habet *Z*, Thurneysen p. 158 emendat sic: *Britones fili Silvi.*

ad p. 178, 21. In versione Hibernica legi non *Cantguaraland,* sed *Congarlon(a)* ait Thurneysen l. c. p. 160.

ad p. 219. Carmen imperfecte editum ex Parisino 11108 plene extare in codice Londiniensi Cotton. Tit. 24 saec. XIII indeque editum esse a Wrightio (reliquiae antiquae ed. Th. Wright et I. O. Halliwell Londinii 1843 vol. 2 p. 103) observavit edoctus a L. Ch. Stern Thurneysen l. c. p. 168.

ad p. 237. Ex Vaticano reginae n. 755 Isidori aetatem sextam edidit Schelestrate ant. eccl. 1 (1692) p. 609, a quo pendet Roncallius. Idem Schelestratius eandem Isidori partem edidit l. c. p. 594 ex libro Palatino mihi ignoto; finit: *Constantinus XL — Leo annos V.*

ad p. 338 v. 19: *deportatur*] scr. *deputatur.*

ad p. 356. *Bernensis 180*] scr. *Bernensis 120.*

ad p. 358. Quae leguntur in codice antiquissimo Albigensi sub titulo laterculi consularis Hieronymiani, eorum, ut admonuit Ernestus a Dobschütz, pars posterior redit in Monacensi 22053 (cimel. 21) item antiquissimo f. 93 (adhaerent folia haec membranis notissimis continentibus preces Wessobrunnenses). monuit Traubius teste Delislio (*cabinet des mss.* 3, 225) eundem commentariolum reperiri in antiquissimo sacramentario Bobiensi (cod. Paris. 13246) f. 294 scripto saec. VII. — Placuit tractatum subicere ad exemplum utrumque. in Albigensi quae praecedunt supra rettuli; post verba *de utraque* sequitur *et quibus modis hominis substantia tam carnis quam anime proprietatis subsistat,* deinde nullo intervallo quae infra eduntur. subscribitur: *finit.* in Monacensi et praecedunt et sequuntur aliena et ab nostris his recte separata:

VIII (duodemum *Mon. m. 1,* duodenum *m. 2*) kalendas Apriles (-lis *Mon.*) suscipiente dei filio (f. d. *Mon.*) in (per *Mon.*) carnem descendit verbum domini dei (patris *ins. Mon.*) omnipotentis per Gabriel (gabriaelem *Mon.*) angelum in *(om. Alb.)* virgine Maria sub Herode rege.

VIII kalendas Ianuarias nascitur in Bethlem Iudeae (iudae *Mon.*) sub Herode rege Carullo (graulo *Mon.*) et Quintiniano (quintiano *Mon.*) consolibus.

VIII (uii *Alb.*) idus Ianuarias babtizatur a Iohanne in flumine (fluuio *Mon.*) Iordanis (-ne *Mon.*) sub altero rege Iudeorum (sub a. r. i. *om. Mon.*) annorum XXX Gaio (gaiho *Alb.*) Caesare cons. *(om. Alb.).*

XV (xii *Mon.*) kalendas Apriles (-lis *Mon.*) conprehenditur anno XXXII (annorum xxii *Mon.*) preside Pontio (pontyo *Alb.*) Pilato (phylato *Alb.*), inperante (intempore *Mon.*) autem Tyberio Cesare (chesare *Alb.*), Gaio (gaiho *Alb.*) vero Cesare (chesare *Alb.*, *om. Mon.*) quater (paterno *Alb.*) et Nivio (noue *Mon.*) Saturnino consulibus.

VIII (xi *Mon.*) kalendas Apriles (-lis *Mon.*) patitur, sicut scripture (-ra *Mon.*) sancte continent (constituunt *Mon.*).

VI (uiii *Mon.*) kalendas Apriles (-lis *Mon.*) resurrexit et post resurrectionem fuit cum discipulis suis diebus XL (x *Alb.*) et sic ascendit in celis (caelos *Mon.*), quem expletis sex milibus annorum (qui iam conplentur *ins. Mon.*) venturum (uenturus *Alb.*) iudicem expectamus.

Significantur consulatus p. Chr. 8 *Camillo et Quintiliano* — p. Chr. 40 *C. Caesare III solo* — p. Chr. 41 *C. Caesare IIII et Cn. Sentio Saturnino.* qui ut a solita traditione abhorrent, ita sibi recte respondent. similia, diversa tamen, scilicet testimonia Syncelli p. 597 Bonn., Epiphanii haeres. 51, 29, fragmenti Ambrosiani ex Victorino quodam excerpti composuit Ern. a Dobschütz (*das Kerygma Petri.* Lipsiae 1893 p. 136).

ad p. 368. Quamquam credibile est imperio diviso divisam esse item inter collegas consulum creationem, nihilominus renuntiato iunctim fieri non desiit ante primos annos saeculi quinti (v. p. 525); quam ob rem non crediderim in Aegypto consulem Modestum promulgatum esse nisi una cum Arintheo.

ad a. 418. Similem indicem ex codice Casinate n. 439 (vide p. 725 ad vol. 2 p. 53) nuper edidit Amellius (in spicilegii Casinatis t. I p. 399. 400 praef. p. LXXXIX—XCVI) finientem a manu prima in Maioriano, continuatum a diversa certe ad Iustinianum II († a. 685) et fortasse ulterius codice in hoc deficiente. missis mendis et inutilibus haec ex prioris partis v. l. adnotamus:

Dioclitianus regnavit annis X et deposito imperio in Salona obiit [mortem *om.*] dedecorosam: ausisse venenum dicitur.

Leo Horientalibus regnavit annis XVII mensibus VI. apud cometacum vita (nita *ed.*) defunctus est.

Continuatio, quae incipit sic: *Avitus an. I mens. V; Maurinus an. III,* itaque Maiorianum denuo ponit nomine corrupto, aperte adiecta est ex indice imperatorum eo, qui pars est chronicorum sancti Benedicti Casinensis, editus ex cod. Casinate 175 [353] MG. scr. Lang. p. 484.